

Summa
D R
Arriba

SVMMA,
QVAE
AVREA AR-
MILLA INSCRI-
BITVR,
BARTHOLOMAEI FVMI

Placentini, ordinis Prædicatorum, ac
hæreticæ prauitatis Inquisitoris.

Breuitè strictimq; omnia continens, quæ in Iure canonico
apud Theologos, & omnes Summas circa anima-
rum curam diffusè dissepsq; tractantur.

Lugduni, apud Iacobum Boyerium,
M. D. LIIII.

Ed. de P. de Leyona, y de la Santa

REVERENDISSIMO

D. D. CATELANO TRIVULTIO, EPI-
scopo Placentino, Comitiq, Fr. Bartholom. Fumus,
Vilauren. Placentinus, ordinis Predica-
torum, ac heretica prauitatis
Inquisitor, S. P. D.

V M M V S ille rerum omnium artifex
Deus optimus, Reuerendissime Archimandri-
ta noster, antequam ulla conderet creatu-
ras, in seipso sufficiens, omnem perfectionis
plenitudinem, omnem excellentie gradum,
omnem denique entitatis (ut ita loquar) modum perfectissi-
me complectebatur. Verum quoniam (diuo attestante Dio-
nyso) boni natura hæc est, ut sese alijs communicet, mundum
hunc multifarias rerum species continentem, in quibus ipse
orbis artifex multis modis suam ostenderet maiestatem, pla-
mare decreuit. Vnde supermundanos primum illos spiritus,
tribus Hierarchijs partitos, nouem pariter ordinibus discre-
tos protulit, in quibus inexhausta bonitatis specimen depin-
xit, seq, & s. em per intellectualem cognitionem participan-
dum exhibuit. Dehinc tornatiles caloribus globos, radiosum
Solis iubar, pallentem Lunam, fulgentia astra, mirabili im-
posuit harmonia, quæ omnia proprijs motibus perpetua le-
ge, congruenter aptauit. Quatuor postmodum finxit elemen-
ta, ignem uidelicet, aerem, pontum, & aridam, in quibus ani-
mantia queque, præcipue hominē ad ipsius Dei optimi ima-
ginem formatum, collocauit. At ne miseri mortales improba
urgerentur fame deperirentque, lubricos undis pisces, dulcia
arboribus poma, uirentia campis gramina producere man-
dauit. Sicque factum est, ut mundus iste ita examusim, &
perpule

perpulchrè compactus fuerit, ut melius, rectiusque fieri ne-
quiuerit, quandoquidem superuacaneum, uel otiosum nihil
sit reperiri, neque necessarium quicquam in eo deesse contin-
gat. Vnde fit, ut creature omnes, & quæ præsertim ratione
uigent, authorem suum toto uirtutis conamine studeant imi-
tari: ita siquidem, ut gratiam, & bonitatem, quam à Deo
optimo gratis acceperunt, gratis impatiantur, ne cum ex-
tremo uite termino ante tremendum Dei tribunal steterint,
Vt quid pecuniam meam in sudario repositam serua sitis, au-
dire cogantur. Igitur iuxta uirum mearum mensuram ali-
quid commodi alijs asserre cupiens, laborem hunc haud par-
uum, humeris meis certè imparem, animarum me ardore sti-
mulante, lubenter assumpsi. Conspectus itaque in enuclean-
dis conscientie casibus summarum lata uolumina, perplexas
materias, opinionum uarias sententias, multiplices distinctio-
nes, infinitas Doctorum citationes, & prolixam disputatio-
num seriem, legentium animos ad nauisam prouocare, quan-
pluresue sacerdotes disputationibus non assuetos, à ueritate
ieiunos relinquere, lassasque eorum mentes confundere, librum
hunc, quem Armillam Auream appellare dignum duxi, sum-
mo studio, nec minori labore edere curauit. Armillas in mani-
bus mulieres Hebrææ, ut in Ezechiele legere est, Sabini uerò
in leuo brachio portare solebant: sic sacerdotes, opus hoc in
manibus per operis exercitiū habere studeant. Hic professio
canones, & mensuras, quibus salubres animabus præparent
medicinas breui calle inuenire poterunt. Prolixum uolumen
nequaquam connexui, neque adeò breue, aut mutilum, ut op-
portuna ad animæ salutem omiserim remedia, sed compendio-
sius truncatis, qui ad rem non faciebant, apicibus, reiecit
etiam multarum legum citationibus, ac uarijs doctorum opi-
nionibus omisis, aliquibus tamen de sacrorum canonum ca-
pitibus, theologicis, necnon & physicis rationibus breuiter

collectis, nudam, digestamque ueritatem in ianuis patenter
 exposui, ut qui huic operi incumbere uoluerint, ueritate ci-
 tius reperta, animosius prosequantur. Sufficiat enim sacris
 sacerdotibus animarum curam gerentibus sinceram inuenisse
 ueritatem, qua reperta, poenitentem corrigere, instruere, &
 iudicare ualeant. Si qui autem ingenio praestantiores, haec al-
 tius repetere uoluerint, citatos in hoc uolumine Doctores ui-
 deant, legantque. Sat itaque mihi sit animae negotium fide-
 ter pertraxisse, & imbecillioribus ueluti edentulis pueris,
 digestum cibum subministrasse. Hos igitur Reuerendissime
 Antistes labores meos, quos multo sudore in hoc opere collo-
 caui, ipsumque opus, humanissime amplitudini tuae offero, di-
 co, consero, humili supplicatione te uti patrem obsecrans, ut
 laetis supercilijs, & serena fronte uolumen hoc (est tam di-
 gnus haud mereatur habere patronum) suscipias, amplecti-
 ris, nec despicias, ut sub tanti praesulis felici auspicio, in lucem
 prodere audeat. Ne queso, optime praesul, filij tui munus (et-
 si exiguum) reicias, quandoquidem recta mente, aequoque
 animo offertur. Iampridem solertissime animarum pastor,
 Philotheam, laborum meorum ueluti primitias, Reuerendissi-
 me D. tuae obtuleram, quae immortalis animi dignitatem con-
 tinebat: nunc uero ipse (si forsan egrotauerit) salubrem
 medelam, & opportuna exhibeo remedia, quae te praeci-
 pue decent, cum ob uitae tuae probitatem & mo-
 rum honestatē, necnon ingenij praestantiam,
 ad Placentini gregis curam, Domino do-
 nante electus fueris, te quoque ad ma-
 iora ascensurum, annuente re-
 rum auctore, speremus.
 Vale urbis no-
 strae pater, &
 splendor.

REVERENDI PATRIS FRATRIS

BARTHOLOMAEI FVMI, VIL-
 lauren. Placentini, Praedicatoriae familiae
 professoris, prauitatisq; heretici
 cae Inquisitoris,

AVREAE ARMILLAE PRINCIPIVM.

*

ABBAS debet
 annum uiginti
 quintū incipisse
 se, ele. generalē.
 de atat. & qua.
 ord. & esse pres-
 byter. extra. c. ti. c. j. & a monaste-
 rio, cui debet praesse, eligi. c.
 abbatē. 18. q. 2. de eodemq; mo-
 nasterio, si ibi sit persona ido-
 nea, eligi, aliās de alijs monaste-
 rijs. eadem q. c. quā sit. & Pa. in
 c. cum monasterium. de elec. Nō
 professus, uel alterius religio-
 nis, eligi non potest, quāuis po-
 stulari. Debet a praelato imme-
 diatē superiori cōfirmari, secun-
 dum Host. & ab episcopo dia-
 cesano benedici, nec ante benedi-
 ctionē debet ordinare. c. quo-
 niam uidemus. d. 89. si tamē con-
 suetudo est, quōd benedicatur,
 secundum quosdam.

Abbās nō potest praesse, uel
 pertinere simul ad duo monaste-

ria, nisi unum sit sub alio, uel ad
 aliud pertineat, de relig. dom. c.
 ult. si.

Abbās potest facere, quae ad
 officium suum pertinent, si epi-
 scopus tertio requisitus cum hu-
 militate, recuset eum benedice-
 re. de sup. negli. prael. c. 1.

Abbās non potest renūciare
 exemptioni suae. de arbit. c. cum
 tempore.

Abbās potest absoluerē mo-
 nachos suos ab omnibus pecca-
 tis, & censuris, nisi specialiter al-
 teri de iure reuocentur, secun-
 dum Innoc. in c. nuper. de sent.
 exc. & Tho. in 4. sen. d. 18. q. 2. a.
 1. q. 1. & Archie. flo. 3. parte. ti. 1.
 c. 77. Pan. tamen in c. monachi.
 de sen. excom. tenet cōtrarium,
 contra communem opi. praedi-
 ctorum, & aliorum multorū do-
 ctō. Sunt etiā inspicienda eorū
 privilegia super huiusmodi.

Abbās presbyter benedictus,
 a 3 uel

nel recusatus ab episcopo, potest conferre omnes ordines in monasterio, & suis monachis, seu illis, qui ut essent monachi, illuc accesserunt, omnibus etiam secularibus, super quibus habet quasi episcopalem iurisdictionem, & etiam in alio monasterio, si est invitatus ab eius abbate, & illud monasterium sit exemptum, potest conferre, aliis non, secundum d. Ant. post Host. in c. cum cōtingat, de rita. & qual. ordi. & eadem ratio est de omnibus ordinibus minoribus secundum doct. & præcipue Arch. in e. quoniam. d. 69. quia hoc privilegium late interpretandum est, quoniam alteri non præiudicat.

7 Abbas potest dispensare cum monachis super irregularitate, quā recipiendo ordines in excommunicatione contraxerunt, facti tamen memoria, vel iuris peritiam non habentes, & factum non fuit enorme, secundum communiter doc. in aliis autē irregularitatibus non potest de iure comuni, secundum Pan. in c. illorum de sent. excō. nisi expressē in commune concedat. Potest etiam dispensare in votis ante religionis ingressum factis, secundum gloss. in c. noluit, 33. q. 3. facta uero in religione, irritare, & annullare, infra. Voti, 7. & 9. Sunt tamen videnda eorum privilegia super absolutione, quia multa habent, sed de iure comuni hæc dicta sunt.

8 Abbas potest consecrare ec-

clesias, vel altare, cœmeterium reconciliare, consecrare oleum ad infirmos, benedicere moniales, consecrare corporalia, benedicere vestes, & vasa, calices, & omnia, quæ ad dei cultum appropriantur, si habeat à papa ex commissione, vel ex iure, vel ex privilegio, vel ex consuetudine facta, & approbata per papam, quia hæc non habent actum immediatē circa corpus Christi verum, sed circa corpus mysticum, ideo per papam possunt sacerdoti committi, quia non sunt stricti ordinis episcopalis. Non tamen potest ex commissione papæ, ordines sacros conferre, quia hoc circa corpus Christi verum, vel circa eius materiam, actum habet immediatē, & est stricti ordinis episcopalis. Hæc eliciuntur ex S. Tho. 4. sen. d. 7. q. 3. a. 1. q. 1. ad 3. & d. 23. a. 3. q. 1. vlt. & ex l. c. de pa. 4. d. 7. quoniam multum, ut Ab. in c. quanto. de consue. Ang. uer. benedictio. & Ros. uer. eo. diuersa loquantur, quæ addocere lōgum esset. Multa alia potest iuxta sua privilegia, quæ essent inspicienda.

9 Abbas, seu alius prælatus, non potest sine cōsensu capituli officiale generale cum iurisdictione, ut gerat omnia ecclesiæ negotia, tam in iudicio, quam extra, facere, quia hoc computari potest inter ardua; nec talis potest esse laicus, ut in c. iudicatum. d. 89. & sic intelligitur, quod not. Innoc. c. edoceri. de rescrip.

Abbate mortuo, officium prioris

ris claustralis expirat, si ab ipso abbate fuit institutus, sicut mortuo episcopo, officium vicarij expirat, ut not. gloss. in cle. fin. de procura.

11 Abbas non uenit appellatione monachorum in materia odio sua, licet bene in materia favorabili, secundum doc. in c. si. de sumo.

12 Abbas tenetur habere coram animarum sibi commissarum, & monasterij, & magna negligentia est mortalis, secundum gloss. in c. ea quæ. de offic. archi. & corrigere excessus subditorum, ut d. gloss. de re. in. c. pen.

ABBATISSA.

1 Abbatissa ante trigésimum annum non debet eligi de elec. in 6. c. indemnitate. Antiquitus tamen debebat esse sexagenaria. c. iuuenelas. 20. q. 1. secus si postuletur. Et dicit Tho. 1. Timo. 5. inordinatū esse, quod iuuenula fiat abbatissa. Debet etiam esse professā ordinem regulare.

2 Abbatissa non potest ordinare, nec clauem iurisdictionis, vel ordinis habere, sed ei committitur aliquis usus clauium, sicut corrigere mulieres subditas, secundum Thom. 4. sen. d. 19. a. 2. Et d. 15. q. 2. a. 1. q. 1. ad secundum dicit, quod abbatisse non habent prælationem ordinariam, sed quasi ex commissione, propter periculum cohabitationis uirorum.

3 Abbatissa post confirmationem potest conferre ecclesias, beneficia, insituere clericos in ecclesiis ad suum monasterium perti-

nentibus, quæ sunt sibi pleno iure subiectæ, quo ad temporalia, & spiritualia, secundum Pan. c. dilecta. de ma. & obe. & sic uidetur capax huius iurisdictionis spiritualis, quod intellige ex commissione, & non ex ordinaria potestate: non dat tamen auctoritatem absoluedi, vel alia, quæ sunt clauium, quarum capax mulier non est.

4 Abbatissa potest aliquo modo suspendere ab officio, beneficio, & ordine, puta, subiectis præcipiendo ne celebrent donec satisfecerint, & similia: non tamen propriè potest suspendere, ita ut contrahentes irregularitatem incurrant. Pan. in c. dilecta. de ma. & obe. & c. meminimus. de accu.

Abbatissa licet non possit excommunicare, nec ab excommunicatione absolvere, ut in d. c. dilecta. tamen secundum Rod. ut recitat Asten. l. 6. tit. 26. suis presbyteris potest præcipere ut excommunicent, & absoluant moniales delinquentes, & illi tenentur obedire, si tamen hoc habeat ex concessione speciali, vel generali episcopi, vel papæ, si sit exempta, vel ex antiqua, & approbata consuetudine. infra. Excommunicatione. §. 2. 4.

Abbatissa potest in matutinis euangelium legere, non tamen in missa, nec prædicare, aut publice docere, secundum gloss. c. noua. de poeni. & re. potest tamen suas moniales, & sibi subditos

ABORSVS.

monere, & hortari. Non potest
uelare mortales. 10. q. 2. c. sta-
tuimus. Non debet loqui cū ali-
quo sola. 18. q. 2. c. diffinimus.
nec moniales mittere ad locu-
torium ad loquendum solas, se-
cundum Archi. quia par, imo ma-
ior ratio est.

7 Abbatissa potest permittere
monialibus, ut victum, & lucra,
quę, & quę manibus acquirunt,
in proprios, & necessarios usus
conuertant. not. Pan. c. edoceri. 2.
de rescrip. & Ioan. And. in c. cum
ad monasterium. de statu. re.

8 In electione abbatis debet
seruari forma. c. quia propter.
de elec. Vide ibi Dominicum de
S. Ge. & in c. indemnitate. §.
sane. eod. tit. lib. 6. cum ibi dica-
tur uia seruij. & subdit aliud
speciale in electione abbatis,
quia potest fieri accessus, rece-
dendo ab una electione, trans-
eundo ad aliam, sicut in electio-
ne papę: debet tamen fieri ante-
quam discedant ad actus extra-
neos: earū tamen decreta, & pri-
uilegia, si qua habent, debet in-
spici, & seruari. Quę uero ad di-
rigendum eas in huiusmodi ele-
ctionibus, quomodo incurrant
excommunicationem, nisi absti-
neant ab his, per quę discordia
possit oriri, uide infra excom-
municatio. 33.

ABORSVS.

Aborsus inter maleficia cō-
putatur, & est contra natu-
ram, quia etiā bruta fœtū expe-
ctant uideo procurans aborsum

ABROGATIO.

voluntarię, si fœtus formatus est
anima rationali, uerē est homi-
cida, mortaliterq; peccat, & si
sequitur effectus, irregularis est,
secundum Tho. 4. sen. d. 31. in li-
tera. Si autem fœtus non uiue-
bat anima rationali, licet mor-
taliter peccet, non tamen effici-
tur irregularis. Facit ad hoc c.
aliquando. 32. q. 2. Aliis autem
pœnis, secundum leges ciuiles,
tales puniuntur.

Dare medicinā pręgnantibus
ut abortiantur, ad pręseruandum
eas à morte, secundum Ioan. de
Neapo. in 10. quol. si fœtus est
animatus anima rationali, non
licet sine mortali. Notemim de-
bemus uni nocere, ut alter iue-
tur. Si uerò nondum erat tali ani-
ma uiuens, licet dare talem me-
dicinam, ut mulierem pręgnan-
tem à morte liberet, quia licet
impediat talem animationem,
non tamen est causā mortis ho-
minis. Si tamen res dubia esset,
uideretur mortaliter peccare,
secundum Archi. flo.

Tempus animationis in ma-
sculo, est spatium dierum 40. in
femina uerò 80. uel circa. Pa. c.
si quis. de homi. Pœnæ corpora-
les procurantium aborsum cum
effectū ponuntur. ff. de pœn. l. si
quis aliquid. §. qui abortionis.

ABROGATIO.

Abrogare est destruere, uel
in totum delere, unde lex
abrogata id est, in totum subla-
ta, uel destructa. Derogatur autē
legi multipliciter. Primò, cōtra-
ria

ABSENS.

ria consuetudine, quę est nota
principi. d. 4. §. leges. Secundò,
contraria constitutione. 31. d. c.
ante trienniu. Tertio, cessatione
causę. c. neophytus. 61. d. Quar-
to, locorū uarietate. c. aliter. 31.
d. Quinto, nimio rigore cano-
nis. 34. d. c. fraternitatis. Sexto,
propter malum inde sequens. d.
63. §. uerum. Summissę ad tria
reducunt, uidelicet propter con-
suetudinē, propter disparē tem-
porum successionem, & propter
emergētia mala, de quib; Tho.
12. q. 97. a. 1. 2. 3. Hęc intellige de
legibus humanis tantum.

ABSENS.

1 Absentes sine eorum culpa,
ut quia sunt exules, uel ti-
ment potentiam tyranni, uocandi
sunt, ut saltē cōstituant procura-
tore. Inn. in c. 1. de no. oper. nun.
2 Absens si ab uniuersitate con-
tēnatur in actibus, in quibus de-
bet uocari, uel legitime non uo-
cetur, debet ad eius petitionem
actus retractari, quia legitime ge-
stus non est. de elec. c. bonę me-
morie. cl. 1. Idem sentit Barto. l. 2.
omnes populi. ff. de iur. & iure.

3 Absentes uocandi sunt in actib;
electionis, ubi hoc dicitur consue-
tudo, ut no. glo. c. 1. de testi. in 6.
Item in cessatione à diuinis, ut
c. si canonici, de offic. or. in 6. In
collatione prębendarum, ut in
c. cum in ecclesiis. de pręben. in
6. in aliis casibus regulariter nō
sunt uocandi. Et dicuntur absen-
tes, qui non faciunt residentiam
in loco ubi est ecclesia, ut in c. 3

ABSOLVTIO.

hocius porrectum. 10. q. 2. Sed
ubi occurreret casus similis in
pondere prędictis tribus, debe-
rent absentes uocari, propter
identitatē rationis: ut in c. cum
dilecta. de cōfirma. uti. uel inuti.
4 Absentare se ab ecclesia sine
rationabili causā nō debet prę-
latus, ut in c. ne pro defectu, de
elect. nec maritus ab uxore, cum
non habeat sui corporis potesta-
tem: not. in c. manifestum. 33. q.
5. nisi propter uotum subdij ter-
rę sanctę. cap. ex multa. de uo.
Ambasciatores dolose absentes
plusquā expediat, uel ex sua uo-
luntate, peccant, & tenentur re-
stituere expensas mittenti. l. qui
data. ff. ex quib. cau. ma.

ABSOLVTIO.

Absolutio idē est, quod uin-
culi ruptio, uel remōtio im-
pedimenti. Sed relicta absolu-
tione corporali, de spiritali lo-
quamur, quę est duplex, scilicet
iurisdiccionis, & ordinis: & de
illa scilicet ordinis, primò dicen-
dum est.

Absolutio ordinis, est de ne-
cessitate salutis illi, qui in pec-
catum mortale cecidit, quia per
hoc sacramentum fit particeps
passionis Christi, cuius uirtu-
te omne peccatum dimittitur,
secundum Thom. 4. sen. d. 18. q.
2. a. 2. quol. 4. d. 17. q. 3. a. 1. quol. 1.
In articulo necessitatis, suffi-
cit absolutio in uoto, ut d. idem
Tho. 4. sen. d. 4. q. 1. a. 1. quol.
2. ad secundum.

Absoluere potest solus sacer-
dos.

ABSOLVTIO.

dos, & omnis sacerdos est capax huius potestatis secundum eundem, ubi supra. ubi dicit, qd non est hæc absolutio de lege natura, sed a iura à Christo instituta.

4 Forma huius sacramenti, consistit (ut in consilio Florentino sub Eugenio legitur) in his uerbis, Ego te absoluo. Nec aliud de necessitate requiritur: Tho. 3. parte. q. 34. a. 3. Ly ego, non est de necessitate, sicut nec in forma baptismi, quia subintelligitur in ly absoluo, secundum Caie. in summa, uer. absolutio. Neque impositio manuum super caput est necessaria. Est etiam decens dicere illud, Dominus noster Iesus Christus, &c. Et illud, Passio domini nostri, &c. secundum Caie. ibi. Et si absolvens dicat, nos absoluius te, uel nos, causa honoris, secundum Caie. ibi, tenet absolutio, quia ex accommoda-tione usus, idem significatur, peccat tamen sic faciens, quia à uerbis per ecclesiam determinatis in forma huius sacramenti declinat.

5 Absolui debet quis prius ab excommunicatione minori, & maiori, si est ligatus, quam à peccatis, ut ferè omnes theologi dicunt, & præcipue Thom. 4. sentent. d. 19. q. 1. a. ult. quoli. 2. ad. 2. quia quando quis est excommuni-catus, non potest recipere ali-quod ecclesiæ sacramentum. Hæc opinionem sequitur Pe. de pa. 4. d. 7. q. 6. in conclusione 2. ubi expresse dicit, quod excommu-

nicatus, etiam ignoras suam ex-communicationem, tenetur rei-terare confessionem post abso-lutionem, quando ei innotescit, quia talis absolutio nulla fuit, si-cut si eligeretur etiam ignoran-ter, electio nulla esset. Hoc idem tenet Archid. Flor. & communi-ter omnes. & qui oppositum fa-cit, mortaliter peccat, quia con-tra legem agit. de sent. excom. c. à nobis. el. 2. & quia participat cum excommunicato in sacra-mento, 2. 4. q. 1. c. quicumq. Caie. tamè uer. absolutio, uidetur to-nerè contrarium. Dicit enim pri-mo, quod absolutio ab excomu-nicato suscepta non tenet quan-tum ad præsentem fructum, & sa-crilegiū absolues committit. Se-cundo, quod si excommunicatus recipit absolutionem ignorantem, tali uidelicet ignorantia, que po-est excusare, ut puta iuris, uel fa-cti, & est uere poenitens, tenet ab-solutio, etiam quantum ad præ-sentem fructum, & licet teneatur postmodum querere, & obtine-re absolutionem ab excommu-nicatione, non tamen à pecca-tis, & propterea dicit, poteris multos scrupulosos consolari. Hoc directè est contra Pe. de pa. ubi supra. Tertiò dicit, quod ab-solutio impensa excommunicato, tenet, quia licet sit iure pro-hibita, & illicita, non tamen di-citur quod sit nulla. Assertq. si-militudinem de excommunicato ordines suscipièrè, quia licet pec-cet, ordo tamè tenet. A simili de sacram

ABSOLVTIO.

11

sacramento poenitiæ. Et dicit, licet tunc absolutus non recipiat poenitiæ effectum, quia per-seuerat in peccato, tamen rece-dere peccato habebit effectum. Hæc opinio uidetur esse contra S. Tho. qui dicit, qd excommuni-catus non potest absolui à pec-catis, tamen non dicit Tho. qd si absoluiatur, non teneat absolutio, multa enim non possunt fieri, scilicet de iure, quæ si fiât, tenet. Qui ergo dicunt non posse ab-solui, intelligunt de iure, uel sine peccato mortali, quia illa dici-mur posse, quæ de iure, & ritè possumus. Propterea licet hæc opinio sit contra Pe. de pa. & Ar-chie, non tamen video qd si con-tra Tho. securior tamen est pri-ma opinio.

6 Absolutio facta sub conditione de futuro, non tenet, ut puta, si solueris decem, quia talis non est simpliciter absolutus: de re. in. l. 6. c. actus. Secus de præterito, quia non est proprie conditio, se-cundum Pa. c. de quibus, de baptis-mo. Condicio enim de futuro, suspen-dit actum usq. ad aduentum condi-tionis, & ex consequenti, cum de-ficiant uerba prolata adueniente conditione, non poterit ope-rari. Nec sub ratihabitione te-net, quia res pendet, licet uoce fiat, potest enim irritari. Constat enim non esse in potestate absol-uentis conferre nunc sacramen-tum, & suspendere effectum il-lius in tempus futuræ ratificatio-nis, secundum Caie. ibi, & expo-

nere discrimini, ut sit nullum, si irritetur. Nec debet fieri sub conditione de præterito, ut dicendo, si promittis restituere, uel superi-ori te presentare, ego te abso-luo. Facta tamen, extante condi-tione, tenet. Si tamen dubitat de absolutione, potest absolui hoc modo, Si non es absolutus, ego te absoluo. sicut de baptis-mo. Quod si reiteret absolutionem, nisi hoc modo, peccat, iniuriam facies sacramento. Vnde si alicui sit commissio à superiori potestas absolui ab aliquibus casibus referatis, sub aliqua conditione, ut puta qd faciat talè elemosy-nam, debet poenitentem talem poenitiæ acceptantem absolue-re simpliciter, & absoluit, quia nulla commissio potest alterare formam sacramenti, secundum Caie. ibi. Et si non facit poenitens, peccat quidem, non tamen tene-tur reterare confessionem, quia uerè fuit absolutus, sed de hoc pec-cato confitetur. Per hoc patet opi-nionem quæ recitat Rosel. in uer. Absolutio, quinto, quæ dicit, qd prælatus potest committere ea, quæ ad ipsum pertinet, sub hac conditione, uidelicet, Comitto ti-bi audire confessiones, & absol-vere de talibus casibus, quando absens fuero, sub tali conditione, qd mihi eadè confiteantur, quan-do fuero reuersus, non esse secu-rum, quam non prosequor, quia sufficiunt rationes adductæ.

7 Absolui potest sacerdos ante satisfactionem, & inunctionem poenitentem

nem pœnitentia, dummodo satisfactio præcedat in preparatione animi: aliter non esset capax absolutionis, ut habetur in glo. in iur. audire. per cle. dudum. de sepul. melius tamen est, ut imponatur prius pœnitentia, quàm si acceptet, absoluat. si autem acceptare nolit, quid fiet? unde infra, Confessio. §. 19. Satisfactio §. 1.

Absolvere non potest unus, & alius audire, ne sacramentū diuidatur. ar. c. quorundam. 12. d. Secus esset in foro exteriori, scilicet in excommunicatione. Neque plures in foro pœnitentia simul absolvere, neque absolui, eadem ratione possunt.

- 8 Quidō quis habet multa peccata, quedam reservata, quedam non, debet omnia uni sacerdoti confiteri, ut confessio sit integra: & hic absoluet à quibus poterit, de aliis uerò ad superiorem remittet, cui dicet se confessum omnia peccata, sed de talibus non potuisse absolui, ideo petere absolutionem. Sed melius est, quod primò uadat ad superiorem, & petat licentiam ut possit absolui, & obtenta licentia, confiteatur de omnibus. Hec eliciuntur à Tho. 4. sent. d. 17. q. 3. a. 4. q. 1. ad 4. Et hunc usum seruat ecclesia, secundum Pe. de pa. ar. 33. q. 2. c. latorem. Quod si absoluerit ab omnibus sacerdos, etiam de quibus non potest, non est absolutus, nisi de his, de quibus potuit de aliis si à superiori fuerit absolutus, non tenetur am-

plius reconferri, neque redire ad primum, quia non uitiatur utile per inutile, nec oportet, quod omnia confiteatur secundò, si omnia confessus est primò.

Si solus sacerdos, secundum Tho. 4. sen. d. 17. q. 3. ar. 3. q. 1. potest absolvere in foro pœnitentia, sequitur quod non sacerdos, & si in articulo mortis possit audire, non tamē absolvere à peccatis. secus de excommunicatione, ut infra, §. 39. & si absoluat ut sacerdos, secundum aliquos est irregularis, sicut si celebrat. hoc tamen est dubium, quia non est expressum in iure, sicut de celebrante. ideo non uidetur irregularis, c. is qui, de sen. ex. lib. 6. infra Irregularitas. §. 65. 66.

- 10 Absolutio à proprio sacerdote obtinenda est, quia ad absolutionem non sufficit ordo, sed requiritur iurisdicatio, & per c. omnis utriusque. de pœ. & re. Et quilibet sacerdos potest audire, & absolvere de licentia papæ, uel episcopi, etiam contra uoluntatem proprii sacerdotis parochialis, secundum Tho. quol. 12. a. 31. Unde dicentes quod confidentes fratribus habentibus licentiam generalē audiendi confessiones, tenentur eadem peccata reconferri proprio sacerdoti, & quod Romanus Pontifex stante statuto c. omnis utriusque sexus. de pœ. & re. non potest facere quod parochiani non confiteantur peccata sua semel in anno

anno proprio sacerdoti, id est, suo curato, imò quod Deus hoc non potest facere, & quod papa non potest dare licentiam generalē, seu potestatem audiendi confessiones: sunt condemnati tanquam heretici, in extrava. Ioan. 22. que incipit, Vas electionis. &c.

- 11 Multi sunt proprii sacerdotes, ut d. Pa. in d. c. omnis, uer. proprio sacerdoti. sed quia hodie sunt quasi infiniti religiosi, qui per priuilegia possunt audire & absolvere, non me extendam ultra.

- 12 In articulo necessitatis quilibet sacerdos dicitur proprius, quando probabiliter imminet mortis periculum, & aliquis de propriis sacerdotibus haberi non potest, qui sacerdos potest quilibet de quolibet peccato audire, & absolvere, & de omni excommunicatione, ut tenet glo. in c. pastoralis, de of. or. quam sequuntur communiter doctores, ita quod de prædictis peccatis non oportet amplius confiteri, nec absolui: nec etiam de excommunicationibus quantumcumque reservatis, secundum Inno. in c. nuper. de sen. ex. de excommunicatione tamen post euersionem periculi, oportet se presentare ei, qui poterat absolvere, non ut absoluat, sed ne reincidat, ut in c. eos, de sen. ex. in 6. & secundum Archie. 3. parte. ti. 14. c. 18. conditione 11. & hoc intellige, de quolibet sacerdote, siue sit præfatus, hereticus, suspensus, uel

excommunicatus, dummodo intendat absolvere, & non sit periculum subuersionis, quia necessitas legi positivæ non subiaceret, & propter characterem semper est sacerdos. Articulus autem necessitatis extremæ est, quando ut in pluribus accidit mors, & superior, qui possit absolvere, non adest. glo. c. pastoralis, de of. or. Et hic nomine casuum non ueniunt dispensationes, uel commutationes, quæ non sunt peccata.

- 13 In articulo necessitatis deficiente sacerdote, potest quis laico confiteri: non tamen (secundum ueriores opinionem) tenetur, & secundum Archie. ex parte. ti. 24. c. 18. post Gul. & Pe. de pa. bene tamen facit, si confiteatur, quia hæc confessio ex desiderio sacerdotis est quasi sacramentalis, secundum Tho. 4. sen. d. 17. q. 3. a. 3. quol. 1. Tamen si euadit, oportet postmodum sacerdoti uero confiteri de eisdem, ut sacramentum sit perfectum, secundum eundem. An autem possit laicus absolvere ab excommunicatione, uide infra, §. 39.

- 14 Prelati exempti, ut abbates, priores, guardiani, ministri, uicarij generales qui superiorem in domo non habent, possunt sibi eligere confessorem, sicut episcopi: cardinales autem non episcopi, neque legati, non, neque priores sub abbate. Et supradicti possunt absolui ab omnibus papæ non reservatis ubique sint. Hæc omnia probantur

ABSOLVTIO.

14

bantur in c. ul. de poenitentia, & remissis, & rationem adducit Tho. 4. senten. d. 17. ubi supra. quia praesens dispensare sacramenta incumbit, ideo mundi esse debent. Omnis sacerdos proprius, qui iure ordinario potest confessiones audire, quia habet causam meri imperij, potest committere audientiam confessionis, secundum Pot. de pal. 4. d. 17. & quilibet per electionem, & confirmationem habens curam animarum, quia est ordinarius, secundum Pa. cap. cum ab ecclesiarum. de offi. ord. potest dare licentiam cuilibet subdito suae curae.

25 Absolutionis actus non potest committi excommunicatis, suspensis, & interdictis, nisi prius impedimentum auferatur, quia executionem ordinis poenitentialis non habent, nisi in periculo mortis, ut supra 11. §. secundum Pa. in d. c. omnis. neque religiosus, sine licentia suorum superiorum, quia non habent uelle, neque nolle: etiam si papa alicui daret licentiam posse eligere in confessorem, quem uellet religiosum, dummodo non nominaret aliquem in particulari, non deberet religiosus sine licentia praelati sui eum absolueret: si tamen absolueret, teneret absolutio, licet male faceret. Quando autem sunt habilitati a praelatis, potest eis committi.

26 Vagabundi qui non habent

domicilium certum uel habitationem, uel si habitationem habent cum uxore & filiis, continuent tamen sunt in motu, ut in pluribus, ita quod etiam in Paschate consueverunt inueniri extra: hi cui uolunt possunt confiteri. non enim est maior ratio de uno, quam de alio, cum nulli sint subiecti, secundum Archie. & Casie. uer. absolutio.

17 Presbyteri omnes inferiores episcopis, qui non sunt praelati exempti, debent confiteri suis praelatis, uel alteri de eorum licentia: & unus sacerdos parochialis non potest alium absolvere, secundum Gal. sine licentia superioris generali, uel speciali, tacita, uel expressa. Et si episcopus scit, & tacet, uidetur approbare.

18 Casus in quibus alteri quam proprio sacerdoti licet confiteri, sunt plures. Primus, si proprius sacerdos non sit idoneus, quia tenetur querere sufficientem. c. qui uult. de pot. d. 6. & Tho. 4. sen. d. 17. q. 3. a. 3. Cause autem, per quas scitur quod sit minus idoneus, sunt, si est confessionis reuelator, sollicitator ad malum, ignorans, & confitens supplere non potest, si probabiliter imminet periculum, uel confitenti, uel confessori, si ad peccatum, quod uult confiteri, est pronus, uel contra ipsum est commissum, si est excommunicatus, haereticus, suspensus, uel huiusmodi, secundum Host. si imminet aliquod

ABSOLVTIO.

15

aliquod, ex quo melius esset non confiteri ei. Tunc recurrere debet ad superiorem, uel licentiam alteri confitendi petere, & obtinere: quod si non uult dare, & superiorem non potest adire, alteri confiteatur. de pot. d. 6. cap. sacerdos. Et secundum Pe. de pa. sufficit petuisse, c. licet. de regularibus. Ideo male faciunt praelati, qui sine rationabili causa, sunt difficiles ad dandam licentiam, secundum Tho. 4. ubi supra. Caueant tamen confitentes, ne decipiant seipsos, dicendo, habebit me suspectum, non habebit bonam opinionem de me, &c. quoniam haec non esset sufficiens causa alterum adeundi. Alios casus ponit Tho. 4. sententiarum, distinctione uigesima prima, in littera, uidelicet de uagabundis, &c.

19 Ex consuetudine non potest introduci, ut quis sine licentia sui superioris expressa, uel tacita, ad libitum possit sibi eligere confessorem, ut in cap. si episcopus. de pot. & re. lib. 6. Pa. in ca. conuerenti, de offic. ord. intelligit quo ad subditos simplices, aliter quo ad constitutos in dignitate, quia nomen dignitatis posset praescribere hanc curam, & fieret proprius sacerdos post praescriptionem.

20 Parochialis sacerdos, dicenti se fuisse alteri confessum, & absolutum, quo ad forum poenitentiale tenetur credere, nec potest ei eucharistiam negare, secundum Thom. 4. senten. d. 17.

q. 3. a. 3. quol. 7. ad secundum, & in quol. 1. ar. 11. secus in foro iudiciali, ut si constabat de excommunicatione, & dicat se absolutum, non creditur, nisi probet, & iuste eucharistia negatur. Idem in 4. ubi supra. & Pe. de pa. Credere etiam tenetur dicenti se habere licentiam confitendi, & recipiendi communionem, quia nemo debet censeri inmemor propriae salutis, nisi de opposito constet.

21 Fratres predicatorum praesentati a suo praelato episcopis, uel qui habentur pro praesentans, expositi a suo praelato, habent privilegia, & gratias in audiendo confessiones, ac si per omnia fuissent praesentati secundum formam cle. dudum, ex gratia Sixti. 4. qui fratres ex gratia Pij secundum, possunt audire, & absolueret quoscunque & undecunque uenientes seculares. Et si episcopus humiliter requisitus non uult dare licentiam, tunc ipso iure praelatus potest dictos fratres exponere. Si contendit de numero, requiratur arbitrium boni uiri. Si uult minuire consuetudinem, uidetur quod non possit, secundum gl.

22 Confessores tales deputati, si simpliciter deputentur, durant etiam post mortem episcopi, secus si deputentur usque ad beneplacitum, c. gratiose, de rescriptis. libro sexto. haec secundum Calderinū. Nec potest nisi simpliciter deputare in uitis fratribus, quia est authoritas papalis quae durat. Et sic deputati, alteri comm

ABSOLVTIO.

- 16 committere non possunt secundum Calderinum, quia habent tantum nudum ministerium: & in hoc à parochianis differunt, nec possunt audire nisi in dicecibus, in quibus sint expositi, & in hoc etiam differentes sunt ab ordinariis, qui suos subditos ubique audire possunt: quia in his quæ sunt sine strepitu, & sub silentio, nullius territorium læditur. Panormitanus in cap. cum contingat. de foro competentis.
- 23 Quamvis prædicti fratres possint audire uenientes de alia dicecesi, in qua non sunt expositi, per privilegium Pij secundi, non tamen religiosos, qui habent privilegium, quod non possunt absolui, nisi à suis prælatiis, sicut habent fratres prædicatores olim congregationis Lombardie: nam si aliquæ licentiæ erant, sunt reuocatae per Alex. sextum.
- 24 Si episcopus admittat fratres sine solennitate Cle. taliter tamen, ac si esset seruata, eandem auctoritatem habent, ac si esset seruata. Si uero concedit simpliciter licentiam audiendi confessiones, tunc non possunt absolui nisi in quantum episcopus eis concedit, & possit sibi reservare quot casus uellet, quia tunc non absoluerent auctoritate d. cle. dudum, sed ex mera commissione episcopi. Prælati ergo debent esse cauti, ut faciât fratres acceptari secundum formam d. cap. dudum. Fratres tamen olim congregationis Lom-

bardie, ordinis præd. habebant gratiam, quod acceptati à prælatiis habebant omnes gratias & privilegia, in audientia confessionum, ac si essent præsentati secundum dictam formam cap. dudum, quam gratiam magister Ioannes de Tabia dicit se uidisse authenticam, uerbi. absolutio. §. 34. in hoc, supra §. 22.

25 Fratres qui habentur pro præsentatis, secundum dictam formam clem. dudum. ab omnibus casibus absolui possunt, exceptis præcisè reservatis episcopo, uel superiori in iure, quantumcunque reseruentur episcopo ex consuetudine, uel constitutione, uel beneplacito alij casus. Hanc opinionem uidetur fundasse Gul. Spec. & Ioan. de Ligna. efficaciter prosecutus est in cap. omnis. de pœnit. & re. & sequitur Panor. & rationabiliter, quia gratiam, quam concedit papa, uidelicet absolui posse ab omnibus, nisi reseruentur à iure, renocare, uel arctare non potest inferior, ut in cap. inferior. d. 21. Ista enim concessio non est episcopalis, sed papalis. Ipsi namque nudum præbent ministerium: quod patet, quia si nollet concedere, nihilominus dicti fratres haberent: ideo hæc opinio securè tenenda est, & practicanda, sicut tenent Sil. uerbi. confessor. 2. §. 5. & Tab. uerbi. dispensatio. §. 15. nisi quando casus, per constitutionem esset annexa excommunicatio, reservata dicecesano, uel

ABSOLVTIO.

17

- uel superiori, ut dicitur hic infra, an scilicet possint. Qui autem sint casus de iure reservati, infra casus. §. 1.
- 26 Fratres prædicatores habent ex gratia, omnes gratias, & privilegia, quæ habent omnes alie religiones in genere, & in specie, ut patet per breue directum magistro Tho. Caic. quod incipit, Cum inter ceteros, quod uidi & legi, & magistro Georgio de casali. Leo papa x. præfente fratre Augustino de Buxia dicto Mauro, & fratre Augustino Iustiniano de Genua anno 1512. die 12. Aprilis. uiræ uocis oraculo. concessit omnia privilegia, & singula, & omnes & singulas gratias, quam & quas habent omnes congregationes de obseruantia in Italia, & hoc in foro conscientie. Cum ergo canonici regulares habeant ab Eugenio quarto, quod deputati ad audientiam confessionum possint absolui omnes ad se uenientes, absque alia licentia superiorum, ab omnibus, & singulis peccatis, & quibusque suspensionum, uel excommunicationum sententiis, aliisque censuris, & pœnis ecclesiasticis, quas à iure, uel ab homine latas incurrisse, quomodolibet censentur, prout episcopi, & ordinarii locorum, ex ordinaria iurisdictione possunt, & in uotis commutare, dummodo non sint posita in iudicio, & propter hoc sedes apostolica cõsulenda non

esset, & eis in suis ecclesiis sacramentum Eucharistie ministrare, excepto festo Pasche. Similem gratiam habent monachi congregationis sanctæ Iustine, & ut quidam tenent minimi minimorum, quorum privilegia participat fratres præd. per dictam gratiam concessam magistro Tho. Caic. constat quod fratres præd. eadem possunt, dummodo non renocentur. Multa sunt privilegia aliorum, quæ foret inspicenda. Vnde patet, quod est magna eorum auctoritas, tamen cauto & cum grano salis ambulandum est: unde infra, quid de iure possint, uerbi. casus. §. 7.

27 Quando aliquis tenetur de precepto confiteri, etiam pluries in anno, parochialis sacerdos tenetur eum audire, secundum Ric. 4. d. 15. secus si non tenetur confiteri. Et quando proprius sacerdos nō uult eum audire, potest alius adire sufficientem, qui poterit eum absolui, à quibus poterat parochianus. Dum enim non uult audire, uidetur ei licentiam dare, nisi ad alium particulariter eum mitteret. Ex hoc cõsequitur, quod qui non sunt parochiales, non tenentur audire confessiones, nisi quia charitas eos stringit, sicut nec ipsi tenentur eis confiteri.

28 An habens licentiam generalem confitendi ab episcopo cui uult, possit semper ea un. Respondetur, si datur ad beneplacitum, mortuo concedere, expi-

b rat

ABSOLVTIO.

rat, uel ampto: si autem ad beneplacitum sedis, durat, gratiosè, de rescrip. lib. 6. & hæc est uerior opinio: ideo quando petunt, deberet peti ad beneplacitum sedis: & quando petunt casus, deberet peti tota auctoritas, & non auctoritas casuum, quia nomine casuum, non ueniunt nisi peccata, ut dicunt doctores, infra Casus, §. 1.

22 Quando quis habet licentiam confitendi ab episcopo, uel curato, propter hoc non poterit absolui à reseruatis, quia hoc est contra iuris dispositionem, e. si episcopus, de pœn. & re. & sic tenet Cai. ibi. uer. absolutio.

30 Confessio facta cum excommunicatione occulto, & tolerato, ualet, nec est iteranda postquam confessus sit, & in quadam extrauagante concilij Constantien. consensu utentium approbato (ut d. Cai. ibi.) dicitur quod in foro pœnitentiæ, gesta per confessores irritos quibuscunque ecclesiasticis cœsus, etiam non occultus, tenet, nisi in duobus casibus, scilicet propter notoriam perculsionem clerici, uel propter publicam nominatam denunciationem: nam ibi conceditur receptio sacramentorum ab excommunicatis ministris, nisi altero duorum modorum excommunicatis, licet ipsi sacerdotes sic excommunicati, mortaliter peccet absoluentes, & sacramenta ministrantes, pœnitentes tamè, absolutionis beneficium conse-

quuntur. At pœnitens talè sacerdotè inducens ad hoc, mortaliter peccat, quia ad peccatum inducit, si nouit. Cum intruso autè sine superioris auctoritate gesta non tenet, nec communis error per eū acta sustinet, ex quo deficit possessio iuridica. Ad hoc l. Barbarius. ff. de offic. pœr. Confessio autem cum tali facta, quando sciretur, esset iteranda, similiter facta cum priuato, uel suspensio notoriè, est iteranda, quando scitur fuisse tale impedimentum, uel superioris inhibitionem præcessisse, ut in cap. ueritatis, de dolo. & contu. & secundum Pan. c. nihil. de elect. Simile dic de confesso cum non exposito, qui non potest audire, quando scitur, est iteranda, nisi in casu necessitatis. supra, §. 12.

31 Absoluere ab excommunicatione uel excommunicare non potest excommunicatus, uel suspensus à iurisdictione, quia tales sunt priuati usu iurisdictionis, quæ iurisditio in foro exteriori requiritur ad hoc, quod quis possit absoluere ab excommunicatione. Ex Tho. 4. sent. d. 16. q. 2. a. 5. q. 1. ad pri. ar. 2. q. 3. nisi in articulo necessitatis, ut 3. Absolutio, §. 12.

32 Absoluere non possunt, nec excommunicare, nec dare indulgentias, schismaticus, uel hæreticus, quod si fecerint, nihil est, quia non manet in eis potestas iurisdictionalis, secundum Tho. secunda secunda. q. 39. a. 3.

33 Absoluere ab excommunicatione.

ABSOLVTIO.

79

tionem, uel excommunicare nullus potest seipsum, uel superiorem, uel æquale, quia per iurisdictionem, sine qua absoluere nequit, constituitur quis in gradu superioritatis, quia eius efficitur iudex, secundum Tho. 4. sent. d. 18. q. 2. a. 3. quol. 1.

34 Absoluere potest ab excommunicatione etiā maiori, ex commissione papæ, & excommunicare, quilibet etiā laicus, secundum Pa. c. decernimus. de iudi. Idem tenet Vgo. & etiā mulier, secundum Pe. de pa. 4. d. 18. q. 2. a. 3. quia secundum Tho. ubi supra, hæc potestas ex simplici hominis inuictione est, ideo cui uult committere, potest papa.

35 Absoluere à sententiā hominis potest solus, qui tulit eam, uel superior, uel successor. Si est lata à iure, episcopus, uel etiā sacerdos potest absoluere, nisi à reseruatis in canone, ut d. Tho. 4. sent. d. 18. q. 2. a. 5. quol. 1. Vnde tempore S. Thom. quilibet proprius sacerdos poterat absolueri ab excommunicatione maiori non reseruata in iure: nunc autem est casus episcopalis secundum aliquos, ut infra Casus, §. 5.

36 Absoluere potest episcopus, & alius quilibet prælatus, habens iurisdictionem episcopalem in foro exteriori, ab omni excommunicatione lata à iure subditos suos, uel lata per statuta synodalia, nisi canonis conditor sibi reseruasset. Hoc patet ex dictis Tho. ubi supra, & cap. nuper. de scot. exc. & ibi Innoc. & Host. Et

hoc idè potest capitulum, se de uacante. Pa. tamè tenet contrarium, de inferioribus episcopis. de sen. ten. exc. c. monachi. Vide supra Abba. §. 1. Idem dico de abbatibus, ut supra, prioribus, & similibus erga suos subditos. Inspicienda tamè sunt eorū privilegia.

37 Absoluere ab excommunicatione minori potest quilibet confessor, non autè quilibet sacerdos: primum patet c. nuper. de sen. exc. secundum probatur, quia excommunicatio minor est uinculum ecclesiasticum, ideo in absolvente exigit potestatem ecclesiasticæ iurisdictionis, quam purus sacerdos non habet, ideo non potest absoluere. Potest tamen à uenialibus absoluere, quia ad hæc remittenda, sufficit potestas ordinis, hæc secundum Cai. uer. Absolutio. circa finem. S. Tho. in 4. ubi supra, dicit, quod quilibet sacerdos qui potest absoluere à peccato participationis, per quā incurritur excommunicatio minor, potest etiam ab excommunicatione hac absoluere: cum ergo ad absolutionem uenialium non requiratur aliqua iurisditio, ut idem ibi dicit, sequitur quod purus sacerdos possit absoluere ab excommunicatione, quæ fertur peccati ueniale saltè, & sic ad cap. nuper. possemus dicere, quod intelligitur, quando excommunicatio sequitur peccatum mortale, secus si participatio sit uenialis. Prima tamè opinio satis rationi cõsona uidetur.

b 2 Absol

38 Absoluere ab excommunicatione potest non sacerdos, habens saltem primam tonsuram, secundum Tho. 4. sen. ubi supra. & Pe. de pa. in 4. dist. 18. q. 2. a. 3. dummodo habeat iurisdictionem, & hoc in foro iudiciali, & sine solennitate: cum solennitate uero dubitant quidam: tamē etiam cum solennitate, secundum Pe. de peru. quem sequitur Archi. flo. potest.

39 Absoluere non potest laicus regulariter ab excommunicatione, tamen in articulo mortis, deficiente sacerdote, potest absolvere ab omni excommunicatione, quia necessitas legem non habet. Hoc probatur per dicta Tho. 4. sentent. d. 10. q. 1. a. 1. quol. 1. & d. 17. q. 3. art. 3. d. quod secularis accipit iudicium ratione necessitatis super confidentem, nec si euadit, oportet quod amplius ab his absoluitur, sed praesentet se (ut supra dictum est) ne nouam incurrat excommunicationem, ut in cap. eos. de sent. ex. li. 6. consentit Pa. c. a. nobis. el. 2. de sent. ex. in glo. Idem dic de absoluto, qui propter impedimentum non potuit superiorem adire, & de illo, qui fuit absolutus à papa, uel legato, cum ista conditione, ut satisfaciatur iniurijs, si non adimplet. in d. c. eos. Et hoc extenditur ad quemcumque absolutum sub conditione, ut aliquid faciat, secundum Pa. c. porro. de senten. excomm. Nota quod quando est pericu-

lum, uel impedimentum, quod non potest adire papam, querat episcopum: si non potest, querat proprium sacerdotem, &c. secundum Pa. cap. de cetero. de sent. ex. Legitimum autem impedimentum est, omne quod arbitrio boni uiri impedit rationabiliter, ut quia habet capitales inimicitias, etiam sine mortis timore, quia infirmus, quia pauper, habet subuenire familiam, est senex, &c.

40 Quomodo autem, & à quibus possunt priores provinciales, & priores conuentuales absolvere suos subditos, non potest dari certa regula, sed oportet uidere sua privilegia, & gratias, quae interfirere esset nimis prolixum: propterea non scribo. infra Suspendio. §. 2. 4.

41 Ordinarij qui potest ligare, potest etiam soluere, & econtra. 21. d. c. inferior. & secundum Tho. 4. sent. d. 18. q. 2. a. 1. quol. 1. Fallit tamen in multis. Primo in delegato papa, qui inobedientem suae sententiae excommunicare potest, sed post annum à sententia diffinitiuā absolvere non potest. c. quarentu. de offic. deleg.

42 Secundo, si iudex postquam tulit sententiam, esset excommunicatus, tunc non posset neque absolvere, neque excommunicare. c. auduimus. 2. 4. q. 1. Secus si esset excommunicatus minori excommunicatione. c. duobus. de sent. ex.

Tertio, in incendiariis, quos episcopus potest excommunicare,

re, sed post denuntiationem non potest absolvere. c. tua. de sent. ex.

Quarto, in clericis exhibentibus haereticis ecclesiastica sacramenta, & eos sepeliētibz, quos ordinarius potest suo priuare officio, sed restituere non potest absque indulto apostolico speciali, de haereticis. c. excommunicamus. el. 1. §. sanē.

Quinto, in suspensis per conciliū à beneficiis conferēdis, pro eo quod indignis scienter post secundam admonitionem, ecclesiastica beneficia contulerunt. c. graue. de praebendis.

Sexto, quia ordinarij aliquem degradare possunt, restituere autem non possunt, sed tantum papa. de cle. no. resi. c. ex tur.

Septimo, in sententia lata ab inferiore, & confirmata per papam ex certa scientia: quod est intelligendū de sententia, quae est ab homine, secundum Ioan. and. c. ex frequentibus. de instit. secus si sine certa scientia, aut cognitione confirmat, aut si sententia esset per statutum, quia quantumcūque confirmatū, potest inferior absolvere, nisi in confirmatione, sibi uel alteri referuasset.

Octauo, in eo, qui non sacerdos excommunicauit, qui licet possit absolvere quo ad forum cōtentiosum, non tamen quo ad penitentiale, quod solus sacerdos potest, ut supra dictum est, §. 2.

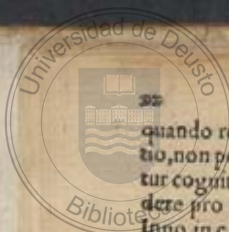
Nono, in illo cui papa mādatur, ut sine causae cognitione ali-

de iure non est executor, ideo absolvere non poterit: ar. c. super questionum. & c. si. de offic. deleg. aliter si cum cognitione causae mādasset, quia tunc posset. de penit. d. 1. c. uerbum. sed si papa mādatur simpliciter ut excommunicet, dicit Innoc. in d. c. si. de offic. dele. quod debet causam cognoscere, cū monitione. Si uero cōstat papam cognouisse causam, debet excommunicare, secus si non constat. Pa. in d. c. si.

43 Absoluere non potest archiepiscopus à sententia sui episcopi suffraganei, aut aliorū inferiorum, qui non sunt de sua diocesi, licet sint de sua provincia, c. Romana. c. uenerabilibz. de sent. ex. li. 6. nisi quādo hoc cōsuetudo habet, uel ad ipsum est appellatū, de of. ordi. c. ad reprimēdū.

44 Absoluere potest episcopus excommunicatū à suo inferiore, ut puta Archidiacono, & simili, secundum Innoc. in c. cum ab ecclesiis. de off. ord. etiā non praemissa satisfactione, quia ordinarius est in tota diocesi. de off. ordi. c. 1. nisi haberent ex cōsuetudine, quod non possent absolui ab episcopo. de off. Archi. Hoc tenet Inno. & communiter doc. quāuis alijs non placeat omnibus. Vide Pa. in d. c. cum ab ecclesiis. An autem uicarij episcopi haec grauiora possint, infra, uer. Vicarius. §. 1.

45 Absoluere episcopus excommunicatū à se, uel à suis inferioribus, extra territorij suū, b 3 quādo

ABSOLVTIO.

quando requiritur causę cogni-
tio, non potest, quia ubi requiri-
tur cognitio causę, oportet se-
dere pro tribunali, secundum
Inno. in c. nouit. de of. leg. quod
in aliena diocesi facere non po-
test. c. episcopum. 9. q. 1. si tamen
haberet licentiam episcopi dia-
cesani, posset. Episcopus tamen
expulsus, petita licentia, licet
non obtenta, hoc potest. f. sede-
re pro tribunali, & exercere iu-
risdictionem supra suos subdi-
tos, dummodo non trahat eos
ultra duas dietas a fine suę di-
cesis, qui non fuerunt expulso-
res, fautores, uel consiliatores.

43 Absolutio contra ius tertii, li-
cet male, & iniuste fiat, tenet ta-
men, quia non est contra ius co-
stitutionis, ut in c. uenerabilibus,
de sen. ex. ut si episcopus absol-
uat aliquem, qui non satisfecit,
in præiudicium partis, tunc pote-
state abutitur, tamen absolutio
tenet. Si autem absolutio sit con-
tra ius constitutionis, non tenet:
ut quando constitutio dat certum
modum absoluendi, uel excipit,
ita quod non impendatur ab-
solutio, nisi concurrente tali co-
ditione, uel obseruatione, ut cū
dicit, non possit absolueri ante
satisfactionem, uel non possit
impendi absolutio ante satisfac-
tionem. In his uerba canonis li-
mitant potentiam ordinarij, ac
per hoc irritam esse absolutio-
nem ostendunt, si aliter fiat. Vel
cum dicit, Qui fecerint hoc, non
possint absolui, nisi satisficiant,
uel nullatenus absoluantur, nisi

46 Participans in crimine cri-
minoso, ab excommunicatore
illius, cui participando incurrit
excommunicationem maiorem, est
absoluendus. c. nuper. de sen. ex.

47 Absolui potest ab excommu-
nicatione, etsi non a peccato
inuitus, sicut potest excommuni-
cari inuitus, secundum Tho. 4.
sen. d. 18. q. 1. ar. 5. & Pa. in c. apo-
stolicę. de excep. fac. quauis
quidam oppositum teneant: &
tenet absolutio, etiam si sine cau-
sa fiat. Absens similiter potest

absolui, & per procuratorem,
quando adest causa iusta. 1. q. 1.
c. quanto. & erit absolutus, quan-
do receperit literas, uel certifica-
bitur, nisi aliud constet de men-
te absoluentis. Ioan. an. c. quid
ad agendum. de procu. lib. 6. Et
quauis debeat adesse causa iu-
sta, tamen etiam si sine causa fa-
cit, est absolutus, quia excommu-
nicatio dependet a uoluntate ha-
bentis iurisdictionem, secundum
Tho. ubi supra licet non debeat
sine causa fieri. Et in hoc sensu
intelligenda sunt iura, quę dicunt
non posse fieri, id est, non debere:
Absolutio contra ius tertii, li-
cet male, & iniuste fiat, tenet ta-
men, quia non est contra ius co-
stitutionis, ut in c. uenerabilibus,
de sen. ex. ut si episcopus absol-
uat aliquem, qui non satisfecit,
in præiudicium partis, tunc pote-
state abutitur, tamen absolutio
tenet. Si autem absolutio sit con-
tra ius constitutionis, non tenet:
ut quando constitutio dat certum
modum absoluendi, uel excipit,
ita quod non impendatur ab-
solutio, nisi concurrente tali co-
ditione, uel obseruatione, ut cū
dicit, non possit absolueri ante
satisfactionem, uel non possit
impendi absolutio ante satisfac-
tionem. In his uerba canonis li-
mitant potentiam ordinarij, ac
per hoc irritam esse absolutio-
nem ostendunt, si aliter fiat. Vel
cum dicit, Qui fecerint hoc, non
possint absolui, nisi satisficiant,
uel nullatenus absoluantur, nisi

satisfi-

ABSOLVTIO.

23

satisfecerint. In his omnibus non
tenet absolutio, secundum Caie.
ibi. Et hæc uia tutior est, & textus
conformior. & hanc sequendam
putat Caie. ibi. Similiter quando
decretum explicitę absolutionis
sine his irritat, ut cum dicit, ali-
ter absolutio impensa non ua-
leat. Vel cum committitur alicui
absolutio ab homine cum uer-
bis conditionalibus, uel acqui-
pollentibus, de talibus cautioni-
bus habendis, tunc si commissio-
rius exit fines mandati dum ab-
solutus, nihil facit. Ut si dicat, ab-
soluas satisfactis læsis, prius de-
bet interuenire conditio, aliter
nulla est absolutio.

49 Absolutio quo ad formam de-
bet esse sine conditione de futu-
ro, ut dicendo, absoluo si satisfce-
ris, quia sic non est absolutus
quousque adueniat conditio, secū-
dum Gul. de re. iur. c. actus. l. 6. &
Pa. c. de quibus. de baptis. De
præterito autem uel de præsen-
ti potest fieri, ut dicendo si incur-
rili excommunicationem, uel si
es excommunicatus, uel si non
es absolutus, &c. ut supra, §. 6.
Hæc proprie non est conditio-
nalis, secundum eundem Pa. ibi.

50 Absoluendus ab excommuni-
catione maiori, debet iurare sta-
re mandatis ecclesię, uel ipsius
absoluentis. c. ex timore. de sen.
ex. & hoc pro horrendis crimini-
bus, ut incendiariis, falsariis, &
similibus, secundum Vgo. quod
est satis æquum, secundum Arch.
Flo. hoc tamen non est necessa-

rium de forma, secundum com-
muniter doc. ut dicemus infra,
§. 11. Debet etiam sufficientem
cautionem secundum quod po-
test dare parti læsę. c. porro, de
sen. ex. & quando paratus est fa-
cere quod potest, debet absolui,
nō obstante contradictione, uel
appellatione partis. de appella-
c. qua fronte. Vide ibi Pa. quid
debeat facere iudex, &c.

51 De cæremoniis quę seruan-
tur in absolutione excommuni-
catorum, uide summissas, Tab.
Absolutio. 3. §. 3. non enim po-
no, quia non sunt annexę abso-
lutioni tanquam substantialiæ
debent tamen seruari, quando
oportet, ut in absolutione solerri-
m. Sequitur postmodum absolu-
tio, Authoritate omnipotentis,
&c. absoluo te a uinculo excommu-
nicationis, &c. & restituo sa-
cramentis, &c. c. a nobis, el. 2. de
sen. excom.

52 Debent hæc supradicta seruari
ab eo, cui committitur absolutio
in forma ecclesię, aliter nō
seruans, peccat, licet sine illis te-
neat absolutio, nisi ius dispone-
ret, uel mandans imponeret,
quod sine huiusmodi non ab-
solueret. Tunc enim talia omit-
tendo nihil facit.

53 Absolutio ab excommunica-
tione non requirit aliquam de-
terminatā formā uerborū, quia
non est absolutio sacramenta-
lis, secundum Tho. opuscul. 2. c.
2. in principio, sed uerba iudicis
habent efficaciam ab intentio-

b 4 ne dicen

ABSOLVTIO.

ne dicentis. Vnde nō refert qui-
bus uerbis utatur ad exprimen-
dam suam intentionem, ut si di-
cat, benedico te, uel absoluo te,
secundum Tho. opusculo 22. c. 2.

54 Absoluēs debet absoluto mā-
data rationabilia facere, aliter
posset appellare, de pac. c. h. Si
autem sententiam fuisse iniustā
appareat, absoluto nullum fiat
mandatum, de sen. ex. c. sacro.

55 Si defunctus excommunicatus
sepultus est in loco sacro, & ap-
paruerunt in eo signa contritio-
nis, nec etiam a seculari fuit ab-
solutus, non exhumabitur, sed
uerberabitur sepulchrum, & fiet
sicut uiuo. q. si in loco nō sacro
est, exhumabitur, & corpus uer-
berabitur, & similiter fiet, de
sen. ex. c. a nobis, el secundo.

56 Non sufficit sola salutatio, uel
receptio ad osculum pacis, sed
necessarium est ut utatur aliquo
uerbo denotante absolutionē,
ut d. l. Inno. in c. cum olim, de pri-
uile. nisi sit papa qui hoc inten-
dat, scilicet absolvere, secundū
eundem Inno. Et non reputatur
absolutus, nisi exprimat, in cle-
si summus pontifex, de sen. ex.

57 Absolutus ab una excommuni-
catione quando plures habet,
non intelligitur absolutus ab
alia, quia non habent connectio-
nem adinuicem, secundum Tho.
4. sen. d. 18. q. 2. a. 5. q. 1. nisi quan-
do pluribus excommunicationi-
bus est ab uno iudice excommuni-
catus, tūc intelligitur ab omni-
bus absolutus, nisi contrarium ex-

primatur, uel quādo de una ab-
solutione impetrat. Secus quan-
do a diuersis iudicibus est exco-
municatus, quia absolutus de
una, non intelligitur absolutus
de aliis. Vide declarationē bonā
per Pa. c. cū pro causa, de sen. ex.

58 Absolutio obiecta ex falsa cau-
sa non ualeat, secundum Inno. in
c. ex parte, de of. or. quia talis nō
intendit absolvere. Secus si ab-
solutus intendit absolvere.

59 Dubitans de excommunica-
tione, uel de absolutione, si adest
commoditas absoluentis, debet
petere absolutionem ad caute-
lam, quia in dubiis tuor pars
est eligenda, c. i. uenit, de spon-
si tamen nullum immunit pericu-
lum, uel interesse, ex tali petiti-
one. Hoc autem cessante, si pro-
babilius dubitat, debet petere,
si autem leuiter, non, sed depo-
nat scrupulum, ar. in c. inquisitio
ni. extra, eo. titulo.

60 Absolutio a suspensione, uel
interdicto, non habet formā de-
terminatam, sicut de excommu-
nicatione dictum est: sed potest
dicti, ego absoluo te a uinculo sit
spētionis, uel interdicti, &c. Quo-
autem ad irregularitatem, secus
est, quia relaxatio eius debet fie-
ri per hoc uerbum, dispenso (&
non absoluo) tecū, super irregu-
laritate, uel irregularitatibus, si
quā, uel quas incurristi, propter
talem, uel talē causam, & habili-
to te ad actus legitimos, &c.

61 Si quis percussit regularem
eiusdem monasterij, absoluitur
ab abba

ABSTINENTIA.

15

ab abbate, priore, uel guardia-
no. Si uero alterius monasterij,
per praelatum percussus, absolue-
tur, de sen. ex. c. cum illorum. Si
clericum secularem, absoluitur
per episcopum, de sen. ex. in c. c.
religioso, si tamen excessus non
sit enormis, infra, Enormitas. § 3.
Eodem modo potest absolutus re-
gularis, si ante ingressum reli-
gionis tale quid commisit, d. c. cū
illorū. Quod si regularis non ha-
beat praelatum, uel sit excommu-
nicatus, & huiusmodi, ad episco-
pum recurrat, ut not. Host. in c.
monachi, eo. ti. Quod intellige
tam in exemptis, quam non, tam
uirorū, quam mulierū, secundum
Gul. Ista autē & multa alia, quę
a Summis ponuntur circa absolu-
tiones regularium, nunc uacant,
propter eorum priuilegia.

62 Quando aliquis excommuni-
catus est receptus in religione,
& ratione huius absoluitur, intel-
ligitur si perseverauerit, aliter re-
tineendus est ad eandem senten-
tiam ab eo, qui absoluit, secun-
dum Host. uel secundum quos-
dam debet hoc ei imponi.

63 Absolutio mortui ab excom-
municatione ualeat ad hoc, ut pos-
sit in loco sacro sepeliri, uel ut
de loco sacro, si ibi sepultus fuit,
non proficiatur, & ut pro eo ora-
tiones, & officia fieri possint.

Absolutio, quę uilgariter di-
citur a pœna & culpa, est illa ple-
nissima peccatorū remissio, quę
cōceditur cruce signatis pro sub-
sidio ultramarino, de qua doc.

in c. ad liberandam, de iud. xis. &
solus papa concedit, c. cum ex-
eo, de pœ. & re.

ABSTINENTIA.

Absinentia indiscreta, quę
quis abstinet a cibo neces-
sario ad ualitudinē, ex quo red-
dit se inhabilis ad ea, ad quę te-
netur, peccatum est, & nō uirtus,
quia medium non seruat, secun-
dum Tho. quol. 1. a. 18. Si quis au-
tem ut carnem spiritui subiiciat,
uel ut pœnitentiā pro suis peccā-
tis faciat, immoderate abstinet,
si aduertit se excedere, putis ta-
men benefacere, peccat quidē,
& communiter citra mortale: si
autem non aduertit hanc indi-
cretionem, nihil peccat. Si tamē
hac intentione abstineret, ut cito
uel breuiori tēpore moreretur,
peccaret mortaliter, quia se-
ipsum interficeret, ut inquit Hie-
ronymus. Ex Caie. secunda se-
cunde, q. 147. a. 1.

ACCEPTIO.

Acceptio personarū scien-
ter facta in re importan-
tis, est peccatum mortale, quia
contra iustitiam distributiuā, ut
in distributione communium bo-
norum, uel beneficiorum, uel in
iudicio, secundum Tho. q. 6. ar.
9. & prohibetur Den. c. Non ac-
cipietis (inquit) cuiusq. personā.
Et ultra peccatū, acceptor per-
sonarū tenetur de dānis sequē-
tibus iniustas promotiones, &
iniurias, secundum Caieta. ibi in
summa. Hoc nanq. peccato, ec-
clesiæ, & uniuersitatis bonū de-

b s struitur.

ACIDIA.

struitur, ideo grave est.

Acceptio personarum est, quando in electione aliqua non eligitur melior, & peccatur, ut infra, Electio. §. 3.

5 Dans beneficium consanguineis minus dignis omnibus consideratis, peccat, & est acceptor personarum. si autem sunt eque digni, secus est. Nec est persona rui acceptor, preferens suos consanguineos, uel amicos aequè dignos, in quibus plus potest considerare, nisi propter scandalum esset omittendus. secundum Tho. secundam secundam. q. 63. a. 2. & q. 4. a. 15. uel ne alij ex hoc sumant occasionem dandi consanguineis indignis.

4 Honorans aliquem diuitem propter diuitias, & non propter uirtutem, personarum acceptor est, quia accipit pro causa, quod non est causa. non enim diuitiarum sunt causa honoris, sed uirtus, quia honor premium uirtutis esse dicitur. Ex S. Tho. secundam secundam. q. 63. a. 3. Similiter si iudex det sententiam pro aliquo, non quia sic iustitia requirit, sed quia est amicus, uel quia offert munus, & est peccatum maius, & minus, secundum actus qualitatem, & quantitatem.

5 Acceptio personarum non est in his, quae gratis dantur: quilibet enim de suo potest dare uni, & non alteri, cum non teneatur: secus enim si ex debito distribueret. Tho. ibi. a. 1. ad tertium. & prima secundam. q. 92. a. 4. ad secundum. Unde cum Deus nulli sit debitor, acceptio personarum

in eo locum non habet.

Peccatum acceptionis personarum est grauius in re spirituali quam temporalis: secundum Tho. secundam secundam. q. 63. a. 2. quia offenditur maius bonum.

7 Peccatur etiam quandoque hoc genere peccati, in his quae sunt si dei, in impositione praemiorum, & circa matrimonia. 19. q. 2. c. 1. In receptione hospitum. 42. d. c. quicquam. & in elemosynarum largitione. c. si cupis. 15. q. 1. si diues preferatur pauperi in iudicio, eo quod diues est, uel pauperi iudex iniuste sibi debetur, contra illud Exo. 23. Pauperis quoque non misereberis in iudicio.

ACIDIA.

Acidia secundum Tho. secundam secundam. q. 35. a. 2. de ma. q. 9. a. 1. quoddam tedium operandi importat, mentem aggrauans, & semper est peccatum, quia uel facit dolere de bono spirituali, de quo gaudendum est, uel de malo, sed immoderate. Et est spirituale uitium, quod facit tristari de bono diuino, de quo charitas gaudet. Et ex suo genere est mortale peccatum, quia secundum propriam rationem contrariatur charitati, secundum Tho. ibi. a. 3. Si tamen in sola sensualitate consistat, & non pertingat usque ad rationis consensum, propter imperfectionem actus, erit ueniale peccatum. Si autem peruenitur usque ad rationis consensum, est mortale. Et hoc est, quando ratio conuertitur

ACOLYTUS.

17

uertitur in fugam, horrorem, & detestationem boni diuini, carne contra spiritum omnino praevalente, & contrariatur praecepto de sanctificatione sabbati, secundum Tho. ibi supra.

2 Acidia mortalis est tunc, quando homo tristatur in his, quae imminet facienda de necessitate propter Deum, & ad salutem animae, & adest rationis consensus. Talis enim tristitia contrariatur delectationi, quae sequitur Dei dilectionem, & consequenter charitati contrariatur. Quando ergo quis propter tale tedium dimittit ea, quae sunt necessaria ad salutem, uel deducitur in aliquod mortale, ut puta, in desperationem, uel deliberat appetit mortem, uel nunquam esse creatum, uel nolle esse bestia, & huiusmodi, uel deliberat facere minime ea, ad quae tenetur ex praecepto, uel incurrit aliquam magnam infirmitatem, potens se iuuare, peccat mortaliter. Et nota quod hoc peccatum communiter est mixtum cum alio, ut si nunc delibero propter acidiam non ire ad missam, & post non uolo ire, est aliud peccatum omissionis. hanc secundum Tho. ibi supra, a. 3. de ma.

3 Acidia est uitium capitale, secundum Tho. secundam secundam. supra a. 4. cui Greg. sex filias assignat, scilicet malitiam, quae bonum detestatur, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa praecepta, euagationem

mentis circa illicita, de quibus in suis locis dicemus. Qui de alterius prosperitate tristatur, eo quod uidet talem prosperitatem nocere contra iustitiam alteri, non dicitur acidiosus, nisi talis tristitia adeo eum grauaret, ut negligeret facienda, uel in malum aliquid laboraretur.

ACOLYTUS.

Acolytorum officium est preparare luminaria, & ipsa portare coram ministris altaris, ut in c. perlectis. 25. d. Hinc tradit episcopus candelabrum, dicens, Accipe candelarium cuna cereo, & scias te ad accendendum luminaria ecclesiae micipari. Accipit etiam urceolum uacuum ab Archidiacono, dicente Episcopo, Accipe urceolum ad effundendum uinum, & aquam in eucharistiam sanguinis Christi. Et in datione urceoli, imprimitur character, secundum Tho. 4. sen. d. 24. q. 1. & circa ipsam est eius principalis actus.

Acolytus est supremus ordo inter quatuor minores, secundum Tho. ibi. Acolytus etiam preparat urceolos cum uino & aqua. Tho. supra. cuius principalior actus est in ministerio urceoli, quam candelabri.

ACTIO.

Actiones iure civili octo habent, secundum Inno. c. quae in ecclesiis de consti. quarum quaedam dicuntur bonae fidei, ut in c. cum uenialis. de exceptionibus. & quaedam stricti iuris, in si. de ac. §. actio

§. actione. Quædā dicuntur actiones personales, de quibus refert Gemi. d. dispensia. de refer. l. 6. adducens Franciscum Vercellen. quædā dicuntur reales, de quibus Gemi. ubi suprà. Sed quoniam hæc materia ad forum cōtentiosum pertinet, propterea me nō ultra extendo de huiusmodi.

2. **A**ctus moralis est bonus, vel malus principaliter, ex obiecto, & sine, aut ex circumstantiis, secundū Tho. prima secundæ, q. 18. a. 1. Et obiectum, finisq., ad speciem moris actū determinat, ex Tho. 4. sen. d. 38. q. 1. a. 2. quol. 1.

ACCUSATIO.

1. **A**ccusatio contra reum ad vindictā, à canone est instituta, secundū Tho. 4. sen. d. 41. q. 5. ql. 1. & ne habes culpā, quasi innocens sustineatur, ibi d. 37. a. 3. Et exerceri debet ad punitionem, propter bonum conservandū, quo remoto, iustitia destruetur, sicut ut ceteri quietē inuāt, vel propter suum interessē, fieri debet, aliās peccatum incurritur. Thom. ibi.

2. In criminib⁹ trib⁹ modis procedi potest, scilicet inquisitione, quam præcedere debet clamorosa insinuatio, quæ accusationis locū tenet; accusatione, quam debet præcedere inscriptio; denunciatione, quam debet præcedere fraterna correctio, secundum Tho. ql. 11. a. 13. & de accu. equa. l. 1. Vide ibi Pan. 3. Accusatio propriè sumpta, differt à denunciatione, quia in ac-

cusatione attēditur criminis pinitio, in denunciatione uerō fratris emendatio. Tho. secūda secundæ, q. 57. a. 3. ad 1. 58. a. 1. Differt secūdo, quia accusationē nō debet de necessitate præcedere secreta admonitio, sicut in denunciatione, iuxta præceptum evangelicū, quādo, scilicet de peccatis emēda agitur, secundū Tho. ver. q. 3. a. 1. ad 3. Differt tertio, quia accusatio fit in scriptis, ut dictū est, & 4. q. 8. c. accusatorum. Quarto, quia accusator obligat se ad probandū, secundū Tho. secūda secundæ, q. 68. ar. 1. ad 3. non autē denunciator. Quinto, accusator obligat se ad penā talionis (id est, similē, uel talē) ibi, ar. 4. non autē denunciator. Et nota quod inscriptio ad penam talionis est necessaria, secundum Io. gl. c. inscriptio. 4. q. 4. Et licet non fiat talis inscriptio, tamen deficiens in probatione, debet penā talionis puniri, secundum Accur. & Bart. l. 2. C. de instru. & hæc est cōmunior opinio, quam sequitur etiam Io. And. hic. dicit Speculator posse tolerari, quod talis inscriptio non fiat.

4. **C**onsuetudo per quam penā talionis est abolita ualeat, secundum Feli. in c. super his. de accu. col. 3. in princ. quia propter antiquum rigorem ab accusatione multi retraherantur. Et Tho. secūda secundæ, q. 68. a. 1. ult. ad 1. dicit, quod accusans ex iusto errore, & deficiens, non punitur penā talionis.

Nullus

5. **N**ullus debet accusare nisi de re certa, unde non potest interuenire facti ignorantia. Tho. ibi. a. 3. ad 1. Vide in cap. qualiter & quando. el. 2. eo. tit. & Pan. in ult. not. debet etiam accusatio uiua uoce exprimi, & præsentē accusato. c. præscripta. 1. q. 6.

6. **A**ccusare tenetur quis alterius crimē, quod uergit in multitudinis corruptelā corporālē, uel spirituale, dummodo iusticiēter possit probare, quod ad accusatoris officiū pertinet, secundum Tho. secūda secundæ, q. 68. a. 1. quauis Canonistæ oppositi teneant, secundū Glo. in c. quapropter. 2. q. 1. & peccāt non accusando, uel non denunciando, propter bonum publicum, quod anteponi debet malo particulari, quod ex accusatione sequitur. Secus autē quando nō potest probare, quia nullus tenetur ad id, quod debito modo nō potest perficere, secundum Tho. ibi suprà. Qui autem dicunt quod non tenetur, debēt intelligi in foro exteriori, secus in conscientia, secundum quam à Deo puniuntur.

7. **Q**uid si tale habetur in secreto? Respondeo, quod si sit in secreto per confessionē sacramentalē, nullo modo debet reuelari; quia hoc scit nō ut homo, sed ut Dei minister, & maius est nuncius sacramēti, quā cuiuslibet hominis. Si uerō aliter, tūc uel hoc uergit in periculū corporale, uel spirituale multitudinis, uel in

grauē damonū alicuius personæ. & tunc tenetur propalare, uel testificari, uel denūtiare. Non enim potuit cōtra hoc debitum obligari per secretū cōmissum. Si uerō sint talia, quæ prodere non tenetur, & habet in secreto, non debet prodere, etiā prælato precipiente: quia seruare fidem est de iure naturali, contra quod nihil ab homine potest præcipi. Hæc ex Tho. secūda secundæ, q. 76. a. 1. & Pa. c. qualiter & quando. el. 1. de accu. Idem de religioso, cui præcipitur ut reuelēt huiusmodi secreta, quæ manifestare non tenetur: peccaret enim frangēdo fidem &c. Tho. quol. 1. a. 15. intellige non teneri quādo non potest probare, nec præcesit infamia, uel huiusmodi. Nec obstat si iurauit dicere ueritatem, quia iuramentū intelligitur salua cōscientia, & secundum formā iuris. Eodē modo dic secundum prædictā distinctionem, si iurauit non manifestare, debet intelligi iuramentum salua iustitia. infra, iuramentum, §. 17. Inquisitio. §. 8.

8. **I**n priuato crimine non admittitur ad accusationem regulariter, nisi ille cuius interesset uidetur uelle glo. ff. de priua. delict. l. fin. nisi sit tale delictum, ex quo penā pecuniaria fisco applicanda imponi debeat, tunc quilibet de populo ad accusandum pro illa penā admittitur, secundum Bart. in ru. de po. ac. quauis Bal. contrarium teneat.

C. de

ACCUSATIO.

C. de fur. l. aduersus.

In crimine publico, quilibet, qui non prohibetur specialiter lege, aut statuto, aut conditione, admittitur ad accusandum. Qui autem prohibeantur, habes de accu. in multis c. & 3. q. 4. & 1. per totum.

10 Clericus tamen ad publicam uindictam accusare non debet, etiam si poena sanguinis non uenit imponenda, facit c. sicut sacerdos. 2. q. 7. quia huiusmodi odiosis, non debet se immiscere, secundum Pan. in c. cum P. de accu. sed si prosequitur iniuriam suam, potest, etiam si uenit sanguinis poena imponenda, secundum Pan. ubi supra. dummodo protestetur, quod non intendit accusare, ut poena imponatur. Textus est clarus in c. praelatis. de homi. l. 4.

11 Accusans aliquem, & imponens ei falsum aliquod crimen, quod est calumniari, peccat mortaliter, agens contra iustitiam, in re magis ponderis, teneturque satisfacere. Intellige, quando ex malitia in falsam prorumpit accusationem, & non ex animi leuitate, uel iussio errore, ex Tho. secunda secunda q. 63. ar. 3.

12 Peccat reus dans aliquod accusatori, ut a iusta accusatione desistat, etiam si esset damnatus ad mortem, quia inducit eum ad peccatum, secundum Tho. secunda secunda q. 69. a. 2. ad primum, quauis huic peccato lex civilis remedium non apponit,

13 Accusato licet se defendere, non calumniosè, sed uel ueritatem, quam non tenetur propagare, occultando per aliquem uenientem modum, uel non respondendo, ad quæ non tenetur respondere: non tamen licet ei falsitatem dicere, uel ueritatem occultare, quam confiteri tenetur, neque dolum, uel fraudem adhibere, quia dolus, & fraus uim mendacij habent: & hoc est calumniosè se defendere. Tho. secunda secunda q. 69. a. 2.

14 Accusato licet declinare iudicium per appellationem, quando iniuste aggrauatur a iudice, sicut Paulus ad Cæsarem appellauit, Act. 25. non autem causam moræ afferendam, ne contra eum iusta sententia proferatur, hoc enim est calumniosè se defendere, quod non licet, quia iniuriam iudici facit, officium eius impediendo, & aduersario, cuius iustitiam quantum potest perturbat, secundum Thom. ibi supra. 2. 3. & 2. q. 6. c. omnino.

15 Condemnato ad mortem iussè, non licet se defendere, quia ex parte sui bellum esset iniustum, sic peccaret. Potest tamen fugere sine peccato, quia nullus ita damnatur, ut sibi mortem inferat, sed ut patiatur, ideo non tenetur id facere, unde mors sequatur, quod faceret, si ibi maneret. Et licet custodes fugiendo ponantur in periculo, tamen hoc non intendit fugiens. Et quia datur operam rei licitæ, malum

ACCUSATIO.

31

lum quod custodibus infertur, ei non imputatur, secundum Tho. ibi. ar. ult. & Caie. secunda secunda q. supra.

16 Si uerò detinetur in carcere præter poenam sanguinis, ut propter debita, uel alterius offensam, uel quia est dānatus ad carcerem in poenam ad tempus, uel aliter, non potest sine peccato fugere, quia alteri iniuriam faceret, & tenetur facere poenitentiam. Tho. ubi supra, & Caie. ar. in glossa, inter cetera. 21. q. 4. infra, Carcer. §. 3.

17 An incarceratus ad mortem, possit frangere carcerem, infra, Carcer. §. 3.

18 Condemnato iniuste, licet resistere, & se tueri, quia tale iudicium simile est uolentur latronum, quibus licet resisti potest, ita & malis principibus in tali casu, & fugere: nisi forte propter scandalum uitandum, cum ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur: quia non qualibet sui defensio est licita, sed tantum illa, quæ cum debito moderamine exercetur, ex S. Thom. ubi supra. a. ultimo.

19 Religiosi tamen incarcerati ex quacunque causa fugere non possunt extra sua claustra, quoniam uoto supposuerunt se prælati suis. Caie. secunda secunda q. 69. supra.

20 Qui iurauit redire ad carcerem, nisi carcer sit iniurius, tenetur redire, secundum Pan. in c. si uero. de iur. iur. etiam si subfit

mortis periculum, infra, Iuramentum. §. 13. uide latius.

21 Condemnatus carceri, ut fame moriatur, potest si sibi ministratur ab aliquo comedere sine peccato, quia non sumere, esset seipsum occidere: non tamē tenetur comedere si non uult, sed potest patienter ferre, ut quidā dicunt. Caie. secunda secunda q. 69. a. ult. ad 8. dubiū. d. quod tenetur comedere, & alij a custodibus cibis ministrantes non peccant, quauis etiam in hac extrema necessitate non teneantur cibum ministrare, quia secundum iustitiam ordinem in illa constituitur. Prima opinio uidetur magis consona, quia legimus sanctos condemnatos ad mortem posse fugere, & non fugisse, sed patienter tolerasse. Ita & quilibet dānatus iuste, potest patienter mori, nec seipsum interficit, sed a iustitia. Sed opinio Caie. est uerior, & cōformior dictis S. Tho. ibi, si rectè consideretur, infra, Carcer. §. 4.

22 Accusatus negans ueritatem, quæ ab eo secundum formam iuris exigitur, peccat mortaliter, quia contra iustitiam debitum est, ut quis non obediatur suo superiori, & ideo si negat, uel occultat ueritatem, quam fateri tenetur, mortaliter peccat. Si uerò iudex non exigit secundum formam iuris, uel exigit de his, de quibus non potest, non tenetur respondere, sed potest prudenter subterfugere, uel per appellationem,

ACCUSATIO.

31. Iationem, uel alio modo, ad eius intentionem non respondendo, nunquam tamen mēiri debet, quia omne mēdaciū peccatū est, ex Tho. secunda secundę. q. 69. a. 1.

32. Si prælatus extra iudiciū præcipiat alicui ut reuelet peccatū alterius, quod non est publicū, peccat, nec ille tenetur suū, uel alterius peccatū prodere. Si autē in iudicio, ordine iuris exigente, non peccat iudex præcipiendo, quia ipse nō exigit, sed accusans, cui iudex ius reddere tenetur, & tunc quis tenetur profiteri peccatū propriū uel alterius, ad præceptū iudicis, uel appellare, si contra ordinē iuris ei præcipiatur. Tho. 4. sentent. d. 19. q. 2. a. 3. quol. 5. ad. 7.

34. Si peccatū sit omnino occultū, non debet in iudicio confiteri, nec debet exigi iuramentum de ueritate dicenda, super eo, quia occulta soli diuino iudicio referuantur, sed quando de peccato præcessit infamia, uel aliqua signa, quæ uehementem suspitionē facere possunt, uel quando est semiplenē probatum, quod facere potest unus testis omni exceptione maior, tunc debet exigi iuramentum de ueritate dicenda, & reus tenetur ueritatem confiteri. Tho. quol. 5. a. 16.

35. Quando prælatus præcipit ut sibi manifestetur quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum est hoc præceptum, saluo ordine

fraternæ correctionis, siue sit præceptū generale ad omnes, siue speciale, ad aliquem: quod si prælatus cōtra hunc ordinem præciperet, peccaret, nec ei esset obediendum, quia contra præceptum Christi obediens peccaret. Tho. 22. q. 33. a. 7. ad. 5.

36. In quibuscunque casibus iudex secularis, uel ecclesiasticus, potest iuramentum exigere, siue in uia denunciationis, siue inquisitionis, siue accusationis. Tho. uer. q. 3. a. 1. ad. 13.

37. Quando crimen non est occultum, super occultis circumstantiis illius, potest testis interrogari, secundum Pan. c. qualiter, & quādo. el. 1. de accus. circa finem. sufficit enim quod crimen non sit occultum.

38. Si delictum sit notorium, ut quia uidetur, domus combusta, sed ignoratur quis eam combusserit, potest iudex sine alicuius citatione, ex officio suo inquirere generaliter, & non cōtra certam personam. Et si aliqui nominantur in illa generali inquisitione, debet postea procedere specialiter contra illos, secundum Pan. in c. bonæ memoriæ. de appel. el. 1. & Innoc. qui dicit hanc practicam seruare totum mūdum. An autem ille, qui scit, teneatur reuelare hoc delictum secretū, sunt opiniones. Quidā dicunt Tho. tenuisse in quodam capitulo generali, quod tenetur: quia quando iudex potest præcipere, subditus tenetur obedire.

Ad

ACCUSATIO.

33

Ad quod facit dictum Pe. de Pa. 4. d. 19. a. ult. in solu. ar. ubi uidetur tenere quod factū publicum sit sufficiens ad inquisitionem. oppositum tenet Pa. post Innoc. & Hostiam d. c. bonæ memoriæ. el. 1. unde rationabiliter dicendum est ex supradictis, q. quando factum est notoriū, & aliqua persona est de hoc suspecta, uel infamata, tenetur tū reus, quā alij propalare, uel si sunt testes, quod sufficienter possit hoc probari. Si uerō nō præcessit infamia personæ, nec indicia sufficientia, nec semiplena probatio, non tenetur, & si specialiter interrogetur, debent subterfugere prudenter, uel appellando, uel dicendo, quod probent, & fiat ius, &c.

39. Episcopo præcipiente, ut qui scit, reuelet tale delictū, &c. ille qui nouit, primò debet correctionem facere ei, ut satisfaciatur episcopo: quod si non uult, debet reuelare si potest probare, quia cōmuniter episcopus querit tanquam iudex. Si autē non potest probare, non tenetur dicere ei tanquam iudici, potest tamen dicere secretè, ut patri, si credit quod episcopus salutem animæ delinquentis querat. gl. in cap. sacerdotes. de pœ. d. 6. & 6. q. c. si omnia.

30. Conuictus, uel diffamatus de uno crimine & iuste inquisitus, secundum Pe. de pa. 4. d. 19. a. ult. circa fin. potest de omnibus aliis inquiri peccatis, & occultis cir-

constantibus, & tenetur dicere ueritatē (credo tamen de illis tantum, de quibus non satisfecit) similiter socios prodere, contra quos iuste potest agi, maxime quādo sunt incorrigibiles: illos autē quos permittit, accusare nō debet, nisi de eis specialiter interrogetur. Huic cōcordat Ang. de Arct. in suo tra. mal. uerbi inquisitionis. §. 11. Caie. autem secunda secundę. q. 69. a. 1. & 2. oppositū tenet: dicit enim, quod inquisitio non potest fieri nisi de crimine illo, de quo aliquis est diffamatus: nec est uerū id, quod quidam scripserūt, scilicet quod diffamatus de uno crimine, de aliis possit inquiri, hoc est manifeste contra cōquisitionis: de accus. ubi dicitur. Inquisitio fieri debet solummodo super illis, de quibus clamores aliqui præcesserūt, & in tantum decretalis illa exigi uult præcedentē infamiam super aliquo crimine, q. si duo, uel plures iurati aliquem affirmant crimē aliquod eisdem uidentibus cōmisisse, de quo aliqua non laborat infamia, nō est cōtra eum propterea inquirendum. Nec ratio quæ illos mouit, scilicet quia non propter occultationem peccati, sed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare: concludit intentum eorū, quoniam falsum est, quod iudicium de occultis sit prohibitum, nō propter occultationem peccati, immo quoniam peccatum est occultare.

occultum, ideo exemptum est ab inquisitione humana, & iudicio humano, quoniam omnia humana iudicia ad publicam potestatem, scientiamque spectant. Caueant ergo suæ, & subditorum suorum conscientie prælati illorum religiosorum, qui diffamato de uno præcipiunt inquirendo de aliis, de quibus non est diffamatus. Peccat enim præcipiendo, & illi respondere non tenentur. Nec excusantur prælati dicentes, quod aliquando aliis de tali crimine fuit aliqua suspitio: oportet enim infamiam, seu clamorofam insinuationem præcedere, & non simplicem suspitionem.

31 An fratres prædicatores possint appellare? Respondetur, quod sic dicitur in eorum constitutionibus, in eade capitulo generali. Declaramus, quod licet appellatio sit de iure naturali, unusquisque potest iuri suo renuntiare, & eo ipso, quod quis obedientiam sponte proficitur secundum constitutiones nostras, secundum quas non licet appellare. Ex hoc etiam renuntiat iuri sibi à natura competenti de appellatione, sicut & iuri possidendi aliquid ut proprium, & iuri ducendi uxorem, quibus natura omnes liberos fecit. Unde in capitulo Carca sona. 131. celebrato sic dicitur. Volumus, & ordinamus, quod quicunque frater repertus fuerit iudicio eius, ad quem spectat, sine causa rationabili à quocunque superiori suo appellasse, carcerali

custodie mancipetur, denuntiante fratribus universis, quod de iure communi, & ex privilegio ordinis speciali, nulli fratrum licitum est à correctione, vel ab officiorum amotione appellare, sicut fuit declaratum Genomans, 1491. infra, Appellatio. §. 15.

ADIVRATIO.

1 Adivratio secundum Archiepiscopum. 1. parte. tit. 10. capi. 8. est inductio alicuius personæ, vel creature, ad aliquid faciendum, vel non faciendum, ex invocatione rei sacræ, & si fiat cum debitis circumstantiis, est actus latriæ, sicut iuramentum, secundum Thoma. secunda secunda. q. 90. a. 1.

2 Adivrare superiorem non quasi rogando, sed quasi cogendo, prout Cayphas Christum adivrauit, est peccatum mortale: secus si adivrat inferiorem, vel superiorem, non intendens aliquam necessitatem ei ex hoc imponere, sed tantum reverentiam rei sacræ, secundum Thoma. ibi supra.

3 Adivrare demones per modum deprecationis, vel inductionis ob reverentiam rei sacræ, non licet, quia talis modus ad benevolentiam, vel amicitiam quandam videtur pertinere, quam cum demonibus habere non licet. Adivrare vero eos per modum compulsionis licet quandoque, videlicet, ut nobis non noceant, vel aliis, repellendo eos ut inimicos: quandoque non licet, ut ad sciendum aliquid ab eis, vel obtinendum aliquid, ut sanitas, vel

etiam huiusmodi, quâvis dum expellitur demon, possit adivrari de veritate dicenda, & inquiri aliquid, quod occurrit, ad aliorum utilitatem, vel ut cognoscatur si verè est demon, cum hæc ad eius amicitiam non pertineant. ex S. Thoma. ubi supra. & secunda secunda. q. 95. a. 4. Ex instinctu tamen spiritus sancti, aliqui præceperunt demoni aliquid servitium, ut S. Iacob, qui Hermogenem per demones fecit ad se adduci, non tamen ut demonis amicitiam haberet.

4 Adivrare creaturas rationales non licet secundum se, quia vanum est, sed in ordine ad Deum à quo moventur, licet, vel per modum deprecationis ad Deum directe, quod pertinet ad eos qui miracula faciunt divina invocatione, vel per modum compulsionis, quæ refertur ad demonem, qui in nocentium hominum irrationabilibus unitur. & hoc modo unitur ecclesia in exorcismis, per quos demonum potestas ab irrationabilibus excluditur. Thoma. ubi supra, a. 3.

5 Adivratio facta debito modo est licita, & meritoria, habet enim similitudinem cum iuramento, estque actus latriæ, sed oportet quod fiat cum reverentia, de re bona, bona intentione, & debitis circumstantiis. Et si fiat ad subditos debito modo, cum intentione obligandi, obligat sicut præceptum, & iuramentum. Thoma. ubi supra.

6 Adivrans aliquid de eo, quod

non potest, vel quæ non potest, intendens eum obligare, mortaliter peccat, ut dictum est, agitque contra iustitiam, & taliter adivratus ex hoc non tenetur obedire. Adivratio in casibus non licitis, de genere suo est mortale peccatum contra secundum præceptum, Non assumens nomen Dei in vanum. Thoma. ubi supra.

7 Voleas demonem expellere, & adivras, ut dicat aliqua ex curiositate, quæ ad expulsionem nihil facit, ut puta, Quid tenet Aristotelem immortalitate anime, vel huiusmodi: & hoc non facit ut credat firmiter, vel ut discat à diabolo, venialiter videtur peccare: quia per hoc non vult diaboli amicitiam, sed est ex quadam levitate, quod tamen fieri non debet, ne alii forte diabolo credant. Sil. ver. Adivratio. §. 1. cavendum tamen est in huiusmodi adivrationibus, ne quis adivret obsecratione, aut ad aliquid consecratione, ut puta obsequium vel notitiam, quia tunc mortale videtur.

ADMINISTRATIO.

1 Administrator tenetur de mala administratione satisfacere, secundum Innocentium. c. ex presentium. de pignoribus. Et ille cuius est administrator, habet actionem negotiorum gestorum contra eum, si de negotiis gestis. l. 3. §. ult. r. q. 1. c. si quis de rebus.

2 Administrator tenetur de dolo, secundum glossam in l. cum ostendimus. ff. de fidei iuramento. tenetur etiam de lata culpa. l. corruptoris. c. 2. C. de

ADMONITIO.

C. de neg. gest. & etiam de leui. l. quicquid. C. de arb. tut.

3 Administratio committens indigno sciēter, tenetur de mala administratione, secūdu Ion. in c. ex ratione. de xta. & quali. & mortaliter peccat. Quando autē administrator de casu, uel fortuna teneatur, uide in l. negotia. ff. de negot. gesto. quia in quinque casibus tenetur.

ADMONITIO.

Admonitio debet fieri ante 3 denuntiationem, secūdu glo. in c. qualiter, & quādo, el. 2. de accu. uide infra, correctio fra terna. §. 4. Admonitio praua secreta, est de praecepto ante pu blicam denuntiationem in iudi cio, si correctio speratur. Tho. 4 secunda secunda. q. 33. a. 7.

ADOPTIO.

1 Adoptio secundum Tho. 4. senten. d. 42. q. 2. a. 1. est ex tremæ personæ in filium, uel ne potem, uel deinceps, legitima assumptio. Pan. in rubrica, eod. tit. dicit, quod est quædam propinquitās à lege inducta.

2 Adoptio duplex est, secūdu Tho. ibi ad primū. Vna quæ naturalē filiationē perfectē imitat, & hæc uocatur arrogatio, per quā reducitur adoptatus in potestatē adoptantis, ita ut adoptatus succedat adoptanti ex intestato, nec potest eum pater adoptans quarta parte hæreditatis priuare. Et sic adoptari non potest, nisi qui est sui iuris, & postquā est adoptatus, nō habet

ADOPTIO.

potestatem, aut si habet, est eman cipatus, quæ quidem non fit, nisi principis autoritate. Alia est simplex adoptio, per quam adoptatus nō transit in potestatem adoptantis, & secūdu hanc potest adoptari etiā ille qui non est sui iuris, sine autoritate principis, ex autoritate magistratus: nec succedit in bonis adoptantis: nec adoptans in testamēto tenetur ei aliquid relinquere. Pa. c. 1. eo. tit.

Adoptare non potest aliquē, qui non est sui iuris, uel minor 25. annis, uel mulier nisi ex spe ciali autoritate principis, quia isti disponēdi de hereditate non habent potestatem. Thoma. ubi supra, ad 3.

Adoptare non potest, qui ad generandum habet naturale im pedimentum, ut frigidus: secus si ex accidentali defectu non po test generare, ut gladio castra tus. Pan. in c. unico, de cog. legi talis enim non indiget solatio filiorum, sicut qui habitos filios amiserunt, uel habere potuerūt, sed casu accidentali non habue runt, & oportet quod adoptans sit tātō maior, ut adoptatus pos sit esse eius filius, & quod per annos 18. præcedat eum, & sit ita senex, ut naturaliter possit esse pater adoptati, secundum Tho. supra, ad 1.

Quicquid est in potestate ad optati transit in potestatem ad optantis. Tho. ibi ad 4. secus in adoptione simplici, quādo filius non emancipatus adoptatur: quia

non

ADORATIO.

non transit in potestatem ado ptantis, nec succedit, ut dictum est supra, ibi, ad 4.

6 Adoptato patre, adoptantur 11 eius filii, & nepotes, non eman cipati, ibi Tho. ad 4.

7 Consanguineis non cōuenit adoptari, quia iure natura de bent succedere. ibi Tho. ad 7. & 3. d. 10. q. 2. a. 1. quol. 1. ad 2.

8 Ex adoptiōe causatur cogna tio legalis impediens matrimo nium, autoritate legis confir mate ab ecclesia. Tho. 4. sent. d. 42. q. 2. a. 2. per totum, infra Ma trimonium. 16. & est triplex, pri ma descēdentium inter coniu gem adoptantis, & ipsum ado ptatum, & econuerso, perpetuō impediens matrimonium, tertia inter filios naturales, & adopta tos impediens tantum quandiu durat adoptio, ibi. a. 3. de hoc plenius infra Matrimoniu. §. 17.

9 Adoptari nullus potest in fra tre, uel sorore. l. nec apud. C. de hære. instit. nec etiā in patrē, nec si quis dicat coram multis, acci pio te in filiū, &c. Pan. in c. unico de cog. leg. sed oportet quod seruetur forma: uidelicet, quod fiat autoritate principis, uel magistratus, &c. & tam masculus quam femina, possunt arrogari, & adoptari. Per masculinum intelligitur & femininū, secun dum Tho. in 4. supra.

10 Adoptio secundum Pe. de pa. 4. d. 42. q. 1. a. 2. sex modis solu tur, uidelicet naturali morte adoptantis, morte ciuili, propter

nuptias incestuosas, dignitate, per sententiam, & per emanci pationem.

11 Adoptatus, & arrogatus à con iuncta persona, ab intestato suc cedūt, sicut naturales & legitimi filii, & habēt quērēlā in officio si testamēti, si sine causa sunt ex hæ redati. Arrogatus autem habet quartā partem si emancipetur, & fortē idē est de adoptato à per sona cōiuncta, quia quasi a simi latur arrogato. Secus est de ado ptato ab extranea, quia nihil habet, nisi quod ab intestato succe dit, sicut naturalis, & legitimus. Item adoptans, durāte adoptio ne, adoptatum quauis extra neum egentem, tenetur alere, sicut naturalē filium licet emanc ipatum: & econtrā, filius tene tur patri ad alimenta, si indiget. Idem pater potest eum uendere in casu, sicut filium naturalem. Hæc secundum Pe. de pa. 4. ubi supra. Adoptio imitatur naturā carnalis matrimonii. hinc est, qd per hanc cognitionē legalem, etiam sacerdos, qui naturaliter, & de facto potest generare, po test & filium adoptare, & ita de quocunque valente generare. l. si pater. ff. eod.

ADORATIO.

Adoratio est reuerētia ali cui rei propter eius excel lentiam exhibitio. Tho. secunda secunda. q. 84. a. 1.

Adorare Deum, est de iure nature, ut est principiū creatio nis, & gubernationis: & tenetur c 3 homo

ADORATIO.

homo deputare aliquod tempus vite sue ad uacandum diuinis, de precepto morali. Quod autem hoc uel illud faciat, uel hoc tempore, est ex institutione legis diuine, uel humane, & contra hoc preceptum, nulla consuetudo potest introduci. Tho. ibi. q. 81. a. 3. secus de precepto, q. est de iure positivo, ut q. tali die ab opere feruili abstinemus. Facit ad hoc infra uer. ferix. Vide aliquid ibi.

3 Tres personae diuinæ relationes, attributa, & omnia, quae in deo sunt, una adoratione adorantur, quia omnia sunt unum in ipso deo. Tho. secunda secundae. q. 81. a. 1. ad. 3.

4 Sacrificium soli deo exhibetur, secundum Augustinum 10. de ciuitate dei. ar. 1. ad. 1. Tho.

5 Humana natura, quae semper in Christo fuit unita diuinitati, simpliciter adoratione latriæ debet adorari, suppositum enim est, quod adoraretur, & non natura humana, secundum rationem separata. Tho. 3. 1. q. 2. a. 1. q. 1. cōsentit Magister. Aug. & Damas. Imago Christi, non ut res quaedam materialis, sed ut imago Christi representans, eadem adoratione, qua Christus debet adorari, scilicet latria: quia idem motus est ad imaginem, & ad imaginatum. Tho. ibi supra, q. 2. Imagines autem aliorum sanctorum adorari possunt eadem adoratione, qua sanctos conuenit adorare, uidelicet dulia, uel hyperdulia.

Verum nostris diebus quidam haeretici insurrexerunt, dicentes imagines non debere adorari, quia dicitur Exo. 20. Non facies sculptile, &c. & 4. Re. 18. legitur q. Ezechias serpentem æneum misit confingi. & 10. 4. dicitur. Veri adoratores adorabunt in spiritum, &c. Ideo uidetur, q. huiusmodi imagines non possint adorari. Respondetur, quod hic fuit error quondam Graecorum, & licet ex scriptura usus imaginum non habeatur, tamen ut dicit Damas. 1. 4. usum imaginum ex traditione apostolorum habemus, qui à Christo erant edocti, & ipse Damas. simul cū Eusebio refert, Christum suam imaginem Apocriphe habere, (licet hoc pro Apocriphe habeatur,) dicitq. idem Damas. Lucam imaginem beatæ uirg. Mariæ pinxisse. Et fuit usus imaginum approbatus in 1. concilio Niceno, & Constantinopolitano, & in tribus aliis Lateranen. sub Gre. & aliis pontificibus conueniēter Christiani utuntur imaginibus, tenentes eas ad instructionem rudium, in memoriam Christi, & sanctorum, & ad exercitandum homines ad uirtutes. Nec adoramus pro deo sanctos, quorum imagines facimus: quod esset contra illud, Non facies sculptile, scilicet tanquam pro deo adorandū. Et Ezechias fecit confingi serpentem, quia erat occasio idolatriæ, & sic fieri deberet imaginibus, quando homines eas pro deo adorarent, quod non

ADORATIO.

39

non faciunt. Principalis tamen nostra adoratio debet esse in spiritu, & ueritate. Restat ergo, quod licitum est, etiam imagines adorare, ut supra dictum est.

7 Crux Christi in qua ipse pepedit, in quantum representat Christum, eadem adoratione, qua Christus, scilicet latria, debet adorari, in quantum uero est res quædam Christi, adoratur hyperdulia, & non latria: quia non pertinet ad personam uerbi. Aliæ autem cruces pictæ, uel factæ, non adorantur nisi adoratione latriæ: quia non nisi in quantum representant Christum. Idem dicas de aliis Christi rebus, ut de ueste, corona, clauis, & ceteris. Si adorantur ut imago, latria debent adorari: si ut res Christi, hyperdulia. Et sic concordat quæ dicit Tho. in 3. sen. supra, cum dictis in 3. q. 25. a. 4.

8 Beata uirgo quæ fuit mater dei, quando honoratur ratione filij, adoratur hyperdulia: ratione autem sui, dulia, nunquam tamen latria. Tho. in 3. supra, q. 3. reliquias uero sanctorum, & angelos, dulia adoramus, nisi representarent deum, per aliquam similitudinem, sicut angeli apparentes Abraham, representabant trinitatē, ideo adorauit eos ad rationē latriæ. Secus si in propria natura adorantur. Tho. 3. q. 25. ar. 5. & 3. sen. supra, ad. 3.

9 Hostia quæ offertur a sacerdote in missa, non debet adorari cū aequali conditione, si est con-

secrata, sed sufficit quod hæc conditio sit in habitu: quia si non crederet esse consecratam, non adoraret. Tho. 3. sen. d. 9. q. 1. ar. 2. q. 5. Quod si diabolus in forma Christi appareat, propter rei nouitatem debet homo adorare cum actuali conditione: hæc enim nouitas attentionem, & considerationem requirit. ibi, ad. 3.

10 Prælato dum est actualiter in mortali, non debet exhiberi dulia, secus quando est sine peccato mortali, uel nescitur in quo statu sit: tunc enim non apparet contrarium uirtuti, cui honor debetur. Malo tamen prælato ratione officij, aliquis honor debetur.

11 Dæmonibus non debetur honor, nec damnatis, quia est ligata in eis aptitudo naturalis ad uirtutē. Similiter nec irrationalibus. Tho. 3. ubi supra, q. 2. a. 3.

12 Latria est seruitus, quæ soli deo exhibetur, propter dominium, quod super omnem creaturam exercet. Tho. secunda secundae. q. 103. a. 3. Dulia seruitutem erga dominos dicit. Hyperdulia media esse uidetur inter latriam, & duliam, & exhibetur creaturis, quæ habent specialem affinitatem ad deum, sicut beatę uirgini. Tho. ibi. a. 4. ad. 2.

13 Adoratio dei duplex, interior scilicet, quæ est deuotio mentis: & exterior, quæ est humiliatio corporis: prima tamen principalior est, propter quā, & ad quam

c 4 sit se

ADVLATIO.

hi secunda, ut dicit Tho. secunda secunde. q. 84. a. 3. per to. Et adorantes genua flectimus, & prosternimur, quia infirmi, & nihil sumus. ibi. a. 2. ad. 2.

ADVLATIO.

Adulatio est excessus delectandi alios verbis, vel factis laudis, intentione alicuius lucri consequendi. Tho. secunda secunda. q. 11. a. 1. & quia est excessus, ideo peccatum. Cōtingit tripliciter esse mortale, secundū Caic. ibi. vel ratione materie, ut quando quis alium laudat de actu, quod est peccatum mortale, vel ratione finis, ut si laudando intendit nocere corporaliter vel spiritualiter, & hoc notabiliter, vel ratione occasionis, ut cum præter intentionem laudatis, alteri præbatur occasio peccandi.

Advertendum tamen hic circa occasionem, an sit data, vel accepta, an laudans cognovit, vel excogitavit laudatum ex simili laude, in mortale ruere esse solitum, & an sponte, vel ex debito laudaverit, quia si dabit operā rei licite laudando ex debito, præter malam intentionem, si alius ruit, non ei imputandum est. Vide infra, Scandalum. §. 4.

Adulans tantum occasione delectandi alios, vel ad utendum aliquid malū, vel ad consequendum aliquid bonum in necessitate, servatis his, quæ dicta sunt, quod non sit occasio ruinae, nec de materia mortali, & c. venialiter peccat. Tho. ubi supra. Non

enim contra charitatem agit.

Dare aliquid adulatoribus ex appetitu nimis laudis, vel iniuste, vel inique (ut puta de malo) peccatum est, quia fauetur peccato adulatoris, & communicatur in crimine, secundum Tho. ibi. q. 168. a. 3. ad. 3. dare etiā prodigē istis, vel sustentare eos, qui illicitis adulationibus nacti, extra casum necessitatis, non licet: præbatur enim eis mali occasio. Secus quando dant his, qui moderate laudat, vel ad bonum finem, & causā delectandi, sine periculo, sicut etiam histrionibus: quia sicut hi non peccant huiusmodi moderate exercentes, ita nec eos sustentantes, sed iuste agunt, eis quasi mercedemtribuendo. Tho. secunda secunda. q. 168. a. 3. ad. 3. Vide §. 6. d. c. donare, & duobus sequentibus.

Clericus vacans adulationibus, & proditiōibus, si deprehenditur, degradatur ab officio, c. clericus. 46. d. Vide infra, Histrion. per to.

Adulator beneficium impetrans per adulationem, licet secundum Are. flo. 2. parte. 1. r. c. 3. §. 4. reputandus sit simoniacus. r. q. 1. c. ordinationes. non tamen tenetur illud beneficium resignare. ar. extra eo. c. si. & allegat lrr. & Host. qui hoc not. in c. tuam. de xta. & qual. & ratio est, quia mentalis simonia est, quæ tantummodo poenitentia purgatur, nec resignatio necessaria est. per d. c. si. de simo. ad si. quoniam quidam

ADVLTERIVM.

47

dam oppositum dicant. Adulatio secundum se turpius peccatum est, & uerecundius lūigio: sed est leuius, quia minus contrariatur amicitiae, id est, affabilitati occulte, sine vi, & minus cum contemptu. Tho. secunda secunda. q. 116. a. 2.

ADVLTERIVM.

Adulterium est accessus ad alienū thorum, secundum Tho. secunda secunda. q. 154. a. 5. & est determinata species luxuriae, spirituales deformitatem habens circa actus uenereos, secundum Tho. ibi. unde peccatum est: quia contra castitatem, & mortale: quia contra bonum prolis educandae. Est & grauius simplici fornicatione: quia non solum contra castitatem, sed contra fidem etiā est matrimonii, minus tamē graue, quā incestus, vel sacrilegium, vel uitium contra naturā. tripliciter fit, uidelicet, quādo coniugatus cognoscit solutam, & e contra, quādo coniugatus coniugatam, uel e contra.

Mulier adulterans plus peccat quā uir, secundum Pe. de pal. ratione incertitudinis prolis, & scandalizquo autem ad fidem matrimonii aequaliter peccant: sed quantum ad dominum rationis, uir plus peccat. Tho. 4. sent. d. 35. ar. 4.

Adulterantes per leges puniuntur ciuiles: sed non pertinet ad forum animæ. Puniuntur etiam lege canonica, secundum Pa. in c. plerumque. de dona. inter ui. &

uxo. quia mulier perdit dotem, & uir donationem propter nuptias, si matrimonium separatur per sententiam iudicis ecclesiastici, aliter non, secundum Ioan. and.

Aliam poenam incurrit: quia amittit ius petendi debitum. de quo infra, Debitū. §. 17. Si tamen reconciliatur, omnia recuperat. in d. c. plerumque.

Adultera per uim uiolata absolutē, nullam poenam patitur, secundum Pa. in consilio 4. si uero uiolentia fuit conditionalis, (ut puta timens occidi cōsensit) peccauit coram deo, non tamen per leges adulteri poena puniuntur, ut dotem perdat, aut mariti consortio priuetur, quod etiam patet. l. uim passam. ff. de adulte.

Ex adulterio multa mala eueniunt, quādoque damnificatio hereditum legitimorum, ad cuius satisfactionem, adulteri, qui causam damni dederunt, tenentur, aut manifestē, si negotium patitur, aut occultē, donando lris meliori modo, quo fieri possit: si ex manifestatione adulteri periculum imminet, occultē satisfaciatur quomodo potest, reliquum diuinae misericordiae relinquat, iuxta c. officii. de pæ. & re. Non enim tenetur perdere famā, uel uitam, ut satisfaciatur. Item si ex reuelatione adulteri nō speratur fructus: quia nec filius tenetur matri in hoc credere, neque maritus, ideo etiā cessante periculo, & non est spes fructus, non tenetur

ADULTERIVM.

netur reuelare, secundum Caie. ibi. Concordat Arc. flo. secunda parte. ti. 1. c. 10. §. 4. & Pa. nō multum discrepat post Inn. in c. officii. de pce. & re. si tamen posset mulier hoc probare sufficiēter, & nullum periculū immineret, nec famē, nec alterius rei tenere tur reuelare, secundū Arc. flo. ibi. aliās satisfaciat de suo si habet, ueniētibus ab intestato, uel his, quos maritus uerisimiliter haredes instituisse, si sciuisse hunc non esse filium proprium. Idem dic si partum alienū mulier sibi supposuit. Ex his quidā colligūt ut Ros. q. p. pceptū positū nō obligat aliquem cum scandalo, etiam si sit pceptum Papæ, & iusta causa dimittitur, si ex ea scandalum corporū uel animarū uerturum credatur, ut in d. c. officii. & q. ius positum etiā interpretatur ius diuinū, ut hic: quia restituere alienū, est de iure diuino.

7 De adultero idem dicit Caie. ibi: quia similiter causam damni dedit, tenetur modo meliori, quo potest satisfacere, ut dictum est. c. si culpa. de iniur. & da. dar. Hoc tamē intellige quando est certus, quod ualde difficile est scire: quia uel potest esse mariti, uel alterius. Mulier enim certior efficit ipse adulter non tenetur credere: tamen quando credit firmiter q. sit suus filius, uel habet probationes ad hoc, tenetur & ipse satisfacere.

8 Quid si mittunt secretē ad hospitalē? Dico quod possunt mit-

tere, ne adulteriū manifestetur, quia propter hoc facta sunt hospitalia puerorum. Tamen si adulteri sunt diuites, tenetur hospitali secretē satisfacere in expensis, & dare operā bono modo, ut puer instruat. Secus quod si sunt pauperes: quia propter pauperes principaliter sunt instituta huiusmodi loca. secundum Caie. ibi. & Arc. flo. ubi supra, c. 7. nullo tamē modo debet querere mortē pueri propter scandalū euitandum. ar. 2. q. 1. c. faciat.

9 Spurius si credit matri dicenti ipsum esse spurium (licet non teneatur credere) debet renunciare hereditati bono modo, si ne tamen scandalo matris, aliter non esset tutus in conscientia: quia alienum teneret cum mala fide, secundum Pa. in d. c. officii. De his autem, quæ consumpsit quando fuit in bona fide, credens non esse spurium, non tenetur restituendo satisfacere. C. de rei uir. l. 1. & secundum Host. secus, postquam habet conscientiam lesam, ut in c. literas. de rest. spo. Omne enim quod est contra cōscientiam, rediscat ad gehennam. secundū gl. ad Ro. 9.

10 Si uir legitimos habet filios, uiuente uxore aliam ducat, sciētē impedimentum filii ex ea generati. secundum Veruer. tenentur restituere totam hereditatem filiis primi matrimonii cum fructibus mala fide consumptis, quāuis ex hoc oporteat eos mendicare, nisi bona fide completa

ADVOCARE.

43

completa sit legitima pscriptio, maxime etiam si post completam pscriptiōem retinet bonam fidem, non tenetur, neque etiā si post pscriptiōem, probe tur eos nō esse legitimos, & incipit currere pscriptio, quando exierunt reputari legitimi. c. per tuas. de probat.

11 Mulier filios susceptos de adulterio, potest sibi heredes instituire, quia non prohibetur, referuatamen legitima parte liberis suis, nisi repugnet huic regionis consuetudo, secundum Alber. 3. & Sum. confes. l. 2. tit. 5.

12 Adulterium dicitur publicū, secundū Pa. in c. intelleximus. de adul. quando adultera stat in domo cum cōbinatio, & conuincitur de adulterio notoriē, quando habet eā in mēsa, in domo, in lecto, de cohabita. cle. c. tua. c. si. l. tē quando uir, & mulier deprehenduntur in latebris se osculantes, & huiusmodi actus adulterio propinquos facientes. Facit l. si quis non dicam. C. de episcopis & cler. Item quando palam admittit uiros pro adulterio. l. palam. ff. de ritu nup. Pena lapidationis imposita erat mulieribus adulteris, & non uiris. Leui. 24. quia secundum Augu. mulier plura habet retrahentia à peccato, quā uir, uidelicet custodiā uiri, cōsusionem mundi, & proli incertitudinem.

ADVOCATVS.

Aduocare prohibitus, non censetur prohibitus in ca-

mera cōsulare, uel allegationes in scriptis facere, secundū Pa. in rubrica de possul. quia aduocatus propriē dicitur, qui in iudicio apud eum, qui paret iurisdictioni, sui, uel amici desiderii exponit, uel alterius desiderio contradicit, secundum doc. in l. Paulus. la. 1. ff. de legatio.

Aduocatus debet esse iurisperitus, & saltem per quinquennū studuisse doctorumq. iuramento probatus. l. nemini. C. de adiudi.

Quāuis multi sint, qui aduocare prohibentur, tamen quidam sunt, qui sine peccato aduocare non possunt. & primō heretici, propter suspitionem hæresis, de heret. c. excommunicamus. el. 1. Secūdo, excommunicati. 2. q. 3. c. excommunicatos. Et iudex eos admittens grauiter peccat. in d. c. excommunicamus. Similiter nec infideles admittendi sunt.

Episcopi, & superiores nō possunt aduocare coram ecclesiastico, uel civili iudice. c. te quidem. 11. q. 1. ratione irreuerentiæ, & occupationis.

Sacerdotes non possunt similiter aduocare, nisi in quatuor casibus, uidelicet pro se, pro sua ecclesia, pro personis cōiunctis usq. ad quartum gradū, quando scilicet alium, uel ita bonum, habere nō possunt. Pro miserabilibus etiā personis, quæ scilicet per se proprias causas ministrare non possunt, uel ecclesiastico auxilio indigēt, c. sacerdotibus. 22.

ADVOCARE.

ne cle. uel mo. Et in glōf. 14. q. 5. 8
c. deniq. In criminali uero corā
seculari iudice nullo modo pos-
sunt. c. sentētiā. ne cle. uel mo.
Non tamen propter hoc diuinū
officiū omittant. ar. d. 31. cap.
clericus.

6 Clerici qui sunt in sacris, &
qui sunt in minoribus, si tamen
sunt beneficiati, corā iudice secu-
lari non possunt aduocare, nisi
in quatuor prādictis casibus. c.
cum sacerdotes. de postu. coram
uero ecclesiastico possunt, ut sā-
tis uidetur. in c. clerici. de po-
stul. quia uidetur tantū episcopis
& sacerdotibus interdictū corā
utroq. nisi ut dictū est. Si uero
in minoribus constituti, nō sunt
beneficiati, in causa ciuili pos-
sunt aduocare, tam coram secu-
lari, quā ecclesiastico iudice;
in criminali autem coram secu-
lari iudice nullo modo possunt.
in d. c. sentētiā. ne cle. uel mo.
Et hoc tutius est, quāuis quidam
dicāt, quōd pro reis possunt po-
stulare, appellare, & appellatio-
nes prosequi.

7 Clericus potest esse procura-
tor laici in foro seculari, secun-
dum Abb. in c. per uenerabilē.
qui si. sint legi. in una causa, & iu-
ra prohibentia talē procuratio-
nem, debēt intelligi de procura-
tore generali, & ita uoluit Inno.
in c. unico. de oblig. ad ruit. Ex
hoc sequitur, quōd clericus in fo-
ro seculari possit esse procura-
tor clerici a fortiori. Ita conclu-
dit Pa. in d. c. per uenerabilē.

Religiosus non potest proci-
rare, nisi hęc duo cōcurrant, ui-
delicet utilitas monasterii, & im-
perii abbatis. de post. c. ex par-
te. Et extēditur ad canonicos se-
culares, ut ibi. Necesse est hęc
duo concurrere, secundū Pan. &
tunc possunt etiam corā iudice
seculari, in causa ciuili tantum
procurare. Non tamen licet pro
luero applicādo monasterio, se-
cundum Ioan. An. quāuis aliqui
dicant posse. Pan. tamen in d. c.
ex parte. dicit fore magis aequū,
& honestum abstinere.

9 Habēs beneficiū in duabus ec-
clesiis, potest aduocare pro una
contra aliam. Primū, si in una est
praelatus, potest ratione praela-
tionis, secundum Innoc. in c. fin.
de postu. Secundū, si necessario
fungatur officio instar tutorum,
potest, ut dicit Inno. in d. c. si. Ter-
tiū, si pro priori agit contra se-
cundam. de iurciur. c. tuam.

10 Aduocatū dare tenetur iu-
dex illis, qui propter paupertate-
m, uel potētiā aduersa par-
tis habere non possunt. ff. de of-
fic. con. l. nec quicquam. §. fin. Et
si aduocatus iustus a iudice hoc
facere renuat, sine causa, potest
per iudicem ab officio aduoca-
tionis perpetuō remoueri. C. eo.
titul. l. prouidendum. intellige ta-
men, si ei competens salarium
constituatur.

11 Aduocatus, & procurator pec-
cant assumētes causam iniustam
defendendam scienter, siue ad
uincendū, siue non, siue ad con-
cord

ADVOCARE.

45

cordandū, siue ad differendum,
seu aliter, & si caput aliquod ius-
tum capiant, ut iustū impediāt,
uel differāt, aut pernentant. Si nō
uult, uel negligit scrutari merita
causae, sed qualiscunq. sit, assu-
mit tuendā, & nō curat, an quod
assumit sit iustum, uel non, quod
cōtra charitatē est. Si prosequi-
tur causam iniustā, quā a princi-
pio iustam credebāt. Hęc enim
prosecutio iniuriā infert pro-
ximo, debet enim deferere cau-
sam, & monere partem ut cedat.
Si negligit studere, & adhibere
debita remedia causae, secundum
quod potuit, & debuit. Si nō ma-
nifestat suo cliētulo causam esse
iniustam, quā ipse iustam cre-
dit: sic enim iniuriā facit cliēntu-
lo, & aduersario. Si docet clien-
tulū dicere falsum, uel dolosē
incedere. Si exigit a cliētulo
plusquam debet. In omnibus his
casibus peccatū mortale interue-
nit manifestē, quia contra iusti-
tiam charitatemq. agitur, nisi
nocumentū adeo esset paruum,
ut ratione actus imperfecti, ad
ueniale reduceretur. Hęc secun-
dum Cai. ibi. in summa. Et tene-
tur de damnis. &c.

12 Aduocatus nolens aduocare
in causa pauperis in extrema
necessitate, & potens, mortali-
ter peccat, sicut in aliis operibus
misericordiae est, secundū Tho.
secunda secundū q. 7. a. 1. & Cai.
in summa ibi.

13 Nō potest aduocatus sine in-
iuria ingratitudinis aduocare con-

tra eum, a quo beneficium rece-
pit. ar. in c. si. de postu. Excipe nisi
pro se, uel sibi coniunctis, uel mi-
serabilibus agat, secundum Spec.
tit. de aduocato.

14 Aduocato, seu procuratori
nō licet facere pactum de quo-
ta litis, neque etiam de certa
quantitate, uel re, cum hac con-
ditione, si uincat. l. si qui. C. de po-
stu. Est enim eadem ratio sicut
de quate litis promissione, quae
ideo prohibita est, ne per fas, &
nefas, ad uictoriam causae in-
tendat, ut promissum consequi
possit. Licet tamen ei pro mer-
cede promittere quid certum,
siue quantitatem, uel rem, siue
uincat, siue non, etiam si ultra
hoc, aliquid parui munusculi
promittatur, quia in hoc ratio
prohibitionis cessat.

15 Aduocatus & procurator in
una causa non possunt accipe-
re salarium, quod excedat sex
aureos. ff. de uar. & extraord. co-
gnit. l. i. nec possunt facere contra-
ctum causa incepta, & non
finita cum cliētulo. 3. q. 7. §. itē
si quis.

16 Si litigator promittit centum
si uincat, si uero non uincat, 50.
secundum Specul. pacta seruā-
tur. Et si lis per concordiam, uel
alio modo terminetur, ita quōd
aduocatus, & procurator non
perficiant, debent habere de sa-
lario, uel de promisso, secundū
proportionem litis, de equitate.

17 Salarium de publico, non po-
test aliquid accipere a litiganti-
bus,

bus, sicut nec medicus ab infirmis, quamvis à sanis possit accipere, secundum Panor. c. de post. post Innoc. quia talia salaria sunt constituta pro litigantibus, & infirmis.

18 Aduocatus deferens causam, ex causa, quam prius potuit preiudicare, sua: imperitia imputatur. Si autem deferat ex causa nova & repentina, ut quia clientulus aliquid confessus est contra se, habebit salarium nihilominus. ff. de u. m. l. pen. §. fi.

19 Aduocatus habens iustam causam, licet potest decipere aduersarium. Glo. in c. dominus no ster. 12. q. 2. & 12. q. 2. c. utile. Intellege dummodo non apponat falsas allegationes, aut faciat aliquod de se malum, ut sunt mendacia, & huiusmodi: licet enim cauillationes cauillationibus retundere, secundum glo. in c. cupientes. de elect. in 6.

20 Aduocatus ubi seit iustitiam, uel iniustitiam causae, non potest pro utraque parte aduocare, quia semper ex una parte tueretur iniustam causam scienter, quod non licet, ut supra dictum est, §. 11. Si uero est in dubio, sicut tueri singulas potest, ita etiam utraque partes, quia in casu dubio patrocinari potest, secundum Rod. quod Sil. ibi, §. 12. limitat in diversis articulis, & diuersa instantia. ut si pro una parte aduocat in causa principali, pro alia in causa appellationis, cauendo tamen à scandalo pufil-

lorum. Spec. tit. de aduoc. Sed in eadem instantia, etiam in dubiis, hoc fieri non potest, tum quia rarissime potest fieri sine scandalo, detrimentoque famae, tum quia uidetur impossibile, quod infa materia, habeatur bona fides de utraque causa, tum quia oportebit allegare contraria, & allegans contraria non est audiendus, ut in l. 1. c. de fur. & l. precum. C. de li. ca. de appella. c. sollicitudinem.

21 Aduocatus potest aduocare contra tempus, à qua salariū recipit, quia salarium non est beneficium gratuitum, sed merces, secundum Spec. tit. de aduoc. quamvis contrarium teneat Bart. l. 2. C. de aduoc. diuer. in.

22 Aduocantes scienter pro excommunicato nominati in crimine, pro quo fuit excommunicatus, sunt excommunicati, quia participant in crimine criminoso. infra excommunicatio. §. 25. Similiter si haereticis praesentent patrocinium: & possunt contra eos inquisitores procedere, & sunt suspensi ab officio. cap. Si aduersus. de haeretic. Quaedam personae prohibentur per canones aduocare, infames scilicet, surdi, muti, caeci penitus, perpetuo furiosi, impuberes usque ad annum 18. serui, femina, passus uoluntarie muliebria, & alii, de quibus in l. 1. ff. de postu. & 3. q. 7. c. infames. §. tria.

AFFINITAS, infra, ubi Impedimentum.

RGRE

Agresta non est unum, ideo in ipsa non potest confici sanguis Christi. est enim in uia generationis: cum multo tamen potest confici, quia iam species uini completa est, quauis non sit decens cum multo confici, quia non est adhuc purgatum. Ex S. Tho. 4. sen. d. 11. q. 1. a. 3. quod 3.

Alchymia ars, secundum se non est illicita, si fiat sine fraude, nec est peccatum uendere per alchymiam factum, pro re, quae est, sicut de aliis rebus artificialibus. Non tamen licet uendere illud pro re, quae apparet, quae in ueritate non est, quoniam hoc est decipere proximum, secundum Caie. ibi.

2 Si per alchymiam uerum aurum posset fieri, non esset illicitum uendere illud pro uero auro, secundum Tho. secunda secundae. q. 77. ar. 2. ad 1. An autem hoc sit possibile, dubitationem habet. Apud S. Thom. non habemus, quod uerum aurum per artem possit fieri, licet secunda secunda, ubi supra, dicat, quod si fiat uerum aurum, potest uendisse potius uidetur dicere in 1. d. 7. q. 3. a. 1. quod uerum aurum per artem non possit fieri, propter suam perfectionem, neque uerum argentum. Hoc etiam tenet de depo. q. 6. a. 1. ad 18. potest tamen fieri aliquod, quod est propinquum auro & argento. Caie. tamen in secunda secunda, ubi supra, dicit quod S.

Tho. non reputat impossibile, per alchymiam fieri uerum aurum & argentum. Quando ergo dicit quod non potest fieri, dicit quia nunquam, aut raro fit, potest tamen fieri ab habente ueram artem, si talis esset.

Oldradus in consilio 69. tenet etiam quod haec ars est licita, dummodo non fiat per artem magicam, uel aliam artem, legibus odiosam. Lunica. C. de thesau. unde Ange, ibi uidetur tenere, quod haec ars sit simpliciter dananda, propter rationes quas ibi adducit.

Alienatio est actus, per quem transfertur dominium, si proprie sumatur. C. de fundo do. l. 1. sumpta uero communiter, includit emphiteosim, locationem ad longum tempus, uenditionem sub conditione, donationem, uenditionem, permutationem, ac perpetuum contractum, in c. nulli liceat. de rebus eccle. non alie. & in materia odiosa capiemus propriam, & strictam, in materia fauorabili largam, & communiter, secundum Panor. ibidem.

Cui prohibetur alienatio, prohibetur etiam locatio, & fructuum uenditio ad longum tempus. Panor. in d. c. nulli. & est text. cum gl. in cle. 1. de reb. eccl. non alie. & Io. And. Modicum uero tempus quid sit, secundum gl. in d. cle. requiritur arbitrio iudicis, propter uarias locorum consuetudines. Dicit tamen glo. in l. 1. ff. de super,

ALIENATIO.

superf. §. quod autem, quod modicum tempus est infra decennium, & perpetuum autem est 30. annum, secundum gl. 12. q. 2. in c. hoc ius, uel quod durat quadiu uiuit is, cui conceditur. c. precaria. 10. q. 2. uel durat quadiu pensio soluitur. Instit. de loca. §. adeo. uel quod durat usque ad quartam generationem. authen. de no. alie. emphite. Verumtamen Paulus in extraua. quæ incipit, Ambitiose cupiditate, fulminauit excommunicationem contra alienantes uel locantes quomodolibet ultra triennium, quo ad res ecclesiasticas. Vide in fine Sil. ibi est totum decretum.

3 Solus prælatus potest alienare bona mobilia, quæ commodè seruari non possunt, ut sunt nestes tritæ, fructus, & huiusmodi, secundum glossam in d. c. nulli. pretiosa uero, quæ seruari possunt, & quæ faciunt fructum, non alienantur sine solennitate. Res enim immobilis, & mobilis pretiosa, in hoc æquiparantur, ut in l. lex. C. de adm. tuto.

4 Pecunia non est de his, quæ seruando seruari possunt, secundum Panor. in d. cap. nulli. nisi ad emenda mobilia deputata esset, uel in magna quantitate consisteret.

5 Id quod habet fructum, & est in magna quantitate, & non consumitur infra triennium, dicitur quod seruando seruari potest, & sic alienari non potest. infra Locatio, uide aliquid. Et in-

frat. §. 10.

In alienatione rei ecclesiasticæ, secundum Panor. in cap. cum apostolica. de his quæ sunt à prælato, quinque requiruntur. Primo, tractare an expediat, uel no. Secundò, capituli cõsensu. Tertio, quod pro ecclesiæ utilitate fiat. Quarto, superioris auctoritate. Quintò, cum subscriptione c. tua. de his quæ sunt à prælato, & in dicto c. nulli. Subscriptionem nunquam requiritur, nisi in casibus in iure expressis, secundum Panor. c. primo, de his quæ sunt à prælato, allegatam regulam Innocen. Et tantum hæc tria, uidelicet, uenditio, permutatio, & donatio, requirunt subscriptionem, in dicto c. tua. hæc tamen subscriptio non oportet fieri manu clericorum, uel religiosorum, sed sufficit manu notarii fieri, ut consuetudo declarat.

7 Vnus tractatus solennis sufficit, & non requiruntur tres, secundum Panor. ibi. in d. c. tua. qui tractatus non requirit consensum, sed quandam discussionem circa rem disponendam, ut dicit glossa ibi. Primo enim discutitur an magis expediat alienare hoc, uel illud, uel alio modo ecclesiæ subueniri possit, & post peruenitur ad consensum per alienationem.

8 Si tractatus præcessit, in quo deliberauerunt alienare, ualent consensus Canonicoꝝ non habiti in communi, secus quando non præcessit, quia requiritur consen-

ALIENATIO.

49

consensus in communi, secundum Glo. & sic concordat opinioniones Doct. quorum quidam dicunt, quod non ualet, ut Bar. Host. & Innoc. aliqui uero, quod sic, ut Glo.

9 Causæ alienandi secundum Panor. sunt quatuor, in cap. nulli. de re. ecc. non alie. Prima est necessitas, si debita urgeant, & de fructibus ecclesiæ non possit satisfieri. Secunda utilitas, ut scilicet rem meliorem habeat. 10. q. 2. c. hoc ius. Tertia pietas, c. sanctorum. 12. q. 2. Quarta incommo-

10 Ad hoc, quod res ecclesiæ sine prædictis solennitatibus possint alienari, requiritur quod sint res mobiles, ita quod non habeant locum determinatum, à quo non possint transferri. Secundò quod non possint commodè seruari, quod est, quando infra triennium consumuntur, ut dictum est. Tertio quod non sint res pretiosæ cultui diuino deputatæ. Reliqua possunt alienari. Hæc ex supra dictis iuribus patent, & Alberic. in authen. hoc ius. C. de sacrosanctis ecclesiis. An res sacræ possint uendi, infra Emptio. §. 14.

11 Nomine mobilia, & immobilia, non ueniunt iura, actiones, & nomina debitorum propriæ, secundum Panor. in d. c. nulli. unde consiluit Old. Si princeps relinquit bona mobilia distribuenda, non ueniunt penæ nondum exactæ. Si quis tamen uo-

lens comprehendere totum patrimonium suum, facit solum mentionem de mobilibus, & immobilibus, intelligitur etiam actiones, iura, & nomina debitorum comprehensa. Idem dic de fructibus, siue annuis redditibus, qui tamen alienari non possunt sine debita solennitate, cum sint de his, quæ seruando seruari possunt, hec quidam dixerint consulendo, quod ex magna causa possunt.

12 In ecclesiis non cathedralibus sed inferioribus, ubi ecclesiæ non habent capitulum, non requiritur prædicta forma in alienatione rerum immobilium, sed sufficit superioris cõsensu, secundum Panor. ut refert Ge. in c. 1. de re. ecc. non alien. l. 6. ar. in cle. 1. eod. titu. Causa tamen legitima semper requiritur, ut in d. cle.

13 Si propter aliquod impedimentum episcopus capitulum non haberet, debet aduocare aliquos clericos honestos, secundum Panor. in c. 1. de his quæ sunt à prælato.

14 Superior, ad quem recurrendum est causa alienationis, in non exceptis, est episcopus proprius: in exemptis, eorum prælatus, ut abbates in ecclesiis eis subiectis, provinciales in ordine predicatorum, & ministri in ordine minorum, ut elicitur ex d. cle. 1. & per Car. c. statumimus. de transact.

15 Recipiens rem ecclesiæ prædictis solennitatibus non obseruatis, tenetur eam restituere ecclesiæ, cum fructibus perceptis, nec

ALIENATIO.

nec pretium potest repetere, nisi sit conuersum in bonis ecclesie. ar. in cap. i. de depositis. quia secundum Panor. in d. capit. nulli. Alienatio est nulla, non seruata forma, quæ dat esse rei. In conscientia tamen, quando affuit causa legitima alienationis, & non fuit deceptio, non tenetur restituere, quia istæ solennitates, adinuente sunt ad tollendas deceptions. Hoc ponit Pan. in ca. quia plerique, de immu. ecclesia.

16 Prælati ecclesie non potest renuntiare exceptioni cõpetenti ecclesie, aut transigere euidenter in damnum ecclesie, secundum Pan. & Inn. in c. de deposito ex speciali concessione Papæ, ex quo inferitur, quod non potest cedere litis, & causæ, aut transigere, nisi sit causa euidentis, & debita solennitas, si actio sit ad rem immobilem: iuxta not. in d. c. nulli. Secus si ad rem mobilem, ut not. glo. in d. auth. hoc ius. Aliqui autem tenent, quod indifferenter potest, quia stat in acquirendo, secus circa rem iam acquisitam immobilem.

17 Prælati soli sine solennitate potest repudiare hereditatē, seu legatum delatum ecclesie, ut tangit Feder. cõsilio 9. & Pan. cap. i. de do. & conto. quia nondum ecclesie acquisitū est dominium ante acceptationem legati. licet Pau. de Cast. cõsilio 11. dicat quod non. Primum tamen est uerum. Vnde monasterium quādo renūciat hereditati, quæ

debet prouenire ei ex successione fratris, non dicitur alienare, ut incurrat pœnas iuris: quia non est adhuc uerē ius sibi acquisitum.

18 Si prælati iurauit non alienare simpliciter, intelligitur nō de re modica, quæ sine solennitate alienari potest, sed de magna, & de alienatione illicita, secundum Panor. in capit. super. de re. eccl. quia iuramentum est stricti iuris. ar. in capit. penultimo, de iureiur. Si iurauit non alienare inconsulto papa, aut sine licentia superioris, tunc intelligitur, tam de licita, quā illcita, quam non potest facere sine conditione interueniente, etiam si adsit ecclesie utilitas, & necessitas, sicut poterat in primo iuramento. Si tamen summa necessitas immineret, quæ tantam celeritatem requireret, quod à papa cõsiliū, uel à superiore licentia haberi non posset, tunc credit Panor. in capit. fin. de re. eccl. possē alienare, non obstante iuramento. Hoc facit pro religiosiis, qui sæpe nulli superiorem à remotis habent, & non ita citō possunt habere ab eo recursum.

19 Prælati potest facere alienationem, etiam suis consanguineis, secundum Panor. in capit. ut super. de re. eccl. non alien. Non tamen hoc potest æconomus, uel alii, secundum eundem Panor. ibi, quauis in conscientia ex causa legitima, & sine fraude

ALIENATIO.

fraude excusentur, & ualeat talis alienatio. ar. cap. i. de coha. cle. & mu. in text. & in glo.

20 Terræ incolte, datæ ad culturam cum promissione dandi eas ad emphyteosim, post culturam possunt dari existentibus ex surpe, sine eorum hæredibus, alius uerō nō, nisi seruata debita solennitate, quia non amplius syluestres sunt, secundum Pan. in cap. ad aures. de rebus eccl. non alien.

21 Si bona redeant ad ecclesiam pleno iure, quia finitum est tempus concessionis, uel ex defectu hæredū, uasalli, uel emphyteote, uel propter eorū delictum, quia non soluerunt pensionem, ut in cap. potuit. de locat. possunt alteri dari sine solennitate, etiam si iurasset non alienare, nisi fuissent applicata mēse, & esset notum. Et dicuntur applicata mēse, quæ sunt monasterio, quantum ad ius & usum incorporata. Et si stent per annum applicata monasterio, dicerentur esse de mēse. Tex. est clarus in cap. 2. de feud. hæc secundū Pan. in cap. si super. de re. eccl. non ali. Vide ibi tex. & Feder. cõsilio 174. circa medium, infra, Feudum. §. 19.

22 Sede uacante, bona ecclesie episcopalis, quæ seruando seruari non possunt, sine alia licentia per æconomum, uel capitulum, poterunt uendi, secundum Pan. in cap. i. ne se uas. si uerō sint bona, quæ seruari possunt in ec-

clesia episcopali, non poterunt uendi sine licentia Papæ. ar. in c. i. de re. eccl. non ali. l. 6. In ecclesiis autem inferioribus, magna urgente necessitate, ecclesiæque diu sit uacatura, nec commode creatio alterius prælati expectari potest, tunc stantibus his duobus casibus, secundū Inn. dabitur curator bonis, & per illum fiet alienatio, nec prius poterit fieri, etiā per archiepiscopum, ut in d. c. i. in 6. de re. eccl.

23 Non ualet alienatio facta à schismaticis, uel intrusis: de schismat. c. i. r. q. 2. c. alienationis, & qui sic recipit, tenetur restituere cum fructibus, etiam qui à iusto possessore possent recipi, de restit. spo. c. grauis. Et est excommunicatus, qui talibus alienationibus inuitur. infra, Excommunicatio. §. 1.

24 Prælati habens bona distincta à bonis capituli, potest illa concedere alicui, ad ipsius prælati placitum sine capituli cõsensu, & alia solennitate, secundum Panor. in ca. cõtinebatur. de his quæ fi. à prela.

25 Alienatio rerum minorum, secundum Innocen. in cap. primo. de re. eccl. non alie. requirit solennitatem, scilicet causæ cognitionem, decretum, & causam legitimam, & uerum est etiam in mobilibus pretiosis, aliās habet contra possidentem, rei uendicationem, & actionem tutelæ, uel negotiorum gestorū, contra tutorem, uel curatorem. ff. de

ALIENATIO.

re, eo, qui sunt sub tute. l. magis puto, §. si es. & C. de pre. mi. l. & sic præles. Nota, quod decretum est sententia, & non imponitur sine causæ cognitione, & ideo in scriptis est dandum, secundum Innoc. ubi supra. & in d. §. si es, quævis in iure decretum sæpe dicatur autoritas. C. de mil. uest. l. 1.

16 Alienatio facta per eum, qui commisit capitale crimen, & ad piam causam, tenet, secundum Innoc. in cap. quia propter, de elect. dummodo fiat ante sententiam. C. de bon. dan. l. si quis post hanc, quæ præcipit ut illius, qui capitale crimen commisit, bona publicetur, scilicet inuenta post sententiam, uel quæ ex suspicionem pœnæ sunt alienata, ff. de don. causa mor. l. si aliquis. Fallit tamē in crimine læsæ maiestatis, & hæresis, ut in cap. cum secundū, de here. lib. 6. quia sunt in commissum à die commissi criminis. infra, donatio. §. 4. idē dic in omni crimine, quo perpetrato ipso facto bona perpetratoris essent confiscata.

17 Alienatio facta in fraudē creditorum, uel patronorum, non ualet, secundū Innoc. ubi supra, sed debet reuocari. ff. de his quæ in fraud. cre. per totum. etiam si non sit facta in fraudē, sed fraus est in ipso facto, reuocatur. ff. eo. tit. l. omnes. §. Lucius.

18 Fratres præd. congregationis olim Lombardiæ alienare possunt cum licentia Vicarii gene-

ralis, ex gratia Sixti papæ: nunc uerò cū licentia sui provincialis. 29 Quod donatū fuit, uel legatum ecclesiæ, cum hac conditione, ut non possit alienari, secundum doc. & præcipue Hug. & 10. q. 1. c. sic quidam, & Anto. quando ecclesiæ alias possessiones non habet, pro utilitate, & ceteris casibus in iure permissis, potest alienari. 12. q. 2. c. auris, quia pactū, ne liceat mihi rem meam alienare, à iure reprobatur. ff. de pact. l. pe. Idem sentit Gof. Hoc placet Panorm. quia si donator aliter sensisset, non fuisset mentis compos. Quod si legaretur Monasterio, quod possessiones tenere non potest, cum additione pœnæ, si alienetur, locū non haberet talis pœna, quia conditio tanquam turpis habenda est, secundum Archiep. Posset ergo uendi in quocunque casu, etiam extra necessitatem.

30 Quomodo intelligatur utilitas ecclesiæ, pro qua debeat fieri alienatio? dicit Lan. quod pretium rei uendite sit uersum in euidentem utilitatem, & perpetuam. Zabab. tamen in ele. monasteriorum. eod. tit. dicit, quod est necesse, quod duret uersum in utilitatē, nec oportet emptorem scire, ad quem usum pecunia conuertatur: secundum glo. 10. q. 1. ca. ea enim. §. hoc ius. sed sufficit probare ecclesiā tunc indigere pecunia, reliquum autem relinquat uidentium conscientis. An constitutio Pauli de

ALIMENTVM.

33

de non alienando ultra triennium sub pœna excommunicationis teneat, dic ut in excommunicatione 61. conclusum est. cui & Caie. in summa de excommunicatione. c. 71. consentit.

ALIMENTVM.

1 Alimentorum nomine secundum Canonistas, ueniunt in legatis, uestimenta, & calciamenta. ff. d. ali. & ci. leg. l. legatis. Idem si legatus est uictus. ff. de uerb. si. l. uerbo uictus, secus si ciuilia sunt relicta. ff. de ali. & ci. leg. l. antepe. Item ueniunt nomine alimentorum medicinæ. Imo in l. si cum dotem. §. si maritus. ff. so. ma. & nomē Vitæ necessaria, importat uestes, cibos, medicinas, & huiusmodi, sicut dicimus de alimentis legatis, in d. l. legatis. Et ille cui debentur alimenta, debet habere expensas pro studio, sine quo uiuere non posset secundum decetiam suæ personæ, puta pro grammatica, & huiusmodi, secus de expensis in studiis, in quibus dicitur militare, ut tenet Bar. & not. in l. de bonis. ff. de Car. edict. §. nō solum. infra, Legatum. §. 31.

2 Filii à parentibus, & parentes à liberis sunt alendi. C. de al. l. à pa. l. 1. Intellige quando ille, qui petit, est inops, & alius est diues. Et si ex arte sua potest se pascere non debet petere alimenta, nisi sit infirmus. ff. de li. agno. l. si quis. Idem dic de emancipatis, ut in d. l. si quis.

3 Nepos ex filia pascetur ab

auo materno, si non possit ali à paterna linea. ar. in d. l. si quis. Idem dic de filio adoptiuo.

4 Vxorem, nurum, & pronurum alet uir. ff. de do. inter ui. & uxo. l. si quis pro uxore. nisi in contrarium fiat pactio. Not. secundum Barto. in d. l. si quis. quod pater tenetur alere filium, non ex iure patriæ potestatis, sed naturali iure, & ex charitate.

Vxor locuplex, alet uirum in opem, & contra, nisi essent in culpa, quod si fiat diuortium, & uir dedit causam diuortii, filius minor triennio, nutritur apud matrem expensis patris, nisi mater ad secundas nuptias transierit. Si uerò dedit causam mater, apud patrem aletur expensis matris locupletis, nisi pater minus idoneus sit, quia tunc apud matrem locupletem. Quod si alter eorum esset infidelis, apud fidelem sunt nutriendi liberi. C. de diuor. & fac. ap. quem liber. edu. l. unica. & in aut. si pater. ibi posita. De hoc, uide infra Matrimonium. §. 40.

De iure canonico secundum Panin. cum haberet. de eo qui dux in ma. ultimo notabili. filii spurii, uel nati ex damnato coitu, debent ali à parentibus. & huic iuri statuit hodie etiam de iure ciuili, quia hoc induxit ecclesiæ ex quadam naturali equitate, ne filii alimentis priuati pereant. Et dicit idem Panormit. quod per rationem huius textus, pariter possunt legare filius

spiritu ratione alimentorum, & dotare, & relinquere dotes filiabus, cum dos loco alimentorum succedat. In eo pater cogitur dotare filiam bastardam. ff. de leg. 3. l. uxorem. §. pater naturalis. deductio tamen semper ne ipse egeat commodum secundum suam dignitatem. ex l. si. C. de do. promi.
7 Educatio filii infra triennium ad matrem pertinet, si potest. C. de pa. po. l. nec filium. Ultra uero triennium ad patrem spectat, nisi esset pauper, & mater dives: quia tunc ad matrem pertineret. Pa. in d. c. cum haberet, ut supra est dictum, nisi forte erga matrem esset aliquod impedimentum, quo filium lactare non posset, uel non concederet: quia in his casibus expensis patris laetabitur. ar. ff. de li. agno. l. si quis a liberis. No. quod nomine patris, ueniunt ascendentes ex paterna linea, & similiter nomine matris ex linea materna. Vnde non tenetur mater nisi deficiente paterna linea, uel egeat. ff. eo. ti. si quis. §. utrū.
1 Multi sunt casus, in quibus pater non tenetur alere filium, secundum Pa. & glan. d. c. cum haberet. Videlicet si filius accusauit patrem, si est minor triennio, si pater est pauper, si fuit ingratus contra patrem, si filius habet artem ex qua possit uiuere, si tamen sit decens ut eam exerceat, secus si ob nobilitatem non esset decens. Et generaliter dic, quod omnes causae sufficientes ad exheredationem, sufficiunt ad pri-

uationem ab alimentis.

Frater cogitur alere fratrem naturalem, secundum Bar. in d. l. si quis. a. fortiori legitimū, & secundum eundem Bart. in l. de dit. ff. de col. bon. tenetur dotare sororem.

10 Dominus tenetur alere seruū, ut in l. cum plures. ff. de admi. tu. §. pe. Similiter tutor tenetur alere matrem, & sororem pupilli si egent. Et not. quod alimenta debent praestari secundum consuetudinem regionis, ad arbitrium boni hominis, & iuxta facultatem debentis, & dignitatem legatarii, secundum Bar. in tractatu de duobus fratribus.

ALTARE.

Altare non debet esse nisi lapideū. c. altaria. de consecr. l. d. 1. ex institutione sancti Siluestri, ut d. Tho. 4. sen. d. 13. q. 1. a. 2. q. 1. s. ad secundum. Lapis enim Christum significat, qui in altari immolatur, quauis ante esset altaria lignea. Vnde & altare Lateranense. ut d. Pet. de pa. est ligneum. Debet ergo esse lapideum, uel saltem tabulam lapideam habere consecratam, super qua situeretur hostia, & calix, quod dicitur altare uaticum, secundum Archiep. terna par. tit. 1. c. secundo. & debet esse secundum Pet. de pa. latitudinis, & longitudinis tanta lapis in capsula, quod in eo capi possit pes calicis, & hostia consecrata: uel quod in conficiendo, cum tenet sacerdos in manibus panem, uel calicem, super lapidem

lapidem teneat, & sic super lapidem conficiat. ar. in c. concedimus, de co. di. intellige, quod saltem sint super lapide pro maiori parte.

2 Altare stabile non licet presbyteris in ecclesia consecrata constituit, seu noua erigere, sine episcopi consensu. c. quauis. d. 6. §. sed in ecclesia non consecrata possunt construere propria auctoritate, per argumentum a contrario, in ca. nullus, de con. d. 1.

3 Altaria consecrata, non sunt destruenda sine episcopi consensu. ca. ecclesia. de con. d. 1.

4 In altari portatili conceditur celebrari in ecclesia non consecrata, uel in uia. c. concedimus, de con. d. 1. & super hoc celebrari facere in itinere, & ubique conceditur episcopis, & superioribus. c. quonia. de priu. in §. praedicatoribus, & minoribus etiam conceditur, sine praedicio tamē parochialis ecclesiae, quod praedictum intelligitur, secundum quod declarat Grego. 9. in quadam extra. quae incipit, Nos attendentes, &c. De decimis, oblationibus, & primitiis. Et si esset constitutio synodalis in oppositum, non eos arceat, quia de priu. c. in his. dicitur libere: in quo innuitur, quod sine licentia parochialis hoc possunt. ar. in cle. de sepul. c. dudum. uer. libere. Aliis autem secundum Pa. in rub. eo. ti. non conceditur, nisi in magna necessitate, sine licentia episcopi, uel in ecclesia consecrata.

In mari, uel super fluuium, nullo modo permittitur.

Altare tam stabile, quam portatile, tantum ab episcopo potest consecrari, ut in d. c. nullus. & d. c. concedimus. Et quia secundum Arc. flo. alia est consecratio ecclesiae, alia altaris, una sine alia fieri potest, eo. ti. c. 1. Et possunt simul in eadem ecclesia plura altaria consecrari. eo. ti. c. uniuersis. Et non consecratur altare sine reliquiis. c. placuit. de con. d. 1.

5 Non potest consecrari altare super sepulchrum hominum, nisi sanctorum. c. non oportet. de con. d. 1.

6 Corpus Christi consecratum, non potest poni pro reliquia, secundum Inno. cum consilio assensentium. Tamen dicitur, quod Leo papa dedit partem corporalis, & corporis Christi, in consecratione eiusdem ecclesiae. Pa. in c. proposuisti. de con. eccle. Qui dā dicunt, quod in altari portatili non requiruntur de necessitate reliquia. Opinio tamen prima est melior, quam sequitur Arc. flo. & Pifo. uer. consecratio. §. 3.

7 Altaria stabilia tribus modis consecrantur, secundum Pa. c. 1. de con. ec. & al. Primus modus est, quando sit unum foramen paruum in superiori parte in ipsa mensa lapidea altaris, secundus modus, si fiat foramen uel ante altare, uel in latere dextro altaris, & post consecrationem clauditur lapide paruo, & quadrato, uel rotundo, qui uocatur sigillum, & in dicto foramine ponitur

ALTARE.

reliquiis, & nomen consecratis, & nomen sancti, in cuius honorem consecratur. Tertius modus est secundum Inno. in eo. titu. ca. 1. si fiat foramen in ipso altari sub mensa, & eadem mensa claudatur.

9 Altare portatile, quantum ex practica ecclesie colligitur, etiam tribus modis consecratur. Primo, quando sit ex lapide in ligno, ita quod lapis est sigillum, & lignum est sepulchrum. Secundo, sit ex lapide solium, ita quod in ipso lapide, est sepulchrum. Tertiò, ex ligno, & lapide, ita tamen, quod in lapide est sepulchrum, & sigillum, & apponitur lignum pro augenda latitudine. Quidam addunt quartum modum, quando consecratur sine reliquiis. Sed iste modus supra reprobatus est, nec est in practica, ideo dimittatur. His ergo dictis facilius est uidere quando altare exacratur.

10 Altare stabile quantum ex doct. colligitur, in rub. & in c. de co. ec. & al. quatuor modis exacratur. Primo, si mensa penitus, uel enormiter frangatur, ita ut deformitas appareat, id est, ultra medietatem, ut exponit Io. uel etiam si est fracta in cornibus in quibus consuevit fieri consecratio, secundum Ro. secus si esset modica. eo. ti. c. in ligneis. An autem talis deformitas sit enormis, iudicio episcopi stabitur, secundum Host. Idem dic si est amota, ut dicit Host. Si tamen erat affixa, secundum Ro. Secundo, si mota fuit iunctura, qua mensa stipi-

ti adheret, siue sepulchrum in latere altaris fuerit, siue multo magis sub ipsa mensa, quia in illa coniunctione precipue intelligitur esse consecratio altaris, secundum Pa. in c. proposuisti. eo. titu. Tertiò, si quid de lapidibus stipitis tangens ipsam mensam moueatur, ut in c. ad hoc. eo. tit. secundum Ray. quod tamen intelligitur, secundum Ro. & gloss. quando mensa est fundata super quatuor columnas lapideas, quarum una mouetur. Secus de lapidibus parietis, uel de ipso pariete, cui compaginatum est altare, quando altare, quia propter horum amotionem non uiolatur altare, nec resecratur. Idem dic de lapidibus stipitis non tangentibus mensam, secundum Pila. & de tangentibus mensam, sed non principalibus, secundum Sum. con. l. 3. ti. 4. nisi tot amoueatur, quod altare formam amittat, secundum glo. Ray. ibi. Quarto si frangatur, uel amoueatur, uel minuatur signum sepulchri. c. si motum. de con. d. 1. Et hoc ubicunque sit sigillum, etiam in latere, secundum Archie. Hi quatuor modi sunt, de mente Pa. in c. ad hoc. & c. quod in dubiis. eo. titu. Inueniunt etiam alium modum indirecte, in c. in ligneis. eo. tit. ubi dicit, Si contingat enormis fractura in altari, exacratur, ut si tantum minuatur, uel augeatur, ut formam amittat. Forma enim est, que dat esse rei. Vnde idem uidetur esse, enormis fractura, & nota

ALTARE.

87

& notabilis additio, quantum ad hoc, quia est eadem ratio.

11 Altare portatile exacratur primo, ex remotione lapidis à ligno, quando sepulchrum est in ligno, secundum Ioan. and. in c. si ligneis. eo. d. tit. Secundo quando mouetur sigillum sepulchri existentis in lapide, siue lapis sit in ligno, siue non, secundum omnes doct. Tertiò ex notabili lapidis fractione, ut in c. in ligneis. eo. d. titu. & hoc modo non potest uiolari si consecratur sine reliquiis, quod non est in usu, ut dictum est supra. Non enim exacratur ex eo, quod degradati, uel huiusmodi, celebrauerint in eo, ut resecratione indigeat, neque reconciliatione, cum nullo iure sit cautum. ar. c. his qui, de sent. ex. lib. 6. Si uero sepulchrum est in ipso lapide, licet lapis sit in ligno, propter remotionem lapidis à ligno non exacratur, secundum Ioan. an. in d. c. in ligneis. (licet quidam dubitent) quia non fit consecratio in unione, sed consecratio est solius lapidis. Additur autem lignum, ut commodius calicem, & hostiam capiat, & hoc tene.

12 Exacrata ecclesia, non exacratur altare, quia ecclesia potest destrui, & altare remanere, ita tenet Pa. c. proposuisti. eo. d. titu. Polluta tamen ecclesia, polluitur altare stabile: ita ut reconciliatione indigeat, quia pollutio concernit totum corpus ecclesie. Ideo cum altaria sint intra

corpus ecclesie, sunt polluta, nec ante reconciliationem in ipsis potest celebrari, & polluto altari, polluitur etiam ecclesia. Secus autem de eo, quod est extra ecclesiam, nisi esset unum cum eius pariete. Et quot modis polluitur ecclesia, tot modis & altare. In altari, in quo consecrauit episcopus, non potest alius eodem die consecrare. c. si. de con. d. 2. nisi de licentia episcopi, uel urgente necessitate, quando episcopus non posset complere. 6. q. 1. c. nihil.

13 Altaria plura eodem die possunt consecrari, sicut plures episcopi. c. cum sis. de con. eccle. & al.

14 Altare lapideum esse debet, tum quia Christum significat, tum quia Christi corpus in lapideo sepulchro fuit reconditum, tum quia de facili hæc materia ubi que potest inueniri, ut scribit Th. 3. q. 83. a. 3. ad 4. & 4. sen. d. 13.

AMBITIO.

Ambitio importat inordinatum appetitum honoris, secundum Tho. secunda secundæ. q. 131. a. 1. ideo est semper peccatum quandoque mortale, quandoque ueniale. Est autem mortale ex fine, quando ibi ponitur finis, quod est, quando quis est paratus facere aliquod peccatum mortale, propter consequendum tantum honorem. Secundo ex materia circa quam ambitiosus querit honorem, ut si querat reputari ut deus, uel de aliquo crimine

APPELLATIO.

ne honorari, ut de blasphemia, homicidio, & huiusmodi, est mortale: uel si appetit honorari, ut aliquod crimen mortale possit committere. In reliquis autem casibus, communiter est ueniale, ut si querit honorari de scientia, quā non habet, uel plus quā habet, uel talē honorē nō ordinat in Deum, uel ad utilitatē proximi, non tamē propter hoc mortaliter Deū offenderet. Hæc S. Tho. secunda secundæ. q. suprà. & Caic. in summa, ibi. Si quis autem appetat honorari de uirtute, quam habet, & in ordine ad Deum, à quo uirtutē habet, ambitiosus non est, quia appetitus eius ordinatus est, sed dicitur magnanimus.

ANGARIA infra, GABELLA per totum.

APPELLATIO.

Appellatio iudicialis, est à minori iudice ad maiore prouocatio. 2. quæst. 6. c. omnis oppressus. & Pan. in rubr. de appell. Appellatio autem extraiudicialis, à presenti, uel uerisimiliter futuro grauamine, ad superiorem prouocatio est. Prima si legitima est, suspendit pronuntiatum, ac etiam iurisdictionē iudicis, quo ad illam causam, & ipsius ad superiorem transfert cognitionē. Secunda si est probabilis, causam ipsam ad superiorem transfert, ut ea pendente, in ipsius præiudicium nil tenetur. Facit c. super. de appell.

2 Quia appellatio inuenta est 6

propter iniquitatem, uel impietatem corrigendam, & est de iure naturali, ideo princeps, quo ad eius substantiam tollere non potest, ut dicemus, licet appellationis formalitatē tollere possit. Facit cle. pastoralis. de re iudic. infra, §. 11.

3 Quando autem, & quotiens sit appellandum, uide C. de appell. authen. hodie autem. & l. ultima. C. quomodo & quando index. Lab eo. ff. de appell. re. l. 1. §. fin. extra, de appellat. quia hoc magis ad forum exterius, quā ad animum pertinet.

4 Appellatio interposita post censuram excommunicationis, suspensionis, & interdicti, uel ab ingressu ecclesiæ, nō tollit ipsius effectum. text. in c. is cui. de sent. ex. in 4. intellige, quando tales sententiæ absolute sunt inflicte: tunc enim secum trahunt executionem. c. pastoralis. de appell. aliter si conditionaliter essent emanate, ut dicēdo, Excommunico te, uel interdictio, nisi infra mensem feceris sic, &c. in capitulo præterea. el. 1. de app.

Si quis dicat excommunico te, si appellaueris, appellatio secundum Innoc. in d. c. præterea. suspendit effectum. Si uerò dicat, excommunico te si disposueris ad appellandum, tunc si prælati non potest prohibere appellationē, non erit excommunicatus: secus si potest. infra, Interdictum. §. 1.

Excommunicatus post legitimam

APPELLATIO.

59

nam appellationē, non est cuiusdam, ut not. in calice. de senten. excomm. lib. 6. & c. pastoralis. de appell. tamen si excommunicatus nominatim, & expressē, & specialiter, infra tempus à iure, uel à iudice determinatū non fuerit persecutus appellationē, ut debuit, eo elapso poterit denuntiari excommunicatus, & tunc erit uitandus tam in iudicio, q. extra: & ab actis legitimis remouendus. in d. cap. licet. & post talem denuntiationem, debet reputari pro excommunicato, donec per sententiam fuerit declaratum, appellationem ante sententiam fuisse interpositā. Aliqui tamen dicunt, quod illa excommunicatio fuit nulla, propter appellationē: primum tamen uidetur uerius.

7 Celebrans post prædictā denuntiationem, & desertionem appellationis, & se diuinis ingestionibus, nō elicitur irregularis, secundum Arch. in d. c. licet. quem sequitur Ge. quia per appellationē legitimā ante excommunicationē positam, excommunicatio fuit suspensa. Et licet postmodum denuntiatur excommunicatus, non tamē excommunicatur, nec uerē est excommunicatus.

8 Appellare ex confidentia iustitiae causæ, in conscientia licitum est, secundū Tho. secunda secundæ. q. 69. a. 3. suprà, Accusatio. §. 14.

9 Allato grauamine per iudicē, potest hoc expresso incontinenti appellari: nec est opus ut petatur reuocatio grauaminis, sed illo illato de presenti, potest statim appellari propter timorem futuri grauaminis, de quo uerisimiliter timetur, non tamen licet appellare à futuro, nisi exprimat grauamen de presenti. Pan. in c. 1. de dilat. ult. not.

10 Quauis à pena legis non possit fieri appellatio. si quæ pena. ff. de uerbo. si tamē à declaratore pene legis, potest quis appellare. glo. est singularis in cap. cupientes. §. quod si per 10. de elec. lib. 6.

11 Non appellatur à mero executori, nisi modum excedat, uel arcuū exequatur. de ap. c. nouit.

12 Non appellatur à legato, cui papa causam commisit appellatione postposita, de officio deleg. c. super. questionū, quo casu, sola frivola interdictur appellatio. de appell. c. super eo. el. 2. uerò grauamine appellatur tunc, non contra rescriptum, sed contra iudicis malitiam, ut not. 2. q. 6. ca. uiduum. non enim potest tollere princeps, quod est de iure naturali, ut dictum est §. 2.

13 Non appellatur à citatione. c. cum parati. eod. tit. nisi appellatur à breuitate termini, aut nisi citatio fiat contra formā canonis. infra, Citatio. §. 1.

14 A denuntiatione, uel declaratione excommunicationis, uel alterius censure, potest quis appellare, secundū Pa. in c. peruenit. de app. quia hæc non est sententia iuris, à qua nō licet appellare.

APPELLATIO.

- lare, q. quia de appel. sed iudicis declaratis, & hominis, nisi sit excessus notorius, quia notorius criminofus appellas, nō auditur. Facit quod not. Inn. in c. ex parte. el. 1. de iur. sig. Dicit enim ibi, quod in notoriis non requiritur sententia propriē, sed sit iuris executio. Limita tamen, si excessus est ita notorius, quod nulla tergiversatione celari possit.
- 15 Appellare potest tantum ille cuius interest, & per alium facta appellatio non tenet, c. ex tenore, de his quæ fi. à maio. par. cap. nisi quando procuraret pro eo, qui ducitur ad supplicium: ut in l. non tantum. ff. de appel.
- 16 Religiosus non potest appellare à correctione suorum prælatorum, si fiat secundum statuta ordinis, & regulæ. cap. ad nostram. & c. reprehensibilis. de appel. supra. Accusatio. §. 31.
- 17 Appellatio fieri debet à iudice pronūciante, & ubi ius reddit consuevit, & coram iudice, qui sententiam tulit, si eius sit copia, quia si non sit copia, tempore appellationis non currunt. & index nolens recipere appellationem punitur. l. quoniam. C. de app. Et cum eius uolentia timetur, tunc pro appellante reputatur, dummodo publice protestetur. l. cum quidam. ff. de appella. uel coram aliqua persona honesta appellet.
- 18 Appellare ab arbitris, qui non sunt iudices ordinarii, non licet, secundum Tho. secunda secun-

da. q. 69. a. 3. ad secundum. quia non habet auctoritatem, nisi ex consensu litigantium, & ideo ex quo semel approbarunt, nō licet subterfugere. infra. Arbitr. §. 6.

19 Appellari potest à subdelegato cum iurisdictione, non autem sine iurisdictione, nisi modū excedat, & tunc recusari potest, nisi sit datus de partium consensu. de off. deleg. c. supra quæstionē. §. uerum. infra. Arbitr. §. 5.

20 Appellatio semper ad superiorem, & gradatam est faciendā. ff. de app. l. imperatores. Modum autem hic pertransco, quia ad cōfessorem parum pertinet.

21 Appellare ad iudicem infidelem, catholico non licet, secundum Tho. ibi ad primum: quia ubi non est uera fides, non præsumitur esse restitudo: & debet excommunicari talis. cap. catholicus. 2. quæst. 6. nisi à iudice infideli, ad alium superiorem infidelem, ut Paulus fecit appellando Cæsarem. Act. 25. nec contra hoc docuit, ut ibi Cane. testatur.

22 Appellatio si fiat incontinenti, sufficit uia uoce sine scriptis fieri. C. de appellat. l. lingatoribus alijs debet porrigere libellum appellatorium infra x. dies. C. de appel. authent. hodie. Qualiter autem practicator, uide Sil. & Tab. ibi. Appellatio. §. 15. & 16. Multi alii casus ponuntur à Summis, quos pertransco, quoniam ad caudicos magis & ad procuratores spectant, quam ad confessores.

Appel

APOSTASIA.

61

23 Appellare, causa afferēda moræ, ne contra reum iusta sententia proferatur, nō licet, quia hoc est calumniosè se tueri, quod non licet. Thom. ubi supra, ad tertium.

APOSTASIA.

- 1 Apostasia nominatē temerarium recessum à statu fidei, obedientie, & religionis, secundum Host. & secundum Glo. in cap. primo. de apost. & est triplex. uidelicet fidei, obedientie, & religionis. Thom. secunda secunda. q. 11. a. 1.
- 2 Apostatē à fide, quamprimum denunciantur excommunicati, perdunt ipso facto iurisdictionē: ita, quod eius subditi sint liberi à dominio eorum, & iuramento fidelitatis, quo tenebantur, ex decreto Gr. hæc ex San. Tho. ubi supra. art. 2.
- 3 Apostatē à fide, sunt excommunicati, quia tales sunt omnes hæretici. cap. 1. de apost. Et quia omnes hæretici sunt excommunicati, de hæreti. cap. excommunicamus. 1. & 2. ideo & ipsi sunt excommunicati, & consequenter eorum bona sunt confiscata. cap. non secundum. de hære. lib. 6. Non possunt testari, & breuiter dicē sic de alijs excommunicatis. infra. excommunicatio. §. 9. Hæresis. §. 2.
- 4 An licitum sit Christiano habitum infidelium pro aliquo casti assumere, uel eorum fidem uerbis, & signis profiteri, uide infra infidelitas. §. 13. Fides. §. 9.

Apostata ab obediētia est, qui superiori obedire renuit (utputa) Papa: & hoc, uel quia non credit ipsum potestatem habere condendi canones, & talis est hæreticus, & ut hæreticus punitur. in cap. nulli fas. d. 19. uel nō uult obedire ex contemptu, & tunc mortaliter agit, quia contemptus ubiq; damnabilis. Agit enim contra iustitiam, & grauius punitur, quia deponitur. dist. 4. §. hæc & si legibus. & cap. generali. in 6. de elect. Et si est incorrigibilis, traditur curiæ seculari, & poterit excommunicari. in cap. cum non ab homine. de iudi. Si autem non uult obedire ex quadam concupiscentia, tunc mitius est agendum in pœnis, de quibus in c. nam concupiscentia. & c. 1. de const.

6 Alia est apostasia à religione. Primò, deponendo habitum religionis temerariē, cum assumptione uitæ secularis: & talis est excommunicatus. in cap. ut periculosa. ne ele. uel mo. in 6. non tamen debet iudicari apostata, siue fugitiuus, & si diu ad longinquā uagetur, nisi postquam sic uiuit, quod animum non redeundi se habere ostendit. ff. de re mil. l. desertor. quod si redierit, recipietur in monasterium, secundum quod in regula continetur. Hoc dico, si monasterium regulariter uiuit. Quid autem de rebus illius fiat, uide cap. si qua monachorum. 27. q. 1. & c. si quis rapuerit. 16. quæst. 6. Cuius

iur

APOSTASIA.

ius debeant esse bona acquisita in apostasia, vide cap. 1. de infan. & Pan. & cap. fin. 87. d. & c. abba. tes. 18. q. 1.

7 Monachus apostata, si non vult redire, vel habitum resumere, debet capi, & sub gravi custodia incarcerari. cap. 1. nobis. de apostata. Quomodo fugitivus sit requirendus, supra abbas. §. 12. & infra, religio. §. 16. & quomodo sunt tales excommunicati, infra excommunicatio. §. 3.

8 Clerici constituti in sacris, relinquentes habitum, dicuntur apostata. cap. 1. de apostata. & Pan. ibi. Si autem est in ordinibus minoribus, & tenet beneficium ecclesiasticum, dimittendo habitum clericalem, & tonsuram, dicitur apostata: quia ratione beneficii tenetur habitum & tonsuram portare. cap. fin. 50. d. Secus si non tenet beneficium, quia tunc potest habitum dimittere sine apostasia, & etiam peccato mortali. Ut etiam dicit Caius ibi, nec apostasia. & Innoc. cum Panor. in d. cap. 1. de de. unde huiusmodi clerici, ex depositione habitus non puniuntur. cle. quoniam de vita & hon. cle. dummodo deserant tonsuram, nihil perdunt. Si tamen moneantur primo, secundo, & tertio ab episcopo, ut deserant habitum, & nolint reassumere, perdunt privilegium clericale, secundum Pan. & in c. inadiantia. de senten. excommu. & bonum est talem monitionem facere, ut multa mala vitentur

eorum, qui clerici esse volunt, & non vivere clericaliter.

9 Religiosi, & clerici in sacris, & in minoribus existentes beneficiati, cogi possunt ad reassumendum habitum. in d. c. 1. & in cap. fin. d. 50. Secus si non habent beneficium existentes in minoribus, vel si volunt renunciare beneficio.

10 Religiosi, & clerici in sacris, non possunt renunciare privilegio clericali, ut in cap. si diligenti. de foro competenti. In minoribus vero clerici non possunt renunciare verbo, ut in d. c. si diligenti. sed facto renunciare possunt, exercendo actum omnino contrarium clericali, vel in aliis casibus expressis.

11 Religiosus professus recedens sine licentia praelati sui, & non subiiciens se alterius obedientie, proprie est apostata, quantumcunque habitum & tonsuram retineat, secundum Innoc. in cap. fin. de renun. & Panor. in cap. fin. de apost. in fin. Oportet enim ut ingrediat monasterium, si nolit vitare apostasiam. Secus autem si intret monasterium latius, quia non erit proprie apostata, secundum Glos. in c. si de apo. & in c. ex parte. de tempor. vide infra Religio. §. 16.

12 Monachus in apostasia ordinatus, non poterit exercere actum illius ordinis. Panor. in cap. fin. de apost. & in ordine sacro solus Papa dispensabit in minoribus, episcopus: & non poterit ad

A Q V A.

63

ad superiores ordines promoveri. Sed hodie quia tales sunt excommunicati, recipiant ordinem in excommunicatione, & dicendum est, ut habetur in c. cum illorum, de senten. excommu.

13 Episcopus potest dispensare cum clerico, qui existens in sacris, de facto duxit uxorem, ut utatur ordine prius rite suscepto, & ascendat ad superiores, si sit bene contritus. Sicque ad clericatum redeat. Cum eo vero, de cuius poenitentia dubitatur, non potest dispensare, nisi ut utatur minoribus, non autem in maioribus, nisi religionem ingrediat, c. 1. & 1. qui de, vel uo.

14 Religiosi electi, & fugitivi, reuerti volentes, ut dicit Anto. de Butr. sunt admittendi, imo prelati ad hoc compelluntur. cap. ne religiosi. extra, de reg. & hoc nisi regula contradicat, qua contradicente non sunt habendi pro derelicto, sed sunt alimentandi in locis competentibus, si sine gravi scandalo fieri potest, alioquin in aliis domibus religionis id fiat. Loca in quibus ponere debent, sunt seruientium, secundum dominum Anto. Et graue scandalum est, quando alii dicunt, se potius exituros, quam cum eis moraturos. In hoc tamen standum credo esse arbitrio boni hominis.

15 Cuius sint bona acquisita per religiosum apostatam, vide Sil. ner. Apostata. §. 11. & Tabu. §. 15. infra Religio. §. 17.

De apostasia infamatus se purgare compellitur. Ab. in d. c. 1. & ibi, an ad habitum resumptionem compelli debeat, & ordini clericali renuntiare possit, & an affligi queat, ut habitum resumatur. Ab. in c. 1. nobis. eod. tit.

A Q V A.

A Quam benedicta, vel sancta, quardam per solum Episcopum, cum vino & cinere sit, ad reconciliationem ecclesie poluita, sanguinis, vel seminis effusione, ut in c. aqua. de cons. eccl. vel alta. Alia quae est ad aspergendum homines, domos, ad expellendos demones, &c. a sacerdotibus benedicitur cum sale, de cons. dist. 3. c. aqua. quam diaconus benedicere non potest. ar. in dicto c. aqua. & c. perlectus. 25. d. §. ad presbyterum. & omni die dominico debet benedici ex consuetudine.

Aquam hanc non dicimus esse sacramentum, quia non ordinatur directe ad causandum gratiam, sed ad remouendum prohibens, scilicet contra demonum nequitias, & omne quod sacramentorum effectum impedire potest, sed est quoddam sacramentale, secundum Tho. 4. sen. d. 6. q. 1. a. 1. ad septimum. Et datur contra impugnationem exterioris demonum: exorcismus autem contra interiorum. Tho. 3. sen. d. 17. a. 2. ad tertium. & 4. sen. d. 5. q. 2. de letq. venialia, inquantum excitat feruorem deuotionis. Et si ad datur aqua non benedicta benedicta,

ARBITER.

dicte, tota erit benedicta. Tho. 3. sent. q. 77. a. 3. ad 3. si tamē minor sit quæ additur. ex Tho. 4. sen. d. 11. q. 1. a. 2. q. 6. in cor. Quidam uerò indistincte dicunt, siue maior, siue minor sit, quia hæc transmutatio naturali uirtute nō fit, sed ex ordinatione ecclesie, uel approbatione, secundum Pe. de pa. Vide e. quod in dubiis, de consecrat. eccle. & alt. Idem de oleo consecrato dicas, quando non cōsecratum apponitur, secundū Panor. in d. cap. quod in dubiis. non autem sic de uino addito sanguini Christi, quia non fit sanguis. Tho. 3. sen. d. 77. a. 3. ad 2. Nam aqua, uel alius liquor additus sanguini in calice, non conuertitur in sanguinem, nec e contra siue fuerit in parua, siue in magna quantitate. Poterit tamē conuerti in uinum uirtute specierum uini ibi existentium, habentū modum agendi substantie. Si autem tantus liquor poneretur, quod non remaneret accidentia illa prima eadem numero, defineret ibi esse sanguis Christi, non per corruptionem sanguinis, qui incorruptibilis est, sed accidentium. Non ideo est simile, sicut in aliis. Nā aqua benedicta remanet aqua, & oleū cōsecratum remanet oleum, sed uinum cōsecratum non remanet uinum. Hæc ex S. Thom. in sententia.

3 Si excommunicatus aquam benediceret, uel suspensus, esset irregularis: quia benedictio aquæ

est certi ordinis, secundum Innoc. c. 1. de exco. prela. non autem sic de benedictione mensæ.

4 Aqua benedicta nō ordinatur directe ad præstādum remediū, sed contra dæmones, & contra omne impedimentū sacramentorū. Th. 3. parte, q. 65. a. 1. ad 6. & 4. sent. d. 1. q. 1. a. 1. ad septimū.

ARBITER.

Arbiter, & arbitrator, inter se differunt. Nam Arbiter, ut dicit Inn. in e. quinquauallis, de iureiur. est ille, qui ut iudex eligitur, ut seruato iuris ordine in substantialibus, procedat. ff. de arb. l. 1. Arbitrator autē eligitur, ut Innoc. ibidem dicit, ut aliquid existimet, uel quod sibi uidetur de aliqua re dicat, & siue ordine iudiciario ea arbitretur. Infrā, de empt. §. pretium.

2 Tales possunt eligi, secundum Tho. secunda secunda. q. 67. a. 1. ad 2. quauis non sint superiores aliis, quia homines propria sponte possunt se aliorum iudicio subicere, cum compromittunt in aliquos arbitros. Et inde est, quod necesse est arbitriū aliqua pœna uallari, quia cum ipsi non sint superiores, non habent potestatem cōcrendi.

3 Arbiter ab arbitratore digno scitur, ex modo compromittendi, quia uel compromittit ut arbitretur seruato ordine iuris in substantia, & sic est arbiter: uel ut dicat quid sibi uidetur, siue alio iuris ordine, & tunc est arbitrator. infrā, l. iudex. §. 27.

Anto.

ARBITER.

55

4 Anto. de Butr. in d. cap. quinquauallis, distinguit de his arbitris, & in summa quinque colliguntur, quoniam quidam sunt iudices ordinarii, quidam ordinarii, & arbitrarii simul, quidam arbitratores, quidam arbitri iuris, quidam arbitri.

1 A sententia arbitrii iuris, potest fieri appellatio, non à sententia arbitri compromissarii. 2. q. 3. ca. 2 iudicibus. Et rationem affert, Tho. secunda secunda. q. 69. a. 3. ad 2. quia leuis uidetur, ut quis non permaheat in eo, quod semel approbavit, ideo rationabiliter denegatur subsidium appellationis à iudicibus arbitrariis, qui non habent auctoritatē, nisi ex consensu litigantiū. Non sic autē à sententia arbitrii iuris, cuius potestas ex consensu eligentiū non est, sed principis auctoritate: ideo cōtra huius gratiam lex appellationis subsidium tribuit. suprā, Appellatio. §. 18.

6 Quæ sit differentia inter arbitrum, & arbitratores, quoniam in multis differunt, uide Panor. in d. e. quinquauallis, & Silabi. §. 2.

7 Si appareat euidenter dictum arbitri iniquitatem peccati continere, secundum Hostien. ordinarius ex officio suo hoc emendari faciet. de arbit. c. 2. & hoc si infrā decem dies pars læsa petierit, in d. cap. 2.

8 Iurans stare sententiæ arbitratorum, in conscientia potest reduci ad arbitrium boni uiri, secundum Panor. in d. e. quinquauallis.

uallis. Si arbitramentum est iniustum, ita ut deceptio interuenit ex proposito, & hoc respectu cuiuscunque læsionis, potest peti reductio, non obstante quocunque pacto, quia dolus futurus, non potest nec expressē, nec sub generalitate uerborū tacito renūtiari. ff. de pact. l. si unus. §. illud nulla. & hoc sequuntur eodem muniter doc. Et dicitur dolus ex proposito, quando scienter per fraudem, gratiam, seu odiū, grauat partem alteram. Si autē læsio interuenit sine dolo, uel læsio est modica, uel non: si modica, nō potest peti reductio, ff. de arbit. l. si de meis. §. recepisse. etiam si renuntiatio non interuenit, ut in c. nisi essent, de præben. Vbi secundum quod no. Pa. Arbitrator solum pro bono pacis potest tollere de iure unius, & dare alteri, licet clarissimè ex eius pronuntiatione hoc appareat: & hoc potest non solum in casu dubio, sed etiam certo, ex quo pro bono pacis facit. Si uerò læsio non est modica, tunc uel est magna, uel maxima, & enormis, si primo modo potest reduci, nisi interuenierit renuntiatio, ut scilicet possit dare uni, & tollere alteri: renuntiatio enim hæc aliquid operatur, ut in cap. si papa, de priuilegiis. Si autem sit maxima, & enormis, in hoc casu poterit reduci, quia in dubio uidetur excepta. ar. ff. de his quæ in fraud. cre. l. omnes. §. Lucius. Et ratio est, quia non fecit sicut bo-

c

109

ARBITER.

- mus uir facere debuisset, ideo ex quo maxima latio non fuit expressa, non debet trahi ultra intentionem agentis, ut sentit Bal. in l. pe. C. de arbitr. & Anto. in d. ca. quinquauallis. & magna quantitas dicitur respectu personarum, & causarum. Si in commissione fuisset dictum, quod possit facere alit, bafse, in totu, uel in partem, de iure unius dare alteri, tunc dicerem quod non possit, dolo non interueniente, nisi predicta commissione additu fuisset hoc uerbum restrictiuum, uidelicet, alit, & bafse, prout sibi uidebitur, & placuerit, quia hae uerba important arbitrium boni uiri, ff. de fideicom. l. Thais. §. forore sua.
- 9 Arbitr sententiam in ecclesia ferre nō potest, sicut nec iudex, & lata non tenet. de immu. eccles. cap. decet. in 6. Secus est in arbitratore.
- 10 Arbitr esse non potest, qui est excommunicatus, sicut nec iudex. in cap. ad probandum, de re. iu. similiter nec arbitrator, secundum ueriorē opinionem, quam sequitur Ioan. An. in regula, dolo. de reg. iu. in 6. & Pa. quia non potest dici bonus uir, ex quo in excommunicatione perseverat.
- 11 Arbitr nō potest esse monachus, sine utilitate monasterii, & abbate imperante. ar. in capit. 2. de postula. sed arbitrator potest esse ex sola abbatis licetia, quod placet Panorm.
- 12 Arbitr, & arbitrator, non po-

- test esse laicus solus, secundum Panorm. in c. contingit. de arbit. in rebus spiritualibus, quia text. dicit, quod laici non debent tractare negotia ecclesiastica, & loquitur generaliter, & nullus praeter Papam potest committere causam spiritualement laico: ex glo. in d. cap. contingit.
- 13 Compromitti potest in causa spirituali, auctoritate superioris, in clericum, & laicum, ca. per tuas, de arbi. & prohibetur laico arbitrari in causa spirituali propter honestatem, secundum Pa. in d. cap. per tuas, non tamē per Episcopum causa spiritualis potest delegari clerico, & laico, quia ut dicit Ioan. An. in d. c. per tuas, arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis, ideo in clericū, & laicum compromitti potest. Iudicare uerō in causa spirituali, est quid spirituale, ut in cap. quanto, de iudic. cuius iuris spiritualis laicus non est capax, etiam cum clerico associatus, ut in cap. massana, de elect.
- 14 In rebus temporalibus compromittere possunt clerici in laicos, secundum Inno. in d. cap. contingit. & facit ad hoc, cap. dilecti, de arbit.
- 15 Laicus etiā potest esse assessor iudicis ecclesiastici, ut communiter tenent doc.
- 16 Quauis iudex, uel arbitrator cū bona conscientia non possint tollere uni, & dare alteri, quia tenentur reddere unicuique quod suum est, hoc tamen possunt arbitrat

ARCHIDIACONVS.

67

- bitratores, quia eliguntur ad componendum inter partes, tanquā boni uiri, dummodo enormiter nō ledant, secundum Panorm. in d. cap. quinquauallis. ut supra dictum est, §. 8.
- 17 Arbitr permissus pertransire tempus, tenetur partibus. Facit quod not. l. fin. C. de contrahen. empt. intellige si ex dolo, uel lata culpa hoc facit, alias non: nisi se obtulisset, quia tunc etiam de leui tenetur. Et multo magis tenetur ad restitutionem, si ex dolo, uel lata culpa, iniustam sententiam protulit: & etiam ex leui, si se obtulit: egit enim scienter contra iustitiam, proximum damnificans.
- 18 Si duo arbitri non concordant, compelluntur per iudicem eligere tertium. cap. speciali. de arbit. non autem sic de arbitratoribus, ut consulerit quidam sapientes, quos refert Bald. & Pa. in d. c. quinquauallis. recitat.
- 19 Arbitr ex quo semel pronuntiauit super toto, seruando formam compromissi, non potest mutare sententiam suam, secundum Pa. ubi supra, siue bene, siue male pronuntiauerit. Fundus est enim officio suo, l. diem. ff. de arbi. Idem uidentur docti. concludere de arbitratore, licet sint opiniones circa hoc.
- 20 De conditionibus arbitratorum & differentia inter iudicia & arbitria, relinquo causidicis considerare, tamen unde Tab. ibi. §. 13. & 15. multa alia ponunt

summissa, quae ad negotiū animae non pertinet. De his omnibus qui uult plenius informari, uideat Pan. in d. cap. quinquauallis. peccant tamen arbitri, & arbitratores, si dolose, & contra conscientiam iustum non iudicant, & non seruant aequitatem, ut sciunt. Etiam tenentur partilese in conscientia, quia contra aequitatem, uel iustitiam eam laeserūt: secus si rationabiliter pro bono pacis partium.

ARCHIDIACONVS.

Archidiaconus, quasi princeps ministerii, omnia, quae ad ministerium pertinent, ipse tradit, sicut carcerem, & urceam acolyto, secundum Tho. 4. sent. d. 21. a. 1. ad 3.

Quauis Archidiaconus de iure multa possit, tamen quia constitutiones, & consuetudines in diuersis locis in officiis sunt, secundum Inn. in c. 1. de off. archi. & in c. cum olim, de consuet. ideo in officio suo faciet, secundum quod consuetudo praescripta suae ecclesiae habet: ubi autem nō est consuetudo, uel statutum, locum habet. c. tituli. de off. archi. secundum Inn. Et sic post episcopum, est uicarius in omnibus, & habet curā in clero, tam in urbe, quam in parochiis habitantium: & debet de tertio in tertium annum, si Episcopus nō potest, uisitare, ut in d. c. 1. debet auscultare Euāgelium, Epistolam, & Responsoria, quae nullus debet cantare, nisi prius auscultatus, & iussus

ARCHIDIACONVS.

iusus ab eo, caroterariosq; ordinare. eo. ti. c. 1. Et nisi propositum provideat, tenetur si quid ex sua negligentia, vel alterius fraude, de rebus ecclesiarum perierit, in d. ca. 2. Clericos ad ordines sacros promouendos, illius interest examinare. cap. ad hoc. eod. tit. Abbatibus, & Abbatissas in sede collocat. c. ad nostrum. eo. tit.

3 Interrogante Episcopo dum presentantur ordinandi, scis hos esse dignos? Si respondeat Archidiaconus, scio, quantum humana, &c. & ordinandi sunt presentati a probis hominibus, & ipse nescit quid mali, vel impedimenti, non peccat, secundum Innoc. in ca. unico, de seru. in ordi. fa. ar. de presumpt. e. dudum. Si uero scit aliquod de eo mali, quod est secretum, debet obtinere a prelato, ut eo absente faciat ordinationes, quod si sine scandalo non potest, non peccat sic respondendo: quia dicit ut minister tantum ecclesiarum, quae de occultis nihil scit; aliter tacendo crimen publicaret illius. Si uero tale crimen esset publicum, mortaliter peccaret sic dicendo, 22. q. 2. c. primum. Si tamen illud crimen mortale esset, secus si ueniale, ut §. criminis. 25. d.

4 Archidiaconus licet de inre multa possit, tamen ut dictum est, stabitur consuetudini praescriptae, ut supra §. 2.

5 Archidiaconus, qui praesentauit aliquem ordinandum sine titulo, & non habet unde uiuat,

tenetur ei promittere, ut dicit glossa in dicto cap. ad hoc. aliter tenebitur Episcopus, qui eum ordinauit, quia debuit uidere quis, a quo, & ad quem titulum praesentaretur, de acta, & qualita. ordi. c. accepimus. ne contingat eum mendicare in opprobrium ordinis clericalis. Si autem fecit eum ordinari ad titulum sui patrimonii, quem non habere sciebat, uel non sufficiens, agatur primo contra Archidiaconum, qui fuit in dolo: secundum contra episcopum, qui fuit in culpa. Quod si ordinandus mentitus est, dicens se patrimonium habere, ei imputetur. & hoc placet Hostiensi, si solus est in dolo. Qui uero ad titulum suae paupertatis se ordinari fecit, & promoueri, illam sequatur, ut mendicantes, infra, Beneficium, §. 11.

6 Archidiaconus peccat, si est negligens in examinando, si ignorantes, & non idoneos admittit, uel ex amicitia, uel munere, uel humano respectu. infra, Simonia, §. 32. ordo. §. 1.

7 Archidiaconus non tenetur se facere promoueri in sacerdotem, sed satis est, quod sit diaconus, ut in c. 1. de acta, & qual. or.

8 Archidiaconus Bononien. ut not. Abb. in c. li. de off. or. in glo. fin. glo. singularis. ex privilegio absoluit excommunicatos in studio Bonon. commorantes, & ibi delinquentes propter uolentiam manuum infectionem in clericum, & hoc sequitur Ioan. And.

Archid

ARCHIDIACONVS.

9 Archidiaconus Bonon. confert gradum doctoratus ex privilegio Honorii tertii, ut dicit glossa in cle. 1. ner. suspensum. de magistris. Praesente episcopo in diocesi non potest Archidiaconus literas commendatitias dare promouendis ad ordines, ut in c. significasti. de off. Archid. Secus si est absens Episcopus, & necessitas, uel utilitas ordinandorum suadeat, quia episcopo absente, eius uices supplet. cap. 1. eo. tit.

1 ARCHIEPISCOPVS.
Archiepiscopus, est index ordinarius omnium episcoporum suae provinciae, de comuni iure, secundum Pa. in c. pastoralis. de off. ord. & sufficit, quod habeat decem Episcopos sub se, ut in c. scitote. §. q. 3. licet non sit necessarium.

2 Archiepiscopus potest cognoscere de crimine Episcoporum, & eos punire, ut in cap. sacro. de sententia exc. non tamen potest eos deponere: hoc enim soli Papae seruetur, ut in c. 1. de transac.

3 Ad Archiepiscopum pertinet tollere malam consuetudinem de sua provincia, & contra illam obseruatem, excommunicationem fulminare, secundum Innoc. quem sequitur Panorm. in ca. ex frequentibus. de insti.

4 Archiepiscopus suam provinciam uisitare potest, quando eius suffraganei non sint negligentes, & iterare uisitationem, & procurationes recipere, non obstante contraria consuetudine: & dum uisitat suffraganeorum suorum consensionem

ARCHIPRESB.

recipere, absolvere, peccataque eis iniungere, & alia committere. de cen. lib. 5. c. perpetuo.

5 Archiepiscopus non potest tollere consuetudines ecclesiarum suae provinciae in diuinis officiis, quae sunt rationabiles, etiam quod deuiant a consuetudine ecclesiae Metropolitanae. ar. in c. de trina. de con. d. 4. & secundum Pa.

6 Archiepiscopus negligentiam Episcopi supplet in his, quae facere debet. Pa. in d. c. ex frequentibus. non autem in delicto, nisi delicta sint notoria, secundum quod limitat do. & Pa. in d. c. ex frequentibus.

7 Archiepiscopus potest celebrare concilium irrequisito primato. c. si quis Episcopus uacat. dist. 82. In multis casibus Archiepiscopus in subditos Episcopi ordinariam habet iurisdictionem, quoniam casus ponuntur in ca. pastoralis. de off. ord. & Sil. ponit 12. uide si placet ibi. q. 1.

ARCHIPRESBYTER.

Archiepiscopus Civitatis, ut habetur de offic. archiepiscopi. c. officium. debet quando praesul deest, officium uice eius inchoare, benedictiones presbyterales in ecclesia dare, missam quando uoluerit cantare, uel committere, cui uoluerit, praecipere ministris, quando Episcopus uult missam cantare, ut praeparant se, qualiter ad missam procedant. Debet etiam praecipere custodi, ne eucharistia pro infirmis desit: providere ne infirmi sine sacramentis moriantur.

70 ARGUMENTATIO.

confessiones forensium cū aliis sacerdotibus recipere. hæc ibi. Et si quis ex eius negligētia sine confessione moriatur, reus erit animæ illius. ca. si presbyter. 26. q. 6. & negligētia in huiusmodi quandoque mortalis, quandoque uenialis est, ut in uer. Negligētia, dicitur.

2 Archipresbyter ruralis ad quid teneatur, uide c. si. de offi. archipre.

3 Archipresbyter Cimatēsis licet omnes de episcopatu possit absoluerē, non tamen à reseruatione, sine speciali licētia Episcopi, secundum Io. an. in ca. si Episcopus. de pce. & re. li. 6. non autem sic Archipresbyter ruralis potest absoluerē omnes de episcopatu, quia solum præest plebi. Et quantum ad maiora, nihil debet facere sine relatione ad Episcopum, in d. e. fin. Potest tamen omnes pertinentes ad ecclesias, existētes sub suo plebanatu, absoluerē, quod patet per d. c. si.

ARGUMENTATIO.

1 Argumentatio non solum apud Logicos, sed etiam apud Canonistas reperitur. Et prima est ab etymologia nominis, ut in c. placuit. el. 1. & 16. q. 1. Secūda est à toto ad partē affirmatiuē, ut si prohibetur furtum, ergo & rapina. 14. q. 5. c. pœnale est. Tertia à minori ad maius affirmatiuē, ut in c. si in laicis. 38. d. Quarta à maiori ad minus negatiuē. 31. q. 5. c. si Paulus. Quinta ab auctoritate. 31. q. 1. c. dixit do-

ARRA.

minus. Sexta à simili, ut in c. translatō. de consli. Septima à cōtrario, ut in c. sciendum. 8. q. 1. ut si repugnare fidei est graue peccatum, ergo obedire est magnum meritum. Octaua à communiter accidentibus, in ca. cum contingat. de iureiur. ibi Pa. Nona à paritate, in gratiis fauorabilibus. c. ad aures. de rescri. Pa. Decima à sufficienti partium diuisione, ut no. in c. quanto. de iuriur. Vndecima ab ordine literæ, gloss. in c. quosdam. de elec. li. 6. Duodecima ab absurdo uitando, in c. in Genesi. de elec. & ibi Ab. Tertia decima à significatione recti sermonis, in c. ex literis. de spon. Quartadecima de tēpore ad tēpus. ff. de re mil. l. non omnis. §. barbaris. Quintadecima de personis ad res, & e contra. l. qui fuerit. ff. de sta. homi. Sextadecima de loco ad tempus. l. uinum. ff. si cert. pet. alia plura reperies.

ARRA.

1 Arra per duplex R, est signū, siue securitas emptionis, uel uenditionis, uel futuri matrimonii, quibus aduenientibus, nō amplius dicitur arra, sed pretiū, uel donū. De arra reali emptionis, uel uenditionis, habetur ff. de contrahen. emp. l. quod sæpe. in princ.

2 Arra data nomine arræ, & pro parte pagamenti, in contractu emptionis, & uenditionis, à tali contractu recedere nō licet: quia cum pars pretii sit soluta, res nō est integra. C. quando l. ad emp. d. l. uni-

ARREPTITIL.

1 d. Lunica. Si uerò data sit tantum nomine arræ, ille qui dedit, perdet arram, si per eum fiat, quod contractus non sequatur. Quod si per eū qui recepit arrā fiat, receptor arræ in duplum restituet. Insti. de emp. & uend. §. in his.

3 Arra, quæ ad matrimonium pertinet, ut annulus, pecunia, uel aliud datum spōsæ, quorū datio subarratio uocatur, præsertim si per annuli immisionē fiat, nullo dicitur desponsatio, & præsumitur matrimonium, nisi probeatur in contrarium. Vel esset contraria consuetudo, uel ætas reputaret. ut no. in ca. tuæ. de spon. impub. Si uerò hæc à parentibus sint facta, sola spōsalia presumuntur, ut ibi dicitur gl. per modū tamē quo spōsalia à parentibus cōtrahi possunt, ut infra spōsalia. §. 3. & 6.

4 Arra spōsalia, nō secuto matrimonio sine alterius culpa, simpliciter debet restitui, ut quia alter religionem intrauit, uel est defunctus, uel repertum est impedimētum, & huiusmodi. Si uerò nō est secutum propter culpā dantis, ipse, qui dedit, perdet. Si propter culpā recipientis, recipiens soluet eā in duplum. C. de spon. l. arris. In conscientia tamen secundū aliquos non tenetur, nisi fuerit facta condemnatio: quod potest colligi ex not. per gloss. in c. fraternitas. 2. q. 1. infra, pœna. §. 1. spōsalia. §. 10.

ARREPTITIL.

1 Arreptitil facile discernuntur ab his, qui propriè rapi-

ARROGANTIA.

72

untur, ut sunt prophete: quia in raptu prophetarum nulla inordinatio contingit, sicut in arreptitiis, & furiosis. Tho. secunda secunde. q. 173. a. 3.

ARROGANTIA.

1 Arrogantia, quæ sibi quis, quod supra se est tribuit, siue illud ad scientiam, potentiam, & auctoritatem, uel bonam uoluntatem pertineat, peccatum est, quia contra rectam rationē: sed mortale nō est, nisi id quod sibi usurpat, sit contra Dei reuerentiam, aut contra proximum, ut tyranni faciunt, uel finis ultimus in huiusmodi elatione ponatur, ut de ambitione supra dictū est, ut ceteri despiciantur, sicut phariseus, qui dicebat, non sum sicut ceteri, &c.

2 Est etiam frequenter uenialis, quando proximo non fit notabile præiudicium, neque Deo magna irreuerentia.

3 Neque leue peccatum, se meliorem quàm sit existimare, est, quoniam superbix species dicitur. Hæc secundum Caie. ibi, infra, Superbia. §. 2.

4 Arrogantia non est idē quod iactantia, sed sepius eam efficit. Tho. secunda secunde. q. 172. ar. 1. ad 2. Vnde arrogas, quod docet, humiliter inferre nescit. d. 45. cap. 1. §. 1.

5 ARROGATIO, supra adoptio. per to.

ARS.

1 Artem magicam, quæ sub se continet necromantiā, augurium

guriū, & sortem, licet appetere scire, dummodo propter finē bonū appetatur, ut ad destruendum, & bono modo acquiratur, & conueniat personæ, & nō prohibeatur, & nō sit periculū alicuius mali, uel maioris boni impedimentum. Cum his conditionibus liceret non solum appetere, sed etiam addiscere, quia scire absolutē bonum est. Sed quia hæ artes non sunt scientiæ, sed dæmonum fallaciæ, ideo earum usus est prohibitus. *Aug. 4. li. confes. confitetur, & Tho. secunda secunda. q. 96. a. 1. & 10. 12. prohibuit sub pena excommunicationis. Ideo eis utentes, & addiscentes ad hoc ut utantur, mortaliter peccant.*

2. Imagines, quæ astronomicæ à quibundam nominantur, ex dæmonum operatione habent efficiam, cuius signū est, quod necesse est eis inscribi quosdā characteres, qui naturaliter ad nihil operantur. Non enim figura est naturalis operationis principii. In quibusdam imaginibus, ut in necromanticis, sunt inuocationes expressæ, ad expressa pacta cū dæmonibus inita, in aliis sunt tacita pacta per figurarum, seu characterum quosdā signa, ideo huiusmodi artes sunt penitus repudiandæ, secundum Tho. ibi. a. 1. ad 2. *infra, Superstitio. §. 3.*

3. Ars si qua est, faciēs ea quibus homines non nisi ad peccatum uti possunt, non est licita: & talia facientes, uel uendentes, peccāt, &

quia occasionem aliis peccandi præbent. c. si culpa, de iniuriis & dāto. ut si quis idola fabricaret, candelabra ad idolatriā, uel aliqua alia pertinentia ad ritū iudeorum simili ratione, uel ad usum, & simoniam, secundū Ray. ad furta, ad artem magicam, & similia, secundum Tho. secunda secunda. q. 169. a. 2. ad 4. tales mortaliter peccarent.

4. Ars quæ facit aliqua, quibus homines ad bonum, & ad malū uti possunt, non est prohibita, ut ars faciendi arma, chartas, fascos, fucos, & similia, & facientes talia non ad malū usum, & uendentes similiter, nō peccāt mortaliter. Si autem scirent, quod ille cui uendunt, uult uti ad mortale peccatum, ut ad bellum iniustum, ad incantationes, peccaret mortaliter uendendo, dantes auxilium, & cooperantes ad peccatum mortale, ut dicit Caie. secunda secunda. q. supra. melius tamen facerent tales, si aliam artem possent inuenire. Si tamen talis ars esset prohibita, uel per principes, uel per Papam, non liceret ea uti, neque uendere huiusmodi artificiatā ob prohibitionem.

Qui uendunt huiusmodi prohibita, ut puta idolū, an teneantur restituere, uel dare pauperibus lucrū die secundum Ar. flo. quod non de præcepto, quanuis Pa. in c. multa sunt, ne de, uel mon. dicat quoddā sic. *infra, Restitutio. §. 19.*

Utentes ballistis contra Christianos,

stianos, intellige in bello iniusto, secundum glo. in c. unico, de sagitariis, mortaliter peccant, & debent excommunicari. Sed hoc die canon iste pro nihilo est, secundum Caie. in summa, uer. sagitarii: dñi quilibet bellum suū ut iustum habet.

7. Ars histriionum, & instrumentorum musicalium, si fiat debito modo, & à personis, quibus non prohibetur, & temporibus debitis, non per turpia uerba, & dare eis etiam aliquid, non est illicitum, supra, Adulatio. §. 4. *infra* Histrio. §. 1. & secundo.

8. Ars mercatoria non est licita, quando mercatores inter se cōueniunt, ut alios non instruant, aut non uendant nisi certo modo, causa fraudis, secundum Panor. post Inno. de appel. in fin. c. significante. secus si ex privilegio, uel ex consuetudine hoc facerent, uel propter aliquam causam licitam, non autem propter causam illicitā, etiam si iuramento firmassent, *infra, Mercatā. per totum. Monopolium. per totum.*

9. Artes in quibus periculum uitæ propriæ, uel alienæ imminet, ut in pluribus uel frequenter, sicut ars trāscentium super chordas, ars torneamentorum (quæ est prohibita. de torneam. c. 1.) nō possunt sine mortali peccato exerceri, quia exponere se, uel alium, periculo mortis, nisi pro honore Dei, uel salute animæ, &c. mortale est: neque ars facientium fucos, quibus mulieres fa-

ciem pingunt, illicita est, cum & mulier sine peccato se ornare queat, ut dicit Tho. secunda secunda. q. 119. Ideo malè faciunt hi, qui talibus negant absolutionem.

ASSASINVS.

Assasini erant quidam homines infideles, qui de facili inducebātur ad occidendū Christianos, & contra, non eos, sed inducentes, est lata excommunicatio, in 6. de homic. c. pro humani. & bona istorum sunt capiendum, si sunt bona temporalia, & sit declaratum per sententiam iudicis illos esse assassinos, uel deductores, uel mandatores talium, secundum Ioan. and. in d. c. pro humani. *infra, Excommunicatio. §. 77.*

2. Vñ notabile hic accipe, quod quando iura dicunt penam imponi ipso iure, uel ipso facto, debent intelligi, dummodo sit secuta sententia declaratoria, per quam declaratum sit, fuisse commissum id, propter quod ueniebat imponenda talis pœna, aliis illa effectum non sortiretur, & executionem. Et hoc etiam tenet Inno. in l. si quis maior. C. de transac. etiam quod tale sit ita notorium, quod non possit aliqua tergiversatione celari, adhuc talis sententia declaratiua requiritur, quanuis Pa. in c. cum nō ab homine, de iudi. tenuerit contrarium. Voluit etiam Pa. in c. cum canonum. de consti. quod quando bona alicuius sunt ipso iure

74 ASTROLOGIA.

confiscata, quod talis cum bona conscientia non possit illa retinere, quia statim sunt fisco acquisita, & hoc etiam reprehenditur, infra, hereticus. §. 1. Si tamen tex- tus diceret, ipso iure sit priuatus, & quod non requiratur alia sen- tentia declaratiua, sicut fecit Pau- lus. 2. in extra. ambitiose, secus esset. Et quando dicitur q. pœna iuris requirit sententiam decla- ratoriam, intelligitur de pœna, quæ actum hominis quantum ad executionem requirit, ut priua- tio bonorum, non de pœna, quæ hoc non requirit, ut excommuni- catio. Ad hoc quod quis inuolua- tur prædicta sententia excommu- nicationis, oportet quod actus interficiat per asinus aliqueum Christianum, uel mædet hoc fie- ri, uel patenter receptet, uel de- fendat, uel occultet.

ASTROLOGIA.

1 Astrologia una est de se- aptem artibus liberalibus, & est uere scientia, neq. de se ma- la, aut prohibita, secundum Pa- in c. ex timore, de forti. Vnde & iura præmiant has scientias exer- centes. l. i. ff. de uar. & extraor. cogni. Peccant tamen quando- que homines circa eam. Et pri- mo, si ea, quæ sunt fidei Christia- næ, habeantur tanquam causis celestibus subiecta. Secundo, si de futuris contingentibus cer- tum fiat iudiciu. Tercio si actus humani necessario celestibus causis subiecti esse credantur. hoc enim esset tollere liberum

ASTVTIA.

arbitrium. Et quodlibet horum trium, ex suo genere mortale peccatum est. secundum Caie- tum. ibi. quia hæc tollunt fidem, libe- rum arbitrium, & gratiam diui- nam, legemq. & totam Chri- stianorum uitam.

Si quis dicat corpora cele- stia, & constellationes inclinare homines quandoq. ad uitia, quæ- doq. ad uirtutes, non errat, dum modo non credat homines cogi, quia uoluntas, quæ est princi- pium humanarum operationu, non subicitur celo, ut S. Tho. in pluribus locis dicit.

Iudicare etiam de infirmitati- bus, sanitatibus, pluuiis, & alijs, quæ ex celesti influenza proce- dere possunt, bonis Astrolo- gis permittitur, quanuis sepe er- rent, quia ueram astrologia non habent. His etiam Caieta. an sum- ma ibi consentit, & Tho. 1. q. 115. a. 4. ad 3. Angelica, quæ dicit, Astrologiam potius mittere ho- mines in errorem, intelligit de diuinatoria, & ea, quæ arte de- monum habetur, de qua omnia iura per eum allegata debent intelligi, & non de ea, quæ uere est scientia.

ASTVTIA.

Astutia est, per simulatas, & dolosas, & fraudulentas vias ad finem aliquem progressus. Ex S. Tho. secunda secundæ. q. 55. a. 3. ideo manifestè est peccatu, pru- dentia oppositum, & secundum subiectam materiam inuenitur mortale, uel ueniale. Si enim no- cet no-

A VARITIA.

et notabiliter proximo, inter mortalia cõputat, sicut medicus perniciosu, si autè nõ nocet mul- tũ, uel nihil, uel officit, uenialis erit, secundu Caiet. ibi. in sũma. Est & quedã astutia bona, quæ ad bo- nũ finẽ ordinatur, de qua 1. Cor. 12. cũ esẽs astutus dolo uos cepti.

A VARITIA.

1 Avaritia secundum quod im- portat uoluntatẽ accipien- di, uel retinendi alienum, est pec- catum mortale, nisi ex imperfe- ctione actus, & hoc modo oppo- nitur iustitiæ. Secundum autem quod nominat inordinatum ap- petitum pecunie, contrariatur liberalitati, & communiter est peccatum ueniale. Tamen pos- set esse tantus affectus ad acqui- rendum, uel retinendum, quod esset mortale, ut si quis propter hoc postponeret ea, quæ perti- nent ad salutem animæ, non cu- rans transgredi præcepta Dei, & ecclesiæ, & huiusmodi. Ex suo tamen genere, mortale non est, ex Caieta. ibi. & Th. secunda secũ- dx. q. 84. arti. 4. & q. 118. ar. 4.

2 In avaritia mortaliter pecca- tur, furando rem alicuius impor- tantis, uel si esset parua impor- tantia, tamẽ magnam iniuriam crederet per hoc facere domino rei: ut infra, Furtum. §. 1. Secundo, per rapinã, ex qua sequitur ma- gna proximi iniuria uel damnu. Tercio, si alienum retinet inuito domino, & posset restituere, & totiens peccat, quotiens delibe- rat nõ restituere. ar. in c. sepe, de

AVD ACIA.

75

testi. spo. infra. restitutio. §. 2. Quarto, quando nõ facit elemo- synã in casu, quo tenetur, infra, e- leemosyna. §. 2. Quinto, quando iniusto modo, ut per usurã, simo- niã, meretricium, &c. uel per mo- dum quod est mortale peccatu lucretur, etiã si quod acquirit sit minimæ quantitatis. Sexto, appe- tendo alienum ut supra, uolunta- te deliberata. Nota regulã, quod quando quis ita appetit diuitias, uel rem aliam, taliter, quod pro illa esset paratus facere peccatu unum mortale, tunc mortaliter peccat, si autè nullo modo uel- let Deum mortaliter offendere, talis appetitus est uenialis.

Auaritia est uitium capitale, se- cundu quod multa uitia ordinã- tur ad habendas diuitias, secun- du S. Tho. 1. sen. d. 22. q. 2. a. 3. ci- tius species sunt nouem, ut ponit Philosophus 4. Ethic. & Tho. se- cunda secundæ. q. 118. ar. ult.

4 Auaritiæ filia secundũ Grego. 13. l. mor. sunt septem, uidelicet, proditio, frans, fallacia, periuriũ in quietudo, uolentia, & obdura- tio contra misericordiã. Quan- do hæc sunt peccata mortalia, ui- de in suis titulis, uel per ea quæ supra dicta sunt, iudica. Sub illis secundum Isid. continetur men- dacium, falsum testimoniũ, fur- tum, appetitus turpis lucri, rapa- citas, & inhumanitas. Plura tamẽ alia ex hoc peccata oriuntur.

AVD ACIA.

Auidacia est passio exilens subiectiue in irascibili, quæ

AVGVRIVM.

que secundū translationem, & usum hominū, significat vitium virtutis fortitudinis oppositū per excessum, secundū Tho. secunda secunda. q. 128. Si talis excessus esset tantus, quod quis paratus esset facere contra praecepta (ut supra de auaritia dictū est) esset peccatum mortale: aliis, & communiter est ueniale. Et si effectū mortale faciat, ut si per audaciā quis assumeret ea ardua, quae sibi totaliter sunt improprio: nata, exponendo se periculo magno, &c. mortaliter ageret. Exponere enim se uel alium periculo magno, ut est peccatum mortale, quo nihil magis peccatum mortale est.

AVGVRIVM.

Avgurium, aruspiciū, & aruspiciū, inter superstitiones diuinationes computata, Christianae religioni opponuntur, quibus idolatrae utebantur, & forte adhuc aliqui obseruant.

Augures dicuntur, qui diuinant à uocibus auium, seu aliorum animalium: auspices, qui ex inspectione sine expressa demonum inuocatione aruspices, qui diuinant cum expressa demonum inuocatione per signa, uel signa, quae rebus inanimatis apparent, in uisceribus animalium immolatorum in aris demonum, secundum Thom. secunda secunda. quæst. 95. ar. 3. Huiusmodi diuinationes si sūt cū pacto tacito, uel expresso cū demone, ut communiter fit, sunt

AVSTERITAS.

peccatū mortale, & non licet ut tali arte, ut supra Ars. 6. Si autē hęc fierēt sine superstitione, sed secundū quandam animalium naturam, ut quia cantus mergorum notat tempestatē, similiter apparitio delphicorum in mari, non esset peccatū, quia secundum naturales effectus diuinant de futuris, sine pacto cum demone, & superstitione, sed merē ex naturalibus, uel ex longa experientia. Sed quando hęc sunt cum quibusdam obseruantis, quæ ad talem effectum nullam habēt uirtutem, potest aduerti, quod sunt peccatum mortale, uel quando homo nimis eis credit, uel nimis timet, putans se cogi ad opera, uel hęc pro lege suorum operum accipit, secundum Caie. ibi, & Thom. ubi supra. Tales enim auguriis seruientes, ab ecclesia sunt separandi, in cap. auguriis. 26. q. 5. Nullus autem separatur ab ecclesia, nisi propter mortale: igitur mortaliter peccant, infra, Superstitio. per totum. Sors. per totum. Aruspex ab ara dicitur, hoc est, à uictimis in ara conspiciendis.

AVSTERITAS.

Austeritas quandoque accipitur pro uirtute temperantiae, quandoque pro uitio. Quando quis in austeritate excedit modum, uel erga seipsum, uel alios, tunc uirtus esse non potest, quia medium excedit.

Qui enim excedit in austeritate sibi, & aliis, taliter ut natura

non

BALLISTA.

non possit cōseruari, uel ut propter hoc notabilem incurrat infirmitatem scienter. mortaliter peccat: agit enim contra charitatem. Secus quando arbitraretur posse hoc facere, & facit propter bonum finem, licet decipiatur. Secundū peccat prelati, 3 subditis cum austeritate imperans. 46. d. c. hoc habet. & contra hos clamat propheta dicens, Et cum austeritate imperabatis illis. Tertio quando sunt austeri in dispensando, & recipiendo ad misericordiam: quia si Deus benignus est, ut quid sacerdos austerus uult apparere? 6. quæst. 7. c. alligant. Austeritas enim immoderata, nec correctionē inducit, nec salutē, c. dissoluenti. 45. d.

BALLISTA.

Ballistarum ars an liceat, supra, Ars. 6. & quomodo prohibetur, ibi.

BALNEVM.

Balnea intrare pro uoluptate non honesta, & pro luxuria, nunquam licet, quia peccatum est mortale, uel ueniale. Pro necessitate autem semper est licitum, etiam diebus festis, in cap. peruenit. de consec. d. 3. Clericis etiam est permittum pro necessitate, in c. omnis qui. 24. q. 1.

Religiosis etiā Augu. in regula cōcedit pro necessitate. Nō licet uiris intrare balnea cum mulieribus, in cap. nō oportet. 81. d. & hoc propter periculum concupiscentie. cū propria autē muliere, sine aliorum scandalo nō credo

BANNVM.

77

prohibitionē tenere, quia cessat ratio peccati. Et dicitur ibi gl. q. si uir cum muliere extraneā ingreditur, priuatur donatione propter nuptias: & mulier si cum extraneo ingreditur, priuatur dote, §. inter culpas. C. de re. pul. li. 3.

Non licet Christiano balneare se cū Iudæo, quia est pœna excommunicationis in iure. 28. q. 1. c. nullus. neque clerico sub pœna depositionis: ibi in d. c. Et hoc de omni infideli intellige, secundū glossam in c. omnis. 24. q. 1.

An præceptū d. c. nō oportet, sit obligatum, iudica iuxta dicta infra, Præceptum. §. 6.

BANNVM.

Bannum occidēs lege concedere, non liuore uindictæ, sed tantū zelo iustitiæ, non peccat, quia est in illo casu iustitiæ minister, sicut famuli prætoris: si tamē talis sit ex rationabili causa bannitus, & tale statutū si fiat, quod impune banniti possint occidi, etiā cum aliquo premio, ualeat, secundū Pa. de consue. c. si. in 2. gl. in fi. Tales enim sunt hostes ciuitatis. Idem die quādo statuitur, uel cōsuetudo dat facultatē consanguineis uindictandi mortem suorum consanguineorum, secundū Io. An. in addi. Spe. in tit. de consuet. Intellige ut hoc faciant sicut ministri legis, & zelo iustitiæ. Secus autē quando lex non concedit, sed permittit non puniendo, sicut permittit meretrices: tunc non licet, sine mortali occidere. Nec etiam licet prædictos bannitos

BAPTISMVS.

78

ritos extra terminos illius potest occidere, secundum Arch. flo. inf. i. homicidium. §. 2.

Banniens iniuste aliquem, de amissis & damno secutus, ex iniusto banno satisfacere tenetur, ultra mortale, secundum Inn. in c. si de his quæ in me. c. si. Causam enim damni attulit iniuste. Bannum enim fuit occasio amissionis rerum suarum, nec metus fuit uanum, sed talis, qui poterat in constantem uirum cadere.

BAPTISMVS.

Baptismus Ioan. baptiste non erat sacramentum, nec conferbat gratiam, sed tantum disponebat homines: & erat figura baptismi Christi. Thom. 3. part. q. 70. art. 1. & omnes, qui fuerant baptizati baptismo Io. tenebantur baptizari baptismo Christi. Tho. 3. part. q. 38. & 4. sentent. d. 2. q. 2. a. 2. contra magistrum.

Baptismus, secundum Thom. 3. part. q. 66. a. 1. est ablutio corporis exterior facta sub præscripta forma uerborum, adde cum intentione baptizandi, &c. hæc enim tria de substantia huius sacramenti sunt.

Ad baptismum coeperunt homines obligari post Christi passionem, & resurrectionem, secundum Tho. 3. parte. supra, quia per baptismum configuramur passioni & resurrectioni Christi, in quantum motumur peccato, & resurgimus ad nouitatem uitæ spiritualis.

Baptismi forma est hæc, Ego te baptizo in nomine patris, &

filii, & spiritus sancti. Aliqui addunt, amen. in cap. 1. de bapt. & Tho. 3. part. q. 66. art. 5. Ly ego, non est de substantia huius forme, secundum Tho. ubi supra, sed ponitur ad maiorem expressiorem. Concord. Inno. in dicto c. 1. Si enim esset de substantia, Græci, qui non ponunt, non baptizarent, & tamen uerè baptizant, cuius signum est, quia quando ad Romanam ecclesiam reuertuntur, non baptizantur de nouo: peccant tamen Latini dimittentes Ly ego, secundum Pet. de palud. quia faciunt contra ecclesiæ præceptum. Ad hoc est text. in c. retulerunt. de conse. dist. 4. ideò si dimittatur, tenet baptismus, ut dicit glo. in cap. multo. de con. d. 4.

Hoc uerbum Baptizo, est de substantia, & sine illo non esset baptismus. S. Thom. ubi supra, & secundum decret. Alexand. loco cuius Græci dicunt baptizetur. Item ly, te, est de substantia, secundum Thom. ibi, & Pet. de pa. & dictam decretalem. Si tamen loco, te, poneretur nomen proprium, ut dicendo ego baptizo Petrum, Tab. dicit se credere quod ualeret, quanuis peccaret, cum & Græci ponant nomen proprium, dicendo, baptizetur Petrus, &c.

Expressio personarum Trinitatis, est de substantia forme, secundum Thom. ubi supra, quia baptismus à sancta trinitate primo efficaciam habet, & sic habet determinatio ecclesiæ. in cap. 11

BAPTISMVS.

79

in Synodo Anglorum. de conse. dist. 4. Ita ut qui unam tantum personam, uel duas nominaret, nihil efficere, nisi hoc ex instinctu Spiritus sancti faceret, ut dicit Sanct. Thom. & ut in prima ecclesia factum esse legimus. Act. 8. Sic enim instituit Christus, Matth. ultimo.

Baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus. &c. Hoc tenet Pet. de pa. qui dicit Ioan. glo. errasse, in cap. a quodam. de conse. d. 4. Neque etiam ualet, si quis dicat, In nomine Trinitatis, nisi exprimat personas, secundum communiter doct.

Ly, amen, non est de substantia, neque de precepto, ita ut qui non dicit, peccet, nisi forte ubi particularis consuetudo hoc haberet, secundum Petrum de palud. Ly in, & ly &, ut dicunt quidam, sunt de substantia, quanuis loco ly &, posset poni, secundum Innocen. in cap. de baptis. aliis si dimittantur, non erit baptizatus.

Non licet mutare formam baptismi, neque aliorum sacramentorum, quia si non licet mutare materiam, multo minus formam, quæ principalior est in sacramentis, secundum Tho. supra. intellige in his quæ sunt de essentia forme, & nisi ex instinctu spiritus sancti. Si autem aliquid pertinet ad formam ex determinatione ecclesiæ, & id dimittatur, perficitur, aut quidè sacramentum, licet peccatum incuratur.

Quilibet siue catholicus, siue hæreticus, uel infidelis baptizans, si seruat ea, quæ sunt de essentia forme, & materie huius sacramenti, & intendat facere quod facit ecclesia, siue addat, siue minuat, uerè baptizat, etiam si intendet inducere errorem, secundum Pet. de pa. ubi supra, sicut Græci uerè consecrant in fermentato, & tamen errorem inducunt, dicentes non posse confici nisi in fermentato. Si tamè intenderet mutare formam ecclesiæ, & sic induceret errorem, nil faceret, quia non intenderet facere, quod facit ecclesia, secundum Tho. 4. sentent. d. 6. in expositione literæ.

Græci baptizant sub hac forma, uidelicet, Baptizetur. N. in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Et tenetur communiter apud doct. quod tales sint uerè baptizati. Et sic ecclesia habet, quia sic baptizati non amplius rebaptizantur, ut supra dictum est. §. 4. & si Latinos baptizaret modo Græcorum, credo quod baptismus teneret, licet mortaliter peccaret peruertendo ritum ecclesiæ, sicut si in fermentato consecraret. Quidam tamè dicunt quod talis non esset baptizatus, quod tamen non uidetur uerum, quia seruantur ea, quæ sunt de essentia huius sacramenti, quo ad formam & materiam, aliter neque Græci uerè baptizarent.

Qui dicit, ego baptizo nos, quando simul plures baptizantur, propter magnam necessitatem, sicut

30
sicut tempore Apostolorum, efficit baptismum, nec peccat cessante autem necessitate, peccaret, licet uerè baptizaret: quia dicendo uos, non mutatur forma, quoad significatum. Vos enim significat, & te: secus quando mutaret ego, in uos, dicendo nos baptizamus, quia nihil faceret, & peccaret. Non enim ego, significat idem quod nos. Si tamen cum quis dicit nos, non intendit significare plures baptizantes, sed hoc dicit secundum consuetum modum, quo magis uiri utuntur ob grauitatem. Similiter dicendo baptizamus uos, ob reuerentiam personæ, intendens unam personam, & non plures, licet peccaret, tamen efficeret sacramentum, quia non uariatur significatio. Hæc secundum Pet. de pal. 4. d. 3. quæst. 1. a. 3. Secus autem esset, quando per ly nos, intelligeret plures baptizantes exprimere, secundum eundem Pet.

13 Si plures simul immergerent, ita quod quilibet diceret, ego te baptizo, &c. esset baptizatus, licet peccarent non seruantes ritum ecclesiæ, nec essent puniendi tanquam iterantes baptismum, nisi hoc intenderent, quia eadem actio potest à pluribus exerceri. Si autem dicat, nos baptizamus te, non erit baptizatus, quia non seruatur forma, quando non remanet idem significatum, ex S. Thom. 4. sent. d. 3. q. 1. a. 1. quod 1. ad 3. Ex hoc patet, quod Sancti

Thom. non est oppositus Pe. de pa. qui dicit, quod dicendo nos, efficitur baptizatus: quia Petrus loquitur, quando unus baptizat. S. Thom. loquitur, quando plures baptizant. Non potest etià baptizans mutare nomina personarum dicendo, in nomine genitoris, geniti, & spirati, uel dicendo, in nominibus patris, &c. secundum Thom. ubi supra.

14 Baptizans, & corruptè uerba proferens ex industria, non uidetur intendere facere quod facit ecclesia, & cōsequenter non uidetur baptizare. Vel hæc profert ex ignorantia, uel ex lingue defectu, & tunc si est tanta corruptio, quod auferat locutionis sensum, non baptizatur, si autē remanet, erit baptizatus; & hoc est maxime signum quod sensus non mutetur, si corruptio non sit in principio dictionis, sed in fine, secundum Thom. Et dicit Pe. de pal. quod qui nescit, uel non potest bene proferre uerba, abstinere, nisi in necessitatis articulo. Melius enim est non facere, quam male facere.

15 Baptismus, & alia sacramenta, in omni lingua, & omni noce, dummodo remaneant principalia significata, cōfici possunt. Vnusquisque ergo linguam suam seruet, & usum uerborum, ut nec uetula in Latino, nec Latini in Græco, nec ecōtra, nec Italus in Alemannico, ne errent, baptisent, secundum Pet. de pa. ubi supra.

16 Baptizans, & diminuens aliquid, quod

quod est de forma substantiali, secundum Pan. in cap. 1. de bapt. nil facit, ut dictum est supra. Addens autem aliquid contrarium formæ, uel intendens per additamutare ritum ecclesiæ, nil facit, quia non intendit facere, quod facit ecclesia. Secus addēdo aliquam, uel propter deuotionē, uel alio respectu, ex S. Tho. 4. sent. d. 3. Quippe seruantur substantialia huius sacramenti.

17 Si puer moritur antequam compleatur forma uerborum, ut postquam dixit sacerdos, ego te baptizo in nomine patris, summus sacerdos supplet, & cōsetur baptizatus, potestque in sacro sepeliri. Tho. supra. Et quando occurrat dubium an sit baptizatus uerè, potest sub conditione baptizari, dicēdo, si non es baptizatus, &c.

18 Si ordo, uel aliquid circa uerba mutetur, quod non mutet significationē, uel uerborum integritatem, erit uerè baptismus, ut dicendo, In nomine patris, & filii, & spiritus sancti, ego te baptizo, uel aliter.

19 Si autē fiat tanta interruptio, ut interceptur baptizantis intentio, tunc non erit una forma, & ideo utraque per se erit imperfecta, nec sufficiet ad baptismum, ut si dicat baptizans, ego te baptizo, & post interponatur longa historia, qua finita, postmodum dicat, in nomine patris & filii, &c. Si autē fiat parua interruptio uerbi non corrumpen-

ne patris omnipotentis, uel silentium teneat, & sequantur alia uerba, uel si tursus interueniat, uel huiusmodi, quod intentionem non discontinuet, tunc erit unitas formæ ab unitate intentionis. Hæc ex Thom. 4. sent. supra. Pe. de pa. dicit, quod si fiat tanta interruptio, quod non solū actualis, sed etiā habitualis interrumpatur intentio, nil fiet, secus quando tantū actualis interrumpitur.

20 Prolatio uerborum est necessaria, & sine ea nihil efficitur, in capit. detrahe. l. q. 1. ideo mutus baptizare non posset.

21 Baptismi materia est aqua naturalis, quæ uerè aquæ speciem retinet: ideo si esset ita corrupta, uel mixta, quod ueram speciem aquæ non haberet, non esset conueniens materia: secus si non amiserit speciem, ut quia est calida, frigida, turbida, uel clara, maris, fontis, fluminis, cisternæ, ex lixiuio, aqua balnearum, ex brodio, nisi adeo esset spissum, ut aqua non appareret. Si tamē ex eo stillat aqua, sicut ex luto, potest fieri baptismus. Et signum quod aqua amiserit speciem ex permixtione, est quando amiserit debitam raritatem, & eam non habet actu, uel potentia. Nam glacies, & nix, licet non habeant raritatem in actu, habent tamen in potentia, quia possunt liquefieri, & sic uerè sunt aqua. Tho. ubi supra.

22 Baptismus debet fieri cū christi nouo, scilicet illius anni, nisi

nisi urgente necessitate, & sacerdos contrarium facies punitur. ut in capit. si quis. de con. d. 4. & idem dic de confirmatione. cap. quoniam, de sent. excommunic. lib. 6.

33 Cum aqua rosata, uel de aliis rebus per lambicum resoluta, uel alchymica, urina, salina, sudore, aqua sanguini supernatante, non potest fieri baptismus: quia utramque aquarum speciem non habent, secundum Tho. supra, & Pe. de pa.

34 Ex aqua pluuiali, resoluta ex nubibus, ex rore, ex aqua resoluta ex niue, grandine, glacie, & pruina, licet baptizare, non autem ex niue, grandine, glacie, & pruina, secundum Pe. de pa. supra. De aqua ex sale resoluta, secundum Angelicam in uer. baptis. non licet: nisi ad dulcedinem reduceretur, tamen hanc ratio non ualet, quia dulce, & amarum, non mutat speciem aquae, cum aqua maris sit amara, & ex aqua fiat sal, & ex sale aqua, sicut glacies fit ex aqua, & iterum aqua ex glacie. Hoc tamen habet dubitationem, ideo si fieret baptismus cum ea, crederem tenere, propter rationem dictam. Consultem tamen, ne quis faceret, nisi in articulo necessitatis.

35 Baptismus potest fieri per trinam immersionem in aqua, & per unam tantum. Potest etiam fieri & per immersionem, & per effusionem, & asperisionem, peccaret tamen, qui baptizando non

seruaret ritum suae matricis ecclesiae: non Metropolitanae, uel Romanae, nisi urgente necessitate, ut quia aqua est pauca, ut non possit fieri immersio, uel propter pueri debilitatem, uel baptizantis, & huiusmodi. Vbi est consuetudo immersionis, non fiat asperio, &c. ut in cap. de trina. de con. d. 4. Thom. 3. par. q. 66. a. 7. communior tamen & conuenientior est per immersionem ritus.

36 Si baptizans trinam immersionem intendit, & in prima puer moriatur, non est baptizatus, secundum Thom. ubi supra. & baptizans est irregularis, secundum Pe. de pa. quia uidetur esse causa mortis. Si uero unam tantum intendit, prolatis uerbis in prima immersione, est baptizatus, secundum Tho. supra.

37 Non est necesse totum corpus baptizandi immergere, uel abluere, uel aspergere, sed caput sufficit, quod est pars principalis, secundum Tho. 4. sent. d. 3. & prolatio uerborum quae simul debet fieri cum ablutione, sufficit quod incipiat a baptizante antequam finiatur ablutio, & e contra, secundum Sco. & Rich. in 4. senten.

38 Nullus in utero matris existens debet baptizari, ut in cap. qui in matris. de con. dist. 4. natus tamen ex utero, si caput emisit, & periculum mortis imminet, aspergi debet aqua, & a quocunque baptizari, si seruata

nata fuit debita forma, natus ex utero non est amplius baptizandus. Si uero manum uel pedem emisit, illa pars aspergatur aqua, cum uerbis baptismi, & sic Deo committatur. Si tamen natus uixerit, est iterum baptizandus, cum conditione, quia talis communiter a docto. non reputatur baptizatus. Hec secundum Thom. tertia parte. quest. 68. Apostoli tamen aspergendo baptizabant, in qua asperione, clarum est, quod non omnes in capite ab aqua tangebantur, sed in aliqua alia parte corporis. Ad hoc dicit Pe. de Pa. quod Dominus supplebat, uel ex Dei dispensatione erat, sicut quod in nomine Christi baptizarent. Et si appareret cum pelle secundina, sic etiam debet baptizari.

39 Mater uiua nullo modo debet scindi, ut puer extrahatur, & baptizetur, etiam si illum moriturum sine baptismo constaret, secundum Thom. 3. par. supra, etiam si mater esset damnata ad mortem: tunc in illo casu, executio debet differri usque post partum. ff. de pen. l. praegnantis. sed mortua matre praegnanter corpus eius non debet sepeliri, donec puer extrahatur eam scindendo, secundum Pe. de Palu. & Arch. floren.

40 Prociens puerum morti propinquum de ponte in flumen, uel in puteum, & dicens uerba, intendensque baptizare, secundum Pe. de Pal. 4. d. 6. quest. 1. a.

2. non erit baptizatus: oportet enim quod baptizans, aliquo modo attingat baptizatum. Si uero cum fune in canistro cum deponat immergendo, & eleuando puerum de aqua cum uerbis, & intentione, erit baptizatus, secundum eundem Pe. de Palu. non enim est necessarium, quod immediate baptizans tangat baptizandum. Idem tenet Richar. Et in tali casu deberet ueste deponere in aquam, & cum illa extrahere aquam, & cum illa aqua postmodum de ueste expressa, baptizare. ut dicit Pe. de Palu. ibi.

41 Solennitates, quae solent fieri secundum consuetudines ecclesiarum, non requiruntur de necessitate, tamen dimittens eas nisi articulo necessitatis, mortaliter peccat. Quilibet enim debet ritum suae ecclesiae seruare. Et secundum Pan. in c. non ut, supradicto, solennitates dimissae, debent suppleri si superuiuat.

42 Adultus non potest constitui procurator, qui pro eo respondeat, sicut pro paruulis fit. c. non pro paruulis. de con. d. 4.

43 Si dubitatur de aliquo an sit baptizatus, & sit dubium iuris propter diuersitatem opinionum, uel dubium facti, quia inuenitur in nemore, uel ad osium alicuius, tunc est sic baptizandus, si tu non es baptizatus, ego te baptizo, &c. Ex alio autem dubio non debet de nouo baptizari, secundum Tho. 4. sent. d. 6.

BAPTISMVS.

84

a. i. quol. i. intellige, secundum Pet. de 7a. & Ar. flor. 3. parte. tit. 14. cap. 13. si omnia quæ sunt de substantia concurrerunt. Si autem esset probabile dubium, quod non fuissent ea, quæ sunt de substantia, ut quia uetula nesciuit bene proferre uerba, potest sub conditione dicta baptizari.

44. Pannus, quo ligantur frontes confirmatori, & uestis, quæ ponitur in capite baptizati, possunt iterum sumi ad idem officium, capit. si quis noluerit, de con. d. 4.

45. Pueri sunt statim baptizandi secundum ritum propriæ ecclesiæ, maxime propter periculum mortis, ut in cap. uenerabilis, de con. d. 4. ideo à peccato non excusantur differentes, neque qui primò pueros baptizare faciunt in domo sine solennitate, extra necessitatis casum, sed propter maiorem pompam, uel expectationem compatrium. Non enim hoc est sufficiens causa, & illi uerò non efficiuntur compadres, quia iam erat puer baptizatus, ut dicit Ang. uer. bapt. 4. Ex quo potest elici, quod non oritur inter eos spiritualis affinitas, matrimonium impediens.

46. Adulti si mortis periculum imminet, sunt statim baptizandi, fide prius eis exposita. cap. ne quid absit, de con. d. 4. Si uerò periculum non imminet, per mentes octo debent catechizari, id est, instrui, uel tempore arbitrario, & sic intellige cap. iudæi. &

se. de con. d. 4. & proprium tempus baptismi istorum est Pascha, & Pentecoste, ut in cap. catechismus, de con. dist. 4. Et his consentit Tho. 3. par. suprà. Possunt etiã aliis temporibus baptizari, postquam sunt bene instructi, & probati in stabilitate, cessat enim ratio differendi.

47. Non requiritur de necessitate in baptismo, quod sit aliquis leuans, id est patrinus, sed de bene esse est, secundum Thom. 3. par. q. 67. a. 7. quia paruuli de nouo uenientes ad fidem, indigunt instructore in spiritualibus, & ad hoc tenentur compadres, quando puer alium instructorem non haberet.

48. Quamuis non baptizatus possit baptizare, non tamen leuare baptizatum, ut fuit declaratum in concilio Maguntino: quia persona leuans non est necessaria, sicut baptizans.

49. Pater & mater carnales, non possunt leuare filiũ. Abbar, monachus, uel religiosus, non debent tenere ad baptismum, ut in capit. non licet, el. 1. de con. d. 4. tamẽ si tenent, sunt compadres. Et ne sit cõfussio, debet esse tantum unus principalis leuans, ea. de catechismo, de con. d. 4. Alii autẽ possunt esse coadiutores, sed de consuetudine nõ seruatur. infra, Matrimonium. §. 10.

50. Minister baptismi est sacerdos parochialis, secundum Tho. 3. par. q. 67. a. 1. 2. 3. 4. & nec alius sine eius, uel Episcopi licentia,

BAPTISMVS.

85

entia, cessante articulo necessitatis, debet baptizare, quod proprius sacerdos, etiam præsentem Episcopo. Potest baptizare etiã ipse Episcopus, propter excellentiam. Et sacerdos non proprius baptizans extra articulum necessitatis, est irregularis. cap. 1. de cle. non or. mi. sed in necessitate quilibet homo sciens, & potest proferre uerba, potest baptizare, ut suprà diximus, etiam mulier: quod sine necessitate si baptizant, efficiunt quidem, sed mortaliter peccant.

51. Solennitates quæ sunt in baptismo, nullus siue in necessitate siue extra, debet facere, nisi sit proprius sacerdos, uel Episcopus, uel de eorum licentia.

52. Præsentem proprio sacerdote etiã in necessitate, nullus alius debet baptizare: nec præsentem sacerdote, nõ sacerdos: nec præsentem diacono, nõ diaconus: nec præsentem subdiacono, non subdiaconus: nec præsentem clerico, non clericus: nec præsentem fidelis, infidelis: nec præsentem uiro, femina, si tamen ille, cui incumbit, uult, & scit baptizare, & potest, aliàs succedens ordine dicto potest baptizare. hæc ex S. Tho. suprà. & c. in necessitate. & multis alijs, de con. d. 4.

53. Nullus seipsum baptizare potest, ea. debitum, de bapt. dicit tamen Tho. in 4. senten. d. 5. quod Inno. 3. in quadam decretali, dicit, quod quidã Indæus seipsum in aquam immergit, dicens, Ego

baptizo me in nomine, &c. si decessisset, ad patriam euolasset, quod intelligendum est ex ui contritionis, ex qua hoc procedere uidebatur, uel etiam baptismi in uoto. An plures possint baptizare eundem, dictum est suprà, §. 13.

54. Malus minister baptizans, secundum Tho. 4. sen. d. 5. q. 1. a. 1. confert sacramentum, & rem sacramenti, quia bonitas ministri, non est de substantia baptismi: & gratia, & character causantur ex opere operato. Peccat tamen minister existens in mortali, si solenniter, uel sine necessitate baptizet: nec est perplexus, quando ex officio sibi incumbit, quia potest conteri, & post baptizare.

55. Extra casum necessitatis accipiens baptismum à præcis ab ecclesia, peccat. Si uerò non sit præcis, potest recipere, dummodo non inducat eum ad baptizandum, ex S. Tho. suprà.

56. Si sacerdos non uult sine pecunia baptizare, ipse qui offert puerum potius baptizet, si alium clericum nõ habet: quam pecuniam, det sacerdoti simoniacè, quia mortaliter peccaret. Aquã tamẽ pro baptismi potest emere, si aliter habere non potest. Si uerò baptizandus sit adultus, nõ debet dare pecuniam, sed sufficit quod petat baptismum, quia baptizatur baptismi flaminis, ex S. Thom. 4. sen. d. 5. q. 2. a. 2. quol. 5. ad 2. Quidam tamen dicunt, quod hoc non est simonia committere,

BAPTISMVS.

tere, sed uexationem suam redimere: sed primum melius uidetur, quia non dicitur quis redime re uexationem eius, cuius non est in possessione: infra synonia. 6. 29. Caieta. nihilominus, secunda secunde. q. 100. a. 1. tenet q. quando infans est baptizandus, & renuente sacerdote sine pecunia baptizare, non apparet aliud remedium, quo puer possit baptizari, licitum est dare pecuniam sacerdoti, ut baptizet, non emendo sacramentum, sed pueri uexationem redimendo, & hanc uiam ipse Caie. approbat pro meliori: quia etiam sequitur Pa. in c. cum in ecclesie. de simo, & sic esse teneo rationabiliter: licet alii uideantur tenere oppositum, sed non omnes.

17 Baptizare non potest demon, quia hæc dispensatio est commissa homini, & non angelo, secundum Tho. supra. Tamen si certum esset bonum angelum aliquem baptizasse, presumendum esset, quod ex diuina commissione hoc fecisset, & sic esset baptizatus.

18 Intentio faciendi quod facit ecclesia in baptizante, de necessitate requiritur, nec est necessarium quod sit actualis, sed sufficit quod prius hoc intenderet. Ideo qui non est rationis compos, ut ebrius, furiosus, lunaticus, stultus, & huiusmodi, non possunt baptizare, nisi quando habent lucida interualla. S. Tho. supra.

19 Baptizans ludendo, intendens tamen facere quod facit ecclesia, sicut dicitur Athanasium fecisse,

nerè baptizat, & sic fuit iudicatus ab Alexan. Episcopo. ex S. Tho. supra, in expositione literæ.

60 Si quis baptizaret sine intentione faciendi quod facit ecclesia, si talis baptizatus est adultus, est securus de salute, quia bonum propositum eum saluat, nesciens intentionem baptizantis. Si est puer, credendum est, quod Deus suppleat, secundum opinionem quam recitat. Tho. in 4. sen. supra, & in 3. par. uidetur eam improbare. Tab. tamè hoc pro meliori, & si constaret postmodum de intentione baptizantis, deberet puer iterum sub conditione baptizari, quia intentio, ut diximus, necessaria est.

61 Recta intentio non est necessaria, dummodo intendat baptizans conferre sacramentum, secundum Tho. supra, & Pa. in c. fin. de bapt. Similiter non requiritur bonitas, neque fides, ut ex predictis patet, & ex Tho. 4. sen. d. 6.

62 Credens baptizare Socra. & baptizat Io. nerè baptizat, secundum Tho. 4. sen. d. 30. q. 1. a. 1. ad 3. quia character baptismalis non causatur ex intentione baptizantis directe, sed ex elemento materiali exteriori adhibito. Intentio autem operatur, ut dirigens elementum materiale solum ad effectum proprium.

63 Quando baptizatur monstrum, si clarè apparet q. sint due anime, quia sunt duo capita & duo pectora, &c. baptizentur sigillatim unus post alium, Si uerò non potest

BAPTISMVS.

potest decerni, primo baptizetur unus determinatè, uidelicet, hic, uel hic, & non uagè, post alius sub conditione. S. Tho. in q. 1.

64 Omnes tenentur baptizari, quia sine baptismò salus non est, etiam quod essent in uero sanctificati, quia per baptismum accipiunt characterem, quo Christo figurantur, quem per sanctificationem non habet. Tho. 3. par. q. 68. a. 1.

65 Baptizandi non sunt persisteres in mortali uoluntariè, quia Christo sic incorporari non possunt. Si tamen baptizentur, recipiunt characterem aliis concurrentibus, secundum Tho. supra. non autè recipiunt gratiam, sed recedente fictione, & uoluntate peccandi, baptismus incipit habere effectum suum, ita quod peccata præcedentia per baptismum delentur, quo ad culpam, & peccata sequentia uerò, tantum quo ad culpam, mediante contritione. Tho. 3. parte. supra, q. 69. q.

66 Peccatoribus baptizatis nulla penitentia satisfactoria est imponenda, hoc enim esset iniurià facere passioni, & morti Christi, quasi ipsa non esset sufficiens ad satisfactionem. Tho. 3. par. q. 68. a. 2. iniungendum tamen eis est, ut malè oblata restituant si habent, quia tenentur cessare à peccato, & læsum placare, & tenentur conteri de mortalibus si habent, non autem confiteri, quia primum sacramentum est baptismus. Tho. supra, a. 6.

67 In habentibus rationis usum baptizandis, requiritur intentio recipiendi sacramentum, aliter non recipiunt, & quado clarè sciretur, non essent baptizandi, non autè in pueris. Tho. ibi, a. 7. Nec est necessaria fides ad recipiendum characterem, quanuis sit necessaria ad recipiendum gratiam. In pueris autem sufficit intentio parentum, seu fides communis ecclesie. Tho. supra, a. 8.

68 Pueri infidelium inuitis parentibus baptizari non debent, quia est contra ius naturale, si non habet usum rationis. Si tamè baptizentur, secundum Tho. sunt baptizati. 3. parte. q. 68. a. 10. & q. hæc sit opinio Tho. Caie. ibi expressè dicit, quod S. Tho. hoc supponit. Et ad hoc multum facit autoritas Aug. quam adducit Tho. ibi. 3. parte. supra, dicentis, quod uoluntas patrum, scilicet iudiciorum, non nocet filiis. Pe. de pa. 4. sen. d. 4. q. 4. ult. dicit quod non debent baptizari, propter rationes S. Th. & quod si baptizentur, non sunt baptizati, affirmat, quia non adest consensus parentum. Angelica, uerbo baptismus. 6. §. 11. & 12. post Sco. dicit, quod possunt baptizari: & tenet quod debent baptizari, quia possunt uendi, ergo à fortiori baptizari. Hoc argumentum & alia, soluit Caie. in 3. parte. q. supra. Hæc opinio est contra communem usum ecclesie, quem in sacramentis debemus sequi. Opinio ergo S. Tho. uerior est.

rior est & securior, & ideo sequenda. Si tamen unus parentum consentiret, possent baptizari, uel aliter eorum, si ueniret ad fidem, dari deberet eidem filius, secundum Tho. 4. sen. d. 39. q. 1. a. 4. ad 4. Si uero dicti pueri iam incipiunt habere rationis usum, & consensu, baptizari possunt inuitis parentibus. Iam enim incipiunt esse sui iuris, quantum ad ea, quae ad diuinum ius pertinent, & possunt persuasione induci ad fidem, non coactione, secundum Tho. 3. par. supra.

69 Furiosi, & amentes à natiuitate, qui nunquam habuerunt rationis usum, neque lucida interualla, sunt baptizandi, sicut pueri in fide ecclesiae. Ametres uero, qui prius sanae mentis fuerunt, si quando sanae mentis erant, constet eos habuisse uoluntatem ad baptismum, superueniente amentia, uel furia, sunt baptizandi, etiam inuiti. Secus si dum essent sanae mentis, nullum signum apparuit in eis ad baptismum. Si uero fuerunt ametres etiam à natiuitate, tamen aliqua habent lucida interualla, debent, quando habent lucida interualla, baptizari, si petunt: & etiam constituti in amentia, si tamen prius uoluerunt baptizari. Melius tamen est, ut expectetur lucidum interuallum, nisi mortis periculum imminet, ut deuotius sacramentum recipiant. Idem dic de dormientibus secundum Tho. supra.

70 Quum omnino coacte quis

baptizatur interiori uoluntate renitente, non est baptizatus: qui autem coacte conditionaliter baptizari uult, ut scilicet mortem fugiat, non tamen sponte recipit, est baptizatus, si intendit recipere sacramentum, licet non recipiat gratiam, & cogendus est seruare eundem, ut in c. maiores. de bap. & secundum Arc. flo.

71 Baptismus secundum Tho. 3. par. q. 69. a. 1. & 4. sen. supra quantum est de se, tollit omnem culpam originalem, mortalem, & uenientalem, & omnem poenam debitam solui in purgatorio, uel in inferno. c. regenerante. de con. d. 4. quantumvis quandoque culpa uenialis post baptismum remaneat, mortali sublata culpa, propter indispositionem recipientis. Non tamen tollit poenam quae debetur in foro exteriori, secundum Tho. Et dicit Pe. de pa. quod non tollit suspendium à fure, nec poenam ecclesiasticam, ut irregularitatem, quae ex bigamia contrahitur, sed illam, quae sequitur homicidium, secundum ueriores opinionem. c. si quis uiduum. d. 50. glo. tamen in c. deinde. d. 26. uidetur dicere, quod tantum tollit illam, quae sequitur homicidium cum peccato. infra. Bigamia. §. 3. Irregularitas. §. 87. Ex his sequitur, quod quis accusari possit in iudicio de his, quae ante baptismum fecit, secundum Pa. in c. de his. de accu.

72 Baptismus delet infamiam, in c. sine poenitentia. de con. d. 4. ibi gloss.

glo. quia per baptismum tolluntur peccata, & consequenter, quae ex peccatis in quantum peccata, consequuntur, quia infamia sequitur peccatum sub ratione peccati, ideo tollitur. Secus de irregularitate, ut supra est dictum, §. 71. Multos alios effectus efficit baptismus: nam characterem imprimit, gratiam confert, nisi sit obex impediens: & potestatem confert homini, ad alia sacramenta recipienda.

BELLVM.

1 Bellum iustum dicitur, quando adsunt haec tria, uidelicet, auctoritas principis, de qua 23. q. 1. c. culpatur iusta causa bellandi. de qua in c. dominus noster. 23. q. 1. & recta intentio bellantium. de qua in d. c. culpatur. Nomine principis, intellige Papam, Imperatorem, Regem, dominum liberum superiorem non habentem. 23. q. 1. c. 1. & secundum Inno. in c. olim. el. 2. de rest. spo. Rex Franciae, Hispaniae, & similes, superiores non recognoscunt. Quantum uero ad bellandum resistendo impugnantibus, non requiritur dicta auctoritas, secundum Archie. flo. 3. parte. tit. 4. ca. ulti. quia de iure naturali, licet uim ui repellere à se, & à sociis, cum moderamine inculpatae tutelae, & incontinentiae, in c. significasti. el. 2. de homi.

2 Quo ad causam Tho. secundum d. secundae. q. 4. tunc dicitur iniusta, quando ulciscuntur iniuriae, quas populus, uel ciuitas uindi-

care neglexerit. ut in d. c. dominus noster. si sint contumaces, uel rebelles ecclesiae, uel imperio, si quis defendit se, uel suos, uel paternas leges. cap. si nulla. 23. q. 8. defensio regni, uel acquisitionis sui iuris, quando non habet superiorem, à quo ius habere possit. infra. Irregularitas. §. 35.

Quo ad rectam intentionem dicitur, quia tunc recta est, quando intenditur ut promoueatur bonum, uel ut malum uitetur, secundum Arc. flo. supra, & non ex odio, uel timore uindictae, sed zelo iustitiae: & deficientibus his, uel uno ex his tribus, bellum dicitur iniustum: & ex propria ratione est peccatum mortale.

4 Si bellum est iustum, nullum peccatum est militi scienti ferre opem. Si uero certum non est quod sit iustum, iubente domino non peccat subditi bellare: & obedientia enim eos excusat: neque tenentur discutere, an sit iustum, uel non, dummodo non credant firmiter esse iniustum: tunc enim contra conscientiam agerent, & sic peccarent, sicut si constaret esse iniustum bellum, quia tunc non tenentur obedire. Non subditi autem, & extranei, qui ante bellum non erant considerati cum principe, si audito bello ueniunt pro stipendio, & nesciunt an sit iustum uel iniustum, nec curant scire, manifeste sunt in statu damnationis. Secus si subditi essent iusti, ut dictum est, ex Caic. quamprimum tamen certi sunt, quod

f s bellum

bellum est iniustum, tenentur recedere: & que sic acquirerent, non essent sua. c. qui culpatur. 23. q. 1.

1 Clericis prohibetur bellare. c. clerici. 23. q. 3. tum propter in- quietudinem, tum propter con- templationis impedimentum, tū quia eis non competit sangui- nis effusio. Possunt tamē assiste- re iuste bellantibus, ut eis de re- bus spiritualibus subueniant. c. quod hortatu. 23. q. 8. infra. Irre- gularitas. §. 20. & §. 8. Licet prae- latis ecclesiasticis ob defensio- nem rerum ecclesie, uel fidei, in- nocare auxiliumulare, cōtra violentos hortari tales, non ut occidant, uel mutilent, seu uulne- rēt, sed ut fidem, patriam, uel ec- clesiam liberent, uel terram ab infidelibus occupatam, ad Chri- stum reducant. Et quauis in hu- iusmodi bellis homines occidā- tur, eis non imputatur, imō se nō opposcentes malē facerent, ut in c. de occidendis. 23. q. 5. infra. Ir- regularitas. §. 55.

6 In bello iusto licet uti insidiis, non indicendo falsum, uel non seruando promissum (hac enim nunquam licent) sed occultādo inimicis consilia, tractatus, simu- lando fugam, abundantiam, & si- milia: hac enim iustitiā non re- pugnant, secundum Tho. secun- da secundā. q. 40. a. 3.

7 Diebus festis, & prohibitis in iure, in c. treugas. de treug. & pace, bellare non licet sine ne- cessitate: cessante uerō neces- si-

tate bellandi, si quis bellat in predictis diebus, peccat, sed non mortaliter, secundum Caiet. ibi in summa, nisi propter hoc diu- na omitteret, ut missam, quā hoc feruile opus non est, sicut nec chorizatio, ut dicit Caiet. se- cunda secundā, supra. ar. ul. Nec tempore treugae conuentiona- lis, pugnare licet inuadendo. ar. ca. si nulla. 23. q. 8. & c. 1. de treug. Et credo mortaliter pec- care, qui contra hanc fidem da- tam, frangit treugam, alia parte seruante.

3 Capta uolenter ab hostibus in bello iusto, secundum Tho. secunda secundā. q. 66. a. 3, ad 1. sunt capientium, nec tenentur restituere, licet quandoque mor- taliter peccent, ut si ex cupidita- te, odio, uel alia mala intentio- ne faciant principaliter. Idem te- net Hosti. & Ar. in c. dominus. 23. q. 2. Ex hoc sequitur, qd quan- do dominus belli totum inter- esse ssum, & suorum habuit, non debet ultra procedere, nec petere, & illa quae fuerunt abla- ta ab armigeris, uel damna data antequam esset sibi satisfactum, uel reus exponeret se ad satis- faciendum, non ponuntur in sor- tem, quia propter contumaciā, uel rebellionem, facta sunt sua. Hec secundum Arch. flo. 3. par. titu. 4. c. 2. §. 3. & Pi. uer. bellum. §. 5. & gl. in d. c. dominus. Si au- tem bellū fuit iniustum ratione authoritatis, uel causae, tenetur ad omne dānum, & interesse, cu- ius fuit

ius fuit sufficiens causa, sicut de ra- pina. ar. in eius gentium. d. 1.

9 Reperti in terris iniuste bel- lantium, qui dominis non dede- runt consilium, auxilium, nec fa- uorem, non sunt spoliandi, neq; in aliquo puniendi. Poena enim tantum suos actores tenere de- bet, ut in c. quæsiuit. de his quæ sunt a ma. par. ca. Similiter neq; clerici, religiosi, cōuersi, peregrini, mercatores, transeuntes (nō autem incolæ secundū Caieta,) rustici euntes, & redeuntes, uel existentes in culturis agrorum, animalia quibus arāt, & semina portāt, ut in cap. inuonamus. de tre. & pa. molestanda sunt.

10 Caietanus tamen in summa, ibi dicit, quod si ciuitas aliqua ex iusto bello in prædā daretur, liceret cuiusq; ciuis bona diripe- re: licet aliquis eorū forte esset innocens: quia sententia iustitiæ bellicæ, nō tenetur discutere, an aliqua pars reipub. sibi iniuste hostis sit innocens, quia præsumi- tur tota hostis, & totā habet pro hoste, & totam damnat, & iuste per se loquendo accipit, quāuis innocens per accidens patiatur. Secus esset si ex intentione con- tra innocentem ageretur. Et quia persona exceptuata, in d. ca. in- nouamus. non sunt pars populi, ideo iniuste diripiuntur. Quan- do ciuitas aliqua potest dici de- liquisse, & iuste dari in prædam, ut positis iudicare de raptis. ibi, infra. Excommunicatio. 3. nota- bili. & infra. Ciuitas. §. 2.

11 Existentes in bello iniusto, te- nentur de damnis illatis, nisi ex ignorantia legitima excusentur, quæ tamen non excusatā restituti- one ablata rerum apud eos remanentium, quando comper- tum est bellum fuisse iniustum, secundum Caiet. ibi in summa.

12 Existentes in bello, siue iusto, siue iniusto, non debent alicui calumniam facere: & debēt esse contenti suis stipendiis, ut dixit lo. Ba. & mortaliter peccāt rusti- cos opprimendo, & hospitando ad discretionē (ut dicitur) imō siue discretionē, & alia latroci- nia committendo. Nec excusan- tur, si stipendia eis non dantur, quoniam ex hoc, bona ciuiū, uel rusticorum, eis non sunt obliga- ta: neq; autoritas capitanei eos excusat, nisi in poenam eis infli- ctam hoc fieret, ut si essent rebel- les, &c. Si tamē cōsuetudo pro- bata haberet, ut ligna, & paleas militibus hospitatis darent gra- tis, tolerari posset, nec de mor- tali essent damnandi. ex Caiet. ibi in summa.

13 Habens iustum bellum, secun- dum Gul. non tenetur de illis damnis, quæ ipse, uel sui, bona fide intulerūt, aut à quibus com- modē abstinere non potuerunt. Si autem animo grassandi mali- tiosē intulit, potes sibi aliās con- sulere, restituere tenebitur, & damnorū illorum cum damnis propter quæ motum est bellum compensatio fiet, facta hinc, & inde diligenti cōputatione. Suis uerō

uerò bellatoribus subditis, qui se, & sua exponere tenentur pro domino, de dānis passis ab aduersariis, resistere non tenentur talis iuste bellans, nisi quando fuisset negligens in defendēdo eos. Similiter neque tenetur eis, qui ex debito uenerūt, uel causa humanitatis, uel consanguinitatis de dānis passis in eā nec inferenda. 23. q. 3. neq; illis, quos pro certa mercede cōduxit, sed tantū illis, qui uocati simpliciter uenerūt. Et intellige de dānis, quæ mādans, seu uocans potuit uerisimiliter aduertere.

14. Bellum iniustū exercens, primò tenetur aduersariis de dānis omnibus datis. Secundò, suis hominibus de dānis ab aduersariis receptis iuste pugnantibus, si tamen ipsi homines iuerunt eum bona fide, uel fuerunt induci eius cōsilio, timore, uel coactione, & de se non erāt facturi. Secus si mala fide uenerūt: nam in re turpi nulla cōtrahitur obligatio. Inlti. mandati. §. illud. Similiter tenentur omnes, qui in tali bello fuerūt principales, ita quòd sine eis non fuisset factū. Alii autem de damno, quod singuli contulerunt uerbo, uel opere, secundum Gul.

15. In dubiis, bellum præsumitur iustum, quando est ab eo, qui superiore non recognoscit. Secus quando est ab eo, qui superiore recognoscit, ut in cān ecclesiarum. de cōsti. Ideò ad illud accedere non debent, à fortiori,

quādo sciunt esse iniustū, secus dum Pa. in c. sicut de iur. nec eos timor excusat. Magis enim timere debemus facere contra iustitiam, quā mori.

16. Si quis habet aliquid contra dominum suum, debet adire regem: quòd si contra regē habet discordiā, etiam quòd ex parte sua iustam causam habeat, non tamen debet bellare contra regem sine licentia Papæ, qui poterit monere regem, & excommunicare si sit cōtumax, & licentiā mouēdi bellum contra eum, secundum Gul. dare. Credo tamē, quòd possit resistere regi contra iustitiam eum impugnanti, quia licet uim ui repellere, &c. Si rex contra Imperatorem, uel eorūtra, non erit aliquis coram quo querimonia adduci possit, nisi Papa, tamen passus iniuriā, peccaret alteri mouēdo bellum parato ad satisfactionem.

17. Domini bellantes non possunt, secundum d. Gul. componere inter se de dānis illatis subditis, qui causam non dederunt iniusti belli, nisi ipsi liberē consentientibus. Quòd si domini componunt ipsis iniustis, in eorū præiudicium, tenentur eis satisfacere de rapinis, incendiis, & huiusmodi dānis notabilibus, nisi hoc facerent ad euitandum eorum maius damnum, sicut maiores deuastationes, & similia. Sic enim agerent negotiū ipsorum subditorum. Debent ergo procurare, ut eis satisfiat. Possunt tamen

tamē desistere à bellando, quando eis placet, quia sicut habent auctoritatem incipiēdi bellum, ita & cessandi ab eo. Concordat Hostien.

18. Congregato exercitu, si hostis iniquus, antequam sit factus conflictus aliquis, offert plenam satisfactionem, non solum iniuriæ, & rerum, sed etiam sumptuum tenetur princeps bellum renouare, & satisfactionem admittere: quia ex quo offertur satisfactio, belli necessitas cessat, pro qua bellum est licitum, ut in cap. noli. 23. quest. 1. Postquam uerò semipralatum est, & mores hinc inde affuerūt, non tenetur, nisi uelit uti misericordia, quia se habet ut iudex procedens secundum iustitiam uindicatiuam aduersus perturbatores reipubli, secundum Cais. ibi, in summa, Si dominus uult alios bellando inuadere pro libito suæ uoluntatis, & non fauore reipublicæ, uasalli proprii dicti, qui tenent feudum ab eo, non tenentur eum etiam iubentem sequi, c. de forma. 22. quest. 1. nisi aliud habeat consuetudo, uel pactum. Si dominus inuaditur, & timor est subitaneus, & improuissus, omnes apti ad pugnam, seu custodiam, tenentur fauore reipublicæ, & hac de causa, clerici tenentur ad custodiam. in cap. peruenit. de immu. eccle. si uerò timor non est talis, tunc uasalli proprii dicti, tenentur, per d. cap. de forma. & ue-

ri milites, scilicet iurati. l. penult. ff. ex quibus maior. Alii uerò non sunt compellēdi, dummodo dominus sufficiat per se de retributibus, qui si non suppetunt, tunc omnes tenentur pro salute domini, ut in cā. si nulla. & c. omni timore. 23. q. 8.

19. Incēdentes ecclesias non incastellatas ex proposito, tenentur secūdum Gul. ad emendam. Si uerò sunt incastellate, uel incēdunt non ex proposito, sed à casu, dantes operam rei licitæ bellando, & si aliās commodē pugnare non possint, & bellum est iustum, non tenentur ad emendam, de damno.

20. Rapiētes bona clericorum, seu ecclesiarum, quæ sunt in terra illa, contra quam bellum agitur, uel bona secularium existentia in ecclesiis, nisi concedente prælato ecclesiastico, debent restituere, secūdum eundem Gul. nisi essent uicualia reposita ibi ab iniuste pugnantibus, ad eorū sustentationem, uel eorum arma, uel alia, quibus innabantur.

21. Si aliqui fugiant ad ecclesiam, quam incastellauerunt, ut inde pugnarent contra iuste bellantes, non gaudēt immunitate ecclesiæ, quam ipsi uiolauerūt inde pugnando, ideo possunt capi, & extrahi à iuste pugnantibus, secundum eundem Gul. infra, Emunitas. §. 5.

22. Capti in bello iusto serui efficiuntur capientium, quauis hodie inter Christianos non serue-

- 24 tur hanc lex, & bona efficiuntur capientia: debet tamen capitaneo assignari, ut distribuatur uni- cuique secundum merita, ut dicit Bar. in l. si quid bello. ff. de capti- nisi consuetudo habeat, q. unus- quisque sibi retineat quod capit.
- 24 Imperatorem uolentem con- tra ecclesiam mouere bellum, sub- ditum non tenentur sequi, nec ei obedire, secundum Ioan. de Lig. quia cum teneatur eam defen- dere, non potest eam impugna- re, & indicendo bellum, meretur hoc privilegio spoliari propter abusum. c. privilegium. 11. q. 3.
- 25 Papa bellum contra impera- torem schismaticum, hereticum, uel usurpantem ecclesiarum iu- ra mouente, omnes fideles te- nentur Papam adiungere: & uas- salli imperatoris a iuramento pos- sunt absolui, & declarari, quod non tenentur. 1. q. 6. cap. nos san- ctorum. secundum Ioan. de Lig. & Ar. floren.
- 26 Barone uno mouente bellum contra suum regem, & iubente suis hominibus iuratis ut eum adiuuent, non tenentur ipsi pre- bere auxilium ad hoc, secundum eundem Io. de Lig.
- 27 Pugnantem uno barone contra alium baronem, & uocante suos in auxilium, qui simul uocantur ab rege sui baronis pugnantem con- tra alium regem, homines uo- cati, primo seruiunt regi, quia ad maius tribunal uocantur, se- cundum Io. de Lig. & etiam quia pro maiori bono uocantur, sci-

- licet pro defensione coronarum.
- 28 Vassallus iuratus duorum do- minorum, uocatus ab utroque in auxilium, debet personaliter iuuare primum, & per substitutu- tum iuuare secundum, si hoc pa- tiatur natura feudi, secundum Io. de Lig. & Ar. floren.
- 29 Vassallus, secundum gl. 12. q. 6. c. de forma, tenetur iuuare do- minum contra patrem ipsius do- mini, & patrem contra filium, ratione iuramenti, Glof. tamen in cap. quoniam multos. 11. q. 3. aliquantulum sentit contrarium, sed consideranda hic esset qualitas subsidii impendendi, secundum Ar. floren. post Io. de Lig.
- 30 Vassallus tenetur sequi domi- num eundem ad bellandum ultra mare contra Barbaros, si prede- cessores domini hoc consueue- runt facere, & ipse etiam debet: exemplo liberti, qui tenetur ad operas consuetas. l. operas. ff. de oper. liber. Providebitur tamen domino de moderato sumptu, ad arbitrium boni uiri. Serui autem indistincte tenentur sequi domi- num ubique, nisi nimis sequeantur in eos, & liberti ad operas imposi- tas, non autem in consuetas.
- 31 Confederati dominis, sunt om- nino liberi, nec eis tenentur, nisi in his, quae ex pactis promi- sunt, quae semper sunt seruandae. ff. de pac. l. 1.
- 32 Non omnes subditi iurisdictio- ni, tenentur ire ad bellum, ut per- sonae, quae excusantur ab oneri- bus personalibus, sicut sunt mi- nores,

- nores, senes, infirmi, grauati li- berorum numero, professi, & mulieres.
- 33 Licet clericis prohibitum sit pu- gnare manu propria, ut in c. cle- rici. 13. q. 8. tamen in casu neces- sitatis, ne ciuitas, uel exercitus euertatur in quo casu si legisla- tor adesset, dispensaret: possunt pugnare, ut dirigendo bombat- das, aliis ad hoc non existentibus, uel alio modo, ut defendat, sed non pro uictoria consequen- da de hostibus, quia non est ita necessaria, sicut defensione patrie, nisi in aliquo casu, quando uictoria habita esset causa magnae pa- cis ecclesiae, & protectionis fidei. Caic. secunda secunda. q. 40. a. 2. Et non solum hoc potest, sed in tali articulo necessitatis tene- tur. Nec obstat quod fiat irregu- laris, ut ibi dicit Caic.
- 34 Duce belli capto, & humilia- to, ac desistere uolenti, uenia est danda, dummodo ex concessio- ne ueniae pacis turbatio non ti- meatur. in c. noli. 23. q. 1. alioquin prestandus est.
- 35 Qui tenentur ire ad bellum, non obligantur ire cum armis, equis, & propriis expensis, secun- dum Innoc. nisi ex speciali pacto se ad hoc obligauerint. Vide ca. de forma. 12. q. 5.
- 36 Praelatis licet indicare bellum pro temporali iurisdictione, ut not. Innoc. in c. quod in dubiis. de poe. & Episcopus pro causa spiritua- li, ut pro extirpatione peccatis, uel bonis ecclesiasticis defendendis
- uti potest bello, ut in c. Maximia- nus. 13. q. 3. concordat Hostien. in sum. Et pro iniuria sui subditi, de qua iustitia non sit, secundum Innoc. in c. dilectus, de appel. non ta- men contra Iudeos, quia ubique parati sunt seruire, nec Christia- nos persequuntur, bene tamen con- tra Saracenos. 13. q. 8. c. dispar.
- 37 Qui interfuit bello licito, in quo mortui sunt homines, non tamen ipse interfecit, nec mu- tilauit, nec causam ad hoc de- dit, si aliter idoneus est, sine alia dispensatione ad ordines pro- moueri potest. Secus si fuit in bello iniusto, in quo occisi sunt homines, licet ipse non dederit causam, secundum Ray. & cap. ultimo. 15. q. 1. Credit tamen cum praedictis, per Episcopum posse dispensari. ar. in ca. 1. de cle. pug. in duel.
- 38 Clericus rapient aliquid in bel- lo iusto, tenetur restituere ei a quo rapuit, si scit, aliter dare pau- peribus, quia sicut non licuit ei pugnare, nec etiam rapere, nec dominus ei potuit hanc licen- tiam concedere, secundum Ver- uer. Si tamen ab aliis, qui rapue- runt iuste aliquid detur, potest retinere, secundum tamen Mo- naldum, dominus possit dare li- centiam retinendi, postquam ra- puit, quandiu bellum durat.
- 39 Ecclesia non potest incastel- lari ad offendendum aliquem, se- cundum Arc. in c. sanctorum pa- trum. 10. q. 1. ad defensionem uo- ro bonorum, & eorum, quae in casu licito

caplani, ad nuntum amovibiles, seu quando habet in titulum aliquod beneficium, cui est assignata dos, quantumque sit simplex, dicitur habere beneficium cum administratione, secundum Ge. in cap. præsint. de offi. ord. li. 6. Et quia omnia ista aliquam spiritualitatem includunt, ideo dicuntur beneficia ecclesiastica.

Est & aliud beneficium, scilicet simplex præbenda, sine spiritualitate: quæ potest conferri laico, secundum Pa. in c. dilecto, de præb. quinto notabili. Ex quo sequitur, quod habes à Papa præbendam sine spiritualitate, non oportet quod sit clericus, vel quod dicat officium, ex quo non est beneficium ecclesiasticum, secundum Feli. in cap. ad audientiam. de rescrip.

Beneficium ecclesiasticum per ordinarij regulariter offertur, nisi ex statuto speciali, vel consuetudine, ad alium pertineat, seu per alium inferiorem prælatum, in conferendis beneficiis ius episcopale habentem: quia talis secundum Pa. in c. quæsitum. de rescriptis: exercet omnia iura episcopalia, quæ sunt iurisdictionis.

Capitulum, sede vacante, non potest illa conferre, quæ ad Episcopi collationem spectant: quæ vero ad Episcopum, & capitulum communiter pertinent, potest. Posset etiam huiusmodi beneficia conferre Episcopo suspensio à collatione beneficiorum, etiam si Episcopus in tali collatione haberet intercessum, tanquam prælatus,

Et idem potest Episcopus capitulo suspensio, vel maiori parte, vel omnibus maiori excommunicatione excommunicatis, etiam ad Episcopum. ne se, na. lib. 6. Si vero ad Episcopum cum consilio, vel assensu capituli spectat, non potest se intromittere, nisi suspensus esset in mora petendæ relaxationis. Si autem capitulum, vel alius, de consuetudine, vel statuto, debet conferre de consensu Episcopi, defuncto Episcopo, vel in remota existentia, ita quod in brevi eius præsentia haberi non potest, non propter hoc debet differri collatio, ut in d. cap. si ad Episcopum.

De collatione beneficiorum ad Papam spectantium, quia parvi ad confessores pertinet scire, pertransco. tamen vide Tabern. Beneficium. 1. §. 5. & ca. licet. el. 1. c. statutum. c. præsent. ca. si apostolicam. de præben. li. 6. & Feli. in cap. in nostram. de rescriptis.

Præsentati à patronis sede vacante, licet si Episcopus viveret, ad eum pertineret, à capitulo tamen possunt admitti, & institui, ut in c. & si capitulum. de insti. li. 6.

Si Episcopus absenti conferat beneficium, licet non fiat illius donec consenserit, tamen Episcopus non potest alteri conferre, donec ille recusaverit: & si conferat, non tenet collatio, nisi terminus assignasset, infra quem consentiret: quo elapso, & non consentiente, potest conferre. Si autem consensit elapso termino

anteq

antequam alteri detur, valet: in c. si tibi absenti. de præben. lib. 6.

Episcopus, vel alius, cui mandatum est providere clerico pauperi de beneficio, non tenetur amplius providere, si ipse clericus aliud beneficium consecutus est, ut in c. si pauper. de præb. li. 6.

Episcopus tenetur providere de beneficio ei, quem ordinavit in sacris. c. cum secundum, de præb. Similiter ei, quæ per alium ordinari commisit, ut certa persona. de præb. lib. 6. c. si Episcopus, nisi suam, vel paternam hereditatem, unde sustentari possit, habeat, secundum glo. in d. ca. si Episcopus. vide supra, Archidiaconus. §. 5.

Ordinatus ad titulum patrimonij paterni potest illud vendere, secundum ueriores opinionem, sicut potest beneficio renuntiare, nisi bona patrimonialia transissent in beneficium.

Si Episcopus commississet ordinari clericos talis nullæ, vel suæ diocesis, solum in generali, non tenetur ipse committere eis providere, sed ordinator. Neque etiam tenetur pro ordinatis ad ordines minores, in d. ca. si Episcopus.

Promittens alicui de beneficio non vacante providere, vel qualitercunque promittat eum potuerit, non tenetur, & promissio est nulla. c. detestanda. de elec. præb. li. 6.

Recipiens beneficium ecclesiasticum de manu laici, secundum Innoc. in c. quisquis. de elect. ipso iure est intelligibilis, potest tamen Episcopus dispensare cum

eo, secundum eundem, ar. in ca. nuper. de sen. ex. j. Ecclesia. §. 13.

Potest quis renuntiare beneficio, ut alii provideatur, dummodo in actu renuntiationis non deducat in pactum, sed ipsam renuntiationem pure & libere faciat, secundum Pa. in cap. dilecto. de præben. aliis esset simonia, ut dicit gloss. in cap. dilecto. Si autem gerit in animo deducere in pactum, dummodo non faciat pactum, licet sit simonia mentalis, & consequenter mortale peccatum, non tamen puniatur per ecclesiam, secundum Feli. in capit. quia venisimile. de præsumpt. circa pri. infra, Renuntiatio. §. 3.

Est regula cæcellariæ. 8. quod infirmus renuntians, vel permutans, nisi post renuntiationem, vel permutationem vivat per dies 20. post mortem beneficium dicitur vacare.

Beneficium ecclesiasticum solum dari potest clericis non coniugatis, & habentibus etatem debitam, ut infra dicemus, §. 83.

Coniugatus clericus, nedum ecclesiastica beneficia, sed nec etiam ecclesiasticam administrationem habere potest, & credit Pa. quod per hoc non possit esse vicarius Episcopi, in c. san. el. 1. de elec. coniu. quod tenent doc. c. 1. eod. tit. lib. 6. infra, vicarius. Nec potest cum eo dispensari per Episcopum, ut habeat beneficium ecclesiasticum, licet per Papam, secundum Pa. in c. lo. de cle. coniu.

Si beneficiatus contrahat in sa-

g 2 crs

BENEFICIUM.

eris per uerba de presenti, secundum doc. in c. i. de ele. con. i. non est priuatus ipso facto, sed priuandus, quia matrimonium non tenet, ideo uxorem dimittere compellitur, & est excommunicatus. infra, excommunicatio. 4. impedimentum. §. 42. Si uero est in minoribus tantum, & contraxit sponsalia, ipsi soluti ad beneficium suum redire poterit, secus si contraxit per uerba de presenti matrimonium, non recuperabit beneficium, quia uinculum incompatible cum ipso beneficio contraxit. Eodem modo perdit beneficium clericus in minoribus contrahens cum consanguinea, etiam quod probata consanguinitate matrimonium rumpatur. Quomodo Episcopus dispensat, supra, apostata. §. 13.

31 Filius legitimus sacerdotis, potest obtinere beneficium ecclesiasticum in ecclesia patris, ut in c. ad huc. de si. presb. dummodo ad illas dignitates, uel prae-bendas, quas immediate pater eius habuit, non promouetur. c. constitutus. de si. presb. Idem de nepotibus dic. de iure in hereditatem succedentes, ut sunt nepotes per rectam lineam descendentes, qui filiorum nomine intelliguntur. infra, de here. qual. & dif. §. sui. secundum Host. & c. ad extirpandas. de si. presb.

32 Nepos, secundum Host. potest poni in ecclesia, quam auius eius habuit, patre eius uiuente, non autem mortuo, quia in pri-

mo casu cessat ratio successio-nis, & non in secundo.

33 Si pater habuit personatum immediate, filius non poterit habere uicariam in eadē ecclesia. c. Michael. de si. pre. & eodra, in d. c. constitutus. de si. presb.

34 In beneficio simplici, cui non imminet animarum cura, cum illegitimo potest Episcopus dispensare. c. is qui. de si. pre. lib. 6. & non oportet secundum glo. ibi distinguere an sit spurius adulterinus, uel naturalis. In aliis autem solus Papa. infra, Dispensatio. §. 22.

35 In canonicatu in ecclesia cathedrali, potest Episcopus dispensare cum praedictis, secundum Arch. in d. c. is qui. ex quo non inuenitur prohibitum. Cōcor. Ge. & Io. Mo. quāuis alii dicāt non, tamē primum melius. In personatu autē, uel dignitate sine cura, non potest, sed tantum Papa, secundum glo. in d. c. is qui. & eam doc. communiter sequuntur.

36 In rectoria, & omni beneficio, cum praedictis poterit dispensare Episcopus, dummodo nō cadat nomen dignitatis, uel personatus, uel curam animarū habeat. Quidam uero tenent cōtrariū, ut dicit Ge. in d. c. is qui. Et quia haec habent varias opiniones, & maxime de dispensatione in beneficio simplici cum cura animarum, quia quidā uolunt quod Episcopus possit, ideo uide Ge. Arch. Lapū. Io. Imo. in d. c. is qui.

37 Si statuto iurato, & per Papam approb

BENEFICIUM.

101

approbato, in ecclesia cauetur, q̄ nullus illegitimus ibi promouetur. Episcopus non poterit dispensare, secundum Io. Mo. & Ge. in d. c. is qui. Secus si nō esset iuratum, uel confirmatum, secundum no. c. licet canon. de elec. lib. 6.

38 Si cum illegitimo dispensat Papa, ut ad ordines sacros promouetur, nō tamē per hoc dispensatur, quod possit habere beneficium cum cura, secundum Ge. in d. cap. is qui. Vide aliqua in uerbo, Clericus, infra.

39 Si cum illegitimo dispensetur, ut possit habere beneficium ecclesiasticum, & dispensatio sit super certo beneficio, non potest post primum habere aliud uice dispensationis, si ex culpa sua fuit, ut illud nō haberet, secundum Ge. in d. c. is qui. secus si nō fuit in culpa, & dispensatio fuit super incerto beneficio, tunc poterit obtinere post primum aliud, secundum eundē.

40 Si talis dispensetur super beneficio curato, nō propter hoc poterit habere dignitatē, secundum Ge. in c. si de si. pre. quia ista ponuntur ut diuersa, in d. c. fin. ideo uno concessio, non uenit aliud.

41 Illegitimus, uel irregularis, dispensatus in ordine, & beneficio, & promotus non potest impetrare super pluralitate, nisi facta mentione de illegitimitate, & irregularitate, secundum Ge. in d. c. si.

42 Episcopus cum praedictis illegitimis dispensare nō potest, ut plura beneficia simul possint retinere, secundum Ge. ubi supra:

quia quando conceditur alicui, ut possit beneficium conferre, intelligitur tantum de uno. in c. is cui. in r. respon. de preb. lib. 6.

33 Episcopus non potest dispensare, quod illegitimus in ecclesia patris sui mucus, habeat beneficium simplex, uel prae-bendam. in ca. cum decorem. de fil. presbyt. neque canonicatum. c. cum audientiam. de fil. presbyt. neque mortuo patre dispensari potest super beneficio, uel prae-benda, quam pater immediate tenebat, secus si nō tenebat, uel mediate tenebat: similiter de canonicatu, secundum ueriores opinionē, licet Gof. dicat quod canonicatum in eadem ecclesia nunquam habebit.

34 Dispensante Papa cum illegitimo, ut possit habere beneficium curatum, non propter hoc poterit habere beneficium, cui per electionem esset praeficiendus, nisi in impetratione fieret mentio de beneficio electio, secundum Fel. supra, quia Papa non intendit praedictare electoribus, quia oporteret tunc facere speciale mentionē, secundum Fel. in c. ueniens. de accu. & hoc magis mihi placet, licet Ge. in d. c. is qui. uideatur tenere oppositū, dicens per talem dispensationē uitium ex toto ablatum.

35 Infra quot dies debeant fieri electiones beneficiorum uacantium, uide ca. ne pro defectu. de elec. Arch. floren. 3. parte. tit. 15. Tab. beneficium. 2. §. 2. Hoc con-

BENEFICIUM

feffori parum confert.

36 Appetere beneficium sine curatum, siue non, ex suo genere peccatum non est, quia eius obiectum, infra ordinem appetibilium recta ratione est, sed peccatum contingit ex defectu alicuius circumstantiae requisitae. Caie. ibi, in summa.

37 Appetens beneficium plene curatum, ut Episcopatum, vel non plene curatum, ut parochiam, & sciens se habere conditiones requisitas ad tale beneficium, non peccat ex parte personae, concurrentibus aliis circumstantiis, ut bono fine, & modo debito desideret. Debet enim vires proprias mensurare, ad regimen animarum, ne presumptuose assumat, & ad oues suas, a quarum vita ita distare debet, sicut vita pastoris a grege. Debet habere respectum ad alios, ne se dignioribus, vel aequalibus praefert: hoc enim esset acceptio personarum. Quo autem ad finem, ne appetat propter uitam delicatam, vel splendidam, vel opulentam, vel alio malo fine. Ex Caie. ibi, supra.

38 Qui paruit facit praedicto modo se commensurare, ob appetitum beneficii curati, appetens peccat mortaliter, quia contra charitatem omnium Christi agit, & contra iustitiam distributivam. Secus quando simpliciter, & bona intentione appetit, non cogitans de dignioribus, nec intendit eos impedire, etiam quod co-

gitet de illis, sed pro se procurare, ut licite habeat, tunc non peccat, ex Caie. supra, infra, Cathedra, per totum.

39 Ex dictis haberi potest, quando est mortale peccatum procurare beneficium, quia quando non licet appetere, non licet etiam procurare. Sed quia actus exterior potest scandalizare proximum, maiori rectitudine indiget, ideo in procurando, maiori cautela utendum est. S. Tho. 4. sen. d. 2. q. 3. a. 3. ad 4. & secunda secundae. q. 100. a. 1. ad 3. videtur dicere, quod quis si sit dignus, potest petere pro se beneficium ecclesiasticum sine cura annuatum, si indiget, non autem si habeat curam, quia presumptuosum est, & redditur indignus ex ipsa presumptione: & sic offert preces pro indigno. Potest tamen dici, secundum Tho. quod. 9. quest. ult. ar. penult. quod hoc est uerum, si petat ut sit ditior, vel lautius uiuat, vel facilius ascendant, & similia: sic enim peccatum est, non autem si petat propter necessitatem, ne mendicet in utroque clericali, vel ut possit prodesse, vel similia, ex quo est ordinatus, & non habet defectum, potest petere, & sic debet intelligi S. Thom. & concordat etiam Caie. supra, qui dicit, quod ideo a doctoribus damnatur petere regimen animarum, quia utrum possibile est, ut homo integri sensus, & recte mentis reputet se habere praedictos respectus, sine

BENEFICIUM

109

sine quibus appetere est praesumptuosum absolute. Appetere tamen secundum quid, id est, si superiori placuerit, vel uidebitur expedire, cognoscendo se indignum, cum tremore committendo negotium Deo, pro honore Dei, & salute ecclesiae, non est perniciosum, sed ueniale, nisi charitate urgente, quia hoc non est petere, sed offerre se, si opus est. Non est ergo in magno periculo indigens, & dignus, hoc modo offerens se pro beneficio simplici curato, uacante, secundum Caiet. supra.

40. Non residere in beneficio, de iure requirente residendum, sine rationabili causa, de genere suo mortale peccatum est, ut quando est beneficium curatum, quia est contra iustitiam, & contra debitam charitatem. Paucitas autem temporis, uel damnum a mortali potest excusare. de cle. non re. c. quia nonnulli.

41. Dispensare male pronus ecclesiasticos, mortale peccatum est, ut si ea, quae superfluum necessitati naturae, & personae, dispensantur in ditando proprios, in pompis, & luxibus, uel in aliis exorbitantibus. Non enim est dominus, sed dispensator ecclesiasticorum prouentuum, quos in pauperes Christi dispensare tenetur, si ultra necessitatem suam superfluit.

42. Habens beneficium quantumcunque simplex, quod per se sufficit ad uitam beneficiati, secun-

dum pa. in c. coquerente. de cle. non re. non potest aliud tenere sine peccato mortali, ut dicit gl. in cap. dudum. cl. 2. de elec. Limita secundum Pan. si propter se tantum habet. Secus si collatum esset non ratione sui, sed propter utilitatem beneficiorum, ut quia est homo bonae conscientiae, uel indutius, ut in c. cum iam dudum. de praeben. & non est tunc talis in conscientia, etiam si a Papa dispensetur, si pro sua utilitate, beneficium est ei collatum, secundum pa. in d. c. dudum, quia in tali casu patrimonium Christi iniuste dispergitur. Hoc tenet Hostien. in d. c. dudum. & Ioan. And. Caiet. etiam in summa idem uidetur affirmare, quando beneficia sunt incopatibilia, quia residentiam requirunt, & non est possibile in omnibus residere. Posset tamen talis excusari propter necessitatem, quando plures ecclesiae alicuius obsequio indigerent, uel plus, aut tantum, seruire ecclesiae posset absens quam praesens, uel quando plures idonei non inuenirentur, uel praerogativa meritorum hoc requireret, uel alia rationabili causa: tunc enim cum dispensatione esset tutus in conscientia. Vide Tho. quod. 9. q. ult. a. pe.

43. Habens plura beneficia incopatibilia cum dispensatione, siue tamen causa rationabili, si eis bene prouidet per uicarios, ita ut non accidat ecclesiae aliquod damnum, neque circa temporalia

quantum ad ecclesiarum reparacionem opportunam, quantum ad paramenta, ad numerum ministrorum diuini cultus, & ipsum Dei cultum, & sacramentorum ministracionem, nec circa curam animarum, quod & si sic hoc possibile, est tamen difficile, & rari, potest absolui, etiā quod uno beneficio retento, alia nolit renunciare. Si autem damnum aliquod notabile de predictis interuenit, neganda est absolutio: quia continuatio pluralitatis beneficii, hoc modo non est absque mortali peccato, & hoc est ex parte damni ecclesiarum. Ex parte autem distributionis, licet in distributione acciderit peccatum inique distributionis, non propter hoc tenetur ad renunciandum, sed ad bene regendum. Igitur pensanda sunt duo ultra damnum ecclesiarum, uidelicet damnum clericorum bene meritorum in illis partibus, qui de his beneficiis honorari deberent, & sustentari. Secundum scandalum bonorum uirorum, qui ex talibus iniquis distributionibus scandalizantur: & alii similia audiunt, & sic ruit ecclesia. Et qui hæc paruipendit, quia sic communiter fit, & Papa dispensat, imò dissipat, non est absoluendus. Ex Caiet. in summa. ibi.

- 44 Habens beneficium curatum, si secundum eum cura recipiat, ipso iure est priuatus primo, statim adeptus pacifica possessione. & de multa. de præben. uel quan-

do per eum stetit, quo minus haberet. c. licet. el. 2. de præben. l. 6. Et nisi primū resignet in manus eius, cui competit, ipso iure est priuatus etiam secundo. Et ad quodcunque beneficium, & ad sacros ordines inhabilis est: cuius dispensatio ad Papam pertinet, per extranogan. lo. 22. quæ incipit, execrabilis. Et hoc tenet in omni beneficio, quod requirit residentiam, nō absolute, sed residentiam sub pena priuationis beneficii, ut si statuto, uel consuetudine hoc caneatur. in gloss. c. gratia. de referi. l. 6. quia tunc est eadem ratio, aliās secus, quia in iure nō reperitur expressum. Cōcordat Panor. in c. quia nonnulli. de cleri. non re. Fallit in multis casibus. Primo, quando primo est annexum secundum. c. super eo. de præben. l. 6. Secundo, quando expedit de propriis bonis in utilitatem primi beneficii, & ipsum retinet, donec sibi fuerit satisfactum, secundum Ant. de Bu. per c. quicumque. 12. q. 4. & sufficit quod expensa sit incepta, secundum Ioan. And. in c. ex parte. de consi. licet postea ex sit totum perditum. Tercio, quando acceptauit calore iracundie, secundum Ioan. de Lig. facit glo. in ca. ex literis. de duor. quæ uult, quod confessio ex iracundia facta, non præiudicat. Quarto, quando acceptum est ad tempus, donec aliter beneficium fuerit prouisum, secundum Petrum de Anchara. cap. primo. de con-

de consue. libro sexto. Quinto, quando commutauit unum beneficium in aliud, habens alia beneficia curata, dummodo possessionem ipsius beneficii in quod commutauit, non fuerit nactus: ele. si plures. de præben. Sexto, quando per dispensationem, ut in c. dudum. el. 2. de elect. Septimo, in episcopatu, qui non uacat per secundum, ut dicit Inno. in cle. gratia. de res. Octauo, quando primum, uel secundum, esset locus derelictus ab habitatoribus. de elec. l. 6. c. licet canon. oppositum tamen tenent Ab. & Innocen. Nono, quando ignorabat. c. gratia. de referi. l. 6. Decimo, si secundum recipit in alio episcopatu, maxime si requirat residentiam, & eum licentia Episcopi primi beneficii. c. si quis. 1. q. 1. Et accipitur beneficium large, quomodocunque iurisdictionem exerceat.

- 45 Episcopus causa rationabili interueniente, potest dispensare, ut quis habeat unum beneficium curatum, & aliud simplex, in diuersis tamen ecclesiis, & in una ecclesia habeat plura simplicitas, secundum glo. in c. literas nostras. de concess. præben. dummodo sint deformia, secundum Io. And. ut dignitatem, & canonicatum. & hoc sequitur Pa. in d. c. literas. non autem in duobus conformibus, ut duos canonicatus.

46 Duo altaria non possunt haberi in titulum, in eadem ecclesia eodem, ex dispensatione

Episcopi, secundum Gui. de Mon. quia altaria data in titulum perpetuum, dicuntur beneficia, secundum gloss. cle. 2. de deci. secus quando non dantur in titulum, ex dispensatione Episcopi. In personatibus uero, dignitatibus, administrationibus, uel officiis perpetuis quocunque nomine censeantur, solas Papa dispensat. c. 1. de consue. in eadem ecclesia, uel in diuersis, secundum doc. per c. quia nonnulla. de ele. non re. quauis Innocen. in d. c. multa. uideatur dicere, quod Episcopus potest in diuersis ecclesiis dispensare, dummodo curam animarum non habeant.

- 47 Casus in quibus quis plures ecclesias, uel præbendas habere potest sine dispensatione sunt hi. Primus, quando sunt ita tenues, quod neutra sufficeret ad sustentationem. de resi. do. cap. quia monasteriū. Secundus, quando una ex altera dependet. cap. ex te. de eta. & qual. or. Tertius, propter raritatem clericorum. 21. q. 1. ca. clericus. in fine. Quartus, si ecclesia est annexa dignitati, uel præbendæ, in quo casu, cum ipse teneatur in maiori personatiter residere, in ipsa parochiali tenetur habere vicarium perpetuum, & idoneum, qui congruentem habeat de prouentibus ipsius ecclesie portionem, ut in cap. extirpandæ. de præben.

- 48 Quintus, quando habet unam institutam, & aliam commendatam

BENEFICIUM.

106
datam. cap. si plures. 1. quest. 1.
Talis commendatio non potest fieri nisi sacerdoti habenti 5. annos, & de una tantum ecclesia parochiali, & pro evidenti utilitate, uel necessitate, & non durat nisi per sex menses. cap. nemo. de elec. libro sexto. declarantur in extravagante Ioan. 22. quæ incipit, Execrabilis, & tenetur seruare ecclesiam commendatam in statu suo, secundum Pa. nor. in cap. de monachis. de preben. Vnde si in monasterio stabant uiginti monachi, detur stare, & de similibus, de superfluo autem potest sibi providere.

49 Si mandatur prouideri de beneficio alicui habenti alio, non propter hoc conceditur quod habeat simul duo. c. non potest. de preben. lib. 6.

50 Si Papa alicui habenti aliquod beneficium, motu proprio conferat aliud, non facta mentione de priori, non propter hoc invalidatur gratia: Secus si ad petitiones alterius concedit. c. si motu proprio. de preben. libro sexto.

51 Beneficiorum fructus, vacatio nis tempore, in utilitatem ecclesie expendi debent, uel successoribus referuari, alioquin in cathedralibus ecclesiis, uel regulis, & collegiatis si fiat contra, per capitula, cõuentus, collegia, uel singulares personas, ipsi contrafacientes sunt suspensi ab officio, & beneficio quousque satisfecerint, non obstantibus pri-

uilegiis, consuetudinibus, uel statutis, etiam in iuramento, uel sedis apostolicæ autoritate firmatis. c. quia sape, de elec. libro sexto.

Similis prohibitio fit generaliter de omnibus ecclesiis. Vide cap. presenti. de offi. ord. l. b. 6. & quomodo Episcopi, uel superiores sunt suspensi ab ingressu ecclesie.

52 Fructus iam percepti de beneficio, secundum ea que dicta sunt supra, uer. Alienatio. §. 3. clarum est, quod alienari possunt, sed recipiendi locum possunt, etiam si sunt decimæ. c. uestra. de loca. quæ locatio non debet extra tempus locantis extendi, quia clericus in beneficio, cõparatur usufructuario, uel tutori. c. q. 6. ca. illud. Si tamen locatio fuit facta nomine ecclesie, successor ratam habere debet, secundum Inn. in c. querelam. ne præ. con. u. si.

53 Prælati, uel rector ecclesie potest locare fructus sine solennitate, & autoritate superiorum, usque ad annos 7. ut in d. c. querelam. in 2. secundum Pan. ibi, pro tota uita sua. Dicit tamē idem Pan. quod si locatio fuit facta ultra nouem annos, non tenet nisi sit facta secundum solennitatem iuris, & in casu licito, qui casus non in c. in summa. 12. q. 1. Et si ista interuenerint, successor tenetur ratum habere. Si tamen ecclesia esset læsa, posset restitutionem in integrum petere, c. ad nostram. de re. eccle. non ali.

Si uerò

BENEFICIUM.

107

Si uerò est facta ad modicum tempus, id est infra annos decem, & locans non habebat administrationem, successor non tenetur stare contractui, quia non potuit obligare beneficium suum ultra tempus uitæ suæ, cum comparatur usufructuario, qui alienare non potest. l. si quis domum. ff. loca. uel habet administrationem, ut plebanus, uel rector, & tunc si locat nomine proprio, non tenetur stare, aliis tenetur.

54 Si habes administrationem multa debita contraxit urgente infirmitate, honesta causa, uel utilitate ecclesie, successor tenetur solui, secundum Pan. c. ex presentium. de pigno. etiam si habebat bona aliunde, quia debet de bonis ecclesie sustentari, secundum eundem Pa. ibi supra, nisi de bonis paternis ad uiuendū se obligasset. Potest etiam prælati, & rector obligare bona ecclesie generaliter, pro obseruatione contractus rationabilis. Vide Pa. c. 2. de preca. & c. dilecti. de arbi. & potest prouideri sibi, & parentibus per modum elemosynæ, magis quam extraneis, secundum Pa. in c. coniugatus. de conuer. conui. Vide infra, Clericus, quomodo bona clericorum debent dispensari. §. 22. usque ad 26.

55 Canonici, uel alii beneficiati, qui diuinis officiis non interfunt, quotidianas distributiones percipere non debent, etiam contraria consuetudine existente, restitue re: perceptas tenentur, nisi ob

infirmitatem, uel rationabilem causam, uel corporalem necessitatem, uel ecclesie utilitatem excusentur, ut in cap. 1. l. 5. de cle. non re. Idem de annuatariis defunctorum, ibi.

56 Beneficia ecclesiastica iniuste possidens, tenetur resignare in manu illius, cui cõpetit recipere, uel in articulo mortis alteri recipiendi nomine illius, cui erat fienda, secundum Innoc. fructusque perceptos restituere. c. post translationem. de tenu. §. rursus.

57 Si quis beneficium minus canonicè obtinet, scilicet per simoniam uel fraudem, aut surreptionem aliquam, non præscribit in perpetuum, secundum Ar. & in c. postulat. de cle. ex mi. Tales secundum Host. uitæ necessaria sicut potest retinere, de consilio confessoris, ita ut solum ne egeant, & nisi obtineant dispensationem, & donationem, non possunt absolui, nisi restituant: nec subditi hoc scientes, tenentur obedire eis.

58 Propter crimen læsæ maiestatis humane, uel diuinæ, ut hæresis, & schismatis, commissum a patre, filii beneficiis habitis ecclesiasticis non debent priuari, ut dicit glo. in c. satis peruersum. §. 6. d. licet prohibeantur admitti. de hære. lib. 6. cap. quicumque. de schisma. l. 1. c. unico.

59 Si Papa, uel maiores, qui possunt dispensare, sciunt, & tolerant expresse, uel alius de mandato eorum, obtinentem beneficium non canonicè habitum, remoue

BENEFICIUM.

remonetur omne impedimentum, quod si non fuit expressa tollerantia, nec approbatio, vel fuit ab inferiori, non ualet, secundum Ar. flo. post alios.

60 Habens beneficium, quod aliquo modo requirit residentiam, si monitus, sine causa non redeat, potest spoliari, secus si non requirit residentiam, quia sine noua causa rationabili, non potest reuocari. 8. q. 1. c. quia frater.

61 Omne beneficium secundum Io. An. post Inn. requirit residentiam, nisi probetur contrarium. c. ult. de clericis non re. nec debet ita stricte intelligi residentia, quin quandoque possint discedere, secundum Io. And. supra cessante tamen negligentia, & fraude.

62 Dicuntur residere pro negotiis ecclesiarum se absentantes. c. ex parte. eod. tit. Secundum, si rationabiliter se absentant, ut quia capitalem inimicitiam habent, cap. inter quatuor. eod. tit. Tertiū, si ex mandato Papae in curia resident, secundum Hostien. uel Episcopo seruiant, iuxta cap. ad audientiam. eod. tit. Quartū, si in Theologia studeant, ut in cap. super specula. de magi. non autem in aliis scientiis, sine licentia praelati. c. tux. eod. tit. de cle. non re. & hoc tantum per quinquennium, nec distributiones quotidianas recipiunt, nisi sint infirmi, qui solebant residere, in d. c. ad audientiam.

63 Ex probabili causa non licet abesse sine licentia praelati, nisi

hoc consuetudo permittat, secundum Inno. & Host. non tamen ualentur, quia hoc consuetudo non potest permittere.

64 Dum nescitur ubi uagans clericus sit, ad ecclesiam tribus editis citabitur, nec sufficit, secundum Io. An. unum editum peremptorium: & expectatus per sex menses, si non ueniat, priuabitur ecclesia, quam habet. c. ex tux. eod. tit. nec hoc de Episcopis absentibus intelligitur.

65 Papa mandante alicui, ad quem spectat, quod beneficium conferat Petro, & ipse conferat Antonio, collatio tenet, ipse tamen pro transgressione debet puniri. c. dilectus filius. de praeben. falsum in multis casibus. Vide Tab. beneficium. 3. §. 7.

66 Si duo canonici sunt electi ad unum canonicatum, & unam praebendam in ecclesia, etiam interueniente autoritate legati sedis apostolicae, non tenet receptio, secundum Inn. in c. dilectio. de praeben. non enim licuit prelati infringere priuilegium canonicorum. Si tamen ipsi canonici, ad quos spectat receptio, autoritate propria fecissent, teneret receptio, non praebendae diuisione. c. per illorum. eo. tit. primū enim est de iure priuato, cui potest renuntiare, non autem secundum, quod est de iure communi.

67 De una praebenda possunt fieri duae, si eius facultates suppetunt, aliās diuidēs tenetur integrare. Intellige quando uacat. c. uacante de

BENEFICIUM.

109

de praeben. requisitis tamē quatuor, quae ponit Host. & Io. And.

68 Clerici non residentes in beneficiis suis, nec in eis officia sua implentes, sed uoluptatibus uacantes, nil iuris habent in rebus ecclesiasticis: & si recipiunt, restitutioni tenentur, secundum Archid. flo. 3. par. tit. 15. c. 1. nam redditus ecclesiarum, sunt stipendia seruientium, quicquid sit de foro contentioso infra Residentia. §. 3.

69 Clericus non dicens officium sine rationabili causa, tenetur restituere fructus, quos interim recipit, secundum Io. Cal. c. 1. de cele. mis. quia clericus non residens priuatur beneficio, & fructibus, ut in c. pe. de cle. non re. sed non dicens officium. effectualiter non residet, igitur debet priuari fructibus. Item beneficium datur propter officium, ut in c. si. 2. d. quauis Pa. dicat ibi, quod haec opinio est nimis rigida, & quod clericis non solum datur beneficium propter officium, sed etiam ut de patrimonio Christi uiuant, & non mendicent. c. 1. de praeben. Videturque concludere, & bene, quod non tenetur ad restitutionem: similiter & Car. infra, Restitutio. Vide aliquid ad propositum infra Clericus. §. 27.

70 Clericus potest transire de una ecclesia ad aliam, secundum Arc. flo. 3. par. tit. 15. c. pe. Primū, causa necessitatis, puta propter inimicitias, & huiusmodi, quo casu eius si propria autoritate tras-

eat, non punitur. 7. q. 1. c. pastoralis. Secundū propter utilitatem, ut si uni ecclesiae magis sit utilis, quam alteri, & hoc autoritate superioris. 7. q. 1. ca. mutationes. Tertiū, propter sanctitatem, ut cum transit ad religionem, in qua professus non potest amplius repetere primam ecclesiam. 7. q. 1. c. hoc nequaquam. Si uero propter cupiditatem, uel ambitionem ad aliam transeat, debet utraque carere, c. si quis Episcopus. 7. q. 1. & c. quanto. de transla.

71 In praedicto transitu requiritur licentia, uel consensus superioris. Vide c. mutationes. 7. q. 1. c. qui uxorem. 3. q. 5. 7. d. per totum. tamen de transitu clerici ad religionem, nisi sit Episcopus, non oportet petere licentiam, sed de transitu unius religionis ad aliam. infra Religio. §. 14. uide Tab. beneficium. 3. §. 13.

72 In permutatione beneficiorum dat Pa. in c. ad questiones. de re. permu. regulam unam generalem, quod omnia beneficia, & quaecunque iura habentur in eis, qualiacunque sint, cum autoritate superioris permutari possunt, quam per dictū commune doctorem probat. Quod autem autoritate superioris hoc possit fieri, patet per c. questus. de excess. prela. & multa alia cap. & secundum Ioan. And. Qui enim habet autoritatem conferendi beneficia, etiam in transmutatione: ex quo sequitur, quod sede uacante, capitulum non habet hanc autoritatem

BENEFICIUM.

73 auctoritatem, quando collatio est solius Episcopi: alius habet secundum eundem Io. And. in cle. unica. de re. permu.

73 Volentes permutare beneficia possunt inter se tractare, dummodo nihil concludant de permutatione, sed se dispositioni superiorum supponant, & hanc opinio secundum Pan. in d. c. quæsitum, est uerior, quamvis Ioan. An. post Host. uideatur sentire quod non possunt, in d. c. quæsitum, dicit tamen. Pan. ibi, quod hanc opinio est multum periculosa.

74 Præbendæ eiusdem ecclesiæ, & eiusdem qualitatis, permutari non possunt sine auctoritate superioris, secundum ueriores opi. secundum Pan. in tex. d. c. quæsitum, & Host. & Io. de Lig. in c. si eo. tit. licet Inn. in d. c. quæsitum. oppositum teneat.

75 Quando quis renūciat beneficio tenui, ut habeat pingue, secundum Fel. in c. uerisimile. de præsump. est præsumptio simonia, nisi ex alia causa sit præsumptio ad oppositum, ut quia cura est magna, & ipse est senex.

76 In tali commutatione potest dari pecunia in recompensationem temporalium præsentium, non autem spiritualium, quia esset simonia, nec etiam simpliciter, & sine determinatione debet dari ab altera parte, sed debet seruari cautela. tex. d. c. ad quæstiones, secundum Pan. ibi.

77 Si quis fiat monachus cum spe ut fiat abbas, & qui ordinatur ut

consequatur beneficiū, simoniam mentale committit, secundum gl. in c. cōsultu. 74. d. c. per laicos. non tamen tales dignitates adepti tenentur resignare, nisi pactū præcessisset, tunc deberet renūtiare, quia interuenit simonia expressa. c. si. de simonia. Et hanc omnia secundum Pa. c. cum ad nostrā. de elec. Tenetur tamē talis per penitentiam Deo satisfacere, ut probatur in c. si. de simo.

78 Beneficiū in commenda, secundum Pa. in c. cum olim. de re. permu. potest permutari, quamvis Fed. dicat simpliciter cōtrarium. Expectatiue uerō non, secundum eundem Pan. ibi, quia non excedunt personam, cui conceduntur: ut in c. cui. de præb. l. s.

79 Ecclesia concessa in commendam, secundum Fel. in c. si constituitur. du. accu. ad libitum concedentis potest renocari, secus si detur in titulum.

80 De ætate requisita primo ad Abbatem, & Abbatissam, supra Abbas. §. 1. Abbatissa. §. 1. & in c. indemnitatibus. de elec. l. s. & c. eum in cunctis. §. inferiora. de elec.

81 In prioratu cōuentuali habere sub se collegiū, requiritur ætas annorū 25. ar. in cle. ne in agro. §. ceterum. de sta. re. Si uerō sit prioratus non cōuentualis, exercens curam animarū, de cōsuetudine etiā debet habere annos 25. quia debet esse præbyter, ad quem ætas 25. annorū requiritur, cle. generalis. de æta. & qual.

or.

BENEFICIUM.

111

or. Si uerō curam non exercet per se, uidetur sufficere ætas 10. annorū. ut in d. §. ceterum. Si autem est prioratus sine collegio, & sine cura, sufficit ætas 7. annorū. ut uidetur uelle Fed. cōf. 47. Alii dicūt, & melius, quod saltem requiritur ætas 14. annorū. ar. in c. decorum. de æta. & qual. & in d. §. ceterum.

82 In Episcopatu ætas 30. annorū requiritur. ut in d. c. cum in cunctis. de elec. Si sit dignitas secularis beneficii inferioris, requiritur annus 25. ut in d. §. inferiora. quæ quidem ætas requiritur etiam in beneficio curato. ut in d. §. inferiora. Potest tamen Episcopus dispensare in personatu non curato. in anno 10. non autem in aliis dispensat. tex. in c. 1. de æta. & qual. l. 6. & Pa. in d. §. inferiora. ultimo not. In beneficio uerō simplici, & sine cura, secundum Cal. sufficit ætas 14. annorū. & est casus in dicto c. in decorum. licet glo. ibi aliter intelligat. nec sufficit ætas 7. annorū, quia talis non est idoneus regere ecclesiam, quum seipsum regere nesciat, & quando beneficiū sonat in nomen rectoris. Si uerō hoc beneficiū non sonat in uocem rectoris, sed est beneficium in ecclesia, requirens maturitatem consilii, ut canonice ecclesiæ cathedralis, secundum Host. & Ar. in d. c. si eo tempore. requiritur ætas 14. annorū, quia ante illam ætatem, nō potest sapienter iura tractare, &

hanc opinionē seruat curia. Si nō requiritur maturitatem consilii, sufficit ætas 7. annorū. hanc Pa. in d. c. super inordinata. de præben.

83 Cōferre beneficia ecclesiastica pueris existētibus aliis idoneis adultis, non solum inexcusabile, sed intolerabile uidetur, tum quia pueri tantum in spe sunt idonei, adulti autem in re, tum quia diuinū officium deuotē, & studiosē persoluere nesciūt, tum quia hoc reprehenditur. c. super inordinata. de præben. Et si aliquæ prouisiones in ecclesia ordinate sint pro pueris, non tamen beneficia ecclesiastica, secundum Caie. ibi, in summa.

84 Promouendos ad quodcūque beneficiū ecclesiasticum, sufficit secundū ueriores opinionē quod sit in minoribus, & quod habeat tēpus, ut possit promoueri infra annum in his beneficiis, quæ requirunt aliquē ordinē. Excepit de Episcopatu, in quo requiritur quod sit in sacris, c. à multis. de elec. secundum Pa. post Io. Cal. dudum. el. 1. de elec. & doct. ibi quamvis alii aliter dicant. Si tamē beneficium esset fundatum cum hac conditione, uel statuto ab Episcopo, uel ab institute beneficiū, non ualet promotio, nisi sit sacerdos, si conditio sic dicit, quod non possit promoueri nisi sit sacerdos. Et quādo est ab institute beneficiū, non intelligitur derogari per clausulas generales à Papa dicēdo, nō obstantibus quibuscūque, &c. Secus si esset

BENEFICIUM.

si esset ab Episcopo. Et Pa. in fine d. §. inferiora. c. suprascripti facit regulam generale, quod quilibet dignitas, uel personatus, uel officium, quæ habent curam animarum, requirunt sacerdotium: & consequenter tenentur accipere sacerdotium quam citius possunt, ideo debent habere tempus. Secus ubi non est cura, nec in iure specificatur de aliquo ordine, non tenentur ad sacros ordines ascendere, nisi aliter loci consuetudo haberet.

35 Qui infra annum, in ecclesiis parochialibus non facit se promoueri ad sacerdotium, in continenti est priuatus, ut d. Pa. in d. §. inferiora & per c. licet canon. de elec. l. 5. quod tamen non intelligitur in ecclesiis parochialibus collegiatis, ut in ca. statuti. de elec. l. 6. quia secundum Pa. non est tantum periculum, quia ibi plures sunt sacerdotes. Propter tamen studium, Episcopus potest dispensare, ut usque ad septennium habens beneficium cum cura animarum non teneatur promoueri ad sacerdotium, tenetur tamen in primo anno acceptationis, subdiaconatum accipere, cap. ex eo. de elec. l. 6. Et talis dum stat in studio, de bonis ecclesie potest accipere, quia in utilitatem ecclesie dicitur exponere, secundum Dominieum.

36 Accipiens beneficium, & non intendens clericari, tenetur de perceptis ad restitutionem, secundum tex. & glo. in c. commissi. §.

exteriorum, de elec. l. 6. & cõferens scienter ecclesiam indemne seruare tenetur. Secus si à principio bonam intentionem habuit, postmodum mutatus est, non tenetur, secundum glossam.

37 Semper in rescripto apostolico ad beneficia, intelligitur, si preces ueritati innitantur, cap. ex parte, de rescriptis. & de cura mentio debet fieri. Feli. in c. nostra, de rescriptis. c. 20. Expressio ualoris de iure communi non est necessaria, in impetratione, secundum glossam. in c. l. de prebendis, tamen si exprimitur, & sit maioris ualoris, impetratio non ualet, quia in gratiis apostolicis, causa habet uim conditionis, etiam si ex simplicitate fuisset dictum, nec ignorantia adiungetur, quia debet se informare. Debet etiam mentio fieri omnium beneficiorum, quæ quis obtinet tempore impetrationis, aliis gratiis sunt nullius ualoris.

38 Quando gratia fit motu proprio, non est necessaria mentio ualoris, nec curæ, uel alterius. Vide Feli. in cap. ad aures, de rescriptis. col. secunda. uer. de expressione ualoris. Ibi enim multe limitationes ponuntur.

39 Quando aliquis uisiosus, & de facto nanciscitur possessionem aliquius beneficii, etiam quod tenetur sit nulla: quia à non habente potestatem conferendi est data, alia beneficia, quæ simul cum illo teneri non possunt, dicuntur uacare, c. cum qui. de prebendis. l. 6.

Benefic

BESTIALITAS.

30 Beneficia habentes in multis peccant, ut si non resideant sine causa rationali, si fructus in malos usus conuertunt, si sunt circa curam animarum negligentes, & in multis aliis, de quibus iuxta prædicta sunt interrogandi.

BESTIALITAS.

Bestialitas est cum quis more bestiarum operatur in comedendo, occidendo, & coeundo, & communiter peccatum mortale est, nisi propter imperfectiõnem actus, uel iocis causa fiat. Vide Tho. secunda secunda. q. 158. a. 11. infra, Luxuria. §. 5. ut cum quis ad rem non eiusdem speciei per coitum accedit.

BIGAMIA.

Bigamia secundum Pe. de Pa. 4. sen. d. 17. q. 4. a. 1. est defectus ex secundis nuptiis proueniens. Et Tho. 4. sen. d. 27. q. 3. a. 1. dicit quod bigamus fit irregularis, quia significatio sacramenti non remanet integra.

Bigamia contrahitur, cum quis habet plures uxores de iure successiue, c. acutius. d. 26. & ambas cognouit. Secundum, cum simul plures habet, unam de iure, alteram de facto, siue ambas de facto, ambasque cognouit ea. nuper. de bigamis. Tertiõ, quando uiduam duxit uxorem. Et his omnibus irregularitas est annexa, ut dictum est. Intellige tertium modum, si uidua à primo uiro fuit cognita, & ipse etiam cognouit, est bigamus. Similiter si contrahit cum aliqua, quæ fuit ab alio

BIGAMIA.

113

cognita extra matrimonium, est bigamus cognoscens eam. Item contrahens cum uirgine, & cognoscit eam, quæ post permittit se ab alio cognosci, & postmodum iterum cognoscit eam, siue scienter, siue ignoranter, siue quomodocumque, efficitur bigamus. Item si contrahat cum aliqua, quæ prius contraxerat per uerba de presenti cum alio, non tamen consummauit cum primo, secundus ut sit non est bigamus. Quod si contraxit cum uirgine, & consummauit, illa postmodum permittit se ab alio cognosci, talis non fit bigamus, si eam non amplius cognoscit. hæc secundum Thom. & Per. de Pal. quarto, ubi supra. Nota quod nunquam fit bigamus, nisi contrahendo, & cognoscendo, nec requiritur commixtio seminis, sed sufficit, quod corruptat intrando pudoris claustra.

3 Mulier quia non est capax ordinis, non potest fieri capax huius defectus, scilicet priuationis executionis ordinis, ideo non dicitur bigama, & uir magis fit bigamus ex defectu mulieris, quam uir, quia ipse est quasi terminus ad quem, à quo fit denominatio respectu mulieris. Tho. supra.

4 Omnes bigami sunt priuati executione ordinis, & promotione, ita quod ad aliquem ordinem non possunt promoueri, nec actum alicuius ordinis sine dispensatione exequi, c. quotquot. 27. q. 1. & cap. 2. qui de. uel uo. &

h ibi

ibi Pa. in tertia not.

Omnis bigamus priuatur omni privilegio clericali, & est foro seculari astrictus, consuetudineque opposita non ualet, & ne tonsura deferat prohibetur sub anathemate. ca. unico. in text. de biga. l. 6. & glo. in uer. bigamos. restringit ad illos, qui in minoribus contraxerunt aliquo illorum quatuor modorum, adeo ut qui sunt in sacris, uel professi in aliqua religione approbata, illas penas incurrere non possunt, cui concor. Pet. de Palu. ubi supra. ar. 3. conclu. 1.

Contrahens cum aliqua, quam prius fornicarie cognouerit, postmodum cognoscit ut uxor, secundum ueriores opinionem non fit bigamus, quia carnem suam non diuinit in plures. Concor. Pa. & glo. in c. sane. de cle. co. iu.

Existeris in sacris, uel professus uotum solenniter continentis, & contrahens siue cum uirgine, siue cum corrupta, non est uere bigamus, quia matrimonium ibi esse non potest, sed est similis bigamo, si cum corrupta contrahatur tamen est irregularis siue cum uirgine, siue cum corrupta contrahatur. glo. in c. quotquot. 27. q. 1. differt tamen quo ad dispensationem contrahere cum uirgine, & cum corrupta, ut dicemus j. §. 9.

Bigamia non tollitur per baptismum, secundum Tho. supra, quia non soluit coniugium, ex quo bigamia sequitur. c. acutius. 26. d. nec in hoc tenetur Hiero-

nymus, qui oppositum uidetur tenere super epi. ad Titum. supra. Baptismus. §. 71. 72.

Papa potest dispensare in omni bigamia, quia irregularitas non est adiuncta bigamæ de iure naturali, sed tantum positiuo, secundum Tho. supra, & etiam quo ad omnes ordines. ca. lector. 34. d. Episcopus autem quo ad ordines minores potest dispensare. ca. 1. qui cle. uel uo. Cum religiosus autem ad euitandum discursum, potest etiam dispensare in ordinibus maioribus, ut quidam dicunt. cap. 2. qui cle. uel uo. etiam cum eo, qui existens in saceris, contraxit cum uirgine. in d. ca. 1. Dispensat etiam cum bigamo occulto, aliter non dispensat, secundum Pe. de Palu. supra. Cōcor. Pa. in cap. 1. qui cle. uel uo. j. Dispensatio. aliquid uide circa finem.

Qui cum pluribus fornicatur non fit bigamus, quia cōiunctio fornicaria non significat cōiunctionem Christi cum ecclesia. Th. 4. sen. d. 27. Heb. 11.

BLASPHEMIA.

Blasphemia consistit in attribuendo Deo aliquid, quod non conuenit, uel negando aliquid, quod ei conuenit, uel attribuendo creaturæ, quod soli Deo conuenit, uel Deo aut sanctis iniuriam irrogando, uel dicendo maledictus sit, &c. uel nominando membra pudenda Dei & sanctorum, cum indignatione. Sic etiam irrogatur iniuria, uel remouendo à sanctis, quod Deus dicit

in

in eis esse, uel attribuendo eis, quod dicit non esse. hæc enim redundant in Deum, qui in sanctis est gloriosus, uel dicendo, sic ueniat Deo, imprecando Deo malum, quasi ipse his sit subiectibilis. ex Thom. secunda secundæ. q. 13. a. 1. & Caieta. ibi. uer. blasphemia. Et est peccatum mortale, quia talibus blasphemis poena mortis infligitur. Levi. 24. quod non fieret, nisi propter mortale. Et est grauius contra Deum, quam contra sanctos. Nec quis si sit mentis compos, blasphemando à mortali excusatur, nisi quando inaduertenter ex lapsu lingue, uerba blasphemie profert, non aduertendo sensum uerborum, quod si aduertisset non protulisset. Est enim tunc tantum blasphemia materialiter, ideo neque passio extranea, neque consuetudo, tales à mortali excusat, secundum Caieta. ibi. supra. ubi dicit, quod dicere ad corpus, uel ad sanguinem Dei, siue iurando, siue resonnando in rixa, non est blasphemia, quia ex quo Deus homo factus est, habet carnem & sanguinem: nec est mortale peccatum, nisi dicatur per modum iniuriæ, uel mendaciter assumeretur.

Blasphemia est maximum peccatum, quia opponitur confessioni fidei, & maius est quam periurium, secundum glo. Ephe. 4. super illud, Blasphemia tollatur à uobis. Est etiam grauius homicidio. Grauius enim est Deum uelle offendere, quam hominem.

quod blasphemans intendit.

De blasphemorum poenitentia qualis debeat esse, quantum hodie non seruetur, inde capit. statimur. de male. has poenitentias ibi positas non refero, quia secundum Pa. ibi, non seruantur. Sed maior poena ponitur, in nostra sessione Concilii Lateranen. sub Leo. x. infra. §. 1.

Blasphemantes Deum & sanctos, etiam secundum leges, ultimo supplicio debent puniri. Sal. in l. 2. C. ad l. iuliam maiest. & Cy. in l. 3. C. de re. credi. & intelligitur quando ex consuetudine fit, & in contemptum. & gl. in ca. si quis per capillum. 22. q. 1. Et per ultimum supplicium, mortis poena intelligitur.

Blasphemia non est amplius casus reservatus, cum solennis presentia, quæ blasphemis imponebatur, non sit amplius in usu, ut infra. uer. casus. §. 8. & dispensatio. §. 16. Alia poena imponitur in concilio Lateran. in nostra sessione, quam non refero, quia non est usu probata, in qua imponitur confessionibus, ut blasphemos sine grauisima poenitentia non absoluant.

BVLAE.

Viri Papales, possunt deprehendi falsæ. comparando scripturam ad scripturam, modum dicendi, chartam considerando, an sit rasa, & pulchra, an sint ibi in scriptura consueti tractus calami, & puncta solita fieri, si sigillum sit omnino

h 2 comp

CALIX.

completū, & aequale, si Episcopus uocatur frater, & Cardinales fratres, & inferiores filii, si est uera latinitas, uel falsa, & alia, de quibus Pa. de cri. fal. c. quāu graui. & cap. licet, ubi nouem modi no. & de rescrip. per totum.

- 2 De excommunicatione falsariorum, infra, excommunicatio. 12. Si aliquid conceditur in privilegio quod ab omni æquitate deuict, & à communi cursu privilegiorum, præsumitur à sede apostolica non emanasse, secundum Pa. in d. c. quāu graui.

CALIX.

- 1 Calices in quibus sanguis Christi consecratur, secundum Thom. 3. quæstio. 83. a. 3. debent fieri ex auro, uel argento, uel stanno, de con. d. r. c. uasa. non ex ære, aurichaleo, ligno, utro, uel lapide. Concor. Pa. in cap. si. de cele. missa. & Petrus de Palu. 4. d. 13. q. 2. a. 5. qui dicit ex alia materia fieri non posse.

- 2 Calix debet consecrari, & perungi chrysimate, secundum Petr. de Palu. supra, in quo non licet Episcopo dispensare, ex ordinatione Syluestri Papæ. in ca. 1. de sac. unc. nec perdit consecrationem, nisi perdat formam principalem, ut si modica refectione cippi, uel pedis indigeat, non propter hoc exaccratur. Si autem separatur cippus à pede, ut fit in calice tornauli, uel aliter, secundum Petr. de Palu. indiget consecrari iterum, quia nec pes sine cippo, neque cippus sine pede,

CALVMNIA.

consecrari potest, secundum eundem Petr. Quidam uero dicunt, quod quando per artem sic fit, ut possit separari, & coniungi, & ita consecratur, quod etiam si separaretur, non amittit consecrationem, & ita uidetur esse in usu apud quosdam dominos, habentes huiusmodi calices, quos separant, ut minorem locum occupent, & facilius portentur. Neque hæc opinio uidetur reprobanda.

Calix argenteus consecratus, si deuretur, est iterum consecrandus, quia consecratio fit in superficie, secundum Petr. de Palu. Secus uidetur si deauratio propter usum cadat, quia consecratio non ita uidetur esse in auro, quin etiam sit in argento, nec est simile de decrustatione parietis ecclesie, quæ indiget consecrari propter decrustationem, secundum gloss. in cap. ecclesiis. de con. d. 1. ita seruat consuetudo legis interpret.

Calix per aliquos ictus datos à fabro, non probatur in iure, quod exaccratur. A quo consecratur, uide infra. Consecratio ecclesie. §. 1. Calicis consecratio uidetur posse fieri ab abbatibus, qui utuntur insignibus episcopalibus, quando habent hoc ex consuetudine, ut dicit Car. in ele. attendentes. de sta. re. supra, Abbas. §. octauo.

CALVMNIA.

Alumnia est falsa, & matitiosa impositio criminis, secundum

CAMP'S OR.

117

eundem Tho. secunda secunda, quæst. 58. a. 3. quomodo est peccatū, supra, Accusatio. §. 11. Hoc peccatum non solum penitentia deletur, sed oportet proximo læso satisfacere. Si autem quis alteri ex errore imponit crimen falsum, non incurrit formaliter calumnie uitium, sed tantum materialiter, teneturque ultra penitentiam satisfacere læso. Fuit enim in culpa: non enim debebat asserendo proferre, quod pro certo nesciebat, in alterius præiudicium, & cum notabiliter proximi læserit, mortaliter peccauit. Debebat enim aduertere, quia de bono non paruo proximi agebatur, negligentia in hoc fuit mortalis.

CAMP'S OR.

- 1 Campsoria ars, secundum Caiet. in quol. de cambis, est negotiatio in commutatione numismatum. Et quauis à philosopho uituperetur, & ratione materix, quia tantum numismata tractat, à proprio numi usu diuertens, & ratione finis, quia lucrī gratia, quod sine caret, fit. Si tamen ex parte camporis bono fine honestetur, puta propter familie sustentationem, uel alio bono fine exerceatur, erit licita. Et dicit Tho. opuscul. 73. c. 13. quod ars camporia utitur de se numismate ad debitū, & idoneum usum. & quod illud lucrū, uel illud plus, quod accipitur à camporibus in tali permutatione monetæ, non accipi-

tur ratione pecunie, quæ de se non parit pecuniam, seu de se est inuendibilis, sed ad uitandū damnum siue ratione periculi, uel interesse, ut subueniantur salariis personarum, domorum, & ministrorum, laboribusq; & expensis in arte necessaria, & licita, ne frustra ponant operam, & sudorem suum ad aliorum utilitatem, neque Dominus hos campsores de templo expulit, quia sit illicita, sed quia in tali loco fieri non debebat, secundum Tho. opuscul. supra.

Pecunia formaliter sumpta secundum ualorem, quem ex statuto legis habet, est inuendibilis, ut dicit S. Thom. supra, est enim mensura in permutationibus, ut dicit idem Thom. Primo de re. princ. ca. 14. cuius primus usus est permutatio pro rebus uenalisibus necessariis ad humanam uitam. Secundus usus est commutatio pro alia pecunia, & ad hoc utitur ars camporia. ex Caiet. in quol. supra. Materialiter autem sumpta, ut est aurum, uel æs conflatus, potest uendi sicut ceteræ res, & locari.

In cambis datur talis regula, uidelicet, Quotiescunq; in cambis arbitrio donorum, & peritorum in tali arte, pars capiens cambiū nō magis grauatur, quāu dāns, nec econuerso, & distantia temporis nil lucrī affert, nunquam est ibi peccatū mortale, nisi obliqua esset intentio. Sil. usura. 4. q. 2. ibi enim iniustitia non est.

CAMBIUM.

4 Cambiorum tria sunt genera, videlicet minutum per literas, & fictum. Primum cambium reale ad minutum, ut si campfor det aureum, & accipiat pro fcontro monetam, vel e converso, & accipit aliquid moderatum secundum consuetudinem patrie pro suo labore, & quia servit communitati, ultra pretium, hoc licitum est, secundum Caiet. in summa ibi, & quol. non tamen hoc licet omnibus, sed tantum his, qui tenent mensam paratam communitati servientes, secundum Caieta. q. l. supra. quantumvis Rosel. ver. usura, c. d. c. in si dicat quod etiam alius licet: prima tamen opinio verior est, quia qui non tenet mensam, parum temporis expedit in numerando, pro quo talem mercedem habeat. Debet tamen hoc cambium sine omni fraude fieri, & avaritia. Vide Ar. bo. secunda parte. titu. l. c. 7.

5 Secundum dicitur cambium reale per literas, & fit duobus modis, & primo sic, Petrus habet Mediolani C. aureos, quos vellet habere Romae, dat campfori ut respondere 95. & reliquos lucratur. Hic contractus est licitus, propter rationes predictas, & propter periculum portandi pecunias. Secundo modo sic fit, Petrus Mediolani habet C. ducatos Venetorum, quos vult Venetias portare, & ibi expendere, quia plus ibi valent, invenit campforem indigentem pecunia Mediolani, & habentem banchem pro Ve-

netiis, cui tradit dictam pecuniam ad forum cambii pro Venetiis, ubi recipit C. & quinque, quandoque plus, quandoque minus. Si hoc plus recipit non ratione expectationis, sed quia volebat sibi providere pro suis necessitatibus Venetiis, contractus est licitus. Cursum enim monete hoc operatur, & monetarum diversitas, & industria accedit rei licite, ff. ad l. fal. l. fina. si autem intenderet principaliter lucrum propter expectationem, esset mutuum cum intentione lucri, quod usura esset.

6 Caieta. in summa dicit, quod cambia vera & realia, quibus moneta in uno loco, ac tempore accipitur, & alio loco, & tempore redditur, prout in loco redditis, tempore restitutionis marchia aut valet, cessante omni fraude, sunt licita. Si tamen haec ad prolixius tempus sunt, aut protrahuntur, ut ex longiori tempore plus lucratur, ad usuram declinant: quia dum temporis, quo pecunia occupata tenetur, ratio habetur, ad eum usure modum labitur, quo tempus vendi dicitur.

7 Tertium cambium dicitur fictum, quorum aliud est verum, aliud fictum. Cambia vera, multis modis variantur secundum variationem locorum, & temporum. Ut, do tibi Duca. C. lanuz, & hinc ad mensem restitues mihi tot libras, quot valet ducatus Venetiis, ubi verisimili-

ter

CANONICATVS.

ter plus valebit, licet aliquando minus valeat, tamen ut in pluribus semper plus valet, vel secundum quod aliter tales contractus variantur, quia quasi infinitis modis variari possunt. Et cum expectatur lucrum propter dilationem temporis, videtur usura, 9 sicut mutuas granum, quod alio tempore, quo verisimiliter plus valebit est recepturus, & tamen non erat illud usque ad illud tempus servaturus, c. naviganti. & c. in ciuitate. de usu. Sicque non est licitus. Similiter quoniam in tali mutuo intenditur principaliter lucrum. Secus videtur quando lucrum ratione interesse, vel expensarum accipitur, vel quia dubium est, quod minus valeat ex eo quod se periculo exponit, vel quando principaliter facit, ut amico seruiat, & non cum proprio damno, tunc videtur licere. Sed quoniam hi casus horum cambiorum sunt dubii, quibusdum doc. tenentibus licere, quibusdam non licere, ideo oportet semper regulam suprapositam inspicere. Et quia breuiter haec sunt summata ex Caieta. & Tab. & Sil. ideo vide latius ibi, & verbo usura, §. 15. & Sil. usura. §. 4. & infra, §. 11. vide aliquid. & circa si. de pagis.

8 Aliud cambium est fictum non reale, sed fictum. Ut cum campfor lucrari intendens Petro egeno, dat Romae certam summam pecuniae sub nomine cambii de Venetiis, vel Londres, & tamen ibi

Romae ficta est restitutio, utrinque scienter, siue fiant literae & non presententur, siue non fiant, hoc secundum veritatem non est cambium, sed vere mutuum, sed nomine cambii palliatum, & sic est usura.

Fit etiam hoc modo, Petrus egens pecunia recipit a campfore Mediolani C. duc. hinc ad mensem restituendos ibidem, secundum quod tunc valebunt Venetis secundum cursum cambiorum decem libras grossorum, quae regulariter C. duca. equivalent, sed in cursu cambiorum Venetiis quandoque excedunt, quandoque exceduntur. Hic secundum veritatem est contractus mutui nomine cambii palliatum, & cum sit spe lucri, est usura, contra illud Luc. 11. Mutui date &c. & quia communiter plus valent, ideo hic usura est. Posset tamen excusari campfor, si in promptu haberet eum illis C. duca. cambium pro Venetiis, sed ut seruiat Petro, dat cum hoc pacto, si tamen tale cambium sit secundum se licitum, quod supponitur. Ex Caiet. in quol. supra. Haec materia cambiorum est difficilis, & experti mercatores plus de ea sciunt circa practicam, quam plerique doctores.

CANONICATVS.

Canonatus non est dignitas, tamen in magno honore ponitur, in choro, & processione praecedit Abbatem, quia sunt collaterales Episcopi, quantumvis Abbas sit dignior, secundum

h 4 Felia

CANONICA PORTIO.

Feli. in c. pastoralis. de offi. dele.

2 Canonici non potest committere extraneo ea quæ ad tractatum capituli pertinent, ne extraneis secreta capituli reuelentur, sed bene uni canonico. Feli. in c. non potest. de prescri. 3. col.

3 Canonici debet facere quæ ad canonice officium spectant, quod si puer est, per alium faciat. c. 2. de acta. & qual.

4 Canonici habet nocem in capitulo, nisi sit puer, uel non in sacris, & non potest esse laicus. c. cum M. Ferrarien. de consue. in glo. & non potest agere pro alio canonico, quantum in canonice tu sint coniuncti, nisi habeat mādātum. Feli. supra.

5 Canonici habens capellam, dum in ea celebrat, non percipit distributiones illa hora canonicis currentes, quia non ut canonicus, sed ut capellanus celebrat. Fel. c. cū olim. de sen. & re. in.

6 Canonici uadens ad horas canonicas principaliter propter distributiones, mentale simoniam committit. Feli. c. ex parte. el. 1. de of. deleg. Quando non debent distributiones recipere, supra. Beneficium. §. 55.

7 Canonici possunt remouere propria autoritate statuta sua iurata, non autem si sunt per Papam confirmata: & si contrariū tenet, licet sint perierit. Feli. c. cum accessisset. de consue. An episcopus cum illegitimo possit dispensare, supra. Beneficium. §. 33.

8 Canonici regularis ad reli-

gionē monachorum transire potest, & non ecōtra, nisi sint laici, secundū Tho. secunda secundæ, q. 189. a. 8. ad 2. Intelligit tamē superioris petita licētia, ut in c. statumus. 19. q. 3. infra. religio. §. 14.

Canonici sunt recipiendi literati, seu nobiles uiri, secundum glo. in l. societates. uer. non super pleat. ff. pro socio.

10 Acquisita per canonicum intuitu ecclesie, seu prebende, non cedūt successorī in prebenda, sed capitulo. Vide Ab. in c. relatum. el. 2. de test.

CANONICA PORTIO.

Canonica portio, de iure de cretorum delicta, & à canonicis approbata est, ideo canonica dicitur. c. de his. 10. q. 1. Quādo quis eligit sepulturam alibi quā in sua parochia, de omnibus, quæ illi loco ubi eligit sepulturam dimittur, sua parochia lis ecclesia debet habere canonicam portionem de iure communi, nisi ex priuilegio, uel aliis exceptionibus aliter sit ordinatū, secundum An. Flo. 3. parte. c. 5. tit. 10. c. dudum. cle. de sepultu.

Canonica portio est duplex, una quæ debetur Episcopo ab omnibus ecclesiis diocessis, ut in d. c. de his. alia quæ debetur ecclesie si parochiali, in d. c. dudum. que est uaria, secundum uarias locorum consuetudines, quæ debent seruari, de sepul. c. certificari.

Canonica portio, quæ Episcopo debetur, secundum Pa. in c. officii. de testa. no. primò diuersificatur,

CANONICA PORTIO.

111

ificatur, etiam secundū diuersas locorum consuetudines, quo ad quotā, ut in c. certificari. de sep.

4 Canonica portio in parte, & in totum potest prescribi, & sufficit tempus sine titulo. de cuius principio non extat memoria, quia illud habet uim tituli, ut in c. primo. de prescri. li. 5. Hæc secundum Pa. in d. c. certificari. ubi etiā dicit se hoc cōsuluisse. Concor. Pe. de An. in tractatu de canonica portione, & hoc uerius, quantum Host. in summa de sepul. cum Gos teneat oppositum, & Pe. de peru. in simili trac. dicat, quod requiritur titulus, uel tempus, cuius contrariū memoria non existat.

5 Per pactū dicte quartæ renunciari non potest, quando ecclesia damificatur, secundum An. in c. pactum. de pact. li. 5. secus si non damificaretur.

6 Canonica episcopalis debetur, secundū Pa. in d. c. officii. solum ab ecclesiis Episcopo subiectis, non autem ab exemptis, uel Papæ immediatē subditis, & sic cōmuniter tenetur à doc. & hæc est uerior opinio: quia hæc quarta datur Episcopo ratione sollicitudinis, quā de ecclesiis sibi subditis debet habere tantum, ut in c. conquirente. de of. or.

7 Exempti tenentur soluere quartam canonicam Papæ, secundum Pa. in c. requisisti. de testa. legatus tamen de latere non potest petere, quia non est diocesanus exemptorum. c. autoritate. de

priu. lib. 6. in glo.

8 Episcopo debetur quarta de omnibus legatis factis quibuscūque ecclesiis, uel priuilegiis, & etiā quarta decimarum, & eorū quæ ueniunt occasione funeris, ut in d. c. requisisti. & Pa. ibi. Fallit tamen secundum dictū Pet. de An. ubi supra, in 7. casibus. Primò, in relictis pro ornamentis ecclesie, ut not. doct. in c. fi. de testa. inter quæ computantur calices, cruces, paramenta, & similia, secundum Inno. in c. ad sedem. de resti. spo. Secundò, in relictis pro redimendis, ornandis, uel reparandis diuersis ornamentis, secundum Inno. in c. fi. de testa. Idē si pro libris diuino officio necessariis, uel monumento fiendo. Tertiò, in relictis pro fabrica ecclesie, quæ reparatione indiget, & portio pro fabrica non habetur sufficiens. Secus quādo non indiget, secundū Host. Quartò, in legatis pro luminaribus. Quintò, in legatis pro annuatim annuatim celebrando, in c. cū creatura. de cele. nus. similiter pro septimo, uel trigesimo, uel huiusmodi secundū Host. in d. cap. fin. Sextò in relictis ad cultum Dei perpetuum, ut quod omni anno fiat tale festum, uel in tali capella dicatur omni die una missa, &c. in cap. fin. de referi. libro sexto. Septimò, secundum Pa. in d. cap. requisisti. in oblationibus, & in donatione in uita. cap. de his. de sepul. & quando relinquuntur inuitu personæ: ut quia est filius, uel frater,

CANONICA PORTIO.

frater, secundum Hostien. dummodo non fiat in fraudem: in dict. cap. requisisti. uel si extant privilegia aliqua. de quibus infra, §. 17.

9 De relictis hospitali religioso, id est, autoritate Episcopi constituto, debetur quarta, secundum Pa. in d. ca. officii, etiam si relictum sit factum pauperibus talis hospitalis, secundum Ioan. An. quia praesumitur, quod qui reliquit habuerit respectum ad locum, non ad personam. Si uero relictum fiat pauperibus absolute, sic non debetur quarta. Nulli. C. de epi. & cleri. Si hospitale non est religiosum, & ille cuius autoritate constructum fuit, mortuus est, Episcopus quartam habebit, secundum Pa. ibi supra. licet diuerse sint opinioniones, quia Episcopus habebit curam. Si autem uiuit, non debetur quarta, quia uidetur tunc relictum esse pauperibus simpliciter. Ideo ex hoc sequitur, quod de relictis confraternitatibus, siue societatibus, non debetur quarta Episcopo, ut tenet Pa. supra.

10 Siquis relinquit C. senta distribuenda pauperibus, uel pro puellis nubendis, non debetur quarta. c. ex parte. el. 3. de uerb. sig. Secus si relinquatur ut per aliquod hospitale distribuatur, cuius cura habet Episcopus.

11 De legatis factis alicui ut singuli personae, ut quando relinquitur clerico administratione

non habenti, uel praelationi, seu alicui canonico, secundum Pe. de peru. supra. & in d. ca. requisisti. §. h. uel cum relinquatur leprosis morantibus in tali loco, uel domo, uel eremitis, uel fratribus in aliquo loco morantibus, uel quibusdam mulieribus, pro dote, uel uiduis, peregrinis, uel huiusmodi, in quibus cessat c. ex parte. el. 3. de uerb. signific. non debetur quarta. Idem tenet Inno. in cap. relatum. de sepul. Idem dic de legatis pro male ablatis, quia non sunt legata, sed debita, siue restitutio sit certa, siue non, secundum eundem Pet. supra. Idem de legatis ecclesiae extra diocesim a suo subdito, non debetur quarta. Con. Ab. in d. ca. requisisti. Intellige tamen omnia, nisi consuetudo aliter habeat, quae esset seruanda.

12 De quarta parochiali studium uidetur gloss. in cap. cum quis. de sepul. quae dicit, quod uel seruetur consuetudo, uel saltem de tur quarta. Ideo si patet de consuetudine, illa seruatur. in cap. certificari. de sepul. si non, tantum quarta detur. in cle. dudum. quauis aliqua iura dicant, medietatem, aliqua tertia partem. Quo autem ad fratres praedicatores, & minores, determinatum est, quod soluant quartam, reprobata omni alia consuetudine, in d. cle. dudum. Idem dicit Io. An. quod quartam soluant, & non ultra. Vide infra, §. 17.

13 Potest etiam ex consuetudine introda

CANONICA PORTIO.

135

introduci ut nihil soluatur, sicut supra, de canonica portione Episcopi, dictum est.

14 Quarta parochialis debet solui de omnibus, quae neniunt ratione funeris, & de legatis factis ecclesiae, apud quam electa est sepultura. in d. cle. dudum. & de sepul. per totum. Fallit tamen quando consuetudo est in oppositum, secundum Pet. de peru. supra. & in illis 7. casibus dictis supra. de quibus quarta episcopalis non soluitur. in c. h. de testa. & quando ecclesiae donatur inter uiuos. c. de his. de sepul. li. 6. §. si uero. Et quando sepultura electa in aliquo monasterio, sanus existens, illud intrat animo mutandi uitam, & magis si proficetur, quia tunc desinit esse parochianus alterius ecclesiae, secundum Arc. in c. beneficium. de regula. lib. 6. Idem dic de leproso, qui intravit domum leproforum, secundum Ge. non debetur quarta. Secus de eo, qui recipitur in confraternitatibus. quia retinet proprium. cap. cum & praelaturae. de privilegiis, quia debetur quarta. Secus cum reservato sibi tantum usufructu, donat bona sua, quia tunc gaudet privilegio religionis. c. cum privilegiis. de priuile. De nouitio, infra. Nouitius. §. 18. Item quando quis legat ecclesiae, in qua non sepelitur, non debetur quarta, secundum Pa. in c. pen. de sepul. & est uerior opinio.

15 Si quis ex eo quod ecclesia e-

rat interdicta, uel ciuitas, sepelitur apud fratres, ipsis fratribus inuitis, cum multis oblationibus, non debetur quarta, secundum Fed. cōsi. 119. & Ge. in d. ca. de sepul. lib. 5. quia talis tempore interdicti, non potuit eligere sepulturam apud fratres, ut no. Inno. in d. c. cū & praelaturae. Imo dicit idem Fed. q. si fratres mendicantes spōte sepelirēt, quantum de uoluntate interditi tenerentur, non tamen de quarta. Vnde dicit Inno. in c. nostra. de sepul. q. quando non de iure, sed de facto quis sepelitur, debetur corpus, & omnia quae ratione sepulture facta sunt, sed non legata facta.

16 Si parochialis ecclesia ex culpa sua, & non parochianorum, est interdicta, & aliquis eligat sepulturam apud aliam ecclesiam, uel sepeliatur ratione suorum maiorum, non debetur quarta, ut notat Ge. in c. de sepul. lib. 5. Idem si quis reuocat electionem sepulture, & non legatum, & alibi sepeliatur, quia paria sunt non eligere, & electionem mutare. Ita con-soluit Fed. consilio 10. non debetur quartam. Item quando elegit, sed non sepelitur ex facto heredum, uel ex facto contigenti, non debetur quarta, quia uerba sunt intelligenda cum effectu. ff. quod quisque iur. l. 1. & ita tenet Felin. supra. dummodo haec non fiant in fraudem. Ber. in d. capi. de his. dicit se circa hoc dubitare. Gem. uero uidetur aduersari.

Item

CANONICA PORTIO.

17 Itē ratione privilegii non debet solui quarta de legatis, dicta Cle. dudum. Et tales sunt fratres predicatorum, & minores, per privilegium Benedicti xi. quod incipit, inter cunctas. Non enim tenentur de rebus, & legatis ad canonicam portionem, nec ad quartam episcopalem. Et per privilegium Gre. xi. quod incipit uirtute conspicuos, non tenentur de his que legantur pro ornamentis, libris, fabrica, luminaribus, anniverfariis, septimo, trigesimo, pitatus, uictu, impedimentis, annuis censibus redimendis, domibus, prediis, ortis, aliisque locis, &c. Et Sixtus quartus, in privilegio, quod incipit, Regimini. determinat quod de candelis, que dantur in manibus fratrum, non soluantur quarta. In privilegiis minimorum Iulii secundi, neque quarta funeralis datur: quibus privilegiis fratres predicatorum gaudent, per breue concessum magistro Thom. Caieta. a Leone 10. quod incipit, Cum inter, &c.

18 Si defunctus suae ecclesie parochiali reliquit 50. hoc modo, ut sit illis contenta, ecclesie autē in qua eligit sepulturam, mille, uel huiusmodi, si sacerdos sciuit legatum, & recipit, uidetur renuntiare iuri suo, nec potest ultra petere, secundum Ray. Si uero absolute relinquit, & sacerdos absolute recipit, poterit de reliquis portionem canonicam petere. c. officii, de testa. nisi appareat de intentione testatoris, quod no-

luerit hoc in sortem poni, & tunc poterit supplementum petere. Itē intelligas de quarta episcopali. 19 Socrates eligit sepulturam in ecclesia parochiali. & nihil ei in testamento relinquit, alteri autem ecclesie multa legat, si est consuetudo quod eligens sepulturam in propria ecclesia aliquid relinquat ei, secundum Ray. potest ab heredibus illud petere, non iure actionis, nec differendo propter hoc sepulturam, sed superiorum auxilium implorando. c. ad apostolicam, de summo. Si autem non est consuetudo, exceptis funebribus, nihil potest petere, nisi deprehenderetur dolus.

20 Si quis dimissa ecclesia in qua sui maiores sepeliebantur, aliam pro sepultura eligit, ecclesie dimissa non debetur portio canonica, sed ecclesie, in qua consuevit recipere sacramenta. c. cum quis, de sepul. lib. 6. quia illi ecclesie debetur. Si uero quis tractat lit domicilium, & moritur antequam nouum domicilium acquirat, debetur ecclesie parochiali in qua moritur, secundum Ar. in cap. 1. de sepul. lib. 6. quia ibi debet sepeli, nisi alibi elegerit. Innocen. uero in cap. nos. de sepul. dicit quod ecclesie cathedrali debetur. Si autem in diuersis locis habet domicilium, diuidetur, & hoc est equum, secundum Innocen. & Hostien.

21 Si quis in una ecclesia audiat diuina, & in alia recipiat sacramenta, dabitur ecclesie in qua recipit

CANONIZATIO.

115

recipit sacramenta: ar. in d. cap. cum quis, de sepul. quia ista datur parochialibus ecclesiis, nisi de consuetudine aliter appareat. Et hæc opinio uerior est, quam sequitur Pif. uer. sepultura. §. 3. & Ar. flo. licet quidam dicant, quod debet diuidi, si utraq; habet cœmeterium, & curam.

22 Si quis in plebe tantum accipiat baptismum, reliqua uero sacramenta in capella, tunc superior arbitrat, quis horum plus laboret, secundum Pa. in d. c. de his, ubi hoc dubium mouet.

23 Quando quis in sua parochia propter longam uacationem non potest audire, nec recipere sacramenta, & alibi sepulturam eligit, non debetur quarta, secundum Bald. in suo tractatu, quia cum quarta pro labore detur, ut in cle. dudum, de sepul. cessante labore, debet cessare merces. Et hæc opinio melior, quamvis Host. & Ioan. An. in c. relatum, de sepul. teneant quod debetur.

24 Quarta huiusmodi sic extrahenda sunt secundum Host. in summa, de sepul. Primo, quarta episcopalis, quia antiquior: deum parochialis, si uenit extrahenda, quæ si prius extrahenda fuisset, Episcopus habebit quartam quartæ, & quartam de reliquis.

25 Si testator in uita soluit, nihilominus soluetur quarta, secundum Archie. flor. & Io. Pau. quia uidetur soluere ut legatum.

26 Si infirmus facit se transferri de una parochia ad aliam, non

propter hoc prima ecclesia priuatur canonica portione, secundum Ray. argu. in d. c. de his. Et secundum Archiep. floren. procuratores relinqui his, qui non solunt quartam, teneantur ad restitutionem eorum, in quibus fraudate sunt ecclesie parochiales coram Deo.

27 Si episcopus sepeliatur apud fratres mendicantes, quarta debetur ecclesie cathedrali, quæ est eius parochia, ubi debet sepeliri, quando eligit alibi sepulchrum, secundum Francisc. in dicta, cle. dudum.

CANONIZATIO.

1 **C**olere aliquem pro sancto non licet sine licentia Papæ: secundum c. 1. de reli. & uene. sancti. etiam si in uita miracula fecisset, intellige pro sancto, & publicè, secus si secretè quis orat aliquem, quem beatum credit, secundum Inno. in c. 2. eo. tit.

2 Non licet uenerari reliquias nouas publicè, & tanquam sanctorum, in d. c. 1. neque reliquias illorum, de quib. dubium est an sint sancti, per d. c. 2. & hæc no. Pan. in d. c. 1.

3 In canonizatione sanctorum pie credendum est iudicium ecclesie non errare, secundum Tho. quol. 9. a. si. & glossin cap. unico, de re. & ue. san. lib. 6. De ueneratione imaginum sanctorum dictum est supra, Adoratio. §. 6. & infra, Imago. §. 1.

CANTVS.

Cantus ad hoc inuentus est, secundum Tho. secunda secundæ.

CANTVS.

cundz. q. 91. a. 1. ut affectus hominis prouocetur in Deū. Et quia ex diuersis melodiis, animi hominum diuersimodē disponuntur (ut d. Boē. in prolo. musices) ideo salubriter catus in ecclesia fuit institutus, ut infirmorum animi ad deuotionem prouocetur. Si uero cantus solum ad delectationem sunt, uel trahūt, sunt uituperandi, & non liciti, ut in c. cantantes. 2. c. d. & secundum August. cap. 10. li. confes. sed magis uitandi sunt, qui ad lasciuia prouocant, quia cōtra intentionem instituentis sunt.

2. Quidō senatores, & cātatores huiusmodi, melioribus possunt uacare, ut prädicationibus, confessionibus, studio, & huiusmodi, debent his uacare, & sic intelligitur ca. sancta Romana ecclesia. 13. distinctione.

3. An autem organa, uel instrumenta musicalia sint sonāda, uidetur dubium, quia S. Thom. secunda secundā, sup. a. 2. ad quartum, dicit huiusmodi magis mouere animum ad delectationē, quam formare interiorē bonam dispositionem, & quod patres in testamento ueteri utebantur illis, quia populus erat rudis, & durus, & in figuram.

4. Cantans seu pulsans in instrumentis musicis in diuinis officiis uana ex intentione ingerēdi ille uana, & prouocatori ad impudicitiam, & huiusmodi, manifeste est mortale peccatum, non solum in diuinis, sed etiam extra

ex genere suo. Si uero sunt tantum uana, talis sonus, uel cātus, dupliciter contrariatur diuino cultui. Primo, quia non excitat mentem ad deuotionem, sed ad uana, quod est contrariū actui diuini cultus. Secundo, quia cultus Dei reddendus per canentē, uel pulsantē falsificatur, & illi actus ad primam superstitionis speciem spectant, quia Deo cultus indebito modo exhibetur. Et quia superstitio ex suo genere peccati mortale est, ideo pulsare, uel cantare in diuinis officiis ex intentione, siue mala, siue uana, huiusmodi uana, ex suo genere mortale est. Si quis tamen nesciens propter hoc iniuriam facere Diuino cultui, & si crederet, nullo modo faceret, sed tantum credit esse uanum, & gratia uana delectationis hoc facit, excusaretur à mortali superstitione. Infra, Organum, per totum.

Qui ex intentione inter diuina talia miscet, quę si exprimeret uerbis, à mortali nō excusaretur, à grauissimo, & fortē mortali peccato non excusatur, iniuriam enim rebus sacris facit, quod est species sacrilegii, ex alia parte, loco sacro iniuriam infert.

6. Si uero hæc præter intentionem cuiusque materię, sed solum intentione soni, uel cantus fiant, tunc non erit secundum se peccatum, sed ratione usus, uel enctus, potest esse peccatum, ut si usus talis soni, est communiter accommodatus ad materiā decentē

CAPITVLVM.

127

decentē sacra, uel si ex hoc communiter animi ad uana excitantur: & posset esse mortale, ut si esset multum ad uenera excitationis, uel multum distractionis. Si tamē in supradictis interueniret scandalum pusillorum, esset dimittendum. hæc ex Caie. in secunda secundā. q. 91. a. ult. Vide infra, Organū. per totum. Ambrosius auctore Aug. li. 9. confes. in ecclesia Mediolanen. cātum instituit, quem non instituit, si esset illicitus. Consuetudinem ergo ecclesie bonam sequamur.

CAPITVLVM.

1. IN capitulo prælati religiosus præest, sicut iudex ecclesiasticus in foro iudiciali super illos, qui sunt suę iurisdictionis, unde ad ea potest ex præcepto subditos obligare, ut ei pandatur illa, propter quā potest iudex ecclesiasticus in foro iudiciali iuramentum exigere. Tho. quol. 1. q. 8. a. 1.

2. Capitulum sede uacante absolue re ab excommunicatione à iure, uel ab homine, à qua Episcopus, potest, nisi à sede apostolica sit ei specialiter interdictū, in c. unico. de maio. & obe. l. 6. dare etiā confessorē, & absolue re à casibus Episcopo reservatis, ut not. Pa. post Sed. in c. eū olim. de maio. & obe. non tamen succedit in alienatione. sup. Alienatio. §. 22. in uisitatione tam generali quam speciali, secundū Pa. succedit, licet lo. An. teneat, quod non in generali, in cle. l. de hæreti. nec

in uisitatione monasteriorū exceptorum monialium, secundū uerriorem opinionem. nec in priuilegiis indultis dignitati, quia priuilegium non excedit personā cap. sane. de priuileg.

Capitulum cōstitit in maiori, & saniori parte, ideo totū capitulum dicitur facere, quod hæc pars facit. cū in cunctis. de his quę fi. a. ma. par. c. nisi quādo aliquid commune est pluribus, ut singulis, & non ut collegiatis, tunc oportet quod singuli consentiant, communes, de consuet. in gl. Secundo, quando maior pars capituli deliquit, propter quod potestate esse priuata. c. cū nobis. de elec. tunc tota autoritas capituli manet in minori parte, quæ non deliquit, ut not. Pa. in cap. 1. de his quę fi. a. ma. Tertio, in Romani Pon. electione, ubi necesse est duas partes consentire. c. licet. de electio. uide c. cum inter. de elec.

4. Maior & sanior pars capituli dicitur illa, quæ meliori rationi innititur & pietati. c. sana quippe. d. 9. Standū tamen semper est maiori parti, nisi probetur in contrarium. c. nullus. d. 60.

Sine capitulo instituere aliquid, uel desinituere, uel negotia ecclesie tractare, prælat* nō debet. & est casus literalis in c. nouit. de his quę fi. à prela. quia prælat*, & capitulum, sunt unū corpus, ut no. Pa. & in fauorabilib.

Vñ cōprehenditur in alio, non autem in poenalibus, & odiosis. In negotio Ecclesie, Episcopus

CAR CER.

pus tenetur petere consiliū capi-
tuli, sed non cōsensum; & gesta
per Episcopū sine cōsilio ipso fa-
cto, sunt nulla, ut not. Pan. suprà,
nisi cōsuetudine existere in con-
trans. c. 3. de cōsue. l. 6. & nisi in
parvis, quæ per prælatus solum
possunt fieri, ut no. Innoc. in c. fi.
de maio. & obediē. & nisi causa
rationabili, quam arbitratibus
bonus homo, in qua prælatus
etiam in arduis non tenetur pe-
tere consiliū, secundum Pan.
ibidem. Vide Pa. in c. quanto, de
his quæ sunt à ma. par. e.

7 Capituli consensus requiritur
secundum Pa. in d. c. nouit, de his
quæ sunt à præl. Primò, in alie-
natione rei ecclesiæ cathedralis.
Inferioris autē ecclesiæ si Episco-
pus nō alienat, cōsensu Episco-
pi, & collegii illius ecclesiæ si ha-
bet requiritur. Secūdo, in omni-
bus casibus concernentibus ec-
clesiæ præiudiciū, requiritur con-
sensus capituli, & in his, quæ cō-
muniter ad Episcopum, & capi-
tulum spectant, & in concernen-
tibus præiudiciū capituli. c. ad
hoc. de off. or. regulariter autem
consiliū sufficit, non tamen
requiritur in notoriis. Vide ali-
quid suprà, Alienatio. §. 6.

8 Cum iura dicant capitulū suc-
cedere in iurisdictione, & non di-
stinguant inter uoluntariam, &
contentiosam, teneri potest se-
cundum Pa. capitulum posse da-
re indulgentias, de quibus in ca.
cum ex eo, de pœ. & re. Si tene-
tur quod sint iurisdictionis prout

communiter tenetur, & de meti-
tu S. Tho. in quarto sen. d. 10.
9 Si episcopus habet authorita-
tē doctoradi ex privilegio spe-
ciali, hæc potestas non transit ad
capitulū, secundū Pan. si autem à
iure cōmuni secundū opinionē
quam sentit Host. ut not. glof. in
cle. 1. de magi. tunc succedit.

10 In capituli tractatibus non est
necessaria canonicorum subscri-
ptio regulariter, ut d. Panor. in
d. cap. quanto, nisi in his quæ in
iure exprimuntur: utile tamē est
secundum Bald.

CAR CER.

C Arceri aliquē tradere, uel
quomodoquē detinere, nō
est licitum, nisi fiat secundū or-
dinem iustitiæ, aut in pœnā, aut
ad cautelam alicuius mali uitau-
di, secundum Tho. secunda se-
cundæ q. 65. a. 3. Detinere autem
aliquē ad horam ab aliquo ma-
lo statim per eum perpetrando,
ut cum quis aliquem includit ne
se occidat, uel similia, cuiuslibet
est licitum, & qui secus faciunt,
secundum leges puniuntur. C. de
pœna. carce. l. unica. Et tales te-
nentur de damno, & iniuria, ca.
pœnale. 14. q. 5. & mortaliter pec-
cant, quia notabilem iniuriam
proximo inferunt, utpote pri-
uando eum libertate.

Clericū inuentū de nocte, fami-
lia pratoris potest capere, & deti-
nere, secundū Pan. in c. ut fame.
de sen. exc. quia uerisimiliter po-
test timere delictū cōmittendū.
Nec incurrit excommunicatio-
nem,

CHARITAS.

tionē, si postmodum præsentat
suo prælato, quia hic nō potest
notari diabolica suggestio. Idē ui-
detur de capiente clericū debi-
torē suum fugientem. Imò, ut d.
Inno. habens clericum seruien-
tem suspectum de furto, potest
illum detinere, scilicet ad tem-
pus, ut præsentet prælato. Infra,
Excommunicatio, prima.

3 Incarceratus iuste pro debito,
uel alterius offensa citra mor-
tem, nō potest fugere, sed tene-
tur facere pœnitentiā, & satisfā-
cere. Si uerò ad pœnā sangui-
nis detinetur, potest fugere si-
ne offensa, uel resistentia alte-
rius, aliter nō potest sine pecca-
to fugere, nec frangere carce-
res, secundum Tho. 1. ij. q. 69.
a. 3. licet Hen. de Gan. quol. 9. a.
25. dicat, q. nō licet frangere uin-
cula, &c. quia hoc esset resistere
iudici. Sed hoc impugnat Cai.
ibi, secunda secunda. dicens, q.
potest frangere uincula, &c. &
alij ad quos nō pertinet eū cu-
stodire, possunt adiungere mini-
strando instrumenta, ut limam,
malleū, &c. Aliud enim est resi-
stere iudici, aliud frangere, &
ruptio uinculorū ad fugā per-
tinet, & custodibus imputandū
est, qui non bene custodierunt.

4 Incarceratus iuste ut fame mo-
riatur, si sibi occultē ministe-
tur cibis, potest comedere: po-
test etiam si uult non comedere
sine peccato, secundū unam
opinionem, & patienter mori.
Nec etiā peccant sic damnato

secretē cibū ministrantes, dum
tamē nō sint carceris custodes,
neq; ob hoc exponāt se magno
periculo. Nullus tamen tenetur
sic damnato cibum ministrare,
& sine periculo, quamuis sit in
extrema necessitate. suprà, Ac-
cusatio. §. 21. Cai. tamen secūda
secundæ q. 69. a. ultimo, dicit q.
tenetur comedere, & bene di-
cit. uide suprà, Accusatio. §. 21.
An iurans redire ad carcerem,
teneatur, suprà, Accusatio. §. 20.

Cedēs bonis pro debito, non
potest incarcerari, quia secundū
Pa. in c. lator. de pig. non potest
quis etiam per pactum, carceri
se obligare pro debito, renun-
tando beneficio cessionis bo-
norum, quia est contra bonos
mores. uide tamen si placet,
Tab. & Sil. uer. carcer. §. 3.

An contractus per incarcerationē
facti teneant, & quādo, & quo-
modo, uide Pa. in c. accedēs. de
proc. per multas conclusiones.

CHARITAS.

Charitatē omnes tenentur
habere sub præcepto, secū-
dum Tho. uirto. q. 23. a. 7. amā-
do Deū super omnia, & proxi-
mum: siue amicum, siue inimicum
sicut seipsum, id est ad eundē fi-
nem uitæ eternæ, etiam pecca-
tores, & infideles, non quō ad
peccatum, sed quō ad naturā, &
secundum q. nobis uitæ eternæ
socij esse possunt, & eis tene-
mur opera pietatis exhibere in
articulo necessitatis, & semper
animū paratū habere ad eis
sub

subueniendū in tali articulo. Itē
eis exhibere signa amoris in
cōi, ut qñ pro aliis oramus, uel
aliquod bñficiū cōmuniter ex
hibetur, eos non excludamus.
Hoc enim pertinet ad liuorem
uindictæ: quæ prohibetur Luc.
19. ubi dicitur, Nō eris memor
iniuriæ ciuū tuorū. Hoc enim
esset mortale. Particulare autē
signū nō tenemur exhibere, ni
si in articulo necessitatis extre
mæ (prout dictū est) ut loqui cū
inimico uel respondere, seu fa
miliariter cōuersari, nisi quan
do propter hoc graue scandalū
oriretur. Imō quādoq; bonum
est eis nō loqui, ut humiliētur,
& se recognoscāt, dūmodo tol
latur rancor de corde, & sit di
c̃ta animi preparatio. Petēti autē
ueniam uerē, & non simulatē,
parcendum est. Non tamen te
netur remittere actionem iuris
contra iniuriātem, nisi pro ini
uria satisiat, ut si diffamauit,
uel accusauit falsō, &c. uide Ca.
ie. secunda secundæ. q. 25. a. 8.

2 Amare Deum principaliter, &
finaliter, & seruire ei propter
mercedē tēporalē, uel æternā,
est mortale, secundariō autē po
test propter hæc amari, secun
dū Th. ij. ij. q. 27. a. 3. & 3. sen.
di. 19. q. 1. a. 4. Charitas per qd
libet peccatū mortale perditur,
& per pœnitētiā restauratur,
secundū Tho. in pluribus locis.

CASVS.

3 **C**asū nomine propriē in
telliguntur peccata tantū,

ideo si Episcopus concedat ab
solutionē a casibus, & nil aliud
dicat, propter hoc nō concedit
absolutionē ab excommunicatio
nibus, uel uotōrū cōmutationē,
uel dispensationē super irregu
laritate, nisi aliter de eius mēte
constet, uel in cōcessione casū
reseruet sibi aliquā excommuni
cationē, uel uotum, uel aliquid
huiusmodi, tunc aliā intelligi
tur cōcedi, quia exceptio regu
lam firmat in cōtrariū. 32. q. 7. c.
dñs. de quo Pa. in c. quoniā. de
coni. lepro. quod intellige in
his, quæ sunt eiusdem generis.
Vnde seruata una excommuni
catione non conceditur dispen
satio uoti, seu irregularitatis,
quā sunt diuersorū generum.

3 Quando Papa in gratiis con
cedit omnes casus Papales, tūc
casus extenditur ad censuras,
quia nullum peccatum est adeo
graue quod Papæ reseruetur,
nisi ratione censuræ.

4 Quando in bullis dicitur, uel
gratius, quod possit eligere con
fessorem qui possit absolvere
ab omnibus casibus, non intel
liguntur censuræ, nisi dicatur, &
censuris, quæ nomine casuum
non ueniunt, ut diximus.

4 Si quis excommunicatus ob si
moniam obtinuit absolutionē,
simplex sacerdos potest ipsum
a peccato absolvere, & sic de al
iis, quia ratio reseruatiōis ces
sat, & qui semel est absolutus a
reseruatis, quāuis fuerit fictus,
ut quia sine aliqua contritione
fuit

fuit confessus, postmodum po
terit absolui a simplici sacerdo
te, de dictis reseruatis, quia se
mel fuit iudicatum ante tribu
nal, cui erat reseruātū crimen,
secundū Caie. in uer. casus.

5 Casus Episcopo reseruati se
cundū diuersos doctores sunt
uarij, sed isti sunt certi, uideli
cet, percussio clerici uolenta,
etiam leuis, ut in c. peruenit. de
sen. exc. Si uerō sit grauis, non
potest etiam Episcopus, sed Pa
pæ reseruatur. infra. Excommuni
catio. 1. Secundus, est peccatum
per quod inducenda esset solē
nis pœnitentia. 26. q. 6. c. ult. sed
hic nō est amplius in usu. ideo
uacat, & per solennē pœniten
tiam non intelligitur tantū pu
blica, sed illa, de qua dicitur, in
c. in capite. d. 50. Nā publicā po
test etiā sacerdos imponere p
peccato publico, sec. Thom. 4.
sen. d. 14. & Host. Tertius, est de
incendiariis, qui malo animo
incenderint, uel hoc fieri fece
rint, uel suaserint. in c. pessimā.
23. q. 8. qui etiā sunt excommuni
candi. Quartus, est dispensatio
super quauis irregularitate, quæ
ad Episcopum, uel Papam tan
tū pertinet, secundū Tho. 4.
sen. d. 19. Quintus, est peccatū a
quo Episcopus ratiōabiliter no
luit absolvere. d. 21. c. inferior.

Aliqui ponunt excommunica
tionem maiore, sed dico q. sa
cerdos parochialis potest ab
solvere ab excommunicatione
maiori iuris, quam cōditor le

gis sibi nō reseruatur, nec alteri.
Hoc etiam Sil. uer. absolutio.
primō. §. 3. & excommunicatio. 8.
in principio. tenet Bona. in 4.
d. 18. & cū 8. Tho. sequitur Ian.
& Host. in c. nuper. de sen. exc.
Absolutio. §. 31. supra.

6 Casus aliqui Episcopis diuin
tur reseruati de consuetudine,
qui sunt uarij, secundū quōd
quidam plures, quidā paucio
res reseruare cōsueuerunt. Be
nedictus tamen xj. declarauit
quinq; uidelicet homicidium
consummatum. Secundum est
peccatum falsariorum, seu fal
sorum, & hoc sumendo strictē
hoc nomen, quia sumus in ma
teria pœnali, quo crimine tenē
tur, secundū notata per doct.
in c. 1. de crimine fal. nō solum
falsantes literas, uel scripturas,
sed etiam testis falsus, & nō so
lūm dicens mendaciū, sed e
tiam occultans ueritatem. quod
intelligit secundū Pa. ibi, quā
do interrogatur super aliquo
articulo, & dicit se nescire, uel
quando iurauit dicere meram,
& purā ueritatē, & multa sub
ticiuit. Eadem pœna tenetur, &
crimine, testis recipiens pecu
niam ne testetur, uel ut uerum
dicat testimoniū, ut in l. 1. ff. eo.
tit. & ibi Bar. dicit gl. tenere, q.
testis accipiens pecuniam ut te
stificetur, tenetur crimine fal
si, sicut dicimus in indice acci
piente pecuniam, ut ueram sen
tētiā ferat. ff. de conditio. ob
turpē caus. l. 2. Idem dic de no
tario

CASVS.

tario, & aduocato, uel procuratore, qui instrumeta unius partis alteri ostendit, in dicta l. i. §. qui depositam. Tertiū, est peccatum uiolatorum ecclesiastica libertatis, qui hodie per procelsum curiæ sunt excommunicati. Quartum, est uiolatorū immunitatis ecclesiastica, qui scilicet proximum offendunt in persona, uel in rebus in loco sacro, & sunt excommunicandi. c. si quis. 17. q. 4. & ita omne sacri legium uidetur casus Episcopalis. Quintum, est sortilegiū, diuinatio, incantatio, & huiusmodi. 16. q. 1. c. 1. Alij uero ponunt alios casus, qui sunt dubii, uidelicet blasphemiam publicā, uotum, matrimonii clandestinū, aut contrā, interdiciū ecclesiæ contractū, usuram manifestam, & incertorū restitutionē.

7 An fratres prædicatores, & minores expositi, secundum c. dudum, possint absolvere ab excommunicatione maiori, sicut parochiani, quia in ca. religiosi, de priui. dicitur, quod religiosi, qui excommunicatos absoluerint, excommunicationis sententiam incurrant. Respondet, quod est una oppositio, quam credo ueram. Nam in d. c. dudum, de sepul. cle. Papa concedit dictis fratribus æqualem auctoritatē in absolutione cū parochialibus. Cum ergo ipsi parochiales possint (ut dictum est) & fratres possint. c. autem. religiosi, allegatum est contra

religiosos non electos, uel præsentatos secundum formam c. dudum. Vnde Ioan. de Ligna. super c. omnis. dicit, quod dictū c. religiosi, intelligitur de reueruatis Episcopo in iure, & non aliter. Non tamen possunt dicti fratres, nisi habeant priuilegiū, absolvere a sententiis synodaliibus, nisi tales sententiæ fieret in fraudē, ut scilicet fratres haberent minorem auctoritatē, quā detur eis a Papa. Quomodo habent priuilegium supra, Absolutio. §. 21. u. que. 26.

8 Blasphemia quantumcumque publica, nō reservatur ullo iure Episcopo, secundum Thom. 4. sen. d. 19. q. 1. nisi ratione solennis penitentiae, quæ nō est amplius in usu (ut dictum est) neque in sessione concilij Lateranensi. sub Leone x. ponitur inter reueruatos casus, neque sortilegiū, licet Benedictus xj. ponat inter illos, qui sunt de consuetudine; neque communitio uotorum. Possunt enim parochiani dispensare, & commutare uota minora, ut peregrinationum, ieiuniorum, & huiusmodi, dummodo nō sint reueruata: quia hæc relinquuntur arbitrio præsentis, ut in c. eo. tit. de quorum numero sunt parochiani, secundum Tho. & Host. oppositū tamen tenet Pa. c. i. eo. tit. & consuetudo in contrarium est, sed de iure loquor. Nam neque Benedictus xi. hæc inter alios casus numerat. Religio

CASVS FORTVITVS.

133

ligiosi tamen licet a transgressionē uoti possint absolvere, non tamen dispensare, uel commutare uota, quia non sunt præsidetes respectu secularium, licet habeant æqualem auctoritatē cum parochianis respectu absolutionis, sub qua nō continetur dispensatio, nel commutatio uotorū. Si tamen cōceditur eis ab Episcopo, uel ex priuilegio, ut supra dictū est, possunt. Vide supra, Absolutio. §. 25.

9 Restitutio certorum, uel incertorum, cum sit de lege naturæ, non pertinet ad Episcopū, sed quilibet potest per se restituere, si eget cōsilio, potest Episcopum, uel sacerdotem consulere. In hoc conueniunt communiter Summistæ. Pa. in c. cum sit. de iud. 10. An. Ar. flo. 2. parte. tit. 2. c. 4. j. restitutio. §. 20. & 39.

10 Matrimonia clandestina absolvere potest sacerdos in foro penitentiae, sed quo ad forum contentiosum ad Episcopū pertinet. Eodē modo potest de homicidio absolvere, ut in cap. Deus. de pæ. & re. Et San. Tho. in 4. sen. di. 19. ubi supra, nō computat inter reueruatos, non tamen expedit quod absoluat ob grauitatem facinoris, sed ad superiorem remittat: nihilominus si absoluit, tenet absolutio.

11 Potest etiam sacerdos absolvere a peccato, propter quod incurritur irregularitas, licet ipsa irregularitas ad superiorem pertineat, ut clare d. Tho. 4. sen.

ubi supra. q. 1. a. 7. q. 1. 2. ad secundum. nec obstat declaratio Benedicti, quia est reuocata. c. dudum. de sepul. in cle.

12 Viratij non iudex, sed Christiani, facta restitutione, uel data cautione si possunt, a parochiano possunt absolui, nec est casus Episcopalis, nec obstat c. quāquam. de usur. quia tantum de iudæo loquitur: alia opinio nes sequuntur uiam communem. tene quod placet.

13 Episcopus quo ad fratres priuilegiatos per c. dudū. non potest plures casus reueruare, quia hoc esset eorum auctoritatem, quam a Papa habent, restringere, quod non potest, sed sufficit q. dicti fratres seruent casus de iure Episcopo reueruatos, ut dictum est supra, Absolutio. §. 25.

Quo autem ad curatos, & alios non priuilegiatos potest, licet peccet, si sine rationabili causa faciat. Sacerdotes ergo conentur habere casus ab Episcopo, & secundum taxationem eius faciāt, & in dubiis, securiorem partem teneant. Vide infra, dispensatio. §. 26. Caueant confessores ne ab his quæ non possunt, absoluant, & sciant quid, & quantum possunt.

CASVS FORTVITVS.

Casus fortuitus est inopinate rei euētus, cui prouideri nō potest, ut ruina domus, propter terræ motum, uel fulgur, & nulli imputandus est, secundum Pa. c. unico, de commo. in glos.

- 1 Furti cōputatur quādoq; inter casus fortuitos, ut qñ sit ab ea persona, à qua nec diligētissimus precauisset, ut si ab uxore fiat, uel filio, secus si à famulo: ar. l. quæ fortuitis. C. de pig. act.
- 3 In cōtractu, qui sit etiā gratia alterius tantum, casus fortuitus nō imputat, sed res perit dño, nisi primò, qñ præcessit culpa: ut si cōmodauit equum, ut ires Mediolanū, & iuisti Viuariā, & incidisti in latrones, tibi imputatur, & nō domino. c. unico. de cōmo. Secundò, si pacto conuenisti ut tenereris pro casu fortuito, quia pactū cōtra accidētia cōtractus uincit legē, ff. de pos. l. a. §. si conueniat. Secus qñ esset cōtra substantiā. Tertio, qñ præcessit mora, ut quia tempore debito non restituissem cōmodatam, & perit, tibi imputabitur, secundū Pa. ubi §.
- 4 Ex generali pacto, ut cōmodatarius teneatur de omni casu fortuito, nullo expresso, secundū Io. An. in d. c. unico. nō tenetur, ne quis sub inuolutione uerborū renuntiaret ei iuri, cui nō esset in specie renuntiaturus. Et hoc in conscientia maxime tenet. Secus si aliqui casus fortuiti fuerūt nominati, & secuta est clausula generalis, uidelicet, quia de omnibus aliis. sec. Bar. in §. quæritur. l. sed & si quis. ff. si q; cau. q. tūc ueniunt casus continentes expressis, non maiores, quia generalis clausula in odiosis, nō comprehendit

maiora expressis. & est tex. not. in cle. nō potest. de procu. secus in nō odiosis. ut no. Inn. in c. sedes. de refer. & intellige supra dicta, etiam si firmetur iuramento, quia iuramentū nō obligat ultra cōsensum iurātis. c. quin-tavallis. de iureiur. intellige etiā si res cōmodata æstimetur, quia æstimatio nō facit, q; cōmodatarius ad plus teneatur, quæ si nō æstimetur, secundū Pa. in d. c. unico. sed ad hoc facit, ut si ex culpa recipientis pereat, dominus liberetur à probatione ualoris rei commodatæ. Si autem res æstimata datur cum pacto, quod uel res, uel æstimatio reddatur, periculum peremptionis transit, non deteriorationis. l. plerunque. ff. de iur. dot.

CATHEDRA.

Appetere cathedram magistralē, id est, auctoritatem cōicandi sapientiā, quā quis habet, ex se nullā turpitudinē habere uidetur, quia cōicare aliis sapientiā ad charitatē pertinet. Esset tamē presumptuosum hoc petere, qñ petens nō esset idoneus ad docendū, uel si ob superbiā, uel ambitionē hoc peteret, uel alio malo sine. Appetere autem cathedrā pontificalem, secundū Tho. quol. 3. q. 4. a. nō licet, quia cathedra pontificalis requirit charitatē excellentem, quā nullus scit se habere, sicut scientiā, ideo non est simile de appetitu cathedræ pontificalis. Cōcor. Aug. qui dicit, locus superior

CAECITAS. CEDERE. CELATIO.

CEDERE.

Cedere bonis, debet noua-lens creditoribus suis satisfacere, & talis cessio ei ad tria ualebit. Primò, ne incarceration. Pa. in c. Odoard. de sol. §. carcer. §. 4. Secundò, ne excōicetur: & si erat excōicatus, ab-soluatur, recepta debita cautione de soluēdo, si ad pinguiorē fortunā uenerit. d. c. Odoard. Tertio, q; nō cōdemnetur, nisi inquantū facere pōt, habita ratione ne egeat. Nō em̄ fraudā-dus est quotidianis alimētis. ff. de re iur. l. sunt qui in id. Limita hoc, qñ nō cōuenitur ratio de licti, q; nō haberetur respectus ne egeret, etiā in clerico, secundū Pa. in c. olim nobis. de res. si. spo. Et ut ualeat, debitū confiteri oportet. Pa. in d. c. Odoar.

CELATIO.

Celare peccatum alicuius, quod q; indicare tenetur ad correctionē, & penitentia, propter pecuniā, aut gratiā nō pendēdā, seu ob cōsanguinitatē, uel hmoi, est simonia, ut i. c. nemo. de simonia. saltē quo ad punitionē: & mortaliter peccat, q; cōtra charitatē agit, pximi salutē minus q; pecuniā, uel tpalem gratiā exultimās. Nō est tñ propriē simonia, secundū Inn. sed ut simoniacus, talis uenit puniēd.

CENSURA.

Censura ecclesiastica nō minuat interdictum, ex-communicationem, & suspensionem, ut in c. quæriti. de ner-

rior, sine quo populus Dei regi nō potest, et si administratur ut decet, indecenter tamen appetitur. Hoc idē Pa. in c. cum in cunctis. de ele. & gl. in cle. 2. de magi. An liceat recusare in-iunctam. j. Episcopus. §. primo. Prælationē appetere non licet, secundū Tho. quol. 1. q. 6. a. i. ubi dicitur, q; qui hāc appetit, aut est superbus, aut iniustus. Et quol. 1. q. 9. ar. 2. in fine concludit, q; difficile est purgatū se quolibet posse agnoscere. Et secūda secūde. q. 1. §. ar. 1. & 2. cōcludit, q; est illicitū, & presumptuosum, & q; uidetur peccatū mortale hoc appetere, uel ali-quid facere ad hoc. Concor. Pa. in c. per uestras, de iur. pa. & dicit ibi Pa. q; nō est idē de beneficio simplici. Vide §. Beneficiū. §. 36. usq; ad 39. j. dignitas. §. 3. ibi em̄ diffusē de hoc dicemus.

CAECITAS.

Caecitas mentis, secundū Tho. secūda secūde. q. 15. est mortale peccatū, quādo homo non uult intelligere necessaria ad salutē, ut liberius possit malē agere, sine scrupulo, & remorsu conscientie. Secundò, quando ita occupatur in delectationib; ueneris, uel aliis, q; omittit necessariam occupatiōē, quā Deo tenetur exhibere, ut audire missam in festo, & huiusmodi. ar. d. 38. c. q. ea. Cæcitas mētis luxurię filia à Greg. dicitur, sicut hebetudo sensus gulæ, de quib; in locis suis j. dicitur,

bo. si Irregularitas uero, quando indecentiam, siue inhabitatatem dicit, infra, irregularitas. §. 1. Censura etiam ecclesiastica disciplinae neruus appellatur, secundum Pa. c. cum inter. de consue. no. 2.

CENSUS.

1 Censur est quedam pensio, quae de prouentibus soluitur. 1. q. 3. capi. quæsitum. siue quod annuatim soluitur in quatuor, uel summa. ff. de cens. l. 1. etatem. & est duplex, uidelicet, publicus, & priuatus.

2 Qui habet ius in quacunque re, in illa censum imponere potest. Instit. de usufructu. §. sine testamento. Ecclesiis autem nouos census imponere, uel ueteres augere, Episcopis, & praelatis citra Papam, prohibetur: ut in c. prohibemus, de censi. etiam si eriperent eas de manu laici, ut in c. ecclesijs. eo. tit. Et hoc uerum est secundum Pa. in d. c. prohibemus, quando ad utilitatem propriam hoc facerent, ut in cle. 2. de reb. ec. non alie. Secus si ad utilitatem alterius ecclesie, ex rationabili causa faciant, & fiat à praelato episcopalem iurisdictionem habente, & in ecclesia sibi pleno iure subiecta. Tunc enim potest, ut not. in no. in d. c. prohibemus, cum consensu capituli. argu. in c. tua. de his quæ sunt à praelato. Episcopus nouum censum imponere monasterio non potest. c. scientes, de cen. nec anti-

quum augere, eadem ratione. **3** Ausus facultatibus, non potest augeri census, nec pars reddituum retineri, ut in c. nostrum. in fin. ut eccle. bene. dicitur de Episcopis, & de Abbatibus, & alijs inferioribus prelatibus. Et est text. in cle. quia regularis. §. 1. de sup. neg. praelato. nisi locus sit de mensa eorum, non possunt partem reddituum sibi retinere, quamuis gl. in uer. nec ueteres. in d. c. prohibemus, uelit posse augeri censum, ausus facultatibus, quod gloss. sequens limitat, respectu presentationis, aut procurationis, non autem census. Secus autem est in pensioe, quia illam quis soluit ratione fructuum, quos de alieno percipit, secundum Bartolum, in l. si merces. §. uis maior. ff. loca.

4 Praelatus, seu rector ecclesie, non potest præsertim post mortem, ecclesiam suam constituere censuale. c. præterea. eo. tit. quia secundum Pa. non potest quis alienare res ecclesie sine iuris solennitate, 12. q. 2. c. sine exceptione. & à fortiori non potest imponere censum, cum sit quedam alienatio, & quedam seruutis imposita. Potest tamē auctoritate superioris, & c. ex causa rationabili, ut dictum est. Imò simplex sacerdos, etiam in uita sua, ecclesiam suam censualem constituere non potest, secundum Pa. licet alij dicant quod potest se personaliter, & non ecclesiam, obligare ad soluendum censum.

Census

3 Censur soluendi sunt secundum Pa. post lo. And. in c. olim. de cen. ad antiquam monetam, in qua fuerunt instituti, similiter & pensiones, uel ad eius estimationem, quod Pa. extendit ad omne debitum contractum ex quacunque causa, quod debeat solui secundum monetam currentem, tempore debiti contracti. Vide infra, Pecunia. §. 2.

CHOREA.

1 Choreas ducere ex suo genere peccatum non est, aliter nunquam liceret, & tamen aliquando licet, ut in nuptiis, & publicis lœtitiis, secundum Caic. ibi, qui dicit, quod imprudenter arcentur rustici assueti diebus festiuis choreas ducere, quia nisi hæc agerent, ocio uacarent, & peius agerent. Vnde ex frequentia chorizandi, uel ex die festo, non est mortale, nec ex genere actus periculum est, quia hic non est actus libidinis, sed lætitiæ deo si ex qualitate personæ immineat periculum libidinis, unusquisque sibi provideat, & caueat periculum, sicut cauere quod imminet periculum ex aspectu mulieris, licet hoc ex se peccatum non sit.

2 Actus qui ibi ex lenitate fiunt, ut stringere manum, & huiusmodi, sunt uenialia peccata, nisi fiat in retractione mala, ut prouocandi se, uel alios ad libidinem extra matrimonium, secundum Veruer. uel si fiant contra prohibitionem, uel in ecclesia, seu loco sacro, magis uidetur

mortale, quam ueniale, propter contemptum præcepti, uel irreuerentiam Dei. Similiter si fierent à clericis, uel religiosis cum monialibus, propter scandalum: secus si fiant ab huiusmodi sine scandalo inter se, & secretè.

3 Choreæ ad hoc quod sint licite, secundum Alber. 4. sen. d. 16. debent fieri tempore debito. Secundo, cum honestis personis. Tertiò, honesto modo. Quarto, non simul clerici, uel religiosi cum secularibus mulieribus. Quintò, quod sonus, & catus sint de honestis.

4 Qui se, uel alios exponunt probabiliter peccato mortali in choreis, non excusant à mortali, quia uidetur magis de huiusmodi delectatione curare, quam de anime sue salute, quæ pro huiusmodi delectatione periculo damnationis exponitur. Et quoniam ut plurimum in his choreis accidunt peccata multa, ideo etsi choreæ non sint penitus damnandæ, sunt tamen homines bonis persuasionibus ab huiusmodi retrahendi. Nec laudo dicentem, quod imprudenter rustici arcentur, nisi si arceantur taliter, ac si oino chorizantes peccarent mortaliter. Hoc enim malum esset. Sed si moneantur ut caueant à tali consuetudine, tanquam à re periculosa, non inde imprudenter aliquid factum, imò bonum esset si hæc choreæ moderatè temporum possent anihilarì.

COEMITERIVM.

Coemiterium habet eadem immunitatem, quam ha-

CIRCUNSTANTIA.

bet ecclesia, quo ad omnia capi-
tula, exceptis duobus, uidelicet
q. nullus mortuus debet in eccle-
sia sepeliri. c. nullus. 13. q. 2. licet
non seruetur. Secundum q. in cho-
ro laici esse non debet, sec. Ray.
& Host. licet de consuetudine non
seruetur. Violatur, & reconcilia-
tur ab eodem, & eodem modo, si-
cut ecclesia, secundum Host. & Ber.
2. Coemiterium cesset pollutum, quoniam
ecclesia sibi coniuncta, id est, con-
tigua est polluta effusione semi-
nis, uel sanguinis iniuriöse fa-
cta, & non parua: ut j. Consecra-
tio. §. 4. & antequam sit reconcilia-
tum, nemo debet ibi sepeliri: se-
cus quoniam coemiterium esset remotum.
c. unico. de consue. eccl. & alta. l. 6.
3. Polluto coemiterio, non est pol-
luta ecclesia, ne minus dignum
uideatur ad se trahere magis di-
gnum, de consue. eccl. l. 6. c. si ecclesia.
4. Quando murus mediat inter duo
coemiteria contigua, & porta
est in muro, per quam est accessus
ad utrumque, non est unum, sed duo
coemiteria, & uno polluto alter-
um non polluitur: ut in eodem c.
unico. Quod si pollutio fiat in
medio hostii, secundum lo. And. illud
erit pollutum, cuius causa paries,
& hostii facta sunt. Quod si ne-
scitur, sed uidetur quod sint facta,
ut faciat duo coemiteria, utrumque
erit pollutum, put ibi tex. innuit.
5. Si pollutio fiat in porta ec-
clesie extra lineam, ad quam per-
tinent ualues in liminibus, ec-
clesia non est polluta, secus si
intra, secundum Ge. lo. And. &

Imo. Quomodo autem recon-
ciliatur, j. consecratio. §. 4. & de
consec. d. i. c. ecclesia. de sepul. c.
sacris. Coemiterium locus est in
quo defunctorum corpora rege-
scunt, quod ante ecclesiam esse solet.

CIRCUNSTANTIA.

Circumstantia peccati, est
actus humani mali acci-
dens quoddam, quod in hoc nerua
communiter continetur, Quis,
quid, ubi, per quos, quoties, cur
quomodo, quando. ex S. Tho.
prima secundae. q. 7. a. 1. & 2. Ray.
addit quoties, quod proprie non
pertinet ad circumstantiam, sed
ad substantiam actus.

Circumstantiae aliae sunt alle-
uiantes, ut furari pro eleemo-
syna facienda, aliae aggravantes,
quae uel aggravant in infinitum
uel non. Alleviatio nullo modo
quis tenet coherere. Aggravantes
non in infinitum, de necessitate non
sunt coherere, sed de bene esse,
secundum Tho. 4. sen. d. 16. q. 3. quia
peccata uenialia de necessitate
non sunt coherere, nisi uel propter
instructionem, uel propter pericu-
lum, uel scandalum, uel huius-
modi. Quae autem in infinitum ag-
gravant, necessario sunt conhi-
tenda, tanquam mortalia pecca-
ta, secundum Tho. ubi supra.

Circumstantia repugnans ra-
tioni, primo, & per se, & non
ratione alterius, mutat speciem,
non autem si ratione alterius
adueniat, ut si ad hunc actum,
qui est accipere rem adueniat
alienam, mutat speciem non autem ac-
cipere

CIRCUNSTANTIA.

139

reperire alienam in parua, uel ma-
gna quantitate. Ex Tho. 4. sen. 5.

4. Circumstantia non dans spe-
ciem, nunquam in infinitum aggra-
uat, & tamen quae dat speciem,
non aggravat semper in infinitum,
ut quando ipsa de sui ratione est
peccatum ueniale, aliquando
tamen in infinitum aggravat. ex
Tho. 4. sen. supra.

5. Circumstantia quae grauat pec-
catum, & speciem non mutat, & tunc
nunquam aggravat in infinitum.
Si uero mutat speciem, & circum-
stantia adueniens sit mortalis cir-
cumstantia, puta contra charitatem, ut
si uerbo ocioso adueniat intem-
perio luxuriandi, tunc proprie di-
citur gravare in infinitum, quia
recedit simpliciter ab infinito
bono. ex S. Tho. supra.

6. Circumstantia aggravans in-
finitum est, quae habet oppositio-
nem directam ad charitatem Dei, uel
proximi, quod est, quando fit
contra aliquod praeceptum, quia
finis praecepti est charitas: & in-
telligitur praeceptum in specia-
li, ut est illud, Non moechaberis:
non ut illud, declina a malo, &c.
secundum Seco. & Tho. 4. sen. d.
22. & debet intelligi literaliter,
& non spiritualiter, nec metha-
phorice. Unde propter hoc, cir-
cumstantia temporis non aggra-
uat in infinitum, secundum Tho. ibi,
neque circumstantia personae, ni-
si in tribus casibus: uidelicet
ratione uoti, uel praecepti, uel
scandali. Vide Tho. in questio-
nibus de malo. q. 7. a. 7. c. & de

ueni. q. 23. a. 7. 3. sen. d. 37. q. 1. 2.
1. q. 2. ad secundum.

7. Circumstantia mutat speciem,
non proprie aggravat in infinitum,
nisi ut dictum est, sed speciem con-
stituit, secundum Th. in 4. sent. 5.

8. Circumstantiae aggravantes in-
finitum, ponuntur communiter in
dicto uersu, Quis, quid, ubi, &c.
Quis, querit de persona, & eius
conditioe. Quid, querit de con-
ditione peccati. Vbi, querit de
loco, an in sacro, an in publico,
&c. Per quos, querit de auxilio.
Quoties, querit de numero,
& non de consuetudine. Cur, que-
rit de causa finali, quia moralia
trahunt speciem a fine. Quo mo-
do, scilicet naturali, uel non.
Quando, querit de tempore,
sacro, uel non sacro.

9. Circumstantia de tempore, non
aggravat in infinitum, secundum
Tho. 3. sen. d. 37. a. 6. & d. 37. a. 5.
q. 2. ad secundum, quia peccare
in festo, non est opus servile, de
quo immediate intenditur in p-
cepto de sanctificatione sabbati,
secundum literalem sensum, quia
prohibetur immediate opus ma-
nuale, ad quod servi deputantur,
ideo haec circumstantia non est
de necessitate coherenda, quamvis
Ar. flo. 3. parte. rit. 13. §. 5. in fi. vi-
deatur oppositum dicere de me-
te Sancti Tho. cum Nic. Ly.

10. Circumstantia etiam de nume-
ro, est necessaria ad considen-
dum, secundum Tho. ubi sup. eo
modo, quo quis potest, sicut de
quolibet peccato, de quo re-
corda

cordatur, tenetur conteri, ita & confiteri: nec sufficit dicere, multoties tale peccatum feci, sed numerus ad memoriā reducat, meliori modo, quam sit possibile: uel saltē dicatur tempus in quo stetit in tali peccato, & sic cōfessor cōiecturabitur aliq̄ue numerū, & sic cōfiteri dicit numerū ip̄sice. §. cōfessor. §. 3.

11 Circumstantia necessaria ad confitendū, an debeat dici quādo uergit in alterius infamiā? Respond. secundū Tho. 4. sen. d. 16. q. 3. a. 1. q. l. ul. ad ultimum, q̄ homo debet omnia facere, quæ potest iuste, & omne cautelā adhibere, ne alterius peccatum reuelet, ut etiā d. Pet. de pal. & Ar. flo. sed si aliter facere non potest, tūc uel talis circumstantia est utilis confitenti, uel ei cum quo peccauit, & debet confiteri, aliās secus. Et quando nominatio personæ esset cum periculo alterius, secundū Pet. de pal. ubi supra, debet dimitti. Idem dicendū, quādo sacerdos non posset confiteri peccatum suum, nisi diceret aliquod, per quod alterius peccatū auditum in confessione manifestaretur: non tenetur de eo cōfiteri, etiā si sit mortale, sed sufficit cōfiteri, donec possit habere copiam alterius confessoris, cum quo possit cōfiteri sine tali reuelatione. hæc Pet. de pal. 4. d. 21. Caie. tamen in ner. cōfessio, in tertia conditione, dicit, q̄ nullo modo debet confiteri illam

circumstantiam, per quam uenitor in cognitionem personæ, quia confessio non debet fieri cum iactura aliena. & in tali casu, potest uel differre cōfessionem, uel de aliis cōfiteri. & hæc opinio satis æquitati consona re uidetur, debet tamen prius omnia facere quæ potest, secundū regulas, quas ibi dat Caie. ut mutare habitū, uel extra terram suam ire, uel huiusmodi quantum potest facere.

12 Circumstantia peccati, quando quis peccat cum ea persona, quam audiuit in confessione, est de necessitate confitenda, secundū Tho. secundā secunde. q. 154. a. 10. ad secundum infra. Sacrilegium. §. 1.

13 Peccatū habēs plures deformitates, uel circūstātiās diuersarum specierū, ut si qs furetur in ecclesia, ut fornicetur, uel occidat hominē, ut ipsum spoliēt, secundū Tho. in quæstionibus de uer. q. 13. a. 7. ad secundū. Ma. q. 2. a. 6. ad duodecimū. a. 7. in cor. est unū tantū, sed hæc plures circūstātiæ sunt de necessitate cōfitendæ. Quidā tamē dicūt esse plura peccata, qd̄ uerū est, quoad differentiā formālē, nō autē quoad materiālē, & numerū.

CITATIO.

Citatio, quæ est ante iudicē iuridica uocatio, quatuor modis pōt fieri. Primo, per nūtiū, uel literas citatorias. Secundo, p̄ præconē. Tertiō, per edictū, ut in cle. 1. de iud. Quarto,

ex

ex dispositiōe iuris tribus editis, uel uno perēptorio, quod tantum temporis cōtinere debet, quātum tria edita, nisi urgeat necessitas. c. 1. de dilat. in glo. ubi dicit Pa. quōd terminus diceretur breuis ad iudicis arbitrium, considerata causæ qualitate, & locorum distantia, & quando iudex abbreviaret, poterit appellari. supra, Appellatio. §. 13.

2 Non sufficit una citatio perēptoria, quando secundū iura trina requiritur, ubi agitur ad pœnam incurrēdam, secundū Io. An. in c. ex tuz. de cler. nō resi, quia in pœnalibus uerbis debent stricte, & propriē intelligi. de iur. iuran. c. in nostra. Idem Pa. in c. si. de ui. & ho. ele.

3 Spatium tēporis in citatiōe, debet attendi secundū consuetudinē, uel ad iudicis arbitriū, licet aliter lex habeat, quæ non seruatur, secundū Pa. in d. c. si. §. 9.

4 Quando in citatiōe non ponitur perēptorium, citatus potest secundam, & tertiam expectare, secundū Pa. ubi supra. tamen non comparēs, potest cōdēnari in expēsis factis.

5 Citatus à iudice habet uim perēptorij, secundū Fel. in c. cōsuluit. de offi. dele. col. 6. circa si.

6 Iudices moderni secundū Fel. in c. cum non ab homine. de iud. post Saly. inuenerūt bonam practicam, ut habita bona informatione per testes, incipiāt à citatiōe reali, & hoc ma-

ximē, quando timetur de fuga. uide Fel. in d. c. consuluit. col. 5.

7 Citatus, & corporaliter impeditus, non tenetur per alium comparere, secundū Pa. in c. in noie dñi. de testi. & actus gestus eo absente, est ac si non fuisset citatus.

8 Sententia lata cōtra nō citatū ullo modo, ipso iure est nulla. c. inter quatuor. de maio. & obe. ideo non ualeat, secundū Car. in cle. pastora. §. deniq̄. de re iud. In facto tamen notorio, cum certum sit absenti nullam competere defensionem, secundū Pa. in c. causam. de rescrip. & in c. cum sit. de appel. potest fieri contra absente non citatū, excepta sententia excommunicationis. c. sacro. de senten. excomm. & quando non citatur legitime secundū Car. ubi supra, uidetur q̄ debeat haberi p̄ non facta. c. bone. el. 1. de elec.

9 Si excessus sit notorius, etiā non citatus potest denunciari excommunicatus secundū Pa. in c. peruenit. de app. aliās non.

10 Si iudex citet aliquē ad sententiam, dicēdo sic, ad audiendā uoluntatē iudicis, uel intentionem, sequēs sentētia est nulla, tanquam si contra non citatum esset lata, secundū Fel. in c. consuluit. de offi. deleg. col. 5. secus quādo diceret, aliās procedemus quantum de iure poterimus, uel, nisi ueneris ad sententiam procedetur, & c. tunc habet uim perēptorij.

Præla

CITATIO.

11 Prelati religionum possunt suos subditos etiam non citatos ab officiis deponere, suspēdere, & hmoi, si ita habet eorū cōsuetudo, & cōstitutiones. no. in c. cū speciali. de appel. ubi dicit Pa. q. dispositio c. sacro. de sen. excom. non necessario seruāda est in religiosis, cōtra suas obseruantias speciales.

12 Citatio redditur nulla secundum gl. in c. si Episcopus. 3. q. 2. ppter angusta tēpora, & qñ nō exprimitur causa citationis, qñ nimis maturat peremptoriū, & ratione temporis, ratione loci, ratioe iudicis, & quia rescriptū apostolicū, non in ea inferitur. Vide infrā, legatur. §. 1. & c. Tūtiū tamen est citatum semper

13 Citatio in die feriata, p die nō feriata, de iure nō ualet, secundum Pa. in c. si. de feri. & per l. dies festos. C. de feriis. Vnde secundum eūdem Pa. ibi suprà, nō ualet, nec pceptū de citādo, nec actus citatiōis, nec processus factus uigore talis citationis. Si tamen consuetudo sit in contrarium secundum eundem Pa. ibi, est seruanda.

14 Citatio facta die non feriata ad comparēdum die feriata, nō ualet, sed noua citatio debet fieri, secundum Pa. ibi suprà: nisi iudex esset privilegiatus, ut de plano posset pcedere, put

inquisitor hēreticæ prauitatis, & ubi proceditur ad punitionē criminis. Feli. in c. meminimus. de accu. col. 2. circa fi. & sententia facta in nocte non ualet, secundum eūdem Feli. in d. c. cōsultuit. col. 6. nisi necessitate, uel cōueniētibus partibus, uel si iūte consuetudine cōtraria, & accessis luminaribus fieri debet, qñ non exercēt iudicia in tenebris, secundū Feli. in d. c. cōsultuit.

15 Iudex ecclesiasticus nō citatum, uel non uocatum, uel non prius denuntiatum, quod ceciderit, in excommunicationem, non potest denūtiare excom. tum, secundum Pa. in c. peruenit. de app. nisi excessus sit notori⁹.

16 Licet quis non possit appellare, a sententia iuris, ut in c. qñ de app. pōt tñ appellare a sentētia iudicis declarantis, quia illa declaratio est sententia hominis, non iuris.

17 Ad audiendam sententiam, non sufficit una citatio tñ, sed pemptoriū, uel trina regitur. secundū Feli. in d. c. cōsultuit. col. 4. circa mediū. Passit tamen ubi summarie pceditur, & de plano, qñ citatus psonaliter dixit se nolle cōparere, uel pparuit se, iturus ad partes longinquas. Item in notoriis, & quando iudex proprio ore citauit, quando citādos se occultat, uel si citatur tyrānus, uel persona terribilis, quando citatur quis in Romana curia, & in omnibus casibus, ubi parte nō citata potest

CIVITAS.

test procedi, secundum eūdem 3 Feli. ubi s. In citationibus religiosorū, attendendæ sunt eorū cōstitutiones, & cōsuetudines.

CIVITAS.

1 Ciuuitatis nomine aliquando ueniunt suburbia. ff. de urb. sig. l. 2. aliquando mille passus a muro ciuitatis. ff. eod. l. nulle. Pa. autē in c. Rodolphus, de refer. dicit quod nomine ciuitatis, in materia stricta, & odiosa, non uenit nisi quod intra mœnia est. Vide Io. An. in c. si ciuitas. de sen. excom. l. 6. Secus in materia larga, uel indifferenti, ut est tex. in l. unica. §. & urbem. ff. de offi. pæfe. urb.

2 Ciuitas non dicitur aliquid facere, nisi illud sit collegialiter deliberatum, etiam si maior pars illud faciat. ut d. gl. in l. si. cut. ff. quod cuiusq. no. iuer. no. Et communis opinio tenet secundum Pa. in c. 2. de post. præl. & Io. An. in c. Felicit. de pœ. l. 6. quod uniuersitas tunc dicitur delinquere, quando prius aliquid fuit deliberatum in ipsa uniuersitate, pulsata campana, & aliis requisitis ad congregationem. Vnde si omnes alicuius uniuersitatis facerent aliquid delictū, nō diceretur factum ab uniuersitate, sed per singulos uniuersitatis, etiam si facerent pulsare campanam, & lenarent uexillum, quia istud est factum singulorum. Facit quod no. Pa. in c. dilectus. el. 2. de symo. infrā, Excommunicatio. 3. not. 3.

CLAVIS.

143

Destructa ciuitate auctoritate superioris ppter eius delictum, neque amplius remanent eius privilegia, neque ciues amplius appellandi sunt illius homines, secundum Innocen. c. 2. de no. oper. nunc. & de cōse. di. 1. c. placuit. Idē dic de aliis locis, siue sacris, siue prophanis, Secus quādo ab hostibus, uel a tyranno, uel ut reedificēt, destruitur, quia tūc retinet omnia priuilegia. 7. q. 1. c. pastoralis. Idem uidetur quando auctoritate superioris, ad alium locum transferuntur, uel alteri ununtur. ut not. in c. 1. ne sede ua. de re. do. c. quia monasteriū. Quæ sint delicta ob quæ etiam innocētes possint puniri cum ciuitate, unde Tab. ibi. §. 1.

CLAVIS.

1 Clavis ecclesiæ secundum Hiero. super Matth. 16. ut refert magister sen. in 4. d. 18. est potestas ligandi, atq. soluēdi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet a regno celorū. Et dicitur ad similitudinē clauis materialis, qua clauditur, & aperitur, & qua data uidetur dari possessio omnī quæ sub illa sunt. c. ex literis. de consuet.

Clavis quædā est ordiis, quædā iurisdictionis secundum Pe. de pa. 4. sen. d. 19. quæ clauis ordinis diuiditur in clauē sciētix, & potētiæ, de qñ nūc agitur. Clauem ordinis quilibet sacerdos habet, nō autem iurisdictionis. Cl

- 3 Clavis hæc, qua immediatè aperitur, & clauditur, quæ propriè dicitur clavis, non pòt esse nisi in sacerdote, secundum Tho. & Pe. de pal. ubi suprà. usus tamen huius aliquando propter defectum materiæ remanet impeditus, ut in suspensis, excommunicatis, &c.
- 4 Claves huiusmodi fuerunt datæ b. Petro, quando sibi commissa fuit ecclesiæ, c. quicunque. 24. q. 1. & personæ absolutæ, & non qualificatæ, ut hæretici dicunt, secundum Caie. in opusculo de potestate Papæ.
- 5 Sacerdos non habet iurisdictionem super subditos, quātū ad hoc, non habet usum clauium, secundum Tho. suprà, quia iurisdictionem materiam ministrat.
- 6 Sacerdoti non licet uti his clauibus pro libito suæ uoluntatis, secundum Th. suprà, quia cū operetur ut instrumentum Dei, diuinam motionem sequi debet, aliter peccat. Et subdit Th. ibi d. 18. q. 1. a. ult. q. l. ultima, hæc uerba. Et quæ poenæ satisfactoriæ infligēde, ut medicinæ sunt, sicut medicinæ in arte determinate non competunt omnibus, sed variatæ sunt medicatōis arbitrio, sequētis sciētia medicinæ, non propriam uoluntatem, ita poenæ satisfactoriæ determinatæ in canone nō cōpetunt omnibus, sed variatū arbitrio sacerdotis, diuino instinctu regulato. Vnde nō semp totā poenā uni peccato debitā infligat,

ne desperet infirmus, & a poenitentia recedat, sicut nec semper prudens medicus dat ita efficacem medicinam, quæ ad morbi curationem sufficiat.

CLERICVS.

Clericus nullus dicitur, nisi habeat aliquem ordinem, saltem primam tonsuram, c. cū contingat. de xra. & qual. or. licet quandiu est in minoribus, possit clericatum dimittere.

Clericorum nomine, in materia fauorabili, intelliguntur oēs in aliqua clericali dignitate positi, sed in materia odiosa, nomine clerici nō ueniūt Episcopi, canonici, nec alij in dignitate cōstituti, nec monachi, nec religiosi exempti. Facit c. quam periculosum. de sen. ex. l. 6. & Pa. in c. bonæ memoriæ. el. 1. de postulatiōe præla. Neque clerici coniugati ueniūt appellatiōe laicorū, in materia odiosa, ut infert Io. An. in c. loānes. de clericis cōiū. Ideo si Episcopus excommunicat laicos, clerici coniugati non includuntur.

Appellatiōe populi in materia stricta, non ueniunt clerici. Pa. in c. 1. de ui. & ho. cleri. secus in materia fauorabili, ut si populo conceditur priuilegiū, includuntur etiam clerici. Facit c. dilecti. de for. compet. Et not. Bar. in l. 1. ff. ad municip.

Appellatiōe clericorum nō ueniunt monachi, nec appellatiōe ecclesiarum, ueniūt monasteria in stricta significatiōe, secus

secus in larga. ar. in gloss. cap. 3. de sup. neg. præ. Si dispensat Papa cum illegitimo, ut possit effici clericus, non propter hoc poterit promoueri ad sacros ordines, quia est in materia odiosa, ideo solum ad minores promoueri poterit. Pa. in c. si quisquam. de coh. cle. & nu.

Ad ordines accedēs cū scientia peccati mortalis, licet recipiat ordinem, mortaliter tamen peccat, secundum Tho. 4. sen. d. 24. q. 1. a. ult. quol. 1. sufficit tamē contritio. Et promouens talem indignū, ratione mortalis peccati scienter, mortaliter peccat, secundum Tho. suprà, quol. 4.

Non baptizatus, nō potest recipere characterē ordinis, licet bene is qui est sine confirmatiōe, sed confirmatiō de congruitate requiritur. Tho. ubi suprà.

In clerico ordinando tanta sciētia requiritur, quæ possit dirigere in actū illius ordinis, quem uult suscipere, & quilibet debet scire ea, ad quæ officium suum se extendit. Tho. suprà. a. 3. q. 1. maior tamen scientia requiritur in his, quibus cura animarū committitur, secundum eundem ibidem. & Pa. post Inno. in cap. cum in cunctis. de elect. Vnde Papa maiorem ceteris scientiam debet habere. Episcopi debent habere notitiam Noui, & Veteris Testamenti, de quo est bonus text. in cap. quia Episcopus. d. 23. & c. 1. de ca. 1. & 2. debent habere sciētiam iuris Canonici, quia se-

cundum illud habent iudicare præcipue in causis matrimonialibus. de consang. & aff. c. 1. & sic die in aliis successiue, secundum eorum officia, unde patet quod ignorantes non debent ordinari. in cap. si. de temp. or. Et quia secundum Tho. 4. sen. d. 24. q. 1. a. ult. qui promouet indignum mortaliter peccat, & talis ignorans est indignus, per ca. non est putanda. 1. q. 1. ergo talem promouēs uidetur peccare mortaliter, & religiosus ignorans, non tenetur obedire prælatō præcipiēti, quod uadat ad ordines sacros, imò mortaliter peccaret eundo, & ille præcipiendo, maxime quando de ignoratiōe constat. Si uerò est doliū, obediētia subditum excusabit, non autem exponētem se, uel promouentem. infra, Confessor. §. 2.

Clericus quomodo debeat bona temporalia dispensare. suprà, uer. Beneficium. §. 63. 41. & 23. d. per totum.

Clericus prælatus, debita propria, de bonis, quæ habet in sua potestate potest soluere, nō autem de fructibus, quos non habet in sua bailia, quia alteri successori præiudiciū fieret contra iustitiam.

Clerici ad multa tenentur ex iuribus, quæ uix possunt explicari, tenentur non nutrire comam, uel barbam. cap. si quis. de ui. & ho. cle. & portare tonsurā in d. cap. si quis. Eius duo colores interduntur, uidelicet rubeus, & uir

& utridis. in cap. clerici. eod. titu. Debent deferre habitum clericalem clausum de super, non nimis breuem, uel longum, absq; pallio diffibulato. Caligae scate, uestis uergata, uel partita, manicæ, sotulariaq; consutita, epitogium, infula lineæ, fibulæ, corrigiæ aureæ, uel argentæ, annuli, nisi quibus ex dignitate conuenit, frena, sellæ, pectoralia, calcariæque aureæ, eis prohibentur. in cle. 1. de ui. & ho. Quod ad officia, multa sunt eis prohibita, ut ars macellarii, tabernarii, hystrionis, goliardi, buffoni, chirurgici. Prohibetur etiã ne sint præpositi balistarij, ne sint ministri sub domino temporali, notarii, aduocati, procuratores in placitis secularibus, nisi in quibusdam casibus: quod non portant arma: non uadant ad tabernam, nisi itinerando: ad uenationem, accipitres, & canes pro uenatione non habeant: non conducant agros à secularibus. Ad aleas, uel taxillos nõ ludant, nec his ludis adstant. Mercantias non exercent. Non habitent cum mulieribus, nisi cum matre, sorore, & amita. Mandatur ut mensam benedicant, & gratias referant in fine, lectione semper intermedia, & quod sibi utrum temperet. infra. Ludus. §. 4.

11 An horum transgressio quando non adest temeritas, contumacia, uel contemptus, sit peccatum mortale, quantum ex præcepto iuris positiui pendet, se-

cundum Caiet. in uer. clericus. non inducit peccatum mortale, quanuis aliqua præcipiatur sub pœna excommunicationis. Non enim uidetur clericus magis obligari ad habitum suum, q̃ religiosus ad habitum suæ religionis, sed religiosus nõ arceatur, nisi ex temeritate dimittat habitum, ergo nec clericus. Et infert Caiet. q̃ præcepta legis naturalis, diuinæ, uel humanæ, non obligant ad peccatum mortale, nisi ea, quorum transgressio est cõtra charitatem, etiam si apponatur pœna graues, grauior, & grauior, nisi sit pœna excommunicationis late sententiæ: tales sunt, ut sine peccato mortali incurri possunt, exigunt enim monitionem, ut non nisi in contumaci ferantur. Possunt tamen in huiusmodi multa interuenire peccata mortalia, ut si in horum transgressionem admisceatur cõsumptio bonorum ecclesiasticorum, superbia, auaritia, scandalum, & similia. Alii autem dicunt d. cap. clerici. loqui tantum de cõsilio, ita quod horum transgressio non est mortalis, ut dicit Innoc. Alii autem ut Petrus de Pal. & Pa. dicunt, quod in aliquibus loquitur præceptiue, in aliquibus uero nõ, ut accidit in regula religionis. & dicit Pa. ibi, quod constitutio concilii generalis, non semper ligat transgressorem ad mortale, sicut nec lex ciuilis semper ad mortem inducit transgressores. Videtur clericus mortali-

147

ter peccare circa habitum, si nõ portat tonsuram, secundum Pa. in d. ca. si quis. de ui. & ho. intellige si excessus sit notabilis ultra consuetum, & sit in sacris, uel beneficiatus. Ad hoc facit ca. Ioannes. de cleric. coniu. Secundò, si portat tabarum, secundum Stephanum allegantem cap. si quis omnem. 1. q. 7. & 18. d. §. 1. Intelligi si publice portat, & sine rationabili causa. Tertiò, utendo uiridibus, uel rubeis uestibus, secundum Pa. in d. c. clerici officia. contra Inn. Et idem uidetur esse de ueste singulata, & quacunque alia notabiliter irreligiosa, uel scandalosa, uel pretiosa nimis, nisi habeat ad conformandum se illis cum quibus uiuit. ar. in c. episcopi. d. 80. ne scilicet uilescat. Quarto, in nutriendo barbam, nisi ex rationabili causa, secundum glo. Si sit in sacris, uel beneficiatus, quia potest excommunicari, quia igitur sunt opinioniones diuersæ, iudicare de mortali est periculosum.

12 Clerici omnes tenentur ad castitatem quando sunt in sacris, ita quod non possunt contrahere matrimonium, de uoto. in c. cap. unico. Si tamen sunt Græci, possunt uti matrimonio prius cum uirgine contracto, ex quo elicitor, quod castitas in clericis, est de iure positiuo. Peccant ergo mortaliter contrahendo, nisi sint in minoribus, & prelati supportantes clericos incontinentes, grauius peccant, & eadem

pœna debent puniri, si propter lucrum, uel commodum temporale hoc faciant. Secus quando faciunt ad peiora euitanda, secundum Pa. in cap. ut clericorum. de ui. & ho. cle. Et dicit Pa. ibi, q̃ antiquitus pro fornicatione, clericus deponebatur. in ca. a multis, de etat. & quali. hodie uero suspenditur, ut in d. cap. ut clericorum. & si sic suspensus celebrat, priuatur beneficio, & perpetuo deponitur, secundum Pa. sed propter adulterium debet deponi. cap. cum non ab homine. de iudic. Item hic de peccato contra naturam. capit. clerici. de excess. prela. Et concubinarijs potest priuari beneficio, c. ex parte. de testi. Similiter de incestu, & stupro. Intellige hanc suspensionem, quando facta est ab homine.

13 Clericus publicus concubinarijs, & notorijs, uel per sententiam, uel per propriam confessionem factam in iudicio, sine dubio est suspensus, etiam quo ad alios, & efficitur irregularis si celebrat, & non est licitum audire diuina à tali: & contrasacientes ueniunt contra præceptum ecclesiæ. Si uero sit notorius notorietate facti, quia tenet concubinam in domo, & habet filios, & non potest aliquomodo se excusare, ut dicendo quod est ancilla, & huiusmodi, non tamẽ est condemnatus, nec confessus in iudicio, an talis sit euitandus: quidã dicunt quod sic, etiam non præmissa monitione. ut in capit. & 2 sicut

sicut de coha. mu. & cle. & in c. si celebrat. de cle. excom. mi. Hanc sequitur Host. & Ioan. And. in c. uestra. de coha. cleric. & mu. Alii autē dicūt monitionem debere necessariō pracedere, ut Vgo. Arcin c. nullus. & c. si quis. d. 30. Ioan. de Lig. & d. Caran d. c. uestra. Itaque potest dici secundū istos, quod audientes diuina ab his ante monitionē non peccāt. Pa. uero in d. c. uestra. dicit quod quando fornicatio est ita notoria, quod nullā dubitationē habet, non requiritur alia monitio: & hoc probat tex. c. uestra. & gl. ibi. uer. ex euidētia. Et hoc uidetur Thō. 4. sen. d. 13. ut suprà. q. 1. ar. ult. q. li. Et dicit Pa. hanc esse iuris intentionē. Secus autem est quando potest aliqua tergiversio celari. Credo tamen rusticos, qui ius positium ignorāt, in hoc excusari audientes ab huiusmodi. Secus quando scirent ius. In aliis autem peccatis, etiam notoriis, non est sic, licet tales quo ad se sint suspensi, quia grauitur peccāt celebrando diuina in mortali, nō autem alii audiendo, secundū Pa. in d. capit. uestra. infra, concubinatus. §. ult. Irregularitas. §. 74.

14 Clerici simoniaci, scismatici, & excommunicati, ex statuto ecclesie, à dispensatione huius sacerdotis sunt suspensi, quia sunt extra unitatē ecclesie, & ab istis suscipiens sacramēta peccat, nec debet cum his quis communicare in diuinis quantumcunque sint

occulti, ab aliis peccatoribus, prater fornicarios predictos, possunt sacramenta necessitatis recipi, non tamē inducendi sunt ad celebrandum, uel sacramenta ministranda, nisi in necessitatis articulo. Multa tamen sunt ordinata circa huiusmodi in concilio Constantienti. Vide infra, Interdictum. §. 36. Excommunicatio. §. 50. Absolutio. §. 30.

15 Non credo clericum mortaliter peccare habitando cum mulieribus, contra ca. 1. & secundū de coha. clerici. & mu. quia illi canones non sunt præceptiui, peccaret tamē mortaliter ratione scandalī, & si ex hoc exponeret se sciēter peccato mortali, uel contumaciter, aut contemptibiliter hæc faceret. Quomodo clericus teneatur ad officium, infra, Horæ. per totū. Quomodo debeat residere, supra, Beneficium. §. 40. infra, Residencia. §. 2.

16 Clericus negotiator propriē, & religiosus, secundū Pe. de Pa. & ca. 2. ne cle. uel mo. mortaliter peccant, quia debent excommunicari, non autē secundū Caiet. ut supra dictum est. Si autem sit in minoribus, non peccat mortaliter negotiando, secundū Pa. in capit. h. de uita & ho. cle. Et si faciant cōtra alia prohibita, secundū Caiet. non uidentur mortaliter agere, ut diximus.

17 Clericus in mortali exercens officium exhibendo se ministrū ecclesie, mortaliter peccat, secundū Thō. 4. sen. d. 5. q. 2. a. 1. & d.

& d. 14. q. 1. 3. parte. quæst. 64. a. 6. secundum uero alios, etiam tangendo res sacras, quasi fungens officio suo mortaliter agit, secus si facit ut laicus, ut cantando epistolam sine manipulo. infra, Suspendio. §. 2.

18 Clericus potest habere de proprio, secundū Thō. secunda secundæ. q. 183. a. 6. quia non habet uotum paupertatis ut religiosi. Probat etiam in cap. episcopi. 12. q. 1. potest etiam testari, & donare bona laicalia, quæ sunt acquisita intuitu personæ, uel per donationē, uel successionē, uel industriam. de testa. ca. ad hoc. & c. quia nos. de rebus autē ecclesiasticis mobilibus, uel immobilibus non potest testari. Potest tamen de fructibus perceptis, & mobilibus, in aegritudine constitutus, dummodo sit mentis compos, conferre pauperibus, & locis religiosis, & sibi honeste feruentibus. ut in c. ad hoc. de test. cap. relatum. el. 2. quod etiam dum est sanus facere potest, ut in cap. ceterum. de dona. & consanguineis indigentibus, uel sibi honeste feruentibus. in d. ca. relatum. In aliquibus locis clerici testantur de mobilibus, & de fructibus ecclesie acquisitis, sed de iure est contrarium, ut in d. c. & iuribus. non tamen de uasis sacris, uel aliis deputatis ad Deicultum. Et dicuntur bona ecclesie, omnia, quæ intuitu ecclesie, uel de facultatibus ecclesie, acquisita sunt. ut in c. 1. de testa. Et

glo. in c. præfenti. de offi. or. l. 6. post Host. tenet, quod clerici non habentes administrationē possunt disponere, & testari de fructibus perceptis usque ad diem mortis, de consuetudine, & etiā de percipiendis anno sequenti, si consuetudo esset, ut refert Pa. in c. cum in officiis. de testa. Ipse tamē in d. c. relatum. tenet contrariū de canonicis, de his scilicet quæ ueniant ratione beneficii, & non ratione personæ. Vin. tamen in d. c. ad hoc. dicit, quod consuetudo non excusat clericos, quia omnia bona mobilia acquisita intuitu ecclesie dimittunt in morte suis consanguineis. Quæ autem acquirit clericus ex confessionibus, uel misis, ut parochianus est, ad ecclesiam pertinent, nec de his potest disponere, secundū Pa. in d. c. cum in officiis. & Inno. c. inter. de uerb. sign.

19 Prælati inducunt simplici uerbo, & blando sermone testatorem ad relinquendum sibi, quæ ecclesie reliquisset, cessante dolo non tenetur restituere, secundum Cy. ar. in l. si quis aliter. & Pa. in cap. 2. de pecu. cle. & hoc tenet, secus si dolose fecisset.

20 Clericus qui rem ecclesie industria sua meliorauit, de tali melioratione non potest disponere. Facit c. inquiredū. de pec. cle. & ratio est, quia ad hoc tenebatur, secus quando de proprio patrimonio, uel de suo, meliorasset.

21 Quando aliquid relinquitur clerico habenti administrationē

presumitur q̄ reliquatur intitu ecclesie, aliter non. Tamen recurrendum est ad cōsecruras, ut in c. requisiti. de testa. Et quādo clericus non habet heredes, qui de iure debeant succedere, ecclesia succedit ab intestato. 12. q. 5. c. fi. Et si habet plures ecclesias, fiet diuisio per illas. Vide Pa. in d. c. relatu. qui dicit, quod adquisitionem per canonicum intuitu ecclesie seu prebende, non cedit successori in prebenda, sed capitulo ipsius ecclesie.

22. Quia bona superflua clerico sunt iura pauperum, ideo clericus de bonis ecclesie potest alere parentes, dotare forores uel filias, secundum Pa. in cap. peruenit. de arbi. intellige tamen quando egent.

23. Clericus habes patrimonium, potest illud seruare parentibus, & ipse uiuere de bonis ecclesie, cui seruit, dummodo honeste uiuat, & hec communior uia est, secundum Inno. in c. episcopus. de preben. & Pa. in d. c. & Host. ibi. Nec obstat dictum c. ult. 16. q. 1. quia secundum Veruer, hoc intelligitur in extrema necessitate pauperum.

24. Clericus omnia superflua tenetur erogare pauperibus sub peccato mortali, nisi fabrica egeat, uel nisi uelit cultum Dei in ecclesia ampliare, nulla etiā extrema necessitate currente, aliorum que not. in c. dudum. c. 1. de elec. & in c. cum secundum. de preben. uide Tho. secunda

secunde. q. 187.

25. Clericus conuertens bona ecclesie in usus inhonestos, ut in histriones, meretrices, & in dūdo parentes non pauperes, secū dum Veruer, est raptor, & consequenter mortaliter agit, & restituere tenetur ecclesie, secundum Pa. in d. c. cum secundum. si habet de patrimonio, uel aliunde. De altari enim uiuere debet, & non luxuriari. Vide Ar. fio. in 2. par. tit. 2. c. 1. §. fi.

26. Accipientes de huiusmodi clericis turpiter, ut meretrices, histriones, & alii, nō causa elemosynę in summa necessitate, secū dum Ray. & Host. tenentur restituere. S. d. c. pascē. Similiter qui acceperit per fraudes, & minas, &c. Secus quando propter aliam honestam causam acceperit. Et tenentur restituere ei qui turpiter non dedit, sed timore, uel huiusmodi. Sed si turpiter dedit, restituent ecclesie, cui ablatum est, secū dum Host. uel dabitur pauperibus illius loci, si uidebitur expedit, secundum glo. Ray.

27. Clericus dimittens officium sine causa rationabili, secundum lo. Cal. in c. de cele. mis. tenetur restituere fructus interim perceptos, quia iste effectus aliter nō reuidet, & non residens priuatus beneficio, & fructibus. c. pe. de cle. nō res. sed Pa. in d. c. 1. hāc opinionem nimis rigidam esse dicit, ideo opinio Pa. quod non tenetur restituere, est uerior, & magis dictis S. Tho. conformis, qui

in q. 8. dicit, quod subditi tenentur decimas soluere etiā clerico diuiti, ut in c. tua nobis. de deci. Ita tenent Inno. lo. An. Bu. in c. 1. de ce. mis. Pe. de pal. Arc. Zaba. Ioan. de Lig. & multi alii, & hoc tene. supra. Beneficium. §. 59.

28. Clericus excommunicatus, quādiu dormit in excommunicatione, & est in mora petēdæ absolutio nis, non debet habere fructus beneficii, sed sunt alteri assignandi, qui pro eo celebret, ut dicit Ber. & in c. peruenit. de app. neq. recuperabit sibi sublatos, si sunt iuste excommunicatus, secus si iniuste, ut in c. super causas. 2. q. 5. nō enim debet habere beneficium, qui nō facit seruitium. de appell. episcopalis. Si tamen talis nō haberet unde uiueret, providendū esset ei de bonis ecclesie, quia etiā depositis prouidetur. d. 10. c. studeat, ne in opprobrium clericatus mendicare cogatur.

29. Priuilegia clericorū sunt hec, ut recitat Car. in cle. 7. de ui. & ho. cle. Primum, non conveniuntur coram iudice seculari. de foro compe. c. si diligēt. Secundū, quod uerberans eos, est excommunicatus. c. si quis. 17. q. 4. Tertiū, quod nō tenentur prestare onera personalia, uel realia. de immu. ec. c. non minus. Quartum, quod possunt uendicare re concessam ecclesie ante traditionē. c. ex literis. de consue. Quintum, gaudent eodem priuilegio sicut corū familie. 2. q. 1. c. clericum. el primo, intellige quo ad forum,

ut dicit glo. in c. eos. 23. d. Sextū, quod faciētes statuta cōtra eos, sunt excommunicati. c. eos qui. de immu. ec. li. 6. Septimū, quod soli clerici possunt obtinere beneficium ecclesiasticū. c. ex literis. de trans. supra. beneficium. §. 18. Octauum, quod per literas contra laicum impetratas cum generali clausula, non potest conueniri, ut glo. in c. sedes. de rescri. Nonum, quod non tenentur dare sportulas. c. cū ab omni. de ui. & ho. cle. Decimum, quod acquisita etiā sub potestate patris, ad libitum disponunt athen. presbyteros. C. de epi. & cle. Undecimum, quod pro rebus suis recuperandis agere possunt, sine patris consensu, secundum Arc. in c. fi. de iudi. in 6. Duodecimum, quod pro necessitate non possunt distrahi à patre. C. de pa. qui si. li. 2. Decimum tertium, quod seruus ordinatus à domino sciēte, & non contradicente, liberatur à dominica seruitute. c. si seruus. §. 4. d. Decimum quartum, quod possunt facere collegium. ar. in c. fi. de re. do. Decimum quintum, quod gaudent priuilegiis militum, que non sunt cōtra statutu clericale. Pa. in c. episcopus. de pa.

30. Clericus qui cū uirgine contraxit deserens tonsuram, & uelites clericales, gaudet tantū duobus primis priuilegiis. c. uno. de cle. coniu. in 6. potest etiam uti statutis, & cōsuetudinibus laicorum ad suum commodū, secundum Pa. in cap. fi. de ui. & ho. cle.

COACTIO.

quæ tamē eos non ligant in eorum præiudicium.

31 Si clericus propter bona ecclesiastica est obnoxius restitutioni, restituet de bonis laicalibus si habet, uel habere potest, uel parcius consumendo ea ecclesiastica bona, quæ licite consumere poterat.

COACTIO.

1 Coactio, uolētia, uis, metus, & timor, secundum quod sunt in humanis, minuant de uoluntario, adeo ut coactio, & uolētia absoluta, & simpliciter nō possunt esse peccatum, quia inuolūtariū omnino causant, & peccatum semper uoluntarium est secundū Th. prima secunda. q. 6. a. 5. unde uolens uolenter corrupta, non peccat. Violentia autē non simpliciter, sed secundū quid, quæ dicitur metus, quia non est sine uoluntario, nō excusat totaliter à peccato, in his, quæ secundū se sunt peccata. c. in sacerdotis. de spō. Quid autē sit metus cadens in cōstantē uirū, & quomodo impediat matrimonium, infra, Impedimētū. §. 41. quomodo baptizati coacti, nō sunt baptizati, supra, Baptismus. §. 70. & eodem modo dic de ordinatis.

2 Metus cadens in cōstantem uirū nō causatur ex supplicatione regis, uel domini, secundū Pa. in c. si qui cler. uel uo. Nisi sit solus tyrannizare, & male tractare, non obtemperantes suis precibus, ut dicit Io. An. in d. c. si. Nec sola mariti reuerentia, nisi min-

COGITATIO.

præcesserint, causat talem metum, secundum Bar. in l. ad iudicē. C. quod metus causa. & In. in c. causam matrimonii. de offi. deleg.

3 Metus perendi bona temporalia, uel granē iacturam in eis, ut maiorem partem, quādo sine illis quis non potest sustentari, est iustus metus, secundum Pa. in c. abbas. eo. titu.

4 Contractus factus ex iusto metu, quando in eo requiritur libera uoluntas, non tenet, secundum Pa. in c. eū locū. de spō. & c. olim inter. eo. tit. In aliis autē ubi non requiritur liber consensus, non est ipso iure nullus, sed uenit rescindendus, actione quod metus causa, uel officio iudicis.

Agens certum quid metu, & sequenti tempore tacens, ex taciturnitate nō præsumitur consentire, secundum gl. iuncto tex. in c. accedens. de conuer. coniug. nisi interueniat aliquis actus positius approbatiuus primi actus. Facit c. ad id. de spon.

Metus levis, uel tantū probabilis, nō excusat, nec rescindit, uel annullat, ut no. Pa. in c. uenies. de spō. el. 2. tamē quo ad consciētiam considerandæ essent circumstantiæ rerum, & contractus. Seruiens Deo metu penarum tantum, nō meretur beatitudinem, quia non adest charitas.

COGITATIO.

COGITATIO aliquando est de ueniali peccato, & tunc uenialis est, si adsit consensus aliquando de mortali perpetrato, uel

COGITATIO.

153

uel perpetrando, siue absolute, siue conditionaliter, cū consensu, & tunc est mortalis, etiam si factum, uel sciendum esset impossibi-

3 bile: aliquādo est de re licita absolute, sed non pro tali statu, uel tempore, ut cum quis cogitat, & dicit, si non intrassem religionem, non intrarem, &c. tunc nō est mortale, nisi esset malē contentus de diuino beneficio: tunc enim credo ipsum mortaliter peccare. Item quādo cogitat de re mortali cū conditione, ut quādo dicit, si non esset peccatum, interficerem talem, accipere concubinam, & huiusmodi, non est mortale peccatum, quia nō consentit peccato. Hęc ex Cai. in sententia, in summa, uer. cogitatio.

4 Cogitatio morosa est, quando scilicet quis cogitat de aliquo actu, non ut illū faciat, sed ut delectetur de ipso actu cogitato, secundū Tho. prima secunda. q. 74. a. 3. Et si talis actus sit uenialis, talis cogitatio, uel delectatio, erit uenialis: si mortalis, erit & delectatio mortale peccatum. Quia quod aliquis cōsentiat in talem delectationē, nihil aliud est, quā cōsentire in hoc, quod eius affectio inclinetur in fornicationē: quia nullus delectatur nisi in eo, quod est cōforme suo appetui. Consentire ergo in delectationem rei cogitate peccati mortalis, ut uer. gra. fornicationis, est mortale peccatum, & dicitur cogitatio, uel delectatio morosa, non propter morā tem-

poralem, sed quia durat usquequo ratio deliberet, in qua deliberatione est aliqua mora.

Ad hoc autē quod sit mortale peccatū, exigitur primò, q. actus de quo est cogitatio sit mortalis. Secundo, quod quis aduertat de quo cogitat. Tertiò, q. cōsentiat in talem delectationē approbando, cū deliberata ratione, & plenā: nā si inciperit aduertere, & praualeat impetus passionis, nō plene aduertit. Quarto, q. posituē cōsentiat in illā, quā si dissentit, nō est mortale, si uerò nō cōsentit posituē, neq. dissentit, tamen uoluntariē in illa delectatione perseverat, conuincitur cōsentire: quia potest, & debet expellere. Si autem aduertit, & nō expellit, credens se esse firmum, nec dubitans se casurū, non peccat mortaliter. Item si moueatur ad talem cogitationem, non ex nouitate, uel mirabilitate rei, sed uel ex opere malo, uel ex delectatione, mortaliter agit, secundū Cai. uer. delectatio. Consensus uerò in delectationem cogitationis ut obiecti, ut cū quis delectatur non de re cogitata, sed de ipsa cogitatione, nō est mortale peccatum, secundū Th. ubi supra. Vide in questionibus de uenialibus q. 1. articulo quarto.

4 Cogitatio morosa non solum est in peccato carnis, sed etiā intelligitur de omnibus aliis peccatis, ita quod consentiens in delectationem cogitationis furti, uel homicidii, mortaliter peccat, ca-

COLLVSIO.

de ratione, secundū Tho. prima secundā, supra ad 5. & de ue-
ri. supra. Differentia tamen est
inter delectationem sequentem,
ad apprehensionem peccati car-
nis, & ad alia peccata, quia in ap-
prehensione peccati carnis conti-
muniter sequitur subito delecta-
tio, ita quod est difficile cogita-
re de peccato hoc, & non sequatur
motus delectationis, & non
prorumpat in aliquem actum
inordinatum, quod in aliis non
est sic. Vide diffusius infra, Dele-
ctatio. §. 2. & per totum.

COLLVSIO.

Collusio importat inter reū,
& adlorem, latentē, & frau-
dulentam cōventionem, ut cum
quis est suo aduersario median-
te pecunia, uel gratia, paciscitur,
ut pro se in causa, uel iudicio
permittat sentētiari. de col. c. 1.
& 2. Est enim hoc manifeste pec-
catū in utroq; secundum Caie.
ibi, & mortale, quia uterq; frau-
di consensit, & contra debitam
iustitiam tendit. Sic enim inter-
dum delicta impunita remanent
aut de nouo patrantur, secun-
dum Host. in Summa.

COLVMBARIUM.

Columbaria, ut uulgō dici-
tur, & columbi, secundum
Arc. flo. 2. par. 1. 2. c. 1. post Petru
de pal. cū bona conscientia non
possunt teneri, nisi sufficienter
pascantur, ne inferant damna se-
minibus, uel fructibus, quādo te-
nēs nō habet tantū territorium
circūcirca, q̄ in eo uerisimiliter

COLVMBARIUM.

pascantur. Caie. ibi dicit, q̄ habe-
re huiusmodi columbaria cōtra
statuta municipalia disponētis,
quod qui uult tenere columba-
rium, habeat tantū terrae quanti-
tatem, uel ubi statutum nullū est,
cōtra querelas eorum, qui dam-
nificantur, peccatum est, nisi ex
consuetudine, uel prescriptione
legitima ius hoc habeat. Et si no-
tabile damnum inferant alteri,
nō excusantur à mortali. Credo
tamen licitū esse columbaria ha-
bere ubi est cōsuetudo, & statuta
non prohibent, & ubi patronus
habet magnum terrae circuitum,
ubi pasci possunt, quia si non es-
sent columbaria, essent colubis
etiā uagantes, sicut sunt nunc,
& sunt alie aues, ut anseres, grues,
& huiusmodi, quae agros eodem
modo uastant, sic & columbi fa-
cerēt, sicut in aliquibus locis ubi
non sunt columbaria, & tamen
in magnis turmis uolant colum-
bi, itaq; non credo tales tenētes
columbaria, etiā q̄ non habeāt
tantam terrae quantitatem, de mor-
tali esse damnandos, cum etiam
ab ecclesia, & principibus tole-
rentur. Nihilominus patroni, te-
pore quo possunt damnificare
agros, benefacerent si pascerent
eos, & clauderent. Non tamen
credo eos ad hoc teneri, quia
non sunt animalia domestica,
sicut gallinae, cum possint ca-
pi, & interfici ubicunque re-
periantur. Hae sunt quae iu-
dices nō habet tantū territorium
circūcirca, q̄ in eo uerisimiliter

COMMENDA.

COMMENDA.

Commenda est duplex, scilicet
ecclesiae curata, & non
curata, & duplici ex causa ec-
clesia cōsuevit commendari ra-
tionabiliter. Primō, ad utilitatē
ecclesiae cōmendata. Secūdo ad
honestā subuentiōē cōmenda-
tarij, quia licet e. nemo. de elec.
lib. 5. dicat quod non fiat nisi ex
evidenti necessitate ipsius ec-
clesiae, tamen loquitur de curata.
Quomodo autē fēda sit cōmen-
da ecclesiae curata, uel parochia
lis, uide in d. c. nemo. Vbi dicitur
quod non commēdetur nisi con-
stituto in iustate legitima, &c.
Commēdatarius talis ecclesiae
curatae, non est praelatus, sed en-
rator, secundum Io. An. habet ta-
men legitimā administrationē.
22. q. 1. ca. relatio. quando debet
fit, nec de iure facit fructus suos,
secundum eundem Io. An. & Bart.
quia custos est, & ius in ecclesia
non habet in fructibus, nisi ad
colligendum, gubernandum &
providendum sibi, & ministris,
residuum convertendum in ec-
clesiae utilitatem. sicut de uisita-
tore, ut in c. obitum. d. 16. & hoc
tenet Host. licet de facto cōtra-
rium fiat, quia ecclesiae commen-
datae funditus rount.

De beneficio non curato licet
subuenire clerico si indiget, ad
necessitatem, aut decentiam. I
Vnde si abbatia habet superflua,
& aliquis cardinalis, uel episcopus,
uel alius clericus indigeat,

COMMISSIO.

potest fieri haec commēda: & ma-
ximē quando non possunt inue-
niri regulares monachi numero-
pari redditibus. Et eo casu securi-
dum Panor. in ca. de monachis.
de praben. tenentur commen-
datarij ecclesias in solito statu
conseruare, & de superfluo pos-
sint sibi providere ad necessita-
tem, & decetiam sui status. Con-
tingit tamen circa hoc mortali-
ter peccare. Primō si in ueritate
non indigēt, sed solum ad pom-
pam, uel ad suam concupiscen-
tiam, uel auaritiam, hoc faciunt,
quia sanguinem pauperum sibi
usurpant. Secūdo, si notabiliter
cultum diuinum minuant, ut si
ibi 20. cōsueuerant officiare, &
propter hoc uix 10. officiant ex
auaritia eorum, sic enim honorē
Dei laedunt, & damnum defun-
ctis iniuste inferunt. Tertiō, si di-
uina auaritia opponunt se refor-
mationi dictarum abbatiarū ead-
em ratione. Quartō, forte pro-
pter scandalum saecularium, ob
hoc blasphemantiū, & reprobū
ritum in hīde, prout in diebus no-
stris fieri uidemus, ita ut quod
ad necessitatem cōcessum erat,
ad luxuriam, & in scandalū fiat.
Talis namq; commenda est ac si
oues lupo quis commendat. Vi-
deant igitur hi, quomodo absol-
ui queant.

COMMISSIO.

Commissio facta alicui per
Papam, expresse dignitatis
nomine, & facta mentione quod
residet in alio loco, operatur
quod

COMMODATVM.

quod talis possit cognoscere in loco residentie, secundum Ioan. And. in c. exhibita. de re. permuat. Si autem de residentia non fiat mentio, tunc commissio intelligitur facta in loco dignitatis expressae, nec ultra illam diocesim poterit cognoscere de illa. c. statutum. §. in nullo. de rescrip. in c. et quod ibi no.

2 Quando eligitur industria personae, quod fit, quando nominatur persona, tunc non potest committere: secus quando eligitur industria, & nominatur dignitas, puta dicendo, priores, uel praelati. c. si de offi. ord. & c. is cui. de offi. deleg. in c.

3 Commissio Papae, siue rescriptum, debet interpretari secundum ius commune, & conformari aequitati secundum iustitiam, & saluo iure alterius, etiam si materia uerborum non patitur, nisi expressae hoc exprimat, ut dicendo non obstante, &c. uel ex certa scientia, uel similia, secundum Fede. in c. causam. de rescrip. §. interpretatio. Et licet privilegii uerba debeant aliquid operari, intelligitur tamen si ius hoc patitur: nec praesumitur derogare, nisi exprimat.

COMMODATVM.

1 Commodati contractus, est calicuius rei ad aliquem speciale usum gratuita facta concessio, secundum gl. in c. unico. de commo. & Host. Nam si gratis non fieret, sed merces pecuniae interueniret, uel rei alterius gratia fie-

ret, non posset dici commodatus, sed locatio, uel aliquid aliud.

Res mobiles, & immobiles, quae usu non consumuntur, locari possunt, & finito tempore. Et si ante tempus reuocatur, tenetur reuocans de damno. in d. c. unico. ff. commo. l. in rebus, nisi commodans damnum simile erat passurus, & commodatarius non poterat sibi aliunde providere, in conscientia non tenetur si reuocat, secus si poterat a principio sibi aliter providere, quia tenetur.

Quicumque potest contrahere, potest commodare, ar. in l. Iulianus. ff. de emp. uedu. & ac. & est de iure naturali, ut res commodata restitatur. c. ius autem naturale. d. 1. & dominium rei non transit in recipientem, secundum gl. in d. c. unico. nec commodatarius tenetur domino de re commodata, si perit sine eius culpa, ut in d. c. unico. quia res si perit, perit illi cuius est. Nec etiam si deterioretur utendo ad illum usum, ad quem accepit, & sine culpa. ff. commo. l. cum qui rem. nec potest retineri ratione recompensationis, praetextu alicuius debiti, etiam liquidum. l. l. ff. eod. quia in Pa. contrarium teneat. c. bona fides. de depo. & gl. in d. l. si ubi si licet debitum est liquidum. Et si commodatarius facit aliquam expensam notabilem necessariam, ut in medicinis, potest repetere a domino, nisi hoc sit ex eius culpa: secus si expensa est modica. ff. eo. l. in rebus. §. possent.

si

COMMODATVM.

157

4 Si commodatarius non potuit uti re commodata infra praefixum tempus, etiam sine culpa sua, non poterit ultra illud tempus uti sine licentia commodantis, secundum Panor. in d. c. unico.

5 Commodans alicui rem uitiosam scienter, & non dicens ei uitium, tenetur de damno secuto propter hoc commodatario, secundum glo. in d. c. unico. non autem si dixit uitium, uel ignoranter fecit. in d. l. in rebus.

6 Si commodator rem estimari fecit, nil aliud dicens, non propter hoc tollitur, quin si pereat, domino pereat, sed certificatur de pretio, si ex culpa accipientis periret, secundum Pa. & Io. An. in d. c. unico. quia pactum generale non obligat ad casus fortuitos. supra, casus fortuitus. §. 4.

7 Commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi in tribus casibus. Primo, si culpa sua accidit. Secundo, si interuenit pactum, quia commodans non uult stare sub aliquo casu fortuito. Tercio, si fuit in mora restituendi. ut in d. cap. unico. Aduerte tamen quod in conscientia, si eodem modo apud dominum erat peritura res, non tenetur, nisi de interesse, quod dominus passus est propter rei suae absentiam. supra, casus fortuitus. §. 3.

8 Recipiens rem commodatam, si recipit gratia sui tantum, ut communitate accidit, si res deterioratur, uel pereat, tenetur de dolo & culpa lata, leui, & leuissima.

in d. c. unico. quia in talibus debuit adhibere tale curam, quale & in rebus suis, nec hoc sufficit si res potuit diligentius custodiri. ff. de act. & oblig. l. i. de casu autem fortuito, quam etiam diligens, & fidelis homo prauidere non potuit, non tenetur, ut est dictum supra, §. 7. Si uero recipit gratia datis tantum, ut si commodatarius tibi uestes pulchras, ut ornatiores ad me uenires, ad me honorandum, recipies tenetur de dolo tantum. l. si ut certo. ff. eod. Host. uero addit, quod etiam tenetur de lata culpa, & hoc tene, quia lata culpa aequiparatur dolo. l. quod Nerna. ff. deposit. ubi dicitur, quod lata culpa est, si minor cura alienis rebus adhibeatur, quam propriis. Si uero recepit gratia utriusque, tenetur de dolo, & de culpa lata, & leui, sed non leuissima, secundum gl. in d. l. si ut certo. §. interdum. & Hostien. notat autem Pa. in d. c. unico. hoc non esse speciale in commodato, sed generale in omnibus contractibus. ff. de reg. iur. l. contractus. Fal sit tamen in precario, ubi quis non tenetur nisi de dolo, quia precarium potest semper reuocari, non autem commodatum.

Si commodatarius rem commodatam per nuntium remisit idoneum, & casu fortuito res perit, non tenetur commodatarius: in l. argentum. ff. commoda. & ibi gl. Bart. in l. eum qui. ff. eod. & idem de deposito, ut in ca. significare. de pigno. secus quando nuntius non

COMPENSATIO.

non est idoneus, secundum Bar-
to. supra. & ex culpa nūti perit.
Si etiā fuit infidelis, & tamē repu-
tabatur fidelis communiter, non
tenebitur, quia nō fuit in culpa,
in d. Largentum.

10 Si commodatarius utitur re
comodata ad alium usum, quā
acceperit, cōtra uoluntatem do-
mini, furtum committit, contra-
ctando rem alienam inuito do-
mino, & si esset de re importanti
mortaliter peccaret, ut si ex hoc
multum dominus rei damnisca-
retur, & tenetur de damno. Et si
res pereat, uel damniscaetur, te-
netur, ut in d. Lur si certo. & ff. de
fur. l. qui iumenta. Secus quando
existimabat dominum fore con-
tentū, & habebat ueram causam
hoc aestimandi, quia non tenebi-
tur, l. qui re. ff. de fur. supra, Casus
fortuitus. §. 2.

11 Commodatarius qui nō potest
saluare res proprias, & accommoda-
tas, potest praeferre suas, etiā
uiliiores, accommodatis pretiosio-
ribus, quādo accommodatū fuit
factū gratia accommodantis. in d.
l. si ut certo. ff. eod. Si res erant
eiusdem pretiositatis, & accom-
datum fuit factū gratia recipien-
tis, non potest praeferre suas, l. in
rebus. ff. eod. Si est factum gra-
tia utriusq; , potest ceteris pari-
bus suas praeponere, quia plus
sua, quā aliena diligere debet.
Quando uerō sit tantum gratia
commodatarii, potest praeponere
res suas digniores: alius minus di-
gnis accommodatis, quia quilibet

diligēs, & diligentissimus, hoc fa-
ceret, & ipse recipiens ad plus nō
tenetur, ut supra dictum est.

12 An comodatarius allegās res
perditas teneatur probare, uide
Pan. in c. bona fides, de depo. &
Bart. in l. si quis ex argentariis. ff.
de eden. quomodo autem pro-
babit? dic q. si sunt casus aper-
ti, ut incendium, bellum, tempe-
stas, &c. aperte probabitur. Si ue-
rō casus sunt occulti, probabitur
per coniecturas, habito respectu
ad qualitatem personae, & simi-
lium. Si uerō ex aduerso dolus,
uel culpa allegetur, probabitur
ex casu non facili sine culpa. Vi-
de de Silibi. in fi.

COMPENSATIO.

Compensatio importat debi-
ti & crediti inter se contributi-
tionē. l. i. ff. de cōpensa, quae ad-
mittitur in omnibus, quae in suo
genere recipiunt functionem, id
est quando una res potest fungere
uice alterius, sicut sunt ea, quae
cōsistunt in numero, pondere, &
mēsurā, secundū Pa. in c. bona fi-
des, de depo. In aliis autē cessat
cōpensatio. Et requiritur debiti
esse liquidū, uel in proximo li-
quidandū, ut in l. si. C. de cōpen.

An quis aequivalens retinere
possit si ad manus eius uenit, uel
accipere, quando suum habere
non potest? infra, Fortū. §. 1. Vi-
de Innoc. in cap. cum olim cae-
sam, de resur. spo. & in cap. domi-
nus. 23. q. 2. In deposito tamē nō
potest fieri compensatio, ut su-
pra, Commodatum, §. 3.

COMP

COMPOSITIO.

COMPOSITIO.

Compositio amicitiae po-
test interuenire etiā in spi-
ritualibus contractibus, ut dicit
gl. in c. statum. de transac. & c.
nuper, de deci. ita tamē, quod nul-
lum tēporale pro spirituali de-
tur, quia simoniaci esset. Si fiat
compositio inter clericos super
decimis in futurū soluēdis, non
excedet uitā transigentū. c. ue-
niēs, de transac. & potest fieri etiā
sine auctoritate superioris.

COMPROMISSIO.

Compromittere potest res
quolibet quas potest alie-
nare, seu libere disponere: quas
autem sine solēnitate uō potest
disponere, etiā sine tali solēnita-
te de illis nō potest cōpromitte-
re. Facit c. cum tēpore, de arbi. &
Pa. ibidem. Vide in uer. Arbitr.
§. 13. 14. Unde praetati possunt
de fructibus beneficiorum com-
promittere, sicut libere dispo-
nere, ut not. Host. in Summa.

COMMUNIO.

Communio qua sacramen-
tum Eucharistiae sumitur, ex
parte sumētis quatuor requirit.
Primo, ut praemissa diligētī exa-
minatione, & cōtritione, credat
se in illud a peccato mortali. Et si-
ne peccati mortalis cogniti con-
tritione cōmunicans, mortaliter
peccat, quia indignē sumit, & sic
reus corporis, & sanguinis Chri-
sti, secundū Apostolū, efficitur.
Sine cōfessione autē, si rationa-
bilis causa est nō cōfiteri, exco-
municat, quia praecēptū

COMMUNIO.

159

de cōfessione prēmittēda cōmu-
nioni nō est de iure diuino, nec
positiuo, cū nullibi inueniatur,
nisi semel in anno. Si autē cōmo-
ditas cōfiteri adest, & habens
cōscientiā peccati mortalis, dif-
ferre uult cōfessionē & cōmu-
nicare cū aliis, uel celebrare, pec-
care uide: ualde grauitur, quia
minus dignē uolūtarius accedit,
circa tamen mortale, propter ra-
tionē ratiā, secundū Caie. ibi.
Alii autem uidentur tenere op-
positum quasi omnes, & praeci-
puē Tho. 4. sent. d. 7. q. 3. a. 1. q. 4.
& haec opinio est securior.

Secundo, requiritur q. commu-
nicās sit ieiunus, ieiunio non ec-
clesiae tantum, sed naturae, uideli-
cet quod a media nocte nihil
sumperit per modū cibi, uel po-
tus, & ab omnibus, quae per os su-
muntur, etiam medicinalibus, ita
quod scienter, & aduertētur, nō
ieiunus, hoc modo comunicās
(excepto mortis articulo) mor-
taliter peccat, ut cōmuniter te-
netur, secundum Caie. ibi. & in
c. liquido, de consec. d. 2.

Tertio, requiritur tempus. In
Paschate omnes tenentur cōmu-
nionē sumere, ut in c. omnis, de
pen. & re. per octo dies ante, &
per octo post, secundū determi-
nationē Eugē. 4. aliter mortali-
ter peccat, nisi rationabiliter dif-
feratur de consilio sacerdotis.
Requiritur & debita aetas in cō-
municāte, ut in d. c. omnis, uide-
licet anni discretionis, quae tamē
discretio maior uidetur debere
esse

COMMUNIO.

esse in communione, quā in confessione. Et quia consuetudo est optima legū interpret, ideo cū sit consuetū, p. pueri, uel puellæ nō cōmunicat, nisi quādo parentes eorum ad hoc illos inducūt, uel cōfessores, ideo etiā quando ad annos discretionis peruenerint, & nō cōmunicat, quia eorū parētes tardant ob maiore reuerentiā cōmunionis, nō peccāt, & parētes etiā excusantur à uiolatione præcepti, secundum Caie.

4 In mortis etiā articulo tenetur homo communicare; quia sic habet usus ecclesie: & dimittēs peccat quidem, non tamē dimittens ob negligentiam uidetur mortaliter peccare, quia uaticū ut sic, non est sacramentum necessitatis, dummodo communicauerit quis in Paschate, secundum Caie. ibi, contemptusq; absit.

5 Quarto, requiritur reuerentiā, & deuotio. ita quod pollutus in nocte, & qui rem habuit etiā matrimoniale, illo die cōmunionē sumere non deberet, nisi ex rationabili causa: tamē si est cōtritus, & cōmunicet, dummodo absit contemptus, nō peccat mortaliter, sed uenialiter tantum, quia debitam reuerentiā omnimodā non adhibet tanto sacramento. Tamen quando ex reuerentia dimittit cessante scandalo, bene facit, quia hoc sacramentum requirit actualē deuotionē. Posset etiam tantam habere contritionem, & deuotionem, quod eomunicando mereretur, etiā sine

necessitate celebrādo, quia nulla est ecclesie prohibitio. Caie. infra, Pollutio. §. 2.

Qui non cōmunicauit in Paschate ex negligentia, uel quia noluit, licet mortaliter peccauerit, non tamen tenetur de præcepto communicare ante aliud Pascha, quāuis sit hortandus quod communicet. Qui uero distulit de consilio proprii sacerdotis, uel ex alia causa legitima, tenetur, quia talis adhuc potest implere præceptum, secundum Ar. 2. par. ti. 9. c. 9. §. 4.

7 Sacerdos celebrās debet sub præcepto sub utraque specie se communicare. de con. d. 2. cap. perlatum, nisi in die Parasceues, quia tunc non consecrat, tamen quando ipse celebrat, & consecrat, debet in utraque specie sumere. Tho. 4. sentent. d. 12. aliter esset sacrilegii reus. de conse. d. 2. c. comperimus.

8 Nō licet sacerdoti extra missam seipsum cōmunicare regulariter, tamen Caie. dicit se credere, quod in necessitatis articulo, ut cum peste laborat, si quis deferret sibi corpus Christi, posset seipsum communicare.

9 Cōmunicans aliquē ubi nō est consuetudo sub utraque specie, mortaliter peccat, secundum Caie. ibi, propter præsumptionē. Similiter si communicat indignos, ut pueros, ante annos discretionis natos amentes, excommunicatos, interdictos, publicos peccatores, & publicas meretrices, le-

COMMUNIO.

161

nones, & huiusmodi, si scienter hoc facit, si dat communionem in loco interdicto contra prohibitionem ecclesie. Caie. ibi.

10 Quandoque, ubicunq; & quibuscunq; potest dari sacramentū penitentiae, potest etiam dari, si est in mortis articulo, uaticū, quia pro eodem computatus. de pœ. & re. c. quod in te. tamen prius debet provideri scandalo, ut scilicet publicetur peccatum remissum, & ab excommunicatione absolutū, & huiusmodi, secundum Caie. ibi.

11 Communicare etiam eos, qui irreuerentiā exhiberent sacramento huic, ut sunt phrenetici, expuentes, & huiusmodi, scienter mortaliter peccatur, secundum Caie. ibi. Similiter peccato negligentiae inuoluntur, qui in iurmis uaticū ministrare negligunt, secundum eundem.

12 Si hostia appareat caro, uel sanguis, nō debet sumi ab eo, cui sic apparet, secundum Tho. 3. parte. q. 82. a. 4. nec propter hoc sacerdos efficitur legis transgressor. Consulendum tamen esset sacerdoti, ut iteratō corpus, & sanguis consecraret, & sumeret, secundum Tho. ibi, ex quo apparet q. non tenetur ex præcepto. Idem dic de sanguine, & si perueuerat in tali specie, ponendum est cū reliquis, secundum Tho. 4. sen. d. 10. ar. 4.

13 Monachi tenentur omni mense sumere communionem, sicut seculares omni anno, rex. in cle.

1. de sta. mo. & sane. Ibi etiā glo. Videtur etiā hoc ad ceteros religiosos pertinere, q. gl. dicit hoc satis honestū esse, ut dilatur ad alios religiosos. Idē Pa. in d. c. ois. Credo in q. sit religiosus seruanda cōsuetudo cuiuscunq;.

14 Sacerdos nō legitime impeditur, tenetur celebrare saltem in præcipuis festis, in quibus fideles deuoti celebrare cōsueuerunt. Tho. in 3. parte. q. 82. a. ul. & 4. sen. d. 13. q. 3. ar. 1. q. l. nisi ex instinctu Spiritus sancti quis abstineret. Et Pe. de palu. in 4. sen. d. eadem. hoc idem dicit, & in c. dolentes, de cele. missa. reprehenditur, qui uix quater in anno celebrant, an autē mortaliter peccent, nolo sententiam præcipitare, tamen rationes S. Tho. ubi supra, uidentur fortes.

15 Nō debet quis pluries in die se cōmunicare, sec. Tho. 4. sen. d. 12. q. 3. a. 1. q. l. ult. sacerdos tamē, qui nō solum pro se, sed etiā pro aliis celebrat, necessitate cogente, potest in uno die pluries celebrare. concordat Pe. de pa. 4. sen. de ea. q. 1. j. Missa. §. 25.

16 Cōmunicans in peccato mortali sine contritione, mortaliter peccat, secundum Thom. 3. par. q. 80. a. 4. & incurrit sacrilegium, tanquam uolator sacramenti. Intellige si scienter cum conscientia mortalis peccati hoc facit. Similiter si habet mortale, & negligentia distulendi conscientiam nō recordatur de illo, peccat mortaliter, I quia

COMMUNIO.

- 162
- quia huiusmodi omisio uide-
tur uoluntaria, ex quo non fe-
cit quod debuit facere proban-
do seipsum, ut dicit Apostolus.
Veniale autem peccatum non impe-
dit, quia non aufert charitatem.
- 17 Immunditia corporalis, siue
sit perpetua, siue ad tempus, de
necessitate non impedit com-
munionem, in lege noua, nisi
propter aliquod periculum irre-
uerentiae circa sacramentum,
uel ob scandalum, in eam nos.
de cle. negro. Prohibetur ne pu-
blice celebret, propter horro-
rem tamen in secreto potest ce-
lebrare propter deuotionem,
nisi adeo esset corruptus, quod
ministerium sine periculo ex-
plere non posset. Leprosos ta-
men ad sacerdotium promo-
uere non decet, ex S. Tho. 4. sen.
d. 9. q. 4. ult.
- 18 Infirmus semel pro niatico
communicatus, si superuiuat, po-
test iterum communicari pro
niatico, etiam non ieiunus, im-
minente casu, ut credit Tab. &
rationabiliter, quia potest con-
tingere quod hoc tempore interme-
dio mortaliter peccauerit, & ue-
lit iterum Christo incorporari
per desiderium ad Eucharistiam,
& sumptionem, si potest. Ex deu-
otione etiam ieiunus pluries
potest communicare in eadem
infirmirate.
- 19 Capitulum sacra. de conse. d. r.
in quo dicitur, quod communio
posuit sumi in die etiam post al-
ios cibos, est abrogatum per con-
- trariam consuetudinem, secundum
Th. 4. sen. d. 3. q. 1. a. 4. q. 1. ad r.
- 20 Post communionem potest
quis statim comedere, nec ob-
stat c. si mane. de conse. d. 2. quia
est abrogatum, & secundum Th.
loquitur de tempore, quando
rarò celebrabatur antiquitus.
- 21 Ad sacerdotem pertinet di-
spensatio huius sacramenti. Tho.
3. par. q. 82. a. 3. ideo diaconus
non potest communionem dare,
nisi in necessitatis articulo, &
de licentia episcopi, uel presby-
teri, ut in d. 93. c. praesente. illis
autem absentibus, potest sine li-
centia, ut in c. diacones. ead. d.
aliter oportet esse sacerdotem, c.
peruenit. de conse. d. 2. & curatum,
uel de eius licentia, ut in cle. re-
ligiosi. de priuilegiis & communi-
cans alienum parochianum peccat
uiolando ius, nisi hoc faciat sub
ratihabitione, secundum Caie-
tani & si esset religiosus, esset
excommunicatus: infra, Excom-
municatio. 49.
- 22 Communio ab haereticis, exco-
municatis, publicis concubina-
riis, & huiusmodi, sumi non de-
bet. supra, Clericus. §. 13. & 14.
- 23 Si peccator occultus petat
communionem a sacerdote il-
lius peccati conscio, & est pro-
prius sacerdos, & in publico pe-
tat, non potest ei negare, secun-
dum Tho. 3. par. q. 80. a. 6. potest
tamen ipsum secretè monere
ne communiceet, uel dicendo pu-
blice in generali, Caueatis fra-
tres, ne in mortali communiceatis,
uel

COMMUNIO.

- 163
- uel simile. Secus quando pecca-
tum est publicum, quia tunc debet
denegare, secundum Tho. supra.
- 24 Idem dicas de suspectis suspi-
tionem uolentia, & fama publica,
sicut de publicis peccatoribus,
quando petunt communionem,
secundum Tho. in 4. sen. supra. &
illud c. sepe contingit. 2. q. 5. in
quo dicitur, quod detur ad experi-
mentum, est abrogatum. Secus de
suspectis leuiter, & uehementer.
- 25 Amentibus qui nunquam deu-
otionem ad hoc sacramentum
habuerunt, non debet dari, qui
uerò habuerunt aliquando usum
rationis, & fidem ad hoc sacra-
mentum, & superuenit amentia,
si petunt, dari debet, nisi timea-
tur periculum de uoluntate, uel ali-
qua alia irreuerentia, ut in c. is q.
in. 26. q. 6. & Tho. in 4. supra. &
demoniacis eodem modo de-
bet dari, nisi constet eos ob mor-
tale torqueri, secundum Dio. &
Tho. ubi supra. Non baptizatis
minime dandum est.
- 26 Nunquam debet dari hostia
non consecrata pro consecra-
ta, etiam indigno, quia in sacra-
mento ueritatis, nulla debet esse
fictio, secundum Tho. supra. &
c. de homine. de celeb. missarum.
& secundum Ang. quia daretur
ocasio idolatrando.
- 27 Omnibus peccatoribus uerè
poenitentibus, & confitentibus
peccata sua in mortis articulo,
etiam suspendendis, est danda
communio si petunt, nec eis ne-
gatur sepultura, nisi in iure spe-
- cifice negetur, & missa pro eis
est dicenda. c. 1. 26. q. 7. sicut ha-
retico relapso datur. c. super. de
haere. l. 6. & etiam excommuni-
cato poenitenti, infra, Eucharis-
tia, uide de materia huius sa-
cramenti, per totum.
- 17 Volens communicare dum iam
est in missa, & recordatur de ali-
quo mortali non confesso, &
pro tunc non habet copiam con-
fessoris, & non potest commode,
uel sine admiratione differre
communionem, si est contritus, po-
test communicare, & postmodum
confiteri. Idem de sacerdote, qui
non habet copiam confessoris,
& oportet celebrare, uel quia
tenetur, uel quia sic consuevit,
uel quia non celebrando esset
admirationis, sufficit contritio. Imò
secundum Ar. flo. post Pet. de pa-
nimine commune communione Pascha-
li, & aliqui uult communicare, &
habet casum reservatum supe-
riori, ad quem non potest pro-
tunc accedere, potest communi-
care contritus, uel rationis scan-
dali, uel infamiae. Et addit c.
unum in 4. sen. d. 9. q. si quis de
propinquo aliquem sacerdotem
expectaret, cum quo deuotius
confiteretur, contritus posset
communionem accipere, de hoc
§. j. supradictum est, sequendo
uiam Caie. Tales tamen si ha-
berent aliquam sententiam ex-
communicationis, uel huiusmo-
di, etiam iniustam, debent ab-
stinere. In huiusmodi enim con-
tritio non sufficeret. Neque pu-
- 1 2 gnan

CONCEDERE.

gnantibus in duello debet dari. in c. monomachia. 2. q. 5. in gl. Reliqua uide in uer. Eucharistia. Sit igitur diligens sacerdos in ministrando communionem.

CONCEDERE.

Concedere simpliciter, id est quod donare, secundum Pa. de excep. c. cum uenerabilis. nisi ex circumstantiis contrarij appareat, ut cum quis dicit, comoda mihi equum tuum, & alius dicit, concedo, uel alia subist coniectura, non transfertur dominium, sed usus. 16. q. 1. c. possessiones. Verba ergo precedentia, & subsequenda, insinuant an transferatur dominium, uel ne. Si dicas, concedo causam mortis, restringitur ut non sit de presententi, secundum Pa. supra.

In generali concessione ueniunt accidentalia, uel consuetudine expressa, secundum Felin. in c. M. ferra. & c. c. & uno commissio, censetur omnia commissa, si e quibus illud expediri non potest nullo modo, secundum eundem Felin.

Concessio consequenti non conceditur antecedens, quando antecedens per se stare potest. Et concessio facta ecclesie censetur realis. Felin. supra.

Concessum de iure communi, intelligitur quod non est prohibitum. c. qui spirituales. 30. q. 4. quomodo intelligatur, uide gloss. c. inter corporalia. uer. non inuenitur.

Concessum propter necessi-

CONCILIUM.

tatem, ultra necessitate non extenditur. Pa. in c. deus qui. de ui. & hon. cle. causa enim limitata effectum limitatum producit. ar. in d. c. deus. in uer. quantum ad hoc spectat.

Concessum ex gratia specialiter, ab aliis non debet trahi in exemplum. de priuilegiis. c. sane. An per Papam concessa ipso mortuo expirent, infra. Gratia. §. 4.

In concessione generali non ueniunt ea, que quis non esset in specie uerisimiliter concessurus. de re. iur. l. 6. c. in generali. ut si concedatur alicui omnis autoritas facienda quicquid ipse posset, non tamen conceditur ut possit pro eo matrimonium contrahere, nisi exprimatur.

CONCILIUM.

Concilium generale auctoritate solius Papae congregari potest, aliter est synagoga Satanae, ut d. 17. per totum. & secundum Thom. 2. 2. q. 1. a. 10. & eius statuta omnes astringunt. Et sec. Pa. in c. significasti. de elect. concilium non potest statuendo prefigere legem Papae, quia nemo potest primam sedem iudicare. in c. nemo. 2. q. 3. & c. aliorum. & per hoc c. dicit Io. An. q. sententia Papae standum est, quoniam contradicit sententiae totius concilii, & quod solus Papa potest interpretari statuta concilii, tollere, & limitare, ut in c. statutum. de refer. l. 6. intellige tamen secundum Pa. in his, que dependent a plenaria dispositione Papae, ut in his, que

CONCILIUM.

que sunt iuris positiui, cum sit caput ecclesie, sed in his, que non dependent a plena potestate Papae, non est simpliciter. supra. Concilium. Vnde in concernentibus fide, concilium est super Papam, & in his non potest contra concilium disponere. Vide c. Anastasius. c. gl. d. 19. unde concilium Papae de heresi potest condemnare. c. si Papa. d. 40. Et in hoc est eius iudex, secundum doc. in c. in fidei fauorem. de hereti. l. 6. In concernentibus etiam uniuersalem statum ecclesie, non potest Papa disponere contra statutum generalis concilii, si statuendo decoloraretur status ipsius ecclesie. c. & si illa. 1. q. 7. & Inno. in c. quanto. de consue. Pe. autem de Anc. dicit, Papam posse tollere hoc, uel illud statutum iuris positiui, sed non omnia simul, quia hoc esset uniuersalem ecclesie statum destruere.

In concilio, circa ea que sunt fidei, sententia Papae uel alterius melius sententis, ceteris est preferenda, secundum eundem Pa. quia concilium aliquando potest errare, sicut de facto errauit circa matrimonium inter raptum, & raptam, & sententia Hiero. preualuit. 36. q. 2. c. tua. & c. placuit. Cai. in secunda secunda. q. 1. ar. 10. dicit q. Papa ut singularis persona potest errare in fide, ut Papa tamen iudicando, & diffiniendo quid tenendum sit ab ecclesia de fide, errare non potest, quia dicitur

Matthaei ul. Ecce ego uobiscum usque ad consummationem seculi. Et Papa iudicialiter determinat, & diffinit uel aliquid esse hereticum, & pro heretico tenendum, omnes tenentur acceptare, & qui oppositum pertinaciter teneret, esset hereticus. Concilium in spectantibus ad fidem, & mores, errare non potest perseueranter, sicut nec ecclesia, secundum Tho. quod. 2. 2. 16. quia dicit idem Tho. secunda secundae. q. 5. a. 4. quod doctrina ecclesie inherere oportet, sicut infallibili regule, que doctrina non est alia, quam concilii. Vide Cai. secunda secundae. q. 1. a. 1. ad 3. dubium.

Si concilium, & Papa discreparent de fide, & Papa uideretur habere meliores rationes, non propter meliores rationes standum est sententiae Papae, sed quia est caput ecclesie, habes auctoritatem determinandi ea, que sunt fidei, aliter oporteret esse aliquem iudicem determinatem, que essent meliores rationes, secundum Tho. de po. q. 10. a. 4. & Io. de tur. cre.

Non potest esse controuersia inter Papam ut Papam, & concilium de fide, aut moribus perseueranter, secundum Tho. secunda secundae. q. 1. ar. 10. quia neutra pars potest errare, si tamen erret in fide ut singularis persona, definit esse Papa, & caput ecclesie, quo ad Deum, licet non quo ad ecclesiam, quous-

que deponatur per iudiciū: si-
militer si erret in moribus per-
seneranter.

6 Sicut pro hæresi, non ita pro
quolibet peccato notorio, etiā
si esset incorrigibilis, & scāda-
lizaret ecclesiā, a concilio Papa
iudicari potest, licet Pa. inducat
gl. in c. si Papa. d. 40. dicentem,
q. sic, & multū eam approbat.
Sed Pe. de pa. dicit dictam glo.
non esse ueram, nec illam per-
tinaciam dicit esse hæresim, sed
de crimine schismatis, quod se-
cundū Ar. flo. oritur post ele-
ctionē, nō ueri, & indubitati pa-
storis, sed cū probabiliter dubi-
tatur, an electio fuerit canoni-
ca, an uolēta, uel huiusmodi, si-
cut fuit electio Urbani 6. prout
fuit statutum in concilio Con-
stanc. 1417.

7 Conciliū generale debet fie-
ri de mandato Papæ ipso in-
terueniente, uel alio, de eius mā-
dato, d. 17. c. 1. & 2. & Th. de po.
q. 4. a. 4. ad 13. nisi Papa esset he-
reticus. Si autē esset diffamatus
uehemēter de hæresi apud gra-
ues, & nollet se corrigere, uel
purgare, aut cōgregare cōcilii,
iā hoc ad cardinales spectaret,
ad inquirendū contra Papā au-
thoritate diuini iuris, secundū
Io. de tur. ere. uel ad alios præ-
latos cardinalibus negligentibus.
Idē dic, quādo aliter graui
scandalo ecclesiæ prouideri nō
posset, & Papa nollet cōgrega-
re cōcilii, quia eo casu esset de
hæresi suspectus, ex c. error, d.

83. Alii casus sunt, de quibus ui-
de Silabi. §. 4. circa finem.

8 A Papa ad conciliū appellari
nō potest, qā Papa cōfirmat, &
sentētiat conciliū, & est eo ma-
ior, ut dictū est, & appellatio nō
fit nisi ad maiore. Imo hoc alle-
gere hæreticū esset, qā hoc esset
auferre priuilegiū traditū a
Christo ecclesiæ Romanæ, qd est
hæreticū, ut in c. omnes. d. 12. u-
de Caie. secūda secūde. q. 1. a. 10.
Si uis uidere cōcilia facta, uide
d. 15. & Tab. uer. concilium. §. 4.
usq. ad 12. de conciliis prouin-
cialibus, uide Sil. circa fin. ibi.
Hæc non multū faciunt confes-
sionibus, Cōcilia quatuor gene-
ralia principalia sunt, Nicenū,
Cōstantinopolitanū, Ephesinū,
& Chalcedonense. 15. d. c. sicut
quæ ecclesiā ueneratur. ca. post
translationem. de renun. §. 1.

CONCUBINA.

Concubina quandoq. dicitur,
quæ coniugali, & mu-
tuo affectu a seorsum a uiro, le-
galibus cessantibus instrumen-
tis, siue quæ sine solēnitate le-
gis a uiro deducta est, mutuo
interueniente consensu cōiugii,
concubina nuncupatur præsum-
ptione legis, etiā uxor uera sit.
d. 34. c. omnibus. c. is qui. c. Chri-
stiano. iuncta glo. ibidem.

CONCUBINATUS.

Concubinatus est prohibi-
tus lege canonica, secun-
dum Pa. de uit. & hone. cleric. &
Feli. in c. cum sit. de for. com-
pe. & iure diuino, cum dicitur,
Non

Non mæchaberis. Ideo nemo
super hoc potest dispensare. In-
telligit tamen secundū q. con-
cubinatus accipitur pro concu-
bitu fornicario, uel illicito, &
non licito, quia secundū men-
tem iuris, cōcubina nō dicitur,
nisi quæ tenetur per modum
uxoris, ut in ca. si quis. d. 13. ubi
dicitur, qui habuit concubinam
post uxore, ordinari nō potest.

2 Concubinarius, uel cōcubina
nōlēs abiicere alterū uel alterā,
si est pēculū recidini, nō debet
absolui, quia nō est uerē cōtri-
tus, qā uera pēnitentia non est
sine remotione causarū peccā-
di. c. satisfactio. de pœ. d. 3. Si ue-
rō tale periculum ad arbitrium
sacerdotis nō est, tamē factum
est notorium, uel uolēta suspi-
tio, propter scandalū nō potest
absolui, nisi abiiciat, licet sit cō-
tritus de peccato. De pœna cle-
rici cōcubinarii. §. Cleric. §. 13.

3 Concubina afficiuntur de fo-
ro ecclesiastico, secundū Feli.
in ca. si concubina. de sent. ex-
com. Ita quod ecclesia potest
eas excommunicare.

4 Adeuntes meretrices, igno-
rantes esse peccatum, an mor-
taliter peccant? Peccant quidem
mortaliter, nec excusantur, quia
ignorantia iuris naturalis, & di-
uini in tali casu manifesto, ne-
minem excusat. 1. q. 1. per totū.
Sine enim maxima negligētia,
nullus potest hoc ignorare.

5 Quilibet clericus etiam con-
stitutus in minoribus concubi-

narius publicus, pro ut c. cleri-
cus. §. 13. declaratum est, secun-
dum Arc. §. hæc de malis. 32. d.
exercendo actum cuiuscunque
ordinis sit irregularis, & solus
Papa dispensat. de re ind. c. 1. li.
6. Et idem de fornicario quo-
cunque, scilicet notorio, secundū
Inno. quod no. Arc. in §. ad hęc.
d. 32. quomodo intelligatur no-
torietas, supra, Clericus. §. 13.
infra, Notorium. Concubinatus
secundū leges ciuiles crimen
non est, ff. de concubi. l. in con-
cubinatu.

CONCUBINATIO.

Concubinationis crimen com-
mittitur, cū quis in officio
constitutus extorquet aliquid a
subditis per metum, aut cū non
uult facere quod tenetur, nisi
data pecunia, aut quādo extor-
quet ultra cōstituta sibi stipen-
dia, aut cū quis accusat, uel ab
accusando desistit propter pe-
cuniam, uel aliquid æquiuale, ut
colligitur 1. q. 1. c. concessio-
nis. & c. iubemus. & est peccatū
mortale in re notabili, quia cō-
tra iustitiā, secū. Tho. secūda
secūda. q. 92. a. 4. & accipiens
restituere tenetur dātū, nisi tur-
piter dederit. 1. q. 5. c. nec sanē.
sed si turpiter dedit, restituitur
illi, in cuius iniuriam est datum
uel pauperi, iuxta ecclesiæ ar-
bitrium, ut in d. c. nec sanē. hoc
tamen in foro conscientie se-
cundū gl. Ray. magis est de cōfi-
lio. Vide J. Restitut. §. 17. Est etiā
mortale peccatum in re nota-

CONFESSIO.

hui, quia contra iustitiam. Facit
c. militare. 23. q. 1. & Tho. secun-
da secunda. q. 59. a. 4.

CONFESSIO.

1 Confessio iudicialis, se-
cundum Pa. in c. ex parte.
de confes. præiudicat cōiten-
ti, si sit maior 25. annis, & fiat
sponte, & ex certa scientia, &
expressa causa, & coram suo iu-
dice & præfente parte: & non
sit contra naturam nec contra
ius, & fiat de re litigiosa, & nō
sit contra libertatem, aliis non
præiudicat, secundum Pa. in d.
c. ex parte.

2 Confessio deliberata reno-
cari non potest, secundum Feli.
in c. uenerabilis, de excep. col.
2. circa prin. Confessio uero ge-
minata nō potest reuocari præ-
textu errorum: & geminata di-
citur deliberata. c. si quis reat-
us. 2. q. 3.

3 Confessio facta in tormentis
nō ualet. l. 1. §. diuus. ff. de quæ-
stionibus. & ibi Bar. dicit quod
leuis terrore non quilibet fa-
cit confessionem uideri factam
formidine pœnæ, uel tormen-
torum, sed debet esse positus in
tormentis, uel directus ad ea.
Item si erat in carcere in quo
multum fame, & frigore cru-
ciabatur. Item si fiat caloge ira-
cundiæ nō præiudicat, nisi perse-
ueret. c. ex literis. dediuor. mul-
ta alia dicit Pa. in d. c. ex parte.

4 Post confessionem factam in
tormentis, reducit reus in lo-
cum publici iudicii, & ibi co-

ram personis publicis, & nota-
rio constituitur, per tex. in l. 2. c.
de custo. reo. nō autē sic est de
cōfessione facta extra tormen-
ta.
Officiales, qui nō præceden-
tibus indicis sufficiētibz per-
sonas ponūt ad torturā, secun-
dum Ludo. Ro. sunt homicidæ:
& tenentur ad restitutionē om-
nium damnorum, cum propter
confessionē factam ui tormen-
torum suspēdūt, & huiusmo-
di, & talis cōfessio sine indicis
non ualet, in d. l. etia si indicia
post quæstionē habitam super-
ueniant, confessionē non con-
firmant, ut uult glo. in l. Marti-
nus. ff. eo. ti. ita tenet Bald. in c.
ad nostram. in si. de proba.

6 Confessio facta metu torquē-
di filium nō nocet, secun. Feli.
in c. asserit. de præsum. & Bald.
ubi 5. in d. c. ad nostram. q. licet
reus perseueret negādo, dum-
modo cōtra eum sit plenē pro-
batū per testes, debet cōdēnari.
7 Confessus nō appellat. c. Ro-
manus. §. cum autem. de appel.
in 6. & lata sententia statim pu-
nitur. de aliis conditionibus
uide Tab. ibi. §. 6.

8 Si iudex procedit per iniqui-
tationem ex mero officio suo,
tenetur reus respondere ueri-
tatē sub peccato mortali, si fa-
ctum est notorium, uel infamia
flagrat, uel semiplenē probatū
est, secun. Tho. secunda secunda.
q. 69. a. 1. & Pa. in c. u. super. de
confes. Vide Caie. secunda se-
cunda. 3. & in uerbo, accusatio.
§. 2. 8.

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

169

§. 28. Et hoc uerum est quando
agitur ad pœnam spiritualem, 12
de qua infra, Pœna. §. 2. non ad
aliā. Si uerō factū non est no-
torium, nec flagrat infamia, nō
tenetur respondere. de accu. c.
qualiter & quādo. el. 1. etiam si
dicere ueritatē intrasset, secun-
dum Hēri. de Gan. quol. 1. q. 3. 4.
nec in hoc prælato debet obe-
diri, quia cōtra charitatem est,
& occulta nō sunt publicanda,
sed Deo relinquenda. c. si om-
nia. §. q. 1. nō tñ mēdaciū debet
dicti, sed ueritas occultari, & c.

9 Confocius criminis non est
testis idoneus regulariter cō-
tra socium, ut not. glo. in l. si fi-
liū. C. de li. causa. potest tamen
interrogari, ut per dictum eius
ueritas inueniri possit ab aliis.
Vide Pa. de confes. c. 1.

10 Si petatur aliquid quod est
falsum ratione qualitatis, ut si
petatur an occideris Titū in
ecclesia, potest negari, quia
licet occideris, non tamen in
ecclesia: sed si est falsum ratio-
ne quātitatis, ut si petitur cen-
tum, & nō debes nisi 50. debes
confiteri 50. secundum Panor.
c. 1. de plus peti. quia qui petit
totum, petit & partem.

Si petitur aliquid quod est
uerum sub cōditione, & abso-
lutē petitur, debet negari sim-
plicitē, secundum Pa. in c. 1. de
postu. præla. ut si quis interfecit
hominem defendendo se, non
debet confiteri se interfecisse
hominem, quia nō posset pro-

bare hoc fecisse pro defensione.
12 Duo testes singulares, uel
tres consistentes cōtra tertium,
non possunt coniungi ad fa-
ciendum sufficiēti indicium,
nisi unus eorum sit omni exce-
ptione maior, qui solus face-
ret, & multo minus ad facien-
dam plenam probationem. pa-
tet per Auto. in c. licet. de testi.
Vide infra, Testis. §. 8.

CONFESSIO SA-
cramentalis.

CONFESSIO sacramentalis se-
cundum Ray. est legiti-
ma coram sacerdote peccatorū
declaratio, & est pars sacramēti
pœnitentiæ, cuius materia sunt
actus pœnitentiæ, & peccata, de
quibus dolet, mortalia, secun-
dum Tho. 3. q. 84. a. 2. & secun-
dū ipsum Tho. & alios Theo-
logos, uirtute clauis ex attrito
sit cōtritus, ideo in cōfessione
attritio saltem est necessaria, &
secundum Tho. 4. sen. d. 17. q. 3.
2. 4. q. 1. ultima. Debet confessio
16. cōfessiones habere, ad hoc
q. sit perfecta, quæ in his uer-
bis cōtinet. Sit simplex, humi-
lis cōfessio, pura, fidelis, Atque
frequens, nuda, discretā, libēs,
uerecunda, Integra, secreta, la-
chrimabilis, accelerata, Fortis,
& accusans, & sit parere parata.
Has conditiones declarat San-
Tho. in 4. sen. suprà, & Caie. in
summa, ibi, ideo hos sequar.

Prima conditio est q. sit sim-
plex, id est, sine admixtione hi-
storiarum, & aliorum imperti-
nent

mentium. Quando tamen isti idiotæ, & præcipue mulieres dicunt aliqua impertinentia, cum intentione melius declarandi peccatū, non intant confessionem, secundum Ar. flo. 3. parte. ti. 14. c. 18. in 10. cōditione, ideo prudens confessor, huiusmodi studeat refecare nugas.

3 Secūda, humilis, quo scilicet ad actum interiorem, recognoscendo se peccatōre: & quō ad actum exteriorem, cum uerbis humilibus, nō tactando se, &c. Flexis genibus, licet hoc nō sit necessarium, tamen est congruum, si potest fieri, nisi ob infirmitatem, & huiusmodi.

4 Tertia, pura, id est, cum bona intentione ad Deum facta, ut ecclesiæ obediat, & Deū placare possit, quoniam si quis confiteretur propter infamiam populi fugiendā, uel ut deuotus tantū appareret, & hoc esset principaliter intentum, mortaliter peccaret, quia ibi uidetur sine ponere, quando aliter, hoc cessante, non confiteretur. Secus quando ad confessionē mouetur, propter hoc tamen principalis finis est propter Deum, & remissionē peccatorum suorum, & ut Dei gratiam assequatur.

5 Quarta, fidelis, id est, uerā: nā si quis confitendo peccata sua, ex industria utatur tali eloquentia, uel talib⁹ uerbis, ut peccata sua non ponderentur a confessore, uel ei non displiceat, peccat. Metiri etiam in cōfessione

de pertinentibus ad ipsam confessionem, est mortale, quia est mendacium in iudicio, nō quā licet, sed sacramentali. Et hoc dico mentiri non solum de mortalibus, sed etiā de uenialibus, quando confitens assumit illa uenialia, ut materiā confessionis, ideo tenetur facere illum confessionis actum ueracem. Si autem non intendit de uenialibus cōfiteri, uel de hoc ueniali, non peccat mortaliter, ideo negans in cōfessione aliquod ueniale propter uerecundiam, non intendens tunc de eo confiteri, licet a principio hoc intenderet, nō peccat mortaliter. Similiter de impertinentibus ad confessionē meritis, non agit mortaliter. Qui uerō negat, uel tacet qd⁹ credit, uel dubitat mortale, mortaliter peccat. Ideo dubia pro dubiis, & certa pro certis dicenda sunt in cōfessione, ita ut neq; quis propter humilitatem debet se accusare de eo quod nō fecit, ut dicit Augustinus, q. 2. c. cum humilitatis causa.

6 Quinta, frequēs, de frequentia confessionis non inuenitur præceptum, nisi semel in anno, in c. omnis. de pcc. & re. neque de peccato semel tñt cōfessio, quis tenetur amplius confiteri, etiam ex præcepto Pape, secundum Pe. de pal. quia est quoddā sacramentale, diuino & nō humano subiacens imperio. Sunt tamē aliqui casus, in quibus reconfiteri oportet, de quibus infra

frā dicemus: & aliqui in quibus oportet statim cōfiteri. Primus, quando quis uult communionem accipere, uel celebrare, secundum communioem opinionem, supra, communio. §. 1. Secundus, quando quis est in mortis periculo notabili, in quo frequenter moriuntur homines, ut est gravis infirmitas, ingressus ad cōflictum belli, procella maris, & huiusmodi, secundum Pe. de pal. 4. sen. Tertius, quādo conscientia hoc dicat, quia omne qd⁹ est cōtra conscientiam edificat ad gehennam. 18. q. 1. §. ex his. Quartus, quādo credit qd⁹ pro illo anno non poterit habere copiam confessionis, quia ubi periculū imminet, tollenda est mora. c. baptizari. d. 1. de hoc uide aliquid 1. Absolutio. §. 11. & 13.

7 Reconfiteri totiens peccata per generales confessiones quandoque bonum est, ut facilius pena peccatorum remittatur: quandoq; malū est, quando propter hoc conscientia efficiuntur scrupulosi, & inquieti: ideo istis cōfiterem, ut quando semel, uel bis, bene confessi sunt cum idoneo sacerdote, & nō fuerunt ficti, qd⁹ non amplius reterent, quoniam sic conscientie nimis timide fiunt. Sunt tamen aliqui casus, in quibus necessarium est cōfessio iteranda, de quibus secun. Tho. & Pe. de pal. in 4. & Caie. in summa, dicēdū est.

Præmus casus reconfitendi ex

parte cōfiteētis est, quādo non habuit cōtritionē, nec attritionem de peccatis, ut quia nō displicuit peccatum preteritū, uel non proposuit de futuro abstinere, qd⁹ hec nō est cōfessio, sed magis cōfessionis simulatio, & est per se cōtra formā sacramenti. Si autē dolet de præterito, cū proposito cauēdi a futuro, licet dolor esset imperfectus, ita ut neq; esset attritus, propter hoc non esset iteranda, qd⁹ si hoc esset, nūquā posset sciri an homo sit uerē cōfessus, ita qd⁹ nō indigeat reterare cōfessionē, quia nemo scit si fuit cōtritus, uel saltem attritus, secundum Caie. ibi.

Secundus, est ex parte cōfessionis, quādo non fuit integra, quia cōfiteētis omisit seienter, uel ex uerecundia, uel aliter, aliquid mortale, uel qd⁹ credebatur mortale, uel circūstantiā necessariā, ex negligētia recordādi nimis crassa, qd⁹ nec etiā mulierculæ faciūt, uel qd⁹ noluit dicere. tñc em dicitur fictus, & cōfessio est reteranda, secundum Tho. 1. & Caie. ibi. Si tamen eundē adiret, qui adhuc peccatorū suorum memoriam haberet, uel saltē penitentia imposita, secundum Pe. de pal. & Bona. sufficeret dicere in generali, Pater dico meā culpā de his, quæ uobis dixi &c. postque explicare peccatum occultū, dicēdo quō modo fuit fictus illud celādo, &c. & nō, sec. Sco. qd⁹ homo tenetur exhibere tantam diligentia in recordatione

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

peccatorum suorum, quantum ponere in re ardua, quae multum sibi esset cordi.

- 10 Tertius casus est, quando non implevit poenitentiam taxatam à confessoris pro mortalibus ex contemptu, uel notabili negligentia, & illius est oblitus: tunc tenetur reiterare confessionem, secundum communem opinionem docto. Cai. autem in summa, ibi dicit, Ex satisfactionis defectu nullum scio casum, quorundem confessus, & absolutus, teneatur reiterare confessionem. Nam si in mortali satisfactionem impositam fecit, non propterea tenetur reiterare, quoniam sine poenitentia sunt dona Dei. Ro. 11. nam si non satisfecit Deo, satisfecit ecclesiae. Si sit oblitus poenitentiae, non etiam propter hoc tenetur reiterare, quia sine poenitentia sunt dona Dei: tum quia potest commutari poenitentia, existimando quod satisfactio oblita non excedat tria psalteria, uel mille aureos: tum quia omittens peccat quidem peccato omissionis, & in reatum temporalis poenae persequatur. Ex nullo autem horum sequitur, quod teneatur iterare confessionem, sed quod debeat poenitentiam delicti agere, & satisfacere, soluendo illam poenitentiam, uel aequivalentem: & haec opinio uerior uidetur, alia autem securior.
- 11 Ex inhabilitate uero confitentis ad susceptionem sacramenti propter censuras ecclesiasticas,

quia scilicet tenetur maiori, uel minori excommunicatione, quarum utraque à participatione passiva sacramentorum separat, non taliter quod sacramentum nullum sit, quoniam sicut exetera sacramenta ab excommunicationis suscepta sunt uera sacramenta, ita & poenitentiae sacramentum: sed intelligitur, quod excluditur à sacramentis, ad hunc sensum: quia si sumit, ad iudicium suum sumit, & sacri legus efficitur, & quia excommunicatio non annullat sacramentum poenitentiae, secundum Cai. ibi. in summa. etiam quod quod fuerit prius absolutus à peccatis, quam ab excommunicatione, confessio non propter hoc est iteranda, sicut matrimonium, & extrema unctio, ab excommunicationis suscepta. Alii autem communiter dicunt, quod poenitentia est nulla, ideo iteranda. supra, Absolutio. §. 4.

- 12 Quartus casus est ex parte confessoris, uel quia non est sacerdos, uel quia non habet iurisdictionem ordinariam, nec delegatam, uel quia non habet usum propter excommunicationem maiorem, uel suspensionem. Tunc quia non potest absolvere, confessio facta tali esset iteranda, intellige tamen de excommunicato denunciato, ut §. Absolutio. §. 30. Notandum quod si confessor non potuit absolvere ab omnibus, licet absolverit, quoniam constitit confessio, poterit alteri iterando confessionem tantum de illis, de quibus ille non potuit

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

173

potuit absolvere, reconciteri, & absolui, sicut quoniam ad episcopum mittitur. Ex defectu scientiae, quoniam sacerdos est ita ignorans, quod de omnibus peccatis nescit discernere inter mortale, & ueniale, uel nescit dicere formam absolutionis, uel non intellexit quid dixerit, & confitens nesciuit ipsum instruere, & scienter uadit ad illum potens alio idoneo adire, teneatur iterare confessionem. Quanta autem debeat esse eius scientia, dicemus infra. Ex parte etiam uoluntatis, si fingit se absolvere, & non absoluit, aut quia tunc non erat mentis compos, aut noluit absolvere, uel erat semidormiens, in his omnibus est iteranda confessio. Memento de his, quae supra diximus, quando reconciteretur eidem, quod sufficit confessio in generali.

- 13 Si quis habet multos casus reueruatos, & uadit ad superiorem, & absoluitur ab omnibus, & postmodum recordatur de quibusdam aliis reueruatis, si uadit ad sacerdotem, poterit absolui, etiam de illis reueruatis, secundum Pe. de pal. quando intertio episcopi fuit absolvere ab omnibus sibi reueruatis, & non tantum explicatis coram eo tunc.
- 14 Recidivantes non tenentur reiterare confessionem, secundum Tho. 4. sen. d. 22. q. 1. nisi forte per accidens, ut scilicet confessor aliter quod remedium, uel poenitentiam confitenti adhibeat. Ingratitu-

do enim ut est generalis circumstantia, non est de necessitate confitenda.

- 15 Sexta conditio, debet esse nulla, ut non inuoluatur uerborum obscuritate, sed sic loquat confitens, ut sacerdos intelligat, quia in confessione latens morbus debet apparere, secundum Aug. & etiam dicat peccatorum circumstantias necessarias, de quibus §. Circumstantia. per totum. ut eius conscientia bene mudeatur.
- 16 Septima conditio, debet esse discreta, id est, prudenter facta, ut uerbis honestis explicentur peccata, & circumstantiae, & maxime in peccato carnis: & quantum ad modum narrandi, ne confessor tardio afficiat. 10. prius in seipso meditetur peccata, & bene computet. Sit etiam discretus in eligendo bonum confesorem, & confessor in examinando, & praecipue puellas, &c.
- 17 Octava conditio, libere, id est, uoluntaria, non timore poenae, uel infamiae, &c. Et accedens ad confessionem debet habere uoluntatem dicendi omnia peccata sua, etiam quod non interrogaretur, aliter mortaliter peccaret, & si confessor omnia interrogaret, & confiteretur de omnibus, tamen non fuisset confessus nisi interrogasset, teneatur in fine confessionis confiteri suam fictionem, quia ficti accersit, & debet dicere, Pater ueni cum tali alio deliberato, non dicendi peccatum hoc, nisi interrogaret, &c. Nilominus

minus debet confessor interro-
gare. ut in c. 1. de pœ. d. 6. de his,
que ex seipso confitens nō dicit,
& de his, quæ perpendit illum
uelle occultare, discretè de eius
ore eruere. Et quando scit, uel
probabiliter credit illū non re-
colere peccata quædā, debet ad
memoriā reducere, uel cōsciē-
tiam de eis illi facere, alioquin
indignū scienter absolueret, se-
cundū Pe. de pal. Et ille qui ad
interrogata tantum respondet,
paratus tamen dicere peccata
sua, si non interrogaretur, sed
rogat interrogari, ut melius
confiteatur, satisfacit, quia non
tenetur nisi uel ore proprio, uel
signo affirmare, uel negare. Et
dicit Tho. 4. sen. d. 17. quod q3
tenetur confiteri peccatum, etiā
si est manifestū confessori, quia
nō est notum in forma iudicij.

18 Si confessor sciāt aliquem ha-
bere peccatum mortale, de quo
confitens nō facit sibi cōsciē-
tiam, & consequenter non cō-
fiteatur, secundū Gof. debet ei
facere cōsciētiā, nec eū absol-
uere, sed reputare indignum:
quod si res dubia est, & opinio-
nes doct. sunt uariæ, an sit mor-
tale tale peccatū, si confessor est
ordinarius, ipsum admonitum
prius, tamē in sua opinioe per-
sistentē, debet absolvere. Si ue-
rō non est ordinarius, & tenet
simiter esse mortale, nō debet
absolvere, quia ex mera uolun-
tate depēdet eius absolutio, sed
ad aliū remittat.

19 Si confessor scit, uel probabi-
li cōiectura uidet confitētem
deficere in sua confessione, ad eū
q3 confessio nō sit perfecta, sed
diminuta, uel ficta, tenetur in-
terrogare, uel instruere confi-
tentē, secundū Pe. de pal. suprà,
& Tho. 4. sen. d. 19. q. 2. a. 2. q. 1.
ubi ponit rationem, quia ordo
singulorū adinuicē est, ut unus-
quisq; alteri auxiliū præbeat ad
bonum suum consequendum,
&c. Vnicuiq; enim Deus de p-
ximo mādauit, sicq; mortaliter
uideatur peccare, negligēdo p-
curare salutem proximi scienter
in necessariis ad cōfessionem.
infra, Interrogatio. §. 1.

20 Si confessor audiat aliquem
dicentem peccasse cum altero,
confessor non poterit alterum,
interrogare de hoc peccato in
speciali, sed in generali tantum,
secundū Ar. lo. 3. par. ti. 14. c.
18. in cōditione. §. 13.

21 Nona cōditio, quod sit uere-
cunda apud ipsum pœnitētem,
quia ut dicit philosophus, pec-
catum omne est erubescibile.
Pudor enim magna pars est
pœnitentiæ. c. 1. de pœ. de. c.

22 Decima cōditio, quod sit in-
tegra, quātū ad mortalia certā,
& dubia, aliās ritē non cōfessa,
& eorum cōcircūstantias nece-
sarias, ut suprà, Cōcircūstantiæ per-
totum aliās est confessionis si-
mulatio. Et est per se non inte-
gra, quando uoluntariē diuidi-
tur, & non ualet, sed sacrilegi
nitium committitur. Si uerō di-
midia

midia retinetur tantū materialiter, ut
propter obliuionē, uel propter
casus reseruatōs, nō restat quin
sit integra formaliter. Si autem
quis dicat peccata sua uni, tamē
tacet aliquid, non ex uerecun-
dia, sed quia timet aliquid gra-
ue malum uel sibi, uel alteri, ut
persona ad malū, uel huiusmo-
di, & non habet aliū idoneū,
nō peccat mortaliter, nec dicitur
diuidere confessionē ex in-
tentione, sed rationaliter ad
hoc cogitur. Si autē diuidatur
indirectē non dicendo omnia,
quia noluit cogitare, & paru-
fecit discentere cōsciētiā nota-
biliter, & propter hoc aliquod
peccatum relinquit, quod non
dicit, dicitur mortaliter pecca-
re, & diuidere cōfessionē indi-
rectē, quia nō fecit id ad quod
tenebatur. Qui autē habet ali-
qua reseruata, dicat omnia sa-
cerdoti, qui absoluet a quibus
poterit, postmodum adeat su-
periorē, cui dicet tantum re-
seruata, & ipse absoluet: que q3
dem absolutio est sacramentalis:
& sic habet usus ecclesiæ.

23 Undecima cōditio est, quod
sit secreta, ppter hoc excludi-
tur interpretēs, nūtiūs, scriptura,
quibus nemo tenetur confiteri
de necessitate, secunda Cai. ibi.
Quando tamē alius modus cō-
fessendi non est, potest homo si
uult hoc modo confiteri, q3 plus
ab homine non exigitur quā
posuit. Neq; publicē debet cō-

fessio fieri, sed secretē, ne ab
aliis audiat, & pœnitētia secre-
tē iniūgēda est, & grauitē pec-
caret si aox ad audiendum con-
fessionē alterius. & si casu au-
diuit, tenetur tenere secretum.
Quo modo autem debet ceta-
ri, infra Confessor. §. 1.

24 Vnus sacerdos nō debet plu-
res simul audire, nec plures sa-
cerdotes unū simul, quia uidet
esse cōtra c. omnis de pœ. & re-
licet Ric. dicat in casu neces-
sitaris hoc licere, Seo. tamen 4.
sen. d. 16. cōtrarium tenet, dicēs
confessionem pluribus factam,
nō esse sacramentalē. Tho. etiā
in 4. sen. d. 16. in expositione li-
teræ, dicit, quod quādo peccatū
est publicum, quis potest publi-
cē confiteri, aliis non licet, quia
talis confessio præiudicat pro-
ximo, q3 scandalizari posset, nec
debet dicere pœnitentiā iniū-
giā, quia ex hoc posset seq infā-
mia, malinōletia, uel aliud ma-
lum sibi, uel confessori, secun-
dū Ric. his autē cessantibus,
potest cōfessus dicere pœnitē-
tiam, secundū Pe. de pal.

25 Duodecima cōditio est, q3
sit lachrimabilis, hoc est, cū di-
splicētia omnium peccatorum
mortaliū cōmissorū s. omne
odibile, & cū proposito nitēdi
omne mortale s. omne euitabi-
le, saltem cū attritiōe, quia uir-
tute clauium ex attrito sit cōtri-
tus, ut dicunt doct. & sic dicitur
lachrimabilis. An autem pro-
pter incoñtritionē sit iteranda,
dicit

- dictū est suprà, in §. conditioe.
- 26 Tertiadecima cōditio est, q̄ accelerata sit. Nō inuenitur autem præceptū de acceleratiōe, nisi tantū semel in anno, præter casus necessitatis, de quibus suprà diximus, in conditioe §.
- 27 Decimaquarta cōditio est, q̄ sit fortis, id est, superans timorē mūdānū, & uerecundiā, ne propter hmoi dimittat aliquē peccatum, uel circumstantiā de necessitate confitenda: aliter non esset sufficiens.
- 28 Decimaquinta cōditio, accensans, id est, sibi imputas nō cōlo, uel alteri, q̄ uolūtas hominis non potest cogi, licet possit perfluaderi. Et non debet alterius crimen in confessiōe manifestare. An peccatum, uel circumstantia, per quam uenitur in cognitionem peccati alterius, sint confitēda, suprà Circūstātia. §. 11.
- 29 Decimasexta conditio, & sit parere parata. Confitens debet esse paratus satisfacere p̄ peccatis suis, si non satisfecit ante confessionem. Si autem sit ita malē dispositus, quod nullā uelit acceptare penitentiā in hoc mūdo, neque saltem unum Pater noster, sed uult in alia uita satisfacere, talis est etiā absoluentus, ne desperatus in infernū ruat, à quo parum distare uidetur. Est tamen paratus satisfacere per satisfactiōē purgatorii, secundum Seo. & Cai. ibi, in summa. Ille enim dese-

ctus non annullat hoc sacramentum, quod non erit omnino perfectum, secundum suam materiam partes integrales, quia sacramenta omnia, ad præsentem uitam spectant, in qua satisfactio ualde manca esset: sed quia essentialia huius sacramenti saluatur, ideo nō annullatur. Care, suprà. Si autem acceptauit penitentiā, tenetur adimplere si est rationalis, & discretus, quod si ex contemptu non perficit, mortaliter peccat. infra, Satisfactio. §. 5. & secundum Cai. suprà, nisi per alium confessiōe fuisset mutata. Tenetur etiam adimplere ea, ad quæ teneri confessor declarat, ut concubina dimittere, & huiusmodi. Similiter si imponit ei aliquid ne relabatur in peccatum, ut quod non uadat ad talem locum uel huiusmodi, tenetur obedire, quia hoc est occasio peccandi illi, quam uitare debet, ex Cai. ibi. Non est etiam melius, dare unū Pater noster pro penitentiā, & post unum Psalterium ad suum placitum, dicat, ut quisdā dicunt, sed melius est dare penitentiā rationabilem, & honestam pro peccatis, quam ex obedientia confessoris expleat, quia ex utroque sacramenti est magis meritoria. infra, Satisfactio. §. 4.

30 Secundus confessor secundum Monal. mutare potest penitentiā iniunctā à primo confessore, dummodo casus pro quo fuit data non sit reser-

- uatus superiori, & superior nō sibi referuauerit penitentiā mutationem. Secus quando reseruauit, uel crimen erat reseruatū, quia tunc non potest nisi necessitate urgente, uel utilitas suadeat, in quibus casibus piū est interpretari, quod superior licentiam dederit, & requiritur confessio peccatorum, pro quibus talis penitentiā fuit taxata. secundum Ray. quia nō debet fieri hoc nisi estimata causa, secundum Cai. ubi suprà.
- 31 Confessio sacramentalis, & uocalis, cū sit de iure diuino, secundum Theologos, & præcipue Tho. 4. sen. d. 4. & d. 17. est ita necessaria, quod existens in mortali, non potest etiā à Papa dispensari, quin confiteatur, quia hoc pertinet ad Christum, qui est sacramentorum institutor. Posset tamen dispensare, ut ultra annum differret, quia hoc de iure positum est, in d.c. ois.
- 32 Nullus tenetur etiam in articulo mortis confiteri laico, sed tantum sacerdoti, qui solus potest absolvere, nō autem is, qui nō est sacerdos, licet possit audire, & cum proprio sacerdote fida est confessio regulariter, in d.c. omnis. uel cum alio de eius licetia, sed quia hodie sunt multi religiosi, qui habent auctoritatem audiendi, & absoluenti, ideo non me extēdo ultra ad declarandū, quis sit proprius sacerdos. uide suprà, Absolutio. §. 10. usque 12.
- 33 In multis casibus potest quis confiteri, & absolui alteri, quam proprio sacerdoti, ut quando transfert quis domicilium usquequo inueniat, quādo est uagabundus, quando deliquit in aliena parochia, pro quo delictio est excommunicatus, absolutio spectat ad alium parochianum, etiam propter studium, ut scholares, & in casu necessitatis, quando non adest proprius sacerdos. suprà, Absolutio. §. 18. uide diffusius.
- 34 Proprius sacerdos subditum suum ubique, siue in territorio suo, siue extra, audire potest, secundum Host. quia penitentiā est de iurisdictione uoluntaria, & de loco nihil exprimitur, in d.c. omnis. sed Card. in cle. dudum. de sepul. dicit esse ueram de prælato ordinario, siue perpetuo, siue temporali, quia in his, quæ sunt sine strepitu iudicii, nullius territorium læditur: ar. de offi. le. c. ultimo. Secus de confessore extraordinario, ut sunt mendicantes.
- 35 Proprius sacerdos requisitus de licetia confitendi cū altero, nō debet esse difficilis in dādo licetia. sec. Tho. in 4. sen. suprà, dummodo nō sit in damno peccantis, uel aliorū. Potest etiam negare si uult, quia hoc est ex honestate, & qñq; bonū est negare, ne detur peccandi occasio.
- 36 Sacerdos parochialis, secundum Tho. in quol. tenetur credere petenti cōmunionē, si di-

cat se alteri confessum quatum ad forū animæ, non autē quantum ad forū iudiciale, ut si erat excommunicatus, nō debet cōmunicare, nisi probet se absolutū, & hoc uerum, quando iam delictum est deductum ad iudiciū: si autem sit secretum, credendū est ei, quia tunc non est in praeiudiciū tertii, & sic intellige de excommunicatione, quæ peruenit ad forum iudiciale. Sic intelligunt Io. And. Pa. & alii. in c. ficut, super gl. 1. de sent. excom.

37 Dicens se habere licentiam confitendi alteri à suo praelato, ei est credendum, secundum Ric. nisi per signa probabilia constaret de opposito. suprà, Absolutio. §. 20.

38 Quando subditus tenetur confiteri, proprius sacerdos tenetur audire, secundum Ric. in 4. sen. Si autem audire noluerit tunc, uel quando uoluerit pluries confiteri, & non direxerit subditum ad determinatum sacerdotem, potest confiteri cui uult. Videtur enim tacite licentiam dare pro illa uice, & ille sacerdos poterit eum absoluerē à quibus poterat proprius sacerdos, qui uicarios nō habet, sed si habet uicarios, tamen à nō reseruatīs poterit absoluerē. suprà, Absolutio. §. 27.

Fratres prædicatores quid possunt circa confessionem, suprà Absolutio. §. 21. usque 27. Casus. §. 7.

39 Confessiones factæ cum ex-

communicato occulto, & tolerato, ualent, nec superueniente scientia sunt iterandæ, quia licet non haberet iurisdictionem ueram, habebat tamen toleratam. Qui uero ignoranter cum intrusis confitetur, uel huiusmodi, qui nunquam habuerunt institutionem à superiore, superueniente scientia, tenentur recōfiteri. Ex Pa. in c. nihil, de elec. suprà. Absolutio. §. 30.

An liceat confiteri cum suspensio, suprà Absolutio. §. 31. & multa alia habes ibi ad confessionem spectantia, ideo diligenter uide ibi.

CONFESSOR.

Confessor debet habere 5. conditiones: scilicet potestatem, scientiam, prudentiam, bonitatem, & sigillum. Debet habere potestatem ordinis, quia non sacerdos nō potest absolute uerō à peccatis, etiam in mortali articulo. Secundō potestatem iurisdictionis ordinariam, uel delegatam. Tertiō potestatem quoad usum, quia excommunicatus, suspensus, & huiusmodi, & si habent potestatem, nō tamen habent usum talis potestatis. Ex defectu enim huius potestatis (sicut dictū est suprà) confessio red datur inualida, & mortaliter peccat sacerdos audiens confessio nē sine huiusmodi potestate, & tenetur si cōmodē, & sine scandalo potest, confessum auisare, uel pro eo absoluēdo licentiam impetrare, & causā absoluerē. Secun-

2 Secundō, scientia confessoris tanta esse debet, secundum Th. 4. d. 17. an litera, ut sciat distinguere inter peccatū & nō peccatum, inter mortale & ueniale, & si in aliquo esset dubitatio, sciat dubitare, & ad peritos recurrere habere. Debet etiam scire circumstantias peccatoris, ut si excommunicatus, si tenetur restitutioni, si uult perseuerare in peccato, si habet casus reseruatōs, si est ei subditus, & si hęc nescit, nescire eum à mortali excusare, nisi pœnitēs eius ignorantiam suppleret, secundum Alb. in 4. tenetur saltem scire in communi, quæ sunt peccata capitalia, & mortalia communia, & quæ uenialia ex genere: & nesciens ista mortaliter peccat audiendo cōfessiones: & similiter ille, qui eum instituit scienter plus peccat. Secundum Bonā. debet scire ad quæ se extendit sua auctoritas: & ratio omnīū est, quia quilibet debet scire ea, quæ ad suum officiū spectant: aliter se offerens peccat peccato præsumptionis, & plus peccat qui se offerunt, quam qui coguntur, secundum Caiē. ibi, debet scire circumstantias peccatoris, & peccati, siue latine, siue uulgariter, ut si est excommunicatus, & c. ut suprà. facit e. qui uult de pœn. d. 6. debet etiā scire an ea, quæ pœnitens exprimit, sint licita, uel ne, ut de bello, de usuris, & contractibus, de matrimonio, & in quibus casibus confessio est iteranda, & de excommunicationibus. Credo quod qui uidit libellum, qui dicitur, Defecerunt. Ar. Ro. & illum habet in practicam, sit sufficiens ad audiendum confessiones.

Tertiō, debet esse prudens, pœnitentem instruendo, interrogando, hortando, animando ad spem, & c. sobrie intelligendo, ne seipsum in tentationem præcipitet, & pœnitentem doceat peccata, quæ ignorat, præcipue circa materiam ueneriorum. Vnde habita ultima specie peccati, non ultra procedat, uerbis etiam honestis interroget. sufficit enim ut intelligat quando de tot uicibus interrogat, uideat ne fastidium generet nimis subtiliter calculando, sed sufficit ut grosso modo, secundum suam æstimationē, instruat de remediis contra peccata, det etiam pœnitentiam discretam, magis breuem, quam longam, quam uerisimiliter faciat, instruendo eum, quod quā nō fecerit in hoc mūdo, soluet in purgatorio, & c. & sit ualde pronus ad misericordiā, iuxta e. alligant. e. ponderet. 26. q. ult.

Quartō, debet esse bonus in conscientia, quia si in mortali audit cōfessiones, mortaliter peccat administrando sacramētum hoc. Et quilibet debet querere bonum medicum spiritualem, quia qui proprię animæ curam nō habet, multo magis alienæ.

Quintō, debet esse secretus, ita

ita quod quocunq; precepto ei facto, etiam a Papa, non debet manifestare, que audiuit in confessione, secundum Th. 4. sen. d. 21. q. 2. a. 1. q. 1. ad 2. quia quantum ad hoc nulli nisi Deo subicitur, & hoc est contra preceptum naturale, & diuinum, quia contra charitatem. Et si requiratur sub quacunque pena, an tale quid sciat, potest dicere se nescire absolute, quia nescit, ut homini subiectus, & hoc potest iurare, secundum Tho. ibi, ad 3. Idem dic etiam quando fit confessio, & non sequitur absolutio, uel propter incontinentiam uel propter aliam causam, secundum Th. ubi supra, etiam si aliquod grauius malum non reuelando immineret, ut occisio regis, uel ciuitatis ruina, secundum Tho. supra, debet tamen si potest sine reuelatione, remedium apponere, ut monendo continentem, monendo alios, ut caueant ab hereticis, auisando prelatum, ut innigilet super gregem, & huiusmodi, ita tamen ut nil dicat quo uerbo, uel motu, uel nutu continentem prodatur.

6 Accepta sub sigillo confessio nis, non tamen in confessione sacramentali non debent ita secreta teneri, sed possunt reuelari in casu, in quo superior posset precipere, quia hoc secretum non potuit praiudicare superiori, sec. Pa. in c. omnis. de poe. & re. consultatur tamen omnibus, ut secreta non accipiant sub sigil

lo confessionis: quia sec. Pe. uidetur fieri iniuria sacramenti: & propter periculum, quia reuelando in casu non licito, mortaliter peccaret, hoc enim secretum non plus obligat quam in sacramentum de tenendo secretum, quod si uergit in malum communis, potest manifestari. c. inter cetera. 22. q. 4.

7 Si quis scit aliquem tantum in confessione excubatum, uel iniunctum, non debet propter hoc ipsum uitare, nec peiorare faciem quam antea ei ostendebat, & breuiter nihil agere, propter quod possit confitens retrahi, & taliter se debet habere confessor, ac si nil de eo unquam audisset, nisi alius de hoc sciat. Potest tamen ipsum secretum monere, uel ex alia causa currere eum ab aliquo officio remouere, & huiusmodi, non propter ea, quae in confessione audiuit. ex S. Tho. ubi 3. & Ric. in 4.

8 Si laicus audit aliquem in articulo necessitatis, licet illa confessio non sit sacramentalis, quia non potest absolueri, tamen eadem ratione tenetur celare quae audiuit, sicut sacerdos.

9 Illa quae cadunt sub sacramentali confessione directe, pertinent ad sigillum confessionis: alia autem per quae possit peccator, uel peccatum deprehendi, cadunt indirecte, & haec etiam summo studio sunt celanda. sec. Th. 4. ubi supra. q. 2. Concludit ergo, quod illa per quae peccator potest manifestari per se, uel per accedens, directe

directe, uel indirecte, & per quaecunq; alium modum, in aliqua cognitione, suspensione, uel opinionem, potest ueniri de confesso, uel in quantum potest sibi prouenire nocuentum, circa animam, corpus, bona temporalia, uel famam, aut huiusmodi, uel ex eo quod confessio reddatur odiosa, uel minus preciosa, sunt a confessore celanda. Ideo caueat ne dicat se audisse sic, uel sic in confessione, quia per hoc confessio apud aliquos fit onerosa, & minus preciosa, & multoties contingit ex aliqua circumstantia ibi narrata, ueniri in cognitionem peccati. An autem hoc ultimum sit mortale, non iudico, licet sit ualde periculosum.

10 Si quis dicat, talis confessus est mihi peccata sua, non propter hoc est reuelator confessionis, nisi addat aliud, ut puta magna peccata, uel carnalia, & huiusmodi. Scitur enim quod omnis homo peccator est, sed ignoratur qualis sit. Alia autem quae scit, etiam extra confessionem, si necessitas imminet, debet dicere, quando tenetur, nunquam tamen dicat se audisse in confessione, quia uidetur reuelare, secundum quod scit ut Deus. Tho. & Pe. ubi supra, de licentia tamen confitentis potest reuelare, secundum Tho. & Pe. supra, debet tamen cauere, ne propter hoc alii scandalizentur.

11 Dans penitentiam publicam pro peccato solum in confessione

ne audito cum assensu confitentis, non dicitur reuelare confessionem, licet praesumptione faciat de magno peccato, infra, Penitentia. §. 2. Tho. 4. sen. dist. 14. q. 1. a. 5. ad 1.

12 Si aliqui socii tractauerint occidere sacerdotem in taberna, & unus eorum penitentia ductus confitetur illi sacerdoti, reuelans talem tractatum, sacerdos ex hoc potest sumere occasionem recedendi de taberna, occasione aliunde sumpta, singendo aliquam causam, nec dicitur reuelare confessionem, nisi faciat aliquid, quod ex natura sua prodatur peccatum confessum, quod quidem talis recessus non est, ex S. Tho. 4. sen. ubi supra. a. 1. q. 1. ad 3.

13 Reuelans confessionem peccati mortaliter, agens contra legem diuinam, & humanam: & si est sacerdos, debet deponi. c. si sacerdos. de poe. d. 6. & alius penitus plebiscitur est. in d. c. omnis. secularis autem si conuincitur poena arbitraria punitur.

14 Confessor interrogatus de absolutione alicuius, si dicat non absolutum, non propter hoc dicitur reuelator confessionis, secundum Cai. ibi, quia ista negatio nullum manifestat peccatum, potest enim ex pluribus hoc praecedere, tamen non debet sic dicere, sed se fecisse quae debuit.

15 Si curatus audiat aliquem publicum peccatorem ut usurarium, quem non absoluit propter eius obstinationem, & uadat hic ad

182 CONFIRMATIO SACRAMENTALIS.

communicañdum cum aliis, potest ipsum repellere, dicendo q. publicè constat de peccato, sed non constat de penitentiâ, & q. non comunicabit quousq. confiter de penitentiâ, nec propter hoc dicitur reuelare cōfessionem. Et si aliquando dicat, ego non absolui, nec possum absol-
uere, quia non uideo peniten-
tiâ publicâ, de tali peccato pub-
lico, nō reuelat etiâ cōfessionem,
quia nō dicit q. scit per
confessionem, sed q. tam ipse,
quàm alii uident, secun. Caie.
ibi. nō tamen debet dicere, iste
est obstinatus, nō uult penite-
re, &c. De cōfessore nihil ultra
dicemus, quia per ea que hic di-
ctâ sunt, patere potest, qualis ef-
se debeat quo ad scientiam, au-
thoritatem, & conscientiam.

CONFIRMATIO sacramentalis.

1 Cōfirmationis sacramen-
tum, quia non est neces-
sarius, ideo dimittens nō ex con-
tempu, sed tantū ex negligen-
tia, peccat quidē, sed nō mor-
taliter, secun. Cai. ibi. Qui ordi-
nandi sunt, prius debent cōfir-
mari, quia ordo præsupponit
characterē confirmationis, non
de necessitate, sed de cōgruen-
tia, secun. Tho. 4. sen. d. 4. q. 1. a.
2. q. 4. in qua cōfirmatione ca-
ueat maritus ne teneat uxore,
neque uxor uirum, quia cōtra-
heretur sic spiritualis affinitas,
de qua j. matrimonium. §. 9.

2 Materia huiusmodi sacramēti

est ex oleo, & balsamo: Forma
uero est hæc, Cōsigno te signo
Crucis, & cōfirmo te chrismate
salutis uel sanctificationis, (qd
idē est) In noie Patris &c. Tho.
3. q. 71. ar. 2. 3. & 4. Pet. de palu.
& Alb. intellige sicut de forma
baptismi, secundum Alber.

3 Papa potest cōmittere confir-
mationem soli sacerdoti, secū.
Tho. Episcopus non consecra-
tus, secun. Re. de pal. non potest
cōfirmare, quia est actus ordi-
nis, & secundum eundē, episco-
pus non debet cōfirmare subdi-
tos aliorum episcoporum. Si ta-
men facit tenet, nec incurrit su-
spensionem, sicut ordinādo a-
lienos. Nō enim est lege cautū.
Hoc sacramētū cum imprimat
characterem, iterari non potest
sine mortali, gratiam cōfert, &
per hoc contrahitur spiritualis
affinitas, matrimonium impe-
diens, & omni tempore confer-
ri potest. Tho. 3. par. q. 71.

CONFIRMATIO electi.

Cōfirmatio electorum est
petenda de necessitate, ita
q. electus ad regimē consueq.
ecclesiæ, aut religionis, si ad
ministratiōem dignitatis se in-
gerit ante cōfirmationem, ipso
facto priuatur omni iure, quod
per electionem in ipsa digni-
tate habebat, ut in ca. auaritia.
de electio. in 6. Idem dicas de
postulatione, imō magis secun-
dum docto. ibi, quia de iure ni-
hil acquiritur. Fallit in abba-
tissa.

CONFRA TERNITAS.

183

tissa. Vide capitulum indemni-
tatibus. de elec. in 6. Fallit etiā
quando confirmatio est à Papa
petenda, & electus est ualde re-
motus, c. nihil. de elec. Si tamen
non sit in mora petēda confir-
mationis. Vide Hosti. & lo. An.
in d. c. nihil. Secus quando ex-
taret aliquod priuilegium in
oppositum.

1 Præfata habet locum in epi-
scopo, secun. Gemi. in d. c. auar-
itia. quia secundum iura anti-
qua, nomine dignitatis cōpræ-
hēdebatur episcopalis, ut in c.
nostri. & c. qualiter. de elec. Non
autem habet locum in Impera-
tore, secundum Vgo. & lo. in c.
legimus. 23. d. Quod Impera-
tor potest omnem iurisdictionē
exercere imperij, quamuis con-
trarium sentiat Pa. Glo. tamen
in cle. unica. de iureiur. magis
approbatur.

3 Quando debeat peti electio,
uel infra quantum tempus, ui-
de c. quā sit. & c. cupientes. de
electio. in 6. à quo debeat peti. c.
abbatem. ibi.

4 Confirmator debet diligēter
examinare electionem, eligen-
tes, & personam electi, maxime
in sciētia, honestate uitę & æta-
te, quia si dignum cōfirmat, uel
illegitimē, mortaliter peccat, &
est priuatus ipso iure à potesta-
te confirmandi. Vide c. nihil. de
elec. & c. si. eo. in 6. Et quia hæc
materia parū pūnet ad cōfes-
sores, ideo remitto legentē ad
Sūmmas alios. Attamen exami-

nandi sunt à confessore electo-
res quo modo elegerunt, si di-
gnum, uel indignum, & confir-
matores, quo modo confirma-
uerunt, &c.

CONFRA TERNITAS.

Confraternitas si fiant ex
causa licita, fieri possunt,
secundum gl. in c. si qui clerico-
rum. ut. q. 1. secus quādo ad ma-
lum finē fierēt, ut pro lucro, &c.
Statutū quo cauetur ne aliquis
recipiat in cōfraternitatē nisi
tantū soluat, si fiat propter ho-
nestam causam, ut pro alendis
pauperib⁹, &c. ualeat. in c. nō
exemplo. 26. q. 2. Consulunt ta-
mē Arc. in c. si quis despiciat. d.
2. q. si fiat per uerba affirmati-
ua, ualeat: si autē per negatiua,
non ualeat: ut dicēdo, nullo re-
cipiatur nisi soluat, &c. all. c. ad
apostolicam. de symo. & addit
Ludo. de Ro. q. potestas inue-
niens societatem, in qua sit sta-
tutum inhonestum, potest eam
cassare, secundum Bar. sub præ-
textu. ff. de extraor. cri.

CONIVRATIO.

Conivratio, & Conspira-
tio qua plures ad iniuriam
fide præstita cōueniunt ad ma-
lum aliquod patrāndum, uel ad
se tuendum contra potestatem
publicam, uel ad non obedi-
endum in aliquo licito, cōmu-
niter mortale peccatum est &
scandalosum, q. cōtra bonum
publicū, uel alicuius priuati, se-
cundum Cai. ibi. & in c. cōstitu-
tionem. de uerb. si. Et tales gra-

uiter per leges puniuntur, secundum gl. in c. de testi. cog. & C. de his qui ad eccle. confu. l. denunciamus. De conspirantibus in Papam, infra, Excommunicatio. 70. Contra conspirantes multe apponuntur per leges pœnar. C. de secun. li. 1. & 2.

CONSCIENTIA.

Conscientia etiã erronea, secū. Tho. 2. 2. sen. d. 29. a. ul. & 12. q. 19. a. 5. taliter ligat, q. illa durante contra eã faciens semper peccat, & si distat esse mortale, mortaliter peccat, si ueniale uenialiter, quia secundū glo. Ro. 14. Omne qd' est cōtra conscientiam ædificat ad gehennā. Igitur quādo cōscientia alicui dictaret aliquid faciendū, quod mortale est, tunc tenetur depone. conscientiam illam erroneam, uel per se si potest, uel ad cōsiliū sapientis, aliter si sequitur illam peccat, secundū Tho. & Pot. de pal. 3. Agit enim contra ligamen interius, quod maius est quā exterior.

Si Papa præcipiat alicui etiã sub pœna excommunicationis, ut faciat aliquid contra illius conscientiam, dictante conscientia nō debet obedire, quia fortius est ligamen interius conscientie, quā exterior, secundū Tho. 3. tenetur tamen depone. conscientiam quando est erronea. Si autem sit recta, & sit certus, potius tolleret excommunicationē, quā facere contra conscientiam, quia melius est obe-

dire præcepto Dei, quā hominum. Sic enim excommunicatio in foro Dei non ligaret, licet forte in exteriori.

CONSECRATIO
prælatorum.

Consecratio episcoporum, & aliorū quomodo habet fieri, in c. qui episcopus. 23. d.

Cōsecratur episcopus a tribus episcopis, q. si paucior es esset, nihil ageretur, secundū glo. in c. episcopi. de tēpore or. Tamen Pe. de pal. in li. de potestate Papæ, dicit, Ternariū numerū non esse de substantia cōsecrationis. Vnde & Greg. in Anglia nouiter conuersa, legitur in hoc dispensasse. Quomodo autē, ubi, & quādo fiat, uide Sumistas. Parū enim prodest cōfessoribus.

Consecrat Papā ex cōsuetudine episcopus Host. Primates, & Metropolitanos cōsecrant tres episcopi eorū suffraganei, d. c. c. archiepiscopus. c. porro. Sed nunc iura antiqua nō seruantur, sed a Papa, qm̄ omnes cōsecrantur, uel ab aliis de ei' cōmissio ne, & die dominica fit, & tres mēses. Vide Sil. ner. cōsecratio.

CONSECRATIO
ecclesie.

Consecratio ecclesie, altaribus, uestiū, & uasorū, secū. Tho. 3. par. q. 82. a. 1. ad tertium, reseruat episcopo tanq̄ principali ecclesiastici totius ordinis, & pōt fieri tñ diebus festiuis, quā ferialibus. c. tua. eo. ti. Modus consecrandi ponitur in pasto

pastorali, a quo nō est recedendum. c. omnes basilicæ. de cōse. d. 1. neq. sine missa debet consecrari. in d. c. omnes. licet non sit de substantia, secundū Bar. & Hostiē. in c. quod sicut. de elec.

Ecclēsia nō consecrata, potest reconcilian per simplicē sacerdotē aqua exorcizata tantū, in c. h. eo. ti. quæ aqua. pōt exorcizari per simplicē sacerdotē: ex quo patet, q. non requiritur licentia episcopi, secundū gl. in d. c. h. Non autē hec procedunt, quando ecclesia est consecrata. Ecclesia reputatur cōsecrata, secundū Inno. quando unus testis affirmat de uisu, uel auditu: uel si extat aliqua scripta in libris ecclesie, uel aliqua signa in columnis, uel parietibus, quia hoc nō est in præiudiciū tertii, in quo casu, unus testis sufficiens est. de con. d. 4. c. paruulor. & c. cum itaque.

Ecclēsia consecrata debet reconfacrari, secū. Pa. in c. propositi. eo. ti. quando nescitur an fuerit consecrata, quia non apparet signa supradicta. Secundū, quādo parietes sunt cōbusti, & decrustati in toto, uel pro maiori parte, q. linitio sit in ipsis parietibus. Secus si tantū tectū cōburatur, uel ruat. Tertio qm̄ ita corrui ecclesia, q. parietes in totū, uel in maiori parte simul oportet reficere etiã ex eisdem lapidibus. de cōse. d. 1. c. si fabricam. Secus, secundū glo. ibi, si succēssue fuerint repara-

ti, licet Pa. in d. c. præposuisti, nō sequatur illam gl. sed in hoc casu dicat esse reconfecrandam, tamē prima opinio melior, quia fundatur super dicto Tho. 3. parte. q. 82. ad 3. alia etiã opinio potest teneri.

Ecclēsia polluitur ita q. indiget reconciliatione, secū. Pa. in d. c. præposuisti, ex effusione sanguinis magna, & iniuriōse facta in ecclesia, q. si unū ex his tribus desit, non polluitur, quia si quis percussus extra ecclesiā, fingeret in ecclesiā, & ibi effunderetur sanguis, nō pollueretur, & si percussus in ecclesia, reciperet sanguinē in uasē, nō minus esset polluta, quā si in terram caderet. Adde quartū, uidelicet q. factum sit publicum.

Secundus casus secū. Pa. ibi 5. quando quis in ecclesia occiditur, etiã sine sanguinis effusione, uiolenter, & iniuriōse, in c. unico. eo. ti. li. 6. secus si casualliter, uel pro defensione, cum moderamine fiat, uel quando quis ibi martyrizaretur pro fide, &c. Sed gl. in d. c. unico. oppositum tenet, & bene, q. secleratus est sanctum occidere, quā prauū. 25. q. 5. c. si non liceat. Si q. percussus in ecclesia extra moriat, est polluta, nō autē ecōtra, secundū gl. in d. c. unico. Si quis supra ecclesiā, ut in tecto, uel sub interficiat, q. est extra, nō erit polluta ecclesia, secū. Vgo. Si quis etiã enormiter percussus in ecclesia, sine

136 CONSECRACTIO ECCLESIAE.

- tamen sanguinis effusione, non erit ecclesia polluta, secundum Pa. 5. licet aliquorum consuetudo non improbanda, ecclesias in casu hoc reconciliat ad aliorum terrorem, ut innuit glo. in d. c. unico.
- 6 Tertius casus est per effusionem voluntaria seminis humani, siue sit criminosa, siue non, siue fiat in debitu uxoris, siue extra, siue cum propria uxore, siue non, & factum sit publicum in c. significasti. de adult. & c. ecclesiis. de conse. di. 1. & in glo. in d. c. unico. Quartus, quando ibi sepelitur excommunicatus, uel infidelis, in c. ecclesiam. & c. consilium. de conse. eccle. & al. Vide Ioan. And. in d. c. prepositi.
- 7 Quintus casus est, si ecclesia uel altare seu cimiterium, ab episcopo publice excommunicato, consecratur uel etiam benedicantur ante reconciliationem, neque enim celebrare neque sepeliri ibi quis potest: in c. prepositi. & ibi Pa. post Hosti. reddit rationem.
- 8 Ante reconciliationem ecclesie secundum Pa. in c. h. de conse. ec. uel al. non solum missae celebratio, sed & aliorum diuinorum officiorum suspenditur.
- 9 Reconciliatio ecclesie pollutae potest per Papam committi simplicis sacerdoti, sicut & alia quae sunt iuris episcopalis, ex dispositione humana, quia in his Papa habet plenitudinem potestatis, in c. prepositi. de coel. preben. quae autem ex diuina dispo-

sitione certo ordini sunt commissa, non possunt committi non habenti illum ordinem. Ita pra. Abbas. §. 8.

10 Celebrans in ecclesia polluta secundum Lapum, est suspensus ab ingressu ecclesie. c. episcopo. de priu. li. 6. & si cum tali suspensione in ecclesia celebret, suum agens officium, erit irregularis. c. in d. c. unico. licet Host. dicat, quod est irregularis, qui tamen non tenetur in hoc, nisi celebret postquam suspensus est.

11 Ecclesie, oratoria, monasteria, hospitalia, ad secularem usum, uel profanum non debent reuerti. c. quae semel. 19. q. 3. & in c. ligna. de conse. di. 1. dicitur, quod cum ligna ecclesie fuerint utilitate communis praeterita, non ponantur in loco indecenti, possunt tamen in loco honesto, ut in claustris, uel refectorio, & c. poni, ad secularem usum minime dari, secundum glo. in d. c. quae semel.

12 Consecrare, seu benedicere uestes, paramenta, & huiusmodi, non potest simplex sacerdos, nisi ex commissione Papae. Sixtus tamen quartus, secundum Rosellio per. consecratio. §. 1. indulsit sacerdotibus simplicibus ordinis minorum, ut possint benedicere quaecunque ornamenta ecclesiae, uel altaris, & uestes sacerdotales, & alia, corporo

137 CONSENSVS.

corporalia excepto. Item in priuilegiis heremitarum sic dicitur, Tibi generali, tuoque uicario pro tempore potestatem sacra- di, benedicendi corporalia, uestes, & ea, quae sacris usibus necessaria sunt, concedimus. Et quia fratres praedicatores, per eundem Sixtum 4. habent priuilegia, & gratias aliorum mendicantium, ideo & ipsi supradicta facere possunt.

13 De pollutione cimiterii, uide supra, cimiterium, & quo modo reconciliatur. In priuilegio minorum quo gaudent fratres praedicatores, per breue Leonis 10. quod incipit, Cum inter ceteros, sic dicitur. Quodque generalis illius, nec non provinciales, ac eorum uicarii eiusdem ordinis minorum, corporalia, & alia ornamenta ecclesiastica suorum locorum, ac domorum praeter calices, & patenas, benedicere ualerent, concessimus, statuimus, & ordinauimus. Item quod praedicti possint quando episcopi nolunt, uel negligunt, ecclesias, cimiteria, capitula, oratoria sua, ubique solent benedicere benedicere, & eas pollutas, uel ea polluta quomodo- cunque aqua prius per aliquem catholicum episcopum (ut moris est) benedicta reconciliare.

14 CONSENSVS.

Consentire, est actum uoluntatis, ad aliquid applicare, ex S. Th. prima secundae. q. 15. & secundum quod theolo-

gi accipiunt consensum.

2 Consentire non semper dicitur tacens, probat regula. 15. qui tacet non fatetur, sed nec utique negare uidetur. de re. in li. 6. ita quod tenet medium, nam aliquando pro consentire accipitur, quandoque pro dissentire. Sed quomodo poterit sciri, quando sit idem quod consentire, uel non? Respondet Pa. in c. nonne. de praesum. quod iudex ex coniecturis arbitrat, ad quam partem magis trahatur. Et in c. olim inter. de resti. spo. post Inno. facit regulam aliam, quod in actu negatio abstinens, & tacens, non habet pro consentiente. Item in d. c. nonne. facit aliam regulam, quod quando proponitur duo, uel plura, & negatur unum, uidetur alterum affirmare. Et Fel. in c. cum in iure. de offi. dele. col. 1. in fi. dicit, Paria esse in actibus iudicialibus, partem expressam consentire, & praesens esse, & non contradicere.

Tacens in capitulo, uel consilio, quando aliquid malum tractatur, secundum Pa. in c. 1. de his quae sunt a ma. post Inno. si non expresse contradicit, peccat eodem modo ac si consentiret, & in male gestis, tacens in uniuersitate, habetur pro consentiente, cum ex officio suo teneatur consilium. Ex his collige religiosos in capitulo existentes, & propter humanum respectum uoci suae renuntiantes, quod est tacere, quando uidet, quod autoritas prou-

providendi propter hoc remanet apud eos, qui carent zelo, graviter peccare, secundum gravitatem negotii.

4 Quando aliquis actus debet expediri per consensum in communi praestitum, si singuli non collegialiter consentiant, non valet, secundum Pa. in c. cum ecclesia de causa pos. & proprie. nec est speciale in electione, quamvis glo. in c. 1. de re. eccle. non alie. li. 6. contrarium habeat, cuius dictum non tenetur, lo. etiam an. ibidem in novella non valere tenuit, quod sequitur Cal. in c. cum omnes. de consil.

CONSERVATOR.

1 Conservatores proprie secundum Arc. in c. 1. de off. dele. dicuntur hi, qui dantur contra infringentes privilegia, & latius, qui dantur ut defendant ab iniuriis, & offensis. Et de his intelliguntur iura loquentia de conservatoribus. Aliquando datur generalius secundum privilegia, quae sunt inspicienda. Unde in privilegio Sixti 4. quod incipit, regimini, datur autoritas fratribus predicatoribus, & minoribus eligendi quilibet canonicum, vel habentem dignitatem, & quod possit defendere ab omnibus iniuriis, id est, secundum Arc. ab omnibus quae sunt contra ius, & quod ministret iustitiae complementum, sine strepitu, & c. Multa alia possunt, quae non possunt conservatores secundum iura allegata.

2 Vicarius episcopi, quia est in dignitate quasi episcopali, & abbates, priores mendicantium, & guardiani, qui superiores in domo non habent, possunt esse conservatores. Gemi. in c. nullus de elec. li. 6.

3 Si conservator secundum iura allegata: ubi aliter non exprimitur in scripto, se intromittit de aliis a manifestis iniuriis, & violentiis, vel de his, quae requirunt iudicalem indaginem, est per unum annum suspensus ab officio, & consequenter a beneficio, secundum Arc. & pars quae hoc fieri preceperit, excommunicationis sententia incurrit ipso facto, de qua infra, Excommunicationis. 37. & tenetur de expensis legitime factis, & propter hanc causam. c. in primis. 2. q. 1. q. si alius, cuius non est conservator, hoc fieri procuraverit, secundum Ge. non est excommunicatus.

4 Conservator durat usque ad obitum concedentis tantum, quo ad negocia non incepta. c. si de offi. dele. li. 6. nec potest alteri iurisdictiones suas committere, nisi citationes, & sententiarum denuntiationes, in d. c. li. nisi ex literis aliter constet. Conservator secundum Arc. in d. c. 1. est delegatus, quia materia eius ponitur in tit. dele. licet in multis differat. Tab. ab. 5. 5.

CONSILIVM.

1 Consilium quod est idem quod persuasio non habet vim coactionis, tenetur homo non contemnere, non autem adimplere, & ordi

ordinant consilia Christi ad hoc, ut firmitus, & tutius eius praecpta serventur. ex Tho. de ver. q. 17. a. 3. ad 2. De consiliet. & consilio, vide infra, Restitutio, quando quis tenetur. 5. 8.

2 Qui tenetur facere aliquid de consilio aliquorum, si talis qui petit non est sani, vel integri sensus, ut cum pupillus tenetur cum consilio duorum agnatorum facere aliquid, ibi consilium accipitur per assensum. Si vero sit integri iudicii, tamen tenetur petere consilium ab his, qui sunt participes illius officii, & tunc consilium pro assensu etiam capitur, in c. venerabili. iuncta gl. de offi. deleg. Alias qui tenetur facere cum consilio, licet teneatur petere consilium, non tamen tenetur sequi. Pa. in c. cum in veteri. de ele. in gl. 1. secus quando teneretur facere de consilio, & assensu. Nec differt dicere de consilio, vel cum consilio, licet Cy. contrarium tenuerit, in lid. quod pauperibus. de epi. & cle. Primum tamen tene, quia melius.

3 Quando vero tenetur facere cum consensu alicuius, distinguunt doct. aut iste de cuius consensu agitur, potest esse particeps huius officii, aut non, si secundum non est necesse sequi eius assensum, ne per aliam viam eidem permittatur, quod alia via negatur, per regulam cum quid una via. de re. in li. 6. Si vero potest esse particeps, tunc aut necessitas petendi consilium iniungi-

tur ab homine ei, qui habet potestatem a lege, & tunc consensus non necessitat, quia homo non potuit auferre potestatem datam a lege. c. tua. de test. aut iniungitur a lege, vel ab homine habente potestatem ab homine, & tunc debet assequi assensum illorum, per gl. in c. unico. in 6. ne. se. ua. credo tamen quod committens intentio esset attendenda, quando committens habet auctoritatem, in dubio procedere, ut supra dictum est.

4 Quando ille de cuius consilio aliquid est agendum, est mortuus, vel ita absens, quod non potest adiri, vel non vult consilire, secundum Pa. in c. ex parte. de consil. & in d. c. cum in veteri. Si periculum ex dilatione imminet, semper sine consilio potest procedi. Hoc sentit etiam Bart. in l. 1. §. si plures. ff. de exerci. act. quia de mente iuris est, ut si consilium non potest haberi, procedatur ad consummationem actus. ut in d. c. unico. Si vero non imminet periculum, aut ille est mortuus, & tunc si nomine proprio expressio potestas consilendi fuit sibi attributa, expirat mandatum, & secunda intentio debet expectari. ar. in c. cum dilecta. de re. script. Si vero fuit expressum nomen dignitatis, debet expectari successor. argu. c. quoniam abbas. de offi. deleg. Idem si est ita absens quod eius consilium non possit requiri. Si vero est praesens, & non vult consilire, vel absens, & non vult veni-

re, nec consilium prestare, tunc potest mandataris sine consilio procedere. text. in d. c. cum in ueteri. uel secundum Pa. in co. c. poterit appellare.

1 Si quis ex forma mandati debeat requirere consilium, & non petito consilio procedit ad actum, secundum Pa. in d. c. ex parte. non ualet, quando lex a principio potestatem ei tradidit cum tali modificatione. Si uero prius habebat potestatem, & superior mandauit fieri cum consilio. Titii, tenet actus sine tali consilio, licet transgrediens ueniat puniendus. argui. in c. dilectus. el. 2. de preben. aliter quando requiritur assensus. hanc procedunt de consilio, &c.

6 Qui tenetur petere consilium, & male ei consilium, si sequitur tale consilium aduertenter, non excusatur, quia licet teneatur petere, non tamen sequi. secundum Pa. in d. c. cum in ueteri. 3 ideo iudex qui tenetur pronuntiare cum consilio sapientis, non excusatur, si malum consilium sequitur, secundum Bart. in d. 6. si plures. Nec frustra dicitur esse petitio consilii, etiam quod non teneatur petere sequi, quia petendo posset consulentes in suam trahere sententiam, & quia salus ibi, ubi multa consilia. c. pro uerbis. 1. 4. d.

CONSTITVTIO.

1 Constitutio proprie dicitur, quam princeps statuit. c. constitutio. d. 2. & largi pro

omni iure accipitur, ut in c. cum omnes. de constitutio. Et fit constitutio proprie a principe cum suis consiliariis, secundum Pa. in Rub. eo. tit. quandoque a collegio, & de eius natura est, ut sit perpetua, nisi reuocetur. Non autem sic ordinationes, que a collegiis fiunt, quia non sunt perpetue. Unde Ar. Ro. dicit 3. par. tit. 2. 4. c. 2. §. 4. quod ordinationes que fiunt in capitulis generalibus, uel provincialibus, obligant usque ad sequens capitulum, postquam promulgatae fuerint, sed postquam non practicantur in obseruando, uel non publicantur, uel a fortiori quando non sunt in memoria, non obligant.

2 Quando prelati aliquid ordinant sine collegio, durat tantum eius prelatione durante, nisi auctoritate Papae fieret, secundum Ar. Ro. ibi. Tunc enim durat, donec reuocetur.

3 Constitutio nulla ligat, uel afficit ignorantes uere, secundum Pa. in c. 2. de consi. post gl. & si est synodalis, uel provincialis, & non est positus terminus, sed fit simpliciter, immediate ligat omnes sciētes, ignorantes uero ad arbitrium boni hominis. Papales post duos menses ligant, sciētes tamen immediate ligantur, nisi sit terminus appositus, secundum Pa. 5.

4 Constitutio iudicis secularis que specificē disponit super rebus ecclesie, secundum Pa. in c. ecclesia sancte Marie. de consi. non debet seruari, quia fit a non super

superiore, etiam si generaliter loquatur, cum non possit sine peccato seruari, non ualet. Sed quando est generalis, & non contraria canonis, rationabilis, & ecclesie fauorabilis, est seruanda.

5 Constitutio principis contra ea, que sunt de iure gentium, uel naturali facta ex rationabili causa, secundum doc. & precipue Pa. in c. que in ecclesiariis. de constitutione. tenet, ut de prescriptione, & confiscatione bonorum. Si autem non subest causa, & certum est, principem non posse statuere, ut in cle. pastoralis. de re iudi. ubi dicitur quod Imperator non potest tollere rem alterius sine causa, nisi in re parua, non tenet. Non enim Imperator, nec Papa, sine causa auferre bona iuste possidentium possunt, quia contra ius nature est.

6 Constitutio Papae, que a principio non recipitur ipso sciente, & tolerante, secundum Pa. in c. quia circa. de ali. & consan. non obligat ad peccatum. Si uero a principio a maiori parte recipitur, obligat, quauis minor pars non seruet, multa enim tolerantur per patientiam, que si fuerint in iudicio deducta exigente iustitia tolerari non debent. Non omnes constitutiones emanate post compilationem decretalium habentur, sed illae de quibus sit mentio in 6. Et nisi sint factae post dictam, h. 6. ut patet in prolo. secti. Et que factae sunt inter sextum, & cle. tenent.

7 Constitutio, uel lex, seu statutum, in quo mandatur sic, uidelicet phibemus ne fiat tale quid, & qui fecerit illud, talem penam luat, ita quod ibi sunt duo precepta, obligat ad culpam, & ad penam, ut dicit Ange. uer. obediencia. §. 1. secus secundum Hen. de Gan. quando est unum tantum preceptum, ut cum dicitur, qui fecerit sic, soluat tale penam, quia tunc ex forma statuti obligat tantum ad penam. Intellige post condemnationem iudicis notam, secundum gl. in c. fraternitatis. in si. 1. q. 2. Similiter semper obligat ad mortale, quando imponitur pena mutilationis, mortis, uel alterius grauis penae, quia exponere se periculo grauis mali, uel infamie uerisimiliter, nescio a mortali excusare. cum sit contra charitatem sui ipsius. Possit etiam esse mortale, quando transgredieretur lex tantum penalis ratione materie, quia uidelicet continet aliquod necessarium ad salutem, uel propter contemptum. Vide infra, Lex. §. 4. & 11.

8 Quando princeps mandat fieri festum aliquod propter uictoriam habitam, uel aliquid huiusmodi sub certa pena, licet pena possit exigi, transgressores tamen non peccant mortaliter. An autem constitutio obliget ad mortale, & quoniam, & quomodo. I. uerbo, Lex. §. 4.

CONSVETVDO.

Conuetudo est quoddam ius non scriptum: assiduus actibus constitutum, quod pro lege

lege suscipitur, cum deficit lex, in c. consuetudo. d. 1.

2 Consuetudo habet vim legis & legē abolet, & interpretatrix legis est: quia quod multotiens fit, videtur ex deliberato iudicio rationis provenire, secundum Tho. prima secundæ. q. 97. a. 3. Et secundum Pa. in c. si de consue. Etiam consuetudo assumit vires ex auctoritate Papæ, permittit induci consuetudinem contra canones. Sic enim tolerādo videtur approbare, sed m. Th. 5.

3 Consuetudo non potest mutare legē diuinā, nec naturalē, secundum Tho. ubi supra. & per doct. in d. c. si. Potest tamē limitare, distinguere, declarare, augere, & huius, sicut potest ius positivū. Lex diuina dicit, in ore duorum, vel trium, stet omne verbum, &c. Sed lex limitauit, quod aliqui plures requiruntur. Et illud, non occides, limitauit lex, quod in aliquibus casibus licet occidere. Nō manēte ratione, propter quam lex erat, consuetudo vincit legem. Si verō eadem ratio maneat, & nō sit inutile seruare legem propter impossibilitatē, ex consuetudine patriæ, quæ est una de conditionibus legis, tunc lex vincit consuetudinē, secundum Tho. prima secundæ, ubi supra. ad 2.

4 Consuetudo semel reprobata à lege, nō potest amplius introduci, nisi subsit ratio noua, ut concluditur ex l. si. C. si contra ius, vel utili. & glo. in c. statu-

tum. de electione.

Ad hoc quod consuetudo habeat vim legis, requiritur. Primo, quod sit rationalis, & ad cognoscendum quomodo est rationalis, vide Pa. in d. c. si. & Tho. supra. Secundo, quod sit obtemperata per cursum temporis requisita ad præscriptionem, per glo. in d. c. si. & si de iure ciuili, secundum Pa. ibi, requiritur tempus decem annorum, ut communiter tenent docti. etiam si consuetudo sit contra ius. De iure canonico si consuetudo est præter ius, requiritur tempus decem annorum. gl. no. in c. si. de consue. l. 6. vel est contra ius canonicum, & tunc requiritur tempus 40. annorum, & in hoc casu requiritur, quod consuetudo sit præscripta, ut in d. c. si. si tamen consuetudo venit contra reseruatā principi, in signū specialis priuilegii, tunc utroque iure requiritur tempus, de cuius principio non est memoria. in c. super quibusdam. de verbo. sig. Si tamen Papa fecit consuetudinē, & tolerat, secundum Ant. in d. c. si. sufficit tempus decem annorum. Tertiō, quod sit inducta per certam scientiam, & nō per errorem potentis legem condere, secundum Tho. supra. qui quidem error tantus sit, quod auferat consensum populi, vel potentis legem condere, secundum Tho. supra. Quarto, quod tale quid possit præscribi, ideo Pa. in dicto capit. lina. not. quod

sicut

sicut ex præscriptione laicus nō potest acquirere ius speciale, ita nec ex consuetudine, etiam si talis sit de cuius principio non sit memoria, contra Io. And. c. 2. de præscri. l. 6. in his tamen in quibus Papa potest dispensare, & fecit, & tolerat, & non contradicit, videtur consuetudinem posse introduci, secundum Pa. supra. Quinto, quod homines sint usi consuetudine variis vicibus, animo introducēdi consuetudinē, & secundum communē opinionem doc. tot requiruntur actus, & ita notorii, ut verisimiliter transferint in notitiam populi, vel illius à quo habet iuramentum. Non enim actus, sed tacitus populi consensus, vel principis, consuetudinem inducit. nec unus actus potest consuetudinem facere, ut placet Pa. in glo. d. c. si. nisi actus ille haberet causam successinam, & continuationē per tempus, in quo introducitur consuetudo. c. cum de beneficio. de præben. lib. 6. Sexto, requiritur ut maior pars populi utatur illa consuetudine, & intelligit Pa. de parte populi habēte consensum habitalem ad introducendam consuetudinē, quia mulieres, infantes, furiosi, & similes, non computantur in numero, quia non possunt legē condere. l. si. de leg. l. de intelligit Pa. in d. gl. de consuetudine totū populum tangente.

Quando maior pars populi, vel ille cuius auctoritate consuetudo introducitur, intendit se

obligare ad mortale peccatum, cuius signū potest accipi, quando credunt contrāfaciendo se peccare mortaliter, tunc obligat consuetudo ad mortale, aliās nō, sicut nec omnis lex ad mortale astringit. Hæc supra dicta facilius possunt deduci ex S. Thom. ubi supra. Ad consuetudinem alicuius collegii, duas partes sufficit seruare. ff. quod cuiusque uni. l. nulli.

7 Consuetudo nondū completa interruptitur per unum actum contrarium, ita ut sit necesse de nouo reincipere, secundum Pa. in d. c. si. secus quādo erat completa, quia tunc tollitur eo tempore, & modo, quibus fuit introducta, quia iam lex est, ideo instar legis tolli debet, secundum Pa. in d. c. si.

8 Arbitrari qui secundum cōpromissum tenetur pronuntiare secundum iura, potest pronuntiare secundum consuetudinem, etiam iuri contrariam, & statuta loci, secundum Pa. in rub. de consue. quia consuetudo est quoddam ius nō scriptum, & quia iura mandant iudicari secundum statuta, & consuetudines locorum, ut in ca. 3. de eo qui mittitur in possessionem.

9 Consuetudo praua excusat à pena huius mundi, quando eius prauitas, per ius nō est declarata, secundum gl. d. 4. c. denique. non autē quo ad Deum, quando ignorantia esset crassa, ut quando esset contra ius naturale. 32. q. 7. ca. flagitia. secus ubi probabile esset dubiū super prauitate.

n

Consue

CONTEMPTVS.

- 10 Cōsuetudo interpretatur privilegia, indulgentias, & statuta, sicut & legem. cum dilectus, de consue. & habet locū ubi inquit. ut no. Pa. de consue. cum olim.
- 11 Consuetudo ut aliquid exigatur pro spiritali, potest introduci, & introducta debet seruari, imō possunt laici ad seruandum dictā cōsuetudinem compelli. ut in ca. ad apostolicam, de simo. Et Pa. in ca. suam nobis, de simo. dicit se semper tenuisse, ut talis cōsuetudo possit introduci, quādo non praecepsit exactio, sed ex mera liberalitate, & deuotione populi est introducta, tunc enim nō habet fundamentū vitiosum, sed laudabile, quia non est magnū, neque mirum, si ab eo metantur temporalia, qui seminat spiritalia. ut in e. si episcopus, de offic. ord. lib. 6. Secus quando praeceps exactio consuetudini principiū dedit, tempus quoque decennii sufficit ad introducendum hanc consuetudinē, quia est praeceptus, secundū Fedē. in consilio 155. & Feli. post Io. de Ana. in d. c. ad apostolicā. dicit quōd laici ad hoc possunt constriungi, quando consuetudo principum coactum nō habuit.
- 12 Quando non apparet an introducētes consuetudinem uoluerint se obligare, recurrendum est ad praesumptionē, secundum doct. quōd si nō praesumitur, uel non apparet nisi mera liberalitas, non insurgit aliqua obligatio, secundum Ioan. And. in cap.

Ioannes. de cler. coniug. & quia quando offertur aliquid ratione sacramēti, uel propter rem spiritalē exhibitā, uidetur populus hoc longo tēpore obseruando, se ad hoc uelle obligare, in recompensationē spiritaliū, recognoscēdo Deū in suis muneribus, ideo ad hoc uidetur obligari, non autē sic, ut clerici de clericis, ex cōsuetudine, ut dicit Pa. in d. ca. iacobus, de simo. non enim est eadem praesumptio, sacramenta tamē semper, & libere prius sunt dāda, & sic ante nulla exactio est fienda. d. c. eū eccle.

13 Compellere populum ad hoc, non pertinet ad rectōrē ecclesiae, sed ad episcopum: sic enim habet iurisdictionem in laicum, secundum Fel. in cap. cum sit, de foro compe. col. 1. post Innoc.

14 Ratio quam quidam afferunt dicentes se non petere pro sacramentis, sed pro labore, non ualet, secundū Pa. in d. c. suā nobis, quia uidetur exactio pro spiritalibus, cum unum sine alio non procedat. q. 3. c. si quis obiecit. Differentiam inter consuetudinem, & praescriptionem. Vide Sil. uer. consuetudo. §. ult. An laici possunt praescribere, ut parochianus det candelas in die purificationis, uidetur quōd sic, secundum Fedē. consil. 155.

CONTEMPTVS.

Contemptus quo despiciatur proximus, cum illi inferat notabile malum actū, uel uoluntate, secundū Caiet. ibi, est mortale

CONTENDERE.

125

ale peccatū, formaliter loquendo, quando scilicet spernit ut spernat si autem cōtemnat tantum materialiter, non peccat mortaliter, nisi ex hoc proximus notabiliter laedatur.

2 Contemnēs subici, cui oportet subici, formaliter ex suo genere peccatum mortale est, quia & contra rationem, & cōtra dilectionem Dei, uel proximi, & propter hoc peccare ex cōtemptu formaliter loquendo, ut dicere uerbum otiosum, non seruare cōsilia Christi, &c. est mortale peccatum: hoc enim nihil aliud est, quā nolle subici cōsiliis Christi, quod tamen necessarium est, quantis seruare sit de bene esse. Hae enim peccata raro accidunt, nisi pessime dispositis. Not. est quōd si quis facit aliquid, uel non facit ex indignatione, non dicitur fieri hoc ex contemptu, ut si praelatus dicat alicui ut cantet, & ipse nolit cantare, ut praelatus hanc consolationem non habeat, non dicitur facere, ex contemptu. Caiet. ibi conformiter S. Tho. secundā secundae. q. 186. a. 9. ad 3.

3 Non omnis peccatū uenialiter ex cōtemptu, mortaliter peccat, nisi esset paratus etiam hoc facere, si esset mortale, secundum Tab. ex S. Tho. Dicit tamē quōd religiosus peccans ex contemptu, in his quae pertinent ad perfectionem, quae etiam de se non sunt mortalia, mortaliter peccat, quia contemnit id, in quod

tenetur tendere. Caiet. uerō dicit, uerum esse, q. peccans quomodocunque ex cōtemptu simpliciter, mortaliter peccat, sed qui cōtemnit aliquod ex eo quod minimū est, non contemnit simpliciter, sed secundum quid, ideo nō peccat mortaliter, modificat enim illū cōtemptū cum illo minimo, sicut qui accipit minimū, non dicitur furari simpliciter, & in hoc sensu intellige Tab. dict.

4 Item aliud est cōtemnere regulam, seu monitionē superioris, aliud est cōtemnere id quod mandatur, ideo frangens silentiū ex contemptu constitutionis, secundum prius dicta, mortaliter peccat, frangens autem, & contemnēs silentium tanquam rem minimā, & peccatū ueniale, uenialiter peccat, quia non simpliciter contemnit, sed secundum quid solum. Vnde Tho. in questionibus de ueri. q. 15. a. 5. ad 2. dicit, quōd non quilibet cōtemptus facit mortale peccatū, sed cōtemptus Dei solū, per hoc enim solū homo auertitur à Deo.

CONTENDERE.

Contendere secundū Tho. secunda secundae. q. 38. a. 1. est contra aliquem uerbis tendere, quae quidem cōtentio potest attendi, & quantū ad intentionē contendētis, & quantū ad modum. Quantū ad intentionem si quis impugnat ueritatem modo indebito, scienter, uel quando est in iudicio, uel in disputatione, non gratia disputationis,

n 2 sed

CONTRITIO.

sed ueritatis impugnāda, sic est peccatum mortale, quia est mendacium perniciosum cōtra honorem Dei, & utilitatem proximi. Quod autem ad modū, si modus est scandalosus, uel propter inordinatos clamores, uel propter opprobria, quæ ibi in plurimum dicuntur, est etiam mortale. Scriptum est enim, Vx illi per quem scandalum uenit. Bonus ergo confessor cōsiderabit qualitatem modi. Secus quādo impugnat ueritatem credēs dicere uerum, uel dicens rationes suas audēter cum aliquā turbatione, tunc potest esse sine peccato omnino, uel tantum ueniale.

3. Constitutiones fratrum predicatorum, quæ dicūt in c. de graui culpa, si quis cum prælato suo contenderit, non intendunt de illa, quæ est secundum se mortalis, quæ diuino iure prohibetur, sed de ea, quæ est communiter uenialis, quia tales contendentes, etiam ueritatē clamorē defendētes, aut despoñē, aut derisorie, debitā prælatis reuerentiam, & subiectionem non seruant. Propterea meritō grauius puniuntur, quia grauius quā alii seculares peccant.

CONTRITIO.

1. Contritio, secundum Magistrum in 4. sentent. d. 17. est dolor uoluntariē assumptus pro peccatis, cum intentione confitendi, & satisfaciendi: qui quidem dolor si sit perfectus, dicitur contritio: si imperfectus, uo-

catur attritio, quæ attritio nunquam, secundum Tho. in 4. suprà, potest fieri contritio, & debet esse de quolibet peccato, de quo habetur memoria, de aliis obliis sufficit generalis contritio, secundū Tho. ibi, & Pe. de Pa.

2. Contritionis dolor tantus debet esse, ut peccatum nobis displiceat super omne odibile, cū proposito uitandi supra omne uitabile, secundum Caiet. ibi, ita quod maximus esse debet, nequimius esse potest, & debet peccator ita esse dispositus, ut paratus sit potius quodcumque malum pati uelle, quā mortaliter peccare. Non tamen debet ad penas particulares descendere, quia hoc esset parare sibi laqueum tentationis, secundum Thom. suprà. & qui sic se habet, est certus de sua cōtritione humana, non autem formata gratia diuina, secundum Caiet. ibi.

3. Quamprimum occurrit memoria, peccatum propriū mortale commissum practice sub ratione detestabilis, uel delectabilis, tenetur homo de eo dolere, secundum Petr. de Palu. in 4. Caiet. autem ibi dicit, quod semper tenetur peccator ad hoc, ut nunquam placeat sibi peccatum, quia præceptum negatiuū obligat ad semper, sed quod actu coneratur non obligator, nisi in casu, & periculo mortis, in susceptione, uel administratione sacramentorum, & in quolibet actu, qui requirit hominem sine pecc

CONTVMACIA.

peccato, & semel in anno ex præcepto ecclesiæ, non autem quandoque occurrit memoria, tenetur cōteri, sicut nec confiteri, nisi in proposito, nec die festo si non coneritur, peccat mortaliter cōtra præceptum de sanctificatione festi, nec hoc est cōtra id quod dictū est, si occurrat practice, ex Cai. ibi, in summa.

CONTVMACIA.

1. Contumax qui contra iudicis obedientiam tendit, mortaliter peccat, cuius signū, quia propter cōtumaciam potest excommunicari, secundum Caiet. ibi.

2. Contumacia triplex est, prima non ueniendo ad iudicium. cap. ex literis. de dol. & con. & hæc tribus modis committitur. Primo quando peremptorie citatus uenire cōtemnit. Secundo, quando malitiose se occultat. Tercio, quando latitat, uel impedit ne citatio ad eum perueniat, ut in cap. quoniam frequenter. ut lit. non contest. secunda est, quando citatus ad iudiciū uenit quidem, sed non iuri parere, uel ante finitam causæ examinationem contumaciter recedit, certum. 11. quæst. tertia. Tertia, quando manifesta offensā existente, ad iurisdictionem iudicis, non uult se emendare. cap. ex parte. de uerb. sign. Multis etiam aliis modis committitur contumacia, uel præsumpta, de quibus uide Tab. ibi, in principio.

3. Excommunicatus ob cōtumaciam non debet absolui antequā

CONTVMELIA. 197

satisfaciat de expensis, & caueat desistēdo in iudicio. Secus quando non est uerē contumax, sed præsumptiuē, & petit absolui. in cap. uenerabilis. de sent. ex. Præfens, & respondere nolens dicitur contumax, secundum Feli. in cap. consultationibus. de offic. deleg. colum. 2.

CONTVMELIA.

1. Contumelia, secundum Tho. secunda secūda. quæst. 72. ar. 1. Videtur importare dehonorationē alicuius, siue per uerba, siue per facta, siue per quicquid habet uim significandi. Differt autem à conuitio, quia per conuitiū repræsentatur per uerba cōtumeliosa defectus potestatis, siue culpæ generaliter, sed per contumeliam, tantum defectus culpæ, ut cum dicitur alicui, lano, uel meretrix, & huiusmodi. Cum uerō repræsentatur defectus minorationis, uel indigentia, quod etiā deroget eius honori, dicitur improprie: ut dicēdo, ego te de fame eripui, &c. Et possunt hæc fieri in facie eius personaliter audietis, uel uidentis, & literis, seu libello, ut ad ipsum deueniant, possunt etiam fieri in absentia, uerbis uel signis, ut ad eius notitiam deueniant, sicut esset deturpare hostium, pingere cornua, & huiusmodi, ut illius honorem minuant.

Contumelia, & conuitium, sumpta formaliter, sunt peccata mortalia, quia quantum in se est, lædūt bonum honoris proximi, & hoc

& hoc est, quando ex intentione de honorandi sunt, nisi ex imperfectione actus, vel in primo motu, vel pro re minima, quia sic ueniale peccatum esset. Si uero non adsit intentio de honorandi, tunc non est mortale, quia non est formaliter contumelia, sed materialiter, nisi quando ex hoc, notabilis de honoratio proximi sequeretur. Debit enim proferre contumeliā, quid posset ex hoc pronenire aduertere, Caiet. ibi.

3 Qui fecit contumeliā, uel conuictum alteri, secundū Nic. de Ly. tenetur per se, uel interpositam personā, dicere iniuriato culpā suam, uel saltem acquiescentia signa ostendere, nisi constet iniuriatū remississe ei, nisi sit praelatus, uel paterfamilias, qui in corrigendo excesserint modum, ut d. Aug. in regula. Si tamē hoc fecerunt correctionis gratia, & non timore uindictæ. Et secundū Vmb. debet cito satisfieri, sicut in restitutione. Hoc tamen intellige, quando contumelia est publica, scilicet quando esset secreta, quo ad iniuriatum.

4 Sustinere contumelias quod ad præparationem animi, semper bonum est, & ad hoc tenemur, secundum Tho. suprà, non tamē quando cedunt in malum animæ irrogantis, quia ob hoc fit audacior, uel quando ex infirmitate, profectus aliorum impletur, secundū Gre. homel. 9. super Ezech. infra, Vindicatio per totum. Corrigenes in dicendo

contumelias, debent esse discreti, quia ex indiscretionem, possent mortaliter peccare.

CORRECTIO.

Correctio qua subditi à suis superioribus debent corrigi, siue per punitionem in facto, siue per correctionem in uerbo, si committatur ab ipsis superioribus, siue praelatis ecclesiasticis, quādo, sicut, & ubi oportet, proculdubio mortale peccatum est, nisi propter imperfectionem actus, quia præceptum de hac correctione, est de actu iustitiae necessariae ad bonū, præcipue publicum. In casibus autem singularibus non facile potest regula assignari, quia quandoque propter aliquod bonum reip. prætermittitur, & propter aliquam aliam causam rationabilem incidentem, ideo in administrante huiusmodi iustitiam, & correctionem, necessaria est magna prudentia, & bona conscientia, quam spiritus sanctus dirigit.

Correctionis fraternæ præceptum, cum sit affirmatiuum, non ad semper obligat, sed quando est articulus necessitatis, sicut dare elemosinā: ideo quando aliquis est in mortali, & credis te ei posse prodesse, probabiliter ipsum corrigendo, & non uis corrigere, mortaliter peccas, sicut si morientē fame, potes non pascis. Si autem ex sola negligentia, uel quia non speras correctionē, uel quia times ne peior fiat, hoc o-mittis, non peccas mortaliter nisi

tanta

tanta esset negligentia, & proximi necessitas, quod ratione notabilis damni proximalis, & magnæ negligentia, esset mortale, ac si ex intentione fecisses. Cōtra enim proximi charitatem esset.

3 Si quis dimittat correctionem fraternā de peccato mortali, quādo tenetur facere, uel propter timorem damni temporalis, uel infamiae, uel poenae corporalis, peccat mortaliter, quia salutem animæ postponit his, quod est contra charitatem, secundū Tho. ibi suprà. & Ric. in 4. sen. d. 19. Si autem differt correctionē, quia expectat tempus magis cognitū, prudenter facit, quia omnia tempus habent. Si autem prætermittit correctionē de ueniali propter humanum respectum, non peccat mortaliter, nisi illud esset periculosum ualde ad mortale. Item quando timore retrahitur à correctione de mortali, non tamen est tantus timor, quod si omnino crederet peccatorem à peccato retrahere, quod propter tantum timorem cessaret à correctione, tunc tantū uenialiter peccat. Intellige etiam prædicta quādo occurrunt nobis corrigendi. Nō enim debemus querere corrigendos, ex S. Tho. in 4. sen. suprà. & secunda secundæ. q. 33. a. 1. & ex Ric. & Pe. de palin 4. Et hoc præceptum etiam extenditur ad inferiores respectu superiorū, quos tenentur corrigere cum reuerentia tamen, & humilitate, secundum Tho. ibi, & semper intelli-

ge teneri, quando speratur correctio, aliās non. Et omnes ad hanc tenentur, quia unicuique deus mandauit de proximo suo.

4 Tenentur etiam seruire ordinem datum à Christo Mat. 18. secundum Tho. secunda secundæ. suprà. a. 8. Dicit enim Christus, (si peccauerit) scilicet de præterito. Igitur de peccato futuro nō debet fieri secreta monitio, sed statim potest denuntiari, ut impediat, quando aliter nō potest obuiari. (In te) id est, cōtra te, & te solo sciente. Aliās quando est publicum, potest denuntiari, quia non solum lesit conscientiam tuā, sed etiam aliorum. Et hoc etiam si speraretur emendatio delinquentis, quia oportet satisfacere scandalo. Si tamen aequē, & bene posset satisfieri non denuntiando, non esset denuntiandus. Item quādo peccatum uergit in malum corporis, uel animæ aliorum, non requiritur secreta monitio, quia non tantum est in te, sed in alios, ut esset crimen heresis, &c. aliās secreta monitio debet præcedere denuntiationem publicam.

Secundū, quando secreta monitio nō prodest, & speratur correctio, dicatur praelato ut singulari personæ, secundum Arc. flo. & secundum Aug. in regula, q. si hoc nō prodest, inducantur testes, si speratur correctio. Quarto, si nō audiet eos, dicatur ecclesiæ, accusetur praelato, si sunt testes. Et semper seruanda est hæc

CORRECTIO.

regula, quod quando potes ser-
uare conscientiam, & famam pro-
ximi, teneris: si non utrumque, reli-
cta fama, serua conscientiam. ex
Tho. suprà. & q. de ueri.

6 Faciens contra prædictum or-
dinem, ut denunciando prælato
ante correctionem fraternam, ut
frater confundatur, uel malitio-
se, ut deprimatur, &c. mortaliter
peccat, quia contra charitatem,
& præceptum. Secus quado hoc
ex simplicitate faceret, credens
melius sic posse corrigi, similiter
si ex incautela dicat, dummodo
infamia non sequatur. ex S. Th.
suprà, quæ summopere cauenda
est, ne pro posse ledatur.

7 Si prælatus præcipiat aliquod
huiusmodi sibi reuelandum, de-
bet intelligi secundum ordinem fra-
ternæ correctionis, contra quem
si præcipiat, non est ei obedi-
endum, secundum Tho. secunda se-
cundæ, suprà, nisi præcesserit in-
famia, uel semiplena probatio,
ut quia est unus testis, tunc tene-
tur quilibet subditus deponere
quicquid scit, licet non præcesserit
monitio, uel non possit probare,
quia tunc uenit, non ut denun-
tiet, sed ut testificetur. Facit c. 1.
de testi. cog. cum ibi notatis.

8 Si factum sit publicum, & pecca-
tor occultus, ut quando homo
mortuus reperitur, inbete prælato
ante correctionem fraternam de
revelatione, non est ei obediendum,
quia secundum Pet. de pal. in 4.
sen. d. 19. q. 4. peccatum dicitur pu-
blicum, quando publicum est, quis

illud commiserit: non autem si esse
scius sit publicus, sed bene præla-
tus potest percipere super uerita-
te dicenda, & ad inquisitionem
procedere, saluo tamen semper
dicto ordine, & in generali præ-
cipere. suprà, Accusatio. §. 2. 4.

Episcopo præcipiente reuela-
tionem alicuius sub pena exco-
munications, suprà, Accusatio. §.
29. an. & quomodo sit ei obedi-
endum quando probatio deficit.

10 Exister in peccato mortali, si-
ne sit iudex ecclesiasticus, sine se-
cularis, secundum quod determi-
nat S. Tho. secunda secundæ, q.
66. a. 3. & Caie. ibi secunda se-
cundæ, & Tab. uer. correctio. §. 4.
utens officio suo in his quæ non
sunt ordinis, sed iurisdictionis

quantum sit in mortali etiam pu-
blico, non peccat mortaliter per
se loquendo, dum punit, & cor-
rigit delinquentem, sed per acci-
dens ratione scandalii, potest pec-
care mortaliter, ideo est humili-
tate potest arguere, corrigere,
& punire: nec sequendus est S.
Tho. in 4. sen. sed in secunda se-
cundæ, suprà. Qui uero est in
mortali, prius deberet se corri-
gere, & inde alios, & dū sit in
mortali, debet corrigere potius
rogando, quam increpando, &
maximè quado peccatum suum
est publicum: sic enim non nasci-
tur scandalum. Nihil ergo facit
in hac materia peccatum morta-
le, sed scandalum, quod semper
quantum possibile est debet ni-
tari, ne ob malum exemplum, alii
infirmi

CORPORA SANCTORVM.

201

infirmi in præceptis trahantur.

11 Multi sunt casus in quibus cor-
rectio potest dissimulari, & etiā
punitio, ut quando mali à bonis
non possunt discerni, quado pro-
pter talem punitioem timeretur
schisma, uel scandalum, quando
speratur emendatio, sine alia cor-
rectione, & breuiter quado esset
aliquis bonus respectus, ex quo
maius bonum probabiliter spe-
retur, tunc cessatio à correctione
non esset contra charitatem, &
consequenter non esset morta-
lis. Facit c. commutationes. d. 1. 4.
& c. ipsa pietas. 2. 4. q. 4. c. cū quis.
ibi. Et quado mali profunt eccle-
siae bonos excitando, & correctio
non speratur, dimitti potest.

CORPORA SANCTORVM.

1 Corpora sanctorum non pos-
sunt transferri de loco ad
locum, postquam tradita sunt se-
pulture perpetuæ, sine licentia
episcopi, in c. corpora de cōse. d.
1. uide infra, Reliquiæ. §. 3.

CORPORALIA.

1 Corporalia debent esse de
puro panno, lineo albo, &
benedictio ab eo qui potest bene-
dicere, non de panno tincto uel
serico. capit. in consilio. de con.
d. 1. quæ non debent tangi neq;
ablui per feminas, c. sacratas. 13.
d. & c. nemo. de con. d. 1. el 2.

2 Diaconi debent corporalia la-
uare, pro quibus debent peluim
nouam habere, & primam lotio-
nem in sacratio pronocere. in d. 2.
c. nemo. post primam ablutionem
possunt lauare per moniales, &

repetiari, secundum Pet. de pal. qui
excusat moniales in hoc. quod
tamen uerum puto ubi est cōsue-
tudo, quam opinionem sequitur
Caie. in uer. mulier. in summa.

Corporalia possunt consecra-
ri per abbatem, suprà, Abbas. §. 8.
& generalem, ac provincialem
mendicantium ex privilegio. su-
prà, Consecratio. §. 11.

4 Corporalia post ablutionem
non indigent reconsecratione,
licet amittus recesserit, neque si
aliqua repeteretur, non enim
perdunt formam, etiā licet alius
amittus ponatur.

Corporalia debent teneri mun-
da, ut precipitur de custeucha. c.
relinqui. & ca. statuimus. & negli-
gentes puniri debent, & peccat
mortaliter, quando ita relin-
quunt immunda, ut res rusticorum
uideantur, ut etiam d. Sil. in uer.
nasa. De purificatoriis eadē in-
detur ratio, quantum subdiaconi
ea tangant, & abluant. in ipsis
enim aliquando imbibuntur stil-
la sanguinis Christi.

CORPORE VITIATVS.

1 Corpore uitiatus, in ordine
ad ordines sacros respectu
noui testamenti secundum Asten-
& canonistas, est mutilatus, id est,
qui caret membro, & habens
membrum debile, ut oculus cæ-
cum, uel manum aridam, uel ali-
ud membrum inefficax, si eo ta-
reat, mutilatus dicitur.

Corpore uitiati supradicti, non
sunt promouendi ad ordines sa-
eros duplici ex causa, secundum
q. 5. cano

canones. Primo propter inhabilitatem ad officium exequendum. Secundo, propter deformitatem ad scandalum tollendum, unde generaliter tenendum est, quod uitiū corporis quomodoque prouenient, si reddit inhabilem ad frangendum, uel calicē, impedit promouendum, & promotum ministrare prohibet. Similiter omne uitiū notabile in quocunque ministro, scandalum generans impedit, ut dicemus.

3 Item tene, quod uitiatus corpore ex sua culpa repellitur, non autem sine culpa, secundum Ray. nisi ex deformitate scandalum, uel inhabilitas proueniant, & in dubio episcopus iudicabit, secundum Inn. in c. 1. de cor. uitiā. cum Archidiaconi cōsi. ar. ibi. c. 2. a. in sta glo. eo. in religiosi exemptis eorum praelatus ordinarius.

4 Quando tale uitiū non reddit inhabilem, nec multū deformē, est tunc distinguendum, quia si uenit sponte, & sine causa iusta, & tunc in quocunque membro fiat, repellitur, & promotus deicitur, in ca. poenitentes. d. 55. Hosti. tamen dicit in apparatu, quod si tale membrum est oculum, episcopus potest dispensare nisi in castrato, & cum religioso potest dispensari, ut pede ligneo celebret. Si uero uitiū apparet, non nisi papa dispensat, quia uitiatus fuit in culpa. cap. 1. de corp. vi. Vel non euenit uitiū sponte, sed casu, & non generat

5
6
7

nimiam deformitatem, & tunc potest promoueri, ut in ca. presbyterum. de cle. agro. Si tamen quando fuit uitiatus a casu dabit operam rei illicitæ, si non potest promoueri, secus si rei licite, & uitiū est in membris minimis, siue occultis, tunc non repellitur, in c. qui parte. d. 55. non autem si in magnis, uel manifestis, ut in oculo, uel manu. c. si euangelica. d. 55. Similiter, si modicum tantum generat scandalum, ut in d. cap. presbyterum. Si autem sponte, sed ex iusta causa, ut propter sanitatem sit priuatus aliquo membro, siue occulto, siue manifesto, si propter hoc redditur inhabilis, uel multum deformis, repellitur, ut supra. Si uero non sit propter hoc inhabilis, nec multum deformis, non repellitur, nec promotus reicitur, nec est necesse, quod membrum abscisum secum portet, ut quidam absque ratione dicunt.

Amittens ungulam pollicis dando operam rei illicitæ, sine dispensatione celebrare non potest, quod trahitur per contrarium sensum, ex c. si iuncta glo. de corp. vi.

6 Habens membra superflua, etiam si ea absciderit, non propterea repellitur, nisi ex hoc proueniret inhabilitas, uel nimia deformitas, ut supra, secundum glo. in cap. partem. d. 55. & Hosti. quia talis non est proprie mutilatus, uel colobon.

7 Claudum a natiuitate, uel sine culpa

ne culpa sua, qui ad altare sine baculo accedere potest, consuetudo non repellit saluis prædictis. ar. in c. nullus. de cons. d. 1.

8 Cæcus a natiuitate, etiam uno tantum oculo, repellitur secundum Arc. quod probat per d. c. si euangelica. de habete maculam in oculis, & de gibboso leproso, iudica secundum regulam generalem superius datam. Furiosus autem, lunaticus, caducus, & demoniacus, non debet promoueri, etiam postquam fuerint liberati, secundum glo. in c. communitate. d. 33. & c. maritum. Promoti uero si sunt omnino liberi, expectato tempore ad arbitrium boni uiri, poterunt exequi, si autem non sint omnino liberi, iudica secundum regulam superius datam, quæ ad quam plures casus ualet. Hermaphrodita quomodoque non admittitur, & ordinatus repellitur, licet magis ad masculinum uergat, & characterem habeat, secundum Gul. Quomodo autem in his dispensatur supra dictis casibus, infra, uer. dispensatio. §. 22. Vide etiam Tho. 4. sen. d. 9. a. 4. q. 1. ad 3. Tales promoti, a beneficio non repelluntur, ne addatur afflictio afflictio. 7. q. 1. c. p. c. sed dabitur adiutor, si per se non potest. De eo qui nullo modo potest bibere uinum, dicitur quod ordinari non debet, neque ordinatus celebrare: quia non posset perficere sacramentum sumendo sanguinem. Neque femina promoueri po-

test, quia ordinis huius capax non est, secundum Gul.

CREDERE.

Credere in deum ita est necessarium omnibus habentibus usum liberi arbitrii, quod qui non credit, est in mortali, quia sine fide est impossibile placere deo. Hebr. 11. 6.

Credere articulos fidei explicite, maxime illos, qui solennizantur in ecclesia, omnes Christiani sub precepto tenentur, ut mysterium trinitatis, incarnationis, passionis, & huiusmodi alia autem implicite: sed magis, & minus, secundum personarum qualitatē, secundum Th. secunda secunda. q. 2. art. 7.

3 Quilibet habens officium docendi fidem, ut prælatus, propheta, sacerdotes, doctores, prædicatores, tenentur credere explicite totalem distinctionem articuloz, secundum substantiam, non autem alii, secundum Th. uer. q. 14. a. 11.

Nullus potest excusari si non credit, infra fides. §. 2. Credere autem est cum assensu cogitare, secundum quod a uoluntate determinatur ad unum, ex Tho. ubi supra.

CRA P V L A in uer. Gula.

CHRISMA, supra Confirmati.

GRUELITAS.

Cruelitas qua quis modum puniendi excedit notabiliter, mortale peccatum est: quia contra bonum proximi, & contra ordinem iustitiæ, quæ modum in delictorum punitione statuit, & secundum Th. secunda

secunda secūda. q. 159. a. 1. oppo-
nuntur directē utroque clementia.

CVRIOSITAS.

Curiositas cum importet in-
ordinatū appetitū cognos-
cendi, siue per intellectum, siue
per sensum, peccatum est, quia
plus quā ratio dicit, appetitū
protrahit. Nō est autē peccatum
mortale ex se, sed ex adiūcto, se-
cundū Caie. ibi. & hoc multis
modis. Primō, si ordinetur ad fi-
nem qui scit mortale peccatum,
ut qui vult scire quomodo fiant
uiscerē palliate, ut eas faciat. Se-
cundō, quādo vult scire a quibus
non licet, ut a demonibus, a quibus
prohibetur scire. 16. q. 1. c. 1. lūg.
Tertiō, quādo vult scire quē
non licet, ut dicta in confessio-
ne, uel alia secreta, &c. & ea, quē
prohibetur addisci, & doceri, ut
artes magicæ, & huiusmodi, quia
eadem culpa est addiscere, quā
& docere. in l. culpa. C. de male.
& ma. nisi aliquis bonus huius ex-
cuset, ut ad impugnandū. Facit c.
nec nūm. 16. q. 1. Quātō, uel-
le uidere ea, uel cognoscere,
quorum cognitio, est alicui pericu-
losa eadē in mortale, ut ui-
dere cōuētes bestias, uel homi-
nes, uel scire modos secretos
agendi turpia, uel huiusmodi,
tunc curiositas in tali esset pec-
catū mortale, secus quando non
esset tale periculum. Ideo quōd
uni potest esse mortale, alteri
potest esse ueniale, uel nullum.

Quintō, si propter curiositatem
omitat ea, ad quā tenetur sub
præcepto, ut missam, confessio-
nem, uel studere ea, quē tenetur,
&c. sicut multi clerici propter cu-
riositates poetarum, &c. non ua-
cāt scriptoris, & canonibus, quos
tenentur scire. Facit cap. nōnē.
d. 37. Sextō, quando facit prohi-
bita, uel patitur, ut experiatur ali-
quid, sicut mulier ut experiatur
delectationem cum uiro, uel ex
curiositate facit incantationes.
&c. Septimō, propter scādalum,
ut quando quis uult scire quid
dixit talis de eo, & est curiosus
ualde in hoc, peccat, quia expo-
nit se scādalo secuturo, quia
dum sciet talem maledixisse de
eo, mouebitur ad odiū, uel per-
secutionem contra eum. Ex his
regulis, poterit quis faciliē iude-
re, quando est curiositas morta-
lis, uel uenialis.

Velle uidere aliquid, quod
ex se mortale est, quando non
placet sibi illud, nec est periculū
probabile, quōd quis ruat in pec-
catum propter hoc, nec quōd
actus ille quantum ad deformi-
tatem placeat sibi, sed ex noui-
tate rei cupit uidere, ut quando
aliquis irruit super aliquem ut
interficiat illum, talis curiositas
non est mortalis, nisi quando
esset prohibitum talia uidere,
quia non uult hoc malum fieri
ut uideat, sed dum fit, uult quis
uidere, tantum ex curiositate.
Concor. Ar. flor. 2. par. ti. 3. c. 7. §.
11. Secus quando ex tali inspe-

ctiōne,

ctiōne, daretur animus malefa-
ctori, uel quāsi approbaretur fa-
ctum, uel grane malum immine-
ret corporis, uel animæ. Et Tho.
secunda secūda. q. 167. ar. 1. ad
2. cōsentit. Curiositas non uide-
tur addere peccato differētiā
talem, quā sit necessaria ad con-
fitendum, sed sufficit peccatum
mortale exprimere.

CVSTOS.

Custos in triplici differentia
inuenitur, quidā sine mer-
cede, sed gratis custodit, quidam
accipit mercedem, sed non spe-
cialiter pro custodia, quidā acci-
pit mercedē specialiter pro cu-
stodia rei. Primus tenetur de do-
lo, & lata culpa tantum, quia gra-
tia alterius custodit. Secundus, te-
netur de dolo, lata culpa, & leui.
Tertius, tenebitur etiā de leui-
ssima, secundū gl. in l. qui mer-
cedem. ff. loca. Aduerte quōd
quando sumus in contractū, in
quo quis tenetur solum de do-
lo, & lata culpa, ut in deposito,
acceptio mercedis pro custodia,
facit ut teneatur de leui, & sic in-
telligitur c. bona fides. de depo-
si. Si uero sumus in contractū, in
quo tenetur de leui culpa, sicut
in locato, quādo res nō requirit
diligentissimā curā, sic acce-
ptio mercedis pro custodia facit
ut teneatur pro leuissima, & sic
intelligitur d. l. qui mercedem.
& tenetur etiā de culpa eorū, i
quorum opera utitur, si ipse dili-
gentiam non adhibuit. l. si mer-
ces. ff. loca. §. qui columnam.

Qui locat operas suas in re,
quē curā diligentissimā requirit,
ut in gemma poliēda, uel ueste
pretiosa incidēda, & huiusmo-
di, tenetur etiā de leuissima, in
d. §. qui columnam. aliās de leui
tantum, ut in dicta glōf.

Custode negāte, suo dolo, uel
negligētia amississe rem, in foro
iudiciali, & contentioso, ipse cu-
stos probabit, secundū gl. in d. l.
qui mercedē. secus in cōscientia.
Idē dic de custode carceris, & in
deposito. ff. de custo. & exhi. c. l.
ult. In aliis autē casibus regulari-
ter, qui dolum allegat, probare
debet. in l. quotiens. ff. de proba.

Si quis cōducit equum, & pa-
tronus equi mittit famulum pro
custodia illius, & constat hoc fe-
cisse à principio, conductor non
tenebitur pro custodia. Si autem
locavit equum, & famulū, negli-
gētia famuli non excusat dolum
conductoris, antequam restituat
equum famulo, secundū glō. §. si
de me. l. si ut uero. ff. commo.
Si autem post restitutionē equi
famulo equus pereat, non tene-
bitur conductor. in l. Si mei cau-
sa. ff. commo. De hoc infra. Loca-
tio. §. 12. Depositi. §. 2. Violē-
tia per testes probari debet, se-
cundū Panor. in c. super eo, de
his qui ut. me. res uero amissæ, &
earum ualor iuramento.

DAMNUM.

Damnum est ex hoc, quōd ali-
quis minus habet quā
debeat habere, secundum Tho.
secunda secūda. q. 62. a. 4. & da-

re damni, uel occasione damni, & periculi, est semper peccatū, uel mortale, uel ueniale, secundum uoluntatem dantis, uel quantitatē damni. Qui enim parum damnicat, uolens tamē damificare multum si posset, mortaliter peccat, & qui multū dānicat mortaliter peccat, quia proximum multum offendit, quod est contra charitatem, & iustitiam, & tenetur ad restitutionē, ut infra. Restitutio. §. 21.

Omnes qui sunt causa damni continentur in his uerbis. Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, nō obstant, non manifestas, de quibus dicitur infra, quomodo tenentur restituere. in uer. Restitutio. §. 3. & ibi uide Caie. quomodo bene declarat. Damna refarciri debent. C. ad l. Iuliam de ni pub. l. si quis à se fundum. si tamē dolose, uel ex culpa sunt data.

DEBITVM CONIUGALE.

Debitum coniugale, id est, copulā inter coniuges, ex qua reddere tenetur sub præcepto, secundum doct. & Thom. & Apostolū. 1. Cor. 7. nīstrationabilis causa excuset, de quibus causis loquitur Pe. de Pa. 4. sen. d. 32.

Prima causa excusans à redactione debiti est impotentia, siue per coitum præcedentem, siue per ieiunium moderatum, siue propter aliam causam licitam, quia impossibiliū nulla est obligatio. ff. de re. iul. impossi-

bilium. Et secundum Ric. mortaliter peccat, qui modo indebito, reddit se impotentem ad hoc, & scienter, secundum etiam Ar. flo. quia facit contra iustitiā. Imo nō est consilēda uxori talis pernitētia, per quam uiro reddatur deformior, aut præiudicet proli, secundum eundem Ar. flo.

Secunda causa est, quādo reddenti periculum mortis, uel infirmitatis notabilis imminet. Redditio enim debiti intelligitur, non solū salua consentientia personæ, sed sanitatis, secundum Caie. in uer. matrimonium. Vnde quando iudicarent medici de infectionis periculo, siue in casti lepræ, siue in alio, non tenetur tunc debitum reddere. Et per hanc regulam, multos poteris soluere casus, ut in laborantibus morbo gallico, uel alio. infra, Matrimonium. §. 69.

Tertia causa est adulterium, quia adulteris perdit ius petendi debitum, & continens potest quo ad thorum adulterantem dimittere. de quo infra, uer. Matrimonium. §. 69. & supra, Adulterium. §. 4. Et si accusata uxor pendeat hīs de adulterio, secundum Ric. si notorium est, id est, sibi notum illam esse adulterā, uir nec exigere, nec reddere debet, alioquin peccaret mortaliter, nisi forte abstinere ab adulterio uellet, & agere poenitentiam, quo casu potest eam sibi reconciliare, ut in cap. 1. 32. q. 1. Et si ecclesia præcipiat redditionem

nem debiti, non tenetur, si infra paucos dies potest probare. ar. c. solet. de sen. excom. in 6. secus quando probare non potest. ar. 11. q. 3. c. 1. infra, diuortium. §. 7.

Quarta causa est, quando alter coniugum uult religionem intrare, quia reddere non tenetur statim, sed debet statui tempus, infra quod ingrediatur in e. ex publico. de conuer. coniug. id est, infra duos menses, etiam secundum Thom. ubi dicit Panor. post gloss. illud tempus indicis arbitrio fore taxandum. Quod si non uult intrare religionē, habet debitū tēpus ad parādas debitas solennitates. Vnde ante benedictionē nō tenetur reddere.

Quinta causa est locus sacer, in quo nō licet exigere, nec reddere debitum, etiam tempore oblationis, quia locus pollueretur, & esset peccatum sacrilegii. Nec etiā in loco publico debet reddi, quia honestas humanæ societatis, hoc non permittit, quæ seruari debet.

Sexta causa est, quando modo indebito erigitur, ut uiro succubo, & uiro incubæ, uel alio modo periculoso de non generando, aut inhonesto, aut indebito tempore, ut tempore menstruorū; de quo dicunt quidam, quod si menstrua sunt perpetua, non est peccatum reddere, nec exigere, scilicet mortale. Si uero sunt naturalia, tunc est mortale in exigere scienter, nisi forte timeret labi in fornicationem, & propter hoc petendo

non peccaret mortaliter, reddere tamen deliberate exigenti, tenetur, quāuis aliquando impotentiam simulare possit, dum non timetur maius malum: suam tamen immunditiam uiro non tenetur indicare. Caie. tamē ubi supra, dicit quod tempore menstruorum, neque reddendo, neque exigendo est mortale, quia nulli facit iniuriam, qui utitur iure suo, cui consentit Pet. de pa. supra. Si tamen in uer. debitum. §. 6. contrarium concludit, dicens quod in muliere exigente tempore menstruorum naturalium, semper est mortale, quia illo tempore non ita imminet periculum corruptionis, sicut uiro. Opinio tamen Caie. magis uidetur rationabilis. infra, Matrimonium. §. 68.

De tactibus impudicis inter coniuges, multi multa dicunt, ex quibus, quæ mihi magis uera uidentur excerpti. Vel enim ordinantur humilimodi tactus ad coitum, & sic non sunt mortales, sicut nec ipse coitus: uel non ordinantur, & tunc uel sunt tantum ex amore coniugali, ut oscula, amplexus, &c. & sic non sunt mortales, quia non libidinosi: uel sunt ex libidine, & tunc aut non cogitant de coitu, & sunt in loco apto, ut in lecto, & sic non est mortale, uel cogitant de non cōsummando coitu, uel non sunt in loco apto ad cōsummandum illum actum, sed solum propter uenēt

veneream delectationē hoc faciunt, & tunc est mortale, quia omnis actus venereus, qui non est coitus, uel ad illum ordinatus actu, uel habitu, inter coniuges est mortale. Caie. enim supra dicit, quod tactus huiusmodi quando sunt ratione usus matrimonii sunt liciti, quando uero in huiusmodi tactibus nil aliud intenditur nisi delectatio, & periculum de pollutione in neutro coniugum non est, non sunt mortales, sed superflua delectatio: si uero cum periculo pollutionis in altero ipsorum fiant, dicendum est sicut de multum bibentibus unum cum periculo ebrietatis, & peius hic. Ideo si persona est experta ex similibus tactibus se fuisse pollutionem sepe passam, & aduertit periculum, & non obuiat, etiam si non sequatur pollutio, nescio eam à mortali excusare. & hoc uidetur bona resolutio, mihi placet.

9 Qui incoepit actum coitus, & sentit se corrumpi, si retrahit se à consummatione actus, etiā altero coniuge consentiente, peccat mortaliter, si ex hoc sequitur, uel sit periculum sequi pollutionem extra uas, quia est contra naturam: secus quando non esset tale periculum pollutionis, neque in uiro, neque in muliere. Et in hoc sensu intelligo Pe. de pa. supra dicentē, quod non est mortale se retrahere ante complementū actus ne seminet, pro-

pter prolis multiplicationem. 10 Nullum tēpus sacri impedit debiti redditionē, secundū Pet. supra, uel petitionē de necessitate, licet sit bonū his diebus ab exactione abstinere, secundum Caie. supra, ut ad contemplationem sit maior aptitudo.

11 Quia debitu aliquādo petitur uerbis expressis, aliquādo interpretatiuis, aliquādo nutibus, aliquādo aliter, ideo quando aliter coniugum aduertit sociū petere aliquo istorum modorum, tenetur reddere.

12 Reddere debitū ante benedictionē non est mortale, nisi fiat in contemptū, uel ratione scidali, secundū Caie. supra, & S. Tho. in 4. supra. Inno. & An. in ci. de spon. quia licet consuetudo habeat uim legis, non tamē semper lex obligat ad mortale, nisi sit præceptiua. in cap. generali. de elec. in 6. licet aliqui teneant contrarium, ut Ar. flo. Gul. &c.

13 Habēs notū castitatis simplex, si cōtrahit, tenet matrimoniu, tamen post cōsummationē matrimonii, exactus expressē, uel interpretatiuē, tenetur reddere, petere aliquo modo non potest sine mortali, quia quantum in se est, tenetur uiuere caste, & dispensatio in hoc ad Papam spectat, quia est uotum continentie, tamen quando adiri non posset, episcopus posset, ut Gul. dicit. hæc secundum Caie. supra, & ratio peccati in petendo est, quia uotum est de negatiuo, quod obligat

obligat ad semper.

14 Qui uouit religionem ingredi, & perseverare, si post ducat uxore, & consummet, licet mortaliter peccauerit, tamen potest postmodum petere debitum sine mortali, quauis habeat uotum simplex, quia notū illius est affirmatiuum de religionis ingressu, & non de seruanda castitate, nisi cum fuerit religiosus. Caie. secunda secunda. q. 88. ar. 3. uotum autem illius est de non exercendo actu uenereo, secundum Caie. supra, licet hoc non placeat Canonistis.

15 Affinitas superueniens contrahit matrimonio impedit petitionē debiti in eo ex cuius causa uenit, ut si Titius cognoscat uxorem fratris sui, illa non poterit petere debitū, uel consanguineam uxoris suæ, & tunc ipse non poterit amplius debitū exigere, licet matrimoniu non soluitur, episcopus tamen in hoc potest dispensare, secundum Pe. de Pal. supra, licet Arch. flor. dubitet, intellige quando non adest possibilitas adeundi Papam.

16 Reddere debitum, uel exigere, altero coniugum manente in adulterio, est mortale, secundum Ric. etiam si sit occultum, secundum aliquos, dummodo sit notum sibi, quia est cōtra statutum ecclesiæ. capit. si quis uxorem. 31. quest. 2. tamen fallit hæc regula in multis casibus. Primò, secundum Tho. in 4. sen. supra, quando innocens exigit timore suæ

incontinentie, non enim tenetur quis cum suo periculo sociū corrumpere. Secundò, ut dicit Hugo, quando ex hoc in peius proficeret, uel nihil, uel scandala suscitaretur, quia ordinatio ecclesiæ non est facta propter malum, sed propter bonum. Tertiò, secundum Pe. de Pal. supra, quando adulterium est occultū, & continentia non proficit ad correctionem, quæ fuit causa huius constitutionis. Quartò, quando est spes de correctione statim fieri. Quintò, quando uir potest incorrigibilem uxore includere ne quis intret ad eam, secundum Pe. de Pal. Sextò, quando propter hoc uir timeret ne uxor se prostitueret. Prius tamen negotium exponi deberet his, qui sciūt hæc esse fornicaria, ne ex hoc scandalizarentur. De muliere autem erga uirum non sic est dicendū, secundū Pe. de Pal. quia illa non facta, sed uerbo, tenetur uirum corrigere: & uerisimile est, quod quanto magis ad illam accedit, tanto minus ad meretricem uadit, ideo non tenetur uirum dimittere, nisi quando uellet eam modo non naturali cognoscere, aut quando ex cohabitatione eius peruersio timeretur, quo casu debet eum etiā quo ad domum deferere, ne peruersionis periculum interueniat.

17 Adulterans, licet exigere non debeat in foro animæ, nisi purgata sua culpa, secundum Ray. quia ius petendi debitum perdidit,

DECIMAE.

didit, exactus tamen reddere tenetur. Non enim eius culpa alteri praeiudicium inferre debet. Multi tamen sunt casus, in quibus alter coniugum adulterantem non potest dimittere, neque negare debitum, de quibus infra, Divortium. §. 4.

18. Coniuges post redditionem debiti possunt sumere communionem, secundum Tho. 4. sen. d. 32. a. 1. ad 1. licet esset bonum differre usque ad diem alteram propter maiorem devotionem, nisi propter necessitatem, uel scandalum.

19. Vxor post uotum simplex mariti, non tenetur ei reddere debitum, licet non possit alteri nubere, secundum Thom. 4. sen. d. 27. neque alter coniugum potest uouere de non reddendo debitum sine consensu alterius, quia esset contra praeceptum Dei, & iustitiam, neque de non petendo, quia fieret onerosus alteri, si semper alter petere deberet, secundum Tho. 4. sen. d. 32. q. 4. & alter coniugum non consentiens uoto alterius de continentia, non peccat, ne praeiudicet sibi. Tho. 101. ad 2. Imò uota coniugum occulta de castitate seruanda, non sunt approbanda, quia periculosa, quod in iudicio ecclesiae non possunt probari. Tho. supra.

20. Si quis accipit Bertam clandestinè, & secundam in facie ecclesiae, reddet debitum non secundum, etiam si excommunicetur, quia non est eius uxor, sed primae, si sine scandalo potest. Si autem scandalum im-

minet non reddet, neque primae, neque secundae, licet possit cogi per ecclesiam ad cohabitandum cum secunda, non tamen ad reddendum debitum, sed potius debet excommunicatione sustinere. Vide infra, Matrimonium, aliqua.

DECIMAE.

Decimae solui debet ubi consuetum est, aliter peccatum mortale sacrilegii incurritur, ex suo genere, ex imperfectione actus: in te minima, est ueniale. Vbi autem non est consuetum, secus est, salua tamen cura sui pastoris, si aliunde non habet unde uiuat, quia tunc subditi tenentur, quilibet pro rata sua prouideret ut habeat unde honestè, secundum sui status decentiam possit uiuere. Etiam nulla consuetudine ibi existente, secundum Caie. ibi.

Quo tempore debeant solui decimae, standum est consuetudini, & etiam in quo loco, secundum quod est approbata, & praescripta, & hoc communiter tenetur, & securius. Et si pereunt, pereunt illi, qui est in mora, & si non appareat de consuetudine ubi soluantur, debet portari ad domum recipientis, quia secundum Tho. secunda secundae. q. 33. a. 2. ad 4. debitor adueniente termino, debet querere creditorem, alias esset in mora, cum terminus ipse interpellat. Nec debent deduci expensae, etiam factae in colligendis fructibus, in eum homines. de deci. & c. tua. neque semen deducendum est, secundum

DEFENSIO.

217

secundum Host. De personalibus, quae insurgunt ex rebus iam decimatis, deducuntur expensae, aliter non in c. pastoralis. eo. tit.

3. Sacerdoti etiam diuiti, ubi est consuetudo, debent solui decimae, secundum Tho. quol. 6. q. 5. a. 4. Vbi autem non est consuetudo, & ecclesia petit, debent solui, quia talis obligatio non potest quacunque consuetudine praescribi, ut si petuntur, non soluantur. Quia de iure diuino est, ut ministris ecclesiae prouideatur: & in hoc conuenit Tho. quol. 6. supra, secunda secundae. q. 37. Host. in ca. a nobis, eo. tit. Inno. notat unum dictum Gul. dicentis, Quod ecclesiae acceperunt semel totam decimam, cum receperunt possessiones sufficientes ad eam necessitates, & sic possent dici, quod continue recipiunt decimas, id est, redditus ratione decimae. Quod si est uerum, tota questio est soluta, quia non amplius possunt petere, & credo sic esse, cum uideamus omnes ecclesias, episcopos, & praelatos diuites de possessionibus.

4. Omnes tenentur ad decimas nisi sint exempti, etiam clerici de propriis praediis, secundum Tho. secunda secundae. q. 37. a. 4. & c. a nobis, de deci. Et quando res non decimata uenditur, tam a uenditore, quam ab emptore potest exigi. ar. in c. monemus. 12. q. 2. & Tho. secunda secundae. supra, etiam de furatis per negligentiam possessoris, decimae solui debent, secundum Tho. supra. Quod si sacerdos sit

diues, & non indigeat decimis, non tamen uidetur quod possit relaxare decimas homini diuiti ubi tenetur soluere, sed debet recipere pro pauperum sustentatione, aliter est inuidelicis dispensator relaxando diuiti, quod tenetur dare pauperi, infra, Restitutio, unde aliquid. Sed quia in solutione decimarum attenditur consuetudo, ideo satisfactum sit relictis aliis iuribus, ad quae te remitto, si plura scire uolueris. Quomodo retrahentes à solutione decimarum excommunicantur, infra, Excommunicatio, 10. De rebus male acquisitis quae obnoxia sunt restitutioni non debetur decima, secus de agro, ex usura empto.

DEFENSIO.

Defensio manualis, dupliciter est illicita. Primo, si fiat ex intentione, & animo laedendi offensorem, quia fieri debet ut defendat, & si aliter non potest fieri defensio, nisi laedatur iniustus, debet illi laedere, ita quod laesio sequatur ex necessaria defensione, & peccat mortaliter, qui non curat seruare illos iniustos, cum possunt aliter defensionem exercere. Secundo, cum uim ui repellit, sed non cum moderamine inculpatae tutelae ex proposito, quia si quis putat se defendere cum moderamine, & non aduertendo, aliquantulum excedit, aut non peccat, aut leuiter, quia actio exterior accusa non omnimode subiacet mensura, hae Caie. ibi.

DEFENSIO.

Quomodo autē fiat, uel que sit hęc moderatio, uide gl.in l. si ex plagis. ff. ad l. aquilam. Primò oportet quòd aggressus sine armis, sed cum pugno, uel paruo baculo, nō resistat armis. Secundò, quòd hoc fiat incontinēti, & non ex intervallo. Tertio, ut fiat causa defensionis, & non uindicta. Sed quo ad primū, nō potest dari certa regula, quia aliquādo plus potest aggressor pugno, q̄ aggressus ense. Quo ad secūdu

3 dū distingue, quia si uis infertur personæ, potest quis incontinēti percutere antequā percipiatur, ad euadēdū percussione, uel iniuriā, quia hoc est iniuriā repellere, plusquā inferre, quod tamē Bart. limitat, si uerisimilia præcedūt iudicia, & actus manifesti, q̄ ille uolebat percutere, uel offendere, & iste alter alio modo non poterat se defendere. Facta autē iniuria personæ, non est licitum percutere etiā incontinēti, quia non esset defensio, sed uindicta, nisi secundū Inn. geminata percussio timeretur. Et si percussus, percussorē iam nolentē percutere insequitur, & uulnerat, non punitur ut dolosus, sed ut culpabilis, ut in l. i. ff. ad turp. Si autem uis infertur rebus, secundū lac. de Aret. uel res uia iudici recuperari possunt, & tunc non licet percutere, etiā si res aliter salua esse non posset. Si autē uia iudicii reparari nō possunt, dicit secundū aliquos quòd licet, & hoc uerum puto, scilicet quòd etiā li-

ceat pro defensione occidere in continenti. ff. ad l. Cor. de sicel. furē, quia nō est uindicta, sed defensio. Hoc etiā tenet Sil. excomunicatio, 6. §. 4. casu 9. Idē tenet Inn. in c. olim. de re. spo. tam pro propriis rebus, quā alienis, quādo iniuriōse rapiuntur, quia secundum eum licitum est propter hoc mouere bellū. Intelligit tamē incontinēti antequā ad alia diuertat, & iam exportauerit. Percutere etiā licet inuasō, quando fuga esset sibi iniuriōsa defendendo, & non tenetur fugere, secundū Pa. in d. c. olim. scilicet quando non esset iniuriōsa notabiliter, secundum eundē, sed Bart. indistinctē tenet, quòd non tenetur fugere, in l. item apud Labionē. ff. de iniur. & cōsequenter potest percutere repellēdo. Et hoc omnibus est licitum, tam laicis, quā clericis, quia de iure naturali est, secundum lo. de Lig. & in omni loco est licita, etiā in ecclesia, quē nō pollueretur fortē, quia effusio sanguinis nō esset iniuriōsa, quòd requiritur ad pollutionē. c. uno. de cōsec. eccl. in 6. suprà, Consecratio. §. 1. Licita est etiā omni occupato in quocunq; officio etiā celebrati. 7. q. 1. c. illud. excepto officio baptizandi quando dimittēdo pro defensione certum esset ipsum baptizandū, sine baptismo mori debere, quia bonū animæ præponitur bono corporis, & maxime si esset proprius sacerdos baptizans, secundū Ioan. de Lig. Talis

DEGRADATIO.

4 Talis defensio cōtra quēcūq; inuadentē iniuste, est licita, quia naturalis, siue fiat cōtra superiorē, siue iudicē limites legis excedentes. Secus quādo secundū legē agūt, quia tunc nō licet eis resistere. c. qui resistit. 2. q. 3. Et nō solum pro seipso talis defensio licet, sed etiā pro amicis, cōiunctis, & pro quolibet de populo, secundū Bar. in l. ut uim. sed not. quo ad pœnā, secundum Ioan. de Lig. quòd occidēs, uel mutilans defendendo se, uitat irregularitātē, nō autē si alteri, etiā patrē, & huiusmodi. ut not. gl. c. furiosus. de homi. cle. Et defendendo se, & patrē, & matrē, uxorē, filiū uel filiā, uitat excommunicationē si clericū percutiat, secundū Inn. non autē defendendo extraneū. Sed hoc uidetur ualde durū, q̄ quis nō peccādo mortaliter, nec dando operā rei illicitæ, incurrat excommunicationē, & quia dictū est esse licitū quēcūq; defendere cum debito moderamine, ideo nō uidetur incurere excommunicationē etiā percutiēdo clericū hoc modo, quia non fit diabolus suadente. 2. 7. q. 3. ca. si quis. Potest enim is sibi facere cōstientiā mortaliter nō peccasse, ergo nec excommunicationē incurrisse. 1

lentis restituere, secundum Ioan. de Lign. qui allegat Innocen. in capit. 2. de restitutione spoliato, & nō solum licet percutere, sed etiam occidere cum moderamine tamen, si insurgat contra defensorē raptor. Ar. in c. si perfo. diens. de homi. uer. defenderit.

6 Quid si clericus rapuit equum meum, & fugit cum illo, & aliter non possum habere nisi illum sagitta, uel aliquo alio instrumento occidam? dicunt quidam quòd licet occidere, etiam sine excommunicatione, sicut uidemus pro temporalibus quotidie bella moueri, quòd heri non posset in consuetudine, si esset contra legem Dei, & Sil. in uer. excommunicatione. 6. casu. 4. §. 9. Inn. etiam extendit hoc ad expulsiōnē de domo, de qua clericus nolens recedere potest percuti, &c.

7 An pro defensione rerū suarum liceat aliū interficere, uide Caie. secunda secundā. q. 6. 4. 2. quia concludit licere, quia quis plus curam habere rerū suarū quā sunt adminicula, uite propriæ, uirtutis, & fornicitatis, quā uitæ alienæ tenetur, & ibi soluit rationem in oppositum.

DEGRADATIO.

Degradatio actualis potest fieri sine numero episcoporum, secundū Ge. in c. degradatio. de pre. lib. 6. nō autē uerbis, quē oportet fieri a primo episcopo, cū debito numero episcoporum. ut in tex. & gl. d. degradatio. De forma, & modo degradandi,

standi. unde in d. ca. degradatio. & in pastoral. & de numero episcoporum, quæ ad confessionem parum pertinent.

2 Per actualē degradationē, clericus incontinenti perdit privilegium clericale, & efficitur de foro seculari, secundum Pa. in ca. novimus. de uer. sig. & qui eum uerberat, non sit excommunicatus, secundum glo. in d. c. degradatio. Secus si de degradato taliter uerbaliter fiat. unde Pa. in c. ad abolendam. de hære.

3 Degradatus si uult, potest consecrare corpus Christi, quia non amittit characterē sacerdotis, secundum Tho. 3. parte. q. 83. a. 8. peccaret tamen si hoc faceret, & tenetur dicere officium, si erat in sacris. c. dolentes. de cel. mis. & similiter si non erat in sacris, & retinet beneficium, secundum Gul. sine tamen dominus nobiscum, uel alia solennitate. Et si solus Papa tales restituit, infra. Dispensatio. §. 22. Degradatus traditur brachio seculari pro tribus peccatis, quæ ponit Tab. ibi. §. 2.

DELECTATIO MOROSA.

1 Delectatio morosa, hoc est uoluntaria, quando scilicet homo delectatur de actu malo cogitato, sine uoluntate tamen perficendi talem actum malum, potest considerari ex parte actus, de quo est delectatio, cuius est etiam obiectum, & ex parte consensu. Ex parte actus, si sit mortalis, & delectatio morosa de eo,

erit mortalis, ut de furto, adulterio, & huiusmodi. Si erit uenialis, similiter & delectatio uenialis. Ex parte autē cogitantis iuxta ueritatem de liberati consensu iudicanda est. Nā si cogitando de actu quantuncunque malo, persona delectetur non adnectendo ad id, de quo delectatur, q. si aduenteret, nō approbaret, etiam si per unum diem sic cogitando delectaretur, non est peccatum mortale, quia rationalis consensus ibi nō est. Si uero plenē aduertens consentit in illam, ut supra declaratum est in uer. cogitatio. §. 3. mortaliter peccat. Vide ibi quid est plenē aduenter. ex Caie. ibi. Multi enim aduertunt, sed non plenē.

Discernere etiam oportet causam quare talis cogitatio delectabilis continuatur, quia si ex complacentia illius delectationis prouenit, q. negligit expellere illam continuationē, delectatio sit uoluntaria, & morosa. Si autē non ex complacentia, sed ex negligentia non estimat cogitationis, uel delectationis, propter quā non timet ruere, considerans in cōstante uoluntate sua, tūc peccat, sed uenialiter, negligens extirpare bella, & pericula, non tamē mortaliter, quia in ueritate non cōsentit, nec putat se illam delectationē continuare, sed magis pati. Ex parte autem rei, de qua est delectatio, sciendum est, quod delectatio potest esse, uel de opere cogitato, ut de homicidio,

homicidio, uulneribus, & huiusmodi, & hi sunt, qui ualde affecti sunt talibus facinoribus. Potest etiam esse de ipsa cogitatione, nam anima naturaliter delectatur in conferendo, & precipue noua, & mira, dum occurrat aliquis nouus modus peccandi, & hæc cogitatio tanquam mira, aut nona inhaeret anime, & parit delectationē, & hoc accidit precipue curiosis, & affectis ad subtiles inuentiones. Potest esse etiā de utroq. Si primō modo delectetur, tam est cogitatio morosa, & consequenter mortalis. Si secundō modo non, quia non est de opere malo. Hoc peccatum cōmuniter non accidit in bene dispositis, sed tantum in male habitatis, qui si sine infamia, aut mundano respectu, possent peccare, iam parati essent. Nā opus malum eis placet, nec timor Dei easus detinet. Si autem quis de huiusmodi cogitat, ut studeat, cōponat, uel huiusmodi, non est cogitatio morosa, quia de malo actu nō delectatur. ex Caie. ibi cōformiter dictis S. Tho. secūda secundæ. q. 74. a. 8. de uer. q. 15. a. 8.

3 Vidua, quæ delectatur de actibus præteritis coniugii, non peccat mortaliter, secundum Caie. ibi, & Ric. quia delectatur de operibus sibi licitis pro tunc. Si tamē ex hoc immineret periculū pollutionis, & aduenteret, peccaret mortaliter exponēdo se periculo. Si autē ex hoc insurgunt motus sensuales imaginando, præ-

sentem uirum in tali actu turpi, & huiusmodi delectatur, tunc secundum Si. ibi. §. 3. peccat, quia hoc non licet nisi in ordine ad consummandū actum matrimonii. Eodem modo dic de cogitatione tactuum, osculorum, & huiusmodi, quando hæc sunt mortalia peccata.

Quāuis quis licetē cupiat delectari cū aliqua, cum hac conditione, si esset eius uxor, tamē delectatio uoluntaria, quam iste in presenti accipit de tali opere cogitato cum illa, est morosa, quia presens delectatio nō fertur cū cōditione, sed de facto habetur sine cōditione, unde religiosus, et si non peccet mortaliter concupiscendo delectari cum tali si esset eius uxor legitima, peccat tamē mortaliter uoluntariē delectando de actu carnali cogitato, quia cōditio excusat desiderium futuri, sed non præsentē delectationem, secundū Caie. ibi. Nō autē sic in uiro coniugato, uel uxore, delectatio talis est morosa etiā absente altero cōiuge, quia actus ille pro tunc est sibi licitus, secundū Caie. supra. Secus quando ex hoc aduenteret pollutioni se exponeret.

Delectatio de uisione mulieris, uel uiri polchri, quando talis uisio non est libidinosa, etiā consequenter non est mortalis, neq. etiam ipsa delectatio, & sic hoc pro regula habeatur, q. si opus cogitatu nō est mortale, neq. & cogitatio formaliter loquendo,

hoc dico, quia aliunde peccatum oriri posset, vel ratione periculi, vel aliter, supra Cogitatio, per totum. Certe tamen poelle de huiusmodi morosis cogitationibus interroganda sunt.

DELEGARE.

- 1 **D**elegare est alteri nices suas committere, & delegatus, secundum Gof. el. is, cui a Papa, vel alio ordinario, seu principis delegato, causa dicenda, vel cognoscenda committitur. Vide Pa. in ru. eo. ti. Princeps quilibet delegare potest, nec in hoc dubitatur. Legatus de latere, est qui universitatem causarum, & ordinariam iurisdictionem habet, de offi. le. lib. 5. c. 2. & secundum Pa. in c. Bertoldus. de re. in. eius delegatus potest subdelegare, & ad iur. proconsulis, quia talis legatus participat de conditione principis. Ordinarius tamen delegatus legatus non potest subdelegare, secundum Pa. in d. c. Bertoldus.
- 2 Item omnis ordinarius potest delegare, & vicarius episcopi generalis, habet ordinariam auctoritatem. gl. in c. 2. de of. vic. li. 6. quia facit unum tribunal cum episcopo. c. 2. de consue. li. 6. secus de vicario foraneo. Vide tamen Feli. in c. super questionum. de offi. deleg. §. si vero.
- 3 Delegatus non potest committere causam appellatione remota, vel summarie. glo. in cle. spe. ver. mandamus.
- 4 Si causa pluribus est commissam, quilibet potest delegare. c.

quantis. de of. dele. nec tamen unus a pluribus delegatus ferret nisi unam sententiam.

Delegatus principis potest punire testem falsum deponentem, non autem delegatus inferiorum, nisi per illam falsitatem eius processus impediretur, secundum Feli. in c. de causis. de offi. dele. col. penul.

Quando Papa delegat causam dicens precipimus, vel mandamus per vos, & c. tunc non potest subdelegare. c. si pro debilitate. eo. tit. Similiter quando aliquid magnum ministerium committitur, in quo industria personarum eligitur, vel ut negotium personaliter exequatur, nisi de consensu partium. c. quantum. §. si autem. de offi. deleg.

Delegatus exerceat iurisdictionem etiam in quoscunque impediunt. c. 1. de offi. deleg.

Quando committitur aliquid alicui subdelegato, cum auctoritate subdelegandi, tunc potest subdelegare, aliis non. Pa. in d. c. Bertoldus.

Nullus potest esse delegatus Pape in foro ecclesiastico, nisi sit in dignitate constitutus, vel habens personatum, vel canonice cathedralis ecclesie. c. statutum. de rescri. lib. 6. & sit saltem 20. annorum, nisi ex certa scientia Papa causam committeret. c. cum vigesimo. de offi. deleg. Causae spirituales, laicis delegari non possunt. c. decernimus. de iudic. Multa alia vide de officio de

cio deleg. in iure.

9 **C**um potestas delegata sit stricti iuris, secundum gl. in c. solet. de sent. ex. ideo id solum potest delegatus, quod sibi est commissum, & sine quo causa expediri non potest. de offi. dele. c. 1. non autem id propter quod, facilius potest expediri, nisi expresse committatur.

10 **D**elegatus potest invocare brachium seculare, secundum Pau. de cast. in quodam consilio, & Arcan. c. administratores. 23. q. 1. nisi sit data forma in rescripto. Multa de hac materia habentur in iure, sed quia non multum ad forum penitentiali attinet, iudicibus relinquatur. Vide infra, Legatus. Delegati iurisdicio, re integra per delegantis mortem expirat cum innotescit. de offi. dele. c. gratum. Tab. ibi. §. 7.

DAEMONIACVS.

Daemoniacus quomodo non potest promoueri ad ordines, supra. Corpore initiati. §. 3. quomodo potest deprædici quod sit daemoniacus, in c. 1. 7. q. 2. in text. & in glo. Si nullam senserit lesionem, constabit non esse daemoniacum.

DENUNCIATIO.

1 **D**enuntiatio ut est unus de tribus modis, quibus in criminibus proceditur, ut in c. qualiter & quando. el. 2. de accus. debet fieri. Primo, tali ordine, ut sit conueniens emendationi fratris. Secundo, non de necessitate sit per inscriptionem, sicut accusa-

tio, quia denuntians non obligat se ad probandum. supra, Accusatio. §. 2. & 3.

Si praelatus mandat sub poena excommunicationis denuntiationem alicuius peccati, non servata forma evangelica, non est obediendum ei, nisi quando peccatum est publicum, quando periculum imminet sibi, vel proximo, quando non speratur emenda, quando peccatum est leve, non infamatorium, & hoc in publica denunciatione, in secreta autem ultra hoc, secundum Ange. tenetur sine præfessio monito, si ne non, sine secuta fuerit correctio, siue non, quia valet ad præcauendum recidivum, & non est in præiudicium famæ, si talis est praelatus, qualis esse debet, quia quilibet tenetur obedire suo praelato in pertinentibus ad officium eius, quæ non sunt contra Deum, secundum Tho. in quol. quod tamen fallit quando per signa valde probabilia, & presumptiones quasi uoluntas crederet, quod praelatus uellet ex hoc subdolum infamare, sed hoc non d. Tho. ita indistincte. Ideo nota quod si id quod denuntiatur ad præceptum praelati non possit denuntiari sine peccato, absque præcepto, cui præcepto non debet denuntiari, & hoc tene pro regula, quia prius obediendum est deo, quam homini. Item si est correctus, & non est periculum de recidivo, non debet denuntiari praelato, quia apud illum notaretur de peccato

macula, quod est cōtra charitatem proximi infra. Inquisitio. §.

8. Excommunicatio. §. 31.

3 Qui iuravit denūtiare omne crimen quod scit de aliquo, debet intelligi eo modo, quo licet, ideo quando denūtiatio est illicita, iuramentum non tenet. Facit c. ex parte tua, de cle. non re. & si intendebat iurare, etiam in casu non licito, peccauit, infra, iuramentum, §. 9. sicut qui iurat facere aliquid peccatū. Et si iuravit nō denūtiare, intelligitur in casu, in quo non tenetur sub precepto, supra, Correctio. §. 7.

Quicunq; alterius crimine denūtiat nō ex odio, sed zelo iustitię, moueri debet, alter peccat.

DEPOSITVM.

1 Depositum dicitur, quod alicui custodiendum traditur, l. 1. in principio. ff. depo. quod quidē in rebus mobilibus locū habet, secundū gl. in c. bona fides. c. ti. nisi forte ubi ā pluribus;

2 Depositum amitteas sine culpa, non tenetur restituere, secundū Tho. secūda secundā q. 63. a. 5. tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quę est doli pręsumptus, si res deposita pereat, uel deterior fiat, ut in d. c. bona fides ubi lata culpa pro latiori accipitur, quia cōmuniter fit gratia deponētis. Cōmodatū. §. 8. Quādo nō depositarius accipit in pre-

de, tenetur de leui culpa, & quādo sit pactū, quia pactū modificatur contractus, nisi sit cōtra naturā contractus. Quando depositarius exponit se, tenetur de leuissima, quia uidetur factum gratia depositarii. Si tamen exclusit diligentiam, de casu fortuito non tenetur, nisi quādo fuit in mora restituendi, uel in culpa, uel ex pacto sic conuenerant, secundū Pa. in d. c. bona fides.

3 Depositarius non debet esse minus diligēs in deposito, quā in re propria, & si sit negligens in re sua, in deposito tamē debet esse diligens, aliter est in culpa.

4 Depositū reuocari potest ad placitum deponentis, in d. c. bona fides, nec ecclesia tenetur de deposito facto apud prelatum, uel alium officialem, nisi fiat per capitulum cū solennitate, c. 1. de depo. nisi sit uersum in utilitatē ecclesię, ut ibi uide Sil. §. 2. ibi.

Si depositum deterius fiat ex culpa depositarii, imata ea quę dicta sunt, tenebitur pro damno estimato depositarius, & sit totum perit, totū reddet, in d. l. 1. §. si res deposita.

6 Si depositarius nō ualens res suas, & alienas seruare simul, saluat suas tantū, in cōscientia non tenetur, iuxta dicta, supra, Cōmodatū. §. 11. Si uerō tenebatur æque seruare utraq; & saluis suis uisioribus preciosiores alterius perire permisit, ad iudiciū boni uiri tenebitur. Panor. in d. c. bona fides.

Si mor

7 Si mortuo depositario haeres distrahat depositū mortui dolo se, tenebitur: si autem bona fide ignorās rē esse depositam, nō tenebitur, nisi de eo quod ad eum peruenit, & eodē modo in cōmodato, l. 1. §. ult. ff. depo. sed si uendit ex ignorantia, & precū nō accepit, dabit actionem exigentē deponenti tantum, l. 2. ff. eo. ti.

8 Qui rebus suis maiorē curam quā cōmunis usus hominū requirit adhibuit, deposito uero non tantū, sed quantum naturę usus requirit, secundum Bar. in l. quod Nerua ff. depo. tenebitur, si tenebatur deposito tantū diligentiam exhibere sicut suis, pręsumitur enim doli, & nō bona fides, idem tenet glo. ibi.

9 Si quid deponatur in taberna, uel navi, & perdat, pro eo nō tenebitur tabernari, uel naua, nisi res fuerit ei consignata, per not. a Car. post Specu. in cle. ue in agro. de sta. monacho. & si cōsignetur in bursa, uel taliter, quod non uideatur, nō creditur deponenti aliqua perisse, nisi probet, secundum Math. in eadem Cle. §. sanē, nec stabitur eius iuramento. de iur. iur. ca. ti. quia iuramentum non datur, nisi quādo semiplena probatio pręcedit, ut in c. si. quod me. ca. secus quando ad ozulum rē ostendit, ut pecuniam, & c. idem dicitur erga bedellum de libro relicto in scholis, & aliis.

10 Depositarius re deposita utēs sine licentia domini habit, uel

credita dari si petisset, furtū cōmittit, l. qui furtum. ff. de condi. fur. & consequenter peccatum mortale est ex genere suo. Fallit in his, quę pondere, numero, & mensura deponuntur, nisi pecunia daretur in sacculo signata, uel deponens diceret, nōso hoc frumentū, uel huiusmodi distrahi. ff. depo. l. si sacculum. in hoc casu non debet distrahere.

11 Depositarius non tenetur reddere depositū petente deponente in quatuor casibus. Primō, quādo deponens effectus furiosus gladium depositum reperit etiā si iurasset ad eius petitionē semper reddere, c. ne quis. 21. q. 2. Secundo, si post depositionem bona eius fuerint publicata, quia publico deposito dandum est, l. bona fides. ff. depo. Tertiō, quādo fur deposuit aliquid, & fur, & dominus rei simul cōcurrunt, & in repetitione pręponitur dominus rei, in d. l. bona fides. Quarto, quando fur deponit apud dominū cui subripuit, uel apud proprietarium rei, in d. l. bona fides.

12 Depositum, causa compensatiōis (de qua supra compensatiō) retineri non potest, neque in totum, neque in partem, ut in d. cap. bona fides, quāuis in aliis admittatur, si debitum est liquidum, ut supra dictum est. L. imita tamen de compensatiōe directā, quia in foro annę compensatiō indirectā, in hominibus admittitur, secundū Pa. in d. cap. bona

bona fides. Vide infra, Furtum. §. 1. quomodo fiat compensatio.

13 Deponens non potest furtive rem depositam accipere, secundum Thom. secunda secunda. q. 66. a. quinto, quia grauat depositarium ad restituendum, uel ad ostendendum se immanem, ideo tenetur eum releuare. Neque alius, qui rem suam habet apud depositarium depositam, hoc potest facere eadem ratione, nisi quando depositarius sciuit rem depositam iniuste possessam a deponente, uel quando uero domino cum usurpante simul repetere denegasset, tunc quia depositarius re iniuste detinet, ab eo furtive auferri potest, eo modo quo alia iniuste detentur. ar. in lancilla. C. de furtis. Cetera uide in uerbo commodatum. An existimatio in deposito aliquid operetur, uide supra, Commodatum. §. 6.

DERISIO.

Derisio qua aliquis alterius malum, uel defectum, in ludum, uel risum ponit, ut erubescat, secundum Tho. secunda secundum q. 75. a. 1. siue fiat uerbo, uel e contrario, naso, uel facto, est peccatum mortale, secundum Tho. ibi. a. 2. quando deridens omnino paruipendit aliquem, & ita uile existimat, ut de eius malo curandum non sit, sed sit pro ludo habendum. Et tanto grauius, quanto persona contra quam fit irrisio, est digna ab eo reuereri. Deridere autem de malo proximi, quod est leue, uel parum, & sine notabili

uulificatione proximi, uel perturbatione, erit ueniale. Et hoc communiter est, quando fit derisio materialiter, non ut proximus erubescat, uel timetur, sed iocose. Quando autem formaliter fit, mortale est ex genere suo. Quae irrisio si in Deum fiat, non tantum irrisio, sed & blasphemia dicitur. Deinde irrisio sanctorum, dehinc parentum, post prelatorum, ultimum iustorum. Propter hanc enim multi a bono retrahuntur opere.

DESPERATIO.

Desperatio, qua homo non sperat consequi beatitudinem ex gratia Dei, & suis operibus, peccatum mortale est, quia est omisio actus necessarii ad salutem eternam. Cum ergo quis existimat se damnatum, uel quod Deus non parcat sibi, uel existimat se non posse conuerti, etiam cum auxilio diuino, & huiusmodi, peccat mortaliter, & hoc peccatum communiter ex acidia prouenit, ex San. Tho. secunda secunda. q. 20. a. 1. 3. 4. & est grauissimum peccatum & periculosius, quia spe relicta homo in uitia facile prolabitur, & a bono opere retrahitur.

DETRACTIO.

Detractio, secundum Tho. secunda secunda. q. 73. a. 1. & alios Theologos, est demigratio famae alterius per occulta uerba, in eius absentia, & eo ignorante: & differt a contumelia, quia contumeliosus per manifesta uerba nititur remouere honorem detractor

trator autem per uerba occulta remouet famam, & hoc multipliciter, uel quia detrahens falsum alicui imponit, uel auget peccatum, uel reuelat occultum, uerbis, uel signis, aut cantilenis, uel scriptis, uel asserit bona, sed mala intentione, uel negat bonum alterius, uerbis, uel malitiose tacet, uel diminutiuè fatetur. Ex S. Thom. supra.

1 Detractio formaliter sumpta, hoc est, ex intentione ledendi famam, notabiliter, est peccatum mortale, & maius quam furtum, cum fama diuinitus sit pretiosior, siue fiat dicendo uerum, seu falsum, seu asserendo, seu referendo, seu addendo, uel minuendo, uel interpretando, uel tacendo, & quouis alio modo fiat, quia est contra charitatem proximi. Si autem non ex intentione mala, sed ex loquacitate, uel alio respectu quis detrahat, non est mortale peccatum, sed uel nullum, uel ueniale, nisi adeo notabiliter proximi fama laederetur, quod actus rediret in naturam suam formam, dum non curaretur a tanta proximi lésione, quod tamen debuerat facere. Similiter est ueniale, quando intendit ledere famam proximi detrahendo, sed in modico, quia minimum pro nullo accipitur, secundum Caie. ibi, detractio.

2 Confessor igitur habet aduertere. Primum, ad intentionem detrahentis, quia si intendebat multum diffamare, etiam quod dixerit quid minimum, mortaliter peccauit.

Secundo, ad id quod dicitur, an ex natura sua sit infamatorium. Tercio, ad personam de qua dicitur, quia dicere malum de persona mala famae, ut meretricis, non est diffamare, quod tamen uerum probum diffamaret. Quarto, ad detrahentem, an sit persona magni, uel minimi crediti. Quinto, an dixerit recitando audita, quia talia dicta ex auditu dicendo, audiunt sic, &c. secundum Seco. non sunt sufficientia ad infamandum, nisi adiungatur aliquid aliud, uel modus ad faciendum ut talia credantur. Facile enim sic poterit iudicare, quando detractio materialiter sumpta sit mortalis, uel uenialis, & quando teneatur ad restitutionem famae, quae si uere ablata est formaliter, uel materialiter restitui debet.

3 Audiens alterius detractioem ex complacentia infamiae mortaliter peccat. Secundo, etiam quod non malo animo audiat, tamen non corrigit detrahentem, neque obuiat detractioem cum possit, & ex officio suo debeat. Tercio, quando potest, & tenetur obuiare, tamen non obuiat detractioem, ex timore humano, uel uerecundia. Debemus enim famam proximi seruare in quantum possumus. Quarto, si aduertit ex tali detractioem, malum magni uenturum, & non obuiat arguendo, uel non praebendo aures, uel modo alio eum possit. In aliis autem casibus, communiter audire detractioem est ueniale. Ex S. Tho.

S. Tho. ubi suprà. Quarto, in sententia. & Caie. ibi, suprà. Vnde quandoque audientes detrahentibus plus delinquant.

- 4 Detrahere sibi ipsi, id est, seipsum infamare, ex genere suo peccatum mortale est, gravior quam detrahere proximo, quia seipsum quilibet magis tenetur diligere, quam proximum, nec excusatur quis à peccato mortali ob tormenta. Et si in iudicio hoc fiat, duplicatur iniquitas, quia non solum peccat infamando seipsum, sed etiam mentiendo in iudicio, quod est mendacium perniciosum, & mortale, secundum Caie. suprà. Alii autem videntur dicere oppositum, quod quando infamat seipsum, ut fugiat cruciatum, non peccat mortaliter, quia non intedit seipsum infamare, sed cruciatum vitare, sicut qui occidit hominem inuaforem, ut se defendat, & hanc opinionem sequuntur Tab. & Sil. ibi. Sed opinio Caie. in summa videtur rationabilior. Nam semper minus bona debemus exponere pro magis bonis, sicut bona temporalia pro uita corporali. Cum ergo fama melior sit uita, & sanitas corporali, quia inter immortalia bona computatur, ideo proponenda est uita corporali. Nec est uerū, quod liceat se infamare, sicut in-
3 uaforem occidere, nec est simile. Nam ille qui inuaforem interfecit, proponit uitā propriā uitæ proximi, quod est secundum

ordinem charitatis. Qui autem infamat se, proponit uitam corporalem famæ, quod non est secundum ordinem charitatis, & propter hoc prima opinio multo magis placet. Et quanuis sit licitum infamiam pati quando in aliorum detrimentum non redundat, non tamen licitum est infamare. Aliud enim est pati, aliud inferre. Si uero se infamauit medaciter, tenetur retractare, quia sicut tenetur aliis quando commode potest, ita & sibi. Quomodo restituatur fama, infra, Restitutio. §. 41. Magnam cautelam confessores adhibere tenentur, ut debito modo fama restituatur.

DIACONVS.

Diaconus non est minister aliquis sacramenti, sed aliquorum sacramentalium, sicut exorcismi, & expulsionis immundorum à diuinis. Thom. 4. sent. d. 5. a. 1. quol. 2. Ad ipsum pertinet euangelium predicare, & legere in ecclesia. Thom. 3. parte. q. 67. a. 1.

Ad diaconum non pertinet quasi ex officio proprio tradere sacramentum baptismi, sed in collatione huius, & aliorum assistere, & ministrare maioribus. Thom. 3. parte. q. 67. a. 1. & in cap. perfectis. §. ad diaconum. 15. d.

Diaconus, & subdiaconus sunt ministri sacerdotis, sed ordinati unus sub alio, & subdiacono indicitur continentia, ex statuto Gregorii, sic ut eis uti non liceat maritum

matrimonio antea contracto, sicut nec diaconibus, neque sacerdotibus ecclesie occidentalis, in c. ante triennium. d. 31. Diaconus quoque Græcè, minister Latine dicitur, quia sacerdotis minister immediatus est.

- 4 Ordo subdiaconatus est primus ex sacerdotibus, qui nuda manu potest ligare sacra uasa, secundum Fe. de pal. & nullus eo inferior.

5 Diaconus ministrat sacerdoti in sacramentis, prædicat, id est, legit euangelium in ecclesia: declarare autem, & hortari ad sacerdotem pertinet, & non sine licentia episcopi potest predicare. in c. adiciamus. 15. q. 1. & est proprius dispensator sanguinis Christi in calice, secundum Arc. flor. & dicit S. Tho. 4. sen. d. 13. q. 1. a. 1. quol. 2. quod adhuc hodie in quibusdam ecclesiis, sanguis per diaconum ministris altaris dispensatur, non autem corpus, quod etiam tangere ei non licet, quia non habet manus consecratas, nisi in necessitate, & de iussu episcopi, uel presbyteri. Imo in extranea necessitate, secundum Veruer. quando scilicet presbyter est febris, uel impotens, potest populo dispensare. c. diaconi. 93. d. & ca. ita se. imo S. Thom. uidetur nolle, quod hoc possit presente episcopo, uel presbytero, & iubente, etiam sine necessitate. Peccaret tamen inbèdo sine necessitate.

- 6 Diaconus indutus uestibus sacris ad cantandum euangelium potest cantare in choro non ob-

stante c. in sancta Romana. 92. d. quia ad hoc quod quis incidat in illā celsuram, requiritur quod sit cardinalis. Secundum, quod sit in ecclesia Romana, secundum gl. ibi. Tertiū, quod ex iactantia, uel aliā in honesta causa faciat, aliās non est locus poenæ. Aliqui tamē dicunt, quod intelligitur generaliter de quolibet diacono, per d. c. in sancta Romana. quia loquitur generaliter, & in omni ecclesia, sed ex tex. patet quod tantum intelligitur in Romana ecclesia incurso celsuræ, in aliis autem consuetudini stare.

DIGNITAS.

Dignitas ecclesiastica dicitur administratione rerum ecclesiasticarum cum iurisdictione, etiam in modicis causis, secundum Pet. de Ancha. in cle. si dignitatem. de præben. Intellige in foro contentioso. Vnde quilibet rector, seu prior ecclesie collegiatae, dicitur habere dignitatem, ut no. Pan. in cle. de elec. & domini de Rota decisione 166. & talis strictè, & propriè dicitur prælatus. c. cum ab ecclesiis. de off. or. Et ad hoc quod aliqua sit dignitas, quæ includatur in constitutione. cap. multa. de præben. requiritur quod sit perpetua, uel possit esse perpetua, sicut prior in religione. Text. in ca. de consue. lib. 6.

Quanuis uicarius episcopi non sit in dignitate, de qua intelligit d. c. multa. tamen est in tali dignitate, ut possit esse cōseruator, & deleg

DILAPIDATOR.

delegatus pape. supra. Cōseruator. §. 1. sed quid de prioribus, qui secundū bullam Iulii 2. non possunt durare nisi per biennium, nunquid possunt esse conseruatores, cum non possint esse perpetui? Tab. dicit quod sic, de uicario episcopi. Gemi. in cap. nullus. de elec. in 2. idem dicit.

3 An dignitates appetere, uel querere liceat? not. Omnes dignitates uidentur ad tria genera reduci. Nam cum omnis dignitas habeat annexū honorē, uel habet honorem præcisē sine administratione, & iurisdictione, ut militia in seculo, & status in clero, & hæc potest appeti sine peccato, si timorātē, & propter aliquem bonum finem appetatur, secundum Thom. secunda secundæ. q. 131. Aut honorem habet & administrationē præcisē, ut thesaurarius regis, & ecclesiæ syndicus, & hanc licet appetere ab eo, qui idoneus est ad talem dignitatem, & bono fine, ut ad sustentationē suam, uel aliorum utilitatem. Aut habet honorem, iurisdictionem, & administrationem, sicut rex, uicex, & prælatus, & si hæc sit secularis, licet appeti modo debito, ut propter utilitatem reipub. si scit se habere hæc tria, uidelicet amorem reipub. potentiam, & uirtutem, & iustitiam. Si uero sit ecclesiastica cum iurisdictione, & animarum cura, ad quam nullus est dignus, nisi ex Dei gratia, quam nullus scit se habere, non licet quere-

re, nec etiam appetere, etiam ad bonum finem. quia tamen aliqui tenent, quod non tantum licet appetere hoc, sed etiam procurare, uide supra ample. Beneficium. §. 37. 38. 39. Vbi citatur opinio Caie. Itē supra. Cathedra. §. 1. & 2. An huiusmodi officia uendi possint, infra. Officium. §. 1. do minus. §. 10. An liceat mutare dominis pro huiusmodi officiis, uide Tho. ad duchissam Brabantie. & Sil. ibi. §. 7.

DILAPIDATOR.

Dilapidator appellatur prælatus res ecclesiasticas alienans, & malè expēdens, qui debet deponi, ut in ca. apostolicar. 12. q. 2. Ideo dilapidatore inspecto, dari debet coadiutor, in ca. uenerabili. de off. deleg. Hi grauius peccant, pauperum bona infideliter tractantes.

DISCORDIA.

Discordia quæ importat uoluntatum segregationem, & charitati contrariatur, ex suo genere peccatum mortale est, secundum Thom. secunda secundæ. quæst. 37. quando scienter ex intentione quis à bono diuino, uel proximi, in quo consentire tenetur, dissentit. In re autem modica, uel quādo unus existimat hoc esse bonum, & alius contrarium credit, non est mortale, nisi procedat ex ignorantia eorum, quæ quis scire tenetur, uel adiungatur pertinacia, quæ sit mortalis, secundum Caie. ibi.

Discord

DISPUTATIO.

2 **D**iscordare in his, quæ sunt de consilio, ad quæ quis non tenetur sub præcepto, nō est mortale, quia non excludit charitatem. Est etiam quandoque mortale peccatū, quando ex discordia inferitur notabile damnum proximo in bonis corporalibus, uel spiritualibus, quia hoc est contra proximi dilectionē. Vnde sæpe consiliarii mali, ex superbia, uel malo animo mortaliter peccant, nolētes concordare esse cum aliis in bono reipub. uel potius querentes bonū proprium, quā commune. Constat hoc esse maximū peccatum cum talium oblationē ecclesia repellat. 90. d. c. oblationes.

DISPUTATIO.

Disputare de fide dubitādo, mortale peccatū est, quia dubius in fide, infidelis est, secūdum Tho. 1. 1. q. 10. ar. 7. si autē fiat disputatio ad confutandos errores, uel ad exercitium, sine tamen periculo audientium, ut quando fit inter doctos, est laudabilis. Si autem imminet periculum, ut quādo fit inter simplices, nō est laudabilis, sed peccatū, & tantō maius, quāto periculum grauius. Et propterea prohibitū est cuiusq; laico disputare de fide, & contrā faciēs debet excommunicari, in c. qui. de hære. §. inhibemus. lib. 6. & eadem ratione prohibetur seculari prædicare. ca. sicut in uno corpore. de hære. & C. de sum. tri. & si. cath. l. nemo. prohi-

DISPENSATIO.

225

betur nedū laicis, sed & clericis, turbis coadunatis publice disputare de fide. Ideo laicus sciēs sub tali pœna hoc sibi prohibētū, si disputat, mortaliter agit. Caie. ibi. Sustinētes opiniones philosophorū, ut Auerrois de unitate intellectus, & de infinitate temporis mortaliter peccant, quia sunt directē contra fidem, & est prohibitum in octaua sessione Consilij Lateranen.

Episcopi, & inquisitores potentes obuiare huiusmodi enumerationibus fidei, & non facientes: mortaliter peccant, cum teneantur, & tamen quandoq; contenti de sola reuerētia, hæc negligunt, secundum Sil. uer. disputatio. in fi. quia ista est notabilis, & perniciosa negligentia.

DISPENSATIO.

Dispensatio secundum Canonistas est iuris relaxatio, & dicitur uolunt, quia ius commune uulneratur. c. ipsa pietas. 23. q. 4.

Dispensare potest Papa in omnibus, inquantū dispensatio declarationē dicit, quādo oritur dubiū aliquod circa articulos fidei, sacramenta, ius naturale, & diuinum, sec. Tho. 1. 1. q. 100. a. 8. ad 4. & Ar. 1. 2. par. 1. 11. c. 21. & hoc modo sumitur largē dispensatio, sed propriē dispensare, est facere, qd oppositū legi bene possit fieri. Commutatio uerbo est, quando unum pro alio fit, ut elemosyna pro ieiunio, uel huiusmodi.

p Præ

- 3 Præcepta decalogi sunt omni-
no indispensabilia, quia conti-
nent intentionem legislatoris. Nā
præcepta primæ tabulæ ordināt
ad ipsum Deum, secundæ uero
tabulæ, continent ordinem in-
stituti inter homines seruandæ,
sec. Tho. suprà. & 1. sen. d. 47. a. 3.
ul. ut unicuique suū reddatur, alte-
rum iniuste non lædatur.
- 4 Papa non potest dispensare in
præceptis primæ, uel secundæ
tabulæ, quia nō est institutor di-
uinæ legis sicut Deus, neq; po-
test dispensare quo ad articulos
fidei, uel sacramenta gratiæ, uel
præcepta moralia, quæ sunt de
lege nature, sec. Tho. quol. 4. a.
13. quia hoc nō esset posse pro-
ueritate, sed cōtra ueritatem. &
Pa. in c. ex publico. de conuer.
coni. in glo. circa fi.
- 5 Papa, etiam nō possit noua sa-
cramenta instituere, uel instituta
remouere, potest tamen cir-
ca illa, aliquam legē facere, ut
patet in matrimonio circa per-
sonas cōtrahentes. Capreolus.
4. sen. d. 7. q. 1. ad 7.
- 6 Papa potest dispensare in o-
mnibus, quæ sunt de iure diui-
no, præterquā in articulis fidei,
sacramentis gratiæ, & præcep-
tis iuris naturalis, ut suprà di-
ctum est, sicut dispensat cum bi-
gamo, quod est contra præcep-
tum apostoli, ti. 1.
- 7 Papa potest dispensare in o-
mnibus, quæ sunt iuris humani,
uel positui, quia in his in eccle-
sia habet plenitudinem potesta-

tis, secundum Tho. in d. quol. &
in c. significasti. de elect. nisi in
his quæ determinata sunt ad fi-
dem pertinere, uel ex diuino iu-
re deducta, ut dicit gl. in c. sunt
quidam. 25. q. 1. quia hoc nō est
mere de iure positum.

Papa, secundum unā opinio-
nem nō potest dispensare in ma-
trimonio, etiam non consum-
mato, ut quis aliā accipiat, quia
hoc est dispensare in iure diui-
no, in sacramentis, quod Papa
nō potest, ut dictum est suprà.
hanc uiam uidetur sequi S. Th.
4. sen. d. 33. q. 2. ar. 1. quol. 1. ad 3.
Pe. de pal. 4. sen. d. 27. q. 1. a. 1. Pa.
in c. ex publico. de conuer. con-
i. circa fi. oppositū tenent Via-
cen. Host. & quedam glo. in d. c.
ex publico. quā sequuntur Ang.
& Ros. Prima tamen opinio ut-
detur uerior, & conformior sa-
cræ scripturæ. Et si Papa aliquā-
do dispensauit, quod nescitur,
dicendum est hoc fecisse uel ex
speciali instinctu spiritus sancti,
uel errasse ut homo, Cai. tamen
in quol. tomo 1. q. 25. oppositū
tenet, dicens, Papam ex causa ra-
tionabili possē dispensare in ma-
trimonio nō cōsummato, quia
nō significat matrimonii unio-
nem Christi & ecclesiæ, nisi post
consummationē, & tunc indissol-
ubile remanet. Antē autem po-
test dissolui, quod probat ex di-
ctis S. Th. in 4. sen. d. 27. q. 1. a. 3.
ql. 2. ubi in responsione ad pri-
mum dicit, q; quia matrimonii
cōtractū significat cōiunctionē
spiri-

spiritualem Christi & animæ, &
hæc est solubilis, ideo religio-
nis ingressus aufert sacramen-
tum. In responsione ad tertium
dicit, q; quia matrimonium cō-
tractum tantum, non est perfe-
ctum, ideo nō habet omnimo-
dam indissolubilitatem. Ex qui-
bus patet, q; autoritate Papæ
potest dissolui. Et hæc opinio
subtilis est, & magis cōsonat ra-
tioni, quam & ego amplectori:
eum & ecclesia in hoc dispensa-
uerit, ut patet de Martino. 5. &
Eugenio 4. quorum bullas se ui-
disse Archiepi. flo. attestatur.

Papa non potest dispensare
in gradibus consanguinitatis,
uel affinitatis diuina lege pro-
hibitis, ut tenet gl. in c. literas.
de rest. spo. ubi postquam expo-
suit tex. nō potest, nec consue-
tuit, id est, nō uult, uel nō expe-
dit, in fine determinat, tenēs q;
nō potest, & q; tex. ubi fiat pro-
prie, quam sequitur Pa. ubi. Et ra-
tio est, quia quasi omnes tales
casus sunt naturali etiam lege
prohibiti, quia ad omnes illas
personas cohabitantes est natu-
ralis amicitia, sine alio federe.
Et particulariter non potest di-
spensare in primo gradu ascen-
dentium, & descendentium, secun-
dum Tho. 4. sen. d. 40. q. 1. a. 3. &
Ar. flo. 3. par. ti. 1. c. de aff. q; est
contra ius diuinū, & naturale,
cū uxoribus parentū exhibea-
mus reuerentiam, sicut & paren-
tibus nostris, uel cōtra ius diui-
num fundatū in iure naturali, &

sacramento gratiæ, quædā nāq;
personæ prohibentur, secundū
Tho. suprà, iure diuino, natura-
li, & humano, ut pater, & mater,
quædam iure diuino fundato
in iure naturali secundario, &
humano, quæ sunt 12. personæ,
uidelicet mater, nouerca, soror,
neptis, id est, filia fratris, amita,
id est, soror patris, matertera, id
est, soror matris, uxor patrui, id
est, fratris patris, uxor fratris, si-
lia priuigni, uel priuigne, soror
uxoris, nurus, id est, uxor filii,
prinigna, id est, uxor patris, hæc
personæ numerantur in d. glo.
d. c. literas. hæc etiam secundum
Pe. de pal. in 4. clarius.

Hi sunt casus diuino iure pro-
hibiti, & inter has personas ma-
trimonium esse prohibetur. Pri-
mo, inter filium, & matrem. Se-
cundo, inter filiam, & patrem.
Tertio, inter fratrem, & sororem,
siue sunt legitimi, siue nō. Quar-
to inter auum, & neptē. Quin-
to, inter fratrem, & sororem ex
parte patris, & non matris, sed
filia nouerca. Sexto, inter filium,
& sororem patris, id est, amita.
Septimo, inter filium & sororē
matris, id est, materteram. Octa-
uo, inter filium, & uxorem fra-
tris patris, id est, conpatruam.
Nono, inter patrem, & nurum,
id est, uxorem filii. Decimo, in-
ter Socratem, & uxorem fratris
eius regulariter. Undecimo, in-
ter uirum, & filiam alicuius ab
eo cognite siue affectu marita-
li, siue fornicarie. Duodecimo,

inter priuignū, & nouerā. Vltimo, ut cū duabus fororibus uiuentibus contrahere prohibetur: ex Cai. super Leuit. 18. Opinio autem Cai. in secunda secunda q. 154. a. 9. est, quod Papa dispensare potest cum omnibus personis coniunctis, nisi cū matre, & patre, ut matrimonium contrahant, quia illa praecepta diuina de inhabilitatione tot personarum, sunt iudicialia, & non moralia simpliciter, sed secundum quid. Ideo hodie non ligant, nisi quatenus ab ecclesia sunt assumpta. Vnde per Papam dispensabilia: & hinc opinioni suffragatur Augu. de ciui. Dei. lib. 15. ubi dicit, Commixtio fororū, & fratrum, non natura, sed religione prohibente facta est damnabilis. Ita etiam dicit super Matth. 9. & Leuit. 18. & ideo non audeo dicere Papam non posse hoc facere, quia rationes Cai. quas in secunda secunda q. ut supra, facit, sunt fortes, & auctoritas Papae, & ecclesiae magna est.

10 Papa dispensare non potest in linea transversali in primo gradu consanguinitatis, & affinitatis, ut quis cū germana contrahat, uel cum uxore germani, secundum communem opinionem, quia diuino iure prohibetur, & aliquo modo contra ius naturae, nec in lege Moisaica permittabatur, nisi causa suscitandae prolis, neque potest dispensare in secundo gradu transversali superioris, ut cū amita,

& matertera, eadē ratione, secundum Pet. de pal. & Ioā. And. in c. per uenerabile. qui fil. sint leg. & Pa. ibi. ubi etiam dicit, quod inspicendus est text. scripturae sacre, post factum tamen dicit Ar. flo. Martinum dispensasse cum quodam, qui cum sua germana contraxerat, & consummauerat, habito tamen prius peritorum consilio, propter scandala, & alia mala uitanda. Consulendum est igitur omnibus ante factum licentiam non esse petendam, cum sit dubium ipsum posse. Cai. tamen secunda secunda q. 154. a. 9. dicit Papam in omnibus gradibus consanguinitatis, & affinitatis, nisi cū patre, & filia, & matre, & filio, ut in superiori §. diximus, posse dispensare. & hoc uerius uidetur. Et quod facit, credendum est tale dispensationē esse ualidam. Per Deum ipse nouit.

11 Papa non potest dispensare, ut quis duas uxores habeat, & minus, quod una habeat duos uiros, quod est contra ius diuinum fundamentum in naturali. De hoc est text. in c. gaudemus. de diuor. & ibi Pa. & Tho. 4. sen. d. 33. q. 1. Neque potest dispensare, quod quis contrahat ad tempus, quia perpetuitas est de essentia matrimonij, ut est sacramentum fidei, & gratiae, sec. Pa. qui mouet hanc in c. ex publico. de conuer. coniu. tenendo partem negatiuam.

12 Non potest Papa, secundum unam opinionem, quam credo ueram, dispensare in uoto solenni

lenni castitatis, quia continentia est essentialiter annexa statui religionis, & sicut calix consecratus ipso manente, non potest fieri quin sit consecratus, licet possit prohiberi ne in eo consecratur, sic in homine per uotum solenne religionis approbata, sit quaedam actualis consecratio, & benedictio totius corporis suiue inseparabilis est ipso uiuente. Vnde non potest per quemcūque dispensari, sec. Tho. secunda secunda q. 88. a. 11. Et hoc etiam probat c. cū ad monasterium. de sta. mona. dicens castitatem annexam esse regule monachali. Non est autem simile de uoto annexo sacro ordini ex statuto ecclesiae in canonico. de uoto, lib. 6. Cum S. Tho. uenit Alb. alij autem, ut Pa. in d. c. cum ad monasterium. Pe. de pa. 4. sen. d. 38. q. 4. c. cōclu. 11. Ric. ibi, & alij. Cai. quoque secunda secunda q. 88. supra. tenet cum Canonistis dicens, quod Papa potest separare statum monachalem ab hoc homine, faciendo de monacho non monachum. Allegat Celestinum 3. qui dispensauit in hoc.

13 Dispensare in lege, uel uoto, uel similibus sine rationabili causa, peccatum est, quia actus humanus est non consonans rationi, secundum Cai. ibi, & tales praelati sic dispensantes sunt dissipatores, & quando impetratur dispensatio ex falsa causa, uel tarta ueritate, dispensatio nulla est. c. 1. de fil. presbyt. in 6. & in

re notabili est peccatum mortale, secundum Cai. ibi, ut si absque rationabili causa, quis dispensetur, ut habeat plura beneficia, ex quo creditur, quod animae priuabitur debita cura, uel quod ex hoc quis excessiuos habeat redditus, & alij esuriat, & huiusmodi. Peccat enim mortaliter tales dispensantes, nec qui dispensatur hoc modo sine rationabili causa, etiam quod Papa dicat motu proprio, & certa scientia, & de plenitudine potestatis, & c. quod ad deum est totus in conscientia, quia Papa non habet potestatem in destructione, sed in edificatione ecclesiae. Idem dicit de dispensatione inramenti, & aliorum, quae sunt de iure diuino, secundum Cai.

14 Causae dispensandi iustae sunt haec, uidelicet tempus. c. tempus. 1. q. 7. Secunda, utilitas. 2. q. 4. c. ipsa pietas. Tertia, qualitas personae, meriti, & scientiae. c. tali. 1. q. 7. Quarta, necessitas, in d. c. tali. Quinta, pietas. Sexta, rei euentus. Septima, scandalum multitudinis. d. 10. c. ut constitueretur. Et quia casus sunt uarij, ideo non potest dari generalis regula, sed arbitrio boni uiri iudicatur an causa sit iusta, standū est. c. domino sancto. d. 10. Et quando causa est iusta, praelatus peccat non dispensando. ar. c. quanto. 2. q. 4. nec requiritur quod princeps cognoscat causam, sed sufficit eius uoluntas, sec. Pa. c. diuersis. de cle. coniu. in his scilicet, quae

sunt iuris positivi tantum, secundum Inno. in d.c. cum ad monasterium. Secus in inferiore, ut not. gl. in §. nisi rigor. c. multorum. l. q. 7. In conscientia tamen quod adest causa, ille qui dispensatur, erit tutus, licet dispensans sine cognitione cause malefaciat, & debeat puniri, quia contra legem egit. Facit glo. c. 2. de schisma.

15 Dispensare, & interpretari potest quilibet in legibus, casu subito occurrente necessitatis, maxime cum ad superiorem recursum non possit haberi. in c. si ergo. l. q. 1. quia in observatione legis, uel precepti legislatoris intentio maxime obseruanda est, alias autem ad prelatos pertinet.

16 Solus Papa dispensat uotum terrae sanctae. c. magno. de uoto, ex consuetudine autem uotum S. Iacobi, ad limina apostolorum. Pa. no. in c. ex multa. de uo. q. le gatus non potest dispensare in uoto ultramarino. Ita not. quod quando uotum, siue ultramarinum, siue sancti Iacobi, uel alterius peregrinationis factum est solum causa deuotionis, & non in subsidium illius loci, ut quia uonit offerre, portare, uel aliquid facere, tunc episcopus potest dispensare, secundum glo. in d.c. ex multa. quamuis communis consuetudo teneat contrarium.

17 In uoto simplici castitatis, & perpetuo, Papa potest dispensare, secundum Pa. non c. ueniens. qui ele. uel uo. ex magna tamen causa ita ut qui ea dispensatio-

ne utatur, peccatum enitet. Si autem uotum hoc fuit a principio meticulousum, licet metus non fuerit iustus, & imminet periculum fornicationis, putat Pa. ibi, quod potest episcopus dispensare, ex quo casus est concessus ab ecclesia, & non prohibetur episcopo dispensatio, extra uero hunc casum, quia casus talis est arduus, debet Papae referuari, ut in c. maiores. de bapt. in princ. secundum Pa. supra.

18 Episcopus potest dispensare in uoto temporali castitatis, ut per annum, uel huiusmodi, quia non est casus arduus, & in eo, qui uouit non contrahere, quia est uoluntarius quam uotum simplex castitatis, & de petendo debitum, quando non potest ratione uoti, uel affinitatis superuenientis. c. 2. de eo qui cogn. consang. An ton. de But. in c. rursus, qui ele. uel no. Et potest episcopus, uel episcopalem auctoritatem habens in omnibus aliis dispensare, secundum Tho. 4. sen. d. 18. q. 1. Nota quod uota perpetua, quae Papae referuantur, sunt uotum continentiae, & religionis. Alia autem uota, non adiecto tempore, non sunt perpetua. Si autem adiungatur tempus, ut semper ieiunare in sabbato, & si sint perpetua, non tamen Papae referuantur.

19 Episcopus potest dispensare in gradibus prohibitis in matrimonio, quando impedimentum est occultum, & ad Papam non potest

potest haberi recursus, & separatio sine magno scandalo fieri non potest, ut sepeuenit in mulieribus cognitis a consanguineis uiri, antequam matrimonium contrahatur, secundum Sil. uer. dispensatio. §. 9. & idem putat in eo, qui post uotum simplex matrimonium consummatum, quia non est uersimile, quod Papa uelit animas in huiusmodi laqueis manere. cum non possint Romam ire, uel mittere per tali negotio.

21 Quando aliquis facit uotum determinatae personae, uel collegio, aut ecclesiae tali, dare decem, uel facere calicem, uel huiusmodi, si tali personae, uel ecclesiae sit acquisitum ius, uel per instrumentum uel testamentum, uel donationem, uel promissionem factam coram testibus, & ipse cum acquiritur ius scit, & acceptat, & habet actionem contra promittentem per uotum, uel aliter, non potest dispensari in hoc, nisi consentiente eo, cui ius est acquisitum, quia nemo potest alienum donare. Si tamen dispensans esset superior illi ecclesiae, uel collegio, aut personae, qui posset de eorum bonis disponere, & tollere uiuendo alteri, posset dispensare, secundum Arc. floren. 2. parte. tit. 11. c. 1. Pisin. uer. uotum. §. 6. Secus uero, si non est acquisitum ius modo praedicto, licet promissio sit facta, uel uotum ad specialem locum, uel personam, de re speciali.

22 Casus 47. in quibus solus Papa est petendus, & aliis prohibetur est ne se intromittat. c. huius sedis. d. 17. uidelicet de questione fidei, de translatione episcoporum, de depositione episcoporum, de acceptione renunciationis episcoporum, de exemptione episcoporum, de restitutione depositorum ab ordine, de interpretatione privilegiorum suorum, de mutatione sedis episcopalis, de constitutione sedis episcopalis de nouo, de submissio ne unius episcopatus alteri, de commutatione uotorum Ierusalem S. Iacobi, & uoti continentiae, ut supra, quod quis ueniat contra iuramentum licitum, de dispensatione irregularitatum multarum, de bigamia, de clerico non ordinato ministrante, de clerico nunciato tali uotio, quod impediatur ordinis executione, de homicidio, uel mutilatione membri, de excommunicato maiori recipiente ordines, de excommunicato suspensio, & ministrante in ordine sacro, de illegitime natis. quo ad suspensionem ordinis, & c. de pluralitate beneficiorum cum cura, de etate episcopi, de celebratione concilii generalis, de priuatione personae ecclesiasticae, de excommunicato a se nominatum, & a suo legato, de causis appellatione remota, de eo quem Papa ordinauit in subdiaconum, de usu pallii semper, & ubique, de di-

spensatione cum eo, qui non est in sacris, de confirmatione electi Imperatoris, de absolutione sententiarum, quas sibi reseruat, de pronuntiatione electionis nondum factæ, de canonizatione sanctorum, de facere ualere, quod non est, de abstractione monachi de monasterio, de eius sententia, quæ facit ita, eodem die ordinat quo consecrat, de dispensatione in gradibus prohibitis, de ablatione legis, quo ad utrumque forum, de concessione indulgentiarum plenariorum, de legitimatione quarumque personarum, quo ad spiritualia ubique, de solutione obligationis, quæ homo homini tenetur, solus Papa de nullo crimine potest accusari, nisi de hæresi. Solus potest committere simpliciter sacerdoti, ut confirmet, consecrat ordines minores, consecrat ecclesias, & uirgines, de dispensatione contra consilium generale. Hos casus uide diffusè in Tab. dispensatio. §. 13. cum suis iuribus allegatis, quæ breuiter gratia prætermisi. Vide aliquid infra, Papa. quasi per totum.

23 Episcopus ab omni peccato potest absolueri, secundum Pa. in c. Deus qui. de pœ. & re. & Ar. flo. 3. par. tit. 17. c. 3. Et etiã ab omni excommunicatione iuris, quæ non reseruat Papæ expressè. c. nuper. de sententia excom.

24 Potest etiam Episcopus dispensare in omnibus his criminibus infra scriptis, uidelicet, in

clerico uenatore, uel iudente aleas, uel ebrioso, uel faciente strepitum in synodo, in adulterio, furto, sacrilegio, perjurio, fraude cum dolo, incestu, uicio Sodomitico, quæ uocantur peccata grauiora, & grauiora, maxime ultima. c. clerici. de excess. præla. & similia maiora adulterio. Fornicatio etiam simplex ubi admonitus nollet se corrigere, & talia, quando sunt notoria, impediunt promouendum, & promotum deiciunt. Secus quando sunt occulta. In his potest episcopus dispensare, nisi expressè à iure prohibeatur. de pœ. d. 6. c. 1. in fi. Et hæc opinio est communior, quomodo autem possit dispensare contra canones, uide Pa. in c. at si clerici. §. de adulterio. de iudi. Alia uero enormia, de quibus §. Papæ reseruantur. Episcopus etiam potest dispensare in gradibus prohibitis in matrimonio, ut supra dictum est. §. 19. & hoc rationabiliter ut §. Dispensat etiam in proprio statuto, nisi iurasset seruare, secundum An. Quomodo autem dispensat in matrimonio, uide §. Impedimentum. §. 55. & §. 5. 17. 18. 19.

25 In quibus parochiani, & fratres medicæ possint absolueri, uide §. uer. absolutio. §. 2. 4. 25. 26. & de casibus reseruat episcopo, §. casus. §. 4. usque ad 11. Princeps sciens impedimentum alicuius, & eum ad aliquod officium assumens, eo ipso dispensare intelligitur. Pa. in c. in cunctis. de elec.

Diuus

DIVINATIO. Divinatio prout importat futurorum uel præteritorum, uel presentium cognitionem, est mortalis ex suo genere, pro quanto demonis auxilio innititur, tacite, uel expresse, quod conuinci potest, quando quis ad hoc innititur alicui rei, uel uerbo, quasi habentibus uirtutem ad talem effectum, ad quæ constat nec naturalem, nec diuinam habere uirtutem. Ratione autem actus imperfecti erit ueniale, ut quando non est inuocatio demonis tacita, nec expressa, uel si est, ne fecit, nec credit, neque dubitat faciens, quod si crederet non faceret. Tunc enim est quedam uanitas, ut qui in libro fortunæ, uel rota Pythagoræ, uoluit scire aliqua, uel in apertione librorum, & huiusmodi. Idem iudica de sortibus, secundum Caie. ibi, infra, Superstitio. §. 3. Sors. §. 2. Iucantio. per totum.

DIVORTIUM. Divortium, est legitima uiri ab uxore, uel e contra separatio. Et dicitur legitima, ut non fiat sine lege, uel ratione, aliter non debet fieri, quia quos Deus coniunxit, homo non separat. 31. q. 1. c. si qua. §. obicitur. Et sit ali quando in totum, secundum Ray. Ita ut uterque coniugum possit contrahere, sicut in maleficiis, ali quando uero alter tantum, ut in frigidiis, interdum dimittitur in parte, quantum ad mutuum seruitutem debiti coniugalitatis, &

cohabitationis. Ita tamen quod eorum neuter contrahere possit, ut quando separatur propter adulterium, uel causam religionis, post copulam carnalem. In his, uir, & uxor, ad paria iudicatur, quia sicut licet uiro uxorem dimittere, ita & e contra. c. si quis uxorem. 32. q. 1.

Matrimonium firmatum per uerba de presenti, ante carnalem copulam soluitur, uel morte naturali, uel civili, id est, professione tacita, uel expressa religionis approbata, ita quod remanens in sæculo liberè potest contrahere, nisi aliunde impediatur, ut ex noto. Si autem sit consummatum, non potest ullo modo solui, ut in c. gaudemus. de diuor. nisi esset inter infideles, ut dicemus infra, Matrimonium. §. 38. uide c. ex publico. de conuer. coniug. quia neque etiam auctoritate Papæ potest solui. Sed Caie. Matthæi 5. & 19. exponens illud, Quod Deus coniunxit, &c. & quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, &c. dicit hæc uerba, Intelligo ex hac domini nostri Iesu Christi lege, licitum esse Christiano dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipsius uxoris, & aliam uxorem posse docere, salua semper ecclesiæ diffinitio, quæ hæcenus non apparet, nam decretales pontificis de hac materia, non sunt diffinitivæ fidei, sed iudiciales facti, in quibus iudiciis matrimonialibus, errasse Romanos

P. 5. manos

manos pontifices profitentur, ut c. quanto, de diuor. & c. licet. 3 de spons. duo. nō tamen ex hoc intelligas eodē modo, uxorem uirum posse dimittere, q̄ nec etiā in ueteri lege, uxor uirū poterat repudiare, sicut uir uxorem. Adungitq̄ q̄ diuus Ambrosi⁹. 1. Cor. 7. dicit hoc. Tameñ ibi Caie. dicit q̄ nō audeat se op- ponere cōtra torrentē tot do- ctorum, & iudiciorum ecclesiā. Oppositum autē tenet Sancti. Tho. 1. Cor. 7. exponens illud, uxorem à uiro non discedere, quē si discesserit, manere innu- ptam, & uir uxore dimittat, & c. dicit, Si uxor discesserit, scilicet propter causam fornicationis, præcipio inquam manere innu- ptam, uiuente marito, quia si so- luitur matrimoniu quo ad tho- rum, non tamen quo ad uinen- lum, & similiter uir uxorem nō dimittat, nisi ob causam fornicationis, similis forma in uiro, & in muliere seruatur. Ideo sup- plendū est, quod de uxore præ- misit, scilicet quod si dimiserit non ducat aliam. Ad dictū Am- bro. qd̄ allegat Cal. dicit Magi- ster sen. quod à falsariis fuit ap- positum, ideo nullo modo tenendum, licet ergo opinio Ca- ie sit subtilis, & uideatur qua- drare literę, tamen debet expo- ni nō de totali dimissione, sed quod ad thorum, ut infra, Matrimo- nium. §. 72. supra. Adulter- ium. §. 3. Eodē modo uidetur Theophrastus exponere. & 32.

q. 7. per totum. Ex quatuor causis potest mati- monium firmatum, & consum- marum dirimi, quo ad cōuersa- tionem cōingalem. Primò, pro- pter adulterium. 23. q. 1. c. dixit dominus. Secūdo, propter peri- culum, dū alter alterum ad pec- catum mortale trahere nititur, secundum Innocē. in c. maritus. de adult. Intellige quādo ali- ter compesci non potest. Ter- tiò, propter hæresim, ut infra. §. 3. Quarto, propter religionis ingressum, uel uotum: quia am- bo de communi consensu pos- sunt uouere. c. charissimus. de conuersio. cōiu. Quod autē ob periculum animæ liceat confor- tēthori relinquere, probat Pet. de palu. in 4. sen. d. 39. quia si corporis periculum imminet, non tenetur cohabitare cōiugē, à fortiori propter pericu- lum animæ, ideo falsa est glo. de diuor. c. 2. dicens uxore non esse dimitteendam, si uitæ uirī fuerit insidiata.

4. Casus sunt 7. secundum Tho. 1. Cor. 7. in quibus ob causam for- nicationis uxorem uir non po- test dimittere. uide infra, Ma- trimonium. §. 73. latius.

5. Si alter coniugum ingreditur religionem, alter remanens in seculo, tenetur expectare pro- fessionem, quia ante non solui- tur uinculū in c. uirum. de con- uer. cōiu. intellige de religionē approbata, quia si fieret mangelatus, non solueretur matrimo- nium.

nium, secundum Pa. in c. ex paro- re. el. 1. de conuer. coniug. Pro- fessionis autem tempus nō po- test breuiari, secundum Tho. 4. sen. d. 17. q. 1. 2. 3. q. 3. Expectabit ergo per annum.

6. Si sponsus spōsam ante duos menses cognoscat carnaliter, & uiolēter absolute, & ipsa ingre- diatur religionem, & profitea- tur, soluitur matrimoniu, quia nō uidetur adhuc corpus suum illi communicasse, cum uiolen- ter fuerit cognita, secundum Pa. in d. c. uerum. & Monal. Secus si non fuit absolute uiolata, uel post duos menses.

7. Quando adulterium ita est manifestum, quod iustificationi non est locus, potest innocens reo nō cohabitare propria au- thoritate. c. significasti. de di- uor. & multo fortius negare debitum. Intellige quando mo- ratur cum adultero uel adulte- ra, non tenetur tunc cohabita- re, secundum limitationem In- no. Si uerò delictum nō est no- torium, separatio fieri non po- test quod ad cohabitationem, si- ne autoritate, & iudicio ec- clesiæ, secundum Host. quod ue- rum est, secundum Ric. quando matrimoniu est publicum in facie ecclesiæ, uel corā testibus. si uerò clandestinum est, potest propria auctoritate. Quod autē ad thorum, quando cōstat alte- ri coniugum de adulterio alte- rius, nō tenetur reddere debitū propria auctoritate. 1. debitum

cōingale. §. 4. Aliter autoritate ecclesiæ fieri debet separatio.

8. Propter spirituales fornicationē, id est, hæresim, potest fieri separatio, secundum Pa. in c. quæsiuit. de diuor. & si sit noto- ria, maritus potest intrare reli- gionē inuita uxore, & econtra, secundum Pa. in c. h. de conuer. cōiu. & hoc introductum est in fauorē fidei. Intellige quod po- test intrare scilicet ille, qui est innocens, nocens uerò non an- te latam sententiā diuortii, ne- que post latam sententiā sine licentia innocētis, secundum ue- riorem opinionem. c. ex hēris. de diuor. cum licētia uerò po- test, uel quando innocēs intra- uit, & est professus, uel quando mulier detruditor ad faciendum perpetuā penitentia pro adul- terio, & c. uide Pa. in d. c. gaude- mus. & in d. c. h. de cōuer. cōiu.

9. Si ille qui spiritualiter for- nicatus est, uelit ad fidem redi- re, fiet recompensatio cum al- tero, qui corporaliter fornicatus est, secundum Pa. in c. fin. de conuer. coniuga. non autem quando nolit redire, sed con- tra eum procedatur, & ipse contra alterum non audietur, cum hæreticus accusare non possit coniugem de aliquo delicto. Facit c. a nobis. de excep.

10. Alter coniugum nouēs casti- tatem ante consummationem, tenetur ingredi religionē, uel reddere debitū, quod si reddat, prima uice mortaliter peccat, secun-

secund. Pet. de pal. potuit enim inuenire remedium, scilicet religionem intrare. Potest etiam post copulam uouere, sed non in praiudiciu alterius, quia tenebitur reddere exactus, non autem petere, nisi ex non petendo, alteri fieret onerosus, tunc enim petendo non peccaret mortaliter, nisi de licentia alterius uouisset. Facit c. quidam intrauit. de conuer. coniu. Si uero uir consentiat uxori, ut uoueat, nihilominus debitum petere poterit, secundum Pa. c. i. de conuer. coniu. non autem uouens, licet reddere teneatur. Idem dic de uxore consentiente uiro.

11 In omni casu, quo post consummationem matrimonii licet religionem intrare, licet etiam ad ordines accedere, secundum Pet. de pal. si uero non licet religionem ingredi, multominus ordines recipere, quia talis ab ordinis executione esset suspensus. Si uero quis uult episcopari, oportet uxorem suam prius in religione esse professam, secundum Pa. c. i. de conuer. coniu. secus quando uult ad ordines promoueri, sufficit uxoris consensus cum promissione continentie, ex c. significauit. de conuer. coniu. nisi dans licentiam esset de incontinentia suspectus. in c. cum sis. eo. ti. tunc enim requiritur religionis ingressus.

12 Ordinatus consentiente uxore fragili, & ad eam reuocatus, ipsa mortua tenetur clericaliter uiuere, uel si erat professus, ad

monasterium reuerti, quia ex quo uxor consenserat, uere est religiosus. Facit c. ex parte. de conuer. coniu.

13 Ordinatus contradicente uxore, uel ignorante, potest reuocari. in d. c. quida. & tenetur reddere debitum, sed exigere non potest, nisi propter hoc onerosus fieret uxori, ut dictum est supra. Quando autem uxor sciuit, nec contradixit nec licentiam dedit, sed dissimulauit, etiam idem dicas. per not. in c. consoliuit. de conuer. coniu. Idem si iusto timore consensit, ut in c. accedens. eo. ti. uel per dolum consensit, c. ueniens. eo. ti.

14 De diuortio ex impedimento frigiditytis, & aliis, infra, Matrimonium. §. 47. 49. &c.

15 Si in diuortio ecclesia fuit decepta per falsos testes, uel aliter, poterit uir uxorem reuocare, & e contra, non obstante ordine, uel professione alterius, secundum Ray. quando continetia eis non potest persuaderi, & tenebitur reddere debitum, non autem exigere, propter ordinem uel professionem.

16 Si fiat diuortium, & uterque coniugum credens iuste factum diuortium ingrediatur religionem, & post amborum professionem reperiatur quod causa diuortij fuit falsa, secundum ueritatem opinionem alter coniugum alterum reuocare non poterit, secundum Veru. quia falsa causa non impedit uotum monachatus.

tus. arg. in c. magne. de uoto. in hoc conuenit P. scilicet contra arguat Pa. sed assumit unum falsum, si quod ingressus ex falsa causa, non teneat. Reliqua uide J. Matrimonium. §. 72. usque in finem.

1 Dolorem fieri, uel facere insufficientem, quando ex hoc alii notabiliter laeduntur, peccatum mortale est, ut in doctoratu medicine, & theologie, quia ex hoc imminet sine dubio periculum corporis, & animae, & constituentes mendacium positum committunt. In aliis autem doctoribus, tale periculum non est, ideo non sic universaliter peccant mortaliter. Tamen non uidentur excusari, a mortali insitantes huiusmodi doctores in iure indoctos, quia etiam ex hoc periculum graue clientulis imminet, ex Caie. ibi.

2 Doctores in consilio decisiui, non debent facere allegationes, secundum Pa. in c. uestra. de coha. cle. & mul. sicut nec in sententia, ut in c. sicut nobis, in gl. de sen. & re. iu. secus in consilio postulato a parte, quia in primo est approbata fides consulto ris, non autem in secundo.

3 Doctor in theologia debet praecedere canonista, & canonista ciuilem, & ciuilem artista, secundum Pa. in c. clericis, de iud. An debeat appeti, supra, Cathedrali, ibi. Vide aliquid uer. Magister ad est, quomodo peccant. Quae requirantur in do-

doctorando ne reprobetur, & quis, & quomodo possit doctorari, Silibi. §. §. 6.

1 Dolus siue machinatio in facto, siue in uerbo, ad decipiendum ordinata, peccatum est, prudetiae uirtuti opposita, & iuxta subiectam materiam potest esse mortale, & ueniale. Quando intentio decipiendi est pernitiosa notabiliter, erit mortalis, si iocosa, uel officiosa, uel de re modica, erit uenialis, secundum Caie. ibi, quia paruum, uel nullum affert nocumetum.

2 Ignorantia iuris non excusat a lata culpa, excusat tamen a dolo, & consequenter a poena, quam dolus requirit, secundum Cy. in regula, ignorantia lib. 6. ex quo inferitur, quod ubi ius, uel statutum requirit dolum uerum, ignorans quantumcunque sit culpabilis, non incurrit poenam ipsius, secus ubi non requiritur dolus uerus, sed praesumptus, quia ignorans crasie, & supine, non excusatur, ut patet in censuris ecclesiasticis, quae cum requirant dolum praesumptum, taliter ignorans non euitat, in c. ut animarum. de consi. li. 6.

3 Causa etiam iniusta excusat a dolo, ut no. Bal. in d. c. ut aiaru, ut si turbans aliquem in possessione, credens sibi licere, cum tamen causam iustam non habeat, excusatur a poena statuti requirentis dolum. ex not. per Ioan. And. titu. de arbit. in addi.

di. ad Specu.

Pœna corporalis, infamiae, status, sine dolo inferri nō debet, secundum Bar. in l. in actio- nibus, ff. de in litem iuran. & in his lata culpa dolo non acqui- paratur.

Non potest quis facere pa- ctum ut non teneatur de dolo. ff. de po. l. 1. §. conueniat, quia est contra bonam fidem, & bo- nos mores.

Dolus non annullat contra- ctum spirituales, ut cum quis dolo inductus est ad religionē, secundum Pa. in c. cum dilecti. de emp. & uen. ideo tenet contra- ctus, sed contractum tempo- ralem, qui est bonae fidei, an- nullat, ut quando quis dolo in- ductus est ad uendendum ali- quod, quod tamen nō erat uē- diturn, secundum Pa. in d. c. cum dilecti. In contractibus autem stricti iuris tenet, sed agens ex eo eliditur ope exceptionis. ff. de uer. obli. l. si quis cum aliter. uide tamen Tab. ibi, dolus. §. 7.

DOMICILIVM.

Domiciliū alicuius ibi est, ubi fortunæ suæ maiorem partem cōstituit, uel bonorum suorum partem magnam, uel si ibi familiam habet. l. si ciues. C. de iuco. & censu. Et si ibi nihil haberet, a si duē tamē ibi con- uersaretur. l. 2. C. ubi sena. sola domus nō cōstituit domiciliū. ff. ad mun. l. libertos. Vide In. in c. ex parte. de fo. competen. ubi etiam dicit, quod quis in pluri-

bus locis domiciliū habere po- test. Habet etiā quis domiciliū, ubi sibi eligit, & clericus habet ubi est eius beneficium requi-rens residētiam. rex. in c. nullus. de tempo. ordi. in c. 6.

Prelati & religiosi habēt do- miciliū ubi sunt assignati, & ibi debent citari. Vide Pa. in c. nul- lus. de paro. Quomodo aliqui plura domicilia habent, quia uno tempore habitant in uno loco, alio tempore in alio, uide Arc. flo. in sua parua summa. c. 3.

DOMINICA.

Dominica dies, inter præ- cipuas festiuitates conti- netur, propter honorem do- minicæ resurrectionis. c. sabbato. de conse. d. 3. in qua die uen- candum est tantum canticis spi- ritualibus. c. seiunia. de conse. d. 4. Solo in hoc die consecrari pōt episcopus. c. quod die do- minico. d. 71. & 8. Tho. secunda secunde. q. 112. a. 4. succedit loco sabbati. ex constitutione eccle- siæ, & cōsuetudine populi Chri- stiani, non ex præcepto legis, & in sabbato, præcipue laboran- dū est, ne populus uideatur in- daizare, si iubetur cessatio ab opere illo die. in c. peruenit. de conse. d. 3.

Die dominico, debet quisq; se, & sua, referre in Deū actua- liter, saltem semel, quia hoc est principale sacrificium, quod de iure naturæ Deo offerendū est. Ex hoc sequitur, quod existens in peccato mortali, tenetur in

die festo, saltē semel conteri in genere, si occurrat ei peccasse mortaliter: quia aliter nō pos- set se, & sua in Deum referre, si- cut debet. Hoc tamen (ut dicit Sil. uer. Dñica) nō est ex ui præ- cepti de obseruatione festi, sed ex ui præcepti, sub quo cadit cō- titio, qd obligat pro omni sta- tu, in quo peccatum memoriae occurrit prædictæ sub ratiōe do- lendi, ut supradictū est, Contri- tio. §. 3. infra, festum. §. 12. Nam secundum Caiet. in uer. cōtritio. die festo, non tenetur quis sub præcepto conteri de mortali, semper tamen tenetur, ut non placeat peccatum sibi.

DOMINIVM.

Dominū, à quo dominus dicitur, nominat ius habē- di, possidendi, fruendi, utendi, ac disponendi, de aliqua re, pro libito uoluntatis, uel secundum aliquem determinatum modū, secundum quod communiter diffiniunt Canonistæ.

Dominū quatuor modis ac- quirit. Primò autoritate legis naturalis, ut cum ea que nullius sunt, fiunt occupatis. insti. de re. di. §. singulorum. Secundo, prin- cipis autoritate, uel habentiū potestate à principe, qui potest ex iusta causa, re alicuius ab eo auferre, & alteri dare, ut nō. cō- muniter doc. in c. quæ in eccle- siarum. de cōsti. Tertio, per cō- sensum illius cuius est, ut p. do- nationē, pmutationē, uenditio- nem, &c. Quarto, iure ciuili, sci-

licet usucapione, præscriptiōe, adoptione, deportatiōe, cessatiōe, & huiusmodi. ff. de acquir. re. domini. l. 1. in gl. Differentia tamen est inter spiritualia, & corporalia, quia in spirituali- bus, ex solo titulo, sine tradi- tiōe, dominium trāsit in aliam. text. est in c. si tibi absenti. de præbendi. c.

Dominium iuste acquiritur. Primò, legitima successiōe. Se- cundo, electiōe, uel consensu populi habentis facultatem eli- gendi dominum. Tertio, supe- rioris institutione, ad hoc ha- bētis potestatem. Quarto, em- ptiōe, permutatiōe, donatiōe, præscriptiōe, uel aliquo alio iusto titulo. Quinto, ex acqui- sitione, belli iusti, & qui non his modis intrat, non est uerus do- minus, sed fur est, & latro, tene- turque resignare, si potest sine notabili periculo animarū cor- porum, uel rerum, & ad restituti- onem omnium reddituū ha- bitorum ex tali dominio, & de damnis, maleficiis, & huiusmo- di. 23. q. 1. c. si non licet. Nec po- test absolui si non disponat se ad huiusmodi. arg. de pœ. d. §. c. falsæ. Idē dicas de horū domi- niorum officialibus, qui neque salarium possunt recipere, nisi quādo eorum officium est rei- publicæ necessarium, de quo in c. in literis. de resti. spo.

Ciuitas nulla potest sibi eli- gere dominum, quia esset in præiudicium superioris, nisi ha-
bo

beret ex consuetudine, uel privilegio ius eligendi, quia consuetudo dat iurisdictionem. c. dilecti. de arb. Intellige de subiectis alicui domino. Neque dominus potest componere super iure superioritatis in prejudicium superiorum, & subditorum, ipsis non consentientibus, secundum Pa. in c. si de maio. & obediens.

5 Dominus nullum titulum, uel iniustum habentibus, subditi non tenentur obedire, secundum Tho. secunda secundae. q. 104. a. ult. ad ult. nisi forte per accidens, ratione scandalis vitandi. Secus quando habent iustum titulum, & praecipiant iusta.

6 Quando familia alicuius domini deliquit in aliquo officio, uel ministerio, in quo dominus eius opera utebatur, tenetur tunc pro facto familiae, & multo magis si res rapta uenit ad ipsum, uel mandauit, uel ratum habuit, secundum Pa. in c. i. de resti. spo. & c. cum ad sedem. Nam imputetur ei si non praeposuit honestam familiam, ut in l. i. ff. de pub. & familiae. Idem dicit de praepositis alicui territorio, uel super uectigalibus, & huiusmodi. Dicit tamen Bart. in d. & familiae, quod exhibendo malefactores, liberantur. Item quando domini locorum, uel praepositi sciunt maleficia, & possunt prohibere, & non prohibent, tenentur. C. de fal. mo. l. i. secus quando nesciunt, uel non possunt.

7 Teneantur etiam, secundum

Tho. in epistola ad duc. Bar. de grauamine, si dederunt officia, gabellas, & huiusmodi personis, de quibus praesumebatur, quod non essent utiles, uel iustae, si hoc facere scienter, uel ex negligentia, si etiam uendiderunt tanto pretio, quod emptores recuperare non possint sine grauamine subditorum, quia in utroque casu tenentur de damno secuto. Alias uendere huiusmodi officia licet, non tamen expedit, nec habet speciem boni, sed potius deberet eligi officiales huiusmodi, ut dicit Tho. ibi, quia sic res melius succederent.

8 Peccant etiam in exigendo collectas non debitas, uel contra pacta constituta secum, uel cum antecessoribus bona fide, & sine coactione iniusta, uel quando nimis grauunt ad arbitrium boni uiri, rerum, ac temporum conditione inspecta, etiam quod quantitas non sit pacto determinata, uel si noua exigunt, iniusta causa non apparente, uel si exigunt aliqua instituta ad aliquid faciendum, quod tamen non fit, ut pro securitate uiarum, & huiusmodi, & non tenentur securi, si ad solutionem praedictorum cogunt subditos per se, uel per alios, directos, uel indirectos, peccant tanquam praedones, & tenentur restituere. Sp. de tamē oblata sine omni fraude, possunt recipere, c. placuit. r. q. 2. Similiter peccant, & tenentur, secundum Gul. spoliantes sub

subditos, uolentes ad alium locum, uel domum transferre se, nisi hoc esset ibi consuetum, uel esset certum, quod tale onus a principio in concessione terrae expressè fuisset impositum, uel si usurpant sibi ea, quae sunt communis, quia resignare tenentur, & fructus restituere. c. si re. 14. q. 6. uel si non sinunt disponere in morte peregrinos, uel non habentes consanguineos, & huiusmodi, sed eis mortuis, testatis, uel intestatis, bona eorum usurpant, quia tenentur restituere, uel pauperibus erogare. Si a uasallis, uel aliis subditis seruitia personarum, iumentorum indebita exigunt, sine mercedis solutione, uel si cogunt ad uendendum, quando pretium est uile, & emendum, quando est eorum, uel quando non cogunt ad satisfaciendum eos, qui sunt de sua familia, uel concedunt dari ad usuram, quando non expedit, secundum Io. de Nea. quod. 10. uel si talliant Iudeos, nihil praeter usuras habentes, secundum Pe. de pal. tenentur restituere eis a quibus Iudei extorserunt. Et dicit Zamba. in c. post miserabilem. de usu. quod possunt cogere Iudeos ad restituendum usuras, & si sint negligentes, iudex ecclesiasticus procedet. Etiam dicit Vuer. quod si non compellunt usurarios, uel Iudeos ad restituendum usuras, etiam possunt, tenentur ipsi restituere, etiam si ad eos nihil per-

uenierit: intellige tamen, quando non est bonum eos tolerare. Domini aliquando possunt ultra consuetam aliquam exigere, secundum Ray. Host. & Tho. supra. Primo, pro defensione suae terrae, si aliter facere non possunt, quia ad hoc tenentur subditi, non solum de rebus, sed corporaliter laborare, ut sic se saluent. c. fortitudo. 23. q. 3. Secundo, quando iubente principe, uel ecclesia, uult ire contra haereticos, uel infideles, nec propriae expensae suppetunt, potest a subditis moderatum subsidium petere. Tercio, si in bello ex parte sua iusto captus, uult se redimere, & non potest absque graui damno. Quarto, si uult adire principem, pro sua, & suorum utilitate, & commodè expensas facere non potest, & pro alia simili causa iusta, potest moderatum grauamen imponere. cap. unum. 10. q. 3. & c. cum apostolis. de cen. Si autem absque causa iusta extorquet, ut pro ludo, pro pisce, & huiusmodi, restituere tenetur. De his confessores eos interrogant, nec absque satisfactione absoluant.

10 Si iudex habeat plenariam potestatem, & parti non fiat iniuria, neque communitati, nec nocumentum afferat, quia ex hoc nullum malum oritur, potest poenam iuris minuere, uel totaliter relaxare, faciendam misericordiam merenti poenam pro delicto, non autem quando non

est habens plenariam auctoritatem, uel quando pars offensa petit ius, uel quando hoc cederet in malum reipub. quia alij non uerebuntur talia facere, secundum Tho. secunda secundae. q. 67. ar. 4. & Pa. in c. 2. de empt. & uend. & tamen dicit, quod iudex potest ex causa mitigare poenam, etiam statuti. Intelligere modo praedicto. An domini temporales possint officia uendere, uide infra, Officium. §. 1. supra, Dominus. §. 7.

11 Si statuto cauetur, ut nulla tenetur depraedato ibi, si depraedatus probauerit uiscentia sibi factam, statuitur eius iuramento de rebus amissis, secundum Pan. in c. super eo. de his quae ui met. non autem si non potest probare uiolentiam, saltem per uolenta indicia.

12 Domini non possunt accipere mutuo ab aliquo, cum pacto, quod accipient officium aliquod, quia usurarium est, pro mutuo accipere officij potestate, propterea ei dant occasionem peccandi, & ipsi officio taliter acquisito tenentur resignare. Si autem gratis mutuarent, postmodum officia darentur, uel prius darentur officia, & post mutuarent, ut de officio possent accipere, esset licitum, secundum Tho. ad ducillam, supra.

13 Domini, & officiales non possunt aliquid recipere, quando tenentur gratis officium exhibere, quia prohibetur eis ac-

cipere. l. fin. C. ad legem iuli. de amb. infra, Iudex. §. 6. Domini iustitiam facere, & oppressos defendere, publica peccata, praecipue blasphemias, de suo dominio abradere, posse tenentur.

DONATIO.

Donatio, secundum Tho. 1. sen. d. 18. a. 2. est datio liberalis, siue irredibilis, recompensatione non intendens, quae secundum Azo. in summa, est duplex, scilicet donatio inter uiuos, & causa mortis. Donare inter uiuos, est quando re quam dono, potius habere uolo alio, quam me: sed causa mortis, est quando uolo me potius, quam alium, cui dono, quem malo habere, quam heredem meum, secundum eundem Azo. Et quando alia causa in donatione est, quam liberalitas, potius dicitur recompensatio, quam donatio, secundum Pa. in rub. eod. tit.

Donationum inter uiuos prima dicitur absoluta, secunda condicionalis, tertia modalis, quarta remuneratiua. ff. de dona. l. 1. C. de dona. sub mo. l. 1. & 2. quae non reuocatur causa ingratitudinis, cum mera donatio non sit.

Omnis qui habet rei dominium, uel proprietatem, & iure non prohibetur, potest donare. Ex non loquor nunc de donatione remuneratiua, sed de generibus personarum, prohibetur huiusmodi donatio. Et primo illis, qui non sunt mentis compotes, ut furiosi, & huiusmodi.

modi. in clemen. si furiosus, de homic. Secundo, prodigis, in l. 1. ff. de cur. furio. Tertio, minori 25. annis, C. si maior. fa. ra. ha. l. ult. Quarto, filio familias. ff. de do. l. filius familias. Fallit in aliquibus casibus, ut si est in dignitate, uel filius senatoris, uel si pater dedit liberam administrationem, uel peculium castrense, uel quasi, &c. Vide Inn. in c. grad. de sup. ne. pra. lib. 6. & d. l. filius familias. Quinto, his qui non habent proprium, ut serui, religiosis, & huiusmodi. c. non datus, l. 1. q. 1. nisi de licentia superioris, uel habeat legitimam administrationem, ut ex iusta causa donent, in d. l. filius familias. & l. 1. q. 1. quia c. tua. de his scilicet, quae seruando seruari non possunt. supra, Alienatio. §. 3. Sexto, abbatibus, & aliis praetis, nisi habeant administrationem, ut de filio familias dictum est, & generaliter nulla persona ecclesiastica potest donare bona immobilia, uel mobilia pretiosa. supra, Alienatio. §. 3. Septimo, uxori, nil ultra dotis habenti, potest tamen facere elemosynam, ut dicitur infra, Elemosyna. §. 6.

Octauo, illi, qui crimen laesae maiestatis commisit. l. fin. C. ad legem iul. maie. Nono, haereticis, quorum bona ipso iure sunt confiscata. c. secundum leges. de haer. lib. 6. Decimo, contrahentibus incestus, scilicet inter ascendentes, uel descendentes, aut ne-

pharias, scilicet inter collaterales, uel inuitiles, aliis prohibitas nuptias, quia de iure, bonorum suorum dominium perdunt, in d. c. secundum leges. Undecimo, illi qui in aliquare cadit in commissum, quia quod commissum est, statim definit esse illius, qui crimen contraxit. Duodecimo, illi qui capitale crimen commisit, propter quod eius bona uentur publicanda, post condemnationem donare non potest, licet ante posuit. l. post condemnationem. ff. de donati. supra, Alienatio. §. 20. Decimotertio, militi, qui concubing, uel meretrici donare non potest. l. a. C. de don. inter uir. & uxo. Idem dic de clerico, doctore, & aduocato, qui dicuntur milites, per not. in l. milites. ff. de sen. & re iudi. Vide tamen Cy. in d. l. 1. quomodo intelligitur, milites, non opere, luxu, uel dignitate. Decimoquarto, uiro erga uxorem, etiam est e contra, ut infra, dicitur. Decimoquinto, patri, qui filio, ac filiae donare non potest, quia censentur una persona. Fallit tamen in casibus nonnullis. Vide gloss. in l. pater. C. de inoff. don.

Decimosexto, qui dominium in re non habent, donare non possunt, ut fures. Nemo enim plus iuris in alium transferre potest, quam ipse in re habeat. in l. nemo. ff. de reg. iur.

Decimosextimo, prohibetur donatio pro quacunque causa illicita, quae a lege puniuntur, siue

pro adulterio, siue pro alio crimine, & sic intelligitur l. affectionis. ff. de dona.

Decimooctauo, quilibet donare prohibetur ultra 10. solidos. l. pe. C. de do. qd' tamē intellige siue insinuatione precedente. Fallit nihilominus in septē casibus. Vide Tab. ibi. §. 1. casu. 14.

Decimonono, qui sūt ex donatione impotentes ad soluendū debita, nō possunt donare.

6 Vigesimo, qui donant iudicibus, praefidi, seu aliis officialibus, quibus constitutū est propriū salariū, pro aliquo beneficio tēporē siue administrationis praestito, puniuntur. l. si. Cad leg. iul. si tamen occulte donant, sec. glo. exceptis eſculentis, & potulentis, quae in paucis diebus possunt consumi. infra, l. iudex. §. 6.

Vigesimoprimum, qui uisitatores, uel eorū famulis aliqd donare uolūt, uide j. Visitatio. §. 2.

Vigesimosecundo, illi quibus per statuta municipalia est prohibitū, nisi cū certo modo donare.

7 Donatio fieri potest absentis, siue mittēdo per nuntius rem donatam, siue iubēdo, ut rem quā habet de tuo penes se, teneat pro sua, nō autē ignoranti. l. absenti. ff. de don. Fallit tamen quando donans mittit per seruum denatarij, ea mente, ut statim fiant sua, in d. absenti.

8 Donans tenetur de euictione donatario, secundum Azo. si de ea fuit promissum, secundum gloss. Inst. de dona. §. alia, uel cū

donatio cepit à passionē, uel promissione, tunc potest agi. in l. Aristo. ff. de dona.

9 Quando donans donare non potuit, donatarius tenetur restituere, ut ex supradictis constat.

10 Donatū legato ratione personae, illi acquiritur. facit l. socium. ff. pro socio. §. 1. si uero donatur ratione officij, acquiritur domino. ff. de castr. pec. l. si forte. In dubio autem, secundum Pa. in c. postulastis. de concessi. praebend. debemus attendere qualitatem doni, quae si conueniat legati personae, ut est uelitis, & huiusmodi, iudicabitur legati, si autem conueniat domino, ut esset donatio Leonis, uel huiusmodi, erit domini. Si uero legatus prius erat notus, uidebitur donatum esse intuitu non officij, sed personae.

11 Quando donans, uel legatus, dicit dono, uel lego Titio talem terram, in tali loco, quae est pertica C. uel lego uxori meae talia iocalia, quae ualent mille aureos, & tamen terra inuenitur CC. perticarum, & iocalia duo mille, secundum Pa. in cap. per tuas. de donati. donatarius non tenetur illud plus restituere, neque quando minus ualerent, quam fuerint aestimari, potest residuum petere, quādo res donata est specificata. l. demonstratio. ff. de cond. & demō.

12 Si donans dicat, do tibi uillam meam, & omnia iura mea, quae in illa habeo, ppter hoc non

non donat iura spiritualia, ut ius patronatus, & decimarum, secun. Pa. in c. sedes. de rescrip. secundum dictum Inno. c. ex literis. de iure patro. quia hoc signum, omnis, non se extendit ad ea, quae sunt alterius iuris, & naturae. Secus quando aliquid habens simul temporalia, & spiritualia iura cum omnibus pertinentiis suis, sicut est praebenda, quae simul habet possessiones, & decimas, quia tunc omnia simul transeunt. concor. Hosti. in d. c. ex literis.

13 Donatio mera, ex poenitentia donantis non reuocatur. arg. in c. uerum. de condi. ap. & dicit Bac. in prin. ff. de pac. q. per poenitentia donatio nō reuocatur.

14 Donatio mera potest reuocari propter multas causas, ut colligitur ex c. si. de don. Et primo, propter defectū causae, ob quam fuit facta donatio. ea. q. à te. de ele. coniu. Secundo, propter conditionem adiectam. d. c. uerum. Tertio, propter dati enormitatem, ut cum pater tantū donat, q. euacuatur hereditas filiorū, c. si quis irascitur. 13. q. 2. Quarto, quando donatarius manum uolentem iniicit in donationem, uel si atrocem iniuriā facit, scilicet uerberando, fugando, uel carceri mancipando, uel huiusmodi, uel graue damnum rebus intulit donatoris, etiam extra maiorem partem substantiae, uel inferre tētant uitae periculum, licet effectus non sit

secutus, uel si non seruauit conventiones factas in donatione. Haec supradicta habentur in l. si. C. de reuoca. donat. Adiunge alium casum, secundum gl. ibi, si donatarius neglexit alere donatorem inopem, quando donatio fuit in magna rerū quantitate, secundum Cy. in d. l. si. In praedictis casibus, reuocatur donatio per donatorem, non per haeredes. in c. si. de dona. quando ingratitudo commissā fuit in donatorem, & non in haeredes, secundum Pa. in d. c. finali.

Quinto quando praesumitur de uoluntate donatoris, ut quādo post donationem nascuntur filij, sed quia circa hoc sunt uarię opiniones, uide decisiones Pa. & Io. And. in d. c. si. & Bar. l. Titia. de leg. 2. §. Imperator. Sexto, quādo est contra uoluntatem donatoris ratione inofficiositatis, de qua uide Bart. in l. si ut alligati. C. de inofficio. donat. Intellige praedicta etiam si donatio sit iustamento firmata, & in ea sit apposta conditio, quod nō possit reuocari, etiam propter ingratitudinem, quia hoc est contra naturalem aequitatem. l. ex eo. C. de iur. stipul.

15 Donatio facta sub modo, nō reuocatur, etiam quod modus talis non interueniat, quando scilicet talis modus nō est principalis causa, uel finalis, sed magis impulsua. Facit l. Mevia. ff. de manu. testa. nisi sit expressum, quod reuocetur, uel alteri

detur, tali modo non existente. Secus si modus fuit principalis uel finalis causa ipsius contractus.

- 16 Si donatio sit facta ecclesie sub certo modo, & solus prælatus non seruat modum, secundum Vinc. in d. c. uerum. nō potest reuocari, quia delictū prælatus, non nocet ecclesie in regula, delictum. lib. 6. secus si prælatus cum capitulo. Secus etiam quando esset sub conditione, quia si solus prælatus non seruat, donatio non tenet, quia in acquirendis solus prælatus potest nocere, non autem in acquisitis, ut not. Inno. in c. fratermitatem, de dona. & not. quod quando dicitur, quod possit reuocari, quod requiritur sententia, secundum Inno. in d. c. uerum. & Host. quamuis alij dicant contrarium, sed primum uerius, nisi diceretur quod propria auctoritate possit reuocari, nisi esset effecta facia. l. si quis curialis. C. de epis. & cle.

- 17 Si quod donatū sit ecclesie, uel altari, cum pacto, quod alienari non possit, secundum Anto. de but. in d. c. uerum. si pactū positum est post contractum donationis, uel ante contractum, id est, ante traditionem, & post obligationem, nihil operatur tale pactum, si uero apponitur tempore contrahendæ obligationis, & tunc si reseruat sibi aliquid quod ius in re, uel alteri, non ualet alienatio. Si uero nec sibi,

nec alteri reseruat, tunc si sequatur alienatio, ualet, sed ager qui pactum apposuit, ad restitutionem. l. ea lege. C. de conditio. ob causam. Quod si apponitur pactum de re non alienanda, non ualet tale pactum, nisi paciscentis interfit de non alienando, quia tunc ager ad interesse. l. penul. C. de conditio. ob cau. & hoc uerum in privato. In ecclesia si alienet, semper uidetur interesse dantis, cum tali pacto de non alienanda, quasi sit fauorabile animæ dantis, nisi alienaret pro necessitate, quia aliter prouideri non potest, uel alienaret ob causam magis piam, secundum Anto. de but. supra. quamuis aliqui contrarium teneant. Primum tamen melius, quia sic secundum rectam rationem, debuit uoluisse donator.

- 18 Prohibiti donare donatione mera, uel conditionali, uel modalis, non prohibentur donare donatione remuneratiua, quia nō propriè donatio est, ut not. in c. si quos. 12. q. 2. nisi prohibetur donare, eo quod nō habet administrationem, de quibus supra dictum est, uel quia nō potest donare, nisi in damnum aliorum, & talis donatio remuneratiua nō potest reuocari, sicut alia, secundum Pa. in d. c. si. quia iura scripta de donatione, non habent locū de remuneratiua.

- 19 De donatione Constantini erga ecclesiam an fuerit, quia nō est

est multum ad propositum, uide si placet Arc. Ro. 3. par. tit. 13. c. 1. & Pa. in c. per uenerabilem. qui fuit legi. colum. 1.

- 20 Donatio causa mortis, est quasi instar legatorum, differt tamen in aliquibus, differt etiā à simplici donatione, quia hæc pœnitentia reuocatur, illa non. l. qui mortis causa. ff. eo. tit. Hæc quinq; testes requirit, illa duos tantum. l. si. C. eo. tit.

- 21 Donatio causa mortis reuocatur, secundum glo. l. non omnis. ff. si cert. pet. Primò, si prius moriatur donatarius quam donator. Secundò, si illum pœnitet donasse. Tertiò, si cesset conditio sub qua est facta donatio. Si uero iurant non reuocare, adhuc potest. Primò, ex noua causa. Secundò, si donauit omnia bona præsentia, & futura, quia iuramentum esset uinculū iniquitatis. Petet tamen prius absolutionem à iuramento. Secus quando donauit omnia bona, non facta mentione de futuris. l. si. C. de pac. & l. stipulatio hoc modo. ff. de uerb. obli.

- 22 Quicunq; testamentum condere potest, etiā potest donare causa mortis: tamen filiusfamilias, etsi non possit facere testamentum, etiam patre iubente, donare tamen potest causa mortis patre promittente. l. tam is. ff. eo. tit. Et quicunq; prohibetur donatio inter uiuos, prohibetur etiam causa mortis, quia à quo remouetur genus, remo-

uetur & species. in d. l. filiusfamilias. §. pari ratione. Sicut à superiori ad inferius negatue, secundum logicum, consequentia tenet.

- 23 Donatio facta causa mortis non tenet in eo, qui commisit crimen capitale, siue ante, siue post fiat, cum testamentum rumpatur, & omnia publicentur. l. si aliquis. ff. eo. tit. tenet tamē in re donata uxori ante reatum commissum, & non postea. l. cū hic status. ff. de do. inter ui. & ux. §. si maritus. Est etiam text. cum glo. in l. res uxoris. C. de donat. inter uir. & ux.

- 24 Donatio simplex, de qua dictum est, nō ualet inter uirum, & uxorem, constante matrimonio, quia lege prohibetur, ne mutuo inuicē spoliarentur rebus ob mutuū amorem, ideo nō tenet etiā si per interpositā personam fiat. l. si spōsus. ff. eo. tit. nec ualet remissio debiti, uel assignatio debitoris, quia habet rationem donationis: secus in donatione remuneratiua, quia nō prohibetur. l. q. autem. ff. eo. tit.

- 25 Si uolenti mihi donare causa mortis, mado ut donet uxori meæ, non tenet donatio, quia uidetur ac si ego uxori meæ donarem. l. idēque. ff. eo. tit. secus si mando quod leget, quia legatum nō facit donationem, cuius non trāsferatur dominium, sicut in donatione etiam causa mortis, licet possit reuocari. l. si. eo. dem tit.

26 Quamvis donatio inter uirum, & uxorem, non sit communiter licita, tamē in quibusdam casibus licet. Primo, si Imperator donat coniugi, uel contra. l. p. c. eo. ti. Secundo, si dans dat pecuniam propter refectionem ædium cōbstarum. l. q. si uir. ff. eo. ti. Tertiū, quando donans ex hoc non fit pauperior, licet alter fiat ditior. l. sed & si constante. ff. eo. ti. Quarto, quando recipiens nō sit ditior, licet dans fiat pauperior. d. l. quod autē. Quinto, si donatur in tempore finiti matrimonij, ut scilicet res fiat alterius morte secuta. l. sed interim. ff. eo. ti. Sexto, quando donatur causa mortis cuiuscūque speciei sit. d. l. sed interim. nisi fiat q. nullo modo reuocatur, quia non ualeret, secundum gl. in d. l. interim. Septimo, quando donat uxori causa honoris, uel dignitatis adipiscende. l. q. adipiscende. ff. eo. ti. Octauo, si maritus constante matrimonio remittat uxori promissam dotē in totum, uel in partem, secundum Bal. in l. si cōstante. C. de do. ante nupt. Adde, secundum Hosti. si ad sustentationem sui, uel suorum, uir donet uxori annuū, uel mēstruum, usque ad fructus dotis.

27 Donatio inter cōiuges in ualida potest firmari, primo, per iuramentum, secundum Pa. in c. donatio. eo. ti. qui dicit, q. hæc est communis opinio, nec tale iuramentum est contra bonos mores naturales. Vide ipsum in

c. cum contingit. de iurei. ubi dicit, quod non est contra bonum publicum, neque continet aliquam turpitudinem ex parte iurantis. Secundo, firmator morte donantis, & non reuocantis, tacite, uel expresse, in d. c. donatio. si tamen nō sit ultra quingētos solidos, siue aureos, q. si esset ultra & sine insinuatiōe, non cōfirmat, nisi in morte approbata uerit, quo casu ualebit, ut legatum, quod insinuatione nō indiget, secundum gl. in d. c. donatio. Secundo si sit facta simplici promissione, nisi traditio in uita donantis interueniat. l. quod suo. C. de do. cau. non mi.

28 Donatio inter sponsores de futuro, secundum gl. in d. c. donatio. ualeat, etiā si matrimonium postea eodem die contrahatur. l. inter eos. ff. eo. ti.

29 Donatio inter uirum, & uxorem, multis modis reuocatur. Primo, quando donantem pernitet. l. cum hic status. ff. eo. ti. Secundo, per alienationem rei donatæ. C. eo. tit. l. si maritus. Tertiū, quando donans rem donatam pignorat, & nil aliud eximit. d. l. cū hic status. Quarto, si premoriatur donatarius. d. c. donatio. Similiter si ambo simul moriantur, secundum gl. ibi. Idem si simul capiantur ab hostibus, & nullus redeat, quia uidentur simul interiisse, secundum Azo. Quinto, quando sit diuortium ex dispendentia, nisi aliter appareat uoluisse donationem

tionem ualere. l. si interim. ff. eodem tit. Quædam alia uide in d. l. cum hic status. & d. c. donatio. De presumptione donationis uestium, & c. infra, Peculium. §. 17.

30 Donatio propter nuptias, soluto matrimonio reuertitur ad uirum. l. h. C. de do. ante nupt. uel propter nupt. sicut dos ad mulierem reuertitur. l. unica. C. de re. ux. ac. nisi pactum aliter habeat, tamen consuetudo locorum est seruanda, ut no. in d. c. donatio.

31 Donatio propter nuptias ad hoc tantum ualeat, nisi aliter paciscatur, ut uxor sit de dote securior, secundum gl. in d. l. fina. Nam uir res suas alienat consentiente uxore, sed mulier non potest renuntiare obligationi pro iure suo, quod in donatione propter nuptias habet, nec eius consensus ualeat. C. ad uel. le. auten. siue autæ. nisi interueniat iuramentum. in c. licet, de iu. iu. lib. 6. aut quod uxor post biennium consentiat secunda uice, & quod tantum sit in facultatibus uiri, ut indemnitatibus uiri possit consuli pro tempore toto, quo uxor agere potest, ut not. in d. auten. siue autæ. uel p. tres annos tacuerit, licet in secundo non consenserit, ut not. Pa. in c. peruenit. de uen. & emp.

32 Si soluatur matrimonium aliter quam per mortem, pactum, uel consuetudo facere non po-

terit, quod uir lucretur dotem, secundum Hosti. ut not. in d. c. donatio.

33 Si statuto cauetur, ut moriente altero cōiugum, alter superueniens lucretur dotem, uel donationem propter nuptias, intelligitur de morte naturali tantum, non autem de spiritali, quæ fit per religionis ingressum, imo nec posset statuere q. muliere intrante religionem, uir partē dotis lucretur, quia esset in grauen libertatis religionis dotis diminutio, quod not. l. ff. quarum rerum actio. non da. Secus si pacto fiat, ut altero moriente, alter lucretur, quia tunc per ingressum religionis pactum manet ualidum. l. deo nobis. C. de episc. & de. Non presumitur donatio, sed mutuum uel depositum, si dixerit Titio, tolle hanc pecuniam, quia nemo presumitur suum abdicere. de renuncia. ca. super hoc.

D O S.

D O S. ut colligitur à Canonistis, in c. Raynutus. de test. est qd' datur uiro ab uxore, uel ab aliquo eius nomine, pro oneribus matrimonij subeundis: & est dos proprium mulieris patrimonium, tandiu durans, quamdiu matrimonium quo soluto, soluitur: quia sing eo esse non potest. ff. de in. dot. l. 3. oportetque matrimonium contractum esse de iure, & de facto ut dos dicatur. d. l. 3.

3 Pactum factum à filia dum nupti traditur, q. de dote contenta nullum regressum habebit ad bona paterna, licet lex civilis improbet, tamen si firmatur iuramento facto nō ui, neq. dolo, seruari debet. c. quamuis. extra, de pact. l. 6.

3 Quamdiu matrimonium durat, dominium dotis est penes uirum, secundum gl. in l. deniq. ff. de mi. unde ex ea uxor elemosynam facere non potest, sed eo soluto redit ad uxorem uel eius heredes. C. de pac. conuen. l. pē.

4 Dos profectitia est, quæ à patre, uel à superiore aliquo de linea patris, scilicet à patre proficiscitur, scilicet de bonis eius, uel ab alio, nomine patris, ipso raturum habente. Neq. refert, an filia sit in potestate patris, uel emancipata, quia nō prima potestas, facit dotem profectitiā, sed nomen patris, quia si pater daret, uel alius, nomine alterius quam patris, nō diceretur profectitia, sed aduentitia, quæ est alia species dotis, quæ aduenit nomine alterius quam patris. ff. de iure dot. l. profectitia.

5 Si dos datur aestimata, damnum, lucrum, & fructus sunt mariti, si uero inæstimata, damnum, & lucrum sunt uxoris, fructus uero mariti. ff. de iure dot. l. plurimque. si tamen sustinet onus matrimonij. Ideo fetus animalium sunt mariti, nō autem ancillarum dotalium, qui nomine

fructuum non censentur. in d. l. plerumq. & alia quæ non computantur inter fructus, nec lapidina, ubi lapis nō renascitur.

Pater tenetur dotare filiam suo consensu nubentem, & contra eum potest implorari communiter iudicis auxilium, ut filiam dotet. l. si. C. de do. promiss. quia non est minus favorabilis dos, quam alimēta. Si uero nupsit sine consensu patris, secundum Pa. c. i. de despons. impube. distinguitur, quia uel nupsit indigno torpi indignitate, & non indignitate imparis conditionis, & tunc non tenetur dotare, secundum Ant. de Bu. in c. accedens, de procura. si uero sit indignus quia non est paris conditionis, minorem dotem poterit dare ex conditione personæ. ff. de iure dot. l. cum post diuortium. §. gener. Aut elegit dignus, & tunc uel promittit dotem, uel non: si secundo, non potest pater cogi ad dotem, nā pater cogitur, ut filia possit maritum repetere. l. si. C. de do. promiss. & maritus tenetur eā alere in tali casu, secundum Inn. in c. per uel. de do. inter uir. & uxo. sic ergo intelligenda sunt gl. quæ dicunt patrem teneri, scilicet si filia promittit. Si autē promittit, uel nupsit post annos 25. & sic pater nō potest filię aliquam culpam imponere, ex quo tanto tempore tardauit eam collocare: autem cum de ap. cog. §. si alicui, aut contraxit ante 25. annum,

num. & tunc, secundum Pa. supra, pater non potest sibi negare alimenta ex contractu talis matrimonij, cum in istis spiritualibus non sit in potestate patris. c. si annuum. de iudi. l. 1. Forcius ergo tenetur dotare, quia causa dotis fauorabilior est causa alimentorum, ut not. Cy. in l. non omni. C. de ami. tu. De hoc habes glo. 32. q. 1. c. si.

7 Frater tenetur dotare sororem ex eodem patre natam, secundum Pa. in c. peruenit, de arbit. quia sicut tenetur alimētare, à fortiori dotare, ut supra dictum est. Idem dic à fortiori de clerico, qui magis tenetur ad charitatem. c. i. de empt. & uendi. & si non habet alia bona, de bonis ecclesię poterit eam dotare, & aliam consanguineam inopam. in c. 1. de colubi. cle. & inu. sicut potest eas alere. per cap. omnino cōstemur. 31. d. intellige pro necessitate suæ conditionis.

8 Vir ante contractum matrimonij potest uxorem dotare. l. 1. C. de dona. ante nup. post uero non, secundum Pa. in cap. si necesse. de dona. inter uirum, & uxor. nisi plebeus reciperet nobilem in uxorem: quia tunc uidetur donasse causa recompensandi in nobilitatem, secundum gl. in d. c. si necesse. & Bar. in l. diuortio. ff. sol. matr.

9 Aliquis potest uxorem sine dote accipere, & si sic accipit, tenetur eam alere, secundum

Innocen. in d. c. per uel. stras. & si premoriatur relictis filiis, tenetur illi quartam partem suorum bonorum relinquere. c. ar. in glo. in authē. quibus mo. na. eff. l. 6. §. pē. secus si non relinquit filios.

Feudū potest dari à uasallo in dotem, secundum Pa. in capitu. nuper à nobis, de don. inter uirum, & uxo. Intellige in quo filia succedit, non autem quando non succedit, secundum Ioan. And. in d. c. nuper à nobis. infra, Emphyteosis. §. 10. Rem autem emphyteoticam dare potest pater in dotem, sine consensu domini, secundum Spe. ti. de loca. §. nunc aliqua. non tamen plus iuris transfertur, quam ipse habeat. in d. cap. nuper. nec soluet laudemium, quia est necessaria alienatio, secundum Gul. & Bar. in l. & ideo. ff. de condi. furti, & dari potest etiam extraneæ. & si inæstimata detur, soluet laudemium, sed æstimata tantum filię dari potest.

10 Maritus potest uxorem repellere, nō soluta dote sibi promissa, secundum Hostiē. in d. c. per uel. stras. quia dos propter onera matrimonij sustinēda datur. in d. c. per uel. stras. ex quo cōcluditur, q. non tenetur eā ducere, nisi soluatur dos. Si tamen eam sine dote ducat, tenetur eā alere, secundū conditionem personæ uxoris, ut dicit Inn. quia suā personam tradidit, non tamen potest repellere quo ad redditionem debiti coniugalis.

Mulier

11 **Mulier** constante matrimonio dotem donare non potest, text. l. astante. C. de do. secundum glo. neq. dos, uel donatio propter nuptias possunt alienari, etiam consentiente uxore, nisi interueniat iuramentum sine ui, & sine dolo sponte praestitum. c. cum contingat, de iur. iuran. l. s. Circa uero rem immobilē, si est estimata, uel eam alienare potest, quia est emptitia, nisi fieret estimatio, ad sciendū quantum esset deterior res facta soluto matrimonio. l. si inter. C. de iure do. & in dubio praesumitur primo modo, ut glo. ibi. Si uero non fuit estimata, non potest alienari, nisi in casu primo dicto, scilicet uxore consentiente, & uel ex prouocatione socii ad diuisionē fundi dotalis, qui communem cum eo habet fundum. C. de fun. dota. l. fin. uel quando alienat simul cum uniuersitate, uel si pro necessitate alienat, aut in utilitatem uxoris conuertat, uel uxor cōsentiat post biennium secundo. Hec ibi, in d. l. si, & l. i. & d. c. cum contingat, in glo. dummodo sint uiro alia res, ex quibus ei cōsultare possit. C. ad uelle, autē, siue à me.

12 **Si** mulier iurauit nō alienare dotem, neque donationem propter nuptias, sine causa rationabili, & iudicis autoritate, nec cōsentire alienationi, & postmodum cōsentiat cum iuramento de non contrahendo, sine autoritate iudicis sta-

bit primo iuramento, secundum Hostien. in d. c. cum contingat. Et debet intelligi quod nō contraheret propria autoritate, secundum Hostien.

13 **Mulier** propter adulterium, a uiro per iudicē ecclesiasticū separata perdit dotē. Si uero propria uoluntate, uel maritus propria autoritate adulterio existere notorio eam expellit, ipse lucratur dotem, nō autem quando per iudicē secularem separatur, quia non est iudex cōpetēs. lo. An. in c. si de fo. com. pe. Eodem modo dic de uiro adulterante, qā perdit donationē propter nuptias, similiter uxor perdit donationem, quam debebat lucrari ex pacto facto soluto matrimonio, & paraphernalia. quamuis quātum ad hoc ultimum, quidam teneant contrarium, quia sumus in penali-bus, & appellatiōe dotis nō uenit paraphernalia, hec oīa intellige si tamen fuerint reconciliati, uel tātum alter peccauit, secus si ambo, etiam secrete: in d. c. plerumque. Neque quando uir & uxor se iurauerūt, & tacerēt, eorū heredes possunt hoc allegare, quia fingitur reconciliari.

14 **Si** uxor amisit dotē propter adulterium, & post probatur qd matrimonium nullū erat propter impedimentum, non recuperabit dotē. Non enim debuit uiolare neque matrimonium, neque speciem matrimonii. Et hec omnia eliciuntur ex d. c. plerum

15 **Mulier** ingrediens balneum cū alio uiro, & uir cū alia muliere, perdit mulier dotē, & uir donationem. c. non oportet. d. 81. in glo. nisi uxor habeat filios, quia tunc filii habebunt dotem, quō ad proprietatē, & alia bona matris, secundum lo. An. in d. c. plerumque.

16 **Vidua** petens dotem à fratre marito, repellitur per exceptionem de fornicatione, secundum lo. And. in d. c. plerumque. fecit enim iniuriam defuncto.

17 **Pater** si nō est stipulatus dotē restitui propter adulteriū filiae, perdit, non autem si est stipulatus, quia tunc post mortem uiri habebit dotem, & nō antē, quia nemo debet puniri, neq. lucrari ex alterius peccato, secundum lo. An. supra.

18 **Maritus** expellēs propria autoritate uxorem, adulterio nō existente notorio, soluet mītoū quod accepit uxor ante sententiam pro alimentis. Non notorium enim nō priuat ipso iure, sed requiritur sententia. l. post contractum. ff. de donatio.

19 **Maritus** uxorē in adulterio repertam interficiēs, perdit dotē, quam debebat lucrari propter adulterium, secundum Bar. in glo. l. si ab hostibus. ff. sol. ma. tri. nisi ex statuto, uel consuetudine licebat interficere. l. qd er go. ff. de le. i. §. si heres. Similiter si fuit in dolo, uel in causa suę mortis. Idem dic de uxore

aduersus uirum, secundum Bar. supra, nec obstat l. si quis in gra ui, quia ignoscitur ei ad minorem pēnā, non ut in totū releuetur.

20 **Quando** extraneus à muliere, id est, qui eam non habet in sua potestate, constituit dotem mulieri, & est stipulatus dotem sibi reddi: soluto matrimonio, ad ipsum dos reuertitur: sed si nō fuit stipulatus, dabitur mulieri, quia uidetur ei donasse, ut est tex. not. in §. accedit. l. unica. C. de rei ux. acti. Quod si mulier ipsa de suo proprio constituit dotē, tunc ad eā dos reuertitur. Fingitur enim stipulasse, in d. l. unica. Si uero pater pro filia dotem cōstituit, & est stipulatus, reddat ad ipsum, si nō est stipulatus sibi reddi, sed simpliciter constituit, si filiam emancipauit, erit filię dos, si autem filia premoriatur, actio cōpetet patri. d. l. unica. etiam liberis existētibz ex ipsa filia, secundum Vin. & p. l. dos à patre. C. sol. ma. No. quod mortua muliere intestata deficiētibz liberis, & propinquis, uir succedit uxori dotemq. lucratur, & econuerso. l. i. C. unde uir & uxor. In aliis autē casibus dos ad mulierem, & donatio propter nuptias ad uirū redit, nisi consuetudo approbata obstat. in d. c. donatio. quę cōsuetudo in omnibus casibus predictis seruari debet.

21 **Si** filia perdit dotē sine culpa, & dolo, eius pater tenet eā iterū dotare, aliās secus, secundum Bart.

Bar. in l. si cum dote. ff. sol. ma. §. si post. A simili, si filius ex culpa sua legitimam consumpsit, pater ei non tenetur amplius, ut d. Bar. C. de colla. autem. quod locum.

22 Fructus pignoris ratione dotis non computantur. c. salubriter. de usu. Vide Pa. in d. c. uestras. multa enim de iis tractat.

23 Vxor stante matrimonio, in quibusdam casibus potest dotem repetere, ut si maritus in insulam deportetur, secundum Pe. de pa. 4. sen. d. 41. uel si in exilium mittatur extra regnum. l. ubi. C. de iure dot. uel si bona sua omnia uel pars publicatur. l. si marito. ff. solu. ma. Si uir etiam sine culpa sua ad inopiam uergat, modo ipsa non sit dotem consumptura, secundum commune opi. ut d. c. per uestras. Si substantia mariti non sufficit ad satisfaciendum doti, & creditoribus. l. si constante. ff. solu. matti. Si maritus ita se habeat, quod ad inopiam uergat. in d. l. ubi. uel si maritus incipiat male uti substantia sua, etiam quod esset ditissimus. Bart. in d. l. constante. Et non solum mulier in predictis casibus potest agere pro dote, sed etiam pro donatione propter nuptias, ut est text. in d. l. ubi. Si tamen mulier a principio nupsit pauperi, uel uergenti ad inopiam, uel male utenti suis rebus, repetere non poterit, quia semel mores eius approbauit. Bar. tamen in d. l. constante. contrarium te-

nuit, quia uxor per tacitum pactum, non potuit sibi praeiudicare, quia dotem integram mulieribus manere, publice utilitatis est.

24 Dos consistens in rebus immobilibus soluto matrimonio statim solui debet: si uero in rebus mobilibus, infra annum, secundum Pa. c. 3. de dona. inter uir. & uxor. & si uxor interim non habet unde uiuat, ab herede mariti alii debet. in d. l. unica.

25 De privilegiis dotis, uide Sil. ibi. §. 12. & Tab. §. 18. Non licet marito ad paupertatem uergente, etiam iubente iudice, dare pecuniam mercatori cum salute capitalis, ut in de uir. & uxor recipiant lucrum, quia contractus est usurarius, nec hoc habetur in dicto c. per uestras. sed potius oppositum, iuxta gl. quamuis Ioan. An. & Car. in d. c. teneant quod est contractus licitus. sed c. dicit lucrum honestum. infra. usura. §. 17. 1. 2.

26 Ecclesia potest disponere de dote non solum in fauorem uiduarum, ut in c. nuper. de dona. inter uir. & uxor. sed etiam mariti petentis dotem sibi promissam. d. c. per uestras. Alii arbitrantur quod tantum accessorie debet cognoscere. de do. inter uir. & uxor. c. 1. 2. 3.

27 Confessio, qua uir constanter matrimonio se recepisse dotem fatetur, non ualet, nisi appareat de numeratione, quia uidetur donare, secundum Bal. l. 1. c. de dona.

dot. promiss. Si tamen maritus faciendo testamentum, legaret uxori dotem, expressa certa quantitate, uxor eam omnino habebit, etiam licet probetur quod niquam fuit soluta, ut not. Ang. Are. in lit. de leg. §. sed si uxori. Quod uidetur uerum, nisi uir esset non soluendo suis creditoribus. Pro dote, omnia uiri bona hypothecata sunt. de pig. c. ex literis. & propter uiri, aut patris malecium non perditur, ut not. gl. in dicto c. ex literis. etiam si sit crimen lese maiestatis. C. ad Liuliam maie.

D V B I T A T I O.

1 Dubitatio provenit ex eo, quod quis in utraque partem rationes habet: & ideo neutri parti consentit, secundum Th. 3. sen. d. 17. a. ult. dubia tamen semper in meliorem partem interpretanda sunt, secundum Th. secunda secunda. q. 60. a. 4. quia habere malam opinionem de aliquo, sine rationabili causa, est contemnere, & ei iniuriam facere, & si esset cum determinato iudicio de re mortali, esset peccatum mortale. infra. ludicium. §. 8.

2 In dubiis, ubi uersatur periculum animae, tutior pars est eligenda, secundum Pa. in c. iunioris. de spon. & quod est certius in ipsis tenendum.

3 In dubiis ut in irregularitate, excommunicatione, & huiusmodi, ubi agitur in foro animae, uel in foro quasi poeniten-

tiali, & non ad poenam proprie, sed ut a ministerio abstinatur, secundum Pa. in c. cum tu fili. de testi. debemus potius interpretari quod sit irregularis, & sic de aliis poenis. In foro autem cotioso debemus interpretari, quod non maxime ubi agitur de poena, quia in poenis mitior interpretatio est facienda. c. odia. de re. iu. lib. 6. & sic intellige Inno. in c. ad audientiam, & iura per eundem allegata.

4 Dubia uerba, secundum proferentis intentionem sunt accipienda. c. in ambiguis. de re. iu. & ut res potius ualeat, quam pereat. c. abbate. de uer. sig.

In re dubia fidei, auctoritas Ro. ecclesiae requirenda est. c. palam. d. 11. & in re dubia in persona, uel in facto, uel in iure, nullo modo sententia est ferenda. c. iudicante. 30. q. 5.

5 Dubio existente in iure matrimonii, tutius est contra statuta hominum dimittere copulatos, quam diiungere coniunctos contra statuta Dei. c. licet. de testi. In rebus quoque ambiguis, absolutum non debet esse iudicium. c. habuisse. 33. d.

D V E L L Y M.

1 Dvellum, id est, duorum bellum, indicens, & acceptans, siue pro ueritatatis manifestatione, siue ad uirum ostentationem, siue spectaculi gratia, siue ad propulsandam ignominiam, siue ad terminandam litem civilem, uel criminalem, peccatum mortale

tale est. Quia eligitur percussio proximi, & expositio propria, & aliena vite, mortis periculo, absque sufficiente causa. Eodem modo dico, quando decem contra decem pugnant propter eandem causam. Si tamen quis iniuste inuaditur, potest bellando se tueri. Similiter licitum est bellum iussu duello definire, quando habes iustum bellum, uidet se succumbere: utitur enim uiribus suis prout melius potest. hanc Caie. ibi. sed dissiluius in secunda secunda. q. 95. circa fi.

1 Principes concedentes duellum, mortaliter peccant. si tamen ex rationabili causa permittant, sicut permittunt meretrices, secus esset.

3 Duellum prohibetur, c. monomachia. 1. q. 3. Et Matt. 4. ubi dicitur, non tentabis dominum Deum tuum. Et mortaliter peccant omnes dantes auxilium, consilium, & fauorem, & ualentes prohibere ex officio, & non prohibentes, nisi (ut dictum est) ex rationabili causa non prohibeant: & omnes aspicientes, & de tali actu delectantes, mortaliter peccant, secus quando displicet.

4 Clericus duellum puocare debet deponi, estque irregularis, & si mors, uel mutilatio non interuenierit, episcopus potest dispensare. c. 1. de cle. pug. in duell. etiam si alium pro se pugnare faciat, est irregularis. c. 1. eo. tit.

Et mandans, consulens, uel defendens, si sequitur homicidium, uel mutilatio, est irregularis, in dicto c. 1. Dispensat tamen episcopus cum clerico in beneficio habito, uel de nouo habendo, solum pro sustentatione, si ne tamen animarum cura, in dicto c. 1.

Si quis cogatur inire duellum, aliter ut suspectus de aliquo crimine occidatur, hoc dicit Archie. flo. 4. titu. 4. circa fin. de mente Rayn. citatis multorum opinionibus non esse licitum, & talem mortaliter peccare, licet inuiti intret duellum, & solum ut uitam conseruet. & idem uidetur sentire Tho. supra. minus peccat nihilominus, quam si sponte iniret.

6 Morientes in duello, si appareant signa contritionis debent sepeliri in sacro, quia non prohibetur nisi morientibus in tornamentis, & quia poenae non sunt extendenda, ideo non debet extendi ad morientes in duello, nec etiam in hastiludio. Hanc uiam sequitur Pa. in capitulo secundo, de tornea. & communiter alii Summistae.

7 Idem dic de indicio ferri candentis, & aquae bullientis, quia eodem modo prohibetur, de purg. uulg. ibi uide. & secundum Tho. ubi supra.

D V L I A.

D V I A, & Hyperdulia, supra Adoratio. §. 8.

Ebrie

EBRIETAS.

1 Ebrietas uoluntaria, & praecognita, ob delectationem in potu immoderato uini, uel eius quod inebriare potest, secundum hoc communiter est mortale peccatum, quia homo imponit sibi necessitatem uinculi tollentis rationis usum. Si autem non sit intenta, uel praecognita, non est mortalis culpa. Similiter si sit non propter delectationem, sed ratione medicinae excusatur, & non est mortalis, & excusatur a peccatis ex tali ebrietate proueniens, nisi talia sint prauius, & non prouisa. Nam talis sciens suam conditionem, debet providere, ne possit talia committere, quando erit ebrius. Quando autem ebrietates est culpabilis, non excusatur a peccatis sequentibus, licet ea aliquantulum alleviet. Dat enim operam rei illicitae, ideo sibi imputantur mala sequentia.

2 Ebrietas non plena, ut cum quis est bene confortatus, & sibi uidetur quod domus mouetur, quando est uoluntaria, non est mortalis, licet sit grane peccatum, citra tamen mortale, quia ratio non obumbratur. Hanc secunda secundum mentem Tho. secunda secundae, q. 10. a. 1. & 4. Caie. ibi.

3 Qui semel uoluntarie inebriatur mortaliter peccat, sicut qui frequenter, ideo non prima, neque secunda, uel tertia uice est mortale, sed tantum quando sciens, & uolens incurrit, licet docti dicant, quod qui frequenter inebriatur peccat mortaliter. Praesumitur enim quod qui frequenter inebriatur, percipiant uirtutem uini, & sic presumptiue loquuntur, & non ut uere est.

4 Dans operam, ut aliquis inebrietur, siue propter solatium, siue propter aliud, nisi fieret ratione medicinae, cum debitis remediis, ne ex hoc exponatur alicui peccato mortali, secundum Ar. flo. 1. par. tit. 5. cap. 3. §. 1. mortaliter peccat. c. culpa. de iniur. & dam. da. peccato enim consentire uidetur mortali.

Inebrians ob sanitatem consequendam, & medicos hoc consulens, cum debitis remediis (ut dictum est) non peccat mortaliter, secundum Caie. quando aliter procurari non potest sanitas: etiam hoc elicitur ex Thom. secunda secundae. supra. licet Archie. floren. supra, & quidam alii, uideantur oppositum tenere.

Clerici ebriosi deponuntur, si sunt in sacris, & moniti non desistant. Si sunt in minoribus priuantur communione. de ui. & hone. cle. cap. 4. crapula. & cap. clerici. Et miles propter ebrietatem remouetur a militia. L. omne delictum. ff. de re mili.

7 Clericus non debet bibere uinum sine aqua, & in uno prandio: tantum trina portatione debet esse contentus, sicut mandatur in d. ca. 4. crapula. & c. quando. 4. 3. d. ubi Pa. mouet dubium, an contrarietatem mortaliter peccet. & concluditur, quod tantum mand

mandatur temperare se à vino, ne inebrietur, ideo non peccat mortaliter contrarietas, nisi propter ebrietatem, uel contempnui, uel si se periculo ebrietatis, uerisimiliter exponit.

- 8 Ebrius, cuius ebrietas peccatum non fuit, occidens, uel mutilans, non efficitur irregularis (licet aliqui dicant oppositum) sed quia in cle. unica. de homi. excipiuntur furiosi, quod occidens non incurrit irregularitatem, de qua specie uidetur esse ebrius, ideo non uidetur quod tales incurrant. Hoc sequitur Pa. c. quia diuersitate. de concess. præben. & Ange. etiam quod ebrietas fuerit peccatum, Rich. in 4. d. 11. & Tho. tenent, quod incurrit, quando ebrietas fuit peccatum, etiam, citra mortale. infra, Irregularitas. §. 6. 7. 8.

- 9 Gesta per ebrium, quando non est compos mentis, non tenent, secus quando non est propriè ebrius, licet sit confortatus, scit tamen quid agit, quantum ei per iuris misericordiam succurratur, secundum gloss. in cap. ex literis. de diuor. nec potest matrimonium contrahere, secundum Veruer. eo quod non potest consensus liberum rationis habere, secus si rationis usu non omnino careat.

ECCLESIA.

- 1 Ecclesia quæ dicitur catholica, & non habere maculam, neque rugam, quæ tem-

pore mortis Christi fuit tantum in beata uirgine. cap. quantum. d. 31. & hæc circa bonos mores, & ea, quæ sunt fidei, non potest errare, supra, Consiliu. §. 3. & Caie. secunda secunda. quest. 1. a. 1. ad 3. dubium.

Ecclesiam solus Christus fundauit, eius ministerium commisit Petro, & successoribus eius in ædificationem, & non in destructionem, secundum Thom. 3. lib. de re. prin. cap. 1. & quilibet tenetur inherere ecclesie tanquam regulæ infallibili, secundum Tho. secunda secunda. q. 1. & in canonizatione sanctorum, pie creditur, non errare. ibi, supra, Colere. §. 3.

Alia est ecclesia materialis, uidelicet cathedralis, id est, episcopalis, uel principalis, quæ dicitur matrix, alia est parochialis, id est, baptismalis, ea. uenerabili. de uerbo. sign. & cap. ex transmissa. de rescrip. quomodo consecratur, & à quo, supra, Consecratio. §. 1.

Nemo ecclesiam ædificare potest, sine licentia episcopi, qui primum lapidem ponit, figit cruce, cimiterium designat, sufficienter petit dotem, sine qua ecclesia consecrari non potest, ea. nemo. el. 1. & cap. placuit. de condi. d. 1. exceptis ecclesiis medicantiu. Et sufficit pro dote assignare unum prædium, pro uno pari bonum, totaliter liberum. cap. 1. de cen-

Exempti, in locis non exemptis, non possunt construere oratoria,

toriam, ecclesias, uel capellas, sine diocesano licentia, nec in sic constitutis celebrari facere, uel celebrare tempore interdicti, in casibus non expressis, alias per ordinarium compesci debet, & propter hoc, si eorum cōseruatores sententias ferrent contra ordinarios, non ualeret. de priuilegiis. cap. autoritate. lib. 6. In locis uero exemptis, nullus ædificare potest sine licentia sedis apostolicæ. in d. cap. autoritate. De erectione altaris. supra, Altare. §. 1.

Ecclesia in alieno solo fundata, domino fundi sciente, & non contradicente, erit omnino libera, & sibi imputetur. ar. in cap. si feruus. d. 5. 4. Si uero dominus ignorauit, ecclesia remanebit libera, & consecrata, nec efficitur censualis laico, ædificator tamen tenetur dominum seruare indemne, uel etiam episcopus, si ponendo primum lapidem, uel eam consecrando fuit negligens. in d. cap. nemo. & 14. quest. ulti. ca. comperimus. Quod si solum erat alterius ecclesie, uel collegii, debet ei restituere hoc modo, quod ecclesia consecrata, sit ei subiecta, quo ad ius patronatus. in cap. apostolicos. 1. quest. 1. & 17. q. 4. e. quest.

Ecclesia reparatione indigens, si portionem ad fabricam habet, de ea debet reparari. cap. unio. 10. quest. 3. quod si non sufficiens, & alii in ea beneficium conferre debent. cap. 1. eod. titu.

in quo standum est dispositioni maioris partis capituli. cap. si. de his quæ sunt à ma. parte capis. & ubi est consuetudo, tenetur laici facere expensis propriis, cum ibi percipiant sacramenta, & audiunt diuina. cap. quicunque. is. q. 7. & possunt compelli seruare talem consuetudinem. ea. ad apostolicam. de simoni. Intellige tamen quando populus non eger. Vide Pa. cap. 1. de eccle. ardi.

Ecclesia præcipue consecrata, oratoria, monasteria, & huiusmodi, ad secularem habitationem, uel prophanos usus, non debent reuerti. cap. quæ semel. 15. questio. 3. nec hospitalia ad alium usum. cap. ad hæc. de relicto. de lignis tamen, & lapidibus destructi monasterii, potest dormitorium, uel alius honestus locus constitui, secundum gloss. in d. cap. quæ semel. supra, Consecratio. §. 11.

Oblationes factæ capellæ, cedunt ecclesie parochiali, infra quam est sita, secundum Pa. cap. pastoralis. de his quæ sunt à præla. Ex hoc inferit Anto. de Butr. quod oblationes factæ imaginibus, in muro alicuius parochie, cedunt ecclesie parochiali, quando scilicet sunt iunctu ecclesie parochialis, alia non. Et oblationes, quæ sunt celebranti in ecclesia alterius, sunt rectorum illius ecclesie, nisi sit episcopus proprius illius, uel archiepiscopus, in tota prouincia, secundum eundem Anto. de Butr.

infra, Oblatio, §. 1.

10 Quicquid fuerit emptum, de pecuniis ecclesiarum, est ecclesiarum, e. 1. 12. q. 1. quia statim acquisitum sit ecclesiarum, nec poterit alienari, licet ante potuisset pecuniam, qua emittendum, alienare: inuito pietatis, siue sit emptum nomine ecclesiarum, siue nomine alieno, ca. 1. de pecu. de. Nec differt, an pecuniam ecclesiarum habuerit futurum, uel ex deposito.

11 Ecclesia pro alienis debitis non potest obligari, nec eius possessiones, & qui obligauerit, erit suspensus ab administratione temporalium, & spiritualium, de solut. ca. 1. hanc tamen sententiam episcopus poterit relaxare, quia Papa non reuertatur, ca. nuper, de senten. excomm. hanc tamen poena episcopos non comprehendit, e. quia periculo sum, in 6. de senten. excomm.

12 Nullus propter aliquod ius, quod habet in ecclesia, magna eius utilitatem impedire potest. cap. cum accessissent, de conslit. Quomodo de nouo usurpantes regalia, uel collectas in ecclesia, sunt excommunicati, infra, Excommunicatio, §. 8.

13 Clericus recipiens ecclesiam à laico, uel retinens collatam, si monitus non resignauerit, ab officio, & beneficio suspenditur, & deponendus, si contumax perseuerauerit, laicus uero excommunicandus, e. praterea, de iur. patr. supra, Beneficium, §. 17.

14 Legatum factum ecclesiarum con-

seruanda seu monasterio, debet solui cum fructibus medietatis, secundum Pa. in cap. nos quidem, de testa. quia tex. d. cap. dicit, quod debent solui sine diminutione, hoc enim est in fauorem ecclesiarum, uel monasterii, quae si fuissent constructa, ita reliquisset tunc, & non in diem.

15 Ecclesia parochialis non potest conferri illi, qui 25. annum non attigit, & collatio ipso facto nulla est, & tenetur qui assumitur infra annum fieri sacerdos, à tempore commissionis, & ademptae possessionis, alias est priuatus, & uacat. Tenetur etiam residere, licet in hoc possit episcopus dispensare ad tempus, ex causa, cap. licet canon. de elect. in 6. Episcopus propter studium potest dispensare ut non promoueat. supra, Beneficium, §. 4. §. 5. Si uero taliter assumptus, non potuit ordinari aliquo adueniente impedimento, sine culpa tamen sua, non incidit in poenam. d. ca. licet, secundum Ioan. Andr. in regula, imputari, de re. iur. in 6. in mar. Quomodo donatio in finitum potest fieri ecclesiarum absque infirmatione, autent. colum. 1. de non alien. aut permut. re. eccles. §. si minus.

AEDIFICARE.

Potest quis aedificare in re sua, etiam cum alterius no-cumento, dummodo animo iniuriandi hoc non faciat, nec peccat, nec tenetur illi de aliquo, quia qui utitur iure suo, nulli iniuriam

injuriam facit. Si autem animo iniuriandi hoc facit, conueniri potest actione iniuriarum, ut l. fin. ff. de iniur.

1 Aedificans in solo alieno, ordinariè perdit aedificium, & efficitur eius, cuius est solum, inslit. de re. diu. Intellige si sine licentia, uel scienter, uel non bona fide hoc fecit, quia si bona fide credens in proprio fundo aedificare, in conscientia secundum aliquos, dominus fundi tenebitur, uel fundum eidem uendere, uel satisfacere pro expensis aedificii, iuxta arbitrium boni hominis, si tamè dominus fundi potest hoc facere sine suo damno, alias non credo teneri in conscientia.

2 Aedificans de rebus ecclesiarum in fundo alieno, habebit aedificium, & solum, tunc enim solum credit aedificio, ut in capitu. apostolicos. 11. quaestione secunda, secundum Ioan. Andr. Ecclesia tamen soluet precium fundi, supra, Ecclesia, §. 6.

3 Habens ius, uel causam in re domino, ut emphyteota, feudatarius, & huiusmodi, & aedificans in fundo alieno, in quo tale ius habet, non perdit aedificium, uel expensas, quando aedificium erat eidem necessarium ad ampliore usum, quia dominus ei tenebatur, not. inslit. de re. diu. §. ex diuerso.

4 Aedificans in proprio fundo de alieno, suum erit aedificium, per l. adeo quidè, §. cum in suo, ff. de acquir. re. do. Sed si fuerit

condemnatus, restituet duplum: in d. §. ex diuerso, de iure uero, assumptionem, & ita etiam in conscientia.

5 Intendens piscationi, si aedificat casam in litore maris, erit sua quando durabit, l. in tantum, ff. de rerum diuisio.

6 In alieno potest quis aliquid facere, quando sibi prodest, & alteri non nocet, secundum Angel. de Aretin. inslit. de lego. fencia cani, tollens, secus si noceret. C. de seruit. & aqua. laquam. Et contra, nemo potest facere in suo, quod sibi non prodest, & alteri nocet, De aedificatione castrorum, infra, Emphyteosis. Quando aedificans, aedificium tenetur demoliri, ff. de oper. no. nuntia. l. prator ait.

ELECTIO.

Electio canonica, nominat euocationem alicuius personae, ad dignitatem, uel fraternalitatem, seruata forma canonica, ca. cum in cunctis, e. o. titu. & secundum Hostien. Et dicit Pa. in rubrica, de postu. quod est magna differentia inter electionem, & postulationem, ita ut qui de iure potest eligi, non debet postulari, & nihil faciunt electores illum postulantes, quia tenentur ecclesiarum providere, & de meliori, & meliori modo, quod per electionem fit. Potest tamen ille qui eligibilis est, postulari, si alicuius alterius praecessit electio, secundum eundem Pa. ibi. Est alia differentia, secundum

Pa. in d. c. in cunctis, quod postulantur possint recedere à postulatione, & variare, quousque suspensio sit presentata: c. bone. eo. tit. nō autem sic in electione. c. publicato. de elec. quia in electione; ex quo est publicata, & conclusa, ex acquiritur ius electo, non autem sic in postulatione est acquiritur ius.

1 In postulatione solenni, debet seruari forma electionis, que sit per scrutinium, §. quia propter. in d. c. in cunctis. Fratres tamen predicatorum, habent privilegium Sixti quarti, quod incipit Regimini, ut superiores possint quando electiones veniunt ad eos causa confirmationis, confirmare illum, quam cognoscunt quocumque modo per literas eligentium, quod maior pars consentit in eundem quocumque modo.

3 Eligens aliquem in prelatum, in conscientia tenetur eligere, que credit esse sine mortali peccato, & quem credit ad tale officium, pro hic, & nunc, & pro tali collegio magis idoneum omnibus, qui possunt eligi, & haberi, aliter mortaliter peccat eligens, etiam quod bonum eligat, dimissum meliorem, quia personarum acceptor est, secundum Caiet. in summa, iii, in principio, & Tab. electio. primò. §. 11.

4 Idem dicendum de prouisorio pastoris, quando absque electione, uel postulatione prouidetur, per eandem rationem. Secus de confirmatore, quia ipse

non eligit. Tenetur tamen de postulatis æqualiter, dare quem meliorem credit, sicut dictum est, ratione eadem.

Electio officialis secularis (ut Prætoris, & huiusmodi) debet fieri de persona, ad tale officium idonea, & oppositum sciēter, uel negligentem faciens, mortaliter peccat, quia notabiliter reprobamur, ex malo rectore, secundum Caiet. ibi. Et sufficit idoneum eligere, etiam prætermisso meliorem. Melius tamen esset meliorem eligere. In electione uero officialium communis, debet seruari iustitia distributiva, ut melioribus, qui propostur, detur uox: aliter mortale est, nisi ex imperfectione actus, secundum Caiet. ibi.

6 Quelibet congregatio debet sibi de iure communi eligere prelatum, nisi consuetudo sit in oppositum, c. 1. de elec. etiam si duo, uel tres tantum fuerint in d. c. r. Immo ut tenet glo. in c. de postulatione. Inn. Host. & communiter doct. ius universitatis in uno solo omnibus aliis mortuis, uel excommunicatis, uel huiusmodi, potest remanere, & coram testibus uotum suum exprimere, & eligere, dummodo seipsum non eligat, quia notaretur de ambitione, per c. uestras. de iure patrona. Secus quando consuetudo, uel privilegium stant in contrarium.

Electores de communi consensu, possunt communicare in eligendi in electione, que immittit, si

net, si tamē omnes consentiant, quia uno contradicente non ualeret, secundum Pa. c. scriptum. eod. tit. col. 1.

8 Electione instante, si dubitatur de aliquo an habeat uocem, & commode non potest recipi probatio, admittatur protestando, quod uox eius ualeat, si & in quantum appareat postmodum eum debuisse interesse, & sic non nocet, secundum Pa. in c. Cumana. de elec. not. 6.

9 Unus non potest habere uocem, in duobus collegiis, nec prelatum unum collegii, potest habere uocem in alio collegio, secundum Pa. in c. constitutis. de elec. no. secundo, nisi aliter consuetudo haberet, uel unum de penderet ab alio, ut in c. si de relig. domi. Vide ibi Pa. & Innocen. qui dicit, quod standum est consuetudini.

10 Si priuati, uel inhabiles ad eligendum, non uocentur, licet nondum sit discussum, an sint priuati, tenet electio, secundum Pa. in c. 2. de elec. Sufficit enim quod postea possint conuinci. Secus si essent priuandi.

11 Multi priuantur potestate eligendi. Primò, qui sunt in maiori excommunicatione. c. constitutus. de appel. non autem in minori. Secundò, suspensi ab officio, c. cum dilectus. de consuetu. non autem suspensi à beneficio tantum. c. apostolica. de excep. Tertiò, interdicti, c. cum inter. de elec. Quarto, quibus sine licen-

tia superioris eligere est interdictum. de elec. c. si. Quintò, qui scienter in loco interdicto celebrauerunt, nisi super hoc sint priuilegiati. c. is qui. de senten. excommunicato. libro 6. Sextò, qui in ea uacatione, indignum scienter elegerunt. de elec. c. innouunt. Idem si peccauerunt in postulando. c. scriptum. eo. tit. pro ea uice sunt priuati potestate eligendi. Si facta nominatione secuta est postulatio, aliter si non est secuta, c. perpetuo. eo. ti. libro sexto.

12 Quando omnes sunt priuati potestate eligendi, in prima uice deuoluitur hæc potestas ad uicariorem, sed si aliquo accidenti electio facta, per superiorem non habet effectum, redibit potestas ad primos, purgatus est enim eorum uitium, secundum Pa. in c. cum Vintonien. de elec. Item qui peccauerunt in forma electionis, iure eligendi pro ea uice, debet priuari, c. quia propter. eo. ti. Septimò, qui ætatem debitam non habent, masculi ante 14. annum, femine ante 12. nec in hoc masculina ætatem supplet. c. ex eo. de elect. in 6. tam in tex. quam in glo. Octauò, qui per laicalem abusu elegerunt. c. quisquis. eo. tit. Nonò, non eligentes infra debitum tempus. Decimò, laici conuerti, non possunt eligere, secundum Lud. qui allegat d. c. ex eo, nisi antiqua consuetudo hoc haberet, secundum Inno. in c. 2. de Insti. Idem tenet Fede. consilio 107. Item qui non sunt professi,

racitè, uel expresse in locis regularibus, per d.c. ex eo, nec qui per suam ecclesiam, uel eorum constitutiones prohibetur. Item qui non sunt in sacris, in ecclesiis collegiatis secularibus, uel regularibus. Conclude tamen sic, in ordine prædicatorum, ex declaratione capituli generalis, & non ex constitutionibus, qui non est in sacris, non habet uocem in electione. Non professi nullo modo habet uocem, etiam ex consuetudine, conuersi professi, de iure non habent, licet ex antiqua consuetudine possint habere. Clerici seculares non subdiaconi, non habent. Clerici in regularibus professi, non prohibetur de iure communi, etiam si non sint in sacris. In ordine prædicatorum, prohibentur omnes ante quartum annum à professione per suas constitutiones, etiam licet sint in sacris.

13 Elector absens, iusto impedimento detentus, potest unum, uel plures procuratores ad eligendum instituere in solidum, tamen aliter non admitterentur, & quod procurator sit de collegio, quia extraneus, capitulo nolente, non potest deputare. Neque potest per literas notum suum exprimere, & non oportet quod procurator institutus, eligat unum nomine suo, & alterum nomine procuratorio, quia nihil ualeret nisi dominus spirituale mandatum dedisset de aliquo nominando, quia tunc illum nomine

domini, & alterum suo nomine poterit nominare, c. si quis, de elec. in 6. & tenetur talis procurator optimum eligere, sicut professe, nisi de aliquo nominato habet mandatum, secundum Pa. in c. constitutis, & 3. c. de app. in ordine tamen prædicatorum, non admittitur elector, nisi sit præsens, neque per literas, neque per procuratorem. Si tamen in eodem conuentu, ubi fit electio essent infirmi, qui non possent esse præsentis, scrutatores, ad eos tamen accedere, prout in eorum constitutionibus continetur. d. 2. c. 1. Et secundum Hosti. scrutatores debent accedere ad infirmos, qui sunt in ciuitate, & eorum uota inquirere. Et dicuntur præsentis secundum eum, qui sunt in horto, uel in ciuitate. ff. de procu. l. 4.

14 Electiones in cathedralibus, uel regularibus ecclesiis, infra tres menses fieri debent, aliter electio deuoluitur ad superiorem proximum, qui si infra dictum terminum non elegerit, ad alium superiorem, & sic deinceps usque ad Papam deuoluitur, in cap. ne pro defectu, eo. tit. nisi iusto impedimento sint detenti. In ordinem prædicatorum, secundum eorum constitutiones, tenentur infra mensem eligere, aliter ad prouincialem deuoluitur potestas prouidendi, qui nisi infra tres menses prouiderit, ad generale deuoluitur. Multa circa hoc Tab. electio. l. 7. quomodo de

bet presentari electio, & quomodo electus habet consentire.

15 Electio ante sepulturam prædecessoris fieri non debet, c. bonæ memorie. el. 2. si tamen fieret, ualeret secundum glo. ibidem.

16 Electio facta de nocte, non tenet, secundum Pa. in c. 1. de clan. spon. quem sequitur Feli. in c. consulant. de offi. deleg. col. pe.

17 Electio in quocumque loco honesto, maxime secundum consuetudinem, potest fieri. c. causis. de elec. dummodo non sit locus clandestinus, quia electiones in cameris per occulta conuenticula factæ, reprobantur. c. 2. & c. transitus. di. 7. 9. secundum Hosti. debet seruari consuetudo.

18 Electio, & postulatio, facta in loco interdicto, secundum Arc. in c. in nomine. 23. di. non tenet, oppositum tenent Vgo. Verzel. lo. An. & communiter doct. quia sunt quidam contractus, & probant quod ualeant, per c. 1. de postu. præla.

19 Ad electionem uocandi sunt, qui sunt præsentis, debent, non sunt, & possunt interesse. Absentes sunt uocandi, & expectandi secundum consuetudinem. c. coram eo. quæ si est, quod non uocentur, non sunt uocandi de necessitate, & tenet electio, secundum Pa. in d. c. coram. & c. Cumana. c. tit. & quando sunt uocandi uerbo, uel scripto, uel signo consuetudinem, & qui nolunt, non sunt cogendi. Et si uocati infra com-

petentem terminum non uenerint, non sunt ultra expectandi, cum mora in electionibus sit damno. c. cum inter. de elec. Vide tamen plenius Tab. electio primo. §. 10. & 11. Quomodo uocati nolentes comparere, non sunt computandi in numerum absentium, seu eorum, qui sunt de capitulo.

20 Si quis de electoribus contempnus, non fuit uocatus ad eius petitionem cassanda est electio, potest tamen si uult eam ratam habere. c. quod sicut. eo. Et quilibet elector potest renuntiare uoci suæ, sicut iuri suo. C. de pact. l. si quis in scribendo.

21 Eligens, quem credit esse in mortali, mortaliter peccat, quia talis secundum Th. secunda secundæ. q. 185. a. 3. non potest uti prælatura. Cõcordat Cane. ubi supra, & Feli. in c. quannus. de officio deleg. & Pa. in c. constitutus. de appel. el. 3. ubi dicit, quod peccat mortaliter eligens pro alio, si non eligit optimum, ergo eodem modo, si pro se eligit.

22 Eligens aliquem, de quo non habet notitiam nec per se, nec per alios, qui cum ipso conuersati sunt, non saluat conscientiam suam, secundum Pa. in ca. bonæ memorie. el. 2. de postu. præla. & de elec. c. scriptum. & consequenter mortaliter peccat.

23 Redditur quis indignus ad prælationem, ex quocumque mortali peccato, secundum Th. quol. 82. si excommunicatus maiori excommunicatione est, per c. con-

fitutus. el. 1. de appel. uel minor. per c. fi. de ele. ex. mi. Si est suspensus, uel interdictus, uel interdictus uolator. c. 1. de post. prela. & c. conditatus. de consue. Si irregularis. c. ex eo. de electio. in 6. si illegitimè natus, nõ competentis ætatis, & literaturæ. c. cum in causa. de elec. uel habet alia impedimenta circa ordinados. suprâ. Clericus. §. 7. Beneficium. §. 30. Si propter uitium personæ sit reprobatus. de elec. c. super eo. non autem si ob processum uitiosum. cap. innotuit. eo. Si est episcopus, qui eligi non potest, sed postulari tantum. c. fi. de post. prela. Si religiosus non professus expresse. c. nullus. eo. tamen nouitus in episcopu potest eligi. in d. cap. nullus. lib. 6. si sit alterius religionis. de elec. Cle. 1. & religiosus de ordine medicatũ transiens ad non mendicantẽ, non potest in prælatum eligi.

24. Electio de habente prædicta impedimenta, ipso iure est nulla, excepto primo, tamen si crimen sit occultum non inducens irregularitatem, potest tenere, quando vero est graue, & manifestum, non ualet electio, secundum P. in d. c. innotuit. Vide Feli. in cap. delectæ. de excess. col. 2.

25 Eligens excommunicatum mi
nori etiam, est priuatus ipsa vice
electione, & triennio ab eccle-
siastico beneficio suspensus. in
d. c. in cunctis.

26 Habens aliquem defectum ex

dictis, secundum Pa. in c. suscitatus. de rescrip. si non est amplius oculus, sed manifestus, uel per sententiam, uel aliter, tenetur manifestare, ne eligatur, uel confirmetur. Si autem est oculus, & impedit officii, uel dignitatis exercitium, tenetur manifestare, alia peccat, & venit plectendus, ut si est bigamus, uel homicida, quia etiam quod sunt oculi, non possunt ministrare. c. si de temp. or. de biga. per totum. Si autem tale impedimentum non est, aliter dicitur, ut de infamia. Idem dicitur de omni alio defectu oculi, cui prouideri potest, sine manifestatione. infra. Episcopus. s. r.

27 De modo formandi scruti-
nia, accipiendi voces, collatio-
ne, ac scrutinii publicatione, &
huiusmodi practica, quia confel-
soribus parum prodest, præter-
mitto: si tamen uis scire, uide
Summisas, & præcipue Tab. Ele-
ctio. i. §. 18. usq. 4. & ad c. quia
propter de elec. & Pa. ibi.

28 Si quis cogeretur eligere cer-
tam personam, electio illa ipso
iure esset nulla, quia voluntas
ibi non fuit libera. c. ubi pericu-
lum. §. ecce. lib. 6. eo.

29 In electionibus, postulationibus, & huiusmodi, in quibus ius eligendi oritur, voces incerte, & conditionate, seu alternatim, puta dicendo, consensio in quem talis consensit, vel si talem non potero habere, consensio in talem, vel dicendo consensio in Ioan, vel Petrum, & huiusmodi, non

DOI

non valent, & electionibus, in 6.
eo. Nec nocet debent per fabas
dari, quia non posset sciri quæ sit
senior pars, quæ ualidat electio-
nem: per text. ca. ecclesia uestra.
eo. & secundum Pan. ibi.

30 Publicato scrutinio, variari non
possunt voces, ergo à contrario
sensu, à ante publicationem pos-
sunt electores variare, & alios
nominare. cap. quod sic. de elec.
quia nominato, iam nullum eius
acquisitum fuerat, potest tamen
post publicationem, qui non con-
sensit, consentire in eum. In po-
sultatione autem possunt varia-
re, usquequo presententur supe-
riori, ut supra, §. i.

Electio illius, qui requisitus
consentit electioni de se hēndæ
antequam fieret, cassanda est,
quia præsumitur ambitiosus. Et
cum post penitentiam, eo. Neq;
potest quis seipsum eligere, quā-
vis iurasset meliorem eligere, &
talem se esse crederet, neq; ele-
ctus debet cōputari in numero
eligentium, cum nullus seipsum
eligere possit. d. c. Cumana licet
forte locum habeat, quādo per
noiam compromissi procedetur,
ut in s. i. §. 2c.

32. Electus administrans ante confirmationem, remouendus est, per e. qualiter. eo. Pan. ibi dicit, quod talis non perdit ius ipso facto sibi acquisitum per electionem, sed per sententiam debet irritari: sed nunc per textum e. anariz. lib. eo. uidetur indubitatum, quod talis electio ipso facto sit irrita. Di.

cit enim sic tex. Nullus decet-
ro, administrationem dignitatem,
ad quam electus est, priusquam
celebrata de eo electione cōmū-
tur sub nomine iconomatus, vel
procuratoris, aut alio de nouo
quæsitū colore in spiritualibus,
uel temporalibus, per se, uel per
aliū, pro parte, uel in totum, ge-
rere, uel recipere, aut illi se im-
miscere præsumat, omnes illos
qui contrafecerint, iure si quod
in eis per electionē quæsitū fue-
rit, decernentes eo ipse priuatos.
Excipitur Papa in cap. licet. eo. &
ultramontani in concorditer ele-
ctus, qui sub Papa immediare
est. c. nihil. eo. & ita de ultram-
ontano, quando Papa esset ultra-
montes. Si autem administrat se-
cundum Jo. And. in nouella, su-
per 8. ex spirituali iure, uel ex
consuetudine, quia pertinebat
ad eum administratio episcopa-
tus uacantis, tunc non incurrit.
Ponderanda sunt bene uerba sin-
gula textus.

33 Si religiosus electioni de se la-
tens ad praelationem extra suum
monasterium, uel ecclesiam non
petita, & obtemperantia con-
senserit, electio ipsa uiribus eua-
cuatur, & praelati religionum
irrequiritis conuentibus possunt
hanc licentiam dare. in 6. cap. si
religiosus. eo.

14 Quando in scrutinio voces di-
viduntur, & sunt duæ election-
nes, illa de iure communi valet,
quæ melioribus, & pluribus me-
ritis adiuvatur, c. licet. eo. tit.

Elea

- 31 Electio etiā uia cōpromissi fieri potest, & quomodo fiat habetur in d. c. quia propter. c. c. causis. 1. & 3. not. Quomodo cōpromissum dupliciter possit fieri, uide Pan. in d. c. quia propter. §. 2. & Tab. electio. 2. §. 1. usque ad 4.
- 36 Electio facta per communem inspirationem, requirit quod omnes cōsentiant, uno enim contradicere, non ualet, quia nō uidetur à Deo facta. ar. 8. q. 1. c. non est nouū, & hoc tenent cōmuniter doct. & bene. De eius forma, & modo, uide d. c. quia propter.
- 37 Electus, sub pœna mortalis peccati tenetur cōsentire electioni de se factæ, secundum Ric. in 3. quol. q. 21. Primò, quando à superiore per obedientiā cogitur. c. nisi cum pridem. de renon. Secundo, quando secundū cōscientiā suam uidetur imminere grane damonū, & periculum animarū nisi assentiat. 8. q. 1. c. in scripturis, ut quia nō est, uel non inuenitur, qui possit, aut uelit procurare salutē animarū. Tertiò, quādo per uiam illicitā refugit, ut quia fugit, uel fingit aliqua, & c. nisi hæc instinctu spiritus sancti faceret. His autē casibus celsantibus si refugiat ob humilitatem, reputans se indignū, meretur. Concordat Thom. quol. 5. d. 12. infra. Episcopus. §. 1.
- 38 Electio Papæ nunc ad cardinalē pertinet. c. licet. de elect. & c. ubi periculum. in 6. de elec. & toto collegio cardinaliū deficientē

te, ad canonicos, & clericos lateranen, quia Papa est episcopus lateranen. Dicit tamen Aug. de Ancho, quod in tali casu congregandū esset conciliū per imperatorem, reges, & principes. Vide tamen Pan. in d. c. licet. Et possunt eligere unum de collegio, & etiam qui non est de collegio secundum Aug. de Ancho. ut patet in d. c. in nomine. Et debent eligere meliorem pro regimine, quem credunt, modo existimetur bonus, & doctorem precipue in theologia magis, quam in iure, secundum d. Aug. Et Clemens quintus, ut patet in cle. ne Roman. de electio. ne quis cardinalium per exceptionem excommunicationis, suspensionis, uel interdicti excludi possit, ab electione ordinauit, & multa alia, ut ibi patet. Vide.

39 Electio imperatoris à solo Papæ, secundum d. Aug. potest fieri, ex iusta, & rationabili causa, & propter electorum negligentiam, uel discordiam, & propter electi bonitatem, & decentiam, aut Christianitatis, & pacis prouidentiam, aut hereticorum, schismaticorum, uel humilium modi audaciam reprimendam. Papa enim est uicarius Dei, cuius imperator est minister, & potest Papa ex rationabili causa electores imperatoris instituere, & institutos remouere, imperatorem electum confirmare, & confirmatum deponere, ut Stephanus Papa 2. fecit transiens

rens imperium à Constantino, & Leone, ad Carolum magnum, ut dicit glo. in cap. venerabilem, de electio. De electione monialium, uide Sil. electio. 1. §. 6. & 7. Admittuntur ad electionem moniales completo anno 12. si sunt professe, in qua electione tantum fit collatio numeri ad numerum, nō meriti ad meritum, neque zelus ad zelum.

ELEEMOSYNA.

1 Eleemosyna secundum Magistrum in 4. senten. d. 15. est opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione, unde est actus charitatis mediante misericordia. Et secundū Tho. secundā secundā. q. 31. a. 1. secundum quod diuersæ sunt necessitates proximorum, diuersa sunt misericordiarum opera, quedam corporalia, quedam spiritualia correspondētia necessitatibus corporalibus, & spiritualibus, & his uerbis continentur. Visito, porto, cibo, redimo, tego, colligo, condo. Hæc respondent corporali. Correspondentia autem animæ sunt hæc. Consule, castiga, instrue, sol, dimitte, fer, ora. Et spirituales sunt corporalibus potiores, ceteris paribus, secundum Tho. supra.

2 Non facere eleemosynā quando quis habet de superfluo naturæ, & personæ, & quando pauperem in extrema necessitate uidet constitutum, mortale est, secundum Caie. ibi in summa. 3 Superfluum intellige considera-

tis sumptibus secundum decetiam sui status, filiorum, familie, euentuum, heredum, & huiusmodi, ita quod hoc attento, raro apparet aliquem superfluum habere. Attende etiam extremam necessitatem, quādo scilicet apparet, quod propter carentiam rei necessariæ, quis moreretur cito, nisi subueniretur, & non apparet qui subueniat, tunc subueniendum est, nec ultra expectandum, quando de eius uita desperabitur. Sed not. (quia uidetur esse aliqua dissonantia inter dicta Sancti Thomæ in secundā secundā. quæst. 32. ar. 5. & 4. senten. d. 15. & aliis locis, quæ tamē non est.) quod duplex est superfluitas, naturæ scilicet & personæ. Similiter duplex necessitas in pauperem, uidelicet naturæ, & personæ. iuxta hanc distinctionem pono duas conclusiones, quarum prima est: Habes superfluum naturæ, & personæ, tenetur de præcepto illud erogare pauperibus, etiam si non patiantur extremam necessitatem naturæ, secundum Thom. 4. senten. d. 15. quæst. 2. a. 1. quol. 4. Secunda conclusio: Patienti extremam necessitatem naturæ, qui habet superfluum naturæ, etiā quod non sit superfluum personæ, tenetur dare sub præcepto. ex 8. Thom. ibi, supra. Vide Caie. in quol. de eleemosyna, ubi ostendit Thom. non sibi contrariari.

Concludo igitur secundum Thom. 4. senten. d. 5. quæst. 2. a. 1. quol.

quol. 4. secunda secunda. quæst. 128. Pet. de palu. & communiter doc. in 4. suprà quos uidetur etiã sequi Ar. flor. a. par. tit. 1. cap. 24. quod qui habet superflua quo ad naturam, & quo ad decetiam sui status pro se, & familia, & nõ subuenit necessitatibus aliorum non tantum extremis, sed & magnis, quas nouit, mortaliter peccat. uidetur enim facere contra illud præceptum, Quod superest date eleemosynã. Luc. 11. Secundò qui habet de superfluo naturar, & si non secūdum decetiam sui status, & non subuenit pauperibus, quos in extrema necessitate nouit, mortaliter peccat, cū dicat Amb. Pãscet fame morientem, si non pauperis, occidisti. Et quod dictum est de eleemosyna corporali, dicendū est etiam de spirituali, cum quis suffragari potest miseriam animæ patienti, quæ gravior est corporali.

4 Eleemosynam facere de necessario natura, sine quo uita propria non potest conseruari, secundum Tho. secunda secunda. q. 32. a. 6. non licet, nisi personæ magnæ, per cuius conseruationem, ecclesia uel respu. sustentaretur: tunc enim liceret subtrahere sibi pro sustentatione illius, laudabiliter tamen, & non necessario.

5 Eleemosynam dare non possunt, qui nec donare, quia de proprio fieri debet, sicut scriptū est, De tua substantia fac eleemosynã. De seruis, famulis, ancillis,

dicat Thom. secunda secunda. quæst. 32. a. 8. quod ecclesiam facere non possunt, nisi quatenus à superiori eis fuerit commissum. Si tamen habent aliquid proprium, de hoc possunt dare eleemosynã. Si imminet magna necessitas, & non est tempus recurrendi ad superiorem, possunt, secundum Pa. c. si quis, de fur. uel si aliquem uidet in extrema necessitate constitutum, etiam contra superiorum prohibitionem possunt dare eleemosynam, secundum eundem Pan. ubi suprà. & gl. in c. non dicatis. 12. q. 1. Imo possunt furari, & rapere, ut dicitur, & hoc facere tenentur, bono tamen modo, & dare pauperi, quia in tali casu, omnia sunt communia, secundum Tho. 4. sent. d. 15. suprà. & secunda secunda. suprà. Possunt etiam de uoluntate domini expressa, uel præsumpta, ut quia habent administrationem commissam à superioribus, ar. in 1. filius familias. ff. de dona. intelligi tamen, secundum Tho. in 4. sent. suprà in quantum datur eis commissio. Item possunt dare in illa necessitate, in qua dominus eius teneretur. Debemus enim existimare, quod qui libet uelit facere ea, ad quæ tenetur. Item quādo de licentia superiorum peregrinatur, uel sunt in scholis, possunt eleemosynas facere, quas alii peregrini, & scolares communiter faciunt, ar. in c. præterea. de off. deleg. suprà. Donatio. §. 3. Idem dic de religiosis prælati

prælati subiecti, & filiis familiaribus, secundum Tho. 4. suprà.

6 De uxore dicit Thom. ubi suprà, quod si præter dotem habeat alia bona, uel ex proprio lucro, uel quocunque alio licito modo, potest dare eleemosynã, aliis non, nisi de rebus paruis, ex quibus uir non sit pauperior, nisi expresse ei prohiberet aliquas facere eleemosynas, tamē in necessitate, & in illis modis supradictis de seruis, quod sunt quatuor, posset. Ultra hoc potest dare secundum consuetudinem, quia consuetudo dat iurisdictionem, licet maritus aliquando sic generaliter prohiberet, quia debet sane intelligi prohibitio, itē quando uir est crudelis ad pauperes, & tenetur dare, & non dari, tunc uxor dando, mariti negotiū gerit, & potest dare moderatas eleemosynas, & occulte. c. reuertimini. 16. q. 1. exemplo Abigail, 1. Re. 15. Item quando uir assignauit uxori certū quid pro uictu, & ipsa abstinet, de superfluo potest eleemosynam facere, nec debent computari expensæ, quia ad illas tenetur uir, ex dote, & gubernatione familie. Itē quando uir esset fatuus, & gubernatio domus ad uxorem pertineret, uel quando uir dedit uxori gubernationem domus. Prudenter igitur circa huiusmodi se habeat mulier.

7 Idē dic de minoribus à 21. annis, quia non habent plenariam administrationem, secundū Pet.

de pa. 4. sentent. d. 15. quæst. 4. a. 6. curatores tamē & tutores, bene possunt facere eleemosynã, sicut possunt remunerare bene meritos pupilli, & multo magis pauperes Christi, discretē tamē, de superfluo.

8 Subueniendum est prius ceteris paribus sibi coniunctis, secundum Thom. secunda secunda. suprà. a. 9. si aliqui alii essent sanctiores, uel uiliores, & magis necessitatem patientes, prius eis, quàm coniunctis non existentibus in tali casu, & quorum cura nobis non esset iniuncta, subueniendum esset, deinde suis, post notis, postea bonis, postea extraneis. Intellige semper ceteris paribus.

9 Cū quis factus est distributor aliquorū bonorū in pauperes, & ipse est pauper, potest de illis bonis sibi pro sua necessitate retinere, & alia distribuere, secundum Tho. suprà, ad primum. Peccatoribus etiã subueniendum est, ut eorum natura sustentetur, secundū Tho. suprà. ar. in c. quiescamus. 42. d. non autē ut in peccato foueantur, & sic intelligitur S. Tho. secunda secunda. ubi suprà, ad primum.

10 Eleemosyna non est danda ut quis ditetur, nec ut sit occasio negligentie, uel non laborandi, secundū Tho. suprà. ar. in c. episcopus. d. 3. §. 1. nec quādo creditur quod sit occasio mali.

11 Nō est furādū ut fiat eleemosyna, quia nō sunt faciēda mala, ut cuen

171 EMANCIPATIO.

euenient botia, ut in cap. forte, 14. quest. 5.

13 Eleemosyna est magis satisfactoria, quam oratio, uel ieiuniū, secundum Tho. 4. sent. d. 15. supra. & etiam, quam alia opera, ut peregrinatio, & huiusmodi.

14 In extrema necessitate magis deferendi sunt filii, quam parentes, secundum Tho. secunda secunda, supra. concordat Gof. & Host. propter beneficium ab eis receptū, & domini præceptum.

15 Licet de turpi lucro possit fieri eleemosyna, non tamen de re obnoxia restitutioni, secundum Tho. secunda secunda, supra. nisi in casu extremæ necessitatis. De hac materia, uide in Rosa aurea casu 57. & Sil. uer. eleemosyna. Eleemosyna debet fieri animo hilari, recta intentione, & pie, & sic dicitur liberare à peccato, impediendo ne fiat uel disponendo ad gratiam, secundum Thom. in 4. sent. d. 15. q. 2. a. 2. quol. 1. ad. 1.

EMANCIPATIO.

1 **E**mancipatio est relaxatio patris potestatis coram iudice cōpetenti, uolūate patris, & filii cōcursūte. in utriusq. præsentia. l. nō nudo. C. de em. l. i. instit. qui. mo. ius pa. po. sol. §. præterea.

2 Sicut pater cogitur emancipare filium ex causa: ita filius cogitur emancipari, licet aliter dicat glos. & male. Instit. quib. mo. ius pa. po. sol. in fi.

3 Quauis regulariter pater nō teneatur emancipare filium, nec filius possit compelli ut emāci-

EMPHYTEOSIS.

petur, fallit tamē in pluribus. Primo, quādo pater contra pietatē filium afficit uerbis. Secundo, quādo compellit eum peccare in corpus suū. Tertiō, si filius est arrogatus impubes, & pubes factus, probat nō expedire quod sit arrogatus. Quarto, si pater agnouit sibi relictum legatum, ut emanciparet filium, & in istis pater tenetur, ut not. Azo. in summa. C. de emāci.

4 Pater potest filium emancipare per procuratorem, ut nō. Bar. in l. Gallus. §. forsitan. ff. de liber. & posthu.

Filius emancipatus reuocatus in patriam potestatem propter alimenta non præstita patri, secundum Cyn. in l. filius. C. de ingra. li. de hac materia, quia parum ualet confessio, nō de si uis Summistas. Effectus patris potestatis ponuntur ab Angelo de Aret. instit. de pa. pote. & sunt sex.

EMPHYTEOSIS.

Emphtyeosis, quod sermone uulgari dicitur ad luellum, est contractus medius inter locationem, & uenditionem, per quem transfertur dominium in emphyteotam, relictō dominio directo apud dominum, secundum Pa. in cap. si de loca. & soluit emphyteota aliquid domino singulis annis. ff. si ager uelut. l. 1. dominium uerō utile remanet apud emphyteotam, & habet possessionem eius ciuilem, emphyteota uerō naturalem.

Contrac

EMPHYTEOSIS.

173

2 Contractus emphyteoticus differt à censuali, in quo & directū dominium transfertur, & constituitur, de relig. domi. differt & à feudo, quia in feudo dominus in personam uasalli ius habet, non autē emphyteote, & in aliis de quibus Tab. secundum, §. 1.

3 Ius emphyteoticum secundum opinionem Ioan. de Imo. in cap. si de loca. quæ est melior, transit ad extraneos hæredes, etiam in re ecclesiastica, dñmo modo sit data secundum illam solennitatem. ca. 1. de re. ecclesi. non alien. lib. 8. consuetudo tamen debet seruari, secundum d. Feli. in c. in præsentia. de proba. col. 12.

4 Emphyteosis concessa ab ecclesia pro se, & filiis, priuato, secundum Abb. in d. ca. in præsentia. non transit ad filios naturales, etiam si legitimarentur, nisi quando legitimarentur per sequens Matrimonium.

5 Quando quis accipit emphyteotum pro se, & filiis suis, nō intelligitur filie femine, sed tantum masculi, secundum Ioan. de Imo. in cap. si de loca. per dictum quoddā Arc. in c. si quis suadente. 17. quest. 4. ubi uoluit, quod in materia contractuum, masculinum non cōcipiat femininum, per l. ueteribus. ff. de pac. in quo & multi alii cōcordare uidentur.

6 Emphyteota nō potest dimittere rem emphyteoticam, & se liberare quādo uoluerit, secundum Paulū in c. indicatū. de immu. eccle. quia quod à principio

est uoluntatis, ex postfacto est necessitatis. l. sicut. C. de actio. & ob. nisi pactum, uel consuetudo, aliud inducat, & quod possit restituere, tenet etiam d. Feli. in c. quæ in ecclesiarij. de cost. co. 30.

7 Qui rem emphyteoticam habet, potest alteri dare in emphyteotum. instit. locati. §. ad eo. non tamen ita ut ipse sit liber à præstatione canonis, & si secundus emphyteota uult alienare, tenetur querere consensum directi domini, & nō primi emphyteote. ut not. gloss. in l. si. C. eo. d. & directus dominus debet habere laudemium.

8 Emphyteota cuiusq. rei etiā ecclesiasticæ, potest donare, aut legare meliorationes, quas facit in rem emphyteoticam, sine alia solennitate, secundum gloss. in cap. si de loca. & communiter doct. Permutare autem, uel pignor obligare, non est tutū sine cōsensu domini, quia multi doc. tenent quod nō possit, in l. si. C. de iur. emphyteo.

9 Emphyteota, potest uendere meliorationes etiam rei ecclesiasticæ, secundum Pa. in cap. si de loca. dummodo seruet solennitatem, uidelicet quod primo requirat rectorem ecclesiæ: secundō, demittat præsumptio, labantur duo menses ecclesia non respondente: quarto, non uendat personis prohibitis: quinto, quod non uendat nisi uti dominij: sexto, quod non prius ceciderit à iure non soluendo. Vide de

de hoc Tabu. ibi. §. 2. potest tamen dare fratri suo sine dicta solennitate, secundum Bal. in l. uoluntas. C. de fideicom. quando duo fratres habent emphyteosim paternam.

20 Potest etiam sine consensu domini dari in dotem filie, secundum Spec. tit. de loc. §. nunc aliqua. uer. 190. nec transfert plus domini quam ipse habet, per c. nuper. de dona. inter uir. & uxor. & idē dic in donatione propter nuptias, nec tenetur soluere laudemium, quia alienatio est necessaria, secundum Gul. & Bart. in l. & ideo. ff. de condi. sur. Similiter potest dari in dotem extraneæ, si non æstimata detur, & soluatur laudemium, sed æstimata non potest dari nisi filie.

21 Si alienauit emphyteota rem conditionaliter, uidelicet si domino placuerit, & si dominus uoluerit tantū dare, teneatur restituere, nō cadit in commissum, secundū Alberi. post Alber. Pap.

23 In re emphyteotica, propter bella, sterilitates, & huiusmodi, non fit recōpensatio annui census, nisi census esset ita magnus, quod non plus perciperetur, ac si res esset locata de anno in annum, secundum Bald. in l. C. de iur. emphy. Et dicit Bar. ibi, quod tunc non est propriē contractus emphyteoticus, quando datur tanta quantitas, quanta pro locatione. Si tamen substantia rei in totum periret, uel ab hostibus irreparabiliter raperetur, debet

ferri remissio, secundum glo. in dicto cap. fin. Et Pa. ibi. Idem dic de augmento, quia non augetur pensio in casu, quo non inquitur propter eius lesionem, secundum Pa. in d. cap. fi.

14 Destructa re emphyteotica (ut domo cōbusta) & reparata, destruitur obligatio, quæ erat super rem illam. Bar. in l. damni. ff. de damno infecto. §. si is, quia illud dicitur nouum.

15 Emphyteota non soluens per triennium, si est priuatus, cadit à iure, la. C. de iure emphyt. Si est ecclesiæ per biennium, nisi celeriter soluat, cap. fin. de locat. & si expectat libellū, uel requisiuonem, nō dicitur celeriter soluere, secundum glo. in d. c. si ista celeritas erit in arbitrio iudicis, & perdit omnes meliorationes, secundum Abb. consi. 73. uol. Si tamen dominus ei tenebatur in maiori quantitate, uel tanta, non cadit, secundum Pa. in cap. bona fides. de depo.

16 Dominus recipiens canonem ab emphyteota lapsio, pro solutione præteriti, postquam expulsi, non sibi præiudicat, secundum Pa. in d. ca. fi. si recipit etiam ante expulsionē, cum protestatione quod non intendit sibi præiudicare, non præiudicat. Si uerō non facit protestationem, sed simpliciter recipit, sunt uariæ opiniones: tamen de subtilitate iuris non præiudicat, quia in dubio non uidetur quis uelle renuntiare iuri suo, ut in ca. super hoc.

hoc. de renuntia.

27 Res emphyteotica reddita ecclesiæ propter non solutionem pensionis, potest iterum dari ei, qui cecidit à iure suo, sine aliqua solennitate, & causis requisitis in alienatione rei ecclesiastica, secundum Fed. consi. 184. & etiā eius heredibus, per tex. dict. ca. fina. & per consuetudinem, sed non alteri, nisi ecclesia per aliquod tempus fuisset in pacifica possessione, quod communiter fit spacio unius anni. supra, Alieno. §. 22.

28 Emphyteota, in quinque casibus cadit. Primo, si domino negat pensionem petenti, & negat se eius emphyteotam, quia magis debet operari contumacia expressa, quam tacita. Si ita expressum est de condit. & demon. Secundo, quando sine consensu domini uendit, & res emphyteotica tradita est, secundum Canonistas, in cap. potuit. de locat. & si essent duo domini, & cum assensu unius tantum uendit, pro altera parte cadit tantum, quia nō plus debet puniri, quam deliquerit. l. heres. ff. de his qui ut iud. Tertiō, quando res emphyteotica est data pro se, & filiis, & nepotibus heredibus, si filius, uel nepos refutat hereditatem cadit, ut not. Bar. in l. iur. iurandi. §. si liber. ff. de oper. liber. Secus si non ponitur hoc uerbum, & heredibus. Quarto, quando emphyteota moritur sine legitimis, relictis tantum na-

turalibus, sed limita, secundum Bartol. in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad treb. quādo emphyteosis est data ab ecclesia, non si à priuato. Quinto, quando non soluit canonem, ut supra dictum est. §. 15.

19 Si multi sunt, & omnes soluunt præter unum pensionē totam, non cadunt, secundum glo. in d. cap. fi. si non totam soluunt, cadunt omnes. Soluant ergo totam, & post agant contra non soluentem. Idem dic quando unus solum partē soluit, cadit à toto, nisi ob paupertatem, uel errorē hoc fieret, secundum communioem opinionem.

10 Laudemium est soluendum quādo res emphyteotica transit ad alium emphyteotam, quod nō debet excedere quinquagesimam partē pretii emphyteotice. l. fi. C. de iure emphyt. tamen de consuetudine est trigesima pars, quæ secundum Hoff. debet seruari, nisi in quatuor casibus, in quibus nō datur. Primo, quando heres adiit emphyteosim ratione hereditatis, si tamen non est extraneus, secundum Pet. Helix in quodā tract. Debetur etiā laudemium ab eo, qui ex donatione rem emphyteoticam habuit, secundū eundē Pet. Vido Spec. tit. de loca. Secundo, si ex antiqua causa traditur, secus si ex noua, quia ex antiqua causa non uidetur noua traditio. Tertiō, si emphyteota uendit, & re integra à uenditione retrocedit, non

soluitur, quia dominus non habet mittere noui emphyteotam in possessionem, & hoc uerū de æquitate, licet de rigore iuris sit aliter, secundum eundem Petrum.

Quartò, quādo alienatio est necessaria, ut in dotatione filiarum, sicut supra dictū est, §. 10. Quintò, quando habentes rem emphyteoticam diuidunt eam inter se, quod facere possunt etiam domino irrequisito, secundum Bart. in l. uoluntas, C. de fideicom. & hæc opinio melior, nisi consuetudo in contrarium obstat.

21 Ex deterioratione facta in rem emphyteotica ab emphyteota, si est notabilis, & perpetua deterioratio fundi, ut si uinea non putatur, uel arbores inciduntur, emphyteota cadit, secundum eundem Petrum, quia cessat causa, scilicet melioratio, propter quam datur emphyteotesis. Dominus propria autoritate non potest expellere emphyteotā, secundum Pa. in d. cap. si, quia emphyteota habet ius in re, ut in l. si ager uedi, licet quidā contrarium teneant, primum tamē melius est.

22 Quando soluitur laudemium de terra pauci ualoris, in qua sunt edificata magna palatia ab emphyteota, soluitur de palatium, & non de ualore tantum soli, quia domus cedit solo. l. 1. §. quod ait. ff. de superfic. Si emphyteota pro multis uult soluere annis, non tenetur dominus accipere, secundum Cyn. in l. 2. C. eodē. ius enim eius uideretur

adimi. Bart. tamen limitat, ut non procedat ultra tres annos, sed pro tribus annis futuris possit soluere. p. l. placuit. C. de fin. p. 2.

EMPTIO.

Emptio nominat alienationem quandam ex uenditore in emptorem, mutua uoluntate pretio interueniente, & dominium, periculum, & fructus, stant apud emptorem, quia uenditio iure acta est. Pa. in cap. cum dilecti. de empt. & uen. in gloss. si. & oportet quod pretium soluitur, uel detur hies de solutione. Aliquādo tamen periculum remanet apud uenditorē, ut quando fit pactum, uel quando dicitur quod ponatur in scriptis, antequam fiat scriptura, uel quando uenditur cum cōditione, quousque extat cōditio, uel ex dolo, in quo fuit uenditor, uel ex inexactitudine, ut si uendatur unus seruus, uel equus ex multis, sed non hic determinat, uel quia indiget degustatione, uel ex mora, quia uenditor est in mora tradendi rem ueditam, & pretium rei in emptione non attenditur secundum pretiositatem naturalem, quia una musca uina pretiosior est utulo mortuo, sed attenditur pretiositas rei, quo ad usum nostrum. Et hoc pretium tripliciter consideratur, quia una res quo ad usum uirtutem maiorem habet, quā alia, ideo carior reputatur: uel propter raritatem, quia aliam dicitur pretiosum.

§. 2. d. capit. legimus. uel propter complacentiam, uel utilitatem uendentis, uel tamen diuino, & mortali peccat, secundum Cai. ibi, nisi pro re minima. In iustitia enim committit, & proximum notabiliter lædit.

Not. est, quod pretium rei iustum secundum doc. dicitur, quod est secundum communē appretiationem, & est triplex, scilicet minimū, medium, & maximum, quod rigidum appellant, ut puta 12. 10. & 21. & quodlibet horum dicitur iustum pretium. Non enim pretium rerum in indiuisibili consistit, sed habet latitudinem.

3 Emere rem minus iusto pretio ex intentione emendi, seu soluendi minus iusto pretio pro hic, & nunc, mortale est, quia leditur proximus contra iustitiam, secundum Caiet. ibi. Et not. secundum eundem, quod pretium dicitur iustum, non solum quod communiter currit in illa ciuitate, uel loco, sed etiā illud quod nunc, & hic, sub hoc modo uendendi, uel emendi, potest communiter inueniri. Nam res quæ uenditioni exponitur uoluntarie, uidescit, uel aliquando emptores non inueniuntur, uel non adsumt pecunie, uel quia pauci tunc indigent. Nec redditur pretium totum ex eo quod quis cogitur ex necessitate uendere, nisi alia cōditio mala adsit. Fundamenta omnium horum, uide in Caiet. secunda secundæ. q. 73. a. 1. cum hic itaque regulis, infinitos casus solves, applicando eos occurrentibus.

Emens rem minori pretio citra dimidium, licet in foro ciuili excusetur, non tamen diuino, & mortaliter peccat, secundum Cai. ibi, nisi pro re minima. In iustitia enim committit, & proximum notabiliter lædit.

Emere iura aliena litigiosa, quantum liceat, tamen turpe uidetur, iusto nihilominus pretio debent enim, quod erit, id quod communiter inuenitur absque dolo, sicut in cæteris, restant ualeat, quantum uendi potest. Ex Cai. etiā si paruo pretio ematur, cum pauci emptores sint, iustum erit.

Emptio illicita redditur, quando non soluitur iustum pretium ex fraude, ut cum quis a rustico emit gemmā tribus solidis, ualentem decem aureos, quia rusticus eam non cognoscit, si autē cessat fraus, quia neuter eam cognoscit, sed quislibet se exponit fortunæ, & est in bona fide, uenditio est licita. Si etiam emptor illā cognoscit, & dicit uenditori, dabo tibi tantum, etiam quod ualeret mille aureos, & quasi plus ualeret, non uult id plus habere cum mala conscientia, sed ex dono uult habere, non uidetur iniuste emere, nec teneri ad restitutionem, ex quo dominus rei monitus cum protestatione, neglexit querere uerum ualorem rei, & emptor non tenetur explicare ualorem rei suæ, cū possit ab aliis inquirere. ex Cai. ibi supra.

Emptio etiam redditur illicita ex fraude, in substantia, quan-

titate, uel qualitate, ut si emit
uerum lapidem pretiosum pro
lapide intreo, uel equum bonū
pro infirmo, uel rem magnā pro
parua, ut terram pro quatuor in-
geribus, cum sit sex, secundum
Caiet. ibi. uide tamen diffuse, se-
cunda secunda q. 77. a. 1.

8 Redditur etiā illicita ex frau-
de, propter anticipatā solutio-
nem, ut cum quis uisori pretio
emit, quia prius soluit, habendo
respectum ad anticipationē so-
lutionis, non ad affirmationem
ualoris rei tempore assignatio-
nis, quia sic contractus esset lic-
tus, de usu, capit. nauiganti. Not.
tamen quod emens uisori pre-
tio, quia anticipat solutionem,
dummodo non emat minori
pretio, quam sit humile, iustitiā
non uiolat.

9 Res potest uēdiciarius, & emi
milius, quam ualeat secundū se,
ut quando est multū utilis nen-
denti, & commoda, potest eam
plus uendere, quia uendit non
solum rem, sed etiam propriam
utilitatem, & emere potest quis
uisori pretio, quia res parū sibi
utilis est, non tamen quis potest
carius uendere, quia est ualde
utilis res ementi, neque uisus
emere, quia res parū utilitatis
affert uendenti, quia neque uti-
litas aliena potest uendi, neque
aliena incommoditas cōparari.
Posset tamen emens sponte ali-
quid plus dare ex honestate,
propter utilitatem quam con-
sequitur, & uendēs minori pro-

tio dare, ex eo quod parū uis-
lis res sibi est, non tamen tenen-
tur, per rationem dictam.

10 Quando uendens, & emens
sciunt ualorē rei, & cessat fraus,
& non est talis necessitas, quā
excludat uoluntarium, & non
desit prudentia, ut solet fieri in
lusoribus, uel furiosis, & quod sit
ab eo, qui potest alienare, talis
contractus etiam in conscientia
est licitus, etiam si maiori pretio
uendatur, uel minori ematur,
quā sit iustum pretium, ex Pa-
in capit. quia plerique, de immu-
ecce. q. 9. post Innoc.

11 Vendere rem suam, quam quis
uenalem exposuit, secundū ue-
riorem opinionem potest cogi
sub certo pretio, de his, quæ ne-
cessaria sunt uitæ hominis, ut
quod macellarii tantū uendunt
carnes, & tabernarii tantū uinū,
& panē, & non plus, secundū Pa-
in c. 1. de emp. & uen. Et quia do-
mus, & uestes, necessaria sunt ad
uitam humanā, etiam de his po-
test statui certū pretiū, ut quod
pannus non plus pro brachio
uendatur, & c. ut infert Bar. in l. 1.
C. de epi. audien. Secus quando
nō exponit rem suam uenalem,
uel non subest necessitas, ut in l.
in iunctum. C. de contrah. empt.
habet, si adest necessitas, pos-
sunt exuberantes compelli ad
uendendum iusto pretio neces-
saria ad uitā hominis, quia tem-
pore necessitatis omnia uictua-
lia cōmunia esse debēt, & excu-
satur quis à furto. c. si quis pro-
pter

pter necessitatē de fur. eo enim
casu omnia sunt communia, &
necessitas legi non subest.

12 Homines qui uerē, & propriē
sunt serui, id est, qui non sunt sui
iuris, siue sint serui iore, uel em-
ptione, uel natiuitate, possunt
uendi, & emi, etiam quod paga-
nus, uel iudeus seruus baptizare
tur, quia secundum doc. & præ-
cipue Tho. baptismus nō aufert
conditionem seruitutis. 2. sen. d.
44. q. 2. ar. 1. ad 2. de consilio ta-
men deberent domini eos face-
re liberos, secundum Archi. flo.
3. par. ti. 3. c. 6. 6. 2. Quomodo au-
tē quis seruus efficiatur, & quot
modis fiant serui, uide instr. de iu-
re perso. §. serui. ff. de stat. homi-
libertas. & l. si qui.

13 Iudeus, uel paganus seruus iu-
dei, uel pagani, nō ad mercimo-
niam, sed ad seruendū, si bapti-
zatur, liberatur à seruitute tali,
nullo precio dato: si uerō est em-
ptus ad mercimoniam, & nō ex-
ponitur uenditioni infra tres mē-
ses, per baptismū efficitur liber
sine aliquo precio, sed si exponi-
tur, & nō inuenitur emptor infra
dictū tempus, liberatur 12. soli-
dis, id est, ducatis. c. 1. de iude. &
pa. ibi glo. 2. Si autem infidelis
emere Christianū, liberatur sine
precio. c. generalis. d. 5. 4.

14 Emi, & uendi possunt res spi-
rituales, ut uasa sacra, paramen-
ta, sepulchrum, & huiusmodi, nō
ratione spiritualitatis, uel bene-
dictionis, sed in quantum sunt
quidam res, ut pannus, aurum,

lapis, fundus, & huiusmodi, dum
modo nō interueniat irreueren-
tia rei sacræ, & ad sit necessitas,
secundum Tho. 4. sen. d. 1. q. 3.
a. 1. q. 2. & c. hoc ius porrectum.
10. q. 2. Quidam sunt in quibus
principaliter consideratur id,
quod spirituale est, ut oleum san-
ctum, aqua baptismalis, & hoc
uendere non licet, quia uendi ui-
deretur, quod est spirituale, ut
communiter dicitur, tamen di-
stinctio prius data, etiam in hoc
tenere posse uidetur, si ad sit in-
tentio.

15 Opera quæ habent pro prin-
cipio rem sacram, non possunt
uendi, ut celebratio, auditio cō-
fessionis, etiam principium, est sa-
cer ordo, secundum Tho. 4. su-
pr. quæ uerō habent terminum
spiritualē, & nō principium, ut
doctrina, possunt uendi. Et quan-
do datur aliquid pro primis ope-
ribus spiritualibus, ut pro missa,
debet applicari non ad spirita-
le, sed ad temporale, ut pro su-
stentatione, uel talibus infra. Si-
monia. §. 19. 3. 4.

16 Vendens scienter unam rem
pro alia ignoranti, ut uinū mix-
tum pro puro, uel aurum alechi-
micum, quod non habet ueram
speciem auri, pro uero, peccat,
& restitutioni tenetur tam de re
ipsa, quam de damno secuto, se-
cundum Tho. secunda secunda.
q. 77. a. 2. & mortaliter peccat la-
dens proximum contra iustitiā,
secus quando ignoranter hoc fit,
uel uendit sciens, quia sciens,

& consentienti, non fit iniuria de re. iur. lib. 4. Ex hoc infero, quod uendens unam rem pro alia, &que bonam, ad finem ad quem emitur, ut medicinam, & non excedit iustum precium, non tenetur aliter ad restitutionem, licet peccet non seruando fidem, non tamen damnum aliquid ementi infert. De fraude circa quantitatem, & qualitatem, dictum est supra §. 7.

17. Vendens rem uitiosam scienter, quando uitium est occultum ementi, damnosum uel periculosum, tenetur exponere ementi tale uitium, aliter peccat, & tenetur de damno, secundum Tho. secundum da secundum supra. Si uero uitium est manifestum, secundum Arc. flo. ementi, ut quia est cecus, uel cum usui rei, & si non competat uenditori, potest tamen competere alii, non tenetur tale uitium manifestare, dummodo diminuat de precio, quod iustum est propter tale uitium. Vnde uenditor potest sic fugi indemnitati non manifestando consulere, ne res sua plus debito uisior reddatur.

18. Si quis uendat equum lunaticum, sed occultum est hoc uitium emptori, & dicat, do tibi hunc equum pro ceco, claudendo, lunatico, & cum omnibus defectibus, nec uolo in aliquo teneri, & tamen emens credit ipsum dicere in omnibus falsum, quia uidet equum non esse cecum neque claudum, non tamen aduertit quod fit lunaticus, dicit Specu. in tit. de

emp. & uen. quod nihilominus tenetur, quia non specificiter pro palauit defectum, & emptori dux actiones contra uenditorem competunt. Vide Pa. in can. iustum. de re. perm. in 1. glo.

19. Si defectus est patens, tamen emptor non aduertit, uel quia est negligens, uel quia non est practicus, nihilominus tenebitur uenditor, secundum eundem Pa. supra, quia est in dolo, & non dixit uitium. Et quando morbus in breui apparet praesumitur fuisse, & tenetur, dolus enim praeponderat, ut in litem si obsecrator, ff. ad laquili. Et haec etiam ualent in foro contentioso.

20. Si emptor emisit rem uitiosam, etiam si sciuisset uitium, non tamen tanto precio, tenetur uenditor defalcare de precio, per actionem quantum minorum, secundum Pa. ubi supra. Quod si nullo modo emisit, tenetur uenditor restituere precium, & retro accipere rem, per actionem redhibitoriam, per quam receditur a contractu. Pa. supra.

21. Venditor non tenetur manifestare circumstantias de futuro, quae si adessent, facerent rem minus ualere, ut dicere, quod ueniunt multe naues cum grano, quod si scirent ementes, expectarent, & sic res sua uilesceret, secundum Tho. supra. huiusmodi enim circumstantiae non sunt defectus rei uendendae, ideo non est necesse eas manifestare.

22. Non est licitum mercatoribus inter

inter se conuenire, ut unus solus uendat, uel quod non uendant minori precio, secundum Host. & officiales non puniunt tales, uel concedentes licentiam praedictis, ut possint praedicta facere, puniuntur. l. unica. C. de mono. Secus quando hoc fieret propter utilitatem reipub. ut de sale, & similibus. Intelligit ergo quando hoc fraudulententer facit in damnum reipub. secundum Inno. in ca. significante. de pigno. Et hoc intelligendum est etiam de omnibus aliis artibus, & de procuratoribus quocumque modo, ut annona carius uendatur, ut puta impediunt mercatores portantes huiusmodi, & debent puniri, per l. 1. ff. ad lauliam, anno. Idem de eo, qui emit omnia blada, aromata, & huiusmodi, ut carius uendantur, supra, Arc. §. 3. infra. Monopolium, per totum. Hos omnes mortaliter peccare credo, quia contra bonum commune faciunt, & notabiliter proximum damificant, & sic contra proximalis charitatem.

23. Petrus fingit literas, in quibus continetur, quod hoc anno non est oleum in riparia, & eas pronunciat ut inueniantur, Titius inuenit, & credens esse uerum, omne oleum quod reperit ibi, comparat, sperans multum lucrari, & post multum perdit. Ad hoc dicitur, quod Petrus contra fraternam charitatem agens, si intendebat decipere mercatorem illum, uel aliter, non uideo quomodo a

mortali possit excusari, non tamen tenetur restituere damnum, quia Titius leuiter motus est, propter tales literas emendo hauiusmodi oleum, ideo sibi imputet damnum.

24. Quid si Socrates inueniat literas apertas, uel laceratas, missas Ciceroni, continentes quod in tali loco non sunt aromata, & quod querat emere, &c. & Socrates his lectis, festinat emere ante Ciceronem? Dico Socratem non peccare, nec ad aliquid teneri, sed prudenter fecisse, & hoc placet etiam Arc. flo.

25. Non licet rem emere ut statim uendatur cum lucro, non facta mutatione rei, temporis, uel loci, sicut faciunt, qui rem prius uendunt pro 12. quam emant pro 10. Si tamen re empti, accidat aliquem eam uelle statim, potest carius uendi, quam fuerit empti, quia iustum precium est diuisibile, uel quando uariatur modus, ut quia emit in grosso, & uendit ad minutum, uel quando statim mutatur precium. Potest enim accidere quod una res in principio mercati ualebit 10. & antequam finiatur mercatum ascendet usque ad 15. uel propter multitudinem ementium, uel quia parum est de illa re. in hoc sensu intelligendi sunt Archie. flo. & Ros. supra. & Sil. uer. emptio. §. 10.

26. Non licet aliquid emere, ut carius uendatur, quando lucrum est ultimus finis negotiationis, secundum

secundum Tho. suprà, 4. si autem hoc fiat propter aliquem honestum finem, ut pro sustentatione sui, vel familie, vel huiusmodi, licet infra, Mercantia, per totum.

27 Non licet clericis negotiari, secundum Tho. suprà, ad 3. suprà, Clericus, §. 10. 11. & secundum Pe. de pal. non excusantur à mortali, quia debent excommunicari, ut in c. nemo episcoporum, 11. q. 3. & si se non correxerint, debent deponi, ut in c. clericus, d. 91. & lucrum debent dare pauperibus, secundum Pa. in c. 1. ne clericus, & hoc secundum Ray. est de consilio tantum, & non preceptum, Caie. tamen, non vult quod peccent mortaliter, suprà, clericus, §. 11. Intellige prædicta de clericis beneficiatis, vel existibus in sacris, & de omnibus religiosis. Possunt tamen necessaria emere, & superflua vendere, quia hoc non est negotiari.

28 Per alios autem videtur quod possint exercere negotiationem, dando pecuniam mercatori, quia cessatio prohibitionis, quia non impediuntur hoc modo uacare diuinis, dummodo lucrum ordinent ad honestum finem, & sine fraude, quia sic nulli liceret.

29 Emere vel vendere negotiando in die festo non licet, computatur enim inter opera seruilia, c. 1. & si de feriis, nisi secundum Pe. de pa. in mundanis toleratis ab episcopo sciēte, vel propter necessitatem, secundum

Tho. secunda secunda, l. q. 12. 1. 4. ad penul. Ea enim quæ uelut quotidiano necessaria sunt, non prohibentur uendi, & emi. Neque in loco sacro, ut in ecclesia, licet negotiari, propter irreuerentiam, quæ committitur. Possunt tamen uendi candelæ, non propter auaritiam, sed pro satisfactione populi. Vide Arc. Ro. 2. parte. tit. 1. c. 16. §. 3. infra, Emunitas, §. 3.

30 Petrus dat Io. equum ad uendendum pro decem ducatis, & ipse Ioan. uendit pro 12. tenetur illos duos restituere Petro, quia salarium pro labore datum, debet sibi sufficere, secundum Arc. Ro. & Ro. in uer. emptio. nisi Petrus dixisset, uende pro 10. si plus potes habere, sit tuum, tunc non tenetur restituere. Si tamen excederet iustum precium, teneretur ementi, quem contra iustitiam damificauit.

31 Videntes, uel ementes cum falso iuramento, etiam in re minima peccant mortaliter, ratione falsi iuramenti, & mentientes similiter, si notabiliter lædunt proximum, est enim mendacium pernitiosum, infra, Mendacium, §. 1.

32 Venditor tenetur emptori de euictione, secundum Pa. c. si uenditori, de empti. & uen. nisi quando emptor post litem contestatam, non denuntiauit uenditori, ut eum defenderet, l. emptor, C. de euic. licet uenditor sciret litem motam. Secundo, quando emptor citatus, contumaciter absint

absint tempore sciētie, quia per contumaciam suam uidetur condemnatus in d. emptor, uel absente uenditore non appellauit. l. eremus, ff. de euic. Tercio, quando per iniuriam fuit lata sententia contra emptorem, quia iniuria quæ fit emptori, non contingit uenditori, uel si per uolentiam auferatur extra iudicialiter, l. si per imprudētiā, ff. de euic.

Quarto, si emptor compromissit, & contrariam sententiam reportauit. Quinto, quando emptor potuit uelucanere, & non iussit cepit. Sexto, quia lo sciēter rem alienam emit, nisi specialiter sibi de euictione cauere, l. si fundū, C. de euic. Septimo, si aliquid ex suo sibi contingat, ea, ad nostram, de re. ee. no. alie. Si autem fiat pactum, quod non teneretur de euictione, nihilominus re euicta tenetur ad precium, ut in l. ex empto, in fi. de ac. emp. & uen. ff. Intellige quando pactum sit in genere, secus si persona spectatur, uel causa una, secundum Ludo. Ro. infra, Euiclio, per totū.

33 Emptio ex aliena pecunia est ementis, si nomine suo emit, C. de rei uen. l. si ex ea, nisi sit emptum ex pecuniis ecclesie, ut in c. 1. 12. q. 3. uel de pecunia pupilli, uel minoris, à tutore, uel procuratore, l. 2. ff. quando ex factio tuto. Idem de emptis ex pecunia militis, C. de rei uen. l. si ut propositis. Idem de empto à matito, uel uxore, de pecunia sibi ab altero eorum donata, de hoc ui

de, ff. de dona. inter ui. & uxore. & limita ut Siluer. emptio, §. 12. Si res duobus uendatur, erit illius, cui primò traditur res, non cui primò uenditur, & idem in donatione, ar. in c. ex literis, de consuet. & l. quorū, C. de rei uen. uenditor autem tenetur crimine falsi, ff. ad l. cor. de fal. l. qui duobus, de hoc uide plenissimè la. in repe. d. l. quotiens.

EMVNITAS.

Emunitas ecclesie, est priuilegium ecclesiasticæ libertatis, uel personarum, uel rerum ad eam pertinentium, secundum Gofin summa, eo. tit.

Secularia placita, in ecclesia, uel cimiterio, non sunt trahenda, ecclesiastica tamē bene possunt, c. 1. de immu. ecc. Et sententia iudicis secularis data in ecclesia, ipsò iure est nulla, præcipue sanguinis, quæ sub anathemate ibi fieri prohibetur, c. cum ecclesia, eod. tit. si tamen sententia aliā sanguine sit ibi data per uiam uoluntariæ dispositionis, uel iurisdictionis, tenet, secundum Pa. in d. cap. cum ecclesia.

In ecclesia quis potest doctorari, si eundem Io. An. in c. decet, eo. tit. lib. 2. & tenent etiam contractus facti in ecclesia, secundum glo. in d. c. decet.

In ecclesia, uel cimiterio non debent fieri conelamationes, seditiones, impetus uersutatum, concitationes, publica parlamenta, &c. ut in d. c. decet. nisi pro

pro actu pietatis, secundum Ioan. An. ut refert Pa. in d. c. cum ecclesia, & mortaliter peccant talia facientes, quando ex se sunt mala, uel si faciant ex contemptu, uel impediendo totaliter diuinum officium, uel orationem, tempore suo, secundum Pa. in d. c. cum ecclesia, aliter non est mortale, maxime quando non aduertunt ad praedicta.

5 Ecclesia non debet incastellari, nec in propugnacula construere, ut inde fiat bellum, uel ibi recipiantur bellantes, nisi iusta necessitas ad hoc urgeat, & episcopo licentia ad sit. c. relinqui. de custo. eucha. Iusta necessitas est, ut boni uiri a malis defendantur. Pa. in d. c. cum ecclesia. Neque in ea, uel cimiterio, poni debent suppellectilia, uel hospitari, nisi urgente necessitate, aliter uidetur mortale in omnibus praedictis, ut in d. c. relinqui. non tamen est, ut dicitur infra. §. 22.

6 Facientes uolentiam in ecclesia, uel cimiterio, extrahendo aliquid uolenter, aut confringendo confinia, aut ui, uel furto auferendo aliquid inde, sacrilegium committit. c. quisquis inuentus. 17. q. 4. contra prohibitionem faciunt. c. sicut antiquitus. 17. q. 4. & mortaliter peccant, in d. cap. quisquis. An tales sint excommunicati, & quando, infra. Excommunicatio. 22.

7 Excommunicatus confugiens ad ecclesiam, gaudet privilegio immunitatis ecclesiae, quia non

excipitur, ergo cum simus in gratia, debemus & eos includere.

8 Seruus fugiens ad ecclesiam sine armis, ut domino se subtraheret, reddetur domino, praestito prius iuramento de impunitate, ut in c. inter alia. eo. ut. si uenit cum armis, continuo extrahetur. l. si seruus. C. de his qui ad ecclesia. promissa tamen impunitate.

9 Iudex fugiens ad ecclesiam, non gaudet hoc privilegio, quia non propter zelum fidei contigit, sed propter euasione debitorum, uel criminis, & haec uerior est opinio, secundum Panor. in d. c. inter alia. nisi confugiens peteret baptismum. Idem dicitur de quolibet infidelis. Alii oppositum tenent, quia hoc privilegium gratiosum est, & ita Sil. uer. immunitas. 3. §. 3. tenet, multos allegans doctores. Prima tamen opinio uidetur uerior, quia isti nulla reuerentia mouentur erga ecclesiam fugientes.

10 Clerici, & religiosi confugientes ad ecclesiam, possunt extrahi a suis prelati, qui eos zelo religionis querunt, non autem si querunt odio, uel ex alia mala causa. Panor. in d. c. inter alia.

11 Fugiens ad ecclesiam propter debitum ex tributo principis, non debet extrahi, sed ibi citari, & si non potest se defendere, procedatur ad missionem in possessionem bonorum, & ita intelligit autem de mandatis principis. §. publicorum, uide tamen Panor. in d. cap. inter alia. si uero sit debitum

bitum propter aliud, non extrahitur inuitus, secundum omnes. De modo autem procedendi sunt opiniones, sed hoc ad confessorum non spectat, ideo relinquatur causidicis.

12 Committens maleficium, & fugiens ad ecclesiam, non potest inde uolenter extrahi, nec amplius de illo maleficio, ad mortem, uel penam corporis, afflictum damnari, etiam si egrediatur sponte, & capiatur, secundum Panor. in d. cap. inter alia.

13 potest tamen pecunialiter puniri, uel alia pena extra corpus mulctari, & cogi ad poenitentiam, & satisfactionem peragendam, ita tamen quod non uolenter extrahatur, secundum ueriores opinionem, & sequitur glossa in cap. reum. 17. quod. 4. & sunt ab ecclesia tales defendendi, nisi sint publici latrones, ut pyratae, & qui stant in stratis ad depredandum, uel nocturni depopulatores agrorum, uel committentes maleficium in ecclesia, ut ab ecclesia defendantur, secus si extra ecclesiam, uel cimiterium committeret cum hac spe, ut in cap. fin. eod. tit. & licet loquatur de homicidio, tamen habet locum in aliis grauibz delictis, secundum Panor. ibi. Sed si commisit delictum in ecclesia, non cum spe defensionis, Panor. dicit, quod non gaudet privilegio. in d. cap. si. Alii tenent quod gaudet, & melius, per d. cap. fin. Caele. in uer. immunitas. uidetur

tenere cum Panor. quia frustra legis auxilium implorat, qui in legem committit. Item raptores uirginum, secundum Pe. de Ancha. homicida, adulteri, secundum iura antiqua, quando de istis tenetur secundum ius canonicum quod gaudent immunitate.

14 Confugientes ad ecclesiam non incastellatam tempore belli, non possunt capi, neque res eorum ibi repositae. ar. in d. cap. fin. nisi essent ad pugnandum, ut in d. c. sicut antiquitus.

15 In iusto detentus in carcere, & dimissus cum iuramento redeundi, si fugit ad ecclesiam, non potest abstrahi inuitus, sed potest absolutionem a iuramento, maxime si imminet periculum mortis, uel mutilationis, secundum Ioan. And. in addit. ad Specu. tit. de iureiurandi. Si uero iusto detineatur, compellendus est redire, secundum Bartol. in l. re legati. ff. de penis. non tamen ecclesia pati debet, ut inuitus abstrahatur, nisi praestita cautione, ut supra.

16 Abstrahens aliquem de ecclesia in casu non permissio, tenetur illum restituere, secundum Panor. in d. cap. inter. & ecclesia potest contra eum agere. in cap. minor. 17. q. 4. nec liberatur per praestacionem iuramenti, uel cautionis, nisi restituat.

17 Abstrahentes huiusmodi uolenter de ecclesia, de iure canonico debent excommunicari, & pecunialiter condemnari, & imponi

poni eis publicam penitentiam, nec restitui cōmunioni, nisi restituant, quem uolenter extra-
xerunt in d. c. maior. & sic mor-
taliter peccant. Idem dic de eo,
qui constringit, uel negat re-
quiem, uel uictum, uel uictum.
Not. quod ecclesia habet hoc
priuilegiū, & cōmuniū, & 40.
passus, si est maior, uel maior, &
30. si est minor, ut capella in d. c.
sicut antiquitus. Similiter & mo-
nasteria religiosorum, secundū
Ar. flo. & Hostien. licet non sit in
iure expressum, de his 30. passi-
bus capellæ, uide Hostien. in d. c.
quisquis. 17. q. 4. Et passus cōti-
net 6. pedes, secundum lido.
17. Fugiens taliter, faciet sibi ex-
pensas de suo, si habet, secundū
Panor. in d. cap. inter. quod si nō
habet, ecclesia prouidebit, secun-
dum Arch. post Vgo. in c. diffini-
tū. 17. q. 4. Debent ecclesiæ, pa-
stores, seruare uitam, & membra
illis qui consueiunt. 17. q. 4. cap.
constituimus.
18. Nota emunitatem fratrum præ-
dicatorum, quia nullus de ordi-
nibus mendicantium potest con-
struere ecclesiam, uel oratoriū,
uel cōstruere recipere, iuxta ora-
toriam, & ecclesiās dictorum præ-
dicatorum, infra spatium 140.
cannarum, & si secus factum fue-
rit, diruatur secundum priuile-
gium de. quia plerique, & c. cu-
ius autenticum est Bononiæ, &
Regii, in conuentu predicatorū.
19. Hæc emunitate gaudet eccle-
sia non consecrata, secundū Pa-

nor. & Hostien. in cap. ecclesia.
eod. tit. & hospitalia, ac oratoria
alia priuata, secundum Gofsi hu-
thontate episcopi, uel superio-
ris, sunt cōstruenda, secundum di-
ctum Gofsi in cap. si. de eccle. adi.
& placet Panor. in d. cap. eccle-
sia. & palatium episcopi, cap. id
constituimus. 17. q. 4. & eccle-
sia etiam interdicta, secundum
communiter doc. & corpus Chri-
sti, secundum Hostien. quia ibi
maior est ratio, licet in iure non
sit expressum.

20. Personales immunitates ma-
nifeste sunt, quod ecclesiasticæ
personæ sunt exemptæ à iudici-
bus secularibus, sunt liberæ à ma-
nibus uolentis suadente diabo-
lo, à pedagogis, & angariis, de
quibus infra, Excommunicatio.
1. 31. 38.

21. Reales emunitates sunt, quod
personæ ecclesiasticæ exemptæ
sunt à gabellis, pro rebus suis,
uel ecclesiæ, quas non negocia-
tionis causa deferunt, quod pos-
siones ecclesiæ non possunt
pro alienis debitis obligari, &
quod rustici non possunt eius ru-
ra deferere, & c. 3. eo. tit. & alia
quæ in iure ponuntur.

22. Violare ecclesiasticam emu-
nitatem quocumque modo, ex in-
tentione agendi contra liberta-
tem ecclesiasticā, quo ad locum,
& personas, siue in cōmuni, siue
contra talem ecclesiam, secundū
Caie. ubi supra, est peccatū mor-
tale, quia cōmittitur sacrilegiū.
si autem fiat non ex tali inten-
tione,

tionem, sed ex passione, adhuc
mortale est, nisi ex imperfectio-
ne actus, quia tunc esset ueniale,
ut cum parua iniuria sit loco, uel
personis sacris, nec sit cōtra præ-
ceptoriam prohibitionem, ut si
quis comederet in ecclesia sine
necessitate, uel hospitaretur, uel
faceret consilium, poneret li-
gna, & huiusmodi, & non ad-
est contemptus: per huiusmodi
enim non rei sanctæ magna fit
irreuerentia.

23. Tenentes banchum in eccle-
sia ad uendendū candelas, ima-
gines, & aliud, peccant mortali-
ter, quia domum Dei faciunt do-
mum negociationis, secundum
Caie. supra. non autem sic, si te-
nent in cōmuni, quod est do-
mus defunctorū. Ponere cande-
las in aliquo loco in ecclesia, ut
qui uult emat, ut cōmuniter fit
sine persona ibi stare, pro serui-
tio populi, siue avaritia, & paupe-
res portantes candelas per eccle-
sia, uel imagines, dūmodo nō te-
neant banchum, & qui propter
plurā retrahūt se cū banchō in
ecclesia ad horam, excusantur o-
mnes prædicti à mortali, secun-
dū Caie. supra. sic enim solet fie-
ri, & prælati sciunt, & tolerant.

24. Nota differentiā inter uiolare
libertatem ecclesiasticā, & emu-
nitatem, ad discernendum cen-
suras. Nam qui iniuriā facit loco
sacro, uiolat emunitatem, qui au-
tem iniuriatur personæ, nō solū
quo ad ipsam personam eccle-
siasticam, sed etiam omnibus re-

bus, quibus per liberum arbitriū
uitur, uel quas possidet, uiolat li-
bertatē ecclesiasticā. Ex Caie. su-
pra. Idem sunt distincti casus uiol-
antiū emunitatē, & libertatem.
25. Multas alias emunitates ha-
bet ecclesia, & personæ ecclesi-
asticæ, quas uide in diuersis locis,
supra. Clericus. §. 19. Ecclesia.
per totum, infra. Gabella. §. 10.
Pedagium. per totum. Excommu-
nicatio. 1. 38. & Tabul. ibi. à §. 15.
usque ad 20. Excommunicatio.
11. 20. 31. 33. 37. 61.

26. Nota quod tunc fit cōtra emu-
nitatē, uel libertatē ecclesiasticā,
quādo uiolatur priuilegiū con-
cessum super generali libertate
ecclesiæ, & hoc siue uiolatur quo
ad omnes ecclesias, uel quo ad
unā, siue quo ad omnes clericos,
siue quo ad unū, nō autē si uiol-
etur libertas unius ecclesiæ, uel
clerici, & similiter qui agit cōtra
libertatē fratrum predicatorum,
uel minorum, non agit cōtra
libertatem ecclesiasticā. Et li-
cet peccatum mortale in his o-
mnibus sit, tamen aliter puniun-
tur, qui contra libertatem eccle-
siasticā agunt, quia qui contra
libertatem specialem. Pœnā au-
tem uiolantium hanc emunitatē
est, quia aliquando mortaliter
peccant, ut supra, §. 22. quando-
que incidunt in excommunicati-
onis latę sententiam, interdum
debeant excommunicari, aliquan-
do puniuntur pœnā priuationis,
aliquando aliter, iuxta leges ca-
nonicas, ciuilesq.

ENORMITAS.

Enormitas criminis est, quan-
do crimē est tale, quod etiā
peracta poenitentia remanet ali-
quid de poena, quae impedit ordi-
nis executione, & beneficii re-
tentionē, & haec cōmuniter sunt
tria, scilicet homicidiū uolunta-
riū, c. minora, d. 10. uel quasi uo-
luntarium, uidelicet quando praec-
cessit culpa, de homi. c. contine-
batur, secus si non praecessit cul-
pa, & fuit casuale, cap. ex literis.
eod. tit. Secundo, heresis, in qua
post sanatum uulnus, remanet ci-
catrux, c. uentum, i. q. 1. Tercio, si-
monia in ordine, c. inquisitionis,
de accu. & idem ibi patet de si-
monia in beneficio.

2 Dicitur etiā enorme crimen,
quod dispensationē non recipit,
ut simonia in beneficio, c. erga, i.
q. 1. Dicitur etiā enormia omnia
crimina, & delicta, quae inducunt
infamiam civilem etiā post poeni-
tentiam, i. q. 3. §. porro. Idē de cri-
mine, quod inducit irregulari-
tatem, secundū Tab. ibi. circa fi.

3 Enormis iniuria explicatur in
c. cū illorū, de sen. ex. ut si mem-
brum mutilatur, si effusio sangui-
nis sit abundans, & de membro,
de quo non facile exit sanguis.
Si in episcopū, uel abbatem, uel
praelatū, uel superiorem sit iniecta
manus, losti, de iniur. §. atrox. Si
quis ita uulneretur ut indigeat
medicamine chirurgie, uel em-
plastro, uel aliorū medicaminū,
secundum Monal. Si quis fusti-
bus caeditur. Si in theatro, foro,

uel ante iudicem uerberetur. Si
in ecclesia, cimiterio, dormito-
rio uerberetur, secundū aliquos.
an. in cap. cum pro causa, de sen-
tent. excommu. Si fiat iniuria sa-
cerdoti induto uestibus sacerdo-
talibus, magistratui, parenti, pa-
trono, & praelato, ff. de iniur. l.
prator, §. atrocem, & C. eod. tit.
l. atrocem. Ex tempore dicitur
enormis iniuria, si fiat tempore
ludi, uel festiuitatis, & hoc est ar-
bitrarium. Ex re ipsa, ut ex uul-
nere, quia magnitudo uulneris
atrocitatem facit, secundum le-
ges, & aliquando locus uulneris,
ut si fiat in oculo, ff. de iniur.
lata incipit. Ex modo, ut quan-
do est in publico, ut in ecclesia,
uel platea, & excessus est noto-
rius, secundum Panor. in d. cap.
illorum. & de his iniuriis factis
personis ecclesiasticis, episcopus
non potest absolvere, secundum
eundem Panor. ibidē supra, Ab-
solutio, §. 61.

4 Qui habet absolvere, & liga-
re, poterit arbitrari, an, & quando
talis iniuria sit enormis, ut sciat
an possit eum absolvere, necne.
an. in ca. super literis, de rescrip.
Sed caueat ne iudicet lenē quā
lex dicit atrocē, quia non absol-
uerit, sed diceret. Vide Caie-
uer. excommunicatio, contra per-
cutientes clericū, circa fi. ubi de-
clarat, quae sit enormis iniuria, &
in quibus casibus episcopus etiā
in enormi percussione clericū
possit absolvere. Vide infra, Ex-
communicatio, i. §. 10.

EPIS

EPISCOPVS.

Episcopatum, uel aliam prae-
laturā iniunctam a superio-
re per praecceptum, non licet re-
nuere, secundum Tho. secunda
secunda, q. 181, a. 1. tum quia re-
pugnat charitati proximorum,
tum quia est contra humilitatē,
qua quis suo superiori subiicitur.
Sed quid agendum si sentit
se habere impedimentum, & sic
non esse idoneum? Dico secun-
dum Tho. ibi supra. Aut hoc im-
pedimentū potest remoueri per
ipsummet, ut si habet propositū
peccandi, quod potest deferere,
& sic non excusatur, quin teneatur
obedire suo praelato in hoc.
si uerō nō potest remouere ipse,
sed praelatus iniungens, tenetur
impedimentū praecipienti prae-
lato exponere, qui si remouere
uoluerit, tenetur obedire, si ue-
rō noluerit, uel non potuerit re-
mouere, non tenetur ei obedi-
re, ut praelaturam, uel episcopā-
tum suscipiat. Nec requiritur qd
sciat se sufficientem, sed sufficit,
quod non constet ei de opposi-
to, supra, Electio, §. 37.

2 Episcopus secundū Th. supra.
2. 4. potest procurare absolutio-
nem a suo officio, quando aduer-
tit quod non proficiunt animae
sibi commissa, uel ex ipsius epi-
scopi defectu, uel ipsarū anima-
rum, uel quando existimat, quod
per alium meliorem melius dis-
ponentur, & sic ad sui quietem
potest accedere ad superiorem,
& procurare ut amouatur.

3 Episcopus, uel alius praelatus,
secundū Tho. ibi, ar. 1. neq. pro-
pter aliquod cōmodū temporale,
neq. propter aliquod personale
periculū imminēs, potest gregē
suū personaliter deferere, si sub-
ditorū salus exigit persone pa-
storis praesentia. Si autem saluti
gregis per aliū prouideri potest
pro aliquo cōmodo ecclesiae, &
proprie persone periculo, gre-
gem personaliter deferere po-
test, sicque tenetur omnia, etiam
uitam exponere pro gregis sui
salute, sub praeccepto, Bonus enim
pastor animam suam ponit pro
ouibus, &c. Tho. supra, a. 7. ad 1.
intellige quando fuerit opus, &
necessitas hoc requirit.

4 Quilibet nō solum praelatus,
tenetur sub praeccepto charitatis
proprium uitam exponere pro
salute animae proximi, ut si puer
moritur sine baptismo, quili-
bet in hoc casu tenetur se ex-
ponere periculo mortis, si aliter
fieri non potest, & ad ipsum ac-
cederet ubi baptizetur, & sic sal-
uetur, secundū Tho. 4. sen. d. 1. 4.
2. ult. quol. 1. ad 1. & opusculo de
perfectione uitae spiritualis, c. 14.

Praelatus uerifimiliter dubitās
de salute animae suorum subdi-
torū, propter ipsiusmet absen-
tiam, tenetur stare, nō autem sic
alii, quibus eorū nō est commissā,
quādo non uident aduāter pe-
riculū animae proximi, licet du-
bitent, ex 8. Tho. supra secunda
secundae, quae 1. c. a. 1. & in hoc
differt praelatus ab aliis. Secus si
actual

actualiter, apparet periculum.

¶ Prælati pro administratione sacramentorum, quæ non sunt de necessitate salutis, sicut baptis-
mus, sed sufficit præparatio ani-
mi, non tenetur se morti expo-
nere, neque pro salute corporis,
nec hoc potest alteri præcipere,
secundum Tho. secunda secun-
dæ. quæst. 105. a. 5. ad 3. si autem
etiam quod non teneatur, se ex-
ponat periculo mortis, est signum
magnæ charitatis.

7 Episcopus, & prælati, tene-
tur ad querendum defectus sub-
ditorum ut corrigat, vel releuet,
quando fama, vel sufficiens mo-
tuum uenit ad eum, quia est pa-
ter, & index ipsorum, & præter-
mittendo actum iustitiæ necessa-
riū, peccat. supra. Correctio. §. 1.

8 Episcopus qui prius erat reli-
giōsus professus, tenetur ad ob-
seruandas religioſas, quæ nō im-
pediunt pontificale officium, ut
sunt tria uota, & quedā alia. Ad
ea autē quæ impediunt, nō tene-
tur, ut est silentiū, & huiusmodi,
secundum Tho. secunda secun-
dæ. q. 105. a. ult. Et quia nil pro-
prij habent, testari non possunt,
quia sola eis dispensatio rerum
ecclesiasticarū committitur, quæ
morte finitur. Si tamē facit testa-
mentum ex dispensatione Papæ,
non de proprio facit, cum nihil
habeat, sed ampliatur eius pote-
stas dispensationis, ut etiam post
mortem ualere possit.

9 De autoritate episcopi, supra,
Dispensatio. §. 19. usque in finē.

Beneficium. §. 45. 33. 8. 9. 10. 11.
Sil. uer. episcopus. §. 8. De offi-
ciis. or. per totum.

10 Habens uotum simplex reli-
gionis, si efficiatur episcopus,
secundum Tho. secunda secun-
dæ. quæst. 189. a. 3. ad 1. tenetur
renūtiare episcopatu, & ingre-
di religionem, & est casus lite-
ralis in cap. per tuas. de uoto.

11 Episcopus nō potest dare au-
thoritatem non episcopi, circa
ea, quæ pertinent ad ordinē epi-
scopale, sicut est ordinare, chris-
mare, consecrare, & huiusmodi.
de quibus supra, Abbas. §. 8. Po-
test tamen committere illa, quæ
ad dignitatē episcopalem spe-
ctant, ut est cognoscere de cau-
sa matrimoniali, de poenitentia
solenni, iudicare de clericis, &
huiusmodi, secundū Pa. in ca. ac-
cedentibus. de excep. præla. & c.
uifis. 16. quæst. 2. præter insignia,
& usus mitræ, & pontificalis, quæ
solus Papa cōcedit, ar. in c. apo-
stolici. de priuilegiis. 6. Ea etiā, quæ
sunt iurisdictionis, potest conce-
dere, etiam si non sit consecra-
tus, nec sacerdos. De autorita-
te episcopi in dispensando dictū
est supra, Dispensatio. §. 18. 19.

12 Episcopus non potest cadere
in poenā suspensionis, uel inter-
dicti, ex aliqua cōstitutione, nisi
in ipsa, de ipsis Episcopis fiat
specialis mentio. Similiter nec
eorū superiores, ut in c. quia pe-
riculosum. de sen. ex. li. 4. Idē dicitur
de suspēſione à beneficio à iure
posita. ut in c. si cōpromissarius.
da

de elect. secus de excommuni-
catione. ut not. in dicto cap. quia
periculosum.

23 Episcopus tenetur seruare for-
mam, quam seruare tenebantur
executores, quādo propter eorū
negligentiā ad ipsum de-
uoluta est executio. Facit tex. in
cle. 1. de sup. negl. præla.

24 Episcopo mortuo, expirat au-
thoritas uicarii, secundum Pa. in
c. 1. ne se. uac. ut not. gl. in cle. li.
de procu. Idē dicit de priore con-
stituto ab abbate, eo mortuo. ar.
ex not. in d. cle. si. secus quando
est cōstitutus ab abbate, cum ca-
pitulo. ar. cap. 2. de sta. regu. uel
cum patribus cōsiliis, uel à diffi-
nitoribus capituli.

25 Episcopus in synodo debet
constituere testes synodales. 17.
quæst. 6. c. episcopus in synodo.
Vide ipsorum officium ibi.

26 Episcopus religioſos mendi-
cantes cogere potest ire ad pro-
cessiones ex magna causa tantū,
ut puta ex introitu noui legati,
uel episcopi, uel peste, aut alio
gravi flagello imminente. c. ni-
mis praua. de excep. præla. etiam
in generalibus letantiis. ut no. Pa.
in c. dilectus. de offi. or. cōſuetu-
dine, & priuilegio aliquo ipso-
rū, in oppositū obſtante minime.

27 Episcopi omni anno synodū
debent tenere, admonendo cle-
ricos, legendo cōstitutiones, &
prædicando laicis. capit. placuit.
10. quæst. 1. & uisitādo si possunt
ecclesias, monasteria, & hospita-
lia subiecta eis.

18 Episcoporum multa sunt pec-
cata, ut si conferant ordines in-
dignis, si consecrent non uirgi-
nes, ut uirgines, si conferant ec-
clesiastica beneficia indignis, si
non resideant in sua cathedra,
& ecclesia, sine rationabili cau-
sa, si non intersint diuino offi-
cio, saltem dominicis diebus, si
non uisitent, ut dictum est, & in
uifitatione seruent iura tam de
inquirēdis, & prouidēdis, quā
de prædicando, procurationi-
bus, &c. Si non instituunt prædi-
catores in ecclesia cathedrali,
potentes in opere, & sermone.
Si non celebrēt synodum, ut di-
ctum est. Si non prouideant de
idoneis ministris, uidelicet Vi-
cario, assessorē, notario, oeco-
nomo non propinquo, sed cle-
rico, de gremio ecclesiæ ido-
neo. Si negligant executionem
legatorum ad se deuolutorum,
quo ad executionem. Si nō cor-
rigant uerbo, & facto, subditos,
ut opus est. Si nō cōſiciāt chris-
ma, annis singulis. Si nō dispen-
ſant redditus suos pauperibus
& ecclesiæ, ut debent. Si negli-
gunt ut magistri instituuntur ad
docendum opportuna, & artes
liberales. Si negligant pascere
oues sibi creditas. ex Caiet. ibi.

19 No. quod ex supradictis, que-
dam sunt secundum se mala, ut
consecrare non uirgines, ut uir-
gines, conferre ordines, uel be-
neficia indignis, &c. ideo erran-
tes in his mortaliter peccāt, nisi
ex imperfectione actus. Que-
dam

dam uero sunt mala non secundum se, sed propter aliud, uidelicet ex malis aptis inde oriri, ut non residere, non uisitare, &c. & hæc iudicanda sunt, grauius tantum, quantum est bonum, quo oues priuantur, & malum quod sequitur. Quædam autem sunt perpetuæ durationis instituta, ut de residentia, uisitatione, &c. & hæc non seruare est peccatum mortale, uel ueniale, iuxta prædicta. Quædam uero antiquo tempore instituta, non sunt amplius in usu, ut de instituendo Iconomo, de predicando in uisitatione, &c. & hæc non seruantes non uideo peccare, ex Cai. ibi.

10 De deputatione prædicatorum, & confessorum cum subuentione eorum, ut dicitur in c. inter cetera, de officio or. non est amplius in usu.

21 Episcopus quos uult ordinare, debet inquirere de ætate, literatura, & ignorantes si ordinat ad sacros ordines, uidetur mortaliter peccare, supra, Clericus. §. 7. quantum scientiam debeant habere ipse episcopus, & qui ordinantur, uide supra, Clericus. §. 7. Non debet etiam permittere notarium scribendo ordinandos petere salarium, quia prohibetur, in cap. sicut episcopum, 2. quæst. 1. quando scilicet est salariatus, secundum gl. ibidem, alias potest accipere aliquid pro suo labore, dummodo episcopus non participet in lucro, infra, Simonia. §. 32.

22 Episcopus non debet propinquis committere ecclesiastica beneficia, uel officia, uel rerum ecclesiasticarum administrationem. capit. indicatum est nobis. §. 9. d. sed Iconomus debet esse clericus, honestæ uitæ, ut in d. di. probatur per totum. Episcopus dando beneficia, debet attendere, ut det dignis, aliter peccat, ut supra dictum est. §. 18. sic enim personarum acceptator esse conuincitur.

23 Episcopus in publico debet uti lineis indumentis, nisi sit religiosus, in ca. clerici officia, de ui. & ho. cle. & tempore interdicti potest celebrare, & celebrari facere ubicunque, & audire diuina. ca. si, de priuilegiis. in 6. interdictum tamen exclusus, non pulsatis, &c. ut in c. quod nonnullis, de priuilegiis, nisi ipse specialiter sit interdictus, uel causam dederit interdictio, & potest ubique in altari portatili celebrare, & celebrari facere, dict. cap. si.

24 Episcopus non seruans, uel non faciens seruari canones ex contemptu, secundum Pa. in ca. ego, de iureiur. allegans gl. in c. sacerdos, el. 1. 2. q. 7. est peruersus, & potest recedi ab eo, sicut ab excommunicato recedere, & præciso. Episcopalis etiam dignitas à conditione seruili, uel adscriptitiæ liberat, imò & sacerdotatus, d. 14. cap. si seruus sciente.

25 Episcopus habens temporalem iurisdictionem in aliquo loco, debet constituere iudicem laicum,

laicū, qui in causa præcipue criminali faciat iustitiam, & potest etiam in speciali delegare in aliquo maleficio, ut faciat iustitiā, & non incurrit irregularitatem, dummodo per suam iurisdictionem, neque directē, neque indirectē indicet iudici, quod debeat penam sanguinis irrogare, sed solū in genere, quod faciat iustitiam, & quod cōsulet peritos, aliter esset irregularis, c. ex literis, de excels. præla. & secundum Rod. potest dicere quod puniat reos, secundū quod ius requirit, dummodo non exprimat de morte, uel mutilatione, ut notetiam Vgo. in cap. omnis, d. 3. Vindictæ tamē sanguinis præsens esse non debet, ut in d. cap. ex literis.

26 Episcopus ita ignorans, quod nescit x. præcepta, articulos fidei etiam in generali, uirtutes, & uitia, & sacramenta, si interrogatus in sua ordinatione an sciat nouum, & uetus testamentum, & respondeat quod scit, mortaliter peccat, quia pernitiosè mentitur, secus quando scit ea, quæ officio suo sunt necessaria, quia sic est consuetū, ideo non uidetur mortaliter peccare.

27 Episcopus non potest doctorare, nisi habeat ex priuilegio, & tunc non requiritur, quod cum consensu, uel cōsilio capituli faciat, secundū Pa. in c. cum apostolica, de his quæ hūnt à præla. in fine.

28 Iura episcopalia ponuntur, in ca. conquirente, de offi. or. & ab Arch. flo. 3. par. tit. 9. c. 5. Vide Pa.

in capit. accedentibus, de excels. præla. Si uer. episcopus. §. 3. Episcopus dicitur quasi superintendens eo quod superintendit laicis, & clericis sibi commissis, d. 10. capit. clericos. & cum in hoc sit multum negligēs mortaliter peccat, & dicitur canis impudicus, cap. qui nec. 1. q. 1.

AEQVITAS.

A Equitas secundum Thom. secunda secundæ, quæst. 110. alio nomine epicheia dicitur, uirtus est, legis intentionē seruans, & non uerba, ut quando lex mandat reddi deposita, æquitas dicit, non reddi gladium furioso, quod est contra legem scriptam, sed secundum legis intentionem, quam legislator non expressit, sed seruari debet.

ERROR.

Errare est falsum pro uero putare, & error eorum, quæ quis tenetur scire, est peccatum, ut quando errat circa ea, sine quibus actum suū exercere recte non potest, ut si sacerdos nesciat ea, quæ ad sacerdotiū pertinent, & Christianus articulos fidei, & necessaria ad salutem, peccatum est. Quando autem sit mortale, uide infra, Ignorantia. §. 2. & Thom. secunda secundæ, quæst. 7. 4. 2. 2.

Error dicitur intolerabilis, quando aliquid communiter, uel in suo genere est peccatum, in c. uenerabilibus. §. potest, de sent. exc. in 6. uel si aliquid impossibile continetur, ut in gl. c. per tuas.

de sen. excom. uel contra ius, uel legem, uel si quis excommunicetur, quia bonum fecit, ut eleemosynam, & huiusmodi in d. gl. infra. Excommunicatio. §. 16.

3 Errantes non uidentur consentire. ff. de re. iur. l. nihil. Et si sit error iuris, excusatur a dolo, & consequenter a poena, quae propter dolum debetur. d. §. c. ecce ego. Errans in his, quae quis tenetur scire, mortaliter peccat, ut in his, sine quibus salus animae esse non potest, ut sunt articuli fidei. supra. Credere.

ERVESCENTIA.

Erubescit quia quis timet, & erubescit in his, quae sunt de necessitate salutis, ut confiteri peccatum mortale, & huiusmodi, aut confiteri ea, quae sunt fidei in articulo, peccatum mortale est, in aliis autem ueniale, secundum Caes. ibi in summa. Erubescit est turpitudinis uitiose timor, propter uitiosum aliquid quod uellet agere, secundum Tho. secundum da secundum q. 14. a. 2. Vnde est de turpi timor, uerecundia uero timor de turpi facto.

AETAS.

3 **A**etas determinata in multis requiritur necessario a iure, sine qua, quod est actus, non tenet, ut in sponsalibus 7. anni completi requiruntur, in matrimonio anni 12. in femina, & in masculo 14. de sponsa. impu. lib. 2. c. unico. nisi quando malitia etati supplet, quod tunc est, quando sunt potentes ad coeundum si-

mul, ut not. in d. c. unico. In professione in femina 12. anni completi, in masculo 14. requiruntur. in c. cum uirum. de regu. & c. significatur ibi. & c. 1. de regu. in 6. In ordinibus prime tonsurae, & trium minorum 7. anni completi. c. in singulis. d. 77. Accolitus post annum 12. in d. c. in singulis. Subdiaconatus post annum 17. completum. Diaconatus post 19. completum. Presbyteratus post 24. completum. in ele. general. de aetate. & quali. or. Si tamen quis ante dictam aetatem ordinetur, suscipit characterem, sed non executionem ordinis, usque ad completum tempus, ut not. in d. c. de general. nec episcopus posset dispensare, ut ibidem not. Non autem reperitur quod alii poenam incurrit, secundum Ar. flo. Sed secundum Ray. Anto. de But. in caes. non est. de tempo. or. non est suspensus ab executione illius ordinis, sed debet suspendi, iam si exercet illum ordinem ante tempus, peccat mortaliter tollens quous exercet, licet non efficiatur irregularis, nisi prius suspendatur a superiore. intellige igitur quod non suscipit executionem, quia sine mortali non potest exequi, non autem quod ipso iure sit suspensus, sed quod suspendi debet, infra. irregularitas. §. 81. in fi.

In electione moniali requiritur aetas 12. annorum completorum, aliter nulla ad electionem admittitur. c. indemnitas. de elec.

elec. in 6. In iuramento, & testimonio, exigitur tempus pubertatis. in c. paruuli. 12. q. 1. Idem in testamentis, & in electione sepulchrae. ar. in c. licet. de sepul. lib. 6. de aetate inquisitoris, infra, inquisitor. §. 1. In abbatissa aetas 30. annorum completorum, similiter in matre, seu priorissa, uel ministris, quae habet regere monasterium. in d. c. indemnitas. In abbate annorum 25. inceptorum. per c. in canonicis. §. inferiora. de elec. ubi regulariter ad quamlibet dignitatem acquirendam, id tempus exigitur, licet de abbate non sit aliquid expressum. supra. abbas. §. 1. In prioratu habente sub se collegium, 25. annorum inceptorum. ar. in ele. ne in agro. §. ceterum. de sta. regu. In prioratu non habente euiam, 14. annorum completorum, quia oportet quod sit professus. c. nullus. de elec. lib. 6. ita tenet Pa. in c. super inordinata. de prebendis. licet alii dicant quod sufficit esse 4. annorum, quod non tenetur. In episcopo 35. annorum completorum. c. cum in cun. eis. de ele.

3 Not. secundum gloss. in dicta ele. general. quod si annus significatur in ablatiuo, ut dicendo in anno 25. quis possit fieri sacerdos, requiritur tantum inceptionem, si uero significatur in genitiuo, ut dicendo sit 14. annorum qui uult profiteri, requirit complementum. Et hac regula intelliges annos in iure quan-

do debent esse completi, & quando tantum inchoati. Vide Tab. ibi. §. 1. Idem dicit Ioan. de lig. in dicta ele. general. & Bart. in l. si cui. ff. de leg. 1. dicens quod si proferatur in ablatiuo cum praepositione in, sufficit inchoate: si uero sine, requiritur quod sit completum. Silibi. q. 2. §. 1.

EVAGATIO.

Euagatio mentis peccatum est, quia a ratione declinat. Si munda sit, ueniale est, si ad illicitas materias declinat, indicanda est iuxta regulas talium peccatorum, & hoc secundum se. Si autem adiungatur missa, uel orationi, uel aliis, quae requirunt attentionem, aliud iudicandum est, propter irreuerentiam, uel iniuriam annexam, secundum Caes. ibi, in summa. Et tunc peccatum mortale est, cum per eam sit contra aliquod praeceptum, ut cum peridolens officium, ad quod tenetur ex praepcepto, uagatur mente ex proposito, uide infra. Hora canonica. §. 2. 10.

EVANGELIUM.

Euangelium audiendum est in missa non sedendo, nec genu flexo, sed stando, capite discoperto, quo ad uiros tantum, ut praecipitur in c. apostolica. de con. d. 1. non tamen obligat ad mortale. Euangelium super se portare sine aliqua superstitione, ponendo spem non in uerbis scriptis, sed in Deo, est licitum, & eodem modo alias orationes,

tiones, & dicit S. Tho. Ro. 1.6. 2. col. 1. in h. quod uerba euangelii scripta, habent ueritatem salutiferam, sicut Barnabas curabat infirmos. per illud secunda secunda. q. 96. a. 4. infra, Reliquie. 5. 4. Postquam predicatum fuerit Euangelium in toto orbe, secundum Aug. ad Esitum, mundi consummatio adueniet.

EVCHARISTIA.

1. **E**ucharistia, quod sonat bona gratia, id est, sacramentum altaris, ex pane, & uino conficitur, secundum Tho. 3. par. q. 73. a. 1. pane scilicet triticeo, & uino uitis. ibi. a. 3. non ex pane ordaceo, uel ex lolio, uel milio, quia non sunt eiusdem speciei cum frumento, secundum Tho. in 4. sen. & in 3. parte, supra. Alber. nult quod ex frumento, spelta, fare, siligine, possit fieri, quia dicit esse speciem sub genere frumenti contentas. Pe. autem de pal. in 4. sen. d. 17. q. 1. a. 4. in 2. conclu. dicit quod far, & spelta, quæ generantur ex tritico, sunt eiusdem speciei, ideo ex ipsis potest confici, & dicit quod in quibusdam locis ex hoc conficitur. Ric. uero, & Sco. dicunt in nullo istorum posse confici, sed in solo frumento. Arc. flo. 3. par. titu. 13. c. 6. §. 1. dicit hoc esse incertum. Tho. autem 3. parte. q. 74. a. 3. ad 2. dicit quod si aliquod granum ex frumento generari potest, si eut ex tritico generatur siligo, ex eo confici potest, non autem ex spelta, fare, ordeo, & aliis. & hoc tene,

Admixtio alterius grani cum frumento si est modica, non uariat speciem, ideo in ea potest confici, secus quando est multa, æqualis, uel in plus, secundum Tho. supra, & communiter doc. ideo in eo non debet confici.

Ex pane totaliter corrupto, non potest confici, secus quado est in uia corruptionis, quia saluatur species panis, licet peccet sacerdos in tali cõsecrãdo propter irreuerentiam, secundum Tho. cum aliis. Neq. cū amido, secundum Tho. & Sco. quia sit ex tritico corrupto. Quidam tamẽ contrariũ tenent, sed quia incertum est hoc esse uerũ panẽ, taliter uolens conficere exponeret se periculo, & sic male faceret.

4. Ex pasta cruda nõ potest confici, secundum Tho. supra, & Sco. tum, quia pasta panis non est. Si autem coquatur, erit panis: non consuetum hominibus uti pasta pro cibo.

In azimo conficit Romana ecclesia, & Græca in fermentato, & omnes tenentur seruare ritum suæ ecclesiæ, ideo ita peccaret sacerdos Latinus celebrans in ecclesia Græcorum in azimo, sicut peccaret Græcus in ecclesia Latinorum cõficiens in fermentato, quia ritum ecclesiæ peruerteret. in c. literas. de cele. mis. & secundum Tho. supra. Rationabiliter tamen Latini faciunt, quia sic fecit Christus in azimo cõsecrãs, prima die azimorum, & quia corpus Christi conceptum fuit sine

Christus est realiter in celo: in hostia, uero mentaliter. in creaturis per potentiam in inferno per iustitiam.

ulla corruptione. Concordat Sco. probans Christum in azimo cõsecrãsse.

Ex pane confecto cum aqua nõ naturali, sed uel rosacea, uel alterius conditionis, non potest confici, quia hic nõ est uerus panis, quia sicut dicit Inno. in quadam decre. sicut allegat Tho. supra, uerẽ admixtio aquæ ad farinam, est de necessitate huius sacramenti. Con. Sco. & Ric. licet Allen. & Dur. or. m. dicant quod ex hoc potest cõfici, licet taliter cõficiens peccaret. Prima tamẽ opinio communior, & melior.

7. De solo uino uitis, & non alio liquore, etiam balsamo, sanguis Christi potest confici, secundum Tho. 3. par. q. 74. a. 1. Neq. cum aceto, quia per corruptionẽ uini sit acetum, neque cum agresta, quia cum sit in uia ad uinum, nondum est uinum, secundum Tho. supra. Secus de uino aceto, quia licet sit in uia corruptio nis, tamen adhuc est uinum, peccaret tamen sic cõficiens, ut dictum est de pane, qui est in uia corruptionis.

8. De musto expresso etiam nouiter ex uua, potest confici. c. si necesse. de con. di. 1. & Tho. supra, non tamen debet uua in calicem exprimi propter impuritatem, nisi ob necessitatem. In uua tamen non potest, quia uua non est potabilis, sed magis comestibilis.

9. De uineta multum adaquata, non potest confici, quia uinum

non est, secus quado parum esset de aqua, ita quod non mutasset speciem uini, non tamen liceret, nisi cum aliud non posset haberi.

10. Papa non posset dispensare, ut sine uino conficeretur in locis ubi uinum non potest haberi, quia in sacramentis inessentialibus Papa non potest dispensare. Vnde dicitur quod Alexander ultimus uoluit dispensare quibusdam petentibus, & fuit declaratum, quod nõ poterat. Posset tamen secundum Pif. & Ange. in uerb. Eucharistia. dispensare, & tantum corpus cõsecraretur, hoc tamẽ dubium habet, ratione perfectionis sacramenti.

11. Admixtio aquæ in uino est de precepto, in cap. literas. de cele. mis. & cõsecrans sine aqua, mortaliter peccaret, non tamen est de essentia, nam Græci cõsecrant uere, secundum Pet. de pal. & non ponunt aquam, & debet esse aqua naturalis, ut supra, de aqua qua conficitur panis, aliter mortaliter peccaret cõficiens scienter, & debet esse modica, ut cito in uinum cõuertatur, secundum Tho. supra, & Sco. unde bonum est in principio missæ calicem præparare, ut faciunt fratres prædic. ut interim aqua possit in uinum cõueri, & debet apponi in missa, & non ante in bocali, uel uegete, secundum Pet. de pal. debet etiam benedici quando apponitur, quia non amplius poterit

benedici, quia in uinum erit conuersa. Vinum autem non benedicitur tunc, quia remanet.

22 Sacerdos potest consecrare totam materiam panis, & uini, positam coram se, quantacunque sit, siue pro usu fidelium, siue ad alium effectum malum, non tamen omnem panem, & omne uinum, quæ sunt in ciuitate, quia oportet quoddam materia sit præsens, secundum Tho. in 4. sen. d. 11. q. 2. a. 1. q. 3. ad 13. parte. q. 47. a. 2. De præsentia materie, dicit Pe. de pa. quod oportet materiam esse præsentem, aliàs esset falsitas, dum dicitur per pronomen demonstratiuum, hoc est, & hic est, &c. & non est determinata quantitas, ut possit consecrare tot hostias, & non plures, secundum Tho. quicquid dicant alii. Hæc est communis sententia, & tenenda. Hic Angelica mordet S. Tho. sed non est eoradum de eius uerbis, sed de rationibus S. Tho. quæ sunt multum rationabiles, & bene fundatæ.

23 Forma consecrationis panis est hæc, Hoc est corpus meum, secundum Tho. 4. sen. d. 8. q. 2. a. 1. q. 1. Sco. uero ibi dicit, quod hoc non est certum, uidelicet quod sit forma, nec est necesse scire, quæ sit forma determinata. Sed Tho. 3. parte. q. 73. 1. ad 1. tenet, quod hæc est forma, & qui diceret hæc tantum, cum intentione, consecraret, licet grauer peccaret. opinio autem Sco. est contra usum ecclesiæ, ideo non te-

nenda. Ly enim, non est de essentia, tamen debet dici, quia secutum usum Romanæ ecclesiæ est, & scienter omittens peccaret, faciens contra consuetudinem ecclesiæ, consecraret tamen hæc secundum Tho. ubi supra. q. 1. ad 1.

24 Forma consecrationis uini est hæc, Hic est calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. secundum Tho. 3. par. q. 38. a. 3. sic enim habet consuetudo ecclesiæ. Ly enim, non est de essentia, tamē debet dici, sicut supradictum est de forma panis consecrandi. Sic statim misisti sancti Ambrosii, scriptum literis aureis tantum uerba consecrationis. Et his formis nihil debet addi, nil minui, aliter quis grauer peccaret: ut dicendo, hoc est uerum corpus meum, & huiusmodi.

25 Quid si miraculose hostia appareat caro, &c. supra. cōmuniō. §. 12. ibi ponitur quid sit agendum. Solos sacerdos potest hoc sacramentum consecrare. d. 25. e. perleclis. & omnis, tamen bonus, quam malus, etiam degradatus, quia habet characterē ordinis sacerdotis indelebilem, ideo semper potest, licet non de iure.

26 Duo sacerdotes possunt eandem hostiam consecrare, ita ut unus medietatem unā, alius alteram consecraret, secundum Pe. de pa. 4. sen. d. 3. q. 4. a. 1. Immo plures

res possunt eandem hostiam simul consecrare, ut solet fieri in ordinatione sacerdotum, qui simul consecrant cum episcopo, & omnium intentio debet ferri ad instans principaliter consecratis. hoc tenet S. Tho. 3. par. q. 81. a. 2. post lmo. 3. & Petrus de pal. licet quidam oppositum dicant, contra tamen usum ecclesiæ, ideo non tenendum, sed prius uerum est.

27 Qui habet corā se 10. hostias, de quibus intendit consecrare tantum 10. sed non determinat, quas uelit consecrare, nullā consecrat, quia eius intentio est indeterminata, sed si credit hostias esse 40. & sunt 30. tamen intendit consecrare omnes quas coram se habet, omnes consecrat, quia eius intentio est determinata. Et si aliquæ hostiæ essent ibi sub mappis, uel aliter in altari, quia eas non intendit consecrare. Similiter si aliqua gutta uini esset extra calicem, non essent consecratæ hostiæ, neque gutte uini tales, quia non intendit.

28 Missa malis sacerdotis quantum ad sacramentum, quod est principale, tantum ualeat, quantum missa boni sacerdotis: quantum autem ad orationes, siue oret in propria persona, siue ut minister ecclesiæ, melior est missa boni, quam mali. Nam meliori instrumento opus melius artifex facit. Ita tenet S. Tho. supra, & Alex. 7. Papa. in cap. si sacerdos. 1. q. 1.

19 An uinum congelatum cum non potest commode liquefieri, potest consecrari? Sil. uer. eucharistia. 2. circa. fi. dicit, quod sic. quia a non congelato non differt specie, sed uidetur habere dubium, quia non est per modum potabilis, sicut non potest consecrari botrus, in quo est uinum, ut supra dictum est, quia uia magis est comestibilis, quam potabilis, ita uidetur & de glacie, cum qua glacie ex aqua facta, uel mure, licet uere sit aqua, tamen quis non potest baptizari, quia non habet modum ablutionis. sic forte posset dici de uino glaciato, quod non possit conici, saluo tamen meliori iudicio. Consulere igitur sacerdoti, ut uinum omnino glaciem factum, non sacraret, sed aliud potius uinum apponeret non congelatum, quod consecraret, reposito primo in piscina.

EVICTIO.

Evictio secundum Azo. est rei emptæ, aut ex alia iusta causa acceptæ per sententiam iudicis abductio. Sicut si A. emat agrum à B. & C. in iudicio probauerit esse suum, dicitur illum euincere, & hinc oritur euictio, unde B. qui uendidit, tenetur A. de euictione, id est, pro re euicta. supra, emptio. circa. fi. §. 12. & pro re euicta, & damnis ob hanc causam datis satisfacere, si de euictione tenebatur.

EXCOMMUNICATIO.

Excommunicatio nota debet esse cōfessori, tam maior, quam minor,

minor, ut primò sciat in quibus casibus excommunicatio incurritur, ut cognoscat an penitens sit excommunicatus uel nò. Secundo, in quibus casibus excommunicatus, dicendo, faciendo, suscipiendo, peccat, & cognoscat peccata, quæ in excommunicatione manendo fecit. Tertio, perpendat peccata, quæ ex excommunicatione occasionantur in altero nò excommunicato. Quarto, sciat qualitatem uinculi, an superioris, & cui referretur. Ex Cai. in Summa ibi.

1. In excommunicatione qualibet, siue à iure, siue ab homine, Primò, est consideranda persona, quæ excommunicatur, an excommunicatio se extendat ad illam. Secundo, an actio, propter quam quis excommunicatur, sit consummata, quia nisi sit consummata, non est locus excommunicationi, etiam quòd sit incepta. Ex parte autem agentis, à quo egreditur actio, exigitur, quòd sit agens eliciens, & non tantum imperans; quia si excommunicatur occidens Titium, qui mandat occidi, non est excommunicatus, ideo quando canon uult comprehendere etiam cooperantes, dicit, qui cumq; dederit consilium, auxilium, &c. uel quicunq; fecerit, uel mandauerit, &c. ideo bene uidendi sunt text. antequam detur indicium circa excommunicatos. Nec obstat excommunicatio iuris communis contra participantes in crimine criminoso, quia loquitur

de participante cum iam excommunicato, ut infra declarabitur. Excommunicatio, 2. Cai. ubi supra. Quando excommunicatur dantes consilium, fauorem, uel mandantes, &c. nunquam sunt excommunicati, nisi sequatur talis effectus, pro quo consulerunt, mandauerunt, &c. & quando excommunicantur retrahentes à solutione decimarum, & huiusmodi, sunt excommunicati, si quantum in se est retrahant, etiam quòd non sequatur retrahio, quia actus propter quem lata est excommunicatio non est retrahio à solutione decimarum, sed dicere ali quid propter quod retrahantur, & sic de similibus. Cai. supra.

4. Excommunicatio secundum Tho. 4. sen. d. 18. dicit separationem à communione ecclesie, quòd ad fructum, id est, à sacramentis, & suffragia generalia, id est, à participatione spiritualium, & hoc de maiori excommunicatione intelligitur. Unde sacerdos, ut minister ecclesie orans, nò potest pro eo publice, & specialiter orare, licet secundum quosdam in ipso memento missæ possit orare tanquam persona priuata, quia illud spatium conceditur sacerdoti, ut possit orare pro suis, siue sint Christiani boni, uel mali, siue infideles, siue aliter.

5. Excommunicatio minor, de qua in cap. cum excommunicatio. 11. quest. 3. excludit præcisè à passiva participatione sacramentorum, quia sic ius disponit. cap. si cel

si celebrat de elect. excommuni. & ab electione, quia talis est inhabilis ad quodcunque ecclesiasticum beneficium, & si eligatur etiam per ignorantiam nullam consequitur dignitatem, ut not. in eodem cap. si celebrat. ut tenet etiam ibi Inno. A certu autem fidelium non excludit, nec à participatione spiritualium bonorum, nec à sacramentis conferendis, ita, ut collata non teneant, licet ipse peccet conferendo, ut in eodem cap. de excommunicatione, quæ est à Deo propter peccatum mortale, hic nò fit metuo.

6. Incurritur autem minor excommunicatio post concilium Constantien. si participatio interueniat cum excommunicato publice, & nominatim. Secundo, participando cum excommunicato propter notoriam manum uolentiam in clericum, nisi participet in casibus à iure permisis, de quibus infra, §. 39. tunc non incurrit. Vide infra, §. 20. reliqua de minori excommunicatione.

7. Excommunicatione utitur ecclesia secundum Thom. supra, ut medicina, quia finis eius est, ut excommunicatus delictum suum recognoſcat, & ad Deum redeat, & est maxima poena. c. corripian. 2. 4. quest. 3.

8. Cum excommunicatio non feratur nisi propter mortale peccatum, secundum Thom. & Pet. de Pa. ubi supra. ideo qui potest sibi facere conscientiam, quòd non peccauit mortaliter, nun-

quam incurrit excommunicationem iuris, quia sententia iuris non est iniusta. A iudice autem non nisi propter contumaciam infligitur, non autem solum pro mortali, secundum Tho. supra. ut si noluit comparere, uel recessit ante sententiam, uel noluit se monitus corrigere, &c. c. ex parte. de uerbor. signific. & in cap. certum. 11. quest. 3. & Pan. de indi. cap. 1. secundum Ar. floren. 3. par. tit. 1. cap. 73. Potest quis excommunicari pro inuisione, uel retentione rerum ecclesiasticarum. cap. pisanis. de singul. spol. in 6. pro iniuria facta prelato. cap. gulfisarius. 2. 1. quest. 4. pro defensione iuris sui potest excommunicare ordinarius. cap. dilecto. de senten. excommuni. in 8. propter negligentiam quis potest excommunicari. c. nemo. de con. di. 1. Dominus etiam propter contumaciam feru, uel procuratorum. ut lit. non conte. c. t. cum modificatione ibi not. secundum Ioan. de Lig. & singul. culpabiles propter contumaciam capituli. c. Romana. de senten. excommuni. in 6. Vide Pa. in d. c. 1. de iudi.

Effectus excommunicationis maioris sunt multi. Primò, taliter excommunicati priuantur fructu orationum, & bonorum factorum per bonos Christianos, licet aliquando pro eis in publico orare tantum in generali, in speciali uero tantum in secreto. Secundo, priuat participatio in diuinis officiis, ut non possit

sint cum aliis interesse, uel in ecclesia cum aliis orare, sine mortali peccato, nec extra ecclesiam audire diuina. ca. quod in te. de poen. & re. non tamen prohibetur ab ingressu ecclesie, dummodo non audiant diuina, uel orent cum aliis. Prædicationem autem audire possunt. Tenetur tamen dicere officium, si sunt clerici, &c. sed soli dicant, sine dominos uobiscum. secundum Pet. de palu. 4. sentent. d. 18. quest. 4. 2. 1. nec debent uidere corpus Christi. Hæc intellige de publicè excommunicatis: de secrete autem excommunicatis, qui hæc faciendo seipso publicarent, & proximos scandalizarent, & non sunt in mora petendæ absolutionis, credo non peccare participando, quia nec hoc debet intendere lex, nec excommunicator, qui autem possunt non participare sine tali scandalo, seruari debent. Tertio, si est iusta, excludit à regno celorum. c. quisque. 2. 4. quest. 1. & iniusta lata si contemnatur similiter. 10. quest. 3. ca. nemo. Quarto, excludit ab actu, & officio cuiuscunque ordinis, ita quod exequens sit irregularis. cap. apostolica. de cle. excom. mi. nec potest nisi per Papam dispensari. cap. æterni. de sent. & re iud. nisi quando baptizaret in casu necessitatis, ut facit uetula sine solennitate, secundum Gul. Si recipit ordines sit irregularis, secundum Pet. de palu. 4. sentent. supra, nisi probabi-

lis ignorantia eum excuset, in dicto cap. apostolica. ignorantia scilicet facti, quæ etiam celebrantem excusat, si cantat epistolam priuata, uel sollemniter sine manipulo, si est consuetum sic cantari per non ordinatum, si exercet actum quatuor minorum etiam sollemniter non incurrit, nec si officiat simul cum aliis in ecclesia, non sicut sacerdos officiares sollemniter, quia & seculares idem facere possunt. Item si episcopus excommunicaret celebrantem in tali capella, celebrans ibi non prima uice, sed secunda, sit irregularis, & illi, qui admittit excommunicatum ad diuina, est interdictus ingressus ecclesie, & si celebrat, sit irregularis. ca. is cui. de sentent. excommu. li. 6. Quinto, excludit à beneficio ecclesiastico, ita quod nullum acquirere potest. c. postulasti. de ele. excom. mi. nec alteri conferre. cap. tanta. de excess. prela. de beneficiis habitus dum est in mora petendæ absolutionis nil percipit. ca. pastoralis. de appel. secus si non est in mora, in d. ca. tanta. si tamen non haberet unde uiueret, debet sibi prouideri ne cogatur mendicare in opprobrium cleri. Et perseverans per annum in excommunicatione omnibus beneficiis potest priuari. cap. rursus. 11. quest. 3. præcipue si est excommunicatus pro causa criminali, & quomodo est suspectus de hæresi. infra, Hæreticus. §. 3. Sexto, excludit ab ingressu

gressu religionis. debet enim prius absolui, quia sic intrare non decet, secundum Panor. in cap. ex publico. de conner. coniu. in gloss. 2. & fratres prædicatores, possunt ex privilegio eos absolvere ante ingressum. Septimo, excludit ab electione canonica, tam active quam passive. ca. constitutus. de appella. & electio nulla est. cap. dilectus. de consuetu. Intellige de notoria, & secundum Pet. de palu. hoc est etiam uerum in dignitate laicali, unde in Regem, uel Imperatorem non potest eligi excommunicatus. c. per uenerabilem. de electio. Sed si excommunicati non possunt expelli de capitulo, de iure, uel de facto, secundum Innoc. possunt admitti cum protestatione, quod non intendunt eis communicare ius eligendi, & potest fieri protestatio publicè, & occultè, quando timetur. ar. in cap. 1. quod met. cau. debent tamen expelli si possunt. aliter electio est nulla, secundum Panor. supra. Intellige de maiori excommunicatione tantum, quia minor non excludit à potestate eligendi active, sed passive tantum. cap. si celebrat. de ele. excommu. mi. Panor. in cap. illa. de elect. quare autem non priuatur actione, quia non est priuatus communionem hominum. Octauo, excludit ab officio, ita quod excommunicatus est suspensus ab officio, beneficio, & usu iurisdictionis, ut neque ligare, neque absolvere

possit. cap. audiuius. 2. 4. quest. 1. & Tho. 4. sentent. d. 18. quest. 2. 2. 1. quol. 3. Innoc. intelligit, quando non est toleratus, secus si sit toleratus. Nono, excludit ab omni spirituali potestate, ita ut non possit alium ordinare, nec ab alio ordinari, quantum ad executionem, quia etiam imprimit, uel recipit characterem ordinis, non tamen executionem. Idem dic de hæretico, & schismatico. Tamen si tales sunt secreti, & tolerati, recipiunt, & dant etiam executionem, secundum Innoc. in c. 1. de schismaticis. & Col. in ca. si. de ordin. ab epi. Et hæc uia est tutior, & placet Panor. Nunc autem multum est modificata per concilium Constans. infra, interdictum. §. 21. 39. Et ideo non incurritur ista suspensio executionis, uel irregularitas, nisi quo ad illos, quos tenemur euitare. supra, Absolutio. §. 30. 31. Decimo, excludit à collatione beneficiorum, quia beneficia non potest conferre. d. ca. tanta. de con. preben. Secus quando toleratur, iuxta dictam Extrauagantem Constantien. Item excommunicatus nullum actum legitimum potest exercere, ut iudicare, accusare, testificari, &c. 1. quest. 2. §. euidenter. Similiter intellige de omnibus actibus publicis, ut est procurare, aduocare, instrumenta facere, &c. secundum Panor. in cap. ueritatis. de dolo & contu. col. 12. Vide ibi qui actus tenet, & qui non. Item fidelitas uasallorum

locum durante excommunicatione in domino, est suspensa. cap. nos sanctorum. 6. quest. 6. uer. apostasia. §. 1. Item excommunicatus non potest contrahere matrimonium sine mortali, si tamen contrahit, tenet. Potest etiam exigere, & reddere debitum sine mortali. Et sic excommunicatus moriens non debet sepeliri in sacro, & si fuerit sepultum corpus, debet exhumari, si potest discerni. Et est infamis. 6. quest. 1. cap. infames. Multa alia mala generat excommunicatio, quæ propter prolixitatem omittuntur.

10 Excommunicatio quamvis sit iniusta, dum tamen non sit nulla, & si sit annullanda, debet timeri, secundum Pet. de pal. 4. sentent. d. 18. quest. 1. a. 3. siue iniusta ex parte excommunicati, qui est innocens, siue ex parte excommunicantis, non ferentis eam zelo iustitiae, sed uel ex odio, uel alia mala causa, uel ex parte ordinis, quia processit uel per falsos testes, uel sine monitione, uel sine scriptis, uel huiusmodi. Et qui eam contemneret, mortaliter peccaret, propter inobedientiam ad ecclesiam, & penas iuris incurreret, & tunc sit iusta. Quærenda est ergo absolutio, & est seruanda. Si autem est omnino nulla, & non seruando illam, non sequitur scandalum, non est neque timenda, neque seruanda. Si autem non seruando sequitur scandalum astantium, ratione scandali est ser-

uanda. Quando autem est iusta, sed secreta, quomodo se debeat habere, dictum est supra, in secundo effectu excommunicationis. Vide supra.

11 Excommunicationem debet præcedere trina monitio, uel una pro tribus, coram personis idoneis facta, cum interuallo dierum, nisi aliud suadeat necessitas, aliter est iniusta, & index per menssem est suspensus ab ingressu ecclesiae, cap. sacro, de sententia excommunicationis. Et hanc penam non incurrit episcopus, uel superior. cap. quia periculosum, eo. tit. in 6. Et quamvis sit iniusta, tenet. cap. Romana. eo. ut. libro 6. & excommunicator condemnatur ad expensas, secundum Panor. ca. reprehensibilis. de ap. pel. glossa.

12 Ista monitio potest fieri sine scriptis coram personis, ut supra. Potest fieri etiam scriptis, sine praesentia dictarum personarum, secundum Panor. in d. cap. sacro. Secus de sententia, ut dicemus. Et quando ius excommunicat propter aliquod delictum, index potest pro eodem excommunicare sine tali monitione, secundum Panor. in d. dicto cap. reprehensibilis, quia non est noua excommunicatio, sed pronuntiatio iuris, secundum Hostien. Eodem modo si Papa committat alicui, ut excommunicet Titium, quem constat Papam iam excommunicasse, secus si solus committat quod excommunicet, requiritur

quiritur monitio tunc, & ratio quod requiratur monitio in excommunicatione, est quia cum sit maxima pena, ut dicit Tho. in 4. sentent. d. 18. sine monitione fieri non conuenit.

13 Quando fertur excommunicatio pro contumacia de praesenti, uel praeterito, debet praecedere monitio, nisi aliter necessitas suadeat, ut supra. Si uero sit de futuro, & sit per modum statuti generalis, uel municipalis, secundum Pa. in c. excommunicationi. de rap. post Inn. quando statutum infert sententiam de re futura negative, ut cum dicit, nisi quis restituerit furtum, &c. requirit monitionem, & terminum, uidelicet infra tot dies, uel horas, aliter non incurritur excommunicatio. Quando uero infert affirmatiue, ut dicendo quicumque aperuerit apothecam tali die, uel hora, sit excommunicatus, non requiritur monitio. Si uero sit de futuro per modum sententiae affirmatiue, ut dicendo, omnes soluant decimas, non debet fieri sine monitione, ut supra, nisi ex causa rationabili praecedente, ut supra, quæ in sententia debet exprimi. Vel negative, ut dicendo, nemo blasphemet, &c. & tunc secundum quosdam potest fieri sine monitione, quia committens actum prohibitum habet contumaciam annexam, sed quia hoc uidetur esse contra text. & gloss. dicto cap. Romana. ideo

tutius dicitur, quod fiat hoc modo: monemus, uel praecipimus, primo, secundo, & tertio, peremptorie, ne quis faciat tale, & cetera, sub pena excommunicationis, &c.

14 Excommunicatio siue fiat contra certam personam siue incertam, debet fieri in scriptis, ut dictum est, & requisitus infra menssem a die sententiae, loco, & tempore debito, tenetur tradere exemplum, de qua requisitione fiat instrumentum, uel literæ cum sigillo authentico, aliter excommunicator est suspensus per menssem, ab ingressu ecclesiae, & diuinis officiis: eodem tit. cap. 1. libro sexto. & si se ingerit, efficitur irregularis, & non absoluitur nisi a Papa, & similiter feruetur in suspensionis, & interdicti sententia. Episcopus tamen, & superior, non incurrunt, d. cap. quia periculosum, penam. Religiosi quoque excusantur ab hac pena, quia cum continue habeant corrigere, oporteret semper habere notarium, uel quia alium modum corrigendi habent, uel ex suis constitutionibus, uel ex consuetudine, uel ex ignorantia iuris excusantur, secundum Lapum. Gemi. autem in cap. cum medicinalis. in 6. de sent. excommu. contrarium tenet, dicens dictum cap. omnes excommunicatores astringere ad dictam formam. Et Lapi ratio nihil uel parum ualet, quia praelatus non habet

continué corrigere de crimini-
bus, quæ requirant summā pœ-
nā. Potest igitur limitari, quod
talis forma non teneat quō ad
omnes, quando seruandō eam
periculum esset in mora, uide
Syl. libi. Excommunicatio. i.

15 Excommunicatio ad hoc quod
iusta sit, requirit expreſſionem
causæ, in scriptis, ut dicendo,
quia fuisti peremptorie citatus,
& noluiſti comparere, coram
nobis, &c. alius est locus pœnæ
dicti c. primi. Igitur ad hoc q̄
fiat iusta, quatuor requiruntur,
uidelicet monitio competens,
& præcedens. Secundō causa
rationabilis. Tertio, quod cau-
sa sit manifesta, non tantum
prælato, sed & aliis. Quarto,
q̄ fiat in scriptis modo supra-
dicto, & sine illis sententia siue
excommunicationis, siue suspen-
ſiōis, siue interdicti, est iniusta.

16 Excommunicationis senten-
tia in multis casibus est nulla, &
consequenter non seruanda.
Primō, quando lator eius non
erat iudex excommunicati, nec
habebat potestatem super eum.
cap. ad nostram. de consue. Se-
cundō, quando est a iudice pro-
prio, sed excommunicato pu-
blice. ca. audiuimus. 24. q. 1. uel
intruso. c. alienationes. 12. q. 2. uel
suspensio aut interdictio a iuriſ-
dictione. c. quia. de concess. præ-
bend. Secus si ab ordine tan-
tum, tunc enim posset ea quæ
sunt iuriſdictionis, sicut suspen-
ſus uel interdictus a iuriſdictio-

ne, potest quæ sunt ordinis. Ter-
tiō, si ille qui tulit, est uislator
interdicti hominis, & non fuit
absolutus. c. tanta. de excess. præ-
la. Quarto, si excommunicauit
subditum contra eius priuile-
gia. c. capella. de primi. Quinto,
quando fertur a delegato im-
petrato, in casu non permissio.
in 6. de rescrip. ca. 1. Sexto, cum
quis excommunicatur a dele-
gato contra delegantis inten-
tionem. c. fin. de præben. Septi-
mō, quando quis excommuni-
catur post legitimam appella-
tionem. c. venerabilibus. eod. tit.
in 6. quod fallit, secundum Pa-
in c. venerabili. de cen. quando
prælatus procedit extraiudicia-
liter ut pars, ad cōseruationem
iurium suorum. Octauo, quan-
do sententia continet intoler-
abilem errorem. c. per tuas. eod.
tit. quod multis modis contin-
git, ut si præcipiatur illicitum,
ut dicēdo excommunico te nisi
fueris, &c. uel prohibetur bo-
num absolute, ut colere Deum,
& huiusmodi. in d. c. venerabi-
libus, uel si præcipitur impossi-
bile, secundum glos. c. per tuas.
eo. uel quando pronuntiatur
contra ius scriptum, ut si pro-
nūtiatur excommunicatio post
legitimam appellationem. 2. q.
7. §. diffinitiva. & error debet
esse expreſſus in sententia. ali-
ter tenet secundum glos. in d. c.
per tuas. Nonō, quādo quis ex-
communicat participantes ex-
communicato in illis casibus, in
quibus

quibus participando incurre-
retur tantum excommunicatio
minor, talis excommunicatio ipso
iure est nulla, nisi trina moni-
tione, uel una pro tribus præ-
missa. c. constitutionem. eod. tit.
in 6. Decimō, quando prælatus
suos subditos excommunicat si
exponant suis superioribus, aut
legatis, aut inquisitoribus, sta-
tum suarum ecclesiarum, mona-
steriorum, personarum, & re-
rum suarum. c. quia plerique. de
offic. ord. lib. 6. Hos casus ponit
Ioan. And. in c. præſenti. de sen.
excom. in 6. Undecimō, quando
prælati excommunicant nolen-
tes proſecutari ultra emiſſionis,
& personarum numerum taxa-
tum. c. cum Apostolos. de cen.
dum eos uisitant. Duodecimō,
quando sententia proſertur ge-
neraliter contra non facientes
aliquid, ut contra non soluē-
tes, & aliquis non potest, nō li-
gatur, quia secundum Pa. in c. 1.
& glos. de offi. deleg. uerba ge-
neralia debent intelligi modo
ciuili, & impossibilium nulla
est obligatio. ff. de re. iu. l. impos-
sibilium. &c. Tertio decimō, si
mandatur sub pœna excommu-
nicationis, ut A. soluat 10. au-
reos infra 10. dies B. & B. proro-
gat terminū, non currit excom-
municatio, quia est facta in fa-
uorem creditoris, secundum ue-
riorem opinionem, & Pa. & ca-
sus uidetur expreſſus c. 1. de lo-
ca. Quarto decimō, quando iu-
dex ferens sententiam non in-

tendit ligare, quia excommuni-
catio ab intēſione uires ſumit,
secundum Pa. in c. ex parte. el. 1.
de offic. ordi. Quinto decimō,
quando proſertur sub condi-
tione, non ligat antequam ex-
tet conditio, secundum Host. c.
à nobis. eo. tit. In omnibus præ-
dictis casibus quando notoriē
constat de casu, non est timen-
da excommunicatio. Si uerō nō
constat, timenda est, quo ad ec-
clesiam, & contemnens morta-
liter peccat, ut supra dictum est.
17 Non est aliqua forma uerbo-
rum excommunicationis deter-
minata, secundum Ar. flo. 3. par.
ti. 25. c. 74. oportet tamen quod
utatur talibus uerbis, quæ expri-
mant intentionem iudicis uo-
lentis excommunicare de præ-
ſenti, unde si dicat habeo talem
pro excommunicato, uel denūcio
talem excommunicatum, quem
prius non excommunicauit, nō
est excommunicatus in foro con-
tentioso, si autem constaret de
eius intentione, quia sic cōſue-
uit excommunicare, esset excom-
municatus: & tenet sentētia si-
ue proferatur ore iudicis, siue
per literas, sec. Pa. & c. nullus. 3.
q. 4. sicut & absolute per lite-
ras fieri potest. c. quanto. 2. q. 5.
& facit ad hoc practica.

18 In excommunicatione siue a
iure, siue ab homine, non est la-
ta sentētia, quando dicitur sub
pœna excommunicationis, uel
anathematis, sed est commina-
tio, secundum Pa. c. unico. de ſa-
git.

*Christus est realis in celo. in hostia sacra meta-
liter. in creaturis per potentiam. in infer-
no. per iustitiam. tho.*

git. Quomodo autem cognoscitur quod sit lata sententia? Dico secundum Pa. c. si diligenti. de for. compe. Si promulgatur per participium prateriti temporis, ut dicendo sit innotatus, sit excommunicatus, sit suspensus, & huiusmodi, est lata sententia. c. cupientes. de elec. nisi appareat per aliud ius, q. sit ferenda, uel secundum materiam subiectam. Sic intelligitur gl. c. nullus. de for. compe. Quandoque non sunt uerba prateriti temporis, sed declaratoria, & est canon lata sententia, ut dicendo decernimus uiribus carere, uel excommunicationi subiacere, & tunc ligat. ca. nouit. de his que fiunt a prela. iuncta gl. Si uero sunt dispositiva, & sonant in futurum, ut dicendo priuatur, excommunicatur, & huiusmodi, est sententia ferenda, nisi addatur aliquod uerbum, per quod appareat, quod sit lata, ut dicendo ipso facto excommunicetur, ipso iure, uel eo ipso, & similia. De hoc in regula, in penis. de regu. iur. lib. 6. Idem dic de hoc uerbo subiacet excommunicationi, secundum Pa. in c. clericus. ne clericus. uel mo. & per ista uerba excommunicationi noueris te subiacere, fertur sententia ipso facto. c. non minus. de immu. eccl. De hoc uerbo, sicut excommunicatus uideatur, dicit Pa. in c. super specul. ne clericus. uel mo. Secundum no. debet ponderari materia, si a iure profe-

ratur, si ab homine. De se non sunt uerba lata sententia. Hec dictio prorsus, & poenitus, tantum ualeat, quantum ipso facto, uel ipso iure: ideo quauis iungantur uerbis futuri temporis, tamen est lata sententia. de penis. c. pen.

19 Excommunicatio cognoscitur quod sit maior, quando simpliciter fertur siue a iure, siue ab homine. c. pen. de sent. exc. quia in concernentibus periculum animarum, tutior interpretatio est fienda, secundum Pa. ibi, & secundum eundem, in c. illa quotidiana. de elect. in prima gl. excommunicatio minor potest fieri a iure, & ab homine, & potest cognosci per uerba excommunicantis, uel suspendentis, quando important effectum maiorem, uel minoris: in dubio tamen semper presumitur maior, in d. c. illa.

20 De excommunicatione minori ultra ea, que dicta sunt supra, §. 5. dico quod existens in tali excommunicatione, potest absolueri ab excommunicatione, non autem a peccatis, quia priuatur a participatione sacramentorum, non autem ab usu iurisdictionis, secundum Pa. in c. excommunicato. in glo. 1. de re feri. Idem dic de suspensio ab ingressu ecclesie, quod potest absolueri ab excommunicatione. Unde si essent duo excommunicati minori, & uellent inuicem consisteri, unus potest alterum absolueri ab excommunicatione, & ab

& absolutus alterum potest absolueri ab excommunicatione, & a peccatis, & postmodum facere se absolui a peccatis.

21 Excommunicatus minori, mortaliter peccat si se immisceat participationi sacramentorum alicuius, uel passiuus, licet non efficiatur irregularis etiam celebrando. Et licet sacramenta per eum collata, non careant uirtutis effectibus, mortaliter tamen peccat scienter conferens, & suscepta per eum carent effectu ultimo, id est, executione, ex S. Tho. supra. Sil. Excommunicatio. 4. circa princeps.

22 Excommunicatio, & absolutio possunt fieri ad tempus, quia est pena, & non culpa, licet supponat culpam, & sic de consuetudine curie sit, secundum Pa. in c. ueniens. secundo. de testi. in gl. 6.

23 Excommunicari non potest collegium uel communitas, ut in c. Romana. eo. tit. & Ar. flo. 3. par. tit. 1. c. 7. circa fin. sed bene possunt excommunicari singuli de collegio, secundum Host. Et quia quidam dicunt, quod sic, quidam quod non, ideo not. ut elicitur ex S. Tho. 4. sen. d. 13. q. 2. a. 3. q. 1. 2. quando dicitur, excommunico talem universitatem, uel collegium, non tenet excommunicatio, quia sic animam non habet, uel dicendo, excommunico singulos de tali collegio, uel omnes, nisi aliud addendo, non tenet, quia contingeret aliquando irretrahi innoxios, quod est con-

tra d. c. Romana. uel dicendo, excommunico priorem, uel abbatem propter talem culpam, & omnes alios, qui commiserunt, uel consenserunt. & hæc est sententia illius c. circa si. ubi dicit, sed in illos duntaxat de collegio, uel universitate, quos culpabiles esse conspexit, promulgare. Non est sic de interdicto, uel suspensione, secundum Tho. quia non tam graues penae sicut excommunicatio sunt. Ad hæc Pa. de pal. in 4. sen. adducit rationes optimas. Concor. Richar. in 4.

24 Papa potest committere puro laico, & mulieri quod excommunicetur, quia est de iure positum, secundum Ar. flo. 3. parte. tit. 25. c. 7. & Pa. in c. decernimus. de iud. col. 1. supra, Abbatissa. §. 5.

25 Nullus potest seipsum, æqualem, uel superiorem excommunicare, sec. Tho. 4. sen. supra, & per c. cum inferior. 21. d. Ideo quando Episcopus excommunicat omnes, qui fecerunt furtum, si ipse fecit furtum, uel aliqui alij non ei subiecti, non sunt excommunicati.

26 Excommunicationes a iure facere possunt omnes iudices ecclesiastici, qui possunt facere ius, ut Papa in uniuersali ecclesia, legatus in sua prouincia, episcopi in suis diocesibus. c. uisus. 16. q. 2. & multo fortius concilium prouinciale. Qui uero non possunt facere ius, uel statuere, nec etiam excommunicare, Excommunicationem uero ab homine potest facere omnis iudex ecclesiasti-

in talibus personis
non debet excommunicari
ab ipso ex ipso
peccatis subiectis futuris

cus, potens constituere, Facere excommunicationē maiorem, propriè pertinet ad episcopum. in d. c. uilis. In foro autem, & rapina, ut dicit Tho. in 4. sen. concessum est à iure parochiano excommunicare. Excommunicare etiam possunt de iure cōmuni omnes ecclesiasticū praelati, ut in c. necessarium. de offi. or. & c. i. de elec. nisi episcopi præscripserint cōtra eos, ne hoc possent. Abbates confirmati, etiam non benedicti. in ca. sicut tuus. de simo. priores etiam in omnes de collegio, & in alienos, si in eos aliquo iure speciali habent iurisdictionem. in c. cum ecclesiarum. de offi. or. Idem de Archidiacono, licet nō sit presby. ar. in c. perlectis. d. 25. nisi cōsuetudo obstat. Vide tamen Pa. in c. cum in cunctis. de electio. Vide multa alia, quæ prætermitto. Sil. excommunicatio. 1. notabili 2.

27 Excommunicari non potest Papa nisi propter hæresim, de qua & iudicari potest, & deponi. c. si Papa. d. 40.

28 Excommunicari non potest mortuus, quia nō est homo, nec potest esse cōtumax, neq; peccare, pro quibus fertur excommunicatio, ut §. patuit. in quibusdā tamen casibus excommunicatur ratione precedentis uinculi ad terram, propter quod ei sepultura negatur, & communio orationis, sicut in hæresi, & in notorio crimine morietes, & hi etiam, quorum scripta continent hæ-

reses, nisi seipsos correctioni ecclesiæ subiecerint, ut fecit abbas Ioachim. cap. damnamus. de sum. tri. & si. ca. Et qui hæreticos instituunt hæreses. c. sanè. 2. 4. q. 2. Infideles nō possunt excommunicari. 2. q. 1. ca. multi. neque pueri, uel furiosi, & quicunque carent usu rationis, quia peccare nō possunt, neq; fratres mendicantes ab episcopis, uel aliis praelatis ecclesiæ, nisi ex speciali licentia, & auctoritate Pape, ut patet in priuilegiis suis, quæ sunt notoria. infra, priuilegiū. §. 7. Nec nō subditi ordinariū ab eis possunt excommunicari, eo qd participet cū exemptis. c. quanto. de priuilegiis. secus ratione delicti cōtractus, uel rei, de qua agitur. c. 1. de priuilegiis. 6. Neque Imperator, neque princeps ab episcopo suo. 2. q. 7. §. Balaam. Imperator & rex post monitionem pro notoriis tantum excommunicantur. d. 6. c. Valerianus. De hoc uide Tab. Excommunicatio. §. 4. excommunicari nō potest, qui cessit bonis, quia quod ab bona quasi desit esse subditus. c. 3. de solu. Pet. de palu. ubi supra. Ar. flo. pariter.

29 Statutum ordinarij, uel synodale, ligat omnes factos subditos ratione delicti (& hoc dico quia non omnes delinquentes sunt subditi, ut archiepiscopus secundum aliquos, & medicantes, qui ex sua exemptione habent, qd ratione delicti non fi-
ant subditi) in cā nobis. el. 1. de senten-

sententia excom. quia lex semper loquitur. L. arriani. C. de hæreti. Si autē feratur per modum sententiæ generalis, sic uidetur qd non liget nisi subditos sententiantis tunc, quādo sententiam profert, respectu delicti committendi. Hanc distinctionem ponit Pa. post Iun. in d. cā nobis.

30 Subditi delinquentes extra territorium statuentis, secū. Pa. in d. c. a nobis. non afficiuntur pœna statuti, licet loco ibi tenuerit qd sic hoc tamen uerius, per c. ut animarum. de cōsti. lib. 6. quia statutū est lex territorij, nec uires ultra extēdere potest. Si episcopus præcipit, ut qui acceperunt tales res restituant, &c. & subditi illius acceperunt res huiusmodi in territorio, sed tempore sententiæ est extra territorium, secū. Ge. in d. c. ut animarum. ligatur. Si episcopus excommunicat nō facientes religionem, clerici existētes extra, & habentes notitiam de hoc ligantur, quia habent initium in proprio territorio, uel finē. Episcopus subditum suum existentem extra suam diocēsim potest excommunicare per specialem sententiam, secū. doct. in c. si de foro. compe. uide ibi Pa. qui multa ad propositū ponit. Subditi cōmittentes in loco exempto nō ligantur, quia locus exemptus equiparatur loco extra diocēsim. existenti, secū. doct. Anan. c. ut animarum. in no-

uella. Si episcopus præcipiat qd nullus accedat ad monasteria monialium, sub pœna excommunicationis, & cetera, qui accedunt ad monasteria exempta non incurrunt, quia delictū committitur in loco exempto. Sed si diceret ad monasteria exempta, posset dici qd incurrunt, quia delinquant in uia, qui est locus non exemptus.

31 Si episcopus in excommunicatione dicat, excommunico omnes sciētes fecisse tale quid, nisi reuelauerint, &c. sciēns non tenetur reuelare hoc iniuriā passus, quia hoc est nutrire odia, nec sic debet intendere index. Item si hoc mandatum est generale, nō tenetur reuelare iudici, quādo non potest probare, secundū Ang. intellige publicè, bene tamen secretè ad correctionem. Si autem exprimat qd uult sibi dici in iudicio, debet intelligi saluo ordine Euangelico, & si fecit correctionē, nec ipse debitum suum fecit, debet compari in iudicio, & dicere se fecisse, sed non posse probare, sed si non facit correctionem, dicat se scire, sed uelle prius facere correctionē, iuxta Christi mandatum. Quod si nult index, ut probet eum non possit, uel denuntiet ante correctionem sententiam, cōtinet intolerabilem errorem. Si potest probare, non tamen tenetur suis expensis facere, tamen si præcipiat, ut faciat sub pœna excommuni-

EXCOMMUNICATIO.

371

monis, tenet excommunicatio, licet sit iniusta: sed debet petere dispensationem. De hoc uide j. inquisitio. §. 8. clarius. Denunciatio. §. 2.

32 Si iudex apponat in sententia de furto &c. etiam si quis teneret sub titulo recompensationis, quod seruat filius Ro. curie, ideo potest fieri, qui habet tale quid sub titulo recompensationis tenetur manifestare, quia excommunicatio non continet intolerabilem errorem. Vide tamen j. latius in uerbo furtum. §. 15.

33 Quæ sunt per modum statuti mortuo statuente semper durant, donec reuocentur. Est tex. in c. si de offi. lega. & quod statuit capitulum sede uacante, durat etiam creato episcopo, secus. Fed. in cons. suis. Sententia autem quo ad effectum productum remanet, ut si iudex excommunicauit Titium, remanet excommunicatus donec absoluitur, etiam q. iudex moriatur. ca. pe. de cle. non re. post gl. sed quo ad effectum producentes non, quia hoc pendebat ex sua iurisdictione, quæ non remanet.

34 Si episcopus precipiat, ut qui habet librum Titij, infra sex dies restituat, & post sex dies fulminat sententiam, Plato habens librum, & ignorans monitionem, quia abiens, uenit, & post illos dies sex, intelligit lata fuisse excommunicationem, etiam quod non restituat, non incurrit excommunicationem, quia

sententia ultra terminum statuentis nullum habet uigorem.

35 Socrates Placentinus deliquit in diocesi Landen. & post recessit uenies Placentiam, nescit episcopus Landen, potest eum excommunicare? Dicitur q. non, nisi citasset eum antequam recessisset de suo territorio, uel per requisitionem episcopi Landen. citaretur per iudicem Placentinum, ubi manet, ad quod etiam tenetur de iure, ut nota. doc. de foro compet. c. si, ut iret ad comparandum, uel respondendum, &c. quod si non faceret, posset excommunicari etiam extra suum territorium, & puniri secundum statuta loci ubi deliquit, secundum Pa. in c. 1. de rapt. in glo. Non tamen sic sequitur in foro poenitentiae, ut qui deliquit in aliena parochia, teneatur confiteri illi parochiano, secundum Pa. in d. c. 1. de rap. Ratio autem diuersitatis est, quia in foro contentioso oportet satisfacere populo scandalizato, in foro autem animæ, sufficit Deo fieri satisfactum, cum proprius sacerdos uicarius est.

36 Quis possit ab excommunicatione minori absolueri, supra. Absolutio. §. 37. & potest talis secundum ueriores opinionem interesse diuinis, quia tantum a sacramentis separatur, secundum Pe. de pal. supra.

37 Participans cum excommunicato minori excommunicatio, neque peccatum, neque sententiam

EXCOMMUNICATIO.

313

tentiam aliquam incurrit, quia excommunicatio maior in tertiam personam non transit, ut communiter dicitur. capi. quoniam multos. 11. q. 3.

38 Excommunicatus maiori separatus est a tribus in communione. Primo, a communione sacramentorum, quod est commune omnibus fidelibus, ut supra dictum est, & in hoc semper peccant mortaliter contrahendo. Secundo, est separatus a communione ecclesiasticorum actuum, in quibus communicant Christiani, & quantum ad hoc secundum Caiet. supra, non semper peccant mortaliter contrahendo, sed quando in huiusmodi actibus admiscetur aliqua iniustitia, aut aliquid aliud quod ex illo genere mortale est, ut quando excommunicatus indicat, mortaliter peccat, quia usurpat sibi iniuste hanc potestatem, uel si eligit, uel electi de se facit cōsentit, quia per tales actus aliis iniuriatur. Alias uenialiter peccat, ut si ferat testimonium uerum, si petat debitum sibi, & huiusmodi. Tertio, est separatus a communione operum humanorum, quæ sunt communia omnibus hominibus, non solum Christianis, quæ in hoc uersu continentur. Os, orare, uale, communis mensa negatur. Et in his non est peccatum mortale communicare, nisi fieret per contempum. Sed quia hæc possunt esse obscura, ideo declarabo per

singula, ut clarius intelligantur. Os negatur, id est, osculum, secundum Tho. & consequenter locutio, quæ solet esse inter amicos, & literæ missæ, uel receptæ, nuntij, munera, secundum Gul. & Hug. in d. c. quoniam multos. Nec pudor, uel scandalum timor excusat. Orare scilicet cum eo negatur, id est, participare non tantum in sacramentis, sed etiam in diuinis, audire orationes cum eis, unde si excommunicatus ueniret in ecclesiam tempore officij, alij tenentur uel exire, uel eius exitum procurare, secundum Ray. in c. sicut apostoli. 11. q. 3. intelligit tamē si intrat causa orandi, uel audiendi diuina, & si est publice excommunicatus. Secus quando est occultus, uel a paucis scitur. Nihilominus qui sciunt, caute si possunt exhibent, ne illius manifestatio sequatur, alias non exhibent. c. si tantum. 6. q. 2. Si autem incepta missa intrat, & est occultus, sacerdos non debet missam dimittere. c. nihil. 7. q. 1. Si publicus sacerdos publice eum moneat, qui si nolit exire, uel expelli non possit commode, & canonem sacerdos non inchoauit antequam eum uideret, dimittatur missa. arg. in c. omnis. 14. q. 1. Et canon incipit ibi, Te igitur, &c. secundum ar. de con. d. c. de hymnis. Secundum autem Innoc. incipit a cōsecratione. Quod si inceptum canonem, sequatur usque ad summptionem sacramenti, & antequam finiat post

communione moneat, ut supra. de con. d. 2. c. relatum. & si expelli commodè sine effusione sanguinis proprii, uel alieni non potest. arg. eod. c. ueniens. redeat ad sacrificium. & quod reliquum est perficiat, secundum Hosti. & Gof.

40 Vale, id est, saluatio, & salutatio, unde si scribatur excommunicato in casu cōcessio non debet poni salutatio consueta, sed loco eius potest poni spiritum cōsiliij sanioris, secū. Arch. florē. & quando salutat quempiam excommunicatum, potest responderi, Deus uos emendet, & huiusmodi, secūdum eūdem.

41 Si saluatus ab excommunicato nihil respōdeat, sed moueat caput, uel assurgat ob reuerentiam, nō propter hoc incurrit aliquam censuram, secūdum quosdam, quia poenae sunt restringendae, sed secundum alios & precipuē Innocē. in cle. si. de sentētia excommuni. incurrit, quia haec sunt quaedam salutatioes opere, & quaedam participatio, quae prohibetur generaliter, in d. ca. sicut apostoli.

42 Communio, ne scilicet quis ei communicet in aliquo exercitio, uel habitatione in domo eadem. Not. tamen quod si quis sit in eadem domo, uel camera cum excommunicato, pro diuerso negotio, nō dicitur participare cum eo, secū. Inno. in c. nuper. eo. ti. & eodem modo in aliis exercitiis, & cum eo quis

contrahere non potest, licet si contrahat, contractus teneant aliqui.

43 Mensa, id est, comestio in eadem mēsa, uel dormitio in eodem lecto, ideo si superneniat excommunicatus, & nō potest expelli commodè ut supra, teneatur surgere quis de mēsa, ne cū eo comedat. Potest tamē in alia mēsa, etiam in eadem domo comedere, & in eadem camera, dummodo nō fuerit inuitatus ad conuiuium, secūdū Gul. quia omnes sic ueniētes communicare dicuntur. Si autē quis exeat de domo, & ueniētī excommunicato relinquat clauem, & domum ad comedendum, incidit nihilominus, quia hoc in fauorem excommunicati facit: secus si in casu necessitatis cū protestatione, sec. Gul. Nō enim excommunicati ut fame pereant, relinqui debent, quia contra charitatē esset cōtra quā nemo pōt precipere.

44 Casus liciti in participando cum excommunicato maiori extra diuina ponitur in hoc uersu. Utile, lex, humile, res ignorata, necesse. Hec quinq; faciūt ne anathema possit obesse, in d. capi. quoniam multos. Utile, id est, propter utilitatē participantis, ut petat, uel recipiat, quod sibi debetur ab excommunicato. c. si uerō. eod. titu. aliter commodum de suo delicto excommunicatus reportaret. Et propter utilitatem ipsius excommunicati, ut loquendo de eius salute, dando

dando ei cōsiliū, & etiam petendo ab eo non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, si necessitas adsit, & alius ita idoneus inueniri non possit. Facit c. cum uoluntate. eo. ti. & c. cum excommunicato. ii. q. 3. Moderate tamen haec fiant secundum Ray. & non in fraudem.

45 Lex scilicet matrimonialis, quia uir potest reddere debitum uxori excommunicatae, & econuerso, si tamen constet de matrimonio. in d. c. quoniam multos. ii. q. 1. potest etiam exigere, & in aliis participare secundum omnes, non autem participare cum excommunicato, cum quo alter coniux participat, secundum Verner. Quidam autem dicunt, quod non est eadem ratio uiri erga uxorem, quae est uxoris erga uirum, & quod uir incidit communicando cum uxore excepto debito matrimoniali, quia & si uir & uxor iudicantur ad paria, quantum ad debitum carnale, ut in cap. gaudemus. de diuor. non tamen quo ad alia, ideo in tali casu uir deberet interpretationem, uel dispensationem recipere à superiore, & hoc uidetur magis uerum, quia ad ipsum pertinet uxorem corrigere, & non econtra.

46 Humile, id est, hi qui sunt in subiectione, ut filii non emancipati, uel emācipati, sed commensales patris, uel recipientes

ab eo necessaria, monachi erga abbatem, secundum Gul. quia quasi de familia eius sunt, clerici erga pontificem, cuius seruitio sunt deputati, non autem alii. c. miratus. 93. d. Et seruui, ac ancille seruili conditionis, rustici seruientes, & qui sunt de familia non tamen si de eorum cōsilio scelera perpetratur. in d. c. quoniam multos. Intellige tamen praedicta si ante sententiam tales personae erant affectae ad familiare obsequium. c. inter alia. eod. titu. & massarii colentes terras, in quantum exigunt cultura, & de omnibus aliis idem dicas, secundum Hosti. qui contraxerunt societatem, uel alio modo erant obligati per contractum, & sine incommodo non possunt abstinere. ar. in c. si uerō. eo. ti. Econuerso communicant superiores inferioribus excommunicatis licite, in his ad quae tenentur. Similiter iudica de omnibus, qui aliter uiuere non possunt: sic enim communicando non incidunt.

47 Res ignorata, id est, ignorantia facti probabilis. c. apostolica. de cle. excom. m. non autē iuris, nisi eos quibus licet ignorare, ut sunt non capaces doli, & rustici. Non autem qui scit tantum per cōfessionem sacramentalem, tenetur uitare. Necessitas enim tam excommunicatum quam participantem excusat, unde in necessitate, licet ab excommunicatis recipere

elice

eleemosynam, secundum Inno.
& in d.c. quoniam multos. & ge-
neraliter omnis participatio p-
damno uitando communican-
tis, excusat, nisi sit in crimine,
uel in diuinis, quia si possum
petere debita, a fortiori uitare
damna. ar. in c. nos sanctorum.
13. q. 8. quata autem debeat esse
necessitas, iudicium superioris
arbitrabitur. ar. de offi. del. c. de
causis, quem si non facile possit
adiri, unusquisque per se iudi-
cabit. c. quod precessor. 11. q. 3.

48 De participante in crimine
dānato, nel propter quod quis
est excommunicatus, infra ex-
communicatio. 15. dicetur.

49 Participans sciēter cum ex-
communicato in diuinis, ut re-
cipiendo ad officia diuina, uel
ad sacramenta, uel ecclesiasticā
sepulturam, ultra excommuni-
cationem minorem, quam in-
currit, mortaliter peccat, & est
ei interdictus ecclesie ingres-
sus, si excommunicatio erat pu-
blica, donec satisfecerit cōpe-
tenter ad arbitrium eius, cuius
sententiam contēpsit. c. episco-
porum. de priuil. in 6. & si post
illud interdictum ingerat se di-
uinis in suo officio, efficitur ir-
regularis, & sic moriēs in sacro
non sepeliētur. c. is cui. lib. 6. &
hoc secundū Gemi. habet lo-
cum non solum in sentētia ho-
minis, sed etiam iuris. Si uerō
participat cum excommunica-
to non in diuinis, neque in cri-
mine damnato, uel mortali, sed

in humanis actibus, de quibus
supra, non peccat mortaliter, se-
cundum Tho. 4. sen. d. 18. nisi in
contemptum ecclesiasticæ disci-
plinæ hoc faceret, uel contra præ-
ceptoriam prohibitionem su-
perioris factam nominatim, ut
in c. constitutionem. eo. tit. lib. 6.
uel quando ex tali communio-
ne credit sententiam uenire de-
bere in contemptum, secundum
Bona. in 4. His casibus exce-
ptis, est ueniale, nec obstat ca-
satis. quod me. cau. quia intelli-
gitur quando participatio est in
his, quæ de se sunt peccata mor-
talia.

70 Circa participationē huius-
modi facta est modificatio in
consilio Constantiensi, & confir-
mata in cōsilio Basiliensi. ante scilicet
foram, de qua supra, Absolutio,
§. 30. vide Si excommunicatio
notabilis, ibi ponitur tota cō-
stitutio de verbo ad verbum. Ex
hac sequitur, quod nullus tene-
tur uitari in diuinis, uel extra
quantuncunque excommuni-
catus, nisi sit publicus, & nomi-
natim denunciatus, excepto per-
cussore clerici, ita notorio, qui
non possit aliqua tergiversatio-
celari, nec aliquo iuris frustra-
gio uero, uel apparatu, licet fal-
so (ut exponit Sil.) excusari.
Vnde si Papa excommunicat Pe-
trum cum suis participibus, Pe-
trus debet uitari, alii autem nō,
quousque nominentur, facta si-
de de eorum participatiōe, uel
notorie constat de eorum par-
uci

icipation.

91 Papa participādo cum exco-
municatis nō incidit in mino-
rem, secundūm gl.in.c.nulli.eo-
tit. quia hoc nūcūlum iure po-
sitūo trahitur, quia Papa non
ligatur.e. propoluit. de concess.
preben. Peccat tamē si sine cau-
sa participat, quia est contra ius
diuinū, ubi dicitur, sit tibi sicut
ethenicus, & publicanus, secū-
dūm Pa.in c. cum desideres. eo-
titu. sed quilibet inferior. Papa
praelatus bene incidit, secundūm
Pa. ibidem, etiam si talem uellet
haberi pro absoluto, quia non
potest illo modo absoluerē.

52. Delegatus potest excommu-
nicare maiori excommunicatione
omnes participantes excommu-
nicatis ab eo, & nō possent ab-
soluti nisi ab eo, uel ab eius de-
legante, c. præterea, de off. dele.

13 Non potest quis contrahere emendo, uel uendēdo cum seruo excommunicati, si agit nomine ipsius excommunicati, secūdū Veruer. neque accipere aliquid à familia excommunicati, quando dant nomine ipsius, secus si nomine proprio, nisi fieret in fraudem, ut quādo daretur nomine excommunicati, tamen dicunt nomine proprio, quia aliter credunt non recipi. Intellige p̄dicta extra casus necessitatis. In dubio aut̄ nō est accipiendū, nisi necessitas urgeat.

14 Prædicatores possunt elemosynas ab excommunicatis recipere, etiã extra casum neces-

statis. c. eñ uoluntate. eo. ti. que
constitutio propter predica-
res specialiter est facta, secundū
Hos. Intellige tantū causa pre-
dicationis, & confessionis, uel
necessitatis, aliis nequaquam.
90. d. c. oblationes.

Legatum factum ab excom-
municato licet recipere, etiam
si sit factu, ut oretur pro anima
ei, q̃a debet intelligi eo modo
quo pot orari in priuato, ut ſ.
dictum eſt, & ſic ceſſat ratio In-
no. in d.c. cum uoluntate. qui di-
cit, quod licet recipere, dum o-
do non ſit factum ut oretur pro
anima eius.

88 Episcopus participans in crimine dānato, uel criminoso cū excommunicato a se, secundū Inno. & Host, incurrit excommunicationem, non illam, quā ipse tulit: quia nemo seipsum ligare potest. ar. ff. de arbit. l. pe. sed incurrit sententiam iuris latam cōtra participantes taliter. de qua infra, Excommunicatio. §. 2. f.

187 Obligatus alicui: cū iuramē-
to soluere certam summam pec-
cuniae infra mensem, si credito-
ri isto interim superueniat exco-
municatio, obligatus adhuc re-
manet, nisi à superiori absolu-
atur, secundum ueriores opinionē,
& precipue S. Th. 4. ubi s. quam-
etiam sequitur Ar. s. & Sum. p. 11.

§8 Si clericus participet in diuinis cum excommunicato sententialiter, & nominatim à Papa, incurrit eadem, ut infra, Excommunicatio. §. 2. 4. nō autem si ab infe

inferiori à Papa erat excommunicatus, licet mortaliter peccet. Laicus autem nō sic, sed mortaliter peccat, & minorem incurrit (ut dictum est) excommunicationem.

59 Participas cum excommunicato etiā in diuinis ex metu cadente in constantem uirum, secundum ueriores opinionem excusatur tñ à peccato, quam ab omni censura, nisi participaret in crimine, uel teneretur non participare propter fidē. In hoc ferē omnes conueniunt, secus quando nō est metus cadēs inconstantem, &c.

60 Si episcopus mandet alicui parochiano ut denuntiet Titū pro excommunicato, ante denuntiationem non tenetur uitare Titum, licet presumat eum excommunicatum, nō autem denuntiatum, sed bene post denuntiationem.

61 Qui notorie Venetiis est excommunicatus, & publicatus, si eū inuenio Genue, non teneor illum uitare in publico, cum ibi sit occultus, sed bene in privato, quia maior est ratio de isto, quam de eo, qui nullibi est notorie excommunicatus, secus si possem probare sufficenter per testes, uel instrumēta, ipsum fore excommunicatum, secundum Veruer. & sum. conse.

62 Si scio A. anno elapso fuisse denuntiatum, nunc autem nescio an fuerit absolutus, non teneor ipsum uitare, si cognosco

ipsum uirum timorātū, uel aliis seruātem excommunicationē, nunc autē non, ar. in c. ex parte, de offic. or. aliis debet euitari, donec probabiliter constiterit de eius absolutiōe, per regulā, semel. de re. iu. lib. 6.

63 Qui intrat domum excommunicati accipiendo aliquid, confidens de illo, quod gratum habebit, quando seuerit, incidit in minorem, quia quodammodo contrahit cum eo, secus si nō credit ipsum habere gratum, tunc eum non incidit, sed furtum committit, quia rē alienam tractat inuito domino.

64 Ut autem excommunicationes, quæ multæ sunt, facilius possint inueniri, infra ponemus canones excommunicationum breuiori modo, & meliori ordine, quo sit possibile, quamuis non credam omnes posse comprehendere, & primo ponemus tabulam, siue rubricam, deinde sigillatim excommunicationes per ordinem, incipientes à Papalibus, & inde alias sequēdo, earum materiam quā breuius potero perstringam.

Ordo excommunicationum.

Prima, Cōtra peccātes clericos.

1 Cōtra isēctatores cardinaliū.

3 Cōtra aggrēdiētes episcopū.

4 Cōtra inuadētes Romāpetar.

5 Cōtra percutiētes in curia.

6 Cōtra offendētes litigantes in Romana curia.

7 Cōtra impediētes ne obediatur literis Papæ.

8 Con

8 Cōtra remouētes se ab obedientia Papæ.

9 Cōtra hæreticos.

10 Cōtra nō obediētes inquisitionibus cum sex aliis annexis.

11 Cōtra exigentes pedagia, & gabellas.

12 Cōtra falsarios.

13 Cōtra pyratas.

14 Cōtra portātes arma saracenis, & merces Alexandriæ.

15 Cōtra impediētes uisualia Romana curiæ.

16 Cōtra inuadētes terras ecclie.

17 Cōtra inquisitores si odio, uel amore procedant, &c.

18 Cōtra asserentes Ro. ecclesiam non esse caput.

19 Cōtra impediētes executionē literarum apostolicarum.

20 Cōtra inquisitores, uel eorū uicarios extorquētes pecunias.

21 Cōtra impediētes se. apo. in cognitione causarum.

22 Cōtra fractores locorum sacrorum.

23 Cōtra incendiarios.

24 Cōtra participātes in diuinis excommunicatis à Papæ.

25 Cōtra participātes in crimine.

26 Cōtra eligētes senatores.

27 Cōtra impugnātes literas Papæ electi.

28 Cōtra appellāntes ad futurum concilium.

29 Cōtra non seruātes constitutionem Iulii secundi, de electione Papæ.

30 Cōtra grauātes eos, qui tulerunt sententiā excommunicationis.

31 Cōtra statuētes contra libertatem ecclesiasticam.

32 Cōtra cōcedētes repræsalias.

33 Cōtra submittētes bona ecclesiæ laicis.

34 Cōtra graduātes nolētes eligere.

35 Cōtra impediētes litigare.

36 Cōtra mandāntes ne uendantur ecclesiasticis.

37 Cōtra occupātes bona ecclesiarum uacantium.

38 Cōtra imponētes angarias ecclesiasticis personis.

39 Cōtra cogētes reuocare sententiā.

40 Cōtra cogētes celebrare in loco interdicto.

41 Cōtra impediētes sequestrationē fructū ecclesiasticorū.

42 Cōtra impediētes uisitātores monialium.

43 Cōtra sepeliētes hæreticos.

44 Cōtra sepeliētes tpe interdicti, uel excommunicatos, &c.

45 Cōtra cōtrahētes in gradibus prohibitis affinitatis, & consanguinitatis, aliisque.

46 Cōtra relig. usurpātes decem.

47 Cōtra inducētes eligere sepultorū.

48 Cōtra religiosos exeuntes ut audiant physicam.

49 Cōtra absolūtes excoīcatos, uel ministrātes sacramēta.

50 Cōtra retrahētes à solutione decimarum.

51 Cōtra non faciētes conscientiam de decimis.

52 Cōtra non seruātes interdictum.

53 Con

- 53 Cōtra dimittētes habitū, eū-tes ad studia, & magistros.
- 54 Cōtra mōach. intrātes curiā.
- 55 Cōtra monach. tenētes arma.
- 56 Cōtra usurpantes præsulatū.
- 57 Contra non præsentes se post absolutionem.
- 58 Contra exenterātes corpora mortuorum.
- 59 Contra simoniacos in ordine vel beneficio.
- 60 Contra simoniacos pro ingressu religionis.
- 61 Contra transeuntes ad alios ordines.
- 62 Cōtra alienātes bona eccles.
- 63 Cōtra impugnātes literas Pap.
- 64 Cōtra facientes libellos in fratres, & multa alia.
- 65 Cōtra intrātes monasteria ordinis predicatorū & S. Clare
- 66 Contra detinētes apostatas.
- 67 Cōtra minores recipientes fratres predicatorum ad habitū.
- 68 Contra artistas Parisien. &c.
- 69 Contra accedētes ad sepulchrum Christi.
- 70 Contra conspirātes in personam Papæ.
- 71 Contra prædicantes de peccato originali, &c.
- 72 Contra impediētes legatos apostolicos.
- 73 Cōtra officiales Papæ accipientes munera cū iudicant.
- 74 Contra impugnantes monem pietatis.
- 75 Contra impressores librorū sine licentia, & reuelātes dicta in confessorio.
- 76 Contra prædicātes falsā mi-

- racula.
- 77 Contra interficiētes per as-falinos.
- 78 Contra spoliātes naufragantes.
- 79 Cōtra facientes solui usuras.
- 80 Cōtra locantes domos usurariis, & non expellentes.
- 81 Contra non seruantes seruandā in electione Papæ.
- 82 Cōtra mittētes nūcios cardinalibus, in cōclau existētib.
- 83 Contra mendicātes, loca de nouo accipientes.
- 84 Cōtra fingētes casum, ut iudex mittat pro muliere, &c.
- 85 Contra cōseruantes si se intromitāt ultra id qd possūt.
- 86 Contra sacerdotes facientes officium vice cōmitis.
- 87 Contra absoluentes in casibus contra sextinam.
- 88 Contra dirigētes moniales in electionibus.
- 89 Contra principes non faciētes iusticiam clericis.
- 90 Contra inuenientes nouam religionem.
- 91 Cōtra doctores conducētes domos sine licētia, Bononię.
- 92 Contra tenentes ordinationes Octauiani, &c.
- 93 Contra electum tātum a tertia parte cardinaliū, si se pro Papa gesserit.
- 94 Cōtra perseverātes in secta fratriellorum biginarū, &c.
- 95 Cōtra inquisitores procedētes cōtra minores, & cōtra. Excommunicationes plures particulares a pōtētib, & diuer-

diuersis prælatis diuersarū diocesis ecclesiarum, & religionum, sunt factæ, quas referre neminem posse arbitror. Aliæ enim sunt in ordine fratrum predicatorum, aliæ minorum, aliæ monachorum, aliæ in diocesi Mediolanens. alię in aliis. Curet ergo cōfessor scire locorum, & religionum in quibus est, censuras, prout melius potest, quoniam hic, quæ in iure communis, & in quibusdam extraneis reperiantur collegi, licet forte sint aliæ, quæ ad manus nostras non uenerint, & quæ in uiridi obseruantia non sunt. Sit insuper cautus ne absoluendo a quibus non potest, se, & penitentem illaqueet. Bene etiā canones inspiciat, ne excommunicatos iudicet, qui sine dolo, temeritate, aut presumptione cōtra canones materialiter commiserunt. Nā in pœnis stricte interpretatio fieri debet. Propterea cū per se nescit, peritos cōsulat. Accedendum igitur nūc est ad cuiuslibet excommunicationis declarationem, iuxta scripti canonis interpretationem, in qua non multum me a Reuerendissimo Caste. elongabo, quoniam ipsum circa hoc negotium ualde diligentem & solertissimum reperi, cum omnia fere canonicū uerba scrupulosè examinet.

EXCOMMUNICATIO. 1.
ut habetur. c. si quis. 16. q. 4. & est Inno. 2. si quis suadente diabolo, huius sacrilegij uitium, vel

crimen incurrerit, q. in clericū, uel monachum manus uolētas iniecerit, anathematis uinculo subiiciatur, & nullos episcoporum præsumat illum absolueri, nisi mortis urgēte periculo, &c. Not. quia canō est uniuersalis, cōprehendens omnes doli capaces. No. quod per manū uolentam, uenit nō solū quæcūq; percussio, sed pulueris, luti, aquæ, spūti, & huiusmodi iniectio, uolēta acceptio rei cuiuscūq; de manu eius, captio, detentio, carcer, non autē præceptum exilij, uel cōsinationis, quia hæc uiolentia præcepti est exterior.

Per inferentem manum uiolentam intelligit nō solum executorem, sed mandantem, cōsulentem, auxiliantem, fauentē, consentientem, & ratū habentē factū nomine suo, & potentem impedire cum debet, & nō obuiantem. c. quante. de sen. exc. si tamen ex intentione nolunt, cū sine eorū periculo possint. Tales enim dicuntur consentire, etiam q. non sint officiales. Violentas. Si quis acciperet furtive aliquid, quod est in manu, uel circa clericū, ut bursam, uel cingulum, &c. nō incidit, quia uiolentiam nō infert. Item uiolentā, id iniuriosam. Nā si quis se ipsum uerberaret, uel ab alio uerberari permitteret, quamuis non esset manus uiolenta, esset tamen iniuriosa, & sic tam ipse, quam uerberans incideret. Unde si monialis procurans abor-

sum per incisionē uenę, uel alio modo, licet hæc manus sit uolenta naturæ, non tamen inuolens statui ecclesiastico, nec uolens personæ, ideo nō incidit. Item manus uolenta, quæ absolutē est iusta, potest esse sacrilega, quia contra ius, ut si clericus malus, & homicida, percutiatur à laico, sacrilegium est, quia hoc iure prohibetur, licet talis maius malum iuste mereatur, c. uniuersitatis, de sen. excō. tales ergo percutiētes clericū, etiam zelo iustitiæ, incidunt.

3 Permittitur tamē laico officiali clericū inuentū in crimine patrato, uel patrando, capere, præsentandum quā citius suo prælato. Permittitur etiam cuiusq; posse uolenter res sibi sublatas à clerico accipere, dum est in uia asportandi, antequam ad alia diuertat, & sit quasi in quietā possessione. Similiter licet creditori clericum debitore fugientem capere, uel fugā parantem detinere, præsentandū suo prælato, quia hoc nō ad iniuriā, sed ad iustitiā tendit, & in iure non prohibetur.

4 Item percutiens clericū inuentum turpiter operantem cū uxore, matre, filia, uel sorore, non incidit, licet mortaliter peccet. c. si uerō, de sen. exc. nisi ad sit dolus, ut quia uir consensit uxori ad percutiendum clericum. Itē quando percutitur clericus ab eo, qui habet potestatem, non ex odio, uel uindicta, sed

causā correctionis discretæ, nō incurrit, ut si prælati subditos uerberant, uel detinent magister discipulum clericum, pater filium, & senes pueros, &c.

Item non incidit quis, si percutit defendendo se, sua, aut alios, quia licet uim ui repellere, cum moderamine, &c. etiam si posset fugere, quando fuga esset sibi ignominiosa. Similiter si mulier, uel puer impetatur à clerico, & defendendo honorē ne uioletur percutit, mordet, & cetera, clericum, nō incidit, quia si pro rebus hoc licet, multo magis pro honore.

Item percutiens clericum in primō motu irę, non aduertens quid faciat, ex subita passione, & sine deliberatione, non incidit, quia actus est imperfectus, nec etiam mortaliter peccat, ideo non est suadete diabolo. Et idem dicas quādo exceditur modus in defensione nō ex deliberatione, sed ex irę impetu, uel in correctione.

Item quādo percussio est ita leuis, quod si esset in laicum, nō constitueret peccatum mortale, nō est locus huic pænæ, quia nō est sacrilegiū cōpletum, ut hic supponitur. Item si nō adest intentio percutiendi iniuriōse, etiam q; fiat grauis percussio, nō est locus pænæ, ut cū ignoranter clericus percutitur, nisi ignorantia esset culpabilis, uel cum arcetur turba aliquis grauit percutitur præter intentionem,

nem, ex aliquo casu. Ex hoc multos casus solues, ut cum quis inuasus ab inimico ui ense à clerico aufert, ut se defendat, non ad iniuriandum clerico, & humilimodi.

8 In clericum, appellatione clerici, uel monachi, ueniūt omnes habentes ordines, etiam primā tonsuram, omnes utriusq; sexus professi religionē aliquā approbatam, nouitij, & conuersi eandem religionum, hoc est, hi qui se, & sua, mutato habitu alieni religioni perpetuō deditauerunt, nisi tales fuerint priuilegio clericali priuati, uel de gradati, & secundum quosdam hæretici, bigami, uel coniugati sine habitu, & tonsura, & apostata, seu uacantes sēuis enormitatibus. Illi de tertio habitu alicuius religionis, & Iesuati, non ueniunt de iure, nomine clerici, nec gaudent hoc priuilegio, nisi ex speciali concessio ne habeant. Inspicienda ergo essent singulorum priuilegia. Hæc quasi omnia ex Caie. in summa, ibi, sed pro regula generali sit tibi, quod omnes qui obligantur ad seruicium Deo perpetuō, in seruicio ecclesiæ, ut possint uerē dici perfectē oblato, gaudent hoc priuilegio, alijs non, secundum Pa. in c. nullus, de for. compe.

9 Nullus episcoporum, & ceter. reseruatur. Papa. Primō, ex qualitate facti, uidelicet si percussio sit grauis, uel enormis,

Papa, uel legatus de latere absolutus. Si leuis, episcopus. Declarabit autem episcopus an sit leuis, uel nō. Et grauis iudicatur primō, ex magnitudine facti, ut esset mutilatio membri, uel graue uulnus requirēs medicinam chirurgicā, & cetera, uel ubi est abundans effusio sanguinis. Secundo, ex persona læsi, ut si episcopus, uel prælatus percutitur, etiam quod simpliciter percussio sit leuis, tamen grauis iudicatur. Tertio, ex persona lædente, ut si laicus officialis auctoritate percutiat clericū. Quarto, ex scandalo, ut si regularis clericum secularem percutiat. Quinto, ex irreuerentia, ut si percutiatur sacerdos indutus sacris uestibus, uel percussio fiat coram prælato. Sexto, ex loco publico, ut si in platea, uel in ecclesia. Septimo, ex loco uulneris, ut si uulnus fiat in oculo. Octauo, ex tempore, ut si tempore magnæ festiuitatis. Nono, ex qualitate personarum, quia excessus puerorum infra annos pubertatis, & mulierum, ab episcopo possunt absolui semper, & religiosorum in claustro se inuicem percutientium, & ad religionem transeuntium, nisi difficilis, & enormis fuerit excessus. c. cum illorum, de sent. excomm. Qui etiam sui iuris non sunt, ut serui, filii familias, & humilimodi, possunt absolui ab episcopis in duobus, primō, si deliquerūt in fraudem, ut sci-

licet se subtraherent ab obsequio dominorum eundo ad Panam. secundum, si domini propter hoc sine sua culpa graue damnum incurrerent, nisi excessus sit talis, quod ad tollendum scandalum, & ad aliorum exemplum, debeant ad sedem ap. mitti.

10 Ex impedimento interueniente, possunt absolui citra Papam. Primo, in mortis articulo. Secundum, impediti ex infirmitate, uel impotentia corporali, ut senes communiter, habentes capitales inimicitias, qui sunt inopes, & quicumque impediti ne possint se presentare Papae, uel delegato, possunt per episcopum absolui. Cum hac moderatione, Primo, ut laesus satisfaciatur. Secundum, ut iurent cessante impedimento se presentare sedi ap. & parere illius mandato. Si autem sint magni domini secundum iuris dispositionem, prius excessus sed. apo. significabitur, & secundum illius determinationem fiet, nisi periculum sit in mora. Hec quasi omnia iuxta determinationem Caie. ubi supra, sunt dicta, praetermissis ob breuitatem tot capitulis, & allegationibus quae citari possunt.

11 Personae privilegiatae, secundum Pan. in c. cum illorum. de senten. excom. sunt 17. quae continentur in his uersibus. Regula, mors, sexus, hostis, puer, officialis, Deliciosus, inops, aeger, senex, atque sodalis, lanitor, alius

scelus, dubius, causa, leuis ictus. Debilis, absolui sine summo antistite possunt. Regula, id est, religiosi, per d. c. cum illorum. Mors, id est, mortis in articulo, per c. non dubium. eod. titu. Sexus, id est, mulieres, per d. c. mulieres. Dubius, per d. c. cum desideres. Causa, scilicet iniuste ad non eundem, per c. quod de his. Hostis, per c. de cetero. eodem titu. Puer, per c. primum. eo. tit. Officialis, per c. si uero. el. 1. eo. tit. Deliciosus, per d. c. mulieres. Inops, per c. quod de his. eo. Aeger, ibidem. Sodalis, per c. quoniam. de ui. & ho. cle. lanitor, per d. c. si uero. Astrictus alterius potestati, per d. c. mulieres. Leuis ictus, per c. peruenit. eod. tit. Debilis, per c. ea noscitur. eod. titu.

12 Per se, quens iniuriöse clericum, si ipse fugiendo proficiat se in aquam, ut euadat mortem, & submergatur, uel cadens grauer offendatur, incidit in canonem, uolentiam enim iniuriöse ei infert. Secus quando non animo iniuriandi, & clericus cadit sine percussione, secundum Veruer. Qui uero proicit lapidem animo percutiendi clericum, non tamen illum tangit, non incidit, secundum Hosti. & Io. And. in c. perpetuae. de elec. lib. 6. quia licet attentauerit, non tamen ad actum consummatum peruenit, etiam si tangat, non tamen uim: uel lationem infert, sec. Pan. in c. cum in cunctis. de elec. §. clericum

rici sanè. ubi dicit, quod cum poena apponitur a iure ipso facto, propter aliquod delictum, nunquam est locus illi poenae, nisi illud delictum sit consummatum, licet sit inchoatum.

13 Accipiens clericum per corrigiam, caputium, uel capillos animo iniuriandi, & dicens, si non esses clericus percuterem te, & c. incidit, secundum Veruer. est enim inferens uolentiam, & iniuriandi animum habet.

EXCOMMUNICATIO. 2. ponitur in 6. de poenis. c. felicitas. Si quis in hoc sacrilegij genus irreperit, qui sanctae Romanae ecclesiae cardinales hostiliter fuerit infecutus, uel percussit, uel ceperit, uel socius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factum habuerit ratum, aut consilium dederit, uel fauore, aut postea receperit, uel defensionem scienter eundem, sicut criminis laesae maiestatis reus, perpetuo sit infamis. (Et infra) ex infestatione praedicta, sicut ex infestatione manu uolentia, ipso facto, sententiam excommunicationis quis incurrat, tam ipse infestator, quam alii supradicti tanti mali participes. Nec ab alio, quam a Rom. pan. possit absolutionis beneficium obtinere, nisi in mortis articulo. Si princeps, senator, consul, potestas, uel alius dominus, siue rector, contra praesumptores praedictos praesentis constitutionis tenore non fecerit obseruari,

tam ipse, quam officialis eius, infra menlem postquam res ad eorum notitiam uenerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Horum absolutio est Papalis, quo ad primum canonem, de infestatoribus, & c. quo ad secundum, de non facientibus obseruari, est episcopalis. Simili poena plectendi sunt facientes praedicta clericis, & religiosi familiae Papae, uel cardinalium. Nota de mandante, hic & alibi, quod nunquam est excommunicatus, si non sequatur effectus, nisi in uno casu, qui ponitur in 6. de hoc. c. pro humani. uidelicet mandans Christianum per Assassinos interfici, etiam quod non sequatur effectus, est excommunicatus secundum ueriores opinionem, ut tenet ibi glossa. Rursus not. quod dantes consilium, auxilium, & c. nudum, quod nihil ad maleficium operantur, uel adiciunt, tunc non incurrunt, per tex. d. c. felicitas. & per gl. in cle. 1. de poenis. secus quando dolose ad actum aliquid operantur, per d. text. & gl. tunc enim sunt communicantes in crimine, ideo pari poena debent puniri. de offi. deleg. c. 1.

EXCOMMUNICATIO. 3. ponitur in cle. 1. de poenis. ubi sic dicitur. Si quis studente diabolo in hoc genus sacrilegij properit, quod quemvis iniuriöse, uel temere pontificem (intellege consecratum) percussit, acceperit, seu bannierit, uel hoc fieri mandauerit, aut facta ab

aliis rata habuerit, uel socius in his fuerit facientis, aut consiliū in his dederit, uel fauorem, seu scienter defensusuerit eundem, in illis casibus de prædictis, in quibus excommunicatione per iam editos canones nō subiret, sit huius nostræ constitutionis autoritate anathematis mucrone percussus, ac non queat nisi per summum pontificem, (præterquam in mortis articulo) absolui. Potestas uero, consiliarii, baliui, scabini, aduocati, rectores, consules, & officiales ciuitatis, quæ in episcopū suum commiserint aliquid prædictorum, in præmissis culpabiles existentes, similiter excommunicationis sententiæ à qua (nisi ut præmittitur) ualeant beneficiū absolutionis obtinere, sint subiecti. Est Papalis. Præter istum canonem est alius canon in cæna domini, ita loquens, Excommunicamus, & anathematizamus omnes temere mutilantes, uulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, & detinentes patriarchas, archiepiscopos, episcopos, eorumque mādatores. Et hæc est etiam Papalis, sicut ceteræ, quæ sunt in cæna domini. Not. quod tunc ciuitas dicitur culpabilis, ut debeat puniri, uel interdico, uel alia pœna secundum Pa. in c. dilectus. el. 2. de sumo. post Bar. quādo prius fuit deliberatū in ipsa uersitate pulsata campana, & aliis requisitis ad congregationem

uersitatis. Vnde si omnes homines ciuitatis certum delictū committerent, & insurgerent, non diceretur factum per uersitatem, sed per singulos de uersitate, etiā si facerēt pulsari campanam, & leuari uexillum uersitatis, oportet enim prius quod fiat deliberatio in uersitate. Ex quo patet etiā, quod omnia ista requiruntur, ad hoc quod ciuitas, uel populus dicatur rebellis, ut possit in prædam concedi.

EXCOMMUNICATIO, 4. contra inuadentes Romipetas, & est in cæna domini, ubi dicitur sic. Excommunicamus, & anathematizamus oēs mutilantes, uulnerantes, & interficientes, seu capientes, & detinentes, seu deprædantes Romipetas, & peregrinos ad urbē causa deuotionis, seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, uel recedentes ab ipsa, & in his, dantes auxilium, consilium, uel fauorem. Et est Papalis, & tenet etiā si curia Pape ibi nō sit, quia causa huius est deuotio. Not. quod capiens eundem Romam non causa deuotionis, uel peregrinationis, non incidit, neque capiens habitantem Romæ, etiam quod causa deuotionis illuc fuerit peregrinatus. Aliud est enim habitare, & aliud morari.

EXCOMMUNICATIO, 5. in cæna, contra percutientes in curia, ubi excoīcātur omnes, qui nō habētes iurisdictionē ordi-

nari

nariam, uel delegatam, morātes in curia (ubi cūq; sit, siue Romæ, siue alibi) temeritate propria, capiant, spoliānt, detinēt, aut ex proposito deliberato, uerberare, mutilare, uel interficere præsumunt, & qui talia fieri mandant, seu faciunt. Not. q; si quis ex ira, uel rixa, aliqū occidat in curia, non incidit in hunc canonem, quia non est ex proposito deliberato, licet peccet mortaliter. Hæc etiam est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 6. in cæna, cōtra offendentes litigantes in Romana curia, ubi dicitur, Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per se, uel aliū, seu alios, quascūq; personas ecclesiasticas, uel seculares, ad Romanā curiā super suis causis, & negotiis recurrentes, illa; in eadem curia prosequentes, aut procurantes, negotiorūq; gestores, aduocatos, uel procuratores ipsorum, uel etiam auditores, seu indices super dictis causis, seu negotiis deputatos, occasione causarū, uel negotiorū huiusmodi uerberant, mutilant, uel occidunt, seu bonis spoliānt. Vel qui per se, uel aliū, seu alios, directe, uel indirecte prædicta exequi, uel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, uel fauorē præstare non uerentur, cuiuscūq; præeminentie, dignitatis, &c. fuerint. Etiam est Papalis. Not. q; si alia ex causa quam hic expri-

matur prædicta agerent, non incurrerent sententiam.

EXCOMMUNICATIO, 7. in processu curiæ, cōtra omnes illos, qui ne pareatur literis, aut mandatis apostolicis, uel legatorum, uel nuntiorū, uel iudicū delegatorum, eorūdem gratiā, uel iustitiam cōcernētibus, decretisq; super eis & re indicata, seu processibus executoribus, non habito prius eorū beneplacito, & assensu, nēne tabelliones, & notarii, super huiusmodi literis, & processibus executoribus, instrumenta, seu acta conscribere, aut cōfecta parti cuius interest tradere, sub grauissimis pœnis prohibere, statuere, seu mandare præsumunt, & contra dantes cōsilium, auxilium, seu fauorem, quæ iurisdictiones, fructus, redditus, & proventus ad ecclesiasticas personas, ratione ecclesiarum, monasteriorum, & aliorū beneficiorum ecclesiasticorum per eas obtentorū pertinentes, usurpant, uel arripiunt, seu quauis occasione, uel causa absq; Romano pōtifice expressa licentia sequestrante, uel qui per se, uel aliū, seu alios, directe uel indirecte prædicta exequi, uel procurare, aut eisdem consilium, auxilium, seu fauorem præstare non uerentur, cuiuscūque præeminentie, dignitatis, &c. fuerint. Est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 8. in processu cœnæ, cōtra omnes, qui se ab obedientia Romani

x 4 pontifi

pontificis, pertinaciter subtrahe
re, uel quomodolibet recedere
presumit, & contra datas consilii,
auxilium, &c. Et est Papalis. Mate
ria huius canonis est schisma.

EXCOMMUNICATIO, 9.
Honorii 4. de sen. excō. c. noue
rit. & in processu cœnæ. Excom
municamus omnes hereticos utri
usq; sexus, quocunque nomine
censeantur, & fautores, & rece
ptatores, & defensores eorū. Itē
ex processu. Excommunicamus
omnes hereticos, gazaros, pata
renos, pauperes de Lugduno,
arnaldistas, speronistas, passage
rios unielesistas, seu usitas, fra
ticellos de opinione nuncupa
tos, nec nō Martum Lutheri hæ
resim sequentes, ipsiq; Martino
quo minus puniri possit quo
modolibet fauētes, & quoslibet
hereticos alios, quocunq; noīe
censeantur, ac omnes fautores,
&c. Est Papalis. Nota, qd fauere
heretico, uel eū defendere, intel
ligitur inquantū hereticus, quia
qui in alio defendit, nō incidit
in hunc canonē. No. etiā qd hæ
reticus hic ppiē accipitur, qui
pertinaciter, perseverat, & ma
litosē dubitat de his, quę perti
nent ad fidē, secū. Feli. non solum
in mente, sed cū aliquo actu ex
teriori, siue manifeste, siue om
nino occulto, sec. Tho. quia ec
clesia nō ligat, quę sunt in men
te tantum, sed quę foris sunt,
etiam quod sint occulta.

EXCOMMUNICATIO, 10
ponitur extrā, de hereticis. in 6.

c. ut inquisitionis, ubi multe per
sonæ excommunicantur, uideli
cet omnes potestates, domini
temporales, rectores, quibuscunq;
dignitatibus, uel officiis, & no
minibus censeantur, & eorū offi
ciales, balui, qd diocesanis, uel
episcopis, uel inquisitoribus he
reticę prauitatis non obediunt
in hereticorū, uel ipsorū cre
dentū, uel defensorū, recepta
torū, fautorū inuestigatione, ca
ptione, & custodia diligētī, cum
ab eis fuerint requisiti. Oīo hic
feruntur excommunicationes. Prima
contra prædictos, si nō obediūt
in inuestigatione, captione, cu
stodia, prædictorū hereticorū,
& aliorū defensorū, &c. Secūda
in omnes prædictos rectores, &
officiales, si prædictas personas
pestiferas nō duxerint, uel duci
fecerint sine mora, postquā fue
rint requisiti, in potestatem, seu
carcerem episcoporū, seu inqui
sitorum, uel ad quē aliū locum
de quo ipsi, uel aliquis ex ipsis
mandauerint, infra eorū domi
norū, uel rectorū districtū, ubi
per viros catholicos, a prelatīs,
episcopis, uel inquisitoribus, uel
eorundē aliquo deputatos, sub
arcta custodia, & diligētī teneā
tur, donec eorū negotium per
iudicium ecclesię terminetur.
Tertio, omnes supradicti recto
res, & officiales eorū, & nuntii,
si de heresi ab episcopis, uel in
quisitoribus cōdenatos, & eorū
brachio derelictos, non statim
ceperint, indilatē animaduēr
sione

sione debita puniēdos, nō ob
stantibus appellationibus ipso
rum prædictorum, sunt excomu
nicati. Quarto, omnes supradic
ti rectores, & officiales, si ca
ptos pro crimine heresis absq;
dictorum episcoporū, seu inqui
sitorum, aut saltē alterius eorū
licentia, uel mādato à captionē,
uel carcere liberauerint, simili
innodantur censura. Quinto,
omnes prædicti rectores, ipso
rumq; officiales, si de crimine
heresis (cum mere sit ecclesiasti
cum) cognouerint quo quomo
do, uel iudicauerint, excommuni
cantur. Sexto, omnes supradicti,
si executionem pro huiusmodi
crimine à diocesanis, uel inqui
sitore, iniunctā promptē prout
suum spectat ad officium facere
detraherent, uel si diocesani, uel
inquisitoris iudiciū, sententiā,
seu processum, directē, uel indi
rectē impedire præsumāt, exco
municatione simili ligātur. Sep
timo, omnes supradicti, qd præ
fatio fidei negotio, episcopo,
uel inquisitori incumbenti se op
ponere præsumpserint, uel ipsum
aliquāter impedire. Octauo,
omnes etiam alii, sunt excomu
nicati, si faciunt prædicta, ut fa
ueant hereticis, uel auxiliētur,
aut defendant, aliās est episco
palis, secundum Caiē. quantum
est ex isto canone, sed per pro
cessum cœnæ est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, II.
de cen. li. 6. c. quāquam. nunc
uero in processu curiæ, contra

exigentes (scilicet coactē) per
se, uel per alii, pedagia, uel ga
bellas, à personis ecclesiasticis,
pro rebus suis, uel ecclesiarum,
quas non negotiationis causa
deferunt, ipso facto sunt excom
municati. Canon talis est.

Constitutionem se. re. Alexā.
Papæ 4. prædecessoris nostri,
qui statuit ecclesias, & personas
ecclesiasticas, ad pedagia, & gui
dagia nō teneri, nec ad exhibē
dum ad soluēdū talia pro rebus
suis, ppiis, quas nō causā nego
tiandi deferūt, uel deferri faci
unt, seu transmittunt, uolentes
propter multorum insolētiam,
& abusum, penę adminiculo
adiuuare, adiiciēdo districtius
inhibemus (contraria consue
tudinē quorūcunq; non obstan
te) ut nec collegiū, nec uniuersi
tas, nec aliqua etiā singularis
persona, præfatis personis, seu
ecclesiis pro personis ipsis, aut
rebus prædictis, talia exigat, uel
extorqueat per se, uel per alium
suo nomine, uel etiā alieno, aut
eay ad huiusmodi persoluenda
compellat. Qui uero contrafe
cerint, si personę fuerint singu
lares, excommunicationis, si au
tem collegium, uel uniuersitas
ciuitatis, castri, seu loci alterius
cuiuscunq; ipsa ciuitas, castrū,
uel locus, interdicti sententiam
ipso facto incurrant, nec ab ex
communicatione huiusmodi ab
solutiōnem, uel interdicti rela
xationē obtineant, donec ex
acta plenariē restituerint, & de

transgressionem satisfecerint cōpetenter. Not. nomine pedagiorum intelligitur neq̃ alia pro transitu, siue passu, infra gabel-la. §. 2. Si quis autem petat non tanquam debitum, sed rogando, & non aliquo modo cogit, non incidit, secundum Pa. in cle. quoniam. de immu. eccle. Et hec censura erat episcopalis. Nunc uero est in processu cōmune, ubi dicitur, quod non solum exigentes prohibita, sed etiam noua imponentes ligantur. Sic enim inquit, Excommunicamus omnes, qui in terris suis noua pedagagia imponunt, uel prohibita exigunt. Argentes etiam pedagagia, & huiusmodi, secundum quosdam, hanc censuram uidetur incurrere, quia augere, & de nouo ponere, par ratio cōfertur, ut in c. prohibemus. de cen. uerum alii sanius oppositū tenent, qd̃ textui quadrare uidetur. Not. q̃ si negotiationis causa deferunt, tenentur, & exigentes censuram non incurrunt. Item & coloni eorum, de his quæ colligunt in terris clericorum, tenentur soluere pro parte sua, secundum Car. post Fel. Quando autem ueritas dicatur delinquere, ut merito huic interdicto supradicto supponi queat. Vide suprà, Excommunicatio 3.

EXCOMMUNICATIO, 12. Inno. 3. de cris. fal. c. ad falsarios. & c. dura. Contra falsarios literarum apostolicarum, qui per se, uel per alium, uisum falsita-

tis exercent, cum defensoribus, & fautoribus suis. Not. subreptiue literæ, falsæ non dicuntur. Item non comprehenduntur hic uidentes falsis, sed exercentes falsas. Secundò, subiungitur alius canon contra laicos uidentes literis apostolicis falsis, non contra clericos, quia alia pœna, pro hoc crimine plectuntur, scilicet priuationis ab officiis, & beneficiis, secundum Pa. ibidem. Neutra harum excommunicationum secundum Papæ. Tamen quia est in processu cōmune, nunc referuntur prima, quæ prima etiam extenditur ad bullas, gratias, supplicationum signaturas, &c. secundum Caic. ibi. Et est hæc excommunicatio 2. in d. c. falsarios. & intelligitur de uentibus literis ab aliis falsificatis, & est episcopalis.

Aduertendum est etiam, q̃ absolutio tenentis literas apostolicas falsas post 20. dies, si episcopus tulit contra tales in communis excommunicatio-nem seruatur Papæ, per d. capi. dura. non autem tenendo simpliciter falsas, dummodo non utatur, non incurrit, cū non falsauerit, nisi per episcopum feratur sententia. Nullus etiam potest abradere, corrigere, addere saltem unam figuram, nec complere literis apostolicis sine licentia illius, ad quæ spectat secundum Host. & doc. in c. ex literis. de si. instr. & Pa. ibi. Vide Ar. flo.

Ro. 3. par. tit. 14. c. 16. aliter sunt excommunicati, & est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 13. ex processu curiæ, contra piratas. Excoicam⁹, & anathematizamus oēs piratas, cursarios, latrunculos maritimos, & illos præcipue, qui mare nostrum à monte argetario usque ad terracinam discurrere, & nauigantes in illo deprædari, mutilare, interficere, ac rebus, & bonis suis spoliare, præsumpserunt hætenus, & præsumunt, ac oēs receptatores eorundem, & eis auxiliū dantes, cōsiliū, uel fauorē. & est Papalis. Si autem aliqui bellādo spoliaret, nō diceretur pirate, ideo nō incidere in hūc canonē, sed tantū illi, q̃ hoc officiū exercet, huc illucque discurrentes.

EXCOMMUNICATIO, 14. de ludæ. & Sara. ca. ad liberandum. in extrauaganti Gregorii, Nicolai, & in processu curiæ. Excommunicamus, & anathematizamus illos, q̃ cōtra Christianum, & populum Christianum, Saracenis arma, ferrū, & lignamina deferunt galearū, eos etiam qui galeas eis uendunt, uel naues, quique in piraticis Saracenorum nanibus curam, uel gubernationem exercent, aut machinis, aut quibuscumque aliis ali-quod eis impendunt cōsiliū, auxiliūque in dispedium terre sanctæ, ipsosque rerum suarum priuatione mulctari & capientium seruos fore cōsemus, &c. Not. quod deferendo quic-

quid sit illud, quo possint impuguari Christiani, uel se à Christianis ueri infideles, dicta excommunicatio incurratur. Et deferendo merces tempore belli, ut patet in ca. quod olim, de ludæ. & sar. & deferendo omni tempore uictualia, & quaslibet merces in Alexandriam, uel ad alia loca Saracenorum terræ Aegypti, ut patet in extrauaganti Cle. 5. quæ incipit, Multa nimis. Hæc tertia cum prima sunt papales. Aliqui habent gratiam, ut possint portare merces etiam tempore belli, ut dicitur de Gennē. sunt tamē eorum priuilegia inspicienda, quomodo stant in cœna Domini sic dicitur, Excommunicamus oēs illos, q̃ equos, arma, ferrū, lignamina, & alia prohibita deferunt saracenis, turcis, & aliis Christi nominis inimicis, q̃b⁹ Christianos impugnāt. Tempore autem belli, excommunicati sunt deferentes quodcunque mercimonium, ut patet in d. c. olim. Tertia uero excommunicatio, quatenus ab aliis duabus separatur, seruatur episcopo. Appellatione armorum, ueniunt secundum Caietanum non solum offensiuæ, sed & defensiuæ, ex quacunque materia sint. Per ferrum uero, & lignamina, præcipuam materiam armorum intellige, & nauum, ac galearum. Et per alia prohibita accipe non solum naues, ac galeas, sed quascunque secundarias proprias mate-

materias armorum, galearum, & nauium, ut sunt sarcie, uella, &c. & breuiter quacunque ad hoc sunt, ut Christiani impugnetur ex eis. Sic enim processus cœnæ explicat. Victualia autem, & communis usus merces, ut panni linei, uel lanei, & alia huiusmodi, non ueniunt appellatione prohibitorum. Ex quo sequitur, quod excommunicatio cœnæ, non extenditur ad deferentes victualia, & merces communes. Vnde deferentes has merces extra tempus belli, non sunt excommunicati, sed in tempore belli, aut nisi in Alexandriam, uel partes Aegypti deferant, cum excommunicatio non inueniatur contra illos, nisi ubi dictum est. & ultra penam excommunicationis, est alia pena, ut patet in canone allegato, quem bene notabis.

EXCOMMUNICATIO, 15. in processu cœnæ. Excommunicamus, & anathematizamus omnes impediētes seu inuadentes victualia, seu alia ad usum Romanæ curiæ necessaria adducētes, uel qui ne ad Romanam curiam ipsa adducatur, uel deferantur impediūt, seu perturbant, & qui talia fieri faciūt, uel defendunt, cuiuscunque fuerint ordinis, præminentiæ, &c. Est Papalis. No. q. si quis nō, ut impediāt, uel perturbet ea, quæ ad curiam deferenda sunt, sed ut consiliet propriæ provincie, uel ciuitati, prohibeat ne quis ex-

trahat frumenta, & alia uictualia de provincia sua, ppter hoc non incidit in hūc canonē, quia nō ex proposito impedit. Item si quis tempore pestis prohibet ne quispiam uadat ad curiā Romanam, reuersurus, nō incidit. Per se enim quatit salutem patriæ, sed per accedens sequitur damnum curiæ, iuxta quod per accedens censuræ non intelliguntur.

EXCOMMUNICATIO, 16. in processu cœnæ. Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos qui per se, uel alium, seu alios, directē, uel indirectē sub quocunque titulo, uel colore occupant, detinēt, uel hostiliter destruunt seu inuadūt, aut occupare, detinere, uel discurre, uel inuadere hostiliter præsumunt in totū, uel in partem, aliam urbē, regna Siciliæ, seu Trinacriæ, insulas Sardinie, & Corsicæ, terrā citrapharū, patrimonium beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanum, comitatū Venetianum, Sabinensem, Marchiæ Anconitanæ, Massæ, Treburiæ, Romadiolæ, Capaniæ, & maritimæ provincias, ac terras speciales commissionis Arnulforū, ciuitatesq; nostras Bononiam, Ferrariam, Beneuentum, Perusum, Amionē, ciuitatē castelli, Tuderum, & alias ciuitates, terras, & loca, uel iura ad ipsam Romanam ecclesiā spectantia & adherentia, ac fautores, & defensores eorū, seu in his dātes auxilium, consilium, uel fauorem. Est Papalis. No. quod quādo una pars ciuitatis est extrā, & uult intrare, & alterā expellere, & de facto intrat, quamuis non intendat auferre dominium à Papa, quia tamen hostiliter inuadunt partem, incidunt in canonem istum, secundum Caic. ibi, licet sub colore manendi in domo sua hoc faciant. Sic liberum ecclesiæ regimen uidetur auferri.

EXCOMMUNICATIO, 17. contra inquisitores & inferiores episcopos, quibus officiū inquisitionis committitur, si odio, gratia, uel amore lucri, uel cōmodi temporalis obtentu contra iustitiam, & contra conscientiam suā omiserint contra quēpiā procedere ubi fuerat procedendum. Episcopi uerō, & superiores, incurrūt suspensionē. Et est in c. multorum. in clem. de hereti. Item excommunicantur prædicti, si eodem obtentu prauitatem ipsam heresim, uel impedimentū sui officiū alicui imponendo præsumpserint aliquē quoquo modo uexare. Absolutio referuatur Pape, nisi in mortis articulo, & tunc præmissa satisfactione potest absolui. Not. contra iustitiam, & conscientiam copulatiuē, sine enim utroque nō incurritur sententia hæc. Not. quod dimittētes propter timorem, uel scandalū, non sunt excommunicati, secundum gl. quia non odio, nec gratia, nec amore hoc faciunt.

EXCOMMUNICATIO, 18. c. nulli fas. Contra asserētes cōtumaciter, ecclesiam Romanam non esse caput omniū ecclesiarum, & non posse condere canones, uel sibi tanquam capiti non esse obediendum, & est Papalis, cum tales sint heretici, & schismatici, & consequenter in processu cœnæ. Qui peccant transgrediendo præcepta Papæ, etiam ex contemptu, dummodo recognoscant ipsum pro capite, non incidunt.

EXCOMMUNICATIO, 19. In processu cœnæ, cōtra oēs illos, qui sub quibusue pœnis, quibuscunque personis in genere, & in specie, ne aliquas litteras apostolicas, etiam in forma breuis, tam gratiā, quam iustitiā concernentes, & citationes, & executoriales, quæ à sede prædicta emanarūt, & p tpe emanabūt, sine eorū, uel principum beneplacito, & examine executioni mādēt, inhibēt, ac notarios executores uel subexecutores literarū, monitoriorū, citationum, & inhibitionū huiusmodi capiunt, incarceration, & detinēt, uel capi, uel incarceration, & detineri faciunt, & qui ex eorum officio, uel ad instantiam quorumcunque, personas ecclesiasticas, & capitula, conuentus, & collegia ecclesiarū quauiscunque coram se ad suum tribunal, audientiam, cœcellariam, consiliū, uel parlamētum trahūt, ac præter iuris communis dispositionem

nem trahi faciunt, uel procurat directè, uel indirectè, quouis questio igenio, uel colore. Hæc est Papalis, tam ecclesiasticos, quam dominos temporales cōtrafacientes includens.

EXCOMMUNICATIO, 20. de hæ. in cle. nolentes. Cōtra inq̃sitores, & uicarios ip̃lorum, uel ep̃iscoporum, seu capitulorum sede uacante super hoc deputatos, si prætenu inquisitionis officii quibuscumq̃ modis illicitis ab aliquibus pecuniā extorquent, aut scienter attentat ecclesiarum bona ob clericorum delictum prædicti occasione officii, fisco ecclesiæ applicare, nec absolui possunt, præterquā in mortis articulo, donec illi a quibus extorserint, plenè satisfecerint de pecunia sic extorta. Hæc est Papalis ante satisfactio nem, sed post ep̃iscopalis. Not. quod nomine pecuniæ uenit quodcūq̃ pecunia potest æstimari, ut frumentum, uinum, pāni, & cetera. Not. etiam quod si quid accipiunt inq̃sitores debito modo, ut per uiam muneris, nō est locus huic pœnæ, quia ad hoc quod incidant, oportet quod extorqueant, & illicitè.

EXCOMMUNICATIO, 21. in processu cœnæ, cōtra oēs, & singulos uice cancellarios, & cōsiliarios, ordinarios, & extraordinarios quorumcūque regum, & principum, ac cancellariorum, conciliorū, & parlamētorum: necnō procuratores ge-

nerales eorundem, uel aliorum principum secularium, etiam si imperiali, regali, ducali, uel alia quacūq̃ præfulgeat dignitate, necnō archiep̃os, & ep̃iscopos, abbates, & commendatarios, eorumq̃ uicarios, & officiales, qui per se, uel alium, seu alios, quorumcūque exemptionū, uel aliarū gratiarū, & literarū apostolicarum, necnō decimarum, & beneficiorum, ac alias spiritualium, & spiritualiū annexas causas, ab auditoribus, & cōmissariis nostris aduocant, ac executiones monitoriorū, citationū, inhibitionū, sequestroū, executorialium, & aliarum literarum apostolicarū, tã gratiā, quam iustitiā concernētiū, a nobis, necnō a camerario, & præfidentibus cameræ apostolicæ, ac auditoribus, & commissariis apostolicis in eisdem causis pro tempore emanatarum, illarūque cursum, & audiētiā, ac personarum, capitula, conventus, & collegia, causas ipsas prosequi uolētes autoritate laicali impediri, & se de illarum cognitione tãquam iudices intromittere, ac partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciūt, ad reuocandum, seu reuocari faciendū, citationes, uel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendū eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, celsuris, & pœnis in illis contentis absolui ordinant, uel cōpellunt. Hæc est Papalis. Aduertendum

dū est, quod in processu cœnæ Domini sæpe dicto, sub Adriano 6. excluduntur excusationes principum, uel huiusmodi, qui excusant se dicentes, quod pōtiffex tolerat ista prædicta. Hæc excusatio non ualet, quia Papa post omnes censuras subinfert hæc uerba, Declarantes nihilominus, ac protestantes prout tenore præsentium declaramus, ac expresse prestamus, absolutionem, hodie, uel aliis etiam solēnter, per nos faciendam, præfactos uicecancellarios, cōsiliarios, & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, nisi prius a præmissis cum uerō proposito ulterius similia non cōmittēdi desisterint, nō cōprehendere, nec illis aliter suffragaturā esse. Ac insup̃ in præmissis omnibus, & singulis, ac aliis, quibuscūque iuribus, sedi apostolicæ, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ undecūque, & quomodolibet quæsitis, seu querendis per quoscūque actus contrarios, aut quomodolibet præiudicantes, tactos, uel expressos, a nobis, uel sede apostolica, quomodolibet factos, aut faciēdos, aut quemcūque temporis fluxū, seu patietiam, uel tolerātiā nostrā nullatenus quomodolibet præiudicari debere, aut quomodolibet posse, & sic nostre incommutabilis intentionis semper fuisse, fore, & esse.

EXCOMMUNICATIO, 22. in conquestus, de sen. excō.

Contra expoliātes ecclesias cū effractione, uel portariis, uel parietum, uel clausuræ, aut discooperiēdo tectum, uel huiusmodi. Tales enim sunt excommunicati, & post denūtiatiōem etiā in communi factam, a Papa tantum absoluitur. Not. quod tantū rapiēs in ecclesia, uel frāgens non est excōcatus, sed faciens utrūq̃, uel cū furto incēdit ecclesiā. No. etiā q̃ hic non inferatur sentētia, sed supponitur laeta. Sed ubi in decretis a Lucio Papa. in c. oēs ecclesiæ. 17. q. 4.

EXCOMMUNICATIO, 23. in c. tua. de sen. ex. Cōtra incendiarios locorum ecclesiasticorum, & religiosorum, siue quorumcūque locorum, secundū communiorē opinionem, ut etiam intelligit Cai. ibi. Hi per hoc factum, nō sunt excommunicati, quia nullibi inuenitur, sed si per prælatos ecclesiæ excommunicentur, & publicentur, tunc post publicationem absoluitur reseruat Papæ, secundū Cai. ibi. Alii autē dicūt ut Tab. ibi. quod qui incēdunt ecclesiā, ipso iure sunt excommunicati, & ante publicationem ep̃iscopopus potest absoluerē, sed q̃ alia loca incendunt, non sunt excommunicati, sed excommunicandi, & tunc a Papa tantum absoluentur, secundū communiorē opinionē. Not. quod incendiarii dicuntur, qui malo animo, & studiose incēdūt domū, segetē, huiusmodi. Ex dicit Cai. q̃ diligē

genter quæsiuit canones, & nō inuenit incendiarios ecclesiarū esse excommunicatos, & præcipue per c. canonica. 12. q. 3. quia ille canon nō est Papa, nec cōcilii uniuersalis, sed particularis synodi, uidelicet Auriacē. quæ ad uniuersas Christi ecclesias non extenditur. Dātes etiā fauorem, auxilium, uel consiliū scienter, & propria autoritate, sine causā, hic comprehenduntur. Opinio Cai. satis consona uidetur, cū simus in pœnis, propterea sequenda uidetur.

EXCOMMUNICATIO, 24. in c. significauit, de sent. ex. Cōtra clericos, qui sciētes spōte participāt in diuinis officiis excommunicato à Papa, & absolutio referuatur Papæ. Intelligitur secundū P. de p. de excommunicatis nominatim, non autem per canones, uel sententias generales, nisi essent tales circumstantiæ, quibus proprium nomen exprimeretur. Item per diuina officia, intellige tam de his quæ in ecclesia dicuntur q̄ extra. Item quia canon dicit, Et ipsos in officio recipiunt, dicit Cai. ibi, q̄ si clericus interesset diuinis cum talibus excommunicatis, sicut unus de populo nō tanquam recipiēs ad diuina, nō esset excommunicatus.

EXCOMMUNICATIO, 25. in c. nuper, de sent. ex. Si quis nominatim excommunicato scienter communicat in crimine criminoso, ei consilium impendēdo,

auxilium, uel fauorē, cū ratione dānati criminis uideatur in eū delinquere, qui dānauit, ab eo, uel eius superiore, merito erit delicti absolutio requirēda. (Et infra) nerū si difficile sit ex aliqua iusta causā, quod ad ipsum excommunicatorem absoluentis accedat, cōcedimus indulgētiā, ut præstita iuxta formā ecclesiæ cautioe, quod excommunicatoris mandato parebit, à suo absoluat episcopo uel p̄prio sacerdote. Nō, quod q̄ dicitur, participare in crimine criminoso cum excommunicato, quādo participat in eo pro quo quis fuit excommunicatus, ut si clericus fuit excommunicatus q̄a commisit fornicationē, & aliqua mulier fornicetur cum eo, dicitur participare in crimine criminoso, quia pro tali crimine fuit damnatus. Si autem fuit excommunicatus quia fornicatus est cum Berta, & postmodū Antonia cū illo fornicatur: Antonia non erit excommunicata, quia propter hoc crimē scilicet cum Antonia non fuit excommunicatus, sed pro crimine cū Berta. ideo si Berta iterū fornicetur cum eo, erit excommunicata. Item qui participat cū aliquo in crimine, propter qd̄ talis incurrit excommunicationē, quam ante non incurerat, non propter hoc participans est excommunicatus, nisi excommunicatio esset lata cōtra facientē tale quid cū participibus, uel quan

quādo esset lata cōtra dātes auxilium, consiliū, & fauorē, uel q̄ extenderetur ad omnes cooperantes, ut de percussione clericorū supra est dictū. Absolutio huius referuatur illi, qui intulit sententiā regulariter, ut Papa, si Papa tulit, nisi ex aliqua causā, ut supra dicitur in canone. Item nō, q̄ si Papa excommunicaret aliquem, & ei participantes quomodocūq; (quod potest facere) tūc omnes participātes etiā loquentes cū eodē essent excommunicati. Vide in c. si cōcubine, de sen. exco. uide etiam supra, quomodo excommunicatio incurritur, exco. 49. 50. 51.

EXCOMMUNICATIO, 26. in c. fundamēta, in 6. de elec. ubi excommunicantur omnes cuiuscūq; nobilitatis, præminentiæ, &c. qui sine licētia sedis apostolicæ, nominationi, electioni, uel assumptioni in senatorem, capitaneum, patritiū, aut rectorem, uel ad regimen urbis Romæ assentiunt, uel se intromittunt, per se, uel per aliū. Excipiūtur Romani, ex ipsa urbe naturaliter oriundi, uel ibi cōtinuē habitantes, qui licet sint prædictorū fratres, filii, uel nepotes, aut sub comitatus, uel baroniæ nomine extra territorium urbis inquisitionem perpetuam, uel temporalem obtineāt, possunt tñ in senatores Romanos, assumi ad unū annū, dummodo nō habeāt extra territorii talē potestātē, q̄ possent euacuare ra-

tionem huius cōstitutionis, scilicet ecclesiæ libertatem. Itē excommunicantur omnes alii à prædictis, qui assentiunt ad prædictum regimen ultra annū, sine licētia sedis apostolicæ. Et intendentes, uel obediētes illis sic assumptis, & dantes auxilium, consiliū, & fauorē, publicē, uel occultē, tā nominatoribus, & assumptoribus, quā nominatis, & assumptis, & est referuata Papæ, secundū ueriores opinionē, quamuis aliqui dicant, q̄ est episcopalis. Cai. dicit quod est Papalis, ut patet in fine canonis.

EXCOMMUNICATIO, 27. in extrauagati Benedicte unde cimi, ut refert Ar. flo. 3. parte. ti. 34. c. 68. contra impugnantes litteras electi in Papā antequam coronetur, qui sunt ipso facto excommunicati.

EXCOMMUNICATIO, 28. in extrauaganti Iulii 1. suscepti regiminis, & Pii 2. ubi præcipit sub excommunicationis laxe sententiæ, & interdicti pœnis, ne qua persona cuiuscūq; dignitatis, sine etiā uniuersitas, aut collegiū, quouis quæsto colore ab ordinatiōibus, sentētiis, seu mādatis quibuscūq; suis, & successorū suorū appellatiōē huiusmodi interponere audeant, & cōtra faciētes una cū fautoribus suis, & consiliis, auxiliumue præstātib; sine tabelliones sint, siue testes, siue aduocati, siue alii quicūq; nō solū pœnis prædictis, & cōsursis, sed etiā his, quæ

lase maiestatis, & hereticæ prauitatis reis imponuntur, obnoxios esse statuit. (Et infra.) Dictasq; pœnas, & earû quamlibet, oēs illos ipso facto incurrere uolumus cuiuscunq; cōditio nis existât, & gradus prærogatiua præfulgeant, qui in senatu, conciliis, parlamentiis, congregationibus etiâ synodalibus, & prouincialibus, uel aliis quomodo libet, tacite, uel expresse, uoce, uel scripto, per se, uel per aliu cuiuscunq; timoris, uel reuerentiæ uelamine, uel prætexta excusatione, & superioris mandato nō obstat, de reuerentia, cōsiliuerint, seu deliberauerint, uel aliorû dicta approbauerint, cōsiliu, aut uocē dederint, ut ad futurû uniuersale conciliu à nobis, uel successoribus nostris, Romanis Pōtificibus cōtra prædictâ cōstitutionē appellare liceat, possint, uel debeat, dictas, pœnas ad ipsos, & eorû quemlibet contraueniēte in præmissis, tenore præsentium extendētes, & locum habere declarātes, omni ambiguitate cessante.

EXCOMMUNICATIO. 19. in extranaganti Iulij 2. Cū tam diuino, approbata in concilio Lateran. Inhibemus omnib⁹, & singulis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, qui pro tēpore erūt, & eorû sacro collegio, ne apostolica sede uacante, prædictis scilicet de Romani pontificis, præter simoniā faciendâ electione cōuenire, uel cōtra præ-

missa, uel aliquod præmissorū statuere, disponere, ordinare, uel aliquo modo facere, seu attemptare præsumant, quocunq; exquisito colore, uel causa, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, quâ ipso facto incurrant, & à qua nō nisi per Romanū pontificē canonice electum absolui possint, nisi in mortis articulo. Ex hoc habetur, qd cardinales cōtraueniētes cōtra ordinatā de electione Papæ præter simoniā, uel statuentes, sunt excommunicati, & est Papalis. Et not. qd post hanc cōstitutionem electus simoniace, non est in ueritate Papa, & Cardinales sede uacante, iurant se seruatuos hanc Constitutionem.

EXCOMMUNICATIO. 30. in c. quicunq; de sen. exco. in 6. Quicunq; pro eo qd in reges, principes, & barones, nobiles, & baliuos, uel quoslibet ministros eorū, aut quoscunq; alios, excommunicationis, suspensionis, siue interdicti sententiā fuerit promulgata, licentiam alicui dederint occidēdi, capiēdi, seu aliā in personis, aut in bonis suis, uel suorū grauandi eos, qui tales sententias protulerunt, siue quorū occasione sunt prolata, uel easdē sententias obseruantes, seu taliter excommunicatis cōmunicare uolentes, nisi licentiam ipsam re integra reuocauerint, uel si ad bonorū captionē occasione ipsius licentiæ sit processum, nisi bona ipsa fuerint, infra

infra septē dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa, eo ipso sententiā excommunicationis incurrant. Eadem quoq; sententiā sint inuodati omnes, qui ausi fuerint prædicta licētia data uti, uel aliquid præmissorum ad quæ cōmittenda dari licentiam prohibuimus alicui committere suo motu. Qui autē in eadē sententiā permanserint, duorū mensium spatio, ex tūc ab ea nō possint nisi per sedem apo. absolutionis beneficium obtinere. Ante duos menses est episcopalis, post uerō Papalis. Not. qd nomine suorū, ueniūt omnes, siue propinqui, siue remoti, qui quacūq; relatione, ut sui, grauati sunt. Item not. qd grauati dicuntur aliqui, quando contra iustitiā agitur contra eos, secur autē si secundū iustitiā, licet ex malo animo, uel propter hoc ageretur.

EXCOMMUNICATIO. 31. in c. nouerit. de sen. exco. Excommunicamus omnes, qui decetero seruari fecerint statuta edita, & consuetudines, uel potius abusiones introductas cōtra ecclesiasticam libertatem, nisi ea de capitularibus suis infra duos menses post huiusmodi publicationem sententiæ fecerint amoueri. Excommunicamus quoq; statuarios, & scriptores statutorum ipsorū, necnon & potestates, & cōsules, rectores, & consiliarios locorū, ubi decetero huiusmodi statuta, & consuetudi-

nes edita fuerint, uel obseruata, necnon & illos, qui secundū ea præsumpserint iudicare, uel in publica forma scribere iudicata. Sec. 10. An. hæc est episcopalis, sed ex processu curiæ est Papalis. Not. qd illud est contra libertatem ecclesiæ, qd uniuersaliter est contra omnem ecclesiā, ut qd nō soluat decimæ. Et dicit Caic. hic, qd iste canō respicit statuta, & consuetudines tunc tēporis edita, & introducta, scilicet tēpore Honorij tertij, & faciēs prædicta seruari est excommunicatus, & non faciens delēri, dummodo nō faciat seruari, nō est excommunicatus. Itē quo ad secundum canonē, not. qd si cōsules, rectores, &c. non concurrunt ad alteram harum duarum actionum, uidelicet ad edendū huiusmodi statuta, uel ad seruandū, nō incurrunt hanc sententiā. Secus si cōcurrunt. Itē statuarij, & alij nominati, si pura mente prædicta faciant, non intendētes aliquid cōtra libertatem ecclesiæ, sed secundū qd a doctoribus consulti fuerint, ita statuerūt, propter hoc nō incurrunt, & excusantur etiâ à peccato, quia cōsulerunt, & fecerunt quantum in ipsis fuit. Itē nō, qd facere cōtra libertatē ecclesiæ, est eā arctare in his, in quibus non subiicitur, siue hoc habeat iure naturali, siue spiritali, siue ex dono naturali uel gratuito, siue ex iure cōmuni, siue ex privilegio undecunq; habeat, siue à

Deo, siue à Papa, siue ab Imperatore: & sic canones intelligunt in c. libertatis. in 6. de immu. ec. Et nomine ecclesie intelligit de libertate comuni omni ecclesie, & non uni tantum, uel pluribus, ita ut qui facit contra libertatem alicuius ecclesie, ut monachorum, uel predicatorum, non incurrit hunc canonem. supra, Emunitas. §. 26. No. hic secundum Caiet. q. statuendo modum ne fiant excessus in luminaribus, uestibus, indumentis equorum, multitudine crucum, religionum, &c. non incidunt in hunc canonem, quia hæc per se ad temporale honorem ordinantur, & si tangant clericos, & ecclesias, quæ priuantur electionis, hoc est per accidens. Nec obstat c. in de reb. ec. non alie. ubi decernitur esse contra libertatem ecclesiasticam statuere de mortuariis, tanquam de annexis ecclesiasticæ libertati, siue iurisdictioni, quia ut ipse Caiet. glossat de mortuariis intelligitur ordinatis per se ad ecclesiam, ad salutem defuncti, seu cultum diuinum, secus de ordinatis per se ad temporalem honorem. Determinatione huius questionis uide infra. Exequiis. per totum. Tab. excommunicatio §. casu. 20. quia communior opinio est contra Caiet. quia tamen ex utraque parte fortes rationes sunt, nullam nolo damnare opinionem.

EXCOMMUNICATIO. 32. in c. unico. de in iu. & dñ. in 6. Illi

qui repræsentat aduersus personas ecclesiasticas, seu bona ipsorum concedunt, uel extendunt ad eas, nisi præsumptione huiusmodi reuocauerint, à concessione uel extensione tempore infra mensem, si persona singularis fuerit, sententia excommunicationis incurrat, si uniuersalis ecclesiastico subiaceat interdictum, & est episcopalis. Quid si ante mensem processerint ad actum? Dicit Gemi. q. incidunt. Caiet. autem dicit q. non, & rationabiliter dicere uidetur: tamen bona clericorum infra mensem debet restitui in integrum reuocando, &c. Si conceduntur repræsentat clerici debitoris solum contra eius bona, præmissis, ac seruatis his, quæ de iure præmittenda, & seruanda sunt, non est locus huic pœnæ, quia non proprie sunt repræsentat illæ, in quibus unus pro alio grauari non potest.

EXCOMMUNICATIO. 33. in c. hoc. consultissimo. in 6. de re. ec. non alii. Illi qui prælatos, uel personas ecclesiasticas, ad submitteendum ecclesias, bona immobilia, seu iura ipsarum laicis, non concedendo bona ipsa, uel iura in emphyteosim, seu aliis alienando in forma, & casibus à iure præmissis, sed constituendo, uel recognoscendo, seu prohiendo, à laicis ea, tanquam à superioribus se tenere, seu ab ipsis eadem aduocando, uel ipsos patronos, uel aduocatos ecclesiarum seu bonorum ipsorum perpetuo, aut ad tempus

pus non modicum statuendo compulerint, cuiuscunque conditionis sint, aut status, excommunicationis sententia sint innodati. (Et infra.) Laici ex contrariis super præmissis, consensu capituli, & licentia apostolica interuenientibus initis, seu occasione illorum ultra id quod ex natura contractuum ipsorum, uel adhibita in illis lege permittitur aliquid usurpantes, nisi legitime moniti ab huiusmodi usurpatione destiterint, restituendo etiam, quæ taliter usurparunt, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Istæ duæ excommunicationes ambæ sunt episcopales. Causa huius canonis fuit, quia prælati oppressi aliquando inuocabant nobiles, tanquam suos dominos defensores, qui aliquando procurabant talem oppressionem, ut ad eos confugerent, tanquam ad ecclesie patronos, uel dominos, & huic per hunc canonem prouisum est, secundum Gul.

EXCOMMUNICATIO. 34. in c. sciant cuncti. li. 6. de elect. Sciant cuncti, qui clericos, uel quascunque personas ecclesiasticas, ad quos in aliquibus monasteriis, aut in aliis pijs locis spectat electio pro eo rogati, seu alius induci, eum pro quo rogabantur, seu inducebantur eligere noluerunt, uel consanguineos eorum, aut ipsas ecclesias, monasteria, seu loca cætera, beneficiis, seu alijs bonis suis, per se,

uel per alios spoliando, seu aliam iniuste persequendo, grauare præsumserint, se (ipso facto) excommunicationis sententia innodatos. Est episcopalis, includens etiam ipsos episcopos, secundum gl. No. q. siue spoliatur auferendo publicè, uel occultè, siue per vim, siue per dolus, quomodocumque hoc faciat, secun. Ar. & Ge. incidit. No. etiam q. per consanguineos, hic non ueniunt affines, sed c. Ge. ut si quis debet hanc sententiam incurri, oportet q. ad sint omnes conditiones posite in canone, quæ bene debent notari hic, & in alijs. Et hic nomē electis non extendit ad electores, quæ sunt in constitutaribus, uel huiusmodi, quæ non sunt ecclesiasticæ personæ.

EXCOMMUNICATIO. 35. in c. quoniam de in iu. ec. Statuimus ne quis impetratores litterarum nostrarum ad nos, uel ad forum ecclesiasticum recurretes, super causis quæ ad idem forum de iure, uel antiqua consuetudine pertinere nō sciuntur, per se, uel per alium, ad desistendum, uel in foro seculari de questionibus huiusmodi litigandum per eorundem iudicium ecclesiasticorum uel impetrantium, aut litigantium, seu uolentium litigare, aut propinquorum ipsorum, seu rerum illorum, seu ecclesiarum suarum, etiam captionem modis ne alijs quibuscunque compellat, seu compelli faciat, uel procuret, nec per se, aliusue impediatur, quo minus

cora iudicibus ecclesiasticis delegatis, seu ordinatis; querelantes de causis que (ut premissum est) ad cognitionem pertinet eorundem possint libere iustitiam obtinere, nec ad premissa facienda det consilium, aut dilatum, vel fauore. Si quis uero contra presumpserit, se ipso facto excommunicationi nouerit subiaccere, a qua nisi tamen iudici, cuius cognitio fuerit impedita, uel iurisdic-tio usurpata, quam parti, que in prosecutione sui iuris turbata fuerit, de iniuria, damnis, expensis, & interesse, prius per eundem fuerit integre satisfactum, nullo latens absoluitur. Iste canon non ardetur ad curiam Romanam tantum, sed in omni diocesi fouet libertatem ecclesiasticam, & est episcopalis premissa satisfactio-ne. Si quis tamen ante satisfactio-nem absolueretur, esset absoluitus, secundum communio-re opinionem, ut dicit Tab. Absolutio 2. §. licet esse male factum. Nota, quod pro tanto quis literas apostolicas impeditet contra processum curie, esset Papalis.

EXCOMMUNICATIO 36. in c. de immu. eccl. eos qui temporale dominium obtinere, suis subditis, ne prelati, aut clerici, seu personis ecclesiasticis quicquam uendant, aut emant, ali-quid ab eisde, ne ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibere presumant, aliquando interdunt, cum talia

in derogationem ecclesiasticam libertatis presumantur, eo ipso excommunicationis sententiam decernimus subiaccere. Est episcopalis. Tamen per processum curie aliter est. Notum tales non habent dominium, licet mandent, non incurrunt. Non enim preter ultra limites extendi debent.

EXCOMMUNICATIO 37. in c. de elect. in generali. Vniuersos, & singulos, qui regalia, custodiam, siue guardiam, aduocacionis, seu defensionis titulum, in ecclesiis, monasteriis, siue quibuslibet aliis piis locis uacantibus, de nouo usurpare conantes, bona ecclesiarum, monasteriorum, aut locorum ipsorum uacantium occupare presumunt, clericosque ecclesiarum, monachos monasteriorum, aut personas ceteras locorum eorundem, que hoc fieri procurant, eo ipso excommunicationis sententiam decernimus subiaccere. Est episcopalis. Notum quod qui conantur usurpare huiusmodi dicta, non tamen presumunt occupare predicta bona, non incurrunt, sed oportet utriusque fieri. Item qui procurant, si non sequitur effectus, non incurrunt, secundum Caietanum. Item nota, secundum glossam Ly. de nouo, id est, a 40. annis cura.

EXCOMMUNICATIO 38. in c. aduersus de immu. eccl. Excommunicantur omnes officiales laici, uel habentes regimen quo

quoruncumque locorum, qui angarias, collectas, exactiões indebitas, ecclesiis, uel ecclesiasticis personis imponunt, uel eos prout huiusmodi affligunt, & qui auctoritatem, & iurisdictionem (scilicet temporalem) prelatorum quam habent in suis hominibus euacuant (ita ut nihil potestatis uideatur eis remansisse in suos) supradicti si moniti competenter non desistant, ipso facto tam ipsi, quam fautores eorum, a iure sunt excommunicati, nec debet absolui, donec satisfecerint. Et si successores predictorum officialium, qui succedunt in honore, & onere, infra mensem excessum suorum predecessorum non purgauerint, & satisfecerint, incurrunt in hunc canonem. Et est episcopalis premissa satisfactio. & in c. non minus de immu. eccl. Nota quod hic sunt duo canones, & secundus supponit primum, & supponit quod officialis, cui alter succedit, sit excommunicatus, tanquam primi canonis transgressor. Ad incurrendum primum canonem requiritur monitio: ad incurrendum secundum, requiritur lapsus mensis. Item nota quod iste canon differt a canone de pedagogis, gabbellis, &c. quia ibi ipso facto incurritur sententia, hic autem non nisi premissa monitione. Aduerte etiam quod constitutio Bonifacii in c. clericis de immu. eccl. cum tot cessuris in hac materia est totaliter reuocata. in clemen. quoniam de immu. eccl. & reditur, ad ius

hoc antiquum.

EXCOMMUNICATIO 39. in c. li. de his que in me. ue. ca. & c. unico. in s. Absolutionis beneficium ab excommunicationis sententia, uel quacumque reuocationem ipsius, aut suspensionis, siue etiam interdicti (siue sententia talis sit iniusta, uel iniusta) per uim, uel metum (siue sit magnus, siue paruus) extoriam, presentis constitutionis auctoritate, omnino uiribus euacuamus. Ne autem sine uindicta uolentia crescat auctoritas, eos qui reuocationem, seu absolutionem huiusmodi, uim, uel metu extorquent (taliter quod sequatur effectus) excommunicationis sententiam decernimus subiaccere. Et est episcopalis. Nota quod siue excommunicatio talis sit contra reuocantem, siue contra alios, siue lata ab homine, siue a iure, canon iste locum habet, & ligat extorquentes, & metus debet esse illatus, & non innatus. Et dicitur metus sufficiens, mortis, uel grauis corporis cruciatus, uel qui possit in constantem uirum cadere, secundum l. c. de Ancha.

EXCOMMUNICATIO 40. in c. grauis de sent. exco. in cle. Presumptores prefatos, qui in locis interdictis suppositi, quicquam de cetero diuina celebrare officia quomodolibet cogere, aut qui modo predicto ad officia audienda aliquos excommunicationis preiserim, uel interdicti ligatos sententia euoca-

re, seu qui ne excommunicati publice, aut interdicti, de ecclesiis, dum in ipsis missarum aguntur solennia, ac à celebrantibus moniti ut exeant prohibere, nec non excommunicatos publice, & interdictos, qui in ipsis ecclesiis nominati à celebrantibus ut exeant moniti remanere præsumpserint; excommunicationis sententia, à qua per sedem duntaxat apostolicam, possint absolui, sacro approbato concilio innodamus. Et est Papalis, primo contra Dominos temporales cogentes celebrare, & cetera, contra uocantes excommunicatos, uel interdictos ad divina, uoce, campanis, præconizatione, & cetera, prohibentes ne exeant dum missa celebratur particulariter. Alius casus communis est omnibus utriusque sexus, qui publice sunt excommunicati, uel interdicti, & nominati moniti à celebrantibus, ut exeant.

EXCOMMUNICATIO, 41. in cle. unica, de seque. pos. Diffinimus, ut una contra possessore diffinitiva sententia super beneficio apud sedem apostolicam, duntaxat in petitorio, uel possessorio promulgata, beneficiū ipsum à possessore huiusmodi dum tamen triennio pacifice antea possessum ab eo non fuerit, per loci ordinariū apud idoneam personā sequestraretur, &c. Si quis autem sequestrationem huiusmodi impedire, uel fructus sequestratos quoquo modo

præsumpserit occupare, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto, à qua nisi impedimento prius amoto, & occupatis per eum fructibus restitutis, nullatenus absoluitur. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 42. in c. attendentes. de statu mon. in cle. Si quis uisitatores monialium, aut mulierum, quæ uulgo dicuntur canonicæ seculares, in præmissis, seu in aliquo præmissorum impedire præsumpserit, nisi monitus (post impedimentum) respiciat, ipso facto excommunicationis sententiam se noverit incursum, privilegiis, statutis, & consuetudinibus quibuscunque in contrarium non ualens. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 43. in ca. quicumque, de hære. lib. 8. Quicumque hæreticos, credentes, receptatores, uel fautores eorum scienter præsumpserint ecclesiasticæ tradere sepulturæ, usque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se noverint subiaccere, nec absolutionis beneficium mereantur nisi propriis manibus extulerint publice, & proiciant huiusmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetuo careat sepultura. Censura hæc est episcopalis, saluis tamē conditionibus in littera positis. Not. q. credentes hæretici dicuntur illi, qui plus credunt hereticis quam ecclesiæ, etiam si nesciunt quid credant hereti-

ci,

ei, secundum Cai. deliberato tamē consensu. Iste canon omnes personas comprehendit, actione unam circa quatuor hominum genera punit.

EXCOMMUNICATIO, 44. in cle. i. de sepult. Eos qui propriæ temeritatis audacia, defunctorum corpora non sine contemptu clauum ecclesiæ, in cimiteriis, tempore interdicti, in casibus non concessis à iure, uel excommunicatos publice, uel nominati, uel manifestos usurarios, scienter sepelire præsumunt, ipsos excommunicationis sententiæ decernimus subiaccere, à qua nullatenus absoluant, nisi prius ad arbitrium diocesani episcopi, eis, quibus per præmissa fuerit iniuria irrogata, satisfactio nem exhibuerint competentem. Est episcopalis, præmissa satisfactione, ut dicitur in littera. Not. Primo, q. si non sepeliant in loco sacro, non est locus hinc pœnæ. Secundo, per excommunicationem publicè, intellige manifestationem rei, & notitiam publicam, & non secundum hitionem iuris, aut iudicis, secū. Cai. Tertiò, tantum sepeliētes usurarium publicum, & scienter, & presumptuose, incidunt, non autem mandantes uel consules, quia pœnæ non sunt extendendæ secundum Cai. licet aliquid dicant, quod etiam mandantes, infra, interdictum, §. 52.

EXCOMMUNICATIO, 45. in cle. unica, de cōsan. & affi. Eos

qui diuino timore postposito, scienter in gradu cōsanguinitatis, uel affinitatis constitutione canonica, interdictis, aut cū monialibus, contrahere matrimonialiter non uerentur, nec non religiosos, moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos, matrimonium cōtrahentes, & inter eos scienter eadē celebrantes, ipsos excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subiaccere. Est episcopalis. No. quod ignorantia facti excusat. Item per sponsalia, uel simplicem coitum, non incurritur hæc sententiā, nisi coitus post sponsalia sequeretur. Si autem ante cōtractum cōsanguinitas, uel affinitas erat ignota, postmodum ante copulam sit nota, si simul coeāt, sunt excommunicati: debēt enim se quæsitius separare. Itē sacerdos dicēs uerba, V. g. placet tibi, &c. est excommunicatus. non autem si secularis. Item qui cōtraxerunt, & consummauerūt ignoranter, si in cōmixtione matrimoniali affectu perseverarūt, non minus sunt excommunicati, quam si à principio scienter cōtraxissent, si tamē scienter perseverarūt, secus si adhuc ignorāt impedimentū, secū. Cai. Dantes auxiliū, cōsiliū, &c. ad hoc non incidunt, quia non ueniunt nomine cōtrahentium, licet mortaliter peccēt: neq. qui hortatur, ne à tali matrimonio recedat. Facit gl. in ea. clem. in uer. scienter. quia clem. non punit nisi solum cōtrahentem, nec

y r in

is dicitur participare in crimine, pro quo est excommunicatus, qui contraxit.

EXCOMMVNICATIO, 46. in cle. de deci. cap. religiosi, ubi excommunicantur omnes religiosi non habentes administrationem, uel officia, habentes uero officia sunt suspensi ab officiis, si decimas ecclesiis debitas sibi usurpant, uel appropriant, aut si de animalibus, quæ in fraudem ecclesiarum emunt, emptaque; nenditoribus, uel aliis ab ipsis tenenda tradunt, seu qui animalibus familiaribus, aut pastorum suorum, uel aliorum etiam animalium immiscetionem eorum gregibus, seu qui de terris quas tradunt aliis excolendas decimas soluere non permittunt, aut prohibent, si post requisitionem factam ab eis, quorum interest non destiterint, infra mensem uel infra mensem non fecerint sufficientem satisfactionem ecclesiis, uel damnis. Hæc non extenditur ad animalia, quæ ipsi religiosi habuerunt per eos, qui necesse, & sua obtulerunt, qui dicuntur oblati. Not. q. nomine religiosi hic ueniunt etiam femine. Est episcopalis, satisfactio premissa.

EXCOMMVNICATIO, 47. in cle. ultima. de poenis. §. ulti. Contra cogentes eligere sepulturam. Sanè temerarios uiolatores constitutionis illius, quæ religiosis, & clericis secularibus prohibet, ne aliquos ad nouendum, iurandum, uel fide interposita, seu

aliis promittendum inducant, ut sepulturas apud eorum ecclesias eligant, uel iam electam ulterius non immutent, similè sententiam poena in ipsa constitutione contenta in suo perdurante robore incurrere uolumus ipso facto, ab alio quam à sed. apo. præterquam in mortis articulo nullatenus absolueudos, nullis privilegiis, aut statutis cuiuscunque tenoris existant in contrarium super his ualituris. Est papalis. No. q. si quis inducit ad prædicta, tamen non sequitur effectus, non incurrit, similiter, si non ex malitia hoc facit. Item si hortatur, non tamen inducit ad illa tria, scilicet uouendum, iurandum, uel promittendum, promissione nuda, uel fide ualata, non incidit. quæ autem poenæ sequantur contrahentes si sepe hiant defuncta corpora contra dictam constitutionem, uide in cap. plerique. de pac. & de sepult. c. ex parte. el primo. & cap. uero. de sepult. in 6.

EXCOMMVNICATIO, 48. in cap. super Specula. ne cle. uel mo. contra religiosos personas de claustris exeutes ad audiendum leges (scilicet ciuiles) uel physicam (id est, medicinam) Alex. prædecessor noster olim statuit in concilio Turon. ut nisi infra duorum mensium spatium redierint ad claustrum, sint excommunicati, & ab omnibus euitentur, & in nulla causa, si patrociniū præstare uoluerint, audiant

diantur. Reuersi autem in choro, mensa, capitulo, & ceteris locis, ultimi fratres existent, & nisi forte ex misericordia se. apo. totius spem promotionis amittant. Verum quoniam non nulli ex talibus propter quorundam opiniones diuersas excusationis aliquid assument, nos nolentes de cetero, ut excommunicationis sententiam incurrant ipso facto, districte precipiendo mandamus, quatenus tamen à diocesano & capitulis ipsorum, quam à ceteris episcopis, in quorum diocesis huiusmodi student tales excommunicati, & prædictis poenis obnoxii, publice nuntientur. Ad archidiaconos, plebanos, decanos, præpositos, cantores, & alios clericos personatus habentes, nec non presbyteros, nisi ab his infra spacium præscriptum destiterint, hoc extendi uolumus, & appellatione postposita firmiter obseruari. Est episcopalis. Not. quod si audiant in claustro huiusmodi, uel extra, dummodo reuertatur quotidie ad claustrum, non incidunt; & includuntur omnes professi quoquomodo, & omnes sacerdotes, & omnes in dignitate constituti, siue curati, siue non curati, & qui stallum honorificum habent in ecclesia, etiam sine iurisdictione, ut sunt cantores, secundum Cate.

EXCOMMVNICATIO, 49. in cle. religiosi. de privileg. Religiosi, qui clericis, aut laicis, sa-

cramentum unionis extreme, uel eucharistiae ministrare, uel matrimonium sollemnizare, non habita super his parochialis presbyteri licentia, aut quemque excommunicatum à canone præterquam in casibus à iure expressis, uel per privilegia sedis apostolice concessis, eisdem, uel à sententiis per statuta promulgata, aut synodalia promulgatis seu si à culpa, & poena absolueret quemquam præsumperint, excommunicationis sententiam incurrant ipso facto, à sedi apostolica distaxat absoluedi. Nota quod si quis ex ignorantia, uel rati habitatione faceret prædicta, non incidit, quia non præsumit. Item si religiosus alium religiosum exemptum communice, non incurrit, quia in canone mentio fit tantum de clericis, & laicis, & per hoc non fit iniuria parochiano presbytero, in cuius fauorem hic canon est editus, etiam quod sint alterius religionis: licet Archiepiscopus florentinus uideatur tenere oppositum, tertia parte titulo uigesimo quinto, capitulo quinquagesimo quarto. tamò hoc magis est cõforme textui, quia nomine clericorum in materia odiosa, ut hic, non ueniunt religiosi, ut nota. Pa. in rubrica, de uita honestate clericorum. In articulo tamen necessitatis, quando non est alius, qui ministrat, & non potest haberi licentia, communiter tenetur, & illa

ista poena locum non habet, secundum Innocentium & Hostium. in c. omnis. de poen. & re. & per c. qd' in te. de poen. & re. licet Ar. flo. ubi supra, dicat, quod non debet ministrare. Primum tamen verius. Secundum, tutius. Not. qd' qui absoluit excommunicatum ab homine siue sit Papa, siue alius, non incidit, quia hic non est excommunicatus à canone, nā canonis nomine intelligitur propriè, quod à Papa promulgatur, & de maiori tantum excommunicatione intelligitur. Est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 30. in c. cupientes. de poen. cler. Religiosos qui aliqua, ut audientes à decimarum ecclesiis debitarum solutione retrahant, in suis sermonibus, uel alibi proferre præsumunt, excommunicationis sententiæ subiacere decernimus ipso facto. Est episcopalis. Not. quod si desit intentio retrahendi à dicta solutione, licet uerba proferat religiosus, non incurrit hanc poenam. Item tantum religiosi ligantur proferentes uerba quomodocunque, siue in prædicationibus, siue aliter, & facit præsumptuose cum malitia, & intentione.

EXCOMMUNICATIO, 31. in cle. cupientes. de poen. Religiosi qui scienter postposuerunt conscientiam facere de solvendis decimis ecclesiis debitis, ab officio prædicationis tandiu maneat ipso facto

suspensi, donec constitutis ipsis, si hoc ipsum eis dicendi commodè facultatē habuerint, conscientiam fecerint, excommunicationis incursum sententiā ipso facto, si prædicare præsumpserint, prædicta negligentia (ut præmittitur) non purgata. Ad religiosos tamē monasteriorum, uel ecclesiarum, decimas percipientes uolumus extendi. Est episcopalis. No. quod ligat tantum confessores religiosos prædicantes, quia si non prædicent, non est locus huic poenæ, secundum Cai. Item intelligitur quod negligat requisiti, quod si non requirantur, non possunt incurrere. Tempus uero quo debent requiri, est determinatū, uidelicet, prima, quarta, & ultima dñica quadragesimæ, dies Ascensionis, Penthecostes, Natiuitatis Domini, Ioan. Bapt. Assumptionis beatæ Mariæ, & Natiuitatis eius, extra hoc tempus si requirantur, & negligant, non incurrunt. Vide tamen bene illam decretalem totam.

EXCOMMUNICATIO, 32. in cle. x. de sen. exc. Circa interdictionum obseruantiam generalium, auctoritate sed. apo. uel à locorum ordinariis positōrum, de fratrum nostrorum consilio districtè præcipiēdo mādamus, quatenus religiosi quicunque tā exempti, quā non exempti, cuiuscunque ordinis, uel cōditionis existant, cum cathedralē, uel matricem, seu parochialem loci ec-

cle

clesiam, illa uiderint, uel sciuerint obseruare, non obstantibus quibuscunque appellationibus antea etiam ad eādem, uel aliū, seu alios interdictis, & aliis obiectiōibus quibuscunque, absque dolo, & fraude, cū moderatione tamē decretalis Alma, inuiolabiliter ea obseruet, alioquin non obseruantes, excommunicationis sententiæ hoc ipso uolumus subiacere. Qd' etiā in interdictis, & in cessatōibus à diuinis indictis per prouincialium cōciliorum statuta, uel ipsorum auctoritate, uolumus obseruari. Est episcopalis. Ligat etiā quod interdictum sit nullum, si interdictum sit uerū & matrix ecclesia non seruat, debent tamen religiosi seruare, quando sciūt id seruandum. Leo tamē decimus, cōcessit congregationi Lōbar-diæ fratrum prædicatorū, quod quando matrix ecclesia non seruat, etiam quod sit uerum interdictū, quod nec dicti fratres teneantur seruare. Not. quod si matrix ecclesia seruat, quia ipsa specialiter est interdicta, non est locus huic poenæ religiosi. Itē ecclesiam matricem secundum Pa. & Ioan. An. uocamus baptismalem, uel loci maiorem. Quod si in aliquo loco non est ecclesia cathedralis, sed plures matricēs, si oēs seruant, est locus huic poenæ non seruantibus. Secus quando una seruat, alia non.

EXCOMMUNICATIO, 33. in c. periculosa. in 6. ne clerici

ci, uel mo. Ut periculosa religionis uagandi materia subtrahatur, districtius inhibemus, ne de cetero aliquis quācumque religionē tacite, uel expresse professus, in scholis, uel alibi, temere habitū suæ religionis dimittat, nec accedat ad quenvis studia literarū (etiam theologiæ, uel iuris canonici) nisi à suo prælato, cum consilio sui conuentus, uel maioris partis eiusdem, sibi eundi ad studium licentia primitus sit concessa. Si quis autem horum temerarius uiolator extiterit, excommunicationis sententiā ipso facto incurrat. Doctores quoque, siue magistri, qui religiosos habitu suo dimisso, leges, uel physicam, (id est, leges civiles, uel medicinam) audientes scienter docere, aut in scholis suis præsumpserint tenere, simili eo ipso sint sententiā innodati. Est episcopalis. No. quod dimittēs habitū, uel occultans ex aliqua licita causa, non incidit, si autem sine causa dimittit, uel occultat habitū, & incedit taliter, quod non cognoscatur religiosus ab his cū quibus cōuersatur, incidit, secundum Cai. quia si non aufertur materia uagandi, ob quā factus est iste canō. Et quia formaliter dicitur dimittēs habitum, & si non materialiter, licet aliqui canoniste teneant, qd' occultatio non incidit, quia poena non est extendenda ultra licitā. tu tamē tene primū: quia hoc in ratioe literæ includitur.

Item

Item si dimittat suum habitum, & assumat habitum alterius religionis sine causa, incidit, nisi ad aliam religionem transiit. Item doctores huiusmodi tenentes tales religiosos, duplici iure sunt excommunicati. Primo, per istum canonem. Secundo, quia participant cum excommunicato in crimine criminoso, siue dānato. Quod si dicti religiosi nolent exire, uiolenter possunt expelli sine metu excommunicationis. No. etiam quod religiosos non incurrit audiendo, nisi habitu dimisso, secundum Caie.

EXCOMMUNICATIO, 54. in cle. 1. de sta. mon. Hoc edito perpetuo prohibemus, ne monachi, aut regulares canonici, administrationem aliquā nō habentes, ad curias principum absque speciali licentia praelatorum suorum se conferant, quod si ut damnum aliquod inferant suis praelatis, ut monasterio, se conferre praeſumpserint, excommunicationis sententia eos incurrere uolumus ipso facto. Praelatis eorū nihilominus districte iniungentes, ut ipsos à curiarū praeſectarū accessu, & aliis quibuscunque uagationibus, & discursu diligēter compellere, ac super hoc non parētes eisdem, seu eorum corrigere non omittāt. Est episcopalis. Siue ergo tales intrent cum licentia praelati, siue non, dūmodo intendunt dānū (ut praeſertur) incurrunt sententiam, siue sequatur damnum

intentū, siue nō, secundum Caie. Quid si habētes administrationem animo damnicandi intrāt? Tab. ibi, credit quod incurrant, quia uidetur esse duae prohibitiones, una ne intrent sine licentia, & huic nō apponitur sententia, alia ne intrent animo damnicandi, siue habeant administrationem, siue non, siue licentia, siue nō, & huic ponitur sententia excommunicationis. cōcordat Caie.

EXCOMMUNICATIO, 55. in cle. 1. de sta. mon. Praefate quoque sententiae monachos, infra septa monasterii sine licentia abbatum suorum arma tenentes, decernimus subiacere, (siue sint inuasus, siue defensus.) Est epalis. Monachos quoscumque includit, siue albos, siue nigros. Item si tenēt formaliter, scilicet malo animo, & nolūt abbatem scire. Secus autem si materialiter tantum, sine malo animo, uel ex ignorantia huius canonis, uel quia credunt abbatem contentum, &c. uel quādo accipiunt ut exeant extra claustrum, tunc nō incidunt, & solos ligat monachos, non autem alios religiosos, qui monachi non sunt.

EXCOMMUNICATIO, 56. in c. quoniam in plerisque. de offi. ord. contra eos, qui usurpāt praeſulatum in ciuitate, uel diceſi, ubi est alius episcopus, ppter diuersitatem linguarū. Sed quoniam canon iste, parum, uel nihil uidetur seruari, quia sed apost.

apost. prouidet, ideo nō me ultra extendo. Et episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 57. in c. eos. de sentent. ex lib. 6. Eos qui à sententia canonis, uel hominis, cum ad illum, à quo aliās de iure fuerant absoluenti, nequiverunt propter imminente mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, pro absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absoluntur, si cessante postea periculo, uel impedimento huiusmodi, se illi à quo his cessantibus absolui debebant, quā cito commode poterunt cōtempserint presentare, mandatum ipsius super illis pro quibus excommunicati erant humiliter recepturi, prout iustitia suadebit, decernimus in eandem sententiam recidere ipso iure. Idem statuimus de his, quibus cum à se, apo. uel legato ipsius absolutionis beneficium à quibusuis sententiis cōsequuntur, iniungitur, ut ordinariarum suorum, uel aliorum quorūlibet suscepturi poenitentiam ab eisdem, se cōspectibus representēt, & pāsis iniuriam, seu his quibus ppter hoc ligati erant satisfactionē exhibeāt competētem, si haec cum primū poterunt nō curauerint adimplere. Est episcopalis, uel Papalis, secundū quod erat illa à qua fuerat absolutus. Not. q. si non praeſentat se corporaliter, sed uel per procuratorem, uel p scripturam, nō uidetur incidere in

canonem, quia non contrafacit illi, secundum Cai. Not. secundū, quod si impedimentum est perpetuum, nō habet locū ista poenitentia, quia cessare nō potest, quae autē sint legitima impedimēta, uide Tab. absolutio. 1. & 2. §. 15. & 1. excommunicatio §. casu 40. §. 3.

EXCOMMUNICATIO, 58. in extrauagati Boni. 8. de sepul. quae incipit, Detestanda. Si defuncti executor, uel executores, aut familiares eius, seu quouis alii cōſcūque gradus fuerint aliquid contra nostri statuti, & ordinatiōis tenorem praeſumpserint attētare, defunctorum corpora sic inhumaniter, & crudeliter pertractando, uel faciēdo pertractari, excommunicationis sententiam, quam ex nunc in ipsos proferimus, ipso facto se noverint incurſuros, à qua nisi per ap. se. praeſertim in mortis articulo possint absolutionis beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus sic inhumanē tractatū fuerit, ecclesiastica careat sepultura. Est Papalis. Haec nō ligat, nisi mortuus sit in loco ubi cultus fidei uiget, & si exenterāt, incidunt in frusta, elixant, exenterāt carnes ab ossibus, & cum animi praesumptione cōtra huiusmodi statutum, ad hunc finē, ut huiusmodi corpora transferantur ad alia loca. Si autē alia de causa fieret, nō haberet locū excommunicatio, ut si fieret, ppter uindictā, uel chirurgiā, uel anotomiā, uel

ut corpora minus forteant, uel huiusmodi, secundum Caie.

EXCOMMUNICATIO, 19. in extrauaganti. Pau. 2. in qua excommunicatur omnes quacunque dignitate praeferant, qui quomodolibet dando, uel recipiendo simoniam commiserint, aut qui fuerint mediatores, ut ipsa fiat in ordine, uel beneficio tantum. Vnde omnes simoniaci in ordine, aut beneficio, siue in curia, siue extra, sunt ipso facto excommunicati. Alii extrauagantes fuerunt circa hoc facti, sed quia sunt reuocati, ideo transeo. Et sic non inuenitur in iure excommunicatio contra simoniacos, nisi in ordine, & beneficio. Ad id est Sixtus in extrauagante quae incipit, Et si dominici gregis. Et uult quod sit Papalis absolutio. Ceterae extrauagantes, ut illa Marti. damnabile, & Eug. detestabile, sunt omnes abrogatae per non usum, uidelicet quod scientes in curia aliquem commisisse simoniam reuelent, & cetera. Papa namque scit quod non seruatur, & tolerat, & illa Boni. in qua statuitur, quod qui facit, uel recipit promissionem de aliqua re recuperanda per gratiam impetranda, uel iustitia consequenda in curia Ro. est excommunicatus, &c. est reuocata, secundum Io. cal. & Io. de lig. in lectura super c. nemo. de simo. Et Pe. de pa. dicit, quod Cle. 1. reuocauit. Appellatione autem beneficii, hic uenit etiam

praedicationes, ut prioratus in ordine mendicantium, & officia pastoralia, & guardianatus, & similia quouis nomine nocentur, quamuis non computentur inter ecclesiastica beneficia, secundum Caie.

EXCOMMUNICATIO, 20. in extrauaganti Vrba. 1. facit, ne in inena Domini, & cetera. Contra singulares personas, tam uiros, quam mulieres, quocunque nomine censentur, qui tam a maribus, quam a feminis religionem ingredi uolentibus, si ante uel post, ex pacto praesumunt dare, uel recipere quoscunque passus, praedia, censuras, pecunias, iocalia, aut res alias ad ecclesiasticum usum, seu alium deputatas, uel deputandas, a qua excommunicatione contra Papam absolui non possint, nisi in mortis articulo. Et si collegium est, suspensioni subiacet. Not. quod si pactum non interueniat, licet sit mala intentio aliquid habendi faciendum, non habet locum iste canon. Item si aliquid petat, non contra alia iura edita circa hoc, non incurritur, Item si petat aliquid secundum laudabiles consuetudines, non incurritur, quia non praesumit contra hoc ius. Vnde moniales petentes dari solitas dotes, lechisternia, uestes, & huiusmodi, instantes ut parantes faciant sicut alii, etiam quod monasterium non egeat, non incurrit sententiam, cum ibi non curat pactum. Sed instantia faciendi sicut faciunt alii.

Si autem monasterium eget, possunt pacisci ut portet secum unde possit sustentari, quoniam ius naturae hoc requirit. Hec secundum Caie. ibi.

EXCOMMUNICATIO, 61. in extrauaganti. Mart. 1. Via ambitiosae, &c. In futurum nullus ex professoribus alicuius ex ordinibus mendicantium quorumcunque in aliquem monasticum ordinem, tam S. Benedicti, quam Cisterciensium. Camadul. nallis umbrosae, canonicorum regularium S. Aug. uel aliorum monasticorum ordinum, Carthusiensium. duntaxat excepto, possit, aut debeat per quemcunque recipi, uel admitti uirtute alicuius licetiae, uel indulgentiae, absque sed. apo. licentia speciali sub dictis poenis (scilicet excommunicationis latae sententiae, reuerente Papae) quas tam recipientes, quam recepti, ipso facto incurrant, & nihilominus secus facta non teneant ipso iure. est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 62. in extrauaganti Pau. 2. Ambitiosae, &c. Omnium rerum, & bonorum ecclesiasticorum alienationem, omnemque pactum per quod ipsorum dominium transfertur, conuersionem, hypothecam, locationem, & conductionem ultra triennium, necnon infeudationem, uel contractum emphyteoticum (praeterquam in casibus a iure permisis, aut de rebus, & bonis in emphyteosim ab antiquo concedi solitis, cum ecclesia-

rum, euidenti utilitate, ac defensionibus, & bonis, quae seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigentia) ac perpetuo ualitura constitutione praesenti fieri prohibemus. Si quis autem contra huius nostrae prohibitionis seriem, de bonis eisdem quicquid alienare praesumpserit, alienatio, hypotheca, conuersionis, locatio, conuictio, & infeudatio huiusmodi, nullius sit momenti, & tam qui alienat, quam is, qui alienatas res, & bona praedicta receperit, sententiam excommunicationis incurrat. Et est episcopalis. Not. quod in locis ubi aliter habet consuetudo, uel decretalis, haec non est acceptata, non ligat, si autem est recepta quo ad aliquid, & quo ad aliquid non, quo ad receptum tenet, quo ad non receptum non tenet, quia nisi consensu utentium lex fuerit firmata, pro non lege habetur, secundum Caie. ibi. Totus iste canon recitatur a Sil. in fine suae summae, de uerbo ad uerbum.

EXCOMMUNICATIO, 63. in extrauaganti Benedicti. 11. Quia nonnulli, &c. ubi excommunicantur illi, qui litteras Papae impugnant, hac occasione, quia ante coronationem suam potest officium suum exercere, ut in c. in nomine Domini. 13. d. Hanc excommunicationem ponit Arc. flo. 3. par. 1. 24. c. 68. uideas si placet. **EXCOMMUNICATIO, 64.** in extrauaganti Alex. 4. Ex alto, &c. Contra eos, qui libellos fa-

mosos, cantilenas, aut rithmos faciunt, detinent, uel publicant, in infamiam status ordinis prædicatorum, uel minorum. Item contra prædicantes, docētes, uel defēfantes, quod præfatorum ordinū fratres, non sunt in statu perfectionis, uel quod non licet eis de elemosynis uiuere, aut quod non possunt prædicare, siue confessiones audire de licentia Ro. Pont. seu aliorum præfatorum ordinariū, sine consensu curatorum, à quo nō possunt absolui, nisi præsentent se se. apo. Item contra eos, qui faciūt uiolentiā damnabilem in locis præfatorum ordinum, & non possunt absolui nisi à Papa, uel conferuatoribus dictorū ordinum. Item ex privilegio Boni. 9. Sacre religionis, &c. idem habetur, in quo etiā excommunicantur impediētes eosdem fratres, ne possint in suis ecclesiis celebrare, recipere elemosynas, uel prædicare.

EXCOMMUNICATIO, 65. in bulla ordinis prædicatorum contra intrātes monasteria monialium ordinis præ. in casu nō concessio à constitutionibus earum, uel sine licētia magistrī or. uel alterius ab ipso magistro habentis super hoc potestātē, sunt ipso facto excommunicati, à qua excommunicatione nisi in mortis articulo, citra Papam, uel magistrum ordinis, possunt absolui, minime. Intrātes autem monasteria S. Clare seu monialium

ordinis minorū in casibus non concessis in regula ipsarum, uel sine licētia eorum, qui dare possunt, ipso facto sunt excommunicati, & Papa, uel earum generali reseruatur.

EXCOMMUNICATIO, 66. in privilegio Bonifacii, Virtute, &c. contra omnes, qui in monasterio, uel ecclesiis suis detinent apostatas ordinis prædicatorū, nisi eos eiecerint, postquam eis per fratres præ. ne detineāt fuerit denūtiatum.

EXCOMMUNICATIO, 67. Clementis ad minores. Quos nos, &c. Cōtra fratres minores, qui presumūt recipere ad habitū fratres or. prædicatorū professos, sine licētia summi Pon. faciente expressā de huiusmodi indulto mentionē, uel nisi prius suorum priorū licētia fuerit petita, & obtēta. Idem heremitanis, Alex. ad heremitas. Vestrarū, &c.

EXCOMMUNICATIO, 68. Alex. Ex alto, &c. cōtra rectores artistarū, & scholiarū, & magistrorū studiū Parisiē, qui publice, uel occulte fratres prædicatorum, uel minores, à consortio uniuersitatis Parisiē. excludere moluntur, ipso facto sunt excommunicati, nec possunt absolui nisi personaliter se. apo. se presentēt.

EXCOMMUNICATIO, 69. quæ est in libro penitentiarie (ut refert Ar. flo. 3. par. ti. 5. c. 30.) contra accedentes ad sepulchrū Domini, etiā causa deuotionis, siue licētia Papæ, cui absolutio reserua

reseruatur, uel summo penitentiarario.

EXCOMMUNICATIO, 70. Sixti. Et si Dominici. cōtra conspirantes in personam, aut statū Rom. Pon. seu cuiusuis offensæ, inobedientie, aut rebellionis eiusdem Papæ, & dicte sedis. & est Papalis. Item contra prohibentes deuolutionē causarū ad curiam Ro. & est Papalis, & confirmata per Inno. ultimum. Item uiolantes interdictū ab apostolica sede positum, & est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 71. in extrauaganti Sixti 4. Graue nimis, &c. contra omnes cuiuscunq. status sint gradus, & conditionis, qui deca tero ausu temerario, præsumperint in suis sermonibus ad populū, seu aliū quomodolibet affirmare, quod tenentes bea. Vir. Ma. cōceptam esse in peccato originali in sua cōceptione, polluantur labe herese, uel mortalis peccati, neque tenere libros, uel legere, aut habere pro ueris hoc tenentes. Si milique sententia etiā ligatur, qui auli fuerint asserere tenētes contrariam opinionem, scilicet quod sit concepta sine originali peccato, incurrit heresim, uel peccatū mortale. Et est Papalis. Si quis autem huiusmodi assereret simpliciter sine temeritate, uel ignouenter, nō ligetur, quia non ausu temerario hoc facit.

EXCOMMUNICATIO, 72. in extrauaganti lo. 22. Super gentes, &c. cōtra quoscunq. impe-

dientes præsumptuosē legatos, seu nuntios apostolicos nec recipiantur, & faciant ea, ad quæ missi sunt, eo ipsi sint excommunicati. Et episcopalis quantum ad hunc canonem.

EXCOMMUNICATIO, 73. Pauli in extrauaganti. Munera, &c. in qua excommunicantur omnes officiales, & ministri Papæ, etiam si pontificali fulgeant dignitate, præter cardinales, qui in terris ecclesie exercent officiū quodcunq. & accipiunt munera quæcunq. præter comestibilia, & potabilia, quæ in biduo, id est, duobus diebus cōsumi possunt, & similiter dantes, & est Papalis, & tenentur aliud, quod acceperunt, restituere. Nam cōtra prohibitionem accepta sunt.

EXCOMMUNICATIO, 74. Leonis 10. in cōcilio Lateranē. circa montē pietatis, ubi dicitur, Declaramus, & diffinimus montes pietatis per respu. institutos, & auctoritate sed. apo. hactenus approbatos, & confirmatos, in quibus pro eorum impensis, & indemnitate aliquid moderatū ad solas ministrorū impensas, & aliarum rerum ad illorum conseruationem pertinentium pro eorū indemnitate duntaxat, ultra sortem absque lucro eorūdem montium recipere, nec speciem mali præferre, neque peccandi incentiuum periclitari, neque ullo pacto improbari, quinimo meritorij esse, ac laudari, & probari debere tale mutuū minime

usurarium putare, licetq; illorum pietatem, & misericordiam populis predicare, etiā cum indulgentis. Multo tamen perfectius, multoque sanctius fore, si omnino tales montes gratuito essent, &c. Qui cōtra huius formam predicare, seu disputare uerbo, uel scriptis ausus fuerit, excommunicationis pœnam late sentētiæ (privilegio non obstante) incurrere uolumus.

EXCOMMVNICATIO, 75. eiusdē Leonis ibidem. Excommunicantur imprimētēs, uel imprimi faciētēs libros, nisi per dīcecelanū, & inquisitorem uideantur, & approbentur. Quomodo autem hæc, & quædam aliæ ligent, dicā immediatē in excommunicatione. 76. Item excommunicantur omnes, qui uota in concilio data, & quæcunque ibi gesta, aut dicta quæ in odiū, aut præiudiciū, aut scandalū alicuius redundare possent, uerbo, uel scripto, uel quouis alio modo reuelant, & omnes non tenentes silentium de quacunque, de qua specialiter, & expresse Ro. pon. dixerit esse silendum, & sunt omnes Papales.

EXCOMMVNICATIO, 76. contra omnes, qui in suis prædicationibus ad populū miracula falsa, aut incerta uel prophetias, quæ ex sacra scriptura non constant, predicare, seu episcopis, aut suis superioribus (scilicet ecclesiæ prælatis) detrahēre ausi fuerint, ultra pœnas contra tales

à iure statutas, excommunicationis etiam sententiam, à qua non nisi à Rom. pont. præterquam in mortis articulo absolui possint, eos incurrere uolumus. Multæ aliæ sunt excommunicationes particulares, ut illa de asserentibus Christum non cōceptum in utero Mariæ, & non natum per genitalia, &c. quæ non ita manifeste sunt, de quibus dicam. Pro notitia dictarum immediatē excommunicationū, not quod excommunicationū tria genera inueniuntur, quædā sunt notæ, nō tamē sunt consensu utentiū approbatæ, quales sunt omnes contra non reuelantes simoniam, & contra dantes pro habēda gratia, uel iustitia in curia Rom. de quibus suprà est dictū. Excommunicatio. 76. Aliæ sunt cōmuniter ignotæ, quales sunt multæ quæ dicuntur lo. 22. quæ non possunt consensu utentiū approbatæ esse, ex quo ut ignotæ aut incertæ fuerint. Et hæc duo genera non ligāt, quia sunt infirmæ, & abrogatæ. Aliæ sunt notæ quidē, sed notæ, ut sunt quæ sub Iulio 2. & Leone 10. in cōcilio Lateranens. factæ sunt, de quibus nescitur an ligent, & dicit Caiet. ibi. quod est ambiguus, & eas præsumere gloriare, est ibi uetitū, sub pœna excommunicationis latæ. Vna est contra cardinales reuelantes, ut suprà. Secunda, cōtra impressores librorū. Tertia, contra prædicantes miracula, &c. ut suprà. hæc secūdum Caiet. ibi. Si tantus homo

homo eas ambiguas habet, neque ego ausum eas ligare, asserere.

EXCOMMVNICATIO, 77. in cap. pro humani. in 6. de homicidio. Statuimus ut quicunque princeps, prælatus, seu quæuis alia persona ecclesiastica, secularisue, quempiam Christianorum per assassinos interfecerit, uel interfici mandauerit, quantus mors forsitan ex hoc non sequatur, aut eos receptauerit, defenderit, uel occultauerit, excommunicationis sententiam, & depositionis à dignitate, ordine, honore, officio, & beneficio ipso facto incurrant. Est episcopalis. Assassini, erant quoddam genus hominū infidelium, quod genus hodie ignotum est. suprà, Assassini.

EXCOMMVNICATIO, 78. in concilio Lateran. de rap. cap. excommunicationi. Illi qui Christianos naufragiū patientes spoliant rebus suis, nisi ablata reddiderint, excommunicationi noverint si subiicere. Est episcopalis. Qui autē capiūt, uel spoliant infideles ex iusta causa nauigantes, debent excommunicari. Tamen hodie isti piratæ excommunicantur in processu curiæ. suprà, Excommunicatio 13. Not. quod si statim non restituunt, etiā non præcedēte monitione, sunt excommunicati, quia determinatio temporis, quo ad statim restituendum ipso iure est determinata, secūdum Caiet. ibi. Item aduertendum est, quod non ob-

stant leges, uel statuta aliquarū terrarum determinantia, quod bona naufragantiū sint capiendum, quia non essent leges, sed corruptelæ contra iustitiam.

EXCOMMVNICATIO, 79. in cle. 1. de usu. Quicunque communiatū potestates, capitanei, rectores, consules, iudices, consiliarii, aut alii quicunque officiales, statuta huiusmodi de cetero facere, scribere, dicere, aut quod soluantur usuræ, uel quod cum solū repetuntur, non restituantur pleno ac libere, scienter iudicare præsumperint, sententiam excommunicationis incurrant. Eandem etiam sententiā incurfuri, nisi statuta huiusmodi hactenus edita de libris communitatum ipsarū (si super hoc potestatem habuerint) infra tres menses deleuerint, aut si ipsa statuta, uel consuetudines, officium eorum habētes quoquomodo præsumperint obseruare, est episcopalis. Alii autē à prædictis seruantes talia statuta & cōmunitates, non incidunt in hunc canonem, quia solos officiales exprimit. Item scribentes prædicta si non sunt officiales, non incidunt, secūdum Pau. nec scribens sententiam statuto conformem etiam quod sit officialis, nisi in sententia statuti tenor poneretur, tunc enim fortē ligaretur hac censura.

EXCOMMVNICATIO, 80. in censurariū. de usu. li. 5. Hac perpetua constitutione sancimus, ut nec collegiū, nec alia uniuersi-

tas, uel singulis personis con-
tunc: si dignitatis, conditionis,
aut status, alienigenas, & alias
non orisidos de terris ipsorum, pu-
blice fenebre pecunia exercen-
tes, aut exercere nolentes, ad hoc
domos in terris suis conducere,
uel conductas habere, aut alias
habitare permittunt, sed huius-
modi usurarios manifestos, o-
mnes infra tres menses de terris
suis expellant, nunquam tales de
extero admittant. Nemo illis ad
seors exercendum domos locet,
uel sub alio quocunque titulo co-
cedat. Qui uero contraxerint,
si persona fuerint ecclesiasticae,
patriarchae, episcopi, archiepi-
scopi, suspensionis, minores uero
personae singulares, excommu-
nicationis, si autem collegii, seu
alia universitates, interdictionis sen-
tentia ipso facto incurrunt incurfu-
ros, quam si per mensem animo
sustinuerint induratio, terra ipso
rum quando in eis idem usura-
rii commorantur, extunc eccle-
siastico subiaceant interdictioni.
Ceterum si laici fuerint, per suos
ordinarios omni cessante prin-
cipio, per censuram ecclesiasticam
compellantur. Est episcopalis.
Not. quatuor casus, in quibus in-
currunt. Primo, permittente tales
conducere domos, & cetera, ad
exercendum usuram, alias non.
Secundo, non expellere tales, &
cetera. Tercio, locare talibus ad
hoc seors exercendum, alias non.
Quarto, alio quouis titulo con-
cedere domos, uel uendendo,

uel impignorando, uel donan-
do, & huiusmodi ad hoc. Item
per alienigenas non comprehen-
duntur omnes alibi genti, secun-
dum Cate. ibi, sed illi qui neque
ipsi, neque patres eorum sunt in
illa terra genti. Item in primo,
& secundo casu intelligitur ele-
fici habentes aliquod dominiu,
in tertio uero, & quarto, de quo
libet minore episcopo, ut patet
infra, Vlura. §. 13. De iudeis ille
canon non intelligit.

EXCOMMUNICATIO, 82.
in c. ubi periculum. in 6. de ele.
ubi excommunicantur omnes Do-
mini, rectores officiales illius ci-
uitatis, in qua Ro. pon. electio est
celebranda, si non seruant dili-
genter, quae seruanda sunt (ma-
ximè prout Clemens 6. modifica-
uit) & si committant in his, uel
circa ea. Et credo quod sit atten-
dendus usus, qui longus est, &
non reprehenditur ab electis po-
tentialiter. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 82.
in c. ubi periculum. de ele. in 6.
contra omnes, qui mittunt scrip-
turam, uel nuntium, uel secretum
loquuntur cardinalibus uel ali-
cuius eorum de existentibus in con-
clavi pro electione Papae. Qui
autem sine iussu possunt loqui
ad iudicem secrete. De missione
litterarum quidam intelligunt se-
crete tantum: quidam quoquo-
modo fiat, esse locum huius cano-
ni assignant. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 83.
in c. lib. 6. de excess. prela. Trans-
gressores

gressores constitutionis, quae re-
ligiosis medicantibus prohibet
ad habitandum domos, uel loca
quocunque de nouo recipere,
seu hactenus recepta mutare, uel
ea transferre in alios usus cuius-
uis alienationis, titulo quocun-
que, excommunicationis senten-
tiae decernimus subiacere. Not.
quod non prohibetur restaura-
tio destructionum locorum, qui
non nouo iure acquiritur, ne-
que augmentatio loci iam habi-
ti. Item loca ante hanc constitu-
tionem, non possunt dimitti sine
excommunicatione, quae autem
sunt accepta post, bene possunt
dimitti, quia dicit hactenus rece-
pta. Item not. quod hic per do-
mos non intelliguntur, quae fra-
tres aliquando accipiunt pro ho-
spicio, uel ad linellum, neque de
habitationibus in deserto solitariis.
Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 84.
in c. mulieres. in 6. de iudi. Contra
fingentes fraudulenter casum, per
quem iudex ad aliquam mulierem
pro testimonio mittat, uel uadat
personaliter, fictor ergo, uel frau-
dator, sententiam excommuni-
cationis incurrat ipso facto. Not.
quod si non sequitur effectus,
quod uadat, non est locus huius
penae. Etiam intelligitur de iudi-
ce laico secundum Io. An. mitte-
re autem ad mulieres pro testimo-
nio in hoc canone superius est
concessum. Intelligitur etiam si-
ue iudex sit fictor, siue alius, fi-
ctor enim hic excommunicatur,

quia si iudex uadat sine malitia,
& simpliciter ignorans fictionem
non incidit. Ar. flo. in 3. par. titu-
25. c. 41. intelligit quod incidit
siue uadat, siue mittat, dicens quod
intentio legis est uitare nephan-
da, quae interdum per nuntium
melius procurantur, sed quia co-
stitutio est penalis, melius est ut
intelligatur tantum si persona-
liter uadat, cum uideretur consen-
ti re Cate. ibi. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 85.
in 6. de offi. dele. c. Hac constitu-
tione decernimus, ut si conserua-
tores de aliis quam manifestis
iniuriis, & uolentis scienter se
intromiserint, seu ad alia quae
iudicalem indagacionem (id est,
inquisitionem) exigit, suam ex-
tenderint potestatem, eo ipso
per unum annum ab officio sint
suspensi, pars uero, quae hoc fie-
ri procurabit, sententiam exco-
municationis incurrat, à qua non
possit absolui, nisi ei, quam sic fa-
tigauit indebite, primo satisfaciat
integraliter de expensis. Est
episcopalis praemissa satisfactio-
ne. Not. quod ligat tantum par-
tem hoc procurantem, ideo si
aliquis, qui non esset pars, hoc
procuraret, non incideret. Item
si conseruator daretur ad tute-
lam, non solus de manifestis, sed
etiam de aliis, posset se intromit-
tere, ut communiter fit hodie, se-
cundum l. e. de pa. & non habet lo-
cum hae sententia. Item incurri-
tur, quando sequitur effectus pro
quo sit satisfaciendum.

EXCOMMUNICATIO, 86.
in c. clericis, ne cle. uel mo. Inhi-
bemus sub interminatione ana-
thematis, ne quis sacerdos offi-
cium habeat uice comitis, aut
præpositi secularis. Si quis au-
tem contra hoc uenire præsum-
pserit, & commonitus emenda-
re noluerit, excommunicationi
subiaceat. Et est episcopalis. Cō-
munitur intelligitur de omnibus
in sacris existentibus, ut dicit
Tab. ibi. quauis Caie. tantum
de sacerdotibus intelligat. Inter
dicitur ergo clericis in sacris exi-
stentibus, esse officiales princi-
pum secularium, licet non infligant
penam mortis, secundum
quod no. Pa. in hoc cap. quando
scilicet uult hoc exercere tan-
quam officialis principis, quia
iniuria sit officio sacerdotii, se-
cundum Caie. Possunt tamen ta-
le officium exercere citra mor-
tem, & mutilationem, quando
est dignitati annexum, uel habet
hoc proprio nomine, puta ratio
ne patrimonii. Si quis autem ha-
beret officium uice comitis, uel
præpositi secularis (ut quia est
potestas alicuius, & huiusmodi)
& efficeretur sacerdos, secundū
Caie. uel in sacris, secundū alios,
non potest hoc officium retine-
re, Et requiritur monitio, ut sit
locus huic pœne. Caveant ergo
clerici, & religiosi, qui sæpe uo-
lunt officium regum, ducū, mar-
chionum, & aliorum domino-
rū exercere. Nomine enim prin-
cipis secularis, ueniunt genera-

liter omnes domini.

EXCOMMUNICATIO, 87.
in extrauaganti Sixti. Et si domi-
nici, & cetera. Autoritate apo-
stolica tenore præsentium statui-
mus, & ordinamus, quod de cæ-
tero prætextu facultatum qua-
rumcunque concessarum à no-
bis, uel autoritate nostra, &
quas concedi quomodolibet cō-
tinget in futurum, etiam cum
clausula quod sola signatura suf-
ficiat, etiam in fauorem fidei, &
cruciate, nullus confessor quan-
uis, qui offensæ ecclesiasticæ li-
bertatis, uiolationis, interdicti
à sed. apost. positi, seu hæresis,
postquam quis fuerit de ea sen-
tentialiter condemnatus, dela-
tus, seu publicè diffamatus, con-
spirationis in personam aut sta-
tum Romani pontificis, seu cu-
iusvis offensæ, inobedientie, aut
rebellionis eiusdem pontificis,
uel dicte sedis, mutilationis me-
mbrorum, uel occisionis cuius-
cunque in sacris ordinibus con-
stituti, offensæ personalis in epi-
scopum, seu alium prælatum, in-
uasionis, depraedationis, occupa-
tionis, aut denasationis terra-
rum Ro. eccle. mediate, uel im-
mediate subiectorum, ac inuasio-
nis Romipetarum, seu quorum-
cunque aliorum ad Ro. cu. ue-
nientium, delationis armorum,
& aliorum prohibitorum ad par-
tes infidelium, impositionis no-
uorum onerum realium, uel per-
sonalium ecclesiis, uel ecclesia-
sticis personis, simoniæ super
ordini

ordinibus, uel beneficiis conse-
quendis in dicta curia, uel extra
cōtracte quomodolibet reus fo-
ret, & generaliter in casibus cō-
tentis in literis, quæ consueue-
runt in die cœnæ domini publi-
cari, prætextu huiusmodi faculta-
tum absolueret, & per quosuis
emissa peregrinationis ultrama-
rinæ, uisitationis liminum apo-
stolorum Petri, & Pauli, in Com-
postella, & castitatis, ac religio-
nis uota, nisi ex speciali licentia,
& certa scientia nostra (de qua
demum constare censeatur, cum
in signatura nostra desuper ma-
nu nostra scriptum, aut in literis
nostris expressum fuerit. Nos ex
certa scientia, & de speciali gra-
tia id concedere, derogatione
præsentis cōstitutionis illius de
uerbo ad uerbum inserto tenore,
non autem per clausulas id
importantem) uel in articulo
mortis constitutum, & tunc in ca-
sibus ubi satisfactio fuerit impē-
dēda, facta satisfactio, uel ido-
nea præstita cautione, commuta-
re præsumant. Et si aliqui confes-
sorum contra præsentem cōsti-
tutionem quēquam absolueret,
aut excepta uota prædicta com-
mutare attentauerint, absolutio,
& commutatio huiusmodi nul-
lus sit roboris, uel momenti, &
contraficientes eo ipso excom-
municationis sententiam incur-
rant, à qua nisi in mortis articulo
constituti, ab alio, quā à Roma.
pon. absolui non possint. Est Pa-
palis hic, & ex processu curiæ.

Not. quod in articulo, quando
debet absolui satisfaciatur prius si
tenetur, & potest: si non potest,
det pignus: si hoc non potest,
det fideiussores: si hoc etiā non
potest, saltem det iuramentum
de satisfactioe: q. si non uult,
non absoluator. Hæc est forma
canonis huius, caveant autē con-
fessores, ne seipso laqueent.

EXCOMMUNICATIO, 88.
in c. indēnitatibus. in 6. de elec.
Hi quos ad dirigēdas in electio-
nibus moniales deinceps conti-
gerit euocari, ab his prorsus ab-
stineāt, per quē inter eas super fa-
ciendis ipsi electionibus oriri
possit discordia, uel exorta nu-
triri, aliās eo ipso excommunica-
tionis sententiæ se nowerint sub-
iacere. Not. quod nō nocati ad
hoc, etiā quod feminent uel nu-
triant discordias, non incurrunt.
Et licet dicatur in masculino ge-
nere, tamē si feminae ad hoc no-
carētur, & nutrirēt discordias,
& cetera, inciderent, secundum
glo. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 89.
in c. administratores. 23. q. 5. Ad-
ministratores secularium digni-
tatum, qui ad ecclesiarum tuitio-
nem, pupillorum, ac uiduarum
protectionem, rapaciumq; refre-
nationem constituti proculdu-
bio esse debent, quotiens ab epi-
scopis, & ecclesiasticis uiris con-
uenti fuerint, eorum querimo-
nias attentius audiant, & secon-
dū q. necessitas expetierit, absq;
negligentia examinent, & dili-

genti studio corrigant, quod si Dei timorem prae oculis non habentes, negligere possunt secundam, & tertiam monitionem inuenti fuerint, omni nouerit communione usque ad condignam satisfactionem se priuatos. Videtur ergo quod princeps ipso iure sit excommunicatus, qui non facit iustitiam elegerit, praemissa tamen monitione praedicta. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 90. in c. unico, de rele. co. in 6. & in extravaganti 10. 21. Sancta Romana, &c. ubi excommunicantur nonnum ordinem vel religionem inuenientes, uel habitum nouae religionis assumptum, uiuentes simul, & tria uota uouentes. Nec episcopus potest super hoc licentiam dare, secundum doc. Item nomine religionis, non ueniunt heretici, comorantes soli, assumptum, quae uoluerint habitum, uel isti discipuli, licet faciant sibi superiores, dum tamen non faciunt tria uota solennia. Vide tamen Tab. Excommunicatio, 5. casu. 37.

EXCOMMUNICATIO, 91. in c. 1. de loca. Contra magistros (id est, doctores cuiuscunque facultatis) & scholares Bononienses, qui ante tempus conductionis, conducunt hospitia aliorum magistrorum, uel scholarum sine licentia, uel assensu eorum. Not. quod nomine scholarum non ueniunt existeres in studiis pro scholaribus, ut scriptores, chartarii, &c. licet gaudeant priuilegiis scholarum, secundum communio-

rem opinionem. Inquisiunt dicuntur scholares, tunc ibi habitantes. Et secundum 10. An. hec poena tituli tenet Bononienses, licet quidam tenent oppositum, tamen consuetudo approbat primam opinionem. Est episcopalis, & late sententia.

EXCOMMUNICATIO, 92. in c. 1. de schisma. Ordinationes ab Octauiano, & Guidone hereticis factas, & ab ordinatis ab eis iustas esse censemus, adiacentes ut qui dignitates ecclesiasticas, seu beneficia, per dictos schismaticos acceperint, careant impertratis. Alienationes quoque quae per eosdem schismaticos, seu per laicos factae sunt de rebus ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad ecclesias sine omni onere reuertantur. Si quis autem contra ire praesumpserit (dicendo, uel tenendo oppositum) excommunicationi nouerit se subiacere. Est episcopalis secluso schismate. Not. hic per laicos intelligi non quoscumque, sed solum schismaticos, quia de schismaticis est iste canon.

EXCOMMUNICATIO, 93. in c. licet, de elec. Contra eum, qui de tertiae partis cardinalium nominatione consensit, Papa sibi nomen usurpat, & est contra eos, qui recipiunt, & in eum, qui a paucioribus quam a duobus partibus cardinalium electus, ad apostolatus officium, nisi maior concordia intercesserit, gerit se pro Papa. Est lata sententia, & episcopalis, secluso schismate.

Excom

EXCOMMUNICATIO, 94. in extravaganti 10. 12. Sancta Romana, & cetera. Contra perseuerantes in secta fratricellorum, bischohorum, & biginarum, & assumptum dictae sectae ritum, & praelatos quoscumque, qui praedictis personis, uel aliis ritum uiuendi, & habitum supradictos praeter speciale apostolicae sedis auctoritatem deinceps concesserint, & est lata sententia, & episcopalis, licet qua intelliguntur tres differebant personarum, scilicet perseuerantes in dicta secta, secunda, assumptum habitum, &c. Tertia, concedentes dictum habitum, &c. Item nomine biginarum intelliguntur, uel infideles, de quibus est ca. ad nostrum. in cle. de heret. aut suspectis de fide, ut in cap. 1. de reli. do. non autem illa mulieres, quae demissa dicuntur, manentes innoxiae in domibus parentum.

EXCOMMUNICATIO, 95. Contra inquisitores ordi. praedicti. si procedant contra fratres minores, & cetera, per extravagantiem Pauli 2. Nunc autem secus est, quia possunt procedere per breue Clemen. 7. quod incipit, Propter labem Lutheranam. seruat tamen ordine ibidem positum, ut primo, moneantur eorum superiores, ubi dicitur sic, Districte praecipiendo mandamus, quatenus omnibus, & singulis, etiam Carmelitarum, & aliorum ordinum mendicantium religiosi, uel non medicantibus huiusmodi

di peste diffamatis, aut aliter suspectis, praecipueque tales errores in suis sermonibus, uerbis, seu praedicationibus disseminantibus, per censuram ecclesiasticam appellatione postposita super huiusmodi, ac qualibet alia heresi silentium imponatis, & postquam per uos, uel uicarios uestros, aut uestrum, uel eorumdem uicariarum aliquos, siue aliquem, praesidentes monasteriorum, conventuum, & aliorum locorum ubi heresis huiusmodi, uel errores disseminati forent, aut inibi propinquorum praedominati fuerint, nisi tales infra mensem a die admonitionis computationem, debita promissione remedia cum effectu adhibuerint, ac digna poenitentia castigauerint, de quibus admoniti fide facere teneantur. Aliter contra praedictos usque ad sententiam definitiuam ualent procedere. Hec est materia excommunicationis. Credo tamen multas alias esse excommunicationes particulares in priuilegiis studiorum, religiosorum, collegiorum, ciuitatum, & aliorum locorum, quas omnes inuenire esset impossibile. Prudent ergo confessor, quando de nouo uenit in unam diuersionem, informet se an ibi sint aliqua excommunicationes, siue papales, siue synodales, quae sint in usu, & sic obseruet. Et quia multiplices sunt, & uariis difficultate est singulas memorie mandare, ideo prudens confessor cum circa eas dubitat

dubitat, videat bene canones, & illos diligenter examinet, & si p. seipsum intelligere nequeat, peritos quærat, ne poenitentem absolviendo à quibus non potest, in præceptis mittat: quem si censura ligatum inuenerit, si potest, ab ea prius absoluat, si nō potest ad superiorem confestim mittat, quia sic ligatus à peccatis nequit absolui.

EXCVSATIO.

1 Excusatio peccati est maximum initium, secundum Tho. secunda secundæ. quæst. 13. a. 3. ad 3. quia est circumstantia quædam aggravans omne peccatum, etiam blasphemiam Dei, quæ est maximum peccatum. Diciturq. maximū, quia quodlibet maius facit.

2 Nullus sequens heresim excusatur, quia in dubiis, & periculosis nemo debet esse facilis ad credendum, & præcipue pertinax, secundum Thom. in quolibet. 3. quæst. 4. ar. 2. quæ pertinacia maxime hereticū constituit cum errore intellectus.

3 Oblivio benefici ex negligentia, vel impotentia recompensandi beneficium, non excusant à peccato ingratitudinis, secundum Tho. secunda secundæ. q. 107. ar. 1. ad 1.

4 Qui nihil audiuit de fide, excusatur à peccato infidelitatis, non autem ab aliis peccatis. Intendens autem bonum per se, excusatur à malo, quod sequitur præter intentionem, & raro, non

autem quando semper, vel ut in pluribus, & sic Noë excusatur ab ebrietate, &c. Thom. 4. sentent. d. 33. in expositione literæ, & in canebriauerunt. 15. quæst. 2. Excusatur etiam coactio absoluta. cap. non est. 15. q. 1. Necessitas etiam in cap. discipulos. de consec. d. 5. Pietas quoque. c. coqueustus. de feri. & obedientia. cap. dixit dominus. 14. quæst. 5. Non excusatur quis ab obedientia, allegans alios meliores se ad hoc esse. 23. q. 1. c. fina.

Timor qui est secundum rationem, excusat totaliter à peccato, non autem inordinatus, sed dimittit, in quantum est inuoluntarius. Tho. secunda secundæ. q. 115. ar. ulti. Thamar, & Iudas fornicans cum ea, à peccato nō excusantur, secundum Tho. secunda secundæ. quæst. 154. ar. 2. ad 3.

EXECUTOR.

Executor est propriè, qui ad effectum rem iudicatā deducit, secundum glos. in cap. super quæstionum. de offic. deleg. vel qui factum ab alio gestum exequitur, secundum Pa. in c. nō uit. de appel. col. 1. Executor etiam larga acceptione dicitur delegatus, secundum glos. in c. si super. de offi. deleg. in 6.

Executores testamentorū possunt esse laici, clerici, & religiosi, non tamen ordinis minorum, secundum Pan. in c. tua nobis, de testa. primo notabili. & c. 1. de testa. in 6. Fratribus enim minoribus

bus est interdictum hoc, in Cle. exiit. de uer. sig. Et possunt diuini, & mixti deputari, ca. Ioannes. de testa. & etiam femina, si est consuetudo, secundum Ioan. An. in d. c. 1. de testa. licet quidā teneant contrarium.

3 Executore uno mortuo, vel absente, alij potest exequi, quando plures sunt, nisi testator aliter in testamento expresserit, etiam quod præsens esset alter, & nollet exequi, in d. cap. 2. de testa. & non est necesse alterū uocari, si erit in electione, secundum gl. ibi. d. intellige quādo multū distaret, secus quando parum, tunc enim uocari debet & expectari usq. ad præfixū sibi terminum.

4 Officiū executorū non transit ad heredes, etiam re non integra, secundum glos. ibidem, in d. cap. 1. nisi testator hoc expresserit, licet quidā dicant quod transit, præcipue re non integra, ut in cap. in causis. de elec. sed primum est uerius. Si uerò eligatur sine nominis expressione, & qui non sit propinquus, tunc successor in dignitate, succedit etiam in executione secundum glos. in d. cap. 2. & cap. quoniam requisi. de offi. deleg. secus quando est propinquus, uel nominatur proprio nomine, quia nideatur electa persona, & non officium, in dicto c. requisisti.

5 Electus in executorem nō tenetur acceptare, secundum Panor. in c. Ioannes. de testa. etiam in legatis ad pias causas, nisi ta-

citè, uel expressè acceptasset, siue faciēdo aliquid quod ad hoc pertinet, siue recipiendo literas sciēter, quibus officium sibi defereretur: tunc enim dicitur tacitè acceptare. ar. l. 1. ff. de procu. ra. Si præsens fuit quando testator ipsum ad hoc deputauit, & tacuit, non propter hoc dicitur acceptasse. l. Pomponius. ff. de arbi. Secus quando consensit, episcopus in legatis ad pias causas potest ipsum compellere ad acceptionem saltem tanquam delegatum, sicut in qualibet alia delegatione. cap. pastoralis. de offi. deleg. C. qui pro sua iurisd. l. unica.

6 Merus executor non habet actionem contra heredē, secundum Panor. in d. ca. Ioannes, sed potest implorare auxilium iudicis cōtra detinentes defuncti bona. ar. an l. hereditas. in fin. ff. de peti. hered. nisi in legatis ad pias causas, secundum Barto. l. si quis Titio. ff. de leg. 2. Si uerò nō est purus executor, sed legatarius, ut in hoc exemplo, Titius relinquit Antonio cētum aureos restituendos Socrati, tunc poterit agere contra detinentem bona tanquam legatarius. Idem cum est particeps ipsius relictī, secundum gl. in l. Lucius. §. Meuiā. ff. ad Trebel.

7 Si executor sit uniuersalis, ut ad distribuendum omnia bona in Christi pauperes, potest uendere bona hereditaria pro executione ultimæ uolūtatis, secundum

dum Pa. in d.c. Ioannes. Secus si sit particularis, nisi testator sibi concefferit, secundum l. alio. ff. de ali. & ciba. leg. & sic hodie soler fieri, quia datur plena, & habet licentia executoribus vendendi de bonis hereditatis pro executione.

8 Executor debet seruare tempus ad exequendum quod testator sibi prouidit, secundum Pan. in cap. nos quidem. de testam. in gloss. in uer. annum. & sic dicit à die mortis, intelligitur & scientia, & adita hereditatis, ut probat text. l. statuliberos. §. si quis heredi. ff. de statuli. Si testator non prouidit de tempore, & res legata est in patrimonio testatoris, potest solui sine mora, secundum Panormian cap. si heredes. de testa. quia dominium illico adita hereditate transit in legatarium, & si non soluitur sine mora, heres cōdemnatur ad prestandam usuram, & omnem utilitatem, ut l. cum res. ff. de leg. 1. idem si esset pecunia legata, l. si dominus. §. in pecunia. ff. de leg. 1. conceditur autem spatium decem dierum à præcepto iudicis. Vide ibi, & in l. si pecunia. ff. de leg. 1.

9 Si executor negligat exequi, an deuoluatur ad episcopum. Dico quod hodie episcopus per statuta disposuit, ut annus à die mortis admonendo generaliter quoscunque, & si sic, post annum deuoluatur, intelligendo à die mortis, & scientia & adita ha-

reditatis, ut supra. Ric. in 4. sent. d. 41. limitat si habet in promptu bona, de quibus possit infra annum legata soluere, aliis secus.

10 Titius reliquit decem aureos dando pauperibus, quos nominabit Sempronius, transacto anno non nominatis dictis pauperibus per Sempronium, non propter hoc potestas nominandi dictos pauperes ad episcopum deuoluatur, quia qui habet declarare, non est executor, imò multum differt declarator ab executore, ideo qui non potest esse executor, potest esse declarator. l. exectorem. C. de exec. rei iud. Predicta deuolutio habet locum in legatis ad pias causas indubitate secundum Panormian in c. si heredes. de testa. in ali. autem est diuersitas doct. Vide ibi quomodo Pan. concordat. Tab. uer. executor. §. 10.

11 Si testator in testamento prouideat ne episcopus se intromittat quo ad compulsionem executoris, non ualet talis prohibitio, secundum Panormian in c. tua nobis. de testa. quia tua nobis, de testa. quia sicut non potest se subtrahere à foro episcopi, sic nec exectorem, ut patet in dicto cap. tua nobis. Si autem prohibeat quo ad deuolutionem, prouiso de alio executore, in casu quod primus negligat, ualet, quia ille exequetur, non episcopus, secundum Panormian ubi supra, quod si non prouidit de alio executore, episcopus in legatis

gatis ad pias causas exequetur, prohibitione non obstante, non in aliis, in d. c. tua nobis.

12 Si testator reliquit in testamento mille restituenda pro male ablatis, & non inueniuntur tot creditores, qui totam istam summam absorbeant, & prohibuit illam summam in aliud conuerti, tunc quod residuum remanet, dabitur heredi. Si autem non prohibuit, sed simpliciter disposuit, dabitur quod superest pauperibus, secundum Panormian in d. c. tua nobis. credendum est ipsam tantum debere, quantum reliquit, licet non inueniantur creditores. Idem obseruandum est in cautione, quam faciunt usurarii ut notat in ca. quaquam. de usur. lib. 6. secundum Panormian in d. c. tua nobis.

13 Executor, cui testator reliquit C. ut dispset quomodo sibi uidebitur, & placuerit, tenetur illa dispesare pauperibus, nisi aliud appareat de mente testatoris. Patet ca. cum tibi. de testa. Sic enim arbitratior bonus uir, & quia mentem testatoris in meliorem partem interpretari debemus iuxta regulam cap. cum dilecti. de donat. & quia nulla est melior, quam ut in Christi pauperes dispensentur, sic licet & si aliter fiat, per episcopum reuocari poterit.

14 Executor religiosus exēptus, si in exequendo deliquit, ab ordinario puniri potest in elemosinis. de testa. quod Ric. in 4. sentent. d. 41. a. §. quæst. 2. limitat

in religiosis, qui habet exemptionem communem, qui tamen possent conueniri ratione contractus, uel delicti, seu rei, ut in cap. 1. de priu. in §. secus in aliis, qui conueniri non possunt, quia nec puniri.

15 Prælati, qui dedit licentiam religioso acceptandi executionem, potest eam reuocare, cum religiosus neque uelle, neque nolle habeat, secundum gl. in d. cle. unica. & executio fiet per collegi, uel per episcopum, quando alius deputatus non est.

16 Dilatio executionis pie nocet defuncto, secundum Tho. quol. 6. quæst. 8. a. r. quia ei remedium non adhibetur, dum suffragia differuntur, ex quibus plurimum pauperes, & ecclesia ad orandum pro eo excitantur, ad faciendum suffragia pro eo. Ex quo patet, quod grauer tales peccant, & uocantur egentium necatores. 13. quæst. 1. cap. qui oblationes. el. 1. & dicit Ioan. de Neapo. in quol. quod multum tardantes, siue ex auaritia, siue negligētia, mortaliter peccat, quia debent excommunicari, agunt enim & contra iustitiam, non exequentes prout debent, & contra charitatem proximi, potentes eum liberare de penis, & non liberantes, cum tamen teneantur. Secus quando ex causa rationabili tardant, uidelicet, ut melius uendant res, & sic copiosiores elemosynas faciant, uel quando pro modico tempore tardant,

tardant, quia parum, pro nihilo computatur. In his prudens executor bene examinet, ut consideratis temporis dilatione, & conditione personarum, quæ creditur citius uel tardius liberanda, & elemosynæ augmento, faciat quod defuncto expedire uidebitur magis.

EXEMPTIO.

Exempti dicuntur, qui ordinarii iurisdictioni non subsumuntur, ut expresse dicitur in cap. quod translationem, de priuilegiis, & hoc de communi exemptione, & per solum Papam fit exemptio, secundum glo. in cap. 1. de priuilegiis, lib. 6. quæ diuersimodè fieri potest. cap. cum capella, de priuilegiis. Quomodo autem fiat exemptio, uel ratione loci, uel personarum, & huiusmodi, uideatur in cap. 1. in cap. tuarum, de priuilegiis. Alia est exemptio specialis, ut fratrum predicatorum, & multorum aliorum, in quibus ordinarii nullam superioritatem habent, ut patet in priuilegio Sixti 4. Regimini, &c. ubi dicitur, Et ne prætextu constitutionis Innocenti 4. prædecessoris nostri. Volentes, &c. locorum diocesanorum, & alii ordinarii, in personarum, & loca fratrum predicatorum contra Gregor. prædecessoris nostri ordinationem sibi quancunque iurisdictionem, & superioritatem uendicare præsumant, districtius inhibemus, ne quispian absque sed. apo. commissione, & auctoritate, in personarum, domos, & loca dicti ordinis

predicatorum, utpote prorsus exempta, aliquam excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententiam, specialiter uel generaliter, quomodolibet promulgare, aut in personarum, domos, uel loca huiusmodi aliquam præminentiam, superioritatem, & iurisdictionem quomodolibet exercere præsumant, etiã ratione contrarius, uel delicti, seu rei, de qua contra ipsos ageretur, ubiqueque iniuriarum contractus, committatur delictum, & res ipsa consistat. Dецernimus quoque ex nunc, quilibet excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententias, & quoscunque processus, quosvis personas, & sententias generales, uel speciales continentes, quos, uel quas promulgari, uel haberi, & omnia quæ contra fratres, domos, uel loca dicti ordinis quomodolibet fieri cõtingerit, etiam eorum exemptione, utpote notoria non aliter allegata, nullius roboris, uel momenti esse, & pro infectis haberi debere, &c. Unde patet, quod nec etiã legati habent superioritatem in his. Not. quod si fratres huiusmodi citentur ab ordinario, non tenentur comparere, etiam ad allegandum priuilegium suum, ut dicitur in cap. cum ordinem, de rescriptis, quia iam notorie sunt exempti, & dudum tolerati in priuilegio exemptionis. Ideo citati non tenentur comparere etiam ad allegandum contrarium priuilegium. & hoc not. quia multi iudices decipiuntur.

2 Si priuilegium non est notorium, & tales priuilegiati non sunt diu tolerati in tali priuilegio, si antequam ordinarius ferat sententiam excommunicationis contra eos, allegat priuilegium, quod iudici est notum, credit Rich. 4. sen. d. 18. q. 1. a. t. hanc sententiam non tenere. ar. in cap. si duobus, in text. & in glo. de appell. Secundo tamẽ esset, si non potest probare hoc iudici esse notum, comparere, & ostendere priuilegium, quod si non est notum iudici, & petit sibi ostendi, tenetur secundum formam cap. cum personarum, de priuilegiis in 6. Si autem non petit, secus est, quia non tenebit sententiam, si ante illam fuit allegatum priuilegium. Quod si non allegatur priuilegium, nec est notorium, neque notum iudici, neque diu toleratum, tunc tenebit sententiam. ar. in dicto ca. si duobus, nisi in dicto priuilegio esset clausula irritans sententias latas, quia tunc non teneret, secundum Richar. supra.

3 Exempta ecclesia, intelliguntur exempti, & monachi, uel canonici, uel conuersi, & perpetuo oblato, non autem presbyter, qui parochianorum curam habet, quoad ea, quæ ad ipsam curam pertinent, nec parochiani.

4 Si eximantur canonici alicuius ecclesie, non propter hoc clerici sunt exempti, sed bene econtra. c. per exemptionem, de priuilegiis, lib. 6. nec propter hoc ipsa ecclesia exempta est, ut ibi. Ex hoc

habes, quod nomine canonico-rum, non ueniunt clerici, sed bene econuerso.

Per monasterium exemptum, intelligitur etiam cõmunitatem, domus monasterii, orti, prata, area, quæ sunt iuxta monasterium, seu ecclesiam. ar. c. necessarium. 12. quest. 1. & cap. nulla.

Pendente lite priuilegiu super eius ualitudine, uel cõcessione, nõ debet quis priuari, uel iudici usu possessionis, secundum Pa. in c. 1. ut lite pen. etiam quod possideat contra ius commune non est turbandus, secundum Ge. in c. cum personarum, de priuilegiis, lib. 6. dummodo adsit aliqua probatio etiam non sufficiens.

Exemptus litigans coram ordinario, & non allegans exemptionem, non propter hoc perdit causam, secundum Pa. in c. 1. de sententia. & re. i. nec tenet sententiam, nec taciturnitas obstat, quia etiam si nolisset, poterat in eum non consentire, ut in iudicem. c. cum tempore, de arbitrio.

Exemptus non potest renuntiare exemptioni, quia tãgitur nedum fauor exempti, sed etiã superioris, qui eum exemit, secundum Pa. in d. c. cum tempore. Intellige de priuilegio iuris communis, quia priuilegio speciali potest quis renuntiare, secundum Alb. in l. si quis in distribuendo. C. de epi. & de. maxime quando ipse impetrauit, non autẽ quãdo superior motu proprio exemit, in quo locum habet prima opinio.

nio. Si. in uer. exemptio. §. 10. dicit, quod non potest simpliciter, licet in aliquo casu, quia exemptio fit gratia exempti, & exemptoris. Dic ergo, quod quando est solum in praeiudicium exempti, potest, non autem si sit etiam in praeiudicium superioris. Vide Pa. in cap. significasti. de foro cōpe. & Si. uer. absolutio. §. 2.

9 Exemptus non potest absolui ab excommunicatione, episcopo reseruata in canone, ab episcopo, secundum Io. And. in regula, scienti. & Pa. in d. ca. significasti. quia non est suae iurisdictionis, & sine licentia Papae, non potest se ei submittere, ratione supradicta. Nec obstat. cap. religioso. de sent. ex. quia ibi loquitur de nō exemptis, quos antea non poterat absolvere propter cap. cum illorum. de sent. ex. Si enim de exemptis intellexisset, dixisset sicut dixit in cle. ex eo. de sent. ex. Et hoc uerum, licet Fel. cōf. 14. & Ioan. de Lign. oppositum teneant, sequentes iura antiqua. Ibi autem sequuntur noua.

10 Exempti, oratoria, uel capellas, in locis non exemptis non possunt edificare, nec in sic constructis celebrare, uel celebrari facere, sine licentia diocesani loci, in c. auctoritate. de priui. in 6. nisi habeant à Papa, uel in oratoris priuatis hoc faciant, secundum gloss. ibi. Vide bene d. c. auctoritate. Cum licentia tamen episcopi, uel eius, qui illius loci curam habet, possunt celebrare.

11 Si Papa dedit privilegium alicui monasterio, quod nō teneatur soluere decimas quascunque, etiam si in literis eius diceretur, quod tam exempti, quam nō exempti soluant, nisi de hoc indulto fiat specialis mentio de uerbo ad uerbum, deinde Papa concedit legato, ut possit decimas exigere tam ab exemptis, quam à non exemptis, nō obstantibus privilegiis quibuscunque, etiam si talia essent, de quibus specialis mentio fieri deberet de uerbo ad uerbum, quae uoluit in istis literis pro insertis haberi, & expressis, constat per has literas privilegium reuocari, quia satis apparet de intentione Papae uolentis reuocare. Aliiter dicendo, Papae potestas minueretur, quia cū omnium memoriam habere non possit, quod est dicere absurdum, secundum Fedan. cōf. 48. licet alias cōtrarium tenuisset, ut dicit Pa. in capit. cum instantia. de censu. Valet etiam hoc pro ultima uoluntate cognoscenda testatoris, ut not. Car. in clem. 1. de sepul. ut si testator dicit, non obstante quocunque alio testamento, etiam si in eo sint uerba derogatoria, talis expressio dicitur specialis, & sufficit ad reuocandum, secundum Car. ubi supra.

EXEQVIAE.

Exequiae mortuorum pompaticae, potius sunt solaria uiuorum, quam subleuatio mortuorum, secundum Tho. 4. sen. d.

41. quæst. 1. a. 3. & in c. animæ. 13. quæstione secunda.

2 An statuentes circa exequias mortuorum, ut quod non deferantur nisi tot cruces, dentur tot candelæ, & tanti ponderis, uocentur tantum tot clerici, & huiusmodi, incurrant excommunicationem latam contra statuentes contra libertatem ecclesiasticam, propter cap. fin. de re. eccl. non alie. Respondeo, quod uariæ sunt doct. sententiæ. Caste. in uer. excommunicatio, contra offendentes ecclesiasticam libertatem, dicit, quod aliqua sunt, quæ ex sua natura sunt contra ecclesiasticam libertatem, siue quis intendat ire contra libertatem huiusmodi, siue non, ut statuere quod non soluantur decimæ clericis, uel elemosynæ, uel statuere quod soluant gabelas, & huiusmodi, & sic statuere est prohibitum. Aliqua ex se non sunt cōtra libertatem huiusmodi, sed per accidens, & statuere de huiusmodi non est prohibitum. Et quia sumptuosa sepultura, multitudo luminariū, crucum, uarietas religionum, & huiusmodi, per se ad pompam temporalem pertinent, quauis per accidens, uel ex intentione uideantur esse contra libertatem ecclesie, ideo moderari hæc ad publicam potestatem pertinet, nec sunt tales statuentes excommunicati, quauis ista moderatio clericis sit nociua, subtrahit uel elemosynarum, & diminu-

tua cultus diuini. Pa. uero in dicto cap. si. dicit, quod circa conueruentia cultum diuinum, & refrigeriū animæ defuncti, non ualeat statuta laicorum, quia illa proprie annexa sunt iuri spiritali, & ita generaliter intelligitur text. d. capit. fin. & specificando ualent de pannis nigris passim non utēdis, quia de mortuis non est multum dolendum, &c. Anto. quoque confertus siculus in suo repertorio, sic dicit, Statutum nō possunt facere laici super mortuariis, quia illa annexa sunt iuri spirituali. Nam de annexis idem est iudicium. e. quanto. de iudic. Neque circa contingentia cultum diuinum, uel refrigerium animæ defuncti statutum ualeat laicorum. Facit c. quā prosperum. 13. quæstione secunda. Circa cōcernentia pompas, &c. ualeat. Ioan. de Imo. in dicto cap. si. idem sentit, & dominus Pe. de monte ibi dicens, quod non ualeat statutum ciuitatis disponens, quod circa funus non debeant portari nisi tot luminaria, seu dupleria, uel debeant indui de nigro nisi tot, uel nō debeant inuitari nisi tot clerici, hæc ille. Hoc uidetur tenere Pe. de Pa. & Thom. 4. sentent. d. 18. quæstio. 3. a. 3. ubi dicit, uidetur esse contra ecclesiasticam libertatem, quod rustici statuerint, quod nullus offerat nisi in magnis festis, aut nisi tantum, aut quod super mortuum non sit nisi talis pannus, uel tot cerei,

& huiusmodi, quia libera ecclesie est habere liberas oblationes, hac ille. In repertorio d. Pe. de Mote, episcopi Brixii, in nerbo, statutu, si refert, An ualeat statutum laicoru, quod pro exequiis mortuorum non expendatur nisi tantum, dico quod non, per d. capit. fin. & per hunc text. magister Ioan. de Tab. fecit Brixie reuocari quoddam statutum simile. Idem tenet Fel. in ca. ecclesia sancte Marie. de consuet. & Ludo. Roma. Concludo ergo ex dictis. Primo, statuta laicorum circa illa que immediate, & solum datur pro elemosyna, uel in refrigerium anime defuncti, ut quod non detur clericis nisi tanta pecunia, uel nisi in magnis festis offeratur, uel nisi tantum, est contra ecclesiasticam libertatem expresse. Secundo, statutum circa ea, que tantu ad pompam, uel ad solatium uiuorum sunt, ut quod filii tantum de nigro uestiantur, quod non portentur insignia, & huiusmodi, ex quibus neque ecclesia, neque pauperes aliquid emolumenti recipiunt, ualent, nec est contra ecclesiasticam libertatem, secundum Pa. & alios supra. Tercio, statutum circa ea, que concernunt utrumque, scilicet pompam, & refrigerium anime defuncti, ut quod non portentur nisi tot cruce, uocentur tot clerici, induantur tot pauperes, & huiusmodi. nam in his est mundialis pompa, & refrigerium anime,

quia sunt plures elemosyne ex his, que remanent apud clericos, sunt plures orationes, ex quibus omnibus anima defuncti iuuatur, non uidetur ualere, tum quia est de annexis iuri spirituali, tum quia indirecte saltem fit contra libertatem ecclesiasticam, secundum Fel. in d. nouerit, & consequenter incurritur excommunicatio, per d. capit. fin. de immut. eccle. in 6. tum quia plures docentur hoc, & sic ad hanc partem tanquam ueriores, & securiores declino. Caueant igitur taliter statuentes.

EXHAEREDATIO.

Exhereditatio importat exclusionem ab hereditate: inst. de exher. li. per totum. Et nunc non habet locum, nisi pater habeat iustam causam, quam debet in testamento scribere. C. de inoff. testa. autem, sed hodie. Causa pro quibus quis potest exheredari, communiter 13. ponitur: autem, ut cum. de appell. cog. §. causas. Prima, si filius manus in parentes intulit, in c. quintanalis. in gloss. de inre iur. Secunda, pro graui iniuria contra eosdem facta. Tertia, si eos criminaliter accusauit, dummodo causa non sit contra principem, uel tempus. Quarta, si cum maleficis conuersationem habet. Quinta, si maleficus efficitur. Sexta, si parentis uitae insidiatur. Septima, si cum concubina patris, uel eius nouerca carnaliter se immiscuit. Octaua, si pro persona patris, uel debito

bitio eius incarcerationi, prout potest, fide iubere noluerit, & hoc solum de masculis intelligitur. 4. Nona, si prohibuit eos testari. Decima, si contra parentum uoluntatem inter harenarios, & minus perseverauerit, cum pater illius professionis non fuerit. 5. Undecima, si filia luxuriosam uitam duxerit, parentibus uolentibus eam nuptui dare, & dotare pro posse, nec neglexerint. 6. Hoc facere usque ad annum 25. Duodecima, si parentibus furiosis debitam non exhibuerint curam, quod etiam intelligitur de quolibet succedente ab intestato, & herede instituto. Tertia decima, si parentes e carceribus liberare potens neglexerit. Item potest addi, si ultimam uoluntatem noluerit executioni dare, ut in autem. amplius. C. de fideic. Item si filius est hereticus, cum pater sit catholicus, in d. §. causas. & secundum Fel. in ca. Rodolphus. de rescript. colum. 3. in principio. Si tamen pater exheredauit filium ex iusta causa, & 7. postmodum reconciliauit se cum illo, uidetur talis exhereditatio adempta, secundum Bart. in l. si quis ita. ff. de adi. leg. 3. Secunda, si filia correpte denegata alimenta remittuntur, & profitens aliquam religionem resituitur, secundum Fel. in capi. pastoralis. de rescript. circa princip. dicit quod in aliis causis similibus & grauioribus, idem intelligitur. 3. secundum Alex. c. 3. 43. quan-

uis non sinit posita, nisi 14. uel 15. cause exheredationis. Si filius penitentiam agat de iniuriis factis patri, non propter hoc pater perdit auctoritatem exheredandi filium, secundum Fel. in d. Rodolphus. Si filius sit furiosus, & nepos sani sensus, pater potest filium exheredare, dummodo nepotem instituat. ff. de co. furio. l. penult. Potest filius patrem exheredare in certis casibus, ut dicit autem. cum de appell. cog. Primo, si pater filium accusauit de crimine, excepto crimine lese maiestatis, si uix filii fuerit insidiatus, si uxori, uel concubinae illius se immiscuerit, si testari in quo poterat, prohibuit, si cum esset furiosus, curam eius non habuit, si de captiuitate saracenorum non redemit, & si intestatus moriatur, non succedet pater, sed ecclesia, & bona illius pro captiuorum redemptione dabuntur. Omnes tamen istae cause tolluntur per religionis ingressum. In illis casibus, in quibus quis potest exheredari, possunt & eadem alimenta negari. supra. Alimentum, §. 8. limita tamen nisi agat penitentiam, pro quo facit gloss. & tex. in l. h. C. de epi. & ele. Et in c. non liceat. 19. q. 3. dicitur quod per religionis ingressum omnis ingratitude purgatur. Si filia fornicetur, & poeniteat, pater non tantum tenetur alere, ut dictum est, sed etiam dotare, secundum Pa. cap. ex literarum. de

eo qui du. in ma. quam pol. quia causa dotis non minus est fauorabilis, quam alimentorū, ut no. Cy. in l. non omni. C. de admin. 2. Et Barto. in autentica, complexa. C. de ince. & inutil. nupt. Non licet filios exheredare pro ecclesia faciendā, in ca. quicunque. 17. quæst. 4.

2. In tribus casibus frater à fratre potest exheredari, uidelicet si uita alterius fratris fuerit infidiatus. Si de crimine inscripserit contra eum. Si eum in bonis notabiliter læsit. & etiam locū habet, si frater ab intestato moriatur, autem. de nup. §. ingratitudinem. quia frater nō succedet, intellige si frater ignorauit fratris ingratitudinem, secus uidetur si sciuit, in l. fin. C. de reuoca. dona. Nec requiritur, quod frater alleget causam exheredationis. Similiter uir uxorem, & contra, possunt exheredare alterum coniugem, ut in d. §. causas. Mater uero meretrix, filiam meretricem exheredare nō poterit, secundum Bart. in l. 3. §. Iulia. ff. de testa.

EXPENSÆ.

1. **E**xpensæ debent fieri secundum proportionem rerum, personarum, & temporū, & tunc sunt uirtuose. Alter ad uinū declinat auaritiæ, secundum Tho. secunda secundæ. quæst. 13. a. 1. Qui aliquem iniuste uerberauit, tenetur ad omnes expensas, quas procuratore facit, & etiam de damno, quod ex hoc patitur. Vi-

de gl. in c. si quis membrorū. 1. q. 1. & de iurciuran. cap. 1. & ff. de his qui deie. uel effu. l. ultima.

In æstimandis facultatibus, expensarum ratio est habenda, ut not. gloss. in c. quoniam. de ui. & ho. cle. ita ut illi fructus æstimadi sunt, qui deductis expensis remanent, ut in l. prima. C. de fruct. & lit. ex.

Expensas factas in re aliena, possessor malæ fidei de rigore iuris habere non potest, nisi tantum necessarias, ut quas facit gratia colligendorum fructuum, congregandorum, conseruandorum, & huiusmodi. ff. de peti. hære. l. si à patre. §. fructus. Alias expensas si quas fecit, perdit. l. ex argento. ff. de condic. iur. fort. Utiles uero uoluntarias poterit asportare, si sine læsione status prioris id potest fieri. l. domum. C. de rei uendi. Expensas autem quas fecit conseruando rem, ut pascendo equum, curando animal morbosum, in conscientia poterit habere, secundum Mo. na. tit. de usura. Item qui fecit aliquod melioramentum, propter quod res utilior est domino, quam prius, ad arbitriū boni uiri in conscientia potest petere expensas, & dominus uerus tenetur satisfacere, quia hoc ad iustitiam pertinet. Si fuit possessor bonæ fidei, poterit omnes expensas, quas facit tollere, si sine læsione rei potest fieri. Iulianus. l. 3. ff. de rei uedicatione. Si non possunt tolli, dominus fundi

fundi soluet. l. fundo. ff. de rei uendi. Idem erit quādo fecit uti liter gerere negotium proximi. ff. de neg. ge. per totum.

4. **E**xpensæ non ueniunt nomine damnorum, uel interesse, & ideo, qui remittit unum, non remittit aliud. cap. in uestra. de iniur. & dam.

5. **E**xpensæ dicuntur necessariae, quando si non fuissent factæ, uel res ex toto perisset, circa quam factæ sunt, uel in deterius deuenisset. Voluntariæ uero sunt, que rem tantum ordinant, sed fructum non augent. l. impensas. ff. de uerbo. signi. & hæc possunt tolli, si sunt separatæ, ut pictura in tela, secus si in muro sit facta, quia rei status læderetur.

EXPOSITIO.

1. **I**n expositione legis siue canonicæ, siue ciuilis, siue consuetudinis, seruanda est mens, siue intentio legislatoris. c. intelligentia. de uerbo. sig. quia uerba deserviunt intentioni, & non econtra. c. is autem. 21. q. 2. quæ si non est nota ex uerbis, debet sumi ex causa, persona, loco, & tēpore. ut in c. sciendum. 29. d. Nec quis præceptus esse debet, quādo uerba clara non sunt ad iudicandum.

2. **Q**uando lex est dubia, uel contrariæ opiniones, & dubium est omnino nouum, standum est cōsuetudini loci, si de ea cōstat, est enim in hoc casu optima legum interpretatio, ut in c. dilectus. de consue. Si uero non constet de consuetudine, & uerba sunt clara,

non debemus recedere à significatione uerborum, nisi absurditatem contingerent, ut in cap. si de uer. sig. Si uero non sunt clara, & eorum intellectus est multiplex, benignior sensus est sequendus. cap. si. de translationibus. Quod si non appareat uia benignior, de similibus ad similia procedendum est, ut in cap. translatio. de consi. Sed si nō est dare simile, & iudex nescit quid faciat, ad principem recurrendum est, quia eius est interpretari, cuius est legem condere, ut in c. inter alia. de senten. excom. Si autem dubium est in opinionibus doc. iudex non debet recedere à communi opinione si datur, nisi posset talis opinio communis conuinci euidenter, uel probabilibus rationibus. Quod si nō est dari communis opinio, tunc iudicet secundum quod uult, dummodo non agat contra conscientiam, propter c. cum æterni. de re iudi. lib. 6. Vide tamen Pa. in c. primo. circa si. de consi. per hoc enim habet quando iudex secundum sensum suum iudicare possit. Et quid agendum, ubi opinionum uarietas est.

EXPOSITIO.

1. **E**xpositi dicuntur infantes, serui, liberti, & languidi, si sine cura dimittantur, uel alimentis eis à parentibus, patronis, uel dominis negentur. in cap. unico. de infan. expositis. ut solent aliqui relegati pietatis affectu, pueros ante ecclesiæ iannas relin-

quere, cum tanto periculo.
2 Expositi filia patre, uel ab alio, patre sciente, & ratum habente, coipso à patria potestate liberantur. Idem dic de seruis, & libertis erga dominos, quoniam à potestate dominica liberantur, & de languidis. Si uero eo ignorante, uel inuito hoc fiat, poterit expositum repetere solutis expensis, & cetera, in d. cap. unico. & c. 37. d.

3 Exponentes taliter filios, uel alios predictos, etiam ex necessitate, ut quia alere non possunt, non excusantur à mortali, quia quantum in ipsis est occidunt, nisi talimodo exponerent, quod de morte periculum esse non posset. Potius debent tales ad hospitale mittere. C. de ca. tol. l. unica. uel pro eis medicare. Colligens taliter expositum, in conscientia si non intendebat donare, potest expensas repetere, ad quas non tenebatur.

AESTIMATIO.

2 Aestimatio rei fieri debet tempore contractus. c. cum dilecti, de uedi. & emp. & debet fieri secundum redditus, quos res aestimata affert, & debet tantum ualere, quantum ualeat id, quod in 20. annis producit. authen. de non alie. §. quia uero Leonis. Si autem sit res, quæ ecclesiæ debetur, in 35. annis computantur. authen. de eccle. titu. §. si annuale. Quod si res infructuosa sit, aestimanda est secundum quod communiter appreciatur. Ho-

die enim communiter hoc solum habet in omnibus rebus, quod res tantum ualeat, quantum uedi potest. ff. ad Trebell. l. 1. §. si heres. Vide aliquid in uer. Emptio. §. 3. & 2.

Aestimatio rei in duobus casibus facit uenditionem. Primo, cum eo animo sit, ut ipsa præstetur, non autem si fiat ut sciatur, quantum sit deteriorata. C. de iur. dot. l. si inter uirum. & hoc cognoscitur, quando res aestimata traditur certo tempore finito restituenda. Secundus casus est, quando res datur aestimata in contractu, de cuius natura est, ut dominium transferatur. ff. de iure dotium. l. quotiens. ut si mulier rem aestimatam dedit uiro suo, censetur uir emisse, secus quando natura contractus repugnat uenditioni. in l. seruos. ff. famil. herede. ut cum A. & B. heredes, faciunt aestimationem de hereditate, tunc aestimatio, uenditionem non efficit.

FACTVM.

Factum legitime, etiā quod superueniat casus, quo existente non potuisset fieri, non est retractandum, ut si contracto matrimonio, & perfectio, superueniat affinitas, non propter hoc dissoluitur, secundum quod in cap. discretionem. de eo qui cognon. consanguineis. dicitur, sed quando factum esset tantum inchoatum, & non perfectum, tunc retractandum esset, ut si sponsalibus superueniat af-

finitas.

2 Factum illegitime, dicitur non factum, in capitulo, ueniens de presbyt. non bapti. sicut inuitile, & nullum, paria sunt. capitulo. inter corporalia, de transf. prela. & plus est factio, quam uerbo tantum consentire. glo. in capitulo. in causis. de elec.
3 Id dicitur debere fieri, si commode, & honeste fieri potest, & quod honeste fieri non potest, dicitur non posse. leg. nepos Proculo. ff. de uerbo. significa. Quamuis homo totum suum posset Deo debeat, de necessitate tamen ab eo non exigitur, ut totum quod possit faciat, quia hoc secundum presentis uitæ statum ei est impossibile, secundum Tho. 4. senten. d. 15. Non enim legislator totum de facto exigit.

FALSARIVS.

2 Falsarius est, qui crimine falsi tenetur, uel qui falsarij criminem admittit. capitulo. ad falsarij. de cri. falsi. Et ad hoc, quod quis possit puniri de crimine falsi, oportet quod adsint hæc tria, uidelicet mutatio ueritatis, dolus, & iactura, secundum Hosti. nec in scriptura, quæ fidem non facit, committitur crimen falsi. Vide Pa. in capitulo. quanto. de iur. iur.

2 Falsificantes literas apostolicas, quomodo sunt excommunicati. supra, Excommunicatio 12.

3 Falsarius dicitur, qui absentium nomina in instrumeto po-

nit, uel furtiue sigillum surripit, secundum Pa. in d. c. quanto. & c. ea. de his que fi. à prela. Et falsitas non solum committitur dicendo falsum, sed etiam tacendo uerum, secundum Bar. in authen. præbyter. C. de sac. san. eccle.

4 Aperiens alterius literas, ut legat, debet puniri tanquam falsarius, secundum glo. in c. cum olim. el. 2. de offi. dele. Inn. tenet, quod talis minus peccat, quam si falsificasset sigillum apponendo adulterinum, tamē falsarius est. Vide Pa. in dicto c. cum olim. Concludo tamen, quod talis aperiens alterius literas non sibi nullas, ut legato, mortaliter agit. Nisi quādo est superior, uel sub rati habitatione facit, uel inaduertenter sine malitia, uel quando non sunt alicuius importantie, cum talis sit pueniendus tanquam falsarius, uel crimine stellionatus. Dicit tamen Ar. flo. quod si essent literæ alicuius, manifeste aduersarij eius, & aperiret, dubiis de aliquo graui malo contra se, non peccaret mortaliter. infra, litere. §. 1. Hoc enim non esset contra charitatem, plus enim tenetur quis sibi quam alteri.

Aperiens literas, & ostendens aduersario mittentis, potest puniri, ut falsarius. ar. in l. 1. §. si quis. ff. ad l. Cor. de fal. Qui deposita instrumeta ostendit aduersario (ut solent facere mali notarii, & procuratores) incidit in crimen, ut ibi. in d. l. 1.

6 Aperiens literas Papæ non est excom

excommunicatus, cum non reperitur, quia talis neque uisat radendo, neque apponendo sigillum adulterinū, de quibus iura alleg. loquuntur, ideo quia sumus in pœnis, non debet extensio fieri.

7. Aperiens testamentum clausum, punitur pœna falsi, secundum Pa. in d. c. cum olim. quod est speciale in testamento, licet non offendat, quod in aliis non est sic, ut in d. c. olim.

8. Comburens, lacerans, uel occultans scripturas publicas, uel priuatas, quæ ad alium spectant, ita quod non amplius appareat, punitur crimine falsi, & falsarius est. Bar. in l. Paulus. ff. de fal. & ultra pœnam, ad restitutionem totius interesse tenetur in leg. qui tabulas. ff. de fur. quia sufficientem damni causam proximo intulit.

9. Falsificans monetam est falsarius, & mortaliter peccat, secundum Ioan. de Imo. in ca. quāto. de iur. iur. & per tex. ibi. & tenetur satisfacere personæ, uel communitati, uel populo damnificatis. Idem de eo, qui monetā falsam recipit, & postmodum scienter eam expendit, tenetur restituere, &c. Si uero expendit monetā plumbeam, uel stanneam, debet puniri pœna l. Cor. de fal. quæ est deportationis, & omnium bonorum publicationis, &c. De pœnis falsificantium monetæ, uide Pa. in d. capitu. quanto. hæc enim non pertinent ad confessorem.

At quomodo falsificetur, & quāti ponderis debeat esse, non est præsentis considerationis. Vide tamen Pa. in d. cap. quanto. Tab. ibi. §. 7.

10. Radentes, uel tondentes monetæ etiam subtiliter, sunt falsarii, & tenentur de damno, secundum Pa. in d. capitu. quanto. in glos.

11. Falsificans mensuras, uel pondera, ultra mortale peccatum, tenetur restituere damnum, c. 2. de emp. & uen. idem dic de utente falsis scienter, & puniuntur in c. 2. de emp. & uendi. & l. Cornelia. ff. de fal.

12. Instrumenta cōfecta per notariū falsarium, post eius condemnationem commissam in officio tabellionatus, non ualent, secus ante condemnationem, etiā quæ esset falsus, sed nō condēnatus, uel condemnatus, sed nō in tali officio, secundum Pa. in c. frater nitatis. de here. & Bar. in l. ff. ad l. lu. repe. Quomodo autē instrumentū factū à notario reputetur falsum, uel nō, uide Pa. ubi supra. & an per abrasionē utretur instrumentum, unde glo. in d. c. fraternitatis. & Pa. ibi. non enim multum facit ad confessorem. Quid debeat facere notarius, quando in margine instrumenti oportet aliquid scribere, uide Tab. ner. falsarius. §. 13. Arc. §. 13. itaque. 35. q. 1.

F A M A.

Fama à Bar. sic diffinitur, est cōmunis opinio uoce manifesta,

manifesta, ex suspitione proueniens. Intellige, probabili, quia si non esset probabilis, sed certa, aut uisa à populo, non esset fama, sed notoriū, & manifestum. Not. quod nisi sit locutio, nō est fama, quia dicitur à fando, unde ad famam quatuor requiruntur. Primò, quod sit cōmunis opinio. Secundò, quod sit ex suspitione probabilis. Tertio, quod uoce manifestetur. Quarto, sit ab omnibus, uel maiori parte. Ideo dicta paucorum non infamant, secundum Pa. in cap. tua. de spon. quanvis causent rumorē, qui in hoc differt à fama.

1. Ad probandam famam duo testes sufficiunt. ff. de testi. l. 3. quanvis admittatur probatio in contrarium, quæ si fuerit clarior, offuscatur effectus primæ. Infamia autē est lēx dignitatis qualitas, uita, moribusque reprobata, per argumentum à contrario.

3. Quia fama non est necessaria propter nox, sed propter alios, ideo eā appetere propter se, perit ad inanem gloriā, sed propter alios, ad charitatē pertinet. Ex S. Tho. secunda secundæ. q. 73. a. 2. ne scandalizetur, & peccandi occasionem sumant.

4. Quando quis est inter tales, qui parati sunt prosequi diffamationem, & ex nō defensione famæ, debet sequi magnū detrimentū, si non defendit famam suā cū possit bono modo, uidetur mortaliter peccare. & sic uidetur loqui c. nō sunt audiendi. 2.

11. q. 2. & c. ambemus. de cō. d. 1. Si autem sumus inter tales, qui nō sunt parati sequi diffamationē, sed tantum reprehendere, sufficiat nobis conscientia nostra. Et sic intellige c. quod obest homini. 11. q. 3. Debet quilibet curare de bona fama, ne alii de eo scaturiant. infra, uindictio per totum. Vide aliquid in uer. scandalum. §. 5. & 6. Quomodo debeat resisti famæ, infra, restitutio. §. 41. Quod autē aliquod est certū, uel uisum à populo, nō est de eo fama, sed manifestum, & notorium dicitur, ut si quis publicè teneat mentem ad usuram.

F A M I L I A.

Paterfamilias tenetur administrare necessaria ad uitam, & ad disciplinam, tam uerbo, quam exemplo morum, & nota. §. necesse. 47. d. aliter mortaliter peccat, nisi aliqua circumstantia excuset, ut necessitas, & huiusmodi, & sic intellige cap. duo ista. 13. q. 4. & eo modo tenetur ad disciplinam morum, sicut ad educationem corporaliū, & non seruans, est infidelis, ut dicitur 1. Ti. 5. Qui curam suorum, & maxime domesticorum non habet, fidem negauit, &c. non solum de filiis intelligitur, sed etiam de aliis, ut de uxore, & seruis.

2. Paterfamilias non tenetur de expen

expensis magnis famuli infirmantis, quem salario cōduxit, secundum Bartol. l. si cum dote. §. sui autem. ff. solu. matri. Si autē esset in extrema necessitate, teneretur ei, non ut famulo, sed ut pauperi ex precepto charitatis. Quo autem ad salarium non tenetur secundum Ioan. And. Pa. & communiter doct. in c. 1. de elec. pro. quia casus contingens in persona quæ locauit operas suas, liberat conductorem à præstatione mercedis. l. si uno. §. item cum quidam. ff. loca. Quod tamen limitat Pan. ubi supra. quando salarium debetur tantum ratione personæ, & non ratione aliorum, ut si index cui debetur salarium, non tantum pro se, sed etiam ratione familie, quam tenet, etiam quod infirmetur, debet habere salarium. l. pecunia in princip. ff. de cōdict. ob can. Si autem esset consuetudo ut etiam infirmanti famulo daretur salariū, seruanda est, secundum Sal. in l. licet. C. loca.

3 Si promisit famulus seruire uno anno, & pro parte fuit infirmus, non tenebitur transacto anno supplere tempus, secundum glo. in cap. si propter. de rescrip. lib. 6. ff. de statulib. l. cum hæres. §. Stichus.

4 Titius promisit stare per annum cum sorte, & stetit tantum per sex menses, non poterit habere medietatem salarii, si in hyeme stetit, secundum Bart. in l. diuortio. §. quod in anno. ff.

solu. matri. sed habebit ad arbitrium boni viri facta bona computatione, ergo si stetit in æstate tantum, habebit plus medietatis salarii ad arbitrium, &c. argumentum à contrario.

Paterfamilias non ualens uerberare, nec uerberare famulos, si expulsio, uel necessarios negatio eis ad correctionē proficeret, debet illis uti. ar. eorum quæ not. in cap. non omnis. §. quæst. 5. Secus si propter huiusmodi licentius peccaret, non tenetur expellere, sed faciat quod potest, quia excusatur. cap. quantum licet. 47. d. & cap. sequenti. Ad plus enim non tenetur quam sciat, & possit.

6 Famulus requisitus per obedientiam superiorum ut reuelet delictum domini sui, non tenetur, si criminaliter proceditur. c. lege Iulia. cl. 1. 4. q. 4. Secus si civiliter procedatur, dūmodo ex hoc, nullum malum sibi imminet, quia nullus tenetur, cum suo malo bonum temporale proximi procurare. Aliter in denunciatione hæreticorum, ubi de bono spirituali agitur.

7 Si paterfamilias crudelis, facit intrare familiam de ueritate dicenda, non est ei parendum, secundum Dur. & illicitum fuit iuramentum, si uerò est mansuetus, & probabiliter creditur, quod non nisi rationabiliter procedat, tunc si potest probare, tenetur dicere ueritatem, si uerò non potest probare, non debet reuelare

lare, nisi ei qui potest prodesse, & non obesse, & si alio modo iurauit, iuramentum non tenet. ar. c. quisquis. 13. q. 4. supra. Correctio. §. 7. & 8.

8 Si quis conuenit cum aliquo paterfamilias coquere panes, uel lauare pannos, &c. pro tota familia determinata, ut puta pro 40. personis, aucta familia, uel diminuta, tenetur augere pretium, uel diminuer. Si uerò numerus erat indeterminatus, ut sunt conuentus fratrum, qui aliquando sunt plures, aliquando pauciores, non augebitur, neque minuetur salarium, licet plures, uel pauciores sint. Facit cap. quantum. de censu. & Panor. ubi. Si tamen nimis grauaretur, per iudicis officium sibi prouidebitur, sed in conscientia non tenebitur prouidere tantæ multitudini, & econuerso, neque conuentus tantum soluere, si notabiliter minuat, quia contrariorum eadem est disciplina.

9 Si famulus non conuenit cum domino de salario, & erat consuetus locare operas suas, & dominus conducere famulos salario, dominus soluet usque ad summam salarii, quo alium fuisset conducturus. ar. l. si non fortem. §. libertus. ff. de condi. sed si conductus fuit pro mercede ad domini arbitrium, sic iudicio boni uiri taxabitur, ut not. Ar. in c. sunt nonnulli. q. 1.

10 Domino nolente famulo debitam mercedem soluere, si fa-

mulus occultè surripiat tantum quantum debet habere, secundum Ric. in 4. sent. d. 15. licet peccet in modo accipiendi, tamen non tenetur ad restitutionem. Ego autem dico, quod quando alio modo commodè non potest habere, si secretè sine scandalo, & periculo potest accipere, non peccat, quia non alienum, sed suum accipit, debet tamen si potest agere prout iustitia exigit, si non potest, est excusatus. Ad huiusmodi tamen acceptionibus abstinendum est, propter scandala, quæ solent oriri ex his, & homo non seruat sic semper iustitiam æqualitatem.

FAMILIARITAS.

1 Familiaritas cum mulieribus clericis est prohibita. de coha. ele. & mul. per totū. & c. interdixit. 32. d. tum propter periculum, tum propter scandalum.

2 Cum daemonibus familiaritatem habere non licet, secundum Tho. secunda secundæ. q. 90. a. 2. & 3. quia semper decipere conantur, ut dicit idem. 1. q. 89. a. 4.

3 Propter magnam familiaritatem iudex potest recusari, secundum Panor. in cap. insinuante. de offi. deleg. Feli. & Hostien. familiares dicuntur cōsanguinei, colonus ascriptitius, mercenarius, filius in potestate, & breuiter habitantes in domo. d. cap. insinuante.

FACTOR.

4 Autores hæreticorum, secundum Pe. de pa. in 4. sent. qui aliquan-

FOEMINA.

aliquando fauent eis facto, mit-
tendo alimoniam, uel huiusmo-
di. Vel uerbo, ut dicdo, isti sunt
boni uiri, iniustum est eos perse-
qui, &c. uel omissione, ut quan-
do hi qui potestate funguntur,
omittunt eos capere, inquisitore
mandante, uel non fauendo in-
quisitori, & omnes tales, ipso fa-
cto sunt excommunicati, sicut hæ-
retici, quando scilicet ostendunt
uitium suum per aliquem actum
exteriorem, uel etiam si omit-
tunt facere, quæ tenentur, secun-
dum Ar. in cap. quicunq. de hæ-
ret. lib. 6. Item fautor est, qui ad
requisitionem inquisitoris non
reuelat, sed celat, & qui habet in-
rumentum reuelandi, & non re-
uelat. Item qui eos associant, ui-
sitant, præstant auxilium ad fu-
giendum opere, uel uerbo, fun-
dentes preces pro eis ne punian-
tur. intellige omnia supradicta,
quando scienter faciunt, & sunt
omnes excommunicati, per cap.
in inquisitionis. de hæret. lib. 6.
§. prohibemus. supra, Excommuni-
catio nona & decima. Vide Ta-
bu. Excommunicatio 4. casu 4.
§. 8. Fauere etiam criminosis ho-
minibus, sine culpa esse non po-
test, quum illis audaciter peccan-
di præstetur occasio.

FOEMINA.

Foemina ingrediens religio-
nem, potest tonsurari. nec
obstat cap. uxoratus. de conuer.
coni. quia consuetudo eam ex-
cusat. Illud cap. non loquitur de
tonsura, quæ dicitur clerica, sed

de ea, quæ sit usque ad aures ca-
pillis incidendo, & hoc prohibe-
tur mulieribus uolentibus in
seculo remanere. cap. si qua mu-
lier. 30. d. De ingredientibus ue-
ro religionem, loquitur glos. in
clem. attendentes. de stat. re. &
eas nititur saluare ob consuetu-
dinem. remanentes uero in se-
culo, si tonsurantur ex supersti-
tione, uel alio malo fine, morta-
liter peccant, per ca. quicunq.
d. 30. ubi dicitur anathema sit,
secus quando faceret ex neces-
sitate aliqua, uel leuitate, quia ca.
quicunq. intelligitur secundum
Archi. ibi. quando ex supersti-
tione faciunt, uel alio fine ma-
lo, qui sit mortalis.

Fœminis prohibetur uti ueste
uirili. in dicto cap. si qua mulier.
& prohibetur non tanquam mor-
tale de se, sed si hoc facit malo
fine, qui sit peccatum mortale,
ut scilicet licentius uacet libidi-
ni, & huiusmodi, tunc mortali-
ter peccat, & econuerso, si uir ue-
ste muliebri utatur eodem mo-
do. Etiam propter scandalum pos-
set esse mortale, à quo quilibet
cauere semper tenetur.

Fœminis prohibetur primo
prædicare. in cap. mulier. d. 31.
& docere publice, quanuis mo-
nialis in suo capitulo possit ex-
hortationem facere sedendo.
Secundo, audire confessiones,
& aliis benedicere. in cap. noua.
de poeniten. & re. Tercio, tange-
re uasa sacra, & sacratas palas.
cap. sacras. 13. d. quanuis Caie.
dicat

FESTVM SIVE PERIAE.

389

dicat quod post primam lotio-
nem possunt tangere, & repe-
tiare supra corporale. Quarto,
incensum circa altare deferre.
de consecrat. distinct. prima. cap.
uestimenta. Quinto, accedere ad
altare, & ministrare presbytero,
uel intra cancellos stare. cap. 1.
de coh. cle. & mu. Sexto, exerce-
re actum alicuius ordinis. in di-
cto cap. nona. iudicis, seu magi-
stratus officium gerere, nisi in
casibus, de quibus glos. in §. 1.
21. quæstio. 3. Septimo, postulare,
uel procurare, nisi in propria
causa, uel suorum. in dicto §. pri-
mo. Octauo, testificari, uel trahi
ad iudicium causa ferendi testi-
monium contra eius uoluntatem,
in his quæ in iure non expri-
muntur. Nono, accusare, nisi in
certis casibus, de quibus in dicto
§. 1. & multa alia prohibentur
fœminis propter sexus infirmi-
tatem, & facilem peccandi oc-
casione, quæ etiam nec detru-
di pro aliquo debito, uel incar-
cerari possunt.

FESTVM SIVE
PERIAE.

Festa secundum Ar. floren. 1.
par. tit. 9. c. 7. dicuntur feriæ,
cō scilicet quod præstant uaca-
tionem ab his, quæ in foro iudi-
ciali agi consueuerunt.

Feriarum quedam sunt repen-
tine, quedam temporaneæ, que-
dam solennes. Temporaneæ pro
colligendis fructibus dantur tar-
dius, & citius, secundum diuer-
sas regiones. in c. conquestus. de

feri. & in his nō potest esse pro-
cessus iudicialis, nisi de partium
consensu. in d. ca. conquestus. in
fi. Repentinæ dicuntur, quia re-
pente inducuntur à solo princi-
pe, ut in l. omnes. C. eo. tit. & hoc
uel propter aliquam uictoriam,
uel aliud. Solennes sunt festa in-
stituta ab ecclesia, ut in d. cap.
conquestus. unde si princeps, uel
ciuitas mandant festari aliquam
diē sub certa poena, possunt poe-
nam exigere, sed non ad peccatum
obligare, quia ad eos non
pertinet festa præcipere. Et his
solēnibus non sunt iudicia, etiā
de partium consensu, quia in ho-
norem Dei facta sunt, secundum
Pa. in c. si. de feri. quæ autem per
arbitratorem sunt de amabili
cōpositione, possunt fieri in his
feriis. De feri. cap. 1. Talis enim
pacis mediator est, nec seruire
opus exerceat.

In his etiam solēnibus feriis,
appellatio potest interponi, sed
prosecutio nō potest fieri secun-
dum Bar. in l. 1. c. eo. d. ti. possunt
etiam fieri omnia, quæ ad pacem
pertinent, & pacta, & translatio-
nes. Facit c. 1. de feri. Item quan-
do res celeritatem exigat, sem-
per potest fieri. ff. de damno in-
fec. l. 1. Item quando pietas sua-
det, ut quia causa est miserabi-
lium personarum. in d. c. cōque-
stus. Item punitiones, & quæstio-
nes circa latrones semper pos-
sunt fieri. l. pronunciarum. C. eo.
titu. Idem quando periculus ani-
marum est in mora. cap. præcipi-
mus.

mus. 12. quæst. 1. Idem dicendum de inquisitionibus hereticæ prauitatis. Item extra iudicialia, ubi cessat strepitus iudicii, maxime si periculū animæ imminet. Valent etiam instrumenta facta in talibus feriis, & actus voluntariæ iurisdictionis, ut emancipare, contrahere inire, iustitiam facere, seu scribere, & huiusmodi, secundum Pan. in c. si de fer. iudex etiam potest absolueret, & excommunicare, ubi causæ cognitio non requiritur. in l. actus. C. eod. titu. & quando huiusmodi teneant, tamen facientes peccant, si ex avaritia faciunt, uel dimittant diuina. non autem si ex pietate, uel necessitate, quia sic non uiolatur festum.

4 Festa introducta in honorem Dei, in quibus abstinendū est ab operibus seruilibus, ex dicto ca. conquestus. & multis aliis colliguntur, & sunt hæc, uidelicet, Omnes dies dominicales, natiuitatis Christi, Circūcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, cū duobus diebus sequētibz immedie, Ascensionis, Pentecostes cum duobus sequētibz dieb. Corporis Christi, quatuor, Festa S. Mariæ, uidelicet Purificationis, Annūciationis, Assumptionis, & Natiuitatis, Natiuitatis Io. Baptiste, duodecim apostolorum, quoad festa principalia, & non quoad ad secundaria, ut est cathedra S. Petri & Io. ante portam Latinā, & S. Stephani, & Laurentii martyriū, omnium Sanctorum, inuentio-

nis sanctæ Crucis, & hæc ubi obseruari consuetum est.

In festis S. Michaelis de mense septembris, S. Martini, S. Siluestri, Innocentii, Dedicationis ecclesiæ, & in quibuscunq; aliis possumus nos consuetudini patriæ conformare, quia quamuis prædicta sint præcepta, non uidentur ubiq; obseruari. Hæc secundum Caic. adde etiam illa festa, quæ episcopus cum clero, & populo duxerit obseruanda, quia in illa diocesi debent obseruari, non autem quando episcopus cum clero ordinat contradicente populo ex rationabili causa, secundum Pan. in d. c. conquestus. & de conse. d. 3. c. 1.

6 Festa quæ in iure nō præcipiuntur, tamen secundum communem consuetudinē ubiq; uel alicubi seruātur, debēt sub præcepto seruari, si clarū sit dictā consuetudinē introductā esse non ex deuotione tantū, sed de obligatione præceptoris, quod difficile est scire, & cōsequenter de mortali iudicare, sicut ex cōsuetudine potest introduci, ut ea quæ sunt de præcepto, nō sint de præcepto, ut patet de tribus diebus rogationū, quæ præcipiuntur in dicto cap. conquestus, tamen non seruātur ex consuetudine, & eodem modo de septimana Sancta. Nam consuetudo legem efficit, & obligat etiam in conscientia.

7 De festo S. Martini, & inuentio-
nis S. Crucis, dicit Tab. quod sunt de præcepto propter cap. de

de con. d. 3. & ca. crucis, ibidem, quæ per consuetudinē non sunt reprobata, sed magis declarata, & hinc standum uidetur.

8 Circa principium autē & finem festorum, patriæ cōsuetudo seruatur. Et licet cōmuniter festum de uespera ad uesperam seruatur, tamen si ars aliqua, ut sutoria, uel barbitonforia consueuit à media nocte in aliam mediam noctē celebrare festa, talis consuetudo, secundum Caiet. ibi. potest seruari. Concordare uidetur Tab. ibi. §. 15.

9 Peccatur in die festo tripliciter, uel omittendo diuina præcepta pro tunc, uel faciendo opus seruile, uel committendo aliquid de prohibitis fieri talibus diebus.

10 Circa primum, omittens missam in die festo de præcepto, & c. mortaliter peccat, si sine rationabili causa facit, & per rationabilem causam intellige omnem motum, rationi consentaneum, etiam quod non sit uirgens, dummodo non ad sit contentus, & quādo est minus sufficiens, peccatur uenialiter. Non enim formaliter agitur contra præceptum, ut si omittatur missa propter seruitium infirmorum, uel pro custodia domus, uel puerorum, & huiusmodi, de quibus infra, uer. Missa. §. 29. 30. Et quia non solum corpore, sed etiam mente præsentem esse debemus missæ in festo, ideo si quis durante missa occupat se mente ad

alia cogitanda, ut de mercantia, de ueneris, & huiusmodi aduertenter, & notabiliter, non satisfacit missæ, similiter fabulando cum aliis.

11 Dicere officiū, uel aliam orationem, uel penitentiam, ad quæ quis tenetur ex præcepto, dum actualiter missa dicitur, non uidetur satisfacere, quia sunt duæ obligationes requirentes mentis attentionem. Nam si uult attendere missæ, non potest officio attendere. Sed posito quod non possit audire, ut quādo dicit secreta, an tunc possit quis dicere dictum officiū? Caiet. uidetur dicere quod potest satisfacere utrique obligationi, & quod non peccat mortaliter, sicut dum pulsatur organum in missa, quis potest dicere aliquod officiū pro illo tempore. Hoc tamen non uidetur simile, quia qui dixit psalmum unum in officio dum pulsatur organum, non tenetur attendere tali pulsationi, sed potest se occupare in aliis, usque ad tempus, quo dicens est alius psalmus, & ideo magis tenetur cum summa Sil. in uer. missa, in fine, ubi dicit, audiens missam, ad quam de præcepto tenetur, simul eodē tempore non potest dicere horas, & c. quia ibi sunt duæ obligationes, quarum quælibet attentionem, & deuotionem exteriorē requirit, ar. in capit. ex literis de proba. cum ibi not. in uer. uices duorum. Audire autē, uel non,

- aut sit missa propria, uel de mortuis, uel in propria parochia, uel extra, non cadit sub præcepto. infra, Missa, §. 39.
- 12 Die festo non tenetur quis conteri, neque uitatio peccatorum hoc præcepto mandatur, sed solus exterior cultus præcipitur, ideo circumstantia festi, non est circumstantia aliorum peccatorum necessaria, secundum Caiet. ibi, nisi fierent in contemptum festi. tunc enim necessarium, hæc circumstantia consistenda esset.
- 13 Secundum uiolatur per opus seruile corporale, & non mysticum, & dicitur seruile, quia ad hoc seruos deputatos habemus. Hæc enim opera impediunt applicationem hominis ad diuina, & mortale peccatum inducunt talia opera facta in die festo. Horum autem operum quedam sunt ex suo genere seruilia, propria seruis, ut mechanica, &c. arare, fuere, &c. quedam libera, ut artium liberalium exercitia, ut sonare, legere, scribere, quedam sunt communia liberis, & seruis, ut itinerare, &c.
- 14 Prima sola opera seruilia prohibentur, reliqua licent, adeo ut etiam opera seruilia, quando transeunt in communia, fiant licita. Transeunt autem propter necessitatem corporis, uel animæ, quandoque proprii, uel alterius, ut seruitia infirmiorum, medicorum, aromatariorum, & huiusmodi, & propter damnum uitandum, ut quia timentur mi-

lites, uel tempestas, & huiusmodi, ideo oportet laborare, hoc enim tam seruis, quam liberis incumbit. Quantum uero ad tertium, quatuor ab ecclesia innemuntur prohibita, quæ opera seruilia non sunt, uidelicet mercatum, placitum, iudicium ad mortem, uel penam, iuramentum, nisi pro pace uel alia necessitate, ut in cap. omnes, de feri. De secundo, & tertio, supra dictum est, quod non solum prohibentur (nisi urgente necessitate, uel pietate) sed etiam processus, & sententia annullantur, in dicto capitulo conquestus. ex Caiet. ubi supra.

15 Quo ad primum, uidelicet mercatum, duo possunt intelligi. Primum, nundina, quæ bis, uel semel in anno fiunt secundum diuersitatem terrarum, uel mercata, quæ semel, uel bis in hebdomada fiunt. Secundum, actum mercandi, scilicet emendi, uel uendendi. Si primo modo intelligas nundinas, utandum est consuetudini, per quam ius abrogatum est, cum prælati hoc sciunt, & tolerant. Si pro actu accipias, in multis attendenda est consuetudo, quæ quasi ubique habet, ut ea quæ dictum consumuntur ad minimum, ut panes, carnes, herbar, & huiusmodi, passim uenduntur, & emuntur, & licitum est, nisi episcopus aliquid horum prohibeat, uel reprehendat, ex Caiet. supra.

16 Quo autem ad placitum, excusatio

excusantur iudices rurales ius dicentes rusticis secundum quasdam consuetudines suas, ne perdant diurnum laborem eis necessarium ad uictum, cum pietatis causa hoc fit. De hoc supra §. 14.

17 De iuramento intelligitur iudiciale esse prohibitum, nisi pro pace, ut supra est dictum §. 14. ut pro causa fides, quæ etiam diebus festis agi potest, & consequenter iuramentum præstari.

18 Ad cognoscendum peccatum mortale circa festa dantur quedam regulæ, quæ etiam seruiunt in multis aliis. Prima est. Attendatur an quis habuerit uoluntatem, seu intentionem uiolandi festum, quia tunc proculdubio mortaliter egit. Si non habuit intentionem, nec etiam fuit tam negligens, ut non curauerit saltem implicite de observatione festi, non peccat mortaliter, neque in omittendo, neque in committendo, quia non proprie contra præceptum facit. Et ex hac regula multos a mortali excusabis.

19 Secunda est, ut quantitatem consideres operis, parum enim pro nihilo reputatur. Ideo laborare parum, ut fuere 10. puncta, & huiusmodi, non uiolat præceptum festi, & dimittendo aliquid missæ parum, ut est introitus, uel responsorium, uel simile. Imò dicit Caiet. ibi, quod recedentes communicato sacerdote, ante benedictionem, non peccant mortaliter, quia iam doctrina & sacrificium missæ sunt completa, & non est pars nota-

bilis missæ, quantumlibet benedictione expellere deberet.

20 Tertia regula est, ut considerentur causæ excusantes opera facta in die festo, quæ sunt sex. Primum, si opera sunt secundum se ordinata ad diuinum cultum, ut portare cruces, sonare campanas, si autem non sunt per se ordinata ad diuinum cultum, sed per accidens, ut colere terras, uel edificare domos ecclesiæ, ex hac causa non sunt licita, ut consuetudo Christianorum testatur, nisi hoc fiat licitum propter paupertatem, & necessitatem alicuius ecclesiæ, de consensu episcopi, non tamen hoc consulendum, secundum Caiet. ibi. Secundum, quando ex pietate fiunt, ut exercere pro miserabilibus iudicialia, sicut supra dictum est. Alia autem opera pietatis, ut sepelire mortuos, &c. omni tempore fieri possunt. Quæ uero non sunt per se opera pietatis, in quantum sunt licita, in quantum ad pietatem ordinantur, & necessitas exigit, ut dictum est. Tertio, ex necessitate simplicior, uel proximorum, siue animæ, siue corporis, siue reipsum. siue damni uitandi. de quibus supra §. 14. Hi omnes excusantur, si audita missa, & uitato scandalo, laborant. Quarto, ex coactione, quando coguntur à superioribus laborare, aliter eis graue malum, uel damnum, uel malum imminet propter quod excusantur. Si tamen cogerentur ad laborandum in uituperium, & iniuriam festi, uel Dei, non excu-

parentur, quia potius quis mori
tenetur, quam iniuriam Deo fa-
cere. Hoc enim esset sacrilegiū.
Quinto, ex lucro transitorio, ut
in cap. licet. de fe. siue sit pro ca-
piendis piscibus, qui transeunt,
siue pro aliis rebus repente oc-
currentibus, quæ alio tempore
haberi non possent, dummodo
pars lucri, ecclesie, & Christi
pauperibus detur, ut in d. cap. li-
cet. dicitur. Intellige, quādo cau-
sa lucri sit, si autem fiat piscatio
gratia recreandi, non requiritur
licentia. Quod autem de lucri
parte fiat elemosyna, est consi-
lium, non præceptum, ut dicit
Tab. ibi. §. 4. r.

21 Sexto, ex hoc, quod corporale
opus, exercitium est actus spiri-
tualis, nec est opus seruale, neq;
ab ecclesia prohibitū, unde scri-
bere ad addiscendum, docendū,
consilium, uel significandum
alteri, legere theologiam, phi-
losophiam, & alia, quæ non sunt
prohibita, concilia facere, ele-
ctiones, studere, disputare, & re-
liqua, quæ ita mētis opera sunt,
ut non ad exteriorem materiam
perficiendā sint, licita sunt in fe-
sto fieri. Ex hoc excusa piores,
qui ut addiscant figuras ab aliis
tractas pingunt, & puellas, quæ
recamaturas faciunt ut addiscant,
& qui designant in chartis, quæ
postmodum uolūt fabricare, uel
phantasticantur de fiendis.

non reprehensive à superioribus,
ut supra dictum est, excusantur
multi, ut coqui, tabernarii, nau-
te, &c. quia consuetudo potest
facere licitū de illicito, & econ-
tra quo ad tempus, secundum
Caiet. ibi.

22 Quarta regula. Caueas ne iu-
dices opus factum in festo licitū,
uel illicitū, ex eo quod sit, uel nō
sit mercenariū, quia multa ope-
ra possunt fieri in die festo ob
aliquam causam de ante dictis,
quod si ueniale est, potest mer-
cenariū fieri, nec propter hoc
redditur seruile, ut diffusē decla-
rat Caiet. secunda secundū. q. 121.

23 Quinta regula. Licet ad eui-
tandum mortale sufficiat audire
missam, & cauere à seruali ope-
re, tamen qui audit tantum mis-
sam in festo, reliquum autē tem-
pus totum exponit in ludis, ue-
nationibus, & huiusmodi, graui-
ter peccat, secundum Caiet. ibi.
in summa. quia quantū in se est,
festa Christiana ridiculo expo-
nit, quod maximē tangit uiros
graves, maiores, & dominos.

24 Quando transferuntur festa,
ut in dominicis quadragesimæ,
transferuntur quo ad officium
solum, non autem quo ad cessa-
tionem ab operibus seruilibus,
secundum Arc. flor. quia ecclesia
statuit ea obseruanda illa die,
qua occurrunt.

25 Si episcopus excommunicet
omnes laborantes in aliquo fe-
sto, excommunicatio debet in-
telligi in casibus non licitis, & si
exprim

exprimat neque etiam in casibus
licitis, tunc excommunica-
tio est nulla, quia continet into-
lerabilem errorem, ut supra di-
ctum est, Excommunicatio. §. 16.

& est contra ius. de feri. c. si. con-
tra quod præcipere non potest.

26 Tabiena in uer. Charitas. §.
20. dicit, quod quilibet existēs in
mortali, tenetur in die festo sal-
tem semel conteri de peccatis
suis, aliter mortaliter peccat, &
existens in gratia, referre se a-
ctualiter in Deum ex præcepto.
Sic. uerō in uer. dominica. §. 6. 3
tenet contrarium, & rationabi-
lius, ut supra hic est determina-
tum, ideo sic tenendum, ut etiam
tenet Caiet. ibi.

27 Sabbatum non est feriandum,
ne uideamur iudaizare, nisi pro-
pter aliquod festum tunc occur-
rens, ut patet in cap. peruenit. de
confe. d. 3. contra quod quidam
diebus nostris, sub fictione reue-
lationis factæ à beata Maria uir-
gine, efficere uolebant.

FEVDVM.

Feuclū, quia est materia per-
tinentens potius ad forum se-
culare, quam ad cōfessores, præ-
termitto. Si quis tamen uoluerit
de hoc informari, uadat ad ru-
bricas de feudis, uideat summi-
stas in suis locis. An religiosus
succeedat in feudū, uide Odof. in
in auct. ingressi. C. de sa. san. eccl.

FICTIO.

1 **F**ingere aliquid, id est, osten-
dere dicto, uel facto, quod
nō est in rei ueritate, est speciale

peccatū uirtuti ueritatis opposi-
tum, si ex hac intentione fiat, se-
cundum Thom. 4. sen. d. 4. q. 3.
a. 2. quolibet. ad 1. Et potest esse
peccatum mortale secundum in-
tentionē fingentis, & nocumen-
tum, sibi, uel proximo illatum,
sicut de mendacio dicitur. infra,
Simulatio. §. 1.

Fictio in sacramentis peccatū
mortale est, quia sacrilegiū con-
mittitur, cum fiat notabilis iniu-
ria sacramento, ut cum quis fin-
git confiteri, uel consecrare.

Fingere ad aliquid significan-
dum maxime utile animæ, non
est contra ueritatem, & conse-
quenter nec peccatū, sicut quan-
do Christus finxit se lōgius ire,
& ut saepe faciunt predicatores.
infra, Simulatio. §. 1. Non est idē
fictio iuris, & præsumptio, quia
primum, cum ueritate stare non
potest, secundum uerō sic. C. de
rei uxo. ac. l. unica.

FIDEIVSSOR.

1 **F**ideiussor est, qui alienā obli-
gationē in suam fidem reci-
pit principali tamen manente
obligato. Insti. eo. ti. in princip.

Fidem iubere potest quilibet
habēs suorum bonorum liberam
administrationem, unde mulier
non potest pro uiro fidem sube-
re. ff. ad se. consul. uelle. l. 2. in gl.
neque etiā pro altero. l. quanuis.
ff. ad uelle. nisi in sex casibus, qui
ibi ponuntur à Tab. ibi. §. 1.

3 Clericus nullo modo secun-
dum ueriores opinionē potest
pro laico fidem iubere. c. 1. eod.

ut. & n. q. a. te quidem in tex. & in glo. nisi in casu necessitatis, in quo obligaretur subuenire indigenti, eundem. 11. q. 1. Pro ecclesia tamē, uel pro alio clerico potest, ut in c. 1. eo. et. & si fidem iubeat obligatur, e. petenit. eo. 11. tamē de proprio patrimonio, uel redditibus beneficii, quos fecit suos, non autem in præiudicium ecclesiæ, ut limitat Host.

4. Fidem iubere non potest religiosus, in c. pe. eo. titu. etiam si esset Abbas, nisi hoc fiat de licentia abbatis, & assensu maioris partis capituli, ut ibidem. Non enim habet aliquod proprium, de quo possint disponere.

5. Hæres fideiussoris obligatur, sicut & fideiussor. l. potest accipi. ff. de fideiuss. Et quia successores prælati, non est eius hæres, ideo non tenetur. ar. eorum quæ dicuntur secundū Host. supra, quia non in præiudicium ecclesiæ.

6. Socrates promiserat præsentare Titium sub pœna C. ducatorum, postmodum Titius commisit crimen pro quo fuit damnatus ad mortem, uel bannitus, & ipse fugit, si Socrates fuit in dolo, uel lata culpa respectu maleficii postea perpetrati, in conscientia tenebitur damno proximi, secus si non fuit in culpa. Talis casus Bononiæ accidit, & ita fuit conclusum, ut not. Tab. ibi. §. 4. Et est casus in l. sed & si quis rei. ff. si quis cau. in principio.

7. Si reus decapitandus fugiat, qui pro eo fidem iussit, non de-

capitabitur, si non fuit in dolo, sed pecunialiter punietur, secundum Cynum, in l. ad commentariensem. C. de cust. reo. si autem fuit in dolo, punietur pœna arbitria. glo. in cap. cum homo. 23. q. 4. sed si habuerit ex officio custodiam, eadem pœna punietur, si est in dolo, uel si ex eius nimia negligentia fugit, ut in d. Leommentariensem.

8. In causa criminali, in qua pœna corporalis uenit imponenda, nullus potest interponere fideiussorem, secundum Pa. in rub. de fideiuss. & sic intelligitur c. si clericos. de senten. excom. lib. 6. secus quando talis pœna non uenit imponenda. Et est bonum tex. in d. cum homo. & in glo.

Cum plures sunt fideiussores in solidum, si sunt omnes præsentates, & soluendo, & posulentes inter eos debitum diuidi ante litem contestatā, possunt hoc beneficio Adriani posito. C. de con. sti. pecu. l. diui Adriani. uti, nisi illi renunciauerint, secundum Pa. in cap. petenit. eod. titu. ff. eod. l. si dubitet. §. 1. In si. eod. §. si plures.

10. Præsentate debitore principali, & indiffusio, fideiussor non potest conueniri, secundum Pa. in d. cap. petenit. nisi debitor notorie sit non soluendo, uel non possit conueniri antequam præsentate. C. eo. & nisi renouauerit huius beneficio, ut C. de duo. re. si. autem hoc ita.

11. Creditor tenetur cedere fideiussori

hussori actiones suas, quas habet contra eum, pro quo fidem iussit, aliter potest ei denegare solutionem debiti. l. modestissimi. ff. de solu. & l. fideiussoribus. ff. eo. titu.

12. Debitor tenetur fideiussori de omni damno, quod ei euenit ex sua culpa propter fideiussionē. de fo. compe. c. si. & c. 2. & 3. eod. titu. quia officium suum nulli debet esse damnosum. ff. de fur. l. si seruus communis.

13. Si fideiussor soluat creditori usuras sine obligatione, & consensu debitoris, & coactione, non poterit repetere à debitore. Sibi enim imputetur si fecit, quod non debuit facere, secundum Pa. in d. cap. 2. Si autem fideiussor, uel cum iuramento, uel sine, soluere usuras, sciente, & consentiente debitore, in conscientia repetere potest à debitore, siue soluerit coactē, siue spontē, nisi soluerit in fraudem, ut scilicet faueret usurario, & imputetur ipsi debitori, qui sic fidem iubere fecit de usuris, quicquid sit in foro civilis. Debit enim opponere exceptionem, quando cogebatur soluere.

14. Si fideiussor usque ad certum terminum promisit pro debitore, & creditor prolonget terminum debitori absque noua promissione fideiussoris, transactio illo certo termino, fideiussor liberatur, secundum Pa. in c. constitutus. eo. Secus si obligatio absoluta, quia tenebitur etiam pro

rogato termino debiti. ar. in ca. cum dilecti. de do. & l. Celsus. ff. de arbitris.

15. Licitum est fideiussori aliquid moderatum accipere à debitore ultra sortem, ratione periculi, uel laboris, sine nota usuræ, quia hic non est mutuum, non autem ratione facti, scilicet quia fidem iubet, quia tunc esset res iniqua, & multo minus licet, si ad sit fraudis, ut quando conuenit cum creditore, ne credat sine fideiussore, ut ex hoc fidem iubendo lucretur aliquid, quod proculdubio dolum innuit.

16. Fideiussor in tribus casibus potest agere contra debitorem, ut liberet eum ante solutionem, ut elicit glo. ex tex. d. ca. si. eod. titu. ut si diu in debiti solutione steterit. Si debitor bona sua dissipare incipit, si condemnatus super fideiussione fuit, siq. ab initio sic conuentum est.

FIDEI.

1. Fides quomodo sit necessaria ad salutem, & quid explicitē de necessitate sit credendū, supra. Credere. §. 1. & 2.

Nullus potest se excusare si non credit, quia non habet instructorem, quia si faceret quod in se est, Deus, qui non deficit in necessariis, mitteret instructorem aliquem, sed quia non facit quod potest, ideo peccat, & sic, si non credit, imputetur sibi, quia posuit obicem peccando, non faciendo quod facere debuit, secundū Tho. ad Ro. c. 10. l. c. 3. col. 2.

Ad fidem pertinet articuli fidei directe, secundum Tho. secunda secunda. q. 11. a. 1. & omnia, quae sunt in sacra scriptura per accidens, tanquam predicatorum declarativa. ibi. a. 6. ad 1. & omnia, quae sunt in doctrina ecclesiae, ibi. q. 5. quia ecclesia universalis in his, quae sunt fidei, errare non potest, ut dicit Paulus in ca. 1. nobis. de sent. ex. scriptum est enim, Ego rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua. In aliis autem errare potest ecclesia universalis, id est concilium, ut est text. clarus in d. c. 1. nobis, unde dictum Hiero. praetatum fuit sententiae concilii, ut patet in c. 11. q. 1. & ca. placuit. Non autem circa mores bonos potest finaliter errare statuendo, & ordinando decreta, secundum Tho. quod 9. quaest. ultima. Errare etiam potest in particularibus factis hominum, & iudiciis.

Edere symbola fidei contra insurgentes haerese, & determinare dubia in fide, ad Papam pertinet, ut dicit Tho. secunda secunda. q. 1. & Ar. 11. 4. par. tit. 8. quia ipse toti ecclesiae praesit, cuius auctoritate congregatur synodus, & eius sententia firmatur, & sine eo congregari non potest. Tho. in opusculo contra impu. reli.

Errare potest etiam Papa, quia potest effici haereticus, sicut Anastasius, d. 19. cap. Anastasius. Et de facto erravit Nicolaus Papa, in illa constitutione, Exit. de uer. sig. dicens Christum, & apostolos nihil habuisse in comuni, quan-

tum ad dominium. Quae constitutio postmodum fuit reuocata per Ioan. 22. per extravagatam, quae incipit, Quia nonnunquam, & cetera. tamen Papa ut caput ecclesiae, id est, ut utens suorum membrorum auxilio, per consilia, & orationes, & faciendo quod in se est, errare non potest, quia sic sequitur motum spiritus sancti à quo mouetur, qui spiritus sanctus errare non potest, & consequenter ecclesia, quam regit.

Errans in his, quae sunt fidei, etiam subtilitatibus cum pertinacia, mortaliter peccat, & est haereticus, & sic intelligit Spec. in tit. de haere. & c. schisma. 24. q. 1. Si autem errat sine pertinacia, paratus corrigi circa ea, quae non tenetur explicitè credere, non peccat mortaliter, nec est haereticus, & sic intelligit S. Th. secunda secunda. q. 2. a. 6. ad 2.

Fidei confessio cum sit preceptum affirmatiuum, obligat pro loco, & tempore, & non semper. Obligat quando propter eius omissionem debitus Deo honor, uel utilitas proximis impedienda subtraheretur, ut cum quis interrogatus de fide taceret, & propter hoc crederetur, quod ipse non esset Christianus, uel quod fides non esset uera, uel alii à fide auerterentur, secundum Tho. secunda secunda. q. 3. a. 2. in quo casu tenetur quis confiteri, etiam morte imminente.

Si turbat

Si turbatio infidelium oriatur de confessione fidei manifesta, absque aliqua utilitate fidei, uel fidelium, in tali casu fidem publice confiteri non est laudabile, secus quando aliqua speratur utilitas, uel adest necessitas, iuxta illud Matth. 25. Sinite illos (scilicet turbare) quia cæci sunt, & duces caecorum. Facit c. in mandatis. 43. d.

Faciens ex aliquo timore actum significantem distincte infidelitatem, ut immolando idolo, uel portando nestem designatam ad aliquod determinatum signum infidelitatis, & huiusmodi, peccat mortaliter, ut in c. sicut. satis est mori, quam uti idolothuto. Secus quando non determinate signaret infidelitatem, sicut S. Sebastianus ex bono zelo, chlamyde militari utebatur. Concordat Cai. secunda secunda. q. 12. a. 1. ad 2. supra, Apostasia. §. 4. infra, In fidelitas. §. 13. nullo timore etiam cadens in constantem excusatur à confessione fidei modo dicto, nam propter Dei honorem, uitam quilibet tenetur exponere.

F I L I V S.

Filii contra parentes communiter peccant. Primo, per irreuerentiam, quae si notabilis est, peccatum impietatis, & mortale est. Secundo, per inobedientiam, dum continentur obedire in his, in quibus parentibus subiciuntur, ut quo ad domesticam gubernationem, & morum instructionem, & si de re importanti sit,

mortaliter peccant. Tercio, omitendo subuenire parentibus in necessitatis articulo, si possunt, tunc enim mortaliter & impii agunt. Hæc secundum Cai. ibi. in summa. Peccant quando parentes propter paupertatem, uel huiusmodi, pro parentibus non recognoscunt.

Filiorum quidam, secundum Paulum in c. tanta, qui si sunt legitimi tantum, ut adoptiui, & arrogati, quidam legitimi & naturales, ut nati ex legitimo, uel putato legitimo matrimonio, quidam spirituales & legitimi, qui scilicet suscipiuntur de baptismo, uel chrismate, quidam sunt naturales tantum, ut nati ex concubina retenta in domo, loco uxoris, & hi secundum legem non dicuntur spurii. Quidam dicuntur spurii, qui scilicet aliter ex damno concubitu nascuntur.

Primi, scilicet adoptiui filii, si emancipentur à patre legitimo, id est, adoptante legitime, in nullo ipsi patri succedunt, sed si non sunt emancipati, succedunt unà cum aliis legitimis, & naturalibus. ff. de adop. l. si pater, supra, Adoptio. §. 2. 11.

Secundi autem, scilicet filii legitimi, & naturales parentibus succedunt ab intestato, & ipsi praefertur, & c. authen. de haere. quæ ab intest. defe.

Tercii scilicet spirituales, & legitimi, in nihilo parentibus spiritualibus succedunt, cum hoc nullo iure sit cautum, nec sit in usu.

B 5 Quarti

- 6 Quartus, scilicet filii naturales tantum, succedunt patri ab intestato in duobus uocis totius hereditatis, id est, in sexta parte, ex quibus matri medietas debetur, dummodo non constent filii legitimi, & authen. licet patri. C. de na. libe. Si autem filii legitimi existant, quid possit eis relinqui, uide C. de na. libe. l. matre.
- 7 Quintus, scilicet filii spurii nati ex coitu damnato, lege civili in nihilo patri succedunt, & secundum leges civiles eis denegantur alimenta, non autem de iure canonico, supra, Alimentum. §. 6. Not. secundum Azo. quia ratio par est filiorum ad patres, & patrum ad filios, & eadem pietas, quod quando, & in quantum filii naturales parentibus succedunt, ita & in tantum, & toties parentes naturales filius debent succedere.
- 8 Spurius potest aliquid relinqui a patre propter alimenta, & dotem, secundum Pa. supra.
- 9 Filii nati ex concubina etiam illustri, succedunt matri pariter cum legitimis. Insti. de success. cogn. & l. si qua illustri. C. ad Orphi. Si uero non sunt nati ex concubina, sed uulgo quæritur, & non ex damnato coitu, succedunt matri cum aliis legitimis, nisi mater sit illustris, ut in d. l. si qua illustri. Si autem sunt nati ex coitu damnato, in nihilo succedunt etiam matri. Authen. ex complexu. C. de inces. nup. &

idem dic e converso, quod parentes non succedunt filio e casu, quo filii non succedunt parentibus, secundum Bar. in l. si gener. ff. de his quib. ut indi. & Pa. in d. c. tanta.

10 Parentes non possunt relinquere heredes filios spurios, secundum glo. in c. per venerabilem, qui filii sunt legi. extranei tamen possunt eos instituere, secundum Pa. in c. cum haberet, de eo qui du. in ma. quam pol. per adul. quia non prohibentur nisi parentes, ut no. glo. authen. quibus mo. natu. effi. sui. Omnia namque quæ prohibita non sunt expressse, licent.

11 Filius naturalis tantum, siue ex concubina, siue ex alia genitus, si tempore quo fuit genitus, inter parentes poterat esse matrimonium absque omni impedimento, etiam non reuocabili, si ne dispensatione ecclesie, per sequens matrimonium erit legitimus, secundum Pa. in d. c. tanta. Imo etiam si tempore generationis non potuit esse matrimonium, propter aliquod impedimentum, quo tempore natiuitatis fuerat sublatum, ut in cap. caue. x. §. 1. Nec requiritur instrumentum dotale, ut uidetur in uocere text. Insti. de nup. §. aliquando, & per d. cap. tanta, & sic practicatur. nec obstat si tempore intermedio cum alia matrimonium contraheret, ut no. ibi. Pa. Et non repellitur ab hereditate, per c. causam. eod. titu. & est legiti

legitimus quo ad omnia, secundum glo. in d. c. tanta. Et succedit etiam in feudum, secundum Pa. in d. glo. 1. non autem sic de legitimis per rescriptum, ut in c. per naturales. in l. fen. titu. si de feud. sue. contro. quod & Pa. placet.

12 Si filius naturalis tantum nascatur, & antequam per sequens matrimonium legitimetur, nascatur legitimus, & naturalis, & in hereditate non succedat nisi primus, secundum lo. An. succedat legitime natus, quia antequam alius fuisset legitimatus, iam erat acquisitus ius legitime nato, qui quauis sit secundus, quo ad natiuitatem, est tamen primus quo ad legitimationem.

13 Si quis ignoranter cum coniugata matrimonio contraxit, filii nati erunt legitimi, ut in c. ex timore. qui si. sint le. Secus si non interuenit matrimonium, quia in primo casu dabat operam rei licite, non autem in secundo, etiam quod postmodum sequatur matrimonium inter eos, quia tempore quo nati sunt, non potuit esse coniugium inter eos.

14 Nati ex matrimonio clandestino, nullo existente impedimento, post approbationem erunt legitimi. Probatur in c. 2. de clā. despon. Aliqui tenent, quod etiam sunt legitimi, existente impedimento, post publicationem reuocato impedimento, quia tempore intermedio probatum est filios esse legitimos. Vide tamen c. si. de clā. despon. §. si quis.

quia uidetur ibi text. expressus. Hoc tenent Ioan. An. & Butrius. Sil. ibi. §. 8.

15 Natus de sponsa de futuro, nullo existente impedimento, est legitimus, secundum Pa. in c. per tuas, qui si. sint le. aliter si sit impedimentum. Intellige post publicationem. Vide Sil. uer. legitimus. in prin. & uer. filius. §. 8.

16 Filius qui communiter reputatur legitimus, an teneatur credere matri dicenti illū esse spurium, ut cedat hereditati? supra, Adulterium. §. 9.

17 Si parentes nominent aliquem, & tradant ut filium, etiam quod natus sit extra domum, humiliter de nominatio, & traditio, constituit eum in possessionem filiationis, secundum Pa. in d. c. per tuas, & probat filiationem, imo sola fama, secundum But. in c. transmissa, qui si. sint le. si nihil probetur in contrarium, sufficit ad probandum filiationem.

18 Si probetur matrē Titii commisisse adulterū tempore quo Titius est generatus, non propter hoc Titius reputabitur illegitimus, si maritus eius secum habitabat, secundum Pa. in d. c. per tuas, & c. transmissa, quia cum possit esse legitimus, debemus favore filii præsumere, quod sit filius mariti, si cui si erat absens tanto tempore, quod non potuisset generare. Idē dic de filio concubine in domo retentæ, quia præsumitur filius concubinarum, secundum glo. in ca. Michael. de si. presby. nisi contra

- contrariū sufficienter probetur.
 19 Filius & filia possunt nubere sine licentia patris, quantum non deceat, secundum Tho. 4. sen. d. 29. a. 4. & secunda secundae. quæst. 104. a. 5. supra. Dos. §. 6.
 20 Filius familiaris uiuente matre emancipatus, acquirit usum fructum in maternis bonis pro media parte, si est unus filius, & pater pro alia, post mortem matris. C. de bon. mater. l. si uiua mater. Idem die de nepotibus, & pronepotibus. Idem die etiā si sunt plures filii, quia pro medietate simul cum patre; sed non emancipatoris usus fructus apud patrem remanebit, ut in dicta l. si uiua. & hoc non habet locum in bonis aduentitiis, secundum gloss. in d. l. si uiua. sed materis tantum.
 21 Quomodo filius possit agere contra patrem, uide Pan. in cap. non est. de spon. & glo. in c. queritur. 2. quæst. 7. cōcluditur, quod sic, ratione peccati, aliis non est admittendus.
 22 Filii tenentur parentes amare, non solum corde, sed etiam signo extrinseco: nec à mortali excusantur, qui nunquam parentibus signum amoris ostendunt, sed semper dure loquuntur, & uidentur eos odire, quia dicit Hiero. li. de honore parentum. Redde amoris uicem. Nam sic agendo, contristant parentes, quod est contra charitatem, & pietatem.
 23 Si filius de uoluntate patris ta-

cita, uel expressa incipiat studere, cogetur pater etiam uolens subuenire in necessariis ad studium, secundum gloss. C. ad Maced. l. Macedoniani. nisi ingenui obtusitas obster, secundum Bal. ibi. Secus si expressè cum causa rationabili prohibuisset.

- 24 Berta hodie remansit uidua, uiro eius interfecto, altera die accepit matitum, & tempore nouem mensium, uel circa, peperit filium, queritur cui succedet, uel primo marito, uel secundo, cum æqualiter utriusque esse possit. Ego dicerem cum Iaco. de bel. quod succedet illi, cui magis assimilatur, quia ut in pluribus, filii parentibus assimulantur, & sic per bonas coniecturas proceditur. Si uero nullo probabili modo in notitiam ueritatis ueniri potest, erit eius, in cuius domo natus est. uel fortè posset dici, quod hereditas utraque æqualiter pertinebit, ad arbitriū principis, cum non appareat cui magis succedere debeat. Barto. autem reprobat responsionem de assimilatione: dicerem tamen quod ex omnibus coniecturis simul iudicis iudicandum esset. Si. ibi. §. 17.

FORNICATIO.

Fornicatio tripliciter capit. Vno modo pro omni peccato, secundum Tho. secundae secundae. quæst. 151. a. 2. Alio modo spiritualiter pro idololatria. Iere. 5. Tu autem fornicata es, &c. Tertio, pro omni illicito coitu.

coitu. c. meretrices. 31. q. 4. Proprie tamē accipitur ut distinguitur contra alias species luxurie, & est concubitus naturalis soluti cum soluta omni uinculo, etiam ordinis, & uoti, & est peccatum mortale, quia separat à regno Dei, ut dicitur Galat. 5. Est tamen minus aliis speciebus luxurie. Quia minus de inordinato, & innaturali habet.
 2 Nullus fornicatio excusari potest ex ignorantia, cum hoc sit contra ius naturale, cuius ignorantia neminem excusat. 1. quæst. 4. per totum. & toties quoties quis ad meretricem accedit, peccat mortaliter. Similiter inducens aliquē ad hoc, mortaliter agit, infra. Luxuria. §. 1. de clerico fornicato. supra. Clericus. §. 12. 13. Quomodo filii ex fornicatione nati legitimetur per sequēs matrimonium, supra. Filius. §. 11.

FORVS.

Forus masculini generis, locus est ubi iudicium exercetur. c. forus. de reg. iur. & sic communiter in iure capitur. Quando uero est generis neutri, ut forum, signat territorium iudicis, ubi habet potestatem in sceleros. l. pupillus. §. territorium. ff. eo. Quandoque notat locum nundinarum, secundum Panorm. in cap. forus. Unde dicitur forū rerum uenialium.
 2 Forū sortitur regulariter quis secundum gloss. in c. 1. 3. q. 6. uel per contractum. ff. de iudi. l. heres. uel propter crimen, in d. c. 1. uel quia

reus, quia actor debet sequi forum rei. c. neminē. 3. q. 6. uel propter rem. c. sanē. de fo. comp. uel propter religionem, ut causa iuris patronatus, & decimarum. ca. quanto. de iud. uel propter iurū, quia uxor forum uiri sequitur. l. pen. ff. de iur. omniū iud. & propter multa alia. Vide. 3. q. 6. & de fo. compe. ibi sunt multa cap. ad hoc. Unde uersus. Contra ius, crimen, reus, & res, religioque, Vir, ratio similis, uel prouocat, atque recusat.

FRAVS.

Fraus ad modū mēdaciū peccatum dicitur, quia si sit perniciofa in damnum proximi notabile, est mortalis. Secus si circa minimū, aut sit iocosa uel officiosa, uel prater intentionē, tunc in his est uenialis. Cum tamē aduerit, tenetur damnum rescire, & remediū apponere, si potest, siue propria, ne de eo, tanquam de dolo, scandalizetur. Aliter grauius peccaret præbēdo scandalum materiam proximo.

1 Fraus & dolus nemini debent patrocinari, in cap. ex timore. de rescript.
 2 Fraus cōmissa in legem, ut de persona ad personam, de una re ad aliā, de uno contractu ad aliū, & huiusmodi, non est sine peccato, quia præuicatur lex. Facit non in c. intelligentia. de uer. sig. & c. quanto. de priui.
 3 Fraus fieri non dicitur sciēti, & cōsentiēti. l. nemo. ff. de re. iur. supra. Dolus, uide aliquod de hac materia

materia, quia parum differunt. Nam fraus principaliter in factus est dolus in verbis.

FRIGIDVS.

Frigiditas quomodo impediat matrimonium, vide infra. Matrimonium. §. 47. 48. siue sit secundum temporis conditionem, ut in sene, siue secundum materiam complexionem.

FRUCTVS.

Fructus in corporalibus, de quo loquuntur canonistae, quidam secundum Bar. in l. ex diuerso. C. de rei uis. sunt naturales, ut mices, pira, &c. alii sunt partim naturales, partim industriales, ut lana, segetes, &c. alii dicuntur industriales, ut qui acquiruntur ex negotiatione, uel artificio. alii uero, qui non proueniunt ex re, dicuntur civiles, ut est pensio domus, uel huiusmodi. l. si naues. ff. de rei uis. Et horum quidam sunt honeste percepti, quidam inhoneste, ut si locauit domum meretrici, uel publico usurario ad talia officia exercenda. l. ancillariu. ff. de depo. her.

2 Fructus percepti bona fide, ut colligitur ex c. grauis. de re. spo. siue naturales, siue industriales, siue cum titulo, siue sine titulo, in conscientia debent restitui, si extant. Si autem quis eos consumpsit, tenetur restituere tantum, in quantum locupletior factus est; ut puta, quia in eam rem expendit, in qua oportuisset expendere tantum de suo, uel aliqua emit, ex quibus patrimonium suum ampliauit, tamen de fructibus indu-

strialibus rei lucrosa dimittit, quantum industria sua existimanda est in dicto negotio exercitata, in utilitatem seu augmentum dictorum fructuum accipiendorum: quia nemo suis supendiis militat. Si uero non est factus locupletior, de rebus consumptis non tenetur. l. utrum. ff. de pe. har. De lucro facto ex re non lucrosa, ut ex pecunia, non tenetur, nisi de interesse expresso, & non de possibili.

Fructus dicuntur, qui deductis expensis factis colligendorum, congregandorum, & conseruandorum fructuum gratia, supersunt, tam in bonis, quam in malis fidei possessoribus. l. si te. §. fructus. ff. de pet. her. Quanto temporis possessor bonae fidei possit usucapere dictos fructus, uide Sil. ibi. §. 1.

FUGERE.

Fugere sine peccato potest, qui iuste quiritur, ut capiat, siue data sit contra eum sententia, siue non, dummodo non interueniat uolentia contra officiales, qui uellent eum capere, quia ipsi habent iustum bellum contra eum. c. resistit. 11. q. 3. & ex parte fugientis est iniustum, ideo mortaliter peccaret. Et idem est de auxiliantibus.

Fugere licet in carcerato iniuste, ut pater. Si uero iuste detinetur, & non propter mortem, uel membri abscissionem inferendam, sed propter aliud, puta ad punitionem, non licet fugere. Facit quod not.

no. gl. in caus. gentiu. d. 1. Si propter mortem, uel abscissionem, potest fugere, siue peccatum sit publicum, siue non, siue sententia sit lata, siue non, secundum Tho. secunda secunda. q. 59. a. 4. sine tamen aliquis offensa, & sine fractione carceris, uel uinculorum, secundum Henr. de gan. quol. 9. Si tamen relinquitur sine uinculis, & clausura, potest fugere, etiam quod iudex praecipisset ne fugeret. Idem dicas de auxiliantibus, qui sine uolentia, & scandalo possunt auxiliari.

3 Nota tamen, quod licet dānatus ad mortem possit fugere, ut dictum est, non tamen ad hoc tenetur, sed potest patenter mori, supra. Accusatio. §. 17. 21. carcer. §. 3. Caie. tamen dicit quod potest carcerem frangere, carcer. §. 3. 4. Quomodo episcopus non potest fugere, supra. Episcopus. §. 4. 5. Sil. ibi circa si uidetur tenere, quod non possit uincula frangere, nec teneatur fugere, quod supra ex ratione Caie. improbatum est.

FVNERALIA, supra. Exo. 3. quia per totum.

FVRIOSVS.

Furiosus non potest profiteri, nec obligare se Deo, uel hominibus, quia haec sana mentem requirit, quam ipse non habet, secundum Pan. in c. sicut tenor. de reg. 1. no. Nec eius testamentum ualeat, neque si daret omnia bona pro anima sua. Facit c. h. de iur. ab inte. Neque quod facit,

imputatur sibi ad poenā, uel culpam. ar. in cle. unica. de homi. An autem possit baptizari, communicari, ordinari, supra, in locis suis, &c. Furiosus non facere, sed pati iniuriā potest. ff. de iniur. l. illud relatum. 15. q. 1. c. illud.

FVRTVM.

Furtum, quod secundum Tho. secunda secunda. q. 66. a. 3. dicitur occulte acceptatio rei alienae, inuito domino, ex suo genere peccatum mortale est, quia contra iustitiam, & proximi bonum fit. Si autem esset pro re modica, uel in primo moto, esset ueniale, nisi furando modicum habere uoluntate furandi multum: quia tunc ex animo damnificandi proximum notabiliter, mortaliter peccaret.

2 Si quis re accipiat ab aliquo domino, qui tamen dominus uult ipsum habere rem illam, sed non occulte, ut patet erga filios talis occulte accipiens, non peccat mortaliter, quia non sit inuito domino, licet non uellet eum habere illo modo. Talis enim modus accipiendi, ad mortale non trahit.

3 Si quis accipit alienum inuito domino, tamen uidente, & tacente, uel dissimulante, uel pro uerecundia, uel timore, furtum committit, perinde enim est, ac si contra diceret, ff. de fur. l. pen. secus cessante timore, uel uerecundia, quia uidetur consentire. ar. cap. error. 83. d.

4 Si quis rem propriam, alteri tamen pignoratam, occulte furipit, inuito domino custodiente,

re, furtum committit, secundum Caie. ibi. debet enim iuris ordinem seruare. Res enim aliena est quo ad custodiam, licet non quo ad dominium.

Qui rem suam habere non potest aliter, nisi furtim accipiat, remoto scandali periculo, sine peccato potest accipere. Non enim tunc ius sibi dicit, sed ius naturale exequitur, ex quo ius civile ei impeditur. Tenebitur postmodum facere, ut is, qui rem suam iniuste detinebat, sciat se non amplius teneri ad restitutionem, si bono modo fieri potest, ne ipse, uel eius heres, si uelent restituere, damnum incurrent restituendo, quod contra iustitiam esset.

Inuenta accipi possunt cum intentione reddendi: quod si certus eorum dominus, facta diligenti inquisitione inuenitur, illi restituenda sunt, alioquin furtum committitur, secundum Pan. cap. ex lictis. de fur. Si autem inueniri non potest, reddatur in bonis spiritualibus, secundum Caie. ibi. ex quo in temporalibus reddi non potest. Si autem carent domino, quia habentur pro derelictis, ut lapides pretiosi inuenti in litore maris, tunc sunt inuentoris. De thesauris tamen seruanda est iuris dispositio, ubi disponit de hoc, infra, Inuenta. §. 1. Qui inuenta non denuntiat, in suspicionem cadit, ut dicit Pan. in d. c. ex lictis.

Bona naufragantium inuenta

debent restitui, non obstantibus aliquibus legibus in contrarium, quae si sint, non leges sunt, sed corruptiones, & tyrannides, ut dicit Caie. ibi. nec tales a rapina excusantur, ut patet in ca. excommunicationi. de rapt. & sunt excommunicati. Excommunicatio 78. infra, Inuenta. §. 3. nisi haberentur pro derelictis, tunc essent capientium, nec alicui fieret iniuria.

De poena furum, uide Pan. in ca. fin. eod. Transgo, quia ad confessorium non attinet, sed ad indicem secularem. Sed de iure canonico, clericus committens furtum, debet deponi, & in carcere detruhi, ad agendam poenitentiam, ut in c. cum non ab homine, de iud. & c. tux. de poen.

Patens extrema necessitate, & non ualens sibi aliter providere, si accipit rem alienam, palam, uel occulte, ut subueniat tali necessitati, non peccat, quia cum tunc omnia sint communia, non alienum, sed suum accipit: & non solum ut subueniat sibi potest accipere in tali casu, sed etiam proximo, cum aliter subuenire non potest, secundum Thom. supra. a. 7. & Pan. in c. quoniam, de sumo. Si autem non sit extrema talis necessitas, accipiens alienum, peccat quidem, sed non tantum. Nec sequitur ex hoc, quod propter necessitatem possit quis unum peccatum mortale committere.

Accipiens alienum in extrema necessitate, si uenerit ad pinguiorem

guiorem fortunam, non tenebitur restituere, quia non alienum proprie accepit, sed quod iure naturae sibi debebatur, & maxime si res est consumpta, per not. in cap. suggestum. de deci. Consentit Seco. in 4. sent. & est communis opinio. Neque etiam tenebitur restituere, qui in magna necessitate accipit, in qua alius tenebatur subuenire. Quod si non tenebatur, uel restituere tenebitur, uel ieiunare tribus hebdomadibus, cap. si quis. de furt. Intellige tamen, nisi is, a quo accipit, esset in aequali necessitate, a quo auferri non licet, & ablatum restitutioni est obnoxium: quia in pari causa, potior debet esse conditio possidentis, l. si ob turpem. §. potro. ff. de condi. ob turpem cau.

Not. secundum Pan. ibi, supra, 13 quod paupertas non ita excusat adulterium, uel alia peccata, quae de se mala sunt, sicut excusat ab acceptatione, quia accipere modo praedicto, non est furtum, quia alienum non accipitur. Similiter accipere ab usurario, ut restituatur proprio domino, quod ipse facere tenebatur, uel a diuite auiaro, ut det pauperi, quod ipse tenebatur facere, non est peccatum, si sine scandalo fiat bono modo, quia tunc geritur negotium usurarii, & diuitis. ar. l. bona fides. ff. depo. Deberet enim hoc ratum habere secundum rectam rationem.

Furans Christianos detentos a

paganis, ut eos liberet tempore belli, secundum Arch. flor. 1. par. tit. 1. cap. 15. §. 1. in nullo tenetur, tempore uero treuga, tenetur pagano restituere non hominem, propter periculum animae, sed estimationem. Idem de aliis male ablati, in ca. noli. ar. 13. quest. 1. nisi paganus Christianum compulisset ad aliquod mortale, quia tunc est factus penitus liber. Quidam tamen dicunt, quod semper possit liberari, quia semper iniuste detinentur, sed primum dictum fundat se super treuga, & fide data, quae etiam hosti est seruanda, ut in d. c. noli. secus si non fuisset data fides, & consequenter peccat, & non uidetur teneri ad restitutionem, nisi forte in quantum in treuga est conuentum, quae uiolari non debuit.

Mulier habens uirum prodigum, uel luforē, si abscondit de bonis uiri contra eius prohibitionem, ut provideat tempore necessitatis domui, non committit furtum, nec tenetur in hoc ei obedire, quia esset quasi dare gladium furioso, imò bene facit, negotium enim mariti prudenter agit.

Si religiosus, uxor, filius familiaris, rem aliquam furati sunt, possunt contra uoluntatem superiorum illam restituere, si res extat. C. de fur. l. in civile rem, nisi maius scandalum immineret. Si uero non extat, sed ipsa res, uel pretium est uersum in utilitate domini, etiam si filius se uestiuit de cetero, ad quod pater tenebatur,

C debet

debet de bonis illius tantū restituere, etiam ipso contradicente. Si uero expedit inutiliter in aliquibus, ad quā superior non tenebatur, ut in uanitatibus, contra eius uoluntatem non potest restituere, sed si de proprio habet, restituat, aliter restituendo furtum contra superiorē committeret. An fur possit repetere expensas factas in re furata, supra, Expensæ §. 4. Poena furis in legibus taxata, in conscientia soluenda non est. Sat est enim restitutio cum poenitentia, & damno, nisi per sententiam sit damnatus.

25 Si excommunicantur, qui acceperunt tale quid Ciceronis, nisi restituant, & sub poena excommunicationis, qui sciunt reuelent, nūquid Petrus, qui accepit illud sub titulo recompensationis, uel quia erat in necessitate extrema, tenetur restituere, & qui sciunt reuelare? Respondetur, quod si per uerba generalia fiat hæc excommunicatio, non tenetur, quia alienū non habet: si autem apponitur etiā sub titulo recompensationis, tunc uel Petrus timet reuelādo cogi ad restituendum, & sic non tenetur, quia sic excommunicatio contineret intolerabilem errorem: si autem non timet, debet reuelare secretū tanquam patri, quia sic non habet errorem intolerabilem: quia in tali casu non intendit nisi scire, De scientibus, uide supra, Excommunicatio §. 31. 32. & infra Inquisitio §. 10. Aliqui tamē ali-

ter dicunt, sed hanc determinationem sequere tu.

15 Conscientia furto, sine cuius consensu furtū non fuisset commissum, non solum mortaliter peccat, sed tenetur ad restitutionē, si alii non restituant. Secus si sine eius consensu furtū commissum fuisset, quia licet mortaliter peccauerit consentiendo, non tamē tenetur restitutioni, secundū Ric. 4. sen. d. 15. & sic intelligitur. cap. notum. 2. q. 1. Qui uero non consensit, tamen habet ratum, & ex hoc non fit restitutio, ultra mortale tenetur restitutioni, quia licet non fuerit furti causa, est tamen causa non restitutionis. Idem dic, quādo res non fuisset furata, nisi præsumpsisset fur talem habere ratum, si tamen ratū non habet, non credo teneri, sed furi imputetur tantum.

17 Pares suspendendi, si eos poenitet, possunt recipere ecclesiastica sacramenta, & humari in loco sacro, quia hoc in iure non prohibetur. Si tamen in aliquo loco specialiter hoc esset prohibitū, de licetia principis potest fieri supra, Duellum §. 6. De materia furti, uide multa in uer. restitutio, per totū. An utens reposita committat furtum, supra, Depositum §. 10. Non licet furari pro facienda elemosyna. c. forte aliquis. 14. q. 1. nisi in extrema necessitate, ut supra §. 9.

GABELLA.

Gabella, pedagium, guidagiū, uectigal, talia, collecta, pensio,

pensio, census, præstantia, impositio, duana, angaria, & perangaria, exactionem publicam important: aliquādo iustam, aliquādo non, licet differant inter se. De his distincte uide Sil. uer. Gabella. i. in princ.

2 Gabella, quæ & uectigal dicitur, id est, exactio pro rebus, quæ uehūt de loco ad locum, multipliciter iniqua est, secundum Caiet. uer. uectigal. Primo, si imponitur à non habentibus potestatem, ut à tyrannis. Secundo, quando plus grauat minus grauandos, & non seruant æqualitatem proportionis: & hæc apparet, quando exigitur pro his, quæ ad usum proprium uehuntur, ideo tales sunt iniquæ, & exigentes uectigalia tam pro his, quæ ad usum proprium, quàm pro seminibus deferuntur, & ad fiscum, poena capitis puniri debent. C. de uectigali. l. uniuersi. & ad horum solutionem nullus tenetur.

3 Sunt iniqua, quando non exiguntur pro utilitate publica, sed pro bono proprio principis sunt imposita, & consequenter non obligant ad solutionem, in conscientia.

4 Quarto, sunt iniqua, quando imposita fuerunt pro aliqua necessitate, ut pro muris reparandis, & cessante tali causa adhuc exiguntur, quia princeps iustitiam, uel si pro aliquo fiendo, & illud non fit. Sunt enim manifestæ, & uolentæ rapinæ, nec in

conscientia obligant non soluentes.

Quinto, si imponatur tam super aliis, quàm super his, quæ uehuntur negotiationis causa, ex l. omnium. C. de uectig. reputantur iniqua uectigalia ipso iure.

Gabellas, quæ iuste sunt ex omni parte, fraudare, ex genere suo mortale est, quia reipub. nocumentum infertur, & non tantum ex inobedientia, uel ex poena apposta contra transgressores. Neque defraudantes huiusmodi quando iusta sunt excusantur à peccato, propter poenam appositam, neque propter hoc, quod ementes gabellas sciunt, quod multi fraudant, ideo uilius emunt, quia neque iudas, excusatur à furto, licet Christus sciret. Et licet fiant multe fraudes, tamen dicitur, Vae autem homini, per quem scandalum uenit. Propterea tales tenentur restitutioni, & si nolunt restituere, non absoluantur.

Vegetigalia, salinaria, pedagia, & huiusmodi, institui non possunt, nisi ab Imperatore, rege, concilio, Papa etiam solo, antiqua consuetudine, cuius principii non extat memoria. capitu super quibusdam, de uerbis significat à ciuitate etiam habente merum, & mixtum imperium, non recognoscente superiorem aliquem in temporalibus, quia eadem ratio uidetur de istis, & de regibus.

Imponentes noua pedagia, uel

augentes aliqua sine legitima autoritate, mortaliter peccant peccato rapinae, & sunt excommunicati quo ad nona imponentes, non autem quo ad augentes. Excommunicatio 11.

9 Exigentes gabellas, seu uestigalia iniusta manifeste, mortaliter peccant, etiam si ex obedientia hoc faciant. Si autem dubium sit an sint iniusta, excusantur exigentes ex obedientia, non autem alii, quia exponunt se periculo, secundum Caie. ubi supra. Quomodo sunt excommunicati, supra. Excommunicatio 11. contra exigentes iniusta pedagia.

10 Gabellae huiusmodi a clericis, & personis ecclesiasticis de rebus, quas non negotiationis causa deferunt, non possunt exigi. capit. quanquam. de cen. lib. 6. & contra exigentes est lata excommunicatio. supra. Excommunicatio 11. & communis est interdicta, uide ibi. Et dicit Caiet. ibi. supra, quod tot requiruntur ad hoc, quod gabellae, seu uestigalia sint iusta, quod uix ulla iusta sunt, & propter hoc dicitur, in d. cap. quanquam, quod dictae exactiones merito sunt damnatae, quia iniuste.

11 Sunt etiam iniuste, quando exigunt sub nomine collectarum, ut excusationem habeant. non enim iustum est pro rebus, quae ad usum uehuntur, collectam accipere. Si tamen communis aliqua, pro pace, & quiete suorum civium, collectam suis ciui-

bus, uel hominibus (non autem forensibus) imponit, seruata iustitia distributiva, potest tolerari. Ex quo ipsi sic uolunt, nulli sit iniuria. Et collectae à solis subiectis exigere debet gabellae autem, & uestigalia ab omnibus transcurrentibus per portam, uel passum. Vnde aliquando licet accipere gabellam, & non collectam. Et in impositione collectarum ad hoc quod iustae sint, & durent, debent adesse causae supra dictae, ex parte finis, & usus: & sine illis non sunt iustae, nec obligant in foro conscientiae. ex Caiet. supra.

12 Causa iusta ponendi huiusmodi grauamina, sunt publicae necessitates, quas Bartol. in leg. uniuersis. C. de uestiga. nominat stipendia, pontes, publicas domos, defensiones stratarum publicarum contra praedones, uel piratas in mari, uel fidei, uel patriae, contra infideles, & haereticos, & similia. Facit. capit. si quis Romipetas. 2. 4. questione tertia. quae tamen onera debent esse moderata. Contra quod communiter hodie fit in Italia, cum ferè omnia sine moderamine, aut iniuste exigantur.

13 Qui homines conducunt per uias, locantes operas suas, de suo guidagio possunt mercedem accipere, & exigere, secundum Pa. in d. cap. super quibusdam. non autem qui tenentur ad hoc, ut domini terrarum, qui tenentur territorium securum tenere, & cum non

non faciunt iniuste impositiones recipiunt.

14 Licite huiusmodi gabellae, pedagia, &c. iuste imposita, possunt, & debent solui, si fiat id propter quod sunt posita, secus si non fiat, secundum Thom. secund. li. de re. princ. Et dicuntur immoderata, quando soluitur ultra tertiam octauae partis, secundum Bal. C. de iur. anul. aur. l. 2. & qui huiusmodi iniusta non soluunt, non peccant in conscientia.

15 Fraudantes iustas gabellas peccant, ut dictum est, & licet teneantur restituere quod fraudarunt, non tamen tenentur soluere penam, nisi postquam fuerint condemnati. infra. pen. §. 1.

16 Exigentes huiusmodi gabellas, &c. uel exigere facientes, tenentur de furtis, quae ex eorum incuria sunt in territoriis suis, dum non faciunt quae facere tenentur. ca. dominus. 13. questione secunda. aut tenentur malefactorem exhibere. l. ne quid. ff. de incen. rui. naufr.

17 An conducere gabellas, & huiusmodi propter guerras superuenientes remissionem mereatur accipere, uide Sil. gabella. 3. §. 13. infra. Locatio. §. 16.

18 Quando gabellae sunt dubiae an sint iustae, sicut communiter hodie sunt, ut diximus, confessorum non debent cogere confidentes ad restitutionem, quia exponerent se periculo furtipendi à penitente, quod suum est.

19 Angaria, & peragaria sunt iniuste

impositae compulsionibus, siue coactionibus secundum omnes, siue sint obsequia personalia, siue personalia, & realia, ut quis propriis expensis laboret. de immu. eccl. cap. non munus.

10 Munera dicuntur, quae necessarii subimus, lege, uel imperio. l. munus. ff. de uerborum significationibus. quae aliquando labore tantum corporali explicantur, aliquando sumptibus propriis, aliquando utroque modo si mul. ff. de mu. & hono. l. si. §. patrimoniorum. Aduertere debent, qui collectas, & huiusmodi onera imponunt, ut pro necessitate faciant, & iustitiae distributivae seruetur proportio.

GENERALIS
CLAUSULA.

Generalis clausula continet omnia, nisi testatoris intentio contraria appareat. ff. de pen. legat. l. qui penum. Nec uidetur generaliter quis concedere, quod specialiter non est concessurus. C. quae res pign. ob. poss. l. 1. in glo. Et generali per speciale derogatur. de reit. c. pastoralis.

In generali mandato multa sunt, quae non intelliguntur, nisi exprimentur. capit. 1. 11. gloss. de offic. leg. fit in generali locutione persona loquens intelligitur excepta. cap. petitio. in gloss. de iureiur. uide aliquid in uer. Vicarius. §. 8. & 9. Si promitto dare Titio aliquid contra uelle omnium hominum, non intelligitur contra uelle meum.

GLORIA.

1 **G**loriam humanam appetere non est ex se malum, si cut neque appetere diuitias, & alia bona, si rationabiliter appetantur, secundum Tho. secunda secunda. q. 13. sed vanam appetere gloriam, peccatum est, ut quando appetitur gloria, & honor, de eo quod non habetur, vel de eo, de quo non est glorificatio, ut de malo, vel de eo, quod quis à deo habet ac si à se haberet, vel quando non refertur ad debitum finem, vel in deum, aut in proximum, secundum eundem. Non tamen semper est mortale, sed tantum quando charitati repugnat, ut quando quis gloria de aliquo mortali peccato, cum præfert opinionem suam, vel aliorum hominum sacræ scripturæ, ut appareat, & huiusmodi, cum in illam ultimum finem ponit, & hoc est quando propter gloriam mundi dimittit id, ad quod tenetur ex præcepto dei, vel superioris, vel contra tale præceptum facit, sicut cum mulier ne infamet, consentit adulterio, ut de Lucretia dicitur, ex Th. supra. 2. 3. & c. in summa. ibi. Si uero ordinat, & ad debitum finem gloriæ appetatur, actus uirtutis erit.

2 Vana gloria secundum quod importat appetitum excellentiæ inordinatum, ponitur à Greg. li. 31. mortuium capitale, cuius filie sunt, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentio, per-

tinatia, discordia, & non ita præsumptio. Has declarat Tho. secunda secunda. si supra. in Di. tur enim hæc uita filia inanis gloriæ, quia apta sunt ordinari ad eundem finem, qui est manifestatio propriæ excellentiæ.

GRATIA.

Bannitus propter delictum, si à domino recipiatur ad gratiam, non propter hoc ad omnia restituitur, secundum Saly. & Cy. in l. 1. §. si. ff. de quæstio. contra Baito. sed remittitur culpa, & restituitur fauores, quando ad plenitudinem gratiæ recipiuntur, secundum Balbi.

Habens legitime de bonis aliquis damnatus propter eius crimen, & postea restituti per principem ad bona sua, non tenetur restituere secundum Ge. in c. quibus, de refer. lib. 6. quia iam huius acquisitum est ius. Si uero per talem restitutionem non præiudicetur tertio, sed tantum concedenti, omnia sunt restituenda ei. ar. in c. cum dilecti. de dona. Ex hoc sequitur, quod legitimatus post mortem testatoris, non præiudicat uenientibus ab intestato, etiam quod non adierint hereditatem, quia talis legitimatio est quedam restitutio naturalis, ut in l. fin. C. de natu. Secus si ante mortem testatoris, quia non præiudicat, eo quod nullum adhuc ius habeat. l. post emancipationem. ff. de li. lega.

3 Scriptura secundum communiter

niter doc. non est de substantia gratiæ, uel legis, licet uariæ sint opiniones. unde Pa. in rubrica de consi. in ti. Feli. tamen dicit in c. ex diligenti. de simo. in glo. si. in fi. quod gratia probatur per scripturam. An autem possit probari per testes, est longa quæstio: tamen concludit quod communiter tenetur de stylo curiæ, non posse probari nisi per scripturam, nisi in foro conscientie. Vide Tab. uer. gratia. §. 5.

4 Gratia non expirat, etiam mortuo Papa, etiam sine literis, secundum Ioan. And. in prolo. sex ti. in nouella.

1 Si Papa concessit alicui, ut dispense cum A. non expirat gratia, etiam quod ante mortem concedentis non dispensauerit, secundum Fede. consi. 78. Similiter dic de eo, cum quo dispensatum est, ut faciat aliquid, si non facit ante mortem dispensantis, potest facere post. c. si cui. de præben. lib. 6.

6 Gratia concessa si reuocetur, non expirat ante certificationem de reuocatione, nisi quando Papa expresse uellet statim non ualere, secundum Ge. c. 1. de cōcess. præben. lib. 6. aliter de concessione ab inferiori, maxime quando alteri præiudicatur, & committitur sine cognitione causæ.

7 Quando alteri est ius acquisitum, non reuocatur gratia. Et sic intelligitur regula, mutare, de re. iur. lib. 6.

3 Quando data est gratia alicui

de immunitate propter multitudinem filiorum, si aliqui moriantur, non reuocatur gratia, secundum Ioan. And. in regula, decet. de re. iur. lib. 6. in merc. quia ius erat iam sibi acquisitum.

Gratia facta cum conditione, quousque aliter ordinauero, durat post mortem concedentis, secundum Ge. in ca. si gratiose. de rescrip. lib. 6. non autem si dicat, quousque placuerit nobis, infra, uoluntas. §. 1. De gratia diuina, sine qua opera nostra meritoria esse nequeunt, dicendum est, quod quilibet tenetur illam habere, & si non habet, imputandum est ei, & non Deo.

G V L A.

Gula secundum Tho. secunda secunda. q. 148. importat inordinatum appetitum, uel actum delectationis cibi, & potus, & tunc mortale peccatum est, quando ibi finis ultimus constituitur, iuxta illud Apostoli, quorum Deus uenter est. Propter quod non seruatur ieiunium de præcepto, comeduntur carnes diebus prohibitis, &c. uel si quis aliquod prohibitum faciat, uel faciendum de præcepto omitat.

2 Secundò, quando quis comedit, uel bibit in graue nocumtum corporis, uel animæ scienter, uel probabiliter, secus si ignorat, uel pro modico detrimento, tunc est ueniale.

3 Tertiò, si usque ad uomitum, uel ebrietatem comedit, uel bibit

aduerter, secundum quoddam prædictum est. Ebrietas. §. 1. mortale est. Agit enim contra naturam.

4. Quarto, si hoc fiat propter finem, qui sit peccatum mortale, ut ad luxuriandum, est mortale peccatum, aliter communiter est ueniale, cum non sit contra charitatem Dei, uel proximi.

5. Gula capitale vitium est, secundum Gre. cuius species sunt 3. in 30. li. mor. scilicet, propter, lautē, nimis, ardens, & studiose. Propter, id est, ante tempus. in c. solent. de con. d. 1. Lautē, quia cibos delicatiores querunt. c. 1. d. 41. Nimis, scilicet comedendo, quo ad quantitatem. Ardens, æstuando immenso desiderio. in d. cap. Studiose, id est, nimis accurate præparando. cap. 3. 41. d.

6. Filix gula sunt secundum Gre. 31. li. mor. hæc uidelicet, ebrietas, hebetudo mentis, inepta lætitia, multiloquium, scurrilitas, & immunditia. de quibus uide in locis suis. Dicuntur enim huiusmodi uita gula filix, eo quod ex ea ortum habent. Nam gula uitiū rationem perturbat, ex quo irrationales motus interni, & exterius consequuntur.

HABITVS.

1. Habitum debitum omittere, uel occultare, cum sit contra, uel præter rationē, peccatū est, quod multis modis contingit. Primo, si mulier ueste uirili utatur, uel ecōtra, quod prohibetur

Deu. 22. & 30. d. c. si qua mulier ubi dicitur, Anathema sit mulier induens uestē uirilem. quæ si faciat superfluoſe, uel propter luxuriam, mortale est. si ex uanitate, ut in laruis, & representationibus, secus est. Quod si quis hoc in usu habuerit, non debet pati, sed ab episcopo admoneri sub excommunicationis pœna, quod si non desistat, debet excommunicari. supra, Formina. §. 2. sic enim licentior ad peccandum facilius fieret mulier. Clerici utentes habitu laicorum, uel prohibito, peccant, supra, Clericus. §. 10.

2. Religiosi dimittētes habitum suæ religionis, quomodo sunt excommunicati, supra, Excommunicatio 13. Apostasia. §. 6. ex causa tamen rationabili potest quis dimittere, ut dum uult se balneare, uel honeste recreare, & postmodum assumere. Aliter dimittens, uel occultans dum procedit in publicum, ita ut nō cognoscatur religiosus, mortaliter peccat, & incidit in canonem, cle. ut periculosa. ne cle. uel mo. Et licet inter doct. sit magna diuersitas, tamen quia talis ita occultis habitum, ut à conuersantibus eū illo non reputetur religiosus, uagandi materiam habet, ac si materialiter habitū dimisit, quæ uagandi occasio pro ratione ponitur in canone, ideo talem non euadere sententiam, etiā quod materialiter non deponat crediderim, & ita tener Caie. uer. excommu

communicatio. c. 61. Et Sil. uidentur idem sentire. uer. excommunicatio. 9. §. 2. 4. notabili. 4. & in uer. habitus. §. 3. dicit allegans Archipe. quod monachus utens habitu clericorum secularium, ut non appareat monachus, uel non cognoscatur, uel propter uerecundiam, uel propter uanitatem, non euadit mortale, nec sententiam. supra, Excommunicatio 13. Caueant itaq; religiosi ab habitu occultatione.

3. Seculares utentes ueste religiosa, siue masculorum, siue foeminarum causa ludi, ex leuitate, sine irrisione, & turpitudine, non uidentur mortaliter peccare, quia nullo iure hoc est probabile. Si autem hoc faciant causa uituperii, secundum glos. in cap. cum decorum. de ur. & ho. cle. cum prohibitum sit ui habitu monachali, uel alio religioso, & hoc faciens grauitur puniatur. in authen. de san. episco. §. ul. col. 9. consequenter mortaliter uidentur peccare. Imo etiam quod non fiat hac de causa, si tamen fiat cum ludibrio, ut cum deferuntur lasciuē, uerē, uel ap- parenter, ut in mascaris, seu laruis, uidetur omnino mortale, quia est magna irrisio Dei in suis sanctis. Similiter cum deferuntur à mimis, & histrionibus uituperosa exercentibus. C. de epi. audien. l. mime. Pa. in d. cap. cum decorem, dicit ludibria esse rerum inhonestarū narrationes. An Christianus assumens ha-

bitum infidelium peccet, supra, Fides, infra, Infidelitas. §. 13. Seculares non utentes habitu secundum morem patrie, peccant, uel non, secundum eorum statum, infra, Ornatus. §. 1. Monachus ad curam ecclesie secularis assumptus, ab habitu monachali nō absoluitur, nisi ob scandalum uitandū. c. deus. de ui. & ho. clericor.

HASTILVDIVM.

Hastiludium quod sit, quando duo milites currunt cū lanceis, unus contra alium, quia ibi communiter non interuenit mors, seu mutilatio, non est ex suo genere mortale peccatum, & similiter quicumque alius ludus militaris, simile habens conditionem. Si tamen uerum est ibi, ut in pluribus, non adesse periculū personale, propter quod torneamenta damnantur, de tor. c. feliciis. infra, torneamentum. per totum. Et cum hoc mortale non sit, licebit dominis permittere humilino di, & aliis cum delectatione inspicere.

HAEREDITAS.

Haereditas est successio in ius uersum, quod defunctus habuit tempore mortis, secundum Barto. in rubri. de acquiren. hære. ff. & ea data, uel uē dita, transit ius patronatus, & omnia iura, secundum Inno. in c. ex literis. de iur. patro.

Secundum ius gentium, hæres non succedebat in ius uersum defuncti, sed aspicebat

bona tanquam vacantia, ex hoc sequitur, quod heres non tenetur in conscientia (quae sequitur hoc ius) ultra vires hereditatis. C. de iur. delict. l. 5.

3 Quando defunctus ab intestato moritur, vel inualide testatus est, qui & quomodo succedant, vide Sil. Haereditas. §. 1. & Tab. ibi. §. 2. 3. & 4. haec enim ad confessorum non spectant, sed ad causidicos potius.

4 Clerico mortuo ab intestato, habenti bona propria, de quibus poterat disponere, succedunt in talibus agnati, prout iura disponunt. Si vero non habebat huiusmodi bona, succedet ecclesia, cui tempore mortis serviebat, vel altare, cui tantum serviebat, quod altare habebat bona distincta ab ecclesia ipsi deputata. not. in cap. si. r. q. n. si sit presbyter ex servitute promotus ad sacerdotium, cum consensu dominorum, de cuius bonis si ab intestato decedat, quatuor sunt partes, de quibus una episcopo, una pauperibus, una ecclesiae, & una parentibus dabitur, nisi esset talis hereticus, quia tunc succedit ecclesia, ut in cap. 1. de suc. ab inte.

5 Clerici succedunt laicis eo ordine, quo alii, quia iura eos non excipiunt, imo & religiosi, qui possunt habere proprium in communi, non obstante vitio ingratitudinis commissio in seculo, per cap. si. 19. q. fin. & fratres praedicatores etiam ex privile-

legio (ut dicit Ar. flo. quatuor sunt mendicantes) Sixti 4. quod incipit, Considerantes. Quomodo autem succedant, vel non, in feudo, vel emphyteosi, vide Tab. feudum, §. 5. & 9. & Emphytheosis, §. 2. & 3.

Ab hereditate patris excluditur filius vel alius propter quinque. Primo, si pater fuit hereticus. nam hereticorum bona ipso iure sunt confiscata. c. cum secundum. de heret. lib. 6. Secundo, quando pater laesit maiestatem crimen commisit. C. ad l. Iul. maiest. l. quicquid. Intellige hoc crimen, quando commissum est in eum, qui superiorem non cognoscit tantum, secundum Saly. in d. l. quicquid. & quod talis esset eius subditus. cle. pastoralis. de iudi. Tercio, si pater occidit, vel mutilavit rectorem illius ecclesiae, in qua feudum habebat, quod deberet ad filios transire. c. in quibusdam. de poen. propter quod nec eius filii, usque ad quartam generationem, in collegio clericorum debent admitti, nec ad praelaturam in aliqua religione, ut in d. capitu. quibusdam. Episcopus tamen potest dispensare, ex quo conditor canonis non sibi reservat. ar. in cap. nuper. de senten. excom. Quarto, si filius, vel alius, qui potest succedere, furioso debitam curam non impedit, si tamen in scriptis fuit monitus, ut curam eius haberet. Authen. ut cum de appel. cog. §. causas. sed succedet

succedet ille, qui in domo sua propriis sumptibus usque ad mortem procuravit, evacuata institutione eius, qui neglexit. Quinto, si eos, quibus succedere debebat, in captivitate mori per suam negligentiam permisit. in d. §. causas. & etiam in casibus, quibus potest exheredari. supra. Exhereditatio. §. 1. Quomodo filii naturales, vel legitimi succedunt, supra. Filius. per totum.

7 Consuetudo, quae est in aliqua terra, quod mortuo aliquo sine liberis, dominus terrae totum, quod illius erat, accipit, cum sit praescripta, eum excusat, qui hoc pactum ab initio fuisse allegare potest.

8 Bona ingredientis religionem ab intestato, veniunt religioni, siue sit mendicantium, siue non. per ca. in praesentia. de probat. & praedicatores habent privilegium Sixti, ut supra, & aliud eiusdem, quod incipit, Nuper per nostras. Pa. dicit in d. ca. in praesentia. quo ad minores non, tamen credo eos etiam privilegia habere, & secundum Pa. supra, non succedet aliquod monasterium particulare, sed erit in potestate superioris providere, sicut sibi videbitur. Consuetudo tamen in ordine praedicatorum est, ut ille conventus succedat, cui frater dicitur esse filius professus, nisi transferatur filiatione per generalem.

9 Si ingredientis erat tantum usufructuarius, transibit usufructus in monasterium usque ad mor-

tem ingredientis, & non ultra, secundum Pan. ubi supra.

10 In collatis tali ingredientis ea lege, ut non alienentur, sed in familia remaneant, nihilominus succedet monasterium, ut tenet Io. And. & est ar. in l. ff. de fun. instru. Si autem prohibiti essent, ut ad extraneum perveniant, non succedet, secundum Pa. supra.

11 Haeres institutus solus in certa parte, qui non proprie dicitur heres, sed legatarius, ut in l. quotiens. C. de heredi. institu. secundum Pan. in ca. quia ingredientibus, de test. & Fede. col. 12. & alio non dato haerede, totam hereditatem adire potest, cessante dolo testatorem ducente ad hoc.

12 Si A. instituat B. heredem in certa parte, & dicat, nolo quod de bonis meis plures possit habere, sed sit contentus, &c. & alius haeres universalis institutus nolit hereditatem adire, B. non poterit illam adire, ut in l. quotiens. ff. de heredi. institu. §. sed si duo. sed venient succedentes ab intestato, quia testamentum non reperitur heredem habere, cum non possit quis pro parte decedere intestatus, & pro parte testatus. l. ius nostrum. ff. de re. iu.

13 Haeres quantum est de iure canonico, & in conscientia, tenetur pro delicto defuncti, quando agitur contra eum pro satisfactione, & hoc sequitur communiter doct. & sic intelligentur sunt gloss. in cap. ex praesentium,

- 411
tum. de pign. & cap. i. de solu. & de usu. cap. tua nov. in quantum scilicet hereditas se extendit, quicquid sit secundum ius civile. Panor. vero in cap. fin. de sepul. 18
14 Heres tenetur in conscientia solvere legata relicta, etiam si ne debita solennitate, dummodo constet de voluntate defuncti, secundum Panor. in cap. quia plerique. de immu. eccle. quia ex sola voluntate defuncti oritur obligatio naturalis, ut tenet Cismontani docto. Et hanc opinionem dicit Alber. in l. cum quis. C. de iur. & fac. igno. esse tenenda.
15 Heres non tenetur satisfacere ultra vires hereditarias, his, quibus defunctus erat obligatus, si fecit inventarium, si vero non fecit, tenetur in foro contentioso, ut in l. fin. C. de iur. de liber. non autem in conscientia, secundum Ioan. And. & Panor. in d. c. pleniq. licet Fede. in consil. 21. dicat, quod in conscientia etiam teneatur: primum tamen melius, quia aequius.
16 Si sunt plures heredes, quilibet non tenetur in solidum solvere debita, vel legata, sed ordinariè quilibet pro parte sua hereditaria tenetur. C. de acti. heredi. l. pro hereditariis. Fallit tamen in 7. casibus, quos uide in Tab. heres. §. 6.
17 Si heres est pupillus, non propter hoc differetur solutio debi-

torum, vel legatorum, ut in l. sub preteritu. C. de acti. heredi. Hoc enim tenere alienum inuito domino esset.

18 An heres rogatus restituere hereditatem, possit aliquid de ea vendere, & in quibus casibus, Tabien. ibi. §. 8. Si hereditas. 4. §. 1.

19 In bonis ingredientis religionem non capacem hereditatis, succedunt uenientes ab intestato, secundum communem opinionem. ar. authen. bona. C. de bo. prescrip. nisi predicta bona fuerint ei relicta sub conditione, ut si decesserit sine liberis, restituantur, quia tunc in pias causas erogari debent. Casus est in §. sed hoc in presenti. Authen. de san. epi. in fi. & hoc sequitur Angel. in quadam disputatione.

20 Substitutio facta de aliquo in defectu liberorum, expirat per ingressum religionis, per glos. in cap. in presentia. de probat. Si talis est priuatus, vel rogatus restituere priuato: intellige postquam tenuit monachatus, secundum glos. in §. hac presentia. authen. de san. epi. Si autem substituitur ecclesia, vel locus religiosus, vel alia pia causa, non expirat substitutio, vel fideicommissum. in d. §. sed & hoc. concord. Pa. in d. cap. in presentia. Quod si talis non ingreditur monasterium, sed efficitur clericus, non euanesceat substitutio, per glos. in d. cap. in presentia. nisi efficiatur clericus, ut in ecclesia perpetuo

tuò remaneat, vel ut reditus expendatur in pias causas, ut in d. authen. dicitur. Si autem dedicat se, & sua ecclesie seculari, & non sit clericus, non euacuatur substitutio. in d. glos.

21 Si quis religionem ingreditur in fraude substituti, non euacuatur, secundum Panor. in d. cap. in presentia. & probabitur fraus, probando comminationes factas substituto per heredem. 20. quest. 3. c. si sed si non intravit, sed monasterium heredem instituit, non expirat, secundum Ar. in cap. si qua. 19. quest. fin. & hæc uia communior est sequenda, etiam secundum Rosel. uer. legare. §. 24.

22 Si ad illam clausulam generalem, si sine liberis, addatur ex se legitime descendentes, uel ex suo corpore natis, per religionis ingressum expirat substitutio, secundum Barto. cuius rationes uide in Ar. floren. 3. par. titu. 10. ca. 4. §. antepe. licet quidam alii contrarium teneant. Sed si fiat substitutio cum ista conditione, quod monasterium non ingrediatur, per ingressum illius non expirat, secundum Panor. in d. cap. in presentia. quia conditio impediens matrimonium spirituale, uel corporale, habetur pro non adiecta. l. cum tale. ff. de condi. & demon. Vnde mulier non tenetur restituere relictum sibi cum onere restituendi si non nupserit. l. quotiens. ff. de condi. & demon. & legatum

factum si non nupserit tenet, etiam quod nubat. ff. eo. l. filia. Et si relinquatur puellæ 200. si nupserit, 100. uero si intret monasterium, habebit nihilominus 200. secundum Alber. in l. Deo nobis. C. de episc. & cler. & Ric. Malumbra. in l. quoniam in prioribus. C. de inof. te. & non facit differentiam utrum sit filia, uel extranea, non enim peioris est conditionis religionem intrando, quam nubendo, imò melioris.

23 In quadam ciuitate est statutum, quod existentibus masculis, foeminae non succedant, sed solum dotentur de bonis patrum. Petrus habet filium Ioan. & filiam Bertam, sed antequam dotetur Berta mortuo patre, moritur & Ioan. relicta filia Antonia tantum, quis succedet? Antonia, uel Berta eius amita? Respondet Vgolinus de fontana, quod succedet Antonia, & non Berta, quia ex morte Petri ius fuit acquisitum Ioan. filio, cui succedit filia, cum non sint masculi, & Berta dote contentabitur sua tantum: secus si Ioan. filius esset mortuus ante patrem, relicta filia Antonia. Facit ad hunc casum l. empta. C. de hære. uel ac. uen.

24 Heres tenetur prius debita defuncti quam legata solvere, quia debita sunt anteriores obligationes. Si tamen sine dolo uenientibus legatariis prius soluisse, si nihil amplius habet de hereditate, non poterit molestari à creditoribus, sed ipsi creditores

ditores habebūt regressum contra legatarios, quia ipsi habent quod illis debebatur. infra, Restitutio. §. 35.

25 Hæres institui potest quilibet non prohibitus à lege, ut in cap. cum apud. de spon.

26 Multæ personæ prohibentur institui heredes. Et primò hæreticus, seu paganus. cap. si quis episcopo. de hære. Secundò, credentes, receptatores, & defensores hæreticorum. eo. cap. excommunicamus. el. 1. Tertiò, apostata. Quartò, collegium illicitum. Quintò, deportatus. C. de hære. institui. l. 1. Sextò, damnatus ob crimen famosum. Septimò, insecutor cardinalium. de poen. cap. felix. in sexto. Octauò, excommunicatus tempore institutionis, uel mortis, uel additionis hereditatis. ff. de hære. institui. l. sed si in conditione. §. solennus. Nonò, spurii nati ex damnato coito. supra, Filius. §. 7. Decimò, incestuosi cum monacha. ca. si quis sollicitauerit. in glof. 27. 4 Quasi. 1. Undecimò, committens læsæ maiestatis crimen. cap. si quis. de poeniten. distin. 1. Duodecimò, Simoniaci secundum aliquos, quia uidentur pares lædentibus maiestati. Tertiodecimò, qui non possunt habere neque in proprio, neque in communi, ut erant minores. ele. exiui. de uerborum signifi. §. cupientes. Hæres quomodo tenetur ad nota defuncti implenda, infra, Votum. §. 24. De generibus, & speciebus

substitutionum heredis. uide Sil. hereditas. §. 4.

EREMITA.

1 Eremita est, qui uerè, & purè solitariam uitam eligit. in c. qui uerè. 16. q. 1. in glo. & ad prælaturam potest uocari tantum auctoritate Papæ. in c. cum monasterium. de elec. Et hi non habent determinatam regulam, uel uitam, secundum glof. in d. c. qui uerè. Nec uita eorum, strictior est uita monachorum.

2 Eremitæ qui elegerunt uitam solitariam in spiritu libertatis, habent solenne uotum castitatis, non autem obedientiæ, secundum Tho. secunda secundæ. quæst. 186. a. 5. & proprium habere possunt.

3 Eremitæ huiusmodi gaudent privilegio clericali secundum uerè opinionem, licet aliqui oppositum dicant. Vide supra, Excommunicatio. 1. §. 8. dummodo alicui regulæ sint stricti, ut limitat Arc. uel gauderi hoc privilegio.

4 Religiosi cum licentia suorum prælatorum possunt eligere uitam eremiticam, id est, solitariam, tamè semper sunt religiosi habentes tria uota, nec expectant, quod prælatus talem licentiam tribuat, nisi ualde perfectus, qui aliorum regimine non eget, secundum Tho. secunda secundæ. q. 183. a. ul. Periculosissimum enim est habitare solitariè.

HAERESIS.

1 Hæresis, crimen infidelitatis est ex tribus cõstans, scilicet

licet errore in his, quæ ad Christianam fidem pertinent, & pertinacia. Aduerte tamen propter ly pertinacia: quoniam quidam sunt credenda ut iam ab ecclesia determinata (ut quod spiritus sanctus procedat à patre, & à filio) & in huiusmodi non requiritur alia pertinacia, nisi non credere, quia satis uidetur pertinax, qui dictis sacre scripturæ, uel determinationi ecclesiæ non acquiescit. Aliqua autem sunt ambigua nondum determinata ab ecclesiâ, nec clara in sacra scriptura, & qui non credit illa, non est hæreticus, nisi sit adeo pertinax, quæ etiam si ecclesiâ hoc determinaret, nollet credere. Aduerte secundò, quod licet quis sit tantum mente hæreticus, non est excommunicatus, quia ecclesiâ non indicat actum mentis nudum, sed si adiungatur aliquis actus exterior, etiam si sibi tantum loquatur, incidit. Caie. ibi. confor.

2 Si quis autem non crederet etiam quæ sunt determinata per concilia, uel sacram scripturam ex ignorantia, uel simplicitate, licet erraret, non tamè esset hæreticus, quia pertinax non est. Requiritur autem quod sit baptizatus, & aliquid fidei teneat, aliter censeretur infidelis, uel apostata, secundum Ar. flo. & omnes huiusmodi sunt excommunicati. supra, Excommunicatio. 2.

3 Suspecti de hæresi, nisi ad arbitrium episcopi se purgauerint, possunt excommunicari. cap. ad

abolendam. de hære. & si excommunicationem animo iniquato sustinuerint, tunc uelut hæretici sunt condemnandi. c. excommunicamus. el. 1. de hære. libr. 6. Si tamen prius specialiter fuerint requisiti ad respondendum de fide, & se de tali suspitione purgent. c. cum contumacia. de hære. libr. 6. Et si pro contumacia in causa hæresis fuit excommunicatus, & per annum sustinuit, pro hæretico habetur, secundum Panor. in cap. fin. de poen. in glo. & ut hæreticus puniatur. d. cap. cum contumacia. Si autem pro alia causa fuit excommunicatus, & per annum sustinuit, non pro hæretico, uel de hæresi conuictio damnandus est, ut in d. c. cum contumacia. sed pro suspecto habendus est, ut est tex. in d. c. si nec hæc suspitio est inuenta, sed tantum probabilis secundum Inn. & poterit sibi purgatio canonica indicari, in qua si defecerit, pro conuictio habeatur. in c. inter. de purca. & d. c. excommunicamus. presumitur enim malè sentire de sacramentis ecclesiæ, secundum Panor. ibi. & de potestate ecclesiæ, quia non curat de excommunicatione. d. c. si.

4 Qui propter metum osculatur sepulchrum Mahumeti, uel utitur signo Iudæorum, uel infidelium, & huiusmodi, & non credit sic mente, non est hæreticus, uel excommunicatus, licet mortaliter peccet, ut supra, Apostata. §. 4. Fides. §. 6. infra, Infidelitas.

tas. §. 1. Occultare autem propria fidem quando quis non tenetur confiteri, & propter rationabilem causam, non est malum, secus in casu, quo quis tenetur confiteri. Cum haereticis nullus debet commercium habere, uel eos in propria domo recipere, & magis sunt cauendi haeretici quam alii propter periculum, secus si pro bono animae illorum periculo cessante. extra, de here. c. sicut ait. Et ibi Pan.

Haeticorum bona sunt ipso iure confiscata, & statim commisso crimine, hodie perdit dominium. cap. ut inquisitionis. de here. §. prohibemus. in §. intellige quando sunt damnati, ut in d. cap. ad abolendam. sed si ad misericordiam acceptantur, debent eis bona dimitti. cap. accusatus. §. porro. de here. Et licet filii sint catholici, tamen propter patris delictum hereditate priuantur. ca. uergentis. de here. & c. cum secundum leges. eo. lib. 6. nisi filii reuelassent patris delictum, uel ex longa possessione dicta bona praescripissent. ca. si. lib. 6. de praef. uxor tamen dotem suam non perdet, nisi ipsa scienter cum haeretico contraxisset. c. decreuit. eo. li. 6. nec emancipatio post criminis perpetrationem ualet ut excusentur. cap. quaecunque. eo. d. ti. bona tamen ecclesiarum non confiscantur, sed ecclesiis applicantur. clem. nolentes. eo. & contraficientes excommunicantur ibi.

Quauis de confiscatione huiusmodi bonorum multa sint statuta, & ordinationes, tamen hodie fir, & fieri debet, ut inquisitor, qui habet providere omnibus, quae ad inquisitionem pertinent, habeat omnia. Nam Ioan. in extrauaganti iubet omnia diuidi, & dari in adiutorium officii. Ideo neque camera apostolica, neque imperialis, neque communitas, nec officiales habebunt aliquod secundum iura noua, neque episcopus, sed solus inquisitor, ex quo ipse habet providere de carceribus, & aliis. De hoc extat consilium domini Ludouici Bolognini. Vide hanc q. bene deternatam a magistro Ioan. Tab. ibi. §. 6. circa medium.

Haeretici, credentes, receptatores, defensores, fautores, ipsorumque filii usque ad secundam generationem, nullum ecclesiasticum beneficium, uel officium publicum adipisci possunt, ut in d. c. quaecunque. intellige secundum lineam paternam, quo ad secundam generationem in masculis, in feminis quo ad primam. Vide. c. statutum. el. 1. eo. lib. 6. Et si clericus ad preces horum pestilentium, dignitates, personatus, uel alia quaecunque ecclesiastica beneficia sciens est adeptus, ipso facto illis est priuatus, & ad similia inhabilis: si ignoranter, tantum de illo est priuatus sic habito. in d. cap. quaecunque. de here. eo. tit.

Haeticorum filii, declarata sententia

tentia de haeresi contra parentes eorum, sui iuris efficiuntur. Et intelligitur effecti a die commissi criminis, & emancipatio facta post, non tenet. in d. c. quaecunque. ut supra. §. dictum est. Haeretici credentes, & appellare non possunt. per d. c. ut inquisitionis.

Contra haeticum mortuum, contra quem in uita non fuit, processum, potest procedi, & condemnatio fieri, quod est speciale in hoc crimine. c. sanc. 24. q. 2. Quomodo autem procedatur, uide Tab. ibi. §. 11. Et inquisitor ossa eius poterit exhumari facere, & comburi, si discerni ab aliis possunt. ca. 2. de haeretici. lib. 6. & hoc infra quinquennium debet fieri, quod tutius est, & non ultra, ut C. de apost. l. si quis defunctum. uel usque ad uiginti annos, secundum alios, & ultra.

Contra haeticos credentes & huiusmodi, ad testificandum admittuntur etiam excommunicati, participes, & socii criminis. c. in fidei fauorem. eo. ti. lib. 6. & officiales excommunicati, contra eos suum officium possunt exercere requisiti ab inquisitore, uel ab alio, qui possit requirere. c. praesidentes. eo. tit. lib. 6. neque eis aliquid relinquendum est in testamentis, nec haeredes instituendi sunt. per c. si quis episcopus. de here. lib. 6. & episcopus, uel clericus oppositum faciens, est excommunicatus in d. cap. si quis episcopus.

quod est argumentum detestandi ualde criminis.

Famuli, serui, liberti, & alij aliqua obligatione haeticis stricti, si tamen sunt manifesti, ut ad probationem processum est, ipso facto liberantur. ca. fin. eo. tit. etiam a promissione solutionis iuramento firmata, uel poena, ut not. gloss. ibi. Intellige tamen, si non acceptatur ad misericordiam.

Haeretici quomodo puniuntur poena ignis, & secularibus iudiciis relinquuntur, uide c. excommunicamus. el. 1. eo. tit. & quomodo degradantur. Vide Tab. ibi. §. 11. Sunt etiam priuati ecclesiastica sepultura. c. sicut. eo. tit. & qui eos sepulturae ecclesiasticae dant, ipso iure sunt excommunicati. c. quicunque. eo. tit. lib. 6. Intellige praedicta, nisi praeniteat eos, quo casu etiam quod forent relapsi, possunt eis dari sacramenta. c. super eo. eo. libro sexto.

Pro huiusmodi haeticis credentibus, & c. nullus tabellio publica instrumenta, uel scripturas facere potest, nec aduocatus in aliqua causa, uel facto potest patrocinium praestare eis, nec litigatoribus sub eorum examine, aliter ab officio sunt suspensi, & perpetuo infames. cap. si aduersus, de haeretici.

De poena fautorum, receptatorum, & c. uide c. excommunicamus. el. 1. eo. quomodo admittitur ad abiurationem. c. ego Be-

rengarius. de cond. d. 2. & d. c. ad abolendam. post debent absolui, & quomodo, c. cum desideres. de sen. excom. & postea imponatur quod solet iungi. d. c. 17 ego Berengarius. Sine tamen huiusmodi impositione ex causa, potest absolui, secundum Inn. in c. a nobis. el. 2. de sen. excom. Potest etiam inquisitor penitentiam penitentiā imponere, quia arbitraria est, ut dicit c. ad abolendam, & Inno. 4. declarauit in quadam extrauaganti, quae incipit, super extirpatione. q. posunt eas imponere, & expendere in sustentationem officij inquisitionis, etiam clericis, si habent patrimonium proprium, alias non, quia ecclesiarum bona non debent minui. c. 2. de here. Alias etiam poenas potest imponere, in d. c. ad abolendam. & c. excommunicamus. quas si non perficiat, est damnandus, in d. c. excommunicamus. §. si quis.

15 Poena imposita tradito brachio seculari, non potest per inquisitorem mitigari, uel mutari, quia iam post sententiam desinit esse iudex, in c. cum literis. de offi. dele. secus si acceptauit ad misericordiam. c. ut commissi. §. illorum. eo. lib. 6. quia non desinit esse iudex, & illae poenae arbitrarie sunt.

16 Qui non credit sacrae scripturae acceptatae ab ecclesia, est hereticus. Nam ex hoc sequitur, quod spiritus sanctus non sit locutus per prophetas, uel quod

falsum dixerit, uel quod ecclesia erraret circa ea, quae sunt fidei. quod (ut supra, Concilium. §. 3. diximus,) esse non potest.

Qui non credit determinatis ab ecclesia circa fidei, uel bonos mores, sed oppositum pertinaciter affirmat, est hereticus, quae pertinacia deprehenditur, quando declarato errore, stat quis pertinax, quando deprehensus à iudice in huiusmodi non uult abiurare, nec resiliere, modo supradicto. Dubitare etiam de huiusmodi cum consensu rationis, est haeresis, & mortale peccatum, quia dubius in fide dicitur infidelis. c. dubius. eo. Debet igitur Christianus in credendis firmus esse, nec dubitare.

18 Haeresis ad uitium superbiae potest reduci, & est magni peccatum, quia subuertit fundamentum totius boni operis, sine quo salus esse non potest.

19 De inueteribus haeresum uide directorium inquisitorum. Tab. ibi. §. 27. usq. §. 33. Quomodo inquisitores se debent habere erga hereticos, uide Sil. uer. haereticis. 2. & de lamiis. ibi. 3. Si hereticus fecit aliquem actum exteriorē, uel dixit uerbum haereticū, etiā sibi soli secretē, est excommunicatus, in c. c. Domini. & c.

HERMAPHRODITVS.
Hermaphroditus habet utrumque sexū, qui magis ad feminē declinat, non potest esse testis in testamento, sicut nec mulier,

lier, secundum gl. in c. si testes. 4. q. 3. secus si magis ad masculinum uergit. Si est paritas, secundum Gul. censetur ut mulier, & ita non admittenda nisi ut mulier, sed d. glo. non determinat.

2 Si uirilis sexus magis incalcescit, non tamen debet ordinari, quia est quid monstruosum: ar. in calliteratos. d. 36. si ordinetur, characterem recipit, non autem si est sexus par, uel foemineus magis, secundum Gul. quod autem ad contrahendum, debet considerari sexus ualidior, q. si sit par, eius electioni stabitur, secundum d. glo. & Bal. in L. queritur. ff. de sta. ho. & hanc dicit esse Gul. determinationem, quae etiam rationalis satis uidetur.

HYPOCRISIS, supra, Fictio, id est, simulatio.

HISTRIO.

1 Histriorum ars consistit in dādo delectationem talis, in dictis, uel factis, ideo si debitis circumstantiis exerceatur, non est peccatum, secundum Tho. secunda secundae. q. 159. a. 3. Respectu materiae potest esse peccatum, ut si uersetur circa dicta, uel facta inhonesta, uel ponendo diuina, uel scripturam sacra in iocum, uel dicendo iniuriosa, despectiua, adulatoria, & huiusmodi. Peccatur etiam respectu loci, temporis, negotii, personarum, dum horum aliquid non obseruant. Ex fine etiā contingit peccare, dum nimis cupiunt hominibus placere. Et cō-

muniter est ueniale, nisi quādo interuenit materia ex suo genere mortalis, ut iniuria proximi, contemptus diuinorum, & similia. Et propter haec annexa, haec ars damnatur, cum dantibus. c. donare. d. 35. Istis negatur communitio. ca. per dilectionem. de con. d. 2. quod tamen non fieret nisi propter mortale.

2 Dantes eis aliquid ut in tali crimine, uel officio damnato perseverent, mortaliter peccat, secus si dant, quia sunt in extrema miseria, uel ne eos diffamet, uel alio pio respectu. Et d. c. donare, debet intelligi de illicitis modis. Dicit Gul. quod qui dāt huiusmodi histronibus, uel male dicis, ne de ipsis mala euomant, eosque infament, non peccare eos credit.

HOMICIDIVM.

1 Homicidium, id est iniusta hominis occisio, mortale peccatum est, quia contra iustitiam, & proximi charitatem. Aliquando est per se intentum, ali quando per accidens. Occidēs autem aliquem innocentē uoluntariē, mortaliter peccat. Excusantur tamen iudex, & ministri, innocentem occidentes secundū allegata, & probata, quia licet sit innocens in conscientia, non tamen in foro exteriori, & apud homines. Excusantur etiā milites ex obedientia euntes ad bellum, quod reputatur iustum, si ibi aliquos occidit, eū in ueritate innocentes, licet non

reputentur, secundum Caie. ibi in summa, supra, bellu. §. 4. Excutatur & carnis exequens iniustam sententiam, non continet errorem manifestum propter eadem rationem, officium enim suum exequitur.

2. Occidens hominem ex intentione, & non habens publicam auctoritatem, semper mortaliter peccat, siue mereatur mortem, siue non. Eodem modo occidentes non zelo iustitiae, sed odio, uel alia mala intentione, mortaliter peccant. Similiter reus est homicidii, qui se defendendo alium occidit, quando scilicet se defendit ut occidat, uel non est defensione contentus, nisi occidat. Secus si qui occidit, quia se defendunt, nec intendunt occidere, sed seipsos tueri. Peccat etiam occidentes aliquos, etiam si mereantur occidi, non seruato iuris ordine, de his quae sunt de substantia. Ex hoc sequitur, quod nunquam liceat seipsum occidere, quia nemo sui iudex est, secundum Caie. ibi supra. 5 ideo hoc mortale censetur.

3. Occidens aliquem, & credens ipsum esse in mortali, & consequenter damnari, dummodo non interficiat contra iustitiam, etiam quod se defendendo hoc agat, non peccat, quia non intendit eius damnationem, sed suam defensionem, uel iustitiae executionem. Similiter quis potest defendere proximum iniustum ab aliquo, uel libertatem membrorum

propriorum, ne scilicet mutiletur, uel turpiter uulneretur, uel pro necessariis ad uitam, & uirtutem, ne perdat res suas, uel suorum, cum moderamine semper. Caie. ibi, & Tho. secunda secundae. q. 64. a. 6. ad 1. Quando quis non potest res suas aliter defendere, quin defendendo sequatur iniustus occisio, licite occiditur: plus enim quis tenetur curam rerum suarum habere, quae sunt adminicula uitae suae, uirtutis, & felicitatis, quam alienae uitae, non tamen debet mortem intendere, sed defensionem, nec hoc modo iniustorem occidens fit irregularis, de homicidio. c. unica. Caie. ubi supra.

4. Quando latrones inueniuntur in crimine notorio, ut in uis, possunt sine aliis testibus, & citatione suspendi a iudice, quia factum notorium est ibi loco accusatoris, & testium, faciens publicam scientiam, & excitans publicam uoluntatem ad publicum actum, secundum Caie. ibi.

5. Si quis immoderate se, uel alios, uel res suas, uel huiusmodi, defendendo hominem interficit, mortaliter peccat, ut proiciendo immoderate sagittam, lapidem, uel huiusmodi, relaxando usum, dando medicinam, tenendo pueros in lecto cum periculo suffocationis, &c. & cum ex aliquo opere indiscreto, & inaduertentia, quam quis debet attendere, interuenit homicidium. Ius homicidiae sunt, qui cum

eum possint, & teneantur prohibere homicidium, negligunt, ut sunt officiales domini, &c.

6. Item negligentia medicorum, si eum cuius curam susceperunt, mori permittunt ex negligentia in studendo, uel uisitando, & huiusmodi, est mortalis. Item qui non occurrunt alicui patienti extremam necessitatem, si possunt, sine periculo propriae uitae, rei sunt mortis illius, ut non pascetes morientes fame, & huiusmodi. supra, Eleemosyna. §. 2. & 3. Omnes enim huiusmodi sunt causa homicidii per accidens. Eodem modo qui non tuetur iniustum cum possit, uel non auisat eum contra quem tractatum est de morte: & haec omnia cum moderamine fieri debent. Et notandum, quod si quis praedicta faceret, uel omitteret, licet mors, quae timebatur, non interueniret, cum tamen intendere mortem, faciens, uel omit- tens per se, uel per accidens, mortaliter peccauit. per accidens enim fuit, quod non sit secuta mors. An liceat unicuique bannitum occidere, supra, Bannitus. §. 1.

7. Si quis iniustus potest fugere, quia fuga esset sibi iniuriosa, & magni dedecus, non uult fugere, sed se tueri, & sic defendendo iniustorem interficit, non peccat mortaliter secundum aliquos. 9 Et hoc mihi placet, quia si pro iactura rerum licet defendendo occidere, ut dictum est, multo magis pro honore. Unde secun-

dum Aristoteles, licitum est mulieri se tuenti se opprimatur, occidere opprimerem uolentem, quando aliter facere non potest, quam ad hoc non teneatur, potest enim patienter tolerare, & uoluntate reniti, sicut iniustus potest fugere si uult, non tamen tenetur. Pro uita tamen spirituali alterius, qui tenetur mortis periculum subire, ut si puer pelle laborans sine baptismo esset moriturus, quilibet potens teneretur in hoc casu exponere se morti, ne sine baptismo decederet: secus de communi, quia sine illa posset saluari. Tenemur enim plus animam proximi diligere, quam uitam corporalem. Praeterea autem, quibus animarum cura commissa est, ad plus tenentur. supra, Episcopus. §. 3.

8. Sunt aliqui casus, in quibus permissum est impune occidere, ut notandum de populatoribus, uxore in adulterio deprehensam, & huiusmodi, de quibus dico, quod si lex tantum permittat, tales occidentes poenam legis evadunt, sed non culpam mortalem. Si autem lex concedat ut occidatur, tunc non peccat occidens, quia factus est legis minister quilibet, ut communiter facit circa bannitos: dummodo hoc faciat zelo iustitiae, & ut eius executor sit: & sic intellige glossa in c. de homicidio. q. 3.

9. Si quis iniustatur ab aliquo, occidendus nisi tantam pecunie summam dederit, an teneatur dare. Glossa in principio. d. 83. dicit esse diuersas opiniones, &

ipsa uidetur tenere quod non, nisi esset praelatus: charitas tamen uidetur cogere, qd si habet talis ultra necessitate uite suae, & suorum, quibus tenetur providere, tenetur dare talem pecuniam, & saluare uitam, quia tunc est in extrema necessitate, non ualens aliter euadere mortem. Idem dic de proximo posito in extrema necessitate, qd habens de superfluo, tenetur eum a morte liberare, quando mors est sibi iniusta, & precipue si habet publicam potestatem. supra, elemosyna. §. 3. De irregularitate, quae ex homicidio oritur, infra, irregularitas. §. 2. usq. ad §. 4. de homicidio puerorum suffocatorum. infra, irregularitas. §. 11.

HOMO.

1. Homo liber non potest impignorari, nec dari in subsidium aliarum rerum deficientium. Facit e. lator. de pig. Imo recipiens eum, perdit debitum. ut no. gl. in c. ex rescripto. de iur. iur.
2. Homo liber, nunc ex consuetudine potest dari obsequium, non solum a Papa & Imperatore, sed etiam ab aliis dominis, & ciuitatibus, quamuis superioris recognoscant, secundum gl. in l. 2. C. de patri. qui. h. dis. & precipue pro pace seruanda, secundum gl. in c. ut pridem. 23. q. 8. non autem pro pecunia, cum non possit in pignus dari, ut supra. Quomodo potest uendi, supra, emptio. §. 12. Potest etiam uendi, ut filius a patre ob paupertatem ui-

ctus. C. de pa. qui. h. dis. l. 2.

HONOR.

Honorari debent principes, parentes, & senes, etiam qd sint uitioli, uel quia representant uirtutem alterius, uel quia sunt signum uirtutis, secundum Tho. secunda secundae. q. 63. a. 3. Si autem sunt uirtuosi, duplici honore sunt digni: honor enim uirtuti debetur. Ideo tales non honorans peccat, quando adest tempus: sed magis qui eos spernit, cum scriptum sit, Qui uos spernit, me spernit. Et quando sit notabilis irreuerentia, uel sit cum Dei contemptu, est mortalis, infra, Obedientia. §. 11. licet sola uirtus honorari debeat, iuxta Philosophum. 4. Ethic. lib.

2. Diuites honorandi sunt non propter diuitias, sed quia maiorem locum in ciuitatibus tenent, aliter esset peccatum acceptationis personarum, secundum Tho. ibi supra, si ut diuites honorentur.
3. Quomodo appetitus honoris sit peccatum, supra, ambitio. §. 1. Et quando licet desiderare, licet etiam oblatum acceptare, quum hoc negare, esset ridiculum ualde, & irrationale.

HORAE CANONICAE.

Horae canonicae sunt 7. prima, tertia, sexta, nona, uesperae, completorium, & matutinae. c. 1. de cel. mis. ad quas non tantum presbyteri, sed & omnes clerici in sacris existentes, tenentur de precepto. arg. de praeb. cum secundum apostolum, &

91. d. c. 1. etiam qd non habeant beneficium, ratione ordinis sacri. Concor. doc. Et si non sint in sacris, tamen sunt beneficiati, tenentur. 91. d. c. 1. & Pa. in d. ca. 1. Intellige dummodo possint fructus percipere beneficii, qd qui de altari non uiuit, altari seruire non tenetur, etiam qd beneficium sit modicum, tenentur, secundum Car. in cle. 1. de cel. mis. etiam si beneficium sit factum ex patrimonio. Hoc idem Tho. q. 6. q. 5. & omittentes sine rationabili causa, mortaliter peccant, quia recipiens temporalia, ad spiritualia obligatur.

2. Qui autem haberet simplicem praebendam, sine aliqua spiritualitate, quae etiam potest laico dari, si non sit in sacris, non tenetur propter hoc dicere officium, quia hoc datur ei pro aliis meritis, & non dicitur simpliciter beneficiatus, sicut qui habet redditus ab ecclesia pro officio matriculari, ut magister in theologia, & huiusmodi. Tales enim non sunt clerici, nec in choro recipiuntur.

3. Beneficiati existentes in minoribus, non possunt horas, ad quas tenentur, dicere per alium, secundum Pa. in c. 1. de cel. mis. quia hoc est onus personale. Idem Io. And. qui in c. presbyter. de cel. mis. dicit hoc tenere theologos, quauis Landul. oppositum tenuerit. Possunt tamen officiare ecclesiam suam per alium idoneum, iusta causa in-

terueniente. Tenentur etiam ad officium mortuorum, quod ordinari dicit in ecclesia, ubi sunt beneficiati, secundum Tho. quol. 6. q. 2. 2. & quol. 1. q. 7. 2. 1. siue sint in sacris, siue non.

4. Religiosi professi, non existentes in sacris, secundum Caic. ibi, non tenentur de iure dicere officium, neq. ex professione, neque ex uictu, quia eis debetur, ex quo dedicati sunt perpetuo seruitio Dei, forte ex consuetudine tenentur, de qua dicit se nil scire: contrarium tenent communiter alii, ut Pe. de pal. D. Arch. flo. Tab. tamen hoc nullo iure probant, ideo opinio Cai. melior uidetur. De conuersis, dicit Caic. quod non est dubitandum illos non teneri, neque qui sunt de tertio habitu, sed eis ex suis constitutionibus iniunguntur quaedam orationes, & non ex precepto ecclesiae, quia ut dicit magister Vicé. Bandel. in constitutionibus. in c. de conuersis, recipiuntur ad opera seruilia, & secundum Pa. in c. non est. de reg. circa prin. sunt famuli monasteriorum. Tutius tamen est, ut clerici professi dicant, propter c. licet. de uoto. Nouit autem non tenentur, quamuis Pe. de pa. uideatur tenere oppositum, primum tamen tene, quia uerum: nondum enim sunt religiosi, neque uoto stricti.

De monialibus dic pariformiter sicut de religiosis professis tantum, quia non uidentur te-

neri, nisi ratione consuetudinis. De aliis autem, ut sunt iohanni, eremita, & huiusmodi, licet habeant votum, & non possint redire ad seculum, non credo eos magis teneri, quam clerici religiosi non existentes in sacris, uel conuersi. Possent tamen ex consuetudine, quae esset inter eos de officio dicendo, ex qua crederent se ex precepto obligatos, teneri. Tab. tamen ibi §. 8. uidetur dicere quod tenentur, quando non possunt ad seculum redire. Haec ratio nihil ualet, aliter & conuersi tenerentur.

¶ Clerici autem non beneficiati, nec in sacris, ad aliquod officium ex precepto non tenentur, & ad hoc satis ualet communis consuetudo. Nam doctores quando loquuntur de clericis in sacris, uel beneficiatis teneri, uel de non beneficiatis, & non existentibus in sacris dicunt, licet Pa. in d. c. 1. uideatur dicere (secundum quod credit) quod teneantur. Verius tamen est non teneri.

7 Pro officio debent dicere 7. horas canonicas de precepto, de consuetudine autem quilibet dicat officium secundum ordinem suae ecclesiae, uel suae religionis, ita quod ista consuetudo non obligat ad mortale. Nam si monachus diceret officium secundum curiam, uel diceret nonam ante sextam, uel faceret de sanctis, quando debet fieri de feria, non propter hoc mortaliter peccaret, secundum

Caie. ibi, quia non mutat substantialia officii, sed accidentalia tantum, grauer tamen delinquit, quando ex negligentia facit, mutans officium pro libito. Fratres tamen predicatorum, ex suis constitutionibus habent, quod sint contenti officiis ecclesiarum, ad quas declinant.

8 Ad officium b. Ma. quando regulariter dicitur in choro, tenentur omnes ex consuetudine ecclesiae, quae consuetudo ad preceptum obligat, sicut ad aliud officium, secus quando non dicitur in choro, licet bonum sit, ut priuati tunc dicatur. Haec secundum Pa. & Io. de lig. in c. 1. de cel. mis. & cle. 1. eo. Pe. de pal. 4. sen. d. 15. q. 1. ar. 6.

9 De officio mortuorum quando in die animarum dicitur, tenentur omnes, sicut ad aliud officium: quando autem aliis dicitur, tenentur secundum consuetudinem suae ecclesiae, uel religionis, secundum Pe. 4. d. 15. & Tho. quol. 6. supra. In ordine predicatorum est consuetudo, quod dicitur semel in hebdomada totum officium mortuorum, nisi sit impedimentum, & omnes ad hoc tenentur, aliis autem diebus dicitur tantum tres lectiones, & ad hoc non tenentur nisi hebdomadarius, diaconus, subdiaconus, & ille qui notatus est in tabula pro missa defunctorum, & isti non possunt propria autoritate committere alteri, ut pro eis dicat, sed bene

bene cum licentia praelati, uel cantoris, qui in choro uices praelati gerit. & ratio horum est, quia hoc uidetur esse onus personale. Et huic concordat Ar. flo. Sil. uero uer. hora. §. 6. dicit quod non uidetur onus personale, ideo possunt committere. Primum tamen uidetur melius, sed in similibus consuetudo multum facit, ideo seruanda, quando de ea constat.

10 Letanias autem dicere quando fit de feria secundum Sil. ibi, supra, non est de precepto, nec 7. psal. penitenciales, uel psalterium in die parasceues non existentibus in choro, quia patres nostri noluerunt nos ad preceptum obligare in huiusmodi. Magister tamen Vinc. Bandel. ubi supra, dicit fratres ad letanias teneri, licet post quamcunque horam possint dici, & hoc securius uidetur.

11 Papa secundum Pa. in d. c. 1. non potest dispensare, quod qui tenentur dicere officium, non dicant, cum hoc sit de iure diuino. Potest tamen dispensare, quod non dicant hoc, uel illud. Alii dicunt quod potest, dummodo per aliquod aliud recompensent beneficium, uel alio modo laudent Deum, non beneficiati. Et hoc magis placet Sil. & Land. & Io. de lig. in d. clem. contra quos arguit Pa.

12 Excommunicatus minori excommunicatione tenetur dicere officium, & cum aliis potest

dicere, secundum omnes. Si uero maior tenetur, debet dicere, sed non in ecclesia, uel cum alio, aut quasi in officio suo, sed per modum orationis, sine Dominus nobiscum, c. si quis episcopus damnatus. 11. q. 3. excommunicatio enim non liberat eum ab hoc onere, etiam si sit degradatus, & fuit in sacris: uel si non fuit in sacris, tamen beneficiatus, quando tenet beneficium, tenetur, quia hoc est onus, & non honor. ar. in c. legi. 16. q. 1.

13 Praelati possunt mutare officium quo ad accidentalia, ut si debeat fieri de feria, fiat de sancto, & huiusmodi: non autem quo ad substantialia, secundum Magistrum Vinc. in consti. fratrum praed. d. c. 1. quia sec. Ar. flo. preceptum huiusmodi non est determinatum circa modum. Peccant tamen mutantes sine rationabili causa, non tamen secundum eundem magistrum Vincentium, possunt innovare aliquid ad perpetuum durandum per modum constitutionis uel consuetudinis generalis. circa diuinum officium, si cut non possunt tollere consuetudines communiter approbatas.

14 Non est iniungendum illi, qui praetermisit officium, ut illud met repetat, sed aliquid aliud, ut septem psal. uel psalterium secundum quantitatem officii dimissi, ut congruit officii quo ad tempus non tollatur, secundum Tho. quol. 3. a. 29. Talis tamen penitentia est arbitraria, secundum

omnes, & præcipue secundum
luno. & Archi.

15 Qui dimisit aliquid in medio,
uel in principio officii, non o-
portet repetere totum officium, se-
cundum id, quod omisum est, uel
aliquid aliud dicere, secundum
Vul. Si autem pars notabilem
dimisit, secundum Arc. reincipiat
totum, si uult mortale euadere.
Et si dixit nonam ante sextam,
non est opus replicare, sed suffi-
cit dicere omisam, secū. Pe. de
palu. Similiter qui propter ali-
quod legitimum impedimen-
tum dimisit horas, ut propter

16 Dimittes officium ex in-
firmitate multum infesta, uel quan-
do dicendo multum conturbatur,
non peccat mortaliter, & in hoc
statut iudicio medici, secus quā
do esset modica infirmitas. Pa.
in d.c.1. Nec tenetur illud audi-
re, uel repetere postmodum, se-
cundum Inno. & Pa. c. ex parte.
de obser. i.e. Similiter non dicens
officium, quia sine culpa sua ca-
ret libro, uel non uidet, uel hu-

ijsmodi, non peccat mortaliter.
Debet tamen satisfacere dicen-
do aliquid aliud loco officii, cū
hoc sit ex naturali lege. Prædi-
catores autem, & lectores, qui
propter uitandū magnum scan-
dalum, uel non impediendum
magnum fructum, non dicunt
officium, non peccant mortali-
ter, nisi forte fuerint negligen-
tes, cū potuissent prius dicere,
& noluisse. Similiter ex obli-
uione excusantur, nec repetere
tenentur, transacto tempore con-
gruo, ut dictum est supra.

17 Tempus, quo debet dici offi-
cium priuatum secundum Caie. ibi,
est totus dies à uespera præce-
dētis diei, usque ad mediā noctis
diei sequētis, ita tamen, q. solas
matutinas liceat dicere à uespe-
re diei præcedētis, reliquas au-
tem horas usque ad mediā no-
ctem diei sequētis. Multum
tamen tardare ex negligentia,
licet non sit mortale, graue ta-
men ueniale est, si sine rationa-
bili causa fiat. Possunt tamen
præuenire horam cōsuetam di-
cēdo matutinas in sero, ut quie-
tius, & commodius dicant, uel
ob aliquam honestam causam,
ut cōsultur in iure, in c. presby.
de ce. mis. De officio autē, quod
collegialiter dicitur, est sancitū
in lege, ele. i. de cele. mis. quod
dicatur debitis horis secundum
cōsuetudinē, & ordinationes ec-
clesiarū. Prætermittere autē tales
rubricas etiam ex negligentia,
dummodo cōmuniter seruetur

con

consuetudo, non uidetur mor-
tale, remoto cōtemptu. Dicit ta-
mē Sil. ibi. §. 8. quod prælati ec-
clesiarum collegiarum, & ca-
thedraliū, mortaliter peccatēt,
si notabiliter sine rationabili cau-
sa horas propriis horis non di-
ci facerent, propter illud uerbū
ele. c. sancimus. Hora autē de-
bita non debet accipi punctua-
liter, alioquin post primam im-
mediate non posset dici tertia,
sed secundum cōmūnem cō-
suetudinem, nisi aliquo immi-
nente scandalo.

18 Dicere missam ante matuti-
nas secundum Ar. flo. est morta-
le, quia contra consuetudinem
totius ecclesie. d. c. his rebus.
Si tamē aliquis casus, uel ratio-
nabilis causa adesset, ut pro ui-
tando scandalo, & non inueni-
tur qui celebret, & simile, non
credo esse mortale, & ita tenet
Sil. uer. missa. i. §. 6. Neque etiā
mortale est cātare missam col-
legialiter ante primā, ex simili
causa, secundum eūdem Sil. ibi.

19 Modus uacandi officio, & il-
lud dicēdi præcipitur in c. do-
lētēs. de cel. mis. uidelicet quod
studiosē, & deuotē dicatur diu-
nū, officium, itā diurnū, q. noctur-
nū, estq. præceptū nō de officio
dicēdo, sed de modo, in quo p-
cepto nihil aliud exigat, nisi q.
quis animo uacandi Deo horas
inchoet, & in cōtrariū iste ani-
mus nō motetur dum soluit di-
uinum officium. Ideo qui in offi-
cio aduertit se cogitare hoc

uel illud, quæ sunt ab officio
extranea, sed nō aduertit quod
ab officio distrahitur, quamuis
uoluntariē illa meditetur, non
propter hoc animus habitus à
principio uacandi officio, est
mutatus in cōtrarium, quia nū-
quā habuit iste animus recedēdi
à uacando Deo in illo officio.
Est etiam hoc facile, quia suffi-
cit, quod intendat unum de his
quatuor, uidelicet, uel ne erret
in uerbis, dicēdo unū pro alio,
uel quod attendat ad sensum
uerborum, applicādo affectum
ad id, quod uerbis significat,
uel ad gratiam petitam in ora-
tione, uel officio, ut ad charita-
tem, uel simile, uel ad Deū, sen
Christum. Unde nūquam mor-
taliter peccatur in hoc, remanē-
te primo proposito, ut dictum
est, secundum Caie. ibi, supra.
Quando autem quis actualiter
remoueret talem attentionem,
ut cum intentione nolendi am-
plius attendere officio, uel oc-
cuparet se in aliquo, quod re-
quirat attentionem, ut numerā-
do pecunias, uel huiusmodi,
mortaliter peccaret, quia con-
tra hoc præceptum ageret. Se-
cus si tale opus non requirit at-
tentionem, ut est ambulatio. Ta-
lis autem attentio potest esse
actualis, uirtualis, & habitualis.
Habitualis sola non sufficit, se-
cundum Tho. in 4. sententia. d. 15.
Actualis est ualde difficilis, &
non est necessaria, secundum
eundem Tho. Virtualis autem
est

est necessaria, & hæc precipitur in d.c. dolentes. quâdo dicitur, quod dicatur deuotè.

10 Sufficit ergo, ut cum quis incipit dicere officium, uel quod ante habeat aliqualem actualè intentionem satisfaciendi, uel dicendi officium, & quod non diuertat uoluntariè ab illa intentione, nec se occupet in aliquo exercitio, quod multum mentè occupet, & quando sentit mentem ad cogitandū alia conuersam, studeat reuocare, uel salte non deliberet animo prosequi talem cogitationem cōtrariam intentioni primæ, & hoc est facile. Quis enim uult dicere officium, & non aliquāliter cogitat actū quid uult facere? profecto nemo, nisi qui satius est. Ex dictis Sancti Tho. & Pe. ubi supra, elicita sunt prædicta. Ex multis enim ab illis dictis, hæc pauca collegimus.

11 Quo ad locum, officium debet dici in ecclesiis collegiatis, regularibus, & cathedralibus, in choro: ut in d. cle. 1. Et prælati, uel illi, ad quos pertinet facere hoc obseruari, si sine causa rationabili non faciunt, mortaliter agunt. d. cle. 1. Illi autem, qui deputati sunt ad chorū, tā benediciati, quā religiosi, debent dicere in choro, nisi ex iusta causa dispensentur. 92. d. c. ul. & quâdo ex contemptu, uel quando ecclesia multum, uel notabile dānum incurreret, ex eorū absentia, & non haberent legitimam

causam, mortaliter peccaret, per d. c. si. ubi dicitur, quod qui non conuenienter, deponatur a clero, quod non sit, nisi propter mortale. Si autem sine contemptu, & ex causa hoc faciant, mortaliter non peccant, ex qua causa, prælati possunt dispensare in hoc, dummodo in privato dicant.

22 Qui in choro existens, sumum uersum submissa uoce dicit, alterum autem audit, secundum Caie. ibi, non satisfacit, ergo mortaliter peccat, si non replicat. Tab. autem ibi, §. ult. tenet, qd satisfacit. Prima tamē opinio innititur bonæ rationi, quia talis sic dicens non communicat cum aliis in choro, & consequenter totum officium non dicit, ut precipitur in d. c. presbyter. de ce. mis. Alii fundat se super cōsuetudine, quæ si extat, nescio, imò uidetur oppositū, quod ferè omnes alta uoce dicunt, qui possunt. Mihi magis consonat opinio Caie, quia super meliori ratione fundari uidetur, ut præcepto satisfaciat.

HOSPITALE.

Hospitale constructū absq; auctoritate episcopi, & deputatum ad hospitalitatē uiuente edificatore, potest ad humanum usum redire, secundum Pa. in c. ad hæc. de reli. domi. Licet enim cuiusq; de domo sua facere hospitale, & si placet, trahere ad statum pristinum. Ad hoc facit c. inter dilectos. de donat.

Se

Secus autem est mortuo ædificatore. authen. de ecclesi. tit. §. si quis ædificationem. Intelligi nisi aliter ante mortē ordinasset constructor, quod executio ni mandari debet, ut in d. §. si quis. Hospitale sine auctoritate pontificis, etiam cum oratorio construi potest, secundum Host. sed non debet ibi celebrari sine auctoritate episcopi. argu. in c. unicuique. de cō. d. r. & hoc putat uerius Pa. all. tex. c. inter dilectos. de donat. secundum unam lectionem. Et idem Ioan. An. post Vincen. & Tācre. An hospitalia ad episcopos pertineant, & quis eorū possit esse rector, quia hoc magis ad forū exterius pertinet, quā animæ. uide Tab. & Sil. ibi, quia copiosius tractant. Ego autem pertransio. Hospitali rectoribus si redditus hospitalium in pios usus non expendunt, excusationem non habent. Ad hoc enim deputati sunt.

IACANTIA.

Iacantie peccatum incurritur, quando quis se plus quā sit, ut appareat, uerbis extollit, secundum Tho. secunda secundæ. q. 111. Est enim species mendacii, ideo iuxta naturam mendacii, mortale, uel ueniale indicandum est. Similiter quia iactator non solum mentitur, sed se laudat, ideo attendendum est, an talis laus sit perniciosa, iocosa, uel officiosa. Tertiò, est arrogantia, quā similiter oportet considerare, an sit perniciosa.

Quartò, est lucrum, quod quādoque queritur, & tunc considerare oportet an sit proximo nocuum notabiliter. Quintò, est gloria, de qua oportet uidere, an in ea cōstituatur finis. Sextò, est uanitas, quæ communiter uenialis est. Quâdo ergo iactantia perniciosa est notabiliter proximo ex intentione, aut de aliqua materia cōtra Deum, uel proximum, mortalis est. aliis uenialis, secundum Caie. ibi. Et secundū Gre. ponitur inter species superbie. Est iactantia propriè in dictis consistet, tamē quādoque in factis inuenitur, quādo scilicet facta uim uerborum habent.

IDOLOLATRIA.

Idololatria, quæ per exteriora signa alteri quā uero Deo diuinus cultus exhibetur, peccatum mortale est, quia creaturæ creatori æquale facit: estque superstitionis species, de qua in loco suo dicitur, cum de superstitione erit sermo. Idololatrare ex metu, etiam quod quis non libenter, neq; infideli animo faciat, mortale est: quia cōtra honorem Dei, & mendacium perniciiosum est.

Dans alicui hostiam non cōsecratam pro cōsecrata, idololatriam committit, non autem adorantes, secundum Th. quod. 5. q. 8. a. 2. credunt enim consecratam esse.

Idololatria est grauissimum peccatum secundum se, contra præ

præceptum primum primæ tabulæ. Tho. secunda secundæ. questio. 84. a. 1. sicut in terrena repu. gravissimum esse videtur, quod honorem regii quis alteri det, quàm regi, quia quantum in se est, totum repu. ordinem cõurbat: sic gravissimum esse videtur, quod aliquis divinum honorem creaturæ attribuat. Potest tamen esse minus graue hæresi, cum idololatra ignoranter peccet, hæreticus scienter fidem cõrumpat.

IEIVNIVM.

Ieiunium, quantum ad necessitatem, Primò, requirit qualitatem ciborum, scilicet abstinentiam ab esu carniū. In quibusdā ieiuniis ultra hoc, abstinentum est ab omni, & lacticiis, ut in quadragesima, in aliis autem ieiuniis, mos patriæ seruandus est. Si autē in aliquibus locis etiā cõsuetum esset in quadragesima uti butyro, ex quo ecclesia scit, & tolerat, excusantur utentes à mortali. Secundò, quantum ad horam cõuenientem, dico, quod ante nonam, id est, meridiem, ieiunantes, non debēt comedere, secundum Tho. secunda secundæ. q. 147. a. 7. Pa. in rub. de ieiū. & nona grosso modo computatur, nisi aliter obstat cõsuetudo: quia si cõsuetū esset hora tertia, uel sexta comedere tempore ieiunii, potest seruari, secundum Caie. ibi. Sicut nunc multi religiosi cõsueuerūt comede-

re ante meridiem, per multum spacium: & tempore S. Tho. nona erat hora tertia post meridiem, quia dicit, quod hora nona est, quando Christus emisit spiritum, ut patet secunda secundæ, supra. Tertiò quantum ad cõmestionē, necessaria est una tantum cõmestio, secundum Tho. ubi supra. & sic habet cõsuetudo. Sumere autē aliquid in sero, uel ultra prandium, ad sustentationem naturæ, est bis comedere, & consequenter frangere ieiunium, secundum Tho. supra. Sumere autē aliquid extra prandium potius ratione medicinæ, ne uinū noceat, uel ut quis possit dormire, uel propter cholera, uel credentiam, uel huiusmodi, quando non sit in fraudē ieiunii, nō frangitur ieiunium, etiā sumendo sine siti ex cõsuetudine, uidetur tolerabile, quia parum, pro nihilo reputatur. Sumere etiā modicū panis propter eādem rationem, non dāno, maximè quādo sic habet cõsuetudo. Pa. in d. rub. In mane autem sumere collationē, quia non est cõsuetum, nō puto licere, nisi ex aliqua causa legitima, ut ratione complexionis, negotii, uel huiusmodi, adeo quod sit per modum medicinæ, & nō cõmestionis.

Secundò, quantum ad dies, quibus est ieiunandum, dico quod huiusmodi dies magis noti sunt ex cõsuetudine, quàm ex iure, secundum Caie. ibi, & sunt isti, quā

quadragesima, quatuor tempora, quæ quater in anno ueniūt, uidelicet, Post pen. cru. lu. ci. sunt tempora quatuor anni, uigiliæ Nati. Domini, Pētencoles, Assumptiōis S. Mariæ, omniū sanctorum, omniū Apostolorū, nisi Ioā. Iaco. & Philippi, nati. S. Ioan. Bapti. Laurenti, & non plures, nisi cõsuetudo stet in cõtrarium. Ista quæ dicta sunt esse de præcepto, partim sunt de iure, partim sunt de cõsuetudine, habent uim iuris. Ideo secundum Pe. de pal. in 4. d. 15. Ar. flo. & alios doc. frangēs dicta ieiunia sine causa rationabili, siue ex negligentia, siue ex gula, etiā remoto contemptu, mortaliter peccat. Vide Tho. secunda secundæ, supra, a. 3. ex quo idē cõcluditur. Hanc uia sequitur etiā Cai. ibi, circa finem, dicēs, quod ex cõmuni interpretatione, uidetur uinculum, præcepti obligantis ad mortale transgressores, ex inobedientia, uel contemptu, quādo sine causa rationabili, uera, uel æstimata, uel authorizata, non habita speciali, aut generali gratia summi pōtificis, quia tunc sciēt ageretur contra opus præceptum. Et dicit, quod hoc nō asserit secundum ius scriptum, sed secundum communem interpretationem, quæ præcepto æquipollet.

Tertiò quantum ad obligationem, dico omnes ad hoc generale præceptum teneri, nisi causa rationabilis eos excuset, quæ

est uel impotentia, uel necessitas, uel pietas melioris boni. Et reputatur rationalis, siue sit uera causa, siue æstimata, uel authorizata (ut diximus) ut cū quis dubitat infirmari si ieiunet, etiā quod sit falsum, habetur pro rationabili causa, cum sic existimat, & ratione huius credit se excusari, uel si dubitat, facit cum licentia episcopi, ut possit frangere ieiunium. Ex impotentia, excusa pueros, usque ad 21. annum completū, senes, ut sexagenarios, & alios qui nō possunt. Tēpus enim senectutis indeterminatum est. Infirmos, & manifestē debiles, ex cõsilio medicorum habentiū Deitorem, prægnantes, & lactantes, pauperes, qui hora prandii sufficientem cibum habere nō possunt, secus si possunt: tunc tenentur & ipsi ieiunare, nisi aliud impedimentum exstat.

Necessitas etiā excusat quoscunque oportet facere aliquod opus necessarium ad salutem corporis, uel animæ, uel ad statum temporalem, uel ad uitandum damnum, uel ad acquirēdum aliquid de raro euenientibus, uel oportet laborare quantum potest, cum quibus non stat ieiunium, aliter non potest se, suamque familiam decenter alere, uestire, dotare, tenere filios in studio, &c. Hinc excusantur omnes, qui ex necessitate cuiuscunque debiti operis, non possunt ieiunare.

ieiunare. Lex enim ieiunii, non 6 impedit opera necessaria, nec debita. Et breuiter quicumque non potest officium sibi debitum perficere ieiunando, potest sine mortali soluere ieiunium, ut predicator, lector, aduocatus, &c. Etiam uxor, si ob ieiunium non posset debitum uiro reddere, uel exosa ob turpitudinem efficeretur, & similiter uir erga uxorem, non tenentur ieiunare, secundum Caie. ibi.

Quarto quia ieiunium precipitur, ut ad maius bonum inductum, propterea excusantur, qui incumbentes alicui bono maiori, quam sit ieiunium, ut sunt opera misericordiae corporalia, uel spiritualia, si propter ieiunium oportet hanc dimittere. In illo enim casu maius bonum impediretur, quod ecclesia non intendit. Ex hoc patet, quod quis non potest assumere peregrinationem dimisso ieiunio, quia maius bonum est ieiunium quam peregrinatio, quae corporalis exercitatio est. Si tamen talis peregrinatio esset necessaria, uel ex ea maxime Dei honor augeretur, uel adesset magnus feruor in peregrinatione, quae omnia maius bonum iudicarentur, & cum hoc non posset ieiunare, liceret dimisso ieiunio peregrinationem assumere. Concor. Caie. ibi. & facit e. non mediocriter, de eon. d. 6. Prudens ergo confessor ex his iudicare poterit.

Quia dictum est quod rationabilis causa excusans est, quando quis existimat sine magno periculo uel infirmitatis, uel alterius nocimenti, non posse ieiunare, uel suadetur a timoribus, & credit sic esse, licet non sit, & nisi hoc crederet, non frangeret ieiunium: & ex hoc non immineret scandalum, nec alteri periculum. Ideo multae personae a transgressione huius precepti excusantur non ieiunantes. Propter quod confessor sit prudens, ne tales damnet, sed excusationem illarum accipiat, maxime quando dicit quod libenter ieiunarent si possent, & quando ieiunant ter in hebdomada credentes non plus posse facere, satisfaciunt. Et quando causa est dubia, recurrendum est ad auctoritatem superioris, uidelicet episcopi, si adiri potest, uel parochiani, cum episcopus non potest adiri, qui episcopus non solum poterit dispensare iudicando causam rationabilem, sed etiam commutare in aliquod aliud, cum non existeret rationabili. Potest etiam idem episcopus mutare uigiliam alicuius festi, si in aliquo solenni festo euenit, ut uigilia Io. Bapt. si in festo Corporis Christi ueniat, potest facere quod in uigilia corporis Christi ieiunetur, & post in uigilia S. Io. comedantur carnes. Idem de aliis uigiis Sanctorum, quia ecclesia non consuevit ieiunare uigilias Sanctorum in solen-

len

lennitatibus, sicut non ieiunat uigiliam Io. Euangelista, non est autem sic de uigiis quatuor temporum. Concor. Pa. & Innoc. in d. rub. & hoc euenit 1119. & sic fuit factum per ordinarium.

An hoc preceptum de ieiunio obliget ad mortales. Dicit Cai. ibi, q. non inuenit in iure preceptum aliquod, quod sit antonomastice preceptum obligans ad mortale, licet sit preceptum quod distinguitur contra consilium. Dicit tamen, q. ex communi interpretatione uidetur uinculum precepti obligantis ad mortale transgressores ex inobedientia, ut supra dictum est. Unde non negat transgressores mortaliter peccare, etiam remoto contemptu, sed dicit ex iure scripto, se non cognoscere, q. in fractione ieiunii quis incurrat mortale absque contemptu. Et quia communis sententia docet, q. est preceptum ad mortale obligans, ideo hoc indubitanter tenendum, cum & hoc habeat uniuersalis ecclesiae consuetudo, cuius principii non extat memoria.

Qui non ieiunauit uno die, quo tenebatur, non tenetur alio die ieiunare, secundum Pa. in c. 1. eo. sicut de horis canonicis dictum est, nisi aliquando ratione uoti, ut cum uotum est de ieiunio principaliter, & secundario de die, ut si infra mensem uouit ieiunare, & non ieiuno, transacto mense, adhuc teneor, uel si iungatur a confessore per annum

omni sexta feria ieiunium, si non ieiunauit feria sexta, tenetur sabbato ieiunare. Si autem uotum principaliter est de tempore, ut ob deuotionem, uel celebritatem, ut de ieiunando in uigiis bea. Mariae, uel huiusmodi, transacta uigilia, non tenetur: factus est enim impotens ad uotum implendum. Onus enim erat temporis, sicut sunt ieiunia ecclesiae, infra. Votum. §. 17.

Quo ad dispensationem, dictum est, quod episcopus dispensare potest ex causa, ut infra dicitur, secundum Caie. ibi. Tab. autem dicit secundum mentem Pa. in d. rub. post Innoc. & S. Tho. 4. sen. d. 15. q. 3. a. 2. q. 1. 2. quod solus Papa dispensat in ieiuniis per ecclesiam inductis, nisi ex causa in debente ieiunare, ex qua potest episcopus dispensare. In ieiuniis autem ex uoto, episcopus potest dispensare, etiam sine causa existente in eo, qui uouit, secundum Pa. ubi supra. Et si causa est nota, non indiget dispensatione, sed si non est nota, indiget declaratione, quae potest fieri per quemcumque habentem iuris notitiam, quia non est dispensatio. In ieiuniis impositis per penitentiam, fit dispensatio, uel per superiorem, uel per aequalem confessorem.

Qui dispensator in ieiunio, non propter hoc dispensatur ut comedat cibos prohibitos: ideo comedendo sine rationabili causa, uel alia dispensatione, peccat

E 101

ret mortaliter, quia contra præceptum, uel consuetudinē ageret. Idē dicit Ar. flo. quia duplex est præceptū, unū de nō comedendo uetita, aliud de ieiunio.

11 Ieiunium factum in mortali, etsi nō ualeat ad uitam æternā, secundum Alb. ualeat tamen quo ad satisfactionē mandantis ecclesiæ, uel confessoris, ut nouū peccatum non incuratur, quod fieret nō ieiunādo. Et quia prodest castitati, & reliquit post se effectum bonum.

12 Facientes collationem grossam secundum consuetudinem Ro. curiæ, uel tinelli, nō frangūt ieiunium, quia tales uidentur generaliter dispensari, secundum Caie. ibi, quia Papa scit, & tolerat, & quia seruauit suā consuetudinem antiquā, quæ consuetudo legē uidetur interpretari, ideo excusantur.

13 Comedere carnes feria sexta sine rationabili causa, mortale est, contra præceptū in o. de esu carniū, de cou. d. 3. nisi in die natiuitatis Domini, in quo licet, nisi quis habeat ex uoto, uel regulari obseruantia, ut in c. si de ob. ieiū. & multo magis si uenerit in sabbato, licebit. Vnde prælati potest dispensare cum fratre quod comedat carnes, potest etiam dispensare, quod comedat in die Natiuitatis, si feria sexta uenerit, uel sabbato, secundum Sil. uer. ieiunium. circa finem. & fundamentum huius ponitur à Pa. in c. fin. eod. quia per

illud c. tollitur ius commune, & remanet uotum, & religio, sed in religione ut puta prædicatorum, potest prælati dispensare, ergo, &c. Sic etiam Tab. credit. Qui autē uouit non comedere oua feria sexta, tunc non poterit comedere carnes, cum plus sit quam comedere oua. Quidam tamen dicunt, quod oportet ad intentionem uouētis recurrere, & hoc credo melius. Neq; sabbato comedendū sunt carnes, ubi est consuetudo, secus si non est consuetudo, ut in Catalonia.

14 Qui frangit ieiunium, semel tantum peccat, quando scilicet frangit, non toties quoties comedit, quia postquam frangit, factus est impotens ad seruandū pro illo die, sed qui quotidie in quadragesima frangit, quotidie peccat, quia potest quamlibet diem seruare: sic tenet etiā Caie. ibi, circa fin. In uotis factis de ieiunio, recurrendum est ad intentionem uouētis, sicut in aliis uotis.

IGNORANTIA.

Ignorantia peccatum incurritur, cum quis potest, & debet scire aliquid, siue iuris, siue facti, & non facit quod potest ut sciat, siue hoc negligat, ut liberiori sine scrupulo peccet, siue per solam negligentiam hoc fiat, quia negligit id, ad quod tenetur, quod si sit de necessariis ad salutem, mortale est.

Quilibet mentis compos

tenetur

netur scire communia fidei, & iuris, quæ communiter à fidelibus Christianis, cōmuniter instructis à parentibus, & prædicatoribus, & conuersatione Christiana sciuntur, ut sunt articuli fidei in ecclesia solemnizati, ut articulus de Trinitate, de Incarnatione, Passione, & huiusmodi, supra, Credere. §. 2. Decē præcepta, præceptum de confessione, cōmunionē, ieiunio ecclesiæ factē in cōmuni, q. nō est periuRANDū, firandū, &c. q. quadragesima, uigilix de præcepto sunt ieiunandæ, quauis nesciat quæ sint illæ: ex S. Tho. secunda secundæ. q. 73. a. 2. c. cor. Caie. ibi.

3 Item quilibet tenetur scire ea, quæ ad officium suū, aut gradum, aut uotum spectant, quoniam his ignoratis, nesciret se recte habere in occurrentibus, ut dicit Caie. ibi. Sicut si ignarus officium confessoris assumat, uel huiusmodi.

4 Ignorantia affectata dicitur, quando quis nō uult scire quæ tenetur scire, sed placet ei nescire, ut liberiori peccet, & hæc ignorantia non excusat à quacunque poena, nec minuit peccatum, quia non minuit uoluntarium, sed auget, ideo aggravat peccatum, ex intentione uoluntatis ad peccandum: q. constat, quia noluit, ut male ageret, intelligere.

5 Ignorantia inuincibilis est, quando quis non potest scire, uel ex grossitia intellectus, uel ex

maxima difficultate, uel quia recte consulentem nō habet. Et hæc peccatum non habet, quia nemo peccat in eo, quod uicere non potest, nisi uellet officium assumere contrarium: siue ignorantia.

6 Ignorantia crassa, uel supina est, quando homo nescit etiam ea, quæ sunt communiter scita ab omnibus, quando de facili potuit aliquid scire, & non curauit indagare, secundum Pa. in c. apostolicæ. de sent. excom. mi. & hæc excusat non à toto, sed à tanto, id est, non à mortali, si est circa præcepta legis diuinæ, uel iuris naturalis, c. si quis oderit. 2. q. 1. & c. qui ea. d. 38. quod intellige, quando negligentia est lata, ut quia est contra contenta in dictis legibus expressæ, & non subtiliter uel reductiue. No. quod nō quolibet tempore ignorans actu peccat, sed quando tempus est acquirendi scientiam, quā nō habet, sicut in aliis peccatis omissionis contingit.

7 Conclude ex dictis, q. ignorantia secundum Thom. 1. q. 1. q. supra, omnino inuoluntaria, siue sit inuincibilis, siue eorum, quæ quis non tenetur scire, omnino à peccato excusat. Ignorantia autem quæ non tollit uoluntarium, sed minuit, ut est crassa, & supina, minuit peccatum, non tamen à mortali excusat. Similiter ignorantia, quæ est causa peccati, ut cum quis uolens occidere inimicum, patrem occidit,

E i cidit,

cidit, quem si cognouisset, non occidisset, nō excusat ab homicidio, sed à patricidii circumstantia. Ignorantia affectata auget peccatum, ut dictum est.

8 Dico ergo, q. faciens aliquid ex ignorantia, quod nō est contra legem Dei, uel naturæ, credens illud nulla lege prohibitum, licet sit prohibitum, si talis ignorantia nō sit affectata, nec crassa, quia laborat pro uiribus scire necessaria sibi, ideo libenter audit prædicationes, & disputationes ubi hæc solent declarari, & facit quod communiter faciunt alii sibi similes: si est religiosus libenter studet, & interrogat, excusatur in foro animæ ab omni culpa, & excommunicatione in conscientia, c. cognoscentes, de consti. non enim plus exigitur, quam possit homo, secundum autem forū exterius aliter iudicabitur, nisi forte ignorantia probauerit, quia in d. c. cognoscentes, determinatur, quod nolens ignorantiam suam probare ad euitandā peccatū, audiendus est. Concor. Sil. uer. ignorantia. §. 7.

9 Proficiens sagittam ut uoluerem interficiat, & transeuntem hominem interficit, si fecit debita diligentiam, & posuit signum, ne quis transeat, uel clamauit ut aduenterent, si aliquis ibi fuisset, uel erat in tali loco, in quo nō erat uerisimile aliquem esse, ut in deserto, & aduertit si quis fuisset, excusatur

in foro animæ, q. fecit totū, ad quod tenebatur, & hoc homicidium fuit penitus inuoluntarium. Si uero in his fuit negligens, non excusatur, & tunc secundum notabilem negligentiam, uel nō notabile, plus, uel minus iudicabis. Nā quilibet debet aduertere quæ facit, aliter si sit inconsideratus, sibi imputabitur.

10 Si ebrius aliquē interficiat, mortaliter peccat, si in potestate eius fuit inebriari, & nō, & tamen nō uult cauere, tunc omne sequens ex tali ebrietate illi imputabitur: secus si sine culpa sua factus est ebrius, & non potuit se facere custodiri, ut futurum periculum cauere. Tunc enim quia talis ebrietas illi nō imputatur, nec consequenter malum sequens, quod uitare nō potest, cum non sit sui compos. Quando autem lex, uel statutū ignorantes puniat, uide Pa. in c. de consti. in gloss. Cy. in l. si quis non dicam. C. de epis. & cler.

ILLEGITIMI.

Illegitimi filii q. sunt, & quomodo legitimentur, supra, Filius. §. 11. infra, Legitimur. §. 2. Ignorantia promotoris, & promoti illegitimi ad ordines, excusat eos. Nam omnes illegitimi, manes, spurii, nothi, prohibentur ordinari, ca. innotuit, de electio. Filii autem sacerdotum geniti antequam pater ordines sacros susceperet, possunt promoueri ad ordines quoscunque & ad dignitates, nisi in

illa

illa ecclesia, in qua patres eorū fuerunt prælati, uel canonici, secundum Ray. quod intellige ad easdem dignitates, uel præbendas, quas eorum patres tenebant. Ad alias autem etiam in eadem ecclesia poterunt canonici, & promoueri, etiam uiuentibus eorum patribus, & in eadem ecclesia in officio suo manentibus. c. ad hoc, de fil. presb. supra, Beneficium. §. 21. Quomodo cum eo potest dispensare episcopus, supra, Beneficium. §. 23. usque ad §. 4. multa ibi, circa huiusmodi dicuntur.

2 Si quis post contractum matrimonium ordinetur ad sacros ordines, uxore inuita, uel ignorante, filii erunt legitimi, secus autē ipsa consentiente, uel sciente, & nō reclamante, c. seriatim. d. 31. Et ita iuxta distinctionem hanc, opiniones Ray. & Goffr. quæ uidentur contrarie, possunt concordari. Sil. ibi. §. 4.

I M A G O.

1 Imaginibus celestibus, siue putre altronomicis uti, ad effectus quosdam subiectos corporibus celestibus, omni remota superstitione, ut fumigationum, characterum, & huiusmodi, quæ ad celestes influxus nil faciunt, non est peccatum. Huiusmodi enim characteres, fumigationes, &c. ad secreta demonum quorum societas nobis prohibetur, uidentur pertinere, secundum Caie. ibi, in summa.

2 Zuinglius hæreticus, & Felicianus, dicebant sanctorum imagines destruendas, nec Christia

nos eis uti debere: sed dico uisum imaginum approbatū fuisse in concilio secundo Nicæno, in Cōstantinopolitano sub Hierone, in aliis tribus cōciliis Lateranensibus sub Gre. 1. & 3. sub Stephano, & in cōcilio Francfordien. & fuit damnata hæc heresis Feliciani. Nā imagines pinguntur pro ideotis, ut qui literas nesciunt, ibi addiscant quod imitentur, ut de con. d. 3. in cap. perlatum. Quomodo autē adorari debeant, sup. Adoratio. §. 6.

3 Imagines sanctorum nō sunt uiolanda, in d. c. perlatum. sed adoranda: ibi, in c. uenerabilis. Et prohibitum est eas in terram prostrernere, lapidibus obruere, & huiusmodi. c. si canonici, de offi. ord. lib. 6. Irreuerentiam enim hoc continet.

4 Imago Christi non est pingenda sub forma agni, sed hominis. c. sancta synodum, de con. se. d. 3. quia præsentē ueritate, cessare debent figuræ, quod etiam credit gloss. ibi.

Quomodo imago crucis est adoranda, supra, Adoratio. §. 7. quam sculpi in marmore, uel lapide in terra positam, nō licet, & uidetur mortale, quia grauisima peccata lex contra facientes puni. C. nemini lice. sig. sal. l. unica. Ideo ualde sunt reprehensibiles, qui in sepulchris in terra positam crucem sculpunt. Quam autem adoratione sit crux ado-

438 IMMUNDITIA.

randa, suprà, Adoratio. §. 7. simili-
liter quomodo sanctorum ima-
gines sint uenerandæ, ibi. §. 6.

IMMUNDITIA.

Immunditia in effusione se-
minis contra ius matrimonii
uoluntariè, peccatum mortale
est, quia Apostolus dicit tales
excludi à regno Dei. Immundi-
tia uerò in emissionem superflui
in uomitu, & similibus ex gula
precedentium, communiter est
ueniale: mortale autem, quan-
do propter delectationem quis
prouocat se ad uomitum, nulla
aliatione, nisi ut iterum co-
medat, secundum Tab. Videtur
enim contra naturam turpiter
agere, & notabiliter gulosus,
uel quando exponit se pericu-
lo alicuius notabilis mali cor-
poralis, uel spiritualis. Videtur
enim tunc ponere ultimum fi-
nem in delectatione gula.

Immunditia corporalis, quā-
do quis immundè, & sordidè
comedit, & uiuit, peccatum est,
quia rectè rationi dissonat, sed
communiter ueniale, in rebus
non sacris, in sacris uerò si no-
tabilis est, mortaliter agitur,
quia diuina reuerentia offendi-
tur, & sub præcepto prohibetur
iure canonico, in c. relinqui. de
custo. eu. suprà, Corporalia. §. 5.
Aduertant hic sacerdotes, ut in
sacris, & præsertim in his, quæ
circa missam sunt, ut immundi-
tiam uident.

IMMUNITAS, suprà,
Emunitas.

IMPVES.

IMPEDIMENTVM, in-
frà, Matrimonium.

IMPVES.

Impubes dicitur homo usque
ad annum 14. completum in
masculo, in femina usque ad 12.
inclusiue, C. quando tut. uel cur-
lult. & quantum ad determina-
tionem ecclesiæ, licet secundum
naturalem dispositionem quā-
doque in tali ætate non sint apti
ad generandum, & sic non dice-
rentur impuberes, ut in c. pube-
res. de despon. impu. quia tamè
in hac ætate communiter pube-
scere incipiunt, ideo ecclesiæ sic
statuit, & tunc possunt contrahere
matrimonium, ut in c. impu-
beres, & c. continebatur. de des-
pon. impube. non autem antè,
nisi proximi essent pubertati, &
malitia suppleret ætatem, in c.
de illis. el. 1. eo.

Impubes testis esse non potest
in maleficiis, ff. de testi. l. in testi-
monium. quantum ad plenam
probationem, sed ad indicium
potest examinari, & dictum eius
est sufficiens ad indicium, secū-
dum Bar. in l. talis. C. de his qui-
bus ut indig. non tamen debet
torqueri, licet soleat terreri, &
habena, uel ferula credi. ff. ad se-
natu. con. Sylle. l. 1. §. impube-
re. Nec possunt impuberes, &
furiosi capitalem committere
fraudem, id est, penam pro qua
capite sint puniendi, ff. de adul-
edi. l. cum autem. Quamuis in
aliquibus ante hoc tempus inci-
piat pubertas, tamen hoc est tem-
pus

IMPVDICITIA.

439

pus in iure decretum. Pubes-
nanq; propriè lanugo est, quæ
matribus in anno 14. in formis
12. circa pudèda nasci cōsuevit.
FINANIS gloria, suprà,
Gloria.

IMPIETAS.

Impietas, quæ parentibus, &
consanguineis, & concubis
debitus cultus subtrahitur, aut
iniuria irrogatur, mortale pec-
catum est ex suo genere, & ual-
de graue, contra primum præ-
ceptum secundæ tabulæ, & hoc
si fiat animo nocendi, uel inho-
norandi talem, ut talis est, nisi
quando esset pro re minima, &
in primis moribus animi. Si au-
tem non sit animus despiciendi
beneficium, patriam, parentes,
uel huiusmodi, sed ex alia cau-
sa, tunc iudica mortale, uel ue-
niiale, secundum materiã, circa
quam uersatur impietas, & ad-
de peccato maiorem grauita-
tem, sicut fit in peccato ingra-
titudinis, secū. Cate. ibi. Pariter
etiam peccatur contra supra di-
ctos in omittendo ea, quæ quis
exhibere tenetur.

IMPVDICITIA.

Impudicitia uitium est, quan-
do quis uacat actibus, tacti-
bus, oculis, & amplexibus libi-
dinose, hoc est, causa delectatio-
nis sensibilis, quæ ibi sentitur,
etiam si nullum opus aliud inten-
dat, & si fiat à non coniugibus,
mortale est, secundum Cate. ibi.
quia huiusmodi delectatio, ad
generationem est ordinata, si-

cut & ceteri actus ueneris, &
propterea nisi fiat propter ge-
nerationem licitum, peccatum
est, ob priuationem proprii fi-
nis, quia dicit Apostolus Gal. 3.
q; impudiciã agētes, regnum
Dei non consequentur. Dicit enim
q; huiusmodi actus impudici,
eiusdem sunt moris, cuius esset
coitus consummatus inter illos,
ita q; si fiant inter consangu-
ineos, ad incestum spectant, & sic
de aliis. Et concludit, q; si fiant
inter coniuges, erunt ueniales,
si inter alios, mortales, quia hi
actus multo uiciniores sunt actui
consummato, quàm cogitatio
morosa, quæ in sola mente con-
sistit. Si autem fiant huiusmodi
ex beneuolentia, ut quando ui-
sitant se inuicē homines secun-
dum morē patris, remota omni
mala intentione, non sunt pec-
cata. Vnde concludit licitum esse
delectari in uisu pulchræ mulie-
ris, non autem in tactu, quia ui-
sus de natura sua non ordinatur
ad coitum, sicut tactus. Ex his au-
tem dictis uidetur ualde pericu-
losa uita hominis, qui dum se
tangit, uel fricando, uel mīngen-
do, & sentit aliqualem delecta-
tionem, & placet sibi, mortaliter
peccaret. Ego autem sic intelli-
go, q; quando homo aduertit, &
perfectè deliberat delectari in
huiusmodi tactibus ueneris,
uel in seipso, uel cū alio, etiam
quod nolit consummare actum
extra matrimonium, mortaliter
peccat, quia delectatio talis ex

se mortalis est, nec propter hoc uita hominis est periculosa, quia hoc facere contra naturam est, ideo naturaliter à ratione extraneum esse debet. Concordat Tab in uerbo, osculum, & cogitatio morosa. Si uer. delectatio. sed in hoc uidetur à Caie dissentire, quia ipse Cai. non uult esse simile de uisu, sicut de tactu, illi autem uidentur includere tam uisum quam tactum, & etiam uerba. Dicerem tamen, quod si homo uidendo pulchram mulierem, non solum delectatur de eius pulchritudine, sed etiam delectatur de illa delectatione libidinosa, quæ ordinatur ad actum de se, licet non intendat actum illum, mortaliter peccat. Similiter quando in uerbis turpibus idem intendit, & in uisione rerum pudendarum. Hæc enim omnia excitant motus carnis, & concupiscentiam, ex quibus talis delectatio oritur. Nec credo, quamlibet delectationem modicam, esse mortalem, propter imperfectionem actus, sicut in aliis peccatis est.

Si hæc prædicta fiant à coniugibus, uel sponis de presenti excusantur, si autem sint sponsi de futuro, & credunt eis ista licere, quia sic consuetum est, poterint aliquo modo excusari. Si autem huiusmodi tactus fiant causa affabilitatis, secundum morem patrie, & sine mala intentione, licebunt, dummodo non fiant in partibus pudendis. Si

autem mulier sciret se osculari ab aliquo malo animo, & posset uitare sine scâdalo, tenetur hoc facere, ne occasionem ruinæ ei præbeat: si autem non potest, non peccat, sed ei imputetur, si scandalizetur, sicut phariseorum scandalum. Idem dico de uiro erga mulierem. Tunc enim non est scandalum actiui, sed passiu.

Quid si mulier nupta seipsum tangat inhonestè? Dicerem quod si hoc facit ut præparet se ad actum matrimonii cum uiro suo, dummodo non sit periculus de pollutione extra actum matrimonii, non peccat mortaliter. Et idem de uiro, quia hoc ordinatum est ad id, quod licet. Si autem faciat tantum ob delectationem, ut quia uirum tunc non habet, & uult delectari saltem in tactu, mortaliter agit, peccato molitiei, quia pro tunc hoc sibi non licet, quia non ordinatur ad actum matrimonii, cum uirum non habeat. Caie. autem in uerbo, matrimonii, dicit, quod tactus coniugum inter se ob delectationem tantum, non sunt mortales, nisi propter periculum pollutionis extra uas, sicut de ebrietate. Ut cum quis multum bibit cum periculo inebriandi, &c. Si autem intendat explicite pollutionem, uel non curat etiam si eueniat, sed essent contenti quod eneniret, etiam quod non intendant, mortaliter agunt, secundum Cai. supra. exponunt enim seipsum periculo mortis

lis

lis culpæ, quam ostendunt sibi non displicere, ut debet.

INCANTATIO.

Incantatio omnis, ex genere suo mortale peccatum est, nam ibi semper est demonis expressa, uel tacita invocatio, ex aliqua superstitione adinueta, ad aliquem demonis cultum. Unde exerceens huiusmodi incantationes, non excusatur à mortali, nisi ex imperfectione actus, ut qui non credit ibi interuenire demonis invocationem, sed bona fide arbitratur dare operam rei licite, quæ quidem ignorantia uidetur tantum habere locum in personis idiotis, quandiu non sunt monita. Post monitionem autem si non desistant, non excusantur, quia cessat bona fides. Nec excusantur, qui ignoranter fecerunt, qui tamen si sciissent, nihilominus fecissent. Concordat Caie. ibi in summa. Quia ignorantia, causa peccati nequaquam extitit.

Occulta demonis invocatio, ex multis cognoscitur. Primo, ex aliqua conditione uana adiuncta tanquam necessaria, ut cum dicitur, quod oportet talia uerba esse scripta in charta caprina, uel manu sinistra, uel à uirgine, & huiusmodi. Hoc enim nihil facit ad uerborum uirtutem. Secundo, quando ad effectus naturales adhibetur aliqui characteres significatiui, quos demones ipsi intelligunt. Tercio, quando ponuntur nomina,

uel omnino incognita, uel nescitur ad quid pertineat. Quarto, quando effectus expectatus ex huiusmodi, excedit uirtutem naturalium agentium, ut nosse cogitationes cordis, sanari statum hominē, uel aliud animal, & huiusmodi, quo ad medicinam. Quinto, quando queritur effectus uanus ex uerbis sacris, ut si dicendo uersiculū psalmi mouetur anulus, est manifestum quod Deus non operatur ad hominē uana, sed demon, qui gaudet honorari uerbis, & rebus sacris. Sexto, ex adiunctis quibusdam uerbis falsis, ut quod Iesus dixit uxori sue, uel quod habuit psalmi, uel febris, &c. uel quando adiungitur apocrypha, uel incerta. Est enim mirabile, quod Christus, qui tantam uirtutem dedit apostolis ad miracula facienda, hæc se creta eis non reuelauerit, quibus uetula, & lapsi homines uidetur dotati. Omnia ergo hæc relinquenda sunt penitus, quia superstitiosa, & mala censentur. Caie. ibi concordat in sententia. Inuocatio, per totū. Superstitio. §. 3. Diuinitio, per totum. Augustinus. §. 2. Vide ibi aliquid. Qui autem huiusmodi superstitiosa nolunt dimittere ad consilium confessoris, etiam quod simpliciter fecerint, non absoluantur.

INCENDIARIIL.

Incendiarii dicuntur, qui malo animo, autoritate propria incendunt aliena, ut domum,

E s

mun, uillam, segetes, & huiusmodi. 12. q. 2. est deuotissima. & mortaliter peccant, non solum ex iniuria lata proximo, sed etiam propter damnum. Si uero prater intentionem ex negligentia hoc eueniat, erit mortale, uel ueniale, iuxta negligentiam incendientis, de qua negligentia infra, Negligentia, per totum. Si enim dabit opera quis rei licite, adhibita debita diligentia, ut quia proprium agrum incēdebat, & calu euenit quod uentus portauit ignem ultra quam suspicari potuisset, in culpa non erit. Si uero uoluntarie, uel lata culpa hoc fecit, tenebitur restituere totum damnum, cap. si egressus, de iniuri. Si autem culpa leuis, uel leuissima fuit, licet mortaliter non peccauerit, tamen secundum ius tenetur ad restitutionem, dummodo teneatur de leui, & leuissima culpa: q. si sine aliqua eius culpa fuit, ad nihil tenebitur, quia sine culpa pœna non inferitur, aliter iniquum esset.

Incendarii non solum tenentur de rebus incensis, sed de rebus perditis propter incendium. cap. si de iniuri. fuerunt enim causa amissionis harum rerum ob incendium.

Rapientes bona illorum, qui incendium patiuntur, restitutio ni tenentur, nisi haberetur pro derelicto. cap. si quis domum, de iniuri. contra enim uoluntatem possessoris rapiunt.

Qui iusto metu timet propriam domum incendi, ex domo uicini iam incensa, & eam diruit, non tenetur ad restitutionem secundum leges, quia nec iniuriam illi nec damnum facere uidetur, cum res esset æque peritura. ff. ad leg. Aquil. l. si quis furtum. §. quod dicitur. Si autem non fuit iustus metus, ad simplum damnum tenebitur, secus. Hosti. debebat enim bene aduertere.

Incendarii sunt excommunicandi, & post denunciationem absolui non possunt, nisi ab apostolica sede. de sent. excom. c. tua. supra. Excommunicatio. 23. De iure uero ciuili puniuntur poena ignis, uel deportantur, prout iuratur bestis, uel aliter. ff. de incen. l. qui edes. Incendarii locorum sacrorum, uel privilegiatorum, ipso iure sunt excommunicati. uide Excommunicatio. 14.

INCERTA, infra, Restitutio. §. 20.

INCESTVS.

Incestus, peccatum mortale est, quod committitur ex commixtione carnali, sine dispensatione, inter affines, & consanguineos, usque ad quartum gradum inclusiue, & tanto grauius, quanto contra naturalem reuerentiam debitam est. Et ad idem peccatum spectant consensu, cogitatio, tactus, & huiusmodi, erga affines, & consanguineos, etiam si non sit uoluntas consummadi, uel potentia naturalis, ut in impuberibus. Unde bonum est, q. pueri non dormiant

cum puellis consanguineis, quia licet non possint consummare actum, possunt tamen mortaliter peccare, se mutuo tangendo, ut dictum est supra, Impudicitia. §. 1. hoc consilium affert Archi. flo.

Quomodo incestus impediat matrimonium, infra, Matrimonium. §. 17. Est etiam hoc peccatum grauius adulterio, quia magis contra naturam, & leuius uitio contra naturam, & sacrilegio, secundum Th. secunda secundae. q. 15. a. 12. & §. sunt enim. 32. q. 7. c. quemadmodum. & c. sequenti. Accedens ad monialem incestum committit, quia sponsa patris nostri est: & adulterium, quia alterius sponsa est: & sacrilegium. c. uirginibus. 27. q. 1.

INCONSIDERATIO.

Inconsideratio uoluntaria, quando scilicet quis non uult actu considerare priuatum, uel uult considerare, sed non quod debet, uidelicet ea, quae sunt necessaria facienda pro salute, uel dicenda, uel appetenda, uel cauenda, est peccatum mortale, quia notabilis negligentia circa salutem animae, uel propriae, uel alterius est. Si autem contingat facere aliquem actum, quem scit esse prohibitum, & tamen tunc actualiter non considerat ex sola inconsideratione, quod si consideraret, non faceret, ut quia comedit carnes, non aduertens quod sit feria sexta, non peccat mortaliter, quia non uidetur ef-

se in nostra potestate, ut occurrant nobis omnia, quae scimus, & multo minus peccat, q. quatuor, & considerauit, & post factum se deceptum inuenit. Peccatum enim mortale contra intentionem accidere non potest, iuxta mentem Caie. ibi.

Inconsideratio aliquando etiam dicitur impedimentum rationis a bono iudicio agendorum, propter delectationem ueneriam, & tunc est filia luxuriae. Quando sit mortalis, uide supra, Concitas mentis, per totum. Consideratio secundum Th. secundae secundae. q. 14. a. 1. uel pertinet ad iudicium, ideo defectus recti iudicii ad uitium inconsiderationis spectat.

INCONSTANTIA.

Inconstancia peccatum est, quod incurritur, cum homo a bono, ac debito proposito recedit, non exequendo illud, quia ab ordine recte rationis deuiat. Et est mortale, quando dimittit necessaria ad salutem, alias ueniale. Et secundum Th. 2. secundae. q. 143. est filia luxuriae, in quantum preceptum bonum impeditur, propter delectationem ueneriam, cum ex impetu concupiscentiae impeditur ne exequatur id, quod decreuit esse faciendum. Hi enim est animo decernerint carnalia relinquere, ad lachrymantem feminam mollescent.

INCONTINENTIA.

Incontinentia peccatum est, quod incurrit homo habens

rectam intentionem, cum vincitur a passionibus luxurie, irae, aut honoris appetitu. Et inuenitur in personis, quae non sunt multum bonae, nec multum male, quae passiones non habent plenè domatas. Et tunc mortale peccatum est, cum permittit se aliquis vinciri a passione, ita quod in aliquo mortale consentit, aliàs ueniale, conformiter Caie. ibi, in summa: de qua & Tho. secunda secunda, q. 156. Et haec maxime dominatur choleris, & melancholicis, secundum Tho. ubi supra, a. 1. post philosophum in 7. lib. Ethico, & ratio San. Tho. ibi assertur.

INDICIUM.

Indicium plenum, est rei damnatio per signa sufficientia, per quae animus in aliquo tanquam uerò quiescit, & plus inuestigare non curat. Bal. in l. ea quidem. C. de accu. Semiplenum uerò est praesumptio fortiter mouens animum ad aliquid credendum. ff. de probat. l. cum probatio, quod probatur ad minus duobus testibus, ut dicunt doc. in l. h. C. fami. erc. & Bart. in l. h. ff. de quæsti. qui testes citabuntur, & iurabunt, aliter non praedictabunt, ut nota. in l. si quis. ff. de adult.

Indiciu est triplex, scilicet leue, quod est abiciendum, nisi in causa fidei uolenti, quod probationem non requirit: & probabile siue uehemens, quod semiplenam probationem facit,

& sufficit ad torturam. Vnum tamen indicium regulariter non sufficit secundum Bar. in l. 1. §. occisorum. ff. ad Silieia. Tenet tamen processus si non oppositor, non tamen reus damnari potest, etiam per tormenta confessus, & post ratificans, ut est text. cum glo. & ibi Bar. in l. pe. ff. de quæsti. secus quando sponte, & sine tortura confitetur, secundum Pe. de Anch. in cle. 1. de homi. Vnus tamen aliquando sufficeret, ut si testis unus integer, & bonae famae, de iusto testificaretur super facto, & non super indicio, quia tunc posset poni ad torturam ad inquirendum, secundum Bar. in d. l. pe. & not. per doc. & glo. in l. si quis. C. ad legem sol. maie.

Non potest dari certa regula, quae indicia sufficiunt, sed dimitendum est iudicis arbitrio, secundum Pa. in cap. cum in contemplatione. de regulis iur. Similiter relinquendum est eius iudicio, quando sufficiat unum, uel plura requirantur, secundum Ang. in li. de malef. Duo etiam leuia constituunt unum sufficientes ad torturam, secundum Barto. in l. h. ff. de quæsti.

Indicia non sufficiunt, nisi reo, & aduocato suo detur copia, secundum Barto. in l. custodias. ff. de pu. iudi. nisi quando iudex procedit ex mero officio, & non ad querelam. Angel. in l. h. uacantia. C. de bo. uacan. & d. Ant. in cap. qualiter, & quando. el. 2. de accu.

Indic

Indicium sufficiens sola fama non facit, secundum Bar. in l. 1. §. idem Cornelio. ff. de quæsti. nisi coniungantur alia indicia. In civilibus tamen iuncta cum uno teste, plenam probationem facit, ut in c. ueniens. el. 1. de test. Secus in criminalibus. Aliquando etiam ipsa sola, purgatione canonica inducit.

Confessio participantis in crimine, non facit indicium contra socium, secundum Bart. in l. 1. §. si seruus. ff. de quæsti. Similiter nec pater, nec filius, nec alii commensales, ut no. Bar. in d. §. idem Cornelio. quando scilicet nulla alia indicia urgentia praecedunt. Ideo socius de socio non est interrogandus, in l. h. C. de accu. nisi in quibusdam criminibus, ut est heresis, assassinatio, &c. Bar. in l. reperi. ff. de quæsti. infra. Inquisitio. §. 4. Vide tamen Pa. in c. quoniam. de test. & in c. 1. de confes. quando socii possunt interrogari, quia aliquando faciunt indicium. Vide etiam Sil. ibi. §. 5. De indicis uide Cai. secunda secunda. q. 89. arg. 1. & 2. ubi dicit, quod indicium debet manifestare factum, & personam, & debet manifestari reo, ut sciat in quo articulo sit.

INDIGNATIO.

Indignatio est filia irae, ex qua homo afficitur contra aliquem, quia indignum existimat, ut sibi tale quid fecerit, propter quod reputat illum indignum sua conuersatione, & assabilitate, ex quo

sequitur, quod non uult illum audire, nec ei loqui, uel uidere, & propter inordinatam passionem est peccatum, & communiter ueniale, nisi per accidens, ut ratione scandali, uel quia non uult loqui ei in casu, quo sub praepcepto tenetur, secundum Th. secunda secunda. q. 158. a. 7. Potest etiam esse sine peccato, quando ex iusto rationis iudicio procedit, secundum illud Gre. Indignantur iusti, sed non dedignantur. Hoc est non habentes inordinatum affectum. Secus si propter hoc subtraherent aliquod de necessitate impendendum, quia mortalis esset.

INDULGENTIA.

Indulgentia prout importat remissionem poenae, secundum Fel. in quodam sermone de indulgentia, est remissio poenae temporalis pro peccatis actualibus poenitentium, non remissio in absolutione sacramentali, facta a prelato ecclesie, ex causa rationabili, pro recompensatione de poena indebita Christi, & sanctorum, quae non ualet existenti in peccato mortali, ut dicit S. Th. 4. sent. d. 20. ar. 5. q. 1. Unde in omnibus indulgentiis dicitur, contritis, & confessis, saltem in forma ecclesiae. Et quia sunt respectu poenae, & non culpe, licet aliquando in aliqua indulgentia contineatur remissio à poena, & à culpa, tamen tali tenore nunquam à sede apostolice emanat, ut dicit Fel. in d. tra. & se-

cua

condum eundem Felin. ubi supra, sufficit q. sit sine peccato mortali, quando accipit indulgentiam, & non quando impetrat, uel quando uadit pro accipiēda indulgentia, uel quando facit illud, pro quo datur indulgentia, ut eleemosyna, ieiuniū, uel huiusmodi. Hoc non placet Caie. ut infra. §. 14.

2. Quilibet sacerdos confessor secundum Inno. in c. quod autē. Zamb. in cl. religiosi. Panor. in ca. sicut dignum. de homi. col. 1. & alios in foro conscientie potest dare indulgentiam sibi cōfitebibus: ideo bonum est, ut sacerdos in impositione pœnitentie dispēset cum consistente circa residuum pœnæ, si maior esset imponenda, ut ibi dicit Pa. Nec obstat c. accedētes. cum similibus capitulis, quibus phibetur dare indulgentias, quia aliud est dare indulgentias per literas, aliud in foro conscientie in absolutione pœnitentis per sacerdotem, cui non est restricta potestas in indulgētiis in foro pœnitentiali, licet sit restricta in foro exteriori per bullas, uel publicē cōcedere indulgētiās, ut praelati faciunt, ut dicit Ion. ibi supra. Potest igitur hoc modo sacerdos, indulgere dies & annos prout uult, dummodo iustē, & discretē faciat. Idem respondeas ad auctoritatem S. Tho. 4. sen. d. 20. a. 4. q. 1. Et hoc potest facere sacerdos ut clauum. Sil. in uer. Indulgentia. §.

1. dicit, quod sacerdos potest pœnitentiam debitam minuere peccatori, non applicando merita per modum indulgentiæ, sed augendo erubescētiām, & contritionem uirtute clauum, & exhibēdo ministerium in sacramento, in quo Deus aliquid remittit, & orando pro peccatore, & etiam minuendo pœnā canonum, & ab alio iniunctam in casu, quo minui, & mutari potest, quātum ad aliquid particulariter iniunctum, sed non sic, quin uerē peccator teneatur ad illud, aut ad æquiualens, si illud meruit, hic, uel in purgatorio, quod facit indulgentia.

3. Papa solus secundum Tho. ubi supra, potest uniuersaliter per totum mundum indulgentias uniuersales, uel particulares dare, secundum quod sibi placet: dummodo det rationabiliter, ut infra dicemus. Habet enim plenitudinem potestatis pontificalis, quasi rex in regno. Ad hoc est c. quocunq. 24. q. 1. Item legatus in terminis sue legationis potest facere indulgentias perpetuas, sicut & perpetua statuta. per c. li. de offi. lega. in sua prouincia: etiam archiepiscopi. Episcopi uerō, & alii a Papa, possunt facere indulgentias, secundum quod eis est taxatum, & concessum, secundum Tho. supra. Quantum autem possunt, est c. cum ex eo. de pœn. & rem. Taxatum est, quod

epi

episcopi possunt dare indulgentiam 40. dierum, in dedicatione uerō ecclesiæ unum annum. c. cum ex eo. & c. nostro. de pre. & re. Felin. in d. tracta. dicit, quod legatus Papæ, etiam non sacerdos, Archiepiscopus, & Episcopus sunt pares in dando indulgentias. Vicarius episcopi non potest dare, nisi habeat specialem licentiam. Concilium generale, potest dare indulgentias plenarias, ut dicit Abb. in quodam sermone, non autem capitulum, sede uacante. In his, quæ sunt de iure positio, decretis stare oportet.

4. Non sacerdos, & existens in peccato mortali, dummodo habeat iurisdictionem ecclesiasticam, potest dare indulgentias, secundum Tho. supra, quia potestas faciendi indulgentias, sequitur iurisdictionem, quæ nō tollitur per peccatum mortale. Ideo æquē ualet indulgentia data a peccatore, sicut a iusto.

1. Ad hoc quod indulgentia ualet, quatuor communiter requiruntur. Primo, causa rationabilis, ut scilicet detur pro honore Dei, uel utilitate, aut necessitate ecclesiæ. Secundo, autoritas dātis. Tercio, dispositio recipientis. Et hæc tria in bullis Papæ signantur. Quarto, quod fiat id, pro quo datur indulgentia. Et communiter doc. dicunt, quod non debet dari si re importanti causa, secundum

Felin. in d. tracta. ne thesaurus ecclesiæ uilescat. Facit c. legimus. 93. d. Sed quia ista materia est multum difficilis, ideo quædā, quæ notauimus ex Caie. in quol. tomo primo, adducam, ut clarior hæc materia de indulgentiis fiat.

6. Quoniam certum est indulgentias succedere loco pœnitentiarum iniunctarum (testante ecclesia) consequens est, ut effectus indulgentiæ sit idem, qui futurus erat ex satisfactio- ne pœnitentiæ iniunctæ. Constat autem, quod per satisfactio- nem pœnitentialem iniunctam dignē executam, pœna temporalis pro actuali peccato debita apud diuinam clementiam, soluitur, sicut credit uniuersalis ecclesia. Igitur per indulgentiam loco satisfactio- nis succedentem, si ueraciter, ac dignē acquisita fuerit, soluitur tādē de pœna temporalis, pro actuali peccato debita, apud diuinam iustitiam, quantum apud eādem æquiualeat acquisita indulgentia. Et hinc sumenda est necessitas thesauri. Pro quo nō, quod remissio peccatorum, est effectus passionis Christi: ita, quod cuiusque remittitur peccatū siue quoad culpā, siue quoad pœnā, sit ex uirtute passionis Christi. In remissione reperitur misericordia, & iustitia: misericordia in hoc, quod misericordiam peccatoris cōputat Christus quasi suam: iustitia autem,

inquantum meritum passionis Christi communicatur peccatori, quasi ipse peccator pateretur: & sic peccator debitum Deo soluit quasi de suo: nō per seipsum, sed per Christi cōmunionē adquisito: ut patet in baptismo, in quo fit plenaria peccatorum remissio, quia plenissimē commoritur, & conspeliatur Christo. Fiat ergo talis ratio. Ad remissionem peccatorum, siue quo ad culpā, siue quo ad pēnam, per sacramenta habendam, requiritur aliquis thesaurus, ut puta meritum passionis Christi remanentium in diuina acceptatione: ergo à fortiori ad remissionem peccatorum quo ad pēnam tātum, per indulgentiam exigitur aliquis similis thesaurus. Est igitur ad efficaciam indulgentiarum necessarius aliquis thesaurus, non minus, quā ad efficaciam sacramentorum. Sed posset quis querere, ex quibus consistit iste thesaurus, ex quo sunt indulgentiæ, quæ à prælatis conceduntur.

7 Respondetur, quod ex quo indulgentia pura succedit satisfactioni pēnitentiāli, solummodo quo ad uim satisfactiuā, manifestē sequitur, quod thesaurus indulgentiarū est thesaurus satisfactionū, quæ per opera pēnitentiālia, & meritoria sūt: ideo idē dicitur thesaurus passionum, & meritorum, quatenus satisfactoria sunt, & ex eo quod unus pro alio in tēporalibus, & in spiri-

tualibus potest satisfacere, ideo ea quæ sunt reposita in hoc thesauro, satisfactiōes sunt: nō quæcūque satisfactiōes, sed solæ superflue ibi sunt recedunt. Satisfactiones enim, quibus satisfaciētes indigerūt pro seipsum, iam cesserunt in solutionem pēnarum debitārum pro propriis peccatis, & propterea non possunt p alios soluere. Et simile est iudiciū p alios satisfactiōibus, quæ pro quibuscūq; determinatē sūt, oblatæ sunt, quia & ipse effectū suū sortite sunt, & quæ satisfactiōnes in thesauro repositas oportet pro alienis soluendis posse offerri, ideo huiusmodi satisfactiōes oportet esse superfluas. At nūc queritur, quorū sint istæ superflue satisfactiōes, quia quidā dicūt nec in Christo, nec in sanctis esse tales superfluas satisfactiōes, ut Frācisus de maio. 4. sent. d. 19. quia tales satisfactiōes fuerunt remuneratæ in Christo, & in sanctis. Durandus uerō dicit, quod Christi fuerūt merita superflua de sanctis uerō dubitat. 4. sent. d. 20. quia fuerūt remunerata. Secundo, quāto habebāt intētiōne satisfaciēdi p alios, quæ requiritur ad hoc, quod meritum alteri applicetur, ut dicunt doc.

8 Huiusmodi autem opiniones falsas esse reputo, & dico quod thesaurus iste, sit ex superabundantia meritorum, & passionum Christi, & sanctorum, & ex hoc thesauro sūt indulgentiæ, & hoc iam ab ecclesia

de

determinatum est, & per rationem, & autoritatē potest probari. Primo, quo ad Christum, quod est caput ecclesiæ, & gratia eius est gratia capitalis: ideo meritū Christi se habet ad membra eius, sicut meritum priuati hominis se habet ad corpus suū. Et propterea sicut quilibet homo meretur non solum animæ, sed etiam corpori suo, ita Christus non solum sibi, sed etiam aliis meruit, & maius quā sibi: quia nobis meruit beatitudinem animæ, quā sibi non meruit, cum à principio cōceptionis fuerit beatus. Et hæc merita Christi non fuerunt plenē remunerata. Merita autem sanctorum secundū quod sunt satisfactoria pro pēna temporali peccati actualibus debita, remunerari non possunt in ipso sancto, qui non est debitor alicuius pēnæ temporalis pro suo actuali peccato. Et quia multi sancti plus satisfecerūt, quā propria peccata exigerent, oportet dicere, quod satisfactiōes suæ inquantum excedunt sua debita, non sunt remuneratæ in ipsis sanctis. Et licet huiusmodi merita, sint remunerata in ipsis quo ad premium essentialē, & accidentalē, tamen dicuntur alio quo modo nō remunerata, quo ad solutionem pēnæ, quia prima remuneratio non tollit, uel non minuit uim satisfactiuam. Quod autem sancti plus satisfecerint, quā demeruerint, pa-

ter lob 6. ubi dicitur, Utinā appenderentur peccata mea, quibus iram merui. & calamitas, quam patior, in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret. Quod autem sancti intenderent pati pro aliis, patet Coloss. 1. ubi dicitur, Adimplebo ea, quæ sunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est ecclesia. Vnde sancti passi sunt secundum Dei ordinationē, disponentē sanctos pati pro membris Christi. Est ergo thesaurus iste ex meritis Christi, & sanctorum superfluis, ut dictum est. Neque iste thesaurus post diē iudicii erit vanus, sed ad gloriam Christi, & sanctorum, & ad commendandam liberalitatem saluationis electorum: & quod reprobis non desuit saluationis remediū. Et quamuis solum meritum Christi esset sufficiens pro pēna omnium purganda, tamen ut sancti Christo assimilentur, conueniens est, ut eorum merita ponantur in hoc thesauro indulgentiarum.

Quod autem ad prælatis ecclesiæ huius thesauri dispensatio pertineat, patet per determinationem Leonis 10. qui determinauit, quod dispensatio huius thesauri conuenit prælatis ecclesiæ, & maxime Papæ, etiam sine sacramentis: quia bona communia ecclesiæ, quæ possunt dispensari aliter quā per sacramenta, à præsidente ecclesiæ communicari possunt. Huiusmo-

di autem sunt merita Christi, & sanctorum, in hoc thesauro reposita. Nam sancti potuissent huiusmodi bona communicare membris ecclesie, si uoluissent absque sacramentis, ergo sunt sine sacramentis communicabilia ex natura sua. Et licet Papa non habeat potestatem excellentie, & consequenter non possit conferre totalem effectum sacramenti sine sacramento, tamen bene potest partialem effectum conferre, cuiusmodi est remissio pene temporalis pro actuali peccato debita. Propterea sine sacramentis potest dare indulgentiam.

10 Ad hoc autem, quod huiusmodi indulgentie ualeant, requiritur causa rationalis, sine qua non essent ualida, sed indiscrète, & sic enervarent satisfactionem penitentiale, cum ex eo, de poe. & re. Et si darentur pro causa prophana, ut pro nutriendis meretricibus, nullae essent. Similiter ad efficaciam tantae indulgentiae, puta annorum centum, uel mille, exigitur rationalis causa, non solum indulgentiae, sed etiam tantae quantitatis, quae non existente indulgentia esset inualida. Nam sicut Papa non potest ex solo imperio uoluntatis bona temporalia donare, sed ex causa rationali, ita neque haec bona spiritualia, quae cariora sunt temporalibus: aliter esset non dispensator, sed dilapidator. Ex hoc sequitur, quod tanta causa sit pro tanta indulgentia, &

maior pro maiori, secundum proportionem, aliter causa non esset rationalis, & consequenter indulgentia inualida. Non enim esset rationale, quod iste pro uno ieiunio haberet C. dies de indulgentia, & alius ut sic haberet mille annos.

11 Et quomodo posset esse dubium, an causa expressa in bulla esset rationalis, & homines semper in ambiguo esse, ideo dico, quod causa indulgentiae expressa in bulla, nisi manifestum contineat errorem, semper debet praesumi rationalis, si sententia lata a iudice iusta praesumitur, nisi contineat manifestum errorem. Non tamen causa expressa in bulla in ueritate est rationalis semper: quia Papa in istis potest errare, cum non sint de his, quae pertinent ad sententiam iudicalem fidei, licet ad fidem pertineat, quod indulgentia rite data ualeat, non tamen in particulari, quod haec ualeat, nisi supposito quod rite sit data. Non tamen discutiendum a nobis est, an causa sit rationalis, uel non, nisi error manifestus appareat, & quo ad causam, & quo ad quantitatem indulgentiae. Et praedicatores nunquam debent assertiue praedicare huiusmodi, sed recitatiue, uel opinatiue, ne falsas praedicet, & alios in errorem inducat. Et quando dicitur quod indulgentiae tantum ualent, quantum sonant, intelligendum est negatiue, id est, non plus ualent,

ualent, quam sonant. Vel intelligitur de discretis quo ad causam: uel intelligitur in foro exteriori, in quo statum praesumptioni iuris: & sic populus in huiusmodi non decipitur ab ecclesia, sed uel a dante, uel aliunde, si falsae sint.

12 An autem sit bene factum accipere huiusmodi indulgentias? Respondetur quod in penitentiali satisfactione digne executi, ut in ieiunio, quadruplex effectus consideratur. Hoc enim opus primo bonificat operante, & ad alia bona opera disponit. Secundo, medietur ex eo quod est tale opus, ut ieiunium, quod est medicina contra carnis concupiscentias, & eleemosyna contra auaritiam. Tercio, ex eo quod ex charitate procedit, meritorium est uitae aeternae. Quarto, ex eo quod poenale est, satisfactorium etiam pro poena temporalis, pro peccato debita, inuenitur. Indulgentia autem non succedit loco satisfactionis penitentialis, nisi quo ad ultimum effectum, scilicet satisfactionis. Non enim ex ui indulgentiae homo fit bonus, nec medicatur, nec meretur, sed tantum soluit poenam, quam per penitentiam soluisset. Et propter hoc doctores consueverunt assequentibus indulgentias, adimplere nihilominus suas penitentias, & meritum longe melius praedicant, quam indulgentias. Unde dico indulgentias, causam, siue occasionem esse sepius multorum malorum: maxime quan-

do dantur in tanta abundantia, quia propter istas, homines negligunt bona opera, & penitentias facere, & magis ad peccandum sunt procliu, & multi ieiunarent, & abstinerent a carnibus in quadragesima, sed quia per uotum carlinum habent indulgentiam, non abstinent, & sic ex indiscretis indulgentiis, uenit ruina ecclesiae. Non tamen propter hoc uilipendende sunt indulgentiae, quae tollunt poenam, quae nos impediunt ab ingressu patriae celestis. Sed quando indulgentia mixta est cum opere bono, ut puta cum ieiunio, potest esse melior, quam satisfactio penitentialis, quoniam habet ultra indulgentiam, omnia quatuor officia, quae opus bonum (ut diximus) efficiunt.

13 Ad hoc quod indulgentia proficit alicui, non sufficit quod sit in gratia, sed aliquid aliud requiritur. Pro quo notandum, quod penitentes sunt in duplici differentia. Quidam libenter recipiunt penitentias a confessoribus, & implent per seipsos, & istis bene dispositis profunt indulgentiae. Aliqui autem sunt tepidi, qui licet sint in gratia, rogant tamen sibi dari paruissimam penitentiam, & gaudent eam parua datur, & cum illam minimam executi fuerint, non curant alia facere, & cum possent satisfacere pro poena peccatorum, negligunt, & istis sic negligentibus, non profunt indulgentiae: ex quo

patet, quod quasi omnes remanent decepti. Quod autem istis non profuit, patet, quia indignitas aliena satisfactione pro pena sibi debita, non consequitur, ut raciter fructu indulgentiarum. Distributio enim donorum diuinorum in solis dispositis locum habet, quae dispositio non inuenitur in indignis: sed quilibet in gratia constitutus negligens satisfacere per seipsum, est indignus, ergo tali non prodest indulgentia, licet sit in gratia. Vnde in antiqua forma bullarum, uel indulgentiarum, dicitur (uerè poenitentibus) in quo uerbo intelligitur, quod uis affectus poenitentialis in poenitente uigeat secundum ueritatem, & non tantum per exclusionem contrarii, & sic uerè poenitens hoc modo, non potest esse nisi sollicitus ad satisfaciendum per seipsum. Ex quo patet, quod negligentes non consequuntur indulgentiam. Constat etiam per aliud uerbum, cum dicitur (de iniunctis sibi poenitentibus.) Nam poenitentia non iniungitur nisi parato satisfacere, ex quo duo sequuntur ex tali forma uerborum, uidelicet, quod indulgentia non absoluit nisi ab iniunctis poenitentibus, & tantum paratos ad satisfaciendum. Ex quo sequitur, quod quis frustra faceret sibi imponi magnam poenitentiam, non intendens per se soluere, sed per indulgentias. Intellige tamen praeparatum ad satisfaciendum per id, quod imponitur, uel per aliud aequiualens, uel maius.

14. Au autem requiratur, quod opus factum pro indulgentia obtinenda fiat in gratia, sunt opiniones. Vna Felii de qua supra. §. 1. alia Cai. ubi supra, dicentis, quod requiritur gratia in faciente opus, pro quo datur indulgentia, siue sit idem tempus operis & indulgentiae, ut cum datur indulgentia uisitantibus aliquam ecclesiam, uel tempus sit diuersum, ut cum datur indulgentia semel in uita, & semel in morte accipientibus crucem: & huiusmodi. Et hoc patet ex forma consueti indulgentiarum, in quibus dicitur, omnibus confectis, & uerè poenitentibus, qui uisitaauerint, uel manus adiutrices porrexerint, &c. ex qua forma constat coexistere ad tale opus gratiam. Vnde opus pro quo datur indulgentia, debet esse uiuum, & non solum quando indulgentia accipitur pro se, sed etiam quando accipitur pro alio existente in gratia. Et si dicatur, quod sicut eleemosyna facta in peccato mortali pro aliquo existente in purgatorio ualet, ita & indulgentia debet ualere, &c. respondetur, quod eleemosyna tali modo facta, non ualet defuncto per modum satisfactionis, sed per modum supplicationis, iuxta quod scriptum est, Abscondite eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa orat pro uobis. non tamen ualet pro indulgentia acquirenda, quoniam indulgentia habet uim satisfactoris uiuæ supp

supplicatio autem mortua, soli immititur misericordiae Dei. Qui dam uerò dicunt, ut Archie. & Tab. ibi. §. 4. quod sufficit esse in gratia, quando indulgentia suscipitur. & adducit Th. in q. 1. 2. a. ult. qui tamen non dicit hoc. Opinio igitur Cai. uidetur securior.

15. Indulgentia non datur nisi pro peccatis actualibus post baptismum, quia peccatum originale, & alia ante baptismum perpetrata, per baptismum tolluntur quo ad culpam, & quo ad penam, si in adulto contritio adsit.

16. Indulgentia pro meré temporali dari non debet, nec potest, sine simonia, secundum Th. ubi supra. sed bene pro temporali ordinato ad spirituale, ut pro eleemosyna data pro edificatione ecclesiae, & huiusmodi: & hoc ex communi consuetudine patet. Pro purè etiam spirituali dari potest, sicut Inno. 4. dedit indulgentiam omnibus orantibus pro rege Francie: & id pro quo datur indulgentia debet esse uoluntarium, & non necessarium, ut est remissio iniuriarum, solutio debitorum, & huiusmodi. Et debet esse etiam aliquo modo penale, ut ieiunium, &c.

17. Per indulgentias quo ad forum Dei, & ecclesiae fit remissio poenae residuae, post contritionem, confessionem, & absolutionem, & satisfactionem qualemcunque, quae prius fuisset facta, siue fuerit iniuncta, siue non, quod quidem residuum poenarum quis deberet pati hic in praesenti ui-

ta, uel in purgatorio pro actualibus peccatis, siue sit à confessore posita, siue à lege, siue à iusto Dei iudicio. Aliquando totaliter remittitur, ut cum indulgentia est plenaria, aliquando secundum partem iuxta indulgentiae formam, ut in d. cap. cum ex eo. Hanc opinionem sequitur Felii, post Landul. unde secundum Th. supra, non est de necessitate, quod qui accepit hanc indulgentiam plenariam, faciat poenitentiam taxatam à confessore, quamquam expediat, & hoc quantum ad forum poenitentialia habent intelligi: quia per indulgentiam non remittitur poena data à praetatis in capitulo, quia forum hoc iudiciale est. magis quam poenitentialia. Oportet etiam quod fiat id, quod dicit bulla, uel dans indulgentiam: aliter indulgentiam non consequitur. Not. ea quae supra diximus ex Cai. de poenitentibus iniunctis. Quando autem datur indulgentia tot dierum, uel tot annorum, uarii uariè intelligunt, & credo paucos ueritate huius scire. Quidam communiter intelligunt non dies, uel annos purgatorii, quia aliud est forum in uita, aliud post mortem: sed sunt anni, uel dies huius mundi, ut si est indulgentia 10. dierum, tanta poena remittatur, quanta remitti posset per poenitentiam communiter factam spatio 10. dierum secundum taxationem factam à iure, uel à sacerdote,

uel à divina iustitia. Alii dicunt quòd valent sic, ut si quis debeat pœnitere 40. diebus ieiunando, uel aliquid aliud faciendo, & episcopus det illi 40. dies de indulgentia, non amplius tenetur ad talem pœnitentiam. Pa. tamen in d.c. cum ex eo. dicit, quòd ualeat pro pœna purgatorii, & pro pœnitentia iniuncta. Quicquid sit, Deo totum committo. Vide tamen Sil. ibi. §. 4. & Tab. §. 13. & Pa. ubi suprà.

18 Non requiritur actualis confessio in recipiente indulgentiam, licet dicatur in bulla confessis, & contritis, sec. Pa. in c. omnis utriusque. de pœ. & re. sed sufficit cōfessio, cum proposito confitendi tempore debito secundum formam ecclesiæ: quia tales dicuntur confessi iuxta dictam formam, bonum tamen est confiteri. Nam ex ui huius sacramēti, multoties ex attrito fit quis contritus, & magis ad indulgentiam dispositus.

19 Vnus pro alio potest accipere indulgentiā, si ambo sint in charitate, & in bulla dicatur, q̄ qui facit tale opus pro aliquo, habeat indulgentiā, secundum Th. suprà. Potest etiam quis accipere indulgentiam pro mortuis existentibus in purgatorio, si bulla hoc contineat, & accipiens sit in gratia, existēte causa rationabili: hoc enim cōsuevit facere ecclesia. Cōcordat S. Th. 4. sen. d. 4. q. 1. a. 3. q. 1. 2. Possunt etiam religiosi ualere indul-

gentiæ secundum Tho. suprà. d. 20. a. ult. q. 1. 2. dummodo faciāt ea, quæ dicit indulgentia, com licētia prælati si exigitur, ut dare elemosynam, exire claustrū, & huiusmodi. Non enim sunt minus adiuuabiles meritis aliorū, quā seculares. Vicini quoque, & clerici ecclesiæ uisitantē ob indulgentiam, licet parum laborent uisitando illam propter indulgentiam habendam, consequuntur tamen tantam, quantam hi, qui à centum miliaribus ueniunt, secundum Tho. suprà, quia remissio non proportionatur labori, sed intentioni dispensantis illa merita. Et qui ueniunt, sed propter multitudinem ingredi nō possunt, dummodo faciant alia, quæ dicit bulla, habent indulgentiam concessam. Regula generalis in indulgentiis est, quòd tātum ualent, quantum sonant, ut dictum est suprà. §. 11. ideo seruandus est & attendendus tenor bullæ, ut fiant quæ ibi continentur, & eo modo quo dicitur. Ingredientes religionem approbatam, & prohibētes animo perseuerandi in bono, consequuntur plenariam indulgentiā, secundum Thom. secunda secundæ. q. 189. a. 3. ad 3. cum seipsos Deo offerant.

10 Prælati possunt uti indulgentia alteri facta ex rationabili causa, quanquam non possint sibi ipsis facere, secundum Thom. 4. sen. d. 20. a. 3. q. 1. 4. ubi rationē addu-

adducit bonam.

21 Si quis exbursauit pecuniam, ut habeat indulgentiam mittendā pro subsidio ad terram sanctam, uel alibi, & isto interim reuocatur talis indulgentia, in qua reuocatione non apparet expressē uolūtas Papæ contraria, q̄ nō uelit à die bullationis ualere, quod tamen communiter non fit, talis habebit indulgentiam: secus si appareat de uoluntate contraria, secundum doc. c. 1. de con. prax. lib. 6.

22 Indulgentiæ indiscretæ non debent predicari sub precepto, & interminatione anathematis, ut in cle. religiosi. de priu. ideo cōtrafaciens mortaliter peccat. Et dicuntur indiscretæ, secundū gl. quando nō sunt concessæ, id est, nō sunt ueræ uel ualide, uel sec. Car. ibi, si sunt cōcessæ, tamē indiscretæ. Secundum autē Pa. dicuntur indiscretæ, quādo excedunt quātitatem, ut quis plus det quā possit, uel quādo probari non possunt. ar. de probat. c. quoniam. Videntur tamē tunc tantū mortaliter peccare, quando pronunciant non ueraciter, uel non ualidas indulgentias. Quomodo absoluentes à pœna, & à culpa sint excommunicati, suprà, Excommunicatio 49. & in dicta elem. religiosi. Si tamen quis à Papa haberet, posset plenariē absolvere,

23 Si quis habet indultum, quòd possit absolui plenariē in articulo mortis, articulus mortis

intelligitur præsumptus, etiam quòd non sit uerus, ut quando communiter præsuntur, quòd quis moriturus sit: tunc potest fieri talis absolutio: & si nō moriatur tunc, forat indultū, & remanet absolutus de factis usq; ad illam horam. Si autem forma indulti dicat, q̄ consequatur effectum indulgentiæ in casu quo moriatur, tūc si nō moriatur, non consequitur effectū, nec per absolutionem illam spirat indultum, ideo dicat absolvens, absoluo te si hac uice morieris. Idem dic si in forma indulti fiat mentio de uero articulo mortis, quia nō consequitur si nō moriatur, quia intentio cōcedētis est reseruare usque ad mortē, secūdu d. Fel. post Ar. flo.

24 Forma huius absolutionis generalis non est sacramentalis, ideo alii uno modo, alii alio modo faciunt. Si est determinata in bulla, facito illam: si non, uide Sil. & Tab. uerbo, indulgentia, quia ibi ponunt, quæ tamen mutari potest per alia uerba. Vnde Ar. flo. in 3. par. tit. 10. c. 3. ibi multa circa hoc dicuntur.

INFAMIA.

Infamia secundum Pa. in ca. I testimonium. de testi. est triplex, uidelicet iuris, quæ dicitur civilis, canonica, & facti. Prima dicitur, quæ irrogatur per sententiā, uel ipso facto in casibus, in quibus iure cauetur duntaxat: ut qui de furto conuictus est per sententiā, uel qui pro

lucro pugnat in arena, per text. & glo. c. porro. 3. q. 7. Omnis in famis secundum leges, est infamis secundum canones, per text. in cap. omnes uero. 5. q. 1. & per Inno. in c. qualiter & quando. de accusatio. Et propter hanc infamiam quis repellitur à testimonio, quia fides est fundamentum testimonii. in ca. forus. de uerb. signi. in fi. qua iste iuris dispositione priuatur.

2. Infamia iuris incurritur. Primo, si Imperator alicui militi aufert insignia, uel aliquem mittat in exilium. ff. de his qui no. infam. l. quod ait. §. ignominiosa. Secundo, exercendo, & exigendo usuram. c. usurarius. 3. q. 7. Tertiò, si quis deprehendatur in adulterio. ff. de ritu nup. l. palam. uel si contrahit cum duabus, uel simul habet duas. ff. de his qui no. infam. l. quid igitur. & c. nuper à nobis. de biga. Quarto, per leuociniū, uel prostituendo filias, uel neptes. l. athletas. ff. eo. titu. Quinto, pugnando cum fera. ff. de postula. l. 1. & in d. l. athletas. Sexto, faciendo ludibrium sui corporis ioculando, maxime in ludis periculosis, per glo. l. 1. ff. de his qui not. infam. Et qui bis exercet actum alicuius artis, dicitur talis, ut si mulier bis admittit adulterum, dicitur adultera, secundum Pa. in c. cum decorē. de ui. & ho. cle. Et secundum Arc. in c. illud. d. 11. in malis actibus, & delictis, binus actus sufficit ad probandam consuetudinem,

quamuis Inno. in d. c. cum decorē. uideatur dicere quod nō. Huius questionis decisionem ponit Pa. in c. fi. de consue. col. 11. & Bart. in l. quibus. ff. de leg. 11.

Ex confessione delicti in iudicio, non redditur quis infamis infamia iuris, sed requiritur sententia, ut not. Pa. in cap. at si clerici. de iudi.

4. Infamia iuris secundum Pa. in c. Heli. de simo. tollit executionē ordinum, exercitium cuiuscunque dignitatis, & honorē questum, & querendū, ut dicit text. l. infamia. C. de decuri. Et ideo praelatus sententiam non expectet, sed resignet sponte à principio, & sic euabit infamiam, quae infamia priuat dignitatibus, & honoribus citra alios beneficiales, secundum quod putat Pa. in c. querelam. de iur. iur. & collatio facta infami, ipso iure est nulla, per regulam, infamibus. de regulis iuris. lib. 6. & l. 1. C. de digni. Facit ca. inter dilectos. de excess. praela.

Condemnatus directē à iudice ordinario de falso commissio in officio testificandi, est infamis, ut in cap. cum dilectus. de ordi. cog. circa si secus si directē non fuit actū contra eum, sed ut à testimonio repellere. ar. in d. c. cum dilectus. Sententia tamen arbitri non infamat. ff. de his qui not. infam. lege quid ergo.

Solus princeps à sibi subiectis potest infamiam tollere, & Pa. pa

pa similiter à suis subiectis directē, secundum Pa. in c. cum te. de sen. & re iudic. indirectē autem aliquando episcopus dispensat in casibus sibi à iure permisis, ut super infamia adulteri, cum super adulterio dispensat.

7. Restitutus per Imperatorem, non eget alia dispensatione ut promoueat, secundum Pa. in d. c. cum te. dūmodo egerit penitentiam. Idem dic de restituto per regem non recognoscētem superiorem. Vel si crimen fuit notoriū, episcopus dispensare poterit.

8. Infamia canonica per quodcunque peccatū mortale incurritur, ut in canones. 6. q. 1. & cū datur perseverantia in crimine, indubitanter repellit ab accusatione, & testimonio: sed sublato crimine, secus est, ut communiter tenetur. glo. in c. illi qui. 6. q. 1. Pa. in d. c. testimonium.

9. Infamia facti incurritur aliquando à crimine, aliquando ex aliquo alio, ut quia fuit incarceratus, uel quia fuit propter crimen à testimonio repulsus, ut in d. c. testimoniu. & aliis multis modis. Vide Tab. ibi. §. ulti. Vel quando apud graues, & bonos uiros ex aliquo facto infamatus est.

10. Infamia facti, in criminalibus repellit indubiē à testimonio, & in causis grauioribus, secundum Bald. nisi quo ad præsumptionem, in aliis admitti creditur, plus, & minus, secundum

quantitatem infamiae, iuxta text. c. licet. de proba. Et tollitur hæc infamia quo ad iuris effectum per emendationem, cum tollatur per purgationem, quod minus est, per c. decretum. 1. q. 5. & in c. cū in iuuetute. de præsūm.

11. Infamia non faciūt dicta paucorum, & leuium. Et nō. q. omnis infamis, siue iuris, siue facti, repellit debet à promotione siue sit dignitas, siue ordo, quia portat dignitatis infamibus patere non debent, per regulam, infamibus. de re. iudi. 6. nec tales possunt esse iudices, uel procuratores. per d. regulam, quamuis possint esse arbitri. c. tria. 3. q. 7. & repellitur ab accusatione. l. qui accusare. ff. de accus. & à postulando. l. 1. ff. de postu. Inducit querelam inofficiosi testamenti, & c. l. fratres. C. de inoffi. testa. Inducit purgationem canonicā, si uidetur iudici. c. ueniens. de accus. Et quamuis collatio facta talibus ipso iure sit nulla, per d. regulam, infamibus. tamē quod debeant priuari beneficio, non est text.

INFERNVS.

Infernus damnatorum secundum Tho. 4. sen. d. 45. probabiliter creditur esse in medio terrarū, ideo si quis hoc negaret, non uideretur hereticus: negare tamen infernum esse, & Christum ad inferos descendisse, hereticum esset, quia contra sacram scripturam expresse est. Dicitur enim de diuite in euangelio,

gelio, Mortuus est diues, & sepultus est in inferno, &c. Et in Symbolo dicitur, Descendit ad inferos, &c. Fortē etiā esset hæreticū pertinaciter tenere Christum non descendisse ad limbum patrum, nisi secundum uirtutē, & non secundum essentiam, propter illud Apostoli ad Ephe. 4. Quid est quod ascendit, nisi quia descendit primum in inferiores partes terrę ideo sicut secundum essentiam uerē ascendit, ita anima Christi secundum essentiam descendit, & hoc fide tenendum. Ita tenet Th. 3. parte. q. 72. a. 2. Non tamen scio hoc esse adhuc ab ecclesia statutum.

INFIDELITAS.

Infidelitas opposita fidei, quę theologica uirtus est, secundum Tho. secunda secundę. q. 10. a. 1. dupliciter potest sumi, scilicet pure negatiue, & cōtrariē. Primo modo nō est peccatum, sed magis habet rationem pœnię, quia talis ignorantia diuinorum ex peccato primi parentis secuta est: tamen taliter infideles, dānātur propter alia peccata, quę sine fide remitti non possunt. Si autem sit infidelitas non solum purę negationis, sicut est in pueris, sed priuationis, ut est in multis, qui possent habere fidem si uellent, & negligunt audire, tunc est peccatum. iuxta illud Io. 15. Si non uenisset, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberet, scilicet infidelitatis, secundum Augu.

ibi. Contrariē enim sumpta, distinguuntur in tres generales species, scilicet eorum, qui nunquā crediderunt in Christo, ut sunt paganis eorum, qui crediderunt in figura, ut sunt iudei: & eorū, qui crediderunt in ueritate uerā, ut sunt Christiani hæretici. Et quamuis species infidelitatis sint quasi infinite, secundum quod sunt diuersorum hæreticorum, non oportet confessōrē de huiusmodi sollicitum esse, sed tantum curare medicamen afferre pœnitenti, & ab errore remouere, & in fide illum firmare.

Incurritur autem hoc peccatum primō ex intentione, cum scilicet quis in his, quę ad necessitatem fidei spectare nouit, ab ecclesia dissentit, deliberatē credendo oppositum: & hoc est mortale maximum. Et si talis Christianus est, dicitur hæreticus, & est excommunicatus, si prā. Excommunicatio 2. Secundō accidit, quo ad primos animi motus, ut cum ex aliqua tentatione, uel aliquo occurrenti articulo, quis aliquāter uidetur uacillare de his, quę ad fidem pertinent, nō tamen deliberatē consentit: tūc ueniale est peccatum propter imperfectionem actus. Tertiō ex parte ignorantie, ut quia scit quidem hoc ad fidem spectare, sed nescit se in hoc errare, uel quia nescit hoc ad fidem spectare, ideo affirmat, & asserit errorem, quem tamen non credit errorem. Tunc si talis intendit

dit stare in his, quę sunt fidei, non incurrit peccatum mortale, quia non formaliter, sed tantum materialiter errat. In tali errore fuit Cyprianus martyr, ut in cap. prater hoc. 32. d. Posset tamen cōtingere peccatum, ex nimia adhesionē, uel pertinacia, uel superbia, & huiusmodi. Cōsentit Care. in summa ibi. Ideo à tali pertinacia maxime cauendū est omnibus, quoniam huiusmodi hominem hæreticum constitueret.

3 Omnis actio infidelium quęcūq; sit relata ad finem suū infidelitatis, ut si se inuent gratia seruāli legem suam, peccatum est, secundum Tho. ubi suprà. & per gloss. ad Ro. 14. super illud, Omne quod nō est ex fide, peccatū est. Vbi dicit gl. Omnis infidelium uita, est peccatum. Et sequitur, quia omnis infideliter uiuens, uel agens, uehementer peccat: ideo est peccatum mortale: aliter uehemens non diceretur.

4 Infidelitas hæreticorum, grauius peccatū est simpliciter loquendo, omnibus peccatis ad infidelitatem pertinentibus, secundum Tho. ubi suprà, quia promissē & cognita fidei renuntiant, & quia plus aliis peccatis nocet, dum fundamentum omnium bonorum subuertit.

5 An liceat de fide disputare, si prā. Disputatio Hæretici, qui se mel fidem receperunt, & postmodum retrōcesserunt, sunt ad

fidem compellendi, & corporaliter puniendi. ar. 47. d. c. de iudeis. Alii autē fideles non: quia credere uoluntarium est. Sunt tamen compescendi, ne fidem blasphement, uel illi iniuriam faciāt, aut eā quoquomodo impediāt, secū. Tho. suprà. & per principes puniendi sunt. per c. in nouissis. de iudeis. & per Hosti. ibi. An pueri infidelium inuitis parentibus sint baptizandi. suprà. Baptismus. §. 68. quoniam doct. sunt opiniones uarię, concluditur tamen negatiue. Vide ibi.

Conuersari possunt cū infidelibus, sec. Tho. 3. fideles firmi in fide, quādo ex eorū conuersatione magis speratur infidelium conuersio, quā fidelium subuersio. Simpliciter autē sunt prohibēdi, ne sine magna necessitate cum eis cōuersentur, maxime nimis familiariter, & præcipue in his, quę prohibētur. in c. nullus. 28. q. 1. uidelicet quod nō manducent de azymo, non habitent cū eis, non nocent aliquem infidelem in suis infirmitatibus, non accipiant ab eis medicinam, non se balneēt cū eis, & contrafaciens si clericus est, deponatur, si laicus, excommunicetur. Igitur uidentur mortaliter peccare, si sine necessitate, uel dispensatione Papę faciant. Non enim sine graui peccato tanta pœna infligeretur. inf. i. iudeis. §. 1.

In his autē, quę ad cultum suū infidelitatis spectāt, nullo modo

do communicare licet: ut dare, vel uedere aliquid pro usu sacrificiorum: tunc enim quis esset particeps criminis, & consequenter peccaret mortaliter. Quomodo autem non possunt habere officia publica super fideles, uide in c. nulla. §. 4. d. & c. constituit. 17. q. 4.

8 Infidelium ritus possunt tollerari, licet ipsi in eis semper peccent: tamen tolerantur, ne peiora eueniant, uel aliqua bona impediantur, quibus remotis, tolerandi non essent, secundum Th. supra. ar. in d. c. consuluit. de iude. unde secundum Pa. in c. quod super. de uoto. post Ion. non licet Christianis expellere eos de regnis suis, & eorum bona auferre, quando non sunt Christianis infesti, nec delinquit contra legem naturalem, nec legem datam. Et maxime hoc non licet priuatis Christianis secundum Oldra. cōs. 11. principibus uero licet, quando imminet periculum fidei, alijs non. Vide tamen que dicit Tho. in opusculo. ad ducissam Lotharingie.

9 Infideles possunt molestari, & priuari dominijs suis, si sint molesti Christianis, uel delinquant in legem, ut dictum est, secundum Inno. ut dicit Pa. in d. c. quod super. Excipere uidetur terram sanctam. Item si non recognoscant dominum ecclesie, quia omnis potestas data est Christo, Math. ult. cuius Papa est uicarius, secundum Hostiun-

de Tho. secunda secunde. q. 66. a. 8. ad 2. Infideles maxime turcæ, quia Christianis infesti sunt, & multa bona acceperunt à Christianis, possunt priuari. De Iudeis autem uide Epistolam Th. ad ducissam Lotharingie, ubi concluditur, quod propter peccatum sunt addicti seruituti, & heredes eorum domini possunt accipere tanquam suas. Quomodo autem expediat, ibi dicitur. Vide extra. de iudeis. & d. §. 4. c. nec solum ecclesia.

10 Si infideles delinquant in criminibus ecclesiasticis, puniuntur per Papam: si in alijs, per Imperatorem: in mixtis uero, locus erit proueniens, ut communiter tenetur, licet in. uideatur attribuire totam iurisdictionem Papæ. Notatamen Pa. in d. c. quod super. post Inno. qui dicit, quod omnes infideles, ad ouile Petri, qui est uicarius Christi, pertinent.

11 Christianis licitum est in bello iusto uti auxilio infidelium, secundum Pa. in d. c. quod super. & Oldra. cōs. 1. §. 7. quia & Machabei uiri sancti iniere fedus cum Romanis, qui erant gentiles, & fideles iuste adiunat dominum infidelis in bello iusto. 11. q. 3. c. Julianus. supra. Bellum. §. 4.

12 Infideles non admittantur in testes contra Christianos. c. non potest. 1. q. 7. & Pa. in c. 1. de hærec. infra. Iudeus. §. 13. quia si sunt infideles Deo, etiam hominibus erunt infideles.

13 Infidelium habitum licet aliquan-

quando ex causa rationabili Christiano assumere, sicut fecit sanctus Sebastianus, dummodo in tali habitu non sit aliquod principaliter institutum, ad discernendum professores alicuius infidelitatis: tunc non liceret. supra. Apostata. §. 4. Fides. §. ult. quia tunc metiretur contra suam professionem. An liceat disputare cum infidelibus, supra. Disputare. §. 1. An ille qui nunquam audiuit de fide possit excusari, supra. Fides. §. 1. nam si in naturalibus existente necessitate Deus non deficit, multo minus in his, quæ ad hominis salutem pertinent.

INFIRMITAS.

1 Infirmitas anime dicitur, quando impeditur anima à propria operatione propter inordinationem partium ipsius, ut quando irascibilis, & concupiscibilis affectus passionibus, non subduntur rationi. Tho. prima secunde. q. 77. a. 3. & tunc peccatur.

2 Peccatum ex tali infirmitate tunc mortale dicitur, quando est cum deliberato consensu rationis circa mortalia, uel procedit ad actum peccati mortalis, ut homicidium, uel huiusmodi. secus in subitis motibus, quibus ratio non potest occurrere. Th. ubi supra. ibi enim non est rationis deliberatio, cuius est ordinare.

3 Infirmitas anime quando totaliter inuoluntaria est, excusatur à mortali penitus: quia non po-

test esse peccatum, quod omnino est inuoluntarium: ut si quis bibendo, & uini potentiam non cognoscendo inebrietur, & postmodum percutiat aliquem, excusatur à mortali, quia talis passio fuit inuoluntaria. Si autem infirmitas hæc sit uoluntaria directe, uel indirecte, non excusat. Dicitur uoluntaria directe, quando uoluntas fertur in illud: ut quæ quis intēdit inebriari. Indirecte, quando uoluntas fertur in causam: ut cum quis non uult inebriari, uult tamen uinum immoderate bibere, timens tamen, & non curans de ebrietate. Ideo qui ex aliqua passione aliquem interficit, uel fornicatur, quod tamen non intēdebat à principio, tamen quia potuit prohibere talem passionem, & debuit, & non fecit, indirecte uoluit id, quod secutus est, uidelicet, homicidium, uel fornicationem. Th. prima secunde, supra. & de ma. q. 3. ar. 10. ad quartum.

4 Passio præcedens iudicium rationis, secundum Tho. quaestio. de ma. q. 3. a. 11. aliquantulum peccatum alleviat, sequens autem aggravat, sicut in beneficiando passio præcedens minuit meritum, sequens autem augget. Signum est enim quod motus uoluntatis est fortior, ideo magis in beneficiando mereatur, & in male agendo peccat. unde de passio non est meriti uel peccati maioris causa, sed motus uoluntatis, cuius passio signum di-

462 INGRATITVDO. INHUMANITAS.

dicitur.

An famulus infirmus debeat habere salariū, uide §. familia. §. 1. Infirmi à ieiunio, & multis aliis obligationibus, de consilio medici timorati, excusantur.

INGRATITVDO.

- 1 Ingratitudo secundum Tho. 2
1 secunda secunda. q. 107. & Archi. 80. secunda parte. ti. 3. c. 9. est uitium, quod committitur, quando beneficiatus non retribuit suo benefactori id, quod debet: habetque tres gradus. Primus, quando non retribuit, sed malū pro bono accepto dat. Secundus, quando dissimulat, uel beneficium uituperat. Tertius, quando nō recognoscit beneficium, sed maleficium reputat & opponitur uirtuti gratitudinis, quæ ad iustitiam pertinet: ideo semper est peccatum, cum uirtuti opponatur. Materialiter autem sumpta, peccatum generale est, quia in omni peccato inuenitur, cum omne peccatum sit contra Deum benefactorem nostrū. Formaliter uero est speciale peccatum, & etiā mortale in omittendo, quæ necessariū sunt facienda, non retribuendo, quæ necessariū sunt tribuenda, non regatando, & non recognoscendo in casu in quo hæc sunt necessariū faciēda. Mortale est etiā si fiat aliqua, quæ necessariū erant omittenda, uel si ex animo interiori cōtemnatur beneficiū: hoc enim directē cōtrariatur charitati debite bene-

factori. Posset tamē hoc esse ueniale ratione actus imperfecti, quia tūc cōtēptus nō esset perfectē contemptus. Aliās ingratitudo ueniale peccatum est, plus & minus, secundum maiora, & minora beneficia recepta.

Circūstātia ingratitudinis, non est necessariū explicāda in confessione, nisi quādo aggrauat infinitē, licet nō mutet speciem, secundum Caie. ibi in summa, ut quando offensa in benefactorem est notabilis.

Propter ingratitudinem peccata dimissa redire dicuntur ad hūc sensum, quia peccatum sequēs, maius est ceteris paribus, quā si aliquid nunquam fuisset remissum. Ideo bonū est cōfiteri circūstātiā ingratitudinis, ut peccati grauitas appareat, ut dicit Gol. de pec. d. 2. c. 1. la peccata. sed nō de necessitate, secundum Th. 4. sen. d. 12. Beneficiū à beneficio cessare debet, quando ex beneficio quis peior efficitur, secundum Tho. secunda secunda. §. 1. & c. omnis. §. q. 1. sic enim beneficium mali occasio fieret. Quando propter ingratitudinem reuocatur donatio. suprà, Donatio. §. 14.

INHUMANITAS.

Inhumanitas peccatū est durioris cordis, quod misericordie uirtutē tollit, nec alteri cōpatitur, & habet duas pessimas radices, uidelicet superbiam, quia tanti homo se existimat, ut credat se à malo lædi non posse.

Quā

IN IURIA.

Quandoque autem auaritiā, cum propter auaritiā renuit quis subuenire in miseria positis. Tho. secunda secunda. q. 118. ar. 8. Est autem peccatum mortale, quādo in articulo necessitatis quis potest alteri succurrere, & non uult, ut dictū est suprà, Eleemosyna. §. 1. & 3. Unde inhumanus curāus est à superbia, auaritia, & omisione, quæ eum opprimunt.

IN IURIA.

- 1 Iniuria proprie, & secundum
Iustum loquēdi, est id, quod fit contra alicuius honorem. ff. eo. l. 1. Et fit primō, re. ut cū manus uolenta infertur. 17. q. 4. c. si quis suadente. Secundō fit uerbis, conuitiando, uel contumeliā dicendo. c. olim. de iniur. Tertio, literis, cum librū, chartam, uel historiā, ad alicuius infamiam pertinentem quis scribit, componit, uel edit, uel malo dolo fieri facit: ut cum permittit scripturam cadere in terram, ut inueniatur. ff. de uer. sig. l. latē. uel appendit in muro, aut huiusmodi: siue hoc faciat proprio nomine, siue alieno. uel si prædicta fecerit per aliud, quā per scripturam, ut per picturā, uel aliud signum uergēs in dedecus proximi. c. q. 1. c. quidam. ff. de iniur. l. item apud Labeo- 3
nem. §. ait prætor. ne quid infamandi causa fiat.

Iniuriā animo iniuriandi formaliter, & lædendi proximi notabiliter in fama, sine dubio

mortaliter peccat: agit enim contra charitatē: secus pro re parua. Si autem nō habet animum iniuriandi, tamen uel factō, uel uerbo, uel aliter facit aliquid non aduertēs quod debuit aduertere, ut si iocose posuit schedulam, in qua continebātur infamationes: licet non hoc intenderet, tamen peccat mortaliter, quia debuit cōsiderare quid ageret, & quod hoc ex se malū erat: sicut de eo, qui occidit in aduertenter, quod debebat aduertere. Si autem dixit, uel fecit aliquid, quod de se non importabat nisi paruam infamiam, uel nullam, habens tamen animum satis iniuriādi, mortaliter peccauit: sicut qui paruū furatur, animo furandi multum, si posset. Plus enim pensatur animus apud Deū, quā actus, quia uoluntas pro facto habetur apud ipsum. de par. d. 1. c. omnis. & c. noli. Si autem facit aliquid nō aptum de se generare magnā infamiam, & sine animo malo, ut puta, ex ioco, tamen sequitur magna infamia, non ppter hoc mortaliter peccat: quia animus malus non fuit, & factum non per se erat malū graue, ex quo uerisimiliter sequi posset grauis infamia.

Imputans aliquem de aliquo crimine, uel dicēdo ipsum esse spurium, uel infamem, accusando, uel denunciando, uel testificando secundum iuris formam, sine malo animo, sed ut iustitia

lo

locum habeat, non peccat, cum faciat quod facere debet, nec tenetur de iniuria, ff. de od. l. eñ qui. Idem si facit excipiendo, ut repellat à testimonio, c. ex parte. de test. uel ab ordine, uel beneficio, c. super his. de accusa. quia nemo utes iure suo, alteri dicitur facere iniuriam, de elec. c. cū ecclesia. Si autem hæc dicat tūmrad infamādum, quod præsumitur, quando non habet infam causam dicendi, tunc facit iniuriam, & condemnandus est, per c. ex merito. 6. q. 1. Si autem habet causam, tamen nō mouetur propter hoc, sed ex odio, uel ira, intendens principaliter illius infamiam, & nō iustitiam, non euadit peccatum mortale, cum agat contra charitatē proximī, & adsit animi malignitas.

4 Iniurias remittere, quo ad affectū animi, quilibet tenetur sub præcepto, quia est præceptū Christi dicētis, Dimittite, & dimittimini. & sine tali remissione, proximus amari non posset, sicut præcipitur in euangelio, Licet tamen aliquando uindicare iniuriam zelo iustitiæ, & nō huiusmodi uindictæ: ut pro emendatione peccatoris, uel ad cohibendum eum, uel pro pace aliorū, uel pro iustitiæ conseruatione, uel pro honore Dei, uel aliis bonis respectibus, Th. q. unica, de uirtu. & secunda secundæ. q. 25. infra, Vindicatio, per totum. Quæ iniuriæ dicantur enormes, supra, Enormis. §. 3.

An liceat pro iniuria repellenda se tueri, & iniuriantem percutere incontinenti? R. respondēt doctores quod sic. Pa. in c. olim. de resti. spol. el. r. post Bar. quia si pro rebus potest percutere, à fortiori pro fama. Tamen si percuteret clericum occidendo, uel mutilando, licet non esset excommunicatus, efficeretur tamē irregularis, in cle. si furiosus. de homi. intellige prædicta cum moderatiōe, supra, Homicidium. §. 5. infra, Irregularitas. §. 43. non tamen licet post percussione[m] repercutere, quia nō esset defensio, sed uindicta, quæ reseruatur iudici, secundum Innocentium. in d. c. olim. nisi forte timetur geminata percussio, secundum eundem Innocentium, licet quidam oppositum tenuerint.

Iniuriator tenetur satisfacere iniuriato de dāno dato, siue in rebus, siue in fama: hoc enim est de lege naturæ, & ultra hoc, de iniuria tenetur ueniā petere, nisi esset prælatus, qui in corrigendo modū excessisset, uel nisi ex hoc maius malū timeretur: tunc aliter nolēs hoc modo satisfacere, nō debet absolui, quia est iniuriæ liberaliter iniuriæ actionem remittat quo ad conscientiam, ut dicit Sil. uer. iniuria. §. 5.

INIVSTITIA.

Iniustitia, qua quis opus iniustum committit, ex suo genere est peccatum mortale, secundum Thoma. secunda secundæ. q. 59. ar. 1.
ul.

ul. in quacunque materia inueniatur, quia nocumentum proximo infert, quod est contra charitatem. Si autem per accidens committatur iniustitia, ut cum nō intendit quis proximum offendere, nec scit se quengua lacerare, nō est mortale, nisi nocumēti magnitudo, aut negligentia sciendi, reducat actum ad suum genus: ut si quis ex loquacitate aliquem notabiliter infamet, etiam quod talem infamiam nō intendat. Debat enim aduertere quid poterat sequi. Vel si quis proiecit saxum, quod solent transire homines, & interfecit aliquem: quia tenebatur considerare casum. Alias est peccatum ueniale, ut pro re parua, uel in primis motibus. Quando autem ignorantia potest excusare, uide supra, Ignorantia. §. 5. 8. & 9. Sicut omne opus uirtuosum potest dici actus iustitiæ, ita omne peccatū, actus iniustitiæ, quia contra Deum est, cui secundum iustitiam obedire tenemur.

INOBEDIENTIA.

1 Inobedientia, qua quis suo superiori in his, in quibus subicitur, nō obedit, si hoc fiat ex intentione nō obediendi, est peccatū mortale ex genere suo, quia iniuriam facit superiori, contemnens eius præceptū. Nam idem est contemnere præceptum, & nolle ex intentione obedire præcepto. Sic enim patet, quod præcepto nō uult subdi. Et quia paria sunt nolle ex intentione obe-

dire, & contemnere, & contemptus ubique damnabilis censetur, ideo mortale peccatum est. Et hic intellige per præceptum, non tantum illud præceptum formale obligans ad mortale, ut cū dicitur in uirtute spiritus sancti, &c. uel præcipiendo mandamus, & huiusmodi, sed omne mandatū quomodocumque obligans subditum ad obediendū, prout præceptum in moralibus distinguitur contra consilium. Intellige etiā inobedientiā formaliter, scilicet ex intentione. Aliter ueniale est, ut pro re minima, uel ratione actus imperfecti. Si autē nō obediat nō ex intentione nō obediendi, sed ex negligentia, uel alia causa, tunc peccatum iudicandum est secundum materiam circa quam est. Nam si circa præcepta Dei, uel præcepta formalia superiorum, peccatur mortaliter, nisi impotentia, uel causa sufficiens excuset, infra, Obedientia. §. 12. Præceptum. §. 4.

2 Nō obedire legis præcepto, quando lex est iusta, acceptata, & nō abrogata per contrariā consuetudinē, est peccatū mortale, etiam quod talis lex sit penalis, continens tantum unū præceptum, ut dicendo, qui percussit aliquem uulnere, soluat 10. aureos: nisi adsit ignorantia non crassa, & non affectata, quæ possit excusare, uel nisi probabiliter crederet, quod si adesset legislator, non uellet in tali ca-

su obligare, uel nisi quādo contrahens legi, non credit contrahere intentioni statuentis, etiam quod secundum ueritatem contraheret, quod tamen existimat nō esse. Et hāc determinatio est secundū mentem S. Tho. 4. sen. d. 15. & secunda secū d. q. 147. ubi loquitur de ieiunio. & Pa. in rub. de obser. te. Et sicut dictū est de preceptis statutorū, ita dicendū est de preceptis praelatorū, quo ad culpam: quia obligant, siue sint poenalia, siue non: nisi quādo lex uel preceptum declararet nō obligare ad culpam, sed tantum ad poenam, sicut fit in constitutionibus fratrum praedicatorū, infra lex. §. 4. Distinctio, quā ponit Henr. de gan. in quol. de preceptis statutorum, est inutilis.

INQUIETVDO.

Inquietudo mentis, est filia auaritia. Nam ex hoc q. quis ualde ad aliquid afficitur, circa illud mentem occupatam tenet, uel circa negotia secularia ex affectu auaritia, uel circa ueneria, uel circa alia secundum diuersum affectum hominum. Et communiter ueniale peccatum est, quando uersatur circa materiam uenialiter malam. Si uero circa materiam malam mortaliter, ut esset fornicatio, uel huiusmodi, & cum animo deliberato, tunc mortale esset peccatum, secundum Caie. in summa, ibi. Si ob mentis inquietudinem quis omittat, quā ad sa-

lutem necessaria sunt, ut confessionem, & similia, talis inquietudo, mortalis est.

INQUISITIO.

Inquisitio, per quam iudicialiter proceditur ad inquirenda crimina, si sit specialis contra certam personam, ad poenā imponendam, requirit clamorosam infamiam praecedentem, in e. qualiter & quando, el. secūdo. de accu. non autem quando est generalissima, uel generalis super aliqua provincia, uel loco. de accu. c. sicut olim. Sed si fiat contra specialem personā, aut sit contra praelatum secularem, & tunc non debet fieri, nisi tanta praecedat infamia, ut sine scandalo, uel periculo dissimulari nō possit, ut in d. e. qualiter & quando, uel sit contra subditum secularem, & tunc sufficit praecessio clamorose infamiae, etiam sine scandalo, & periculo, ut in d. e. qualiter & quando. Aut sit contra regularem, & tunc aut agitur ad poenitentiam, uel correctionem, & non est necesse seruare hunc ordinem, sed de facili procedi potest, ut in reprehensibilis. de appel. Aut inquiritur contra praelatum regularem, & debet iste ordo seruari, sed non ad unguem, sicut nō seruatur in praelatis, qui remouentur ab administratione secundum uoluntatē abbatis: ut in c. eū de monasteriū. de sta. regul. Quaedam uero sit inquisitio nō ad poenam imponendam, sed ex debito

debito officij, ut puta, q. quis nō contrahat matrimoniu, propter aliquod impedimentū, uel nō promoueatur ad praelaturā, uel electus nō confirmetur si reperiatur uiciosus, &c. & sic non praerogatur talis infamia, ex quo fit ex debito officij. Ad hoc facit c. postquam. cum multis similib. de electio. Et quod dictū est infamiam debere praecedere, limitat Pa. quando sit inquisitio per ordinariū de suo merito officio, tunc non est necesse recipi testes super infamia, sed satis est sibi constare, ut in d. ca. qualiter & quādo. ubi tantū exigitur, ut ad aures superioris perueniant ueris prouidis, & honestis. Secus in delegato, uel ordinario procedente ad instantiam partis. Pa. in c. cum oporteat. de accu. & c. dilecti. De quibus possit inquisitio fieri, uide Sil. ibi. primo. q. 2.

Quilibet praelatus potest & tenetur contra subditum inquirere, ne subditorum sanguis de manibus eius exquiratur in die iudicij, de offi. ord. c. irrefragabili. Quomodo autem practice procedatur in inquisitione, uide Tab. ibi. §. 1. & 2. & Sil. uer. inquisitio. i. q. 1. & Archiep. p. 10. 3. part. tit. 9. c. 7. §. 8. & 9.

An inquisitus de aliquo crimine, & confessus, possit de omnibus aliis inquiri, supra, Accusatio. §. 30. quia Caie. tenet contra Pe. de palu.

Inquisitus, & confessus cri-

men, non debet interrogari ad hoc, quod sit testis, quia cum sit infamis iam, non potest facere sufficiens iudicium, secundum Bal. supra, Indicum. §. 6. sed interrogatur, ut per eius dictū ueritas ab aliis possit inueniri.

Inquisitus potest recusare iudicem, si habet eum suspectum. c. cum speciali. de appel. ut quia ex odio procedit, uel quia est criminofus. ar. c. iudicet. 13. q. 7. Potest etiam negare infamiam praecessisse, & consequenter iudicem hoc primo cognoscere oportebit.

Iudex non debet procedere contra personā singularem inquirendo, sine instantia partis, secundum Pa. in c. ad nostram. el. 2. de iur. iur. sed libello dato, & seruato ordine iuris, etiam si factum sit notorium, nec ualet citatio, nisi parte perito, nisi sit causa miserabilium personarū, quae se ueri nō possunt, ut limitat Bart. ff. de dā. infec. l. 4. §. hoc autē iudiciū. Semper debet adesse accusator, secundum Tho. secunda secūda. q. 57. a. 3. & publica infamia, locum accusatoris tenet, secundum Tho. ibi. ad 2. & euidencia facti. In deuocione uero, quia non intenditur peccantis puniitio, sed emendatio, & non agitur contra reum, sed pro eo, non est necessarius accusator, ut dicit Tho. ubi supra, infra, Iudex. §. 3. Denunciatio. §. 2.

Iudex procedat ex mero officio.

cio, recipit iuramentum ab illis, contra quos fienda est inquisitio, non autem quādo procedit ad instantiā alterius, ne instruat aduersarium, qui habet probare ea, quæ denunciant. Secundo nō tenetur recipere probationem super famam, satis est enim quod constet, ut dictum est, secus si procedit ad instantiā partis, de accu. c. cum oporteat. Tertiō, non admittit probationes contrarias super bona fama, secus si ad instantiam partis: non enim ita præsumitur contra iudicem, sicut contra partem: ut in c. nostra. de procu. & in c. ad audientiam. de præser. Quarto, nō fit litis contestatio, sicut quādo proceditur parte petente. c. cum dilectis. de pur. ca. Quinto, pos sunt recipi testes publicatis attestationibus, quia cessat timor subornationis: secus quādo proceditur parte petente. Hæc Pa. in d. c. qualiter & quādo. el. 2. in gl. 1.

8 Quid si prælatus mandet sub præcepto, excommunicatione, vel iuramento, ut quicunque scit aliquem, vel aliquos fecisse tale maleficium, teneatur hoc manifestare? Respondeo secundum Bart. in l. in ciuilem. C. de fur. & Pa. in c. qui cum fure. de fur. Sit prima conclusio, Si potest manifestare furtum sine manifesta tione furti, & sine præiudicio proprio, quando mandatur in communi, in omni euentu tenetur sciens reuelare, aliter peccat. Secunda conclusio, Quādo

notorium est, talem fecisse hoc maleficium, tenetur reuelare. Tertia conclusio, Quando non est publicum, tamen potest probare per duos testes, sine ipso, tenetur reuelare, non tamē propriis expensis, nec ei, qui passus est iniuriam, sed iudici, secundum Host. in c. episcopus. 35. q. 6. vel illi, cui index præceperit reuelandum. Quarta conclusio, Si hoc non est notorium, nec possum probare per duos testes, nō teneor, imo non possum reuelare tanquam iudici, per c. plerunque. 2. q. 7. nec prælatus potest mihi præcipere ut isto modo reuelam. Facit de. nolentes. cum glos. de hære. Quinta conclusio, Si omnino credo, quod prælatus procedet non tanquam index, sed ut pater ad emendationem delinquentis, & non ad poenam, quidam dicunt quod tenetur dicere secretè, aliter non dicendo, faceret contra charitatem. intellige quando omnino credit posse prodesse, non tamen incurreret excommunicationem latam non reuelando. Non enim scit hoc iuridicè, ut excommunicatio inter debeat, nec præceptum, vel iuramentum transgrediretur. Si autem quis habeat in confessione, nullo modo debet dicere per quodeunque præceptum. Si autem alio modo habet in secreto, vel sub iuramento, nō sic tenetur celare, sed potest reuelare in quantum iura sinit, quia

sic intelligitur tale iuramentum, supra. Excommunicatio. §. 3. circa prin. Denunciatio. §. 1.

9 Sed quid si in excommunicatione dicatur quod manifestet, etiam si teneret sub titulo re compensationis? supra. Excommunicatio. §. 32. Furtū. §. 15. Respondet Ang. uer. furtum. §. 4. quod sententia debet intelligi quando non est certus, aliter si præceperet, sententia contineret intolerabilem errorem, quia perinde esset, ac si præceperet dare suum proprium, quod non est intelligendum, sed de eo quod tenet sine certitudine. Si enim ibi exprimit etiam quod iuste detineat, tunc talis sententia continet intolerabilem errorem. Si autem in sententia contineatur etiam sub titulo re compensationis, tunc debent uerba ciuiler intelligi, id est, si iniuste detinet, unde iuste talis clausula potest apponi, nec sic continet errorem intolerabilem, & sic communiter transiunt doc. & uidetur bene determinare.

10 Si delictum est manifestum, & delinquens occultis, & fulminatur sententia excommunicationis contra eum, qui tale quid fecit, nisi se manifestet, vel testatur, & quod potest fieri, per c. quidam. c. q. 1. tunc delinquens non tenetur se manifestare, nec incurrit sententiam, quando in hoc casu secreto, nō habet iudicem nisi Deum. Prælatus autem potest in genere præcipere, in

specie autem nullus tenetur, nisi adsint indicia. Aduerte tamen, quod etsi non teneatur seipsum prodere, tenetur tamen satisfacere si potest, aliter excommunicatur, secundum Caic. secunda secunda. q. 69. a. 1. & præsertim quando sub dissolutione ponitur, sicut in d. c. quidam. Si autem fieret talis excommunicatio per modum statuti, quod semper respectu futuri sit, tunc ligaret occultum delinquentem, ut dicit glo. in cle. 1. de hære. Ex hoc habes, quod quando prælatus præcipit super occultis omnino, nō tenetur quis respondere, quia in hoc nō est suus index. supra. Excommunicatio. §. 31. Hæc à confessor bene sunt ponderanda, ne pro excommunicato habeat, qui non reuelauit, in casu, quo non tenebatur reuelare.

Religiosi etsi non teneantur sequi apices iuris in iudiciis, sicut & in electionibus, ut patet per suas constitutiones, maxime in ordine prædicatorum, tenentur tamen seruire ea, quæ sunt de essentia iuris, ut quod non procedant sine accusatore, vel infamia, & huiusmodi, ac sine testibus: hæc enim prætermitti nō possunt, cum sint de essentia iudicii, sine quibus iudiciū esset iniquum. uide Arch. flo. 3. par. tit. 9. c. 15. infra. Iudex. §. 8.

Religiosus de crimine uehementer præsumptus, & ueritatem nolens recognoscere, potest poni ad questiones, id est, tor-

menta. Quia quamvis secundum infra ciuilia liber homo ad torturam poni non debeat, sed serui tantummodo, ut ff. de quaest. per totum. tamen quia faciens peccatum est seruus peccati, ut dicitur Ioan. 8. ideo talis ut seruus, poni potest ad quaestiones, ut c. q. r. c. illi. Et potest arrestari, seu detineri, ut dicit Benedictus 12. in statuto ad minores. nullo tamen modo est a quaestionibus inchoandum, de reg. iur. c. cum in contemplatione, quia siue praelatus, siue alius de eius mandato, uim inferens clerico parato corrigi, & obedire uolenti, excommunicatus est. de sen. ex. c. uniuersitatis, & hoc tenet Hostiensis, & Arc. & si statim hoc fieret, nulla praesumptione precedente, esset appellandi locus, per c. non solent. 11. q. 6. Quaestiones autem huiusmodi circa clericos, debent esse moderate, propter periculum excommunicationis, & propter hoc, quod iudicium pessimum est, quod ex suspitione, uel extorta confessione fit, ut in ca. si sacerdotibus. 15. q. 6. ff. de quaest. l. seruus. quia aliqui continent, aliqui potius mentiri uolunt, quam pati.

13 Enormia crimina in religioso dicitur omnia mortalia. ar. in d. cap. illi. & pro quolibet tali potest quilibet religiosus arctari ad custodiam, si expedit correctioni, non autem ad penam, sed pro his quae exprimentur in statutis sui ordinis, uel eis requi-

parantur arbitrio discretorum. Non est tamen de facili clericus incarcerationandus, quia excommunicatus est, qui iniuriis clericum detinet, per ca. nuper. de sen. excō. nec propter incarcerationem quis efficitur infamis, nisi quando iussu carceri mancipatur. 5. infamia. §. 9. Nam de carcere, & catenis quis quandoque ad dignitatem egreditur, ut de Ioseph legimus Gen. 39. c. & de Petro & Paulo.

INQUISITOR.

Inquisitor haereticus prauitatis debet attingere 40. annum, in cle. dolentes. de here. & constituntur inquisitores per generales, & provinciales, ac ministros or. praedicatorum & minorum, secundum gl. ibi. quibus a sede apostolica est commissum, & mortuo summo pontifice, a quo habet authoritatem, & a quo dicuntur instituti, non expirat eorum authoritas. c. ne aliquid. de here. lib. 6. & sunt delegati Papae, & non ordinari, ut in c. ut officii. de here. lib. 6. Et possunt remoueri per eos, per quos instituitur, ex privilegio, & ex rationabili causa, & non libere: ut dicitur in directorio inquisitorum, & in literis Papae, & sunt perpetui, nisi instituatur ad beneplacitum sedis, ut in c. gratiosa. de rescrip. & possunt instituere sibi uicarios, unum uel plures, per d. gl. & non est necesse dictos uicarios habere 40. annos, sed sufficit quod habeant 30. ut declarat Cle.

Cle. 7. in breui directio Magistro Paulo buttigellae, quod incipit, Cum sicut, & qd' uidi, & scripsi.

Inquisitor non potest se intromittere de incantationibus, sortilegiis, quaestionibus usurarum, nisi in quantum sapiunt manifeste haeresim, ut in c. accusatus. de here. lib. 6. & ibi gl. Et haec sunt, quae sapiunt manifeste haeresim, uidelicet, Circa aras idolorum emittere nefarias preces, offerre sacrificia, demones consolare, & eorum responsa suscipere. 2. 6. q. 2. cap. hi qui. uel associant sibi propter sortes exercendas haereticos, uel praedicta faciunt cum corpore, uel sanguine Christi, uel in sortibus ut possint habere responsa, puerum rebaptizant, uel his similia, ut ibi dicit gl. Item adorantes aliquam creaturam tanquam Deum, uel exhibentes reuerentiam demonibus, uel uocantes eos sanctos, uel inuocantes eos ad aliquod eis impossibile, ut ad futura contingentia sciendum, uel abutentes aliquo sacramento, & huiusmodi, sapiunt manifeste haeresim. Et sic intellige d. gl. & qui diceret usuram non esse peccatum, uel fornicationem, & huiusmodi, de his potest inquisitor uidere: imo sibi mandatur, in clem. unica. de usu. ut contra eos procedat.

Ad inquisitores non pertinet cognoscere, an aliquid sapiat manifeste haeresim, quia iurisdictio est sibi attributa conditione existente: ut not. gl. in d. c. accusatus.

Si tamen certum est quod sapit haeresim, sed dubitatur an sit manifesta, potest recipere probationes an sit manifesta. & ut intelligit gl. esse manifestam, id est, notoriam, quod celari nequit ulla tergiversatione. ca. ex parte. de uerbo. signi.

Inquisitores non possunt quomodolibet abuti portatione armorum, nec habere nisi officiales necessarios, in cle. dolentes. de here. nec de crimine heresis procedere contra episcopos, nisi in literis eorum fiat metio specialis, quod possint, in c. inquisitores. de here. in 6. nec procedere praedicatorum inquisitores, contra fratres minores, nec contra, aliter sunt excommunicati per extrauag. Pauli 2. Excommunicatio 95. Nunc autem possunt procedere modo declarato per Cle. 7. in dictis literis, Cum sicut. Vbi sic dicitur, Tibi, nec non omnibus, & singulis aliis inquisitoribus dicte haereticae prauitatis ex ordine fratrum praedicatorum maxime Lombardiae, per uniuersam Italiam constitutus, & deputatus, ac constituendis, & deputandis, eorumque uicariis in uirtute sanctae obedientiae, & in remissionem peccatorum uestrorum districto praecipiendo mandamus, quatenus omnibus, & singulis etiam carmelitarum, & aliorum ordinum mendicantium religiosus, uel non mendicantibus, de huiusmodi peste diffamatis, aut aliter suspectis, praecipueque ta-

les errores in suis sermonibus, verbis, seu predicationibus diffeminantibus, per censuram ecclesiasticam appellatione postposita super huiusmodi, ac qualibet alia hæresi silētium imponatis, & postquam per uos, siue uicarios uestros, aut uicarios, uel eorundem uicariorum aliquos, siue aliquem præsidētem monasteriorum, conuentuū, & aliorū locorum, ubi hæresis huiusmodi, uel errores disseminati forent, aut inibi propinquorū premoniti fuerint, nisi tales infra mensem à die admonitionis computandum, debita prouisione remedia cū effectū adhibuerint, ac digna poenitentia castigauerint, de quibus admoniti fidem facere teneantur: & si præsidēs ipsi talia prædicarent admonitionem præsidētis uiciniore conuentus, uel loci respectiue facere sufficiat, contra huiusmodi exemptos usq; ad sententiā diffinitiuā, ad quā ferendam, si fuerit cōdemnatoria, cū consensu ordinarij procedatis. Contra carmelitas tamen confessum positis usque ad capturam procedere, dum prædicant populo, uel publice disputant erroneas conclusiones.

5 Inquisitor potest indicare silentium quæstuariis, & etiā aliis prædicantibus, quando pro negotio fidei congregationem facere contingeret, uel quando afferrent impedimētum eidem negotio. c. ut officium. de hære.

libro 6. Et pro eodem negotio potest conuocare populum, c. ut commissi. de hære. libro sexto, & peritos congregare. d. c. ut commissi.

6 Inquisitor sine episcopo, & contra, potest procedere contra hæreticos in omnibus, usque ad incarcerationē ad poenam, tormenta, & sententiā cōdemnatoriam exclusiue, nisi quando non possent habere copiam adinuicem, infra 8. dies post requisitionem. cle. 1. de hære. & officium. eo. & quomodo officiales debent iurare fidelitatem, ibi, in d. cle. & plura alia.

Inquisitor potest procedere simpliciter, & de plano, absque strepitu aduocatorum, & figura iudicii. c. si de hære. libro sexto. Quæ uerba quomodo intelligantur, habes in cle. sepe contingit. de uerborum significat. debet tamen procedere per accusationes, citationes, iudicii, testes, & huiusmodi, quæ sunt de essentia iudicii. Et quando inquisitor timet in conscientia de periculo testium, deponētium, accusatorum, si eorum nomina publicarentur, tunc nō publice, sed secreta coram episcopo, uel eius uicario in absentia illius, & aliquibus aliis personis prouidis, & honestis, iurisque peritis, totum processum, super quo deliberandum est, manifestet, & de eorum consilio, ad sententiā, uel condemnationem potest procedere, & talibus plena fides

fides adhibeatur, licet eorum nomina non fuerint publicata. Et possunt inquisitores præfatis præcipere sub poena excommunicationis late, ne reuelent nomina prædictorum. Non tamen potest episcopo hoc præcipere, nec episcopus inquisitori, sed Papa præcipit eis, in uirtute obedientiæ ne reuelent. Cessante tamen periculo, debet nomina publicari, scilicet accusatoris, & testium, & quando procedit per uiam inquisitionis, excommunicati, participes, uel socii criminis, admittuntur ad testimonium contra hæreticos, receptatores, & huiusmodi, si ex circumstantiis uerum dicere presumantur. c. in fide. in 6. eo. Secus quando procederet per uiam accusationis, uel exceptionis, quia tales non admittuntur, secund. lo. An. ibi. Vnde melius est per inquisitionem procedere, si potest.

2 Religiosi etiam sacerdotes, qui in seculo officium tabellionatus exercuerunt, possunt etiā exercere in officio inquisitionis. per c. ut officium. h. 6. eo. Et potest inquisitor accipere duas personas loco unius notarii, quando nō adest, ubi supra, qui subseribant se, dicēdo, Acceptauit nos pro sufficientibus.

3 In facto hæresis potest index procedere ad inquisitionem, etiam infamia nō precedente: sed sufficit quod habeat unum uel duos testes, uel aliquod iudicium bene probatum, quia ex

suo mero officio procedit, & imponitur sibi quod procedat, per clemē. multorum, de hære. Et quia semper procedit contra criminum periculosa de aliorum subuersione, ideo non est necesse, quod præcedat infamia. In hoc enim fallit regula secundum docto. & Barba. consilio 72. & etiam Feli. in capitulo. excommunicamus. el. 1. ubi ait, Eo ipso, quod quis discedit à communi conuersatione fidelium, circa cultum diuinum, potest contra ipsum absque alia infamia inquiri de hæresi: ut si circa diuina, ut audire missam, uel alia sacramenta, est ualde negligens. Iudicium enim est hæresis occultæ.

10 Quando proceditur in generali inquisitione, ita q. nec simpliciter, nec explicitè est nominata persona, & hinc aliquæ depositiones de aliqua persona speciali, & crimine speciali, ut communiter in inquisitione hæresis sit, necesse est ante sententiā, uel torturam, uel ante omnem inquisitionem specialem, repetere eosdem testes, inquirendo specialiter contra talem reū depositum, & de illo crimine speciali, sec. Pa. in c. ad petitionem. de acco. in primo not. Ange. de Are. in trac. suo de maleficiis dicit, q. prudens index debet primo recipere testes super delicto, & reo in speciali. Secundo citare reum, & examinare ipsum. Tertio si negat, adducere

testes coram eo. Sed hoc non est necessarium in inquisitione heresis, ut dictum est, imò consuetudo est in oppositum, ut testes liberius deponant, & est in fauorem fidei hæc consuetudo, ideo seruanda, ne alii retardentur à denunciatione.

11 Statuta locorum, per quæ officium inquisitionis directè, uel indirectè impediretur, uel quo modolibet retardaret, ipso iure non valent, & rectores locorum illorum per censuram possunt cogi ut reuocent, uel moderentur, ne impediant dictam inquisitionem, capi. statutum. de hære. libro sexto.

12 Inquisitor potest uocare brachium seculare contra hereticos, per censuram, in d. c. ut officium. & statuti de duabus dietis. in c. nonnulli. de rescrip. non impedit inquisitionis officium, in d. c. statutum. Potest etiam secundum 10. An. procedere contra hereticum in sua diocesi repletum, licet alibi commiserit crimen: & contra personas quascunque non solum de sua diocesi, sed etiam alienigenas, & forenses, si ibi delinquant, etiam si essent exēpti, ut sunt religiosi: quia iste reatus excludit omnem dignitatem, ut in d. c. ut officium. c. ut commissi. eo. lib. 6. ubi habetur, quod etiam possunt procedere contra eos, qui recesserunt de sua prouincia, & potest trahere testes de una diocesi ad aliam, per d. cap. ut officium.

infra tamen terminos sue inquisitionis. Si tamen fratres aliqui essent privilegiati, ut sunt prædicatores, & minores per privilegium Sixti 4. & forte aliqui alii, non posset contra eos procedere, sed ipsi à suis prælatis essent corrigendi.

13 Præticam quæ tenere debet inquisitor, cum primùm ad locum sue inquisitionis uenerit, uel in citando reos, uel recipiendo depositiones, accusationes, formādo processum, & c. ut de amplè in directorio inquisitionis, & in Summa Tab. ibi, à §. 20. usque ad 27. inclusiue, quæ omnia breuitatis causa præmittit, quia huiusmodi ad confessorum non spectant.

14 Inquisitor ex suo officio potest procedere contra suspectos de heresi, contra credentes, receptatores, defensores, fautores eorum, impediētes officium suum directè, uel indirectè, uel retardātes, per d. c. ut officium. & c. excommunicamus. de heresi. & per literas Alex. 2. & Urbani 4. quæ incipiūt, Præcunctis, contra blasphemantes, quando sic blasphemando dicunt aliquid hereticum, ut Deum partialem, impotentē, & huiusmodi, & si in talibus nolūt persēuere pertinaciter, sunt seculari curiæ tradendi tanquam impenitentes. Si autem hoc mente non teneant, sed sepe prorumpunt in huiusmodi uerba, sunt indicandi ut uehementer suspecti.

De

De his diffusè habetur in dicto directorio. Potest etiam procedere contra Christianos trāsēntes ad Indos, uel Saracenos, contra infideles, qui baptizati retrocedūt, & contra eorum fautores, & cetera, siue sint Christiani, siue non: ut in ca. contra Christianos. de hære. lib. 6. & p. extrauagan. Nicolai 4. quæ incipit, Turbato corde. & Th. secunda secundæ, q. 10. ar. 8.

15 Si Iudei, uel infideles delinquant circa contemptum fidei nostre, uel impediāt inquisitionis officium, aut cōmittant aliquid in contumeliam, uel contemptum saluatoris, ut utuperrādo ecclesias, altaria, paramēta, sacramēta, & huiusmodi, per inquisitorē possunt puniri, secundum 10. de cal. in quodam consilio ad inquisitores: quia ipsi inquisitori cōmissa est defensio fidei, ut in d. c. ut officium. Præterea si non possent, sequeretur quod infideles essent melioris conditionis, quā Christiani, quod dicendum non est. Idem tenet Direc. 2. parte. c. 46. Et licet ipsi non possint dici heretici, tamē quia peccāt in materia inquisitori subiecta, propter hoc contra eos procedere potest inquisitor. De hoc extāt literæ ele. 3. Greg. 10. & sic fuit cōclusum Bononiæ per doc. Ad hoc Pa. in c. postulasti. de Iudeis. Nā iudæus ratione delicti, potest fieri de foro ecclesiæ, in d. c. pastoralis.

16 Inquisitor potest compellere testes ad iurandum de ueritate dicenda eidem in causa fidei, & eos pluries examinare, in d. c. ut officium. & potest in fauorē fidei admittere excommunicatos, participes, socios criminis, periuros, infames, criminosos, seruos contra dominos, hereticos contra hereticum, credētes, fautores, receptatores eorum, uxorem, filios, familiares, de hære. c. in fidei. li. 6. non autem capitales inimicos, ar. in c. accusatur. §. licet, eo. in 6. & prædictos non admittit pro, sed contra, in d. c. filii. eo. lib. 6. ar. in d. c. in fidei. & in glo. quia tales non admittit, nisi ut in iure exprimitur.

17 Inquisitor potest torquere, uel aliter punire testes, quos manifestè deprehendit in causa fidei esse falsos, & eum, qui contra infontem falso, & scienter, medio iuramento imposuit crimen heresis, quia hoc est de iure communi: licet nihil de hoc habeatur in privilegiis inquisitionum, uel in canone de hereticis: hoc tamē fieri potest, ut declarat Pau. de iura. in clem. 1. de hære. super uer. aut tormentis exponere, & c.

18 Quāuis inquisitor possit aliquem de iuri subtilitate damnare per duos testes non singulares, secundum quod dicitur in Direc. 3. parte. q. 71. non tamen debet facere de æquitate, quia in criminalibus probationes debent esse luce clariores. C. de pro

- proba. l. ult.
- 19 Inquisitor secundum declarationem Ioan. An. in cle. sepe contingit. de uer. sig. potest procedere sine libello, sine contestatione litis, tempore seriarum induciarum in fauorem hominum, amputando dilationes, abbreviando lites, repellendo frustratorias exceptiones, refragando appellationes, iurgia partium, multitudinem testium, dando simul terminum ad ponendum, & articulandum, primo & secundo, ad producendum omnia acta, & monumenta cause, interrogando partes ubi suadet equitas, non citando preceptorie ad sententiam, quam profert stans, uel sedens, & non facta conclusionem. Citare tamen tenetur, & recipere petitionem in scriptis, uel uerbo tenetur tunc scribendam in actis, & sic in processu de substantiis dimitti non debet aliquid, sed summarie, id est, breuiter fieri. Alia autem solennitates omitti possunt, dummodo iura alterius non ledantur contra naturalem equitatem. Vnde ius commune seruandum est, ad quod omnes tenentur. de cossi. c. 1. & hoc est procedere summarie, simpliciter, de plano, sine strepitu, &c.
- 20 Inquisitor cum dicecetano possunt interpretari statuta edita contra hereticos, ut patet in literis. Inno. 4. imo solus inquisitor, ut in literis Alex. 4. que incipiunt, Prae cunctis. potest absolvere hereticos ab excommuni-

catione. ut in d. c. ut officium, non tamen reperitur quod possit dispensare super irregularitate si incurrisent, quo ad sacros ordines. glo. si. in c. nos consuetudinem. d. 12. Potest dispensare cum poenitentibus traditis carceri perpetuo, & in aliis poenitentibus iniunctis. ut in c. ut commissi. de here. lib. 6. potest procedere contra tales poenitenciariorum si non adimplent, si fugiunt e carcere, tanquam contra impoenitentes. de here. c. excommunicamus. el. 2. Potest dare poenitentias pecuniarias, pro sustentatione officii sui, ut patet per direct. & lo. de cal. Potest dare indulgentias plures, ut patet ex priuilegiis pontificum, & ipse habet plenariam indulgentiam, ut patet ex literis Inno. 4. & etiam si in dicto officio moritur. Alia quae potest inquisitor, uide in Direct. Hec enim pauca posui quasi quoddam summariu. Qui plura uoluerit scire, directorium uideat inquisitorum.

INSENSIBILITAS.

Insensibilitas secundum Cai. supra. peccatum est, quod committitur, quando sine rationabili causa, quis intantum abhorret, & fugit delectationes sensibiles, quod propter hoc non uult comedere, non uult se uestire ut deest, subtrahit debitum conjugale uxori, & alia necessaria ad propriam uitam, uel debita proximo negligit, tunc est mortale peccatum, quamuis in pa-

cis

eis hoc peccatum reperitur. Qui uero secundum uirtutem temperantur ab huiusmodi abstinent, insensibiles non dicuntur. Tho. secunda secunda. q. 142.

INSTIRPES.

In stirpes, uel in capita succedere quid sit, uide authen. de here. ab intest. col. 9. Hec enim parum confessori profunt.

INTENTIO.

Intentio bona non sufficit ad bonum opus, ut cum quis furatur ut det pauperibus, quia intentio bona est, opus autem malum. Th. 2. sen. d. 38. a. 5. Sed bona uoluntas sufficit ad bonum opus, quia bona uoluntas habet intentionem, & bonum obiectum: sed tamen uoluntas sine opere, quando adest facultas operandi, non sufficit ad meritum: nec uere est uoluntas, sed uelleitas. Si non adsit facultas, sufficit ad meritum essentiale, quod totum a uoluntate informata charitate est: non autem ad premium accidentale, secundum Tho. prima secunda. q. 20. a. 5. & 2. sen. d. 40. a. 3. Mala autem uoluntas, & intentio, sufficit ad malum, etiam sine opere.

Effectus sequens actum uoluntatis si est intentus, addit ad bonitatem, uel malitiam eius, ut ebrietas sequens potationem uini: si autem non est intentus, nec praecogitatus, si sequitur de necessitate naturae, aut in pluribus, etiam addit, si autem ut in paucioribus, & per accidens, non addit. Non enim datur iudicium de

re aliqua, secundum illud, quod est per accidens. Tho. prima secunda. q. 20. a. 5. sed secundum illud, quod est per se, uel ut in pluribus, quia quasi determinata sunt.

Tribus modis opera humana possunt cum intentione applicari alteri, uel quando duo sunt in charitate, unus pro alio potest satisfacere, applicando illi opera sua: quia sic se habent sicut membra unius corporis, quorum unus pro alio satisfacit, uel quando prelati etiam non existens in charitate applicat opera bona suorum subditorum existens in gratia, aliis in gratia existentibus, uel per modum indulgentiae, ut supra. Indulgentia. §. 9.

Omnis operatio procedens ab intentione humana deliberata, si est ordinata, & facta ab existenti in gratia, est meritoria, aliis non est meritoria, licet sit bona. ex Tho. prima secunda. q. 18. a. 3. ut sunt opera uirtutum moralium, & huiusmodi. Est tamen aliqua operatio, quae non semper est meritoria, uel demeritoria, ut morale opus factum ab eo, qui sine gratia est, est enim bonum, sed non meritorium.

INTERDICTVM.

Interdictum est cessura ecclesiastica. c. querenti. de uer. sig. & non debet inferri nisi monitione praemissa. c. reprehensibilis. de app. Debet tamen in scriptis fieri cum expressione causae rationabilis. c. medicinalis. eo. lib.

lib. 6. Non suspenditur per se-
quentem appellationē. c. ad hęc,
de appel. Causat etiam irregula-
ritatem per celebrationē, sicut
excommunicatio. c. is cui. de sent.
excom. li. 6. Huius quoque abso-
lutio fit mediāte iuramento de
parēdo, & c. c. uenerabili. de sen.
ex. Ligat etiam iniustum, dom-
modo nō sit nullū. 11. q. 3. c. sen-
tentia. Impedit insuper electio-
nem actiue, & passiue. c. cum di-
lectus. de consue. Debet à supe-
rioribus etiam observari. c. cum
ab ecclesiariū. de offi. or. Duran-
te sentētia interdicti, nullus po-
test testari. c. apostolicę. de exce.
Quādo superior uult relaxare
sentētiā interdicti, debet uo-
care partes. de appel. lib. 6. c. Ro-
mana. §. Debet autem, etiam si
uult pronunciare esse nullam.

2. Omnis interdictus, est suspē-
sus, & nō ecōtra, secūdm lo. de
cal. in tract. de interdicto, & c.
de interdicto extra diuina pōt
participari, nisi participatio ef-
fet simpliciter interdicta. c. epi-
scoporū. de priu. li. 6. Itē inter-
dictum potest ferri in personā,
& locum. c. si. de sen. excom. lib.
6. quod episcopus non incurrit,
nisi specificē exprimitur. c. quia
periculosum. de senten. excom.
lib. 6. & si est generale, non po-
test ad cautelam relaxari. c. prę-
senti. de senten. excommunica-
lib. 6. secus de excommunica-
tione, & suspensioe. c. pręterea.
el. 2. de appella.

3. Episcopus potest interdictū

suum suspendere, sicut & tolle-
re, ut dicit Pa. in c. ad hęc. de
appel. & appellatio facta post
talem suspensionem tenet. ar. c.
pręterea. de appel. quamvis Io-
an. de lig. uideatur oppositum
tenere: tamē dicemus quod ista
suspensio intelligitur remotio
interdicti cum conditioe, & sic
bene potest fieri, sicut & de ex-
communicatione. c. eos. de sen-
ten. excom. lib. 6. Item si feratur
interdictum ad tempus, ut puta
donec satisfecerit, facta satisfac-
tione cessat interdictum sine
alia absolutione, quod nō est in
excommunicatione, secundum
Pa. in c. non est nobis. de spon.
& Inno. c. cum bonę. de xta. &
qual. Est etiam text. cum glos. in
cle. 1. de deci.

4. Interdictum ecclesiasticū, de
quo nunc est sermo, est quædā
prohibitio, quando in aliqua
terra, uel ecclesia, uel personis
interdicitur administratio sa-
cramentorum, uel diuinorum
officiorum celebratio, seu exe-
cutio aliquorum spiritualium,
secundum Inno. ita quod inter-
dicere aliquē locū nihil aliud
est secundum eūdem, quā inter-
dicere homines habitantes
ibi, à certis sacramentis ibi acci-
piendis, & à sepultura: & quod
clerici ibi publice celebrare, &
sacramenta conferre non pos-
sint. in d. c. non nobis. & quan-
do prohibetur omnia spirita-
lia, tunc dicitur strictum, quan-
do uerō quædam tantum, dicitur

tur largum, de quibus infra di-
cemus.

5. Interdictū est triplex, ut col-
ligitur ex doc. uidelicet, locale,
personale, & locale. & persona-
le simul, ut in c. si sententia. de
senten. excom. lib. 6. ut quando
interdicitur ciuitas, provincia,
& huiusmodi, dicitur locale.
Personale uerō quando popu-
lus, clerus, collegium, & huius-
modi interdicitur. Aliquando,
est locale, & personale simul, ut
quādo & locus & personę sunt
interdictę. Et quodlibet istorū
est duplex, uidelicet, generale,
& particulare, ut distinguit Pis.
& bene. Generale quādo inter-
dicitur provincia, tota ciuitas, &
uel huiusmodi. Particulare ue-
rō, quādo interdicitur de mul-
tis ecclesiis una, uel pauca, uel
aliquę. c. cū in partibus. de uer.
sign. & ibi Pa. Et nota, quod ge-
nerale interdictum, non potest
pro debito pecuniario poni, p
cōstitutionem Bonif. sine spe-
ciali licentia Papę. infra, §. 27.
Similiter interdictum persona-
le est duplex, scilicet generale,
quādo interdicitur populus,
collegiū, uel huiusmodi, & tunc
omnes sunt interdicti de popu-
lo, uel collegio. c. si sententia. de
sent. ex. li. 6. Aliud est particula-
re, quādo interdicitur perso-
na singularis nominatim, uel
per circūlocutionem, quę tenet
uim proprii nominis. de appel.
c. pręterea. el. 2. uel si in uno de-
dicto plures nominentur, ut di-

cendo, omnes qui tale delictum
fecerunt, uel faciēt: & tales per-
sonę interdictę, siue generali-
ter, siue particulariter, quocun-
que uadit, semper sunt interdi-
ctę, quādiu durat interdictum,
uel absoluantur, nec possunt au-
dire diuina, etiam secundū mo-
derationem c. alma. de sentē. ex.
li. 6. quia illud c. loquitur de ge-
nerali interdicto loci. Et q sunt
nominatim interdicti, ut dictū
est, sunt uitandi in diuinis, sicut
excommunicati. c. episcoporū,
de priu. li. 6. non autē extra di-
uina, ut dictum est suprā. §. 2. ut
in mensa, communi locutione,
& similibus.

6. Quia papa potest interdici-
re simpliciter, & secūdm quid,
secūdm quod sibi placet, ideo
in interdicto Papę consideran-
da sunt uerba quomodo sonāt,
si admittit baptismum paruulo-
rum, interdicit adulterū, si ad-
mittit pœnitentiam morientū,
interdicit sinorū: potest enim
omnia interdiciere pręter ba-
ptismum paruulorum, & pœni-
tentiam morientium, & pręter
illa, sine quibus ista duo nō pos-
sent bene fieri, ut est uaticā, &
missa semel in hebdomada, se-
cundum antiqua iura, ut in d. c.
nō est nobis. & c. quod in te. de
pœ. & re. Credo tamen Papam
posse omnia non necessaria, si
uult, ex causa interdiciere, quę
sunt de iure positio, nō sic au-
tem alii pręlati, quia contra ius
commune non possunt, secun-
dum

interdictum ecclesiasticū est sepa-
ratio a iure. uel a in diuina
a cer. fil. sacram. fil. et omni q. d. uini

opis et ecclesiasticis sep. ut in

dum Pa. in c. pastoralis. de app. etiam si esset delegatus à latere, per gl. in c. fin. de her. li. 6. & Pa. in d. c. ad hæc. de app. Vnde in interdicto Papæ, eius uerba bene sunt consideranda.

7 Ad observationem interdicti tenetur quis, quando publice promulgatum est. c. quod dicitur. 16. d. Et sufficit quod quis faciat uicinos, & maximè metropolitanam ecclesiam seruare, & recepisse sententiam. c. 1. de postu. præla. Et omnes religiosi ita exempti, quàm non exempti, quando sciunt matricem ecclesiâ seruare, tenentur & ipsi seruare, ut dictum est supra, Excommunicatio 12. nisi super hoc habeant privilegium.

8 Per extraneam Martini 1. quæ incipit, Ius super ad eundem, non tenetur quis seruare interdictum ecclesiasticum à iure, uel ab homine generaliter promulgatum, nisi talis sententia fuerit contra personam, collegium, uniuersitatem, ecclesiam, communiatem, uel locum certum à iudice promulgata, uel denunciata specialiter, & expresse, infra, §. 39. Imò dicit Sil. ibi, interdictum 2. §. 1. se non credere interdicti sententiam ligare, in qua non ligaret excommunicatio.

9 Aliquando ad unum interdictum sequitur aliud, aliquando non. Nam clero interdicto, non intelligitur interdictus populus, nec e contra, nisi aliud in sententia exprimitur: & nomine cleri

in materia fauorabili ueniunt religiosi, religiosæ, conuersi, & conuersæ. non autem in materia odiosa. ar. in glo. c. 3. de sup. negli. præla. Interdicta ciuitate propter delictum domini, ciues non sunt interdicti, ideo extra ipsam possunt audire diuina. d. c. alma. Si autem populus est interdictus, omnes subequentes onera, & honores populi, siue sint comites, siue marchiones, uel barones, sunt interdicti, cum de populo censentur: secus si tales sint sui iuris, uel ex consuetudine, uel ex privilegio imperiali, ita q. in nullo participat cum corpore uniuersitatis, secundum Ioan. Cal. Interdicto populo, singule persone sunt interdictæ, quæ sunt de populo, in d. c. si sententia, tam in text. quàm in glo. cum personis habitantibus suburbia, & continetias circa ciuitatem, uel uillam, de quibus expresse non apparet, quod pertineat ad aliam uniuersitatem. Et quia sicut una persona interdicta, alia non intelligitur interdicta, ita & de uniuersitate secundum Ioan. Cal. Et nomine suburbiorum intelligimus burgos ducentes recte ad ciuitates, uel terras: continetia autem sunt domus circa ciuitatem, quæ si taliter distent, quod commode populos ab his ad ciuitatem ad audiendum diuina accedere non possint, ut per unum militare, non dicuntur pertinere ad uniuersitatem ciuitatis, aliter sic, secundum Arch. Nor. sed

sed melius dicitur, quod hoc relinquitur iudicis arbitrio, secundum glo. in cap. si ciuitas. de sen. excomm. lib. 6. qui arbitrabitur tantum debere extendi, quantum ratio exigit, ne scilicet censura ecclesiæ uilipendatur.

10 Interdicto clero, non uidentur interdicti religiosi, quia hæc est materia odiosa. Et interdicto clero alicuius ecclesiæ, non est interdicta ecclesia, ideo alii clerici licite celebrant in ea. in d. c. si sententia. Verum interdicta ecclesia, erit interdicta capella, seu cimiterium, quæ se contingunt. cap. si ciuitas. de sen. excomm. lib. 6. non autem si non sunt contigua. sicut polluta ecclesia, intelligitur cimiterium contiguum pollutum, & non e contra: nec uno cimiterio polluto, aliud coherens muro mediante erit pollutum. cap. 1. de conse. alt. uel eccl. lib. 6. Ex quo sequitur, quod interdicta ecclesia, uel cimiterio, alia ecclesia coherens interdictæ, uel cimiterium mediante muro alio interdicto coherens, non intelligantur interdicta. De hoc uide Pe. de Palu. 4. sen. d. 18. c. cimiterium. §. 2. & c. Contigua autem secundum Philosophum sunt, quorum ultima sunt simul.

11 Interdicta familia alicuius, intelligitur etiam interdictus clericus, qui de eius familia est, secundum Innoc. quia in hoc non uidentur distingui. Eodem modo interdictis omnibus doctis, quibus ciuitatis, clerici, qui sunt

docti, uidentur interdicti, nisi aliter appareat de intentione interdicentis. Hoc tamen non placet Sil. qui adducit glossam d. capi. si sententiam, sed hæc glossa, secundum Tab. non dicit hoc.

12 Non interdicti si ueniant ad locum interdictum, non poterunt ibi celebrare, neque audire diuina, quia terra interdicta, omnibus est interdicta.

13 Interdicto populo, uniuersitate, collegio, uel communitate alicuius loci, non intelligitur propter hoc locus interdictus, secundum Ioan. And. in d. c. si sententia, igitur poterit ibi celebrari, exclusis interdictis, quia hoc non est prohibitum. Dicit tamen Ioan. Cal. quod esset consulendum, ut non celebraretur ibi, quia interdicti audirent uoces celebrantium alta uoce, & campanas, & sic uilipenderetur censura ecclesiæ, & hæc moderatio uidetur satis rationalis, propter multa scandala uitæ, quæ oriri possent.

14 Quicumque est specialiter interdictus, uel de populo interdicto, taliter quod dedit causam interdicto, quocumque se transferat, semper remanet interdictus, donec tollatur interdictum, in d. c. alma. §. illis. Si uero non fuit in culpa, & penitus definit esse de populo interdicto, secundum Cal. non est amplius interdictus, quia interdicti causa in eo cessat. Asten. uero dicit, quod talis indiget absolutione, cum

nerē fuerit interdictus, & nō cessat totaliter causa, cum populus remaneat interdictus, quod fuit causa illius interdicti.

15. Existēs in uniuersitate, uel populo non interdictio, si efficitur de alia uniuersitate, uel populo interdictio; efficitur interdictus sicut alii, quia fit membrū illius communitatis, ideo debet eodē iure cēseri, per capit. d. 1. Nec obstat, qd̄ quādo lata fuit sententia, non erat de illo populo, quia nouis personis superuenientibus, non mutatur populus, capit. denique, 7. questione prima. Si quis perpetuo banniat de aliquo populo interdictio, non est amplius interdictus, nisi sit specialiter interdictus, uel causam dederit interdictio. Secus si ad tempus banniat, secundū Ioan. Cal. quia nō totaliter cessat esse de populo interdictio. Eodē modo dic de tali ingressu religionem, quia post professionē non est interdictus. Ante professionem talis non debet ordinari: si tamen ordinetur, tenet, arg. in cap. religioso de senten. excommunicat. lib. 6.

16. Absentes de populo tempore sententia, & nō consentientes, imō contradicentes culpā, propter quam statum est interdictio, secundū Ioan. And. d. c. si sententia; & Ioan. Cal. inuoluntur interdictio, quia pena interdicti puniuntur etiam non peccantes, d. c. non est, licet qno ad Deum, sint infantes.

17. Habitantes in populo interdictio, qui tamē non sunt de illo populo, nō cēsentur interdictio d. capit. si sententia. Pueri, qui doli non sunt capaces, non sunt interdicti, secus si sunt doli capaces, & mulieres similiter sunt interdictæ, quia & ipse sunt de populo, sicut uiri. Pueri tamē non capaces doli, quāuis nonquam intelligatur interdicti, tamen in terra interdicta nō possunt diuina audire, quia non est eis hoc iure concessum, sicut alii non interdicti audire. Ibi diuina non possunt.

18. Quando interdictur terra aliquis principis, intelligitur de ea, quæ est uel simpliciter sua, uel quo ad dominium iurisdictionale, uel absolute propriam, uel de ea, quam tenet ab alio in feudum, uel in emphyteosim, quia in illis casibus speciat ad eum utile dominium, & de terrarum pertinet ad eum ratione dotis uxoris, quia maritus consistente matrimonio est dominus dotis uxoris: & de terra sibi pignoratā; si interdictur terra quam tenet. Secus si tantum interdictur terra sua, secundum Ioan. An. Et si talis dominus habet terras in diuersis provinciis, uel locis, & eas habet diuisas, sunt interdictæ, secus quādo habet pro in diuiso, ne innocēs puniatur, ar. in cap. si. questio. 4. si uerō talis acquirat terrā de nouo, nō erit interdicta, nisi in sententia dicatur tam de ea, quam habet,

habet, quā de ea, quæ habitus est. Verum etiam si nēdit, uel perdit terram interdictā, remanet adhuc interdicta, cum hoc onus transeat cum re ipsa. capit. pastoralis. de deci. Hæc omnia Ioan. Cal. Similiter dicendum de illa terra, in qua tantum habet usufructus, quod sit interdicta, quia usufructus in multis casibus est pars domini. l. 4. ff. de usufr. & secundū Io. Cal. Secus est quando solum habet proprietatem, ne accessorium trahat principale, quod esset contra naturam eius. insi. de re. diu. §. quod si partem.

19. Interdictio loco sub appellatione regni, urbis, castri, & huiusmodi, suburbia, & continetia illius loci sunt interdicta, ut supra. §. 9. dictum est, & in ca. si ciuitas, de senten. excomm. lib. 6. etiam quod ipsi dicti burgi, & continetia, non essent in aliquo subiecti dicto loco interdictio, si proferens interdictum habebat iurisdictionem specialem super dicta suburbia, & continetia. Si autem nō habebat etiam intelligi uidentur interdicta, nō ab homine, sed à iure, per capit. nuper. de senten. excomm. Et ratio est, quia si in illis locis propinquius celebraretur, omnes possent ire, & audire diuina, & sic sententia ecclesiastica uilesceat. huic uidetur assentire Pet. de Palu. 4. senten. d. 18. questione octaua. ar. 1. casu. 3. ubi bonam adducit rationem.

20. Quando aliqua persona singularis simpliciter interdictur à diuinis, nullum actum exercere potest. Si uerō interdicatur ab aliquo actu respiciente diuina, actum expressum exercere non potest, neque omnem alium in eo inclusum, uel quemlibet actum sine quo actus interdictus exerceri non potest, per capit. sollicitudinem. de appella. Vnde interdictus à sacerdotali ministerio, pontificale non potest exercere, quia sine sacerdotali non exercetur. capit. ex literis. de excef. prel. sed interdictio pontificali actu, potest quis celebrare sine pontificalibus: & interdictus à sacerdotali actu, potest cantare Euangelium, ca. significauit. de corp. uitia. Et per hanc regulam solues casus multos. Et si sacerdos, cui interdicta sunt sacerdotalia, conficiat corpus Christi, sit irregularis. ca. primo. de cle. excommunicat. mi. infra. Suspendio. §. 10.

21. Interdictum aliquando emanat à iure, aliquando ab homine. A iure autem emanat primo, contra collegium, uel uniuersitatem ciuitatis, uel loci, cogentis ecclesias, uel ecclesiasticas personas soluere gindagia, uel pedagia, uel ab eisdem extorquent pro propriis rebus, quæ non negotiationis causa ducit, in 6. de cen. cap. quanquam. qui etiam sunt excommunicati, supra. Excommunicatio 17. Secundum contra uniuersitatem locantem

domos usurariis ad exercendum
fœnus. vide in ca. i. de usu. lib. 6.
& quando cōtra eos lata est ex-
communicatio, suprà, Excommuni-
catio 80. Tertiò, contra uni-
uersitatem, quæ represalias con-
cedit contra personas ecclesia-
sticas, in 6. de iniur. & dam. cap. si
pignorat. & est lata excom-
municatio, suprà, Excommuni-
catio 32. Quartò, contra non
seruantes seruanda in electione
Roma. ponti. & est lata excom-
municatio, in 6. de elect. ubi pe-
riculum. Suprà, Excommunicatio
81. Quintò, cōtra quancun-
que ciuitatē præter urbem, quæ
consentit dando auxilium, con-
siliū, fauorē occidentibus, uel
percutientibus cardinalem, uel
infra mensem, non punientem
huiusmodi enormitatē cum fa-
cultas affuerit: & est lata excom-
municatio. cap. fœlicis. de pœn.
in 6. suprà, Excommunicatio 2.
Sextò, cōtra ciuitatem, quæ pro-
prium episcopū percussit in-
iuriōsē, uel temere, uel cepit,
uel bannierit, uel consilium, au-
xilium, & huiusmodi dederit,
uel hoc facientes scienter de-
fensauerit, in cle. de pœn. cap. si
quis suadente. Casus autem, cap.
clericis. de immu. ecclesi. lib. 6.
per cle. quoniam. eod. tit. est re-
uocatus. Septimò, contra cleri-
cos, uel religiosos inducentes
aliquem ad nouendum, uel pro-
mittendum de sepultura, si in
eorū ecclesia eum postmodum
sepeliant, & infra decem dies,

ecclesiæ in qua debebat sepeli-
ri, non restituant omnia, etiam
non petita: & cadauer si peti-
tur, ipso facto, eorum ecclesiæ, &
cœmiteria sunt interdicta, quo-
usque satisfecerint. cap. anima-
rum. de sepul. in 6. Octauò, con-
tra regnū, uel aliū locū,
quando dominus eius impedit
ne legatos, uel nōstros Papæ pos-
sit exequi officium suū, in ex-
trauaganti, super gentes. de off.
leg. lib. 6. & etiam est lata excom-
municatio in extrauaganti Ioan.
11. suprà, Excommunicatio 72.
Not. quòd in omnibus suprà di-
ctis casibus, licet terra, ciuitas,
uel ecclesiā sit ipso iure interdi-
cta, tamen nullus tenetur serua-
re tale interdictum ante denun-
tiationē per iudicem fiendam,
& celebrans antē, non incidit in
irregularitatem, per constitutio-
nem cōcilii Constantiē. seu de-
clarationem, de qua infra, §. 3.
Not. quòd celebrans in prædi-
ctis casibus non statim est irre-
gularis, ut dicit Cal. quia in iure
non exprimitur,

22 Specialiter autem quandoque
locus interdictus à iure. Primò,
quando ecclesiā est polluta per
iniuriōsum homicidiū, uel iniu-
riōsam sanguinis effusionē, aut
humani seminis studiosē procu-
ratam. de consecr. d. i. cap. si mo-
tum. & in 6. de homi. cap. unico.
Et tunc sic est interdicta, quòd
ante reconciliationem non de-
bent officia diuina ibi celebra-
ri, per dictū cap. si motum. suprà,
Consecr.

Consecratio. §. 4. 5. 6. Cœmiter-
ium. §. 1. Secundo, quando pro-
pter discordiam patronorū, epi-
scopus claudit hostia ecclesiæ, &
tollit inde reliquias, & mandat
nullum sacrū mysterium ibi ce-
lebrari, donec redeant ad con-
cordiam. de iure patro. cap. 1. &
2. Si tamen proferret sententiā,
non esset à iure, sed ab homine.
Tertiò, si ecclesiā est simoniace
consecrata. cap. ecclesiā. i. quæ-
stio prima. Quartò, si princi-
paliter pro quæstu fuit consecra-
ta. cap. si quis basilicam. de consecr.
d. i. Quintò, si est consecra-
ta sine licetia diocessani episco-
pi. cap. præcepto. de consecr. d. i.
Sextò, si sine reliquiis, uel in lo-
co deserto. cap. placuit. de consecr.
d. i. Septimò, si hæreticus
tradatur sepulture ecclesiasticæ
scienter. de hæret. libro 6. cap.
quicumque.

23 Ab homine etiam fertur tam
generale quàm speciale. Papa
interdicit. cap. tanta. de excess.
præla. Legatus etiam interdicit.
cap. nonit. de offic. deleg. Simi-
liter delegatus. cap. sane. el. 2. de
offic. delega. quod clarum est,
quando in literis ponitur con-
sueti clausula, scilicet per cen-
surā ecclesiasticā compellen-
do, &c. cap. quærenti. de uerbo.
sign. etiam si simpliciter sine di-
cta clausula datus sit, habet hanc
potestatem, ubi maxime est in iure
expressum. cap. de causis. el. 2. de
offic. deleg. Item per episcopū
contra eos qui sunt suæ iurisdic-
tionis, non tamen debet suspen-
dere, uel interdicere clericos,
aut eorum ecclesias perpetuò,
uel ad longum tempus, nisi de
consensu capituli. ca. i. de excess.
præla. maxime quando procedit
ex officio regulariter, tamē sen-
tentia eius regulariter, & de iu-
re est timenda. i. quæstio. i. cap. i.
Item electus confirmatus, licet
non consecratus, potest: quia hoc
est iurisdictionis. ca. transmissam.
de elect. Item inferior prælatus
habens iurisdictionē ordinariam
potest in sibi subditos. cap. cum
inter. de consuet. Qui autem, &
quando inferiores habeant iu-
risdictionem ordinariam, notan-
tur in cap. cum ab ecclesiariū.
de offic. ordi. Item capitulum,
sede uacante, potest. c. is qui. de
maio. & obe. quia est iurisdic-
tionis, in qua capitulum succedit.
24 Mulier, etiam prælata inter-
dicere nō potest, quia hoc per-
tinet ad potestatem clauis. ca.
nona. de pœn. & re. Et breuiter
omnis potestas quæ potest ex-
communicare, potest & interdici-
cere, tam locum, quàm personā,
generaliter, uel quantum ad ali-
quem actum, diuīsum, uel con-
iunctim, secundum quòd uidetur
sibi expediens, per cap. cum in-
ter uos. de consuetu. Quomo-
do episcopus possit interdicere,
Tab. interdictum. i. §. 2.

25 Exempti autem, & priuilegia-
ti, in quantum exempti sunt, &
iuxta tenorem suorum priuilegio-
rum, quæ essent inspicienda ab

episcopis, & aliis, non possunt interdici directe, uel indirecte, cum in hoc super eos iurisdictionem non habeant, aliter facientes puniuntur. cap. quando. de priuilegiis.

26 Canonici sine licentia episcopi non possunt ponere interdictum in aliqua ecclesia, uel loco. cap. quæ sunt. de his quæ l. a. m. par. cap.

27 Simplex canonicus habens præbendam, cui annexa est ecclesia, ut in capit. extirpandæ. de præben. in qua secundum consuetudinem exercet iurisdictionem specialem, potest illam interdici. cap. super eo. de præben. lib. 8. Idem si iurisdictionem haberet in territorio ex consuetudine. ca. non uult. de iudi. Nullus tamen sine licentia sedis apostolicæ, pro pecuniario debito, potest aliquem locum interdici, per extrauagantem Bonif. 8. quæ incipit, Promde. ut supra dictum est. §. 1.

28 Quando ab homine fertur interdictum ob contumaciam, secundum Ioan. Cal. debet præcedere monitio, & forma tradita, in c. 1. de sent. excom. lib. 8. & sic intelligitur d. c. repræhensibilis. de appel. & propter defectum monitionis, aliquando est nullum, aliquando iniustum, ut de excommunicatione supra dictum est. Excommunicatio. §. 11. Si autem propter delictum feratur, non est necessaria monitio. c. in loco. §. q. 4. & sic intelligitur doctor, in c.

ad hoc. de appell. & sub tali forma uerborum profertur, uidelicet, Nos propter talem causam, ecclesiam, uel talem terram ecclesiasticam supponimus interdictum. c. cum in partibus. de verb. sign. & dicitur, ecclesiastico, ad differentiam legalis interdicti. Et quia interdictum, & excommunicatio quo ad formam conueniunt, ideo not. quæ de forma excommunicationis, supra dicta sunt. Excommunicatio. §. 13. Potest etiam interdicti sententia ad placitum iudicis profertur, puta interdicens missam cum cantu, uel horas, uel sepulturam, & huiusmodi: & ab ipso excipere, & inuoluere quos uult: & quando placet, ut cum talis erit præfatus, &c. cap. non est nobis. de spon. & secundum doctores non potest poni sine rationabili causa. c. medicinalis. de sen. excom. lib. 8. & c. quæsiuit. de his quæ sunt à mat. par. ca. ubi Innoc. & Host. intelligunt, quod ob culpam personæ particularis, non est ferenda interdicti sententia, nisi quando est dominus loci, in d. c. non est uobis. & c. petitis. de priuilegiis. ubi not. Pa. posse ferri propter delictum domini, capituli, uel alicuius communis. Et dicit Pe. de Pal. ubi supra. q. ult. a. 7. quod si rationabiliter non feratur, lator incidit in penam, d. c. cum medicinalis. ut etiam dicit Innoc. in c. cum ad ecclesiariam. de offi. or. Penam d. c. est, quod qui competenti monitione non præmissa, sententiam

promittit

promulgat, ingressum ecclesiæ per mensum sibi nouerit interdictum, &c. alia nihilominus perna multandum, si expediret, &c.

29 Ad hoc quod interdicti sententia liget, sufficit publica promulgatio, nec est necesse eam singulorum auribus inculcari. & quid dicitur. d. 16. Et sufficit quod quis sciat metropolitanam ecclesiam recepisse sententiam, & seruare publice. cap. 1. de pos. & ignorantia probabilis excusat. pro quo glo. in cle. 1. eo. non autem crassa. Et dicit Pa. in ca. apostolice. de cle. excom. in 1. no. quod non oportet, quod quis sit multum curiosus in sciendo, dummodo non sit nimis desidiosus, argu. in l. nec supina. ff. de iur. & fac. igno. Nec etiam oportet omnibus credere, ut dicit Pe. de pal. supra. uni, uel paucis, quia qui cito credit, levis est, nisi ille, uel illi facerent dubium probabile.

30 Omnes religiosi tam exempti, quam non exempti, scientes matricem ecclesiam suæ ciuitatis, uel terræ, obseruare quodcumque interdictum positum auctoritate sedis apostolicæ, uel ordinariarum, tenentur & ipsi seruare, & non seruantes excommunicationem ipso facto incurrun. supra. Excommunicatio 32. etiam quod sit nullum. Vide ibi de priuilegio, quod habent fratres prædicatorum congregationis Lombardæ à Leone 10. & quæ sit matrix ecclesia, & quo-

modo non tenentur seruare, ipsa non seruante, etiam quod sit uerum interdictum ex priuilegio, secus si non haberent priuilegium, quia tenerentur seruare, & non seruantes, iuris poenas incurrerent.

31 Ad tollendum, uel relaxandum, uel suspendendum interdictum, non est aliqua certa forma uerborum, sed nudo uerbo potest tolli, uel relaxari, ut dicendo, reuoco, remoueo, uel absoluo, & similia. Et si est ad tempus, uel sub conditione, ex seipso desinit, quod non est sic in excommunicatione, ut not. docto. in c. si de mati. contra. contra inter. eccle. quia interdictum solum habentis auctoritatem intentione relaxatur, & ita quomodo-cunque suam intentionem exprimat, sufficit.

32 Quando persona est simpliciter interdicta, & aliqui uolunt satisfacere, debet quo ad eos relaxari interdictum, sicut de excommunicatione petente absolui. ca. cum contingat. de offi. delega. Secus quando interdictus est tantum locus, uel populus, uel uniuersitas, singularis persona quæ non peccauit, non est absolueda, nec requiritur satisfactio. cap. 1. de consuetu. sed qui peccauerunt satisfaciant, & absoluantur.

33 Quando interdictum rationabiliter est positum per inferorem iudicem, maior eo, non debet relaxare sine condigna satisfactio.

H 4 lista

tisfactione, & consensu illius, qui tulit. ca. cum ad ecclesiarum, de offi. ord. Nec archiepiscopus potest relaxare interdictum, uel alias sententias latus ab officialibus suffraganeorum, omisis ipsis, qui tulerunt. c. Romana. eo. libr. 6. nisi contraria consuetudo obset, & nisi ratione appellationis, & tunc si allegatur quod sententia est nulla, non est necesse eum absolui, potest tamē ad caute lā. Si allegatur iniustitia, quæ est notoria, superior debet ipsum sine remissione absolvere. Si uero notorium est sententiam esse iustam, nō debet absolvere, sed remandare. in dubio autem superior potest absolvere, uel remandare ad absoluedum ab eo, qui sententiam tulit.

34 Si Papa dat licentiam celebrandi in aliqua ecclesia specialiter interdicta, nō propter hoc relaxatur interdictum secundum Host. in c. ut privilegia. de priui. quia potest suspendere, uel remouere cum conditione ut redeat, uel pro illo casu tantum.

35 Episcopus non potest dare licentiam celebrandi in ecclesia interdicta, secundū Host. in c. ad hæc quoniam. de appel. hoc pertinet ad solum Papā. c. cū & planiare. de priuile. secus a cessatione à diuinis posita ab ipso, uel eo inferiore, secundum Inno. in d. c. ut privilegia. Item licet possit limitare cessationem à diuinis, nō tamen contra dispositionem iuris, ut puta, quod non possit ce-

lebrari submissa uoce, &c. quia non habet auctoritatem contra dispositionem iuris. Confirmatur prædicta per Ber. in d. ca. ad hæc quoniam. Licet hi, propter quos positum est interdictum, non seruent illud, alii tamen seruare tenentur, secus quando hi non seruant, in quorum fauorem positum est. c. petitis. de priui. Et dicuntur uiolare, quādo maiores, uel eorū maior pars uiolat. arg. in c. si. de procu. Et oportet quod habeant animum perseverandi, quod ex eorum actibus potest percipi. Item secundum Io. Cal. proferens interdictum, uel superior eius, Papa excepto, si uiolat illud, incurrit penas, quia sunt à canone in d. c. is qui. & c. de cōsti. Ideo quauis proferens non seruet, alii tamen seruare tenentur. ar. in cap. canonibus. 16. q. 1. nisi non seruando illud relaxare intendat, & hoc dixit, tunc nec ipse, nec alii tenentur seruare, quia sic esset sublatū. Sed si tantum mente facit sine aliquo exteriori signo, nec ipse, nec alii non seruantes, euadunt penas. de re. iu. c. 1. Papa tamen sola mente potest reuocare, quia princeps non subiicitur legibus. ff. de legibus. l. princeps. Ignorantes tamen, mentem pontificis non seruando peccarent.

36 Interdictum potest relaxari si est ab homine, ab eo qui tulit uel à superiore, non ab inferiore, sicut de excommunicatione dictum est. c. quærenti. de uerbo. signi.

signi. Si uero sit à iure, & conditor iuris nō seruauerit, episcopus potest relaxare, & non inferior ordinariē, maxime ab interdicto loci. cap. nuper. de senten. excom. Secus si seruauit, quia ipse solus potest, secundum Archi. uel ad certum tempus possit.

37 Quando Papa seruauit sibi excommunicationem, quæ est circa interdictum, uidetur sibi seruasse relaxationem interdicti, quia ex eadem radice nascitur, ideo eadem lege tollitur. Hoc tamen non placet Io. And. quia secundum eum, quando ex duobus unum seruatur, alterum uidetur concedi. arg. in gl. ele. 1. secundum Ioan. And. in c. cupientes. de elec. lib. 6. §. ceterum. uer. suspensos.

38 Si interdictum esset terminatum ad certum tempus à iure, ab ordinario ante illud tempus non posset tolli, ex quo limitatur d. cap. nuper. quod aliud sit in excommunicatione. Faciunt not. per glo. in cap. cupientes. §. ceterum. in uer. suspensos, de elec. lib. 6.

39 Not. quod ea, quæ dicta sunt supra, de obseruatione interdicti, intelliguntur prout stat in corpore iuris, sed Martinus quintus per extravagantem quæ incipit, Insuper ad euitandum. moderatur sic. Non tenetur quis obseruare interdictum ecclesiasticum à iure, uel ab homine generaliter promulgatum, nisi talis sen-

tentia fuerit contra personam, collegium, uniuersitatem, ecclesiam, communitatem, uel locum certum, à iudice publicata, uel denunciata specialiter, & expresse, constitutionibus apostolicis, & aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque, saluo si quem pro sacrilega manuum iniectione in clericum, &c. uide Archie. floren. tertia parte. titu. 1. §. c. ult. qui eam recitat, & quomodo sunt approbata in consilio. Vide etiam Panor. in cle. 1. de sen. excom. & Fel. in c. Rodolphus. de referi. Quidam concludunt, quod Papa per hanc constitutionem non intendit excommunicatos, suspensos, & interdictos in aliquo releuare, nec eis quomolibet suffragari, & quod quicumque excommunicatus quacunque excommunicatione, ita notoriē, quod non possit aliqua tergiversatione celari, aut iuris remedio excusari, etiā quod non sit denunciatus in genere, uel in specie, est uitandus, aliter hoc esset fauere excommunicatis, suspensis, & huiusmodi, ut quidam dicunt. supra, Excommunicatio. §. 10. Absolutio. §. 10.

40 Fratres prædicatores habent super hoc multa privilegia à Bonifacio, Martino, Alexandro, & Sixto, quorum literæ sunt Bononiæ in conuentu S. Dominici. Et primo, possint tempore generalis interdicti ubique tam in suis ecclesiis, quam in alienis, clausis ianuis, interdictis, & excommu-

nicatis exclusis, nō pulsatis campanis, & submissa uoce, celebrare diuina, recipere ecclesiastica sacramenta, dummodo non dederint causam interdicto, uel id eis non interdicitur specialiter, uel ecclesia, in qua uolunt celebrare, non sit specialiter interdicta. Secundo possunt recipere pueros suis seruitiis deputatos ad diuina, & suorum negotiorū procuratores, ac eos, qui continuē operibus eorum insistant, si tamen isti non fuerint causa interdicti, aut specialiter interdicti, uel excommunicati, ex privilegio Boni, quod incipit, Virtute. Item tempore strictissimi interdicti, qui habet conuentus fratrum predicatorum quotidie unam missam celebrare potest cū duobus, uel tribus tantum ministris, expulsis omnibus, qui non sunt de ordine predicatorū. Cle. meritis uestra, &c. Item quādo in locis ubi habitant contingit poni interdictum, per quod prohibeantur ecclesiastica sacramenta omnia, exceptis baptismo paruulorum, & morientium poenitentia, non obstantibus quibuscunq; privilegiis religionis quibuscunq; concessis, &c. possunt nihilominus confiteri peccata, & absolui, & temporibus consuens, secundū morem eorum recipere communionem, & unctionem extremam, diuina officia celebrare simul ianuis clausis, &c. & exclusis omnibus, qui de tali ordine non sunt, nisi in literis apostolicis im-

petratis fieret mentio de ordine predicatorum, & de hac indulgentia specialiter Honorius. Item omnes sententiae interdicti, suspensionis, & excommunicationis late per quoscunq; prelatos contra fratres predicatorum, contra privilegia eorum, sunt ipso iure irritae. Si autem contra aliquos occasione eorumdem fratrum, sunt irritandae. Alexander. Item a nullo legato nisi a latere, possunt suspendi, uel interdicti, uel excommunicari, nisi in eorum literis de ordine predicatorum specialis mentio fiat. Cle. ex ingētibz. Item quod prelati eorum, fratres sibi subditos, uel ad eos declinantes, possunt absolvere ab omni censura ecclesiastica, a iure uel ab homine generaliter promulgata, etiam si praesumpissent in locis interdictis celebrare. Bonifa. Item quod in Italia, uiri, & mulieres de poenitentia S. Dominici nuncupati, possunt recipere ecclesiastica sacramenta tempore interdicti, nisi dederint causam interdicto. Honorius. Item quod alienare possunt ex causa, & in melius commutare, nō obstante, quod res fuerit relicta cū conditione, quod nō possit alienari. Sixtus quartus.

41 Aduerte tamen, quod omnia privilegia, quae praecesserūt decretalem, alma, Bonifa. 8. & sunt illi contraria, sunt reuocata per d. c. alma, circa finem ibi glo. Sequentia uerō d. ca. alma, tenent, & pra-

& praecedentia non contraria d. ca. alma, non reuocantur, & praedicta privilegia supra, non sunt reuocata, uel quia non praecesserunt, uel quia non sunt contraria d. ca. alma. uel quia ibi nō fit specialis mentio de ordine predicatorum. Et Sixtus 4. in privilegio quod incipit, Regimini motu proprio, & propria scientia, confirmat omnia privilegia praedecessorū suorum, inter quae est privilegium Alexan. 4. quod incipit, Pro reuerentia, in quo conceditur praedictis fratribz, quod in uigiliis, & festiuitatibus S. Dominici, S. Petri martyris, & octo diebus immediatē sequentibus, ut tempore generalis interdicti, in suis ecclesiis, & oratoriis, possint diuina officia solenniter celebrare, excommunicatis duntaxat exclusis. Item privilegium cruce signatorum Inno. 4. non est reuocatum, ideo possunt admitti ad diuina, quauis Pet. de pa. 4. senten. d. 1. §. q. 8. a. 5. dicat, quod est reuocatum, quia non considerauit, quod d. ca. alma. loquitur de actu celebrantibus, & de nouo est concessum per Cle. 7. per breue directum Magistro Paulo Bottigella. Consultuit tamen Ioan. Cal. in quodam consilio ad fratrem Paulinum Forliuensem, quod inquisitor tempore interdicti non conferat crucem nō interdictis, ut possint interesse diuinis, quia posset praesumi id fieri in fraude, & contemptū censuræ ecclesia-

sticæ. ar. in c. ut privilegia. de priui. Si tamē principaliter moueatur zelo fidei, possunt crucē recipere, ideo de hoc possunt moneari, quando petunt cruce signari. 42 Interdictos, & excommunicatos, ante receptionem crucis, nolentes recipere crucem, potest inquisitor absolvere, & post dare crucem, ut tenet Tab. interdictum. 3. §. 12. quia in dicto privilegio datur autoritas absoluenti ab his, quas incurserunt, quod est de praeterito, quia facit mentionem de quibusdam sententiis, quae praecesserant hoc privilegium: ergo & crucis acceptionem. Non autem secundum Io. Cal. prius recipere, & postea absolvere ab excommunicatione, quia dicitur in privilegio circa finem dummodo prius absoluantur, tamen illud uerbum intelligitur de admissione ad diuina, quam absolutio debet praecedere, & non de crucis acceptione. Dicit tamen Pa. in c. ex publico de conuer. coniug. quod non est honestum hoc fieri, si tamen fiat, tenet. Nec ad religionem recipiendus, secundum Rai.

43 In generali interdicto loci, si admodum est moderatio. c. alma, & ca. quoniam, de sententia excommunicatio. libr. 5. In aliis autem standum est iuribus antiquis. Moderatio autem horum, c. est. Primo, quod singulis diebus possint in ecclesiis, & monasteriis, missae, & alia celebrari, sicut prius, uoce tamen submissa, ianuis

ianuis clausis, non possatis campanis, excommunicatis, & interdictis exclusis, & uno istorum prætermisso, esset violare interdictum, secundum Hostien. Ioan. And. & Io. Cal. Et si clericus alio celebrante in loco interdicto faceret unum de prædictis, ut sonare campanam, esset irregularis, secundum communem opinionem, quia participat in crimine criminoso. cap. nuper. de sententia excommunicatio. Secundo, quod in his festiuitatibus, uidelicet, Natalis domini, Resurrectionis, Pentecostes, Assumptionis beate Marie, & Corporis Christi, per Marti. & Omnium sanctorum, pulsatis campanis diuina celebrantur, & mortuorum, secundum Pet. de palu. quia hoc uidetur rationabile, exclusis excommunicatis tantum: ita tamen, quod illi, propter quos positum est interdictum, non appropinquant altari, id est, non faciant offertorium. cap. quia in omnibus. de usu. Et secundum communem opinionem incipit dies in uesperis uigilie, usque ad uesperas festi inclusiue, quauis aliqui largiorem faciant interpretationem, includentes etiam missam uigilie Natiuitatis, Paschat, & Pentecostes, & completorium festi, quod placet Pet. de palu. quia in beneficiis larga interpretatio debet fieri. Et in dictis festis potest aqua sollemniter benedici, fieri aspersio, panes, fructus benedici, & laicis interdi-

ctis ministrari, nuptiarum sollemniter benedici, scilicet in festo Assumptionis beate Marie tantum, benedici uirgines, calices, altaria, paramenta, abbates, & cetera, quia non sunt sacramenta, sed officium. De sepulchro. f. §. 47. 44 Sacramentum baptismi, tam adultorum, quam paruulorum, tempore interdicti conceditur, in cap. quoniam. de sententia excommunicatio. libro 6. & catechismus, & consequenter totum officium baptismi, quod si honeste extra ecclesiam fieri potest, securus est, secundum Ioan. Cal. & si hieret in ecclesia specialiter interdicta, non incurreretur irregularitas secundum eundem quauis Ioan. mo. oppositum uidetur tenere. Et ut creditur, & supra dictum est, posset prohibere baptismum adultorum, non autem alius eo inferiori deo bene considerata sunt uerba Papæ, & tenor literarum eius. Baptismus autem paruulorum non posset, quia est sacramentum necessitatis. Item conceditur confessio chrisimatis in die sancto Iuanis, secundum c. alma. uidelicet Iuanis clausis, &c. 45 Conceditur & chrismatio tam adultorum, quam paruulorum, secundum Panor. in cap. responsio. de sententia excommuni. & d. c. quoniam. Item poenitentia tam sanctorum, quam morientium, exceptis excommunicatis propter interdictum, & illis, quorum culpa, uel dolo, lata est sententia interdicti, uel

uel si dederunt consilium, auxilium, &c. nisi prius satisfecerint, uel dederint idoneam cautionem, uel si non possunt, irruerint, quamprimum poterunt facere. Intellige prædicta secundum iura noua, quia iura antiqua solum excipiunt poenitentiam morientium. in d. cap. non est. & cap. quod in te. & c. responso. Item conceditur uaticum exstentibus in mortis periculo. cap. poenitentes. d. 50. & potest portari cum lumine, & campanula: sic enim habet generalis consuetudo, & de lumine est capitulum, sacre. de celebrat. miss. & non est prohibitio, etiam in presentia personarum interdictarum, si casu adsint, quia permissio intelligitur secundum statum personarum, cui permittitur, de priu. cap. porro, sed infirmi conditio requiritur, nec est prohibitum inspicere hostiam extra pyxidem, & adorare tempore interdicti, nisi cum diuina officia actualiter celebrantur. cap. 1. de sententia excommuni. circa principium. An autem prægnantibus, & intrantibus mare, uel bellum, possit dari tempore interdicti uaticum. Ioan. And. in d. cap. quod in te. dicit quod non debent dici decedentes, unde nisi aliud appareat periculum, est abstinendum, Panor. autem in d. cap. quod in te. dicit considerata esse pericula: & hoc mihi placet, & iuxta illud est dandum, uel non dandum uaticum. Item conceditur ut missa

dicantur singulis diebus clausis iannis, &c. ut supra dictum est. & d. c. alma. intelligitur tantum de interdicto generali loci, & non personarum, secundum Archi. floren. 3. par. tit. 17. cap. 4. in aliis statuitur iuri antiquo. Et hæc est communis sententia doctorum. Et clerici extranei, uel alibi beneficiati, possunt admitti tempore generalis interdicti in ecclesia non interdicta ad celebrandum, uel concelebrandum, ut uidetur tenere Ioan. And. & Ioan. cal. probat multis rationibus.

46 Item ordinari clerici, siue laici, si sunt interdicti, non possunt, quia hoc esset participare in sacramentis, a quorum participatione sunt remoti, nisi in casibus permissis. cap. si de clerici. excommuni. neque conferri possunt ordines in loco interdicto, quia prohibentur ecclesiastica sacramenta ministrari, exceptis certis casibus, de quibus iste non est, in d. cap. alma. & c. non est. l. 2. tamen dicit in c. non est nobis. de spon. quod posset attentari, quod ut non interdicti, in loco interdicto possint ordinari propter necessitatem, quia ex quo conceduntur aliqua, quæ non possunt conferri nisi per clericos, ergo indirecte permittitur clericorum ordinatio, sicut dicitur de consecratione chrisimatis. Pet. de pa. 4. sentent. dist. 18. quaest. 8. ar. 5. conelusione 6. tenet primū, quia ordines in solenni missa dantur, quæ tunc sollemniter dici non potest.

Extr

47. Extrema unctio, in d. ca. quod in te expresse prohibetur etiam clericis, & religiosis non interdictis, secundum Ioan. Cal. & Ioan. An. ibi, etiam in illis quatuor festiuitatibus, de quibus supra in dicto cap. alma. & Panorm. in d. cap. quod in te. Pet. uero de pal. supra, relinquit hoc dubium insolutum. Sepultura etiam ecclesiastica negatur laicis tempore interdicti, sine locus sit interdictus, siue persona interdicta specialiter, uel generaliter. in dicto cap. quod in te, etiam quod egerint penitentiam, ideo extra ecclesiam, & cimiterium sepeliuntur. Et si contra iura fuissent sepulti, non sunt exhumandi remoto interdicto, cum res peruenerit ad illum statum, a quo incipere potuit. Qui uero fuerint in campis sepulti, & non fuerint culpabiles, uel apparuerint in eis signa contritionis, poterunt, remoto interdicto, exhumari, & in sacro sepeliri, per cap. a nobis, de sententia excommuni.

48. Clerici & religiosi non interdicti, & qui senauerunt interdictum, possunt sepeliri in sacro cum officio iuxta moderationem cap. alma. licet Pet. de pal. supra, dicat, cum silentio, quod intelligitur, quod submissis dicatur officium, & missa: nisi esset interdictum strictum, quando remouetur extensio. cap. alma. & sine campana pulsatione, quia hoc est de solennitate exequiarum, quae prohibetur. In praedictis ta-

men solennitatibus, quando licet celebrare solenniter, ita & solenniter sepeliri, secundum Fel. & Ioan. Cal. quauis quidam contrarium dicant. Laicos uero secundum Ioan. Andr. & Gem. non sic uidetur posse solenniter sepeliri, quia prohibetur iure antiquo, & in nouo non conceditur: contrarium autem uerius credo, quod & Sil. tenet, uerbo, interdictum. c. 6. 4. nisi sint specialiter interdicti, uel causam dederint interdicto. consentit Cal. & clerici officiantes, secundum Fed. non sunt irregulares tunc. An autem hoc privilegium concessum clericis de sepultura habeat locum in speciali interdicto, uel tantum in generali, est diuersitas opinionum. Innocen. in cap. fin. de excess. praela. dicit, quod intelligitur tantum in generali. Hosti. ubi tenet quod etiam in speciali. Ioan. An. tenet de generali tantum, quia d. cap. quod in te. loquitur de generali in duobus locis, pro alia opinione est d. c. ut privilegia.

49. Privilegiati post d. cap. alma. super admissione ad diuinam, & ad receptionem sacramentorum, possunt sepeliri in cimiterio, secundum Ioan. Cal. & idem uidetur, si solum sunt privilegiati super auditione tantum, per regulam, Cui communicamus uiuio, etiam communicamus mortuo. eodem modo si sint solum privilegiati super participatione sacramentorum, secundum eundem

dem Ioan. Cal. & si sunt poenitentes, potest pro eis orari, & recipi mortuaria, & oblationes. Et non solum intellige de ecclesia, sed etiam de cimiterio. per d. c. ut privilegia. licet quidam dicant sufficere locum deputatum esse sepulturae, contra quos est c. nemo, de consec. dist. 1.

50. Sepelientes personam interdictam, uel non interdictam, sed tempore interdicti loci, extra ecclesiam, uel cimiterium, cum officio diuino, clerici sic officiantes, efficiuntur irregulares, non autem si sine officio sepeliant. Commendatio tamen animae iuxta mortem secundum Ioan. Cal. potest fieri, quia uidetur annexa absolutioni, quae permittitur. Quomodo sepelientes sint excommunicati, supra, Excommunicatio 44.

51. Confratres religionum, qui ex privilegio admittuntur ad diuinam, non possunt in ecclesia interdicta sepeliri, licet alibi possint eligere sepulturam. in d. ca. ut privilegia.

52. Cooperantes sepulturae prohibite tempore interdicti: ut apertientes, fodientes, portantes erum, funus associantes pro honore, uel amicitia, clerici diuinum officium facientes, non prohibentes qui possunt, & debent, omnes secundum Ioan. Cal. sunt excommunicati, quia uidentur omnes participes criminis, ad hoc a nuper de sent. excommuni. supra, Excommunicatio 44.

53. Conceditur matrimoniū tempore interdicti, & inter personas interdictas, secundum Panorm. in d. cap. non est, quia & ab excommunicatis, & infidelibus contrahitur. De solennizatione autem illius dictum est supra. §. 43. quia prohibetur, etiam si alter tantum esset interdictus: sed si uxor esset de populo interdicto, & non dedit causam, & uis sit de populo non interdicto, & extra locum interdictum, tunc ambo poterunt benedici, quia mulier desinit esse de populo interdicto, secundum Ioan. Cal.

54. Conceditur celebratio diuini officii secundum modificationem d. cap. alma. ut supra dictum est. nam secundum iura antiqua, omnia diuina officia erant prohibita, ut patet in d. cap. non est nobis. & cap. responsio. & per diuinum officium intelligitur omne, quod est in missali, & breuiario, quae a clericis interdictis non possunt celebrari, uel in loco interdicto, ca. ex rescripto, de iur. iur. Prohibetur etiam auditio. in d. c. si sententia. quod respicit alias personas proprias non ecclesiasticas, & istis facta est modificatio, per d. ca. alma.

55. Quando locus est interdictus, & diuina officia celebrantur uoce submissa singulis diebus, laici, siue interdicti, siue non, non possunt admitti secundum omnes doctores, nisi qui sunt privilegiati, uel quando sacerdos non haberet clericum adiuantem, potest

test admittit alium secularem, cessante fraude, secundum Ioan. Cal. dummodo non sit interdictus ille, uel interdictio causam non dederit, quia talis excluduntur, & non gaudent priuilegio, familiaribus, & domesticis concessio, in d. cap. licet. §. 1. & fi.

56 Qui non sunt clerici, & se ingerunt diuinis officiis, licet grauer peccent, irregularitatem tamen non incurrunt. quia cap. is qui. & cap. si quis episcopus. Puniuntur tamen in c. postulasti, de cle. excom. m. Possunt extra tempus celebrationis in ecclesia orare, nisi aliud obstat.

57 Monachus, & monacha uolantes interdictum, secundum Ioan. Cal. sunt ineligibiles, adiuu, & passiu, & hoc modo sunt capaces irregularitatis: sed mere secularis secundum eundem uolans interdictum, postea potest ordinari, quia de clericis tantum ius loquitur. Et laici societatum, ut disciplinatorum, cantantes letanias, & suas orationes in suis locis in loco interdictio, non uidentur esse irregulares, quia non sunt clerici, nec peccant, quia hae eis non sunt prohibita per interdictum. Item non prohibentur orare in ecclesia, extra tempus celebrationis officiorum diuinorum, secundum Gm. Et si sacerdos credit probabiliter aliquos interdictos esse in ecclesia, eos in generali monere de-

bet, quod exeant secundum eundem, alios non tenetur uitare eos donec maxime publice constet de sententia. Et quanuis sacerdos acceptet scienter interdictum quempiam, alii non tenentur exire, nec peccant sic audiendo diuina, secundum Verner. Ipse tamen peccat, & incurrit poenam cap. episcoporum, de priuilegio libro sexto.

58 Poena magna sequitur non seruantes interdictum. nam si sacerdos est, scienter celebrans in loco interdictio, undecumque sit praeter casus permisos, efficitur irregularis, & suspensus est, secundum Hosti. & debet puniri grauius. per c. postulasti, de cle. excom. m. & d. c. is qui. & c. episcoporum. nec potest eligi nec eligere. per d. c. is qui. nec postulari, ca. 1. de post. prael. & dicit Pan. in c. 1. de post. quod electio facta in loco interdictio, a non interdictis, tenet, uel qui non uolauerunt interdictum. Nec potest conferre beneficia, quia diuersitatem. de cōcess. praeben. & est suspensus ab ingressu ecclesiae, donec satisfaciatur ad arbitrium iudicis, qui interdicti sententia tulit, si est ab homine, uel ad arbitrium episcopi, si est a iure, & peccat mortaliter audiendo diuina in ecclesia quacumque, & in hoc plus operatur suspensio quam irregularitas, secundum Pet. de palu. Item remouendus est ab officio, in d. ca. postulasti. si talis sit religiosus nullum habens ordinem, quanuis non fiat irregu-

irregularis, quia non est expressum in iure, poterit tamen aliter puniri. Hae secundum Pa. in ca. fin. de exce. prael. Et quia irregularitas procedit ex indebita executione ordinum, secundum Innoc. & doct. illi incidunt in irregularitatem non seruando interdictum, qui exercet quippiam deputatum alicui ordini ecclesiastico, & hoc faciunt tanquam clerici. Vnde si subdiaconus dicat epistolam tanquam exercens officium suum, & acolytus faciat officium suum tanquam acolytus, efficiuntur irregulares, ut in cap. 1. de cle. excom. m. non autem si faciant aliquid non deputatum certo ordini, ut cantare responsum, antiphonam, & huiusmodi, non ut officient ecclesiae, sed ut faceret alius laicus, secundum Innoc. Idem de benedicente mensam, quia hoc non est deputatum certo ordini. ar. d. 4. c. fi. Vnde si interdictus cantaret epistolam, ut quilibet laicus potest facere, irregularis non efficeretur, sine apparatu maxime manipuli. Idem si quis absoluat, uel excommunicet, non ut sacerdos, sed ut iudex siue solemnitate, de qua in capit. a nobis. el. 2. de sent. excommunicatio. Iurisdictionalia enim tempore interdicti non sunt prohibita ut citare, excommunicare, proferre sententias, & huiusmodi.

59 Audiens diuina secundum doct. & maxime Hosti. ex deuotione, non sit irregularis, licet peccet.

Si autem audiat autorizando, ut quando praelatus facit celebrari coram se, sit irregularis, quia ingerit se diuinis, & uolat interdictum, in cap. fi. de sententia excommunicatio. lib. 2. Ideo dicit Pa. quod praelatus caueat, ne tempore excommunicationis, suspensionis, uel interdicti faciat coram se celebrari, uel intersit celebrationi. Idem dic de eo, qui pulsat campanam, &c. ut supra dictum est, quia uidetur autorizare, incidit si est clericus, ut supra, secus si facit ista non ut celebrans principaliter.

60 Is, cui interdictum est ingressus ecclesiae, si celebrat in ecclesia, uel eorum, secundum Pe. de Palu. supra, efficitur irregularis, secus si extra. Sed si esset suspensus absolute a diuinis, ubique celebraret, esset irregularis, ca. primo. de sententia excommunicatio. lib. 2.

61 Celebrans scienter in loco interdictio, siue coram personis interdictis a iure, uel ab homine, uel publice interdictis, ad diuina officia, uel sacramenta recipiens, uel ad sepulturam, etiam si non sit irregularis, est interdictus ab ingressu ecclesiae, in dict. ca. episcoporum. & si in ea se ingerit in officio suo, sit irregularis, per d. cap. is qui. Differenda tamen est inter istos, nam celebrans in loco interdictio, est etiam irregularis. Admittentes uero ad sepulturam ecclesiasticam nominatim interdictos, uel publice

excommunicatos, sunt excommunicati, ut dictum est, & etiam qui tempore interdicti sepeliunt defunctos in ecclesiis, uel cimiteriis, in casibus non concessis, sunt excommunicati, ca. eos. de sepulchris. supra, Excommunicatio. 44.

62. Celebrans, uel faciens aliquod diuinum in ecclesia, uel cimiterio pollutus, non est irregularis, uel suspensus, licet peccet, ca. is qui. de sententia excommunicatio, lib. 6.

63. Clericus interdictus, uel non interdictus, sed in loco interdicto benedicens aquam, secundum Innoc. sit irregularis, quia annexa est ordini, nisi seruata moderatione capiti. alma. Nec debet sacerdos aspergere seculares aqua benedicta, nisi in festis, de quibus in d. cap. alma. Si tamen aspergeret, putat Ioan. Cal. non incurrere irregularitatem, quia hoc non est iure cautum, nisi forte hoc faceret in principio missae, quod uidetur esse proprium sacerdotis, intellige sine moderatione cap. alma.

64. Per benedictionem mensae etiam a clerico interdicto, uel tempore interdicti, non incurritur irregularitas, quia nulli ordini est deputata. Item de benedictione itinerantium, quam solent facere priores, & episcopi, si fiat simpliciter, & non cum solemnitate, secundum Ioan. Cal. De aliis benedictionibus dictum est supra. Benedictio oliuarum,

candelarum, in diebus suis, calicum, paramentorum, secundum Ioan. Cal. fieri non potest a clerico interdicto, uel tempore interdicti. Neque secundum eundem introduci potest mulier in ecclesia tempore interdicti post partum, pro purgatione solenniter fienda sine irregularitate, quia hoc officium ordini clericali competit: poterit tamen per se intrare sine officio, ut grauas agat Deo. Potest etiam praedicari tempore interdicti, in d. ca. responso, cum pulsatione campanarum pro hoc, pro hora nona, & Aue Maria, & pro quacunque causa, excepto diuino officio.

65. Violantes interdictum, quantum magis poenam incurrant, non tamen mortaliter peccant, secundum Caiet. in summa, uel interdictum, cum aliquando quis efficiendo irregularis mereatur, & ponit exemplum de partecipante cum excommunicato, qui licet incurrat poenam magnam, uidelicet, priuationem a sacramentis, non tamen mortaliter peccat. Not. tamen, quod ubi lata est excommunicatio contra uiolantes interdictum, & uiolari facientes, uiolando mortaliter peccant. Idem diceretur de eo, qui contemnit sententiam, uel ratione scandali, quod alius praebet,

66. Not. etiam, quod hic nomine clericorum ueniunt moniales, licet non sint capaces ordinis, cap. postulatis. de sententia excom. ideo & ipsae dicendo officium, quasi

quasi ecclesiam officiando, & faciendo ea, quae clericis sunt prohibita, tanquam competentia ex aliquo ordine, uiolarent interdictum. Ex poenis sequentibus irregularitatem, & suspensionem, apparet esse peccatum mortale. Tanta enim poenarum multiplicatio graue delictum supponit, in clerico praesertim, non tamen omnem irregularitatem mortalem dico.

INTERESSE.

Interesse, uidetur esse ut dicit Barto. l. unica. C. de sent. quae pro eo quod inter. profer. existimatio alicuius utilitatis non habita propter alicuius factum iniustum, uel iniustam concessionem. Et horum quoddam dicitur lucri cessantis (ut quia non dedisti mihi pecuniam meam, cessauit inter. quod cum ea faciebatur). Aliud dicitur damni emergentis, ut quia non dedisti mihi pecuniam meam, oportuit me accipere ad usuram, ex quo damnum incurrer. Quando autem possit in conscientia peti, infra, Vltima. §. 10. & 1. Quando in contractu petatur, ff. de act. emp. & uen. l. Iulianus. §. 1.

INTERPRETATIO.

Interpretatio dubiorum in meliorem partem semper est fienda, secundum gl. Rom. 12. quando scilicet necessitas iudicandi occurrat. Qui autem in rebus importantibus determinat in malam partem aliquid de re dubia, non ratione urgente, mortaliter peccant. Potest tamen quilibet

rem suam seruare a quocunque ita caute, ac si esset latro, non tamen iudicando ipsum furem esse. Praelati autem etiam non debent de actu mentis iudicare, actus tamen exteriores punire debent, secundum quod apparet de eis exteriorius, quia sunt iudices. Vide Th. secunda secundae. quae. 60. a. 4. Existimare enim malum de proximo sine sufficienti causa, est ipsum continere.

2. Interpretari legem pertinet ad illum, ad quem pertinet condere generaliter, tamen quantum ad unam causam, potest etiam iudex, ut no. Inno. in cap. cum speciali. de appel. Interpretatio priuilegii, an potuerit dari, ad solam principem spectat, ut infra, §. 4. c. 1. de trans. praela.

3. Interpretatio legis diuinae, & canonicae pertinet ad Papam, & per uenerabilem. qui filii sunt legi, & civilis, in quantum concernit clericos, etiam ad ipsum pertinet, ut in cap. 1. de iur. cal. secundum uero quod pertinet ad laicos, ad Imperatorem spectat. l. fin. C. de leg. quia eius est interpretari, cuius est condere, de regu. iur. lib. 6. generaliter, ut dictum est supra, §. 2.

4. Interpretatio priuilegii, an potuerit princeps dare, ad nullum inferiorem a principe pertinet, secundum P. in cap. cum uenissent. de iudi. Si uero sit dubium de ualiditate, uel surreptione, potest iudex inferior, secundum communiter doc. Si autem

dubium sit super, uel circa uerba solum, & casus est clarus, & decidibilis, de facili etiam potest inferior cognoscere, ad prauudicium partium, ut not. Innoc. in dict. cap. cum speciali. Facit cap. inter alia. de sententia excommuni. Si casus est dubius ad principem spectat, si de facili eum potest adire. ar. in d. capitu. inter alia. Quod si non potest sic adiri, per naturalem rationem potest interpretari, & pro hoc est casus in l. ex facto. §. i. ff. de uulg. & pup. subtit. & quod not. Inno. in d. cap. cum speciali. Aut dubitatur circa intentionem principis, & non potest decidi sine magno dubio, & sic solus princeps interpretatur: eodem modo si uerba sunt obscura, uel ambigua, secundum Hostien. illius est interpretari, cuius est condere. Et dicit Specu. in titu. de lega. §. nunc ostendendum, episcopum posse interpretari iurium allegationes. cap. significante. de pigno. procedit in arduo negotio. Et legatus potest interpretari mandatum Pape, ut tenet gl. in d. cap. i. de postul. & Pa. post Innoc. idem dicit, nisi in aliquo arduo, scilicet in causa nertente ante eum, & probat per c. super literis. de rescript. ubi index interpretatur rescriptum ad suam potestatem certificandam.

5 Interpretatio in contractibus sit plena in testamentis plenior, in beneficiis plenissima. ca. cum dilecti. de don. Interpretatio lo-

cutionum debet fieri secundum personas quæ loquuntur, uel quibus quis loquitur. c. d. cap. de inde. in gloss.

INTESTATVS.

In testatus quis dicitur decedere, uel quia nullum fecit testamentum, uel quia non iure fecit, uel quia factum, posthumi natiuitate est ruptum, uel quia capitis diminutione postea facta testatoris, est factum irritum, uel quia nulli sunt hæredes ex eo testamento. autenti. de hære. ab intesta. in princ. Ad di. & alii duo modi possunt, scilicet per querelam expugnato testamento, & per bonorum possessionem contratabulas. Azo. in summa. C. de suis & legi. hære.

INTRVSVS.

Intrusus est, qui non canonice, sed molester occupat honores, uel beneficia ecclesiastica: unde est fur, & latro, sicut dicitur in Evangelio, Qui non intrat per hostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro. & est in mortali, restitutioni omnium, quæ inde recipit, obnoxius. cap. grauis. de restitu. spo. uide Abb. in cap. ad aures. de excess. præl. in 1. no. Largè dicitur intrusus omnis, titulum habens uitiolum, strictè uero, omni titulo carens.

INTERROGATIO.

In terrogationes de necessaria tenetur facere confessor, quando sine illis non potest discernere necessario discernenda,

aut

aut quādo putat, uel rationabiliter dubitat aliquid omitti necessario confitendum, si non interogat, ut si confitens dicat se carnaliter peccasse, & non dicat speciem, debet interrogare in qua specie, quia est de necessitate confitenda: alioquin ut iudex abutitur officio, & sic mortaliter peccat. Ad hoc est capit. omnis, de poen. & re. de poen. d. 6. ca. 7. Quando autem confessor credit non esse necessarium interrogare, non peccat non interrogando confitentem.

1 Interrogandus est ergo primò, an sit ei subditus, id est, de sua parochia, uel habeat licentiam, aliter non posset absolui, ut supra. Confessio. §. 12. Secundò, an habeat impedimentum propter quod non possit absolui, ut si est excommunicatus, uel concubinarus, uel furarius, uel huiusmodi: si uelit perseverare, ne conteratur frustra tempus, & confitens postea dicat, uoluitis me audire, & non nullis absolueret. Idem de clericis an habeant beneficia plura, curata, impossibilia, & cum qua conscientia teneant, & quo titulo, & quando sunt comati, prius uadant ad tonsorem.

3 Tertiò, si præcogitauit super peccatis, si autem uadat, & præcogitet, maxime qui stetit per annum, quia necessaria est contritio, quæ sine præcogitatione non uidetur posse esse. Quarto, si paratus est relinquere omnia peccata prius facta, & dolet de

omnibus, aliter non est audiendus: quia est amissio temporis. Est tamen hortandus bonis uerbis ad contritionem, quia saepe conteritur sub manu confessoris. Postmodum faciat confessor, quod poenitens dicat peccata sua, eo modo quo scit, quia si dicere nolle aliquo modo, nisi interrogatus, esset in malo statu, & ubi ille deficit, suppleat confessor interrogando secundum quod uidebitur opportunum. Non enim debet omnes de omnibus interrogare, sed secundum quod credit expedire, considerata persona, statu, ætate, &c. Et cum magna discretionem interroget poenitentem, primò in uniuersali, postmodum in specie: & si in genere non peccauit, non est interrogandus in specie. Et potest confessor seruare hunc ordinem, incipiendo à primo præcepto, usque in finem, quia omnia peccata sunt contra præcepta legis diuine, nature, uel humane. Prædicta talis seruetur, & confessor sic primò interroget.

4 Interroget circa primū præceptum, si non credit, si est hæreticus, si dubius in fide cum deliberato consensu, mortalia sunt. Si negauit fidem uerbo, uel signo, etiam non mente, mortale est. Si adorauit aliud quam Deum latría, si blasphemauit Deum, uel sanctos, uel eis maledixit, aut iniuriose membra impudica eorum nominauit, si iudicauit, aut in cultu ecclesiastico falsum asseruit, si adiunxit cultui diuino aliquas cantiones

lenas in uoce uel organo turpes, uel amatorias, quod mortale est ex suo genere, secundū Cat. quia iniuriam cultui diuino irrogauit, si inuocauit daemones expliciē, uel impliciē, uel habuit pactum, uel familiaritatem cum eo, tamen loqui cum eo in demoniacis ob uanitatem, uel curiositatem, non uideo propter hoc mortale: si fecit incantationes, diuinationes per superstitiosa, in quibus inuocatio demonis impliciē innentur, quia mortalia sunt, &c. His adiunge diuinationes per astra, somnia, auguria, sortes, quando superstitiosae sunt, & de tenentibus orationes super se superstitiosas, quod potest aduerti ex characteribus diuersis, ex obseruatione numerorum, temporum, & huiusmodi. Si uouit facere malum, non facere bonum, quia non tenent haec uota, sed sunt peccatum, &c. Si tentauit Deum.

5 Circa secundū, si iurauit scienter, & assertiue falsum: uel dubitās, tamē assertiue iurauit, si iurauit promittēdo, & nō intendens seruare: uel cōmīnādo, uel facere quod mortale est, uel aliud malum, uel sine causa rationabili iurauit, & si fuit causa talium in aliis directa, uel indirecta, inducendū eos prece, uel precio ad talia.

6 Circa tertium, si dies festos uiolauit opera seruilia faciēdo, uel alia prohibita ab ecclesia, uel hoc fieri mandauit. Si missum si-

ne rationabili causa diebus festis omisit, & diem festum consumpsit in uanis ludis. Si non ieiunauit diebus praecipis, absque causa rationabili, aut cibis uetitis usus est. Si non est confessus debito tempore, uel non bene. Si non communicauit in paschate, uel plurima, secundum quod tenebatur, quando casus urgebat. Si non peregit poenitentiam. Si contraxit matrimonium cū personis coniunctis consanguinitate, uel affinitate, usque ad quartum gradum inclusiue, uel clandestinē. Si neglexit sacramentum cōfirmationis pro se, ac suis, quorum curam gerit, & scire necessaria ad salutem, & ire ad praedicationes propter hoc. Si recepit aliquod sacramentum in mortali, uel aliquos actus ordinis: ut cantare epistolam, euangelium, uel sacramentum ministravit in mortali, aut ad hoc aliquem induxit. Si excommunicatus ingressus se diuinis, uel excommunicatis participauit in diuinis extra casus concessos. Si excommunicatus minori suscepit aliquod sacramentum. Si suspensus, aut irregularis, aut interdictus ingressus se sibi prohibitis. Si non dixit officium, ad quod tenebatur, & quando tenebatur, & potuit dicere. Si illud dicens ex proposito uagauit mente, pro parte notabili, uel occupauit se, ita ut non posset ad officium attendere. Si non expressit uerba, sed tantum principium & finem uer-

sus

sus fecit sonare: quia non satisfecit. Si mutauit officium pro libito sine necessitate. Si uiolauit ecclesiam, uel cimiterium semine, uel sanguine humano. Si uiolauit immunitatem loci ecclesiastici furando, rapiendo, extrahendo hominem in, uel ibi prohibita exercuit, ut iudicium seculare, uel parlamentum, uel non seruauit interdictum. Si abusus est sacramentis, aut sacramentalibus, aut eucharistia, oleo sancto, & huiusmodi. Si non seruauit formas sacramentorum. Si fecit iniuriam reliquiis, uel imaginibus sanctorum. Si usurpauit res ecclesiae dicatas. Si percussit, uel uiolentaui personam ecclesiasticam. Si peccatū carnis post ordinem sacrum commisit, uel professionem, uel uotum castitatis. Si a personis ecclesiasticis gaubellas, & prohibita exegit, contra libertatem ecclesiae, in multis de his, ultra peccatum, excommunicatione ligantur delinquentes.

7 Circa quartum, si parentes nō honorauit, non eis subuenit in necessitatibus. Si sanguine iunctis debitum honorem, uel subsidium non impendit, aut patrie, uel beneuolis simile non fecit. Si filios, nepotes, & sibi commissos non educauit, instruxit, curauit, nec correxit uerbo, uerbere, ut expediebat, praecipue in mortaliibus. Si uxorem, aut uirum malē tractauit, famulos malē gubernauit, & si ipsi domino debitum se-

cundum posse non fecerunt. Si crudus ad pauperes, negligens ad opera misericordiae, non fecit eleemosynas de superfluo, non subuenit existenti in extrema necessitate cum posset. Si impediuit pauperum eleemosynas uerbo, uel aliter. Si ex contemptu non obediuit, uel non obediuit in his, quae sunt importanter notabiles, uel non obtemperauit principibus, quo ad obseruationem legum, statutorum, & huiusmodi: neque eis debitum honorem exhibuit. Si fuit ingratus contemnendo, dissimulando, non recognoscendo beneficium, uel benefactorem. Si non habuit animum retribuendi. Si oblitus est beneficiorū, uel uituperauit, uel malum pro bono reddidit, quae ad ingratitudinis uitium pertinent.

8 Circa quintum, si homicidium fecit, uel procurauit. Si infantē tenuit in lecto cū periculo suffocationis, uel contra prohibitionē episcopi. Si procurauit abortum lectu formato. anima rationali, uel ante: quia etiam mortale est. Si fecit aliquod pro sterilitate, aut dedit alteri aliquod ad hoc procurandum. Si hoc fecit fieri, uel consuluit, uel adiunxit. Si milititer interroga de uerbis, mutilatione, uulnerē, uinculis, tormentis, exilio, si contra iustitiam facta sunt. Si uoluntate de liberata aliquid horum sibi, uel alteri euenire desiderauit per se, uel per alium, propter iram,

uel odium, uel alium malum finem. Si desiderauit alteri malum in corpore, uel in anima notabile, propter odium, in honore, fama, & in rebus notabiliter. Si gaufusus est de malo alicuius, & quasi malo. Si fecit, uel fieri fecit in dictam propria autoritate. Si noluit parcere quo ad offensam. Si subtraxit communia beneficia propter hoc. Si fouit inimicitias, & de multis peccatis, quae ex hoc oriuntur. Si fecit, uel iuit ad bellum iniustum scienter, uel dubium, sine principis mandato, quod posset eum aliquando exculare.

9 Circa sextum, si peccauit cum persona coniugata, quod est adulterium, si cum consanguinea, uel affine, quod est incestus: si cum Deo consecrata ordine, uel uoto, quod est sacrilegium: si cum uirgine, quod est stuprum: si cum soluta, quod est simplex fornicatio: si contra naturam per se solus, quod est mollities: si cum alia persona, quod est Sodomia: si cum bestia, quod est bestialitas. Quo autem ad modum, est maxime culpabile, si mulier supergrediatur uirum. Alii uero modi sunt tolerabiles, dummodo non impediatur generatio, uel effundatur semine extra uas. Ideo de illis modis non sunt sollicitandae mulieres per interrogationes. De oculis, & tactibus interroga solutos, coniuges uero, quando ex hoc sequeretur periculum pollutionis extra uas, &

cetera: tunc enim esset mortale, si hoc intenderent, uel huic periculo se exponerent.

10 Circa septimum, si furatus est, & quantum. Si inuenit aliquid, quod non haberetur pro derelicto. Si ex naufragio aliena accepit. Si emendo, uel uendendo commisit fraudem circa rem, pretium, mensuram, pondus, numerum, substantiam, uel qualitatem. Si contractus usurarios fecit, uel imposuit nouam gabellam, uel exegit a personis ecclesiasticis huiusmodi. Si uolenter alienum accepit, aut proprium a quieto possessore. Si iniustum contractum fecit alicuius societatis. Si usurpauit bonum commune. Si iniusta fecit cambia, uel in illis fraudauit, uel fraudare uoluit. quempiam.

11 Circa octauum, Interroga de mendaciis dictis in iudicio, quod ad iudicem, reum, accusatorem, testes, aduocatos, & procuratores: si extra iudicium mentitus est, de trahendo, contumeliando, rixando, contemnendo, litigando, suffragando, irridendo, maledicendo. Et nota, quod non solum mentitur in iudicio, qui falsum dicit, sed etiam qui tacet, quod tenetur dicere, uel qui loquitur sophistice, & non ad mentem iudicis. Haec omnia quidem mendacia important iniuriam. Si meritis est in damnum alterius, anime, uel corporis, aut rerum, siue scienter, siue officiose, aut iocose, uel simulatione. Si mentitus est per hypocrisis.

crisum. Si mendicauit quasi egres, & non erat. Si finxit reliquias, uel miracula propter quellum. His annexae de maledictionibus, malis imprecationibus anime, & corporis, & maledicendo diei, tempori, & aliis creatoris, de uerbis turpibus, & male morigeratis, & huiusmodi, quae in multis casibus mortalia censentur.

12 Circa nonum, & decimum, interroga de cogitationibus circa ea, quae dicta sunt de furto, auaritia, luxuria, de cogitationibus morosis, & cum deliberato animo, circa ea, quae dicta sunt de uitio carnis, & si fecit aliqua signa, uel misit epistolas, & quicquid fecit propter hoc extra matrimonium, quia mortale est, ut in suis locis dictum est, & dicetur.

13 Circa superbiā, si existimauit bonum, quod habet, ex se habere, & non a Deo. Si crediderit habere a Deo, sed propriis meritis. Si iactauit se habere quod non habet. Si aliis despectis singulariter desiderauit apparere. Si fuit ambitiosus, querendo honores, praeturas, & huiusmodi. Si fuit adulator, praesumptuosus, pertinax, impugnator ueritatis, obstinatus, impoenitus. De aliis uitiis, quia continentur in 10. praeceptis, satis dictum est. Interroga discurredo per singula, si forte aliquod fuisset omissum. Item de operibus misericordiae corporalibus, & spiritualibus, quae continentur in his uerbis. Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, codo.

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora. Quae opera, si praetermittantur a potente, in articulo extremae necessitatis, est mortale. Ut supra, in uer. Eleemosyna, satis diximus.

14 Poteris & de quinque sensibus interrogare pro meliori memoria, considerato statu cuiuslibet personae, quo ad aetatem, officium, tempus, statum, fortunam, locumque: quia aliter interrogandi sunt senes, aliter pueri, aliter fortunati, aliter tribulati, aliter sani, aliter infirmi, & cetera. Aliter seculares, aliter clerici, quae omnia discretionis confessoris relinquuntur. Facta igitur confessione diligenti, dicat confessor poenitentem, an de omnibus doleat, & si leuiter dolet, ammoneat eum, quatenus debet esse dolor de peccato mortali, uidelicet maior super omnes alios dolores intellectuales, & quod saltem doleat, quod non habeat illam contritionem, quam deberet habere, & conetur illum ad uerum dolorem adducere: postea dicat si uult in futurum ab omnibus toto suo posse cauere, & si credit, uel sperat, quod Deus adiuuabit eum, quod non cadet. Si respondeat sic dicat confessor si est paratus facere poenitentiam, quo respondente, ita iniungat poenitentiam discretam, quam credit ipsum facturum, & post absoluat instruendo, quod maiorem meretur poenitentiam, & quod conetur facere.

cere in gratia Dei, ut satisfiat Deo: & quod sit sollicitus per bona opera delere poenam, quā facturus est in purgatorio, nisi hic soluat orationibus, elemosynis, & huiusmodi, & cetera, quæ supradicta sunt. uer. Confessio. Si autem nolit deserre peccata, ut concubinam, iniurias relinquere, restituere cum possit, nullo modo est absolueudus, sed iudicio Dei relinquendus.

INTIMIDITAS.

Intimiditas, quæ opponitur fortitudini, quæ homo non timet pericula uitæ, integritatis membrorum, & bonorum temporalium, quando, ubi, & sicut oportet, ex deliberato consensu, contra rectam rationem, nocendo sibi notabiliter, uel proximo, siue causetur hæc intimiditas ex paucis amore uitæ, siue ex elatione animi, ut frequentius accidit, peccatum mortale est, ex S. Tho. secunda secundæ. q. 126. & Caste. in summa ibi. aliis ueniale, ut quando ex soliditate, uel ex imperfectione actus, uel in re parua est, & reducit ad præsumptionem, siliam superbiæ. Aliquando etiam prouenit, ex eo, quod quis minus debito uitam propriam amat, ideo sine peccato esse non potest.

INVENTA.

Inuenta quæ habetur pro derelicto, quæ nunquam habuerunt dominum, uel si habuerint, non amplius extat memoria, uel

dominus non curat de eis, sunt inuentoris, ex quo consentitur nullius esse, ut lapilli in litore, uel in terra inuenti, sunt enim occupantis. Si autem habuerint patronum, uel habuerint de proximo, ut constat quando inuenitur bursa, uel uestis, & huiusmodi, tunc sunt restituenda inuento rei domino, per e. multi. 14. q. 5. aliter esset furtum, secundum Tho. secunda secundæ. q. 66. & fide fur. l. falsus. Et hoc est peccatum mortale, nisi pro re parua. Si uero facta diligenti inquisitione dominus rei non inuenitur, possunt dari pauperibus, infra. Restitutio. §. 20. & 39. uel inuentor potest retinere, si sit pauper, de licentia confessoris, ut ibi dicitur, supra, casus. §. 9.

De thesauro autem cuius dominus nescitur, si inuenitur in proprio fundo, est totus inuentoris, si in alieno inuenitur a casu, medietas una erit domini fundi, altera inuentoris, secundum Tho. secunda secundæ. q. 66. a. 1. ad 2. Si uero non a casu, sed studiose inuenitur, & cum licentia domini, uolentis donare, quia ipse non uult querere, totus erit inuentoris. Si uero querit contra, uel præter uoluntatem domini, tunc totus erit domini. Si quis uero sciret in aliquo fundo esse thesaurum, & dolose eimeret fundum domino ignorante ibi esse thesaurum, tunc uidetur quod totus thesaurus debeat esse domini, quia inuentor

tor fuit in dolo. C. de thesau. l. unica. si autem a casu, totus erit inuentoris: quia inuenit in fundo proprio, & cessat dolus. Consuetudo autem, quæ hodie seruatur, quod scilicet thesauri sunt principum, qui inueniuntur, secundum Ve. de pa. in 4. sent. non ualet in conscientia, quia propter metum dominorum seruatur, nec moribus uitentium fuit unquam approbata, nisi uolenter. & est contra ius canonicum, quod disponit inuenta esse pauperum, quando sunt incerta.

3 De proventus in mari tempore tempestatis, pro alleuatio- ne nauis, uel aliter, si non amplius a domino queruntur, sunt capientium, quia tunc habentur pro derelictis, similiter de amissis per naufragium, & de rapis ex aquarum inundantia: aliter non possunt capi, & si capiantur ne pereant, debent restitui domino. Sic enim iustitia exigit, ut unicuique, quod suum est, reddatur.

4 De terra addita, uel remota propter rapinas flumium, est rubri. insli. de re. diui. tamē in omnibus communiter standū est consuetudini, quæ est optima legum interpret. Vbi autem cessat consuetudo, standū erit iuris dispositioni, quod ita disponit, quod insula nata in mari, est occupantis. In medio uero fluminis, est cōmunis habentibus prædia iuxta flumen hinc inde. Si nō est in medio, est proximioris. Quod si flumini diuidatur, & cingat agrū,

erit ager illius, cuius ante erat. Si flumen mutat alucum, primus ager efficitur eorum, qui prædia iuxta illud habent, secundus uero est publicus. Et si post reuertitur ad primum, secundus erit habentium prædia prope illud, sed ager inundatus, aqua recedente, remanet eius, cuius erat, hæc est dispositio iuris, quæ satis æqua esse uidetur.

INVENTARIUM.

Inuentariū esse uidetur scriptura, in qua hæreditaria bona, uel etiam alia, apud aliquem inuenta scribuntur, & hæc difacere, est utile. Nam si non fecerit, de omnibus legatus, & debitis tenebitur: si autem fecerit, ultra vires hæreditarias grauari non poterit, dimmodo ceperit facere illud infra tres dies a morte testatoris, uel postquā se fuisse institutum heredem nouit. Scribat enim omnes res defuncti sub testibus, & infra 40. dies, uel annū si res sunt remote, perficiat. Hæc notantur ff. de admi. tu. l. tutor. & ibi Bart. Abb. in c. 1. de solu. in c. plerique. de immu. ec. in 18. col. uer. alia questio. & glo. authen. sed cum testator. C. ad legem falcis. quia si filius hæres non conficiat inuentarium, licet teneatur creditoribus ultra vires hæreditarias, intelligitur tamen sua legitima reueruata, quia de illa satisfacere non tenetur. An autem falcidia possit detrahi, uide Bart. in l. in ratione. §. quod nullo. ff. ad legem falcis. Hæc

Hec ad legis peritos spectat magis, quam ad animarum curatores.

INVIDIA.

Invidia proprie est, quando aliquis doleret, quod alius prosperetur, non propter aliud, sed propter hoc solum: quia ille parum distans, bonum, seu melius habet. Apprehendit enim invidus illius bonum, quasi diminutio sit suae excellentiae. Est et ex suo genere mortale peccatum: quia contra charitatem. Tristatur enim de eo, de quo debet gaudere, secundum Caic. ibi, in summa. Qui autem tristatur de bono alterius, propter aliquam conditionem adiunctam, ut puta propter damnum inde sequens, aut quia caret ipse tali bono, vel quia quod habet, indignè habet, non est invidus, secundum Tho. secunda secunda. quæst. 36. a. 2. Si autem invidia sit de re parva, aut in primis motibus, erit peccatum veniale, secundum Tho. ibi. a. 3. & vitium capitale secundum eundem ibi. a. 4. ex quo oriuntur, odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, & afflictio in prosperis, secundum Greg. 31. mor. lib. 1. & quedam invidia fraternæ gratiæ, secundum quod quis tristatur de augmento gratiæ Dei, seu participatione eius, & ponitur peccatum in spiritum sanctum: quia per hanc invidiam, homo quodammodo invidere videtur spiritui sancto, quia in suis operibus glorificatur, & secundum Thom. ubi

suprà, ponitur inter gravissima peccata. Licet letari quandoque de ruina malorum, & dolere de eorum prosperitate, ne bonis nocere queant, ut testatur Grego.

INVOCATIO.

Invocare demones, ut ferant nobis auxilium, vel ut ab eis habeamus aliquid, quod à solo Deo expectandum est, ut prædicere futura contingentia, & huiusmodi peccatum mortale est. Thom. 2. senten. dist. 7. quæst. 3. Nulla enim amicitia cum ipsis, sine mortali habere possumus, cum sint sempiterni hostes Dei, & nostri. Hinc est, quod uti locutione, opere, seruitio demonis, mortale est: si cum invocatione, reverentia, vel pacto tam implicito, quam explicito fiat, & maxime propter malum finem: hoc enim repugnat præcepto divino. His autem cessantibus, si demon spontè occurrat, quandoque licet inquirere sine mortali, si inquiratur non tanquam à socio, sed tanquam ab hoste, vel expulsi, ut sit in exorcismis, cum arreptis, vel impulsis, ut faciunt sancti, præcipiendo eis in virtute Dei, quia hoc non est amicitiam facere cum eis, nec habere familiaritatem, sed magis hostem cogere. Si autem huiusmodi querantur à demone tanquam à socio, quum cum eis societas sit perniciofa, mortale est, ut dicitur. Si autem quis ex levitate, vel curiositate querat, nolens tamen ex hoc amicitiam Dei perdere,

dere, nec cum demone amicitiam facere, excusatur à mortali propter imperfectionem actus: magis autem quando sit hoc propter aliorum utilitatem, vel honorem Dei licet, ex Tho. secunda secunda. q. 65. a. 4. suprà, in cantatio. 5. Neque demoni credendum est, cum mendax sit.

IRA.

Ira, appetitus vindictæ dicitur, ex passione naturali proveniens, secundum Thom. prima secunda. quæst. 46. & quia vindicta potest iuste appeti, & infligi, ut si pater contra filii delictum irascatur, illumque secundum debitum modum puniat, peccatum non est, maxime mortale. Si autem quis appetat vindictam iniuste secundum se, ut scilicet quis occidatur, etiam quod mortem non meruerit, vel si meruit, appetit illum puniri non à iudice, sed ab homine privato, non habente auctoritatem occidendi, vel appetit puniri à iudice merentem puniri non pro iniuria, sed ut animo suo malo satisfaciatur, & sic in his casibus mortale est, quia contra charitatem proximi notabiliter, & infirmam. Item si quis ex vehementia iræ excidat à dilectione Dei vel proximi, ut quando quis vehementer irascitur contra Deum, vel quando ex ira nimia proximus scandalizatur, vel quando ex ira cadit in odium, ut trabem faciat ex festuca: in his mortale est. Propter tamen imperfectio-

nem actus, vel in primis motibus ante deliberatum consensum, erit veniale: ut si quis trahat puerum per capillos, vel appetat vindictam de parva re. Potest etiam esse mortale ex interiori motu animi, ut quando quis ira accenditur ex furore iræ, ut ratio succumbat, & hoc advertit, & non refrænat, vel ex motu exteriori, quando aliquid adiungitur contra Deum, vel proximum, ut blasphemia contra Deum, vel sanctos, aut opprobrium, vel huiusmodi contra proximum, quod sit notabile, etiam mortale est.

Ex hoc vitio sex filiae oriuntur, videlicet, Riva, tumor mentis, contumelia, blasphemia, clamor, indignatio, quæ quidem sunt mortalia, vel venialia peccata, iuxta determinationem factam. Et quia multa peccata ex hoc oriuntur, ideo dicitur vitium capitale. Tres iræ gradus in evangelio ponuntur, scilicet irasci fratri suo interiori in animo, dicere racha, quod significat iram per exteriora, & dicere fatue, quod notat iræ effectum.

IRONIA.

Ironia est mendacium in verbis vel factis consistens, ut si quis minus dicit quam se existimat. Sicut cum quis asserit de se aliquid utile, quod tamen in se non recognoscit, aut negat aliquid magnum, quod tamen existimat se habere. Et semper est peccatum, secundum Aug. li. de verbis

verbis Domini. 12. q. 1. c. cū humi-
litatis causa. Cōcor. Tho. secū-
dū. q. 113. a. 1. Hoc initium
iactantiae opponitur, quod ali-
quando mortale est secundum
circūstantiam, ut quando ordi-
natur ad notabiliter decipien-
dum, sicut mēdaciū, uel ratio-
ne finis. In pluribus tamen est ue-
niāle peccatum, quia nō est mul-
tum proximo perniciosum, ne-
que Deum multum inhonorans,
nec charitatem tollens.

IRREGVLARITAS.

Irregularitas secundum Spec.
est nota, seu impedimentum
canonicum, ex facto, siue de fa-
cto proueniens, quo quis ad ec-
clesiasticos ordines promoueri,
& iam promotus in eis ministra-
re prohibetur. ar. de temp. or. ca. 3.
fi. Vnde in plus est, quā suspē-
sio, quia non solum importat
inhabilitatem ad executionem,
ut suspensio, sed etiam inhabili-
tatem ad ordines. Tribus modis
in genere cōtrahitur, uel ex de-
lictō, uel ex defectu corporis,
uel ex defectu sacramenti, de
quibus loquuntur doct. in cap.
nisi cum, de renun. Sed in spe-
cie in casibus 23. incurritur Nun-
quam tamen incurritur, nisi se-
cundum illos modos, qui ex-
pressi sunt in iure. cap. is qui, de
seccōt. excomm. quoniam iu-
ris positio pœna dicitur, secun-
dum Inno.

1 Primus modus quo incurritur,
est per homicidium, uel mu-
tilationem, quando quis actuali-

ter occidit, uel mutilat, uel ope-
ratur aliquid, quod sit horū cau-
sa, etiam quod sit absque pecca-
to, secundum Tho. secundā se-
cundā. quest. 6. a. 7. ad 3. & quo
ad obseruatiā modernā, est
de iure positio, secundum In-
nocen. & Hostien. in c. omnis. 17.
quest. 4. Et si adsit uoluntas occi-
dendi uel mutilandi, & fiat opus
ad hoc ut sequatur, non tamen
sequitur: non propter hoc talis
pœna irregularitatis incurritur.
Similiter cum quis permittit ali-
quem occidi, cum possit adiuua-
re, non incurrit secundū uerā
opinionem, quia hæc non sunt
in iure expressa: & non incurritur
nisi secundum quoddā expres-
sum est in d. c. is qui.

Ad discernendam melius ue-
ritatem, ponit Sanct. Thom. se-
cundā secundā. supra. a. 8. tres re-
gulas, quarū prima est hæc. Dans
operam rei licite, & adhibens di-
ligentiam quam debet, & non
excedens, nec habens uolunta-
tem occidendi, uel mutilandi,
non sit irregularis propter se-
quens homicidium. c. dilectus. de
homi. uol. & c. ex literis.

4 Secunda regula. Dans ope-
ram rei licite, & non adhibens
diligentiam, quam debet, uel exi-
stens in culpa, etiam leui, non au-
tem leuissima, ut infrā. §. 6. & 12.
sit irregularis per homicidium se-
quens, uel mutilationem. cap.
presbyterum. eo. tit.

Tertia regula. Dans operam
rei illicite, quantumcumq; adhi-

beat

beat diligentiam, sit irregularis
per sequens homicidium, uel mu-
tilationem. c. suscepimus. eo. tit.

His regulis multos casus solues,
5 Infans, qui non est doli capax,
& furiosus, qui lucidum non ha-
bet interuallum, propter homi-
cidium, uel mutilationem, non
sunt irregulares. in cle. furiosus.
de homi. Pan. in c. r. de delict. pu.
Facit pro furioso. l. 1. c. de fal.
mo. Not. quod dans operam rei
licite, et si non adhibeat totam
illam diligentiam, quam debe-
ret, si sit in leuissima culpa omi-
ssionis, non efficitur irregularis,
secundum communiter doct. &
cap. questum. de pœn. & re. in-
frā. §. 12.

7 Occidens, uel mutilans, se-
ipsum defendendo, non ualens
aliter facere, non est irregula-
ris, nec occidens, uel mutilans
dormiendo. cle. unica. de homi.
Tho. contrarium tenuit, secūda
secundā. supra. & 3. sent. d. 2. q.
2. ar. 2. ad 3. quia fuit ante istam
determinationem, si tamen non
fuit in culpa, ut infrā. §. sequē.

8 Iudex si etiam iuste hominem
occidat, sit irregularis. c. aliquos.
11. d. idem dic de accusatore, te-
stibus, notariis sententiam scri-
bentibus, & legentibus, & de o-
mnibus agentibus in causa mor-
tis, uel mutilationis, uel fauen-
tibus, etiam si contra infidelem
hoc faciant, etiam de animanti-
bus, & autorizantibus, secundum
Tho. ubi supra. & cap. sicut di-
gnam. eod. tit. & cap. clericum.

d. 50. Idem de occidentibus, ca-
sualiter, uel dormiendo, quan-
do culpa, uel negligētia eis im-
putatur, ut quia sciebant suam
consuetudinem surgendi in no-
cte, & non adhibuerunt reme-
dium ut debebant, & huiusmo-
di, secundum Bart. l. pœna. ff. de
paricid. Secus de ebrio, qui in di-
cta cle. non excipitur, ideo si oc-
cidit, uel mutilat, etiam quod
non fuerit in culpa ebrietatis, sit
irregularis, secundum Car. in d.
cle. unica. Not. quod ista duo, ui-
delicet occidere, uel mutilare,
quo ad irregularitatem a quipa-
rantur. in cle. unica. de homi-
ci. Not. secundo, quod iudex, uel
doctor, in dubio non debet ali-
quem iudicare irregularem. ar.
de pœn. distin. 1. cap. hoc autem.
& c. is qui, de sentent. excomm. lib.
6. Pœnas enim quantum possu-
mus restringere debemus.

9 Not. tertio, quod in dubio qui-
libet debet se reputare irregu-
larem, ut in ead. audientiam. de
homi. Hæc duo notabilia um-
diatē præcedentia, ponit Host. in
d. c. ad audientiam, de homi.

10 No. quarto, quod ad hoc quod
quis incurrat irregularitatem, se-
cundum Innocen. in dicto cap.
ad audientiam, necesse est quod
interueniat, uel consilium, uel
præceptum, uel factum, uel de-
fensio, uel cooperatio occiden-
tis. nam sola uoluntas irregula-
ritatem non inducit.

11 Not. quinto, quod existens cau-
sa remota homicidii, ut qui fecit
glad

IRREGVLARITAS.

gladium, quo alius occidit hominem, non est irregularis propter sequens homicidium. cap. tua. de homi. nisi cum talis causa remota, animum nocendi habuerit, uel debitam non adhibuerit diligentiam, uel non cogitauit, sicut debebat. c. presbyteri. de homi. Huius ratio à contrario sensu sumitur.

12 Not. sextò, quòd dans operam rei licite si fuit in culpa etiam leuissima in committendo, tenetur de casu inde secuto, quo ad irregularitatem. in c. clerico iacente. 50. d. si uerò fuit in leuissima culpa omittendo, non incurrit, per c. quæsitum. de pœ. & re. iura enim plus tolerant culpam omissionis, quàm commissiõis. Barto. in l. quod Nerva. ff. depo. uel econtra. suprà, §. 6.

13 Not. septimò, secundum Caic. ibi, in summa, quòd appellatio ne irregularitatis homicidii uoluntarii, non uenit irregularitas propter occisionem hominum in bello iusto, uel ab aliis iustis factam, quia ubi non est homicidium, nec ibi est irregularitas homicidii; sed quando homo iuste occiditur, ibi non est homicidium, quoniam homicidii species est criminis, sed occisio hominis iusta non est crimen, ergo nec homicidium, ergo nec irregularitas homicidii, siue uoluntarii, siue non: sed est alia irregularitas, uidelicet causa sanguinis usque ad mortem. Ideo quòd quis reseruat sibi dispen-

sationem irregularitatis homicidii, non intelligitur reseruare irregularitatem occisionis iustæ, quæ homicidium non est. Unde si Papa reseruat sibi homicidii uoluntarii irregularitatem, non oportet propter talem iustam occisionem adire ipsum, ut ab irregularitate dispense, sed alius poterit hoc.

14 Not. octauò, quòd actus, propter què quis efficitur irregularis, siue sit laicus, siue clericus, ex hoc quòd inducit irregularitatem non est peccatù mortale, neque ex hoc quòd reddit clericus inhabilem ad executionem suorum ordinum, sicut nec actus reddens hominem inhabilem ad susceptionem sacramentorù, ut participare cum excommunicato extra diuinam, per quod excommunicatio minor incurritur, per quam quis fit inhabilis à susceptione sacramentorù, & tamè non est peccatum mortale, & simile est de censuris suspensionis, & interdicii, secundum Caic. ibi, in summa.

15 Si quis mandauit homicidium fieri, uel mutilationem, & atque quam fiat effectus, reuocet expressè, imò etià tacitè, ut faciendo pacem cum occidendo, non incurrit irregularitatem, secundum Innoc. secus si non reuocauit, licet per spatium temporis non fuerit secutus effectus. infra, Mandatum. §. 4.

16 Si quis mandauit aliquem uerberari, prohibens tamen ne occideretur, uel mutilaretur, & nihilominus, ille cui mandauit occidit, uel mutilauit, mandator sit irregularis, fuit enim in culpa, quia debebat cogitare hoc posse euenire. cap. si de homi. lib. 2. & Pa. in dict. cap. ad audientiam. Secus quòd mandauit fieri modeste, & dabat operam rei licite, ut pro correctione, quia iuxta regulam suprà datam, non incurrit, secundum Panorm. & Innoc. in cap. ad audientiam. Et quando uerisimile non erat periculum de hoc.

IRREGVLARITAS.

Si patronus famulo uerberato dixit, non reuertaris domum, nisi audiam aliquid de te contra uerberatè, &c. famulus interficit eum, erit irregularis, quia animauit famulù. Sic enim fuit determinatum, ut dicit Pan. in c. ex literis. de excess. præla.

17 Si patronus habens iurisdictionem temporalem, mandansque officiali suo, ut inquirat super aliquo crimine, & faciat iustitiam, etiam quòd sequatur mutilatio, uel mors, non erit irregularis. in 6. ne cle. uel mo. cap. episcopus. Si autem interrogetur de aliquo specialiter, qui meretur mortem, quid sit agendum, potest respondere, ut consulat peritos, non autem taliter, ut interrogans intelligat directè, uel indirectè illum debere pœna sanguinis puniri, secundum Rayn. quia si ex eius responsione reus occideretur, fieret irregularis taliter respondens. Potest ergo dicere, hoc consilium non pertinet ad me,

uel nobis non licet interficere quenquam, uel huiusmodi. Et si propter talia uerba iudex interficiat reum, non propterea fiet respondens irregularis, quia causam non dedit. Si quis autem in generali querit, an propter tale crimen quis mortem mereatur, & tunc non imminet casus de presenti, potest ueritas clarè respondere sine irregularitate. Hanc sententiam tenet Panorm. in d. capit. ex literis. Quòd si de presentando de presenti respondeat, quòd meretur mortem, non tamen prætor propter hoc dat mortem, sed propter aliud, ut puta, quia iam disposuerat hoc, uel quia habet legè claram, tunc non fit taliter respondens irregularis, quia mors non est secuta ex sua responsione, secundum Panorm. suprà.

18 Princeps faciens legem, quæ postmodum rei traduntur morti, non est irregularis, secundum Arc. in cap. officia. 23. quæstio. 7. neque prædicatores hortantes principes ad faciendum iustitiam in communi, etiam quòd ex eorù uerbis moueantur ad inquirendum, & puniendum malefactores pœna mortis, siue irregulariter, quia non sunt causa alicuius particularis occisionis.

19 Clericus habens iurisdictionem in aliquo loco, non debet esse præsens cum iustitia mortis, uel mutilationis exercetur, aliter fiet irregularis, quia ex sua præsentia uidetur opem præstare, uel

authorizare homicidio, secundum Panormit. in cap. si quis uiduam. d. 50. Secus in non habere iurisdictionem: licet grauer peccent, facientes contra. cap. sententiam, ne cle. vel mo. nisi causam iustam habeant, ut quia affociant confortando decapitandum. Non debet ergo clericus interesse homicidio, nisi dum hortatur, &c.

21 Prælati, uel clerici, qui petunt contra aliquem iustitiam, cui debetur poena sanguinis, uel mutilationis cum protestatione, quæ non intendunt poenam sanguinis, non incurrunt irregularitatem, etiam quod sequatur effectus, in capit. prælati, de homi. lib. 5. uel cum petunt super crimine, pro quo non debetur poena sanguinis, etiam quod sequatur mors. Secus quando in primo casu petit, sine protestatione fit irregularis sequente effectui. Vide bene text. huius capit. & sta. in eo.

22 Per solam ratihabitionem homicidii, uel mutilationis, non incurritur irregularitas, quia nunquam dicitur quis irregularis, nisi ubi iure cauetur, secundum Hostien. in sum. de homi. §. quæ poena. sed non est expressum in iure, quod quis per ratihabitionem solam incurrat irregularitatem, sicut de excommunicatio. ne. ca. si quis. de sentent. excommunicatio. lib. 5. igitur, &c. Et ita tenet Ang. uer. homicidium. 2. §. 7. Aliqui autem tenent quod in-

curritur, quia ratihabitione equiparatur mandato. de re. iu. lib. 6. ratihabitionem. sed per mandatum incurratur, ergo & per ratihabitionem. Hæc ratio non concludit, quia ratihabitione equiparatur præcepto in culpa, non autem in poena, quæ est diuina, sicut est irregularitas. Tene ergo primum, quod etiam sequitur Arc. in cap. omnes. 17. q. 4.

23 Prælati in carceribus subditum delinquentem taliter, quod in paucis diebus moriatur, est irregularis, nisi faciat secundum ordinem, & modum suæ regulæ, secundum Ioan. de Lign. in cle. de poen. & re. & Panorm. in cap. cum non ab homine. de iud. quia excedit modum. Ad hoc est text. in capit. ad audientiam. de sent. excom. & cap. cum uoluntate.

24 Inquisitor tradens hereticum iudici seculari, quem scit combutendum, & instando apud iudicem, quod comburatur, non est irregularis, secundum Host. in d. ca. ad audientiam. de homi. & Fel. in d. ca. ad abolendam. de hære. in fi. quia solum inquisitori prohibetur, quod non per se exequatur, quod non facit.

25 Ad intelligendum quomodo quis uerbo consulendo, incurrat irregularitatem, pono quasdam regulas, quarum prima hæc est. Dans consilium super morte quando imminet casus de præfenti, & sequitur mors, uel mutilatio, incurrit irregularitatem, cap. si quis uiduam. d. 50. & Host. in

in d. ca. ex literis. Si uero præfentialiter casus non imminet, & dolose non consulit, non incurrit, ut dictum est supra. §. 18. & 19.

26 Secunda regula. Dans consilium dolose, scilicet ut sequatur mors mediata, uel immediata, si sequatur effectus, fit irregularis, quia est causa homicidii, per d. ca. si quis uiduam, ut si quis doceat modum uenenandi Titium, credens quod hoc modo interficiet Societatem, & sequatur actus, licet causa mortis non sit immediata, quia tamen intendit, incidit in poenam hanc.

27 Tertia regula. Dans consilium non dolose de causa mortis mediata, & est uerisimile quod debeat sequi, est irregularis, quia hoc debebat cogitare, ideo fuit in causa omissionis, secus si non erat uerisimile debere sequi, etiam si præfentialiter imminet, quia tunc non tenebatur cogitare, quod non erat uerisimile casurum, ut si consulat debere aggredi bellum uel simile.

28 Quarta regula. Dans consilium etiam non dolosum de causa mortis præfentialiter, & immediate imminetis, extra ea, quæ sunt ex causa fidei, est irregularis, secundum Innoc. in d. ca. ad audientiam. & Arc. floren. 3. par. tit. 4. §. 1. & capit. pro membr. 23. quæst. 3.

29 Quinta regula. Dans consilium Petro ut occidat Ioan. & domult hoc agere, occiditur à Ioan. est irregularis, secundum Pa. in

d. ca. ad audientiam. quia dabat operam rei illicitæ, & Ioan. An. in cap. fin. de homi. lib. 5. Debit enim illud præcogitare, & quia non præcogitauit, fuit in causa omissionis, ideo incidit.

30 Sexta regula. Consulens alicui, ut exponat se periculo, ex quo uerisimiliter potest sequi mors, si sequitur, fit irregularis, secundum Innoc. & Host. debebat enim hoc cogitare: secus si non erat uerisimile. Pro fide tamen Christi, & ecclesia, potest dari tale consilium, ut quis exponat se morti, sicut fecere martyres, secundum eosdem. & 23. quæst. 3. ca. pro membr. & Fel. in cap. sicut dignum. de homic. tertio col. circa fi. Et pro hac causa excusantur inquisitores, tradentes brachio seculari hæreticos, quos credunt pro certo morituros, secundum eundem in c. ad abolendam. de hære. in fi. & instant apud iudicem.

31 Suadens alicui ne opem ferat occidendo, quem uolebat adiutare, si hoc facit mente corrupta, & ille occidatur, est suadens irregularis, secus si hoc facit ne adinuadendo ipse occidatur, ut solent facere parentes erga filios, & amicos, secundum Arc. floren. 3. par. tit. 2. ca. 2. §. 1. quia mentem corrupta non habuit, neque dabat operam rei illicitæ.

32 Consulens uolenti fugere ut remaneat, sperans componere pacem bono animo, & non timens uerisimiliter de morte, si

casu occidatur, consulens non erit irregularis, quia dedit operam rei licite, & non fuit in culpa cōmissionis, nec omissionis: secus si hoc malo animo fecit, vel erat uerisimile de occisione.

33 Clamans contra latronem, ex quo clamore latro occiditur, fit irregularis, secundum Pa. in ca. significasti, el. 2. de homi. etiam quod non habuerit animum, ut occideretur, tamen erat uerisimile, quod ex tali clamore caperetur, & occideretur, hoc enim debuit cogitare. Si uero nō habuit animum ut occideretur, & clamauit, quia latro, uel alius uolebant ipsum occidere, etiam quod uerisimiliter posset suspicari mors eius, non incidit. Licet enim uim ut repellere cum debito moderamine, ut infra, §. 41.

34 Affocians uolentē facere homicidium, ut defendat eum, si opus erit, etiam quod dissuadeat homicidium, fit irregularis, si sequitur mors, secundum Host. & facit ca. hereticus, de ele. pug. in duel. nam ex eius affociatione factus est homicida animosior, & sic cooperatur est morti. Vnde omnes de familia pratoris affociantes decapitandum, sunt irregulares, ut diximus.

35 Vocans aliquos ad defensionem sui iuris, uel suarum rerū, non intendens mortē, uel quia nō uerisimiliter sequitur mors, si ex hoc aliquis moriatur, non erit irregularis, dabat enim operam rei licite: sed si intendebat

mortem, uel uerisimiliter timebatur de morte, erit irregularis, uel ex eo, quod dabat operā rei illicitē intendens mortem, uel ex eo, quod non cogitauit de morte, quæ uerisimiliter poterat sequi. c. de occidendis, 13. q. 1. & quæst. 3. c. Maximianus.

36 Dicens ducentibus latronem, claudite os eius ne clamet, & caute ne auferatur, si latro moriatur, erit irregularis, quia consuluit ducentibus, secundum Arch. flor. 3. par. tit. 19. c. 1. §. 1. in fine. & Rosel. uer. irregularitas. pri. §. 1. Quod uerū est, si aliās mors eius fuisset impedita, non aliter. Sil. uer. homicidium. 3. q. 7. §. 1.

37 Reuelans aliquē iudici querenti eum ad mortē, iustam, uel iniustam, etiam quod hoc faciat timore cadente in constantem uirum, est irregularis, quia in d. ele. unica, solum dicitur de occidente inuadentē se, quia timor cadens in constantem, non excusat ab irregularitate, quæ non est peccatum, licet excuset quandoque à peccato, ideo etiam si reuelat ut mortem euadat, incurrit. Idem tenet Tab. uer. irregularitas. 1. §. 11.

38 Non reuelans homicidiū perpetrandum, non fit irregularis, etiam quod sequatur mors, quia ex hoc nihil operatur ad homicidium, licet peccet non impediendo, cum possit bono modo. Et Pa. & Io. And. in c. Petrus de homi. solum in hoc casu loquuntur de homicidio, non autem

tem de irregularitate, nec in iure exprimitur hoc.

39 Reuelans aliquam proditionem, & non potens aliter facere quin reuelet proditorem, præmissa protestatione, ut supra dictum est, §. 11. nullam incurrit irregularitatem, quia si pro recuperatione rerū hoc potest fieri, multo magis pro salute patriæ, uel corporali, uel spirituali.

40 Possunt prelati pro defensione rerum ecclesiæ iusta, uocare brachium seculare, & hortari ad defensionem, non autē ad occisionem, uel mutilationem, cum protestatione, quod non querunt poenam sanguinis, sed tantum liberationem rerum ecclesiasticarum, uel terrarum occupatarum ab infidelibus, & huiusmodi: & licet multi occidantur, non tamen sunt irregulares. ca. de occidendis, 13. q. 1. & quæst. 3. cap. scire. & cap. igitur.

41 Occidēs alium se defendendo cum moderamine, uel defendendo necessaria ad propriam uitam, eadem ratione, non fit irregularis, quando scilicet non potest aliter euadere, & inuaditur in ele. unica. de homi. Secus si potuit euadere, quia occidendo, uel mutilando incidit. Sed si potuit euadere solum mutilando, & occidit, non fit irregularis, secundū Car. in d. ele. quia quantum ad irregularitatem, homicidium, & mutilatio currunt de pari. Occidens uero pro defensione rerū, uel pro recuperatio-

ne, etiam cum moderamine, fit irregularis, secundum Pa. in ca. significasti, el. 2. de homi. etiā pro defensione alterius. An autem hæc liceant sine peccato, supra, Homicidium. §. 3. & Cai. secunda secunda, q. 64. a. 7. quia quis plus rerum suarū curam tenet habere, quā uitæ proximi.

42 Si Titius inueniatur cum uxore Petri, & inuafus à Petro defendendo se Titius interficiat Petrum, etiam cum moderamine, secundum Asten. Titius fit irregularis, quia dabat operam rei illicitæ, ideo incidit iuxta prædicta. Alii dicunt quod non, quia aliter non poterat euadere, & sic ius disponit. Et hanc tenent opinionem, nam irregularitas non respicit peccatum, nec meritum, cum & sine peccato possit incurri per occisionem, & occidendo potest quis peccare, & non incurrere.

43 Sed si fuga alicui sit uituperosa, & propter hoc inuafus potens fugere nō fugit, sed defendendo occidit inuaforem, secundum Pe. de Ancha, quem sequitur Arch. flor. non euadit irregularitatem, licet Zin. dicat quod euadit: sed primum est melius, & tutius, licet sic sine peccato possit illum occidere.

44 Si Plato insequatur Cicero-nem, & Cicero timens de graui malo fugiat, ex qua fuga cadens in puteum, uel flumen moritur, Plato fit irregularis, secundum Arch. floren. 3. parte, supra dabat

enim operam rei illicitæ, & de hoc debebat aduertere. Si uero iniequebatur causa ludi nō prohibiti, & sine signis magnæ offensionis, aduertens etiam quæ uerisimiliter poterant accidere, non fit irregularis. Vide Panor. in cap. exhibita. de homici. secus si noxius, & indiscretus fuisset ludus.

45 Clericus iniuste rixans cum aliquo, si superueniant amici eius, & interficiant rixantem, fit irregularis. cap. Petrus. de homici. & secundum Pa. ibi. dabat enim operam rei illicitæ, secus si iuste rixabatur, quia factum alio tum non debet sibi tunc imputari. in ca. significasti. cl. 1. cod. & limitat etiam Host. in cap. ad audientiam. eo. si non prohibuit quantum potuit, quia tunc uidetur esse in culpa, & intendere homicidium. Secus si illius clerici superuenissent inimici, & aliquem interfecerunt de parte dei clerici, secundum Pa. in d. ca. Petrus.

46 Pater, mater, uel magister uerberantes pueros discretè, pro correptione, aduertentes, quæ prudēs aduertet, uidelicet ne percutiant fortiter super caput, uel cum corrigia habente gladium, uel fibulam ferream magnam, & huiusmodi, si ex tali uerbere puer moritur, non sunt irregulares, quia non dant operam rei illicitæ, nec intendunt mortem, nec sunt in culpa omisionis, uel commissionis. Si uero

dabant operam rei illicitæ, & percusserunt non letaliter, sed propter eorum incuriam mortuus est filius, uel alius, sunt irregulares. ar. in d. cap. Petrus. Idem die si conualuit, & post recidua-uit, & mortuus est, etiam ex imperitia medici, uulnerator fit irregularis. ar. in d. cap. Petrus. Fecit enim aliquid ad mortem, & fuit in culpa, dant operam rei illicitæ, quando uulnerauit. Facit glo. in d. ca. presbyterum. & Archiep. supra.

47 Si infirmus moriatur sub manu medici, medicus propter hoc non est irregularis, dummodo hoc officium non sit ei prohibitum, & sit peritus in arte, & exhibuerit omnem diligentiam artis, & informauerit infirmum de his, quæ sunt ei contraria, & huiusmodi. Pa. in cap. tua nos. eo. alias incidit. e. ad aures. de eta. & quali. Not. quod clericis etiam in minoribus existentibus, secundum Pa. in ca. sententiam. ne cle. uel mo. & religiosi, ars chirurgi prohibetur. in d. ca. sententiam, & capitulo, cum magno, ne clerici. uel mon. Ideo si exerceat illam, quæ adustionem, uel incisionem adducit, & sequatur mors, etiam quod ex pietate faciant, & diligenter faciant, efficiuntur irregulares. in d. ca. tua nos. quia eis prohibetur. Quidam addunt, quando probabiliter credunt mortem ex illo uulnere, uel adustione secutam.

48 Seruiens infirmo, & dans quæ ei sunt

ei sunt prohibita à medico, ex quibus sequitur mors, uel acceleratio mortis, fit irregularis, ut not. in d. cap. tua nos. Secus autem quando dat non prohibita, bono animo, credens prodesse, & non est uerisimile quod debeat hoc nocere, quia non incidit. Si autem fuit negligens in hoc, & poterat aduertere, & consulere, an hæc deberent nocere, & non fecit, & est certum, quod propter hoc mortuus est, uel mors accelerata, fit irregularis, quia fuit in culpa omisionis. Si autem non est certum propter hoc de morte, uel acceleratione mortis, non debet (ut ita loquar) scrupulizare, nec credere quod sit propter hoc mortuus, secundum Arc. flo. supra. Quod si custos dimisit infirmum, quia uoluit ludere, uel dormire, uel nugari, & infirmus ex hoc mortuus est, ut quia propter phrenesim se interfecit, uel cecidit de lecto, & huiusmodi, incidit. Similiter uertens infirmum ex quo anhelitus intercipitur, uel apostema frangitur, & moritur, fit irregularis. Debebat enim tantè aduertere ea, quæ uerisimiliter poterant euenire, & non fecit.

49 Dicens, uel faciens aliquid, ex quo mors acceleratur, ut cum dicit, extende caput in cipo, uel signum facit carnifici ut incidat funem, & similia, fit irregularis. d. 50. c. si quis uiduam, & Archiep. flo.

50 Quando autem propter abor-

sum quis fit irregularis, patebit facile per regulas suprapositas, ideo nō pono casus singulares, qui in infinitum possunt multiplicari. Aduerte tamè quod non est quis irregularis propter aborsum, nisi factus sit formatus anima rationali, tunc enim uerè est homicidium, & quod dederit operam rei illicitæ, uel non adhibuerit debitam diligentiam, secundum Tho. secundum da secundæ. q. 63. a. 3. & quod sit causa immediata, secundum Pa. in cap. de cætero. eo. quando scilicet non querit homicidium, secundum Archiep. flo. quia tunc etiam de mediata intelligitur, uide de Pa. in c. sent. de homici. ibi. multi casus, &c.

51 Similiter de pueris suffocatis in lecto, rege te secundum regulas superius datas. Nam qui tenent tales pueros in lecto, offerunt se periculo suffocationis, ideo mortaliter peccant. Si uero hoc faciant cum debitis circumstantiis, & diligentia, ut quia lectus amplius est, & ex una parte puer potest collocari, & ex alia nutritur, quæ consuevit semper stare sicut se ponit in lecto, uel quia hoc facit, quia extra non uult quiescere puer, uel moreretur frigore, sicut quando pauperculæ indigent panis, uel ponunt aliquid inter se & puerum, uel alium bonum modum tenent, & non est prohibitio episcopi, tunc nō uidentur mortaliter agere, quia non se exponunt periculo, & c.

consulisti. i. q. 7. non præcipit, sed tantum hortatur parētes, ne infantes teneant in lecto, & sic etiam quod casus occurreret, nō essent irregulares, quia neque dant operam rei illicitæ, neque sunt in culpa omissionis, cū prudenter omnia egerint.

52 Dans poculum amatorium, ex quo sequitur abortus, licet non intendat, sit irregularis, si factus erat formatus, quia dedit operam rei illicitæ, ut nō. Pa. in ca. si aliquis. eo. Infiniti casus particulares possent formari, sed per regulas datas faciliū videbis, quādo quis incurrit, & quando non. Ideo illas bene mada memorizæ.

53 Pro irregularitate, quæ incurritur ex homicidio, vel mutilatione in bello, notandæ sunt quædam conclusiones, quarum prima est. Clericus existens in quocunque bello, repellens vim uicū moderamine inculpate telæ, si occidat, nō sit irregularis. cle. unica. de homi. & c. ius gentium. d. 1. Secunda conclusio. Clericus existens in bello iusto de licentia Papæ exprimentis quod possit indifferenter pugnare, etiam occidenē non sit irregularis, uideatur enim quod Papa auferat hanc pœnam dando licentiam, quod potest, cum sit de iure positivo, & hoc probatur per d. cle. unicam.

54 Tertia conclusio. Clericus in bello iusto utens armis, uel præstans auxilium, consilium, uel fauorem, incutiendo timorem ad-

uersariis: si de aduersariis quis occidatur, sit irregularis. c. si quis uiduam. d. 70. non autem si ex parte sua aliquis occidatur, quia non adiuuit aliquo modo, nisi aliud interueniat. Pa. in ca. petitio. de homi.

55 Quarta conclusio. Clericus existens in bello iusto, ut pro defensione patriæ, oppressorum, uel contra prædones, cum armis defensionis, hortans bellantes, & intercedens pro eis orationibus, dummodo non occidat, uulneret, uel mutilet, non sit irregularis, quia non occidit, non mutilauit, nec uulnerauit, nec dedit operam rei illicitæ, quia ei prædicta permittuntur, ut nō. Pa. in d. c. petitio. Inno. 2. mē dicit, quod non debent hortari ut pugnent, dum actu pugnant, quia ad mortem uiderentur hortari, quod non licet, & si per se pugnent, & occidant, efficiuntur irregulares, quod hoc eis prohibetur, ut in capitu. p. idem. 23. q. 7. si tamen pugnent, & non occidant, uel mutilent, non sunt irregulares. in d. c. petitio. etiam quod ibi aliqui occidantur, & certum sit quod ipsi non occiderunt.

56 Clericus existens in quocunque bello ut pugnet cū armis offensilibus, si aliquem occidat, sit irregularis, quia dat operam rei illicitæ, cum sibi prohibeatur ratione ordinis. c. clerici. 23. q. 8.

57 Si in bello iusto, in quo pugnat clericus cū armis offensilibus, sunt

sunt aliqui occisi, & dubitat clericus an ipse occiderit aliquem, & sibi magis uidetur quod sic, censendus est irregularis. cap. præsentium. de cle. percu. & in d. c. petitio. aliter non, nisi alii scirent pro certo ipsum occidisse. Si autem dubium manet, tutior pars eligatur. ar. in d. c. petitio. Si uero in eodem bello cum dictis armis uulnerauit aliquem animo occidendi, qui postmodum ab alio fuit occisus, est irregularis. c. significasti. de homi. Quod si non habebat animum occidendi, & uolens non erat mortale, & poterat ab aliis discerni, non est irregularis, per d. c. significasti. c. petitio. & Pa. ibi. occidens uero clericus pro defensione rerum suarum, est irregularis. c. suscepimus. de homi. ut supra dictum est. §. 41.

58 Clericus uadens ad bellum, etiam iniustus, bono fine, ut causa pacificandi, si ex eius aduentu inimici terreantur, & occidantur quidā, & alii fiant animosiores, non est irregularis, secundum Pa. & Inno. in d. c. petitio.

59 Clericus mutuans arma offensua etiam in bello iusto, dum actu pugnant, si ex hoc sequitur mors, est irregularis. in d. cap. si quis uiduam. non autem si ante congressum pugnae iuxta, uel si mutuauit tantum pro defensione sui in bello iusto, secundum Host. uel si mutuauit eo casu, quo potest occidere, ut supra dictum est, cap. fin. de homi. Et nomine ar-

morum intellige etiam lapides, fustes. ff. de uerb. signi. l. armorum, scilicet pro machinis, non pro lapidibus, ex quibus sunt domus, lorice, scuta, arcus, sagitte, gladii magni, & forte posset dici omne illud, quod communiter est pro usu offendendi, uel defendendi se, & non pro alio usu, & hæc prohibentur infidelibus portari: siue intentione offendendi, siue non, secundum Pa. in ca. ita quoniam. de iudic. & fa. Aliqui tenet quod incurrit, siue bellum sit iustum, siue iniustum. Sil. uer. bellum. 3. q. 6. §. 5.

60 Interficiens aliquem etiā siue uulnere, ut ueneno, uel aliter, est irregularis, si uoluntarie fiat, & non debet promoueri, & si promotus est, in perpetuum deponi. c. sicut dignum, de homi. etiam si sit occultum, siue interficiat Christianum, siue infidelem. d. 70. c. clericum. nec potest ministrare in ordine suo. c. si. de temp. or. nec excusatur si faciat hoc de præcepto iudicis, etiam iniuste. 13. q. 5. c. cum miles.

61 Portantes ligna ad comburendum hæreticum, si operata sunt ad mortem, sunt irregulares, secundum Arc. flo. 3. parte. supra. Secus si nō sunt cooperata, quia iam erat mortuus, uel aliter, & si sit dubium, non debet ministrare sine dispensatione, nec promoueri. c. hi qui. d. 70. ca. ad audiendam. de homi.

62 Faciens aliquid, ad quod sequitur mors immediate, est irregularis, K §

gularis, ut aptantes cipum, manaram, portantes scalam, funem, & huiusmodi, ad hunc finem, in d. c. si quis uiduam, quia dant causam immediatam ad mortem; secus quando facerent propter aliam causam, & aliquis alius utitur chorda, quam portauit pro ligandis lignis, ad suspendendum furem. 23. q. 5. c. de occiden. dis. supra. §. 49.

63 Si quis ex impatientia, uel zelo castitatis, amputat sibi membrum, est irregularis, cap. si quis partem. d. 55. si tamen membrum sit principale, secundum Card. in cle. si furiosus, de homi. Nam membrum dicitur, quod habet officium separatum, & distinctum ab aliis, ut oculus, capitu. si euangelica. d. 55. digitus autem non est membrum, sed pars. est text. c. singula. d. 39. ideo per incisionem digiti non incurritur, bene si manus, uel pes abscindatur: dummodo non fiat causa medicaminis. Ex sola autem sanguinis effusione, etiam multa, non incurritur.

64 Qui non mutilat, sed membrum reddit inutile totaliter, uel hominem totaliter deformatum, quod ad diuina exequenda est inhabilis, an sit irregularis, sunt opiniones contrarie. Quidam dicunt quod incurrit, quia idem est reddere membrum totaliter inutile, & mutilare. Et hanc partem uidetur tenere Pa. in c. cum illorum. de sententia excom. Contrarium autem uidetur te-

nere idem in c. 1. qui cle. uel uo. uidelicet quod non incurrat. Et hanc opinionem tenerem, quia d. cle. unica. mentionem facit de mutilatione tantum, nec debet extendi cum sit poena: nec est idem abscindere totaliter, & reddere membrum inutile, sed manus est, quia membrum inutile saltem facit ad decorem aliquid. Neque ex deformitate facta, sit irregularis, quia non est expressum in iure. Vide tamen si non placet hoc, Tab. uer. irregularitas. 3. §. 26. Si. uer. homicidium. 3. q. 3. Ange. uer. homicidium. 5. §. 5. Rosel. homicidium. 4. §. 19.

65 De irregularitate, que contrahitur ex indebita celebratione, uel executione ordinis, sunt multi casus breuiter decisi, & primus est iste. Laicus, siue secularis, siue religiosus, sine mentis, qui celebrat cum apparatu alicuius ordinis sacri secundum Arc. flo. exequendo actum alicuius ordinis, uidetur quod sit irregularis, quauis hoc sit rigorosum, & hoc tenet Cal. ca. 2. de cle. ex. mi. nec cum tali, ut possit promoueri, alius quam Papa potest dispensare, sicut & cum ordinato suspensio. Direct. tamen lib. 3. tit. 8. dicit laicos propter hoc irregularitatem non incurtere, sed aliter puniri, si contrafaciant, per d. capitu. 2. & hoc uidetur uerius, quia magis consonum. c. 1. de cle. non or. & d. c. Concordat Rosel. uer. irregularitas. 2. in princ. & Ange. uer. irregu-

irregularitas primo. §. 38. & hoc sequendum est cum sumus in poenis.

66 Clericus celebrans in ordine, quem non habet, sacro tamen, sit irregularis, si hoc agit tanquam utens officio suo: potest tamen non subdiaconus cantare epistolam cum tunica, sine tamen manipulo, quia hec est uestis propria subdiaconi, secundum Pet. de Palu. in 4. sent. ut monialis legit euangelium. Si autem cantat cum manipulo, uel porrigit calicem, sit irregularis secundum eundem Pet. supra. De aliis autem ordinibus sacris non est dubium quin incurratur irregularitas. Non tamen quod ubi non esset consuetudo, quod non subdiaconus cantet epistolam, secus esset, ut quidam dicunt: tunc tamen est, quod non incurrat, nisi hoc faciat ut subdiaconus. Idem dic de aliis ordinibus inferioribus, quia qui exercent ut habentes, & non habent, incurunt: secus si de hoc non cogitant, uel ignoranter faciunt, credentes se esse ordinatos, & non sunt uel si iocose exerceant, licet peccent, non tamen efficiuntur irregulares. cap. illa. 15. quest. 1. Et cum talibus, ut ad maiores ordines ascendant, solus Papa dispensat, secundum Panor. cap. quanto. de consuetu. licet Ber. in cap. ex lictis. de cle. non or. mi. dicat, quod etiam episcopis potest. In susceptis uero bene potest episcopus.

67 Si quis celebrat antequam sup-

pleatur in accepto ordine, in quo dimissum est aliquid, quod non est de substantia ordinis, & hoc est clarum, licet peccet administrando in tali ordine, ut in cap. de sacra. non reite. non tamen incurrit irregularitatem. Facit quod not. Panor. ca. si celebrat. de cle. excommunicat. mino. 68 Ordinatus per saltum, si administrat in ordine superiori, secundum Hostien. in summa, incurrit irregularitatem, & solus Papa dispensat. Arch. in cap. sollicitudo. d. 52. tenet quod est suspendendus, non tamen sit irregularis, quod uerius est, per d. c. si celebrat. Si uero administrat in ordine non habito, dicit ut supra. uide infra. §. 73.

69 Qui eadem die suscipit aliquem ordinem minorem, cum aliquo sacro, uel duos sacros, etiam si faciat una die felle, scilicet continuando ieiunium sabbati, &c. cap. literas. de tempo. ord. est irregularis, siue suspensus. Similiter si accipit ordinem furtiuum. Potest episcopus cum eo dispensare, ut in ordinibus non subreptitio susceptis, possit ministrare, dummodo non fuerit ei prohibitum sic ordinari, sub pena excommunicationis lata sententia, quia tunc non posset. In ordine autem sic suscepto, uel ad maiores, solus Papa potest, secundum Ioan. And. ut uidetur sequi Pan. in cap. 1. de eo qui furtiuum re. ord. Si tamen hic intraret religionem, posset episcopus, uel suus

- sunt abbas dispensare.
- 70 Excommunicatus maiori excommunicatione si celebrat in ordine sacro, uel si non excommunicatus celebrat, uel exercet suum officium in loco interdicto à iure, uel ab homine, est irregularis, & solus Papa dispensat, in 6. de senten. excommu. cap. is qui. Si autem ministrat in minoribus, uel cantat epistolam, non ut utens ordine, sed ut secularis merus, secundum Gul. non incurrit, secus si ut utens officio suo, ut supra dictum est, secundum Hostien. Sed Panor. in cap. 1. de cle. excomm. m. uidetur oppositum tenere. Tab. uer. irregularitas. 4. §. 3. conclusio. 5.
- 71 Clericus suspensus strictè, uidelicet quo ad se, & quo ad alios, ab homine, seu iudice, uel canone celebras scienter, uel ex ignorantia crassa, sine sit suspensus simpliciter, siue ad tempus, siue ratione criminis, siue defectus, siue ratione infamie, durante suspensione, sit irregularis, dispensandus per solum Papam. ar. 1. q. 3. c. si quis presbyter. & ca. medicinalis. de sententia excommunicationis. libro sexto.
- 72 Clericus suspensus à canone simpliciter ratione criminis, celebrando sit irregularis. per cap. si quis episcopus. 1. quest. 3. Si uero est suspensus ad tempus determinatum, etiam celebrando sit irregularis. Si ad tempus indeterminatum, cum conditione donec satisfaciatur, si ante absolutio-

nem celebret, sit irregularis, quia in hoc factum iudicis est necessarium, ut dicit Cal. in c. cum bono. de eta. & quali. licet quidam contrarium dicant. Si autem cum conditione donec poeniteat, ut in c. officii. de elect. tunc xquum est tenere, quod celebrando interim non fiat irregularis, quia talis suspensio uidetur esse Dei, ad quam nihil superaddit canon: ideo dicendum est de ea, sicut de suspensione Dei tantum, quam Deus qui nouit, punit.

73 Clericus suspensus à canone ratione defectus ordinis, ut quia per saltum promotus est, si ministrat in ordine omisso antequam illum recipiat, est irregularis, non autem ministrando in ordine, quem habet etiam per saltum, ut supra. §. 5. per c. sollicitudo. d. 52. Aliqui autem dicunt ut Sil. uer. irregularitas. §. 11. quod de rigore iuris est etiam irregularis ministrando in ordine quem habuit per saltum, quia talis est suspensus, per d. cap. sollicitudo. Propter alios autem defectus, ut quando clericus est bigamus, illegitimus, corpore intatus, ordinatus ante legitimam aetatem, uel à non suo episcopo, secundum omnes docto. celebrando non sit irregularis, quia hoc non est expressum in iure, & licet talis indigeat dispensatione, non tamen propter irregularitatem, sed propter alios defectus. d. 5. cap. apostolica. in quo non fit mentio de irregularitate. No. tamen quod

- quod si ordinato ante legitimam aetatem interdicitur à suo iudice executio illius ordinis, & exequatur, est irregularis, aliis non, secundum Archi. flor. tertia par. titu. uigelimono.
- 74 Clericus suspensus à canone ratione infamie, celebrando non sit irregularis: non enim est iure cautum. Idem si ratione scandalii est suspensus. Quomodo autem clericus publicus fornicator sit suspensus, & celebrando fiat irregularis, supra, Clericus. §. 13. qui clericus quauis post poenitentiam possit absolui ab episcopo, ut dicit Archi. floren. ab irregularitate tamen, quam celebrando contraxit, Papa solus dispensat, in cap. uestra. de coha. cle. & muli. & Panor. ibi. cap. tua. cod. titu. & quauis aliqui dicant quod requiritur monitorium, tamen d. Anto. & Panor. in d. ca. tua. tenent contrarium, & debet restringi solum ad clericos sacerdotum, & fornicarios tantum, & non aliter criminosos, quia dicit cap. uestra. loquitur tantum de sacerdote & concubinario, & sic dicitur in d. cap. uestra. Pan. quauis aliqui extendant ad omnem clericum, & omnem reatum publicum, supra, Clericus. §. 13. infra. §. 31.
- 75 Ille qui est irregularis tantum, si celebrat, non incurrit nouam irregularitatem, quia hoc non est expressum in iure, ideo non debemus penas augere.
- 76 Mulier etiam religiosa non potest effici irregularis utens aliquo officio ordinis, per quam irregularitatem quis prohibetur ordinari, quia non est capax ordinis alicuius.
- 77 Recipiens ordines etiam minores, in excommunicatione maiori, sit irregularis, & dispensatur per Papam, cap. cum illorum. de sententia excommuni. Secus in excommunicatione minori. Ibi enim distinguitur minimè inter ordines maiores, & minores.
- 78 Recipiens ordines ab episcopo excommunicato, schismatico, heretico, uel deposito, suspensus, interdicto, uel degradato, non recipit executionem, quia ex quo non habet, dare non potest, & sic dicitur irregularis. ar. 1. quest. 1. cap. gratia. & si factum est ignoranter, dispensabit episcopus, si scienter, solus Papa. in cap. 1. de ordin. ab episc. qui res. nisi sic ordinati fuissent per metum cadentem in constantem uirum: quia secundum Gof. & Hostien. tunc non indigent dispensatione, uel episcopus poterit dispensare. Si autem talis episcopus est secretus in praedictis censuris, uel toleratus ab ecclesia, potest dare etiam executionem secundum ueriores opinionem, & secundum Inn. in c. 1. de schisma. quia dignitas in tolerato non est praecisa. ca. nonne. 3. quest. 4. hodie tamen ista sunt modificata per concilium Constantien. supra. Absolutio. §. 30. & Excommunicationis 50. & iuxta illam modificat

dificationem procede.

79 Recipiens sacros ordines sciens
ter ab episcopo, qui renuntiavit
loco, & dignitati, uel ex igno-
rantia crassa, non recipit execu-
tionem ordinis, & sic est irregu-
laris, & à Papa solo recipit dis-
pensationem, si ex ignorantia
non crassa, episcopus dispensa-
re potest. cap. r. de or. ab epi. qui
re. Secus autem esset si tantum
loco, & non dignitati resigna-
set: quauis aliqui aliter dicant,
sed ex d. c. i. nisi hoc quod dictū
est, potest elici, quia si renuntia-
uit loco tantū, adhuc est episco-
pus, & ordinatus ab eo sine li-
centia proprii episcopi non est
magis irregularis, quam qui or-
dinatur à non suo episcopo, qui
non est irregularis, ut immédia-
tè dicam. Contra hoc tenet Sil.
irregularitas. §. 8. & Ang. uer.
irregularitas. 1. §. 31. Tab. con-
trarium habet, in uer. irregula-
ritas. 4. §. 6.

80 Recipiens ordines ab episco-
po non suo, sine licentia proprii
episcopi, non est ipso iure irre-
gularis, sed suspendendus, per c.
translationem, de tempori. or. &
secundum d. Ant. ibi. & si sic or-
dinatus antequam suspendatur
celebret, non fit irregularis, se-
cundum Hosti. & Gul. licet gra-
uiter peccet, antequā suus prae-
latus habeat ratam talem ordi-
nationem, notan. ca. eos. de tem-
po. or. lib. sexto. Fallit hoc, quan-
do suus episcopus est manifestè
suspensus, quia tunc sine eius li-

centia potest ab alienis uicinis
episcopis ordinari. in d. cap. eos.
suprà. §. 73.

81 Ultramontanus quicunq; re-
cipiens quemcūque ordinem si-
ne licentia sui praelati, ab episco-
po citramontano, hoc est Itali-
co, ipso iure est suspensus, & si
celebrat, fit irregularis, nec à tali
suspensione absolui potest, nisi
per Papam. c. i. de temp. ord. lib.
6. secundū communē opinionē.
in d. ca. r. Non autem hæc pœna
locū habet in Italico, ab ultra-
montano ordinato. ut tenet gl.
ibi. nec in existētibus intra mon-
tes, si ab Italico ordinentur, ut
ibi not. Licentiam autem hanc
accipiendi ordines ab alieno epi-
scopo, dat uel episcopus, de cuius
diocesi est oriundus, uel in
cuius diocesi habet beneficium
ecclesiasticum, uel domicilium
ordinandus, licet non sit inde
oriundus, & episcopo absente,
eius uicarius generalis in spiri-
tualibus, uel capitulum sede ua-
cante: non alii episcopi officia-
les, etiam archidiaconus. cap. si-
gmificasti. de offi. archi. neq; alii
praelati religiosi, nisi sint per Pa-
pam privilegiati, secundum Ioan.
And. uel ex præscripta consuetu-
dine. Et episcopi ad quos ordi-
nandi mittuntur, possunt eos ab-
soluere, & dispensare, sicut pro-
prius praelatus, quia omnia ui-
dentur cōcessa, sine quibus ordi-
natio nō potest fieri. c. praterea.
de offi. delegat. Concordat Sil.
uer. irregularitas. §. 9. in fi.

Recip

82 Recipiens ordines extra tēpo-
ra statuta, secundum d. Ant. in c.
litteras, de temp. or. est ipso iure
suspensus, & ordinans suspēden-
dus est, & hoc uerū, ut per c. 1.
de temp. or. patet, licet Inno. &
Host. credant, quod taliter ordi-
natus, ab ordine suscepto nō sit
suspensus, sed suspendendus, ar.
in d. ca. litteras. sed primum tene.
Episcopus tamē potest dispensa-
re in ordine suscepto, ut mini-
stret, c. consultationi, de temp.
or. non autē in suscipiendis aliis
ordinibus, secundum Rod. quia
ibi fit mentio tantū de susceptis.
Nec hoc potest episcopus, qui
ordinauit, secundum d. Ant. in d.
c. consultationi, sed eius succes-
sor. Hodie autem recipiens ordi-
nes sacros extra tēpora, uel ante
etatem, aut sine literis dimisso-
riis, est ipso iure suspensus, & ce-
lebrando fit irregularis, à solo
Papa absoluendus, & potest ipso
iure beneficiis priuari, per extra-
ua. Pii secundi, quæ incipit, Cum
ex sacro. renouatam per regulas
cancellariæ Innoc. 8. Alexand. 6.
quibus standum est, ut in c. 1. & 2.
d. 40. ut refert Sil. irregularitas.
§. 10. Not. tamen quod illæ ex-
trauagantes, non sunt in practi-
ca, ideo, &c. uide suprà. §. 73. de
eo qui ante legitimam etatē est
ordinatus, quia oppositum dixi-
mus. uide etiam suprà, Aetas. §.
1. sic & Tab. scribit, uer. irregula-
ritas. 4. §. 8. Recipiens beneficiū
de manu laici est ineligibilis. su-
85

83 Apostata à fide sunt irregula-
res, per cap. presbyteros. d. 50. si
sunt sacerdotes, qui iusto timore
apostatarunt, à solo Papa dispen-
santur, alii autē ab episcopo. Si
uero uoluntariē absq; timore, à
Papa tantum dispensantur. d. ca.
presbyteros. Puniēdi sunt tamē
hæretici, secundum Hosti. in cap.
1. de apost. & Inno.

84 Incurritur etiam irregularitas
per reiterationem sacramento-
rum imprimentium characterem,
tam in dante, quam in recipien-
te, d. 68. c. 1. quia uidentur Chri-
stum his crucifigere, de cons. d.
4. c. qui bis, si hoc faciant scien-
tē. Et hæc conclusio est Archi.
in d. cap. qui bis, quod intelligi-
tur de omnibus imprimentibus
characterem, & nisi per Papam
possunt dispensari. Qui autem
hoc faciunt ignorantia probabili,
per episcopum possunt dispen-
sari. Quidam uerō intelligunt
tantum de baptismo, & hoc ui-
detur probabilius, quia de aliis
non est expressum, ut in ca. 1. de
apo. & d. c. qui bis. Et licet in d. c.
1. d. 68. de aliis fiat mentio, non
tamen fit mentio ibi de irregu-
laritate, & hoc tenet Hostien. &
quod reiterantes ignorantia fa-
cti, excusantur, non autem igno-
rantia iuris. Et hoc dictum Host.
uidetur melius, & probabile ual-
de, secundum glo. in d. c. qui bis.
cum pœnæ non debeant ultra
quod scriptum est, extendi.

Irregularitas hanc pœnā for-
titur, quia irregularis ad ordi-

nes

nes promoueri non potest, nec promotus in eis ministrare, & omnis irregularis est suspensus, & non econtra. & in 23. casibus contrahitur. Primò, per homicidium, ut suprà, §. 2. Secundò, per ordines susceptos in excommunicatione, ut suprà, §. 77. Tertio, per plures ordines sacros una die receptos, ut §. 69. Quarto, per reiterationem sacramentorum, ut suprà, §. 84. Quintò, per apostasiam fidei, suprà, §. 83. Sextò, per infamiam, suprà, infamia, §. 4. Septimò, per ordinationem ab episcopo excommunicato, suprà, §. 78. Octauò, recipiendo ordines ab eo, qui renuntiavit, & ut §. 79. Nonò, recipiendo ordines extra tempora, suprà, §. 82. Decimò, ministrando in ordine non habito, suprà, §. 86. Vndecimò, à suspensò, uel interdictò, ingerente se in diuinis, suprà, §. 73. Duodecimò, propter crimen, suprà, §. 72. Tertiodecimò, propter bigamiam, suprà, Bigamia, §. 4. Quartodecimò, propter matrimonium contractum ab eo, qui est in sacris, & habet uotum solenne, siue contrahat cum corrupta, siue cum uirgine. c. nuper à nobis. de biga. & ca. super eo, eo. in gl. & cap. si. eo. & ca. quot. 27. q. 1. Sil. uer. bigamia. in principio. Incurtebatur autem per solennem penitentiam, per cap. ex penitentibus. d. 50. sed hoc die locum non habet secundum Innocen. quia curia non seruat, nec publica penitentia irregu-

laritatem inducit. Quintodecimò, per celebrationem in loco interdictò. eis qui de senten. excom. libr. 6. de quo suprà, interdictum. §. 58. & in hoc solus Papa dispensat. Sextodecimò, propter corporis uitium, suprà, corpore uitatus. §. 2. Decimoseptimò, propter illegitimationem, suprà, illegitimus. §. 1. Decimooctauò, per dilationem baptismi in adultis usque ad ægitudinem, per cap. si quis. d. 57. quia uidetur non uoluntate, sed necessitate baptizari: nec ista irregularitas tollitur per baptismum, secundum glos. ibi, quia idem non operatur contrarios effectus. ca. maiores. de baptismo. Quomodo possit hic admitti, Sil. uer. irregularitas, §. 21. Decimononò, quando religiosus egreditur claustrum ad audiendum phycas scientias, si infra duos menses non reuertitur, & solus Papa dispensat. c. ult. ne cle. uel mo. suprà, excommunicatione. §. 48. Vigestimò, per recursum ad Imperatorem per episcopum, presbyterum, aut diaconum, sub pretestu iniuste excommunicationis. 21. q. ult. cap. penul. & c. si quis. 23. q. ult. & à solo Papa dispensatur, in d. cap. penul. Ampliatur etiam hæc irregularitas ad omnes, qui sunt sub ecclesiastica regula, sed non ipso iure, ut in prædictis. Vigestimoprimum, propter hæresim. cap. ueritatem. 1. q. ultio. 1. Vigestimosecundò, propter esse curiale, quia omnes curiales huiusmodi

huiusmodi, non possunt promoueri, & quid sit esse curialem, uide Sil. uer. ordo. §. 4. circa finem. Vigestimotertio, propter seruitutem. cap. legem. d. 53. & c. quicunque. d. 54.

25 Not. quod differentia est inter excommunicationem, & irregularitatem, quia cum quis absoluitur, prius debet absolui ab excommunicatione, quam à peccatis, ut suprà dictum est, Absolutio. §. 1. secus est de irregularitate, quia ea dimissa, confessor potest à peccatis absolueret, ideo ad confessores non pertinet irregularitas, quia secundum se peccatum non est, nec includit sicut excommunicatio, quia etiam merendo quis potest effici irregularis. Pertinet tamē respectu clericorum, qui si sunt irregulares, peccant administrando, & celebrando: ideo est etiam utile confessori scire quando quis efficitur irregularis, & quomodo.

27 Irregularitas tribus modis tollitur, baptismo, religionis ingressu, & dispensatione. Primò, per baptismum tollitur omnis irregularitas contracta ante illum cum peccato, secundum Pa. in c. gaudemus. de diuor. & infamie, quæ uenit ex sequela peccati, & homicidii, siue cum peccato fuerit, siue non. Facit cap. si quis uidiam. d. 50. non autem bigamie, propter defectum sacramenti. c. acutus. d. 26. & cap. deinde. nec ex defectu natalium: & hæc est communis opinio, suprà, Baptis-

mus. §. 71. licet aliqui tenuerint nullam irregularitatem per baptismum tolli.

88 Aliqua irregularitas, & non omnis, tollitur per religionis ingressum, ut not. glo. in cap. 2. de apost. ex uidelicet, quæ non prouenit ex proprio delicto, ut in c. 1. de si. presby. ita quod talis potest sine alia dispensatione promoueri ad ordines, sed non ad dignitates, siue prælationes, ut in c. si. de si. presby. Pan. uerò in d. cap. 2. dicit, quod tantum eam tollit, de qua in iure est expressum quod tollat, licet faciliorem dispensationem inducat, quod ualde rationabile uidetur in fauorem religionis.

89 Per dispensationem Papæ omnis irregularitas tollitur, cum sit de iure positiuo. 2. q. 7. c. item Daniel. & sic Inn. in c. nisi, de re. nun. tenet, & communiter omnes tenent. Vide suprà, Dispensatio. §. 7.

90 Forma consueta dispensandi super irregularitate est talis, uel similis. Ego dispenso tecum super irregularitate, uel irregularitatibus, quam, uel quas contraxisti, propter talē, & talem causam, uel si contraxisti, quando est dubium.

91 Episcopus ordinando eum, cum quo dispensare potest, ipso facto dispensat, si hoc intendit, licet uerbis non utatur. Idē dic de archiepiscopo, & prælato mittente subditos ad ordines.

92 Cum homicida casuali potest dispensare episcopus in ordi-

bus minoribus tantum, ut not. in cap. ad audientiam. de homic. in sacris autem solus Papa, & cum difficultate dispensat, in c. continebatur. de homi. Cum homicida uero uoluntario, etiam sine peccato, nunquam dispensatur in ordine, uel officio. c. miror. d. 50. nisi per Papam, & difficulter, etiam si sit occultum, ministrare in ordine suo non potest. c. si. de temp. or. Episcopus tamen cum tali, in beneficio ne egeat potest. capit. 1. de cle. pu. in ducl. in simplici scilicet beneficio secundum Host. quia in curato solus Papa dispensat. ar. in c. si. de cle. pu. in du. & ibi Pa. An Papa possit providere, ut sine pena irregularitatis, clericus per se exerceat iurisdictionem, seu iustitiam secularem, uide Ab. in cap. clericis. ne cle. uel mo.

I V D A E V S.

- 1 **I**udaizare uidelicet seruando sabbatum, uel alias Iudæorum ceremonias, est mortale: quia pertinet ad superstitionem falsi cultus diuini, ut dicit Caiet. ibi in summa. Si quis autem seruaret sabbatum, non pro ritu Iudæorum, sed alia pia ratione, ut pro reuerentia Virginis Mariæ, non peccaret mortaliter.
- 2 **C**onuersari cum Iudæis, prohibitum est in lege canonica, in multis capi. de Iudæis. & 18. q. 1. cap. nullus. & cap. omnes. quantum ad assiduam, & familiarem conuersationem, propter periculum subuersionis, & in specia-

li in decem casibus prohibitum est. Primo, habitare simul. Secundo, ad eorum conuiuia accedere. Tercio, simul balneari. Quarto, uocare eos pro infirmitate. Quinto, ab eis medicinas recipere. Sexto, nutrire eorum infantes in domibus eorum. Septimo, seruire eis, ut famuli. Octauo, esse eorum seruum. Nono, habere eos officia publica inter Christianos. Decimo, comedere azyma eorum. Et quoniam in multis apposta est pena excommunicationis, ut 1. 3. 4. 5. & ult. in d. ca. nullus. & 1. dicitur sacrilegiis. 6. & 7. committitur prælati, ut per censuram compellant. 9. quoque excommunicatio ferenda indicitur, ut in capit. constituit. 17. quæst. 4. ideo cautus debet esse confessor, ne de omnibus his æqualiter indicet.

- 3 **A**n prædicta possint fieri absque mortali, & consequenter tolerari, est satis ambiguum. Dico tamen quod illa, quæ quasi continuam conuersationem, & familiaritatem generant, ut cohabitare, & seruire eis domesticæ in quouis ministerio, uidetur mortalia, quia hæc habet periculum euerisionis annexum, & propter hoc facta est inhibito, & sic contrarietatis facit contra finem præcepti, & exponit se periculo infidelitatis, quod sine mortali esse non uidetur. Similiter tolerare eos in officiis publicis mortale uidetur, quia hoc derogat dignitati fidei Christianæ, & ob hoc

hoc est prohibitum. Item quia per hoc causaretur nimia familiaritas, & consequenter periculum subuersionis, ut supra. Idem dico per comestionem azymorum. Sic enim Christiani se quasi profanos exhiberent Iudæis diuina profitentibus, & nostra abominantibus, & sic uidentur mortaliter agere. Item quando contemptum prædicta omnia facerent, quia contemptus ubique damnabilis est, sed cessante periculo subuersionis, & iniuria fidei nostræ, & contemptu, non uideo mortale, si ex aliqua causa maxime rationabili fiant. Nunc particularius dicamus de huiusmodi prohibitis, ut clarius intelligantur.

- 4 **C**omedere cum eis ubi cibos discernunt, nunquam licet, nisi in articulo necessitatis, secundum Vgo. in d. cap. omnes. 18. q. 1. neque eorum azyma debet comedere, quia est cibis discretius, ideo prohibitus, in d. ca. omnes. & clericus contrarietatis debet deponi, & excommunicari, in d. capit. nullus. nisi in extrema necessitate, & tunc comedit non ut azyma, sed materialiter ut panis est.
- 5 **M**ercimonium facere cum eis non prohibetur, nisi forte in penam. c. post miserabilem. de usu. sed nimia familiaritas prohibetur, a qua admonitus uolens abstinere, mortaliter peccat, ut dicit Tab. ibi. §. pri. uidetur enim contemnere, & quia contemptus ubique damnabilis est, ideo mor-

tale dicitur.

6 **C**hristiani possunt seruire Iudæis extra domos eorum, secundum Hostien. sed Panor. in ca. Iudæi. eod. dicit quod nec extra domos assidue possunt seruire, cum textus non faciat mentionem de domo, & ita possit fieri familiaritas extra domum. Dic ergo quod possunt, dummodo non contrahant familiaritatem cum eis, ut colere agros eorum, & huiusmodi.

7 **C**hristianus non potest habere Iudæum seruientem sibi in domo familiariter. 18. q. 1. c. saepe. & d. cap. nullus. propter eandem rationem, alias potest habere non familiarem, ut in cap. si Iudæos. eo. ut extra domum.

Nutrix Christiana filium Iudæi in domo ipsius Iudæi nutrire non potest, secundum Pan. in cap. ad hæc. de Iudæis. neque extra, secundum eundem Pan. intellige quando etiam extra domum sequeretur familiaritas, secus quando non sequeretur, secundum D. Car. qui dicit, quod solum prohibetur in domo, per tex. d. cap. ad hæc. nec episcopus potest dispensare, quod in domo nutrit secundum Car. & Pan. in cap. ad hæc. quia hæc prohibitio facta est in fauorem fidei: nisi necessitas naturalis urgeret, quæ necessitas legi non subiacet.

Christiani non possunt uocare medicos Iudæos in suis infirmitatibus, neque medicinas ab eis recipere, in d. ca. nullus. pos-

sunt tamen, secundum glo. in d. cap. nullus. emere ab eis medicinalia, & per Christianos postea facere preparari: nisi secundum Vgo. propter necessitatē, ut quia nō est alius medicus, uel non est ita bonus, uel nō est qui ita bene praparet, &c. dummodo familiaritas quantum possibile est, uitetur.

10 Balneari in eodē balneo cum Iudeis prohibetur sub pœna excommunicationis, sicut cetera supraprescripta, ideo mortaliter peccare uidentur contrasacientes, & clerici, quibus prohibetur sub pœna depositionis, secundū quod dicit Tab. ibi, §. 4. quod uidetur durum iuxta supradicta, dic ergo, ut suprà, §. 3.

11 Si Christianus aliquid leget congregationi Iudeorū, uel Iudæo, uel pagano etiā post mortem, anathema iudicatur. 2. 4. q. 2. c. sanē. el. 2. nisi cogente extrema necessitate cuiuspiam, tunc enim ex misericordia liceret.

12 Iudei tam masculi, quam feminae, non debent procedere in publicum sine signo in habitu, quo à Christianis distinguantur, quod sit patēs. cap. in nonnullis, de Iudæ. Ideo malè faciunt domini hoc permittentes.

13 Iudei non possunt nouas erigere synagogas, quia prohibitū est, in c. consiluit, eod. tit. neque penitus destruktas reedificare, 16 secundum Pa. ibi. possunt tamen antiquas, & ruinosas refarcire, dummodo. ō perdant formam

antiquam. Alii autem infideles, neque erigere, neque antiquas refarcire possunt. Quomodo puniuntur, uide C. de Iudæis. l. hac mēura.

14 Iudei non possunt præfici alicui officio publico inter Christianos, nec promoueri ad aliquod ministeriū, uel dignitatē. c. cum sit. eo. tit. nec possunt doctorari, secundum Bart. in l. si. C. de Iudæ. nec possunt habere aliquod commercium, per quod Christianis grauamen aliquod posset ingeri, secundum Panor. in cap. ex speciali. Hoc enim Iudæis, & paganis prohibitum est, cum Christi sint hostes.

15 Iudeis prohibitū est, ne in tribus diebus ante pascha, ostia, uel fenestras aperta teneant, uel exeāt in publicum. ca. nonnullis. eod. tit. etiā ne teneant decimas prædiales ecclesiis, sed soluant. cap. terris, extrā, de deci. Nec testimonium dicant contra Christianum. capi. Iudei, de testi. quia ab omnibus actibus legitimis repelluntur. c. alieni. 2. q. 7. nisi in casu hæresis. c. contra Christianos. de hære. lib. 6. ne possint conuenire Christianum apud iudicē Iudæum, licet possint eligere arbitrum Iudæum in causa civili. C. de Iudæ. l. Iudei. Sententia tamen per Christianū debet exequi, ut ibi patet.

16 Si Iudeus emat Christianum in seruū, uel qualitercunque acquirat, statim efficitur liber, nullo pretio dato. ca. mancipia. d. 35.

d. 3. si uerō non Christianū emat ad sibi seruendum, & uelit effici Christianus, similiter efficitur liber, sine pretio dato. c. fraternitatem. d. 54. Si autem talem non Christianum, tantum causa mercimonii habet, & infra tres menses à die emptionis, secundum Host. c. fin. de Iudæ. uel à die qua petit fieri Christianus, secundum Pan. ibi. c. 1. non exposuit uenditioni, liberatur: secus si exposuit, quia non liberatur nisi datis Iudæo 12. solidis auri. Quomodo intelligantur illi solidi, uide ibi Pa. & C. de susce. præpo. & archa. l. quotienscunque.

17 Iudei non possunt usuras exigere, & exactas debent restituere. de usi. c. post miserabilem. & cogi per principes, & si non restituant, expelli, ibi in d. cap. post miserabilem. Non tentēt aliquid contra fidem Christianam, cap. si Iudæus, eodem titu. ne circumcendant quenquam non suæ nationis, & est pœna perpetui exilii. C. man. leg. unica. ne accipiant Christianas in uxores. C. de Iudæ. l. ne quis. Non fidem Christianā impugnent peruerso dogmate 19 sub pœna sanguinis, & pœna ignis feristur, si quenquam uolentem effici Christianū, aliquo furore impetūt. C. de Iudæ. l. Iudæis. Vide aliquid suprà, Infidelitas. §. 10. Bellum. §. 41.

18 Iudæos Christiani non debent cogere ad fidem, in cap. sicut. de Iudæ. nec eorum pueros inuitis parentibus baptizare, suprà ba-

pūsimus. §. 63. nō offendant eos in persona, nec in rebus, sine iudicio terreni iudicis, in d. c. sicut. Non impediāt eos in suis obseruantis, dummodo nil faciant in opprobrium nostræ fidei, cap. qui sincera. d. 45. non exigant ab eis coacta, & non consueta seruitia, in dict. cap. sicut. quod non innadant eorum cœmeteria, nec exhument corpora eorum, in d. cap. sicut. non diebus sabbatorū trahant eos ad iudiciū. l. die sabbati. C. eod. titu. Si conuertuntur ad fidem, non spoliuntur bonis iuste acquisitis, nec eorum successores. cap. Iudæi. el. 2. eod. tit. non prohibeantur conuerti ad fidem, etiā quod sint serui Christianorum. ar. duæ sunt. 19. quest. 2. remanebunt tamē adhuc serui Christianorum, quia seruitus est approbata de iure diuino, civili, & canonico. capitu. si quos. 12. quæstione secunda. sunt tamen mitius quā alii serui tractandi. ar. in capitu. tuas. de ma. & obed. Non perdunt agnationē suam, unde succedere debent attinentibus suis.

Iudæus antequam baptizetur, debet relinquere omnia acquisita per usuram, & alios illicitos modos. capit. Iudæi. de con. d. 4. licitè acquisita potest tenere, in d. cap. sicut. nec debet statim baptizari, sed aliquo tempore differri, ut experiatur eius recta uoluntas, in d. cap. Iudæi. nisi necessitas urgeat. Est enim statutum, ut per 40. dies experiatur. Vide

in d. capit. Iudæi. & per capit. ne quod abſt. de conſecr. d. 4. ubi erat ſtatutum, quod per 8. meſes expecaretur. Primo, reſtituat uſuras, ut diximus, deinde in fide inſtruatur, & illius perſeuerantia experiatur, ſe tepeſcente illo ſeruore, ad uomitū redeat.

I V D E X.

I Vdex omnis, uel eſt ordinarius, uel arbitrius, uel delegatus, uel ſubdelegatus, & omnes ad iſtos reducuntur, ex doctrina S. Tho. ſecunda ſecundæ, queſtio. 67. ar. 1. & de uerborum ſignific. cap. forus. & quilibet, cui non eſt prohibitum, poteſt eſſe iudex. ar. ca. cum apud. de ſpon. Prohibentur autem ſurdus, mutus, perpetuò furioſus, impubes, ſcæmina, ſeruus, excommunicatus, conſanguineus rei, inimicus actoris, uel alia cauſa ſuſpectus, & imperitus, ſeu illiteratus. De his Panorm. in cap. ſchiſmaticus. de reſcript. Contra tales poteſt fieri exceptio.

2 Solent iudices in his ſpecialiter peccare, uidelicet ſcienter iniuſte iudicantes, uel ex ignorantia, quam potuerunt uitare ſtudento, uel conſulendo. Secundò, quando iudicant non ſeruato iuris ordine, maxime in eſſentialibus neceſſariò (ut puta) cum ſufficientibus teſtibus, & huiusmodi: etiam quòd iuſte iudicent. Tertiò, quando uſurpant officium, iudicantes perſonam non ſibi ſubditam, uel de occultis, quæ tantum nouit

Deus, uel que non poſſunt probari. Quarto, ſi remittunt penas, non punientes maleſcia, ex amicitia, uel auaritia, uel alio malo reſpectu: unde grauius læditur reſpubli. & ipſi ſunt rei omnium malorum, quæ ſunt, propter ſuam indiſcretam pietatem. Quintò, quando diſſerunt adminiſtrare ius, præcipue petitum, quia etiam nõ petitum ſacere tenentur, & inſurgendo, reſpublicam malis hominibus purgare, & de omnibus damnis exinde parti exortis propter eorum dilationem, uel negationem iuſtiæ ſatisfacere, & in omnibus prædictis mortaliter agunt, ut dicit Caietani in ſumma, quia committunt iniuſtiã, quæ ex ſuo genere mortalis eſt, quia contra ius diuinum, humanum, & naturale eſt. Et ex hoc, quaſi infinita committunt peccata, ſecundum cauſas quas tractant. Peccant etiam ſi non ſeruunt reſta ſtatuta ciuitatum, & leges, maxime quando iurauerunt ſeruare. Dicamus nunc magis particulariter, ut eorum culpæ magis appareant.

3 Iudex non poteſt ordinariè iudicare ſine aduore. cap. legimus. de accuſ. ſed bene extraordinariè. Aliquândo euidentia facti accuſat, ut quando iudex uidet, & in inqueſtione infamia tenet locum accuſatoris. c. euidentia. de accuſat. In denuntiatione non proceditur cõtra reum, ſed pro reo ad correccionem, ideo non requir

requirit accuſatorem, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. 67. ſuprà. Inqueſtione. §. 6. 3. Denuntiatio. §. 1.

4 Iudex in cauſa civili non poteſt compellere partes ad compositionem, nec etiam princeps, ordinariè. in l. 1. ff. de no. operis. nun. niſi ſi eſſet nimis longa, & ita perplexa, quòd de facili finiri nõ poſſet. c. placuit. 90. d. Nec cum bona conſcientia. Poteſt abſolutè reducere partes ad cõpositionem, quando iura partium ſunt clara, ut quia conſeſſum eſt in cauſa, & iudex ſcit pro qua parte debet ferre ſententiam, ſecundum Ioan. And. niſi quando iura partium ſunt ignota, ſecundum Specu. ut dicit Pa. in c. fin. de tranſ. uel ex aliis circumſtantis poſſet facere, ut quãdo aduerſa pars, quæ ius non habet, eſt potens, & poſſet appellare, & ſic alteram partem pauperem multum lædere, & tunc præſumitur quòd melior eſt compoſitio, & ſic poteſt hortari ad cõpositionem, cū melior ſit, quàm litis proſecutio.

5 Iudex ex debito officii tenetur purgare prouinciã prauis hominibus. l. congruit. ff. de offic. præſ. quod ſi non facit, tenetur de negligetia. Quomodo debet inquirere delicta, uide Bal. in l. gallus. ff. de libe. & poſth.

6 Iudex ordinarius, uel delegatus eccleſiaſticus, iudicando, pro ſuo labore de iure canonico nihil poteſt petere. de ui. & ho. ele.

ca. cum ab omni. & per Pa. & Io. And. ibi. de delegato, & de ordinario. Eſt etiam glo. in c. non licet. 11. q. 3. Et ſi aliquid receperit præter comestibilia, & potabilia, quæ in paucis diebus conſumi poſſint, tenetur reſtituere, nec poteſt liberari ex remiſſiõe dantis. ar. in d. c. ſtatutum. de reſcri. li. 6. Et ſi reſtituat in fraudẽ, ut inde iterum donentur, non liberatur, ſecundum glo. in d. c. ſtatutũ. Secus eſt, quando ſine fraude facit, & ille poſt iudicium factum liberaliter donat, ſaluatur ſecundum d. gl. De iure uerò civili, ordinarius ſecularis petit ſportulas, nec aliud poteſt petere. c. offerat. 3. q. 3. quæ ſportula, id eſt, munera, quæ, uel quanta ſint, à lege non eſt definitum, ut antien. genera liter. C. de epi. & cle. Delegatus uerò etiam à principe, quando cauſa excedit centũ aureos, non habebit niſi 4. aureos, duos à principio, & duos in fine, quòd ſi non excedit, nil habebit. Auth. de Iudæis. §. ne autem labor. exceptis comestibilibus, & potabilibus, ſecundum glo. in d. ca. cum ab omni. ſi liberaliter ſunt oblata, & in paucis diebus cõſumptibilia, ſecundum glo. in d. c. ſtatutum: omnia autem alia munera iudices omnes accipere prohibentur, quantumcunq; parua. ff. de offi. præſ. l. plebiſcito. & accepta tenentur reſtituere, ſiue receperint, ut iudicem, ſiue ut cauſam expediant. capitu. exigit. de cenſibus. libro 6. ſuprà, dominus.

nus. §. ultimo.

7 Alii officiales inferiores, & nuncii, maxime quando non habent redditus deputatos, possunt recipere secundum consuetudinem. Assessor uero salariatus, si aliquid recipit, tenetur restituere. ar. in d.c. cum ab omni. supra, dominus. §. 13.

8 Si iudex secularis extra domum habet proficisci, & etiam testes, possunt petere expensas, etiam si sit ecclesiasticus delegatus. in d.c. statutum. & 4. q. 3. §. uenerunt. quia nemo cogitur militare sumptibus propriis: cum moderamine tamen tali, ne partes enormiter lædantur. ar. 10. q. 3. capitu. illud. Delegatus uero ordinarii ecclesiastici, cum proficiscitur, habebit expensas pro uictu, & iumentis equorum, & huiusmodi: nisi sit delegatus ad causam uniuersitatem, uel ad unam, & maliciose, quia tunc ordinarius providebit de proprio. ar. in c. inter cetera. de offi. or. non autem ordinarius ecclesiasticus cum proficiscitur habebit expensas, nisi cum proficiscitur pro consecratione ecclesie, ut in capitu. cum sit Romana. de simo. uel cum uisitat provinciam suam. c. cum apostolus. de cen. lib. 6. Si tamen delegatus ecclesiasticus non habet redditus, uel beneficium ecclesiasticum unde uiuat, potest petere id, quod posset iudex delegatus principis, ut dicit Pa. in d.c. cum ab omni.

9 Index ordinarius, aut delegatus,

tus, quando potest petere expensas, non tenetur computare illas, quas domi fecisset, secundum Pa. in d.ca. cum ab omni. & hæc opinio est benignior, licet gl. in eodem c. dicat quod tenetur. Hæc opinio est securior, altera uero magis uera. Consuetudo, quæ datur sportula ordinario, & delegato, sine præcesserit exactione, siue non, non excusat eos, secundum Pa. in d.c. cum ab omni. per illum text. licet Car. in d.ca. statu. in cle. de elec. dicat quod excusat quando non præcessit exactione, & quod possunt compelli ad obseruandam laudabilem consuetudinem, allegans c. ad apostolicam, de simo. Sed illud ca. loquitur in spiritualibus, ubi uidetur se obligare, quia est suus parochianus. concordat Bart. in l. cum de iur. rem uerso. ff. de usu.

10 Index ecclesiasticus ordinarius, non potest pro assessore petere salariam, quia ipse tenetur scire canones. de quibus agit coram eo, ideo si nescit, provideat de suo. Delegatus tamen cum indiget uere assessore, potest petere, cessante omni fraude, in d.ca. statutum. §. assessore, quod si fraudulenter petit, ultra mortale, tenetur restituere. Potest tamen petere pro notario, dummodo non participet in lucro. in d.c. statutum.

11 Dans aliquid iudici, ut eum corrumpat, non potest repetere illud, secundum Pa. in d.c. cum ab omni. in glo. 1. quia turpitudine ex utro

ex utroque est. Si dedit, ut iustam det sententiam, quia alias nolent dare, uel ne det iniustam, uel ut ius suum conseruet, quod licet, quia redimit uexationem suam, secundum Panor. ubi supra, potest repetere. c. nemo, de simo. quia hic non statim præsumptioni, sed ueritati. Si autem dedit, ut simpliciter iudicet, non repetere poterit, nam principalem causam amittit. ff. de cond. ob cau. l. 2.

12 Index ecclesiasticus quicunque, qui contra iustitiam in gravamen alterius partis in iudicio quicquam facit, per gratiam, uel fordes, puta per pecuniam, suspensus est per annum ab executione officii, & debet condemnari in quantum læsit partem, & si durante suspensione se ingerit dimis, sit irregularis, nec potest dispensari, nisi per Papam. cap. cum etenim. de re. iur. lib. sexto. Peccat etiam in hoc, cum contra iustitiam agat, & grauiter.

13 Habens causam iustam, & dās iudici pecuniam, ut iudicet pro se, quia aliter non uult iudicare, non peccat, quia redimit suam uexationem, secundum Panor. in d. cap. cum ab omni. Nec est simonia, quia non dat temporale, ut acquirat spirituale: quia iam ius, quod redimit, habebat. Secus esset si per sententiam de nouo acquireret. supra, §. 11. concordat Glo. in cap. uendentes. 1. q. 1.

14 Index tenetur ad restitutionem

nam parti læse, si ex eius negligentia, dolo, uel lata culpa damnum aliquod incurrat, secundum glo. in cap. quoniam contra. de proba. lib. Pa. dicit esse uerum in foro animæ, quia ex sua culpa proximum damnificat. Ad uocatus. §. 11. Secus est in delegato, qui ex obedientia iudicat sicut scit, & informatur ab assessore, dummodo faciat bona fide, non tenetur ad aliquid, etiam quod iniuste iudicaret, sed assessor tenetur. l. 2. ff. quod quisque iur. Dummodo non fuerit negligens, nec in dolo in eligendo assessorem, qui reputatur sufficiens, & bonus, & ita credidit, alias non excusaretur. Negligentia autem facit iudicem culpabilem, quando causam finire negligit, uel habere notarium, uel aduocatum quid scribatur, uel de aduocatis, ut tenetur, non provideat, non curat studere processibus occurrentibus, & pro his, quæ ad officium suum pertinent. Sed multo plus dolo facit eum culpabilem, & teneri de omni damno. C. de pœni. iudi. l. nouo iure. Si est index ecclesiasticus ordinarius, uel delegatus, & talia agat contra conscientiam, & iustitiam, est suspensus per annum ab executione officii, per c. cum etenim. de re. iur. lib. 6. ut supra. §. 12.

15 Index secularis tenetur iudici ecclesiastico prestare brachium seculare, quando eius subditus resistit de facto contra ius: secus si de

si de iure, & ille ad superiorem appellauit. Panor. in cap. 1. de offic. ord. Idem quando uexat exemptum ostendentem suam exemptionem, non tenetur iurare. Et not. secundum Feli. in c. 1. de spon. quod quando iudex ecclesiasticus potest per se exequi, non debet uocare tale auxilium, quia iura dicunt dum loquuntur de hoc auxilio, si opus fuerit, uel necesse.

16 Post latam sententiam definitiuam, iudex non potest illam mutare, nec corrigere, licet si sit de maioribus, possit eam declarare, secundum Panor. in ca. 1. de postula. in glo. non autem si sit de inferioribus, & arbiter, secundum eundem. Interlocutoriam autem bene potest corrigere, & reuocare, in cap. qualiter & quando. el. 1. de accu. Exciipiuntur inquisitores, qui sunt priuilegiati, in ca. ut commissi. de hære. lib. 6. & in gl. infra. uer. mutan. di. 5. Arbiter. §. 19. f. sententia. §. 3.

17 Iudex non condemnans partem aduersam in expensis, si fuit petitum hoc ab altera parte, tenetur de suo restituere. C. de iudi. l. sancimus. quod limitat glo. in cap. si de rescrip. Et not. quod iudex iurat iudicare secundum quod sibi uidebitur, id est, secundum bonum iudicium, optime legibus informatum, & non ut sibi placeat, secundum Pa. in ca. 1. de postu. in glo. uerbum enim, uidetur, rationis discursum importat.

18 Iudex secularis nullam iurisdictionem potest habere in clerico, uel persona exempta, neque in civilibus, neque in criminalibus. C. de epis. & cle. authen. statuimus. Unde clerici non possunt in suum iudicem consentire, nisi sit persona ecclesiastica, & de consensu episcopi sui. cap. significasti de foro competenti. Nec exemptus potest renunciare priuilegio exemptionis, ut dicit Pa. in d. cap. significasti. quia exemptio non fuit indulta in merum fauorem exempti, sed etiam in fauorem superioris, ex quo infert Pa. ibi, quod episcopus non potest absolueret exemptum ab excommunicatione, etiam quod renunciret exemptioni, & multo fortius moniales, quia fortiora priuilegia communiter habent, & cautela ualidiori defendenda sunt.

19 Si clericus conueniat laicum coram iudice seculari, & secularis reconueniat clericum, & iudex ferat sententiam in civilibus contra clericum, tenebit sententia, quia factus est suus iudex per reconuentionem, de iur. peti. cap. 1. & 2. & 3. q. 8. cap. cum agendo. Criminaliter autem non potest reconueniri. cap. negenda. 3. q. 2. intellige communiter, quia fallit, quando clericus est traditus curie seculari, & quando interuenit episcopalis autoritas. glo. autem summaria, quæ ponitur 2. q. 1. in principio.

capto. ponit duos alios modos, uel delicti in causa feudi, & quando est incorrigibilis. capitu. nec licuit. 17. d. Idem dicitur quo ad monachos si interueniat abbat. licentia. uide Pa. de iudi. lib. e. at si clerici.

20 Si clericus, qui communiter pro clerico habetur, capitur a iudice laico propter maleficia, & deprehenditur cum tonsura, & habitu clericali, debet incontinenti restitui curie ecclesiasticæ, cum cognitione cause de clericali probante aduersario, si uero ante deprehensionem se gerebat pro laico, & sic communiter habebatur, etiam quod tempore deprehensionis fuisset in habitu clericali, non est restituendus, donec de clericali fidem fecerit, interim processus iudicialis quiescet, in cap. si iudex. de sententia excommu. in sexto.

21 Inchoato processu contra aliquem, si isto interim fiat clericus, nil prodest allegare clericatum. ff. de iudi. l. si quis postea, tam in tex. quam in glo. quantum ad executionem in rebus fiendam, quod autem persona capi possit, detineri in carceribus, & decapitari, fieri non potest, cum persona clericalis sit exempta, nisi prius degradetur. Idem dicitur de omni religioso professo, qui mortuus est mundo. l. Deo nobis. C. de epi. & cle. nisi professionem in carceribus faceret, ut not. Ioannes Andr.

ibidem.

22 An delegatus Papæ delinqueret in sua delegatione possit coram ordinario loci conueniri, uide Pa. in c. si de rescrip. & Ioan. An. ibi. & Authen. in qua provincia. Cui de cri. agi oportet.

23 Laicus, laicum sub Papa in re civili conuenire non potest, Pa. in cap. licet ex suscepto. de fo. compe. nisi ex consuetudine, ca. si clericus. de fo. compe. uel in terris subiectis ecclesiæ, quo ad iurisdictionem temporalem, ut ibi. uel quando causa spectat ad iudicem ecclesiasticum de iure, cap. tua. de or. cog. uel quando uacat Imperium, & causa ad Imperatorem spectat, ut in d. ca. licet. uel propter principis negligentiam in ministranda iustitia, in d. cap. licet. uel quando impetratur a persona miserabili, uel oppressa. de fo. compe. cap. ex parte B. uel quando iudex in provincia non habens superiorem allegatur suspectus, uel non uult iustitiam facere, ut no. in authen. col. 9. ut differen. iudi. au. §. 1. & 2. uel in causa reconuentionis. 3. q. 8. cap. cuius in agendo, uel in cau. mortuorum a defunctis relictorum, authen. de eccle. fia. tit. §. si autem. col. 9. uel si iudex inuocat auxilium ecclesiæ. 23. q. 5. c. administratores, uel ratione administrationis assumptæ a laicis, ut not. in c. iudicatum. d. 80. uel si homines laici indebitè colleduntur. 12. q. 2. cap. ecclesiarum seruos. uel si non sit iudex, uel

uel superior in provincia, auth. ut different. iudi. §. si uero contigerit. col. 9. uel si nascitur ambiguitas, & magna difficultas inter iudices. cap. per uenerabilem. qui si. sint leg. uel quando agitur per uiam denunciationis euangelicæ. cap. nouit. de iudi. uel quādo causa profana est annexa cū causa principaliter spectante ad ecclesiam, cuius exemplum ponit glos. de dote. in cap. de prudentia. de do. inter uir. & uxo. Vide de prædictis Panorm. in d. cap. licet. & prædicta sunt uera de iure, sed de plenitudine potestatis, omne ius sub Papa uersari potest, quia omnium est index, seruans omnia iura humana in suo pectore, &c. Est enim uerus Christi uicarius, & omnium pastor.

24 Index debet esse peritus. cap. seiscitatus. de rescip. ut quære. re ab aliis non habeat, quicquid eum oporteat loqui. cap. ex literis. de consang. & affinit. & si sit illiteratus, habeat tamē peritiam iudicandi, & tunc potest ei causa committi. C. de iurisd. omni. in l. certi iuris. Sed index, maxime ecclesiasticus, esse non potest, nisi peritus saltem mediocriter in iure. c. cum nobis olim. de elec. Ex quo inferit Panorm. in d. c. seiscitatus. quod contra iudicē delegatū potest excipi, quod non possit esse index, quia est illiteratus, & non habet iudicandi peritiam. Cum igitur religiosus imperitis, à sede apostolica

causa committitur, potest contra eos excipi, quod iudices esse non possunt: nisi quando certa persona daretur. Quoniam & aliqui religiosi in iure periti reperiuntur.

25 Quando mandatur iudici, ut simpliciter, & purē iudicet, propter hoc non remouetur ordo iuris, sed tātum perniciofa subtilitas. Ad hoc glos. in cle. sæpe. de uerb. signific. in uerbo, simpliciter. Si uero dicatur, ut procedat sine iuris solennitate, censetur amota solennitas iuris civilis, & canonici, non autem diuini, & iurgentium, secundū Panorm. in c. de iudi. Vnde ea remouentur, quæ sunt iuris positio. Ideo infames possunt esse testes, & persone reprobatae: requiruntur tamen duo testes, citatio partis, &c.

26 Si dicatur quod iudicet sicut uult, secundum Panorm. abi. intelligitur dolus exclusus tātum: ideo ius alteri tollere non potest sine causa, nec contra ius naturale, uel contra æquitatē. Quod idem est, in cle. pastoralis. de re iudi. Si uero dicatur, iudicet secundum ueritatem, & æquitatē, secundum Panorm. in c. literas. de iur. cal. debet seruare solennitates, & rigorositates iuris positum. Melius tamē uidetur dicere do. Anton. quod non tenetur ad rigorosas, propter hoc uerbum æquitatem: per quod uidetur, quod iuris apices non teneatur sequi, non tangentes ueritatem negotii.

negotii, sed ciuilia iura seruare, relictis solennitatibus.

27 Si dicatur, iudicet, ut sibi uidebitur, iudicare debet iudicio intellectus, cui congruit hoc uerbum, uidebitur, secundum Panorm. in cap. 1. de iudi. Idem si dicatur, relinquo arbitrio, uel iudicio, uel prudētia tua. quia tunc denotatur arbitrium boni uiri, ratione regulati, sicut cum dicitur, sicut uisum fuerit. Similiter cum dicitur, ut placuerit, ut existimauerit, &c. importatur arbitrium prædictum, non nuda uoluntas. in l. fideicommissa. §. quāquam.

ff. de lega. 3. Panorm. in c. 1. de cōstit. 29 Est tex. cū gl. in c. 3. de cor. niti.

28 Si dicatur sine strepitu, & figura iudicii, tunc omitti possunt omnia, quæ nō sunt de iure gentium, uel naturali. Vide in cle. sæpe. de uerb. signific. Si dicatur summarie, intelligitur ut breuiter fiat, comprehensa tamen tota negotii substantia, & non omisso aliquo de substantialibus: ideo debet formari libellus, contestari lis, sententia diffinitua dari. Si dicatur de facto, uel postpositis simulis, & apicibus iuris, uel de plano, &c. Vide Ar. floren. 3. parti. tit. 9. c. 15. Ex dictis elice, quod si quis pactum facit cum suo factore, quod dabit salariū prout sibi uidebitur, dare tenebitur ad arbitrium boni uiri, secundum quod alii factores consueuerūt habere, & non pro sua uoluntate tantum. l. quod si nolit. ff. de edil. edict. §. quia absi-

dua. Secus esset quando addita fuissent aliqua uerba restrictiua nudam uoluntatem signantia: ut si dixit, dabo secundum quod mihi placuerit, nec plus nec minus, nec uolo quod possis aliquid allegare, &c. tunc non tenebitur nisi secūdm quod uult, quia scienti, & uolenti, non fit iniuria, nec dolus. Et prælatum quando potest dispensare in austeritatibus, ut sibi uideatur, intelligitur tamen uoluntate ratione regulata, & non nuda. Idē quando compromittitur in arbitros, ut eis uidebitur.

29 Iudex secularis potest indicare de his, quæ sunt peccata, ut de furtis, usuris, & huiusmodi. Panorm. in cap. cum sit generale. de foro compet. & coram eo potest obici de iuramento, quando non uertitur dubium de eius ualiditate, ut in ca. rex debet. 23. quæst. 5. Si uero dubitatur an prædicta sint peccata, uel ne, ad ecclesiam pertinet iudicare. qui filii sint leg. cap. per uenerabilem. & cle. unica. de usu. Nisi in crimine heresis, de quo nullo modo se debet intromittere, & nullū aliud excipitur, secundum Panorm. nisi in dubio. Quomodo autem iudex ecclesiasticus habens temporalem iurisdictionem, debet iudicem habere, supra. Irregularitatis. §. 18. Quomodo malus iudex peccat iudicando subditos, supra. Correctio. §. 10.

30 Iudex tenetur cōpellere aduersarium ad præstandum cautionem

tionem de non offendendo actorem, uel suos, quando uerissimiliter timens implorat eius officium. est text. in l. denunciamus. C. de his qui ad eccle. confu. & ibi per Cynum. & cap. de benedictio. 3. quæst. 1. & in cap. literas. in fi. de resti. spol.

- 31 Iudex non potest totaliter relaxare penas reorum, quia secundum Thom. secunda secundæ. quæstio. 6. a. 7. impeditur. Primo, ex parte accusatoris, ad quæ aliquando pertinet ius, ut reus puniatur, ut ratione iniuriæ illata, tunc non potest remittere, quia tenetur ius unicuique reddere. Secundo, ex parte reipublicæ, ad cuius bonum spectat, ut malefactores puniantur, ideo inferiores iudices non possunt penas taxatas à superiore remittere. Superior uero potest, cum uiderit expedire, & cum passus iniuriam, uel ius suum remittere, & etiam si nolit, & hoc bono communi expediat, potest princeps: nec inferior minuire potest penam taxatam in iure, quando est certa, sicut potest princeps, neque augere, sicut nec delegatus procedens ordinariò, ut not. in cap. de causis. de offic. delegat. secus si procedat ut extraordinarius. l. quid ergo. ff. de his qui not. infam. & Panormi. cap. 1. de empt. & uendition. Si uero pena non inuenitur taxata in iure, committitur iudicis arbitrio. c. fin. de transla.
- 32 Si quis accusatus sponte, &

non metu probationum confitetur, de mente utriusque iuris est, ut pena dimittatur, uel minuat, nisi animæ, uel ecclesiæ periculum immineret, secundum Hostien.

Augenda est aliquando pena ad terrorem exterorum, qui ad culpam prout inueniuntur, quia multis grassantibus, opus est exemplo. l. aut facta. ff. de pec. §. fin. Et hoc secundum Angel. eo modo quo de diminutione dictum est. Sed melius est, dicere posse fieri indistincte, secundum alios.

34 Penam dimittens in casu non sibi concessio, uel diminuens, secundum Thom. supra, tenetur communitati, uel accusatori, si ad eum pertinebat ut puniretur, si uero auxit, tenebitur reo, si tamen sine rationabili causa fecit.

35 Nullus iudex Christianus confessionem negare debet parato facere debitum suum. & penitentia, secundum Per. de palu. 4. senten. distin. 22. etiam si timeret quod auferretur, quia utilis scandalum nasci permittitur, quam ueritas derelinquatur. cap. qui scandalizauerit. de re iudi. nisi crederet hoc spe ereptionis fieri, & non ex deuotione: quod potest præsumi, quando non petiit in carcere, & post petiit sub furca, uel ante patibulum. Cum etiam relapsis concedatur penitentia, & uaticum, si petant.

36 Si iudex nouit aliquem esse in ueritate innocentem, & tamen testes

testes probat, & aduersarius inflat, debet illum condemnare, secundum Tho. secunda secundæ. quæstio. 67. ar. 2. & quæstio. 64. ar. 4. ubi dicit, quod iudex in iudicando debet sequi legitima documenta, per instrumeta, testes, & huiusmodi, magis quam id, quod ipse nouit, tanquam priuata persona. Potest tamen iuari ex priuata cognitione, ut cautius discutiat probationes, & intelligat earum defectum, quas si non potest iure reprobare, nec modum liberandi innocentem inuenit, debet eum ad superiorem mittere si habet, & possit. Si autem non uult uel non potest mittere, & pars inflat, debet ipsum condemnare, quia talis, etsi secretè sit innocens: non tamen in foro extrinseco, nec iudex illum occidit, sed testes, & iustitia, cuius ipse minister est: nec tenetur renuntiare officio si non uult. Debet tamen facere omnia quæ scit, & iudicè potest, ut saluet innocentem. Hanc uiam sequitur Cale. ibi. secunda secundæ. q. 67. a. 2. & uniuersaliter doctores, quæ determinatio ortu habuit ab Amb. super Beati immaculati. ideo tenenda tanquam uera, & iusta.

37 Carnifex occidens innocentem, quem scit iuste non condemnatum, non ualens subterfuge re sine inobedientia, non peccat per eandem rationem, quia exequitur iustum iudicium. Similiter si dubitat de sententia iniu-

sta, non peccat, quia ipse non interest discutere superioris sententiam, secundum Tho. secunda secundæ. quæstio. 64. a. 6. ad 3. Si uero sententia contineret intolerabilem errorem, quem ipse sciret, ut si quis condemnaretur ad mortem, quia coluit Deum, ut sancti martyres: tunc nullo modo potest exequi sine peccato mortali, & alii ministri eodem modo cooperantes in mortem innocentis, peccant. Magis debemus obedire Deo, qui dicit innocentem occidi non debere, quam principibus.

IVDICIVM.

Iudicium factum à iudice ex leui suspitione, de aliquo graui, secundum Thom. secunda secundæ. quæstio. 60. a. 3. est peccatum mortale: secus ex uolenta suspitione, ca. dicit Dominus. 32. quæst. 1. & hoc quantum ad exterius iudicium, ad quod iudex procedit. Temerarium est enim aliquem ex leui suspitione condemnare.

Iudicium debet fieri secundum leges scriptas, quia iudicium nihil aliud est, quam definitio eius, quod est iustum. Fit autem aliquod iustum, uel ex iure naturali, uel ex iure positiuo. Leges autem scribuntur ad utrumque iuris declarationem. Ideo iudicium secundum leges scriptas procedere debet, secundum Tho. supra. ar. 5. dummodo talis lex non deficiat à iusto naturali, uel positiuo: quia si lex scripta contineret aliquid con-

tra ius naturale, esset iniusta, nec uim obligatum haberet, nec uere diceretur lex, sed legis corruptio, ideo secundum eam non esset iudicandum.

3 Non semper iudicandum est secundum uerba legis, sed magis secundum intentionem conditoris legis, qui si adesset in aliquibus casibus, aliter definiret: & tunc recurrendum est ad equitatem rationabilem, quia ratio est anima legis. ff. de bonis dam. l. cum ratio. & ubi habemus legem & rationem, potius innitendum est rationi, quam legi, secundum Bartol. in proc. ff. §. ult. alleg. gloss. in l. adeo. Quod sentit dominus Angel, dicens, quod allegare legem, ubi habemus rationem, nihil aliud est, quam mentem confundere, in consil. 33. Non tamen semper propter equitatem debemus recedere à lege scripta, secundum Panor. in cap. si de trans. quia iudex non debet esse clementior lege, uel uideri. authen. de iudi. §. oportet. col. 6. Si tamen nec ius, nec equitas sunt scripta, seruet iudex equitatem, ut in d. cap. fin. sicut etiam in his, quæ relinquuntur in arbitrio iudicis, sequenda est equitas, ut dicit Innocen. in ca. 1. de consil. Quod si alterum tantum est scriptum, hoc seruatur: si utrumque, seruanda est equitas, si in specie est scripta. Si autem in genere est scripta, & ius in specie, seruatur ius, quia species derogat generi. Si utrumque

equaliter est scriptum, præferenda est equitas, ut communiter dicunt doct. & bene.

4 Iudicium redditur iniustum quandoque, quia iudex non est competens, (pnta) non habet auctoritatem super reum, quandoque ratione personæ agentis, ut quia est minor, uel excommunicata, & huiusmodi, quæ agere non potest, nisi in certis casibus expressis à iure: quandoque quia agitur de re, quæ sub tali iudice tractari non potest. Mulier enim personæ sunt, quæ uocari in iudicium non possunt, Tab. uer. Iudicium. §. 7. quas iudex debet scire, ne citet, & citando.

5 Si pupillus uocetur in iudicium, & nullus eum defendat, iudicium erit nullum, l. contumacia. ff. de re iudi.

6 Mulier non potest uocari in iudicium, nisi in casibus in iure expressis, cōtra eius scilicet uoluntatem, scilicet quando uult. c. mulier. de iud. lib. 6. Casus autem expressi sunt, in causa criminali. ff. de pub. iud. l. p. in ferendo testimonium in causa criminali, quando potest admittere, infra. Testis. §. 1. & quando est tutor filiorum, & non uult actorē constituere, instit. de cura. §. ult. Non autem mulieres religiose, etiam si uellent, possunt uocari personaliter in iudicium, ut in d. cap. mulieres. Et contra præmissa citentur, totum est irritum ipso iure in d. ca. mulieres. Et pro uera causa, iudex

ad

ad eas pro testimonio ire, uel mittere debet, in d. c. mulieres. & fingens casum, ut iudex uadat ad illas, est excommunicatus. supra. Excommunicatio §. 4.

7 Multis modis peruertitur iudicium, in c. quatuor. 11. q. 3. uidelicet timore, cupiditate, odio, & amore. Si iudex nocte procedat ad litis contestationem, cum lumine candelæ, uel sententia prolationem, licet non debeat facere, ut in c. consuluit. de offi. deleg. ualeat quod agit, dummodo non adsit aliud impedimentum. Multa enim prohibetur fieri, quæ facta tenent, de reg. iur. c. ad apostolicam. Et licet iudex ordinarius non possit ultima die sui officii iudicare, ut in l. cum quis. ff. de iurisd. omn. iudi. si tamen iudicat, sententia tenet. l. meminisse. de offic. proconsul. Delegatus bene potest, in d. ca. consuluit. Iudicium quoque modo debeat incipi, & finire, si libi, questione 1.

8 Temerarium iudicium dicitur, quando quis sine sufficienti certitudine iudicat de intentione, seu animo proximi, & est peccatum, quia nemo debet asserere definire in animo suo, quod nescit, præsertim in alterius præiudicium. Et si hoc modo iudicat proximum de mortali, mortaliter peccat, si de ueniali, uenialiter, quia sine sufficienti causa despiciat proximum, & in suo corde dat illi iniuriosum locum, absque rationabili causa, quod

facere non debet. No. quod aliud est iudicare de facto, aliud de persona. Si quis audiuit uerbum turpe, & iudicat hoc secundum se esse peccatum mortale, non est temerarium iudicium personæ, ideo nec mortale: si autem iudicat dicentem tale uerbum peccasse mortaliter, tunc est iudicium personæ, & temerarium, & peccatum mortale: quia non habet sufficientem rationem ad hoc iudicandum. Potuit enim proferens uerbum illud turpe, proferre uel ex leuitate, uel ex sur-reptione animi, etiam sine peccato mortali. ex Caie. ibi, in summa. Temerarium iudicium est malum, quia sic iudicis, officium sibi non competens usurpat, quia non est dignus iudicare alterum, quia est ignorans, & quia hoc prohibetur, Matth. c. 7.

IVRARE.

Iurare, est Deum in testem uocare, secundum Aug. in quodam ser. de perituro. & est actus patriæ, quo Deum honoramus, secundum Hierony. super Matthæum. quod quidam canonistæ ita definiunt. Iuramentum est affirmatio, uel negatio de aliquo licito, probabili, & honesto facto, uel fiendo, sacre rei attestatione firmata: quod sit siue ore, siue facto, uel eum tanguntur literæ, etiam sine uerbo, uel aliquid huiusmodi. Et licet quis iuret per creaturas, principaliter tamē iuratur per Deum, in quantum diuina uirtus in illis est manifesta.

M Et

Et cum iuratur per fidē, per san-
ctos, per euangelium, intelligi-
tur is, cuius ueritas cōtinetur in
fide, in euangelio, & quam san-
cti tenuerunt. Tho. secunda se-
cūda. q. 89. a. 1. & 3. sen. d. 39. a. 1.
Et dicitur iuramentum, quasi pro
iure sit introductum.

2 Iuramentū aliquando fit per
execrationem, ut dicendo, si nō
est uerum, Deus me non adiu-
uet: uel simile, uel si non est sic,
ueniat mihi, uel filiis meis tale,
uel tale malum: uel fit per sim-
plicem attestationem, ut dicen-
do per Deum sic est, &c. Et est
asseritorium iuramentū, & pro-
missorium, secundum Tho. su-
pra. c. si Christus. de iureiur.

3 Iuramentum secundum se est
iustum, licitum, & honestū, quia
introducitur ex fide, qua ho-
mines credunt Deum esse infal-
libilem. Ex fine autem introdu-
ctum est ad iustificandum ho-
mines, & finiendum controuer-
sias: ut dicitur Hebr. 6. Sed malē
utenti cedit in malum, cum non
ex necessitate, & debita cautela
quis iurat, ut pro leni causa, &
alluescit, ut periculo periurii:
uidetur enim tunc paucam re-
uerentiam Deo habere. Fuit &
alia causa permittenda, scilicet ad
uitandam idololatriam. c. con-
sidera. 22. q. 1. Est etiam merito-
rium, si cum reuerentia, & utili-
tate iuste iuretur, quā per hoc,
& sibi ipsi, & proximo subuenia-
tur, nec sine necessitate est iura-
dum, uel utilitate. c. ita ergo. 22.

q. 1. Et quando prohibetur iura-
mentum, intelligitur extra neces-
sitate rationabilem, ut in c. &
sicut Christus. de iureiura. Hec
secundum mentem Ray. a qui-
bus non discordat S. Tho.

4 Iurare per creaturas secundū
se non licet, secundum Tho. su-
pra. ar. 6. sed per eas in ordine
ad Deum, in quantum in eis di-
uina ueritas manifestatur: & sic
uocamus Deum in testimoniū
ueritatis, quæ in creatoris relu-
cet. Prohibuit autem dominus
iurare per celum, & terram, &c.
Matthæ. 5. c. ob hoc ne eis diui-
na reuerentia exhiberetur: & pro-
pter hoc punitur clericus per
creaturas iurans. 22. q. 1. c. cleri-
cum. & c. sequen.

5 Iurans per membra inhōne-
sta Dei, uel sanctorum, mortali-
ter peccat, utpote Deum blas-
phemans, & iniurians. c. si quis
per capillum. 22. q. 1. Si uero per
membra honesta ex modo iu-
randi nō peccat mortaliter: pos-
set tamen peccare ex contem-
ptu, uel irreuerentia, ut cū suum
iuramentum importaret blas-
phemiam, uel ex periurio. supra,
Blasphemia. §. 1.

6 De forma iuramenti non o-
portet esse sollicitū, quoniam
quomodocūq; quis iuret, & in-
tendat iurare, est iuramentū: &
si falsē iurat, est periurus. Sed
curandum est, quod iuramentū
comitetur ueritas, iudicium di-
cretionis, ne leuiter, & sine ne-
cessitate rationabili iuretur, &
iusti

iustitia, secundum Tho. supra. a. 3.
& Hieronymus dicit, q. si ista
defuerint, erit periurium.

7 Iurans falsē, dubiē, uel cū in-
tentione nō seruandi iuramen-
tum, uel iurans uerum, credens
tamen esse falsum, peccat mor-
taliter: quia nomen Dei uanē
assumit, iurare uero sine neces-
sitate, uel causa, si adest ueritas,
& iustitia, non semper est mor-
tale, secundum Tho. 3. sen. d. 39.
q. 1. ar. ult. q. 2. ad 3. quia non est
directē contra illud præceptū,
Non assumes nomen, &c. Pos-
set tamen esse peccatū, uel pro-
pter assuesfactionem, & pericu-
lum periurii, uel ex alia causa,
quæ posset interuenire.

8 Iurans per idola, uel falsos
Deos, uerē peccat, quantum ad
formam iuramenti, sed nō quan-
tum ad assertionem, uel promif-
sionem: & quando quis est pa-
ratus iurare per falsos Deos, ut
paganus, potest sine peccato re-
cipi eius iuramentum, secun-
dum Tho. supra, quia potest be-
ne, & malē iurare si uult, nō po-
test ad hoc induci sine peccato,
quia induceretur ad peccatum.
Possumus enim uti peccato al-
terius, non autem inducere ad
malum: sicut de eo, qui accipit
ad usuram à parato.

9 Iurans facere aliquod malū,
quod est mortale, ut furtum, uel
simile, peccat mortaliter, siue
intendat illud facere, siue non:
quæ si intendit facere, peccat mor-
taliter, si nō intendit facere, falsē

iurat, cōtra id qd̄ habet in men-
te, & sic mortaliter peccat. Secus
quando iurauit facere aliquod
ueniale, uel indifferēs secundum
se, quia nō deest ueritas de ne-
cessitate salutis, potest enim fa-
cere quod iurauit sine mortali
peccato, cū sit res uenialis. Con-
cor. Arch. flo. post R. o. sed si iu-
rauit facere tale ueniale, ut di-
cere mēdaciū officiosum, nō
tamen intendebat facere, sed
contrarium intendebat facere:
dico quod mortaliter peccauit,
quia intendebat animo periora-
re, & non potuit hoc fieri sine
contemptu. Conformiter hoc do-
ctrinæ S. Th. ij. ij. q. 89. a. 7. ad 2.

10 Promittens aliquod bonum
possibile sibi, uel quod non est
malum, sub iuramento, propter
metum, tenetur obseruare, si po-
test sine interitu propriæ salu-
tis: sed habet remedium. Primō,
ut petat absolutionē à iuramen-
to. c. si uerō. de iur. iur. Secūdo,
ut petat creditorem cōpelli ad
relaxandum, uel restituendum.
c. 1. de iur. iur. Tertio, ut denun-
ciat iudici ex correctione fra-
terna. Et si iurasset non denun-
ciare, illud iuramentum nō fuit
obligatorium. Si uerō non po-
test obseruare sine peccato mor-
tali, tenetur non obseruare il-
lud, & mortaliter peccat, quia
fuit iuramentum de re morta-
li: nisi hoc impedimentum eue-
nerit post iuramentum. Hunc ca-
sum trahat Sil. uer. iuramentū.
4. q. 7. per totum.

11 Si quis iurauit comiti suo sic, nidelicet, non dimittam te nisi cœnaueris mecum, uel aliter hu iusmodi: si postmodũ illum nolentem cœnare secum dimittit, nõ propter hoc mortaliter peccat, quia non iurauit cum animo immutabili non dimittendi eum, sed intendebat, quantum in se erat, nolebat dimittere, non autem quando ille nullo modo uoluisset remanere, nec taliter iurans efficitur propter hoc periorus, quia non facit contra intentionem implicitam, attamen talia iuramenta sunt indiscrera, nec carẽ aliquo peccato, ideo sunt relinquenda: quanuis satis sint in usu, qui tamen malus est.

12 Iurans dare aliquid, uel facere actum uirtuosum, quantumcunque minimum, si non seruat potens, mortaliter peccat, quauis res sit minima, ut dare quadrinum pauperi, quia non propter rem, sed propter iuramentum peccat, sicut qui uouit dicere Ave Maria, & nõ dicit, ita peccat, sicut qui uouit dicere psalterium, quia uterque contra uotum facit. Talis autem iurans taliter, & non seruans, ex multis potest a mortali excusari. Primò, si cum cõditione promissit, & non interuenit cõditio. Secundò, si dat aliquid maius bonum, uel utilius. Tertiò, si iurauit dare, uel facere aliquid, quod post nõ expedit. Quartò, quãdo nõ esset de bono, sed de

re ueniali, ut si ex uindicta mater iurat filiu uerberare. Quintò, quãdo hoc esset maioris boni impeditium. Sextò, si ex lapsu lingue iurauit, quasi nesciens, in huiusmodi nõ tenetur seruare, sed excusari potest.

13 Qui iurauit redire ad carcerem iniuriosum, secundũ Tab. uer. iurare. §. 10. uer. accusatio. §. 10. & secundũ Pa. c. si uerò. de iur. iur. colũ. 5. & Ioan. An. in addi. ad Spec. eo. titu. in rubr. nõ tenetur redire: habet enim remedium iuris, ut relaxetur iuramentum. Care. secunda secũda, q. 89. contrarium tenet, dicens, quod tenetur secundum conscientiam, quia uelle pati iniustum, est sanctum, & potest obseruari sine interitu, & c. ideo iuramentũ obligat. Tu dic, nisi dispensetur, suprà, uer. accusatio. §. 10. conclusum est, q. nõ tenetur, sec. Pa. uide. Qui iurauit nõ fugere de carcere, nõ potest sine peritio fugere, etiam q. sit iniuriosus, quia per eandem rationem Caie. ibi, potest obseruare, & c. nisi dispensetur, ut suprà. Qui iurauit facere aliquid in certo termino, & tũc nõ potest, tenebitur alio tẽpore quãdo poterit, nisi esset aliquid mali, ne sit fractio iuramenti. Si autẽ nõ potest seruare sine magna sui incommoditate, nõ debet propria autoritate contrauenire, sed petere relaxationem, uel a superiori, uel ab eo, cui promissit. Potest enim in tali casu relaxare,

xare,

xare, quia causa est rationalis: & ita iuramenti fractio nõ fiet.

14 Iurans facere aliquid boni ad quod nõ tenetur, ut intrare religionem, non tamẽ intendens per hoc se obligare ad seruandũ, mortaliter peccauit, quia iurauit contra ueritatẽ mentis, nõ tamẽ tenetur adimplere in conscientia, si nõ intendebat facere illud: secus si intendebat, aliter esset periorus. Semper enim iurans, & non intendens seruare, mortaliter agit.

15 Qui iurauit nõ mutuare, uel non facere aliquod bonum, ad quod non tenetur de necessitate, & tamen postea mutat, etiã extra casum necessitatis, peccauit iurando, sed non mortaliter, quia sine mortali peccato poterat illud seruare, non seruando tamen non peccat mortaliter, quia hoc iuramentũ erat maioris boni impeditium, ut suprà §. 12. dictũ est. Pa. in c. si uerò. de iur. iur.

16 Iurans alicui, quod est in bona fide, & potest præcipere iuramentum, debet iurare secundum intentionem eius cui iuratur, aliter est peccatum mortale, c. ex literis. de spon. & cap. quacunq. 12. q. 5. Si uerò ambo sunt in dolo, quia exigens iuramentum non exigit de re licita, quæ bona cõscientia possit fieri, & sic iniuste exigit, & iurans etiam in dolo est: quia ostendit uerbis iurare unũ, & iurat aliud, standum est intentioni iurantis:

quia non tenetur iurare secundum intentionem recipientis iuramentum. Si uerò iurans est in bona fide, & ille, cui præstatur iuramentum, in mala, standum est intentioni iurantis. Et sic intelligitur Innoc. in c. ueniens. de iur. iur. & Pa. in c. cum contin. gat. eo. titu. 3. notabi. & S. Th. secunda secundæ. q. 39. a. 7. ad 4. & 3. sen. d. 39. q. 1. a. 3. quol. 3. Si uerò ambo sunt in bona fide, intelligendum est secundum intentionem iurantis in foro conscientie, quia ex intentione obligationem accipit iuramentum. In foro uerò contentioso, ubi ignoratur intentio, obligatur iurans, secundũ quod uerba communiter accipi solent: ut dicit Pa. in d. c. si uerò.

17 In simplici iuramento multæ intelliguntur cõditiones, etiam si taceantur. Primò, si superiori placuerit, c. ueniens, de iur. iur. quia, ut dicit ibi Pan. iuramentum subditi non potest fieri in præiudicium superioris. Secundo, si res in eodem statu permanserit, cap. quemadmodum, eod. tit. ut si iuranti accipere sortem in famulum, & c. & infirmetur, non teneor. Tertiò, si seruetur iuranti promissum, c. peruenit, el. 2. eod. ut si iurauit Petro non me separare ab eo si uoluerit, si non amplius uult, non teneor. Quartò, si res sit honesta, & possibilibus, in d. c. quemadmodũ, uel de nouo fiat impossibilis. Quintò, si iuraueris reddere pecuniã,

M 3 intel

intelligitur si fuerit tibi numerata. l. indubitan. C. de non nu. pec. Sexto, si iuro tibi dare dotem, intelligitur si nupseris, & secuta fuerint nuptie. ff. de iure do. l. stipulationem. Septimo, si iurauis stare preceptis alicuius, intelligitur si sunt moderata: quia si preciperet immoderatum, ut expellere uxorem, &c. non tenet. c. quinta uallis. de iur. iuran. quia iuramentum non extenditur ad uerisimiliter non cogitata. d. c. quemadmodum. Oda. uo, si facultas substat. ea. querel. eod. Nono, nisi preceptum superioris interueniat, ut si iurauis dare Titio decem, & interdicat a superiore, non teneor. ar. de cen. c. significauit. Decimo, cum eadem qualitate, ut si iuro restitueri granum, intelligitur eiusdem bonitatis. l. cum quid. ff. si certum pet. Undecimo, cum bona fide, ut si iurauis negotia tua tractare, intelligitur bona fide. capit. ex literis. el. secundo. de spon. Duodecimo, salvo iure, ut si promitto quod non ero contrarius tibi, intelligitur salvo iure meo, &c. c. petitio. eod. Tertio decimo, nisi fuero absolutus ab eo, qui potest, in dicto c. quinta uallis. Quartodecimo, nisi quid turpe interuenierit, uel per alterum steterit. cap. de illis. de spon. uel nisi ex mutuo consensu absoluiamur. cap. 1. de spon. Quintodecimo, re eodem modo manente, ut si iuro obedire Petro prelato, cessante eius

praelatura non teneor, & econtra. l. q. s. c. alius. Sexto decimo, nisi in melius committitur. cap. peruenit. el. l. eo.

18 Speciales condiciones non intelliguntur in iuramento, nisi exprimantur, quamuis mente concipiantur. c. fin. 31. q. ulti. nisi ubi lex exprimit, tacitum haberi pro expresso in aliquo contractu: in promissoris iuramentis. cap. cum quid. di. 30. Aliter autem est in assertoris: argo. in d. c. fina.

19 Iuramentum, & uotum secundum canonistas currunt de pari, ut dicit Panor. in cap. si uero. eodem titu. ubi dicit, quod ecclesia facit maiorem uim in iuramento quam in uoto, quia est maius periculum deierandi, eo quod crebrius fiat iuramentum quam uotum. Tho. secunda secundum, supra, dicit uotum magis esse obligatorium: quia obligatio uoti est ex fidelitate, iuramenti uero ex reuerentia, ideo uotum ex ratione sua magis est obligatorium.

20 In iuramento assertorio non quam potest fieri dispensatio, ut quis in aliquo casu falsum iuret, quia talis dispensatio esset directe contra preceptum Dei, secundum Thom. secunda secundum, supra. in promissorio autem admittitur dispensatio, quia quod est utile, honestum, & bonum in communi, secundum particularem euentum, non erit utile, honestum, uel bonum, uel

uel non ita bonum, ideo admittitur dispensatio, secundum Tho. supra. Unde iuramentum promissorium, quo promittitur aliquid, de quo est dubium an sit licitum, uel illicitum, profectum, uel non cium, simpliciter, uel in aliquo casu potest episcopus dispensare. Si uero manifeste sit licitum, uel honestum, locum non habet dispensatio, nisi forte occurrat aliquid melius ad communem utilitatem faciendum, & hoc ad Papam uidetur pertinere, qui cura totius ecclesie habet. Etiam unusquisque potest irritare iuramenta suorum subditorum, in eius preiudicium facta, ut pater filii, & uir uxoris, &c. secus. Tho. ubi supra. Intellige de illis iuramentis, quae non possunt seruari sine preiudicio superioris: secus in aliis, quae non sunt in preiudicium superioris, quia non

21 Quando iuramentum promissorium est factum alicui peritens ad ipsius utilitatem, potest ille, cui promittitur, absolueri a tali iuramento. Iam enim satisfecisse intelligitur, quando fecit secundum quod ille uult, secundum Tho. 3. Si uero, quod est promissum alteri, concernit honorem Dei, uel aliorum utilitatem, ut si iurauis tibi, quod intrabo religionem, uel ieiunabo tali die, uel dabo eleemosynam, tunc ille cui facta est promissio, non potest absolueri, quia principaliter facta est Deo: nisi promit-

tens interposuisset aliquam conditionem, ut dicendo, si tibi uidebitur, uel aliter, tunc enim posset ille, cui promissum, absolueri.

22 Iuramentum factum ad honorem Dei principaliter, sine causa rationabili, a nullo, citra Deum, potest dispensari, argo, quod notio. And. in cap. 1. de spon. quia Papa non potest sine causa remittere obligationem Deo factam. 2. q. 4. c. si manet. ex rationabili autem causa, ut ob scandalum uitandum, uel alia, tam episcopus, quam Papa potest dispensare, ut not. Innoc. in c. debitores. eod. & etiam interpretari, secundum d. Anto. in c. quanto. eo. Si autem concernit tantum fauorem iurantium, sic possunt inuicem remittere, secundum Io. An. a. c. 1. de spon.

23 Socrates iurans soluere Titio decem aureos, quos debet ab eodem Socrates habere, non potest facere recompensatio nem, secundum Panor. in ca. ad nostram. el. 1. de iur. iur. quia iuramentum est obligatorium in forma specifica, nec sufficit illud adimplere in effectu, ut ibi per tex. patet. Barto. autem in l. amplius. ff. rem rat. hab. oppositum sentit, propter rationes ualde efficaces, ob quod dicit Panor. ibi supra. quod ante factum sequenda est prima opinio, quam sequitur Inno. & Io. And. post factum autem secunda, ut scilicet talis non censetur periurus.

M 4 Videtur

Videtur enim impediri quod non soluat, quia Titius sibi non soluit.

24 Qui iuravit non expellere locatorem, si non soluit pensionem, potest expellere, secū. Pa. in ca. tua nos. de iur. iur. hoc enim intelligitur. Idem de patre, qui iuravit non exheredare filium, intelligitur nisi peccatum in gratitudinis commiserit in eum, ff. de verbo. sig. l. quidam cum filium. §. 17.

25 Qui iuravit tenere aliquid secretum, debet intelligi de honesto, non alteri nociuo, secū. Pa. in c. ego. eod. de mente glo.

26 Actus gestus contra iuramentum, si dependet ex mera voluntate iurantis tenet, ut si iuravi non vendere librum meum, si vendo, tenet iste actus, secū. Inno. in ca. dilectus. de præben. licet vendendo sit periturus. Si vero actus iurantis non merè dependet à voluntate iurantis, sed à lege, interdicitur in favorem ipsius iurantis, & non tenet, secundum glo. in c. licet. eo. ti. lib. 6. quia actus sine iuramento ipso iure erat nullus, obstante legis prohibitione. Idem quando actus prohibetur propter utilitatem publicam, in c. intellecto. de iur. iur.

27 Qui iuravit dare alteri Cautos, quia promisit eidem dare tot saccos frumenti, si frangatur fides iurati, non tenebitur ad hoc iuramentum, quia istæ obligationes se invicem respiciunt, secundum Pa. in c. peruenit. el. 2.

de iur. iur. & in hoc sensu intelligitur illud, frangenti fidem, si des frangatur eidem. ff. pro socio. l. si convenerit. Si vero promissiones non respiciant se invicem, sed simpliciter sint factæ, secus est, ut si iurasti dare Petro equum tuum simpliciter, & ille promisit tibi non propter hoc dare unum bouem, si non dat bonum, nihilominus teneris dare equum: quia istæ promissiones non sunt conditionales, neque se invicem respiciunt, & sic intelligitur c. noli. 23. q. 1.

28 Successores iurantis, non obligantur ex illo iuramento, etiā si iurasset pro se, & suis successoribus, quia licet quis possit corporaliter heredem obligare, non tamen spiritualiter, nec tenetur filius sequi voluntatem patris in spiritualibus, ut in c. de despon. impube. ideo hæres ex iuramento defuncti nunquam fit periturus. infra, §. 34.

29 Qui iuravit non contravenire venditioni alicui, & invenit se deceptum ultra dimidium, potest petere absolutionem à iuramento, & post agere contra emptorem, & sic poterit audiri, secundum Pa. in c. cum causa.

30 Iuramentum factum contra aliud iuramentum, non obligat, in ca. sicut ex literis. de spon. & Panor. ibi. Actus autem gestus tenet, eodem ti. quo dictum est, supra, §. 25.

31 Clericus quidam iuit ad studium cum licentia sui episcopi, &

& pro studio contraxit debita, cum iuramento non recedendi, donec satisfecerit: hoc iterum mandat episcopus omnibus clericis, ut infra certā diem veniant ad eum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. Non tenetur iste clericus redire ante solutionem, secundum Pa. in c. venientes. de iur. iur. quia ex quo cum episcopi licentia fuit in studio, & pro necessitate studii contraxit debitum, videtur cōsequenter se obligasse cum licentia episcopi, quia uno concessio, conceduntur omnia, sine quibus illud effectum habere non potest. de of. dele. c. præterea, secus autem si iussit sine licentia, vel se cisset debita non pro causa studii, sed pro alia.

32 Quando quis dicit in veritate, vel per fidem meam, vel Deus sit si mentior, si non adest intentio iurandi, non sunt hæc iuramenta, quia Deus non adducitur testis explicitè, vel implicitè. Si autem esset intentio iurandi, vel per veritatem intelligeret Deum, vel fidem theologiam virtutem, esset iuramentum, Similiter dicendo per crucem, per Deum, vel intendens iurare diceret in cōscientia, vel tangeret pectus, vel scripturam, esset iuramentum, nec est necessarium exprimere verbum. Concor. Pa. in c. si Christus. eod. ti. & per omne scriptum intelligitur evangelium in iuramento, per communem consuetudinem. In

iuramentis, quæ dantur secundum formam iuris, non sophistice iurandum est.

33 Inducens aliquem ad iurandum, quem scit falsè iuraturum, vel probabiliter dubitat extra iudicium, secundum Tho. 3. sen. d. 39. ar. ult. q. 2. ad 2. mortaliter agit, secus in iudicio, quia in iudicio iuramentum non tantum exigitur propter iudicem, sed & propter alios, nec potest iudex remittere iuramentum, quod secundum ordinem iuris est exhibendum. Concor. Pa. in c. clericus. de cohabi. cle. Si tamē aliquis esset dispositus ad falsè iurandum, & ego exigerem iuramentum ab eo ex causa iurabili, non peccare mortaliter, quia non induco ad falsè iurandum, sed ad iurandum. Et quia iste actus potest bene, & malè fieri, ideo si falsè iurat, sibi imputetur, sicut accipiens ad usuram ex rationabili causa, non prave agit. Et hoc tenet Sil. iuramentum. 2. §. 9. & Ang. iuramentum. 3. §. 11. & hec Car. in cle. unica. de iur. iur. dicat quod talis unicuique homicidam, intelligitur tamen de inducete, vel disponente non paratum ad periurandum, non autem de eo, qui utitur eius iuramento in rationabili causa. Possumus enim uti ob necessitatem peccato alterius, non autem ad hoc inducere.

34 Quando aliqua universitas, vel collegium iuramento se obligavit, illis mortuis, successoribus

res tale iuramentum non seruantes, non sint periuri, secundum Tho. secunda secundae. q. 98. quia obligatio iuramenti est personalis, ideo ex parte iurantis non transgreditur personam: secus ex parte illius, cui iuratur, quia si iurasti obediētiam praelato, etiam in rasi successoribus in eodem officio. Quod tamen fallit in liberto, ut in capit. longinquitate. 12. q. 2. qui nono patrono infra annum tenetur pro fessionem facere. supra. §. 2. 8.

35 Si multitudo iurauit absolute, & in omnem euentum facere aliquid, ut seruare festum S. Bernardi, omnes tenentur de illa multitudine. Si uerò non absolute, sed sub aliqua conditione, non tenetur quis, nisi extante conditione. arg. de condi. ap. c. uerum. Unde si alii, uel maior pars non seruat, alii dicuntur absolui. Quando uerò pauci seruant, recurrendum esset ad intentionem iurantium. Quod si de intentione eorum nesciri potest, tutius est non contravenire. Si uerò non est clarum, quod sit iuramentum absolutum, uel conditionatum, tunc uel iuramentum spectat ad commodum tantum iurantium, & sic non seruante maiori, uel media parte, alii non tenentur seruare, iuxta benignam interpretationem, si hoc uergit in damnum seruantium, & in lucrum non seruantium. Cum uerò seruantes nullum damnum incurrunt, non

est tutum contravenire. Quando uerò aliorum concernit commodum, sibi inuicem remittente non possunt, nec alii non seruantibus non seruare sine licentia, si simpliciter iurauerunt: & si hoc sit dubium, dimittant incertum, & seruando certum teneant, secundum Verue. & Archi. floren. Et si ita non observatio aliquorum, talem reddit casum, quod si à principio adfuisset, non iurassent, non tenentur seruare, & hoc sit pro regula communis, secundum multos doctores, quia iuramentum interpretandum est secundum mentem iurantem, non enim ad plus obligat, quam iurans intenderit.

36 Socrates, qui iurauit seruare statuta Placentina, his sublati per communitatem, non tenetur amplius illa seruare, secundum Ioannem And. in ca. 1. de his quae sunt à ma. par. ca. Si uerò iurauit seruare ea, quae continentur in statutis, nulla facta mentione de ipsis statutis, secus est, quia etiam remoto statuto tenetur, secundum Panormit. in capit. dilecto. de praeben. Si autem sic iurauit dicendo, iuro seruare hoc, & hoc, prout continetur in statutis, tunc sublati statutis, tollitur iuramentum, quod fuit accessorium ad statuta. idem sentit Car. in cle. 1. de regu. iur. Quia materia haec difficilis est, ut Pa. testatur, ideo uide Tab. uer. iurare. §. 35.

37 Qui iurauit simpliciter seruare

re statuta suae ciuitatis, & non cogitant de edendis, tenentur tantum secundum Pa. de editis, propter periculum periurii: tamen potest dici, quod si intendebat etiam de edendis, tenetur, si uerò non intendebat, secus est. Si uerò est dubium, uidetur non teneri, quia hoc est stricti iuris, secundum Pa. tutius tamen est, quod seruet etiam de nono editis, uel superiorem adeat.

38 Si quis iurauit simpliciter seruare statuta, & in illis sunt aliqua illicita, non tenetur illa seruare, quia iuramentum de re torpi non obligat, ut supra diximus. Male tamen fecit iurando simpliciter. Multi casus particulares possent adduci, sed ex regulis, & dictis generaliter, multa possunt solui occurrerit. De hac materia, uide etiam infra, Periurium, in multis §. & praecipue §. 4. & 5.

IVS.

1 Quae contra ius sunt, non ualent, per regulam, de re. in lib. 6. nisi addatur aliquid legi, ut ualere possit. Quomodo tripliciter possit addi, Tab. ibi. §. 6.

2 Iure suo quis potest uti, etiam cum damno alterius, dum tamen non habeat animum nocendi, ut in glo. in c. cum etiam uulnerana. de elect. & c. nisi specialis. de autho. & u. pal. Secus autem cum malo animo utitur, uel sine utilitate sua, aut suorum, sed tantum cum damno proximi. Hoc enim sine peccato esse non potest, cum

sit contra charitatem proximi. Et quando aliquis sibi non prodest, & alteri nocet, non est audiendus. l. in fundo. ff. de re uendita. Quid autem sit ius naturale, gentium, diuinum, uel humanum, Tho. secunda secundae. q. 57. & dis. prima. per totum.

IVS PATRONATVS.

1 Vs patronatus secundum Pa. & Io. An. in rubrica, de inrepa. importat honorificum, onerosum, & utile ius alicui capiens in ecclesia, pro eo, quod ex diocesani consensu, per eum constructa, fundata, uel dotata est, uel per eum, à quo habuit. Et dicitur honorificum, quia ipse praesentat rectorem, & sine eius praesentatione, institutio alicuius quaecunque facta, ipso iure nulla est, per c. decernimus. 16. q. 6. nisi quando patronus fuisset negligens in praesentando, tunc elapso termino ualeat institutio. Pa. tamen sine praesentatione patroni, potest instituere, & legatus de latere, quando patronus esset ecclesiasticus, secus si esset secularis: tunc non posset legatus, secundum glo. in cle. per litteras. de praeben. Et est casus de iure pa. cum dilectus.

Patronus tenetur defendere ecclesiam, ne eius bona dilapidentur. 15. q. 7. c. filius. Unde praesentatus tenetur reddere rationem patrono, si est ecclesiasticus, de administratione. in c. c. & plātare. de priu. non tamen ualde strictè, ut not. Pa. in c. ex litteris.

3 eod. tit. sed in genere duntaxat.
Est etiam utile, quia si patronus ad inopiam ueniret, teneatur ecclesia ex redditibus ultra necessaria remanentibus, alimentare patronum pinguius ceteris pauperibus. c. nobis. in fi. de iure pa. c. quicunque. 26. q. 7.
4 Ius patronatus, primo acquiritur dando fundum pro edificatione ecclesie, in d. c. nobis. Secundo, eam edificando de episcopi licentia. c. monasterium. 16. q. 7. Non enim sine episcopi licentia ecclesia fieri potest. c. nemo. de con. d. r. uel totaliter destructam reedificando, etiam si de eadem materia repararet, de consensu episcopi, quod perinde est, ac si de nouo construeret. ca. consiluit. de iud. & primus qui edificauerat, nec fundum, aut dotem dederat, amittit ius, secundum gl. in c. quoniam. eo. ti. Debet tamen requiri an uelit reedificare ipse, quia aliis preferendus est. Tertiò, ex dotatione. c. quicunque. eo. ti. & hoc ante consecrationem, quia rei sacre nulla seruitus imponi potest. ff. de ser. l. seruitus. & l. 2. Innoc. & Host. tenent, quòd si etiam post consecrationem dotetur, acquiritur ius, quod uerius est: quia sine substantia rerum non potest ecclesia deserui, in capi. si quis obiecerit. 1. q. 3. Et si det non nomine dotis, non dicetur patronus, sed benefactor, nec habebit ius, ut in capi. quoniam. eodem tit. & hoc quando fun-

dator non potest compelli ad dotandum eam, secundum Pa. ibidem. Quòd si plures edificauerunt, uel dotauerunt, uel unus dedit fundum, altes edificauit, aliter dotauit, uel plures, omnes erunt patroni, secundum glo. d. 63. c. in summa. Limita, dummodo sufficienter dotem det uons, uel plures dent, secus si modicam, & insufficientem.

Ius patronatus transit ad heredes, etiam extraneos masculos, & feminas, qui succedunt non per capita, sed per stirpes. Pa. in capi. 1. eodem tit. clem. fina. eodem tit. & clem. si de concess. prabend. ideo filius qui repudiavit hereditatem paternam, non erit patronus, secundum Fede. consil. 3. sed ad heredes transibit, si plures sint.

6 Ius patronatus non potest diuidi, secundum Pa. in d. c. cum sit ius incorporale, possunt tamen patroni conuenire, ut unus una uice presentet, alius alia, ut in dicta clem. fina. uel unus in una ecclesia, alius in alia, quando plures ecclesias habet, in d. cap. 1. quia ista diuisio non prohibetur. Nec ius patronatus magis potest adjudicari uni ex heredibus, quam alteri, secundum Panor. in capi. querimoniam. eo. ti. & si daretur illi, qui minus habuit pro recompensatione, esset simonia. capi. preterea. eodem tit. Transit etiam cum donatione. c. consultationibus. eod. tit. cum licentia tamen episcopo

episcopi. in d. c. preterea, nisi quado donatur ecclesie, uel loco religioso. Tunc nanque sine licentia potest donari. in c. ex insinuatione. eo. ti. Potest & dari in feudum cum uniuersitate. c. cum secundum. eo. ti. Transit etiam cum uenditione uniuersalium bonorum, nec est simonia. in c. ex literis. eo. tit. nisi emeret quis principaliter propter ius patronatus, uel specialiter uenderetur, uel cum intentione posse presentare emeretur, uel carius propter hoc uenderetur, esset simonia. Pa. in c. quia clerici. eo. ti. Et si uendens dicat, uendo tibi uillam, & ius patronatus, non ualet uenditio, sicut ualet si simpliciter uedit, in cle. pastoralis. de re iudi. quia ius patronatus uendi non potest.

7 Habens multa iura in aliquo castro non suo, & uedit omnia iura, quae ibi habet, non transit per hoc ius patronatus si aliquid ibi habet, quia haec uniuersalis, omnia iura, soluitur in multas singulares, uidelicet hoc, & hoc. inter alia iura est ius patronatus, quod non potest uedi: secus quando castrum, uel hereditas alienatur, ut supra patet. Si quis tantum uenderet palatium, in quo habet capellam cum multis priuilegiis, & forte multis bonis redditibus, transit ius patronatus. ar. in l. si mercede. §. si eum fundum. ff. de ad. em. licet Innoc. & Host. in d. c. ex literis, not. contrarium: primum ta-

men est uerius. Impignorari tamen non potest, nec transire cum uniuersitate impignorata secundum ueriores opinionem, quia tunc nec creditor posset presentare, cum non possit uti re pignorat, neque debitor, qui trahitur in creditorum: & sic ecclesia detrimentum pateretur, quod esse non debet. in capitulo cum secundum. eo.

8 Patronus si est secularis, à tempore uacationis habet spatium quatuor mensium ad presentandum, si clericus sex, est tex. in c. unico. eo. tit. lib. 6. & potest laicus antequam episcopus confirmet uariare. in c. quod autem. eo. tit. si autem patronus est ecclesiasticus, non potest uariare post presentationem. c. pastoralis. eodem tit.

Patronus presentans indignum scienter, mortaliter peccat, quia infideliter agit in officio sibi commissio, & si est clericus, priuatur ea uice iure presentandi, in c. siuit. de sup. negle. prela. non autem si est laicus, ut elicitur ex ca. cum ius. de offic. or. & hoc tenent Innoc. Hostien. & Ber. in d. c. cum nos. & nemo seipsum presentare potest, sed bene filium, si tamen sit idoneus, secundum Pa. in c. consiluit. eo. tit. & unus de patronis, si plures sint, ut d. glo. in d. c. consiluit. & admittitur presentatus à maiori parte quado presentatur, quasi à collegio, secundum Pa. in c. quoniam. eo. tit. Si autem presenten

- sentatus à pluribus, etiam non à maiori parte communiter admittitur, secundum Pa. ibidem.
- 10 Quando patroni uolūt presentare aliquem, debent omnes esse simul, & uocari, siue presentent, ut collegiū, siue ut personæ singulares. & hæc opinio magis placet Pan. uide tamen ipsum in d. c. quoniam. Si duo sunt patroni, & unus presentat Titium, alius Socratem, episcopus poterit confirmare quēcumque eorum uoluerit, secundum Io. An. in c. cum autem. eo. tit. & Car. ibi. & Pa. in c. eam te. eo. tit. Debet tamen in conscientia meliorem confirmare.
- 11 Patronus non potest aliquid exigere in recognitionem iuris patronatus, nisi à principio foundationis fuisset sibi reseruatū ab episcopo, secundum Pa. in c. præterea. eo. tit. & tale ius sibi reseruatū posset patronatus uendere, titulo apud eum remanente, quod uidetur uerū, quando pinguem, & abundantem dotem dedisset, non utem si tantum necessaria pro ministris tribuisset, quia tunc nullum seruitium poterit retinere, sicut not. Pa. c. 1. de cen. nisi quando locus religiosus proprii sumptibus ecclesiā edificasse. Vide de priuilegiis. c. cum & plantae. & c. sicut. de sup. neg. praela.
- 12 Clerico non licet ecclesiā de manu laici recipere. Pa. in d. c. præterea. & taliter recipiendo mortaliter peccat, & licet

non sit ipso iure suspensus, debet tamen communionem priuari. Ex quo infer. Pa. quod si talis impetrat à Papa, non expresso quod prius habuit à laico, non ualet. supra. Beneficiū. §. 15. Irregularitas. §. 32. Facit c. postulat. de rescrip.

13 Laicus edificans capellam in ecclesia, & eam dotans, acquirit ius patronatus simul cū ecclesia, quæ ponit fundum, secundum Pa. in c. ad audientiam. de ecclesi. adi. Si autem clericus edificat de bonis ecclesiæ, non ipse, nec parentes eius erunt patroni, sed ecclesia tantum, de cuius bonis edificata est, secundum eundem. Publicatis omnibus bonis alicuius propter crimen, etiam læsæ maiestatis per secularem iudicem, si huius non priuabitur iure patronatus, quod pater illi habebat, quia hoc à Papa habet, ut not. Arch. in c. filii. 16. q. 7. Intellige quando non est in aliqua uicinitate seculari. Cum illa enim (ut diximus) ius patronatus transit.

LAICVS.

Laicus non potest esse procurator, seu œconomus, uel generalis administrator omnium bonorum ecclesiasticorum, tam spiritualium, quam temporalium, secundum Pa. in c. decernimus. de iudi. qui alleg. glo. in c. iudicatum. 99. d. sed bene potest esse œconomus ecclesiæ in temporalibus. c. in noua. 16. q. 7. con

7. consentit Gaspar de cal. & Ioan. An. in c. unico. de Syndic.
- 2 Laicus non potest esse procurator cleri ad eligendum, ut not. doct. in d. c. decernimus. & Io. And. in regula, quod alicui. de re. iur. lib. 6.
- 3 Laicus non potest esse uicarius episcopi in causis spiritualibus, quæ laico committi non possunt, ut not. in d. c. in noua. nec etiam si esset clericus coniugatus, c. unico. de cle. coniu. lib. 6. Sed si episcopus habet iurisdictionem temporalem, potest illum facere uicarium suū. in c. si ne de. uel mo. lib. 6.
- 4 Quomodo laicis sit prohibitum disputare, & prædicare de fide, supra. Disputare. §. 1. An & quando liceat laico accusare clericum, uide Sil. ibi. uer. laicus. §. ulti. Laicus si sit bonæ famæ, clericum accusare potest, secundum Barto. Brix. 2. q. 7. in principio. Non tamen prælatum suum, nisi suam prosequendo iniuriam, in c. omnibus. 4. q. 6. in crimine hæresis, simoniae, & læsæ maiestatis. 11. q. 3. c. sané.
- LARVAE.
- Vti larvis secundum se, modo debito, pro loco, & tempore, non est peccatum, cum etiam in representationibus licitis hoc fiat: esset tamen peccatum mortale, si pro aliquo sine peccati mortali fieret, ut pro homicidio, uel fornicatione patranda, uel à personis

religiosis, maxime cum depositione habitus, uel occultatione, procedendo in publicum. Secus si in eorum claustro pro recreatione fieret. Item credo clericos in hoc grauer peccare, tum ex aliorum scandalo, tum quia se exponunt peccandi periculo, tum quia hoc non decet graues personas, quales clerici esse debent, & præcipue prælati. Etiam credo bonum esse eis non uti, quia homines maxime eis utendo dissoluntur, & præcipue faminis prohibendum esset, ne uagandi eis occasio præstaretur, & consequenter in peccatum ruendi, ad quod prone ualde sunt.

LENOCINIVM.

Lenocinium, quo quis ad aliena uenerea mediat, allicit, & huiusmodi, est mortale, quia cooperatur ad aliquod mortale, & tanto grauius est, quanto ex hoc plura sequuntur peccata. Ad hoc. l. palam. ff. de ri. sup.

LEGATVM.

Legatum importat donationem quandam à testatore relinquantem, præstādam post mortem testatoris, & post aditam hæreditatem ab hærede. Instit. de le. §. 1. Hodie legatum, & fideicommissum, idem fere sunt, & quicquid iuris est in uno, est etiam in alio. ff. de leg. 1. l. 1.

Qui potest testari, potest etiam legare, & codicillari, quia hæc æquipollent. ff. de iur. codi. l. di. ui.

ui. §. codicillos. Fallit in legatis ad pias causas, ut dicitur infra. §. si. Quomodo autem legatum fieri queat, vide infra.

3 Omnibus qui possunt esse heredes, potest legari, & quod sit persona certa, aliter non ualet. l. uulgo. ff. de statu. ho. Fallit in aliquibus casibus, ut patebit infra. Fratribus etiam mendicantibus, maxime quatuor ordinum, potest legari: ex privilegiis enim eorum sunt capaces legatorum. Etiam fratribus minoribus, per cle. ex iui. de uerbo. sig. §. cupientes, dummodo non sit tanta pars hereditatis, ut presumatur fieri fraudulenter sub forma legati, pro successione hereditatis, cuius non sunt capaces, ut in d. §. cupientes. Sed cum relinquatur hospitali, uel tali collegio, cum onere dandi quotannis fratribus minoribus tot stria frumenti, uel huiusmodi, tale legatum non ualet secundum Pa. in c. in presentia. de probat. quia hoc esset habere quandam proprietatem, & tot possent habere similes annuos redditus, quod non oportet eos medicare, quod esset contra eorum regulam. Fratres uero predicatorum, ex privilegio sunt huiusmodi capaces, non autem ex eorum constitutionibus, supra, Hereditas. §. 5.

4 Legata pro annuatiariis in perpetuum, uel ad legem temporis, an medicantes possint recipere, uel in iudicio petere, no-

lo nunc discutere, quia omnes sunt privilegiati super hoc: propter quod licet non possent de iure communi, possunt ratione privilegiorum. §. Hereditas. §. 1.

Quamuis ecclesie construat donari non possit, ut in c. abate, de re iud. potest tamen legari secundum Pa. in c. nos quidem. de testa. Ratio diuersitatis est, quia donatio requirit personam, & scientiam. Unde nunquam quis sit dominus rei donatae nisi sciatur, & consentiat. l. absenti. ff. de donat. Secus in legato, l. cum pater. ff. de le. 2. §. si iud.

6 Legatum factum ecclesie S. Petri quando plures hoc nomine uocantur, non est nullum, sed dabitur ecclesie parochiali, si hoc nomine uocetur, uel pauperiori, quae sic nominatur. Pa. in c. in dicante. de testa. Quod si nulla est ecclesia quae uocetur hoc nomine, dabitur ecclesie cathedrali, secundum gl. in c. nos quidem. Et si legat ecclesie fidei, & non dicitur de loco, episcopus & executores providebunt de loco ecclesie construenda, nisi aliter constet de mente testatoris, quae consideranda est, si possibile est.

7 Si quis reliquit centum aureos infra annum dados Petro, qui ante annum moritur, secundum Pa. in d. c. nos quidem. si reliquit intuitu anime, ita quod si Petro non reliquisset, alteri tamen reliquisset, tunc heres dabit alteri, uel conuerter ad primum usum, de licentia episcopi.

Si

Si autem legauit respectu personae tantum, qua non slante non reliquisset, non tenebitur amplius heres, ut in l. pater. ff. de leg. 2. §. Tullianus. Si autem hoc uertitur in dubium, tunc favore religionis presumendum est ad piam causam reliquisse, & ad alium primum usum esse deputandum, de licentia episcopi. Facit cle. quia contingit. de reli. do. & per hanc regulam multos solues casus: ut de legato facto puellae cum nupsit, & ante hoc moritur.

2 Legat Petrus ecclesie tali decem aureos sub conditione, si ibi sepeliatur, si non sepelitur ex defectu legantis, ut quia moritur excommunicatus, uel aliter, ideo non potest sepeliri, nihilominus legatum soluetur illi ecclesie, secundum Bar. in l. miles. ff. de adu. Conditio enim effecta est impossibilis, ideo non uincit legatum. l. obtinuit. ff. de condi. & demon. Hec regula ad multa ualet, uide aliquid, supra, Heres. §. 14.

9 Si Sempronius legat Titio centum, ut redimat Platonem seruum, Titius uult redimere Platonem, sed dominus non uult uendere, habebit legatum Titius, quoniam per ipsum non stetit, quin Plato redimeretur. Idem die si Plato hoc intermedio moriatur, l. si Titio. ff. de leg. 1.

10 Sortes reliquit filiae suae nuptae omni anno pro uestimentis, ut se induat decem aureos, quae filia stetit per quatuor an-

nos quod non induit se, nec aureos ab heredibus legantis accepit: si petat modo aureos praetitorum annorum, non habebit. ar. l. quidam praedia. ff. de usufr. leg. ipsa enim fuit in culpa, quia non petiit distos aureos.

11 Si legatarius praemortuus leganti, legatum spirat, & apud heredes remanet. Si autem moritur post, sed antequam heres adeat hereditatem, legatum ad heredes legatarii transit, l. unica. C. de cadu. tollen.

12 Legatum factum episcopo, uel cuiusque habenti administrationem, uel praedicationem, praesumitur factum contemplatione ecclesiae, nisi sit factum a persona coniuncta, usque ad quartum gradum consanguinitatis, uel affinitatis, quo casu erit suum, & succedent propinqui ab intestato, & quia nos, & ca. requisisti. de testa. Vide Pa. ibi. Si uero sit factum personae ecclesiasticae, non habenti in ecclesia administrationem, in dubio praesumitur quod sit factum contemplatione personae, si tamen potest habere proprium, secundum Pa. in d. c. requisisti. Quod si non potest habere proprium, ut religiosus, praesumitur factum intuitu monasterii, uel ecclesiae. 18. q. 1. cap. unico. Unde non potest disponere de hoc, nisi sicut de ceteris ecclesiae bonis, & cedit monasterio, uel ecclesiae.

13 Legatum factum filiofamilias per similia uerba, lego filio Pe-

N tri

tri, uel expressius dicēdo, Sempronio filio Petri, secundum Pa. m. c. Raynuius. de testa. non intelligitur factū contemplatione patris, licet pater nominetur, quia nominatio patris sit causa demonstrationis, etiam si fiat mentio de patria potestate. Patria potestas nō impedit, & tūc ususfructus tantum uidetur acquiri patri. Huic concordat Barto. in l. cū aliquis. C. de iur. deli.

14 Legatum factum omnibus canoniciis alienis ecclesie, etiam cum expressione nominū, presumitur factum contemplatione ecclesie, per l. cum. ff. de reb. dub. Secus si uni nō habenti administrationem, uel praelationem, ut supra, §. r. & in d. ea. requisisti. facit L. nonnunquam. ff. ad Trebel.

15 Quando legatarius non potest uti legato nisi respectu ecclesie, intelligitur factum contemplatione ecclesie in dubio, ut si legetur clerico accessus per fundum alienius ad ecclesiam. Et ita intelligo glo. in l. nō plures. C. de fac. san. eccle. & q. not. do. d. C. eo. tit. l. r.

16 Si testator rem leget alienā, quam scit esse alterius, hæres tenetur eam emere, si potest, & dare, uel estimationem soluere, si talis res estimari potest. In sit. de leg. §. non solū. C. de leg. l. cum alienam. Si autem testator habebat tantū aliquod ius in re illa, intelligitur tantū ius quod habet relinquere. ff. de le-

ga. l. l. ferui electione. Si res erat omnino aliena, & est hæredis, pressabit. Si uerō hoc fecit ignoranter & reliquit extraneo, non ualet. Si reliquit personæ coniunctæ, cui tantundem reliquisset, si hoc sciisset, etiam hæres dabit estimationem. in d. l. cum alienam. Et hæc prædicta sunt uera, secundum ius canonicum, & in conscientia, ut communiter doc. tenent, & ut refert Pan. in c. lilius, de testa. quamuis ipse contrarium teneat, propter tex. dicentem, secundum leges seculi hæredem cogi ad soluendum rem alienam legatam, sed eius ratio non ualet, quia secundum Innoc. tex. loquitur in rebus ecclesie, alteri ecclesie legatis, in quibus legatum non tenet. Ideo in omni foro prædicta sunt tenenda uera. Quia fundantur super hanc regulā: quod uoluntas testatoris seruanda est, quando scitur, aut probabiliter per coniecturas deprehenditur.

17 Legata domo, intelligitur etiam legatus hortus ei coherēs, maxime cum est sub eodē ostio, secundum Pa. in d. c. Raynuius. nisi aliter de mente testatoris constaret. Item legata ueste uxorī, ornamenta eius pretiosa, secundum Ludo. de R. o. uidentur legata: quia sunt accessoria, nisi talia ornamenta essent prohibita mulieribus, tunc non dicerentur accessoria: licet alii oppositum teneant, dicentes: accessoria

fora pretiosiora non accedere suo principali. Legato chirographo, legatur actio, quæ sunt in eo. l. qui chirographum. ff. de lega. 3. Legato lecto, uenit eius ornamentum. ff. de leg. 3. l. libro rum. §. fin. Hæc enim accessoria esse uidentur.

18 Si testator rem legatā uendit, uel impignorauit, nec post mutauit uoluntatem, imo noluit aliter disponere, tenebitur hæres rem illā emere, uel expignorare si potest, & dare legatario, uel saltem estimationem in conscientia. Insti. de leg. §. si rem suā, sicut dictum est, quando rem alienam legauit. supra, §. 16.

19 Legatū personale, quod relinquuntur alieni, non transit ad posterum. ff. de leg. i. §. apud Iulianum. §. si quis. in glo. ibi.

20 Quod futurum est, in legato potest relinqui: quia aliquoties est in spe, ut fructus. Etiam iura, credita, seruitutes, dummodo testator non exegerit, & debitū creditori potest legari. Insti. de leg. §. ea quoque res. & §. cum autem. §. si quis debitori.

21 Legatum factum creditori a debitore, qui ei tenebatur de necessitate iuris, in dubio presumitur factum pro recompensatione, ita quod creditor non poterit habere utrumque. Secus autem si debitum erat uoluntarium, secundum cōmuniter docto. in c. officii. de testa. Est casus in l. si cum dotem. §. si pater. ff. solu. mar.

22 Qui ex importunitate facit, ut aliquis relinquat sibi, quod alteri reliquerat in testamento, uel aliter mutet testamentum, licet peccet, si ex odio, uel auaritia hoc faciat, non tamen uidetur teneri ad restitutionem, quia adhuc nulli erat ius acquisitū. Secus si dolose hoc egit, tenebitur de actione doli, secundum Cepo. in suis caute. non autem ad restitutionem, quia nulli ius erat acquisitum, ut supra.

23 Legatum, quo legatur uxori propriæ suæ dos, ualet ad hoc, ut plenior sit actio ex legato, quam ex dote. Insti. de leg. §. sed si uxori, quia legatū statim debetur, ut dicit ibi glo. Dos autem si cōstit in mobilibus, post annum. Valet etiam, quia non habebit probare dotem, si exprimat quantæ sit quantitas, alias oporteret probare. C. de sal. ca. adiec. in leg. lib. 3.

24 Legatum factum in genere non ualet, sed in specie specialissima. Quod si res legata est incerta, & habetur in patrimonio testatoris, ut bos, uel seruus, electio pertinebit ad legatariū, dum tamen non eligat optimum: si non habetur, eligit hæres. Insti. de leg. §. si generaliter. & ff. de triti. l. 3. dummodo non eligat rem nil ualentem, ut seruum, uel hominem antiquum, uel huiusmodi: quia debet dare de melioribus. C. communia delega. l. fin. §. r. & maxime si relinquat ad pias causas, ut si relin-

quat calicem ecclesie, intelligitur saltem de argento, si plane- tam, de serico. Si autem relin- quat fundum indeterminatē al- teri, uidetur derisorium, quia hæ- res dando digitum terræ libe- raretur, l. quod in rerum, ff. de le- ga. 1. §. si quis autem. Similiter si relinquit dominum in genere, uel relinquit domos aliquas, & sic electio erit legatarii, uel nō, & sic legatū erit derisorium, l. si domos, ff. de lega. 1. Legandum est ergo semper in specie, & nō in genere.

25 Si quis legauit centū aureos, quos dicit habere in tali capsa, & non inueniuntur, nisi quin- quaginta, legatarius non habebit, nisi quod repertum est: & si plures sunt legatarii, diuidunt ad ratam. Sic de uino, & oleo, quæ in tali uase reperta fuerint, dabitur quod fuerit repertum. l. si quis testamento, ff. de leg. 1. Et si legans erret in nomine, uel demonstratione alicuius, dū- modo constet de intentione, non nocet, neque uitat, institu- de lega. §. si quis in nomine. & §. hinc demonstratio. neque fal- sa causa uitat legatum, ut di- cendo, lego Titio decem, quia liberauit filium meum ē carce- re, quamuis hoc non sit uerum, Insti. eod. §. longē. Secus quan- do conditionaliter legatur, ut ibidem dicitur.

26 Legans Petro omnia mobi- lia sua, intelliguntur etiam fru- ctus omnes, qui tempore mor-

tis legantis erant à solo separa- ti, l. fructus, ff. de rei uen. nō au- tem credita, quia hæc non sunt mobilia, neque immobilia, sed in tertia specie, ff. de re iudi. l. à diuo Pio, & quia quod nobis debetur non est nostrum, ff. de au. ar. leg. 1. 2. neque ligna, uel la- pides parata pro ædificio, & hu- iusmodi intelliguntur, arg. ff. de leg. 3. l. ligni appellatio. Pro re enim immobili iam parata sunt, & disposita.

27 Si legatur Sempronio decē, si ipse uoluerit, mortuo Sēpro- nio, nihil exprimente an uolue- rit, uel ne, hæres Sempronii ni- hil habebit de legato, ff. de le. 1. l. si ita legatum sit. §. alii si uolet. 28 Si legans uni fundum, & alte- ri usufructū fundi, nisi aliter de eius mente pateat, intelligi- tur legasse unicuique ipsorum dimidium usufructū fundi, se- cundum Lud. de Ro. l. si alii, ff. de usufruct. leg. Secus est in sen- tentia iudicis, l. puto, ff. fami. er- ciscun.

29 Si quis legauit Sempronio centum, & si perdiderit hæc cen- tum, lego alia centum: propter hoc Sempronius non habebit nisi semel centum, ff. de leg. 3. l. fideicommissum. §. si quis de- cem. aliter sapienter se amissum posset conqueri.

30 Si Ioan. relinquit Petru usufructuariū talis fundi, usque quo filius dicti Io. erit 20. annorum, durabit usufructus Petri usque ad illud tempus, etiam quod in- fra

fra annum filius Io. moriatur: sed si Petrus moriatur ante 20. annum, expirat usufructus. Si uerò relinquatur usufructuarius sub incerta cognitione, uerbi gratia, donec filius meus fuerit effectus sanus, statim q. effici- tur sanus, cessat usufructus. Si autem in ipsa infirmitate moriatur, perseverat usufructus us- que ad mortem legatarii, l. am- biguitatem, C. de usufr. Simili- ter si dicatur, usquequo fuerit furiosus, si moriatur in furore, durat.

31 Si quis Ambrosio relinquat alimenta, habebit pro alimen- tis, uictum, uestitum, lectum, habitationem, & ea, sine quibus uiuere non posset, ff. de ali. & ciba. leg. 1. legatus non habebit tamen ea, quæ ad disciplinam pertinent, in d. l. legatus. supra, Alimentum. §. 1.

32 Si testator dicat, relinquo q. uxor mea sit domina omnium bonorum meorum, & usufru- ctuaria: uxor habebit gubernationem domus, & familie, ui- ctum, & uestitum. Similiter di- cendo, relinquo eam dominam, & dominatricē bonorum meo- rum, intellige q. secundum qua- litatem patrimonij honorifice habeat sua necessaria, & sit gu- bernatrix domus, & ita commu- nis usus, & sapientes interpre- tantur, ut glo. no. auth. hoc lo- cutus habet. C. si secundo nups. hoc uerò dicit, si filii sunt hæreses. Secus si extranei, per d. glo. & si

filii morentur, mater uiuens proprietaria efficeretur, ut not. Bar. per text. in l. sicut in annos. ff. qui. mo. usufr. amit. Et quā- uis maritus liberet eam à reddi- tione rationis de administratio- ne, tamen tenebitur de dolo, & lata culpa, l. creditor. §. Lucius. ff. mand. ideo aliqualem reddet rationē, licet non scrupulosam, secū. Bar. in l. si quis rationes. ff. de libe. leg. Quod si dicat lego usufructum omnium bonorum meorum uxori meæ, uel relinquo eam usufructuariā, habebit in- solidū usufructum omnium bo- norum, & poterit de illis quic- quid placuerit facere, etiā quod sint ultra quantitatem alimen- torum, ff. de usufr. l. luxori meæ. 33 Filii autē si adfunt, habebunt saltem legitimam partē in usu- fructu, ut not. Odo. in auth. nouissima. C. de inoffi. test. non autem extranei, ut in dicta lege, uxori meæ.

34 Si testator dicat, lego uxori meæ hoc uel hoc, si caste, & ho- nestē uixerit, & ipsa postmodū transeat ad secundā uota, legatū non perdet, quia nubendo, etiā caste, & honestē uiuit, c. uicena. d. 32. Secus autem si testator ali- ter senserit, uel loquēdi usus ali- ter habuerit, quia cōmunis usus loquēdi præfertur propriæ si- gnificationi, secundum Inno. in ca. olim. de uerb. sig. idem tenet Panor. in capitulo, ut clericorum, de uita & hon. de. dicens, quod deberet addi, & si in uiduitate

manferit. Aliqui tamen dicunt etiam si nubat perdit legatum, quia per hoc laeditur fama mariti, & suorum. Quidam autem dicunt standum esse communi intellectui testatoris, qui intendit, quod alteri non nubat quod quidam putant verum, quando testator esset simplex, & idiota, quia potest credere in matrimonio non esse castitatem, secus si esset doctus. Credo tamen quod prima opinio, quae est Bart. in l. mulieris ad Treb. §. cum proponeretur, sit uerior, quando ultima uoluntas testatoris ignoratur, quae pro lege seruanda est. c. ult. 13. q. 2. uide tamen Sil. legatum primo. §. f. Haec uidetur bona decisio.

35 Sempronius legauit habitationem seu usufructum cuiusdam domus uxori suae, & in eodem testamento dictam domum legat alteri, propter hoc non adimitur legatum uxoris, quo ad habitationem, secundum tex. in l. Sempronio. ff. de usufr. lega. & ibi Barto. Nam legato generali usufructus, uel habitatio, non derogatur per legatum speciale ipsius rei.

36 Cum dicit testator, relinquo tale fundum Antonio ad usufructum, uel ad gaudium, secundum Bar. Cepo. relicta est proprietas, per l. Proculus. ff. de usufr. Quidam distinguunt, ut ibi dicit Flo. Vide si placet.

37 Legatum potest fieri quibuscunque uerbis, quibus exprimi po-

test uoluntas testatoris. C. com. mu. de le. 12. & potest fieri pure, & conditionaliter per ly, si, & in diem. Quando pure fit, mortuo testatore, legatum cedit legatario, ut dicemus infra. Quando fit conditionaliter, ante conditionis aduentum, non cedit legatario, ut supra dictum est. Quando uero fit in diem, & dies est omnino incerta, tunc legatum est conditionaliter. l. dies. ff. de conditio. & demonstrati. Si uero dies est certus omni certitudine, ut cum relinquitur Titio in pascha futuro, uel est certus ad minus in se, licet sit incertus pro subiecto, ut cum relinquitur Titio aliquid quando erit 14. annorum, tunc legatum factum tali tempore, uel die, a die mortis testatoris statim cedit legatario, taliter, quod si legatarius post mortem testatoris, & ante illud diem decedat, legatum debetur eius heredibus, in l. unica. §. cum igitur. C. de cad. tol. & si legantur fructus nascituri ex tali fundo Titio, & ante fructus mortuo testatore, morietur Titius, eius heredes habebunt fructus nascituros. gl. in l. item quia. ff. de pact. nisi aliquid impediat. Item quando legatur aliquid Petro quando morietur, licet sit incertum quando morietur, est tamen certum quod morietur, ideo legatum est ad diem certum, unde legatum debetur heredibus Petri. Si autem sic diceret testator, heres dato hoc Petro cum morietur, est

est in diem incertum: quia ignoratur quis prior sit moriturus, an heres, uel legatarius, ideo si legatarius praemoriatur, legatum non transibit ad suos heredes, sed remanebit apud heredem testatoris grauatum. Vide l. haeres. in prin. ff. de condi. & demo.

38 Item not. quod ly, si, non semper facit conditionem proprie, ut quando respicit futuri temporis eventum certum omni certitudine: ut dicendo, si cras orietur sol. Bart. in l. l. ff. de cond. & demon. uel quando conditio est impossibilis. ff. de condi. insti. l. ut dicendo, si uolabit asinus: sed quando euentus est certus, sed incertus est quando sit futurus, ut est mori, sic facit conditionem, secundum Bart. supra. Item, si, aliquando ponitur pro quia: aliquando pro quamuis, uide Bart. supra. Similiter ista dictio, cum, aliquando stat copulatiue, & non facit conditionem, aliquando est conditio, ut quando apponitur uerbo praeteriti temporis, uel praesentis, & sic non facit conditionem, sed stat causatiue, pro quia, uel aduersatiue, pro quamuis, aliquando aduersatiue, pro quando uel cum apponitur uerbo futuri temporis: uide Barto. ubi supra. Haec a legistis magis tractanda sunt, quam a confessoribus.

39 Si testator dicat, relinquo Ber-
to centum, si nupserit Petro, & illa noluerit ei nubere, quia non erat dignus eius nuptiis, pro-

pter hoc non priuabitur legato, quia conditio quae perpetuam uisum inducit, remittitur, sed non quae temporalem. Idem si legans dicat, quod nubat ad arbitrium Sempronii, quod perinde est, ac si non esset haec conditio adiecta. ff. de condi. & demon. l. filie suae.

40 Legata non possunt peti nisi adita hereditate, nisi ad pias causas: sed adita hereditate transeunt ad legatarios recta uia, cum fructibus, in cap. Raynaldus, de test. & ut no. glo. in l. in legatis. C. de usufr. Fallit hoc quando res aliena legatur, l. cum alienam. C. de leg. item in legato relicto in genere, in legato alternatiue, in legato facto in diem. ff. de usufr. lega. l. Sempronius. in legato in quo aggrauatur haeres ad tendendum rem. l. uxorem. ff. de leg. 3.

41 De ordine quo capiantur legata, dicitur tex. in l. i. cui. ff. ut in pos. leg. nulum ordinem obseruamus, sed simul omnes aequaliter tenemur. infra, Restitutio. §. 2. uide aliqui supra, Haeres, §. decimosexto.

42 Legatum redditur caducum, si quod legatur in testamento, habetur pro non scripto, ut si legatarius erat mortuus, quem testator credebatur uiuere, uel quando res legata non est in rerum natura, ut quia periit, & testator credebatur esse, uel quia res legata prohibetur alienari, uel cui nulum est commercium, uel si sit

commercium, secundum Azor. cum grandi difficultate tamen est, de his non ualet legatum, nec dabitur eorum aestimatio. In sti. de lega. §. si talis res, nisi appareat q. uoluntas testatoris erat, q. aestimatio daretur, quando poterat aestimari. ff. de leg. i. l. si quis inquilinos. uide de hoc plenius Tab. legatum primo. §. 14. Secundo, dicitur caducum in casu caduco, ut quia legatarius moritur ante testatorem, uel efficitur seruus poenae, aut quia testamentum plebe inofficiosum dicitur. l. Papinianus. ff. de inoff. test. §. meminisse. uel etiam propter graues inimicitias exortas inter legantem, & legatarium, nisi redierint ad amicitiam: quia sic reintegritur legatum, sed propter leuem inimicitiam non uim pitor. ff. de his qui. ut indig. l. si inimicitiae. Tercio, q. post mortem testatoris quacumque ratione efficitur caducum, ut si legatarius spernat, uel condictio sub qua factum est deficiat. l. unica. C. de caducis tol.

43 Sempronius legauit Titio centum aureos sub conditione, ut pontem in tali loco faciat, quem prius dictus Titius fecerat, hoc legatum efficitur caducum, per l. conditionum. ff. de condi. & demon. quia non uidetur obtemperare qui facto facit. in d. l. in si. & ita haeres hoc legatum soluere non tenetur: & si heres excommunicatio contra non soluens legata, isse non ligaretur, secundum quod

not. Ludo. de Roma.

44 Legatum ad pias causas est, quando relinquitur aliquid pro anima, secū. Bar. in l. si quis Titio. ff. de le. 2. uel pro miserabilibus personis, uiduis, pupillis, peregrinis, pauperibus, & huiusmodi, auxilio proprio destitutis, secū. Pe. de petu. in tracta. de canonica portione episcopi. all. c. 1. §. 7. d. uel quando relinquitur ecclesiae, uel aliis piis locis, c. li. de test. & nomine priorum locorum ueniunt hospitalia, monasteria, & quilibet alius locus, in quo senes languidi, pauperes autuntur, & alia pietatis opera exercetur. c. de xenodochiis. & relig. do. Item quae relinquitur (secundum aliquos) ad custodiam ciuitatis, uel aliorum locorum communium. ar. in c. 2. de immu. eccl. & quod relinquitur pro refectione pontium, & marium imminente necessitate, similiter murorum, fossarum, & huiusmodi. in d. c. 1. & ca. non minus. de immu. eccl. & pro ornamentis ecclesiae, luminaribus, fabrica, libris, & aliis ad Dei cultum spectantibus, siue sint ad temporalem, siue ad perpetuum cultum. c. li. de test. & pro redimendis captiuis. l. nulli. C. de epis. & cle. Pro puellis maritandis. ar. c. fi. de feri. Pro alimentis egentium. 12. q. 2. c. aurum. Et quod generaliter relinquitur Deo, intelligitur relinqui pro anima. ff. ad le. falc. l. 1. §. ad municipium. Concludit de quod dicitur relinqui ad piam causam, quod relinquitur pro honore

honore Dei, uel sanctorum, uel pro salute anime, quomodo cumque relinquitur, quia pium est, quod fit propter diuinum cultum. Secus quando heret pro honore mundano, uel fama perpetua, quia non est pium, licet presumantur omnia supradicta esse ad causas pias, quando de opposito non constat.

45 Qui legat pauperibus pro male ablans, uel ecclesiae, dicitur relinquere ad causam piam, secū. lo. An. in addi. ad Spec. tit. de instru. edi. quia potius consideratur cui relinquitur, quam causa quare relinquitur. l. illud. C. de sac. san. eccl. unde qui relinquit diuiti, etiam q. relinquit amore Dei, non presumitur relinquere ad piam causam: ut ibi glo. dicit, Censetur enim non esse pia causa, cum non egeat.

46 Legans aureos, non expressa persona cui legat, nec causa propter quam legat, intelligitur relinquere ad piam causam, secundum lo. And. ubi supra. ut etiam not. Alberi. in l. ad instructionem. C. de sacro sanc. eccl. licet forte non sit, sed pro gloria humana.

47 Relinquens consanguineo pauperi, non expressa causa, non intelligitur relinquere ad piam causam. l. 1. C. de sac. san. eccl. & facit quod not. Bar. ibi.

48 Eodem privilegio gaudent relicta ad pias causas, & relicta ecclesiae, secū. Pa. in c. relatum. el. 1. de testa. quia ecclesia privile-

giatur propter animam, & Dei contemplationem. Facit quod not. lo. And. ca. 1. de restit. in integ. libro sexto.

49 De legatis ad pias causas, sec. Pa. in c. Raynaldus. de test. non potest detrahi Falcidia, uel Trebellianica, ut communiter tenetur, licet quo ad Trebellianicam quidam teneant contrarium, prima tamen opinio magis pietati consonat, ideo uidetur sequenda, licet lo. And. Alberi. & multi alii dicant posse detrahi.

50 Legata facta quacumque sine institutione heredis, quando quis uult mori intestatus, ualent, sec. Pa. in c. indicante. de testa. secus quando noluit mori intestatus. in fi. de leg. §. ante heredis. In dubio autem uidetur noluisse mori intestatus, ut probat tex. d. c. indicante.

Ex defectu testamenti non uitantur legata ad pias causas, secundum Pa. in d. c. indicante. secundum unam opinionem, ut no. in l. 1. C. de sac. san. eccl. ubi tenet Bar. q. cum quis relinquit sua dispositioni Titii, respectu piae causae, ualet, quamuis non ualeat testamentum: quando heres ponitur in uoluntate alterius. Aduerte secundum Bar. de saxo fer. in suamironica, quod si testator noluit testamentum suum ualere iure directo testamenti, & non aliter, si testamentum est nullum, quia haereditatem incapacem instituit, haeres ad quem ueniunt bona, non tenetur in conscientia

si autem uoluit quod ualeret, & si non iure testamenti, saltem iure codicillorum, & omni alio modo quo posset, tenetur implere legata defuncti: & sic est presumendum, nisi quando testator prouidit, uel substituendo alium, uel ordinando quid faciendum. Item secundum Pa. an c. 1. de suc. ab intest. quamuis uoluntas testatoris non fuerit perfecta, quia in publicam formam non sunt redacta, licet summi testamentum scripsisset manu propria, casu adueniente aliquo, uel facere cepit, sed complere non potuit: legata tenent, quia consensus fuit perfectus ratione uoluntatis, licet non ratione operis. Item tenet Bart. in l. c. quis. C. de iur. & fac. igno. q. si testamentum est nullum, uel quia deficit uoluntas defuncti, uel ex preteritione heredis, ignorando q. eum habeat, legata non ualent: nisi sint talia, q. etiam si filium se habere sciussset, nihilominus fecisset. arg. in c. si. 17. q. 4. Sed quando est irritum ex preteritione, uel ex heredatione nominis, debentur omnia legata, in authent. ex causa. C. de lib. prateri. Quando uero est nullum, quia testes insufficientes, uel solennitas aliqua iuris civilis deficit, si constat de uoluntate defuncti, uel per duos testes probari potest, obligatur heres ad illam implendam naturaliter iure gentium. Sufficit in conscientia defuncti nouisse uoluntatem,

52 Quamuis heres renunciet hereditati, uel nolit eam adire, nihilominus debentur legata ad pias causas, secundum Pa. in c. relatum. el. 1. de test. quia legata ad pias causas non subiciuntur tot solennitatibus. Sufficit enim quod de testatoris constet uoluntate, ut dictum est.

53 Legatum factum ecclesie construenda, uel monasterio, debetur cum fructibus intermedii temporis, secundum Pa. in c. nos. quidem. de test. quia text. d. c. dicit, quod debent solui sine diminutione, quia quando dies appositus est in fauorem legatarii, debetur legatum cum fructibus, ut supra est dictum. & l. si ista reliquit. §. pegaseus. ff. de leg. 1. sic in hoc casu dies ponitur in fauorem ecclesie, cui si fuisset constructa, simpliciter legasset, & non in diem.

54 Legatum factum ad certum usum, si potest de iure, & de facto impleri, non potest conuerti in alium usum. c. nos. de testa. & Pe. de peru. ubi supra. Et si per legatarium non impletur tale legatum, reuertitur ad heredem. c. cum dilecti. de don. nisi in legatis ad pias causas: uel interueniat dispensatio eius, qui potest. Quod si ille usus potest de iure impleri, sed non de facto, ut propter bella, uel quia deest pecunia, uel aliter tunc potest fieri commutatio auctoritate superioris, etiam si in testamento sit clausula, q. non possit in alium usum conuerti.

ueri: quia testatoris uoluntas debet interpretari secundum ius commune, ut res magis ualeat, quam pereat. c. abbate. de uerb. sig. Si autem possit impleri de facto, & non de iure, & tunc, aut hoc est ad aliquod illicitum, uel inhonestum finem, & sic legatum est inutile: ut si legauit mille ad faciendum duella, quae prohibentur. c. monomachia. 2. q. 3. & tunc non fiet commutatio. arg. in his que not. in glo. in l. ff. de condi. insti. Vel fieri non potest, non quia inhonestum sit, sed utrum quia ius prohibet, & tunc fiet conuersio in alium usum licitum, & honestum. Et sic intellige d. c. nos. in uerbo, non potest impleri, scilicet de iure. Illud enim tantum possumus, quod de iure possumus.

55 Commutare huiusmodi legatum quando non adest causa, & potest de iure, & facto impleri, ad solum Papam spectat. c. quia contingit. de relig. domi. in cle. sed existente causa, potest etiam episcopus diocesanus, nisi testator aliter prouidisset quid faciendum esset de legato, usu non impleto, secundum Bart. in l. liberto. ff. de an. le. & hac est ueritas, licet quidam aliter dicant. Facit quod no. d. Ant. in c. uerum. de condi. ap. & Bart. in l. ff. de opo. pub. Et quando sit talis commutatio ex causa rationabili, uel quia non potest impleri de iure, uel facto, requiritur consensus heredis gratiati, & ec-

clesie, cui sit legatum, secundum Pet. de peru. supra. Et ita loquitur lex. legatum. ff. de usufruct. leg. Et pariformiter dic quandoque ex causa legitima commutatio fieri debet.

56 Si dubitatur an causa sit legitima, uel heres, & ecclesia non consentiant, aut consentiente ecclesia cui legatur, contradicat heres, secundum Pet. de peru. supra. episcopus nihilominus poterit commutare solus. C. de nup. l. 1. quia fauebit ecclesie legatarie. Iste casus est in l. legatum ciuitati. ff. de usufruct. leg. Fallit hoc in legato pro monasterio construendo, quod sine consensu heredis non potest commutari: nisi fuerit negligens heres, quia tunc sine eius consensu, episcopus poterit elapso termino, de quo in d. c. nos. quidem.

57 Tam index secularis, quam ecclesiasticus, potest compellere, ut legata soluatur, & ad pias causas, secundum Pa. in d. c. nos. quando sunt facta non certae personae, uel si certae personae, est tamen talis, quae non potest petere in iudicio, ut sunt fratres minores. Secus si non ad pias causas sit legatum, & ad certam personam factum, quia tunc solum ad instantiam partis compellet, et non parte non instante.

58 Quando testator prouidit de executore in legato ad pias causas, episcopus non potest se intromittere, secundum Panor. in c. li

c. si heredes. de testa. nisi propter negligentiam executionis, eo modo, quo supra dictum est, uer. Executor. §. 9. 10. 11. In casu autem quo non prouiderit, tunc in legatis pro redemptione captiuorum, & pro alimoniis pauperum, prouidebit episcopus. l. nulli. C. de epi. & cle. in aliis autem heres. in d. c. si heredes. Nisi sit negligens, ut supra, Executor. §. 11. Faciunt ad hoc c. tua. & d. ca. nos quidem. de testamen.

19 Legatum factum pro constructione hospitalis pauperum, in quo ponatur rector ad arbitrium certi prelati, secundum Cap. ab. in cle. contingit. de relig. do. ut refert Ant. in d. c. nos quidem. potest heres de licentia episcopi commutare in edificationem monasterii religiosorum, etiam contradicere illo prelati: quia qui melius facit, non aliud, sed idem facit. c. peruenit. el. 2. de iure iur. Vide aliquid circa hanc materiam, uer. executor, uer. heredes. uer. testamentum. Et hoc consulit Io. An. quod consilium tenet in materia favorabili tantum, & non odiosa, & presertim animarum, in qua sit plena interpretatio. c. cum dilecti. de dona.

LEGATVS.

2 Legatus est, cui provincia regenda committitur. c. 1. & c. legatos. de of. leg. in c. & est ordinarius in provincia sibi taxata. eo. tit. c. 2. Nec se esse legatum aliterenti creditur, nisi per scriptum probauerit, & de apo-

stolico mandato fidem fecerit. 63. d. c. lectis. & secundum Pa. in c. sicut nobis. de senten. excom. Si cardinalis dicat, quod Papa commisit sibi aliquid, tendens in praeiudicium alterius, tunc uocis oraculo, non creditur, nisi aliter probet, & si nult probare se perdidisse litteras sue legationis, non auditur. c. cum in iure. de of. dele. Alias si est honestus, & notus, potest ei credi. c. nobilissimus. 97. d.

Legatorum alii sunt nati, quia ex sua dignitate hoc habent, ut archiepiscopus catuarie. de off. le. c. 1. Alii sunt de latere, ut qui de curia Papae mittuntur, & hodie sunt tantum cardinales, secundum Pa. in c. 1. eo. tit. Alii sunt ex commissione, ut in c. nolentes. eo. tit. quibus a Papa aliquid committitur in aliqua provincia.

Legati qui dicuntur nati, non habent iurisdictionem contra exceptos. in d. c. 1. non possunt absolueri pro iniectione manus uiolenta in clericum in sua provincia, nec in aliena, nec subditum, nec extraneum, secundum Pa. in c. p. de of. le. Et intellige de iniectione, a qua episcopus non potest absolueri, secundum eundem Pa. ibi. quia sunt perpetui: nisi quando quis specialiter haberet a Papa.

4 Legati ex commissione, qui dicuntur legati ratione personarum, a tali iniectione possunt absolueri subditos existentes in provincia, & extraneos in sua pro-

provincia delinquentes, & existentes, suos uero subditos extra provinciam suam non possunt absolueri, secundum unam opinionem, sed secundum Ge. in c. 1. eo. tit. lib. 6. possunt. Quidam glossant de licentia iudicis illius loci, quod posset habere ueritatem, quando requireret publicam, & contentiosam iurisdictionem. Suos etiam subditos, & in sua provincia, qui extra provinciam iniecerunt manus, secundum meliorem opinionem potest absolueri: licet quidam dicant quod non, ut Hostie, extraneos uero aliunde uenientes, tales legati non possunt absolueri. Et haec ueriora magis uidentur.

5 Legati de latere possunt omnia praedicta secundum communiter doct. in d. c. pen. & etiam in enormi, secundum Arc. in c. 1. de of. leg. in 6. nisi in praesentia Papae: & quando ante regressum sunt reuocati, secundum Pa. in d. c. pen. quid autem possint, uide in c. legatos. de of. le. & gl. in c. quod translationes. de of. leg. & in multis aliis c. ibi, in 6. sed attendenda sunt eorum litterae, nam de iure non sit extensio ad alias excommunicationes Papales.

6 Legatus non potest delegati processum impedire, nec eius sententiam irritare. in c. studi. si. eo. tit. nec absolueri excommunicatos a Papa, uel eius delegato. in d. c. studi. potest tamen excommunicatum a se,

in sua provincia, absolueri extra suam provinciam existens, secundum Inno. in foro poenitentiae, si non est reuocatus, non autem in foro contentioso, nisi reuertatur in provinciam. Not. quod egrediendo animo non reuertendi, expirat eius legatio, ideo etiam sic reuertendo non posset, secus si animo reuertendi egressus fuerat, si reuertatur, potest.

7 Legatos impediens, uel nuncios apostolicos, ne exercent sua officia, ipso facto sunt excommunicati, & terrae, & regna, & loca eorum sunt interdicta tantum, quando coram domino in contumacia persistunt. c. super gētes. de officio leg. di. 6. supra, excommunicatio. 71.

Legatus quantumcunque plenam legationem obtineat, ex hoc non habet potestatem conferendi beneficia, nisi ei specialiter sit concessum: uel nisi sit cardinalis. c. officii. eo. tit. lib. 6. & si ecclesia habet patronum laicum, non potest per legatum conferri nisi ei, quae praesentat patronus, etiam si patronus sit clericus, & habeat ius patronatus ratione sui patrimonii. c. cum dilectus. de iur. pa. Secus quando ratio ecclesiae esset patronus. Facit c. dilectus. de of. le. & gl. ibi. quia potest quod maius, scilicet ipsas ecclesias, conferre non requisito episcopo. in d. c. dilectus.

9 Reservationes quorumcunque beneficiorum a quocunque legato factae auctoritate suae

sue legationis, uel ab executoribus per eum deputatis, & decreta, & denunciaciones, & processus, finita legatione, uigore carent. c. præsenti. eo. tit. lib. 6. Potest confirmare legatus de latere electio episcoporum, archiepiscoporum, & exemptorum de iure communi. c. si abbatem. de elect. lib. 6. nisi in cōtrarium sint eorum privilegia. Secus in aliis legatis. Non tamen potest, etiam quod sit cardinalis, se introrittere de his, quæ specialiter referantur Papæ, nisi ei in iure concedantur, uel ex mādato, aut consuetudine habeat. c. nisi. de off. leg. Etsent tamē semper uidēda eorum commissio- nes, quas à Papa habent specialiter.

10 Quomodo eorum constitutiones, & iurisditio daret, uide in c. nemini. eo. tit. & c. fin. & 10. An. in c. si. de off. archie. & quomodo finitur legatio. c. de causis. de off. deleg. & in d. c. legatos. c. notuit. eo. tit. Quomodo delegatus possit delegare, & non 8. Delegatus. §. 1. 6. 7. Legatio secundum 101. An. finitur quatuor modis, scilicet tempore, reuocatione, egressionē, & morte. Tab. uer. legatus. §. ulti.

LEGITIMVS.

1 Legitimi filii dicuntur, secundum Ray. qui ex legitimo, uel reputato legitimo matrimonio nati sunt, etiā si alter cōiugum contraxit cū aliquo, quē nesciebat habere uxore, & hoc

facit in facie ecclesiæ: talis ex eis natus reputatur legitimus: secus si clandestinē contraxissent, uel si scientes ambo impedimentum, publice contraxerūt. de clāde. de sp. c. cum inhibito: supra. uer. filius. §. 2. consentit S. Tho. & Pe. de pal.

Legitimi efficiuntur filii per sequens matrimonium, supra. uer. filius. §. 11. per specialem indulgentiam Papæ, qui quādo simpliciter legitimat, sic legitimus quo ad dignitates, & alia, secundum Hosti. & Pe. de pa. Facit c. per uenerabile. eo. tit. Per episcopum etiā quo ad posse recipere ordines minores, & habere beneficiū ubicunque sine cura, & quo ad successionem honorum, & actus legitimus seculares in terris ecclesiæ temporali- ter subiectis; & in aliis etiam, quantū ad ea, per quæ alteri nō fieret præiudicium. In terris autem Papæ non subiectis temporaliter, non ualet legitimatio eius, quo ad successionē ab intestato, per Papam, uel episcopum facta, secundum Inno. c. 6. & Ber. in d. c. per uenerabilem. quia alteri sit præiudicium: nisi ex magna causa, secundum Pa. in d. c. per uenerabilem. qui fil. sint leg. Per leges etiā seculares, quæ legitimatur multis modis: ut si efficiatur curialis imperatoris, patre offerente, uel si pater offerat curiæ ciuitatis. Si pater decedens in testamento nominet legitimum heredē. Tho. 4. sent. d. 41.

d. 41. a. 1. quol. 1. ad 3. uide Tab. uer. legitimus. §. 1. & Sil. ibidē. quæst. prima. quoniam alii modi sunt per quos legitimantur.

3 Per imperatorem etiam quis potest legitimari. No. quod imperator nō potest legitimare sicut Papa, incipiendo a radice matrimonii de iure. per c. tuam. de ordi. cog. nec per rescriptum in spiritualibus. In temporalibus potest in terris sibi mediato, uel immediate subiectis, & aliis reges. Sed domini, qui recognoscunt imperatorem in dominū, de iure nō possunt legitimare, quia legitimatio, & famæ restitutio, & similia referuari uidentur principi solo. Secus quando non recognoscunt superiorem, quia tunc possunt principes legitimare. In terris autem ecclesiæ non possunt.

4 Legitimatio, uel emancipatio filii, nō potest fieri quo ad certum actum, & nō quo ad alios, secundum communionem opinionem, quæ sequitur Bal. quātum ad legitimatiōnem. in l. se- nium. C. qui test. fac. post. quia libertas est indivisibilis. l. 1. §. 1. C. de lat. lib. tol. Secus quādo proceditur per uiam dispensationis. Ideo Cepol. in suis cautelis docet cautelam patribus habentibus filios legitimos, & spurios, quos uellet legitimos fieri, sed nō succedere pariter cum legitimis, quod procedat per uiam dispensationis, ut certo modo possint succedere, & hæc disp-

ratio non est propriè legitimatio, & hoc potest facere qui potest legitimare.

Ad uerā legitimatiōnem quatuor requiruntur, secundum Pa. in d. c. per uenerabilem. uidelicet expressio qualitatis legitimatiōis, expressio si fratres habet legitimos, uel naturales, aliter non ualet consensus patris, & filii legitimandi, quod uocetur agnati, si pater mortuus est, ut assentiant, nisi quando princeps ex certa scientia uellet legitimare, ipsis non uocatis, tunc uocandi non essent.

6 Potest etiā princeps restituere in integrum ex certa sciētia, cum præiudicio alterius, ut nō. in l. si. C. sententiā pāsis. Quod si pater ante mortē ordinasset, quod filii legitimaretur, nō esset opus uocare agnatos, imō ipsis iunctis possunt legitimari, & succedere ipsis agnatis ab intestato morientibus sic legitimati filii.

7 Legitimatus simpliciter, & quo ad omnia, non intelligitur legitimatus ad ea, quæ sunt in præiudicium tertii, nisi hoc specialiter exprimatur, quia cōcessiones aliis præiudiciales sunt restringēda. de off. dele. c. super eo. Hoc tenet Ant. de bu. est tamen legitimatus quo ad dignitates, secundum Hosti. quod uerius est.

8 Legitimati à comite Palatino, & ab habētibz auctoritatē ab imperatore, uel Papa legiti-

mandi. nō possunt succedere in
præiudiciū agnatorū, nisi au-
thoritas esset data simpliciter,
quod possēt legitimare in præ-
iudiciū aliorū, sicut pōt Papa, &
Imperator, & sic Pan. in d. c. per
venerabilē. credit, quod possēt
succedere si sic legitimarentur.
Vide aliquid suprà, ver. filius. §.
13. 15. 16. Legitimus à Papa ad
dignitates, secūdu Gof. in sum.
& Hostien. non est legitimatus
ad episcopatum, & maiores di-
gnitates, sed ad inferiores. De
legitima portio de hereditatis, si
ue sit pars debita iure naturæ, si
ue que Trebellianica appellat,
siue Falcidia, vide Sil. in ver. le-
gitima portio. & C. de inoff. tes-
ta. autē, nouissima. & ad l. fal.
& ad trebel. per totum. Ad forū
animæ parum pertinet hoc.

L E P R A.

- 1 Leprosus cōputatur, ideo le-
prosi quod ad cohabitationē se-
cundum iura separantur. c. 1. de
coni. leproso, ne unus alterum
infectiat.
- 2 Leprosus superueniens soluit spō-
salia de futuro, ad inſtātiā sa-
ni. c. literas. de spon. & idem de
qualibet alia enormi superue-
niēte infirmitate, quia in gene-
rali obligatione de contrahen-
do, intelligitur, nisi aliquid tur-
pe superueniat, ut in c. quēad-
modū. de iur. iur. ideo possunt
solui hæ promissiones. Superue-
niens lepra nō soluit matrimo-
nium contractum. c. literas. eod.,

ut. & c. 1. neque impedit cōtra-
hendū, dūmodo leprosus in-
ueniat uolentem contrahere. c.
2. eo. titu.

Leprosus absoluit coniugem sa-
num à redditione debiti, & co-
habitationē imminētē periculo
probabili infectionis, non tamē
absoluit à debito seruitiū in ne-
cessariis, quia nō est sic pericu-
losum, sicut debiti redditio. & si
huius leprosum, cum sano parē-
te remanere debent, ne infecti-
tur, secundum omnes. Vide su-
prā, ver. Debitum cōiugale. §. 3.

Leprosi in cōi uiuentes, non
tenentur soluere decimas de
hortis, uel nutritiis animalū
suorum, secundum gl. c. 2. de eccl.
edific. De aliis autē quæ non ex-
cipiuntur ibi, tenentur: secus autē
quando non uiuūt in commu-
ni, quia tenentur ut ceteri.

Possunt etiam habere eccle-
siam, & presbyterem, quādo tot
sunt communiter, quod eam cū
cimiterio possint construere,
dūmodo non fiat iniuria in in-
re parochiali aliis ueteribus ec-
clesiis. in d. c. 2. Quotus lepro-
forum numerus requiritur, ui-
de Abb. in c. cum dicat. de eccl.
edific.

Sacerdos factus leprosus, nō
potest in ecclesia fungi officio
prælationis, quando est ex hoc
scandalum, & abominatio po-
puli: tamen quousque uixerit,
necessaria sunt ei ministranda,
secundum facultates ecclesiæ. de
cle. agro. c. tua. Celebrare autē
non

nō prohibetur in secreto, quan-
do sine scandalo potest fieri. su-
prā, ver. corpore uitiatu. §. 2. &
3. Rectoribus uerō ecclesiarum
similibus, dandus est coadiutor,
qui animarū curam habeat, cui
congruē ab ecclesia de faculta-
tibus prouideatur, in c. de recto-
ribus. de cle. agro.

L E X.

- 1 Ex iniusta mortale pecca-
tum est, nec meretur lex, uel
statutum appellari, sed corru-
ptio legis. Conſurgit autem le-
gis malignitas, uel ex materia
mala, ut cum mandatur fieri ma-
lum aliquod, præcipuē mortale,
ut adorare idolum, & huiusmo-
di, uel ex forma, ut quando est
contra iustitiam distributiuam,
aggrauans inæqualiter subdi-
tos, uel ex statuente, qui non ha-
bet auctoritatem talia statuen-
di, uel super tales, ut quia sunt
exempti, uel tale opus, siue quia
nō ordinatur ad commune bo-
num, sed ad suum propriū. Th.
prima secundæ. q. 90. a. ult. Caic.
in sum. in uer. lex. & tūc nō obli-
gat ad sui obseruantiam subdi-
tos: contra enim rationem est,
& cōsequenter contra Deum.
- 2 Præcepta iudicialia, & cere-
monialia legis antiquæ Moysi,
non amplius obligant, quia per
aduentum Christi euacuata sunt,
moralia autem semper obligāt,
secundum Tho. primā secundæ.
q. 104. a. 3. quia sunt secundum
rectæ rationis dictamen.

3 Leges humanæ si sint iustæ,

obligant in foro conscientiæ,
secundum Tho. primā secundæ.
q. 96. a. 4. Si autem sint iniustæ,
non obligant in cōscientia, nisi
ratione scandalī: quando scilicet
non obseruando, quis expo-
neret se periculo magno sui, uel
aliorum. Si autem tales leges
essent contra uirtutem, uel di-
uinum cultum, nullo modo es-
sent seruandæ: etiam propter
scandalum, quia tale scandalum
esset scandalum phariseorum.
Nec semper mortaliter peccat
transgrediens legem, sed sicut
dictum est suprà, uer. constitu-
tio. §. 7. Tho. suprà. a. 4. & secun-
da secundæ. q. 86. a. 9.

4 Quoniam lex ad mortale obli-
gat ratio de præcepti, multis mo-
dis cognoscitur, quod sit præce-
ptum. Primo, quando est de ma-
teria necessaria ad salutem, ut
sunt præcepta legis diuinæ. Se-
cundo, quando constat de men-
te præcipientis, intendentis ob-
ligare ad mortale. Facit qd' no.
glo. c. 3. & c. per uenerabilē. qui
fil. sint le. & ibi per Pa. Tertio,
quando uerbis utitur præcepti-
uis, ut dicendo, præcipio, iubeo,
& huiusmodi. c. quod præcipi-
tur. 14. q. 1. uel utitur uerbis im-
peratiui modi, & si materia est
multum ponderosa, obligat ad
mortale, quia est præceptum, si
nō sit ponderosa, est cōsiliū.
c. paratus. 23. q. 1. Quod autem
sit mortale, quando materia est
ponderosa, est tex. in cle. exiui.
de uer. ag. §. itē, quia præterea.

Quarto, quando utitur verbis inhibitoriis, ut dicendo prohibemus, inhibemus, interdicimus, & huiusmodi: & sic inducit mortale, secundum Pa. in c. nam concupiscentiam. de consi. vel utitur verbis cōmonibus, dicendo statuo, ordino, & huiusmodi & sic nō obligat ad mortale culpam, secundum eundem Pa. in d. c. nā concupiscentiā. Quinto, quando utitur verbo, debet, quia ex suo proprio significato importat necessitatem, ut d. glo. in cle. attendentes. de stat. & ideo inducit mortale, intellige quando materia est necessaria, aliā est de congruo. c. 1. de desp. impu. Sexto, si mādatur sub pœna excommunicationis, obligat ad mortale, quia nullus nisi propter mortale excoīcatur, c. nullus. 11. q. 3. Hic tamen adverte, q. Caic. in summa, in uer. præceptum, facit differentiam inter pœnā excoīcationis cōminatā, & latē sententiā, & dicit q. transgrediens præceptū factū sub pœna excoīcationis latē, peccat mortaliter, nō autē si dicatur sub pœna excoīcationis simpliciter, sed post monitiōē, contrā faciens peccat mortaliter, & tūc potest excoīcari. Vide infra, uer. præceptum. §. 6. uel loquitur per hæc uerba in uirtute sanctę obediētię, uel spiritūs sancti, uel sub pœna maledictiōis eternę, uel sub indignatiōe omnipotētis Dei, & similibus, & inducit mortale, c. unico. de stat. reg. in 6. Septi-

mo, quando cōsuetudo habet ut per talia uerba quis obligetur ad mortale. ar. in c. dilectus, de consue. & d. cle. exiui. Octauo, quando mandatur sub pœna suspensionis, depositiōis, uel interdicti, sec. Ar. d. 1. parte. tit. 4. uel sub pœna mortis, uel mutilationis, aut grauioris pœne, quia ista nō inferuntur, nisi pro eo, quod est multū iustitię laxiū. Credo etiam q. eodem modo sit, quando mandatur sub pœna carceris, uel alicuius alterius, in quo importetur grauis infamia, quia si propter notabile damnum corporis mortale peccatū incurritur, ut dictum est, multo magis propter periculum infamię grauis. Vide Sil. uer. præceptum. §. ult. & infra, uer. præceptum. §. ult. 7. & 8. Notamen distinctiōnem Cai. uer. præceptū, de præcepto, in communi, anto nomaīcē dicto, nō enim uidetur quare de his, quæ à Sil. dicuntur.

Non omnes casus permisi secundum leges imperiales, sunt liciti secundum conscientiam, c. lege. d. 10. ut occidere adulterum, tenere concubinam, & alii casus multi, quos causa breuitatis non pono. Vide Tab. uer. lex. §. 19.

Cōstitutione promulgata affirmatiue, uidentur concessa omnia, quæ in illa continentur, & ex eis sequentia, nisi inueniantur prohibita, secundum Host. ut si concessum est matrimoniu, ergo omnibus, & semper, nisi ubi

ubi prohibetur, ut clericis, &c. Si uero promulgata sit negatiue, omnia etiam sequentia negantur, nisi reperiantur cōcessa.

Leges civiles, sequuntur canonū dispositionem, secundum Pa. in c. clerici. de iudi. Ideo licet aliter ius civile disponat, quam canonicū, in materia ad ecclesiam pertinente, debemus sequi ius canonicum, secundum hoc, secus in materia indifferenti, quia data contrarietate contra canonem, & legē, canon seruatur in foro suo, iuxta glo. in regula. possessor. de reg. iur.

Facientes leges iniquas, & consentientes, mortaliter peccant. Itaxo. Vt qui cōdunt leges iniquas. Vt facientes leges contra libertatē ecclesię, & quod usurā soluantur, & non teneantur ad restitutionem de damnis inde secutis, & sunt excoīcanti, supra, Excoīcacio 79, & ultra, tenentur de damnis.

Non omnis actus factus contra legem est ipso iure nullus, ut quando causa prohibitionis non est perpetua, c. de matri. contrac. contra inter. eccl. Et dicitur non perpetua, sed temporalis, quando est ad certū tempus restricta, ut traductio spōse, quia nō omni tempore possunt traduci, &c. Secūdo, quando prohibitio legis facta est in fauorē alicuius, quia potius est exhortatio illius, in cuius fauorē facta est, ut si statuto caueatur, ne mulier possit contrahere sine

presentia duorum agnatorū, si facit contractum sine presentia eorū, teneat nisi statuti expresse annulet actum factum, facit. I. si quis in conscribendo. C. de pac. & c. ad apostolicā. de reg. & ibi Pa. Tertio, quando lex dat certam formā super eo quod alicui conuenit sua potestate, sicut si episcopo, qui absoluere potest ex sua iurisdictione ab excoīcacione, quam sibi conditor canonis non reseruauit, lex mandet, quod non absoluat nisi faciat sic, uel sic, tenet absolutio, etiā quod cōtrarium faciat. Secus quando lex dat talem potestatem ei, qui aliā eam nō habebat, cum tali forma, quia forma nō seruata, nihil facit, ex Car. in cle. 1. de iur. pa. & conecor. gl. ibi, & Pau. Quarto, quando lex punit contrafacientes, tenet actus, si expresse nō annulet contra factum: secus quando non punit, sed solum prohibet, quia tunc actus non tenet, hoc ponit Car. in cle. 1. de rescri. & sic patet declaratio illius regulę iuris, scilicet, Quæ contra ius sunt, debent pro infectis haberi. Vide plēniū. Sil. uerbo, Lex. §. 18.

Lex indulgens aliquid, quod potest tendere in alterius præiudiciū, intelligitur saluo iure partis. Pa. in c. 1. de iud. Quomodo consuetudo uim legis habet, & quid requiratur ad hoc quod tollat legem, supra, Consuetudo. §. 1. In fraude legis nihil est agendum, ff. de legi. l. contra

legem, quia eum quid prohibetur una via, intelligitur & alia via prohiberi. *6. de reg. iur. c. cū quid.* Propterea in legis fraudem facta, non tenere dicitur, ex *no. Bar. in l. amplius. ff. de rat. ha. & de rat. Secus si quid fieret in fraudem hominis, etiā principit. Vide Pa. in c. dilectus. el. 1. de praben. Facit tex. in l. si liber tus. ff. de iur. patr. Legē condere potest generalē Papa in omnibus spiritualibus, & ecclesiasticis. *c. si. de consi. Legatus etiam in provincia sibi commissa. c. si. de offi. leg. Concilium provinciale. c. quid dicitur. 16. d. & episcopalis synodus. 13. d. c. 1. Episcopus in sua diocesi. c. si quis. de maio. & obe. Capitulum etiā accessissent. de consi. Vniuersitas magistrorum, & clericorum. c. ex literis. de consi. In temporalibus imperator. *C. de leg. 1. 2. Praefectus praetorio, & quibus imperator hoc mandat, populus Romanus, Senatus Romanus, leges generales cōdere possunt. Omnis ciuitas, uel populus, potest sibi legem statuere. Hæc omnia Insi. de iur. natu. §. 1. & 2. & omnium hic dictorum rationes ponit Tho. prima secunde. q. 90. & 1. sen. d. 44. in litera. Ordinare enim aliquid ad bonum commune, multitudinis est, uel uices eius gerentis.***

11 Ad hoc quod lex obliget, multa requiruntur. Primo, quod sit iusta, quia si esset iniusta, non obligaret, ut supra patet. Secundo,

quod sit promulgata, & solenniter edita, secundum Pa. de postu. pra. l. c. 1. Tercio, quod sit elapsum tempus post quod incipit obligare, uidelicet duorum mensium, quo ad constitutionem generalem, secundum communiter doc. Sic est roboratum iure canonico. in c. nonerit. de sentē. excom. Inferiorum autem lex, ut episcopi, capituli, & c. ligat in continentia facta promulgatione, secundum Host. nisi absentes, & ignorantes, quibus tempus limitabitur arbitrio iudicis. *c. fin. qui matri. ac. pos. nisi ponatur in constitutione tempus determinatum quo liget. Vide Pa. in ca. cognoscentes. de consi. quia bene distinguit. Nonquam tamen ligat ignorantes, quia est absurdum, in d. c. cognoscentes. & in c. animarum. lib. 6. de consi. supra. Constitutio. §. 4. Quarto, quod sit per inferiores suscepta, & approbata. *ca. in istis. d. 4. §. leges.* quia si mores utentium possunt legem firmatam abrogare, possunt etiam facere ne firmetur, & uim obligatiuam habeat. Si uero maior pars accipit, & incipit seruare, minor pars tenetur acceptare: & si ab uno populo accipitur, ab alio autem non, non obligat non recipientem. Et dicit *glos. in c. quia circa. de consan. & affini. quod tolerantia, & dissimulatio principis in actu de iure prohibito, inducit dispensationem. quod d. Anto. intelligit, quando constitutio Pa-**

pa

pa à principio non recipitur, Papa sciente, & tolerante, quo casu tolerantia excusat à peccato, non autem si à principio recepta fuit à maiori parte, secundum quod limitat Pa. Ad hoc est *c. leges. d. 4.*

12 Non omnia quae sunt in decretis, sunt modo seruanda, nam multa sunt abrogata per consuetudinem contrariam: multa sunt correctā in constitutionibus posterioribus, multa interuēti etiā Gratianus ex suo sensu, quae non tenentur, sed reprobantur. Similiter sunt falsae & non tenendae aliquae *gl. decretorum. Itē quantum ad ecclesiasticas doctrinas aliquae sunt reprobatae tanquam falsae, & haereticæ. 14. q. 3. c. pen. & d. 1. c. sancta Romana. de sum. tri. & si. cat. c. dānamus. Quaedā reprobantur tanquam apocryphae, in d. c. sancta Romana. Quaedā sunt approbatae, in d. c. sancta Romana. quae omnia praedicta non adduco. Qui uult ea in singulari uidere, legat. *Sil. uer. lex. questione 13. usque ad 14. parū enim ad confessores spectant.**

13 Lex tollitur. Primo, consuetudine contraria. *supra. Consuetudo. §. 2. Secundo, per non usum, ut colligitur ex Pa. c. Ioannes. de elec. conu. Si non usus habet in se actum tacitum contra iuris dispositionem, inducit consuetudinem derogantem legi. Tercio, per constitutionē posteriorem contrariam, licet non faciat mentionē de priore, secundum*

Pa. in c. cū accessissent. & c. 1. de cognat. spir. nisi habeat clausulā derogatoriā ad secundam, quo casu, opus esset facere mentionem de prima, in c. nonnulli. de resc. Quidā dicūt quod non oportet facere talē mentionem de prima, quia princeps praesumitur omnia scire, & uelle renouare primā. Et Ar. flo. dicit simpliciter, quod posterior constitutio tollit priore, etiā si de ea non fiat mentio, nisi prior sit re scriptū. c. extertū. de refer. uel priuilegium, ut not. *gl. in c. quomā. d. 128. uel nisi sit consuetudo, quia non tollitur per sequentē, nisi fiat mentio de ea. c. licet. de consi. lib. 6. Multae sunt constitutiones imperatorum, quae cum sint iniuste, obligare in conscientia non possunt, de quibus Sil. uer. lex. q. 10. §. 1.*

LIBELLVS.

Libellus famosus, quo quis schedulam scribit continenter crimen, uel infamiam, aut iniuriā alicuius, & proicit, uel appēdit in publicū, ut quis infametur, ex se peccatum mortale est, quia contra bonum notabile proximi uidelicet famā: nisi forte ex imperfectōe actus. Et pertinet ad detractionē, si est occultū nomen scribentis: ad cōtumeliā uerō, si sit manifestum. Per legē autem, contra tales statuta, est magna poena. c. si quis famosus. §. q. 1. & sed in canones, talis debet flagellari, & excommunicari. §. q. 1. c. qui in alterius. In foro poenitentiali tenetur talis

O 3 ad

ad restitutionem fama. *supra*,
Detrahitio. §. 4. Restitutio. §. 41.

LITERAE.

Literas alterius signatas a pe-
trite sine licentia mittentis,
uel eius, ad quem mittuntur, uel
sine autoritate publica, uel ra-
tificatione, peccatum mortale
est ex genere suo, ad inistam
curiositatem pertinet: maxime
quando fit animo iniuriandi, uel
infamandi, uel damificandi pro-
ximum in rebus, aut in fama no-
tabiliter. Potest etiam esse ueniale,
quando non adest mala intentio,
nec est periculum de damno no-
tabili corporali, uel spiritali.
Si autem ex causa rationabili ape-
riatur, ut propter produtiones,
uel ut faciat prelati, & superio-
res erga subditos, & patres erga
filios & filias, & mariti erga uxo-
res, non peccant, quia iure suo
utuntur, nisi forte mala intentio-
ne hoc facerent. *supra*, Palsarius.
§. 4. Sed si ad cauendum malum
fiat, peccatum non est.

Literae si sunt generales, ut cu-
dictur, presentium latori adhi-
beas fidem, secus. *Pa. in c. fraterni-
tati. de cle. non refi. no. dero-
gant scribenti, nec lator per hoc
potest aliquid intentare in pre-
iudicium scribentis, quia potius
sunt literae commedatitiae. Si ue-
ro aliquid adderetur, (ut puta)
detur quod petit sub piculo meo,
uel fide mea, & huiusmodi, secus
esset, uel nisi dolose dederit illi
literas, quia tunc tenetur. *ar. l. q.
uenditio. ff. de dolo. Quando**

uerò literae sunt magis specia-
les, ut cum dicitur, tali qui de
mea mea est informatus, fidem
adhibeatis plenam: tunc tenetur
scribens, & ille, cui scribitur, aget
contra eum: non tamen debet
ei credere in aliquo, quod ei ap-
proprietur. Facit *l. si uero remu-
nerandi. ff. man. de hoc uide. Pa.
in d. c. fraternitati. & Barro. an l.
Lucius. ff. de fideiuf.*

LITIGIVM.

Litigium quo quis se omni-
bus opponit uerbo, uel mo-
tu, quibus se molestum facit, in-
tendens proximum confundere,
uel contemptibilem, aut despe-
ctum reddere, mortale est, con-
tra charitatem proximi, alias ue-
niale, contra uirtutem affabili-
tatis. *ex Caie. in summa ibi. Pro-
prie autem in uerbis litigium
consistit.*

Litigare in iudicio, secundum
Tho. 1. Cor. 6. quatuor modis
peccatum est. Primo, ex irratio-
nabili causa, puta ex auaritia,
uel odio. Secundo, ex modo li-
tigandi, ut non loquendo ciuili-
uiclaro, & ut inimicus se ha-
bendo. Tercio, fraudulentem, &
peruersum procedendo, cum cau-
telis, & aliis, ut fieri solet inter
malignos. Quarto, quando ex
hoc sequitur scandalum, ut si di-
ues pauperem impotentem nimis
arretet, cum donare deberet, uel
fortunam pinguiorem expectare.
Communiter enim haec sunt mor-
talia, contra charitatem proxi-
mi. Si autem de se modica sit,
sine

sine iniuriis, & scandalo, mor-
tale non erit.

Litigans, & sciens causam es-
se iniustam, quam defendit, in
principio, uel in processu, & non
desistens, tenetur aduersae parti
de damno. *ar. in ca. dominus. de
secun. nup. de ordine litis iudi-
cialis, unde si uis Sil. uersiculis.
Quomodo autem peccatur per
aduocatos in litibus, dictum est
§. uer. Aduocare. circa medium.*

LIVE LVIVM, quod idem
est quod emphyteosis: *supra*, Em-
phyteosis, per totum.

LOCATIO.

Locatio importat concessio-
nem factam personae, uel rei
ad usum, conuenta mercede in
pecunia numerata: & si aliud
daretur, non esset locatio, sed
contractus innominatus. Con-
ductio uero est personae, uel rei
ad usum acceptio interuentu pec-
uniariae mercedis: ita quod condu-
ctor est, qui soluit pensionem,
locator autem, qui dat ad usum
modo dicto. §. si quis. ff. de po. l.
1. Si uero conductio sit respectu
operis, est conuersio. Nam qui
ponit operas est locator, & qui
soluit est conductor. *ff. eod. ti. l.
item queritur. §. 1. Et si est con-
ductor rei urbanae, dicitur in qui-
linus, rusticae uero colonus.*

Omnia quae uendi possunt, pos-
sunt etiam locari, exceptis ser-
uitutibus praedialibus, ut iter,
actus, uia, &c. quae locari non
possunt. *glo. & text. in l. locare.
ff. loca.*

Seruitutes personales, quae
sunt usufructu, bene possunt loca-
ri. *l. arboribus. ff. de usufruct. sed
non seruitus usus. Infit. de uso,
& habita. §. minus.*

Res uenialis locari non po-
test aestimata periculo conducentis,
quo ad perditionem, & de-
teriorationem, sed uidetur fieri
in fraudem usurarium, quia res
aestimata intercedit loco pecu-
niae. *l. si uero. ff. sol. matri. nec est
uera locatio, quia locator rem
suo periculo tradit. Locari pos-
sunt fructus decimarum ad an-
num censum laicis, secus. Pa. in
c. etiam. de loca. & condu.*

Prelatus potest locare fructus
rei ecclesiasticae ad paruum tem-
pus, quod est infra decennium,
secundum *glo. in cle. 1. de rebus
ec. no. alie. & si obicitur quod
Paulina determinat tempus tri-
ennii, respondet quidam, quod illa
non est in usu, uel quod fuit reuo-
cata per Sixtum, secundum ali-
quos: uel quia dicitur ibi, prae-
terquam in casibus a iure per-
missis, & sic quod est secundum
ius, erit secundum Paulinam, &
quia secundum ius est spatium
nouennii, quod dicitur paruum
secundum *doc. ideo uidetur quod
possit fieri locatio per nouen-
nium, non obstante d. Paulina.*
Si quis tamen bene consideret
uerba Paulinae, clare uidebit, quod
huiusmodi locatio fieri non po-
test. Si illa sit acceptata, quod mihi
est dubium, an uniuersaliter. Vide
supra, Excommunicatio 62.*

- 6 Non licet locare operas suas clerico pro diuinis officiis dicendis, alias esset simonia. c. cum in ecclesiis. de simo. pro temporalibus bene licet: potest tamen pacisci cum aliquo, ut moretur in aliqua ecclesia ad celebrandum ibi diuina. Ita tamen, quod intentio non dirigatur ad diuina, sed ad mansionem, quam ibi facit, uel ad laborem, quem ibi sustinet, uel ad damnum, quod ob moram patitur, ut in c. ad quæstiones. de re. permuta. Inno. in pe. c. ne præla. ui. su.
- 7 Conductor potest alteri rem conductam locare, secundum Pa. in c. inter dilectos. de si. in fr. & l. nemo. C. loca. nisi aliud esset conuentum. in d. l. nemo. uel propter hoc alteri fiat præiudiciu, ut si personæ inhonesta, uel insolenti locaretur, uel inuitis sociis, secundum communio-rem opinionem.
- 8 Dominus propinqua alicui magistro lectori, non potest locari alteri, ita ut uoces adinuicem confundatur, ut ferrario, uel alteri lectori, & si sic fieret, prior alium posset expellere. l. unica. C. de stu. li. ur. Ro. & c. prid. 15. q. 2. & sec. bar. in l. 1. ff. sol. matr. In arbitrio iudicis est iudicare, quis talium sit expellendus, con sideratis circumstantiis, & his, quæ ad æquitatem pertinent.
- 9 Locari potest res omnibus, qui possunt emere, excepto milite, & curiali, quibus prædia ad colendum locari non possunt. C.

locati. l. milites. & l. euria. clerico, & monacho, nisi necessitas causa. ne cle. nel. mo. c. 1. & c. eccl. Vbi hæc notat Ber. & Host.

10 Locatio potest fieri ad tempus, & in perpetuum. l. 1. ff. si ager uesti. & si moritur conductor infra tempus locationis, hæres eius succedit in iure cōductionis, secus in usufructu, qui extinguitur cum persona. l. si quis domum. §. usufructuarius. ff. loc.

11 Merces locatori soluenda est secundum Pa. in c. propter sterilitatem. eo. ti. secundum q. conuentu est, aliter secundum cōsuetudinem regionis, q. si non apparet de ea, soluetur in fine anni. facit c. in obscuris. de reg. i. l. 5. Et Pa. in c. peruenit. de arbi. not. differtiam inter soluere annuatim, & omni anno: quia qui tenetur soluere annuatim, in principio anni tenetur: qui uero omni anno, in fine anni debet.

12 Locator potest inquilinū ante finem locationis quatuor ex causis expellere. Primò, si non soluit per biennium, est tamen audiendus si paratus est soluere. l. quarto. ff. loca. si tamen alius casus de sequentibus non est. Secundo, si domus locata est necessaria locatori, p. sua habitatione, ex superueniente casu, cui alter providere nequit. in l. eadem. C. loca. fiet tunc remissio pensionis. Tertio, si domus reparatioe indiget, quia ruinā minatur, qd non faciebat tempore locationis: & etiam in isto casu fiet re-

com

compensatio sicut in præcedenti ad ratam temporis, in d. capi. propter sterilitatē. & d. l. eadem. uel locator providebit de alia domo æquē idonea. l. cum plures. ff. eo. ti. & ea resecta, inquilinus potest petere reponi in ea. per glo. & tex. l. si duo. ff. uti pos. §. cū inquilinus. Quarto, si conductor peruersē conuersatur in ea, etiā sine læsione rei, ut quia ibi tenet meretrices, & similia: & tunc non fit remissio pensionis secundum Host. uel l. adit domū, tenendo porcos, uel incidit arbores, non colit tempore debito, & huiusmodi: & tunc remittet dominus pensionem, & aget de damno, & interesse, secundum Host. in d. c. propter sterilitatē. & sic concordat. d. l. eadē. & d. c. propter sterilitatem. quæ uidentur cōtraria, Alexander lmo. cōf. 126. addit quintū, quando scilicet iuravit omni anno soluere, & non soluit, & cessat uno anno soluere. l. si quis maior. C. de transac. & hoc communiter, secundum doc. in d. l. tenet in omnibus contractibus iuratis.

13 Inquilinus propter superuenientem probabilem necessitatem dimittere potest domum conductam, etiam cōtra uoluntatem domini, secundum Pa. in d. ca. propter sterilitatem. & sic in conscientia esset seruandum, licet forte in foro contentioso aliter fieret.

14 Si conductor non potuit uti re locata propter locatoris uo-

luntatem, locator tenetur conductori ad interesse. l. si de fundo. C. loca. Si per casum fortuitum locatoris, uel rei locata, ut quia ex culpa locatoris fundus fuit publicatus, uel domus corruit, pensio remittetur pro rata. l. si quis domum. ff. loca. Si stat per conductorem, ut re locata minus utatur, uel ob eius culpam nihilominus totam soluet pensionem. l. colonus. §. nauem. ff. loca. Si autem casu fortuito hoc aduenit conductori, similiter tenetur, quando locator alteri locando mercedem habuisset: alias non. ff. ad le. Rhodi. de iac. l. si. §. r. Facit l. sed addes. §. cum quidam. ff. loca.

15 Quando quis locauit operas suas alteri, nec stat per ipsum quin soluat, sed per conductorem, sic talis conductor, etiam si impediatur casu fortuito, soluet mercedem: & est casus in §. cum quidā. ff. loca. l. sed addes. intellige, quando talis locator non habuit cui locando operas acquieceret mercedē, quam mercedem habuisset, si tali non locasset in cōscientia. Si uero stat per locatorem, casu fortuito non impeditum, locator restituet damnum conductori: & non habebit mercedem: si casu fortuito impeditur, remittetur pensio pro rata temporis. l. si uno. ff. loca. §. item cum quidā. nec tenetur ad interesse. Et si iā inchoato opere fecisset aliquas expensas ad se præparandum, & casu fortui-

to impediatur, repetet expensas propter hoc factas. l. pecuniam. ff. de cōdi. ob cau. in principio. Passit in aduocato, qui si moriatur, non repetetur salarium ab eius heredibus. l. ff. de uo. & extraor. cog. & idē de quocunq; habente officium publicum. l. arboribus. §. de illo. ff. de usufr. nisi consuetudo obstat.

16 Si sterilitas ex casu fortuito proueniat, uel uitio rei locatae, sine culpa coloni, ut quia timet ager siccitate, uel humiditate, uel grandine uel huiusmodi, & nō potest recōpensari cū fertilitate anoi pcedētis immediate, uel sequentis, durāte locatione eadem, secū. Hosti. in sum. eo. ti. fiet remissio pro rata, & secū. Pan. in d. c. propter sterilitatem. (ut puta) collegit tantū duas tertias partes de solito, soluet duas tertias de pensa. Si autē sit partiaris, diuidens cū domino lucrum, & damnum, non fiet recompenlatio, ut not. glo. in d. c. propter sterilitatem, & secū. Ioan. And. & Pan. in d. c. propter sterilitatem. In conscientia annus dicitur sterilis, quando de tribus partibus solitis colligi, non colligitur nisi duae, quamuis doc. fuerint uarij in hoc ca. propter sterilitatem. Si uero fructus collecti marcescant, uel per milites, aut aliter pereant, non dicitur sterilitas, nec sit compensatio. l. ex conducto. §. si uis. ff. loca. secus si ante collectionem hoc accedat.

17 Si fertilitas augeatur casu fortuito, ut quia alia molendina sunt destructa, meum plus fructificat, angebatur pensio pro rata, sicut fieret remissio propter sterilitatem. hoc tenet gl. in l. si merces. ff. eo. ti. & Pa. supra. non autem si augeatur, quia fructus plus ualent, aut si per industriā coloni augeatur, sicut nec fieret remissio propter negligentiam coloni, uel si parū ualerent fructus. l. ex conducto. ff. eodem tit.

18 Titius conuenit cum Paulo, ut certo pretio molat pro se, & suis heredibus in perpetuum, in processu temporis multiplicentur heredes Titij quasi in infinitum, nūquid molent heredes Pauli pro eodem pretio? Dicit Vgo, q. non: quia non uidetur Paulum de hoc cogitasse, quando se obligauit: & hec opinio est in cōscientia equior, licet Alberi. in authen. hoc ius. C. de sac. sanc. eccle. dicat teneri ad hoc de stricto iure. Pro prima opinione facit l. si quis in una. ff. de peri. & co. rei uendi.

19 Colonus conducens fundum ad medium, nulla facta mentione de arboribus, nullum fructū de eis habebit, sed locator omnes habebit. l. fructus. ff. de usufr. & si colonus arbores destruat, tenebitur pro eis. Similiter si alius, propter ordium aduersus colonū, cuius odii colonus dedit causam, hoc faciat. l. si merces. §. culpe. ff. loca. & secundum glo. ibi, tenebitur etiam.

Agro

20 Agro seminato per colonū, & post uendito per dominum: colonus partem suam habebit, secundū quod inter eos est cōuentum. Si tamen uenditor oēs fructus accepisset, agere poterit colonus contra uēditorem. ff. de leg. i. l. nihil speciale.

21 Si conductor aliquid expendit necessariū expediēs, uel utile in re locata: locator restituet expensas. ff. loca. & con. l. dominus. Si tamen potest tollere expensas sine lāsione rei locatae, tollet, si uult, quia tunc locator non tenetur. §. si inquilinus. d. l. sed addes. Non intelligas tamē de expensis pro pascendis animalibus, uel colendo agro locatis.

22 Conductor pro re cōducta si pereat, uel deterioretur, ex dolo, uel culpa sua, etiā leui, tenetur locator: quia gratia utriusque cōtrahitur. Insit. qui. mo. re cōtrahi. obl. §. ult. & hac est cōmunis opinio, quod non teneatur de leuissima. Idē dic de locante operas suas. Si tamē tale opus requireret diligentissimam curā, ut polire pretiosum lapidem, & huiusmodi, teneatur etiā de leuissima. §. qui colummam. l. si merces. ff. loca. supra. custos. §. 2. depositum. §. 1.

23 Locas rem uiciosam pro bona scienter, tenetur conductor de damno. ar. in d. l. sed addes. & si etiā ignoranter locauit uictiosa pro bonis, tenetur de damno: nō enim debebat dare pro

bono, quod nesciebat bonum esse, licet crederet, quoniā expoluit proximū periculo: ideo de damno secuto tenebitur: secus si dedit simpliciter, sicut erat, dicendo, Credo esse bonū, tu uide, &c. Fecit enim quod potuit, & dolus cessat.

24 Si locator ponat res meas in una domo, uel camera alia, sine uoluntate mea, & pereant igne, uel aliter: quod non fuisset, si in primo loco remanissent, tenetur restitutioni. l. item quiritur. ff. eo. ti. Secus quando fecit hoc sine culpa, bona fide, nec etiam tenetur, quando etiam mala fide ponens, ita periissent ibi, sicut hic. ff. ad l. rho. de sac. l. si. Et dicenti fuisse dolum, uel culpā, incūbit probare, ubi quis tenetur de dolo, & lata culpa: sed ubi tenetur de leui, & leuissima, tunc incumbit conductori probare, quod fuit a casu. Sicut intelligit, d. lex. si.

25 Conductor debēs soluere pro aliqua re, quae est eiusdem fori cum domino, tenetur quærere dominum: sed si non est eiusdē fori, satis est quod sit paratus soluere in domo sua, secundūm Pa. in c. significante. de pign. Sic intellige. d. c. propter sterilitatē.

LVDVS.

LVdus ex suo genere multis modis peccatū est. Primō, quando assumitur turpia uerba, uel facta, quae si sunt mortalia, peccatum mortale est, aliter ueniale. Secundō, quando pro-

ximo

ximo nocumētum notabile infert, est mortale peccatū. Tertiō, quando gesta sanctorum in derisum, vel contemptum assumuntur, est etiam mortale, propter iniuriā, quæ sit Deo, & sanctis. Præceptū enim domini dicit, Non assumes nomē Dei tui in vanum.

1. Ex circumstantiis ludus etiam inuenitur peccatum septemplex. Primo, quando propter ludum non curatur de præceptis diuinis, & hominum, in his, quæ pertinent ad salutem animæ de necessitate, tūc mortale est. Secundo, quando talis ludus non est condecens personæ, ut sunt fenes, prælati, & graues homines. Tertiō, si fieret in loco prohibito, ut in ecclesia: quod mortale esset, si fieret ibi ludi theatrales, vel similes, qui prohibentur, in e. cum decorem de uita & ho. cle. & Pa. ibi. Veniale autem, si ex rationabili causa aliqui ludi non prohibiti fieret, ut ludere ad scacos. Vide S. Tho. secunda secunda. q. 168. a. 1. Quarto, quando diebus festiuis homo abstrahitur à diuinis, quia mortale esset, si propter ludum non audiret missam, ad quā tenetur, & totum die in huiusmodi consummaret. Quinto, quādo prohibiti sunt ludi: ut clericis prohibetur ludus alearum, & quidā alii. c. clericus. el. 1. de uita & ho. cle. & c. presbyteri. 4. d. Sexto, si fraudulenter ludatur, & si fraus tēdat ad damnum notabile, erit

mortale, cōtra iustitiam. Septimō, quando de ludo qui reperi- tus est pro recreatione, sit negotiatio, & principaliter intenditur lucrum. Si autē ludatur modo debito, peccatum nō est, sed actus uirtuosus, ad uirtutem eutropeliæ pertinens, secundum Tho. secunda secunda. supra.

Licet ludi plures sint clericis prohibiti, ut taxillorum, & alearum cum taxillis, siue tabularū, ut in d. c. clericus. tamē ludus scacorum, secundum Pa. ibi, nō est prohibitus. & per Innocen. in c. lator. de homi. Concor. Ar. in c. episcopus. 3. d. in principio. licet quidam teneant cōtrarium, & malē.

4. Clericus publicē aleator secundum Pa. in d. c. clericus, ipso facto repellitur à promotiōe, nō tamen priuatur beneficio obtento, nisi præcēserit monitiō, secundum gl. in d. c. clericus. in uer. aleas. & licet gl. uideatur tenere, quod ludēdo sic semper clericus mortaliter peccet, authe. de san. epi. §. interdicimus. tamen nō est uerum, quia hoc nō prohibuit eis Papa, nec imperator præcipere potest: intellige, quin ex recreatione possint ludere, & si prohibeatur in d. c. clericus. non tamen est præceptū obligans ad mortale, ut supra dictum est, in uer. clericus. §. 10. Vide Sil. uerbo, ludus. §. 3. q. 4. qui hoc idem tenet.

Acquisitum per ludum secundum Tho. secunda secunda. q.

32.2.7. & 4. sent. d. 15. q. 1. a. 4. est obnoxium restitutioni, quando est acquisitum ab eo, qui alienare non poterat, vel quando lusor alium nolentem ludere traxit ad ludum minis, vel alio modo, ex cupiditate lucri, uel si fraudulenter lucratus est, uel lucratus est ex ludo prohibito per leges, uel statuta prohibitoria, quæ non sunt abrogata, & in hoc casu de lucro lusor elemosynam faciet, in aliis perditonem restituet, sicut tenetur.

6. Lucrans per ludum prohibitum, et legem, in qua non mandatur fieri restitutio, sicut prohibetur ludus torneamentorum, non tenetur ad restitutionem ex præcepto, peccat tamen faciēdo contra legem: de consilio autem debet dare pauperibus, quia est turpe lucrum. Et hæc est communis opinio doct. Et Ioan. An. & Ioan. Cal. in d. c. clericus. dicunt tutum esse hoc dari pauperibus, & non necessarium, ideo aduerte confessor, quod si quis nollet tale lucrum dare pauperibus, cum de præcepto non teneatur, non est neganda ei absolutio. Sed in casibus, in quibus ius præcipit fieri restitutionem, nunquid tenetur de necessitate? Respondet Alex. Lom. in tit. de usuris. quod sunt abrogatæ huiusmodi leges per contrarium usum, quia repetenti perditā in ludo, in foro ciuili, & iudiciali, non

datur actio, nec sententia restitutionis fienda, ut clarē patet. & idem tenet Sco. in 4. sent. d. 16. ideo non uidetur peccare mortaliter, non restituendo huiusmodi lucrum, ubi modo dicto lex est abrogata. Si autem lex esset in uiridi obseruantia, secus esset.

7. Si hodie lusi com Titio, & fraudulenti lucratus est mihi decem, eras ludam cum eodem sine fraude ad ludum licitum, & lucrabor ei x. ipse Titius non potest recompensare x. quæ fraudulenter lucratus est, cum x. quæ ego sine fraude uici, sed tenetur mihi restituere, iuxta ea quæ supra diximus. Si autem hoc fieret in eodem ludo, eodem tempore, quia illud dicitur lucrum, quod in fine ludi reportatur, secus esset.

8. Sempronius filius familias lusi com Petro potenti perdere, & lucratus est x. ad scacos, postmodum ludit cum eo ad charitas, & perdit x. non potest Petrus facere recompensationem, sed tenetur restituere x. quia filius familias ludendo potest patri acquirere, sed non potest acquisita disrāhere sine licentia patris. Idem dic si sit idem ludus specie, sed non numero, quia in diuerso tempore fit. Et hoc est uerum de ioris subtilitate. De æquitate tamen conscientie, dicit Sil. uer. ludus. q. 17. quod credit posse fieri. ar. eius quod not. Pa. in c. filius. de test

test. & in c. ex parte. de cēsis. prima tamen opinio mihi videtur verior, & tenenda. Idem dic de seruo, religioso, uxore, & cetera, quando non possunt alienare.

9 Quando in ludo quis perdidit, potest repetere in casu quo alius tenetur restituere eidem, vel certæ personæ, secundum Pa. in d.c. clerici.

10 Mutuanti pecuniam ludenti non competit repetitio, secundum Pa. supra, nec valet transactio facta in ludo, secundum communiter doc. in d.c. clerici. ut dicit Pa. quia ibi non potest esse lis, imò est evidens calumnia, ergo non valet transactio. l. summa. ff. de condi. inde.

11 Inspicere ludos, secundum Th. secunda secunda, supra, secundum se non est peccatum, sed propter prohibitionem his, scilicet quibus prohibitum est. Vel ratione periculi cadendi in aliquod mortale, tunc esset mortale, sciēter, vel dubitanter se exponere, ut cum in ludis representantur turpia, & lasciuia, vel dimittendo diuina necessaria de precepto, tunc est mortale: vel ex uisione, quis aduertēter alium ad mortale induceret, ut cum ad ipsum corrigere pertinet, & uidendo uidetur fauere, vel quando complacent ludī, qui sunt mortales, non solum quo ad actum, sed etiam quo ad deformitatem: ut dictū est supra, Curiositas. §. 2. Vide Arc. flo. secunda parte. tit. 3. c. 7.

§. 11. Sil. uer. ludus. q. 8.

12 Nō licet secularibus, in ludis etiam licitis, ut quando faciunt laryas, & huiusmodi, uti habitu religiosorum, & grauer peccat, sicut grauer puniri debet: authentic. de san. epi. §. h. ar. C. de epi. & cle. l. nimis. & maxime si utuntur in theatralibus, vel in turpibus publicis. Religiosi autē possunt uti in secreto in suis recreationibus, ut si frater minor induat habitum monachalem, & huiusmodi, & etiam habitu seculari, ut in dictis representationibus fieri solet in suis monasteriis.

L V X V R I A.

Luxuria prout uenereorum superfluitatem dicit, ponitur unum de septem uitiiis capitalibus, secundum Th. secunda secunda. quest. 153. a. 4. & Greg. 31. libro moralium. Et si superfluitas huiusmodi contingat secundum quameunque speciem, sic semper est mortale peccatum: ut fornicatio, adulterium, stuprum, &c. ut de quolibet supra, & infra, in suis locis patet, & patebit, secundum autem circumstantias tantum, si contingat, committere est ueniale, ut superfluitas, que inter coniuges reperitur: licet aliquando possint esse mortales, vel ratione periculi, vel scandali.

Actus uenereus in matrimonio si fiat debito modo, & tempore, non est peccatum, secundum Th. supra. a. 1. quando autē

fit

fit ex concupiscentia, dummodo non excedatur limes matrimonii, erit ueniale. Tho. de ueritate. q. 2. a. 5. ad 7. hæc affirmat.

3 Luxuria filia, secundum Th. §. a. ult. & Gre. ubi supra, sunt he. scilicet cecitas mentis, inconsideratio, precipitatio, inconstantia, amor sui, odiū Dei, affectus presentis seculi, desperatio futuri, & etiam stultitia, quæ peccatum est. Hæc enim peccata à luxuria originantur.

4 Species luxuriæ secundum Th. l. q. 15. 4. sunt, fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & uitium contra naturam. Simplex fornicatio est, quando solutus cum soluta miscet. Adulterium, quando alter, uel ambo sunt matrimonio coniuncti. Incestus inter consanguineos, uel affines committitur, usque ad quartum gradum inclusive. Stuprum, quando fit cum ea, quæ est in patris potestate, quæ si uolenter corrumpatur, dicitur raptus. Contra naturam dicitur, quando taliter fit, quod non potest sequi generatio. Sacrilegium autē reducit, uel ad adulterium, uel ad aliam speciem, secundum diuersum modum, quo exercetur. infra, Rapina. §. 4.

5 Vitium contra naturam, licet sit una species luxuriæ, secundum Th. supra. a. 11. multis tamen modis exercetur: uel quando procuratur pollutio causa delectationis sine aliquo concubitu, & dicitur immundities, uel pollutio:

uel sit per concubitus ad rem non eiusdem speciei, & dicitur bestialitas, de qua supra, nec. bestialitas. uel per concubitus ad rem eiusdem speciei, sed non secundum debitum sexum, ut cum masculo cum masculo, uel femina cum femina coit, quod peccatum dicitur Sodomia, uel non seruantur debita instrumenta, ut si uir cum femina non seruet locum debitum, sed ad alium accedat, & scelus hoc, nomen proprium non habet, uel accedit ad locum naturalem debitum, sed modo indebito, ut si mulier supergrediatur uirum, uel huiusmodi, nec hoc habet nomen proprium. Oia prædicta semper sunt mortalia, excepto ultimo, quod etiam erit mortale si taliter fiat, quod non possit sequi generatio, uel sit periculum de effusione seminis extra uas. Et quicumque propter effrenatam concupiscentiam exponit se huic periculo aduertēter, mortaliter peccat. Et not. quod quando unus seminat, alio non seminante, intendens nitare generationem, uel uoluntarie extra seminare, est peccatum contra naturam. De huiusmodi oportet cōsiteri specificè, & de cogitationibus, ac actibus, qui in eadem specie sunt, cum ad eundem finem ordinantur. De cogitationibus, tactibus, osculis, uide in locis suis, supra, & infra. Not. etiam secundum Th. supra, quod si uir cognoscat uxorem suam extra uas debitum, non dicitur

dicuntur Sodomia, sed species inominas, ut supra diximus. Sit igitur diligens confessor, dum circa hoc peccatum interrogat, ut tangat species, non autem ad actus, & modos singulares descendat.

MAGISTER.

Magistri communiter peccant in tribus. Primo, circa doctrinam, docendo noxia animae, sine contra fidem, siue contra bonos mores, directe, vel indirecte: ut si magnificent opiniones contrarias, & parvipendant eas, quae ad fidem pertinet. Secundo, docendo falsa pro ueris ex industria, & sic nocumētum inferunt bono intellectui: ideo mortaliter peccant. Secus si non faciunt ex proposito, nisi ex hoc sequeretur magnum damnum proximo, ex incuria, vel temeritate doctoris. Tercio, quando negligunt studere, ut bene doceant. Quarto, quando non uolunt docere aliquod pulchrum punctum ex inuidia. Quinto, quando alios damnificant doctores, uel iniurias irrogant, ab eis deuotio auditores, in damnum etiam auditorum: ideo mortale est, & contra charitatem: ex doctrina Cai. in summa, uersu, magistrorum peccata.

Circa mores etiam peccant, si non corrigunt corrigendos, uel in correctione excedunt, si fouent, uel inuitant ad turpia, uel ludos. Graue enim est peccatum hoc, propter adolescentes, qui

male imbuuntur. Quo autem ad lucrum peccant, exigendo ultra debitum, uel a quibus non debent. Cai. supra.

Qualis debet esse magister, uide c. 1. de magi. & secundum Pa. ibi, debet habere 5. qualitates. Primo, peritiam docendi. Secundo, facundiam dicendi. Tercio, subtilitatem interpretandi. Quarto, copiam discedendi. Quinto, approbatus ab habente potestate.

Religiosus de licentia sui superioris potest assumi ad magistratum per c. doctos. & c. moderamine. 16. q. 1. Quomodo magister debeat, & possit aliquid petere pro licentia docendi, uel a scholaribus, uide multa capitula de magi. Et quomodo simonia committatur dando aliquid, uel recipiendo pro huiusmodi: infra, simonia. circa principium. Non est simonia quando exigitur secundum consuetudinem, non ut pretium spiritualis rei. Tho. secunda secundae. q. 100. ar. 2. ad 4.

Magister sententiarum in multis errauit, & primo in hoc quod dicit, quod charitas, qua diligimus Deum, & proximum, non est habitus creatus. 1. sen. d. 17. Quod termini numerales, ut trius, unus, & huiusmodi, non dicunt positionem, sed priuationem. 1. sen. d. 24. Quod similitudo, & aequalitas in diuinis nihil ponunt. 1. sen. d. 31. Quod praemissum in angelis praecedit meritum. 2. sen. d. 5. Quod nihil de cibis trahit

sit in uirtutem humanae naturae. 2. sen. d. 30. Quod semen est de substantia patris, ead. dist. Quod anima humana separata a corpore, est persona. 3. sen. dist. 5. Quod Christus in triduo suae mortis fuit homo. 3. sen. dist. 20. Quod sacramenta ueteris legis nullo modo iustificabant, etiam ex charitate facta. 4. sent. dist. 1. Quod baptizati baptismo Ioh. non ponentes in eo spem, non rebaptizabantur. 4. sent. dist. 2. Quod Deus potuit communicare creaturae potentiam creatiua. 4. sen. d. 5. Quod haeretici praecisi, suspensi, schismatici, & degradati, consecrare non possunt. 4. sen. d. 13. Quod maritus alienus sponte, per consensum de praesenti, quam tamen non cognouit, bigamus uocatur, & ad sacros ordines promoueri non potest. 4. sen. d. 27. Quod cognoscens sororem sponte legitime, postremo non potest uxori debitum reddere. 4. sen. d. 34. De huiusmodi erroribus uide in propriis locis quid debeat Tho. Haec loca in quibus magister errauit, collegit Ar. 1. 1. par. tit. 1. c. 8.

MALEDICTIO.

Maledictio, qua quis imprecatur alicui cum desiderio aliquod malum, (ut puta) mortem, infamiam, infirmitatem, & huiusmodi: & non sub ratione boni, honesti, aut utilitatis, ut pro eius correctione, uel utilitate reipsum. sed non curando de huiusmodi, ex suo genere mor-

tale est, si deliberato animo fiat, & aduertenter, quia opponitur charitati proximorum, quos amare, & desiderare eis bonum, tenemur. Si autem creaturae irrationabiles simpliciter absque alia relatione maledicantur, uerbum est otiosum, sed ut relate ad Deum, uel ut bona hominis, sic peccatum mortale est: perinde ac si homini, uel Deo malediceretur. Si uero maledicantur relate ad aliquod malum, sicut Iob maledixit diei suo, sic non est peccatum. Cum autem huiusmodi maledictiones fiat uerbo, sed non animo nocendi, uel parui nocumētum, uel ex animi surreptione, peccatum ueniale est, ex imperfectione actus: nisi in illo paruo tempore, & in illa subita passione ire, esset determinatus consensus: quia tunc non euaderetur mortale, secundum Cai. in summa, eo. tit. quamuis transacta ira nollet tale malum. Conformiter S. Tho. secunda secundae. q. 79. ar. 3. De maledictione qua quis male dicit de proximo cum denigando famam, supra, Detractio, per totum. Maledicere, secundum se minus peccatum est detrachere, suffragatione, & contumelia: quia malum poenae minus est malo culpae. Tho. ibi supra, ar. ulti.

MALEFICIVM.

Maleficium quo quis nocet per demonum inuocationem, impediendo usum naturam, falsificando pueros, & huiusmodi, mortale est duplici-

teritum quia nocuentis proximo inferit, tum quia dæmō ibi invocatur, quod sine mortali fieri non potest, supra, invocatio, per totum. Et ad maleficiū reducitur omnis incantatio, &c.

2. Non licet maleficiū alio maleficio solvere, licet faciens tale maleficio semper sit paratus ad hoc peccatum, sicut usurarius ad mutuandum sub usura, quia invocatio dæmonum, vel exercere maleficio, nunquam licet: sicut mutare ex se licitum est, ut gratis mutare. Ideo hoc peccato uti nullo casu possumus ad nostram utilitatem, sicut mutatione usurarii. Solvere autem maleficio sine maleficio, qui scit, potest: puta, soluendo ligaturam, in qua erat maleficio, & huiusmodi. Vide aliquid infra, Matrimonium. §. 49. Consentit Cate. ibi, in summa. Quomodo autem possint maleficia solui, vide Sil. ver. maleficio. quæstio. 7.

MALITIA.

Malitia, qua quis ex sola intentione mali, eligit malum, & non ex passione, peccatum est gravius ceteris, ex eo, quod eligit malum, & peccat ex habitu iniquo, & malitia est principium peccandi: secundum Th. quæstionem de mal. q. 3. prima secundæ. q. 7. ar. 1. Et hoc peccatum maxima difficultate emendatur. Potest etiam esse veniale, ex imperfectione actus, ut quando quis malitiosè mentatur de re parua.

Ad hoc autem quod quis ex malitia delinquat, oportet quod malitia peccandi sit principium, ut dicit Tho. quæstionibus de mal. q. 3. ar. 12. ad 5.

MANDATVM.

Mandatum nominat impositionem adimpletionis voluntatis alienius factam alicui, nullo dato, vel promisso pretio, ad utilitatem mandantis. Si uero sit ad utilitatem illius cui mandatur, dicitur persuasio, ut no. Bar. in l. non solum. ff. de iniur. §. si mandato. Mandatarius dicitur cui mandatur.

Si mandatarius faciat contra formam mandati, vel præter, vel citra, non valet gestu per ipsum, secundum communiter doc. unde tex. cum gl. in c. si cui. de elec. in 6. & Pa. in c. fin. de resit. spo. quoniam quando ad actum datur certa forma, paria sunt agere contra, citra, & præter formam.

Si duo mandantur, etiam sub certa forma, licet non possint simul impleri, debet tamen fieri quod potest, & ualebit gestu. facit quod no. doc. in c. constitui. mus. de resit. uide Pa. in d. c. fin.

4. Mandans aliquod delictum fieri, quod post longum tempus perpetratur, si non reuocauit expressè, vel tacitè, tenetur, secundum Inno. in c. ad audientiam. de homi. supra, Irregularitas. §. 15. Concor. Bar. cum glo. l. 3. §. si. ff. de adimen. leg.

Mandans tenetur mandatario de omni dano secuto ex casu

MANIFESTVM.

su fortuito, sine eius culpa: quod mandans cogitare potuisset, & quod propter executionem mandati, quod sine mercede, sed gratis implere uoluit, euenit, secundum Pa. in c. sicut. de iur. iur. & Inno. ibi. Secus si exequitur causa pietatis, vel paritela, vel mercedis, vel ex debito. c. si dominus. 2. q. 3. 13. q. 2. c. non inferenda. De eo autem quod cõgigit in excogitabile uersimiliter non tenetur.

6. Mandatum per mortem mandatoris expirat, re integra, secundum doc. in c. gratum. & c. relatum. de offi. delega. alias non. l. mandatum. C. manda.

7. Si mandatum fiat posterius, non derogat priuilegio, nisi de eo faciat mentionem. c. graue. de offi. or. Si mandatum sit generale, non prohibet nisi illicita. c. super quibusdam. de verb. sig. Si sit speciale, derogat generali, etiam si de eo non faciat mentionem. c. pastoralis. de refer. secundum Ber. nisi quando generale in effectu est speciale. c. ex parte. de offi. dele. vel in priuilegiis, cum ordinem. de resc. vel quando res non est integra, vel in legatis. ff. de sup. l. 1. 4. Quomodo autem res dicatur integra, uide doc. in d. l. mandatum.

8. Mandatum rei turpis nullum est. ff. manda. l. 3. mandansque delictum fieri quomodo teneatur, & includatur sub dispositione ioris, uel statuti punientis eum, in c. mulieres. de sen. excom.

Manifestum, quod est idem quod notorium, est propriè id, quod probatione non indiget, secundum gloss. c. olim. de uer. sig. Ut quando euidentia facti manifestatur, uel constat per confessionem, uel legitimam probationem. Alio modo id dicitur manifestum, quod sufficiens probari potest, & de facili per multos testes. l. hæredes. C. de testa. tertio modo manifestum dicitur, quod patet omnibus, uel aliquibus, & in re dubia, uel in penalis, capere oportet primo modum in c. fin. de uerb. sig. infra, Notorium. §. 1. Etiam secundum Pa. in c. olim. de uerb. sign. Dum de manifesto loquimur, materia subiecta consideranda est, & loquendi usus.

MARTYRIVM.

Mhoc subeundum paratum esse, quando opus est, propter Christum, & salutem animarum, est in præcepto Tho. ql. 4. q. 12. ar. alias est de perfectione, scilicet se offerre. Aliquando malum est se offerre, ne detur occasio alicui male agendi. Cum autem offeratur, debet patienter tolerari. Et quodcumque bonum humanum relatum in Deum, martyrii causa esse potest, ex Tho. secunda secundæ. q. 124. ar. 1.

MATRIMONIUM.

Matrimoniu, est coniunctio uiri, & mulieris, indiuiduam uitæ cõsuetudinæ retinens, P. 2. inter

inter legitimas personas. 4. sen. d. 27. secundum magistrum Th. & l. e. de pa. Ex hoc sequitur, quod neque unus uir, plures possit habere uxores, neque uxor plures uiros, quia loquitur in singulari: neque unquam, nisi ex diuina dispensatione licuit, quia est contra legem naturae, in qua solus Deus dispensat: in e. gaudemus. de diuor. Item intelligitur definitio, de matrimonio consummato inter fideles, quia hoc nisi quia potest separari quin sit matrimonium, licet quo ad cohabitationem, queat.

2. In contractu matrimonii contingit multis modis peccare, ut si contrahatur contra impedimenta, uel non debito modo, uel contra intentionem sacramenti, uel mala intentione, aut ex indignitate personarum: & de omnibus his oportet confessorem esse bene instructum, ut sciat quae impediunt contrahendum, & quae dirimunt contractum, & huiusmodi.

3. Impedimenta matrimonii, quaedam impediunt contrahendum, & dirimunt contractum, quaedam impediunt contrahendum, sed contractum non dirimunt. De primis impedimentis, sunt hi uersus pro memoria, a summissis recitati. Error, conditio, uotum, cognatio, crimea, Cultus disparitas, uis, ordo, ligamen, honestas. Si sit affinis, si forte coite nequibis. Haec socianda petant cōdubia, facta retractat,

Haec dicuntur impedire, quia si matrimonium de facto contrahatur, non tenet secundum legem, & dirimunt matrimonium, non uerum, sed taliter de facto contractum. Nam si superuenirent uero matrimonio, non dirimerent: quia uerum matrimonium non separatur.

4. Primum impedimentum, est error circa substantiam personae, ut si intendo contrahere cum Hippolyta, & contraho cum Antonia, uel intendo contrahere cum primogenita, & supponitur altera, tunc matrimonium nullum est. Si autem error esset circa qualitatem, ut quia crederetur pulchram, diuitem, uel huiusmodi, & non est sic, nihilominus tenet matrimonium. c. 2. de spons. & Pa. in c. 2. de coniug. seruo. & Thom. 4. sen. d. 30. a. 1. Primum, non est matrimonium, quia non consentit in personam. Not. in c. tua. de spons. Secundum sic, quia consentit in personam, non in qualitatem.

5. Secundum impedimentum, est conditio, scilicet seruitus, ut si quis contrahat cum serua, quam crederetur liberam, cum ipse sit liber, matrimonium non tenet. Idem de libera, si ignoranter contrahat cum seruo: quod si sciret, non contraheret, quia seruus non potest tradere potestatem corporis sui alteri, secundum Thom. 4. sen. d. 36. & in d. c. 2. & ibi Pa. Si autem seruus contrahat cum serua, quam liberam credit, uel serua cum seruo, quem libe

liberum putat, tenet matrimonium: quia non deterioratur conditio ex parte contrahentis, ideo a fortiori tenet, quando melioratur conditio, ut si seruus contrahat cum libera, quam crederetur seruus, uel econuerso ex parte contrahentis, in d. c. 2.

6. Seruus potest contrahere, etiam ignorante, & contradicente domino, quia matrimonium contrahere, est de iure naturali, seruitus autem de iure positio, secundum Thom. 4. sen. supra. & determinationem ecclesiae, in c. 1. de coniu. seruo. licet secundum pessimas leges ciuiles non possit, ut dicit Pan. in c. propositi, secundo not. eod. tit. Et si contrahat domino ignorante, uel contradicente, non tenetur reddere debitum, sed potius obedire domino: tamen posset accidere casus in particulari, quod teneretur, etiam nolente domino: ut propter periculum castitatis, uel quando paruum, uel nullum damnum ex hoc domino sequeretur. Bene ergo sunt consideranda particulares circumstantiae. Vide Pan. in d. c. 1. de coniug. seruo. Si autem de beneplacito domini contraxit, tenetur reddere debitum, etiam domino contradicente, secundum Thom. in 4. sen. supra. quia concedente domino matrimonio, concessit & omnia, quae sequuntur ad ipsum: & consequenter non potest dominus talem seruum uendere, taliter

ut uxor priuaretur debito, secundum Thom. 4. sen. d. 35. & Pa. in d. c. 1. Nec uir potest seipsum taliter uendere, ut uxor priuaretur debito: quod si illa non consentiente seipsum maritus uenderit, nullum potest generari praedictum matrimonium, cum seruitus superueniens non dirimat matrimonium contractum, & sic poterit uxor petere debitum, & ille tenebitur ad omnia, quae matrimonium requirit: secundum Thom. 4. sen. supra. a. 3. uxor uero nullo modo potest sic se seruam facere.

7. Si quis accepit ignoranter seruam, & postquam cognouit seruitutem eius, accedit ad illam affectu maritali, non potest eam in conscientia dimittere, nisi secundum legem, ut tenet Thom. supra. & Panor. cum Inno. & Io. An. in c. 2. de coniu. ser. Si autem cognouit eam, non tanquam uxorem, sed ob aliam causam, ut propter delectationem, & c. secundum ius canonicum, non potest eam dimittere. c. inquisitioni. de sentent. excom. & d. c. 1. in conscientia autem non est eius uxor, nisi de nouo simul consentiant: nec debet reddere ei debitum, etiam ecclesia praecipiente, quia fornicaretur, secundum Thom. supra. & ecclesia si hoc praecipiat, facit quia non iudicat nisi de his, quae foris apparent, & quia latet quo affectu talis accesserit ad eam, ideo ecclesia potest hoc praecipere: sed ipse non

tenetur debitor reddere: & hæc est sententia bonorum docto. Nec potest eam propria auctoritate relinquere, quando contraxit in facie ecclesiæ, secund. Ric. in 4. quando reperit eam seruam. Quidam tamē, ut Hoff. dicunt, q. potest, quando seruus est notoria. Melius tamen uidetur, ut per ecclesiā dissoluatur, cum in facie ecclesiæ sit facta.

8 Tertium impedimentum est uotum, non quodeunque, sed solenne religionis approbatæ, siue fuerit professio expressæ, siue tacite facta, quia impedit ne quis possit contrahere matrimonium: & si contrahat, est nullum. c. unico. de uot. in 5. quia per tale uotum, homo amittit proprii corporis potestatem. Secus de uoto simplici, quod impedit contrahendum, sed non dirimit contractum. in d.c. unico. Idem dic de ordine sacro. in d.ca. unico. qui impedit, & dirimit eodem modo: & taliter contrahens ipso facto est excommunicatus. in cle. eos. de consan. & af. 5. Excommunicatio 41. letus in ordinibus minoribus contrahentes, quia tenet: nec sunt excommunicati. Votum autem simplex hoc modo non dirimit, licet impediat, ut infra dicemus. §. 13.

9 Quartum impedimentum, est cognatio, quæ est triplex, scilicet naturalis, spiritualis, & legalis. Naturalis de qua infra dicitur. §. 2. 1. tollit matrimonium, & impe-

dit usque ad quartum gradum inclusive, inter consanguineos, & consanguineas, & affines. Spiritualis autem cognatio contrahitur in sacramento baptismi, & confirmationis, tollitq. matrimonium secundum tres tantum lineas, uidelicet. Inter tenentem ad baptismum, uel chrisma, & baptizatum, aut confirmatum, ita q. in parentem spiritualement, & filium, uel filiam spiritualement, non potest esse matrimonium, & pariter inter baptizantem, aut confirmantem, & baptizatos, uel confirmatos, secund. Caie. ibi in summa. Idem dic de uxore tenentis ad baptismum, si eam cognouit per consummationem in matrimonio. Secunda linea est inter compatrem, & commatrem. Tertia, inter fratres, & sorores spirituales, id est, inter filios tenentis, & tentos, siue sint legitimi siue non, dummodo sint naturales, non autem si sint adoptiui, ut §. q. autem. 30. q. 3. & hoc impedimentum est ex statuto ecclesiæ. in ca. 1. de cognat. spi. & si præcedit, impedit matrimonium, & dirimit contractum: non autem si sequatur. Alia autem sacramentalis effectus non efficiunt, quia per alia sacramenta non fit aliqua regeneratio, sec. Th. 4. sen. 5. Cui autem cognatio spiritualis sequitur, si ex articulo necessitatis hoc sit, ut cum pater filium in articulo necessitatis baptizat, uel ex ignorantia, adhibita debita diligentia, etiam extra casum necessitatis,

statis, non impedit, quin quis reddere debitum, & petere possit. Si autem aliter fiat, impedit petitionem debiti, non autem redditionem altero exigente, qui non fuit in culpa, secundum Tho. 5. & Pa. in c. 1. eod. tit. licet quidam alii huic determinationi non assentiant.

10 Item not. q. si quis post consummatum matrimonium cum uxore, baptizat, uel leuat aliquem uel aliquam, tunc eius uxor contrahit spirituale cognationem cum eisdem, etiam q. fornicariæ ante matrimonium cognouisset illam, non autem si nondum cognouit, quia nondum effecti sunt una caro, secund. Pa. in c. Martinus. eo. tit. Circa hoc quidam dubitant de cognita fornicariæ, sed ista in dicta determinatione, quæ est S. Tho. & aliorum magnorum docto. & ratio militat eadem, quia una caro facti sunt per carnalem copulam, etiam fornicariæ.

11 Item not. quædo plures tenent eundem, non contrahitur inter eos talis cognatio: ideo si uir aliquis & eius uxor tenent simul aliquem (licet sit indecens) tamen inter eos non contrahitur aliqua spiritualis cognatio, secund. Tho. in 4. sen. itē quando pater contrahit cum aliquo baptizato, uel chrismato, legitimo, uel non legitimo, filii eius naturales, contrahunt cum eodē, & dicuntur confratres. c. h. eo. tit. Non autem si filius contrahit, oportet patrem contrahere cum eodem. callud.

30. q. 3. nec transit ab uno filio ad alium, ideo quāuis filius baptizatus contrahat cum leuante, & eius filius, non tamen ipse leuans, nec filii eius contrahunt cum aliis fratribus leuati, siue baptizati. in d. c. 1. Item non baptizatus, ut Indgeus, si baptizet, uel aliter conueniat, non contrahit cognationem spiritualement, quia non est capax alicuius spiritualitatis. Et si alicubi esset consuetudo contraria, debet seruari, si non seruando aliquod scandalum oriretur, c. 1. eo. tit. Et qd. dictum est de baptismi, intelligitur etiam de confirmatione, & qd. dicitur de leuante, intelligitur etiam de baptizante, & confirmante, & quod dicitur de uiro, intelligitur de uxore, & e converso, ita per matrimonium cognita, quam per aliam copulam, quia facti sunt una caro, ut §. dictum est. §. 10. Quod autem dictum est de consuetudine contraria ualeat, quia secund. Pa. in d. c. 1. uidetur habere uim statuti.

12 Item non est prohibitum, patrem spirituale contrahere cum sorore filii spiritualis. c. h. 30. q. 3. Item qui non tangit, hinc se esse patrum, non est patrum. Si uero tangat, & non respondeat, intendens facere quod alii faciunt, sit patrum, quia uerba non sunt de essentia. Item secund. Pa. in c. h. eo. n. non requiritur q. quis intendat contrahere, sed sufficit q. tangat, uel teneat linteum: neq. per procuratorem potest contrahi, secund. Pa. in c. ueniens. eo. n.

- & lo. And in reg. potest quis. de reg. iur. li. 6. Procurator autē qui tenet nomine alterius, si intēdit contrahere, cōtrahit, si autē nō intēdit, licet tangat, nō contrahit, secūdu ueriorē opinionem. Fred. cōf. 17. & non est simile de baptizante, uel leuante nomine suo, qui etiam sine intentione, ut dictum est, contrahunt.
- 13 Religiosi, canonici regulares, monachi, abbates, non debent baptizare, uel tenere ad baptismum, uel cōfirmationem, c. placuit. 16. q. 1. & c. nō licet. de con. d. 4. Neque per reiterationem baptismi, contrahitur spiritualis cognatio, quia nō recipitur nomen esse spirituale, sicut in prima baptismatione.
- 14 Quando quis baptizatur in

domo, ob necessitatem, cōtrahitur tunc, non autē postea quādo portatur ad ecclesiam, & fiunt solennitates, neque lauantes christina contrahunt, quia tunc non recipit esse spirituale.

15 Titius maritus Rosę, tenet Socratem ad baptismum, ex quo Rosa fit mater spiritualis Socratis. Titius moritur, & Rosa accipit alium uirū, ex quo generat Bertam, nunquid Socrates poterit accipere Bertam? Quidam dicunt, q. sic, quia non est expressē prohibitum. Ge. in ca. 1. eo. ti. tenet, q. non, & melius, quia hic est filius spiritualis, & illa filia naturalis. Vt autem melius intelligantur casus prohibiti, ponuntur quinque domuncule hic inferius.

Casus prohibiti in cognatione spirituali.

Quoniam hoc editum de cognatione spirituali prohibitum est ab ecclesia, consequenter persone quę non excluduntur, admittuntur, nisi aliud existat impedimētum, nec egreditur personas hic expressas, ut in capitulo primo, eodem ti. libro sexto.

16 Cognatio legalis, quę scilicet est secundum leges humanas, quę ab adoptione ortum habet, & hæc etiam impedit matrimonium contrahendum, & dirimit cōtractum, & rationem adducit Tho. 4. sen. d. 42. q. 2. 2. & Pa. in ca. eo. ti. in gl. & c. ita diligere. 30. q. 3. & habet tres lineas secundum Tho. suprà, a. 3. quę hic inferius ponuntur.

17 Prima est inter adoptantem, & adoptatum, & filios, ac nepotes adoptati, & sic deinceps descendendo. Secunda inter adoptatum, & filios naturales adoptantis, ac legitimos. Tertia est inter uxorem adoptantis, & adoptatum, & inter adoptantem & uxorem adoptati: & hæc tertia linea sicut & prima est perpetua: secunda autem non, quia soluta adoptione possunt contrahere, quia non durat nisi quādiu manet in potestate adoptantis. Vnde mortuo patre, uel filio emancipato, potest inter eos contrahi matrimonium, sed inter patrem naturalem, & matrem adoptantem, & inter

patrem adoptantem, & matrem naturalem adoptati non contrahitur matrimonium, secundum Tho. suprà, a. 3. ad 1. & in d. c. ita diligenter.

18 Filius adoptiuus potest, secundum Innocen. & Host. in c. unico. de cog. leg. contrahere cum filia illegitima adoptantis, quia illegitimus non est in patria potestate. Insti. de nup. §. pe. Pan. in c. unico. eodem titu. in fi. & ibidem in gloss. contrarium tenet, cui Tho. consentire uidetur, secundum Tab. non autem secundum Sil. & sic prima opinio melior est, quem etiam sequitur Archiepi. florent. 3. parte. titulo primo. capitu. 13. & Pisa. Ioan. de pla. & alii.

19 Vir & mulier ab eodem adoptati, possunt simul contrahere, quia nō reperitur prohibitum: quia si duo filii spirituales possunt contrahere, multo magis filii adoptiui, ut innuit Tho. & sequitur Archi. florent. licet aliqui contradicant. Et filius naturalis, & filia adoptata, possunt simul contrahere, si unus eorum emancipetur. ca. per adoptionem. 30. q. 3. non autem in prima, uel tertia specie, quia cognatio est perpetua, etiam soluta adoptione. Insti. de nup. §. ergo. Horum autem omnium impedimenti causa est facilitas carnalis copule, propter cohabitationem talium personarum.

20 Cognatio autem naturalis est duplex, uidelicet consanguinitatis, & affinitatis. Consanguinitas secundum Tho. in 4. sent. d. 40. q. 1. ar. 1. est uinculum personarum ab eodem stipite descendendum. Et est quasi sanguinis unitas.

21 Tres lineæ in gradibus consanguinitatis assignantur. Prima descendendum, ut pater, filius, nepos, &c. Secunda est ascendendum, ut filius, pater, avus, &c. Tertia est transuersalium, ut fratres, & descendentes ab eis, inter se in diuersis gradibus coniuncti. Vna persona sola non facit gradum propinquitatis, quia nullus est sibi ipsi propinquus, sed alteri. Ideo oportet plures esse personas ad faciendum gradum.

22 In linea ascendendum, & descendendum, computantur gradus secundum quod una persona propagatur diuersimodè ab alia: ut B. filius distat ab A. patre uno gradu, & C. qui est amobus, in secundo gradu, & sic deinceps ascendendo, & descendendo. In linea uero transuersali, gradus considerantur secundum quod plures propagantur ab uno: ideo debent computari secundum comparationem ad unum principium, ex quo propagantur. Sed quia computatio legalis non conformatur canonicè, ideo relicta computatione legali, dicemus de canonica, quæ in contractu matrimonii consideratur. Sit ergo hæc prima regula, pro maiori sequentium notitia.

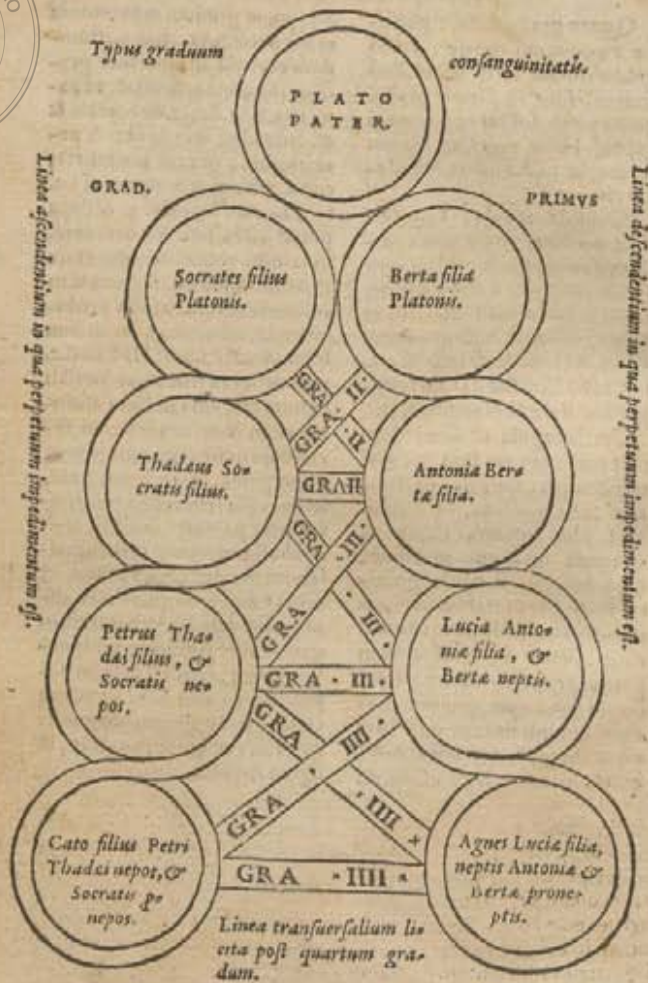
Quoto

23 Quoto gradu distant personæ à communi stipite, tanto gradu distant inter se, ut duo fratres, sunt in primo gradu, quia à patre distant uno tantum gradu. Hanc regulam manda memoriz, quia ualde necessaria est.

24 Secunda regula. Quando duæ personæ inæqualiter distant à communi stipite, quoto gradu remotior distat à stipite, tanto gradu distant inter se, ut quia C. distat ab A. duobus gradibus, & D. distat ab ipso A. tribus, ideo C. distat à D. in tertio gradu. c. i. de consangu. & affi.

25 Tertia regula. In linea quot sunt personæ, tot sunt gradus, una dempta, quia una persona non facit gradum, ut dictum est: ideo numera usque ad quartum gradum inclusiue, quia huiusmodi consanguinitas impedit contrahendum matrimonium, & dirimit contractum. Vnde ad transcendum gradus prohibitos sex personæ requiruntur, quæ quantum gradum constituunt, in quo licet contrahere, & non infra. Antiquitus in noua lege usque ad

septimum gradum matrimonia erant prohibita, sed postmodum ecclesia ad quartum gradum inclusiue restrinxit, ut patet in c. non debet. de consan. & af. quia ultra inutile erat & periculosum, gradus prohibere, cuius rationem assignat Tho. in 4. sen. ubi supra. a. 4. & Papa potest circa hoc ita ordinare, quia non solum sacramentum matrimonium est, sed etiam in officium naturæ. Et ista prohibitio d. c. non debet. secundum Ioan. An. & Pa. post Host. in d. c. non debet. in linea transuersali tantum est, cum in linea ascendendum & descendendum secundum ueriores opinionem sit perpetua, quia si uiuerent, semper illa reuerentia remaneret. Inter parentes, & filios, ut d. Arch. flo. nunquam fuit dispensatum, nec dispensari potest, ut dicunt doc. quia est de iure diuino, fundato super naturali. In quibus autem gradibus dispensari possit, satis est dictum supra, Dispensatio. §. 9. Ut autem clarius dicti gradus cognosci ualeant, exemplum ponitur, & figura sequens.

Per ea quæ dicta sunt de gradibus consanguinitatis, facile possunt cognosci gradus affinitatis. Not. quod affinitas sic diffinitur.

- 26 Affinitas est proximitas personarum, ex carnali copula proveniens, omni carens parentela, ut declarat Tho. 4. sen. d. 41. q. 1. a. 1. q. 1. que non deficit, etiâ deficiente causa eius, videlicet copula carnali, secundum Th. supra. & c. fraternitatis. 35. q. 10. & ex omni actu carnali, quo fit mixtio seminum maris, & femine, siue fornicariâ, siue matrimonialiter fiat, talis affinitas causatur, secundum Tho. supra, non autem ex concubitu, per quem generatio sequi non potest. Unde si uir etiâ intret claustra pudoris femine, & non seminet, non causatur affinitas: quia non fit mixtio seminum. c. extraordinariam. 35. q. 3. ex quo sequitur, quod si non intret uir claustra, tamen seminet intus, & fiat mixtio seminum, causatur affinitas. Sed si uir intret claustra, & seminet, mulier uero non seminet, causabitur affinitas, quia secundum philosophum, potest sequi generatio ex sanguine mulieris, sine eius semine. Vide Pa. in c. fraternitatis. de eo qui co. consan. uxo. suæ.

- 27 Affinitas sic contrahitur, quia omnes consanguinei uxoris, efficiuntur affines marito, & oēs consanguinei uiri, efficiuntur affines uxori, in eodē gradu, quo

erant consanguinitate iuncti: ut si Sempronius, & Berta sint coniuges, frater Semproni, qui est in primo gradu consanguinitatis cum Sempronio, est in primo gradu affinitatis cum Berta, & Petrus frater Berte est affinis Semproni in primo gradu, & sic de singulis. Cum autem sint multa genera affinitatis, tātum prohibetur primum genus nūc, in quo uera stat affinitas: ut in c. non debet. de consan. & af. Secus olim, ut in c. contradicimus. 35. q. 4.

28 Si affinitas præcedat, impedit contrahendum, & contractū dirimit, non autem si sequatur, & eodem modo impedit, sicut consanguinitas, propter eandē rationem: uidelicet necessitatē cohabitandi simul, secundum Th. supra. & in c. 1. & 2. de consan. & af. Sicut enim est quoddā amicitie uinculū inter consanguineos, ita & inter affines.

29 Secundum Dei legem, ut patet Leni. 18. inter quasdam personas fieri matrimonium erat prohibitum: unde uersus, Nata, soror fratris, priuigni, nata utriusque. Et patui coniux, mater, priuigna, nouerca, Vxorique, soror, priuigni nata utriusque, Atque soror patris, coniugi lege uentantur. De quibus supra, Dispensatio. §. 9. Aliud exemplū non pono, quoniam gradus affinitatis possunt patere per exemplum supra dictum de consanguinitate, cum sit eodem modo

mutata consanguinitate in af-
finitatem.

30 Quintum impedimentum quod
impedit contrahendum, & diri-
mit contractum, est crimen du-
plex, uidelicet homicidii, &
adulterii: non cuiusunque, sed
in his quatuor casibus, ut infra.
Primus casus est, quando alter
coniugum procurat alterum oc-
cidi, per tertiam personam: tunc
alter coniugum remanens, non
potest accipere illam tertiam per-
sonam in perpetuum, c. laudabile,
de conuer. infide. & requiritur
tria. Primum quod ambo machi-
nentur in mortem alterius co-
iugum, uidelicet, alter coniugum,
& illa tertia persona. Secundum,
quod cum tali machinatione sequa-
tur effectualiter mors. Tertium,
quod hoc fiat, ut possit cum illa
tertia persona contrahere: quod
si machinatio adesset, & mors
sequeretur, & non hac intentio-
ne machinatum esset, secundum
quod fecerunt omnes limitant, non
impediret, sed Caiet. in summa
ibi dicit, quod hanc non est bo-
na limitatio, quia cum spectet ad
ius posituum, & intra non appo-
nant hanc limitationem, ut pa-
tet in iuribus, nec aliquis alius ca-
non allegatur ad hoc, non appa-
ret securitas appositionis huius
limitationis. Unde uult ipse Caiet.
quod siue fiat cum tali intentio-
ne, ut inter eos fiat coniugium,
siue non, interuenientibus aliis
conditionibus impedit, quoniam
in d. c. super hoc, eo, & in c. lau-

dabilem, de conuer. infid. talis non
fit limitatio, ideo securum non
est sic limitare. Et hac determi-
natio Caiet. satis rationabilis est,
quia in iure positum sumus.

31 Secundus casus est, ex homici-
dio mixto adulterio. Quando
scilicet alter coniugum adulte-
ratur, & per se, uel per alium occi-
dit alterum coniugem, tunc in-
ter coniuges remanentem, & per-
sonam, cum qua commisit adulte-
rium, non potest esse matrimo-
nium, ut in d. c. super hoc, de eo
qui du. in ma. quam pol. per adul. c.
literat. c. si quis. Intellige prædi-
cta, si mulier illa adultera scie-
bat Petrum esse uxorem, quã-
do contraxit cum eo, & adulte-
ravit, uel si nesciuit quando co-
traxit, sciuit tamen antequam
adulterauit, uel postquam sciuit,
tamen postea cum eo se miscuit. Si
uero nesciuit Petrum esse uxo-
ratum, nisi post mortem uxoris
eius propriam, potest si uult con-
trahere cum Petro, quoniam
ipsa mulier non commisit adul-
terium formaliter, quia putabat
Petrum esse suum uerum maritum.
Requiratur ergo primum, quod con-
trahat de facto per uerba de præ-
senti. Secundo, quod interueniat
adulterium. Tertio, quod uter-
que sciat, quod habet alium, uel
aliam. Ex quibus sequitur quod
si Petrus mortua prima uxo-
re uera, contrahat de nouo cum
tertia, non obstat contractus factus
per uerba de presenti cum secun-
da adultera, stabit cum tertia, etiã
si post mortem primæ cognoscet
secundam, ipsa secunda ignorã-
te adhuc, per eueniens. de eo qui
du. in ma. quam pol. per adul. c. re-
latum. 31. q. 1.

32 Tertius casus est ex adulterio
mixto promissioni, cum fide data,
ut cum Berta uxor Petri, dicit An-
tonio, quod post mortem Petri
accipiet ipsum in uirum, & dat
fidem, permittitque se carnaliter co-
gnosci ab Antonio. siue enim
promissio hæc præcedat, siue se-
quatur adulterium, nunquam in-
ter hos adulteros potest esse ma-
trimonium: etiã mortuo Petro.
c. si quis uxore. de eo qui du. in
ma. quam pol. per adul. & c. re-
latum. 31. q. 1.

33 Quartus casus est ex adulte-
rio mixto contractui alterius ma-
trimonii: ut si Petrus habens
uxorem, contrahat de facto cum
alia, & cognoscat illam, siue adul-
terium

rium præcedat talem contractum,
siue sequatur, inter Petrum,
& adulteram, cum qua de facto
contraxit, statim primo matrimo-
nio, nunquam poterit esse matrimo-
nium. c. significauit. de eo qui
du. in ma. quam pol. per adul. c.
literat. c. si quis. Intellige prædi-
cta, si mulier illa adultera scie-
bat Petrum esse uxorem, quã-
do contraxit cum eo, & adulte-
ravit, uel si nesciuit quando co-
traxit, sciuit tamen antequam
adulterauit, uel postquam sciuit,
tamen postea cum eo se miscuit. Si
uero nesciuit Petrum esse uxo-
ratum, nisi post mortem uxoris
eius propriam, potest si uult con-
trahere cum Petro, quoniam
ipsa mulier non commisit adul-
terium formaliter, quia putabat
Petrum esse suum uerum maritum.
Requiratur ergo primum, quod con-
trahat de facto per uerba de præ-
senti. Secundo, quod interueniat
adulterium. Tertio, quod uter-
que sciat, quod habet alium, uel
aliam. Ex quibus sequitur quod
si Petrus mortua prima uxo-
re uera, contrahat de nouo cum
tertia, non obstat contractus factus
per uerba de presenti cum secun-
da adultera, stabit cum tertia, etiã
si post mortem primæ cognoscet
secundam, ipsa secunda ignorã-
te adhuc, per eueniens. de eo qui
du. in ma. quam pol. per adul. c. re-
latum. 31. q. 1.

senti cum tertia, antequam secun-
da sciat impedimentum, quod erat,
tertia erit uxor Petri, & non se-
cunda, quia cum secunda non est
matrimonium, nisi de nouo con-
sentiat. Cuius signum est, quod
cognito impedimento quod erat
ante, non obstat copula habita,
etiam affectu maritali, facta ta-
men per ignoranciam, quia cre-
debat illum esse uirum suum, &
non erat, potest se ab illo sepa-
rare. Hæc uerior opinio, quam
uis questio sit ualde dubia. Vide
Tab. impedimentum 7. §. 2.

34 Quidam ponit quintum ca-
sum sic. Si mulier occiderit uxo-
rem alterius, ut ipsum habeat in
uirum, uel econuerso, uir occi-
derit maritum alicuius, ut eam
habeat uxorem: inter homicidã,
& relictum, uel relictam, non potest
esse matrimonium: & adducit
d. c. si quis uiuente. Sed quia ca-
non ille loquitur de homicidio
mixto cum adulterio, ideo stã-
dum est in casibus illis solũ, qui
in iure sunt, de quibus iste non est.
Placet hoc Caiet. ibi in summa:
secus quando interueniret adul-
terium, ut supra dictum est satis.

35 Impedimenta alia quorun-
dam criminum, ponit Tho. 4.
sentent. dist. 35. in expositione
literarum est incestus. c. si quis ui-
duam. Vxoriciid. c. admonere.
33. quest. 1. Raptus alienæ
sponse. capit. statutum. 27. quest.
1. 2. Leuatio proprii filii de fonte,
infradando matrimonio. ca-
pit. de eo. 30. quest. 1. Interfectio
sacer-

sacerdotis, e. qui presbyteri. de
pcc. & re. Penitentia solennis. 33.
q. 2. c. de his. Acceptio monialis
in uxorem. e. hae uero. 27. q. 1.
Hæresis, secundum Tho. 4. sen.
d. 38. Hæc prædicta nō dirimūt
contractum, sed impediunt cō-
trahendum, quia contrahendo
peccatur, si fiat sine licētia epi-
scopi, uel potentis daret; & dicit
Arch. flo. quod mortaliter agi-
tur. Consuetudo tamen, quæ est
optima legis interpretis, est ser-
uanda, Si consuetum est petere
licentiam, non petendo pecca-
tur: si nō est consuetum, nō cre-
do esse peccatum, contrahere
in his casibus, nisi aliud inter-
ueniat.

36 Sextū impedimētum est, di-
sparitas cultus, nā inter baptiza-
tū, & non baptizatū, non pōt ef-
se matrimonium, cum siue ba-
ptismo nullum possit recipi sa-
cramentum; secus quando sint
baptizati, licet sint hæretici, ex-
communicati, uel apostate, te-
net matrimonium contractum
inter eos: licet malè faciant sic
contrahēdo, e. caue. 8. q. 1. Ibi est
prohibitio. Potest tamen Papa
pro aliquo magno casu in hoc
dispensare, quando ex hoc spe-
raret cōuersionem alterius cō-
iugum, secundum quendam. Io.
An. in c. fin. de condi. apo. licet
Car. teneat quod nō possit. Sed
quia hæc prohibitio est ex statuto
ecclesiæ, ideo uidetur q. possit,
ubi nō imminet periculum sub-
uersionis alterius ad infidelita-

tem, & si Papa dispensaret, esset
quidem matrimonium, ut est in
naturæ officium, non autem ut
sacramentum, quia sine baptis-
mo in altero coniugum nō ef-
set sacramentum, & hoc intēdit
cardinalis, quia Papa nō potest
super sacramentis, &c.

37 Infideles possunt contrahere
in omnibus gradibus non pro-
hibitis diuina lege, & si cōuer-
tantur, in illis remanere, secun-
dum Tho. 4. sentent. distinct. 39. a. 2.

38 Si alter cōiugum infidelium
nolit conuerti, nec est spes con-
uersionis, nec qui uult cōuerti,
potest secum habitare sine in-
iuria creatoris, uel sine morta-
li, uel non uult secum habitare,
etiam requisitus, potest nubere
liberè, & uouere castitatem, &
ordinari, & postquam cōtraxit
cū alia, est solutū primū matri-
monium. Sed antè si uult conuer-
ti, uel est spes de cōuersione, uel
uult secū habitare sine iniuria
creatoris, non potest cū alia cō-
trahere, secundum Th. suprà, a.
4. & 5. Ex hoc patet, quod Pa. in
c. gaudemus. de diuor. in glo. in
uer. cōpellētur. malè dixit, dicē-
do matrimonium esse solutum
antequam contrahat, sed solutū
dum contrahit in fide, quia
hoc est maius uinculum.

39 Si coniuges infideles cōuer-
tantur, si erant cōiuncti in gra-
dibus lege naturæ, uel Dei pro-
hibente, debent separari: si
autem lege tantum humana,

pos

possunt cum illis remanere. Si
uero plures quis habuerit uxo-
res, quod est contra legem na-
turæ, & conuertantur omnes,
remanebit cum prima. Quid si
prima non uult conuerti, acci-
piet quam uoluerit de aliis con-
uersis: etiā si dedisset libellū re-
pudiū alicui, quæ erat sua uxor,
quia repudium est cōtra legem
naturæ, secundum Tho. suprà.

40 Si unus coniugum conuertatur,
alter non, filii qui rationis
usum non habent, debent dari
conuerso. Si uero habent ratio-
nis usum possunt sequi quæ uo-
lunt, d. c. gaudemus. & ca. literis.
de cōuer. infid. Nullus enim ad
fidem inuitus compellitur, quia
credere uoluntarium est.

41 Septimum impedimentum est
uis, id est, uolentia, siue sit abso-
luta, ut coactio, siue uolētia, quæ
est per metum cadentē in con-
stantem uirum, ut metus supri-
status, uerberum, necis, & alio-
rum, quæ etiam homo constans
timeret. Hæc enim uis impedit
matrimonium, & dirimit cōtra-
ctum. Nam talis non consentit
in matrimonium perpetuū, sed
tantum pro tunc. Et quia eccle-
sia uult matrimonia esse libera,
ideo non tenet, secundum Tho.
4. sent. d. 19. a. 2. & 3. quolibet. 1.
& Pan. in cap. cum locū. de spon.
Si tamē postea tacitè cōsentiat,
ratificatur matrimonium, dum-
modo consensus alterius perse-
ueret, aliter non tenet: etiam si
confirmauit iuramento, uel per-

missit se cognosci carnaliter, si
de nouo non consentiat, quia
primus consensus non ualuit:
etiam si uoluntariè cōsensit, ta-
men propter metum tunc con-
sensit, non tenet, quia hoc non
fuit purè uoluntarium, sed mix-
tum cum uolentia, & sic ex sta-
tuto ecclesiæ non ualet. Quod
bene notari debet: propter mul-
ta matrimonia facta tali metu, &
nunquam postea ratificata.

42 Octauum impedimentum est
ordo scilicet sacer, habētes enim
aliquem ordinem sacrum, non
possunt contrahere, & si contra-
hant, non tenet: sed sunt excom-
municati in cle. eos. de consang.
& affinit. quod autem impediāt,
est c. unicus. de uoto. lib. 4. suprà,
in tertio impedimento. §. 8.

43 Nonum impedimentum est,
quando scilicet una persona, est
alligata alteri in matrimonio
per uerba de presenti, non po-
test cum alia persona contrahe-
re, & si contrahit, matrimonium
nullum est: etiam licet non con-
summasset cum prima. c. licet. de
spon. duo. Si autē ante consum-
mationem alter coniugum reli-
gionē ingrediatur, & profitea-
tur, post professionem remanēs
in seculo, potest nubere cui uult
liberè. Si autem esset tantū per
sponsalia quis alligatus, secus
esset. infra, Sponsalia. §. 7. licet
enim non posset contrahere, si
tamē cōtraheret, teneret, quan-
uis mortaliter ageret.

44 Credens maritum suum esse
uiuum,

Q

uium, cum tamen sit mortuus, & contrahens cum aliquo, & credens non posse contrahere, non est matrimonium, quia non est consensus in matrimonio, cum non posse esse credat: secus si contraheret credens posse contrahere: consentit enim in matrimonium, quod credit posse esse, & de facto potest, cum uterque sit solutus, & nullum adsit impedimentum, secundum Veruer. & Archi. floren.

45 Dubitans de morte coniugis, non sufficit expectare per quinquennium, sed debet expectare certitudinem mortis, cap. dominus, de secun. nup. ca. in presentia, de sponsa. & certum dicitur, quod per uoluntas presumptiones habetur. Ut quia in acie fuit, & aliis redeuntibus ipse non uenit, uel quia per amicorum literas constat, uel huiusmodi. Et si contraxit, & est dubitans, debet reddere debitum, sed non exigere: & si postmodum sciat pro certo primum uiuere, dimittat secundum, & reuertatur ad primum, in d. ca. dominus, quod si steterit cum secundo, reputabitur adultera, cum per bellicam, 3. q. 2. & primus tenetur eam recipere, per d. cap. cum per bellicam, nisi cognito primo uiuere, permisisset se cognosci à secundo. De huiusmodi certitudine, iudex iudicabit, consideratis circumstantiis, utrum sit certum, uel non, secundum Pan. in d. cap. in presentia, qui post longam dispu-

tationem sic concludere uidetur. 46 Decimum impedimentum, est publice honestatis iustitia, quæ oritur ex sponsalibus, & ex matrimonio non consummato, secundum Tho. 4. senten. d. 4. q. 1. a. r. quol. 4. Quod autem impediat, habet ex statuto ecclesiæ: c. continebatur, de spons. impu. & cap. iuuenis, de sponsa. & impedit usque ad quartum gradum, sicut affinitas, & consanguinitas: siue sint pura, & certa, siue sine nulla ex causa consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, uel alia causa: dummodo non sint nulla ex defectu consensus, ut puta facta ab infante, uel furioso, secundum quod fuit determinatum post S. Tho. in ea, unico, de spons. lib. 6. Iustitia igitur publice honestatis, uetat illos inter quos sunt, uel fuerunt sponsalia pura, & certa, posse cum consanguineis alterius partis usque ad quartum gradum contrahere. Unde Titius mortua sua sponsa, uel etiam uiuente, non potest contrahere cum aliqua consanguinea sue spose, usque ad quartum gradum, neque sponsa cum consanguineis Titii similiter. Secus quando non essent uera sponsalia, ex defectu consensus, ut dictum est, uel conditionata conditione suspendente actum, de quibus infra, uel incerta, ut si promissit ducere filiam Ioan. qui lo. plures habet filias. Vide hæc in d. c. unico, & in d. c. iuuenis, & cap. sponsa, de spons. ut idem dicitur, imò

imò magis, de matrimonio non consummato, secundum Pa. in d. cap. sponsa. & d. cap. iuuenis. Et hoc impedimentum impedit contrahendum, & dirimit contractum, sicut de aliis impedimentis supra diximus.

47 Undecimum impedimentum impediens contrahendum, & dirimens contractum, est impotentia coeundi, quando scilicet est perpetua, siue procedat ab intrinsicco, ut ex naturali conditione, siue ab extrinsecico, ut ex maleficio, c. quod sedē. eo. tit. & est hoc ex statuto ecclesiæ, secundum Tho. 4. sent. d. 3. 4. Iudicare autem an sit perpetuum, uel non, ad ecclesiā spectabit, quæ statuit spatium triennii, infra quod, nisi alter coniugum factus sit habilis ad coeundum, data opera ad hoc fideliter, ut consummaret, ab ipsa ecclesiā separatur matrimonium ex statuto ecclesiæ, fundato in ratione naturali. Nam per matrimonium datur potestas utriusque in corpus alterius, quod non posset dari existente perpetuo impedimento, quod quomodo cumque proueniat, siue ex nimia caliditate, siue frigiditate, siue maleficio, siue ariditate, siue alia causa, impedit, & dirimit. Secus autem quando non est perpetuum, licet per plures annos steterint non valentes, & fuerit separatum per ecclesiā matrimonium, & postmodum reperitur potens, reintegrabitur primum matrimonium, & dirimetur secundum,

ut Thom. supra affirmat. Vide Panormitan. cap. laudabilem, & cap. fraternitatis. eod. tit.

48 Quando contrahentes sciunt tale impedimentum, & tamen contrahunt, tenet matrimonium quoniam alium siue querunt ex hoc contractu, & ius non prohibet, secundum Tho. supra, ad 4. hæc est uerior opinio, quam sequitur Tho. Pe. de Pa. & Arco. licet Pa. in c. consultationi. eo. tit. luno. & Host. dicant, quod non est uerum matrimonium, si scienter contrahit. Unde quatuor requiruntur ad hoc quod impediat. Primum, quod præcedat tale impedimentum, quia si sequitur matrimonium ratum, non potest dirimere. Secundum, quod sit tantum impedimentum, quod nullo modo possit coire. Tertium, quod sit perpetuum. Quartum, quod sit ignorantia maxime facti, 49 Impedimentum maleficii, quod nisi maleficio, uel arte demonis potest solui, debet reputari perpetuum, quia nunquam licet illud soluere. Supra, Maleficio, §. 1. & secundum Th. 4. sent. d. 3. 4. 2. 3. ad 3. Differentia est tamen inter frigidum, & maleficium, quia frigidus post separationem matrimonii, non datur licentia nubendi alteri, quia frigidus uni, est frigidus alteri maleficiato autem, datur licentia nubendi cui uelit, quia licet non possit cum una, poterit cum alia, secundum Th. supra, 2. 3. & ex experientia sæpius probatum fuit,

50 Qui contraxit cum uirgine, &

Q. 2. non

non potest aperire claustra pudoris, licet possit cum corrupta misceri, non reputatur hoc perpetuum impedimentum, quia tunc per artē possunt aperiri claustra pudoris, uel aliquo instrumēto, uel alio modo licito, nec hoc esset peccatum, quia nō sit ob delectationē, sed ad medicamentum, secundum Tho. suprà, ad 4.

51 Si mulier taliter sit arcta, quod non possit fieri apta, nisi per incisionem, idem iudiciū est sicut de frigiditate in uiro, ita quod non potest contrahere, & si contrahat, & possit fiat apta per incisionem tantū: oportet quod de nouo cōtrahat, quia primus consensus non ualuit. Item quod castratus non possit cōtrahere, patet, per d.c. quod sedem. infrā, §. 53. Et qui erigit uirgam non tamen potest seminare, nō potest contrahere, secundū quod tenet Pa. in d.c. quod sedem. Alii autē tenent quod sic, & uerius, quia & si nō potest seminare, potest tamen mulierem prouocare: tamē communiter tenetur quod non potest contrahere, quia mulier potest dicere, uolo fieri mater, ut dicit Sil. matrimoniu. 8. q. 16. §. 2. Tab. impedimentum. 12. §. 6.

52 Si alter coniugum sciens impedimentum, contrahat altero ignorante, & comperto impedimento, alter qui erat ignorans,

uelit secum habitare tanquā soror, uel frater, tenetur alter qui sciuit habitare secum. ar. ca. 1. de eo qui du. in mat. Si tamen talis contrahat cum alia, uel alio, ubi non sit impedimentum, tenet matrimonium: primā tamen debet tenere, & alere ut sororem, consentit Rayn. & Pet. de Palu. Sed quid compellit ad hoc? ipse contrahens, ut uidetur uelle Th. 4. sent. d. 34. quæst. 1. a. 2. Possit etiam ex aliqua iusta causa alter separationem petere.

53 Quod dictum est de castrato, intellige quādo taliter est truncatus, quod seminare non potest, secundū quosdam 32. q. 7. c. his qui, si uero seminare potest, sed inualidē, potest contrahere, & hoc sequitur Pet. de Palu. Alii autem dicerēt, quod dummodo possit uirgam erigere, & prouocare mulierem, possit cōtrahere, ut suprà dictū est. Vide Sil. uer. matrimonium. 8. §. 7. q. 16. Sequuntur alia impedimēta, quæ impediuūt ne possit cōtrahi matrimonium, si tamen contrahatur, tenet. Et dicitur non posse contrahi, quia de iure nō potest, & absque peccato fieri.

54 Primum impedimentū est interdictum ecclesie, ut si episcopus, uel curatus inibeat aliquibus ne contrahant matrimoniu, propter aliquam causam rationabile: ut puta donec clarē conflet de aliquo impedimento, uel huiusmodi. Quando ergo contra talem prohibitionem contrahat

trahunt, peccant mortaliter, non tamen matrimoniu est inualidū. de matrimo. contrac. con. interdi. per totū, nisi esset statutū Papæ, qui solus potest facere personas illegitimas ad contrahendum, & tunc matrimonium contrahum contra tale statutū Papæ nullum esset, quod cognoscitur, quando causa est perpetua, secundū Pa. in ca. ad dissoluendum.

Interdicta sunt etiā matrimonia clandestina, ut infrā, Sponsalia. §. 2. & infrā, §. 61.

55 Secundum impedimentum est uorum simplex. Nam qui uouit castitatem simpliciter, si contrahat, mortaliter peccat, uiolans fidem Deo datam: tamen tenet matrimonium, nec illud potest sine mortali consummare, potest enim adhuc uotum implere per ingressum religionis: sed postquam consummauit, nō potest petere debitum sine peccato, reddere tamen potest, & tenetur exigenti, ut si moriatur eius uxor, aliam accipere non potest, secundum Th. 4. sentent. dict. 38. quæstione prima. Potest tamē super prædictis dispensari, & melius erit, propter periculum. Itē intellige quod tenetur reddere petenti expressē, uel interpretatiuē, per signa, uel quando credit mulierem uelle, sed propter uerecundiam non petere. Nam propter hoc, non debet se onerosum exhibere in matrimonio, ut uxor semper habeat expressē petere, & episcopus po-

test dispensare, ut communiter moderni tenent, in capit. rursus. qui clerici uel uouentes.

56 Tertium impedimentum sunt sponsalia. Quando enim quis alteri dedit fidē, non potest cum alia, uel alio contrahere, quia peccaret frangendo fidē, nisi ex rationabili causa occurrente. Si tamen contrahit, matrimonium tenet, nisi post sponsalia, sponsam cognouisset maritali affectu. De sponsalibus suo loco dicetur.

Quartum impedimentum est, quādo quis est alteri iunctus catechismo, quia tenuit eum ante baptismū ad catechismum. c. per catechismum. de cog. sp. in 6.

57 Quintum impedimentum est incestum cum consanguineis uxoris, tunc mortua uxore, puniuntur ab ecclesia, ut nullam aliam possint accipere. c. 1. de eo qui cog. consan. Similiter dic de uxore, quæ permittit se cognosci à consanguineis mariti, secundum Th. & Arch. flor. Non autē uniuersaliter intelligitur de omni incestu, ut credit Sum. Ang. nō enim reperitur in iure, ut dicit Archiep.

58 Sextum impedimentum est uxoricidium. 33. quæstione 1. ca. admonere, nō autem si uxor uirum interficiat, nisi faciat intentione habendi adulterum, ut suprà dictum est in impedimento criminis: non enim hoc reperitur scriptū. Intellige tamē iuxta superius dicta. §. 30. in quinto impedimento.

Septimum impedimentum est

raptus alienæ sponse. in c. statum. 2. 7. q. 2.

59 Octauum impedimentum est leuatio proprii filii de fonte baptisimi, uel de chrismate, insidians do matrimonio, ut possit uxorem priuare debito coniugii. ca. de eo. 30. q. 1. supra §. 9.

Nonum impedimentum est sacerdotis occisio. de pœ. & re. ca. presbyterum. quando scilicet conuictus est de hoc in iudicio, secundum Pa. ibi secundum unâ expositionem.

Decimum impedimentum est crimen, propter quod quis fecit solennem penitentiam. 33. q. 3. cap. de his. Hoc non est amplius in usu.

60 Undecimum impedimentum est, si quis monalem accepit in uxorem. cap. hi. uerò. 17. q. 1. Hæc impedimenta sunt, uel ex statuto ecclesiæ, uel ex naturæ, ad quod fidelitas spectat, & contrahere, maxime contra tres primos casus, uidelicet contra prohibitionem ecclesiæ, cui tenemur obedire, uel contra sponsalitia, quia fides seruanda est, & contra uotum, quia Deo sit promissio, est mortale. Si quis tamen contraheret post uotum simplex, cū intentione non consummandi matrimonium, sed ingrediendi religionem, ante consummationem, non peccaret mortaliter: quia non agit contra uotum, tenetur tamen postmodum ingredi religionem, secundum Caie. in sum. ubi, matrimo-

monium. In reliquis autem casibus, non iudices mortale, si quis contrahat, quando desit cōsentus, nec est consuetum petere licentiam, quia episcopi scientes, & nihil dicentes, uidentur consentire. Tutius tamen est petere dispensationem, uel per se, uel per aliū, & episcopus potest dispensare in omnibus, præterquam in uoto, & sponsalicio, quia illa duo aliunde habent robur, quam ex iure posiuo, secundum Caie. ubi supra.

61 Debent etiam matrimonia publicè fieri, præmissis bannis, ut si quis scit aliquod impedimentū, &c. dicat, ubi tamen est consuetudo, & omittendo incurritur peccatum, secus ubi nō est talis consuetudo, sed clandestinè contrahens sine sufficientibus testibus, mortaliter peccat: tum ratione scandali, tum ratione periculi, quæ possunt oriri, ut quotidie experimur. Posset autem per accidens aliquando cōtrahi secrete, sine peccato, ut quando contracto matrimonio in facie ecclesiæ, reperitur impedimentum dirimens, quod erat secretum, & de nouo oportet cōtrahere, sufficit habita dispensatione occultè contrahere. Posset & alius casus occurrere excusans matrimonium clandestinū, statim tamen publicandū, & non esset mortale. c. si de clan. despon. & aliter. 30. q. 5. Vide etiam Caie. in 3. parte, supra, §. Thō. circa finem de hoc.

62 Licet sponsalia, & matrimo-

nium omni tēpore fieri possint, cum non sit prohibitum, & petitiō, uel redditio debiti, tamen certis tēporibus prohibetur tractatio nouæ sponsæ, & nuptiarum celebratio, & huius rationē assignat Th. in 4. sen. d. 31. a. ult. Interdicuntur enim ab aduentu usque ad epiphaniā, à septuagesima usque ad octā. paschæ, & à tribus diebus ante ascensionē, usque ad octā. Pentecostes. c. non oportet. 33. q. 4. & tribus ca. sequentibus. de mat. contrac. contra inter. per totum. & ca. capellanus, de feriis. Quando autē incipiant disti dies, & obseruatio, an in uesperis, uel post, & quando finiantur, an intelligatur oct. epiphaniæ inclusiue, uel oct. pentecostes, quæ est dies trinitatis, standum est consuetudini, secundum Arch. flo. infra, Nuptiæ, per totum.

63 An consummare matrimonium his diebus, sit peccatum mortale, quidam dicunt quod sic, quia principalis causa prohibitionis uidetur esse consummatio, secundum Tho. supra. & d. capellanus. prohiberi uidetur copulā, ut d. gloss. ibi. & Ray. dicit quod tria prohibentur, tractatio, consummatio, & solennitas nuptiarum. Tab. in uers. impedimentum. 14. §. 1. tenet quod causa principalis est consummatio, ideo sine peccato fieri non potest. Caie. autē in summa, uer. matrimonialis usus. capite 7. tenet oppositum.

64 Dicit enim quod consummare illo tempore, quo sunt prohibita tractatio, & nuptiæ, est quidem peccatum, quia sit contra finem præcepti, sed non mortale, si fiat sine solennitate, & tractatione uxoris in domum, quia hoc non inuenitur alicubi prohibitum, nec cadit sub prohibitione ecclesiæ, ut prohibitū, sed ut finis prohibiti. Aliud est enim quod præcipitur, aliud quod est finis præcepti, sicut finis præcepti ieiunii, est eleuatio mentis, si tamen quis ieiunat, & non eleuat mentem, non est transgressor præcepti. & hæc opinio mihi magis quadrat, & pro uera illam teneo.

65 Peccat etiā mortaliter, & peccato sacrilegi, contrahens per uerba de præfenti, & non intendens animo contrahere, quia mentitur perniciosè in sacramento, & est falsus, teneturque parti lesse: & tale matrimonium non tenet, cum non sit uerus consensus. Sacrilegium etiam committit, contrahens cum aliqua conditione contraria bono matrimonii, uidelicet, contra fidem, prolem, & sacramentum. c. ult. de condi. apposi. ut si deducatur in pactum sterilitas, totalis separatio, uel non redditio debiti. & in his casibus, ultra peccatum, matrimonium non tenet, in dicto cap. ultimo.

66 Peccant etiā mortaliter, contrahendo matrimonium ad malum finem, ut cum quis accipit uxorem

uxorem, ut ea abutatur liberius, uel ut furetur. Qui uero contrahit, non propter principalem finem, primo, ut propter prolem generandam, uel propter uitandam fornicationem, sed uel propter delectationem, uel diuitias, uel parentelam, & huiusmodi. Licet ordo praeposteretur, non tamen mortale peccatum incurrit, quia non interuenit abusus sacramenti, nec hoc sacramentum ordinatur ad finem extraneum, sed remanet ordinatum ad suum finem, qui est mutua potestas corporum coniugum: ita sentit Caie. supra. Peccatum autem interuenit, quoniam debitus ordo non seruatur.

67 Peccat etiam mortaliter exstens excommunicatus, uel in peccato mortali, sine contritione contrahens: quia cum sit indignus, iniuriam facit tali sacramento. Et intellige etiam de minori excommunicatione, quia separat à participatione passiuam sacramentorum: ideo antequam contrahat, faciat se absolui, & confiteatur deuote, ut hoc sacramentum dignè cum Dei gratia recipiat, aliter sacrilegi peccatum committit.

68 Quantum autem ad usum matrimonii, multipliciter peccare contingit. Primo, quando quis tantum propter delectationem utitur actu coniugii, uenialiter agit. Secundò, quando seruat uas, sed non debitum modum, ut si mulier uirum supergrediatur,

uel aliter, & tunc est mortale, quòd impeditur quòd non potest sequi generatio, supra, luxuria. §. 5. Quòd si non impeditur generatio, & fiat ex rationabili causa, ut ne comprimatur proles in uentre, & huiusmodi, erit sine peccato. Tertiò mulier peccat petendo debitum, tempore menstruum, non tamè mortaliter, neque etiam reddendo: secundum Cai. supra. quia nulli facit iniuriam, qui iure suo utitur. Quartò, uti actu coniugii, cum petulo abortus, uel notabilis nocummenti sui, uel alterius, cum quis aduertit, & non curat, mortaliter agit: quia est contra charitatem proximi.

69 Negare debitum coniugi petenti expressè, uel interpretatiue, sine rationabili causa, est mortale: quia contra iustitiam. Rationabilis causa est, quando non potest sine periculo uitæ, uel grauis infirmitatis: ideo si lepra sit infectiua alterius, uel alia infirmitas, non tenetur sanus alteri reddere debitum cum periculo. Secus quando non esset periculum. supra. Debitum. §. 3. Similiter quòd petens commisit adulterium: quia ius petendi amisit: ideo exactus non tenetur reddere. supra. Debitum. §. 4. & 16. Diuortium. §. 7.

70 An sit mortale reddere debitum ante benedictionem, supra, debitum. §. 12. & de tactibus, qui sunt inter coniuges, supra. Debitum. §. 8. & multa habet ibi ad hoc. Et Caie.

Caie. in còmentariis tertiæ partis S. Tho. circa finem.

71 De benedictione sponsarum, consuetudo debet attendi. Secundæ nuptiæ, quæ secundæ sunt ex parte amorum coniugum, non debent benedici: si autem sunt secundæ ex parte uiri tantum, & non uxoris, ut cum uirgo accipit uiduum, debent benedici, sed si sunt secundæ ex parte uxoris, & non uiri, ut cum uidua accipit uenem non uiduum, non benediciuntur: secundum Th. 4. sen. d. 42. q. ult. a. 2. An c. uir autem de secis. nup. non sit differentia inter uirum & uxorem, sed dicitur quòd siue uir, siue mulier transeat ad bigamiam, non debent benedici, ne iteretur benedictio. Quia uero consuetudo in multis locis aliter habet, ideo Tho. attulit rationem talis consuetudinis, quæ quasi ubiq; seruatur, & si non esset consuetudo, credo quòd statui deberet illi c. tanquam determinationi ecclesiæ: & sacerdos iterans benedictionem, quando non debet, grauer peccat, & punitur, in c. 1. de secis. nup. nisi obstat consuetudo, secundum Pa. ibi. & Io. An. & sponsa, quæ non est uirgo, non debet benedici. c. feriati. 31. d. & etiam debent benedici post consummationem, secundum Tab. impedimentum. 14. si hoc habeat consuetudo.

72 Non licet uiro ob adulterium uxoris eam totaliter dimittere, & aliam accipere, secundum còmuniter doct. Caie. autem super

Matt. 19. tenet q. potest, ex textu euangelii, ubi dicit Christus, Qui cumq; dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit (scilicet in uxorem) moechatur. Ibi enim mota quæstione, dicit sic sonare sensum planum scripturæ, sed quoniam non audeo me opponere contra torrentem doctorum, & iudiciorum ecclesiasticorum, ideo dixi totum nihil disponere de dimittente fornicariam. Intelligo igitur ex hac domini Iesu Christi lege, licitum esse Christiano, dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipsius uxoris, & posse aliam ducere uxorem, salua semper ecclesiæ diffinitione, quæ hæcenus non appareret. Nam decretales pontificis, de hac materia, non sunt diffinitivæ fidei, sed iudiciales facti. Prostantur autem ipsi pontifices, ut patet in c. quanto. de diuor. & c. licet. de spons. duo. in his iudiciis aliquando errasse matrimonium, nec ex his intelligas, uxores posse dimittere uiros fornicantes, quoniam Christus non concessit hoc, nec est par ratio: sicut nec in ueteri lege, uxor poterat repudiare uirum, sicut econuerso. Nec ego sum primus, qui hæc euangelii textum intellexi, quoniam B. Amb. sic intelligens, idē dicit, & docuit, prima Corin. 7. hæc Caie. quasi de uerbo ad uerbum, sed oppositum est uerum, ut tenent doct. in 4. sen. d. 31. ibi dicit Tho. quòd nihil adueniens supra matrimonium, potest ipsum

dissoluere. Et super primā Cor. 7. idem tenet, exponens illud, Precipio non ego, sed dominus, uxorem à viro non discedere. Et Tho. soluit illud dictū Matthæi, 19. quod Caie. accipit pro argumento: & dicit, quod talis obiectio procedit ex falso intellectu. Item quia Caie. allegat dictū Amb. sed miror, qd Amb. pro se adducat, cum magister ibi dicat, quod hæc uerba non sunt Amb. sed à falsariis in libris Amb. creduntur posita. Ideo Paulus postquam dixit, aut viro reconciliatur, de viro intulit. Et uir uxore, nō dimittat, scilicet totaliter. Potest tamen dimittere quod ad thorum, ex causa, ut suprà, Diuortii, §. 1. hanc sequere ueritatem,

73 Septem casus sunt, in quibus uir mulierem adulterā non potest dimittere. Primus, si ipse uir etiā fornicatus est. c. significasti, de diuort. etiā post separationē reintegrabitur, etiam si occulte: quia nō deficit ius, sed probatio, secundū Tho. suprà, a. 6. ad 5. Secundus, si uir uxorem prostituit, in d. c. significasti, in glo. uel si nō prohibuit eum possit, quia uidetur idem quod consentire: non autem si dedit occasionem indistincte, ut non bene providendo, & huiusmodi. c. ex literis. de diuor. Tertius, quando mulier nupit credens probabiliter uirum suum mortuum, tunc non reputatur adultera. Quartus, si cognita fuit ab aliquo, latenter intrinsecus lectum sub specie uiri. Quintus,

si fuit in oppressa absolute, capit. proposito. 32. q. 4. Sextus, si post adulterium sponte reconciliatus, eam carnaliter cognouit, uel eam publice adulterantē, tenet in cōsortium maritale. 32. q. 1. c. 1. & 3. Septimus est in c. gaudeamus. de diuor. Si matrimonio in infidelitate contracto ex parte utriusque, uir dederit uxori libellum repudiū, & uxor alteri nupserit, tunc si uterque conuertatur, tenetur eadem uir accipere, Alii addunt Octauum, ut etiam ponit Tho. 3. Cor. 7. quando uir dedit occasionem mulieri adulterandi, non reddendo ei debitum, contra eius uoluntatē, ut in c. secundū uerba. 32. q. 1. Alii dicunt non propter hoc excusari, quin maritus possit eam dimittere. ar. ibi in glo. Vide suprà, Diuortium, §. 4.

74 Dimittens uxore adulteram uiuore uindictæ, uel propter lucrium, peccat, secundum Tho. 4. sent. d. 37. a. 6. non autem si ad propulsandam propriam infamiam, ne uideatur criminis particeps, uel ad correctionem uitii uxoris, uel euitandum prolis incertitudinem. Quomodo autem debeat procedi in accusatione circa adulterium, quando queritur separatio, uide Thom. ubi suprà, a. 3. ad 5. & in c. tux. de procur. Quomodo etiam propter aliud crimen possit fieri diuortium, suprà, Diuortium, §. 8.

75 Si mulierem adulteram perueniat de adulterio, uel est spes correcti

correctionis, non tenetur uir ex præcepto eam dimittere, quia pœna corrigens non requiritur, ubi est emendatio. Si autem illa non poeniteat, tenetur dimittere ex præcepto eius peccato cōsentire uideatur, dum correctio nem debitā non apponit, secundum Tho. ubi suprà, a. 2. Si tamē crimen sit occultum, nec probari possit, non debet eam dimittere, secundum Petr. de pa. in 4. sen. & quando plus cohibetur retinendo, quam eam relinquendo: ut si timeat quod sic se prostinet, uel quando maritus timet sibi de incontinentia. In his casibus, secundum Pe. de palu. suprà, non debet eam deferere. Quod si non dimittendo immineret scandalum, debet notificare causam quare hoc facit si potest, quod si non potest, non curet. Et si aliqua autoritas sanctorum uideatur cōtraria, debet intelligi extra prædictos casus. Si autem inuenit eam incorrigibilē, possit eam includere, quod melius esset quam deferere. Mulier autē non sic tenetur uirum deferere, quia non tenetur corrigere uirum, nec scandalū de hoc nascitur, & melius est illi cohabitare, quia pro tunc uitatur fornicatio, quā cum aliis faceret, nam quanto magis accedit ad uxorem, tanto minus ad alias fœminas uadit. Si tamen nollet eā cognoscere, nisi cōtra naturam, uel timeret, quod eam traheret ad peccatum, debet eum deferere si po-

test, ut mali imminētis occasionem figiat.

76 Quamprimum constat uiro de adulterio uxoris, potest illam dimittere quo ad thorum, proprio arbitrio: nec tenetur reddere debitū exigenti, quia præiudicaret sibi secundum Tho. suprà, a. 3. & fieret irregularis, id est, bigamus, nisi per ecclesiam compelleretur: & tunc taliter reddens, nullum sibi præiudicium facit. Quo autem ad thorum, & cohabitationem, non potest dimittere, nisi ecclesie iudicio: & si dimiserit, potest cogi ad habitandum cum ea, nisi statim possit adulterium probare secundū Host. infra octo dies. 33. q. 1. c. ecclesiasti ca. Ideo diuortium, non nisi iudicio ecclesie potest fieri, secundum Tho. nisi fornicatio sit carnalis, & notoria. Quod si sic est, potest. c. de illis. de ciuor. Secus de fornicatione spiritali, & notoria, cap. porro. eodem titulo. secundum uerū Pa. ibi, quando est notorium, est par ratio in utroque. gloss. in capitulo. fina. de conuer. coniu. Quando aliquid dicatur notorium, suprà, Manifestum, per totum. & Notorium, §. primo.

77 Si alter coniugum adulterauerit secretē, si petat debitum, non coactē, sed humiliter, non propter hoc mortaliter peccat, licet fornicando ius petendi perdidisset, scilicet quasi sibi debitum, non autē quin possit petere quasi rogando, & non cogendo: nec tenetur

tenetur reuelare uxori hoc, quia cum hoc sit introductum fauore coniugis non peccantis, si sciret hoc, & redderet, praeiudicaret sibi, non autem si ignoranter reddat. Sic tenet Tab. uer. matrimo-
nium. 4. §. 6.

78 Vir & uxor in causa diuortii ad paria iudicari possunt, licet maior causa sit in uno, quam in alio, sufficiens tamen ad diuortium in utroque, secundum Tho. supra. a. 4. reliqua quae ad diuortium pertinent. supra. Diuortium, per totum. Si ecclesia alteri coniugum scienti impedimentum praecipiat cohabitare cum altero, obedi-
et quo ad cohabitationem, & necessarium administrationem, non autem quo ad debiti redditionem, secundum Vgo. quia absque peccato reddere non potest.

MEDICVS.

1 Medici multis modis peccant. Primo, quando ignorant infirmitatem, & tamen uel ex temeritate, uel ne reputentur ignorantes, uel propter lucrum, aut huiusmodi, assumunt infirmum medicare, exponentes eum periculo mortis, uel notabilis nocumeti: & hoc est mortale, quia contra charitatem proximi. Vel si possunt scire, tamen nolunt studere, aut peritos consulere. Secundo, peccant mortaliter, quando cognita infirmitate negligunt studere de remediis, uel uisitare, uel propinare debitas medicinas si possunt: uel quando fecerunt unam medici-

nam, & aduertunt non esse conuenientem, non mutant, ne credantur ignorantes. Si etiam exhibuerunt medicinam dubiam pro certa, uel non secundum artem, sed secundum suam stultam phantasiam uolunt medicare, uel experimenta facere, & huiusmodi, quibus infirmus exponitur periculo graui, mortale est. Tercio, quando consulunt propter sanitatem corporis aliquod, quod est mortale, ut fornicationem, pollutionem, incantationem, uel huiusmodi: mortale est hoc, quia contra honorem, & praeceptum Dei, & etiam est prohibitum. in cap. cum infirmis. de poeniten. & re. Quarto, quando infirmus est in casu periculoso, & infirmitas grauis est: licet non sit in casu mortis, si medicus non admoneat, & inducat ad confessionem quantum potest, ut praecipitur in dicto ca. cum infirmis. etiam contraria consuetudine medicorum non obstante: quia non est consuetudo, sed corruptela contra bonos mores: ideo non ualet, secundum Hostien. in d. cum infirmis. Caie. tamen ibi in summa dicit, quod si haec constitutio non est approbata consensu medicorum utentium, & superiores hoc scientes tolerant, & medici non seruant, non ex contemptu, sed ex negligentia, uel respectu humano: uel quia hoc contrariatur suae arti promittenti semper bonam spem, non peccant

est mortaliter. Sed sufficit quod dicant illis qui in domo habitant, quibus infirmi cura magis incumbere uidetur de salute animae, ut ipsi admoncant infirmum, qui admonitus si noluerit confiteri, non propter hoc debet relinqui, ne forte desperatus moriatur. Hoc enim uidetur esse contra charitatem, qua tenemur & malis, & iniustis benefacere, & haec mihi uidetur bona deter-
minatio, & satis modesta. Quinto, mortaliter peccat, si non nunciat, secundum Archi. floren. & lo. de nea. quol. 11. quando probabiliter credunt, quod nunciatio mortis infirmo erit multum utilis animae infirmi, ut quia confitebitur, disponet de testamento, & huiusmodi, ex quo multa bona proueniunt, quia tunc agitur contra charitatem proximi. Secus quando non credunt haec debere sequi, tunc non tenentur. Sexto, si non medentur pauperibus infirmis, non ualentibus soluere, & ipsi possunt, mortaliter agunt. Quia hic est extremus casus, in quo quilibet potens, tenetur ex praecepto subuenire. Secus quando est diues, & non uult soluere, nisi quando medicus esset a communitate stipendiatus: quia tunc omnibus gratis seruire tenetur, tam pauperibus, quam diuitibus infirmis.

2 Si autem diues sit infirmus, & non uult soluere, non propter hoc medicus debet eum permittere mori sine medicamine, sed

debet ministrare remedia, & postmodum repetere ab eo, uel eius heredibus stipendium, uel expensas pro eo factas, & ipse, uel heredes tenentur mercedem soluere medico, qui fecit, quod ille, uel illi tenebantur facere, quauis contra uoluntatem auarum ipsius egerit. ff. de neg. gesti. l. Pomponius. Vide in l. Stichus. ff. de pec. leg.

3 Septimo peccant, quando nimis excessiuum stipendium petunt contra iustitiam, uel quando faciunt fieri expensas nimis excessiuas, & superfluas, maxime pauperibus: ut uel ipsi plus lucentur, uel aromatari: uel quando cito possent sanare, sed in longum trahunt, quia quando pendet fructificat, & in multis aliis mortaliter delinquant, quae poterit prudens confessor aduertere, quando sunt notabiliter contra iustitiam, uel contra charitatem, uel contra bonos mores.

4 Clericis in sacris existentibus, uel in minoribus beneficiis, & religiosis, non licet uti arte medicandi: nisi gratis, & ubi periculum non imminet. cap. multa. ne. cle. uel. mo. Chirurgia uero, quae incisione, uel aduisione, uel sanguinis effusione indiget, exercere eis non licet. cap. sententiam. ne. cle. uel. mo. & cap. tina. nos. de homi. Ibi enim interdictum, supra. Irregularitas. §. 47. Posset enim clericus in medicamento irregularitatem contrahere, quam

quam non contraheret secularis medicus, quia non dat operam rei illicitæ sicut clericus, cui hoc probubetur, ideo sibi opus illicitum est, non laico.

Medicus intrans monasteriū, in quod prohibitum est sub pena excommunicationis late sententiæ cuiuspiam excepto medico intrare, etiam quod non sit doctoratus, dummodo medicet, & hac de causa intraverit, non est excommunicatus, secundum Bartol. in l. sciendum. ff. de ædific. & ita casui huic occurrenti respondit. An liceat uocare medicum Iudeum. Suprà, l. i. d. 9.

Licet infirmi, & seruitores non teneantur obedire medico, cum non sit eorum prælatus, nec possit præcipere, tamen si non stant consilium medici, sed scienter, uel improbabiliter ignorantia, uel inordinato appetitu sumunt aliquid, propter quod notabile malum, uel mortem incurrant, mortaliter agunt contra charitatem, qua corpus proprium debent diligere, arg. cap. si non licet. 12. quæst. 1. Idem dic de seruiensibus, quia exponunt infirmum graui periculo, & sic si sequeretur mors, essent irregulares, quia ex eorum culpa secuta est. Secus quando ex inuincibili ignorantia faciant, credentes prodesse infirmo. An medici, uel chirurgici debeant promoueri ad ordines. Sil. uer. medicus. §. ult.

MENDACIVM.

Mendaciū, quod importat falsam uocis significationem, semper est peccatum, si est cum intentione fallendi, quia est contra uirtutem iustitiæ. Sed ali quando dicens mendacium intendit bonū proximi, & dicitur officiosum, & est ueniale: aliquando intendit solatiū, & dicitur iocosum, & est etiam ueniale: aliquando intendit nocumentum spirituale, uel corporale, quod si sit notabile, uel ratione personæ, uel ratione rei, est mortale, si autem sit de parua re, uel sit secundum primos motus animi, uel sine animo multū nocēdi, communitate est ueniale. Similiter quando est ex loquacitate, uel sine mala intentione, nisi ex hoc aliquid graue damnum sequeretur, quod quis debuisset aduertere: tunc enim mortale esset. Et dico mendacium esse permixtum, quando est contra sacra scripturam, uel contra scientias, quæ sunt bona intellectus.

Mendacium prædicatoris de his, quæ pertinet ad officium prædicationis, & mendacium iudicis in quantum iudex, & eorum quæ in iudicio dicuntur secundum formam iudicii, siue sit iudicium temporale, siue spirituale, ut iudicium sacramenti confessionis, mortale est, si formaliter metiatur quis. 5. Accusatio. §. 2. 7. Confessio. §. 5. Vide S. Tho. secunda secundæ. q. 110. a. 3. & u. Ar. flo. 1. parte. ti. 10. c. 1. §. 3. Si quis negaret se Christianum

stian

stianum esse timore mortis, an mortaliter peccaret. Suprà, uer. Fides. §. 7. Dicit enim Apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio sit ad salutem.

Si persona grauis diceret mendaciū, etiam officiosum, ratione scādali, posset esse mortale: & ratione iuramenti. 5. Iuramentū. §. 7. uel ratione uoti, ut si uouisset nō dicere aliquod mendaciū, & diceret, mortaliter peccaret.

MERCANTIA.

Mercantiā exercere simpliciter propter lucrum tantum eius finem, non licet: quia finis talis mercatoris est inhonestus. Si autē lucrum ordinetur ad bonum reipublicæ, uel ad sustentationē propriæ familiæ, uel ad alium finem honestum, erit licita. infra, Negotiatio. §. 1. dūmodo nō fiant fraudes, uel aliquod iniustum interueniat ut mendacia, iuramenta falsa, & huiusmodi. Tunc enim ratione adiuncti non esset licita, & propter hoc mercatores culpantur.

MERETRIX.

Meretrix est illa, quæ uenalem turpitudinē suam facit. 31. q. 4. c. meretrices, & prohibuit est ad eas accedere de iure diuino, in d. c. meretrices. & eorū peccatum semper est mortale, quia contra legē naturalem, & diuinā, siue hoc faciant pro mercede, siue non. Quæ si accipiat pecuniam per fraudem, uel ab his, qui alienare nō possunt, tenetur restituere, sicut de lusore: aliter

non, nisi de consilio, tanquā turpe lucrum, supra, Ludas. §. 6.

Dum meretrices ad penitentiam reuertuntur, uolentes de criminibus cōfiteri propriis, secundū Caic. ibi in summa. & in cōmētariis tertiæ partis, debet sufficere confessio, ut sciat peccata sua in generali carnalia, ut quod per tot annos stetit profututa omnibus uolētibz, &c. tam religiosis quā secularibus, tam cōsanguineis quā aliter: & nō oportet confessorem sollicitate eam de singulis peccatorū speciebus, quia hoc esset se, & illam præcipitare in tentationem, sine utilitate. Sed sat est hæc confusē dici. Potest enim prudens cōfessor exilimare specterā, & aduū multitudinem, & numerum, turpitudinēque.

Meretricis oblationes recipi ecclesia prohibet, solum in criminis detestationem. Meretricē ducens in uxorem, ut eam a malo retrahat, meretur. 31. q. 1. cap. non est culpandus.

MILES.

Militum peccata ponuntur Luc. 12. uidelicet concussio, calūnia, non contentari propriis stipēdiis. Concussio pauperū est, quādo ui, uel metu, extorquet bona pauperum, uel in persona lædūt. Calūniari dicitur, quādo diuinitatibus falsō imponit crimen factionis, uel rebellionis, & hostilitatis. Non contentantur propriis stipēdiis, quādo uolunt expēlas, & hospitia sine solutione, quæ

- quæ omnia sunt mortalia, quia contra iustitiam, nisi in re parua.
- 2 Implicatur etiā peccato luxurie, ut Philosophus dicit, sed magis hoc ex experientia patet: & peccato blasphemie, unde suprà aliquid, ver. Bellum, per totum.
- 3 Militiæ ars est licita, si debito modo fiat, ca. militare. 23. q. 1. & maxime si servat regulā datā à Io. Bapt. Luc. c. 3. Non debent se exercere in his, in quib⁹ est periculū mortis, uel grauis mali, &c.

MINOR.

- 1 Minor dicitur, qui 25. annū non cōplevit. l. ff. de mino. & potest petere restitutionē in integrū non solū in lesione, quæ de patrimonio demit, sed etiā cessantis lucri, ad quadriennū, postquā 25. annū cōplevit, de his solum in quibus læsus est infra 25. annū, dum in minoribus esset, gl. de resti. in inte. c. 2.

- 2 Minor si intrat religionē, secundū Pa. in cap. in præsentia. de probat. potest omnia bona sua alienare, quia mori fingitur. l. Deo nobis. C. de epi. & cle. non autē non ingrediendo, etiā ad causas pias sine autoritate curatoris, nec etiam contrahere. Quod si ecclesiastico renūtauit beneficio, minime restituit, quia in spiritualibus ut maior admittitur, agit, & convenitur. l. ait prætor. ff. de mino. & in glo. in prin.

MINORI.

- 1 Minori aliquando est mortale, ut quando quis alteri minatur graue malū, & iniustū:

uel non ratione iustitiæ, uel correctionis, sed liuore vindictæ: nō curans an iustū sit, uel iniustum, quia iniustū ex suo genere mortale est, nisi sit quid minimum: & ulcisci iniurias liuore vindictæ etiā similiter est peccatū. Si autē hoc fiat ex subita ira, communiter est ueniale. suprà, Ira. §. 1. Si autem fiat comminatio ad terrendum tantum, & non animo exequendi, est mēdaciū, & iuxta regulas mendacii iudicandū erit mortale, uel ueniale.

Quod si iurētur minæ cū intentione nō exequendi, cōmittitur periuriū, quia mendacii iuratur. Si autē iuratur minæ iniuste, sine cum animo exequendi, siue non, mortaliter agitur, quia malū iuratur, à quo recedere est necessarium. Si autem iurantur minæ iuste cum animo exequendi, si ante punitionē facta est aliqua mutatio, per quam minæ mereantur dimitti, ut quia correctus est cui minabatur, uel huiusmodi, uel iudicatur melius esse nō punire, propter aliquod melius bonum, iuste remittitur comminatio sine uitio periuriū, suprà, iuramentum. §. 12.

MISSA.

Missā, in qua offertur sacrificiū mediatoris à solo sacerdote ritē cōsecrato potest dici de sum. tri. c. 1. §. unā. & bene disposito, i. cōmunicare. §. 1. Et dicitur secundū Vgo. de sancto Viato. quasi transmissa à populo ad Deū, per ministrū sacerdotē.

Missā

- 2 Missā dici potest incipiēdo in aurora, usq; ad horam nonam, secundum Tho. 3. par. quæst. 83. inchoatam: propter tamen aliquam necessitatē, potest aliquantulū anticipari, & tardari, maxime in sabbato sancto, propter ordinationes, & in hoc maxime consuetudo ecclesiæ modernæ attendenda est, & contrarietate est mortale, quia sit contra generalem consuetudinem ecclesiæ, quæ seruari debet, secundum qd in diuersis locis diuersa est. Qui tamen ante auroram celebraret, credens esse auroram, uel haberet super hoc priuilegium, ut episcopi, secundum gl. in cap. si. de priuilib. & fratres prædicatores olim cōgregationis Lombardia, cum licētia suorum prælatorum, non peccaret mortaliter, uel in nocte Natiuitatis Domini, ut in cap. nocte. de con. dist. 1. in qua nocte una tantum dici potest, ca. eo solus. de celeb. miss. Tho. suprà, 3. par. a. 1. Pet. de Pal. in 4. senten. Communiciari omni hora diei, dummodo quis sit ieiunus à media nocte, non inuenitur prohibitum, licet in mane sit hora cōgruentior. Neque bis in die, nisi cum quis celebrat.

- 3 Dicere missam antequā quis matutinas dixerit, secundū Veruer. mortale est, quia contra generalem, & approbatū ecclesiæ consuetudinem sit. c. in his. 11. d. posset tamen dici sine mortali, propter scandalum uitādum, uel

alia ex rationabili causa. Ante primam autem potest dici, quia hæc non est consuetudo, ut prima dicatur ante missam, imò in aliquibus ecclesiis ante primam dicuntur missæ, & quia aliquod statutū de hoc nō est, ideo consuetudini standum uidetur, quæ contraria huic non apparet.

4 In ecclesia ordinariē celebrare licet, in aliis autem locis cum licentia. In mari autē, uel in flumine, nunquam, etiam ob necessitatē licet, ubi probabiliter timeatur de sanguinis effusione, secundum Arc. Bor. Sob. duo propter necessitatē licet celebrare, potiusquam missam perdere: quia eo casu Papa dat licentiam. c. cōcedimus, de con. d. 1. Et quicūq; celebrat, uel celebrare facit diuina, præterquā in casibus in iure permissis, ei ipso facto est interdictus ecclesiæ ingressus. c. episcoporum. de priuilib. in 6. Idem si in locis à iure, uel ab homine iudice prohibitis, eodem cap. Quomodo fratres prædicatores super hoc habent priuilegium, suprà, Altare. 6. 4.

5 In missa priuata, sufficit habere unum, qui respondeat, & ministrat. ar. in cap. proposuit. de fi. presb. & Panor. in c. quisquis, de ut. & honest. cler. non tamē debet esse mulier, quia ministrare non potest, nec incensum circa altare deferre. c. sacratas. d. 13. & c. uestimenta. de con. d. 1. In missa uerò solenni plures debent adesse, per cap. hoc quoque. de

R conf.

con.d.1. & Tho.3.par. quest. 83. a.3. ad ult. Et ubi iuxta dicit plures debere interesse, nunc per contrariam consuetudinem, secundum Pet. de Pal. abrogatum est. 6 Celebrans debet habere calceamenta, amictum, albam, cin-
gulum, manipulum, stolam, casulam, que omnia exceptis calceamentis debent esse benedicta, secundum communioem opinionem. Debet etiam habere ignem, c. si. de cel. mis. calicem cum patena, de quo supra, Calix. §. 1. cum altari lapideo, supra, Altare. §. 1. cum corporali, & tabulis, seu mappis, que ad minus debent esse duæ, secundum Arch. flor. & Pe. de Pal. Rosel. dicit quod sufficit habere unam longam, quam possit plicari, & corporale, & debent esse de lino simplici, vel cannabe, supra, Corporale. §. 1. cum missali, hostia, azyma, uino, & aqua de qua minus debet poni quam de uino, ut in e. perniciosis. de celebr. mis. supra, Eucharistia. §. 11. sine prædictis celebrans, secundum communiter doct. ut dicit Arch. flor. peccat mortaliter, quando sciens facit, & potius debet non celebrare, etiam si sit dies festus, Si tamen celebrat sine prædictis, non efficitur irregularis, ut dicit Rich. 4. sentent. d. 13. cum non sit cautum in iure. Sine calceamentis celebrare sine contemptu, & ex eo, quod non habentur, non uidetur mortale, cum non repetitur. Bona ubi consuetudo est, possunt esse loco calceamentorum,

Quomodo prædicta debent mun-
da esse, §. Corporale. §. 1. Sine missali celebrare, uidetur mortale, quia celebrans exponit se periculo errandi in canone, Cōsensu ut Araso. & Ang. uer. missa. §. 37.

7 Celebrans capite cooperto sine rationabili causa, graviter peccat, propter e. nullus episcopus. de con. d. 1. ubi presumptuosè contrafacientes privantur communione, quod non fieret, sine gravi peccato. Et quando legitur Evangelium, omnes debent erant stare, capite discooperto, per capit. autoritate apostolica. de con. d. 1. Angelin. uer. missa. §. 8. tenet quod mortaliter peccant propter illud uerbum, presumptuosè capite cooperto celebrantes sine rationabili causa, quod satis rectè dictum uidetur.

8 Omittens aliquod notabiliter de his que dicenda sunt, ut Evangelium, epistolam, canones, & huiusmodi, mortaliter peccat, secundum communiter doct. si sciens hoc faciat, & maxime si ali-
quod uerbum de consecratione aduertenter dimittit, quod si inadvertenter dimittit, & postmodum aduertit, cum locum in quo debebat dicere pertransiit, & sine nota replicare non potest: ut si post dictam collectam, recollit de Gloria in excelsis, non debet replicare, nisi essent uerba consecrationis necessaria, sine quibus consecratio nequaquam fieret.

9 Si sacerdos post inceptam missam desistat, sine rationabili causa, mort

mortaliter peccat, alias non, per dict. cap. nullus. de con. d. 1. & c. nihil. 7. quest. 1. Concordat Sil. uer. missa. 1. §. 4.

10 Post assumptionem sacramenti, sacerdos debet os, calicem, & digitos uino abluere, nisi sit aliam missam celebraturus. e. ex parte. de cele. mis. & Tho. 3. a. 7. ad 10.

11 Si sacerdos inchoata missa deficiat, ita ut non possit complere ante consecrationem, non oportet per alium suppleri, secundum Tho. supra, ar. ult. ad 1. potest tamen suppleri, & est securius, si sacerdos est ieiunus. Si defecit post inceptionem canonis, ante consecrationem, & scitur ubi dimisit, ibi incipitur: quod si ignoratur, incipitur à principio canonis: quod si defecit postquam inceptit consecrare hostiam, & non finivit formam consecrationis, incipitur ibi, Qui pridie, & dicit totam formam super eandem materiam, id est hostiam, uel aliam accipiat, prima remota, siue sit ieiunus, siue non, quando non adest sacerdos ieiunus, quia preceptum de perfectione sacramenti maius est, quam de ieiunio. Si defecit post consecrationem hostiæ, & ante consecrationem sanguinis, alius incipiet ubi dimisit, super eandem hostiam, quod melius est, quod si defecit dum consecrabat uinum, & non completit consecrationem, potest accipere alium calicem præparatum, & facere sicut dictum est de hostia. Si uero deficiat post conse-

crationem corporis, & sanguinis completam, incipiat ubi dimisit si scitur, sed si nescitur, incipiat ibi, Hæc quotiens, &c. Si defecit post assumptionem corporis, calicem non sumpto, accipiat aliam hostiam, & alium calicem præparatum seruat prior calicem cum reliquiis, & incipiat ibi, Te igitur, &c. Et post assumptionem sacramenti, antequam perfusionem sumat, recipiat quod seruatum est. Si autem deficiat post assumptionem totius, non est necesse suppleri per alium, ex Tho. supra, & 4. sent. d. 8. q. 1. ar. 4. quod 1. & in cap. nihil. 7. q. 1. Hæc à sacerdotibus bene aduertenda sunt, ut ueniens casu non erretur.

12 Existens sanus, & temerarie non perficiens inceptam missam, est excommunicatus minori excommunicatione, per dictum e. nihil, & secundum Arch. ibi intelligitur tantum de minori, quia in d. cap. nullus episcopus. de consec. d. 1. ponitur in isto casu poena minoris excommunicationis, non autem si de ecclesia fugeretur, propter periculum mortis, ut si uideretur ecclesia tuere, uel huiusmodi.

13 Si sacerdos post consecrationem recordatur se non esse ieiunum, uel esse in mortali, de quo non est confessus, uel esse excommunicatum, debet nihilominus complere sacramentum, mediante contritione. Si autem hoc ante consecrationem accidat, inceptam missam deserat, si sine scandalo potest, secundum Tho.

R 2 supra

suprà (licet Petrus de Palu. dicat, quòd non debet deferere propter peccatum non confessum, quia sufficit in hoc casu contritio) maxime quando est excommunicatus, uel nò ieunus (quam Bona. dicat quòd tunc etià potest prosequi: etià si meminit se esse irregularem) nec in hoc in excommunicatione celebrando efficitur irregularis, quia non adest præsumptio. ar. in c. cleri. & c. latores, de cle. exc. mi. Multa enim fieri permittuntur ad uitanda scandala.

- 14 Si musca, uel aliquid non uenenosum, nec laesiuum, aut pro-
uocatiuum uomitus, post consecrationem reperitur in calice, debet capi, & diligenter lauari, post còburi, & ablutio simul cum cineribus in sacrarium poni. Si uerò sit uenenosum, uel (ut dictum est) laesiuum nullo modo debet sumi, neque dari, ne calix uitæ uertatur in mortē, sed debet seruari in aliquo uasculo, cū reliquis, & ne sacramentū remaneat imperfectū, iterum ponatur uinū in calice, & incipiatur à consecratione sanguinis. Tamē si corpus iam sumpserit, aliam accipiat hostiam, consecrētque eam, & totum perficiat sacramentum. Tho. suprà, ad 3.

- 15 Si sacerdos post consecrationem hostiæ, aduertit quòd non posuit uinum in calice, uel aquā, debet statim apponere, & consecrare. Si uerò post consecrationem calicis aduertit, quòd non

apposuit aquam, procedat, quia appositio aquæ, nò est de necessitate sacramenti: nullo modo debet aquam in sanguine apponere, quia sequeretur aliqua corruptio circa sacramentū. Si uerò percipit quòd in calice non fuit positu uinū, sed lisciuū, uel humifmodi, & iam dixit uerba consecrationis sanguinis, nò tamen sumpsit effuso illo liquore, uinū & aquam ponat, & consecret, ut dictū est. Si autem hoc percipit post sumpcionem, debet accipere aliā hostiā, & uinū, ut suprà, & consecrare omnia, & sumere, nò obstante quòd aquam sumpserit, ut seruetur debitus ordo perfectionis sacramenti, secundum Tho. suprà, ad 4. licet aliter dicant quidam, hæc tamen opinio S. Tho. probabilior est.

- 16 Si aduertit quando sumit calicem, quòd est aqua, antequam deglutiat, debet expuere in calicē, & extracta particula hostiæ de aqua, aquā reponat in sacrario, & accipiendo aliam hostiam & uinum, iterum cōsecret, ut dictum est, particula uerò sumatur postmodū, si non timetur de uomitu: aliās ponatur cū reliquis, licet quidam dicant quòd debet comburi, & cineres in sacrario reponi, quòd uidetur esse immane sacrilegium: ideo melius est, quòd dicit Thom. ibi, suprà, quòd ponatur cum reliquis, pro maiori reuerentia.

- 17 Si ante consecrationē aduertit non esse hostiā, ut quia à uetō est

est rapta, uel quia nò est triticea, uel quia est marcida, &c. tunc ea reiecta aliam accipiat, & sequatur ubi dimiserat, secundū Tho. & Arch. flor. secundum autē Pet. de Pal. & Ric. reincipiat à canone. Quòd si aliam bonam habere non potest, totū deferat, quia non posset sic perficere sacramentum. Nam sacramenti perfectio necessaria est.

- 18 Si percipit defectū hostiæ post sumpcionem sanguinis, secundū Arch. flo. & mentē S. Tho. rursum ponat nouum panem & uinū, & iterū consecret, incipiendo à Te igitur. uel secundū alios, à Qui pridie, si tamē hoc percipit ante datā benedictionem, quia si post perciperet, non esset perficere, sed iterare, secundū Arch. flo. Si uerò nò posset aliā hostiā habere, nihilominus sumat sanguinē, ne calix remaneat inassumptus, secundū Rosel. uer. Eucharistia. §. 3.
- 19 Si post assumptionem hostiæ, & ante assumptionē calicis, percipit hostiam non fuisse conuenientem, secundum communiter doct. nò obstante, quòd non sit ieunus, accipiat aliam hostiā debitā, & incipiat ibi, Dominus Iesus qui pridie quā, &c. usque ad Simili modo, &c. & postea alius omisis, sumat eam, & inde prosequatur ubi dimisit, ut etiā d. Angel. uer. missa. §. 11. & hæc opinio melior est, ut sacramentum sit perfectum.

- 20 Si sacerdos post consecrationem non recolit se dixisse uer-

ba cōsecrationis, uel alia necessaria ad hoc sacramentū, secundum Tho. suprà. a. ult. ad 5. propter hoc non debet mente conturbari, quia multa dicuntur, quorum memoria non remanet, & præsertim si est consuetus dicere bene cōsideratē. Si uerò certificetur se omisisse aliquod de necessariis, ut sunt formæ, resummat à forma cōsecrationis, & sequatur cætera ut dictū est, in defectu materiæ, ne mutetur ordo sacrificii. Sed propter alia dimissa non necessaria, nò credo esse reassumendum, ne mutetur ordo sacrificii, sed esse prosequendū missam secundū ordinē.

- 21 Si hostia cōsecrata caderet in calicem aliquo casu, ob quod sacerdos non posset debito ordine perficere, & procedere, non propter hoc debet iterare cum alia hostia, sed prosequi cum illamet, quia hoc nò est de necessitate sacramenti, sed in significationē, ex S. Th. 3. ad 6. Ideo prosequatur usque in finē celebrationē.
- 22 Si sanguis per negligentiam, uel aliā causam effundatur, uel euomatur, uel hostiæ cōsecratæ marcescant, uel aliter pereant, ex causâ sacerdotis, quid sit agendum: uide de con. dist. 1. c. ex decreto. & c. si per negligentiam. d. 1. & S. Tho. suprà, ad ult. Hi autem ex quorum negligentia hæc accidunt, mortaliter peccant, quoniam in re excellentissima, diligentissimam curam habere tenentur. Quòd si animal, quod

comedit hostiam consecratam, potest capi, immediate exenteretur, & accepta hostia, reponatur in honesto loco, donec naturaliter consumatur, & nullo modo comburatur, quia esset immane sacrilegium, nec proiciatur in piscinam: animal autem comburatur, cuius cineres ponantur in piscinam, quia quandiu sunt ibi species panis, est ibi uerum Christi corpus, cui summa reuerentia debet exhiberi. Et si aliquis esset ieiunus, & uellet illud sumere, esset laudandus, ut dicit Pet. de Palu.

23. Si assumpto sanguine, remaneat particula hostie in fundo calicis, apponatur digitus, & trahatur ad labium calicis, & sic sumatur, uel apponatur uinum, & simul cum eo sumatur, primum tamen est melius. Si autem adhæreat palato, resumatur unum, & cum eo deglutatur, uel cum digito remoueatur: primum tamen est honestius. Fractio, & figura, non etiam nocent consecrationi, propter tamen scandalum plebis, debet esse hostia non fracta, & rotunda.

24. Si unum congeletur in calice ante consecrationem, debet liquefieri si potest, & sic consecrari, ut sit actu potabile, si autem congelatum consecratur, erit consecratum: quia non differt ab alio non congelato specie, sed tantum qualitate.

25. Missam celebrare licet tantum semel in die regulariter, pluries

tamen aliquando, secundum Tho. 3. par. q. 83. a. 2. ut in natiuitate domini dicuntur tres missæ, quarum una tantum ante auroram dici potest. Post autem simul omnes tres possunt dici, de cele. missæ. solut. 1. Aliquando licet plures celebrare propter necessitatem, de cele. missæ. 1. & 2. & secundum Tho. supra, ad 5. non tamen pro auaritia, uel adulatione, sed uel pro communicando infirmo, quando aliter fieri non potest, uel quando occurrit subito sepeliendus, qui secundum consuetudinem, non est sine missa sepeliendus, tunc potest dicere sacerdos unam missam pro uiuis, alteram pro defunctis, quando aliter commodè fieri non potest (hoc tamen hodie amplius non seruatur) uel quando in die festo peregrini adsunt, uolentes audire missam, & aliter fieri non potest, uel propter benedictionem nuptiarum, ubi consuetum est sine missa non benedicere, uel quando quis habet duas ecclesias commendatas, uel unam commendatam, & aliam intuituam, & propter paupertatem non potest habere vicarium, uel aliter supplere: quia quilibet populus uult missam in sua ecclesia, ut in capitulo. 2. 21. q. 1. & ca. dudum, de electio. uel quando eodem die occurrunt duæ missæ dicendæ, ut una de festo, alia de feria, & non adest alius sacerdos potens supplere, uel quando aliqua magna persona, ut episcopus, comes, & huiusmodi, qui

qui solent missam quotidie audire, adessent. Idem dicendum de aliis, etiam non magnis, quando in die festo ueniunt, & tenentur audire missam, & aliter fieri non potest. In dictis ergo casibus, potest sacerdos bis celebrare, & non plus: & quod sit ieiunus, id est, quod non acceperit ablutionem, neque purificationem solitam recipi.

26. Si quis communicauit in aliqua die, & superueniat periculum de perditione hostie consecratae, si sit ieiunus, potest illam sumere, argo, in capitulo, tribus, de condi. d. 2. reliquias autem potest sacerdos etiam post ablutionem sumere, quia non possunt faciliter seruari, & ex eo quod in una celebratione incontinenti hoc sit, etiam post ablutionem immediate reputatur ieiunus: per ea quæ notantur in c. olim. el. de restitut. spolia, in glossa. Item quia præceptum de ieiunio est propter reuerentiam sacramenti, sed recipiendo reliquias, ne perdantur, est maior reuerentia, quam sic relinquere, igitur est licitum. Non autem sic de eo, qui non celebrando communicat, quia post ablutionem non potest reliquias sumere, & qui semel celebravit, licet post ablutionem post reliquias sumere (ut diximus) non tamen iterum celebrare, uel aliam hostiam consecratam sumere, quia ritus ecclesie solueretur.

27. Non quilibet sacerdos omni die tenetur celebrare, per capitulum.

quotidie, de conse. dist. 2. qui tamen curam animarum gerunt, tenentur saltem in festis de præcepto celebrare, uel celebrari facere, ut satisfaciant populo: argum. capitulo. 1. de celebration. missæ. An autem non legitime impeditur, nunquam celebrans, maxime in solennitatibus, in quibus consueuerunt deuoti communicare, mortaliter peccet, supra, uersic. communio. §. 1. 4. Vide Tho. 3. par. questio. 82. a. 2. ult. & 4. sent. dist. 13. q. 3. ar. 2. quod. 1. Si quis instituit in aliquo beneficio, ut quotidie celebret, non tenetur sic institutus ad quotidie celebrandum, secundum Pa. normi. in capitulo, significatum, de præbeod. & capitulo, consensu. de celebr. missæ, sed debet intelligi, quod celebret quanto frequentius potest, salua sua honestate, & debita deuotione sacramenti. Similiter dic si institueretur ad dicendum peculiarem missam, ut de mortuis, uel aliter, & hoc quotidie, hoc non obstante, potest, & debet celebrare de feria, quando occurrit, per capitulum, quidam, de celebra. missæ. Secus quando instituitur, ut quotidie celebret in tali capella, quia tenetur uel ipse celebrare, uel supplere per alium, si potest, aliter obligati, & promissioni non (ut debet) satisfaciunt.

29. Quilibet tenetur omni festo de præcepto audire missam, si potest, nisi magna necessitas eum excuset, capitulo, missas, de con. d.

1. & capitulum omnes fideles. Et hoc de precepto ecclesiarum: nisi tales essent excommunicati, interdicti, uel legitime impediti. Aliis autem diebus non tenentur, non obstante capitulo. solet de consecratio, distinct. 1. & cap. si de privilegio, in 6. quia non obligant ad preceptum, sed hortantur ex honestate.

30 Legitima impedimenta, sunt in particulari, ut elicitur ab Arch. flo. & aliis docto. custodia infirmorum, qui sine periculo notabili relinqui non possunt, ipsa infirmitas, ob quam infirmus sine periculo exire non potest. custodia puerorum, qui sine periculo relinqui non possunt. arduum negotium, quod esset relinquendum propter auditorem missae, officiales, castellani, seruitores dominorum, & seruitrices. Domini & consilarii, qui urgentibus causis tempore missae sunt occupati. puellae nobiles, quando prohibentur a parentibus, quos etiam rationabilis causa in hoc excusat, ut si propter honestatem, uel consuetudinem, uel periculum hoc faciant. Viduae etiam si per aliquot dies secundum laudabilem consuetudinem in domo clausae maneant, secus quando hoc fieret per menses. Coniugatae, quae sine uirorum scandalo ire non possunt, uel turbatione familiae, si non praeparant prandium, & huiusmodi. Debent tamen domini, & patrones, seruis, & ancillis suis, dare

tempus eundi ad missam quantum possunt. Itinerantes si commodè non possunt audire, ut quia societas noluit expedire, uel nauis uoluit recedere, & huiusmodi: & solus eundo erat in periculo, uel propter expensas, quas a sociis habebat, uel huiusmodi. Mulieres etiam pauperculae, non habentes unde decenter uestiantur, & quae exenantes ad missam sic deriderentur: & breuiter, quotiens quis missam dimittit propter aliquod, quod rationabile iudicatur, secundum rectum iudicium, remoto contemptu, excusatur a mortali. Ut sunt custodes portarum, rerum, domus, & huiusmodi, qui libenter irent ad missam, nisi praedicta obstarent. Reliqui autem omnes usum rationis habentes, tenentur si sciunt, uel commodè scire potuerunt hoc preceptum, secundum Pet. de Pal. In huiusmodi discretus confessor audito poenitente iudicabit.

31 Tota missa a principio usque ad benedictionem debet audiri, in dicto cap. missas. & quia modicum pro nihilo reputatur, & reuera, de consecr. distinct. 2. ideo qui modicum dimitteret, ut introitum, uel huiusmodi, uel quia occupatur quis in mysteriis missae, non agit contra preceptum: secus si dimittit partem notabilem, secundum Arch. flo. ut esset euangelium, uel tertia pars missae, & huiusmodi. Neque necesse est

est auribus propriis audire uerba, licet sit bene factum, sed sufficit praesentem ibi esse, & uacare pro illo tempore his, quae dicuntur, quia sic intendit ecclesia: & quod non se occupet in aliis pro tunc. Nec necesse est, quod audiatur in propria parochia, uel alia ecclesia, sed ubicumque audiatur satisficit. Similiter satisficit siue quis audiat missam, quae deberet de eo, de quo fit officium, dici, ut est argu. in capitulo. quidam laicorum, de cele. miss. & ibi Panor. siue audiat aliam. Licet quidam teneant oppositum, & male, quia d. c. missas. & cap. quidam. non loquuntur de necessitate de propria missa, sed de congruitate. Et Panor. etiam ibi in dicto cap. quidam. & Arch. flo. dicit, quod non tenetur, & si forte contra praedicta esset aliquod ius, per contrariam consuetudinem abrogatum est.

32 Missa de sancto aliquo, ita prodest defunctis, ac si de mortuis diceretur, quo ad sacrificium, quo autem ad orationes, magis prodest ea, quae pro defunctis est: tamen huic defectui facit satisfactio maior deuotio, uel affectio eius, qui missam de sancto celebrat, secundum Th. 4. sent. d. 45. q. 2. a. 3. q. 1. ad 5. Vnde non est bene factum relinquere missas ordinarias, quando debent dici, pro missis mortuorum.

33 Si sacerdos est celebraturus pro aliquo, uel aliquibus, dummodo non fecerit promissione

alicui de merito totius illius missae, & superueniat alius, uel plures, rogantes celebrari pro animabus suorum defunctorum, potest omnes acceptare, & ualet pro omnibus secundum deuotionem offerentium. Nam offerentes elemosinam, & rogantes offerri, dicuntur offerre & ipsi sacrificium, & in hoc sensu potest intelligi ea non mediocriter de consecr. distinct. 5. Debet ergo sacerdos esse cautus, ut nulli promittat specialiter, sed dicat, rogabo pro eo, &c. Hoc secundum mentem Sil. uer. missa, primo. circa si. Idem uidetur sentire sum. Ang. uer. missa. §. 52. quo ad meritum speciale.

Quomodo missa concubinae non possit audiri, supra, Clericus. §. 13.

34 Missa boni sacerdotis orantis etiam in persona ecclesiae, ut eius instrumentum, plus ualet quam mali ad impetrandum gratiam, quanto enim melius est instrumentum, tanto opus melius efficitur. Quo autem ad sacramentum aequalis est, licet aliqui dicant contrarium. Primum tamen est secundum Tho. 4. sent. d. 13. q. 1. a. 1. q. 5. & ratio quae hic adducitur est optima.

35 Si sacerdos tribus sigillatim promissit celebrare unam missam, & postea non celebrat, nisi unam pro illis tribus, secundum Pe. de pal. non satisfacit: potest tamen secundum eum, & Arch. flo. multis modis excusari. Et primo propter

R. 5. imposs.

impossibilitatem celebrandi, ut
quia oportet ipsum celebrare se-
cundum intentionem praelati. Secun-
dum propter consuetudinem, & ma-
ximè si talis scit consuetudinem.
Tertio si in aliis suffragiis satis-
facit, uel si habere tantum affectum
ad quibet ritum, sicut ad unum te-
netur habere, uel sequendo supe-
riorem opinionem. Et si promissa ce-
lebrare in uno loco, uel de spiri-
tus sancto, uel aliter, & non facit,
infideliter agit, & non satisfacit.

36. Sacerdotes, qui sunt de aliquo collegio, debent celebrare secundam intentionem presidentis, qui est dispensator onerū, & eodem modo, & potest dare licentiam alicui, ut celebret pro aliquo amico suo, ex rationabili causa.

37 Qui celebrat, ut Deus aliquē
perdat, mortaliter peccat, arg. 1.
c. quicquid, 1. 2. q. 1. nec nocet illi
hoc sacramentū, cum de natura
eius sit prodelle, ut est, arg. 1. q.
1. c. si autem Deus. Posset tamen
excusari a mortali, si talis esset
imminens reppn. vel talis, cui tale
malum iuste posset imprecari, &
non faceret luore vindictæ, sed
pro iustitia, vel communi bono
servando.

38 Milia non debet dici nisi pro
his qui sunt membra Christi, ut
pro uicis & mortuis in charita-
te existentibus. c. i. uñ. de conf.
di. 1. & Tho. 3. par. 79. a. 6. ad 2.
aliis autem non prodesset. Pro
his qui sunt in gloria, celebratur
ad honorem, & gloriam eorum,
uel pro solatio uiuorum.

39 Audiēs nullam de præcepto,
non potest simul dicere aliqua
aliā orationē, ut officium, ad
quod tenetur sub præcepto, quia
cum sint duæ obligationes, duo
tempora distincta requirunt. sa-
prā, Ecclum, &c.

40 Religioſis præcipitur in cle-
religion, de priu. ne dicant uer-
ba infamatoria, uel falſa, & ne
laicos à frequentia eccleſiarum
ſuorum prælatorum, uel accellu
retrahant, ſub interminatione
anathematis. Miſſam celebra-
ntes, omiſſionis tot peccata habere
poſſunt, quot ſunt requiſita
eius celebrationem, quæ uo-
lentem celebrare ſcite oportet,
ne omittendo peccet.

MISERABILIS
persona.

Miserabiles persona sunt,
quæ per se non possunt
causam promouere. ca. 1. de po-
stu. & sunt locundus Paim c. licet.
de eccl. cæci, pauperes, pupilli, ui-
dug, & morbo laborantes, qui pos-
sunt ab ecclesia auxiliũ implora-
re, qñ nimis in collectis grauatur.
in c. significatibus. de off. del.
& ibi Pa. Excultant aut hi à mu-
neribus personalibus secundum
eundẽ Paim d. c. licet. nõ autẽ à
realibus ordinari, nisi princi-
pes uelint ea remittere. C. de uac-
ca mu. & de mune. pat. quasi per
torũ. Pro miserabili persona cõ-
stitutus in sacris potest aduoca-
re, etiã in foro seculari. Ab. in c. r.
de postul. Facit quod not. in c. ex
tenore. de foro competenti.

MOD

MODERAMEN.

Moderamen inculpatæ tu-
telæ est, quâdo id sit, quo
omissio iniuria repelli non po-
test, non enim imputatur alicui
quod facit, si aliter se defendere
non poterat, & iniuriam repellere
re. l. scientiâ. §. quod cum aliter
fiat leg. Aquil. quod considera-
bitur ad arbitriũ boni viri, pen-
satis circumstantiis, scilicet mo-
dum, qui est circa qualitatem ar-
morum. Non enim debet resiste-
re cum armis, si sine armis inua-
ditur, vel si venit eũ pugno, non
debet baculo repercuti, unde po-
test talibus uti, quæ sufficiant ad
repellendum, & non plures. Con-
siderandum est etiam moderamen
in cursu temporis, ut quan-
do inuaditur persona, antequam
quis percutiatur, potest incontin-
enti inuadentem percutere, ut
evadat percussione, & iniuriã,
& magis dicitur repellere iniuri-
ã quam inferre, & intelligitur
glia Lex plagis. §. tabernarius.
fiat legem Aquil. & Bartubi. Si
autem iniuria iam est facta, non
est licitum percutere etiã incon-
tenti, quia non est defensio, sed
vindicta, quæ non est permilla
singulis, sed iudici, nisi timere-
tur geminata percussio, secun-
dum Inn. in c. olim. de resist. spo.
Si verò violētia rebus infertur,
debet repelli incontinenti, licet
iam sit facta iniuria, quia hæc nō
est vindicta, sed defensio. Item
consideranda est causa, ut scilicet
fiat ad defensionem, & non

ad ultionē: & hæc defensio ma-
nualis, quia naturalis est, per ali-
quam legem, uel iudicem, tolli
non potest. Secus de ea, quæ est
de lege positua aliquammodo, ut
sic, uel sic appellare.

MOLLITIES.

Mollities, quæ est idè quod peccatū pollutionis contra naturā voluntariè, siue fiat sine instrumento siue cū instrumento proprio, nel alieno, mortalis est, sicut & ipsa pollutio, de qua infra, Pollutio. per totum. Est & mollities alia opposita perseuerantia, quæ homo adeo est dedi tus delectationibus, ut nō solum à contrariis, uerū etiā à tollerētibz delectationē abducatur, ut uiam uirtutis deserat, & quia contra rationē adeo peccatū est.

MONACHVS.

Monachi differunt à cōuer-
fis, & oblatis, secundū Pa-
in c. nō est. de regu. quia cōuerſi
sunt, qui offerunt se, & sua, mu-
tando habitū, & profitendo, laici
tamē sunt, quia non promouen-
tur ad ordines. Oblati uerō sunt,
qui se, & sua offerunt monaste-
rio, habitu non mutato. Et secun-
dū gl. in c. ut lex. 27. q. 1. illi con-
uerſi, & oblati, magis astringun-
tur monasterio, quam monachi,
quia etiā causa archiepis reli-
gionis, non possunt ad alia mo-
nasteria transire, quauis à supe-
riore licentiam petant, quia cōſi-
ciuntur quasi serui monasterii.
Monachi uerō hodie sunt pro-
prii, qui habitum mutant, profi-
tentur

tentur, & ad ordines promouentur. 16. q. 1. in multis capitulis.

2 Monachorum nomine, in materia odiosa, non uenit alii religiosi, ut patet in cle. 1. de stat. mo. ubi textus postquam excommunicauit monachos, subiungit, aut canonicos regulares, quod frustra fuisset appositum, si nomine monachorum uenirent omnes religiosi. Pan. uero in c. ex parte, de postu. dicit, quod constitutio emanans respectu religionis, licet loquatur de monachis, ad omnes tamen religiosos extenditur, nisi possit diuersitatis ratio assignari: & hoc in omni materia. Primum tamen uidetur melius, quia ibi non apparet specialis ratio differentie, & tamen nomine monachorum non includuntur canonici regulares, &c.

3 Licet ordo monachorum sit arctioris obseruantie quam canonicorum regularium, ut dicit Tho. secunda secundae. q. 189. a. 2. ad 2. tamen si monachi essent laici, liceret eis transire ad ordinem canonicorum talium, & non econtra. ca. mandamus. 19. q. 3. Si autem monachi sint ministris obsequentes, non licet transire ad dictos canonicos, bene tamen econuerso, petita prius superioris licentia, c. statumur. 19. q. 3. & d. cap. mandamus. Quomodo regulariter possunt transire, infra, Religio. §. 14.

4 Monachus non potest fieri canonicus ecclesie secularis. ca. in noua. 16. q. 7. extra, de elect. cap.

cum causam. Idem dic de religioso, per allegata.

Monachus, uel religiosus, non possunt promoueri ad aliquod beneficium, uel dignitatem ecclesie secularis, nisi sit episcopalibus, secundum Pa. in c. quod Dei. de sta. mo. neque ad canonicatum, uel ad aliud simplex beneficium in ecclesia collegiata, c. super eo. de regu. nec in hoc episcopus potest dispensare, secundum Car. In ecclesia autem non collegiata, secundum Pa. potest eligi, ut sit prepositus, non autem secundum Host. nisi dispensatione. Si autem ecclesia sit cum cura, potest religiosus de iure communi promoueri, ut communiter tenetur, secundum Hostien. Ioan. An. & Cal. ab episcopo sine dispensatione, & hoc sequitur Feli. in consilio 131. Domini tamen de rota, tenent quod requiratur dispensatio, uide nihilominus text. c. gl. in c. parochia. 16. q. 1. & tex. in d. c. quod Dei. qui dicit, quod monachi possunt promoueri, ex quo uidetur quod non indigeant dispensatione.

5 Monachus non potest habere curam animarum in ecclesia ubi monachi collegialiter habitant, secundum Panor. in cap. 1. de capel. mo. sed debet episcopus capellanum instituere, qui populum de consilio monachorum regat.

6 Monacho non licet locum habere in diuersis monasteriis. c. si de reli. domi. nisi unum monasterium

sterium sit sub alio, nec potest praefici in diuersis monasteriis, nec pluribus ecclesiis curam animarum habentibus, nisi unum ex alio pcedat. li. 5. de praeb. c. cum singula. ubi ponitur pena committentibus monacho praedicta, & alias administrationes consueatas non eiusdem monasterii.

8 Monachus, uel religiosus deputatus alicui ecclesie, tenetur ad substantialia suae regulae, ut ad tria nota, ad deferendum habitum, etiam si sit episcopus, nec debet portare tocetum. c. clerici. de uit. & ho. ele. & tenetur abstinere ab esu carniuum, sicut ante, nisi dispensetur, secundum Gof. allegantem c. quisquis. d. 41. Ab aliis autem quae officium suum impediunt, absoluitur, non autem ab his, quae non impediunt, imo magis inuuant, non absoluitur, & sic intelligitur. cap. monachum. 20. q. 1. & ca. nemo. 16. q. 1. quando uero, & quomodo eximatur ab obedientia abbatis, uide c. unicui. 19. q. 1. & c. parochia. 16. q. 1. & c. sane. c. uisus. 16. q. 2. Vide Tab. uer. monachus. §. 5.

9 Si talis dispensatione indigeat, ad illu recurrit, sub cuius iurisdictione ecclesia sua subiecta est, siue sit abbas, siue episcopus, uel Papa, quanquam si sit exempta, & ipse secum poterit dispensare, sicut alii prelati exemptorum: ut dicunt quidam rationabiliter, & eligere sibi confessorum.

10 Monachis multa prohibetur, in cle. ne in agro dominico, de

sta. mo. & in c. ad monasterium, de sta. mo. & ca. in singulis. Vide ibi, si opus est, & sunt decem, uidelicet, deferre habitum, secundum formam, omni mense confiteri, & eucharistiam suscipere, exponatur regula ab aliquo, &c. non uti canis. seruare silentium certis horis, & locis, facere capitula triennia, & interdicitur aucupatio, & uenatio, non ire ad curias mandatur, non tenere arma, non comedere carnes. infra, Religio. §. 12. Tho. q. 1. a. 4. Multa alia prohibentur eis in sua regula, & ordinationibus suis, quae uidentur essent.

11 Monachus comedens carnes non peccat mortaliter, nisi propter preceptum, uel contemptu, licet dicatur in canone, quod incarcerationetur, quia intelligitur de monacho contumaci, uel inobedienti. infra, Religio. §. 11. Vide Sanct. Thom. secunda secundae. quaest. 136. a. 9. ubi rationem horum scribit.

12 Ex contractu monachi, cui commissa est administratio, tenetur abbas, & monasterium, in quantum se extendit administratio, secundum Innocent. aliter non: nec ipse monachus tenetur, quia nihil habet: tamen omnis actio per monachum acquisita, etiam si sit fugitiuus, ad monasterium pertinet. ff. de acqui. possell. l. 1. Quia quicquid acquirit monachus, monasterio acquirit, sibi autem nihil, cum proprium habere nequeat.

Abbas,

- 13 Abbas, nec monasterium, tenentur pro furto rei depositate alicui monacho, nisi abbas fuisset in causa, ut quia uidit, & potuit facile prohibere, & noluit: ut credit Inn. Dicit tamen Host. quod licet abbas uideat res auferri, & non prohibeat, licet peccet, non tamen credit ipsum, uel monasterium teneri, ex quo fuerunt penes personam monachi. c. 1. de depo. & hoc credo uerius, nisi fuisset talis persona, quæ hoc prohibere debuisset.
- 14 Monasterium non tenetur pro delicto monachi, uel abbatis, nisi pro quanto uersum est in eius utilitate, secundum Inn. & Host.
- 15 Si monacho relinquatur aliquid conuertendum in usum pauperum, quod licitum est, de testa. c. 2. l. 6. uel pro usu uestimentorum, uel librorum, uel huiusmodi, ualset, abbate consentiente, aliter non, & si relinquatur ut administret, prout sibi placet, tanquam res propria, non poterit habere, etiam de licentia Papæ, per d. cad. monasterium. quod si abbas noluit consentire ad insciendum dictam administrationem, relictum non ualeat, & remanebit apud grauatum. l. unica. C. de cadu. tol. Abbas autem potest auferre tale usumfructum, in quo tenuit legatum, à monacho, per c. 1. de stat. mo. Cautela autem eius, qui nult quod monachus habeat usumfructum, esset, si sic diceret lego tali usumfructum talis rei, donec & quousque molestabitur

per suum abbatem, quo casu nolo amplius, quod habeat, secundum Pa. de Cast. ff. ad Treb. §. tres habet. l. Lucius. Quomodo bona ingredientium religionem pertineant ad monasterium, infra, Religio, §. 17. 21. & 22. Quid siendum de bonis relictis illis religiosi, qui nihil habere possunt, uide aucten. ingressi. C. de sacr. san. eccle.

MONASTERIVM.

Monasterium non potest noua consuetudine grauari seruitio, uel onere, nisi à patre, non in principio, de episcopi consensu sint imposita: non tamen in dote necessaria, sed in aliis à dote. c. scientes. de censu.

Monasteria frequentans monachum, si sit clericus, sine causa manifesta, & rationabili, post admonitionem deponitur, & secularis excommunicatur. c. monasteria. de ui. & ho. cle. Monasteria in quibus sunt masculi, & feminae, quæ dicuntur dupla, licita non sunt, ut no. in c. distinuimus. & c. in decima. 18. q. 2.

MONETA.

Moneta, supra, falsarius, per totum.

MONOPOLIUM.

Monopolium est singularis negotiatio in ciuitate, & damnatur. C. de monopolis. L. unica. Unde non licet mercatoribus concordare inter se, ut omnes uno pretio uendat, & non minori aliquis uendere possit: neque licet, ut unus solus sit uenditor,

tor,

tor, uel emptor, & contrarium facientes peccant mortaliter, propter penam exilii, & expoliationis omnium bonorum appositam. Insuper quia hoc est contra iustitiam, & bonum reipublice, licet tales essent penitus exterminandi à ciuitatibus.

MORA.

Moram incurrit quis, quando non facit quod facere tenetur, & eo tempore, ut not. in c. 1. ult. de loca. Et quando dies appositus est obligationi, non requiritur monitio, ut quis constituitur in mora, in d. c. ult. quia dies pro homine interpellat. Si dies non sit appositus, requiritur monitio, secundum Pan. in c. licet heli. de simo. & de accu. c. 1. quauis gl. in d. c. licet heli. dicat quod in pecuniariis admonitio est de honestate, non de necessitate, infra, §. 2. Obligatio. §. 1.

Morosus tenetur ad restitutionem damni emergens ex tali mora ipsi creditori, & lucri cessantis. Et not. quod non dicatur esse in mora, qui potest se tueri legitima exceptione, per regulam, non est in mora de reg. iur. l. 6. Ignorantia autem quando quis tenetur, & impossibilitas, excusant à morositate, per l. quod te. ff. de re. cre. & quando non fuit monitus, secundum Ludo. de Ro.

Mora purgatur ex celeri solutione, ante factam requisitionem, ut not. in d. c. ult. Not. quod mora, & culpa æquiparantur, nisi in hoc, quod mora est purga-

bili. l. seruum. ff. de uer. obl.

Mora sua unicuique semper est nocua: propterea si quis est in mora restituendi aliquid, & casu etiam fortuito pereat, nocet moroso, nisi clarum sit, quod eodem modo apud dominum perisset, per l. si. §. 1. ff. ad l. Rhod. de iac. Si autem dubium est, non liberatur debitor, quia interpretatio fit contra eum, l. cum res. ff. de leg. 1. §. 1.

Si debitor fuit in mora soluendi, & postea creditor in mora recipiendi, uel e contra, ultima mora nocet. l. debitor. ff. de usur. & fru.

Mora semel commissa purgari non potest, quando dies præfixus est a lege, uel canone, penam imponente, ut dicit lo. An. in regula, mora. in §. de re. iur. quia pena semel commissa, non purgatur, & sic intellige iura dicta moram non purgari. de elect. c. in cunctis. nisi in eodem canone caueatur, quod mora possit purgari, & pena uitari, & ita iura contraria, quæ uidentur uelle, quod purgari possit, ut in c. 1. d. 18. & d. 10. c. quoniam. & de sup. neg. prela. c. literas. intelliguntur.

MORTVVS.

Mortuus spoliare, peccatum est contra legis prohibitionem. l. 3. ff. de sepul. mo. quia spoliatores mortuorum latronibus comparantur, 4. lib. Ethicorum.

Mori pro salute proximi, quando adest articulus necessitatis, quilibet tenet esse paratus, quia ad hoc cogit charitas, supra, episcop

scopus. §. 3. & 4.
3 Non est peccatū petere à moriente, ut post mortem veniat, & de suo statu informet, secundū Tho. quol. 2. q. 9. a. 1. secundū tamen diuinum iudicium. Eset tamen peccatum, si hoc procederet ex dubitatione fidei, uel ex alia iniusta causa. Magis enim scripturis sacris, quā mortuis credere tenemur, ut ex euangelio Luc. 16. colligitur.

4 Exponere se mortis periculo pro salute persone, per quam ecclesia, uel respu. sustentatur, laudabile est, secundum Tho. secunda secunda. q. 32. a. 6. Et nullus est à morte eripiendus, contra iura, secundum Tho. secunda secunda. q. 10. a. 1. ad 2.

5 Mors illata etiā pro criminibus, aufert totam poenā peccati, uel partē, secundū quantitatem culpæ, & patitur, & cōtritionis, si patiēter toleretur, non autē sic de morte naturali, per quam nō purgatur quis à peccatis actiualibus, secundū Tho. secunda secunda. q. 16. 4. a. 1. ad 6. licet quidā oppositi teneat, & malē, quia in naturalibus, neq. meremur, neque demeremur, ut sic. Scotus autem in 4. sent. d. 21. dicit, quod si uoluntariē acceptetur, est sufficiens poena pro uenialibus.

6 Isti dicuntur esse in articulo mortis, uidelicet laborans febre continua, obsessus ubi machina iaciuntur, obsessus ab hostibus, uolentibus eum occidere, nauigaturus per loca periculosa, itur-

rus per loca insidiosa, atate confectus, uel breuiter status cuiuslibet, arbitrio boni uiri pensatis debitis circumstantiis, iudicantis talē esse in mortis articulo: & hec est generalis regula, qua possit quis iudicari esse in articulo mortis, ut possit absolui, &c.

MORTUARIA.

Mortuaria, supra, Exequiæ per totum.

MULIER.

Mulier, supra, Formina, per totum.

MVMVRATIO.

Murmuratio est quedā querela cum impatientia, in his, quæ homo debet patienter ferre, ut dicit quædam glossa super illud Sapient. 1. Custodite uos à murmuratione. Et committitur aliquando contra Deum, quando displicet alicui, quod non det prosperitatem, uel mittat tribulationem, uel quod non regat mundum modo nostro. Est etiam contra homines, quando scilicet, quis conqueritur de re iusta, uel iniusta, sed non debito modo, uel non apud eum, cuius interest providere: & licet communiter sit peccatū ueniale, est tamen quandoque mortale, ut si ex ipsa fiat contra aliquod præceptum, uel propter scandalū, uel huiusmodi. De poena murmuratium, uide cap. alienus. d. 90. Hoc uitium coincidit cum detractione, quando murmuratōis nomine, minus ligni fitetur, ut dicit Caie.

MUTILARE.

Mutilare se, uel aliū, est illicitum, secundum Tho. secunda secunda. q. 65. a. 1. & peccatum ex se mortale, quia notabile nocumentum inferitur sibi, uel proximo, quod est cōtra charitatē: nisi fiat propter sanitatem totius corporis, secundum artem 1. medicinæ, uel per publicam potestatem, propter bonum cōmune. Mutilare autē est mēbrū inutile reddere, uel trūcare. supra, Corpore uitiat. §. 1. Quomodo inducatur propter hoc irregularitas, supra, Irregularitas. §. 2. & §. & Corpore uitiat. §. 2.

MVTVM.

2 Mutuum est, quod de meo fit tuum. ff. si cert. pet. l. 1. & consistit in his, quæ mēsurantur, & ponderantur, in d. l. 2. Ex hoc sequitur, quod si res mutua pereat, etiā casu fortuito, periculū manet apud eum, qui mutuo accepit. l. incendiū. C. si cert. pet. Res enim si pereat, perit illi, cuius est. Secus quando consignatur pecunia in bursa, tunc nō est mutuum, sed depositum. ff. si cert. pet. l. si ab initio.

2 Habēs pecuniam sibi pro aliquo tempore inutilem, mortaliter peccat, si nō mutuat indigentem petenti, secundum Sco. in 4. quia facit cōtra præceptum naturæ, & Christi. Luc. 6. Intellige tamen primū, quod sit totus de rehabēdo tempore opportuno. Secundū, in indigentia citra necessitatem, uel decentiam. Si au-

tem esset extrema necessitas, debet cōmodare, etiam quod non esset tutus de rehabēdo. Si enim tenetur tunc subuenire, multo magis mutuari, supra, Eleemosyna. §. 3. Vide infra, Vfurā, quando non licet, per totum.

NAUFRAGIVM.

Rapiēs res de naufragio, siue in mari, siue in litore, siue in aqua, mortaliter peccant, quia cōtra iustitiā agunt, & proximum notabiliter offendunt in bonis, & tenentur restituere. l. si quis ex naufragio. ff. de incendi. ruin. & naufrag. nec aliqua consuetudo potest excusare, quin sit furtum. ff. de acquiren. re. dom. l. qua ratiōe. in fi. Et si talis sit prelatus, uel clericus, debet deponi. cap. dilecti. el. 1. de acco. si laicus, debet excommunicari, si nō restituat, uel est excommunicatus. de rapt. cap. excommunicationi. supra, Excommunicationi 78. Intellige de spoliantibus eos, qui ex iniusta causa nauigant, secus de piratis, & hostibus fidei, qui nominati Christiano inimicantur. C. de furt. in autem. nauigia.

2 Rapiēs de naufragio rem statim perituram, ut scapharum, uel huiusmodi, quæ sine illo non fuisset salua, si sine quo cūq. uideat periculo hoc facit, tenetur restituere, quoniam ad hoc agendum charitas fraterna illum urgebat. debet tamē habere laboris sui præmium. Si uerō cœpit cum quacūque uitæ periculo, & patronus aliter nō erat habi-

642. NECROMANTIA.

turus, quia periisset, non tene-
tur restituere, quia cum tali pe-
riculo non tenebatur suffragari
domino. Si autem patronus alia
uia verisimiliter erat rehabiturus,
licet mortis periculo se ex-
posuerit, restituet, & laboris sui
mercedem accipiet, ad arbitriū
boni viri. In illo enim casu non
habebantur pro derelicto. Si au-
tem fieret statutum, ut rapientes
de naufragio tantum lucrarentur,
teneretur: quia sit in fauorem
naufragantium, & rapientes tunc
deberent habere mercedem taxatam.
Si quis autē prædicta iactata in mari,
uel sponte, uel per naufragium,
inueniat à casu, teneatur restituere,
nisi haberentur pro derelicto,
secundum glo. in cap. cum dilecti. de accus.

NECROMANTIA.

Necromantia, quæ importat
diuinationem per dæmonem
representantē mortuorum personas,
mortale peccatū est, quia ibi est dæmonum inuocatio,
& societas, quæ sine mortali
esse nō potest. suprà, Incantatio.
§. 1. infra, Superstitio. §. 3.

NEGLIGENTIA.

Negligentia in opere exteriori,
uel interiori, potest esse mortale
peccatum, uel quia negligitur opus
necessarium ad salutem, ut confessio,
uel huiusmodi, uel cōtemnitur opus bonum,
& sic uoluntas cadit à charitate,
quia contemptus ubique damnabilis est:
aliās cōmuniter est ueniale. Arch. flor. in 2. parte.

NEGOTIATIO.

tit. 9. c. 3. in si. uidetur uelle, quod
negligentia, quæ est ex consuetudine,
sit mortalis, ut puta habēs consuetudinem
non dicendi officium horis debitis,
quæ non sunt de præcepto. Hoc tamen
uerum esse non teneo, quia licet consuetudo
aggrauet, non tamen quod est ex se
ueniale, facit mortale. Posset tamen hoc
dictū esse uerum, accipiendo consuetudinem
pro contemptu. Et si ita accipitur idem
Arch. uerum dicit.

NEGOTIATIO.

Negotiatio, quæ alio nomine mercatū dicitur, multis modis est peccatum. Primò ex malo fine,
uel propter auaritiā, uel alio fine, qui si sit mortalis,
etiam ipsa erit mortalis. Secundò, ex persona,
ut si à clerico, uel religioso exerceatur. 3. Clericus.
§. 10. & 16. Tertiò, si fiat diebus festis,
exceptis nūdins, suprà, feria, uel festū.
§. 15. Est enim opus sernile, quod interdicitur die festo.
Quartò, ex loco inhonesto. cap. in omnibus. d. 81. Neque in ecclesia debet quis negotiari. 15. quæst. 8. ca. & hoc diximus alioquin mortale est. De immu. eccl. cap. domum decet. in 6. nisi magna necessitas excuset, uel honor Dei, aut subuētiō cultus Dei, ut debet facere uendentes candelas in ecclesia, qui non debent principaliter lucrum intendere, sed secundariò, aliter non possunt. Quintò, si dolosè exerceatur cum mendaciis, & periuriis. Sextò, si est reipubl. damnosa, ut faciunt

NEMESIS.

643

faciunt monopoliones, uel si lucrum queratur immoderatum. Septimò, si negotietur cum habente malam conscientiam scienter: tenetur enim tunc quàm citius potest, soluere talē societatem. Si uerò nō potest, protestetur, quod de illicitis lucris non uult se intrinicare. ar. d. 83. ca. error. & in prædictis modis non est necessaria restitutio, sed tantum de cōsilio: nisi ubi interuenit iniustitia in uenditione, uel emptione, uel quando quis fuit causa, quod pretiū nimis cresceret, emendo totū, ut carius uenderet, secundū Rod. tunc tenetur lesis, quia ipse dedit causam damni dati iniuste. Concord. sil. in summa, uer. negotium, q. 1.

2. Licitum est assecurare merces, ut si falox ueniat assecurus certum quid lucretur, ut quinq; pro centenariis autem percant, totam mercē soluat, secundū Arc. flor. nec obstat. ca. nauiganti. de usu. quia hic nō est aliquod mutuum. ut nō. Ioan. Cal. sed hoc fit tantū ratione periculi. Idem potest fieri assecurando pecunias, quas quis portat, uel quas mutuat quis alteri, quod rehaebit. Idem dic in saluo cōductu personæ, hoc potest fieri cum lucro, dummodo seruetur promissum. Vsurā, §. 8. nec est lucrum illicitum, neque turpe, cum ad aliquē bonum finem ordinetur.

3. De lucro quod sit, quādo aliqui exponunt se fortunæ, dicentes, quid uis ponere, quod cras

pluet, uel talis infra mēsem morietur, & de aliis in quibus tantū est nanitas: dico nō esse licitum lucrum, quia non ordinatur ad utilitatem proximi, sicut prædicta assecuratio, sed tantū est hic nanitas, ideo illicitū: non tamen tenetur quis ad restitutionem ex hoc, sicut de turpi lucro, quod de cōsilio debet dari pauperibus. An autem liceat assecurare mercatori illum, qui ponit pecunias in societate, quod pecunia sua erit salua, & quod lucrabitur quinq; pro centenariis, uel huiusmodi. infra, Vsurā. §. 8. Sil. uer. Negotium. quæst. 4.

NEMESIS.

Nemesis, id est, tristitia, quā homo habet de alieno bono temporali, quia talis indignus est hoc habere, ut puta, est malus homo, & est diues, uel bene fortunatus: quando se extendit ad arguendam Dei promidentiam, tanquam iniuste distribuentem bona temporalia, est peccatum mortale, uel si homo propter talem tristitiam ita afficitur, ut uelit malos imitari homines, mortale est. Tristari autem de huiusmodi aliquāter semper tamen cum Dei reuerētia, non uidetur peccatum, sed licitū, sicut de aliquo monstro tristari. suprà, Louidia, per totum, & præsertim si propter aliquē bonum finē fiat.

NOMINATIM.

Nominatim dicitur, quādo alicuius proprium nomen exprimitur, uel quando ita cir-

constantia individuales exprimentur, ut dubiū non sit, de quo dicatur. ut si quis tacito nomine proprio, dicat filiū primogenitum Petri de Petro, &c. uel Petri cum suis fautoribus, de quibus fautoribus constat notoriē, uel cum dicitur talem uillā, cum hominibus illius, omnes de quibus constat notoriē esse de tali uilla, dicuntur nominatim. Vide Inno. in ca. Lateranensi. de præben. & Pan. ibi, qui nititur concordare glo. in cle. i. de ui. & ho. cle. & glo. in ca. constitutionem. de sententia excomm. in 8. & in poenis requiruntur circumlocutiones ualde strictæ, non autem sic in fauorabilibus, in quibus larga sit interpretatio.

NOTARIUS.

Notarium peccata sunt, si non seruant iuramenta per eos facta, si falsa conscribunt instrumenta in toto, uel in parte, si reprobant acta licita, si occultant, uel lacerant instrumenta protocolla. Hos de mortali in prædictis excusare nescio, nisi secundum quod ignorantiā, uel deceptio eorum posset aliquo modo eos excusare, uel quando errāt in aliquo modico sine malitia, nec sunt magnæ importantiæ. infra, Tabellio. per totum. Concord. Caiet. in summa.

NOTORIUM.

Notorium aliquando dicitur iuris, ut cum quis iuridice est condemnatus, uel confessus in iudicio, uel legitime

conuictus. ca. uestra. de coha. cle. Aliquando dicitur facti, ut cum populus est testis, & nō est locus dissimulandi. c. tua. de coha. cle. nec requiritur quod omnes de nulla sciāt, sed sufficit quod sint decē graues, & honestæ persone, quia decem homines faciunt populum. 10. q. 3. c. unio. secundum gl. Ray. Aliquando dicitur notorium facti permanentis, ut quando quis publicē tenet concubinam in domo. Aliquādo dicitur notoriū facti transcurrentis, ut quia occidit hominē publicē. Aliquando dicitur notoriū facti præsumpti, ut cum quis tenetur communiter pro filio talis uiri, uel affine, & huiusmodi.

2 Notoriū iuris quandoque existit contra negantē probationē. cap. sicut. de sent. & re iur. In notorio facti non requiritur ordo iuris, qui aliis esset obseruandus. cap. ad nostram. el. 2. de iur. iur. Facti uerō euidentia nō indiget accusatione. c. euidentia. de accu.

3 Licet duo testes non sufficiant ad causandum notorium, requiruntur tamē, & sufficiūt ad probandum, secundum Pa. in d. cap. uestra. de cohabi. cle. In notorio iuris præsumpto, secundum Pa. in d. c. uestra. iuris ordo seruandus est. In notorio autem facti, non requiritur nisi scientia, & citatio. Imo si constat, quod nulla defensio possit cōpetere, citatio nō est necessaria, & sic intelligitur cap. olim. de re iudi. & cap. uenerabilem. de elect.

Nouitius quilibet potest esse, qui est rationis capax, & pubes, & qui potest esse religiosus. c. per totum. 10. q. 1. & c. cum simus. de regul. nec potest quis esse nouitius propriē, nisi post 14. annū in masculo, & 12. in femina, in c. ad nostram. & c. significatum. de regul. quia ante illud tempus nō potest experiri quod sit castitas, nec malitia ætatē potest supplere. in dict. cap. ad nostram. Quod si ante hoc tempus ipso consentiente offeratur a parentibus, secundum Dir. lib. 2. non poterit exire ante legitimā ætatem, ad similitudinem carnalis matrimonii. cap. de illis. de spon. impub. & si propria autoritate intrat impubes, a parentibus, uel tutoribus ante annum, & diem poterit extrahi. capit. puella. 21. questio. 2. non autem si ipsi consenserunt tacite, uel expresse. c. 3. addidisti. 10. questio. 2. Si autē in annis pubertatis fuerit ingressus, extrahi non poterit, secundum glo. in d. cap. puella.

2 Nouitius datur unus annus probationis regulariter. ca. ad apostolicam. de regula. Potest tamē ante hoc tempus profiteri interueniente cōsensu nouitii, & monasterii, & tenet professio, licet malē faciant prælati, si sine magna discretionē, & causa hoc faciant, in d. ca. ad apostolicam, & quia aliquibus uidetur prohibitum, ne ad professionem recipiant ante 18. annum, in ca. quia

in insulis. de reg. ideo quia hoc non est multum clarū, quæ sint insule rigide, melius crediderim standū fore laudabili consuetudini. licet Petr. de Pal. illam decretalem in insulis esse reuocata dicat, ut Arc. flo. in 3. par. tit. 16. c. 3. §. 1. adducit, quod tamen clarū non est. Mendicantes non possunt recipere quenquam ad professionē ante annum cōpletum probationis. de reg. lib. 6. c. non solum. & c. constitutionem. Moniales autem ordinis prædicatorū nō arctantur ad hoc, tum quia non sunt mendicantes, tum quia cap. loquitur in masculino genere, uidelicet fratres, tum quia, ut dicit Tab. ibi. §. 4. habet priuilegium Cle. 4. in bulla, quæ incipit, ex tenore. ut possint ante annū profiteri dūmodo sint puberes, & nō sint in insulis. In idē concurrunt Sil. uer. Religio. 3. §. 3.

Professio facta in quacunque religione ante annum pubertatis, non ualet, in d. c. ad nostram. facta autē in ordine mendicantium post annum pubertatis, & ante annū probationis, nō obligat illi religioni in particulari professum, sed in communi. in d. cap. non solum. & recipientes sic mortaliter peccāt, & puniuntur poena grauioris culpe, & amplius non possunt aliquem ad professionem recipere, per dict. capit. non solum. Si tamen durante tali suspensione alium recipiant, non efficiuntur irregulares, secundum Gem. in d. c.

non solum, quia receptio ad professionem non est actus attributus certo ordini, ut possit inducere irregularitatem.

4 Abbatibus etiam prohibetur receptio ad professionem ante annum probationis, tamen si profiteantur, tenet professio, quia ea, in infulis, quanvis prohibeat, non tamen dicit quod talis non sit astrictus, sicut dicitur in dict. cap. non solum.

5 Clemens 4. in bulla quæ incipit, Ex tenore, determinavit, ut supra diximus, quod moniales predicatorum possunt profiteri ante annum probationis, & post annum pubertatis: in infulis autem post annum 17. Furiosi autem, & amentes, & qui non sunt doli capaces, durate tali impedimento profiteri non possunt, & annus probationis in femina debet incipere post completum annum 12. in masculo post 14. In furioso autem, vel eo, qui non est capax doli, post cessationem talis impedimenti, illo enim tempore non potest experiri religionem.

6 Novitius semper potest exire sine aliqua poena, in c. postulasti, de regu. nisi sit professus tacite, vel expressè, c. statuimus, de reg.

7 Novitius efficitur professus tacitus, secundum Pan. in ca. unda, de reg. si sponte se ingerit, & scienter actibus, qui tantum professus conveniunt de iure, vel consuetudine, & scit hoc tantum illis convenire, & quod per tri-duum in eodem proposito per-

seueret, stando cum habitu professorum distincte in forma, & scissura, vel colore. Secundum, secundum Innoc. & d. Anto. deferendo habitum professorum, sciens quod talis habitus solum convenit professis, & quod ex tali delatione de iure, vel consuetudine inducitur professio tacita, & quod habitus sit distinctus, & sponte faciat, & quod detur ei ab eo, qui potest eum incorporare religioni, aut ipso consentiente accipiat, secundum Panor. in d. cap. unda, cum perseverantia tridui. Tercio modo per delationem habitus, qui non distinguitur ab habitu novitiorum, nisi benedictione, sciens, & consentientibus illis, quorum interest incorporare. Vide tamen Cle. eos, de regu. & Panor. in cap. ex parte. Quomodo autem inducatur professio tacita, quando quis intrat cum animo mutandi vitam, infra, Votum, §. 12. an ad seculum redire queat.

8 Professio tacita facta ante, vel infra annum probationis, non obligat sic professum illi religioni, sicut si fuisset expressa, per d. c. constitutione, sed obligat in communi. Illam tamen religionem obligat ipsi tacite professio, ita, ut non possit ab ea expelli, si non vult, aliter non esset religiosus iste, si nulla ei religio teneretur, & posset contrahere matrimonium, cuius contrarius dicitur in ca. unico, de voto, lib. 6. Si tamen habuit animum obligandi

di se religioni. Nam si non intendebat se obligare, votum non fuit.

9 In ordine mendicantium professus expressè infra annum, si non intendebat se obligare, nisi illi religioni, quæ professus est, non tenetur neque illi, neque aliis, sed liberè potest redire ad seculum. Si autem intendebat saltem in communi se obligare religioni, non poterit ad seculum redire: tamen si contrahat, tenebit matrimonium. Si vero tacite profiteatur in ordine dicto, obligatur religioni, & si contrahat, non tenet matrimonium: quia tacita professio non prohibetur, sicut expressa, in d. c. non solum, & c. constitutione, in religione mendicantium. & hæc est ratio diversitatis.

10 Deferens habitum professoris, ubi habitus distinctus est, cum protestatione, quod ob hoc non intendit profiteri, quia iste actus potest fieri, & animo profitendi, & animo probandi, talis protestatio inuat: secundum Ioan. Andr. ut alleg. Ge. in c. 1. de reg. & Pa. c. ex parte, de regu. Vbi autem habitus non est distinctus, non est necessaria talis protestatio. Pa. in c. postulasti, de regu. nisi quando portaret ultra annum.

Socrates vult intrare religionem, & habet animum perseverandi, non tamen vult perseverare. Si ingrediatur, & exeat, quia non sibi placet ex aliqua causa satisfacit. Similiter si vo-

uit, ut experiretur, non potest exire usque ad probationem: aliter idem esset, ac si non venisset, quia qui non licet, non venisset dicitur: & si invenit religionem sibi gratam, habentem ea, quæ querebat per probationem, & refutat illam, ex sola libertate, non satisfacit. Sed mortaliter peccat, quia ex voto intelligitur se obligasse ad probandum bona fide, & non licet: ideo si probando omnia grata inveniat, tenetur profiteri, & perpetuo remanere. Qui vero vult religiosum esse, tenetur non solum intrare, sed etiam profiteri: quia nisi per professionem, non potest esse religiosus: nisi aliter in intentione haberet, ad quam in foro animæ efficitur recursum. Concordat Tho. & Caic. secunda secunda. q. ult. a. 4. Et si vult intrare, & exire, peccat, quia de re mala promittit, nec votum humiliter tenet.

11 Abbas sine consilio capituli sui non potest aliquem ad professionem recipere, secundum Pa. in c. ad apostolicam, de regular. quia hoc est aliquod præcipuum, quod fieri non debet sine consilio capituli, ut dicitur in regula monachorum, nisi aliter habeat consuetudo, quæ primo est inspicienda, ut dicitur in c. 1. de regula, libro sexto. Episcopus autem potest recipere ad professionem, & erit vere religiosus, licet non intret monasterium, secundum Innoc. alleg. c. si vir, 27. q. 1. secus de aliis prelati inferioribus.

Oppositum uidetur tenere Pan. Vide tamen Ge. in dicto ca. constitutionem. & cōclude quod siue episcopus, siue alius habens auctoritatem incorporandi, recipiat aliquem ad professionē, nomine alicuius monasterii sibi subiecti, alienius approbate religionis, cum consensu maioris partis illius monasterii, tenet professio, & est uerē religiosus, & sic habet intelligi Ge. Secus autem si aliter fiat, nisi consuetudo secundum regulam, uel ordinationes per sedem apostolicam obstant approbate, quæ in huiusmodi, & in aliis seruari debent.

12 Annus probationis debet esse continuus secundum Panor. in cap. ad apostolicam. de regular. quia interruptio temporis minuit de austeritate regulæ. Ideo nouitius, per interpolationem non possit austeritatem regulæ experiri, si tamen per annum cōtinuum expertus fuisset, & exiēs postea reuenteretur, non esset necesse de nouo illum probare.

13 Nouitius debet deferre habitum illius religionis, quam uult profiteri, & in monasterio, secundum Tancre. cum quo tenet gloss. in cap. super eo. de regula. & ita habet consuetudo: & delatio habitus extra monasterium, nūquam tacitam induceret professionem, in dicta elementina, eos.

14 Nouitius quando uult profiteri, non est necesse quod seruet

certam formam uerborum, quæ quædam religiones habent, secundum Panor. in cap. porrectum. de regula. nec aliqua scriptura est necessaria, quia professio in Deum dirigitur. Potest etiam fieri per procuratorem, cum quilibet actus per procuratorem possit fieri, nisi excipiat. l. prima. §. usus. ff. de procuratoribus. Cum ergo iste actus non excipiat, potest fieri. Facit regula, potest quis. in §. de regulis iuris.

15 Qui uult intrare religionem aliquam, etiam minorum, non tenetur renunciare seculo, nisi quando uult profiteri, per dictum capitulum. non solum, licet in regula fratrum minorum dicatur præcipiendo, quod dicant uolentibus intrare religionem eorum, quod uendant omnia bona sua, & ea studeant pauperibus erogare: quia hæc uerba debent intelligi post annum probationis, & ante professionem, ne sint hæc uerba contraria uerbis dicti cap. non solum. Ideo illa uerba sunt magis exhortatoria quam præceptiua.

16 Volens ingredi religionē aliquam, si in ipso ingressu, uel antea, eundem donet omnia bona sua, si non profiteatur tacite, uel expresse rehabebit omnia, secundum Pa. in ca. quod a te. de clerici. conu. quia tunc in dubio uidetur donasse causa mortis, quæ cessante, non proficundo reuocatur. Idem si professio non te-

neat

neat, licet crederetur tenere, secundum Bar. C. de sacrosan. ecc. authet. ingressi. sicut relinquens omnia bona Titio, credens esse filium suum, reperto quod non sit filius, auferuntur ab eo, & ueniunt succedentes ab intestato. in l. si pater. C. de hære. instit. Si uero non donauit omnia, sed aliqua, non rehabebit, quia uidetur donasse causa ingressus, & sic debet intelligi Pan. & Host. in d. c. statutus. qui uidetur dicere oppositum. Est c. constitutionem. & ca. beneficium. de regul. in §. Si uero sciebat professionem non tenere, non rehabebit, quo ad iuris præsumptionem in dubio, præsumitur enim tunc absolute donasse: sed in conscientia, quidam potest sciri quod solum donauit causa ingressus, & non propter aliud, recuperabit, quia semper uidetur donasse causa mortis: & hoc est satis æquum ut rehabeat.

17 Bona nouitii non professa tacite, uel expresse, morientis, donata simpliciter monasterio, remanebunt ibi post mortem eius. Si uero expresse uon cōtulit, uel ante mortem expresse collata reuocant, succedent proximiores ab intestato, secundum Pa. in cap. præsentia. de probat. & sic intelligendi sunt Cy. & alii doctores dicta authent. ingressi. & d. Ant. in d. c. præsentia. de probat. & Bart. in auth. si quia mulier. C. de sacrosan. eccle.

18 Nouitii non tenentur ad præ-

cepta religionis, plusquam alii seculares, nec possunt puniri poena perpetui carceris, etiā quod delinquendo incurrerēt si essent professi, secundum Gemi. in d. c. non solum, quia sic non essent liberi posse reuerti ad seculum: nec possunt eligi in prælatum. c. nullus. de elect. lib. 6. nec ordinari, etiam ad primam tonsuram, c. in monasteriis. 19. q. 3. neque beneficium eorum si habent, infra annum probationis uacat, nisi constet ipsum habere animum mutandi uitam, nec eo inuito potest alteri conferri, sed per alium seruiet beneficium. c. beneficium. de regul. lib. 6. de fructibus beneficii debita portio assignabitur seruienti beneficio, reliqua seruabitur in utilitatem ecclesie, secundum gloss. in d. ca. beneficium. & per c. quia sæpe. de elect. lib. 6. Et si est canonicus nouitius, ad electionem episcopi non debet uocari. per d. c. beneficium. & l. 1. An. ibi. Secus in electione, quæ pertinet, non iure collegii, sed iure singulari: ut in iure patronatus. Nouitii gaudent priuilegio clericali, ita quod eos percutens est excommunicatus, supra, excommunicatio 1. Est c. religiosus. de priuilegiis. li. 6. Idem de conuersis approbate religionis.

19 Nouitii intrantes religionem approbatam animo mutandi uitam, perseverandi, & seruiendi Deo plenariam omnium peccatorum remissionem, si sunt bene contriti, consequuntur, secundum Tho. secundam secundæ. q.

S 5 ult.

ulti. a. 3. ad 3. quia si quis eleemo-
synis potest statim satisfacere,
multo magis, qui se totaliter of-
fert Deo per religionis ingres-
sum, & in uitis patrum dicitur,
quod intrantes religionem, con-
sequuntur eandem gratiam, quā
& baptizati: ut allegat Tho. ibi
supra. Imo tenet diuus Bernardus
quodā ser. q. quilibet religiosus,
quotiens de praeeritis est bene-
cōditus, existens in gratia, & est
contentus de sua professione, &
paratus si nō fecisset, quod face-
ret, & actū se totum Deo offert,
semper plenariam consequitur
indulgentiam, quia Deus pensat
uoluntatē plusquam opus: ideo
dum profitentur, & sunt in mor-
tali, si postmodū eos poeniteat,
& actualiter confirmet uotum
suum modo dicto, cōsequuntur
etiam indulgentiā propter ean-
dem rationem. De hoc Tab. du-
bitat, & ad negatiuam magis ui-
detur declinare partem.

NUP TIAE.

Nuptiae, supra, Matrimonium.
§. 61. His autem, quae ibi di-
cta sunt, adde, q. nuptiae tria im-
portant, scilicet, sponzorū be-
nedictionem, sponse traductio-
nem in domum sponsi, & con-
uiuium: & haec tria dicuntur pro-
hibita temporibus ibi supra dictis.
Et quia poenae non sunt extendē-
da, ideo illis temporibus possunt
matrimonia contrahi per uerba
de praesenti, & sponsalia, & qui
credunt euadere peccatū facien-
tes benedictionē in sabbato an-

te aduentū, uel septuagesimam,
& in sequenti dominica facien-
tes alia duo, scilicet traductio-
nem, & conuiuium, non euadunt
transgressionē legis: magis enim
haec duo prohibentur, quam pri-
mum, quod est quoddā spiritalia.
Et scienter contra hoc statu-
tum facientes, peccant mortali-
ter, quia cū publice haec fiant, non
uidentur fieri sine cōtemptu. Cō-
summare aut Matrimonium his tē-
poribus nō est mortale, ut supra
dixi, Matrimonium. §. 63. sed tan-
tum illa tria prohibentur. Vide
supra, Matrimonium. §. 64. Con-
cor. Caic. in summa ibi.

O B E D I E N T I A.

Obedire Deo in omnibus,
quae mandat, etiā quod ui-
deatur esse contra legē natura-
lem, & conformare uoluntatem
propriam diuinā, in his quae uult
nos uelle, inquantū nobis inno-
tescūt, est de necessitate salutis,
secundū Th. secunda secundae. q.
104. a. 4. quāuis homo non te-
neatur semper uelle quod Deus
uult: quia non uult ea nos uelle.

Inferiores tenentur obedire
suis superioribus, secundū quod
sunt superiores, & quia circa ac-
tus interiores uoluntatis, & in-
tellectus directē, & circa naturā
corporis, homo nō habet superio-
riore nisi Deum, ideo in his nulli
homini tenetur, quando tamen
actus interior colligatur exteriori,
tenetur obedire, ut si praeci-
pitur dici deuotē officium, praeci-
pitur consequenter attentio, quae
est actus

est actus interior, & huiusmodi.
Similiter licet homo non possit
praecipere subdito, quod cōtra-
hat matrimonium, uel non con-
trahat, tamen quādo aliquis pro-
misit uiuere castē, adimēdo sibi,
quod erat naturale, potest cogi
per superioris praceptū, & tene-
tur obedire, & sic dē aliis secun-
dum Tho. ibi supra. Ita etiam cir-
ca coeustionem, & matrimoniū
ecclesia ordinat, & tenemur obe-
dire, licet non possit prohibere
haec absolute.

3 Religiosi praelatis suis tenen-
tur obedire in omnibus, quae ad
regularem cōuersationem perti-
nent, in his quae sunt in corū re-
gula, aut ordinationibus explici-
tē, in aliis autem licitis nō tenen-
tur de necessitate, sed tantū de
perfectiōne: in quibusdā autem
neque tenentur, neque debent,
ut in his quae sunt cōtra Dei pre-
cepta, uel contra regulā, in qui-
bus praelatis dispensare non po-
test. ex S. Tho. secunda secundae,
supra, quol. 1. a. 15. & quol. 10. a.
10. Etiam secundū Arc. flo. 3. par.
tit. 6. c. 1. §. 6. & 1.

4 Si mādat praelatus contra Dei
praceptum sibi reuelari crimen
occultum, nō seruato ordine fra-
ternae correptionis, ut supra, Ac-
cusatio. §. 7. Inquisitio, §. 8. uel
praeter praceptum, ut dicere mē-
daciū, uel uerbū otiosum. c. do-
minus. 1. q. 3. non ei obediendū
est. Secundū si praecipiat contra
ordinationes ecclesiae, ut quis ce-
lebrat pro haeticis. capi. si quis

episcopus. 2. q. 3. Tertiū, si con-
tra ordinationes suae ecclesiae,
uel contra regulā, aut cōstitutio-
nes praecipiat sine rationabili
causa, quia tunc nō potest dispē-
sare, nō debet subditus obedire.
Si autem est dubium, obediāt
arg. in c. quod culpatur. 23. q. 1. &
iudicium superiori relinquat.
Quartū, licet praelatus nō possit
auferre necessaria corporis, ut
cibū, & uestimenta, & huiusmo-
di, potest tamē determinare de
tempore, qualitate, & quantitate
horū, in quibus subditus tenetur
obedire. Quintū, si praecipiat ea,
ad quae sua potestas non se ex-
tendit, uel heri faciat maiores
austeritates quā sua regula mā-
dat, nisi hoc ei imponatur per
modum poenitentiae, uel punitio-
nis delicti. ut not. Vgo. in c. pra-
sens. 23. q. 3. non tenetur obedi-
re, laudabile tamen est ut obe-
diat, per ar. in ca. quid ergo. 2. q.
3. Sextū, si praecipiat aliquod ha-
bens speciem mali, ut scilicet se
nudet coram aliis, & huiusmodi,
quia uidetur in honestum, non te-
netur obedire, secundum glossā
in capitulo. non est. 2. quaestione 3.
Septimū, si aliquod uanum praeci-
piat, ut leuare festuam, uel hu-
iusmodi, sine aliqua utilitate, nō
tenetur etiam. capitulum. ad mone-
re. 33. quaest. 1.

Ad praelaturā tamē potest sub-
ditus cogi, etiam q. non habeat
sufficientē scientiā, secundū Pe-
de Pa. 4. sentent. dist. 19. q. 1. & non
peccat obediens. Secus si spontē
hoc

hoc faceret, sicut de confessoribus à praelato expositis. Oclaud si præcipiat aliquid ubi est mortis periculi, ut esset pestilenti feruire, nō tenetur obedire: quia in his, quæ ad naturā corporis pertinent, omnes sumus pares. Potest autem cogere ad ordines suscipiendos, & confessiones audiendas subditū, dummodo non ad sit legitimum impedimentum. infrā, Ordo. §. 13. Hæc enim ad regularem conversationem pertinent.

Si Papa qui superiorē non habet, mandaret aliquid iniustum continens, vel sapiens hæresim, vel continens peccatum, vel ex quo præsumeretur vehementer ecclesiam debere turbari, vel aliqua mala futura, nō esset ei obediendū, etiā si sub pœna excommunicationis præciperet, secundum Pa. in c. inquisitioni. de sent. ex. & ea. si quando. de rescript. Si uero mandat seculari non sibi subiecto ratione ecclesie, causæ, vel personæ, circa temporalia, ut quod det bona sua alteri, cui nō tenetur, non tenetur ei obedire, quia in hoc non est ei subditus, secus si circa spiritualia, secundum eundem Pa. ubi suprā. neq; religiosi vitam arctiorē præcipere potest in regula, quod omnes tangit. in 6. Et si mandaret, ut alicui notoriē indigno assignetur certum beneficium, in quo non potest dispensare, non est ei parendum: secus quādo potest dispensare, & constat expressē de eius intentione, secundum Ioan. An.

in cap. adeo. de rescript. & c. significavit. de offic. ordi.

Si episcopus mandet alicui clerico, quod res suas det alteri, sine causā rationabili, non tenetur dare. ar. in c. cum apostolus. de censibus. si autem mandet ut libros suos acquisitos, tamen de bonis ecclesie accomodet alteri clerico literis idoneo, cum ipse non sit idoneus ad literas, tenetur accomodare, quia hæc est rationabilis causa, uidelicet ecclesie utilitas. argu. in ea. quia super. 7. q. 1. aliter non tenetur. c. requisisti. de testa. & c. cum dilectus. de iure patro. §. nos igitur, neque tenetur obedire, si mandet, ut renuntiet beneficio, ut alteri conferat. in d. c. quia super. intellige causa iusta non existentem, etiam secundum Ray.

Episcopo imponente clerico quicquam pro negotiis ecclesie, tenetur obedire, nec ualet si excuset se pro cura rei familiaris, quia bonum commune præfertur particulari. Nec ualet, si dicat, quod sunt alii meliores, &c. quia in talibus oportet seruare talem ordinem secundum Ray.

Laici non tenentur obedire praelatis spiritualibus, nisi in his tantum, quæ promiserunt in baptismo, quia in aliis non sunt eis superiores. Sed dominis temporalibus, qui uerē sunt eorum domini, tenentur obedire in temporalibus, prout iustitia requirit, secundum Tho. secunda secundæ. q. 104. a. ulti. non autem

CONTRA

contra iustitiam, nisi forte ad euitandum magnum scādalum, vel magnum periculum. Consentit Gul. quia in huiusmodi illis non subiiciuntur.

Si episcopus mandet sacerdoti, ut excommunicet Titium, quem sacerdos scit esse innocentem, si scit ita notoriē, quod possit probare, debet ante episcopū probare eius innocentiam: & si probauerit, non debet eum excommunicare, licet possit solum denuntiare. Si uero nō possit probare, & res dubia sit, tenetur obedire, secundum Tho. in quol. ut alleg. Pisa. & per cap. qui culpatur. 23. q. 1. Obedientia enim ipsū à peccato seruat, dum dubius est, uel probare non potest.

Filius tenetur obedire parentibus, quo ad dispositionem domus, & morum disciplinā, quia in eis est subditus. Tho. quol. 2. a. 9. quando autem sit mortale peccatum, supra, inobediētia. §. 1. satis dictum est.

In omni obedientia sunt intelligendæ aliquæ conditiones, ut dicit gloss. in cap. 2. de uoto. uidelicet, si adest possibilitas, cap. querelam. & c. breui. de iur. iur. Secundo, quod sit rationabilis causa, secundum quod not. Pa. in c. magnæ. de uoto. & Ar. in c. utinam. 76. d. & inobediēs non potest præscribere, quia semper est in mala fide, cap. h. de regu. & ca. sic nobis. in gl. Quando autem inobediēs mortaliter peccet, supra, inobediētia, uide amplē.

Obediētia etiam potest esse circa ea, quæ libenter uolumus, si in ea propter præceptum principaliter ferimur. Tho. secunda secundæ. q. 104. ar. 2. ad 3.

OBLATIO.

Oblatio est id, quod offertur à Christiano ecclesie de re donabili, iuste acquisita. c. quia in omnibus. de usu. & c. ex transmissa. de deci. & monachus, seu alius religiosus, potest recipere oblationes, uel ut pauperes, uel ut ministri altaris, uel ut parochiani, c. oblationes. 10. q. 1. Vide Sancti. Tho. secunda secundæ. q. 86. a. 2. & Pan. in c. pastoralis. de his quæ sūt præl.

Oblationes factæ in parochia, seu altari, cedunt ecclesie parochiali, siue sint factæ imagini, siue capellæ, sunt rectoris, & non presbyteri capellæ, secundum Pa. & Ant. in d. c. pastoralis. etiam si imago cui sunt factæ, sit depicta in muro, infra limites parochie, & facit gloss. in l. statua. ff. de usufructu. Quod quidam limitant, si fiant intuitu parochie. Idem si fiant celebranti in ecclesia alicuius, quia sunt similiter rectoris: nisi esset episcopus celebrans, quia tunc communi iure sunt eius, cap. super eo. de paro. nisi consuetudo obstat, quæ est sequenda. De collatis autem, & oblatiis religiosi in ecclesiis eorum, non possunt praelati aliarum ecclesiarum alicui sibi uendicare, secundum Panor. in cap. nimis iniqua. de exce. præla. quia uidet

uidetur res illa eis collata intuitu ecclesie, & non nomine oblationis, & expressus hoc tenet in cap. 1. de sta. mo. & est textus expressus in d. cap. 1. & quo ad fratres predicatorum est prohibitio. cle. 4. in privilegio, quod incipit. nimis iniqua. Vnde ex hoc privilegio dicti fratres possunt facere offertorium in suis ecclesiis in missis. Sicut excludit etiam Tab. uer. oblatio. §. 1. in fi.

- 3 Parochiani ad offerendum oblationem possunt compelli, secundum Panor. in rub. de paro. & Sancti. Thom. secunda secunda, quæst. 86. a. 1. Primò, quando tenentur de ratione census, quem annuatim solvunt. Secundò, ex scandalis, à quo cavere debet. Vi de c. ab omni. de ui. & ho. cle.
- 4 De qualibet re possessa licet, potest fieri oblatio, nisi uergat in detrimentum alterius, secundum Tho. supra, a. 3. & hoc reprehendit Christus Math. 15. dicens, Vos autem dicitis munus quodecumque ex me est, tibi proderit, &c. Vel propter scandalum. Vnde aliquæ personæ prohibentur offerre oblationes, quas nu-

merat gl. in c. oblationes. so. d. & intelligi debet, quando eorum crimina sunt manifesta, noluntque corrigi. Et idem dicendum est, de hæreticis, excommunicatis, & ludæis, in d. c. quanto. de censu.

Si consuetudo habet, quod oblationes quæ sunt in dominica, sint rectoris, & quæ sunt in festo sancti alicuius sint sacristæ, & talis sanctus ueniat in dominica: oblationes erunt rectoris, quia maior est dominica, quam festum illius sancti, & hoc, secundum quod excludit Bar. per. l. procon sul. ff. de off. proconsul. Sacerdos potest recipere oblatum pro missis dicendis, quas prænitenti iniunxit, ut faceret celebrari, nisi sit scandalum, à quo cavere debet. Vi de c. ab omni. de ui. & ho. cle.

OBLATVS.

Oblatus quis sit, supra, Monachus. §. 1.

OBLIGATIO.

Obligatio iuris, vinculum importat, quo necessario quis astringitur ad aliquid dandum, uel faciendum. Insti. de oblig. in princip. adde uel patiendum, & sine consensu est nulla. ff. de pac. l. 1. Intellige uoluntario, & cum animo obligandi. facit gloss. in c. 3. de uoto.

Triplex potest esse obligatio, uidelicet, naturalis, quæ continet naturale nunculum consensu contracta inter eos, qui rationis capaces sunt tantum, ligans solum in foro conscientie, & ad agendum in contentioso foro inefficax.

efficax. Alia civilis tantum dicitur, non obligans in foro conscientie, nisi secundum quod quis à superiori cogitur, secundum Inn. in cap. quia plerique. de immu. eccl. Tertia dicitur naturalis & civilis simul, ut cum quis civiliter, & cum solennitate se obligat ad aliquod, quod naturalis æquitas suadet: ut soluere agrum, quæ in ueritate tenetur soluere: & hæc in utroque foro obligat. De his insti. de oblig. per totum. Iustitia enim ad hoc etiam cogit.

- 3 In obligatione generali, non ueniunt ea, quæ quis specialiter non obligasset, ut si Titius obligauit omnia bona, non intendebat obligare pannos, lectum, & alia, sine quibus uiuere non poterat, secundum Bar. in l. 1. C. quæ res pign. obl. poss. Contra enim æquitatem esse uidetur.

- 4 Obligatio, cui oppositus est terminus ad sollicitandum implementum obligationis, adueniente termino non dissoluitur, quia iam contractus est factus: ut si contractus sponsalibus, promissi ducere sponfam infra mensem, elapso mense non dissoluitur hic contractus. Si uero terminus positus sit ad finiendum, uel limitandum contractum, adueniente termino soluitur obligatio illius, per quem non stetit quin impleteretur contractus initum, ut si promissi tibi tali die facere ueditionem de domo, & per te stetit, elapso illo die, non amplius teneor, secundum Pa. & Gof. in c. sicut ex literis, de sponsal.

Si dies appositus sit obligationi, & actor, & reus sunt eiusdem fori, tenetur reus sine interpolatione offerre, & ire ad domum actoris, secundum Panor. in cap. licet hely. de simo. quia dies interpellat pro homine. ca. potuit. de loca. quod si non sunt eiusdem fori, sufficit quod reus diceat in domo sua, paratus sum soluere, si sit qui recipiat: iuxta not. in litem illa. ff. de constituti. pec. & quod ibi not. Bart. pro limitatione d. ca. potuit. Intellige tamen, nisi aliter sit in pacto specialiter. Si autem dies non est appositus, requiritur monitio. in l. si ex legati causa. ff. de uerb. obl. supra, Mora. §. 1.

Quando turpitudine est ex parte recipientis obligationem, obligatio non tenet, secundum Panor. in cap. debitores. de iurciu. rapd. ex quo patet, quod obligatio de soluendis usuris, non stringit, nisi interueniat iuramentum, secundum Panor. in d. cap. debitores, quia iuramentum sit Deo, qui non turpiter accipit: nec qui sic iurauit, peccauit. Simplex autem promissio, nulla fuit, propter turpitudinem hominis recipientis. Vide Thom. secunda secunda. quæst. 88. ar. 3. ad 3. Is pro quo quis negotia utiliter gerit, eidem obligatur. ar. in l. cum pecuniam. ff. de nego. gest. & Panor. c. 2. de prece.

OBSTINATIO.

Obstinatio importat in hæreticam pertinaciter alicui pecca-

peccato, ut cum quis intēdit pertinaciter perseverare in peccato, sicut quādo non vult remittere iniuriā, uel vult tenere concubinā, uel ita habitare est in peccato, quōd est factū sibi quasi naturale, & quasi nunquā inest ei aliquis motus ad bonum, & ad resurgendum à peccato, & tales parum distant à statu dātorum: quāuis possint converteri, secundum Cai. ibi, in summa. Vide Tho. q. 4. a. 17.

O T I V M.

O Tium secundum Greg. est quōd caret intentione pīe utilitatis, aut iuste necessitatis, & propter hoc, nō omne uerbum, uel factū iocosum, otiosum est, nec cōsequenter peccatū: imō in talibus contingit esse uirtutem, quae eutropelia dicitur. Et quāuis uerbū otiosum sit cōmuniter ueniale, tamen potest esse mortale, si dicatur in cōtemptū Dei, uel proximi, uel propter aliquē finem, qui sit peccatum mortale, ut ad incitandum aliquem ad luxuriam, & huiusmodi.

O D I V M.

O Dium secundū Tho. secundā secundae q. 34. a. 6. & 6. non est uitiū capitale, sed forma liter oritur ex inuidia, dispositiue autem ex ira. Si sit cōtra Deū est grauissimum peccatū, secundum Tho. ibi. a. 1. cum nihil sit in Deo quantum est ex se odibile, cū sit simplex bonitas. Si sit cōtra proximum ex suo genere mortale peccatum est, quia directē

contra charitatē est: licet ex imperfectione actus, quādoq; sit ueniale, sicut alia peccata.

Qui odit non proximum, sed eius prauos mores, uel inimicitiam, quam tenet contra charitatem, non propriē odit proximum, & cōsequenter non peccat, quoniam & Deus odit impios, & eorum impietates. Et qui odit bonum proximi, etiam ad bonum finem, ut puta ad correctionem, non peccat: quia hoc est magis amare proximum, quā odire. Et qui uellet proximum puniri iustitia mediāte, secundū eius demerita, non liuore uindictae, sed magis zelo iustitiae, & ut alii timeant, non peccat: quia hic est affectus iustitiae iudicatiuae.

Quomodo non debet quis propter odium subtrahere communia beneficia, supra, Charitas. §. 1. Sunt tamen hortandi homines, ut ab inimicis non subtrahant consueta beneficia, colloquia, & huiusmodi: etiam extra articulum necessitatis, ut omnis spiritus odii de mente eradiceatur, & inimicus ad bonum prouocetur, exemplo Christi, qui iudaeis illum persequentibus, praedicationis, & curationis beneficia non subtraxit.

O F F I C I V M.

O fficium seculare uendere licet dominis, dummodo uendant personis, de quibus possit praesumi, quōd sint utiles ad talia officia exequenda, & quōd non uendantur

tanto

tanto pretio, quōd recuperari nō possint sine grauamine uiro- rum subiectōrū. Attamen quāuis possint hoc modo licitē uēdi, nihilominus nō expedit, quā illi, qui ad huiusmodi officia essent magis idonei, quādoq; sunt pauperes, & non possunt emere, uel si sunt diuites, nō ambiunt officia, nec aspirant ad illa propter lucrum. Vnde magis uidetur expedire, ut boni homines eligantur, & etiam inniti compellantur sec. S. Tho. ad duceslam Brabantiae. Est etiam hoc perniciosum satis reipub. secundum Cai. ibi in summa, quia communiter indigni habent officia, ubi sunt uenalia. Tollitur etiam ratio studiōrū, & bonarum uirtutum, ex eo qd non nisi pecunia habentur officia: non uirtus, sed pecunia honoratur, uenditur plerumque auctus iustitiae, & multa alia mala sequuntur: ut testatur experientia, per quam uidemus reipub. ruinam. Et quia actiones humanae iudicandae sunt secundum qd in pluribus inuenitur, ideo huiusmodi uenialitates, ut abominabiles exterminandae sunt, ex quo concludo, qd licet spectatiue sint licitae, secundum tamen qd nūc sunt in usu, nō sunt exercendae. supra, Dominus. §. 10. An officialis possit aliquid recipere, supra, Dominus. §. 13.

O L E V M.

O lesū sanctū, quod chrisma dicitur, conficitur per epi-

scopū in die eāne, & non alio die. c. omni tēpore. de cōse. d. 4. Fit ex oleo, & balsamo, cū quo benedicuntur fons baptismalis, calix, patena, ecclesia, altare, epi scopi in manibus, & capite quādo consecrantur, puer baptizatus in frōte & uestice, omnes fideles quādo chrismanantur, & est omni anno cōsecrandū & inno uandū. c. si quis de alio. de cōse. dist. 4. Grauius quoq; puniuntur sacerdos utens in baptismo de alio, quā de hoc nouo. per d. c. si quis de alio. Est & oleū catechuminōrū cōfectū per episcopum, quo inunguntur baptizati inter scapulas, & in pectore, & manus sacerdotis cum ordinantur, principes, & reges in brachio, & humero, ecclesia, & altare ante chrisimationem. Tertiū oleum est sanctū, quo unguuntur infirmi in mortis articulo. infra. Vnctio. per totū, & in c. uni co. de sac. unc. De secūdo, & tertio oleo, nō inuenitur prohibitum, quā alius diebus possit cōfici, sicut de primo, ut in d. c. omni tempore. & c. quoniam. de sen. exc. in 6. Oleum non sacramentū additū sacramento, totū erit sacramentū, sicut dictum est de aqua, supra, A qua. §. 1.

O P I N I O.

O pinio est illicita. Primū quando quis eam sequitur, nō quia magis rationalis, sed quia est opinio suae sectae, quā uult tueri, tūc talis opinio illicitē tenetur, quia nō uoluntate,

T sed

sed ratione opinio amplectenda est. Secundò quòdo talis opinio licet uideatur rationabilior, tamen repugnat dictis sacre scripturæ, quia sacra scriptura est regula morù, & fidei: ideo omnis opinio examinanda est secundum illam. Et propter hoc damnantur opiniones hæreticorum, repugnantes sacre scripturæ, uel determinationi ecclesiæ, uel ei, quò communis ecclesia uenit. Unde à mortali excusari nò possunt sequentes huiusmodi opiniones scienter, & pertinaciter: hoc enim ad hæresim pertinet. Si uerò nò apparet has esse contra bonos mores, neque contra determinationem ecclesiæ, neque contra sacram scripturam, & sequitur aliquis tales opiniones credens benefacere, & sine pertinacia, non peccat, etiam quòd tales opiniones essent falsæ, imò hæreticæ, sed nò manifeste. Unde nunc multa sunt hæretica condemnata, quæ antè sine peccato poterant teneri, secundum Tho. 1. q. 32. a. ulti. quia manifestus error non erat. Unde etiam abbas loachim tenuit contra fidem, in e. damnatus, de sum. tri. non fuit hæreticus, quia talis articulus nondum erat damnatus.

2. In credendis, uti pro regula opinionem est illicitum, nisi opinionem superiori regulæ sanctæ ecclesiæ, & apostolicæ sedis, quæ in his, quæ sunt firmiter credenda, errare non potest, cum à

spiritu sancto regatur, quis supponat. In operandis uerò, ubi sunt opiniones, semper tutior pars est eligenda, ne quis exponat se periculo ambiguitatis, & consequenter peccandi, quod illicitum est, ut in contradiis, ubi plures sunt doctorum opiniones: quia faciens opus aliquod, quod dubitat esse mortale, mortaliter peccat: quia taliter operans, potius uult uoluntate propria adimplere, quam à tali opere, etiam si sit mortale abstinere, & sic mortaliter agit, non curans perdere Dei amicitiam pro tali opere. Et prædicta intellige de opinione, quæ est cum formidine alterius partis. Nam qui sequitur unam opinionem, & nò tenet pro dubia, sed pro certa, & sic operatur, nò se exponit dubio, sed pro certo tenet: ideo non peccat, sicut qui sequitur opinionem aliquam, & formidat de opposito. Itè licet aliquando una opinio sit melior altera, tamè nò tenetur quis semper meliorem sequi, quia nò tenetur facere quod melius est, sed quod bonum est. Ideo quando dicitur, quod tenetur amplecti tutiorem, intelligitur, quando est cum formidine alterius partis, sed quando firmat se in una opinione alicuius doctoris, quam ueram credit, licet credat aliam opinionem esse meliorem, nò propter hoc exponit se mortali, quia non sequitur aliquod, de quo dubitet esse falsum, licet credat minus bonum.

Opinio,

3. **Opinio, quæ meliori rationi innititur, sequenda est, secundum Pa. in c. capellanus. de feri. & doctor referens plures opiniones, uidetur sequi ultimam, quando aliam nò firmat, secundum Host. in c. 1. de priu. lib. 6.**
4. **Opinio sequens æquitatem scriptam, præfertur sequenti rigorem iuris scripti. c. unico. de re. permu. in 6. fallit in odium iudeorum, contra quos rigor præfertur æquitati. c. 1. de iude.**
5. **Opinio, quæ soluit, potius sequenda est, quam ea, quæ ligat, regula. Odi. lib. 6. & opinio habet pro se legem, uel antiquam consuetudinem, debet præferri nò habenti. c. l. teras. de resti. spo. c. cum expediat. de elect. lib. 6. & l. minime. ff. de legi. An Papa opinio præualeat opinioni concilii, supra, Concilium, §. 2. & 3. In dubiis doctrina ecclesiæ Romanæ, quæ principaliter est in Papa, est regula fidei, & ad ipsum pertinet huiusmodi dubia determinare: ex S. Tho. 1. q. 1. q. 2. a. 3. de potentia. q. 10. a. 3.**

ORATIO.

1. **Orans ex intentione forma 3. Oliter, & nò attendens orationi, peccat, quia irreuerenter Deo loquitur in oratione. Si autem orat materialiter, uel se exercendo in cantu, uel ut otium fugiat, & non attendat, non irreuerenter agit, & consequenter non peccat, secundum Caiet. ibi, in summa.**

2. **Oratio est necessaria, ut reue-**

rentiam Deo exhibeamus, cui debitores sumus, & ut impetremus quod Deus disposuit per sanctorum orationes implendum, secundum Tho. prima secundæ. q. 83. a. 2. & solus Deus est orandus principaliter, ad implendum quæ petimus: sancti autem orandi sunt, ad impetrandum, secundum Tho. ubi supra. a. 4. Dicere autem sanctos non esse hoc modo orandos, & nò posse pro nobis orare, sunt hæresis Vigilanti, & nouiter à Lutheranis suscitata. Ideo dico quod sunt orandi, quia sicut Deus agit hæc inferiora per secundas causas, ut ordo naturæ seruetur, ita nos exaudiat per sanctos, tanquam per causas medias. Secundò ut sancti honorentur. Tertiò, si uiui pro uiuic possunt orare, multo magis sancti possunt pro nobis orare. Quarto, quia sic habet usus ecclesiæ, quæ orationes ad sanctos dirigit: & secundi Mac. 15. dicitur, quod Iudas Machabeus uidit Oniam, & Hieremiam, qui erant mortui, orare pro populo iudeorum.

Qui non orat pro se, & proximo etiam inimico in casu quo credit per orationem posse se, uel alium de aliquo graui malo eripere, peccat mortaliter, si- cecando negando eleemosynam in articulo necessitatis. Agit enim contra præceptum Christi d. c. 12. Orate pro persequentibus, &c.

Oratio communis, quæ fit à ministris ecclesiæ in persona

T 2 popu

populi, sec. Th. suprà, a. 12. debet esse uocalis, ita ut possit innotescere toti populo, pro quo profertur, ideo irrationabiliter agit sacerdos celebrans ita submissè, ut uix à seruitore audiat: & qui stant in choro taliter dicentes officiù, ut ipsi tantum seipso percipiant: ut suprà, uer. horæ. in si. dictù est. Et peius agunt qui tantù mouent labia, & neq; seipso audiunt, quos credo nō satisfacere officio. Oratio autē singularis sufficit quod sit mentalis: & debet esse cū intentione, ut dictum est suprà, Horæ. §. 19. Peccator orās ex hoc natura desiderio, ex pura Dei misericordia exauditur, dū modo petat necessaria ad salutem suam, piè, & perseveranter. Th. secunda secundæ, suprà.

ORDO

Ordines conferens indigno, secun. Th. 4. sen. d. 24. q. 3. mortaliter peccat, similiter prælati, & alii qui faciūt promoueri: quia infideliter dona Dei dispensant, & ecclesiæ detrimentū faciunt, & honori diuino. Idē de cōsulentibus, promouentibus, & præsentantibus tales, quādo scienter faciūt, uel non adhibent curā scire eos dignos, quia cooperantur ad malum. c. notū. 1. q. 1. nec sufficit secundum Alb. Magnum, nō scire eos esse malos, sed oportet q; sciant eos esse bonos, per illum modum, quo est possibile scire.

Ordines superiores nullus

debet recipere, nisi habeat inferiores, ex ordinatione ecclesiæ, licet antiquitus hoc aliquādo non seruaretur, sec. Th. suprà. Qui ordines sunt 7, uidelicet ostiarius, lectoratus, acolytatus, exorcistatus, subdiaconatus, diaconatus, & sacerdotii, quorum tres ultimi sacri dicuntur, secundum Th. suprà, tales ad castitatem tenentur. suprà, uer. matrimonium, §. 3.

Prima tonsura non est ordo propriè, ideo iura inter ordines non posuerunt. c. seriatim. d. 32. sed est deputatio, seu dispositio ad Dei cultum. Et quia ordo propriè non est, ideo characterem non imprimit.

Qui ordinatur debet necessario tangere, quæ porriguntur tangenda ab ordinante, secundum Pe. de pa. in 4. sen. & Arch. flo. 3. par. ti. 16. c. 14. qui recitatis opinionibus, uidetur declinare cum Pe. de pa. Alber. & S. Th. suprà, q. 1. a. 1. quol. 5. dicunt sufficere porrectionem, unde in cōcilio sub Euge. 4. cum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipsius, sed solum de actu tenente se ex parte ministri, id est, porrectione, datione, traditione, & assignatione, ut dicit Caie. ibi in summa. Secutius tamen est tangere, pur si non tetigit, non est aliter, splendendum propter hoc. Idem uidetur, quod sola eleuatio manuum sufficiat, & non necessarius contactus, secundum Ar. flo. suprà,

suprà, licet securus sit tangere. Sufficit etiam tangere rem porrectam, una manu, uel digito.

Character imprimitur in traditione instrumenti pertinentis ad actum illum, qui est principalior in illo ordine, secundum Pe. de pa. & Th. suprà, ut in sacerdotis ordinatione, in datione calicis, sub determinata forma uerborum, quātum ad actū, qui est cōsecrare corpus, & sanguinem Christi: quantum uero ad potestatem absoluedi, in impositione manuum, dicēdo, Accipite spiritum, &c. In diacono, in datione libri euangeliorum. In subdiacono, in traditione calicis, & patenæ uacue, secundum Th. & Pet. suprà. In acolyto, in datione urceoli uacui, secundum Th. & Arch. flo. suprà. In lectore, in traditione prophetiarum. In hostiario, in traditione clauium. In exorcista, in receptione libri exorcismorum, secundum Th. suprà.

Omnes ordines minores, & prima tonsura, possunt dari eidem personæ eodē die, ubi est consuetudo, licet Iono. & Host. in c. de eo. de temp. ord. contrarium dicant, gl. tamē ibi dicit, q; omnes ordines minores simul eidē dari possunt. Sed dic, q; cōsuetudo est seruāda, quæ habet, & est in practica, q; simul eodē die, eidem personæ conferuntur cum prima tonsura. Ideo intellige Iono. & Host. ubi nō est consuetum, & facere esset scan-

dalum. Ordines minores, cum aliquo sacro, eodē die, eidem dari non debent, sine licentia Papæ, secundum Iuno. & Host. in c. dilectus. de tem. or.

Prima tonsura omni tempore potest cōferri, secundum Host. & d. Ant. in c. consultationi. de temp. or. ordines uero minores, potest quilibet episcopus dare in dominicis diebus, secundum Host. in d. c. de eo. dūmodo nō uideatur tenere generalem ordinationem, & similiter Abbas, secundum do. Anto. in d. c. de eo. imo etiā in aliis festis, secundum Host. Alii autem ordines dari debent ab episcopis tantum in sex temporibus anni, uidelicet in sabbatis quatuor temporum, sabbato ante dominicam de passionē, & sabbato sancto. de temp. or. per totum. & per S. Th. 4. sen. d. 25. in expositione literæ. Hoc tamē rempus, non est de substantia ordinis. c. sane. de temp. or. De pœna autem recipiētiū ordines extra dicta tempora, suprà, irregularitas. §. 32. Si extra hæc tempora, & post prandium darentur tenerent quidē, licet peccatū, & pœna incurreretur: secun. Vgo. in c. ordinationes. d. 75. Hec de essentia ordinis non sunt.

In ordinatione si aliquid ommittatur quod sit, uel dubitetur esse de substantia, totum debet iterari, quia nō dicitur iterari, quod dubitatur esse factū. c. solennitates. de con. d. 1. si autem

est clarum, quod non est de substantia, non debet iterari, sed statuto tempore caute suppleri. c. presbyter. de sac. non ite. & con cor. luno. ibi. c. i. Et suppletur ab eodem qui ordinauerat, si possibile est, secundum Innoc.

9 De substantia non est tempus ordinationum, in d. c. sane, nec etas. c. diaconus. d. 77. nec un. d. c. i. de sac. unc. nec impositio manus episcopi, scilicet tactu corporali. c. si. de sac. non ite. nec quod recipiatur a proprio episcopo ordo, uel quod non recipiat simul. c. quod translatio. nem. de temp. or. uel sit ieiunus ordinans, uel ordinatus, ut communiter tenetur: & hanc certam sunt non esse de substantia. Alia quaedam sunt dubia, ut est missa, de qua communiter uidetur, quod non sit de substantia, ut not. doc. in c. quod sic. de elect. De minoribus certum est, quod non est de substantia, ut manifestat consuetudo, quae legis interpretis est.

10 Quando omisum est aliquid, debet suppleri per eum, qui ordinauit si fieri potest, uel per alium si non potest, seruata forma pastoralis. Omnia quoque, quae sunt in pastoralis intelliguntur esse de substantia, nisi oppositum in iure pateat. Debet autem sic suppleri, ut suppletur tempore ordinationis, secundum Hosti. & patiens defectum, ueniat quasi ministrans episcopo, & non sit intentio episcopi, reiterare, sed supplere: & fiat sine scandalo

quantum est possibile. Et non exequatur officium usquequo sit suppletum. c. i. de sac. non iter. & ibi glo. & secundum Theo. illa dicitur de substantia, in quibus imprimatur character, de quo supra dictum. §. 5.

11 Ordo episcopatus, quo ad potestatem eius, suscipitur in impositione manuum episcoporum super caput eius. ar. in c. episcopus. iuncta glo. d. 23. secundum ueriores opinionem.

12 Si episcopus facit actus, & alius dicit uerba, uel econtra, in sacris ordinibus, nihil facit: quia sacramenta sunt unitatis, quae diuini non possunt. c. quia passus. de con. d. 2. in minoribus tamen fallit. in c. acolytus. 23. d.

13 Qui coactus, & contra suam uoluntatem ordinatur, non est ordinatus, quia non intendit facere quod facit ecclesia: sicut nec recipere baptismum. c. maiores. de baptis. Si autem ordinetur contra uoluntatem suam, non absolute, sed conditionate, quia nolle, tamen quia mandatur ei sub aliqua poena est contentus: recipit ordinem, quia intendit ordinari, magis quam talem inobedientiam incurrere: & potest quis ad hoc cogi per superioris praeceptum, & ad episcopatum, & ad curam animarum, sec. Pe. de pa. & tenetur obedire, nisi ad sit legitimum impedimentum. supra, Obedientia. §. 5. Et sine necessitate cogens inuitos ad ordines, est puniendus. c. i. 7. d.

Ordi

14 Ordinatus metu cadente in constantem uirum, non tenetur continere, sec. Gul. si non uult, quia consentia non debet esse nisi uoluntaria. c. ante triennium. d. 31. alias sic. c. praelatum. de his quae in me. ue. ca. & praecipue si consensit uoluntate in suscipiendo ordines sacros, quia uoluntas cogi non potuit. Si talis non habebat uxorem, quando fuit ordinatus, tenetur continere. c. de iudicis. d. 41. quod si habebat quando ordinatus fuit, & ipsa uelut continere, ipse etiam tenetur continere propter ordinem sacrum, quem recepit. Si uero ipsa nolit continere, tenetur reddere debitum, quia hoc facere non potuit in uxoris praedictum, nec in conscientia coactio excusat, quia etsi corpus coquebatur, poterat tamen non intendere ordines suscipere, & ita ad castitatem non obligari. In foro autem exteriori, non poterit cogi, si protestatus fuit nolle ordinari, uel de coactione omnino inuoluntaria constet.

15 Regulares non debent ordinari contra uoluntatem suorum praelatorum. c. ad aures. de temp. ordi. Quos posuit episcopus ordinare. unde c. nullus. de temp. ordi. l. 5. & in c. praecedenti.

16 Ordinans non sibi subditos, est suspensus a collatione omnium ordinum per annum. c. eos. de temp. ordi. an. 6. Si tamen ordinatus erat clericus. Ordinati sic non sunt irregulares, sed sunt

suspensendi, per d. c. translationem. & si celebrant antequam suspendantur, non efficiuntur irregulares, sec. Hosti. licet grauius peccet antequam eorum episcopi ratum habeant talem ordinationem: ut not. in d. c. eos. nisi quando eorum episcopi sunt suspensi manifeste, propter aliorum ordinationes, tunc eorum subditi, sine horum licentia, possunt a uicinis episcopis ordinari. in d. c. eos. & c. i. de temp. or. l. 5. De ultramontanis ordinatis ab Italico episcopo, & econtra, §. Irregularitas. §. 81. satis sit dictum.

17 Ordinans ad ordines sacros ante legitimam aetatem, est suspendendus a collatione ordinum, & sic ordinatus ab executione ipsius ordinis, usque ad aetatem legitimam, secun. d. Anto. in ca. uel non est. de temp. ordi. arg. cle. generalis. de aetate & qua. or. & peccat si ante legitimam aetatem exequatur, non tamen sit irregularis, nisi prius suspensatur, sicut de iure debet suspendi. §. Irregularitas. §. 82. Aetas. §. 1.

18 Episcopus qui renunciauit loco tantum, si rogetur a proprio episcopo, potest ordines conferre, si autem renunciauit loco, & dignitati, potest tantum minores conferre. supra, Irregularitas. §. 79.

19 Non possunt ordinari ad sacros ordines, nisi usum rationis habentes, sec. Tho. 4. sen. d. 2. q. 1. bene tamen ad ordines minores. De etate autem requi-

T 4 sita

sita ordinandis, supra, Actas. §. 1. Bigami prohibentur. §. Bigamus. §. 4. Solenniter penitentes. c. expenitētib. d. 50. Neophiti. d. 48. c. quoniam. Obligati curiae. d. 51. c. 1. De seruis, & corpore uitiatis. uide in suis titulis. De illegitime natis, in uer. illegitimus. §. 1. cū quibus dispēsetur, supra, Beneficiū. §. 2. 8. uel §. 3. 4. Peregrini ignoti, nō sunt ordinandi in c. nullus. de acta. & qua. or. lib. 6. Hermophrodite. §. c. ti. §. 1. Infames, supra, infamia. §. 7. Irregulares, suspēsi, excoīcati, uide in suis titulis. Interrogādi sunt ergo ordinātes, si huiusmodi scienter admissērunt: si seruauerūt, quae sunt in suis pontificalibus, si non contulerunt gratis. Ordinati uerō, si in peccato mortali receperunt, an ante debitā aetatem, sine licentia sui superioris, quia in omnibus mortale uidetur, & cetera.

10 Ordinum collationem non potest denegare episcopus existenti in dignitate, & beneficio, alio nō existēte impedimēto. c. ex uatū tenore. de tēp. or. sicut potest secularibus, & regularibus, quibus nō tenetur. c. ad aures. de tempo. ordi. imo sine licentia sui praelati tales non possunt promoueri ad ordines, & sic loquitur d. c. ad aures.

ORGANVM.

1 Organorū usus in ecclesia est licitus, licet Romana ecclesia corā pontifice eis non utatur, non tamen licet inter di-

uina, in eis canere, uel pulsare secularē cantus, uel plausus, aut turpes, & amatorias cātilenas, & est mortale, secū. Caie. ibi, in summa. Est enim contrarium diuino officio, cuius esset excitare deuotionem, & tales cantus excitant ad turpia, uel uana. Similiter qui tales cōducunt sonatores, & consentiunt eis in hoc, possent hi aliquo modo excusari, quando crederent non esse prohibitum, cū in aliis ecclesiis sic fieret. Sed a sono turpium, nulla ignorantia excusat, quia statim continet contrarietatem ad solennitatem Christi, secundum Caie. ibi, in summa, supra, Cantus. §. 4.

ORNATVS.

Ornatus exterior mulierū, ac uirorum, solet multipliciter esse peccatū. Primō, ex fine malo, qui si sit mortalis, & ornatus erit mortalis: ut si fiat ad prouocandū aliquā personam, non coniugem, ad lasciuiam, si sit uenialis, ut pro aliqua uana gloria, erit & uenialis. Secundō, quādo ponitur in hoc tanta sollicitudo, ut pretermittatur necessaria ad salutē, ut missa, tunc est mortale. Tertiō, si sit cōtra legē obligatiuā ad mortale, quae potest cognosci, secū. Caie. ibi, in summa, ex poena, ut si esset sub poena excoīcationis, & ita seruaretur, esset mortale. Si uerō legis leuis est poena, & deficit contemptus, non erit mortale: sicut si adesset contemptus. Si uerō

uerō sit contra consuetudinem, quae non transierit in legē, communiter est ueniale, q. si cōsuetudo transierit in legē, sine poena, & deficit contemptus, est ueniale. Quarto, ex qualitate, ut quando habitus est indecens, uel minus honestus, ut quando ostendunt pectus, & huiusmodi, si deficit mala intentio, non uidetur mortale, posset tamen esse ita inhonestus, q. ex eo personae scandalizarentur, & esset mortale, quia daretur aliis materia scandalī. Quinto, ex fūco, q. cōmuniter ueniale est, nisi aliud adiūgatur. Pōt etiā fieri facatio sine peccato, ut cū celatur turpitudō, ex aliquo accidente proueniens, uel ex aliqua rationali causa. Sexto, ex nimia praefiositate ornatus in annulis, torquibus, & huiusmodi, ultra conditionem personarū, nam quod est nimis praefiosum cui, non erit comiti, & hoc communiter est ueniale. Septimō, ex scandalolo, ut cū quis ornat se, ut ab aliō inhoneste appetatur, mortale est: quia dat occasionem peccandi, cum mala intentione. Si non habet malam intentionē, neque propter hoc ornat se, uel hoc facit, ut proprio marito placeat, uel propter aliū respectum, qui non est peccatum mortale, non mortaliter agit, etiam q. multi peccēt eā, personā appetēdo, & ipsa sciat se appeti, hoc enim est scandalum tantum palium in ea, secundum Cai. ibi, in summa.

Non enim rei illicitae dat operam.

Portare capillos mortuorum, & huiusmodi, dummodo desit superstitio, & mala intentio, etiā q. sit tibi uanitas, non est mortale peccatum.

Aliqui dicunt, q. licet mulier non intendat ruinam alicuius ex suo ornatu, tamen cū aduertit q. aliqui prouocātur ex hoc, nō debet se illis offerre, & quoties se offert, mortaliter peccat, q. est ualde durum, ideo uidetur melius dicendū, q. si ex parte mulieris non est intentio ad prouocandū, nec sibi placet q. prouocentur ad peccatum, licet placet ei q. laudetur, ut pulchra, si uana superfluitate, & fūco ornēt se, nō propterea mortaliter peccat, quia alii peccant ipsam amando turpiter, non enim dat occasionem, sed illi accipiūt, secundum Caie. §. Sicut qui credit multos sibi desiderare mortem cum uident ipsum, propter hoc nunquid non potest exire domum, & ad alia negotia? Sicut & Christus, sciebat multos debere scandalizari de uerbis sacramenti eucharistiae, & tamen hoc non obstante, protulit uerba. Neq. propter prodigalitatem est mortale, nisi secundū q. prodigalitas ipsi mortalis est. Vide Caie. secunda secundae. q. 169. & infra, Scandalum. §. 3.

OSCULVM.

1 Osculum tripliciter potest considerari, secundum se
T 5 solum,

solum, & sic non est peccatum: unde inuicē osculamur ex amicitia, & cōsuetudine, sine peccato. Secūdo, potest fieri propter delectationē sensitiuam, ordinatā ad aliquem actū peccati mortalis, & tunc est mortale, ex intentione osculantis extra matrimonium. Tertiū, potest fieri ex delectatione sensitiua tantum, non ultrā progrediendo, & sic etiam mortale est, quia actus ueneris est ex se. Huiusmodi autem oscula extra matrimonium facta ob delectationem, & non ex beniuolentia, uel cōsuetudine, mortalia sunt, secū. Caic. ibi in summa, suprà, impudicitia. §. 1. quidam tamen aliter sentiunt, & male, &c.

2. Mulier aduertens se osculari à consanguineo secūdū morē patrie, sed tamen libidinose, nō peccat, etiam q̄ non renuat, sed tantum ille, qui malā habet intentionem, inō male ageret negādo publicē signum amicitie, secundū Tho. secūda secūda. q. 11. a. 4. Intellige prædicta si principaliter sūt propter delectationem, quia talis delectatio, est infra latitudinem ueneriorum mortalium.

PACTVM.

1. Pactum est duplex, scilicet uesitum, & nudum. Vesitum autem sex modis, re, uerbis, literis, consensu, coherrentia, & interuentu rei, ut cū dicitur, dabo tibi equum meum, si dederis decem, si interuenit datio decem,

teneris mihi dare equum. Insti. de uerb. sig. Nudum uerō dicitur, quando nō aliquo predicto rum uesitum, sed est in meris, purisq; cōsinibus conuentionis, ut si promisi tibi dare centum sine aliqua præcedēte interrogatione, uel scriptura, uel huiusmodi, & cōsentis, q̄ si non consentis, nō erit pactum, sed pollicitatio: de qua. ff. de pact. l. i. iuris gentium. §. igitur. Similiter dicitur nudum, quādo non cōtinet causam, q̄a traditio rei sine causa, nullus est efficacialis. nunquam nuda. ff. de acquir. re. do. quia tamen quādoq; fallit, uide Pa. in c. si cautio. de fide instrum.

Ex pacto nudo, & sola promissione, ex iure canonico, & in conscientia, quis obligatur, quādo uidelicet exprimitur causa, secū. Pa. in c. prudentis. de do. & c. si cautio. de fide instrum. dicendo promitto tibi decē, quia dedisti mihi equū, uel huiusmodi. Si uerō sit nudū, taliter q̄ nulla exprimitur causa, non obligat, etiā in conscientia, quia præsumitur per errorē promississe. Tamen si quis dicat, promitto tibi donare centū, quia præsumitur q̄ hoc faciat ex liberalitate, non est sine causa, & sic obligatur, uel si promittitur loco pro aliquo, quia præsumitur, q̄ se obligauerit fauore piæ cause, nec præsumitur error. c. si. de suc. ab intest. uel si habuit animum se obligandi, quando nude paciscēbatur, secundū Thomam

4. sen.

4. sent. d. 38. & facit c. literarum. de uoto. Aliās si nō habuit animum obligandi, nō tenetur sub mortali, nisi subesset causa, quæ aliās obligaret: ut si pmissit dare panem existenti in extrema necessitate, quia tenetur dare, etiā quod nō habuerit animū obligandi se, etiā non tenetur, si adueniat aliqua cōditio rationalis, quam si cogitasset à principio, talem promissionem nō fecisset: secundū Tho. secūda secūda. q. 11. Vide etiā ipsum circa dicta suprà, secūda secūda. q. 88. a. 3. Itē quando est promissio de re parua, nō obligat ad mortale.

3. Pactum uesitum non omne obligat, secūdū Pa. in c. pactio. nes. de pac. quia ubi iuramentū nō obligat, neque pactum: fortius est enim iuramentum, quod fit Deo, quā pactum factū homini, quoniam homine quocūque maior est Deus.

4. Pactum dolo initum, nō ualeat. c. cū uniuersorū. de re. permu. quo ad dolo sum. Similiter si sit alteri captiosum. ff. de rescin. uen. l. si id quod pure. in fi. Itē si sit factū ob nimiam reuerentiā alicuius personæ, nō obligat. l. i. ff. qua. re. ac. non da. Item si sit iuramento firmatū, & contineat turpitudinem. ff. de pac. l. si unus. §. pacta. quæ turpe causam: & quod contra ius est, turpe dicitur. c. faciat homo. 12. q. 2. si tamē hæc turpitudō sit uel ex parte utriusque, scilicet iuratis,

& recipiētis, uel ex parte iuratis tantum, non tenet: ut in regula, quod non est obligatorium. in 6. Si uerō solum turpitudinem ex parte recipientis sic tenet. c. debitores. de iureiur. Item si sit pactum in conuentionibus innominatis, nō obligat, si ille cū quo cōtraxit, nō implet ex parte sua cōtractum. Lex placito. C. de rerum permu. & l. naturalis. §. 1. ff. de præuer.

Pacta iniata per fratres medicantes cum rectoribus ecclesiarum parochialium, super iuribus parochialibus, puta iure funerali, & huiusmodi, si sint facta per priores, uel guardianos cū consensu suorum conuentuum, uel locorū, tenent, licet non interuenierit licētia sui generalis, uel principalis, seu sedis apostolice, dummodo sint honesta. c. ex eo. de pac. in 6.

Pacta iuramento firmata, cōtinentia turpitudinem, scilicet quod est peccatū uel contra ius ex parte recipientis tantū, obligant. c. debitores. de iureiuran. suprà, §. 4.

Pactum de non cedendo bonis tenet, nisi sit notoria paupertas, secundū Pa. in d. c. pactio. nes, tunc enim uideretur se obligare ad carceres, quod nō potest: quia nemo est dominus membrorum suorum.

Pactum filiarū dū traditur nuptiū, quod cōtēta dote ad patrimonialia bona non habebit recursum, si firmetur iuramento, tenet,

tenet, alijs non. ca. quamvis. de
pac. li. 6. d. 3. §. 2. Tenet etiam
si faciat postquam tradita est nu-
ptui, secundum lo. mo. quia est
ratio eadem. concor. Gemi.
9. Pactum quod est contra substan-
tiam contractus, etiam quod non con-
tineat turpitudinem, utiat ipsum
actum, siue sit per unum modum, siue
per viam conditionis, siue resolu-
tione, siue suspensio, siue etiam
in matrimonio, quod est valde
favorabile, secundum Pa. in c. si. de
condi. ap. quia remota substantia
alienius actus, remouetur & ip-
se: quia sine substantia nihil po-
test subsistere, ad hoc ca. ma. de
spon. & cognoscitur aliquod esse
de substantia alicuius, quan-
do sine eo illud stare non potest.
10. De pactis penalis apposi-
tis contractibus, vide Sil. uer. pa-
ctum. circa si. & j. p. r. na. §. 5. &
7. Quomodo pacta obscura de-
beant interpretari, Tab. uer. pa-
ctum. §. 11.

PALLAE.

Pallae altaris, id est, tabulae,
siue mappae, super quibus
extenditur corporale, quot esse
debeat, & quales, i. Milla. §. 5.

PALLIVM.

Depallio quod est speciale
ornamentum archiepiscopo-
rum, vide in ca. nisi. e. ti. & Pa. in c.
antiqua. de privi. & c. quoniam.
100. d. Ad confessores hanc ma-
teria parum pertinet.

PAPA.

Papa debet eligi à duabus
partibus cardinalium, aliter

PAPA.

si se pro Papa ingerit, est excom-
municatus: supra, Excommuni-
catio 93. Similiter recipientes
talem. c. licet. de elect.

Electio Papae facta per simo-
niam, secundum statutum Iulii
2. in concilio Lateranensi. sessione 5.
ipso facto est nulla, ex quo pa-
tet, quod Papa potest statuere circa
electionem sequentis Papae, nec
sede vacante, possunt mutare
cardinales. & est summus inter
omnes: quia habet plenitudinem
potestatis, alii partem sollicitu-
dinis, per c. de cetero. 2. q. 6. &
per San. Tho. in li. contra erro-
res Graecorum. 6. Et licet Leo Papa
iudicio Imperatoris se suppo-
suerit, hoc tamen fecit sponte:
secundum Tho. secundum secun-
dam. q. 67. a. 1. ad secundum.

Papa quo ad forum civile,
ubi non habet iurisdictionem tem-
poralem, non potest tollere le-
gem, secundum lo. An. nisi in his, in
quibus est periculum animae, cum
potestates sint distinctae. c. cau-
sam. el. 2. qui fil. sint leg. In qui-
bus autem animarum pericu-
lum est, quo ad utrumque forum
potest. de sent. excommu. lib. 6.
c. decernimus. & c. nouit. de iud.
& ca. si. de rescrip.

Princeps ita ex suo contractu
obligatur, quod sine culpa pri-
uare non potest eum, quem in-
stituit in aliquo castro, uel baro-
nia, uel huiusmodi, nec successores:
etiam quod habeat plenitu-
dinem potestatis. d. c. nouit.

Papa habet iurisdictionis suae
autho

PAPA.

authoritatem à Christo, mediā-
te electione ecclesiae, uel habē-
te uicem ecclesiae, & omnis alia
potestas in ecclesia, ab ista, &
sub ista est quantum ad institu-
tionem, seu collationem, ita quod
Papa ea potest uti in sui adiu-
torium: etiam quod sit secularis,
secundum Herue, ut recitat Ar.
Ro. 3. par. titu. 23.

Ad Papam potest fieri appel-
latio ab omni principe, etiam tem-
porali, & non recognoscere su-
periorum in temporalibus. in c.
licet. de for. comp. quando alter
non potest haberi, & res est ali-
cuius momenti.

Omnis potestas iurat fidelitatem
Papae, & obediētiā, re-
cognoscens ab eo omne quod
habet. c. tibi domino. 63. d. Et si
aliquando aliquis imperator do-
nauit ecclesiae, ut de Constanti-
no dicitur, non fuit donatio, sed
restitutio.

Papa potest renuntiare papa-
tui, etiam si iurasset non renun-
tiare, cum adest causa rationa-
bilis, sicut fecit Papa Ciriacus,
& multi alii, ut dicit Arc. Ro. 3.
par. titu. 23. & de renun. lib. 6. c. 1.

Papa iudicem non habet in
terra, nisi designat esse caput, aut
se sponte subiciat, unde à nul-
lo potest deponi, nisi seipsum
suo facto deponat, licet concilio
possit declarare, quod sit
depositus. 2. q. 7. c. nos. 9. q. 3. c.
nemo iudicabit, Authoritas est
Papae, universalis ecclesiae, &
generalis concilii, est eadem, se-

cundum Tho. secunda secundae.
q. 1. ar. 10.

Si Papa sit haereticus clare, &
nolit se emendare, ipso facto
mortuus est: & depositus, pro
alio autem crimine, etiam no-
torio, non potest deponi: secun-
dum Aug. de ancho. de pote.
pa. & Pe. de pal. de pote. pa. Cai.
de autoritate pa. & concilii. c.
26. & 27. quia licet sit caput lā-
guidum, est tamē caput. Et licet
Pa. dicat oppositum, tamē ei non
est credendum, tū quia hanc ma-
teria est theologalis, & magis
ad theologos spectat, quam ad
canonistas, tū quia ipse Panor.
semper fuit concilii, magis quā
authoritati Papae, ut dicit Sil.
uer. Papa. q. 4. Si autē Papa ma-
lis moribus ecclesiam destrue-
ret, uel patrimonium ecclesiae to-
tum daret parentibus, resisten-
dum esset illi, per honestam re-
prehensionem, sine tamen de-
positione eius, & cōtra eius uo-
luntatem, conuocari posset cō-
cilium, ut per illud Papa mone-
retur, & resistendo in malis, re-
medium apponeretur: non ta-
men hanc multitudo sic congre-
gata sine autoritate Papae, ha-
beret authoritatem concilii, se-
cundum eundē Pe. de pal. supra.

Papa posset liberare oēs ani-
mas purgatori, etiam quod plures
essent, si quis pro eis faceret, quod
iuberet, peccaret tamē indiscre-
te concedendo. & in hoc sensu
dicunt doct. quod non potest spo-
liare purgatorium, secundum quod
dicit

dicit Sil. in uer. Papa. q. 4. §. 6. & indulgentia. q. 7. & probat ratione, adducens etiam Ar. flo.

11. Papa potest tollere, & mutare statuta concilii generalis, nisi essent statuta declarantia aliquid esse de iure diuino, ut sunt articuli fidei, declarati per concilia, & hoc ex cau. c. nō debet. de cōsan. & Tho. contra impug. reli. Christian. ec. obstat cap. contra. 25. q. 1. quia modo prædicto capitulatur. intellige etiam dūmodo non decoloretur status ecclesie per talem mutationē, ut intelligit Pa. in d. c. nō debet. & quod addit causa: & sic intelligitur c. proposuit. de concess. præb. ta. 2. mēti quod sine causa dispēset Papa in omnibus his quæ sunt de iure positiuo, tenet, licet peccet, secundum Th. suprà, dispensatio. §. 7. & 13. Et ut d. Sil. uer. Papa. questione. 15. sic facere, permittendus non esset.

13. Papa ex rationabili causa potest absoluerē laicū ab obligatione præstita alteri, & etiā collectare, & p. necessitate unius primæ accipere ab alia. ar. in c. p. principalem. 10. q. 3. & Th. in secūda epistola ad Cor. c. 11. nō autem sine rationabili causa, ut auferre librum meum, & alteri dare secundum placitum suum, quo ad temporalia: secundum Pa. in c. 1. de uoto. & Innocē. in c. inquisitioni. de sen. & re iudi. Vide aliqua ad hoc dispositū, suprà Concilium. & uer. Dispositio.

PARAPHERNUM.

Paraphernū est id, quod mulier habet præter dotē, unde cūque ueniat, secundum gl. C. de pact. conuē. in rub. In quibusdam tamen locis habet consuetudo, quod & dos, & omnia mobilia sint communia: & sunt privilegiata, sicut bona dotalia quo ad hoc, ut pro eis tacite sint hypothecata omnia bona uiri, sicut pro dote: secundum gl. in c. ex literis, de pignoribus. Vide tamen distinctionem Pa. ibi in d. c. ex literis. nisi specialem hypothecam mulier pro his à uiro exegerit.

Maritus inuita uxore, nō debet habere fructus paraphernalium naturales, quando non est trāslatum dominium eorum in ipsum, nec debet se intromittere de illis. C. de pac. conuē. l. hac lege. & nunquam præsumitur maritus habere dominium eorum, nisi expressē appareat, uel probetur, secundum glo. in l. si, C. de pact. conuē. Et si maritus, dicta bona male administrat, tenetur de dolo, lata culpa, & leui: ut nō. in d. l. si. Cūque maritus uolēte uxore habet fructus, quicquid superest nō consumptum, ad uxore pertinebit: per not. in d. l. si. & l. ubi adhuc. C. de iur. dot. & hoc consiluit Barto. secundum Bal.

Statutum loquēs de dote, extenditur ad paraphernalia, secundum Alberi. in l. de quibus. ff. de legi. col. 24. Qua actione

repe

repetantur, uide Sil. ibi questione 1. Paraphernū dicitur à para, quod est iuxta, & ferni, dos, quasi iuxta dotem.

PARENTES.

Parentum nomine, neniunt pater, mater, auus, auia, & superiores. ff. de uerb. sig. l. appellatio. Quomodo tenetur alere filios, & e contra, suprà Aliment. §. 2.

Pater obligatur ex filii cōtra. 2. An, quando res uersa est in patris utilitatē, ut quia in utro accepit, ut se uestiret decēter, etiā sine licentia patris. ff. de in rem uerso. l. 3. §. Labeo. q. si non est uersum in utilitatē patris, neque de eius mādato fecit, & pater rē apud se non habet, nō tenetur. ff. de in rē uerso. l. quod si seruus. §. sed si sic accepit. Neque in hoc casu dominus pro seruo tenetur. Si tamen haberet peculium filii, uel serui, deducto prius peculio, quod pater habet in illo, & dominus in peculio serui, tenentur. l. sed si damni. §. peculium. ff. de peculio. suprà, Dominus. §. 5. & 6. An parentes testificari pro facto filii queāt, uide doct. & Abb. in c. uidetur, qui matri. accu. pos. & in c. super eo. el. 2. de testi.

PATRIA POTESTAS.

Patria potestas soluitur. Primō, quando transit in potestatem alterius, ut in l. si arrogator. ff. de adop. ut si fiat quis religiosus. Secundō, si profiteatur post pubertatē in religione ap-

probata, ut not. glo. in c. 20. q. 2. Ante autē pubertatē nolētē patre, non pōt profiteri, nec matre inuita, potest pater offerre filiū religioni ante dictam ætatē, secundū Pa. in c. 2. de regu. quia de iure diuino, & naturali, tenetur filius parentibus obedire. Tertiō p. emancipationē. §. emancipatio. §. 1. Quartō, per sacrum ordinem. c. frequens. d. 34. Quintō, per dignitatem episcopale. c. si seruus. el. 2. d. 34.

PECCATVM.

Peccatum actuale duplex est, quoniam aliud est mortale, eod quod mortem spirituale infert animæ, auferēdo gratiam Dei, ex qua uiuit anima, iuxta illud apostoli, Viuo ego, iā non ego, uiuit in me Christus. & peccans mortaliter, semper uel expressē, uel interpretatiuē, refutat Deū pro ultimo fine. Aliud est ueniale, quia nō perfectē attingit rationem peccati, nec est contra charitatem, sed præter: nec contra præcepta Dei, sed præter. Est & aliud peccatū non actuale, sed dicitur originale, quod est priuatio originalis iustitiæ, collatæ primo homini, ut erat caput generis humani, ex S. Tho. 2. sent. d. 35. & pluribus aliis locis, quos breuitatis gratia omitto.

Peccata quædā sunt spiritualia, quorum finis est spiritualis delectatio, ut superbia: alia carnalia, quorum finis est delectatio corporalis, ut gula, & huiusmodi.

modi. De his apostolus. 1. Cor. 7. ait. Emendemus nos ab omni inquinamēto carnis, & spiritus. Spiritualia sunt quinque; carnalia duo, videlicet gula, & luxuria, cetera spiritualia sunt, secundum Gre. 13. mor. li.

3 Peccatum omne in quantum habet rationem culpe, est voluntariū, quia voluntas est propria, & per se causa peccati. Th. prima secunda. q. 73. a. 6. in cor. & quod nullo modo est uoluntum, nunquam est peccatum: secundum sententiam Aug. li. retrac. & c. quod autem. 11. q. 1.

4 Actus interior voluntatis, & exterior alicuius potentie, quando sunt coniuncti ad unum malū finem, non sunt duo peccata, sed unum, sed multiplicatio actuum voluntatis, peccata multiplicat, saltem quantum ad numerum, ut si uadens ad occidendum hominem diuertat uoluntatem ad alia, & post iterū deliberet occidere, semper multiplicat peccata, nec est unum peccatū numero, licet sit unum specie. Sunt enim hic plures actus deformes ipsius uoluntatis numero distincti, licet non sit nisi unus actus exterior, sine quo etiam uoluntas peccasset. Tho. 2. sent. d. 42. q. 1. a. 1. sic tenet Tab. in uersis. peccatum. §. 8.

5 Quando plures sunt actus exteriores, sed unus actus uoluntatis, non sunt plura peccata, sed unum, habens tamen plures deformitates, ut si quis furetur, ut

luxurietur, uel propter gulam, omnes enim isti actus ordinantur ad unum finem, à quo habet actus unitatem specificam, unitatem autem numeralem ab actu uoluntatis uno, & continuato, Tho. 2. sent. d. 42. q. 1. a. 1. per totum. A uoluntate enim peccatū est, sine qua peccatum esse non posset.

6 Peccato transeunte per contritionem, remanet reatus pœnæ, qui est obligatio ad pœnā: Tho. supra. a. 2. Qui si quidem reatus est, quodammodo mediū inter culpam, & pœnam.

7 Nulla creatura per naturam suam impeccabilis est, nisi per gratiā à superiori natura adiuuetur: quia ex quo libera est, recte agere, & non agere, ordinare, & non ordinare se in Deum potest, secundum Tho. 3. contra gen. c. 109.

8 Homo post lapsum Adæ, quāuis sit in gratia Dei, non potest diu stare sine peccato ueniali, secus de mortali. Si autem sit extra gratiam, non potest diu uiuere sine mortali, nisi per gratiam releuetur à mortali, secundum Tho. prima secunda. q. 109. a. 8. quia peccatū, quod non per poenitentiam purgatur, suo pōdere ad aliud trahit, ut Gre. d.

9 Peccata non sunt omnia equalia, secundum Tho. prima secunda. q. 73. a. 1. sed unum est grauius altero, secundū quod maiori uirtuti opponitur, uel maior deordinatio in uno inuenitur, quā

quā in alio, uel secundum maiorem uoluntatem ad peccandum.

10 Peccatū originale minus habet de culpa in nobis, quā quodcumque peccatū ueniale: quia minus uoluntariū. Tho. 3. par. q. 1. a. 4. in c. ideo minor pœna debetur ei, licet respectu nature sit grauius. ibidem Tho.

11 Peccatū quod ex genere suo est ueniale, aliquando fit mortale ex intentione, ut uerbum oculosum dictum cū intentione adulterandi: & qd' est mortale ex genere suo, potest esse ueniale ex imperfectione actus, ut furari unum quatrini. Tho. primæ secunda. q. 88. a. 4. & a. ult.

12 Peccatū ueniale disponit ad mortale, quia ex frequentia peccandi, fit inclinatio ad peccandum mortaliter: alio modo remouendo ordinem, qui si seruetur, cōseruaret hominē à mortali, nunquā tamen id quod ueniale est, idem potest fieri mortale, neque ex multis uenialibus aggregatis, potest fieri unū mortale, sec. Tho. supra. nam mortaliū pœna aeterna est, uenialium uero temporalis. Dicitur tamen ab Aug. occidere, quia ad mortale disponunt si negligantur.

13 Peccata quæ sunt contra præcepta legis diuine, naturalis, uel humane, sunt mortalia, nisi ex imperfectione actus, uel respectu rei parua, sec. Th. ij. q. 35. Peccata autem quæ sunt contra mādāta, cōsilia, uel monitiones dicarum legum, communiter

sunt uenialia: nisi ibi ponatur ultimus finis, uel habeatur intentio ad aliquod mortale, uel interueniat contēptus, uel nō curetur de salute proximi, uel nisi contrarium dicat etiam erronea conscientia. Peccatum ueniale, etsi charitatis habitū non remoueat, & consequenter in anima maculam non efficiat, alium tamen charitatis retardat, ideo nitorem impedit, qui ex actibus uirtutum est. Tho. prima secunda. q. 98. a. 1.

PECVLIVM.

Peculium prout nominat peccatū, quāuis habet exiēs in aliena potestate, ut filiusfamilias, uel seruus, diuiditur: quoniam aliud est castrensē, aliud quasi castrensē, aliud profectiū, aliud aduentitium. Castrensē est, qd' filiusfamilias acquirit in castris, id est, in bello, & de illo potest disponere, ut dicemus. Quasi castrensē est, quod acquirit filius aduocando, & in omni officio publico. Profectiū uero, quod obuenit occasione patris, gl. in l. cum oportet. C. de bo. quæ libe. in po. consil. & hoc acquiritur patri, quo ad proprietatem, & usufructū, ut infra dicitur. Aliud aduentitium, quod filio aduenit aliunde quā intuitu patris, ut ex donatione, bona fortuna, industria, uel huiusmodi, & proprietas acquiritur filio, osfusque patri. Iosr. §. 13.

Quicquid donatur filiofamilias degenti in militia, uel ibi acqui

acquirat, quod non esset acquisitus, nisi ibi fuisset, est peculium castrense, secus si sine militia erat acquisitus, ff. de cast. pec. l. castrense.

3 Acquisitum per aduocatos, & assessores, etiam non ex salario publico, sed clientulis, erit quasi castrense, secundum Bart. & gloss. in l. fori. C. de adu. di. in idem secundum Bar. in l. si mulier. ff. de cast. pecu. de relictis aduocato pro emendis libris, uel equo, causa eundi ad officia, & huiusmodi, Idem dicit per eandem rationem Bar. de medicis, magistris artium, notariis, & similibus, quorum salarii quod habent à priuatis, erit quasi pro castrensi. Facit pro hoc Ang. de Are. Inst. per quas causas no. ac. §. igitur. De notariis distinguit Sil. vers. peculium. l. §. 10. quia si sunt communes, quod acquirunt, non est quasi castrense. Si uero sunt communis, uel dominorum, uel officialium: qui debent ex publico habere salarii, sicut infra. §. 9. Idem omnibus habentibus aliquam administrationem, & dignitatem ex publico, & occasione huius aliquid lucratur, etiam ex priuatis salariis. Secus de officio procuratoris, carpentarii, & huiusmodi, quæ non sunt officia publica: licet salarium sit quandoque publicum, quia non habent illud ex causa publica. Si generi reputantur inter officia publica, Saly. in l. fin. C. de inoff. test. Pu-

blicum ergo officium, lucrum quasi castrense esse facit.

4 Si aliquid donatur militi, uel aduocato, uel habenti officium publicum, quod notorie ad officium eorum pertineat, ut si donentur arma militi, & huiusmodi, sine dubio tale munus erit castrense, uel quasi, à quocunque donetur. Si autem tale donum non est aptum officio, non est castrense, nisi quando donans ex militia, uel alio officio motus est, uel quando tale donum, datum est pro emendis aptis ad talia officia publica. Quæ autem possunt esse apta ad huiusmodi officia, & ad alia, ut seruus, & huiusmodi, non erunt castrensia, nisi specialiter, & nominatim fiat mentio, quod hæc donantur pro hoc officio: secus si simpliciter, & sine tali expressione donentur, sec. Bart. in trac. de duo. fra. ff. de cast. pecu. l. miles præcipua. l. castrense. l. forte.

5 Donatum filiofamilias, non militi, nec existenti in officio publico, cum expressione uerborum, quod sit castrense, uel quasi, propter hoc non erit castrense, secundum Bart. in d. tra. operabitur tamen, ut patri non acquiratur ususfructus, quod potest facere donans. C. de bo. que li. auth. excipitur. Et sic licet expressum uideatur, non tamen tacitum, ff. quib. mod. pig. uel hyp. sol. l. r.

6 Si pater det filio existenti in studio libros, exprimens se uelle donare, quos nomine eius emit: si filius

si filius tempore donationis erat iam doctor, uel aduocatus, acquiruntur ei in quasi castrense. C. de cast. pec. l. r. nec poterit sic donatum reuocari, quasi donatio sit incontinenti ualida, l. si filius. C. fami. etc. Unde non communicabuntur, in d. l. r. Si uero tantum scholaris erat, si studium compleuerat, ante mortem patris, efficiuntur ei quasi castrense, quia incipit quasi militare, siue emancipatis. C. de dona. Nec uenirent in collationem. Secus si ante mortem patris non compleuit, quia qualitas personæ non patitur, cum non habeat aliquam de dignitatibus, quæ ponuntur in l. fin. C. de inoff. testa. & quia scholares non gaudent privilegio sicut magistris, & doct. C. de stu. libe. l. i. in fin. fallit tamen hoc, si dictos libros filius non est adeptus, nisi post emancipationem: quia tunc erunt sui, & idem dic de quocunque donato à patre filio post emancipationem, uel si donata ante emancipationem, post tamen de uoluntate patris possedit, nec poterit pater reuocare, l. sine emancipatis. C. de dona. quando uero dubium est, an pater donauerit, ad cōiecturas est recurrendum, secundum Bart. in addi. ad d. tra.

7 Nante, remiges, patroni, siue alii officiales in nauibus, in mari, uel in aliis fluminibus, si ex causa publica officium suum exercent, lucrum computabitur pro

castrensi, in l. r. ff. de bon. pos. ex test. m. secus si pro causa propria naungent, ut pro mercatibus, uel si sunt pyrata, uel pro iniusto bello: etiam quod haberent salarium ex publico, quia iniustum bellum non est bonum publicum, ideo quod sic lucrantur, non computabitur pro castrensi.

8 Filiofamilias potest testari, & ad libitum disponere de peculio castrensi, uel quasi: quia illud acquirit sibi quo ad dominium, & ususfructum, nec illud communicabit cum fratribus post mortem patris. l. cum antiquis. ff. de inoff. testa.

Peculium quasi castrense, est quod acquiritur à uiridis discretis simis, casarum patronis, iuris doctissimis, notariis, & agentibus in rebus, magistris studiorum, liberalium artium, medicis, & omnibus, qui omnino salaria, uel stipendia recipiunt publica, in d. l. antiquis. unde solus notarii communis, uel officialium, qui de publico salarii habent, acquirunt in quasi castrensi, non autem alii communes, ut supra dictum est. §. 3.

10 Si pater dat filio existenti in studio pecuniam pro eausa necessaria, post mortem patris non computabitur in sortem ei, tempore diuisionis cum fratribus, si nihil erat apud patrem quod esset filii. l. quæ pater. ff. fam. etc. Secus si aliquid filii castrense, uel quasi, erat apud patrem, quia tunc in dubio præsumitur, quod pater

- administratorio noſe egerit, & ſic ei imputabitur in parte. Faciunt no. in l. i. C. de dot. promif.
- 11 Si filiusfamilias pecuniā datam à patre pro emendis libris conſumpſit cum meretricibus, uel ludendo, uel huiusmodi, poſt mortem patris computabitur ei in ſuam partem, ſecundūm Bart. in auth. quod locum. C. de collati. Idem de donato à patre filio pro emancipatione, quod erit computandum ei tempore diuiſionis, ſecundūm Bar. l. i. C. de colla.
- 12 Si filius inceperit de manda to patris uiuente patre ſtudere, patre mortuo, ſi uoluerit cōplere ſtudium, uel doctorari, faciet de ſuo: niſi pater aliter ordinauerit, ſecundūm Bart. in d. tract. quia hic eſt nouus actus, C. de leg. a. l. ſi ſeruus obligatus. §. ſed ſi. nec fratres eius tenentur.
- 13 Peculium aduentitiū, eſt quod acquiritur ex induſtria, uel eue tu, uel fortuna, uel aliunde, ex donatione facta non intuitu pa tris, niſi fieret ab imperatore, uel imperatrice, quia tunc quali caſtreſe iudicatur, C. de bon. quæ libe. l. cum multa. Idem de donato à rege, quia ſtatutum lo quens de imperatore genera liter, intelligitur de rege etiā, ſecundūm Innocen. in ca. ſuper quibusdam. de verbo, ſign. Et in iſto aduentitio filiusfamilias ac quirir dominium, ſue proprie tatem, & poſt mortem patris, nō tenetur illud communicare cū

fratribus, ſed erit ſpecialiter ſuum, C. de colla. l. ſi. Pater autē donec uixerit habet uſumfru ctum, niſi remiſerit, uel niſi de tur cū pacto, quod pater nō ha beat uſumfructum, & quibusdā aliis caſibus, de quibus Inſt. pet quas ca. no. ac. §. ſancitum. in gl. & Bal. in l. contra. ff. re. amo.

14 Donatum ab extraneo, uel re lictum filiofamilias contempla tione patris, erit profeſſitium, ſecundūm Bar. in d. tract. ſi con templatione filii, erit aduenti tium. ff. de acqui. h. hered. l. aditio. Si uerō non apparet cuius con templatione ſit datum, depræ henditur ex futuro euentu, quia ſi relinquitur ut habeat poſt mortē patris, præſumitur quod ſit relictum contemplatione fi lii: ſi uerō ut habeat tantum ui uente patre, præſumitur contē platione patris eſſe factum. Si militer ex opere poteſt compre heendi: not. in l. ſocium qui. §. ſi. ff. pro ſocio.

15 Si pater donat filio præcedē tibus meritis filii, erit hoc ad uentitium, ut tenet glo. in auth. unde ſi parces. C. de inoffi. teſta. ſi autem donat nō propter me rita, ſed ut filio, erit ſimplex do natio, quæ non ualebit niſi mor te patris confirmetur.

16 Si filiusfamilias poſt mortem uxoris uigore ſtatuti lucretur dotem, uel partem dotis, erit hoc lucrum aduentitium: ſi ipſe filius ex labore ſuo ſuſtinebat onus matrimonii. ſi autē pater ſuſti

ſuſtinebat onus, erit profeſſi tium: ſi partim ſuſtinebat pater, partim filius, erit partim profe ſſitium, & partim aduentitium pro rata oneris, ſecundūm Bar. ſupra. & l. ſed & ſi quis. §. i. ff. de ſtipu. ſerno.

17 Pretioſa ueſtimenta, & orna menta, ut torques, perle, & hu iuſmodi, à patre facta nuri, im putabuntur in partem filii, non ſecundūm quod ualebant quan do fuerunt empta, ſed quantum ualent nunc, quia tales res non præſumuntur donatæ, ſed accom modatæ. ff. commo. l. ſi ut certo. niſi magnitudo diuitiarū face ret præſumptionē, ut in l. filius. ff. de don. hac ſecū. Bal. in l. ſi pa tris. C. cōmunia utri. iudi. Ve ſtes uero lugubres datæ mulie ri, & quæ ſunt conſumptæ, & quæ ſunt paræ æſtimationis, effici untur ſuæ. Sic nanque rationa biliter iura diſponunt.

18 Lucrum quod facit unus fra trum cū pecunia hereditatis, ſe cundūm Bar. in d. l. ſi patris. ſi no mine cōmuni fecit, diuiſionem faciet cum aliis fratribus, ſi au tem nomine proprio fecit mer cantiam, nō diuidet cū aliis lu crum. l. Titii & Meuium. §. alte rum. ff. de admi. tu. niſi eſſet tu tor, uel curator aliorū: tūc enim primā pecuniā lucrata diuidet, aliud autē lucrū de pecunia ite rata nomine proprio, nō diui det cum aliis. Idē dic de eo, qui negotiatur de pecunia mino ris, uel eccleſiæ, ut in l. ſi propo

nis. C. de re. uedi. Quod ſi igno ratur cuius nomine fecerit, ſi ſo litum negotiū continuauit cum alio fratre mortuo ſuperſtitibus filius præmortui fratris, in com muni indiuiſam ſubſtantiā poſ ſidentibus, tunc cōmuni nomi ne feciſſe uidetur. ar. in l. nam & ſi ſeruus. ff. de neg. ge. Secus præ ſumitur ſi inſolitam exercuit ne gociationem, niſi ex libro ra tionum aliud appareat.

19 Si pater dat filio fundū, ut ex eo alate, ſi ex fructibus lucra tur, uel ex negociatione, uel co lēdo agri: erit lucrum aduenti tium. l. cum oportet. C. de bonis que ſi. intellige quādo filius co leret ipſe fundū propriis mani bus, & de parte ſua lucraretur, ſecundūm Bar. in d. l. cum oportet.

20 Si pater in peculio filii adue titio fecit expenſas neceſſarias, uel ad perpetuā utilitatē, cōpu tabitur in diuiſione cū aliis fra tribus, ſecundūm Bar. in d. tract. niſi pater feciſſet animo nō repeten di, quod tūc cognoscitur, quan do expenſæ ſunt ita paræ, q. nō excedunt quantitatē fructuum, quia tūc præſumitur donare, & ſic nō ueniunt cōmunicandæ cū aliis fratribus. Secus ſi excedūt, & tunc erunt communicandæ. Si uerō dicti ſumptus non fuerint neceſſarii, nec ad perpetuā uti litatem, ſed tantum ad utilita tem fructuum, non ſunt commu nicandæ, quia onera & expenſæ ad eandē patrem perueniūt. ff. de impē. l. neq. ſtipendiū. ſedem dic

de eo, quod expendit in datis, & collectis, quia ipse pater habet fructum. l. si pēdentes. §. sed & si quid. ff. de usufruc.

21 Si pater ductus naturali pietate, pro delicto filii se obligaverit, post mortē patris omnes fratres debent pro parte sua sustinere, secundum Bald. in d. l. si patruus. & l. liber captus, ff. de capti. Secus si ex necessitate hoc fecit, ut puta distante hoc decreto, quia de parte sua soluet. l. igitur. ff. de libera. cau. & quod not. doct. de eo qui condemnationes soluere cogitur.

22 Si pater intulit damnum in bonis aduentitiis filii in fructibus, de quibus ipse pater non habebat usufructum, tenentur fratres emendare de communī, secundum Bald. supra. & in d. l. cum oportet. non autem si habebat usufructum, vel lesio est parua, etiam quod non haberet usufructum, secus si perpetua, vel intolerabilis sit, in d. l. cum oportet. §. sed cum tacitas.

23 Si post mortem patris, unus fratrum contrahat debitum pro communi utilitate, erit soluendum de communi: secundum Spec. tit. de iudi. Similiter de societate dic. Secus si non pro communi utilitate. Similiter si dos sit uersa in communem utilitatem, de communi soluetur, aliter non. Idem de condemnatione soluta per unum de communi soluetur, quando malef. cium pro communi utilitate est

factum, scientibus, & acceptantibus secundum eundem Spec. secus si ignorauerunt, vel non consenserunt.

24 Si unus fratrum uult militare, uel filiam maritare, uel filium tenere in studio, de suo faciet, nisi aliter sit conventum inter eos. l. si socius pro filia. ff. pro soc. & Bal. in d. l. patruus.

25 De peculio quod ex societate acquiritur, sciendum quod tres sunt societates. Prima est omnium bonorum, quando socii ita conveniunt, ut omnia bona que habent, & habituri sunt quomodocunque (iuste tamen) sint communia. Secunda est quarstus, & lucri, quando scilicet conveniunt, ut omne lucrum prout emēs ex opera, & solertia sit commune, non autem ex donatione, legato, hereditate, vel huiusmodi. Tertia, dicitur societas certe rei, quando scilicet conveniunt, ut stent ad unum panem, & unum vinum, uel faciunt certam negotiationem, in qua aliquando unus ponit pecuniam, alius laborē, hæc colliguntur ex Bar. & Bal. in d. l. si patruus. & in tracta. Bart. de duob. fratrib.

26 Quando sit contracta societas inter aliquos, potest aduerti secundum Bal. ubi supra, quādo simul stant, & quamvis non negotietur, omnia tamen salaria, dotes, in communi conferunt; ex his præsumitur intentio, etiam si unus negotietur, & alter non, sed quæcūq; sibi eueniunt, ponit

in communi: nam lucri communis societas est contractio, etiam si unus esset aduocatus, uel alter lucraretur, & alter haberet curā domus, & ponunt in domo: uidetur contracta societas. Et licet unus plus lucraretur quam alius, tamē in generali societate omnia que sunt dividenda. l. si socius p. filia. ff. pro soc.

27 Si mulier in domo exerceat aliquam artem non communem cum aliis personis, ut quia est chirurgica, uel huiusmodi, nec propter hoc dimittit opera communia domus, lucrum quod de tali arte facit, erit proprium, nec dividet cū aliis, nisi ponat illud in communi: tūc enim intelligitur contracta societas. Idē dic de filiabus alterius fratris. Bal. in l. si uxorem. C. de condi. infer. tam in leg.

28 Si unus fratrum dotauit filiam fratris patre sciēte, & patiēte. & nō tenebatur eā dotare, poterit repetere dotem, quia utiliter eius negotium egit, nec uidetur donare, quia solus non facit: sicut quando extraneus, alterius filiam dotat. l. ex morte. C. de pac. conuen.

29 Si frater spurius, uinente patre contrahat societatem omnium bonorum cū legitimo fratre: post mortem patris spurius habebit partem hereditatis in re societatis, secundum Bald. in l. i. C. pro soc. de hac materia. §. Societas, circa prin. in uer. uisita. uide aliquid. Hæc est bona

cautela, quando quis uult quod spurius, cum legitimo in hereditate succedat.

PECVNIA.

Pecunia nomine, ueniunt lat go uocabulo, omnia que possunt esse in patrimonio, quorum aliquis potest esse dominus. ca. totū. i. q. 3. & omne quod pecunia potest mensurari, secū. Tho. secunda secūda. q. 78. a. 2. Proprie uero dicitur pecunia denarius. Car. in cle. exiui. §. porro. de uer. sig. ideo cū prohibet pecunia, intelligit de moneta, cuiuscūq; generis sit tantum.

Solutio debiti in quantitate, uel numero existētis, debet fieri secundum pecunie ualorē currentem tempore contractus, siue pecunia sit reprobatā in totum, siue alterata in partem in perpetuum, respectu cursus, secundum Pa. in c. quanto. de iureiur. & c. olim. de cen. & hæc est communis opinio doc. Et hoc tam in moneta minuta quam grossa, secundum d. Ant. & Pa. in d. c. quanto. Si uero non est alterata in perpetuum, sed ad tēpus, secus est, secundum Pa. 3. ar. in l. pretia. ff. ad leg. Falc. Et dicitur pecunia diminuta, uel alterata in perpetuum, quando princeps nō uult quod expendatur nisi pro tanto, cū prius pro maiori, uel minori pretio expendereur. Diminuta uero ad tempus dicitur, quādo hodie florenus ualet 80. cras nalebit 81. & sic de die in diem crescit, & decrescit. Dicitur ne-

- ro reprobata, uel quia falsa, uel quia à principe bannita.
- 3 Solutio fienda ratione condemnationis iudicis, debet fieri de pecunia corrente tempore condemnationis, si ratione statuti condemnationis, debet solui de moneta currenti, secū. Spe. & uerius, quia pœna de minori debet solui. c. odia. de reg. in. li. 6. Solutio autem quā fieri mandauit princeps, fiet de moneta corrente tempore quo mandauit, si princeps sciebat ualorē eius, secund. d. Ant. in d. c. quanto. ar. in d. c. olim. Solutio uero respectu legati fiet, secundum ualorem monete currentis tempore conditi legati, secundum Pa. in d. c. quanto. Idem dic de antiquis pensionibus, secundum Io. And. in c. p. de censu.
- 4 Petrus mutuauit Paulo, uel de posuit C. aureos restituendos in auro tantum, Paulus non potest restituere in alia materia, neq; in alia forma inuito ipso Petro, & augmentum, uel diminutio ad ipsum Petrum pertinet. Si autē mutuauit C. libras in auro, uel argento, satis est qd restituat C. libras in quacunque moneta. Si autem simpliciter fuit factū mutuum in auro, uel argento, non potest restituere in alia forma, uel materia, quando Petrus ex hoc pateretur damnum. Si autem non patitur damnum, potest restituere aurum pro auro, & argentum pro argento, etiam mutata forma, & ipse Petrus tenetur ac-

ceptare, nisi aliter loci consuetudo haberet, secun. Pa. in d. c. quanto. & Bar. in l. Paulus. ff. de solutio. De falsificantibus, & radentibus monetā, supra. Moneta, per totū. Falsarius, per totū. Solus ex pecunia lucrari, contra morosum debitorem agere potest, ut solui quod uerisimiliter fuisset lucratus ex mutua pecunia. Abb. in ca. per uestras. de do. inter uir. & uxo. col. 2.

PEDAGIVM.

Pedagium, & Pensio, supra. Gabella, per totum, & infra. Vestigal, per totum. An sit mortale peccatū frandare huiusmodi multi tenent qd nō, sed si inueniatur, pœnā soluant, postquam fuerint condemnati: tamen quia ex natura sua tenetur solui, quod solui debet secundum iustitiam, non soluere huiusmodi gabellas, ad furtū pertinet: ideo à mortali tales nō soluentes excolare nescio, sicut tenet Caie. in uerbo, uestigal. de quo supra. Gabella. §. 6. Quis possit pedagia imponere, uidet Abb. in c. in nouamus. de censu. & de uerbo. signi. c. super quibusdam.

PœNA.

Pœnam quam quis incurrit transgrediēdo aliquod statutum, ut uidelicet tantū soluat qui contrafecerit, non tenetur etiam in foro pœnitentiali, nisi postquam fuerit de hoc sententiatum, etiā qd lex dicat, qd ipso facto incurrat, quia adhuc requiritur sententia declaratoria, secun-

secundum Ray. Concordat Th. secunda secundæ. q. 53. a. 3. Ar. 12. q. 2. c. fraternitas. in gl. Quidam limitant hoc quantum ad pœnas requirentes actū hominis necessario ad executionem, secus autem in pœnis trahentibus post se executionem, ut est excommunicatio, & huiusmodi. Cai. in summa ibi, dicit hoc fallere in duobus, scilicet in censuris, & pœnis testamentariis. Vnde 3 & excommunicatus, & suspensus, interdictus, & irregularis est, quisquis contra laram à canone de huiusmodi sententiam facit, absq; alia declaratione iudicis. Et uidua non castē uiuens, si fuit relicta domina, & usufructuaria donec castē tixerit, tenetur de consumptis postquam nō castē uixit, etiam si à nullo iudice humano ad hoc cōpellatur, & hoc est, quia casu eneniente definit succedere in tali usufructu, marito sic disponente. Idē dic quādo relinquit usufructuaria, donec ad secundas nuptias transierit, perdit usufructū, etiam si secretē nubat, & ratio est sola testatoris uoluntas, secun. Cai. ibi, quia uentum est ad casum in quo testator bona sua ad eam transire noluit.

2 Appellatione pœnæ secundum canonistas, non uenit pœna pecuniaria, sed tantum corporis afflictiua, secun. Pa. in c. inter alia. de immu. eccl. largē tamen aliquando ueniūt alie pœnæ, quarum aliquæ sunt spirituales, ut

delicet increpatio. c. peruenit. d. 84. Censura excommunicatio- nis, interdicti, suspensionis, cap. querenti. de uerb. sig. Infamie, & depositionis. de qua in cap. si episcopus. d. 5. Aliæ corporales, uidelicet abstinentie, uerberationis, seruitutis, publicationis omnium bonorum, exilii. Aliæ pecuniariæ, alie sanguinis, ut mortis, uel detractionis.

Index ecclesiasticus, potest imponere pœnā pecuniariam, secundum Pa. in c. licet. de pœnis. uidelicet mulctando, si illa magis timetur, quia pœna certa nō est à iure statuta pro arcēda contumacia, ideo potest imponere, ut sibi uideatur, in c. de causis. de offi. dele. diffiniendo autem potest etiā imponere, quando subest statutum, uel consuetudo, ut ultra pœnam iuris, imponatur pecuniaria, quia potest iudex adiungere canonem nouam pœnam apponēdo, ut in c. 2. de con. sti. lib. 6. dummodo hoc procedat à uitio cupiditatis. Si uero tale statutū, uel cōsuetudo non extant, prælatus extra iudicium pecuniam pro delicto exigere non potest, sicut faciebant illi diaconi, de quibus in c. licet d. 100. Si autem iudicialiter procedat, & certa pœna non est apposta, potest imponere pecuniariam: & si est posita cū causæ cognitione, potest illam pronuntiando temperare, non autem postquam pronunciauit: ut in §. notandum. 2. q. 3. nisi quan-

do super tali crimine potest dispensare, ut in capi. at si clerici. de iudic.

4 Quando iudex ecclesiasticus exigit poenam dictam in casu licito, ut ex statuto posita, secundum Hosti. potest sibi retinere, tamen ut euitet suspicionem cupiditatis, quando imponit non ex statuto, sed ex officio suo, debet 8

5 Poena apposta in contractibus, licet potest exigi a seruante fidem, contra non seruante, dummodo non fiat in fraudem usurarum, secun. Pa. & Inno. in c. sua. de pec. nisi quando contractus est contra ius (licet sit prater ius) & nullus. capi. dilecti. de arbi. Et hoc etiam in foro poenitentiali, etiam si interesse excedat.

6 Qui promissit sub certa poena soluere, & non soluit nisi partem, si obligatio fuit diuidua, soluere tenetur tantam partem poenae, si autem fuit indiuidua, tenetur soluere totam poenam, secun. Pa. in d. c. suam. Et dicitur obligatio diuidua, quando solutio partis, affert tantam commoditatem respectu partis, quantam solutio totius, respectu totius, ut si promissit tibi scribere duos libros, & tantum unum scripsit. Indiuidua uero, quando tantam utilitatem non affert, ut si promissit scribere unum librum, & tantum medietatem scripsit.

7 Poena apposta in contractu,

etiam altero reclamante, dummodo contractus locum habeat, incurritur a non seruante, secundum Pa. in c. Raynaldus. de test. ubi inferit unum nota. q. poena apposta ex conuentione, committitur ex sola contradictione facti, quanquam contradictio non habuerit iuris effectum.

8 Si lex plures poenas ponat alternatiue, id est, sub disunctione, uidelicet, puniatur tali, uel tali poena. secun. Pa. in c. inter ceteras. de rescrip. optio eligendi poenam datur iudici: si uerba leges ad iudicem dirigantur. ad hoc est l. si fugitui. C. de semi. fugit. Si uero dirigatur ad reum, optio ad reum pertinet, ut in l. quicunque. C. de seru. fugit. Si uero uerba impersonaliter proferantur, est dubitatio: tamen Abb. ubi supra, tenet propter glo. ibi allegatas, & propter cap. quoniam. ut lite contest. q. optio datur iudici, & non reo, qui reus semper initio rem poenam eligeret, & sic quasi frustraretur alternatiue legis clausula. Consuetudo tamen deberet seruari, si esset, quod semper una poena soluatur.

9 Semel punitus in iudicio pro aliquo crimine, non debet amplius pro eodem puniri, quia ut dicitur Na. 2. c. Deus non iudicat bis in idipsum. Et nemo debet duplici contritione contenti, ut in capi. at si clerici. de indi. quamuis in eodem iudicio, aliquando multiplex imponatur poena, quae tamen omnes poenas, pro

una

una sufficienti, computantur. Quando lex imponit aliquam poenam facienti aliquod malum, nisi tale malum perficiatur, licet attentetur, poena non venit imponenda, secundum Pa. in c. de eo qui mit. in pos. licet alia imponatur poena iudicis arbitrio. Similiter dic de poena per statutum posita. Secus autem de poena, quae per iudicis decretum venit imponenda, quia delinques puniatur ac si opus perfecisset. Ex quo ad actum propinquum peruenit, ut in l. si quis non dicam. C. de episco. & cle.

POENITENTIA.

Poenitentia, de qua Tho. in 4. sen. d. 14. & 16. agit, est uirtus moralis pertinet ad iustitiam, puniens peccatum, quod dolet commississe. Est & sacramentum, continens contritionem, confessionem, & satisfactionem, de quibus supra. Confessio, per totum, & Contritio, per totum, an etiam uolens acceptare aliquam poenitentiam perficiendam in hoc mundo, possit absolui, supra. Confessio. §. 29. & quomodo si acceptauit, teneatur perficere, licet Tab. in uer. poenitentia. dicat hunc non esse absoluedum. §. 2. & quomodo si acceptat, & non perficiat, non tenetur iterare confessionem, supra. Confessio. §. 10.

1 Poenitentia quaedam erat solennis, sed quia non est amplius in usu, ideo de ipsa non loquimur. Alia est publica tantum, &

haec etiam a simplici sacerdote potest imponi, etiam clerico, dummodo non sit solennis, & non debet imponi nisi pro graui, & publico peccato: nec confessor impones talem poenitentiam publicam, dicitur reuelare peccatum, nec confessio uis, quia necessitur pro quo peccato dederit talem poenitentiam, secundum Tho. 4. senten. d. 14. Alia est uirtutalis, quando quis dolet de quo dolendum, & quantum est dolendum. Alia est qua confessor imponit in confessione, de qua sit pra. Confessio. §. 29. Alia est secundum canones, ut scilicet pro quolibet mortali imponatur septennis. c. hoc ipsum. 33. q. 2. sed quia hodie omnes poenitentiae sunt arbitrariae, consideratis personarum circumstantiis, ut in c. tempora. 26. q. 2. & c. mensuram. de poenitentia. d. 1. ideo dimittamus quomodo intelligantur, & de poenitentia data a confessore dicamus.

2 Perficiens poenitentiam datam a confessore in peccato mortali, licet non satisfaciat Deo, satisfacit tamen ecclesiae: ita quod non tenetur amplius recontriteri de illis peccatis, rite confessis, pro quibus data est poenitentia, neque tenetur eandem poenitentiam reiterare, sed potest cum alia Deo satisfacere, supra. Confessio sacramentalis. §. 10. infra. Satisfactio. §. 1.

3 In ultimo uitae, secundum Tho. in 4. senten. d. 20. quilibet peccator

tor potest pœnitentiam perage-
re, quia manet in eo usus liberi
arbitrii, quod mediante, Dei au-
xilio potest ad gratiam se qui-
libet disponere, quamquam talis
pœnitentia sit ualde dubia, se-
cundum Augu. per e. quem pœ-
nitet, de per. d. 7. Ideo qui à du-
bio nult liberari, dum sanus, &
mentis compos est, pœnitentiam
agat.

PERCUSSIO.

Percutere aliquē, id est, uerberibus affligere contra iustitiam, peccatum mortale ex suo genere est, quia & ei nocuentum infertur, & iniuria. Si tamē percussio levis sit, & parua iniuria, propter imperfectionem actus erit uenialis culpa. Quod si percussio fiat scdōdū iustitiā, ab eo qui autoritatē corrigēdi habet, utā p̄lato, patre iudice, uel huiusmodi: peccatum non est, nisi in corrigendo modum excederent, uel animo iniuriandi, & non ex charitate facerent, non tamen possunt mutilare, uel occidere, nisi sint domini alicuius perfectę communis, ut sunt principes ciuitatū, & huiusmodi, non autē princeps unius tantum familię, uel collegi: ex S. Tho. secunda secunda. q. 55. a. 2.

2 Clerici in minoribus causa
correctionis possunt uerberari,
etiā pro leuibus culpis, non au-
tem in sacris exsistentes, nisi pro
maioribus criminibus debent
uerberari. c. cū beatus. 45. di. &c.

disciplina.

Regulares uerberantur à præ-
latis, iuxta tenorem suarum cõ-
stitutionum, etiam pro leuiori-
bus, citra tamẽ sanguinem. re-
prehensibilis. de appel. in fi. In-
tellige effusionem enormẽ, se-
cundum Gular. in c. archiep. sco-
pati. de rap. In huiusmodi autẽ
correctiõibus debet attendi cõ-
suetudo, quæ est optima legum
interpretas, quia quandoque cõ-
suevit fieri percussio per præla-
tum, quandoque per alium de
mandato ipsius, & coram. Vide
Tab. uer. excommunicatio f. casu
primo. §. 7.

Episcopo non licet aliquem propriis manibus uerberare. c. non liceat. 86. d. Aliis autē prælati sic. d. 45. 6. Salomon.

Religiosi non debent uerberari per laicos, nisi quando sunt incorrigibiles, uel aliter reprimi non possunt, sed per alios regulares, uel seculares clericos. Quomodo autem, & pro qua crimine fiat degradatio, uide Bar. in c. & si de iudi. Si uerbi degradatio, & 4.

PEREGRINVS.

Peregrini proprie, qui uadūt ad uisitandum alienas ecclesias, uel sanctorū corpora, sunt sub protectiōe ecclesiæ, cinnouamus de treu. & pa. & qui eos expoliant rebus suis sunt excommunicati. i. e. si quis Rompetas. 24. q. 3. Nunc autem per processum curiæ, sunt excommunicati, qui perigrinantes Romam, &

Hierth

Hierusalem expoliât, supra, ex-
communicatio 4.

Res peregrinorum sunt suorū
hæredum, & debent eis restitui
quando moriuntur, si commo-
de possunt inueniri, aliter qui
capiunt animo non restituendi,
mortaliter agunt. Si autem non
possunt inueniri, uel non com-
mode possint hæredibus resti-
tui, quia sunt in lōginquis par-
tibus, uel esset opus magna ex-
pensa, & huiusmodi: debet pau-
peribus erogari, non obstan-
tibus, uel consuetudine in cō-
trarium, secundum Hosti. Con-
tra enim diuinam legē consue-
tudo non tenet, nec contra bo-
nos mores.

3 Quomodo peregrini possūt
admitti ad ordines, & ad alia, si
habent literas testimoniales sui
episcopi, cuius sigillū sit notū
inde c. cum secundū de pręb.
& c. opite. de cen. Si probant se
amississe literas, & earū tenorē,
admittūtur. c. cū olim. de pręi.

4 Peregrini, & uiatores ubicū-
que se inuenerint in pascuato,
possunt absolui, ex declaratione
Eugenii 4.3. Absolutio. §. 16. Et
si recesserit cum licentia sui pa-
rochiani, uel episcopi, intelligit
tur etiam habere licentiam con-
suetudinis, & accipiendi communio-
nem, si in pascuato se alibi inue-
nerint, nisi expresse reseruauerit si
bi aliquos casus. Ex quo enim
datur licentia, & non reseruat, ui-
detur concedere. Accederet etiā
ad Papam ex iusta causa, siue in

favorem suum, siue alterius, secundum Pajin c. memini mus, de app. post Inno. sunt sub apostolica protectione, ut interim contra eos non procedatur. Vide Sil. ibi. q. 2.

PERFIDIA.

Perfidia qua homo non attendit promissum, peccati est, quia contra virtutem fidei & si iocosa, uel officiosa, uenialis est, si autē pernicioſa, quia uidelicet nocet proximo quoad animam, uel quo ad corpus, uel quo ad bona alia notabiliter, est mortalis. Si autē pro re parua, uel in primis motibus, uel ſine intentione uiolandi fidē, uel nocendi proximo, ſed ex obliuione, uel ignorantia, uel cōſidentia, uel humiſmo di, uenialis erit, quia tūc formaliter nō erit perfidia, iuxta regulas mēdacci. Ex his declarationem multorū quæ poſſunt accidere non ſeruantiūbus fidē elicere potes. Cōcor. Caie. uer. perfidia.

PERICVLVM.

EXponens se periculo mortaliter peccandi, ut faciens re, de qua dubiū est, an sit licita, non mortaliter peccat: quia sic potius uult transgressio nem diuini præcepti, quā abstinere à tali opere. Similiter peccat mortaliter uadens ad locum, siue cū societate, siue non, ubi est periculum peccādi mortaliter, & timet peccare, uel propter aspectum, uel persuasiones, uel commoditates, uel huiusmodi.

Non

Non enim hoc ex suo genere mortale est, quia nunquam homo cogitur ad peccatum mortale, sed ex conditioe personae, quae scit se fragilem, & dubitat cadere: eo maxime si per experientiam nouit se pro talibus cecidisse, quia scriptum est, si oculus tuus scandalizat te, &c. Si uero constanter se credit, & necessitas illuc eundi urget, non peccat mortaliter, secus autem non urgente necessitate, secundum Cai. ibi. Exponere autem se corporali periculo, ad uitandū animae periculum, & propter Dei honorem, laudabile est.

PERIURIUM.

Periurium quod proprie est falsum iuramentum, mortale peccatum est, quia Deo fit iniuria, & contra illud praeceptum Leui. 19. Non periurabis in nomine meo. Ad discernendū autem quando est mortale, attende quādo est formale periurium, ut cū quis aduenit se falsum iurare, & uult iurare. Sic enim semper est mortale. Si autē non intendit iurare falsum, & tamē iurat, dicitur periurum materiale. Quando autē homo prudēs, & sciens periurat, semper mortaliter agit. Si uero periurat ex lapsu linguae, aut inaduertenter, uel ignoranter, non erit mortale, quia actus non est perfectus, sed tantum periurium materialiter. Si tamē iste actus rediret in naturam suā formae, ut cum quis non intendit falsum iurare, tamē iu-

rat falsum, non curās adhibere curā ne falsū iuret, tūc esset mortale: quia cōvincitur potius nolle periurare, q̄ discurrere ne falsum iuret, secundū Cai. ibi. Parū enim de periurio uidetur curare, de quo multum curandum est.

Omne periurium, siue in affirmādo, siue in negādo, in quacunque materia fiat, uel quibuscūque uerbis, & quacūque coactione, metu, ioco, leuitate, consuetudine, utilitate, uel exustatione fiat, peccatum mortale est, quia contra Dei praeceptum: nisi ex imperfectione actus, ut dictū est suprà immediate.

Omne periurium promissorium de praesenti, dū promittitur aliquod bonū, uel malū, siue animo seruādi, aut animo obligādi se, aut animo non iurādi, semper est mortale, quia deest praesens ueritas. Si quis autem iurauit animo uero facere aliquod malum, quod est mortale, ut occidere hominem, incurrit periurium, quia iuramentum applicatur ad materiam, quā oportet falsificare, & sic est mortale peccatum: etiam quia firmatur uolūtas ad aliquod mortale. Si uero tale malū est ueniale, tūc iurātis animo faciēdi peccat tantū uenialiter, ut si iuret non mutare sorti extra casum extremam necessitatis. De futuro autē tempore iuramentū promissorium, si non adimpletur, incurritur periurium quando est obligatiuum, & est mortale, nisi quādo materia non est

est capax uinculi obligatorii, ut quādo est de malo, siue ueniale, siue mortale, uel de omissione alicuius supererogationis boni, uel de actu indifferēti ad bonū, uel malū, ut si iurauit ire ad campum, uel leuare festucā ubi nullū reperitur bonū utile, uel honestū: in his non tenetur quis seruare iuramentū, sed sine mortali potest contrahere, quia non sunt materia obligatoria, & ita non est simpliciter periurus, siue si esset materia obligatoria.

Item ex aliquo euentu non tenetur seruare, ut si iurauit rex facere gratiam quancūque, & peccator aliquod malū, ut fecit Herodias, non tenetur seruare: uel si euentus esset impeditiui maioris boni, ut si iurauit contrahere cū Berta, & postmodū uolo religionem intrare, non teneor seruare iuramentū. Itē ex modo iurandi, ut si quis iuret non sedere in prima sede, uel huiusmodi, ad honorandū alterū: & tamen precibus coactus sedet, non est periurus, quia intelligēdum est quantū ad ipsum uolebat sedere: & in multis similibus. Sic Petrus dixit, non lauabis mihi pedes in aeternū. Itē quādo quis iurauit ui, uel metu cadēte in constantem uirum. Tutius tamē est in his iuramentis factis metu, a priori relaxationē habere. Itē ex relaxatione facta, uel ab eo cui facta est promissio, uel a superioris, non tenetur sub peccato mortali seruare, & contrahere

niendo non fit periurus.

Periurium cōminatoriū de praesenti, ut cum quis iurat animo mendaci, semper est mortale in quacunque materia fiat, quia fit Deo iniuria, & deest praesens ueritas, ut suprà dictū est. Si fiat animo ueraci sup re, quē de se mortalis sit, ut qui iurauit diffamare, uel furari, &c. mortale est: & non tenetur implere, imō adimplēdo mortaliter peccare. Si uero iurauit punire, & hoc est secundum iustitiam, & ex punitiōne maius bonū oritur, debet seruari: secus si non oritur, sed maius malum, uel quādo is cui cōminatus est ueniā petit, & corrigitur. In his autem discretiōe opus est, & recti iudicii cōsideratione, quid magis expediat. An peccet mortaliter exigens iuramentū ab aliquo quē scit falsē iuraturū, suprà, iuramentū. §. 33. & alia quē ad hanc materiā spectāt, uide ibi iuramentum per totū. An sit peccatū mortale sine necessitate iurare, suprà, uer. Iuramentum. §. 7.

PERMISSIO.

Permissio peccatorū sine rationabili causa, peccatū est. Rationabilis autē causa est, uel uisio maioris mali, sicut lex lupanaria permittit: uel inductio maioris boni, unde prelati, uel patres permittentes aliqua mala propter tenendam pacem, & huiusmodi, non peccāt. Si autē facerēt propter aliquod commodum propriū, ut quia lucrantur ali

aliquod munus, uel fauorem, & huiusmodi, grauer peccarent. Quando autem sit mortale, uel ueniale, in casibus particularibus matura consideratio indiget. Vide Tho. 4. sen. d. 33. q. 2. a. 2. & secunda secunde. q. 93. a. 3. & Pa. in c. ut clericorum. de ut. & ho. cle. uer. praelati. infra. Prælatus. §. 2. & 4.

PERMUTATIO.

Permutatio rei cum re, siue sit eiusdem speciei, siue non, multipliciter est iniusta. Primo, si non seruatur æqualitas, ut si do tibi unum equum bonum, & tu das mihi unum debilem. Secundo, si interuenit fraus, ex una uel ambabus partibus, tunc ultra peccatum mortale, tenetur defraudator de dano defraudati, etiam si fuit sciens defraudatus (licet non proprie possit dici defraudatus) sed propter necessitatem permittit se defraudari. Iustitia enim in huiusmodi contractibus seruari debet. Tercio, si permittatur spiritualia quasi pto estimata aliquo, de quo uide infra. uer. Simonia. §. 2. Quarto, quoniam huiusmodi permutatio prohibita est lege, uel statuto, sicut permutatio seruorum fugitiuorum. C. ad l. fal. de pla. l. in fuga. & beneficiorum ecclesiasticorum, que non commutantur communiter, sine auctoritate superiorum. 3. uer. beneficii. §. 7. usque ad 77. Ibi enim sufficienter de tali permutatione dictum est. De hac materia tractans Fede. Senen. ponit quoddam

conclusiones, quas recitat Archid. 3. par. titu. 1. circa finem. Vide ibi, si expedit, & placet. Has etiam Sil. uer. permutatio. §. 13. diffusè recitat, quas non pono breuitatis gratia.

PERTINAX.

Pertinax dicitur, qui propria sententia perseverat plusquam oportet, secundum Ido. lib. 6. etymo. Et si quis sit pertinax circa materiam non perniciosam, neque sibi, neque alteri, non est peccatum mortale, nisi forte ratione scandalum. Si autem sit perniciosus, ut cum quis est pertinax in his que sunt fidei, uel in aliis, ex quo actualiter sequitur damnum notabile sibi, uel aliis, in anima, uel in corpore, uel in rebus, mortale est: si autem in solo intellectu sistit pertinacia, dummodo recte credat, diligat, & opere retur secundum communem ecclesie traditionem, non uideo peccatum mortale, nisi ex superbia, que esset mortalis, procederet: nam ex inani gloria oritur, secundum Tho. secunda secunde. q. 138. Arist. uero in 7. ethi. lib. pertinacem appellat ichiponomenon, id est, fortem sententiam.

PIETAS.

Pietas parentum, non potest tenere filios quin eis inuitis ingrediantur religionem, dummodo parentes habeant unde uiuere possint, & sustentari sine illis: uel quando ipsi traherent filios ad peccatum: sic ministrando parentibus, abstraherentur a di

diuino cultu. Secus quando non abstraherentur a Dei cultu propter hoc, & aliter non possent sustentari, quia tunc non possunt eos deserere, secundum Tho. secunda secunde. q. 101. a. 1. Si quis autem iam est professus religionem, non potest exire, ut ministret parentibus constitutis in necessitate non extrema, quia iam mortuus est mudo: potest tamen, imò tenetur quantum potest salua sui prelati obedientia, & sue religionis stato, studium adhibere, ut parentibus subueniatur. Intelligit omnia extra extremam necessitatem: quia in extrema necessitate, non solum propter parentes, sed etiam propter alios tenetur exire, quia hoc est de iure naturæ, contra quod, non potuit obligare. Subuenire enim proximo in extrema necessitate, diuini iuris est, contra quod hominis preceptum non tenet.

PIGNVS.

Pignus ab hypotheca differt, quia pignus est rei mobilis transeuntis in creditorem, hypotheca uero rei immobilis non transeuntis in creditorem. Insti. de act. ob. §. inter pignus. sed quantum ad actionem non differunt.

Hæc sunt quæ pignori possunt, uidelicet res tam presentes quam future, secundum Hosti. ut fructus pendentes, partus ancillarum, fetus pecorum, & huiusmodi. ff. eo. d. l. & qui nondum. Item res corporales, & incorpo

rales, ut cautiones, & nomina debitorum. ff. eo. l. c. conuenit. Item usufructus. ff. eo. l. si is. l. si seruitutes pignora, ubi supra. Quædam pignori non possunt, ut res ecclesie, uidelicet res sacre, uasa, & ornamenta ecclesie. C. de sac. san. ecc. l. sancimus. nisi ecclesia superflua habeat, & necessitas urgeat, & aliunde pro uideri non possit ex rebus mobilibus. 10. q. 2. c. hoc ius. & 12. q. 2. c. autem. Item liberi homines obligari non possunt, secundum doct. & qui hominem liberum in pignus accipit, creditum perdit, & aliam tantundem quantitatem tenetur soluere: in authentic. ut nulli iudi. §. quia uero. tenet tamen in redempto ab hostibus. C. de cap. & possi. re. l. si. tamen propter necessitatem famis, pater potest obligare filium, & non econtra. C. de patri. qui fil. distr. per totum. Magis enim filius obligatur patri, quam pater filio.

Pignus accipere est illicitum tribus modis. Primo, si accipitur ad lucrum, quod non coputetur in sortem, quia hoc est contra naturalem iustitiam. Secundo, si accipitur in pignus, quod impignorari non potest, ut res ecclesie, & quæ dicta sunt. Tercio, si apponatur pacta prohibita a iure, ut si fiat pactum, quod si debitor certo die non soluat, pignus transeat in feudum. ff. de sold. Calopodius. & non ualet hoc pactum, quia sit fraus legi, ualet autem pactum, quod amif-

fitio pignoris quocumque casu liberet debitorē. C. de pig. ac. l. quæ fortuitis. Item si debitor obligatur ad nō redimendum pignus absolutē, uel usque ad certū tēpus sibi præsumitur. in c. præcariū. de præc. Item si creditor obligatur ad nō uendendū pignus post legitimā interpellationem debitoris. Prædicta igitur inquit uergunt in damniū creditoris, uel debitoris, sunt contra iustitiam, & intantum peccata, inquantū proximum dānificant, & iustitiam lædunt, & secundum quantitatem læsionis, pensanda sunt graviora, quia propter læsionem peccata dicuntur, & sunt.

4 Si creditor bona fide uendat pignus minus quā sit creditū, residuum à debitore repetet: si plus, quod superest dabit debitori. l. ii. C. de iur. do. Sic enim iustitiæ seruari uidetur æquitas.

5 Pignus per creditorem receptum, potest alteri pignori, ut est tex. in l. i. C. si pignus pig. da. sit. & ultra tres uices, ut tenet Aug. in d. l. i. contra Spec. & bene, potest impignorari, & dum alteri impignoratur, nō debet impignorare quis pro maiori quantitate, quā receperit, aliter contra iustitiam facit.

6 Creditor tenetur fructus pignoris computare, in fortem, nō solum quos recepit, sed etiam quos potuit percipere, si ex sua negligentia non percepit, & quod superest restituere debitori, secundum glo. in c. cū con-

tra. eod. tit. & Pa. ibi & Io. An. in c. i. & 2. de usu. licet contrarium senserit Host. quo ad percipiendos. Verius tamē uidetur, quod dicit Cal. uidelicet, q. si satisfactum est sorti, tenetur etiam de percipiendis, quia est possessor malefidei, in nō restituendo rem. Si uero non est satisfactum, non tenetur, nisi sit in dolo, uel lata culpa: & sic limita, & concor. l. i. & 2. C. de pigno. ac. & docto.

PIGRITIA.

Pigritia qua homo redditur tardus ad exequendum ea, quæ debet, uel metu laboris, uel difficultatis, peccatum est rationi repugnans: aliquando mortale, quando scilicet est circa materiam necessariam iuxta notatā, supra, Negligentia, per totum. Concor. Caiet. in summa, uer. pigritia. Si uero non sit de necessariis ad salutem animæ uel corporis, ueniale erit, nisi aliquid aliud adiungatur, ut præceptum, uel contemptus, & huiusmodi.

PIRATA.

Pirata, id est, latrunculi marini (& nō flouiales) sunt omnes excommunicati, ex processu curiæ, supra, Excommunicatio 13. & omnes sunt in damnationis statu, quia contra iustitiam tale opus exercent, eorū etiam receptores, auxiliatores, consiliatores, & fautores sunt excommunicati, secundum Ioan. An. in c. excommunicationem. de rap.

PISCATIO.

1 Piscatio, uenatio, aucupium, omnibus ex se sunt licita; redduntur autem illicita in maioribus sollemnitatibus, ut est dies pasche, & huiusmodi: in aliis autem minoribus, & in dominicis sunt licita, si sit causa uergens, ut indigentia, uel quia alio tempore pisces, uel animalia haberi non possunt, quia non comparent, & cum licentia saltē patrisfamilias, & quod pars una detur pauperibus, c. licet. de feriis. Hæc intellige quando principaliter sit causa lucri, si autē fiat causa recreationis, prædicta non requiruntur, sed absolute licet.

2 Piscari in fluminibus publicis, & perpetuis, omnibus licet, nec potest recte prohiberi, sec. Io. de pla. Inst. de rerum diu. §. flumina. Similiter applicare naves ad portū, & eas ad saxa, uel arbores ligare, quæ in ripa existunt, licet, et si proprietatis talium sit aliquorum singularium, quorum sunt prædia, usus tamē communis est. Et si dominus fundi, & nauta concurrunt, præfertur dominus nautæ, aliās præfertur, qui primo occupat, nisi aliquis eorum prætenderet publicam utilitatem, & alius priuati, quia tunc præfertur, qui præcedit publicam: secundum Burr. uide aliquid infra, Venatio, per totum.

PLACERE.

Placere hominibus tūc mortale peccatum est, cum propter hoc Dei præcepta uel ho-

minum quis transgreditur, & magis uult Deo displicere quā homini, secundū illud Apostoli, Si hominibus placerem, seruus Christi non essem. De hoc Ar. Ro. 2. par. ti. 10. c. 2. & Th. secunda secundæ. q. 115. a. 1. supra, Adulatio. §. 2. Et secundum finē, media, & circumstantias iudica de mortali, uel ueniali.

POLLUTIO.

Pollutio qua solitariē semē humanum effunditur extra uas debitum, siue in somno, siue in uigilia accidat, si non est uoluntaria, peccatum non est, si autem sit uoluntaria, est peccatum mortale, quia contra naturam: & dicitur mollities. Est autē uoluntaria, quando est procurata, uel uenienti ex se, consentire: & quādo quis potest, & debet prohibere, & non prohibet, dicitur indirectē uolita. Si autem non potest prohibere, quia natura facit opus suum, nō tenetur. Et si potuit impedire tollendo occasionem, & tamen non tenebatur tollere, ut quia dabat operam rei licitæ, equitando, uel dormiendo, uel audiendo confessionem, & huiusmodi, non est in culpa, etiam quod non impedierit. Quando autem non habet rationabilem causam commorandi in cogitationibus turpibus, uel non dat operā rei licitæ, secus est, quia non potest licite à peccato excusari, secundum Caiet. in sum. ibi. & q. 1.

2 Pollutio quæ fuit peccatum

mortale, impedit sumptionem
cōmunionis, & quia in peccato
mortali nō est sumenda, & quia
usq; ad 24. horas, natura homi-
nis sic remanet deordinata, sec.
Th. 3. par. q. 80. a. 7. & 4. sen. d. 9.
a. 4. si tamē quis post talē pollu-
tionē, quā fuit mortalis, cōfessus,
& cōtritus, celebret ante 24.
horas, ex deuotionē, etiā cessante
magna necessitate, non peccat
mortaliter, nec est aliqđ p̄ceptū
ecclesie hoc prohibēs, & iu-
ra antiqua, ut c. qui nocturno. d.
6. non amplius obligant, sed est
de consilio qđ expectet per 24.
horas: quod patet per Tho. 4.
sen. d. 16. in expositione literar.

3 Pollutio quā inuoluntariē ac-
cidit, si cōplaceat in ipso actu,
uel post, propter delectationē,
etiam quod causa illius non sit
mortalis, est peccatum mortale
ex ipsa complacentia. Si autem
complaceat propter naturā al-
lenationē, & exonerationē, nō
est mortalis, sec. Tho. 4. sen. su-
prā. & Pe. de pal. Similiter appe-
tens pollutionē propter eandē
causam, non peccat mortaliter,
nisi ex tali appetitu fieret suffi-
ciens causa uoluntaria ipsius pol-
lutionis, secundum quā dā opi-
nionē, quam recitat Pet. de pa-
lu. ibi, & hoc rationabile est, qđ
appetere quod nō est mortale,
nō est peccatū mortale, & quia
pollutio, quā sit à natura sine
causa p̄cedente uoluntaria nō
est mortalis, ideo nec eius appe-
titus, sup̄rā, Communio. §. 1. Eo-

dem modo si fiat in uigilia, iudi-
candum est, sicut in somnis.

POPVLVS.

POpulus ex 10. uirīs fieri po-
test, unde ad hoc quod ali-
quis dicatur populum scandali-
zare, sufficit quod 10. uiri gra-
ues, & honesti de populo scan-
dalizentur: licet in populo sint
mille uiri, sec. lo. in summa con-
fess. Quod 10. uiri faciāt populū,
est c. unio. 10. q. 3. in glo. congre-
gationem autē faciunt duo, c. 1.
de ele. & tres collegiū, ff. de uer.
fig. l. Neratius. Ius autē collegij,
potest in uno seruari, omnibus
aliis mortuis, uel priuatis, secū-
dum glo. in c. 1. de postu. p̄l. li.
cet non remaneat collegium,
quia uocis significatum deficit.

POSTULATIO.

DE postulatione p̄latorū,
qđ magis ad iudices, quā
ad confessores spectat, remitto
studentes ad ius canonicū: extr.
de postu. & ad ea quā sup̄rā di-
cta sunt, de elect. sup̄rā, Electio,
per totū, & quomodo peccant
postulantes indignos, sicut eli-
gentes, satis ibi dictum est. Nam
nec criminosi nec non professi,
tacite, uel expresse, nec epilen-
tici, nec mutilati, nec bigami,
nec qui de iure nō possunt eli-
gi, sunt postulandi. Vide Sil. uer.
postulatio. q. 3. §. 1.

PRAEBENDA.

Praebenda propriē consistit
in perceptione fructuū, ca-
nonica uero in iure eius, qui re-
ceptus est in canonicū, ad quod

ius postea pertinet, praebenda,
stallus in choro, & locus in ca-
pitulo, siue uox, ut in c. relatum.
de praeben. de consti. c. cum M.
Et quāuis praebenda sit quod-
dam temporale, quia tamen est
annexa spiritali, ideo uēdi nō
potest sine simonia. 1. q. 3. c. si qđ
obecerit. nec promissio de pra-
benda uacatura ualet, secūdim
Inno. d. c. relatum.

In receptione canonicorum,
& collatione praebendarum, ab-
sentes canonici sunt uocandi, si
commodē fieri potest, nisi con-
suetudo obstat in contrarium:
alias quod in eorum absentia
fieret, deberet irritari eis instan-
tibus, de praeben. c. cum in eccle-
siis. li. 6. Quid sit dignitas, & qui
habere possunt, uide aliquid, su-
prā, Beneficium, Dignitas. §. 1.

PRECARIVM.

1 **P**recarium secundum Pan. c.
1. 1. 83. eod. ti. dicitur, quod
precibus petentibus cōceditur, 3
tandiu durans, quandiu is, qui
concessit patitur, & est contra-
ctus gratuitus, differens tamen
à donatione, & cōmodato: quia
donatio regulariter nō reuoca-
tur, & in cōmodato debet esse
usus certus, & tēpus saltē tacite
determinatū, qđ si unū istorum
deficiat erit precariū, nec com-
modatum potest reuocari ante
usum ad placitū. c. 1. de commo. 1
sicut precariū. c. h. eo. Nō tamen
liceret reuocare sine causa, &
cum magno dāno proximi, quia
obstaret sibi exceptio dollicum

nō possit negari quin sit bene-
uola actio, & ideo non debet
aduersari in beneficio cōcesso.

2 Soluitur precariū uoluntate
eius qđ cōcessit. ff. eo. l. 1. & mor-
te eius cui cōcessum est. c. si. eo.
quia cōcessio personalis extin-
guitur cū persona: in regula pri-
uilegiū. de reg. iur. lib. 4. Itē alie
natio tēi cōcessit precario nō-
mine soluitur, si is cui est aliena-
tā à primo domino uelit re-
uocare. in d. c. si. Itē finito tēpo-
re ad quod res fuerat cōcessa. ff.
eo. l. cū precariū. Non autē sol-
uitur morte cōcedentis, sec. Pa.
in c. precariū. eo. nam ubi actus
validitatis p̄det ex uoluntate
alterius, nō reuocatur per illius
mortē. Presumitur enim qđ per-
seuerare in ea uolūtate, quā mo-
ritur, c. maiores. de dap. Sec^o est,
qđ aliquid cōceditur usq; ad pla-
citū suū, quia per mortē spirat:
in c. si gratiote. de rescrip. lib. 6.

3 Non potest praescribi rex pre-
cario nomine habita, uel sicut
precaria regulariter, secundum
gl. in c. clerici. 16. q. 3. nisi ex ma-
gna longinquitate tēporis, do-
minus obliuiscatur possessio-
nis, taliter qđ nesciat ubi sit sita,
& possidens esset in bona fide.
De precaria famini generis,
& precariē, Pa. c. 1. eo.

PRAECEPTVM.

Praeceptum aliud affirmati-
uum obligans semper, sed
non ad semper, sed tantū quādo
accidit casus: ut dare eleemo-
synam pauperi occurrenti in

extrema necessitate. Aliud est negativum, obligans semper, & ad semper, id est, pro omni tempore, ut illud, Nō mœchaberis. Nullum enim tēpus est, in quo hoc liceat. Pa. in c. novit. de iud. & doc. in 3. sēn. d. 37. & S. Tho. secunda secunda. q. 99.

2^a Præcepta legis divinæ, quædam erant ceremonialia protestantia divinam virtutem, & figurabant quæ futura erant in nouo testamēto, ut præceptum de immolatione agni, & qui nunc seruaret talia præcepta, peccaret mortaliter, quia hoc esset protestari Christū nasciturum, quod est contra fidem nostram. Quædam sunt iudicialia, quæ sunt determinationes iustitiæ inter homines observanda, quæ licet iam cessarint, si quis ea seruaret tanquam ex illa lege habita, mortaliter peccaret, quia esset hoc iudaizare: non tamen ex se mortifera sunt, & absolute seruare illa non est ex se mortale. supra, Lex. §. 2. Quædam autem sunt mortalia, quæ sunt secundū rationis dictamē, & legis naturalis, & hæc durant, & seruari debent, quia lex naturalis omper manet.

3^a Præcepta decalogi sunt 10. tria pertinentia ad Deum, & 7. ad proximum, secundū gl. Aug. super Exo. & declarat Tho. prima secunda. q. 100. a. 1.

4^a Quomodo autem, vel quando præceptum obliget ad mortale, & uerba legis, difficile est

scire, propter uarietatem doctorum. Quædam enim præcipiuntur ut consilia, quorū transgressio mortale non inducit, quædam autem ut necessaria, & hæc cōmuniter mortale inducūt. Commune autem est utriusq; generis præceptorum, q. transgressio tam ex contemptu, quam ex se impeditio finis, mortale peccatum inducit. Ratio primi, quia contemptus præcepti, siue præcipientis, iniuriā inferit propriæ ratione. Secundi autem est, ex eo q. finis præceptorum communium, est dispositio ad uirtutem necessariam ad salutē animæ. Ad hoc omnia præcepta ordinantur, iuxta illud primæ ad Ti. 1. Finis præcepti est charitas. Vnde si quis non uult ieiunare, non solum, quia cōtēnit præceptum, sed quia non uult domare carnem, ad quod est institutum ieiunium, peccat mortaliter. Consentit Caie. in summa. uer. præceptum.

Peccatum etiam transgressionis diuinorum, & naturalium præceptorum, cognoscitur esse mortale ex materia. Nam quando materia est necessaria ad salutem animæ, transgressio est mortalis, quia cōtra uitam animæ: ut est illud, Non furtum facies, & huiusmodi. Si autem materia est tantum necessaria ad sanitatem, ut non dicere otiosa, & huiusmodi: horum transgressio non est mortalis, quia non occidit animā, sed agram

red

reddit. Iure autem humano, difficile est hoc cognoscere, quia aliquādo ex re parua sunt præcepta ad mortale obligantia, deo ex materia sciri minime possunt.

6^a Ex appositione pœnæ quandoque potest sciri, ut si sit talis, q. cum euita animæ stare non possit, inducit mortale peccatū, ut est pœna excommunicationis, latæ sententiæ. Si autem pœna sit cum salute animæ, ut pœna suspensionis, interdicti, irregularitatis, pecuniæ, & huiusmodi, transgressio non inducit mortale, secū. Caie. ibi, in summa, qui dicit, q. transgrediens præceptum sub pœnā excommunicationis comminatæ, non peccat mortaliter, sicut clericus nutriendus comam, & barbā, quia antequam excommunicetur, debet prius moneri, & tunc si monitioni non paruierit, dignus est excommunicari. Sil. in uer. præceptum. §. 3. dicit q. si excommunicatio lata continet intolerabilem errorem, nō ligat transgressorem ad mortale, quia nullus nisi pro mortali potest excommunicari. c. nullus. 11. q. 3. quādo autem imponitur pœna excommunicationis cōminatoriæ, id est, non latæ sententiæ, sed ferendæ, obligat ad mortale, quia licet Ar. flo. 2. par. ti. 4. c. 2. dicat hoc nō esse clarū, tamē ut refert lo. de Neapo. quidā hoc tenent, & bene, quia tales cōtrafacientes meruerunt excommunicari, &

sic mortaliter peccauerunt. Similiter si imponitur pœna suspensionis, de positionis, uel interdicti, secundū eundem Ar. flo. & si imponitur pœna maledictionis æternæ, uel indignationis omnipotentis Dei. c. unico. de sta. re. in 6. Similiter quo ad pœnas corporales, ut si imponit pœna mortis, uel mutilationis, ut faciūt leges, & statuta, quæ debent seruari, secū. Tho. prima secunda. q. 96. ar. 4. quia tales pœnæ non inferūtur communiter nisi pro eo, quod est multum læsiuum iustitiæ. Similiter si imponitur pœna grauioris culpæ, ut fit in religionibus, idēq; de præceptis factis ab homine, & licet ista opinio uideatur rigida, tamen est securior. Vide tamen supra, Lex. §. 4.

7^a Ex uerbis aliquando cognoscitur q. sit præceptum, quando præcipiens utitur uerbis, quibus præcipientes, & intēdentes obligare ad mortale solēt uti: unde respiciēdum est ad diuersos mores diuersarum ecclesiārum, & religionum. Nam in ordine fratrum prædicatorū, mos præcipiendi est, dum illi cui præcipitur mandatur facere ueniam, & post prælatum dicit, præcipio tibi in uirtute spiritus sancti, & sanctæ obedientiæ, & hoc habetur pro præcepto obligatorio, quia sic confectum est intelligi huiusmodi uerba pro præcepto antonomastice, secū. Caie. ibi in summa. No. q. in lege aliquan-

X 4 da

do ponitur multiplex uerbum, ut uolo, rogo, mando, committito, iubeo, in his non est clarum, qd per ista uerba quis ad mortale obliget, nisi aliud cõstaret de uoluntate præcipientis, uel præciperet de materia necessaria. Aliqui dicunt qd ista uerba præcipiunt, iubemus, mandamus præcipiendo, uel per uirtutem obedientie, & huiusmodi, est præceptum, etiam in materia non necessaria: nisi aliter constet de intentione mādantis, ut Sil. dicit, uer. præceptū. §. 2. arg. in ca. quod præcipitur. 14. q. 1. Si autem sunt uerba inhibitoria, ut interdiciamus, prohibemus, &c. etiā sunt obligatoria, si sunt præceptiua, secū. Pa. in c. nā concupiscentiam, de consu. Si autem hat per uerba cōmunia, ut statuo, decerno, & huiusmodi, nō esset præceptū, siue dicantur in singulari, siue in plurali: neque per uerbum debet, quādo materia est consuetudinaria. Attendendus est semper pro regula generali, consuetus modus præcipiendi, per quocunque uerba hat. arg. in cap. dilectus, de consue. & est text. in cle. exiui.

- 8 Ex intentione præcipientis, transgressio mandati est mortalis, si ipse intendat hoc, & eius intentio sciatur, quod est difficile scire. Intentio legis in cōmuni bene scitur, quia est facere homines uirtuosos. Intentio autem legis ecclesiasticæ, est nō iniicere laqueos animabus, sed pro-

mouere ad unionem cum Christo, & ecclesia: unde præcepta legis obligant ad mortale, si de sunt interpretanda, & nō ita late, ut multiplicatis præceptis illaqueentur animæ: ideo sit tibi pro generali regula, p. transgrediens quodecunque præceptū iuris positū, sine contemptu & refutatione finis, sed uel ex pura ignorantia, uel ex apparenti sibi excusatione, & nō adest animus faciendi cōtra præceptum obligatiū ad mortale, nunquā mortaliter peccat, quia non est intentio ecclesie bonas illaqueare animas, & cōsequenter nec incurrit excommunicationem, licet forte ad censurā esset absolueendus, secundū mentē Cai. in summa. ibi. §. lex. §. 4. Hinc sequitur qd prælati debet esse ualde prudentes, dum præcipiunt, ut non per calorem iræ, odii uel huiusmodi præcipiāt, sed quieto animo & pro re importanti præcepta sua quādo opus est faciant.

PRÆCIPITATIO.

Præcipitatio, peccatum est, quādo quis nō consideratis considerandis, sed per impetum uoluntatis, uel passionis, fertur ad agendū, ad instar illius, qui se corporaliter de alto præcipitat: quod ad imprudētiā pertinet, mortaleq; peccatū est, quādo est multū perniciosa secundū materiā necessariā, aliis ueniale. De hoc initio, Tho. secundū secū. q. 93. a. 3. Indica de hoc, si cut de initio prudētiæ opposito.

Pretium.

PRETIVM.

Pretium rerum uenaliū, non consistit in indiuisibili, ita ut qui non soluit illud punctualiter, contra iustitiam agat, sed habet latitudinem quādam, ita quod addendo, uel minuendo aliquid minimum, non tollitur iustitia æqualitas, secund. Tho. secunda secundæ. quæ. 77. supra, Emere. §. 2.

PRÆDICARE.

Prædicare nullus debet, nisi officiū prælationis habeat, uel ex autoritate habentis prælationem. Unde ad Ro. 10. c. dicitur, quomodo prædicabunt nisi mittantur: quatecunque ergo scientia, & sanctitatis sit, prædicare non debet, nisi à Deo Missus, secū. Th. ql. 12. quod probare debet, sicut Moyses aliquo miraculo probauit, aliter cōtrafaciens, mortaliter uidetur peccare, cū possit excommunicari de here. ca. excommunicamus. el. 1. idem tenet Pa. in c. sicut, de heret. Idem concludit diuus Tho. 4. 3. parte. q. 71. a. 5.

Videtur etiam mortaliter peccare prædicatores, si in peccato mortali inconti prædicent, contra illud Psal. Peccatori dixit Deus, quare autē tu enarras iustitias meas, &c. Sic enim iniuriā facit prædicationis officio, à Christo instituto, & maxime, quando quis sic indignè prædicat, abutens prædicatione tanquā declamatione, secū. Cai. ibi. §. Si autem sit indignus, uellet ni-

hilominus esse dignus, & mundus ad prædicandū, licet ex humana fragilitate sic indignus, non uidetur mortaliter peccare, secū. Cai. §. quia prædicare non est actus alicuius sacramenti. supra, Correctio. §. 10.

Prædicator, dicens mendaciū, siue cōtra doctrinam fidei, siue bonorum morum, siue de gestis sanctorū, aut miraculis, uel prophetiis, siue de quibuscunque aliis, quæ ad instruendū, docendū, persuadendū, monendūq; auditorem, tanquam uerbum Dei pertinent, mortaliter peccat, quā quantum in se est, euacuat uniuersam ecclesie auctoritatem, & Christi fidē per officiū prædicationis originatū. Si dubium pro certo esset, per eandē rationē mortaliter peccat. Quod si prædicando dicat aliqua impertinentia ad prædicationem, ut iocosa, nō peccat mortaliter mentiendo, nisi ratione scandali. supra, Mendacium. §. 3.

Peccant prædicantes questiones speculatiuas, leges ciuiles, poetas Latinos, uel uulgares, philosophos, Romanorū gesta, & similia, nō utilia: quia hoc uidetur esse officii prædicationis abusus, cum dicat Christus, Prædicare Euangelium. Ideo si multum in hoc excedit, grauissimè peccat, secū. Cai. §. adulterantes uerbum Christi. Credo tamē quādo hoc faciūt nō principali intentione, sed ad maiore declarationem eorū, quæ habent præ-

X s dicare,

dicare, q̄ non peccent, maxime mortaliter, quia totum dicitur Evangelium, quod ad declarationem Evangelii assumitur, sicut & doctores assumunt dicta philosophorum, & Aug. & Hiero. aliquando allegare dicta poetarum, & alii. c. turbat. d. 37. non ad pompam, sed utilitatem, sed de his intellige q̄ peccant, qui per totam predicationem in huiusmodi versantur, ut appareant, & ad fructum animarum non attendunt, quod est contra intentionem officii predicationis.

5 Predicator habens inordinatum affectum siue ad temporale lucrum, siue ad humanam laudem, adeo q̄ hec sunt ultimus finis eius, vel pecunia tanquam predicationis pretii querit, q̄d ad simoniam pertinet, mortaliter peccat: alius uenialiter. Et hoc possunt advertere, quando magis gaudent de magna pecunia, & de gratia populi, quam de fructu animarum, quod tamen principaliter debent intendere. Cum autem student placere hominibus, ut ex plurius concursu maiorem fructum faciant, non credo eos peccare, quia finis est honestus. Adverte q̄ contra predicantes falsam miracula, est lata excommunicatio: & an talis censura teneat, supra, Excommunicatio 76.

6 Peccant etiam mortaliter, si in sermonibus suis detrahant prelati ecclesiarum: intellige secundum glo. si nominatum, aut per

circumlocutionem, quod uicem habeat proprii nominis. Idem si laicos ab ecclesiarum suarum frequentia retrahat, quia hoc eis inhiabitur in uirtute obedientie, & sub poena grauis culpae, in clericali religio, de priuilegio, & intelligit de predicatoribus religiosi.

7 Hi sunt qui possunt predicare, ut colligitur ex Car. in e. dudum, de sepul. uidelicet Papa, & cui ipse commiserit. Episcopus etiam in aliena diocesi, nisi prohibeatur. Archidiaconus, cui archiepiscopus in sua diocesi commisit, & diaconus ex commissione. Omnes prelati ecclesiastici si sunt diaconi, quantum ad suos subditos, aliis autem non, nisi de superioris auctoritate. Sacerdos curatus secundum Pa. in e. inter cetera, de offi. ord. Fratres predicatorum, & consequenter alii medicantes, per d. e. dudum, ubi dicitur. Auctoritate apostolica statuimus, & ordinamus, ut predicatorum & minorum ordinis fratres, in ecclesiis, & locis eorum, ac in plateis communibus, liberè ualeant clero, & populo predicare, ac proponere uerbum Dei, hora illa dumtaxat excepta, in qua locorum prelati (si enim uellēt totum mane, uel totum diem occupare non possunt.) Episcopi, uel habentes iurisdictionem quasi episcopalem, cum administratione in re communi. Idem de uicario episcopi, si uult ipse predicare ut uicarius tantum, (quia aliter non potest fratres impe-

dire

dire) predicare uoluerit, uel 8 coram se facere solēnter predicari (seus si clā corā paucis, ut in camera, & nō in publico) in qua predicare cessabit: preterquam si aliud de prelatorum ipsorum uolūtatē processerit, ac licentia speciali (non enim sufficit presumpta, uel tacita uolūtas, sed requiritur licentia specialis.) In studiis autē generalibus, ubi sermones ad clerum ex more fieri solent diebus illis, quibus predicari solēnter consuevit, 9 ad funera etiam mortuorum, & in festis specialibus, siue penultimis eorūdem fratrum, possunt iidem fratres, & liceat eis liberè predicare: nisi forte illa hora, qua solet ad clerum in praedictis locis Dei uerbum proponi, Episcopus uel superior clerum ad 10 se generaliter conuocare, aut ex aliqua ratione, uel causa urgente, clerum ipsum duceret congregandum. In ecclesiis autem parochialibus, fratres illi nullatenus audeant, uel debeant predicare, uel proponere uerbum Dei: nisi fratres praedicti à parochialibus sacerdotibus inuitati fuerint, uel uocati, & de ipsorum beneplacito, & assensu, seu petita licentia fuerit, & obtenta, nisi episcopus, uel superior, per eorūdem fratres predicari mandauerit. Ista cl. extenditur modo ad oēs 1 mendicantes, & forte ad alios iuxta eorū priuilegia. Declaratio- nes huius c. uide in Tab. uer. predicare. in multis. §. 1. 3.

Possunt dicti predicatorum, predicare tempore interdicti, & etiam in ecclesia interdicta. in c. responso. de sententia excommunicationis. quia ibi simpliciter conceditur sine limitatione, nisi Papa specialiter interdiceret predicationem, non autem alii prelati. in d. c. responso. quia cum sint excepti, episcopi, uel alii prelati super eos in hoc potestate non habent, sed communi iure eis permittitur, d. c. responso.

Seculares & mulieres licet possint hortari sedēdo, ut abbatissa, & priores societatum, non tamē predicare formaliter, etiam cum licentia episcopi, maxime mulier, quia officium hoc uirile est, secundum Pa. in c. noua. de poeni. & remiss.

Quidō aliquis est ualde ignorans de necessariis ad credendum, uel operandum, & habet commoditatem essendi ad predicationem, ubi huiusmodi declaratur, uidetur mortaliter peccare si non uadit, quia salutē animę negligere uidetur. Si autē ultra hoc cōtēnit, manifeste mortaliter peccat. Christus predicauit annis tribus, & quasi mensibus tribus, & uixit annis 33. & mensibus tribus, secundum Th. 3. par. q. 39. a. 3.

1 Praelatus dicitur communiter quisquis habet curam animarum. c. tua. de cler. agro. propriē uero, nomine prelati ueniunt maiorem habentes prae-

gati

gatus, sine iurisdictione, ut plebanus, decanus, archipresbyter, & consimiles. de for. compet. c. Romana. in 6. propriissime autem habentes iurisdictionem. c. 2. de iudi. in 6. glo. & in c. dudum. de sepul. §. in ecclesiis. qui praelatus a collegio eligitur, & per electionem iurisdictionem accipit in collegio, secundum Inno. in c. c. ab ecclesiis. de offi. or. Requiritur ergo primò electio, & confirmatio per superiorem, uel quod transferatur ipsi collegio per superiorem habentem potestatem. c. nihil. de elect. Secundo, quod universitas, uel collegium, quod ipsum elegit, sit clericorum, uel religionis, quia alias non posset dare iurisdictionem in personas ecclesiasticas, secundum Inno. Tertiò, quod iste electus sit clericus, quia aliter iurdictio spiritualis in eum non caderet. ut in c. cum causam. de prescrip. Quarto, quod habeat iurisdictionem ordinariam in foro contentioso excommunicandi. Unde priores mendicantium, & aliorum ordinum, sunt hoc modo proprii praelati, & possunt esse conservatores. supra. Conservator. §. 2.

2 Negligentia praelati in ommissione necessarium ad eius officium, ut in visitatione, correctione, & huiusmodi, est peccatum, secundum glo. in c. ea quae. de off. archi. & tenetur non solum de leui culpa, de damno ecclesiarum, & fortius animarum, secun-

dum Hosti. in d. c. ea quae. De aliis praelatorum peccatis. uide uer. episcopus, per totum, permissio, negligentia, correctio. §. 10. & 11.

3 Praelatus non tenetur ueniam a subdito petere, etiam quod excesserit in eius correctione, ne eius autoritas eneruetur. d. 86. c. quia. & secundum Ang. in regula.

4 Praelatus obligans ecclesiam pro alienis debitis, ipso facto est suspensus ab administratione spiritualium, & temporalium: eodem modo si alienat pro alienis debitis, non autem si pro propriis, & si sic suspensus celebrat, non efficitur irregularis, secundum Pa. in c. 2. de sol. quia non est suspensus ab ordine, sed ab administratione, quamvis Host. oppositum teneat & male. Potest tamen mutare, & facere eleemosynam pauperibus, quando abbat, secundum Pa. ibidem. quia bona ecclesiae supflua, sunt pauperum, ideo si eis datur, non est malum.

5 Praelatus non tenetur omnibus placere, imò non potest, & quanto iustior, tanto minus potest, secundum Pa. in c. qualiter & quando. cl. 2. de accu. Quomodo potest eligere sibi cōfessorem, supra. Absolutio. §. 14. uide de hoc in uer. alienare. §. 3. An hereditatem possit repudiare seu legatum, supra. Alienatio. §. 17.

P R A E S C R I P T I O .

Prescriptio, & usucapio importat acquisitionem domini per continuam possessionem temporis, a lege definita, auctoritate

ritate legum uim capiens, pernam negligentibus inferens, & sine litibus imponens. ff. de usufructu. l. 3. Nec est contra ius naturale, imò rationi consonum, quia negligentes punit, & terminat lites. Cum autem est legitima, id est, cum bona fide, & tanto tempore, ut iura canonica approbant, uix parit in foro conscientiae: ita quod sine peccato retineatur, etiam si postea sciatur fuisse alienum, quia ratione legum rationabilium, factus est dominus rerum legitime praescriptarum, secundum Caie. ibi in summa. Differt tamen praescriptio ab usucapione, quia usucapio est rei mobilis, quae in triennio completur. c. quas actiones. 25. q. 3. praescriptio uero, est rei immobilis, & non ita cito completur, sed ad eius complementum, maius temporis spatium requiritur, ut in sequenti §. dicitur.

1 Praescriptio una longi temporis est, uidelicet annorum decem, inter praesentes, id est, in eadem ciuitate existentes, secundum Accur. ut no. gl. in l. cum in longi. C. de praescrip. lon. tem. Alia xx. annorum, inter absentes. Alia est longissimi temporis, uidelicet xxx. uel xl. annorum. 16. q. 3. §. potest. Intellige contra laicos, quia contra ecclesiam laicus non praescribit.

3 Ad praescriptionem secundum iura canonica quatuor requiruntur. Primò, possessio rei praescribendae continua sine interru-

ptione usque ad finem praescriptionis. callud. eodem. & in regula, sine possessione, de regulis iuris. & quod teneat eam nomine suo, & non alieno, ut colonus, nec precario, & huiusmodi, qui non proprio nomine possidet. c. cum uenissent. de rest. spo. Secundo, requiritur bona fides praescribentis, id est, quod credat esse rem suam, licet erret in facto. l. bonae fidei. ff. de uer. sign. limita in praescriptione ubi requiritur aliquis actus positius. Pa. in c. de prescrip. Tertiò, requiritur titulus iustus. c. si diligenti. de praescrip. cum limitationibus, quas ponit Pa. in c. de quarta. eo. uel si titulus saltem praesumptus, secundum Archi. & secundum Veruer. Tunc namque quis secuta conscientia dicitur habere iustum titulum, quando nihil probabilitatis innotescit ei de contrario; & dicitur iustus titulus secundum eundem Veruer. omnis actus, per quem solet dominium acquiri, ut iure hereditario, uel exemptione, uel donatione, & huiusmodi. Quarto, quod sit talis res, quae possit praescribi, non enim omnia praescriptione patiuntur, de quibus uide Sil. uer. praescriptio secundo. §. 2. quasi usque in finem, sicut peccatum, ecclesia, loca religiosa, & alia plura.

4 Si quis dubitat, licet nesciat habere iustum titulum, est possessor bonae fidei, usquequo sciat se iniuste possidere. tunc enim cessat bona fides. Unde eum tali

tali dubitatione potest praescribere, maxime si a principio non habuit tale dubium: debet tamen diligenter inquirere, & cum inuenit rem esse alienam, statim restituere. glo. in c. si. eo. & est tex. in c. si uirgo. 32. q. 1. ibi enim dicitur bonae fidei possessorem esse, quando alienum possidere quis ignorat.

Si quis a principio praescriptionis fuit malae fidei possessor, postmodum effectus in bona fide perseverat, non praescribet, nisi incipiendo a tempore quo incipit habere bonam fidem, secundum Pan. & Hosti. in d. c. si. contra Inn. & Bar. in d. c. si. quia oportet quod praescribens in nulla parte temporis habuerit conscientiam rei alienae. Facit d. c. si uirgo. & hoc tene.

Qui completa praescriptione, incipit habere malam fidem, id est, scire rem praescriptam non fuisse suam, non propterea tenetur restituere, lege sic disponente, secundum Tho. quol. 1. 2. 1. quia lex potest aliquem pro peccato, & negligentia punire in re sua, & alteri tradere. Ad hoc est lex Lucius. ff. de enic. & c. quid dicam. 1. 4. q. 4. secus ante completam. infra. Restitutio. §. 1. 4. Licet aliqui his contradicant, hoc tamen uerum est, ut tenet gl. in c. uigilanti. eo. Vin. Taner. Gof. Ioan. de rip. & Pano. in d. c. uigilanti. & ita tene. Dicitur possessor bonae fidei, cum quis credit tradentem

rem, esse dominum rei, uel habere dominium distrahendi, licet erret in facto. ff. de uer. sig. l. bonae fidei, quae semper praesumitur, nisi probetur in contrarium.

Possessio naturaliter interrumpitur, per maris, uel fluminis inundationem, uel occupationem fundi, per uolentiam deiectionem, si res a possessore furioso sublata est. l. naturaliter. ff. de uisue. uel si quomodo docum. que amissa est, uel possessor habuit animum deserendi rem. ff. de ser. ur. pra. l. si uides.

Praescriptio ciuilitur interrumpitur octo modis, de quibus agitur, non in conscientia, sed in exteriori foro. Vide Tab. uer. eodem. §. 16.

Quicumque potest proprio nomine possidere, potest praescribere, non autem qui alieno nomine possidet, c. si diligenti. eod. Et precarie possidentes, non possunt praescribere, per quodcumque tempus possederint. c. clerici. 16. q. 3. Item coloni. in d. c. clerici. & sequenti. Item usufructuarius §. fructuarius. Insti. per quas perso. no. ac. Item nec creditor praescribit pignus; l. nec creditores. C. de pig. act. quia tales praedicti alieno nomine possident. Vnde si post centum annos posses probare aliquod tuo nomine possessum, praescriptio non curret.

In multis etiam casibus non currit praescriptio, etiam quod non

non interruptur. Primo tempore praelati, qui male alienant re ecclesiae. c. si sacerdos. 16. q. 3. Secundo, tempore uacationis ecclesiae. c. 1. & c. de quarta. 1. eo. Tertio, si praelatus eius est haereticus, quia tunc quasi uacare intelligitur, & procurator, uel economus a praelato constitutus, agere non potest in de. procuratore. de procu. Quarto, tempore schismatis. eo. c. cum nobis. c. quia diligetia. de elec. Quinto, tempore excommunicationis ipsius praelati, uel suspensionis. c. quia diuersitatem. de preben. Sexto, contra eum qui est in aetate pupillari. C. in qui. cau. res in integ. non est ne. l. h. Item quando quis est in potestate patris. C. de bo. quae l. l. quaeque. Item non currit tempore matrimonii contra uxorem, quae agere non potest, quo ad dotem repetendam, & c. C. de iur. do. l. in rebus.

Item quando quis iusta causa impeditur agere non potest. c. ex ratione. de appel. & est generalis regula, quia talis non est in culpa negligentiae, propter quam admittitur praescriptio.

Non currit praescriptio contra eum, qui diu aliquid sine causa soluit. C. de agri. & c. l. l. litibus imponentes. & c. peruenit. de c. si. Nec incipit currere praescriptio crediti, nisi finito termino, ut si Petrus tenetur Antonio hinc ad annos decem soluere C. duceat, non incipit currere praescriptio, nisi finito decennio,

qui erat solutionis terminus. C. de praescrip. 30. nel 40. an. l. cum nouissimi. §. illud.

P R A E S V M P T I O .

Praesumptio est duplex, una secundum canonistas, quae secundum Gof. est alicuius facti dubii plena, quandoque semiple-na probatio. At quia haec ad forū exterius pertinet, iuristis relinquamus. Vide Tab. ibi in principio. Alia est secundum theologos, pertinens ad forum animae, quae secundum Tho. secunda secundum q. 1. 1. uidetur importare quandam immoderantiam spei, & est uitii, quo quis actu interiori, uel exteriori aggre-ditur opus excedens suam facultatem, quasi non excedat. & quia hoc contra rationem, & uirtutem magnanimitatis est, ideo peccatum: ut si ignorans, praesumat mereri corpora, docere, praedicare, & huiusmodi: & uniuersaliter facere, quod nescit. Vel si utitur potestate, uel iurisdictione, quas non habet, sicut si acolytus praesumat legere epistolam cum manipulo, uel euangelium, & non iudex iudicare, uel secularis iudex iudicare clericos, & huiusmodi: uel si indignus praesumat facere, quae ad dignos pertinent, ut communicare in peccato mortali, uel arguere alios cūsciat se aliis peiores, uel conuersari cum mulieribus, & huiusmodi. Quando igitur talis praesumptio, iniuriā, uel damnum infert alteri notabile,

bile, tunc mortale peccatum est: si-
cut si confessor ignorans prae-
sumat audire confessiones, & medi-
cus curare corpora, cum nesciat,
uel si quis praesumptuose se pe-
riculo exponit peccandi mortali-
ter, confidens nimis in seipso, ut
detur mortaliter peccare, quia
si alios exponere periculo mor-
tis corporalis, & spiritualis, est
mortale, multo magis seipsum.

Itē quando quis sperat à Deo
aliquid consequi, quod non est
possibile secundum diuinam le-
gem, ut ueniam peccatorum sine
contritione, uel uitam beatā
propter meritis, quia hoc derogat
diuinæ ordinationi, & est contra
spiritum sanctum, cuius auxilium
uidetur sperneret: ideo mortale
est, quod quidem peccatum ex
inani gloria, secundum Gre. &
superbia, ortum habet.

PRAEVARICATIO.

Praevaricatio est peccatum,
quo quis à debito officio di-
uertit, ad oppositum fouendum,
ut actor ad fouendum reum, uel
e contrario: quod est contra ra-
tionem rectam, & si fiat iniusto
iudicio, aut aliis in praedictis
diuini, uel communis boni, aut
proximi, mortale est ex suo ge-
nere, quia contra iustitiam. Re-
mota autem iniuria, & damno,
consideranda est ratio declina-
tionis, quia posset esse talis, quod
constitueret mortale, ut si quis pro-
pter lasciuia, uel huiusmodi praeuari-
cator existat, aliis erit ueniale,
secundum Calibi in summa, & bñ,

PRIMI MOTVS.

Primi motus sensualitatis, qui
naturales dicunt, nec sequi-
tur imaginationē, caret pecca-
to, quia non sunt in potestate uo-
luntatis, ne ueniant. Primi autē
motus, qui non ex imperio ra-
tionis procedunt, tamen uolū-
tas poterat impedire, possunt
esse peccata, sed quia ratio su-
per his non habet plenū domi-
nium, ideo non habent plenam
rationē peccati, quod sit mor-
tale, sed est ueniale: si tamen ra-
tio huic motui cōsentiret in re
turpi, & mortali, mortale esset.
Quomodo peccati in sensualita-
te possit esse, uidet S. Tho. 2.
sen. d. 34. q. 1. a. 1. & 2.

PRIVILEGIUM.

Privilegiū dicitur quasi lex
priuata, secundum Tho. se-
cunda secunda. q. 98. a. 1. ad 1. se-
cundum canones uerō privile-
gium est, quando aliquid contra
iura conceditur. c. privilegia. d.
3. Si uerō aliquid conceditur praeter
ius commune, quod sit sine alte-
rius praedictio, dicitur benefi-
cium, ut no. Pa. de uerb. sig. c. olim.

Quoddam privilegium dicitur
reale, ut quod ecclesiae, di-
gnitati, ciuitati, uel loco, uel per-
sonis, ratione loci, uel alicuius
rei conceditur. c. cum olim. eo.
& tale perpetuum est, cum ad-
hæreat rei, nisi forte perimatur
res. 25. q. 2. c. 1. uel nisi reuocetur
ex causa. c. recolentes. de sta. mo-
na. §. 1. Aliud est singulariter
personale, ut quod alicui, uel
ali

aliquibus personis conceditur,
certis, & propriis nominibus ex-
pressis. capit. uolentes. de offic.
lega. & tale non egreditur per-
sonam, cui conceditur: nisi hoc
exprimatur. capit. constitutus. de
consec. praeben. Et si conceditur
ratione dignitatis, non utitur eo
si aliam adipiscatur dignitatem.
cap. bone. §. si de postula. praelat.
Aliud est communiter persona-
le, quod conceditur personis,
non expressis propriis nomini-
bus, sicut de privilegio minorū
21. annorum. in l. ff. de minor.
Aliud est singulariter persona-
le, & communiter corporale, ut
quod alicui collegio, uel uniuersi-
tati conceditur sic, quod quilibet
de illa uniuersitate eo possit
uti. capit. contingit. de sententia
excomm. ut sunt privilegia praedi-
catoribus, & minoribus con-
cessa. Item aliud est communi-
ter corporale, ut id, quo solum
communitas se iurare potest, &
non singularis persona, ut in ca.
qui manumittitur. 22. questione
secunda. & talia dicuntur corpo-
ralia privilegia, quia cum colle-
gio extinguuntur.

Quicumque potest facere con-
stitutionem, potest privilegium
concedere respectu suae consti-
tutionis, uel rei ad se pertinen-
tis, secundum Hostien. & omnes.
Vnde Imperator potest conce-
dere privilegia in temporalibus,
non autem in spiritualibus, quia
de his nil potest statuere. 96. d. c.
bene quidem. Papa uerō in spi-

ritualibus semper potest, in tem-
poralibus autē in terris suae iurisdic-
tionis, in aliis autem etiam,
nisi sit in praedictis iniuste do-
minorum, quia secundum Tho.
2. senten. d. 44. in terra Papa te-
net apicem potestatis spiritua-
lis, & temporalis.

Privilegium quod est contra
ius, debet strictē interpretari, ut
minus deroget iuri comuni
quā possit. ea. cum dilectus. de
consuet. Vnde si cum illegitimo
dispensetur, quod possit promo-
ueri ad ordines, intelligitur ta-
men de minoribus ordinibus,
secundum Pan. in c. si quisquam,
de coha. cler. & mu. supra. Cleri-
cus §. 4. Imo si non exprimitur
causa quare concedit, aut non sit
ex certa scientia, uel motu pro-
prio, non praesumitur de uolun-
tate principis. l. c. de peti. bon.
imò per importunitatem obten-
tum, per l. c. de fundis limitro.
Aliqui uolunt quoddam simul ponatur
ex certa scientia, & motu pro-
prio, ut Bald. in ca. licet causam.
de proba. Idem dic de rescripto,
quod ius tertii tollit, & de pri-
uilegiis ad beneficia, ut in 6. de
praeben. ea. quantumvis. nisi consue-
tudo aliter interpretetur, ut not.
in ca. quod dilectio. de consang.
& affinit. & nisi uerbis aliud ex-
primatur, quia à propria signifi-
catione uerborum recedere non
debemus, nisi de mente aliter
constet, in c. olim. & ca. in his. de
uerb. sign. Si tamen privilegium
enormiter laedit ecclesiam, uel
alium,

alium, non ualet, nisi fiat specialis mēto de enormi lēione, secundum Pa. in c. cum ad hęc. de cler. non res. quia in dubio non præsūmitur principi concedere aliquid cum graui dispendio alterius. l. quotiens. C. de precib. Imp. off. unde priuilegiū immunitatis ab oneribus personalibus concessum alicui a principe, nō liberat eum ab alijs oneribus, quę potest leniter, & breuiter expedire. Casus est in l. decurio. C. de decur. in 1. Rescriptū. §. 11.

5 Priuilegiū largo modo sumptum, pro omni pręter ius concessio, largissimē interpretandum est, in pręiudicium cōcedentis, in pręiudicium uerō aliorum, si est, debet stricte interpretari. ca. quia circa. de priu. in glo. ult. & per Inno. in c. olim. de uerb. sig. nō tamē ita stricte, ut nihil operetur, quia semper priuilegium debet aliquid operari. c. si Papa. de priuile. in 6. & seruetur proprietas uerborum, quia quando sunt ibi uerba lata uniuersalia, & pręcisa, est late interpretandum, ut not. Anto. de But. in cap. olim. de uerb. sig. quauis materia sit odiosa, non excluditur lata interpretatio, quę ex proprietate uerborū nascitur, ut etiam innuit Abb. in d. c. olim. ubi dicit quod priuilegium debet latissime interpretari, ubi uerba hęc patiuntur. Et quando priuilegiū, uel gratia concessa personę loquitur simpliciter, debet intelligi, secundum conditionem per-

sonę. c. placuit. & c. si nix. 16. q. 1. Et quando constat de mēte legis, uel priuilegi, debet seruari, secundum Pa. in cap. quanto. de priu. in glo. fin. In dubio recur- rēdū est ad uerba. de reg. iu. li. 6. reg. 6. Quando autē uerba sunt ambigua, eius est interpretari cuius est eodere, secundū Host. & interim negotium suspēditur. ca. inter alia. de sent. exc. Frustra etiam priuilegium daretur, si de iure communi fieri posset. Pan. in rubri. de consec. eccles.

6 Multis modis priuilegiū perditur. Primo, unico actō cōtrario directē facto ab eo, qui habet potestatem renūtiandi priuilegio. cap. cum accessissent. de constit. Intellige quando priuilegiū est concessum personę private, ad non faciendum, non autem si sit concessum communi, uel ecclesie, ut not. gl. in d. c. accessissent. Secundo, per spatium annorum decem perditur, si ille cui datum est ad aliquid faciendum, eo non utitur, quod limitat Pan. in d. c. cum accessissent, quando non confertur ecclesie, alijs seculis. Tertiō, per secundum priuilegium mentionē faciēs de priori, uel si primū erat generale, & secundū speciale, etiam quod non faciat mentionē de primo, perditur. cap. ueniens. de rescrip. ibi diffusē Pan. Quarto, per propriā renuntiationem. Vltimō, per reuocationem concedentis. Non est tamen decens quod reuocetur, secundum Host. sine causa.

Alios

Alios autem modos perdendi, uide in c. suggestū. de decimis.

7 Quando priuilegium est notorium, sicut nunc est priuilegiū prædicatorū, & minorum, non tenetur priuilegiati comparere si citentur, & sententia lata contra eos est nulla, secundum Pan. in cap. cum ordinem. de rescrip. in glo. fin. post Ioan. Cal. Secus si non sit notorium, & ubi non constat notoriē de priuilegio, citatus debet comparere, & allegare priuilegium, aliās sententia lata contra eos teneret. Et dicit idem Pan. quod in hoc multi iudices simplices decipiuntur. Requisitis uerō a locorum ordinario, in loco congruo, & securo, coram aliquibus iuris prudentibus, & omni suspitione carentibus, deputatis per ordinarios ad hoc, tenetur priuilegiatus exhibere integraliter priuilegiū, & clausulam, de qua controuersia est, transcriptam capit. cum personę. de priuileg. lib. 6. Intellige quando non est notorium, ut dictum est. §. superiori.

8 Domini terrarū superiorum recognoscentes, non possunt aliquibus concedere priuilegia super talis non soluendis, nisi tantumdem detrahant de solutione sibi fienda a communi, aliter iniustitiam committunt, grauantes communitatem propter aliquos particulares. Si tamen adesset aliqua rationabilis causa, propter quam aliqui deberent priuilegiari, credo quod nō

peccarent, quia causa rationabilis tollit iniustitiam. Si autē Imperator, Papa, uel princeps non recognoscent superiorem hoc fecerit, debet seruari, & qui se grauius senserint, ad superiorem recurrant. Tales enim qui non recognoscent superiorem, possunt exercere ea quę sunt Imperatoris. ca. per uenerabilem. qui filii sunt legi, non tamen possunt facere sine rationabili causa, aliter peccant, cōtra naturę legem facientes, & iniustitiam.

9 Quilibet potest renūtiare priuilegio suo, secundum Pan. cap. si de terra. eod. tit. nisi sit in pręiudicium superioris, uel tertii, ideo exceptis non potest renūtiare exemptioni, sine licetia Papę. cap. cum tempore. de arbit.

10 De essentia priuilegiū nō est bulla, secundum Innoc. & alios doct. in cap. constitutus. de rescrip. tamen sine illa probari non potest, nisi per testes, uel alias probationes possit probari. c. olim. el. 1. eo. & si moriatur Papa antequam bulla extrahatur, ualet, si fuit uerē antē concessa, quia bulla (ut diximus) non est de eius essentia.

11 Priuilegium concessum patri ratione dignitatis inuata, trāsit in filios, secundum Panormit. in cap. licet. de censib. si sit concessum ratione officii, uel professionis, trāsit in filios legitimos uiuente patre; si uerō ob necessitatē sit concessum, non trāsit, ut si cæcus propter infirmitatem

- fit exemptus, non tamē eius filii, quia uidetur in eis ratio cōcessionis cessare.
- 12 Privilegium concessum Titio, ualet etiam eius socio, quando aliter esset inutile priuilegiato, secundū Pa. in c. quā sit. de ind. Facit. c. licet. de priu. in 6.
- 13 Privilegium alteri cōcessum, non potest diminui, etiam per legatum à latere, secundū Pa. in cap. nisi specialis. de offic. leg.
- 14 Privilegium quod solum continet ius cōmune, aliquid prodest, secundū Hostien. quia magis solet timeri quod specialiter prohibetur, quā quod generaliter. c. quanquam. d. 23. uel quia magis sciuntur priuilegia quā iura, uel quia cum ius male seruetur, per priuilegium innouatur. c. 1. de treuga & pac.
- 15 Exemplaria priuilegiū sic authenticantur, secundū Pan. in cap. si instrumenta. de fide instrum. Si iudex diligenter inspicat, & tunc plures notarii subscribant, quod iudex sic fecit, & inuenit integra, &c. Vnus etiam notarius sufficit autoritate iudicis. Quomodo autem deprahendatur falsitas priuilegiū, & bullæ, supri. Bulla. per totum. & Sil. uer. Tabellio. §. 10. Vide archiep. 2. par. titu. 18. & in c. quā graui. de cri. fal.
- 16 Si Papa cōcedat priuilegium alicui collegio, uel monasterio, cum tali clausula, quod non intelligatur reuocatum per quodcunque breue, uel aliud, nisi de

hoc fiat specialis mētio de uerbo ad uerbum, etiam si in literis contineretur, quod tam exempti, quā non exempti teneantur ad aliquod faciendum. Postmodum Papa dat bullam legato cum plenissima autoritate, uidelicet, q̄ tam exempti, quā non exempti ei pareant, nō obstantibus quibuscunque, &c. etiam si de ipsis deberet fieri mētio de uerbo ad uerbum, quā uoluit in illis haberi pro expressis, intelligitur per ista uerba generalia plenissima, derogatum esse primo breui, secundum Fed. consil. 46. quanuis in alio consilio tenuerit contrarium. Et est tex. bonus in c. de iudum, circa fi. de sepul. Aliter oporteret dicere potestatem Papæ diminui, cum nō possit habere omnium memoriam. Satis enim est quod de uoluntate eius apparet. Consideranda sunt ergo semper uerba primi, & secundi priuilegiū, & secundum clausulas maiore, uel minorem uim habentes, iudicare, secundum Pa. in c. cum confitātia. de cen. Idem dic de secundis testamentis derogantibus primis, quod sufficit expressio uoluntatis uolētis reuocare, etiam quod non fiat mētio de uerbo ad uerbum, secundum Pa. quia nemo potest sibi imponere legem, à qua non possit recedere, in l. si quis. ff. de testa. Vide supri. aliquid, Constitutio, per totum. Lex. §. 13. quando huiusmodi incipiant ualere, & obligare. Not. quod

quod in c. nisi specialis. de offic. deleg. not. 3. dicit Pa. quod legatus etiam de latere, non potest minuire priuilegium alteri concessum. Et facit gl. in c. illorum, de preben. uer. autoritate propria. De priuilegiis fratrum prædicatorum, infra, in uer. suspensio, uide aliquid. §. 2. 4.

PROBATIO.

PROBARE cōmuniter incumbit asserenti, per ca. fi. 5. q. 7. & ff. de prob. l. 1. Probatio in genere triplex. Prima, euidentissima, per instrumenta, priuilegia, & huiusmodi. c. pia. de exce. li. 6. Secūda, euidentis per testes, uel facti euidentia. ca. tua. de coha. cle. & mul. Tertia, minus euidentis, per coniecturas. cap. asserite. de præsump. In specie autē plures sunt, quæ his uerbis continentur. Aspectus, sculptum, testis, notoria, scriptum, iurans, confessus, præsumptio, fama probabunt. Hic nouem probationum species manifestantur.

Scriptura librorum antiquorum reſeruatorū in custodia publica, & ſideli, ſidem facit, ſecundum Pan. in cap. cum cauſam. de proba. & per ca. ad audientiam. de reſer. ut ſi reperiuntur in camera cardinalis, uel epiſcopi, & non ſint in graue præiudicium tertii, ſecundum Pa. ibi, ſecus ſi ſunt in præiudicium tale, contra cap. inter dilectos. de fide inſtru. Idem dicas de ſcriptura antiqua in lapide ſcripta. Inſtrumēto autem producto de archiua pu-

blico, creditur, ſecundum glo. in d. c. cum cauſam. Pro hoc facit d. cap. ad audientiam.

Monumentorū ſcripturæ non probant proprietatem. C. de religio. & ſum. ſu. l. monumentorum. adiungunt tamen probationem, ſecundum glo. ibi. non tamen plenè probant.

Singulares teſtes nihil probant. ca. licet. de probat. diuerſe uerò probationes, quæ tēdunt ad unū, ſunt ſufficientes ad iudicis animū inducēdum ad plenā credulitatē. Inducit etiā plenā probationem, ſiue ſint unius generis, ſiue diuerſi, ut unus teſtis cum infamia, iuxta not. in cap. primo. de appel. Idem dic de aliis præſumptionibus, & adminiculis cum uno teſte de uſu, & pluribus de credulitate probant, ſecus quando tendunt ad diuerſa.

Apodiſia, ſiue chirographum ſcriptum inter præſentes coram teſtibus, cum ſubſcriptione partium, & teſtium, etiam ſine die, & anno, ſidem facit, ſecundum Pa. capitu. 2. de fide inſtru. aliter non. Quid autem requiratur ad ſcripturam authenticam, & publicam, uide Tab. ibi. §. 3.

Libri rationum alicuius boni mercatoris, ſecundum Pan. in d. c. 1. faciunt bonam præſumptionē, & cum aliis adminiculis probant contra tertium, probant tamen pro ſcribente in hijs, quæ dependent à ſua uoluntate. In huiusmodi autē credo, q̄ ſit reſpicieñdū ad cōſuetudinē, & ſtatuta

ta diversorum locorum. Multum enim faciunt consuetudines locorum, & statuta.

- 7 In criminibus non proceditur per verisimiles presumptiones, sed debet esse luce clariores ad condemnationem. I. sciant cuncti. C. de proba. sed solū per violentas: nisi in crimine simonia. c. si. eut. de simo. & in crimine heresis. de heret. c. cū cōtumacia. in 6. & C. de hereti. l. 1. Aequivoca, ut datio annali, quæ plura potest significare, non probant unum de terminatē.

PROCURATOR.

- 1 Procuratorum peccata, vide suprà, Advocati. quia quasi eodē modo delinquant. Procuratorum quidā sunt ad iudicia, quidā ad negotia, & quia hoc ad exterius forū pertinet, vide si vis iura, de procur. quomodo instituantur, quales esse debeant, & ad quas causas, & actiones admitti queant.

- 2 Procurator est idoneus ad cōtrahendum matrimonium pro alio, si habeat speciale mand. tū: aliās non, etiam si haberet cum clausula, ut posset omnia alia, &c. & cum expressione unius quod requirit speciale mandatum, secundum glos. in c. fina. de procu. ver. speciale. in 6. inf. vi. carius. §. 9. Similiter non aliter tractat causam matrimonialem: & talis non substituit, nisi de hoc speciale habeat mandatum, & si fuerit utitus, vel reuocatus, etiā si iurasset non reuocare, si con-

trahat post, non tenet cōtractus, etiam quod ignoret reuocationē: hoc enim est speciale in matrimonio carnali. c. si. eo. in 6. Secus in spiritali matrimonio, ad prælaturum scilicet eligendum.

3 Non omnes casus per procuratores explicari possunt, ut pernitentia. c. quem pōniter, de pō. di. l. Responsio adulti quādo baptizatur. c. pro parvulis. de consec. dist. 4. & susceptio cuiuslibet sacramenti, & omnis actus expressē exceptus à iure. Alii autē explicari possunt, in 6. de re. iur. c. potest quis. Excipiuntur aliqui casus, in c. qui ad agendum, iuncta glos. in 6. de procur.

4 Si procurator nactus pro factio domini spoliatur à latronibus, vel huiusmodi: nō tenebitur dominus ipsum de hoc damno relevare, quia hæc sunt extrinsecas à mandato, & imputanda casui fortuito, sed solum expensas quas fecit eundo, redeundo, & stando pro causa, etiam si à principio nihil dictum esset de expensis, & etiam quantūcūq; assumpserit voluntariē mandatū, restituet. Si autem principaliter statet pro propriis negotiis, non posset petere, nisi quantum expendit pro causa.

Administratores ecclesie, licet nō sit dominus, ut in c. 1. de donat. potest tamen instituire procuratorem. c. petito. de procurat. intellige de procuratore largē, id est, syndico, & actore, ut limitat Panor. in ca. edoceri. de rescrip. Et est

Et est quasi idem iudiciū de advocato, & procuratore, ut Tab. dicit, ver. procurator. §. 7.

PRODITIO.

1 Proditio quæ est deceptio contra fidem datam, peccatum est, cum filia avaritiæ esse dicatur, suprà, Avaritia. §. 4. Et tanto grauius, quanto maior iactura sequens fuerit.

2 Dans operam occultē, ut castrū quod Plato iniuste deinet, reuertatur ad Titū verum dominum, principaliter zelo iustitiæ, non peccat, quia quilibet debet proximi iurare, & in persona, & in rebus, & hoc quādo credit, quod verus dominus aliter non poterit habere, & quod ex hoc non sequetur mors, neque scidalsi, quod raro evenit: ideo hoc non est alicui consulendū, neque prædicandum. Si verò ex odio, vel alio malo fine fieret, peccatum esset, & mortale: arg. c. fertur. l. q. 1. non tamen tenere tur restituere, quia rem alienam non tulit, licet in modo auferendi deliquerit.

3 Non licet alicui priuatæ personæ, proditoriē occidere veneno, vel huiusmodi, hostem capitalem alicuius domini, vel civitatis, neque ad hoc privatu inducere, licet quis possit peccato priuati, parati ad hoc, uti, ut dicit Arc. flo. secunda part. i. c. 1. §. 8. & inf. tyrānus. §. 1. Videtur tamen Archie. ibi nō firmare peccatum, cum dicat sic à peritis audisse. Ego autem dico quempia

peccato alterius parati, uti non posse, quando talis actus nō nisi cum peccato fieri potest, sicut est maleficium, quod semper cū peccato fit, secus de mutuo, quod si ne usura fieri potest. Concord. Caie. ver. maleficium.

PRODIGALITAS.

1 Prodigalitas vitium est, quo quis superflue, & sine necessitate erogat bona sua cōtra virtutem liberalitatis. Si autē sit pura, & nō alteri peccato admixta, peccatum veniale est, quia non est cōtra charitatem, sed præter, secundum Caie. ibi in summa. Si autem impietati, vel adulterio, vel alteri mortali peccato fuerit iuncta, erit mortalis, sicut si pater prodigē expendens bona, filios in miseria relinquit. Hoc enim ad impietatē vergit, & propterea mortalis efficitur prodigalitas: & sic de aliis iudicabis, quando mortali agitur appetitus: secus si veniali.

PROFESSIO.

1 Professio expressa de necessitate quinque requirit. Primò, quod profitens compleverit annū 14. in masculo, & 11. in femina. c. 1. de regul. lib. 6. aliter fit in infans, suprà, Novitius. §. 2. & 8. Secundo, quod professio fiat ei, qui potest religioni incorporare, vel de eius licentia, vel nomine, quia sic posset habere ratum: aliter non posset ratū habere. Tertiò, quod fiat religioni approbatæ, ea unico, de voto. in 6. Quarto, quod prælatus requirat

712 PROXENETA. PURGATIO CANONICA.

consilii capituli. Quinto, quod fiat de tribus votis. Si enim deduceret in pactum, quod non intenderet de uno aliquo voto se obligare, licet de aliis, non esset profellus: secus si non deducit in pactum, & promittat seruare seruanda, &c. quia intelligitur de omnibus. *supra*, Novitius. §. 5.

2. Malculus siue femina profectentes in manibus alicuius religiosi, religionem, efficiuntur religiosi, licet non ingrediantur monasterium, sed in domo sua remaneant, secundum Pa. in ca. insinuante, qui cler. uel no. etiam q. non recipiant habitum, dummodo sint expressè professi: ex quibus colligitur, quod habitus non est de substantia religionis. Ad hoc facit e. porreclum. de regul. & Inno. in d. c. insinuante.

PROXENETA.

Proxeneta, qui mediator existit inter negotiatores, quando utitur fraude, & mendaciis inter eos (ut facere solent) non solum mortaliter peccat, sed etiam restituere tenetur, si quid sibi apphet ultra suam mercedem, ut cum dicit uenditori, quod non inueniuntur nisi decē, & emptori quod non potest habere, nisi pro undecim, & illud unum tenet pro se, uel quando accipit ab uno aliquid muneris, & defraudat alterum. *antra*, usura. §. 39. & 40. uide aliquid.

PRUDENTIA.

Prudētia carnis, qua aliquis habet pro ultimo fine uite

sue bona corporis, secundum Th. secunda secunda. q. 57. a. 1. & 2. manifeste mortale peccatum est, quia per hoc Dei inimicus constituitur. Ro. 8. Prudentia carnis inimica est Deo. Et quia sic Deus pro ultimo fine quis habere non potest, cum non possint duo ultimi fines esse. Si uero non habeat carnis delectationem pro ultimo fine, sed affectu aliquo inordinatum, qui tamen non auerit a Deo, erit ueniale. Quia prater charitatem, non contra, est.

PURGATIO canonica.

1. Purgatio multis modis dicitur: quandoque pro purgatione spiritali capitur, sicut dicimus per poenitentiam, & baptismum, peccata purgari. cap. cum omne. de conse. di. 1. quandoque dicitur uulgaris, quæ fit ferro candēti, aqua bullienti, uel duello: de quibus si quis euaserit, dicitur purgatus. Sed hæc prohibetur sub pena mortalis peccati, in c. mona. 2. q. 5. & de purgatione ca. per totum. quia hoc est tentare Deum. Alia dicitur canonica, à iure canonico statuta, quando quis de crimine sibi obiecto uult se immunē ostendere, & hæc fit quandoque per iuramentum infamati coram iudice suo, & iuramento testium cōpurgantiū, qui tot esse debent, quot enormitas criminis requirit, & bonæ opinionis, & de quibus sit uerisimile, quod non periurent. de purg. cano. per totum. & 2. quæstion. 5. ferē

PURGATORIVM.

713

ferē per totum.

1. Quando quis apud suum iudicem infamatus est, & infamia publica laborat, & apud graues, & bonos uiros, & non est orta ab inimicis, tunc iudex debet præfigere terminum, ut si quis uult accusare, cōpareat, qui si cōpareat, audiatur canonicè, si non cōpareat, & infamia crebrescit, procedat iudex ad inquisitionem, & si nullus appareat etiā denunciator, nec conuincitur, tunc cōpellat eum iudex ad purgationem canonicam, secundum not. lo. glo. in c. presbyter. 2. q. 5. *supra*, loqui sitio. uide aliquid. per totum.

3. Suspicio uerisimilis sufficit ad inducendam dictam purgationem, quanuis non sit quis infamatus, sed ut temeraria suspicio repellatur. c. si quis. eo. Violenta autē suspicio sufficit ad sententiā. c. dixit. 23. q. 1. & Inno. & Host. in d. c. si quis. Aliqui dicunt quod talis infamia etiā uerisimilis, non sufficit, si non est infamatus, nec semiconuictus, nec accusatus: secundum Rayn. in sum. confess. quia hoc nullo iure cauetur, & quia sic prelati aperiretur uia ad uindictam, & hæc opinio uidetur rationabilior.

4. Accusatus, & iudicatus, si indita sibi purgatione deficiat, debet puniri ac si fuisset conuictus. c. de hoc. de simon. Quod si per modum inquisitionis, uel denunciationis agatur, pena erit arbitraria, secundum Goff. Host. & Pa. in ca. accedēs. de accu. Idem dic,

si propter infamiam tantum est processum extraordinariē, punietur, ut est casus in ca. signifi. casti. de adul. & cū iudex ex præsumptione procedit, debet multum temperare sententiā, ut no. in c. asserit. de præsump. Quando uero crimen est notorium, uel apparet accusator, non debet reus ad purgationem recipi, etiā si se offert. c. 2. eod. titu. & c. cum dilectis.

De forma iuramenti se purgantis, uide in c. si quis uiduam. d. 50. & c. quotiens. eo. ti. De numero autem compurgatorum, & quales esse debeant, in d. cap. presbyter. capitulo. inter sollicitudines. eo.

PURGATORIVM.

Purgatorium negare mortale peccatum est, quia contra diuinam iustitiam, & erroneū, & à fide alienum est, secundum Tho. 4. sent. d. 21. q. 1. a. 1. q. 1. & secundum Gre. ni. qui negat purgatorium, hæresim incurrit. Et fuit error Græcorū, quem recognoscētes in concilio Florentino abinrarunt. Potest etiam per sacram scripturam recte intellectā probari. Nam dicitur primæ Cor. 3. Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, res num. stipulam, uniuscuiusque opus manifestum erit: dies enim declarabit, qui in igne reuelabitur, & uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus arserit, detrimentū patietur, ipse

Y s autem

autē saluus erit quasi per ignē. Ex hoc patet, quod de igne inferni non potest intelligi, quia per illum nullo saluatur, sed de igne purgatorii, sicut exponunt Th. ibi. Ambr. Aug. & alii. Itē patet per illud Mat. 5. Iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris: amen dico tibi, non exies donec reddas uniuersum quadrāntem. Per hunc carcerē, Ambrosius, exponit purgatorium. Item per illud Matth. 11. Qui dixerit uerbum in spiritu sancto, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in alio. Ergo in alio seculo potest fieri remissio, non in inferno, quia ibi nulla est redemptio, neque in paradiso, quia ibi nec culpa nec poena purganda est, ergo in purgatorio: & sic intelligit Gre. Itē 1. Mac. 12. Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur, quod non potest intelligi de existentibus in paradiso, neque in inferno, ergo de existentibus in purgatorio. Et licet hic liber apud Hebræos nō sit canonicus, secundū Hiero. in prologo galeato, est tamen apud Christianos authenticus, ut ibi dicit Hiero. & Aug. 18. lib. de ci. Dei, & secundum canonem concilii Carthaginē. Aug. in lib. de cura pro mortuis, approbat suffragia pro mortuis. Idem Ambro. de obitu Theodosii, & Damas. dicit hunc usum orandi pro mortuis, & ritu apostolorum emanasse, quod etiam Diony. affir-

mat. Ecce quantum errāt hi moderni heretici, conantes purgatorium remouere. De poenis, & loco purgatorii, non est presentis speculationis, quia ad conscientiam non pertinent, sed tantum credere ipsum esse, ad peccatorum purgationē debemus, ut tenet ecclesia Christi. An Papa liberare possit omnes animas a purgatorio, supra, Papa. §. undecimo.

PURGATIO.

Purgatio mulierum post partum non est necessaria, nec peccant mulieres intrantes ecclesiam ad referendum gratias Deo ante illud tempus. Si tamē ex deuotione nolunt abstinerē aliquādiu ab ingressu, non sunt reprobandæ, nisi facerent seruantes ritum iudaicum, uel ex superstitione extrā, eo. c. uno. Hoc enim mortale peccatum esset, & Christianæ fidei contrarium. Ante purgationem nō est mortale uirō cognoscere propriam uxorem, ex consilio tamē deberet abstinerē secundū Ray. & Verner. d. 1. c. ad eius. & 31. q. 7. c. non solum.

PVSILLANIMITAS.

Pvillanimitas uitium est magnanimitati oppositum, quo homo ex paruitate animi, se retrahit a magnis operibus, & honoribus, suam facultatem non excedentibus, ac si excederent ex S. Tho. secunda secundæ. q. 133. Est etiam hoc uitium aliquando mortale, quando ea a quibus se re-

se retrahit, sunt simpliciter de necessitate salutis, ut cum quis nō uult confiteri tempore debito, tamen iterum relabi, uel nō uult acceptare prelationem impositam ex precepto, timore deficiendi, & huiusmodi. Si uerō retrahatur ab aliis non necessariis, sed utilibus sibi, uel proximo, maxime in spiritualibus, est ueniale, & tantō grauius, quantō res salutis anime expediens magis est, & honori diuino, quem quilibet querere tenetur.

QVAESTVARIIL.

Qvæstuarii dicuntur, qui per diuersas dioceses discursūt pro elemosynis, nomine uel hospitalium, uel monasteriorū, ut sunt, qui pro S. Antonio querunt, qui communiter dicuntur zaratani. Hi non debent admitti, nisi ueras literas apostolicas, uel diocesanas ostendant, quarum forma ponitur in c. cum ex eo. de poen. & re. & debent prius per episcopum examinari antequam acceptentur, ut in cle. abusibus. de poen. & re. nec permittantur prædicare, nisi secundum, quod in literis suis continetur, in d. c. cum ex eo.

Quod si in literis eorum continetur quod charitatiuē recipiunt, & fideles ad eorum exhortationem conuocent, non propter hoc rectores ecclesiarū, aut cleri ei tenentur hoc facere si nolunt, quia in extraua. cle. 4. est reuocatio huiusmodi literarū, quantum ad conuocationē, & tales quæ-

starii non debent habitū falsæ religionis portare, aut indulgentias uel alia falsa proponere. Ut in d. cle. abusibus. & in d. c. cū ex eo. habetur. At si publicè delinquant, ab ordinariis possunt puniri, licet sint exempti. c. tuarum. de priuilegiis. nisi aliquod aliud habeant in suis priuilegiis, quod seruari debet, secundū glossam in d. c. tuarū, ut est in priuilegiis prædicatorum, & minorum. supra, Exemptus. §. 1.

RANCOR.

Rancor secundum quod importat displicentiā cōtra aliquem, propter quod desiderat, uel querit malum alteri, nascitur ex acidia. Aliquādo est filia iræ, & mortalit, si malum sit importūne. §. odii. §. 1. Quomodo quis tenetur dimittere signa rancoris, supra, Charitas. §. 1. Etiam propter scandalum debet facere.

RAPINA.

Rapina per quam quis uolenter, & contra iustitiā accipit rem alienā, mortale peccatū est, tū quia iniuriā proximo infert, tū quia damnum, siue fiat a belliciosis, siue a latronibus, siue ab habentibus potestatem publicā, dūmodo contra iustitiā, & uolēter rapiant, restitutioneque sunt obnoxii. Si autē rapiant in bello iusto, uel auctoritate publica, secūdm iustitiā, licet uim inferant, nō dicuntur proprii raptores, nisi excedant limites cōmissionis, secundū Tho. secunda secundæ. q. 66. a. 2. 3. Bellum. §. 11. & 13.

Si prob

2 Si probauero furtum contra aliquem, uel rapinam, stabitur iuramento meo de quantitate rei rapte, secundum Panor. in casu per eo. de his que ui me. ne. & Inno. ubi. Et potest probari furtum, & rapina, per socios familiares, & huiusmodi, ut etiam tenet Sil. uer. rapina. §. ult.

3 De pena raptorum quomodo excommunicantur ab episcopo. et. de rapt. quomodo denegatur penitentia nisi restituant, & quando eos peniteat, & non restituant, negatur sepultura. ca. super eo. tit. & c. l. etis. etiam si faciant quod possunt, & hoc fit ad aliorum terrorem.

4 Raptor etiam dicitur, qui uirginem, uel sanctimonialem, uel uiduam, etiam largo modo ui opprimit, & sine dubio mortaliter contra legem Dei agens, etiam per leges grauius puniatur. c. de raptoribus. 36. q. 1. nec rapta potest cum raptore contrahere, de iure civili, ut dicitur infra. §. 1. C. de rap. uirgi. uel uid. l. unica. supra. Luxuria. §. 4.

5 Aliquando persona rapitur propter alium finem, uel ut ueniat, uel ob aliud, & tunc ultra iniuriam sibi factam, indicandum est peccatum secundum finem, pro quo raptor rapit. Et quod dictum est, quod rapta non potest contrahere cum raptore, intellige de iure civili, de iure canonico quandoque potest, ut quando precessit tractatus de nuptiis, secundum Panor. in c. cum

causa. de rapt. Vide in cap. accedens. de rapt. quia rapta si uult, potest cum raptore contrahere.

RATIO CINIVM.

Ratiociniis obnoxii, an possint promoueri ad ordines, uide c. propterea. d. 5. ff. de mu. & ho. l. rescripto. & Inno. in c. unico. de obliga. ad ratio. C. de cle. & episcop. l. quisquis emeris. Hec ad aliud forū pertinent.

RATI HABITIO.

Rati habitio qua quis censetur in illud, quod nomine suo gestum est, multas requirit conditiones, ad hoc quod retro trahatur ex fictione iuris. Et primo si debeo habere aliquod ratum, oportet quod sit factum nomine meo, id est, ad mei contemplationem, secundum gl. in c. cum quis. de senten. excom. lib. 6. unde licet, licet sim contentus Petri occidisse Ioan. quem non interfecit nomine meo, non dicitur rati habitio. Secundo, oportet quod habeam factum, tanquam factum nomine meo. Possum enim esse contentus de homicidio factum nomine meo, sed nollem factum fuisse nomine meo: & tunc non dicitur rati habitio, secundum Ia. de Arc. Aduertendum tamen est, quod in maleficiis, non solum expressa rati habitio sufficit, sed etiam tacita: ut puta, quia non statim reuocat, quod scit nomine suo factum, uel non contradicit. Tunc presumitur rati habitio, c. notum. 2. q. 1. secus autem in non maleficiis.

Tert

1 Tertio, requiritur quod extrema sint habilia ad illum actum perpetrandum, scilicet tempus in quo factum gestum est, & tempus rati habitiois. Exemplum extremi ad quod. Titius interfecit Socratem nomine Platonis, non habetis rationis usum. Plato non potest postmodum hoc factum habere ratum, quia illo tempore quo gestum est, non poterat hoc imperare. Exemplum extremi a quo. Cicero debebat infra decem dies aliquid agere, sed cum non posset, amicus eius Sempronius, elapsus his decem diebus, fecit illud, non potest Cicero factum tale habere ratum, quia post illum terminum non potuisset Cicero illud facere, cum ille terminus esset de substantia facti.

2 Quarto, secundum Inno. in c. prudentia. de offi. deleg. requiritur, quod illud factum ualeat, quia quod nihil est, ratum haberi non potest, ut si quis non habens potestatem, sententiam ferat nomine iudicis, index non potest ratam habere, quia nulla est, cum sine aliqua autoritate, & commissione, eam tulerit.

3 Quinto, quod sit de his, quae possunt mandari fieri per alium nomine meo, per mandatū expressum. Nam quaedam per alium explicari possunt, ut furtum, homicidium, & huiusmodi, & in his currit rati habitio: quaedam explicari non possunt per alium, ut adulterium, & corporis delectationes, & in his non habet locum rati

habitio. cap. sciant cuncti. de electio. lib. 6. Si tamen quis perpetraret adulterium nomine alicuius, non principaliter propter delectationem, sed in uituperium mulieris, uel alterius, & ille ratum haberet, crediderim quod curreret rati habitio, quia hoc mandari potuit, & fieri eo fine, quo mandatum est.

6 Sexto, quod lex solum requirat delictum simpliciter, quia si requireret maleficium, & per prius machinationem, seu tractatum, non sufficeret rati habitio, unde licet mulier post mortem uiri habeat ratum homicidium, quia tamen non est machinata prius, non impedit matrimonium cum occisore, secundum Gemi. c. cum quis. de senten. excom. lib. 6. quod tamen faceret, si precessisset machinatio. Quando autem lex requirit solum factum, currit rati habitio, secus si cum facto aliud.

Quia rati habitio mandato comparatur, quo ad Deum, ideo ita mortaliter agit ratum habens delictum, ac si fieri mandasset. Si autem tantum mente ratum habet quis percussionem clerici, per quam incurritur excommunication, non tamen offendit hanc rati habitioem per aliqua signa exteriora, licet mortaliter peccet, quia consentit in id quod mortale est, non tamen excommunicationem incurrit, quia ecclesia de occultis non iudicat. c. sicut nobis. de sumo.

REN

RENUNCIATIO eccle-
siae, suprà, Consecratio. per totū.

RECOMPENSATIO, *fu*
prà, *Compensatio. per totum.*

RECUSATIO.
Recusari potest pluribus ex
causis index delegatus, se-
cundum Pa. in c. accedens, ut lit.
non conte. & primo, si aduersa-
rii est consanguineus, si cōmen-
sals illius, si ex eius patria, uel
districtu oriundus, si non est ac-
cessus ad iudicem, nisi per ter-
ras inimicorum, si cum aduersa-
rio loquitur in aures, & familiari-
ter, si ligabat ex aliqua causa
cum eo, si est imperitus, & habet
allessorem suspectum, secundum
Panor. suprà. & in c. de iudi.

RELIGIO.

Religiosi propriissimè dicuntur promittentes tria nota profitendo, licet omnes Christiani, & clerici, & omnes rectè uiuentes, possint largo modo dici religiosi. de diuor. c. gaudemus. & de consti. c. ecclesia. & cap. ex multa. de uoto.

2 Regule approbate religionū sunt quatuor, Basilii, Benedicti, Augusti, & Francisci, sub quibus omnes religiosi militāt, exceptis Carthusiēnibus, qui suas ordinationes pro regula habēt. Hæc regule nisi per Papā mutari possunt, c. omnis, de reg. iij. Secus de cōstitutionibus, & ordinationibus eorum, quæ quotidie in capitulis fratrum mutantur secundum temporum varietatem.

3 Quāvis religio sit status per-

RELIGIO.

fectionis, religiosi tamē non tenentur perfecti esse, sed solū tenere saltem virtualiter ad perfectionem, uel non cōtēnere illam. De hoc uide S. Tho. secunda secundæ. q. 184. a. 2. aliter in malo statu esse uidentur. Habere aliqua bona in communi, nō derogat perfectioni religionis, quia & Christus, & apostoli habebant in communi, & hoc negare est hæreticum, secundum quod determinauit Io. 12. in extra. quæ incipit, Quia uir reprobus, & Io. 12. c. dicitur de apostolis, quod habebant loculos, & præcipue Iudas Thom. secunda secundæ. q. 188. a. 7.

In materia odiosa cōtra regu-
lares,uel religiosos, non ueniūt
illi de tertio habitu, testuē, Hol-
pitalarii, Hierosolymitani, uel
huiusmodi, qui nō sūt proprii
religiosi, licet quendam modum
bene uiuēdi teneant, etiā à
Papa approbatum, secundum Pa-
pam normā in rub. de regu. sed solum
comprehendit illos, qui tria nota
substantialia promiserunt, in
aliqua religione alicuius appro-
bate regule, secundum Io. And.
in gl. cle. r. de deci. Si autē adde-
retur, quicūq; religiosi, tunc etiā
intelligitur de omnibus prædi-
ctis, qui ita suo superiori promit-
tunt obedientiam, quod nō pos-
sunt retrocedere, nec matrimo-
nium contrahere. In materia ue-
rò fauorabili, bene ueniunt om-
nes supradicti, secundū eundē
Pan. & quomodo etiā gaudeant
priuilegiis

privilegio clericali, supra, Exco-
municatio 1. Vide ibi.

Quilibet potest religiosus ef-
fici, dummodo sit debite atatis,
de qua 5. Novitius. §. 1. Secundò,
quòd non sit ferus, quia sine li-
centia domini non potest ingre-
di. Tertiò, quòd nō sit obnoxius
debitis. Si tamen debet pecuniā
alteri, & non potest solvere ante
ingressum religionis, cedere po-
test bonis creditori, & sufficit.
Non enim propter pecuniā obli-
gatur persona hominis liberi: &
sic potest ingredi. Inde satisfaciet
monasteriū, si quid lucrabitur,
uel ex successione eius, uel
donatione ingressi, uel aliter.
Quòd si ad ratiocinia cōmunita-
tis sit obligatus, non recipiatur.
c. legem. d. 4. Si uerò priuatorū,
honestum est, ut prius de ratio-
cinis se expedit, licet non sit
necessarium, secundum gl. Ray.
Quartò, nisi sit in dignitate epi-
scopali. & supra, quia tunc requi-
ritur licentia Pape. c. licet. de re-
gio. Et si habet aliquā beneficii
ante professionem, non debent
alteri conferri. c. beneficium. de
reg. lib. 5. sed debet pars fructuū
assignari alicui, qui seruiat be-
neficio, in d. ca. beneficium. reli-
quum erit monasterii, ne illi sit
onerofus. 16. quæst. 5. c. de lapsis.
Quintò, quòd non cōsummauerit
matrimoniu, uel post sponsa-
liam rem habuerit, quia tunc in-
gredi non potest, sicut ante con-
summationē, etiā si iurasset eam
ducere, cap. peruenit. el. 2. de iur.

RELIGIO.

jur. supra, impedimentum. §. 49.
Sexto, quod non coactè, sed uo-
luntariè intret, aliter ingressus
non tenet. ar. in ca. 1. de regu-
l. aliquibus autè religionibus, ul-
tra prædicta requiritur sanitas
corporis, quod sit legitimè na-
tus, animo promptus, literatus,
uel ad honestos labores aptus.
Si quis tamen cum aliquo isto-
rum immediate dictorum impe-
dimentorum reciperetur, ut plu-
rimùm teneret receptio, quia non
videntur talia impedimeta, quæ
possint impedire uitam regula-
rem, nec quoddam alteri iniuri-
am, uel iniuriam inferant, ideo tan-
tum bonum impedire non de-
bet, nisi aliud addatur.

Intrans religionē ut fiat prior,
uel triumphet, etiā quod ista non
assequatur, est tamen panis
obligatus, secundum Rel. in c. ut
clerici, de regu. Similiter dic de
eo, qui dolose ductus est ad reli-
gionem. ca. ex parte. de conuer.
coniug. quia dolus propriē non
dirigit, cum quis ad bonum in-
ducitur, ut est religio.

Professus metu mortis illato
ab homine, non obligatur per ta-
le notum, nisi postmodum ratifi-
cetur. e. porrectum de regu. Si autē
metus sit naturalis, uel casualis,
ut euadat de aliquo periculo, &
huiusmodi, tenetur religioni,
si deliberato animo hoc fecit, se-
cundū ueriores opinionē. in d.
cap. porrectum. quia Deus quan-
doque tales immittit timores, ut
quis ad ipsum cōuertatur. Blan-
ditiū

ditis tractus ad religionem, & professus, tenetur ibi stare, quia non coactus intravit, sed bona illius non uenient monasterio allicienti. c. constituit. 10. q. 3.

8 Si religiosus proficundo intendit se ad tria uota obligare, licet cum hoc intendat aliquid malum facere, ut furari, uel aliud, & ut melius hac faciat proficetur, tenetur religioni. Obligatio enim ad uota, est de essentia, & non impletio, secundum Pet. de palu. 4. sentent. d. 2. 6. Si autem in professione exprimat aliquid quod non esset contrarium essentie religionis, ut quod uult comedere carnes, uel huiusmodi, tenet professio. Si uero non intendit caste uiuere, uel huiusmodi, non est professus, quia intentio hac repugnat essentie religionis. Idem dic si exprimat uoce dum proficetur superscripta, & tunc cogi per ecclesiam non poterit, sicut si non exprimeret.

9 Ingressus, & professus in aliqua religione, in qua tantum seruabatur essentialia, & ipse non plus intendebat seruare, quam tunc ibi seruarentur, si postmodum reformetur, non tenebitur in conscientia seruare nisi ea, quae intellexit seruare a principio, secundum Pan. in cap. super eo. de regu. quia uotum debet esse uoluntarium. ca. licet. de regu. Secus autem in foro exteriori, & sic intellige Angelicam, uel Religiosus. §. 32. Et reformato monasterio, necesse habebit adire

aliud, uel de nouo profiteri, secundum reformationem.

10 Si praelatus cum maiori parte capituli, ordinet aliquid obseruandum supra regulam arctius, illi qui non consenserunt, non tenentur seruare, secundum gl. c. gesta. d. 7. 4. & secundum Tho. secunda secundae. q. 10. 4. 2. 4. quia promiserunt obedientiam secundum regulam, & constitutiones, & non supra. Si uero statuerunt aliquid ad reformationem regulae antiquae, uel aliqua confessione ad plenioris obseruantiam illius, sic tenentur, secundum Innoc. in d. cap. super eo. & Ioan. And. in c. unico. de regu. lib. 6. in gl. & ista uidetur conuenientior, & aequior decisio.

11 Religiosus transgrediendo regulam, & sua statuta, non peccat semper mortaliter, sed solum quando transgreditur, uel ex contemptu, uel quia ex se, & non ex regula sunt praeccepta, uel quia sunt praeccepta a praelato, uel ab ipsa regula, uel ab ordinationibus: tunc transgrediens mortaliter peccat, aliis non, quia non uoluit seruare regulam, sed uiuere secundum regulam, uel seruare uitam regularem, non autem omnia, quae sunt in regula. Unde fratres praedicatores cautius profitentur, promittendo obedientiam, secundum regulam, &c.

12 Comedere carnes, secundum regulam Sancti Benedicti, non est mortale, nisi propter contemptum, uel praecceptum, licet comedens (scilicet)

(scilicet contumaciter) & contra praecceptum, uel ex contemptu debeat incarcerationi. supra, Monachus. §. 11.

13 Frangere silentium, & transgredi alia quae sunt in constitutionibus fratrum praedicatorum, non sunt peccata ex ui constitutionum, nisi ubi praecceptum est, uel excommunicatione lata, quia haec constitutiones ita sunt factae, ut non obligent ad culpam, quae proprie est culpa, sed tantum ad poenam, quam poenam quis non tenetur facere ubi requiritur actus hominis, nisi postquam praelatus sententiauit, & post sententiam non perficiens, etiam non peccat ex hoc, quia haec constitutio de non incurrere culpam, est generalis. Potest tamen propter aliud, ut propter negligentiam, uel contemptum, incurrere peccatum ueniale, uel mortale.

14 Non debet religiosus de una religione ad aliam transire, nisi ob magnam necessitatem, uel utilitatem, ut est ex zelo perfectionis religionis, uel quia ea in qua est, relaxari incipit, uel propter infirmitatem, quia non potest ita arcte uiuere. Petere tamen debet a superiore licentiam, uel dispensationem, ut in hoc tertio casu, secundum Tho. 2. 2. q. ult. a. 3. Vide etiam Pa. in c. sine. c. non est. c. licet. de regula. Sed quia hodie sunt data multa privilegia, bonum est, ut uolentes transire ad aliam religionem, habeant licentiam a Papa, ne inuoluantur in excommuni-

catione Martini, quae incipit, uiam ambrosiosam. & Sixti 4. quae incipit, regimini. Unde Inno. 4. dedit privilegium fratribus praedicatoribus, & Benedictus 11. quod non possunt transire ad monachos, uel Cisterciensium. & hoc privilegium incipit, Regularem uitam. Exciptur Carthusiensium bulla Martini 5. Et talis inhibicio est sub poena excommunicationis latae sententiae.

15 Religiosus eiectus, uel fugitiuus, qui non potest reconciliari secundum formam. c. sine. de regularibus, potest transire ad laxiorem, quando non inuenit in provincia monasterium uolens illum recipere, petita licentia sui superioris si potest habere, aliter uiuat regulariter prout potest, secundum Ray. Fecit enim quod potuit, ideo in conscientia poterit esse securus cum ultra possibile non teneatur.

16 Praesidentes monasteriorum, tenentur fugitiuos religiosos querere, & reducere ad monasterium per inuocationem superiorum, & per excommunicationem. c. sine. de regu. intellige quando speratur correctio, uel minus malum. Et si aliter non potest corrigi, incarcerationi. c. a nobis. de apost. Ex hoc elicit Pa. in c. ad monasterium. de sta. regu. quod non possunt tales expelli, nisi forte secundum statuta approbata ab ecclesia. Et fugitiuus est, qui moratur extra monasterium, & celat se suo praelato,

Z lato,

lato, & qui recedit à monasterio cum intentione non redeundi. Et qui non est sub obedientia praelati, nō solum est fugitiuus, sed apostata: secus si aliud monasteriū ingreditur. Eiectus uero dicitur, qui à suo superiore fuit eiectus à monasterio, culpa sua fortē exigente. Hæc secundum Pan. in d. c. lina. de regu.

- 17 De bonis religiosi intrantis, eiecti, fugitiui, uel morientis ante professionem, quid fieri debeat, uide Tab. §. 27. 28. ubi quia si est oblatus, uel conuersus, qui se, & sua obtulit, non potest repeteri, quia est quasi seruus monasterii. Si uero ante tēpus professionis moritur, dic ut supra, Nouitius. §. 17. Si recedit post professionē, quam credidit tenere, & non tenebat, rehabet sua, siue donauerit expressē monasterio, siue non, quia uidetur donasse causa mortis mundana, quæ sit per professionem, quæ non est secuta. Facit l. si pater. C. de hære. insti. Quod si credebatur quod non teneret professio, tamen expressē donauit, nō rehabet bona, quia uidetur in omnem casum donasse. l. cuius per errorem. ff. de reg. iur. Si professio tenuit, & eiectus est propter culpam suam, & de monasterio primo translatus ad aliud ad penitentiam agendam, secundum monasterium habebit usufructum bonorū suorum, & post eius mortē redibit ad primum monasterium, c. de

lapsis. 16. q. 6. Si fuit aliās eiectus à toto monasterio, monasteriū nihil eorū, quæ acquisiunt post eiectionem habebit. Quod si solus abbas eiecit, sic monasteriū non debet puniri. Si fugit, & nō mutauit statum, uolentemq; redire abbas cum maiori parte capituli noluit recipere, nō fuit negligens, ad ipsum reuocandum, bona tunc cedent episcopo, uel alteri monasterio, si aliud ingressus est. Si autem solus abbas, uel minor pars capituli hoc fecit, uel noluit ipse redire, acquiritur tunc primo monasterio suo. Si uero exiēs quomodocunque statum mutat, & promouetur, ad ecclesiam secularem illicitē transiens, acquisita intuitu ecclesiæ transeunt illi ecclesiæ. c. cum in officiis. de testa. Si intuitu personæ acquirit, cedunt monasterio, quia remansit sui monasterii, cum non fuerit legitimē promotus ad secularem ecclesiam: secus si legitimē, quia nullam communionem habet cum monasterio. c. ne pro cuiuslibet. 16. q. 1. Si autē dubium sit an intuitu personæ, uel ecclesiæ acquisierit, recurrēdum est ad coniecturas, ut si à propinquo, uel ab extraneo habuit. in c. requisisti. de testa. & in dubio pro ecclesia præsumitur. Si uero aliud monasterium minus legitimē intrauit, reuocatur cum omnibus acquisitis, c. loannes. de regu. Si legitimē, secus, quia post ingressum bona ac-

quisi

quisita cedunt secundo monasterio. Hæc secundum Pan. in c. si. de regu. Et bona patrimonialia acquisita in primo monasterio, ut idem Pa. in c. quod à te. de cle. coniug. post Card. dicit, transeunt cum persona, & hoc sequitur Host. non autem bona acquisita in primo monasterio ex industria, transeunt eodem modo cum persona ad secundū monasterium. Acquisiuit enim suo monasterio.

- 22 Religiosi mendicantes, qui ad non mendicantes transeunt, etiam autoritate Papæ, nō habent uocē in capitulo, nec possunt habere prælaturā, uel quæcunque officia, nec quodcunque regimen animarū exercere. in c. ut professores. de regu. Huius autem ratio fortē fuit, ut difficilior hic transitus fieret.

- 29 Habens notum intrandi ardam religionem, & intrans laxiorem, est à uoto absolutus. c. qui post. lib. 6. de regula. debet tamen penitere de uoto non completo, ut ibidem. Religio à patria potestate liberat, de reg. c. cum sumus. & c. 1. 16. q. 1.

- 20 Si pater profiteatur in aliqua religione, habebit medietatem usufructus bonorū peculii aduentitii filiorum, secundum Bar. in auth. idem est. C. de bon. quæ libe. licet quidam aiter opinentur, hoc tamen magis a quā est.

- 21 Bona ingredientis religionis, sunt monasterii, in quo proficitur, nisi ante professionem

aliter disponat, ea ingredientibus. 19. quæst. 3. quando scilicet monasterium potest habere in communio, uel ex regula, uel priuilegio. Trāseunt etiam feuda, & emphyteosis, secundum Alb. in auth. qui ingressi. C. de sac. san. eccl. referatur tamen legitima descenditibus, & ascenditibus, qui æquē succedunt. c. si. 19. q. 3. Vsumfructum autem non amittit, secundum Inno. in c. in presentia. de proba.

- 22 Religiosi succedūt in bonis parētū, nec parētes possunt eos exheredare propter ingratitudinē commissā in seculo. c. si. 19. q. 3. fallit in minoribus, q. de iure nō succedunt. in cle. ex iur.

- 23 Titius uolens ingredi monasterium, condidit testamentum, relinquēs Lucretiū extraneum hæredem, postmodum incontinenti ingressus monasterium, omnia bona sua cōtulit eidem monasterio, nulla facta mentione de testamento: non reuocat propter hoc testamentū, sed collatio bonorum præsumitur facta pro tempore uitæ: siue tantum, nec uidetur incontinenti mutare animum. ar. l. non ad ea. ff. de condi. & demon. nec illa bona arunt monasterii, secundum do. Anto. in d. c. in presentia. de proba. Secus si hoc fecit temporis intervallo, quia præsumitur mutasse animum favore religionis, & sic rumpitur testamentum. Vide tamen Pa. in d. c. in presentia. an monasteriū

Z 2 pos

possit petere portionem quando tenet testamentum, & c. dicitur q. petet si potest in communi bona habere, secundum But. & hoc equius est.

24 Filius familias intrans monasterium, potest disponere de peculio castrensi, vel quasi. l. pen. C. qui test. fac. pos. de profectio nō potest, neque de adventitius quo ad usum fructum in uita patris, ante ingressum acquisitis, licet possit disponere de directo dominio, & utili, ut post mortem patris transeant ad alium, secundum d. Anto. in d. c. in presentia. licet Pa. ibi uideatur tenere contrarium, quia quod est laicis aduentitium, est clericis quasi castrense, ideo priuabitur in uita usufructu illorum bonorum. Libri etiam dati à patre transibunt cum eo, quia sunt quasi bonum castrense, sec. Pan. in d. c. in presentia. in libris, scilicet datis doctori, uel magistro, sec. Bar. in l. filia. C. fami. er. cis. Quomodo religiosus possit reuocare testamentum, uel non, uide Pan. in d. c. in presentia. & doct. in authen. si qua mulier. C. de fac. sanct. eccl. & quomodo possit testari post ingressum, uide Pa. ibi. & Cy. in d. authen. si qua mulier. uide Sil. uer. religio. §. q. 3.

25 Religiosus factus episcopus, non potest testari, secun. Tho. secunda secunde. q. 187. a. h. quia tamen habet dispensationē bonorum ecclesie, ex dispensatio-

ne Pape, potest, sed non de proprio, cum non habeat. Eodem modo & religiosus autoritate alicuius dare uolentis, ut forte Magister ordinis. Religio tollit omne crimen ingratitudinis. c. 2. de apost. Quomodo in professione religiosus cōsequitur plenariam indulgentiam, supra, Indulgentia. §. 19. Offert enim se Deo quod plus est, quam cuiusque muneris oblatio.

26 Multa prohibentur specialiter religiosis. in cl. religiosi. de priuile. in uirtute sancte obedientie, & sub interminatione maledictionis eterne: uidelicet, ne in sermonibus suis ecclesiarum praelatis detrahant, scilicet descendendo ad specialia, ne retrahant aliquos ab accessu ecclesiarum suarum, scilicet eis detrahendo illicitē, supra, Prædicare. §. 6. ne pronuncient indulgentias indistretas, ne quando adsunt conscientibus testamenta, à restitutionibus debitis, aut legatis matricibus ecclesiis fiendis, retrahant testatores. Possunt tamen secundum Pe. de pal. procurare pro se magis quam pro aliis, modo tamen licito, quia nulli auferunt ius, nec legata, uel debita, uel male ablata incerta sibi, aut aliis singularibus sui ordinis fratribus, uel conuentibus, in aliorum præiudicium fieri, seu procedant erogari, nec in casibus heretici apostolice, aut locorum ordinariis reseruatis quencquam absol-

absoluere, aut personas ecclesiasticas præsertim coram iudicibus delegatis à nobis, suā contra eos iustitiam persequentes uexare indebitē, aut ad loca plura, & præsertim multum remota conuenire præsumant, & multa alia ibi prohibentur. Vide illam clemen. & supra, Excommunicatione. 49. & multas alias censuras quæ sunt contra religiosos, quas in titulo excommunicationum diffusè reposuimus.

27 Item considerata sunt peccata religiosorum circa obedientiam, de qua supra, Obedientia, per totum: circa castitatem, & paupertatem. Et nota secundum Sco. quod religiosus utens re propria autoritate, quod fit quando celatur praelato, uel tenetur contra eius uoluntatem expressē, in quantitate, uel qualitate, est proprietarius, & mortaliter agit.

28 Nullus religiosus quantumcunque malus, si uult corrigi, debet expelli, sed sequestrandus est in carcerē, uel alio modo, secundum ordinationes sue religionis, secundum Thom. quoli. 12. Hoc enim cedit magis ad eius correctionem, & magis scandala hoc modo nitantur.

RELIGIOSVS LOCVS.

Religiosus locus dicitur, domus, monasterium, templum, hospitale, & quæcunque alia loca autoritate Papæ, uel episcopi, ad pios usus ædificata. ca. de xenodochiis, de relig.

dom. Secus quando sine tali autoritate à principio sunt ædificata, uel ex postfacto. c. nemo. de conse. d. 1. quod est contra leges, quæ uolunt, quod ubicunque aliquis tumulatur, locus ille fiat religiosus, quod uerum non est, per text. c. lina. de sepul. Vide ibi Pa. quæ loca religiosa, ad humanos usus redire nō possunt, per ead. hæc. de relig. do. & c. nulli. 1. q. 2. Et quando dubium est, an sit constructus autoritate episcopi, recurrēdum est ad consuetudines, secundum Lud. de Ro. Si habet circumstantias loci prophani, est prophanus, quamuis celebrationi, & orationi esset deputatus. Sil. uer. loca. quæstione 3.

RELIQUIAE.

Reliquiæ, & corpora sanctorum, non debent exponi uenalia, quod fit, dum uel accipitur pretium uerē, & tunc est simonia. c. qui studet. 1. q. 1. non enim sacra, & religiosa sunt in dominio alicuius, uel quando passim causa quæstus, ut habeantur largæ oblationes, ostenduntur, hoc est enim quædam larga uenditio, secundum Pan. c. 1. eo. ti. Secus si hoc principaliter fiat ex deuotione. Nā præcipitur praelatis, ne permittant accedentes deuotionis causa decipi figmentis. ibi in eodem. c. 2.

Nō licet aliquem pro sancto uenerari, neque ad eum publice preces emittere, & huiusmodi, etiam si miracula fecisset, si-

ne licentia Papæ. c. ex eo. de reliq. & ne san. secus in fecreto. galicet: supra. Colere, uel canonizatio. §. 1. Et si furtiuè sanctorū reliquia subtrahantur, ut etiam honorabilius reponantur, sacri legum est. c. quisquis. 17. q. 4.

- 3 Non possunt transferri sine auctoritate Papæ, uel episcopi, uel synodi. c. corpora. de conse. d. 1. Intellige quando sunt data sepulture perpetue. Secus si essent deposita, uel adesset aliqua necessitas. Quomodo non possunt cōcidi, supra. Excoicatio §. 8.
- 4 Non est illicitum reliquias sanctas portare super se cū reuerentia, & sine aliqua superstitione, secundum Tho. secunda secunda. q. 96. sicut & euangelium: licet quidam contrarium teneant, & male, quia hoc non est prohibitum, quia c. corpora. de conse. d. 1. loquitur nō de reliquiis, sed de corporibus, quorum propriè sunt sepulchra.

RENUNCIATIO.

- 1 Renunciatio officii pastoralis ex his causis fieri potest, quæ ponuntur in c. nisi cum pridem. de renuci. uidelicet ex conscientia criminis, officium pastorale impediens, ex debilitate, uel infirmitate, uel senectute, ex quibus impotens redditur: ex defectu scientiæ, quando saltem non est compotens, propter malitiam plebis, quando ex ouibus conuertuntur in lupos, propter graue scandalum, quod aliter sedari non potest,

propter irregularitatem ipsius pastoris: non tamen propter omnem debet ei dari licentia. Ex his renunciatio debet peti, & concedi, ut de meliori provideatur.

Renunciatio in beneficiis, patet, & absolute debet fieri. capit. ex parte. el. 1. de offic. deleg. ita quod renuncians alicui beneficio, uel rei spirituali, uel resignans aliquod spirituale, aliquo dato, uel promisso, simoniam committit, secundum Gos. & alios, quod si hoc tantum mēte intendit, sine actu exteriori, mentalis simonia est, quā nō punit ecclesia, sed Deus cordis inspector.

Renunciatio beneficio, ut datur alteri, siue nepoti, siue non, sine aliquo pacto, sed sola intentione, non committit simoniam, quia renunciare ut datur alteri, ideo simonia est, quia prohibitum iure positio, non autem prohibitum ex se, ideo non debet deduci in pactum, ut alteri datur. ca. quā. pro. 1. q. 1. Si tamen quis haberet uoluntatem deducendi hoc in pactum, mortaliter peccaret, mentali simonia. Similiter est simonia in datione, sicut in cessione, supra. Beneficium. §. 16. Renunciatio liti super beneficio ecclesiastico, uel spirituali, aliquo temporali dato, simoniam committit, secundum Panor. in cap. cum pridem. de pactis. Dicit tamen Innocentius, & Hostiensis, in ca. non sine, de arb. quod ualeat cōpositio aucto

auctoritate superioris, & pro bono pacis, si detur aliquod temporale ei, de quo non est certum in iure, uel de iure sibi competenti, ut cedat liti, uel renunciet iuri, si quod habet. Secus si fiat auctoritate tantū partium, quia simonia est, supra. Beneficium. §. 71. usque 77.

- 4 Sciens se habere ius certum in aliquo beneficio ecclesiastico, habenti etiam annexam potestatem clauis, potest dare pecuniam alteri, ut desistat à lite, uel ut nō moueat super tali beneficio litem, secundum Pa. in d. c. cum pridem. Secus si nō est certus, sed dubitat, nec excusat auctoritas Papæ, quia uidetur data pecunia pro illa auctoritate spirituali. Facit d. c. ex parte. In aliis autem beneficiis, bene excusaret auctoritas Papæ, cum talis simonia solum sit de iure positio, secundum gl. in d. c. cum pridem, posset tamē iudex pro bono pacis, inter partes componere, ut habens ius, det aliquid non habenti, secundum Pa. in c. super eo. de transacti. infra. Simonia. §. 21.

- 5 Quid de eo, qui renunciat beneficio tenui, ut habeat pingue: supra. Beneficium. §. 71. Episcopus qui per simoniam intrauit, in mortis articulo secundum Hostiensis, renunciet in manu episcopi si potest, aliter simplicis sacerdotis, sub conditione, si Papæ placuerit, uel ei ad quæ pertinet collatio, & quā primum

conualuerit, ad illum se transferat, ei quæ obediatur, nec moram faciat, nec fructus sibi appropriet, sed custodiat eos, tantum uitæ necessaria strictè sumens. c. pascere. d. 86. si uult diaboli laqueum uitare.

Papapote libere resignare, præsertim si se insufficientem ad regimē uniuersalis ecclesiæ reperit. c. quoniam. lib. 6. eod. tit. quanquam pauci reperiuntur, qui hoc faciant.

Eum qui misit nuncium ut renunciet, potest penitere quādiu res est integra. c. lxx. eod. Secus si nō est integra. c. in causis. de elec. Si uero nuncius fuerit ignorans de reuocatione, & renunciauerit, tenebit cessione facta antequā ueniat ad eum reuocatio penitentis, ut in clem. cum illulio. eo. tit. Qui uero licentiam cedendi impetrauit, cogendus est cedere. cap. quidam. eo. ti. Concor. Hosti.

Filia renunciatio hereditati paternæ, & promittens amplius non petere, nihilominus legitimam, uel eius supplementum petere poterit, nō obstante etiam iuramento, nisi expressè de ipsa dixerit. l. si quando. C. de inoff. test. §. generaliter. & ita intellige lmo.

Clericus renunciare non potest foro suo, sine consensu episcopi, cui præiudicaret. c. significasti. de fo. comp. neque illi priuilegio. c. si quis suadente. 17. q. 4. quamuis possit remittere actio-

nem iniuriæ, quo ad propriam personam. c. si quis iniuriam. 23. q. 4. Qualiter renunciatio fieri debeat. Sil. ibi. q. 6.

An exemptus possit exemptioni suæ renunciare. Exemptio. §. 8. Renunciatio fit illegitima, & ratione personæ quæ renunciare non potest, & ratione rei non renunciabilis. Vide Tab. uer. renunciatio. §. ult.

REPRESALIAE.

Represaliae sunt quoddam genus belli, ut cum datur potestas spoliato, ut sibi satisfaciatur contra gentem de ciuitate spoliantium. Ad hoc autem quod sint licitæ, multa requiruntur. Primò, quod ciuitas requiratur ut emedet, uel satisfaciatur pro suis, qui tenentur, siue pro debito, siue pro rapina, siue pro iniuria. Secundò, quod constet de negligentia ciuium, uel domini, de iustitia administrata. Tertiò, iudex prius det sententiã super negligentia, & iustitiæ defectu, ita quod nullus dominus, uel ciuitas reperitur, qui faciant iustitiam, & qui concedant auctoritatem faciendæ represalias. Quartò, quod non excedant damnum, uel debitum. Quintò, quod non extendantur ad clericos, uel personas ecclesiasticas, aliter essent excommunicati. Suprà. Excommunicatio 32. nec contra scholares, bedellos, & alios pro studio euntes, uel necessaria deferentes, ubi sunt privilegiati, nec contra euntes ad nundinas, uel peregrinan-

tes, nauigantes illuc uel uentorum delatos, nec contra eos, qui in ius uocari non possunt. de depereg. per totum. C. de naufl. l. nec ambasiatores. ff. de legi. l. si. nec contra officiales, qui expressè contradixerunt tali iniustitiæ, uel qui nec consenserunt, nec contradixerunt, quia uel erant absentes, uel ignorantes, uel non sunt uocati ad consiliũ, nec contra mulieres. C. de offi. di. iud. in authen. ibi. Sextò, quod represaliae non fiant in personis, quia est iniquum, quod alius pro alio in persona grauetur, etiam contraria stante consuetudine, quia est contra leges. C. de ac. & obl. l. ob. alienum. Extra hos casus non licet represaliae, & tam facientes quàm concedentes, ultra mortale, prædam, & damnum restituere tenentur. Nec represaliae pro modico, & ita de facili debent concedi, neque quando ad superiorem haberi potest recursus, aliter iniustæ censerentur.

RESRIPTVM.

Rescriptum, literæ, priuilegia, & gratiæ, quæ omnia secundum Pa. in rub. eo. tit. dicuntur rescripta, possunt impetrari ab omnibus, nisi ab hæreticis, & excommunicatis, nisi faciant mentionem de excommunicatione. c. 3. de rescrip. in 6. & c. ab excommunicato. eo. ti. alias quilibet potest impetrare. l. in uersis. C. de prec. impe. offe. Quoddam hæreticus prohibeatur impetrare, est l. 2. C. de summa tri. & fide cath.

Rescrip

¹ Rescriptum impetratum tacita ueritate, aut suggesta falsitate, uel etiam quocumque alio tacto, uel expresso, quod si tacitum, uel expressum non fuisset, Papa non ita de facili cõcessisset, est subreptitium. c. super literis. eo. tit. Vide ibi literalem casum, hæc expresse narrantem.

³ Hosti. ponit 28. casus, quibus potest presumi, quod si exprimeretur, non impetraretur gratia, & sunt hi: uidelicet, lex priuata, id est, priuilegiũ, quod altera pars contraria habet. c. ueniens. de rescrip. Secundus, si dispensatio sit facta super hoc. ca. ex tua. de fil. presb. Tertiũ, si præcessit pactum. rescrip. ca. ex multiplici. de deci. uel secutũ. c. quia ex eo. de pac. lib. 6. uel aliud prius rescriptum fuit impetratum, & ostensum. c. 2. & 3. eo. titu. Quartus, si sententia fuit lata super hoc, super quo impetratur rescriptũ. ar. c. inter dilectos. de fide instr. Quintus, siue sit factũ statutum super hoc. ca. cum accessissent. Sextus, gazæ, nobilitas. c. sedes. eo. ti. Septimus, appellatio sit super hoc facta, uel ex parte sua, uel aduersarii. c. bone. de consir. Octauus, causa scilicet excommuni cationis, quæ si plures sunt, omnes debet exprimi. c. ex parte. de offi. ordi. Nonus, hominis meta, id est, terminus appellationis. c. sepe. de appella. Decimus, processus causæ, qui debet exprimi. ca. inter monasteriũ. de re iud. Undecimus, titulus be-

neficii, quem tacuit, licet esset minimum. c. postulasti. eo. d. titu. Duodecimus, series facti, quam rescriptũ debet continere. c. dilectus filius. eo. ti. Tertius decimus, professio, an sit clericus, uel laicus. c. cum ordines. eo. tit. Quartus decimus, paupertas, an sit diues, uel in dignitate constitutus. c. ad aures. eo. ti. Quintus decimus, facti possessio, & non de iure possidet alius. c. literas. de concess. præben. Sextus decimus, lis pendens. c. dilectus. ne lit. pen. Decimus septimus, grauamen: de quo Hosti. in c. mandatum. eo. d. ti. Decimus octauus, gratia, id est, si iam receptus est in aliqua ecclesia, in d. c. mandatum. Decimus nonus, uenditio rescripti sibi concessi pro pensionem, quam rexit. c. ad audiẽtiã. eo. tit. Vigessimus, pater qui ministravit in ecclesia, quam filius impetravit. c. 2. de fi. presby. Vigessimus primus, exceptio posita in iudicio. c. in nostra. de procu. Vigessimus secundus, ciuis, quia de ciuitate, & dicecchi est henda mentio. c. significat. eo. titu. Vigessimus tertius, clausula, de qua in c. cum dilecta. eo. d. tit. Vigessimus quartus, firma fides, id est, sacramentum, de quo in c. constitutus. eo. tit. Vigessimus quintus, fides interposita. ar. in c. ex literis. de consir. Vigessimus sextus, anathema, quod taceri non debet. c. si de procurato. de prædictis mentio fieri debet, alias non ualet. Et dicit Pa. in c.

Z s const

constitutus eo. titu. quod surreptio uiuat rescriptum ipso facto, etiam si consistat in tacendo factum alienum, quod impetrans probabiliter ignorat. Verus quosdam de his, ponit Tab. ibi. §. 4.

4 Si papa motu proprio concedit gratiam, uel dispelat, tacito aliquo, uel non existente, quod non concessisset, licet rescriptum non sit surreptitium, quia motu proprio fit, non tamen confirmat gratiam contra intentionem concedentis, secus. Pa. in c. quia circa de consangu. quia motus proprius, nihil operatur ultra casus in iure expressos, secundum Ioan. And. in c. si motu proprio de præben. in c. & glo. in cle. si Romanus de præben.

5 Rescripta non se extendunt ad res, uel personas in eis non comprehensas, quia personalia sunt, & strictè intelligenda, c. significauit eo. ti.

6 Rescriptum non uitiatur ex defectu literæ, uel syllabæ, sed per falsam latinatam, c. ex parte de fide instr. in tex. & in gl. supra, Bulla. per totum.

7 Rescriptum primum tollitur per secundum faciens mentionem de primo, quod si in secundo non sit mentio de primo, tunc contra secundum ualet auxilium exceptionis, c. ex literis de offi. dele. & sic annullandū est secundum, ut dicit Pa. post Inno. in c. ceterum eodem titu. & si primum fuit impetratum de com-

muni consensu, secundum de hoc debet mentionem facere, aliter non tenet, nisi primum fuit surreptitium, d. c. ex parte. Et si non admittitur exceptio, potest appellatio interponi.

8 In literis citationis inseri debet rescriptum, secundum Gof. propter duo, ut citatus sciat auctoritatem citantis, aliter non tenetur comparere, secundo ut deliberare possit.

9 Per speciale priuilegium, uel rescriptum sequens, quando per generale est acquisitum ius in re, in qualibet specie contenta sub genere, non derogatur generali, nisi de eo fiat mentio: secus si non est sic acquisitum ius, secus. Pa. in c. i. in glo. i. eo. ti. licet circa hoc contrarie citentur opinionones hæc tamen uerior uidetur.

10 Qui uult impetrare rescriptum pro secundo beneficio, debet de primo beneficio, & de eius qualitate, redditibus, mentionem habere. c. ad aures eo. tit. de statuto contrario. ca. constitutus eo. & de uicaria. c. postulasti eo. ti. Vide de hoc Pa. in c. pastoralis & ca. super literis eo. tit. Et dicit Pa. in c. ex parte de capel. mo. quod quando rescriptum emanat contra ius, præsumitur aut falsum, aut per nimiam occupationem emanasse, nisi in rescripto fiat mentio de contrario iure. Vide aliquid supra, Priuilegium. §. 4. & Panormi. in cap. nonnulli de rescript. & glo. in ca. de constituto libro sexto.

Retid

1 Residere in ecclesia, est in ea seruire beneficio, & eius curam habere personaliter. c. cum querentem de cle. non re. Et non residere, si personaliter non residet, uel beneficio non deseruit, secundum Gof.

2 Quilibet clericus tenetur residere si est beneficiatus, siue beneficium sit magnum, siue paruum, c. nonnulli de cle. non re. & interesse matutinis, & uespertis, aliter si sit incorrigibilis, deponitur. c. fina. d. 36. Nec per alium potest residere de iure, quando ipse potest personaliter de consuetudine autem, quando est rationabilis causa potest: uel ex dispensatione, quæ ex rationabili causa datur, & qui secus facit, non est tutus in conscientia, nisi per modicum temporis per alium resideat. Posset tamen ad tempus se absentare ex rationabili causa, & cum licentia sui superioris. c. relatum de cle. non re. supra, Beneficium. §. 68.

3 Clericus non residens in suo beneficio, nec implens in eo officia sua, tenetur restituere perceptos fructus, si malè cõsumit, & non est in necessitate constitutus, intellige si habet bona quæ non sint ecclesiæ. Secus si ut pauper recipit, uel non malè cõsumit, nisi condemnatur. c. quia nonnulli de cle. non re. Vide supra, Beneficium. §. 68. & 69.

4 Cause legitimæ non resideri quæ sint, & cetera, uide su-

pra, Beneficium. §. 60. usque ad 64. quas ponit Sil. uer. residentia. q. 7. & sunt quatuor, uidelicet absentia pro negotio ecclesiæ, seruire Papæ, legato, uel episcopo, studium Theologiæ, & infirmitas: unde ibi. & uerbi. beneficium, supra.

Restitutio quædam est integrum, qua prior status totaliter innovatur, de qua est rubrica in decretali, & de hac non est differendum à nobis. Alia est per quam satisficit pro re ablata, uel damno, uel interesse, uel iniuria, uel infamia, in qua restitutione attenditur æqualitas iustitiæ, secundum recompensationem rei, ad rem, quod pertinet ad iustitiam commutativam, & est necessaria, quia sicut accipere alienum est mortale, ita tenere inuito domino. At quia doc. implere chartas de hac materia, ideo breuius quam potero me expediam. Et quia Cai. in summa pulchro ordine hanc materiam perstrinxit, ideo conabor mentem eius breuiter sequi. Pro memoria igitur sint hi duo uersus. Quis, cui, quod, quatum, uel ubi, quo tempore quouque, Ordine, siue modo, te rogo mète notes. De hac materia in Th. 2. 1. q. 62. & Sco. 4. d. 15. Ric. Pe. de pa. & Ar. flo. Dicamus ergo ordinatè de huiusmodi restitutione.

Not. quod dum fit mentio de restitutione rei alienæ acceptæ, intel

intelligitur de acceptatione iniusta, & non iusta, ut est acceptio ex mutuo, uel deposito, & huiusmodi. Iniusta autē dicitur, quando est ex rapina, furto, usura, uel huiusmodi, uel si inferatur iniuste damnum in fama, membris, rebus, & ceteris, de quibus intelligitur restitutio, quę secundū iustitiam ordinē omnino est fienda.

- 3 Quis ergo tenetur restituere? Dic, quicunque fuit causa iniuste acceptationis, ita quod si multi fuerunt causa, omnes tenentur, unde nonem modum causandi iniustā acceptationem reperiuntur, sine eo, qui accipit. Primus est, qui per se exequitur iniustam acceptationem, siue faciat hoc motu proprio, siue alieno, siue pro proprio lucro, siue pro alieno, ut minister usurarii dans ad usuram pro domino, & uulnerans aliquem iniuste, ex domini sui mandato, hi tenentur restituere, & satisfacere, nec obstat, quod si ipse non fecisset, ab alio fuisset factum. Caic. in summa tibi, dicit, quod talis minister usurarii, tenetur secundum ueritatem iustitiae restituere, magis tamen usurarius. Dicit tamen, quod ex eo, quod non exercet hoc ad propriam, sed aliorum utilitatem, uidetur ex quadā humanitate excusari, non autem secundum ueritatem, licet Pe. de pa. & Veruer. dicit, quod excusantur, & non tenentur, si sine illis ministris, etiam usurarius hoc fecisset. Sed primum uidetur melius, infra, Usura, §. 14.

ideo opinio Cai. amplexari debet magis, quia uerior.

Secundus est iubens actionem iniustam. Est enim principalis causa mouens, ideo restituere tenetur, quando scilicet ex sua iniustione secuta est actio, uel ratum habuit factū suo nomine, maxime quando ex hoc difficilius potest rehaberi.

Tertius, est consilens efficaciter, ita quod ex consilio tali moueatur quis ad perpetrandum actionem iniustā, & effectualiter sequatur, tenetur ad restitutionem, secus si non sequitur effectus, licet mortaliter peccauerit.

Quartus, est consentiens taliter, quod sine tali consensu non sequeretur effectus. Tunc enim dicitur esse cum causa, ideo tenetur. Secus si non sequitur ex tali consensu, sed sine eo fuisset secutus, non tenetur, licet mortaliter peccauerit consentiendo ei, quod erat mortale, si factū fuisset.

Quintus, est laudator, ut quando ex laudatione, & adulatione, tanquam ex causa, uel cum causa sequitur effectus, tenetur adulator restituere: secus si ex hoc non sequitur, quanquam mortaliter peccauerit, quia quod erat mortale laudauit, & quantum in se fuit, causam damni attulit, & operam rei illicitę dabat.

Sextus, est receptator talium. Est enim causa maleficii, præbendo eis securitatem, & custodiā prædæ, ex quibus fures animosius

mosius, & securius furiantur, ideo restituere tenetur. Si autem reciperet tales non ad furandum, sed quia sunt amici, uel peregrini, uel alia de causa, non teneretur de furto, quia non fuit in dolo, neque ad hoc eos recepit.

Septimus, est mediator, uel associando, uel aliter participando in crimine quomodocunque, & in causa iniustæ acceptationis, sine qua non facta fuisset: & tenetur restituere. Sufficiens enim furti causa extitit, ideo satisfacere debet.

Octauus est mutus, id est, qui potest, & debet loqui manifestando, consulendo, mandando, reprehendendo, & huiusmodi, & non facit, talis tenetur restituere, quia est causa indirecte: secus si potuit, sed non tenebatur loqui, quia non incumbbat ei ex officio talem arguere, uel prohibere, & huiusmodi, ideo non tenebitur.

Nonus, non obstans, id est, non impediens actionem iniustam, quam potest, & debet impedire, sicut domini temporales, quibus ex officio incumbit tueri iustitiam, si non faciunt, restituere tenentur: secus quando non possunt, uel non tenentur, quia eis non incumbit. Vt multi nobiles, quibus non incumbit iustitiam defendere.

Decimus, non manifestas inuasorem male actionis, antequam possit, quando potest, & tenetur

manifestare, tunc enim non manifestas est causa indirecte, ideo restituere tenetur, sicut testis in iudicio uocatus, & omnis cui incumbit ex officio manifestare dāna, ut sunt custodes agrorum, uinearū, & huiusmodi. Et non quod in his tribus casibus, in quibus dictū est, quod illi tantum tenentur, qui possunt, & debent, intelligitur non solum de his, quibus ex officio incumbit generaliter, sed in articulo necessitatis intelligitur de omnibus, quod in illo casu possunt sine dāno, & periculo arguere, obviare, manifestare, uel aliis impedire: quando aliter non potest illi iniuste actioni obuiari: aliter non faciens tenetur restitutioni, quia est causa indirecte huiusmodi actionis.

Item non quod quilibet supra dictorum, quando secuta est damnificatio, tenetur restituere totum, quia fuit causa, uel cum causa totius effectus damnificationis. Si uero alii socii restituerent pro parte sua, uel ille, qui rapuit, tunc non teneretur, qui causam dāni dedit, uel si teneretur, hoc esset tantum pro parte sua. Sufficit enim quod satisfiat damnificatio. Et sic patet generalis regula, quod qui causam damni dedit, damnum tenetur rescire. C. ad l. Iulian. de ui. pub. l. si quis a se fundum.

Alia regula, Quicunque habet rem alienam, tenetur eā restituere illi, cuius est, aliter infert damnum ipsi ex carēcia rei suæ,

suæ, siue habeat bona fide, siue non, quia res sua nō est. Quod si habuit rē alterius bona fide, ut quia emit equū à Titio credens esse Titii, qui tamen non erat, quem equum non amplius habet, sed tātum pretium eius, uel lucrū, tenetur restituere id, quo factus est locupletior ex tali re, & non plus, inuento uero domino. Vnde si mihi fuit donatus anulus à Socrate, qui illū furatus fuerat, & ego uēdidi, teneor restituere pretiū, quia eo factus sum locupletior, si autem eūdem donauit bona fide, in nullo teneor, quia in nullo locupletior factus sum. Et si inuitatus ad cœnam de re furata, & bona fide comedi, nec propter hoc minorem expensam feci in domo mea, ad nihil teneor, quia nō sum locupletior factus propter hoc, si uerō minus expēdi, de illo minori teneor restituere reperto uero domino, uel ad tantam summam ei satisfacere, quia ex usu rei alienæ, in eo factus sum locupletior.

15 Qui autem rem alienam mala fide emit luci cupiditate, tenetur restituere rē illā si habet, uel æquivalens si non habet, & lucrum, quod ex ea acquisiuit, nec potest pretiū, quod exposuit reperire, & si pereat, uel ab eo furtiuè auferatur, propter hoc à restitutione nō liberatur, quia ipse furtum commisit cōtractando rē alienā inuito domino, & fur semper est in mora,

ideo quocunque casu ueniente nō liberatur à restitutione. Si autem rem, quam scit esse alienā, emit, non gratia lucri, sed gerēs fideliter negotium domini, ne res pereat, potest à spoliato repetere quicquid pro ea expendit, & expēsas necessarias, quas in illa fecit, & ipse tenetur redde re domino cū utilitate, si qua est: quod si dominus nō inuenitur, dabit pauperib⁹ id qd⁹ supra pretiū, & expensās remanebit. Si uerō emit bona fide, & post reperit esse alterius, restituere tenetur, etiam nō rehabilitatio pretio quod exposuit ab eo cuius res est, habet tamē actionem cōtra uēditore rei alienæ.

16 Secundo dicendum est cui fienda est restitutio, & in primis sic distinguitur. Aut restitutio fienda est ex sola re aliena, quæ apud aliquem reperitur, & sic cōmuniter restitui debet ei, cui debetur, qui dicitur dominus rei, siue sit uerus dominus, siue dispensator, ut sunt prælati ecclesiastici. Fallit tamē in aliquibus casibus, ut quando prælatus ecclesiæ bona dilapidat, & si restitua ei, quod teneor, uerisimiliter etiam hoc dilapidabit, experientia teste, tunc non ei reddendum est, sed ecclesiæ, que est uera domina. Convertendum est enim id quod restituendum est in utilitatem ecclesiæ, habito si fieri potest superioris cōsensu. Idē sentias quotienscūque dominus rei, cui debet fieri restitutio,

nō, nescitur, uel ita remotus est, uel in tali loco, quod ad ipsum non potest esse accessus aliquo modo, uel sine magno periculo, aut scandalo, tūc debet restitui Christo omnī domino, dādo pauperib⁹. Ratio horū oīm, naturalis lex esse uidetur.

17 Aut restitutio fienda est ex iniusta acceptione, tunc enim uel illa acceptio iniusta ex datione prohibita prouenit, ut cum ordinarius recipit pecuniam, quam leges prohibēt recipi, uel index pro falsa sententia, & huiusmodi, & tunc in his casibus fienda est restitutio, sed nō illi, qui cōtra prohibitionē dedit, sed ecclesiæ, uel huiusmodi, in quorū iniuriam pecunia data est, aut Christo omnium hæredi. Si uerō ex sola acceptiōe iniusta oritur obligatio restitutionis, tunc debet restitui dānicato, ita qd⁹ cōcurrāt ista duo simul, uidelicet damnum, & iniusta acceptio, & damnum sequatur ex iniusta acceptione, unde si furetur quis depositū mercatori, licet dāni sit duorum, scilicet mercatoris, & domini pignoris, quia tamen dānū mercatoris sequitur ex iniusta acceptione, nō autem dānū domini pignoris, ideo pignus restituendū est mercatori, & nō domino, cui tenetur mercator de pignore reddendo, cū ad ipsum pertineat custodire. In foro autem conscientie potest restitui pignus ipsi domino, quando depositario ex hoc

nō imminet damnum aliquod, uidelicet iterum restituendi, & quod fiat sine scandalo, & sine alterius iniuria, & maxime quādo depositarius est suspectus, quod nō restituet ipsi domino, uel cum magna difficultate, aut dispendio restituat, aut quando tale quid fuit à fure, uel usurario acceptū, seruato tamen modo dicto, maxime ne fur, uel alius iterum cogatur restituere. Qui autem rem furatam furatur, sufficit quod restituat illi, à quo accepit, potest etiam uero domino restituere, si furi non imminet periculum iterum restituendi, seruato modo predicto. secundum Veruer. & præcipue si credit quod res restituta furi nunquam ad dominum reuertetur proprium.

18 Si persona cui fienda esset restitutio, est mortua, dabitur hæredibus, qui ueniūt ex testamento, uel aliter: quod si ignoratur, facta debita inquisitione, & nō inuenta, dabitur Christo. Si sit distans, & facilliter, & fideliter ad eam mitti possit, cū res est magni ualoris, debet ad ipsum dominum mitti propriis expensis, & cum proprio damno, quia ipse detinēs semper fuit in mora, & in causa iniqua, quod dominus re sua non potuerit uti. Si autem non potest transmitti, & res est parui ualoris, potest dari eius propinquis, si habet dominus rei, uel alicui cōnobio pauperi arbitrio boni iuri, cum

cum pacto, quod ueniente domino rei restituatur, si tamē res est talis, quæ seruari possit. Si autem esset usurarius, qui usuras extorsisset ab aliquibus, qui postea recesserunt longe abeūtes secundum Panorm. in c. cum tu. de usu. tunc res debent mitti expensis illorum, qui de loco recesserunt, si usurarius se absentauit, quia expensis usurarii mittentur. Nota quod non semper res debet restitui illi, cuius est, uel à quo quis accepit, uel delictum quando est ei damnosa, ut si quis deposuit apud me enssem, & in furiam uersus repetit, non debeat restituere, quia sic esset ei damnosa. Idem credo posse dici, quando quis bona sua prodigē, uel cum meretricibus expendit, in Christi iniuriam, & famæ propriæ, & si restituerem quod apud me habeo de suo, similiter faceret, sed potest seruari pro filiis, uel heredibus eius, uel pro ipsius prodigi necessitate, quia tunc eius negotiū geritur, & secundum rectam rationem de hoc contentari deberet.

19 Ex supradictis patet cui restituendum sit, quando prohibetur dare, uel datio, sicut in omnibus spiritualibus prohibetur dare aliquod temporale pro spirituali, tunc est restituendum illi, in cuius iniuriam datum est, ut diximus. Si uero acceptio & non datio prohibetur ut in usura, furto, & similibus, tunc fit restitutio illi, à quo ac-

ceptum est modo dicto. Si autem prohibetur causa tantum, dicitur turpe lucrum, ut quod accipitur ex meretricio, uel alio actu illicito, quia leges non prohibent dare, nec accipere, sed tantum causam pro qua datur, ideo secundum Tho. Rayn. Inno. & alios, non teneatur quis restituere de necessitate, nisi in huiusmodi interuenerit aliqua fraus, deceptio, uel illicita extorsio, uel si accipit ab eo, qui alienare non potest, ut à filiofamilias, uel religioso, & huiusmodi. Consulendum tamen est ei si non eger, ut det pauperibus, quod turpiter acquisiuit, in remissionem suorum peccatorum, & hoc tene, dicant quicquid uelint quidam. Et causa dicitur prohibita, quando exerceans tale opus peccat, maxime mortaliter, ut faciendo quæ ad luxuriam pertinent, uel ad artem magicam, & huiusmodi prohibita à lege. Similiter de acquisitis per ludū, quod est peccatū mortale. Secus quando les mandatur restitutionem fieri, uel ludum prohibet, ut suprà, ludus §. 1. & 6. si lex non est abrogata per contrariam consuetudinem, secus si esset abrogata.

20 Bona incerta, siue ex usura, siue alio modo habita, restitutioni obnoxia sunt, secundum regulas datas, quando non possunt inueniri domini, facta diligenti inquisitione dabitur pauperibus per illū qui habet talia bona,

bona, uel secundum confessoris consilium, quia iste casus non est reseruatus episcopo, nec potest sibi de iure retinere, secundum doct. suprà, casus §. 9. nisi quæstio ad iudiciū deduceretur, ut cum quis publicè deprædatus est ciuitatem, & ignoratur à quo accepit, tunc de consilio episcopi, uel domini ciuitatis, fiat restitutio. Malè ergo faciunt episcopi reseruantes huiusmodi, maxime quando sunt in conscientia, quod si datus huiusmodi incertis pauperibus, appareant domini talium bonorum, non amplius teneatur quis restituere, quia impleuit legem, faciendo quod potuit. De inuictis, quomodo, & cui debeatur dari, suprà, Inuentum §. 1. & 2. Casus infinitos emergentes his regulis solues, si bene aduertas.

1 Tertiū quid reddendum? Dico reddendum esse res, & damna. Nam si res aliena existat, regulariter ipsa est restituenda, nisi aliquo casu occurrente, ut cum esset periculum alicuius scādali, uel alicuius alterius rei, tūc ad arbitriū boni uiri reddatur æquiuales. Similiter æquiuales reddatur quando res non extat, uel deteriorata est. Damna uero uitæ, membrorum sanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructuum, damni emergentis, lucri cessantis, uel huiusmodi, restituenda sunt in aliquibus bonis, loco ipsorum damnorum, meliori modo, quo fieri potest ad arbitrium boni hominis, & sic in

occurrentibus uariis casibus opus est magna prudentia in confessoribus, & maiore conscientia. Ex hoc multos casus potes soluere, ut quando mulier habet filium spurium, & maritus credit suum, ex quo eum pascit, & relinquit heredem, quod non faceret, si non esse suum sciret, in quo casu si imminet periculum mulieri de uita, uel fama, uel de aliquo maiori malo, quàm sit hoc bonum temporale, nō teneatur hoc marito reuelare. suprà, Adulterium §. 6.

22 Qui uirginem, eam seducendo defforant, promittens eam ducere in uxorem, si mulier non est inferioris conditionis, teneatur illam ducere, nisi aliam postmodum accepisset, quo casu teneatur eam dotare. Si autē apparuerunt signa deceptionis, quia uidelicet uir erat multo melioris conditionis, propter quod nō erat uerisimile, quod eam ducere uellet, sed tantum uiolare, uel alia signa, per quæ ipsa potuit aduertere de dolo, non teneatur eam ducere, neque dotare, nisi uiolenter eam corripisset, in foro conscientie, secundum Tho. 4. sentent. d. 2. ar. 2. & Ver. aliter nō est tutus in conscientia. Quod si pater puellæ non uult eam sibi tradere, uel ipsa non uult illi nubere, dotabit illam nihilominus, & secundum leges alius peccatis plectetur. Insuper, de publico iudicio §. 2. & §. finantem. & Archie. flor. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 3.

23 Quarto, circa quantitatem restitutionis considerandum est, an quantitas rei, uel damni sit certa, uel incerta. Si primū, tantum restituui debet, quantum ablatum fuit, ut si centum aureos accepi, & ceterum teneor restituere, ut iustitie seruetur equalitas. Si secundum, quia scilicet incertum est quantum debeatur restitui, ut cōmunitur est in damnificatione, in iniuriis, lucris cessantibus, & huiusmodi, tunc tantum restituatur, quantum bonus, & prudens homo iudicabit, consideratis circumstantiis singularibus rei, temporis, loci, & personæ, & huiusmodi. Vnde qui furatus est mercatori centum ducatos, quibus lucrabatur uictum, &c. non sufficit restituere centum, sed restituet cum hoc lucrum cessans, & damnum emergens, quia non solum nō potuit lucrari, sed necesse fuit fundum uendere, in quo multum damnificatus est, & huiusmodi, ideo magna prudentia opus est in his iudiciis, & cōfessor non sic sicco pede pertransire debet.

24 Ex hoc casus talis oritur, an scilicet possessor bonæ fidei teneatur antequā currat præscriptio, restituere rem cum fructibus perceptis tempore, quo fuit in bona fide? Ad hoc reliquis quorundam opinionibus, dico hanc esse ueritatem, quod possessor bonæ fidei, si antequam currat præscriptio, aduertit rem, quam possidet, non esse suam, secun-

dum Tho. secunda secundæ q. 9. a. 3. & 4. & in tex. cap. grauius de restit. spo. in conscientia tenetur restituere rem integraliter, & damna plenarie resarcire, & fructus perceptos tempore bonæ fidei, deductis expensis factis gratia colligendorum, & querendorum fructuum, & conseruandorum. Si autem ex sua negligentia nō collegit fructus, quos si fuisset sollicitus, collegisset, non tenetur restituere, cum fuerit in bona fide, secus si fuisset in mala fide. Et si aliqui dicūt, quod non tenetur de fructibus cum fuerit possessor bonæ fidei, hoc tamē intelligitur in foro cōtentioso, & non animæ. Idem dic de eo, qui nō soluit legatum per multos annos, ex ignorantia, uel qui legatarius non petiuit, nihilominus restituet fructus perceptos, a tempore aditæ hereditatis. supra, Legatum. §. 13. fructus. §. 2. & 3. supra, Præscriptio, ibi uide aliqua ad propositum.

25 Quinto, de loco ubi restitutio fieri debet, & dico quod si restitutio est necessaria fieri propter rem alienam, quam quis habet, ut in possessore bonæ fidei (de quo diximus) restitutio fieri debet, si res aliena habetur, in loco ubi habetur, quia si in alio fieri loco deberet, ille qui non est in culpa damnum reportaret. Si autem restitutio est necessaria fieri ex iniusta actione, uel propter furtum, uel usuram, restituendum est, ubi actio iniusta fuit perpetrata.

trata, ut sic res in pristinum statum restituatur, in quo inuenta est, tam res accepta, quam dominii possessio, si tamē locus restitutioni cōgruit. Non enim congruit, ut latro, qui aliquem spoliavit in nemore, uadat illuc ad restituendum, ideo quādo locus non congruit, restituatur ubi est dominus rei, seu ibi, quod dominus rem erat translaturus propriā. Et breuiter taliter restituitur, quod dominus rei seruetur indemnus, sed grauetur occupator, qui semper fuit in mora.

26 Sexto, circa tempus restitutionis, uidetur quod statim restituere teneatur, quia licet præceptū de restitutione uideatur affirmatiuum, obligans non ad semper, tamen includit negatiuum, scilicet non tenere alienum, quod obligat etiam ad semper pro omni temporis differentia. Ideo tenetur quis, statim restituere. Non tamē illud uerbum, statim, est ita indiuisibile, quod oporteat surgere media nocte, & ire ad restituendum, sed debet intelligi, quod statim quis debet esse paratus in animo, & dispositus, ad restituendum quāum ei tunc commodē poterit. Quantū uerō ad executionem, tempore congruo reddere, seruatis debitis circumstantiis loci, temporis, & huiusmodi debet. Vnde multā possunt excusare à restitutione fienda statim, & primō, uoluntas domini rei, dantis dilationē, quia tunc nō tenet amplius rem

inuito domino, & hoc dico etiā quod posset, sine damno suo restituere. Secundo, excusat rationabilis ignorantia, siue iuris, siue facti. Tertiō, excusat impotentia, quia tunc uoluntariē nō detinet alienum, imō paratus est in animo restituere quando adierit possibilitas, & non tenetur ad plus. Et dominus rei rationabiliter de hoc deberet contentari.

27 Quando autem quis dicatur uerē impotens, ita ut excusetur à restitutione statim fienda, aduertendum est uarias esse doctorū opiniones, quas referre longum esset, sed hanc credo esse uerā, quam etiam sequitur Arch. flor. & de mente S. Tho. & aliorum sanē intelligentium, pro qua sint hæc cōclusiones. Prima conclusio, existēs in extrema necessitate, & non habens nisi necessaria uitæ suæ, & suorum, non tenetur statim restituere, cuius rationem ponit Seco. 4. d. 15. quia in extrema necessitate omnia sunt communia, nisi dominus rei sit in eodem articulo, quia tunc restituenda est res ei, quia est semper dominus. Tab. in §. 4. ibi dicit, quod quando ambo sunt in extrema necessitate, qui habet alienum, non tenetur restituere, quia tunc omnia sunt communia, & potior est conditio possidentis, sed primum uidetur melius, quia ubi currunt de pari, potior debet esse cōditio domini. Not. quod qui in extrema necessitate accepit aliquod ab alio non exi-

stente in tali articulo, & illud consumpsit, nunquam tenetur restituere, etiam si ad pinguiorem fortunam uenerit, quia non alienum in tali casu, sed commune accepit. Secus autem, si accepit antequam ad talem articulum extremæ necessitatis uenerit.

28 Secunda conclusio. Qui restituendo non possit uiuere secundum decentiam sui status, etiam quod dominus rei, qui non est in tali, uel maiori necessitate, nolit dilationem dare, non tenetur statim restituere, quoniam in hoc casu deberet rationabiliter dare dilationem secundum iustitiam, ideo debitor non iniuste detinet alienum, & consequenter non peccat mortaliter, si tamen sit paratus restituere quando poterit, & sit posuit, debet cauere ne faciat nisi expensis necessarias in uictu, uestitu, & huiusmodi, aliter non posset rationabiliter excusari, quin alienum restitueret.

29 Tertia conclusio. Quando restitutio est in damnum corporis, uel animæ domini, si statim fiat, non debet fieri, nec creditor debet hoc rationabiliter uelle, quia malum proprium uellet.

30 Quarta conclusio. Si restitutio statim facta redderet in damnum contra bonum commune, non debet fieri, quia boni commune præponitur particulari.

31 Quinta conclusio. Si restitutio probabiliter est in damnum aliquis, uel famæ, uel uitæ, uel ani-

mæ, uel si ex hoc imminet periculum de aliquo peccato mortali, ut furti, uel fornicationis, & huiusmodi, non debet fieri, nisi cessante tali periculo, quia hæc maiora sunt damna, quam non statim restituere rem alienam.

32 Sexta conclusio. Si restitutio statim redundat in paruum commodum creditoris, & in magnum damnum debitoris, ita quod oporteat cum uendere instrumenta artis suæ, quæ uiuit, uel aliud magnum damnum, in quo casu creditor rationabiliter deberet dare dilationem, non tenetur. Si autem creditor esset in simili casu, tunc statim debet se incommodare, & restituere, quia nemo ut se commodet, debet alium incommodare, & in his casibus censetur impotens. Caiet. autem ibi in summa dicit sic. Quomodo quis dicatur uerè impotens ad statim restituendum, non solum constitutus in extrema necessitate, sed etiam constitutus in tali articulo, quod magnum damnum propriorum bonorum incurreret, ex præsentī statim restitutione, quod quidem damnum uitaret, ex dilatione non damnum illi, cui fienda est restitutio. Nam impotens etiam dicitur, qui uix potest. Vix autem posse, est posse cum magno sui damno, & hoc intellige, quando quis ex sola re aliena restituere tenetur, & non ex propria acceptione iniusta, quia tunc imputatur sibi, quia seipsum in tali damno, & periculo

culo posuit. Aequum tamē esset, etiam in hoc dilationem facere, ad euitandum tantum damnum.

34 Notiter etiam dixi damnum magnum propriorum, quia si magnum damnum esset, quia debet restituere, & consequenter carere illis, uel carere magno lucro, quod ex eis proueniebat, non excusatur à statim restitutione, quia non est damnum in propriis, sed in non posse uti alienis. Notanter etiam dixi ex dilatione non damnum illi scilicet creditoris, quia si esset damnum, oportet uel statim redde, uel illum seruare indemnem. Dicitur etiam uerè impotens pro tunc, quando non potest sine famæ suæ detrimento restituere, ut quia non uult peccatum suum detegere, sed expectat personam idoneam, &c. Not. etiam, secundum Caiet. ibi, quod confessores non debent istos penitentes absolue, antequam cum effectu restituant, si in alia confessione absoluti neglexerunt restituere. Et licet dicant, pater restitua, dicatur quod uadant ex quo sunt bene dispositi, & facta restitutione absoluentur. Sic enim eorum salus procuratur. Si autem debitor non potest habere dilationem à creditore, qui non est in necessitate, & ipse debitor potest restituere, tunc sine magna incommoditate, tamē non uult tunc restituere, paratus tamen restituere alia uice, quia credit se non teneri

pro tunc, uel non bene posse, ne recedat desperatus, potest absolui, si det cautionē, infra certū tempus, uel saltē promittat restituere. Sic enim etiam agitur negotiū creditoris, quia melius est aliquādo habere, quam nunquā. Quod si potest, & ipse in conscientia scit se posse, & non uult, nullo modo est absoluedus, quia contritus non est. Et si non satisfacit sicut sacerdos imponit declarando ipsum teneri, mortaliter peccat, nec sufficit dicere relinquā in testamēto, cum potest per se ipsum satisfacere, nisi quādo creditor dilationē daret, uel ut melius creditori satisfaceret, de quo rationabiliter debet esse cōtentus, quia hoc in eius bonū cedit.

35 Septimò, quantū ad restitutionis ordinē pertinet, sciendum est, quod quādo quis omnibus potest restituere, non habet aliquē ordinē seruare, sed statim omnibus restituat. Si uerò non potest omnibus satisfacere, prius certa quādam incerta restituere debet, quia incerta absque damno aliquis singularis personæ omitti possunt, non autem certa. Vnde ualde errat cōponētes cum prælati ecclesiæ pro incertis, nisi pro certis prius satisfecerint, uel in totū, uel in partē, secundū quod possunt. Si tamē aliquod incertū in sui specie, de quo certū est, quod nunquā fuit certorum creditorū, ut puta calix, uel huiusmodi, si primò hoc redderetur Christo, uel pauperibus, non fieret iniuria

ria creditoribus, quia debitor non tenetur de re aliena creditori satisfacere. Ideo huiusmodi incerta prius restitui possunt sine peccato.

36 Inter bona certa, aliena prius restituenda sunt quae in propria specie extant, ut res depositae, & per actionem iniustam raptae, uel aliter alteri pertinentes, quia haec bona, non sunt bona restituendis, cum dominium illorum nunquam fuerit in illum translatum, ideo res ipse ante omnia dominis restituendae sunt. Idem dicitur de rebus emptis, uel possessis, si extant in propria specie, & non sunt solute, restituendae sunt ei, cuius erant, quia adhuc restant ei obligatae, licet dominium fuerit translatum, ideo computanda sunt tanquam bona non restituentis. Deinde facta dicta restitutione, seruanda sunt statuta municipalia, si qua sunt circa restitutiones, & non sunt iniqua, quod si nullum est, seruandum est ius civile, & si circa illud sint opiniones variae, securior sequenda est. Confessor ergo sit cautus, & si nescit, interrogare debet de statutis, consulere peritos de legibus, quae si essent contra ius naturale, ut quod est certum debetur Antonio, datur Petro, non essent seruandae.

37 Usurarius non habens tot bona, ut possit satisfacere debitis licite contractis (ut exemptione possessionis, ex maritacione filiarum, uel huiusmodi) & usuris, de-

bet secundum legem naturalem prius restituere integre debita licite contracta, si tamen adsint duae conditiones. Prima, quod res usurarum non extant in propria specie, ut sunt pignora per usuram acquisita. Nam quia huiusmodi res alienae sunt, debent prius restitui dominis reddendis quod prius mutuo acceperat super illis pignoribus, & post restituere debita licitorum contractuum. Hoc patet ex supra dictis conclusionibus. Altera conditio est, nisi ex huiusmodi contractibus licitis sit factus pauperior ad restituendum priores usuras, ut contingit in promissione dotis, uel aliis similibus. Nam huiusmodi contractus superuenientes usurarius debitis, non debent impedire restitutionem usurarum, quae impediretur, cum id quod debet dari pro usuris, daretur pro huiusmodi debitis contractibus. Secus autem ex aliis contractibus, ex quibus non sit pauperior, sed magis ad restituendum usuras potens, ut si soluat emptam possessionem non sit pauperior, quia remanet fundus, quo potest usuras redde-
re. Vide aliquid infra, Usura, §. 39.

38 Quando autem id quod ablatum fuit, non est restituibile, secundum Tho. supra, per equivalens possibile recompensetur. Quod si aequivalens non reperitur, ut in abscissione membrorum, honore, & huiusmodi, fiat restitutio qualis est possibilis ad arbitrium

trai boni hominis, secundum Tho.

4. sent. d. 15. q. 1. a. 1. q. 1. ad 1.

39 De interitu dictum est supra, ut casus §. 9. quomodo ad confessionem confessoris debent restitui, qui si uiderit debitorem esse in magna miseria, uel paupertate, poterit dispensare, ut sibi retineat, tanquam uni de pauperibus Christi, si tamen hoc expedit. Si autem crederet quod propter istam remissionem liberius iterum furaretur, non expedit ut illi hanc misericordiam faciat, quia hoc esset mala occasio praebere, & illa intellige, quando sunt tantum in foro poenitentiae, secundum 1. in c. cum sit. de ludae. Ar. etiam in c. de testa. in 6. tenet restitutionem incertorum posse fieri per eum, qui tenetur restituere, uel per alium, de quo ipse prouidit, & allegat. c. cum tu. de usu. & c. tua. de test. & multa alia. Ad d. c. cum sit. respondet, quod loquitur de ludaeo, qui erat suspectus de restitutione, maxime quae erat fienda inter Christianos. In foro autem exteriori procederet opinio Hostien. uidelicet quod esset casus episcopalis, ut etiam dicit Pa. Concor. Tho. & Sco. dicentes quod det simpliciter pauperibus.

40 Occulta ita caute restituenda sunt, per se, uel alium fidelem, ne persona criminosa detegatur, quia fama cum sit bonum spirituale, praeponderat bonis corporalibus, sed usurae publice restituendae sunt secundum legem,

iuxta e. quanquam. de usuris. Nō enim sic perditur fama, sed magis recuperatur.

41 Ad singularia nunc magis descendendo dicamus. primo, de restitutione famae, quam necesse est restitui, cum maius bonum sit quam diuitiae. Si quis autem alium iussit infamari secundum ordinem iuris, non tenetur famam restituere, quia nihil iniustum fecit. Si autem iniuste, & false diffamauit, debet restituere, dicendo se falsum dixisse, nec obstat quod se infamabit, uel habebit uerecundiam, quia cum damno alterius nemo debet sibi famam acquirere. Si autem uerum dixit, tamen non debebat dicere (ut si peccatum occultum reuelauit) debet hoc modo restituere, dicendo se iniuste diffamasse talē, & quod male fecit talia dicendo. caueat tamen ne mentiatur, quia non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Et si non potest famam restituere, debet aliter recompensare, secundum Tho. 4. sen. d. 15. & c. si res. 14. q. 6. debet etiam satisfacere damnum secutum ex tali infamatione, ut quando aliquis propter infamiam priuatus est aliquo officio sibi lucroso, uel non potuit amplius habere solitas elemosynas, & huiusmodi, ad boni hominis arbitrium satisfiet. Eodem modo dicit de libellis famosis, cantilenis, &c. Et fiat restitutio ubi facta est infamatio publice, uel secretae, secundum quod praecessit infamatio. Fal-

lit tamen hoc quod dictum est. Primò, quando ex tali restitutione, persona magis infamaretur, ut quia homines non amplius reordantur de tali infamia, vel non credent uolenti restituere, sed magis scandalizabuntur. Et debet esse cautus in modo dicendi, ne tali modo dicat, quod magis scandalizentur homines. Secundò quando restitutio famæ non potest fieri sine periculo maioris mali, quam sit bonum famæ secuturum. Tertiò quando dixit illi, qui poterat prodesse, ut superiori, uel alteri, uel dixit secundum ordinem iuris, uel correctionis fraternæ, quæ præcipit, ut dicatur ecclesiæ, quando aliter non speratur correctio. Quartò si talia dicta non sunt de se infamatoria, ut si de uenialia, uel possunt in æquæ partem interpretari. Quintò si non affirmat, sed dubitauit dixit. Sextò si dixit se audiuisset tantum. Septimò, si alia uia publicatum est. In prædictis non tenetur quis ad restitutionem famæ. Quia bono modo non potest hoc agere.

42. Qui in iudicio infamauit aliquem secundum ordinem iuris, animo tamen malo, ut ex odio, si ueritatem dixit, ad restitutionem non tenetur, licet mortaliter peccauerit. Secus si falsum dixit. Si uerò positus ad torturam infamauit aliquem dicendo falsum, mortaliter peccauit, quia propter poenam mentitur in iudicio, quod est mortale, non ta-

men tenetur ad restitutionem famæ secundum quosdam, quia hoc non facit sufficientem probationem, nec propter hoc ille contra quem dixit ob tormenta reputatur deterius (si tamen hoc sit uerum) cum constet homines ob tormenta multa falsa dicere. Secus autem esset si possit torturam ratificaret falsum, quia etiam ultra peccatur, tenetur ad restitutionem, & multò plus tenetur, si sine tortura falsum dixit. Melius infra dicitur. §. 44.

43. Si Socrates accusat, uel denunciat Platonem iudici de furto uerè perpetrato, & Plato interrogatus a iudice, & consequenter Socrates mendax apparet, ex quo apud astantes infamatur, & reputatur homo mendax perniciosus, Plato tenetur confitendo ueritatem, restituere famam Socrati accusatori, secundum Caie. ibi. in summa. Secus si propter hoc non sequitur infamia. Si uerò infamauit dicendo uerum secundum ordinem iuris (ut dictum est) non tenetur restituere, licet (ut dictum est) peccet, si ex malo animo facit, quem Deus uidens punit.

44. Si quis de seipso propter torturam falsum dixit, & consequenter se infamauit secundum ordinem iuris, mortaliter peccauit, & tenetur restituere, sibi famam reuocando, nec excusat eum timor tormentorum, uel mortis, sicut non excusarent à negatione ueritatis

ritatis necessitate ad salutem. Ideo quia non minus tenetur detinere, & tueri famam sui à se lesam, quam proximi, propterea non excusatur, secundum Caie. ibi. in summa. licet Tab. ibi. §. 9. circa si. oppositum dicere uideatur, cuius dictum non teneo, quia lex Dei dicit magis hominem mori, quam peccato consentire. Suprà, Detractio. §. 4. suprà, §. 42. uidetur aliter dictum secundum aliorum opinionem, sed hoc uerum est.

45. Vxor, filii, serui, & persona, qui comedunt, & uestiuntur de bonis dominorum, nihil habentium nisi aliena, secundum Caie. ibi. suprà, tenetur restituere, ut infra, Vxor. §. 39. nisi quando sunt personæ utiliter gerentes negotium creditorum, ut puta dantes operam quod dominus restituat, uel bonificantes tantum operibus suis bona domini, ut sit habior ad restituendum, uel in extrema necessitate, in qua omnia sunt communia. Sed nunquid tales extra casus extremos mortaliter peccant utendo sic re aliena? Respondeo quod istæ personæ, quia quasi coacte utuntur rebus alienis, possunt excusari à mortali, præsertim uxor, filii, & hi, qui in aliena sunt potestate, cum animo restituendi quando poterunt, & de hoc creditor deberet rationabiliter contentari, quoniam si ipse in tali reperiretur casu, uellet sibi sic fieri, ideo tales non uidentur uti re aliena inuito domino secundum ordi-

nem rationis. Si autem talis persona est sui iuris, tenetur potius mendicare, quam alienum accipere, nisi ex hoc maius malum immineret, ut diximus suprà.

46. Mendicantes cum fictione paupertatis, uel infirmitatis, uel sanctitatis, hac intentione ut eleemosynas habeant, & lucrentur: quia fraudulenter fingunt, & sunt in dolo, tenentur restituere, non illis qui eleemosynas dederunt, sed aliis pauperibus, uel talibus personis, quibus qui fecerunt eleemosynam dedissent. Iam enim est acquisitum ius Christo pauperi, qui mercedem facienti eleemosynam tribuit, nisi tales fingentes & ipsi sint pauperes. Si uerò non finxerunt propter lucrum, sed ob uanam gloriam, non tenentur restituere, sed tantum deuotioni dantis eleemosynam satisfacere. Vide si placet inno. in capitu. plerique, de immu. eccle.

47. Sempronius debens Titio centum aureos, & nolens soluere, dat hos uxori, uel alteri in deposito, hoc pacto, quod si unquam emanauerit comminatoria contra ipsum Sempronium, & contra habentes de suo, quod intendit, ut illi C. aurei sint donati. Si postmodum emanet excommunicatio, habens centum aureos tenetur reuelare, secundum Ioan. de pla. quia talis donatio cum fuerit facta in fraudem creditoris, non tenet.

48. Antonius existens Venetiis, Aa s scribit

scribit Petro existenti Placentia, quod Venetiis multum ualet frumentum. Petrus credens his literis, mittit frumentum Venetiis, & reperiens literas esse falsas, multum damnificatur. In hoc casu tenetur Antonius de damno, quia fuit in culpa malitiose falsum scribendo Petro, dedit enim sufficientem causam damni. Si autem huiusmodi literæ non fuissent directæ ipsi Petro, sed alteri, & Petrus eas aperiendo legisset, & credens eis, fuisset damnificatus, licet Antonius mortaliter peccasset, non tamen teneretur restituere damnum, sed imputetur ipsi Petro, qui temere credidit. Non enim Antonius dedit efficacem causam damni iniusti ipsi Petro.

49 Socrates soluit Ciceroni summam pecunie, credens esse uerum creditorem, tenetur Ciceroni, qui non est uerè creditor, restituere pecuniam Socrati, quia hoc ignorans fecit, si autem sciebat non esse creditorem, non tenetur restituere, quia ex quo scienter fecit, uidetur donasse, & sic non tenet alienum, quia ex præsumpta donatione factum est suum.

50 Circa impediens dat regulam 8. Tho. secunda secunda. q. 62. a. 2. quod impediens aliquem à consecutione cuiuscunque boni licite, ad nihil tenetur, quia non agit contra iustitiam. Impediens uero iniuste à consecutione de facto cum, qui

iam erat consecutus, tenetur ad æquale. Si uero prope erat ut assequeretur, ut quia erat uerisimile ipsum assecuturum, tenetur ad arbitrium boni hominis, secundum quod ius magis, & minus quasi acquisitum illi uidebatur.

Impediens aliquem ne præbendam consequatur intendens honorem Dei, uel utilitatem ecclesiæ, ut detur digniori, non tenetur ad aliquid, quia iniustum non fecit impediens uero iniuste, intendens nocumētum impediens propter odium, uel huiusmodi, si impedit ne detur digno antequam firmatum sit, quod ei detur, ad arbitrium boni uiri recompensare tenebitur, & non ad æquale, quia multipliciter poterat impediri. Si uero iam firmatum erat, & propter indebitam causam procurat quod reuocetur, idem est ac si habitam auferret, ideo tenetur ad æquale, secundum tamen suam facultatem, secundum Th. supra. & Sil. ibi. 3. §. 11.

52 Paulus reliquit Titio in suo testamento centum ducatos, Socrates precibus procurat hoc legatum relinqui filio suo, uel alteri, & minus digno, Paulus testator de facto mutat legatum, liberè tamen Socrates in nullo tenetur Titio, quia ei adhuc nullum ius fuerat acquisitum. Si uero sit religiosus, qui hoc modo legatum impediatur respectu matris ecclesiæ, cum hoc sit prohibitum in cle. religiosi. de priuilegiis. mortu

mortaliter peccat, quia contrafacit prohibitioni ecclesiæ, non tamen tenetur restituere, ut dicit Sil. ubi supra. §. 13. quia hoc non mandatur, nisi hoc faceret consulendo saluti testatoris, quia sic non peccaret, secus si ex odio, uel consulens sibi, uel monasterio, uel alteri, quia tunc peccat, licet restituere non teneatur, quia hoc nullum ius mandat.

Impediens aliquem ab officio suo, quod iuste exequitur, ut rusti cum ab opere piscatoris à piscatione, & huiusmodi, nisi hoc rationabiliter faciat, tenetur satisfacere ad arbitrium boni hominis. Idem de impediens fructus agrorum cum bestis, uel aliis modis indebitis damnificando, ut sit in uenatione, & similibus, uel aliter contra iustitiam, uel non soluens tempore debito cum possint, uel aliter indebitè damnificantes, ad aestimationem boni niti restituunt. Impediens creditorem ne possit exigere à debitore modo debito quomocunque, ut liberando illū de carcere, uel alio modo iniusto, tenetur creditori de toto debito, secundum loan. de Pla. quia tales sufficientem causam præbuerunt damni. Vnde concludit, quod damnum alteri iniuste inferentes, & maxime data opera, & dolose, tenentur, si damnum est certum, ad totum. Si incertum, ad arbitrium boni hominis. De monopolis, supra. eo. tit.

14 Si res aliena pereat in manu

illius, qui est in mora, uel ex contractu, uel ex delicto, non tenetur de damno, si res æqualiter apud dominum erat peritura, si autem non erat peritura, uel antequam periret potuisset dominus eam uendere, uel aliam habere utilitatem, tenetur de damno. Vnde si nauta merces alicuius, quas conuenerat ponere in meliori navi, posuit in deteriori, & ambe perierunt per submersionem, licet peccauerit non seruando pactum, non tamen restitutioni est obnoxius, quia propter hoc in nullo est damnificatus. Ita enim æquè perissent in meliori. Secus est de eo, qui non restituit equum domino, & mortuus est, quia licet apud dominum fuisset etiam mortuus, potuisset tamen ante mortem illum uendere, uel aliam habere utilitatem. Conforter Sil. ibi. restit. 7. q. 5.

55 Cedens bonis suis cum non possit soluere propter inopiam, si uenerit ad pinguiorem fortunam, tenetur soluere, quia per cessionem in conscientia non omnino liberatur, sed hoc ualet ne possit in carcerari, uel conueniri. Si uero fuit usurarius, qui cessit bonis, secundum gl. in e. cum tu. de usuris. tenebitur ad restitutionem in integrum, nec habebitur respectus ne egeat, secundum etiam Gem. in e. quanquam. de usu. in 6. & hoc in odium usurariorum. Not. quasdam regulas uniuersales pro restitutione.

Prima regula, quando restitutio

tio non potest fieri secundum damnum datum, ut in corporis lésione, uirginitatis ablatione, & huiusmodi, refarciatur damnum, uel per recompensationem pecunie, uel honoris, ad arbitrium boni iuri, licet per bona temporalia, male queant recompenfari bona spiritualia.

17 Secunda est, quando res male ablata non potest restitui, fiat restitutio in æquiales (ut dictum est) si est possibile, uel in aliud iuxta posse.

18 Tertia regula, confessor semper habeat oculū mētis ad duas radices restitutionis, uidelicet ad acceptionē, & ad rem. uel enim accepit alienū, uel rem alienam, aut eius fructum habet, aut ex utroque tenetur. Vnde quādo acceptio est iniusta, siue sit contra uoluntatē domini, ut in furto, siue secundum uoluntatē, sed dolose extortam, ut sunt extorsiones meretricum blāditis factæ, uel attractiones ad ludum. Huiusmodi enim cōstituunt datio- nem quasi inuoluntariam. In his autem & similibus, tenetur quis restituere, quia non fuit mere libera datio. Eodem modo quando datio est libera, sed lege prohibita, ut in simonia, & sic recipiens per usuram, uel propter timorem, uel uexationē indebitā, uel huiusmodi, quia huiusmodi dationes aliquo modo sunt coactæ, debent restitui. suprà, Ludus. §. 1. meretrix. §. 1.

19 Alia radix est, quādo acceptio

terminatur ad iniustum. Si enim nō terminatur ad iniustū, quauis homo mortaliter peccet (ut meretrix) non tamen tenetur restituere, sicut qui renocat legatum factum alicui, uel impedit ex odio ne fiat, non tenetur restituere, quia nulli iniustitiam fecit, cum nulli esset acquisitus, licet peccauerit. Terminatur autem ad iniustum, cum fraudolenter accipitur alienum. De iniustis dictum est suprà, inuenta, per totum, nec amplius repetendum est.

60 Qui rem propriam depositam apud aliquem furtiue accipit, si depositarius ex hoc grauatur in aliquo, debet restituere, cū depositarius teneatur depositum restituere. uel se inculpabilem ostendere, & si non uult restituere, saltem reuelet, ut depositarius ex hoc amplius granari non possit, tali tamen modo, ne maius malum ex tali reuelatione oriri possit. Si uero rem suam ab alio iniuste detentam furetur, peccat quidem exponens se periculo alicuius scandali, non tamen tenetur restituere, quia non grauat illum. Ratio autem peccati (ultra eam, quam diximus) est, quia agit contra iustitiam publicam ius sibi ministras, cum possit secundum ordinem iustitiæ rem suā rehabere. Si autem non potest secundum iuris ordinem rehabere, ut quia est pauper, uel non potest probare, & huiusmodi, & non est periculum

culum de scandalo, non peccat, quia alienum non accipit. Debet tamen esse certus de debito, & quod non plus capiat, quia si esset dubius, non posset hanc compensationem facere, secundum Ar. floren. 2. parte. titu. 15. & Tho. secunda secunda. q. 68. Ca. ueat quisque ne conscientiam nimis latā sibi faciat, cum amor proprius saepe iudicium peruertat. Quomodo autem possit sacerdos satisfacere, uel non, pluribus cum una missa, suprà, Missa. §. 33. Et Tab. ibi. circa h. multi alii possunt oriri casus, quos prædictis regulis faciliē quis soluere poterit. De damnificationibus proximorum per animalia, & mutilantibus, per capturam leporum, & huiusmodi, & uenatoribus, uide Sil. libi. 3. §. 2. 3. & 4.

Rixa filia iræ importat contradictionē in factis, quando ex ira aliqui seinnicem percutiunt, non ex auctoritate publica, sed ex uoluntate inordinata: & ex suo genere peccatū mortale est, in eo, qui iniuste alterum aggreditur, quia nocuum est proximo contra charitatem infert. In eo autem qui se defendit, animo repellendi illatam iniuriam, cum debita moderatione, peccatum nō est, secus si cum animo uindictæ, uel odii, uel excedit in moderamine, quia tunc peccatum mortale, uel ueniale est, secundum quantitatem odii, uel excessus. Primi enim motus

cōmuniter ueniales sunt, & imperfecti actus, ut saepe diximus. De hoc Tho. secunda secunda. q. 1. a. 1. suprà. uer. primi motus.

Sacerdotis nomine in materia fauorabili, non tantum presbyteri ueniunt, sed etiā diaconi, & subdiaconi. ar. c. 1. 15. q. 5. sed in materia odiosa, ueniunt tantum presbyteri. ar. ca. si quisque. de coha. cle. & mul. ubi Pa. hoc not.

Sacerdos parochialis potest ministrare sacramenta peregrinis, & hospitibus confluentibus ad suam ecclesiā, secundū Pa. c. 1. de cele. mis. & morietes sine electione sepulture, ibidē sepe peliuntur, & si alibi elegerint, debetur ei quarta funeralis. Quomodo debet uisitare infirmos, & multa alia facere, uide Pa. in d. c. 1. de cele. mis. & stare ieiunus usque ad horam celebrandi congruam.

Quicquid sacerdos ligat, & soluit in terra iuste, & clauē non errante, ligatur per approbationē in celis. 11. q. 3. c. tunc uera.

Sacerdos existens in peccato mortali exequēdo officiū suum mortaliter agit. 15. quæst. 6. cap. ult. & d. 8. c. 1. & ut dicit Sil. uer. sacerdos. §. 6.

Sacerdos, ubi pœnitens de aliquo est dubius, non debet illud asserere esse mortale, nisi sit certus, ne imponat ei laqueum, nec tenetur de singulis determinare antedictis, utrum sint mortalia, uel uenalia, quando non sunt clara.

clara. ut d. Arch. flo. de his autem quæ sunt clara, secundum opinionem doctorum, debet determinare. Quomodo autem debet celebrare, supra, Missa. per totum.

- 6 Quando sacerdos uult sumere eucharistiā, ut quia infirmus, uel a celebratione impeditus, stola circa collum, sicut quando celebrat, debet habere. cap. Ecclesiastica. d. 13. hoc tamen intelligitur quando celebrat pro se, ut dicit Sil. ibi. §. 4. quia extra celebrationem hoc non obseruatur. Vnde multi (si hoc esset uerum) essent excommunicati, communicantes sine tali stola. Attendenda est consuetudo. Fratres enim prædicatores, sine stola in die cenæ communionem recipiunt.

SACRAMENTA.

- 1 Sacramenta sunt septem, uidelicet, baptisimus, ordo, confirmatio, penitentia, cōmuniō, matrimonium, & extrema unctio. Tria prima imprimunt characterem, ideo non debent iterari, etiā si mortuus homo resurgeret, quia character indelebilis est: alia quatuor possunt iterari. De his Tho. 4. sen. d. 1. q. 1. & c. licet. 31. q. 7. & 1. q. 1. c. quod quidam.

2 Sacramenta non debent conferri peccatoribus publicis. c. illud. d. 21. sed propter peccata occulta, non sunt neganda in publico. supra, Communio. §. 13.

- 3 Recipiens quodecunque sacramentum in mortali, etiā occulto, mortaliter peccat. cap. multi,

d. 40. Sed non dicitur esse in mortali, qui contritus est. Aliqui dicunt quod in sacramento penitentiae, & extreme unctionis, sufficit attritio, ut dicit Sil. ibi. §. 2. sed ad sacramentum extreme unctionis adiungit, forte, quasi dubitet.

4 Sacramentum baptismi, confirmationis, communionis, penitentiae, & extreme unctionis, secundum iuristas, ut refert Pet. de pal. 4. sentent. d. 9. sunt necessaria, id est, sub præcepto, loco, & tempore: ita quod potens ea recipere, & nolens, mortaliter peccat. Sed Cais. uer. confirmatio. dicit, quod confirmatio non est necessaria. supra, Confirmatio. §. 1. neque extrema unctio, neque dimittens peccat mortaliter, nisi ex contemptu. infra, Unctio. §. 1. Penitentia uero est tantum ei necessaria, qui mortaliter peccauit. Neque iudicium est sacramentum necessitatis. supra, Communio. §. 4. Vti sacramento ad alium finem, quam sit institutum, non semper est mortale, ut patet in matrimonio.

SACRILEGIUM.

1 Sacrilgium importat irreuerentiam rerum sacrarum, seu iniuriam, & ex genere suo mortale est, & continet tres species cum suis circumstantiis, necessarias ad confessionem, sicut alie circumstantie mutant species. Vel enim sit iniuria personæ sacræ, ut cum percutitur clericus, uel aliter sit ei uolentia contra iuris statum

statutum uel contra uotum personale, ut puta castitatis, & sic habemus unam speciem: uel sit iniuria loco sacro, ut cum extrahitur quis, qui illuc fugerat, ut esset tutus, aut furto res de sacro tollitur, aut sanguine, uel humano semine uoluntarie polluitur, & est alia species. Vel sit iniuria rebus sacris, seu Deo dicatis, ut sacramentis, uasis, reliquiis, sanctorum imaginibus, & huiusmodi ad Dei cultum, & sanctorum reuerentiam pertinentibus, & aliis rebus mobilibus, uel immobilibus Deo dicatis, & ad usum ministrorum Dei mancipatis, & hæc est alia species. Ad sciendum autem quando committatur sacrilegium in omnibus supradictis speciebus, intueri ad quid persona, locus, & res sit sanctificata, & considera si contra illud ad quod sanctificata est, actum sit, erit sacrilegium, & non aliter. Vnde impones grauiorem agram ecclesiæ est sacrilegium, si seculari autoritate hoc facit, quia quo ad hoc sanctificatus est, non autem si in eo faciat furto, uel adulterium, quia non ab hoc exceptus est, eo quod est ecclesiæ. Si quis blasphematur in loco sacro, non est sacrilegium, sicut si furetur, sanguinem, uel semen humanum fundat, quia quo ad hæc est sanctificatus. Similiter si sacerdos, uel religiosus fornicetur, non autem si furetur est sacrilegium, quia ad hoc est sanctificatus, non ut non fu-

retur, sed ut caste uiuat. Et istæ tres species sacrilegii, de necessitate sunt considerandæ, quia non sufficit dicere cōmissi sacrilegium, uel furtum, sed tale, uel in loco sacro, & huiusmodi, quia istæ species sunt ab aliis distinctæ speciebus peccatorum. De hoc Tho. secunda secundæ. q. 99. a. 1. & 3.

2 Ludentes, mercantes, chorizantes in loco sacro, non committunt sacrilegium, sicut effundentes semen, & huiusmodi, quia ista sub præcepto non prohibentur, sicut illa. Posset tamen tantus esse excessus in huiusmodi, quod peccatum sacrilegii constitueret, ut etiam dicit Sil. ibi. §. 5.

3 De multiplici poena sacrilegiorum, uide C. de episc. & cle. & 17. quæst. 4. per totum. Aliquando maiori excommunicatione plebuntur, aliquando minori, aliquando aliis poenis, quæ ad confessorum non pertinent, sed ad iudices alios.

SAGITTARIUS. Ars. §. 6.

SARRACENI.

1 Sarraceni qui infideles sunt, quo ad prohibitionem, quasi in omnibus ludæis comparantur, ita ut sicut Christianis multa prohibentur circa ludæos (ut supra ludæi.) ita circa sarracenos: tamen non prohibetur Christianis comedere, & bibere, uel habitare cum sarracenis, sicut cum ludæis, cap. ad mensam. 11. q. 3. & cap. quia iudei. 28. quæst. 1. nisi ipsi iudaizarent sarraceni, secundum quosdam, quia sic adesset causa

causa prohibitionis. Non sunt permittendi, ut aliquam faciant inuocationem Mahumeti publice inter Christianos, quia contra cle. unicā. de iudeis. Neq; ad illos Christiani possunt arma deferre. suprà. Excomunicatio 14. multa alia de eis. suprà. iudxi. §. 11. & 13.

SATISFACTIO.

1 Satisfactio, quæ est tertia pars sacramenti pœnitentiæ, importat medicinam quandam, curantem præterita peccata, & à futuris præseruantem: quæ quanuis Deo æquiuales esse non possit, potest tamen sufficiens fieri, ex Dei gratia, de qua Thom. 4. sentent. distin. 15. quæst. 1. a. 1. quol. 1. Et est secundum Greg. Præterita mala plangere, & plangēda non amplius committere.

2 Regulariter hæc pœnitentia sacramentalis, est à sacerdote in confessione sacramentali imponenda, ut pœnitentiæ sacramentum habeat omnes partes suas materiales, tamen in tribus casibus omitti potest. Primo, quando constat pœnitentem integrè satisfecisse tunc non debet amplius ligari, quia coram Deo non amplius obligatur. Secundo, quando pœnitens est impotens, utpote in extremis, tunc sufficit indicare ei pœnitentiam soluendam quando poterit, & sic illum absolueret. Adiuuariq; potest suffragiis ecclesiæ, ut in cap. ab infirmis. 26. quæst. 7. Tertio, quando pœnitens nullam uult

acceptare pœnitentiam, etiam minimam, offerēs se satisfaciendum in purgatorio, est etiam absolueendus, sicut suprà. Confessio. §. 29.

3 Pro satisfactione tria possunt imponi, uel oratio, uel elemosyna, uel ieiunium, per quod intellige omnes corporales exercitationes propter Deum, ut peregrinatio, disciplina, & huiusmodi. Elemosyna tamen uidetur esse magis satisfactoria, iuxta illud Daniel. Peccata tua elemosynis redime. Sit ergo sacerdos discretus, ut pœnitentiam imponat commensuratā tribus, uidelicet, peccatori, peccato, & fini. Nam peccatori infirmo parua sufficit pœnitentia, similiter & illi, qui parū deuotionis habet, quia si magna ei daretur, fortè non persolueret. Debet etiam peccato conuenire, ut secundum peccati conditiones, pœnitentia applicetur, sicut luxurioso ieiunium, auaro elemosyna, & sic de singulis, ut contraria cōtrariis curētur. Debet & fini conuenire, id est, saluti animæ, ut per pœnitentiam excidantur peccatorū occasiones, ut ne quis ad talem locum uadat, uel ludat, quando hæc sunt peccati causa.

4 Non refert an imponat pœnitentiam ante absolutionē, uel post, dummodo confessor uideat in pœnitente animi præparationem. Melius tamē uidetur ut antè imponat, & eum interroget, an sit cōtentus eā acceptare, & fac

& facere. Caveat autē ne seclatur eos, qui unum Pater noster imponunt tunc soluendū statim pro pœnitentia, ut illam in gratia perficiat, & post aliam magnam pœnitentiam non sacramentalem imponunt. Hoc enim pœnitentibus nocuū est, quoniam cū hæc pœnitentia nō sit sacramentalis, nō tantū est satisfactoria, sicut si esset sacramentalis. Nec oportet timere, quia etiam quod non fiat in gratia, non est necesse reiterare cōfessionem, quia si non satisfecit Deo, sit tamē satis ecclesiæ. suprà. Cōfessio. §. 10. detur ergo tunc pœnitentia, & hortetur confessor pœnitentem, ut quando soluit pœnitentiam de peccatis conteratur.

Ut autem fructuosa sit satisfactio, debet regulariter fieri in gratia Dei, & tota, & ubi, & quādo, & sicut imposita est à confessore, & acceptata, sec. Cai. in si. 3. part. S. Tho. & qui hanc omittet, nō propter hoc mortaliter ageret, nisi ex contemptu, quia non omitteretur aliquod necessarium ad salutem, cum hæc sit solutio pœnæ tēporalis, quæ si hic nō soluat, soluetur in purgatorio, sec. Cai. ibi. Et si fiat sine charitate, ualet in foro ecclesiæ, sicut dicens officium in mortali, nō tamen tunc ualet ad expiationem pœnæ debitæ, coram Deo pro peccatis, ualet tamen quoad hoc, quādo peccator ad cor rediit, quia pars est sacramentalis, & hoc uerum

est, de ea, quæ relinquit post se effectum, remanentem in totū, uel in partem adueniente charitate, ut dicit S. Tho. sicut confessio informis, & baptismus incipiunt postea ualere, secundum Cai. ibi. & Seco. Tab. uerō ibi. §. 11. dicit hoc esse contra S. Tho. 4. sen. dist. 15. q. 1. a. 3. Sed Sil. ibi, circa finem determinat quod hæc diuersitas opinionū est tantum in uerbis, quoniam illi, qui dicunt pœnitentiam hanc debere iterari, intelligunt uel iniunctam, uel æquiualem, uel hic, uel in purgatorio. Vide Sil. ibi. & Ar. flo. 3. parte. tit. 14. c. ult. Si uerō pœnitens non impleuit totam, uel tēpore, aut loco deputatis, quod fuerat iniunctum, impleat postea, quoniam in satisfactione principale est opus, non autem circumstantia temporis, uel loci. Hæc determinatio multos consolari potest.

Posset etiam quis sacramentalem pœnitentiam per alium uoluntariè acceptantem, & impletem satisfacere, cum cōsensu confessoris qui imposuit, uel alterius, ut mutatio sententiæ quoad personam satisfactoriæ, si fiat à iudice. In articulo autem mortis hoc fieri posset sine tali licetia, sub ratihabitione, secundum Cai. ibi. Prædicta intellige, quod unus pro alio potest satisfacere inquantū pœnitentia ordinatur ad solutionē debiti, non autē inquantum medicina est pro peccato uitando. Et qui

pro alio soluit, debet esse in gratia, secundum Tab. ibi. §. 5. quia per charitatem actus unus efficitur alterius, nec exigitur, ille pro quo ab alio satisficit, sit impotens, quia siue possit, siue non, ualet satisfactio, quantum ad debiti solutionem, ut dictum est, non tamen bene factum est alteri imponere, quando quis per se potest, uel non apparet in eo aliqua impossibilitas ad soluendum datam poenitentiam.

7 Qui imponit alteri satisfactionem pro se, si moritur non statim à poena debita liberatur, sed completa satisfactioe, ideo caueant homines, ne quæ per se explere possunt, committat filiis, uel amicis, quia luent poenā antequam sit satisfactum, ut patet.

2 Flagella à Deo missa, & aliarum tribulationes, quæ homo patienter acceptat, ad purgationem peccatorum sunt satisfactoria, secundum Th. ubi supra. a. 4. q. 1. Ideo calamitates æquanimiter tolerari debent. consentit Gre. de Lazaro mendico loquens.

SCANDALVM.

1 Scandalum, quod importat dictum, uel factum minus reum, occasione spiritualis ruinae præbens, secundum Thom. secunda secundæ. q. 43. a. 1. opponitur charitati proximi, ideo peccatum est, dupliciterque committitur, per se, id est, ex intentione, ut alter ruat in peccatum, & sic est speciale peccatum trahens speciem ex hac, ut si inten-

dit trahere aliquem ad furti, uel adulterii consensum, uel alterius culpæ, ut consentiens, hic proprie peccat peccato scandalis, quia intendit recte alterius animæ nocuentum, cuius oppositum directe intendit fraternam correctionem. Qui autem prouocat, uel inducit aliquem ad huiusmodi peccata, non propter hunc finem, uidelicet ut ruat in peccatum, sed ut impleatur uoluntas propria, uel alterius, non peccat speciali peccato scandalis, sed peccatum hoc pertinet ad speciem peccati, ad quod prouocat. Scandalizare autem per accidens dupliciter contingit. Vno modo faciendum malum coram aliis, qui inde sumunt occasionem peccandi, & hoc peccatum non est in specie scandalis, quia hæc circumstantia, etsi aggrauet hoc peccatum, non tamen mutat speciem, sed remanet in specie illius peccati, quod agit, ut puta blasphemiam, uel alterius. Alio modo faciendum actum non malum secundum se, sed habentem mali speciem, ex quo alii ad peccatum inducuntur, & hoc ad scandalum pertinet, per se, si intendit ruinam: reductiue autem, si non illam intendit, & si habet intentionem quis trahendi alium ad mortale, erit mortale, etiam quod factum illud esset ueniale, uel nullum ex se, si intendit ad ueniale, erit & scandalum ueniale. Consentit his Caie. secunda secundæ. q. 43. a. 1. ad 2. 3. dubium. Negi in

in summa ab hac sententia uariare uidetur, imò confirmare.

2 Si quis committit aliquid, quod ex se malum non est, sed habet speciem mali, & est periculum alterius ruinae, consideratis conditionibus personarum, locorum, & temporum, ac causarum, & audit à fide dignis aliquos ignorantes, & infirmos ex hoc disponi ad ruinam mortalis culpæ, si non abstinet à tali facto, si potest eodem modo, donec tales informentur de operis bonitate, mortaliter peccat, non curans de ruina pusillorum. Si uero periculum est de ueniali, uenialiter agit. Secus si nescit aliquem scandalizari, uel si informati de opere non malo, perseverent in ruina, quia tunc ex parte tantum illorum scandalum est.

3 Ex dictis uidetur sequi, ut dicit Arc. flo. & Sil. ibi. §. 1. q. 2. q. mulier se amari credens turpiter ab aliquo, non curans de eius ruina, si sine causa offerat se aspectibus eius, licet non intendat eius ruinam, mortaliter peccat: secus si non credit, uel aliter commode facere non potest, sed tenere contra uidetur Caie. supra, Ornatus. §. 3.

4 Passium scandalum est, quando præter operantis intentionem, & conditionem operis, alii quis male dispositus ex tali opere ad peccandum disponitur, si ent pharisei murmurabant contra Christum ex eo, quod curabat infirmos. Et hoc scandalum

non est peccatum in faciente opus tale, sed in eo, qui ex hoc peccandi occasionem accipit. Vnde dicit Caieta. ibi. in summa, quod non monstrat circumstantiam aggrauantem, sed peccantis infirmitatem. Si enim firmus esset, non scandalizaretur ex tali opere bono ex se.

Propter uitandum scandalum aliquando dimittenda est ueritas doctrinae, scilicet tacendo, & iustitiam non exercendo, sed non debet dimitti ueritas uite, ut scilicet quis dimittat facere ea, quæ necessaria sunt ad salutem, uel faciat quod est peccatum, propter uitandum scandalum, ut putare innocentem, uel fidem, aut ueritatem negare, & in hoc sensu intelligitur illa regula iuris, in 6. de reg. iur. ubi dicitur, Vtilius scandalum nasci permittitur, quam ueritas relinquatur. Conformiter S. Tho. supra, a. 7. Non tamen aliquod malum etiam minimum, ut peccatum ueniale, ad uitandum scandalum, est faciendum, quia non sunt facienda mala, ut ueniant bona, sicut concludit Tho. supra, ad quintum.

Bona temporalia communia, siue ecclesie, siue reipublice, non sunt dimittenda propter scandalum, sicut necessaria ad salutem, secundum Tho. supra, ar. 1. bona uero propria, quorum nos sumus domini, propter scandalum ortum ex ignorantia, uel infirmitate, sunt dimittenda, uel dando, uel non repetendo, aut ali-

ter, scandalum sedando aliqua monitione, ut dicit Augu. de sermone domini. Si autem scandalum ex malitia oriretur, ut erat scandalum phariseorum, secus esset, quia sic dimittendo bona propria, daretur occasio malis retinendi aliena, & rapiendi, ut dicit Grego. in mora, nec faciles esse debemus ad credendum alios scandalizari de bono opere, ut dicit Ray. neque à cibo totaliter debemus abstinere, licet à tali cibo, propter scandalum, quia dicit Apostolus 1. Corin. 8. Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Sic de bono faciendo, iuxta hanc regulam dicito, ad quod scilicet quis non tenetur de necessitate salutis. Secus autem est de opere necessario, ut est facere eleemosynam in extrema necessitate.

SCIENTIA.

- 1 Sciētia, quæ requiritur in teste, non est illa, de qua dicit philosophus, quod est rem per causam cognoscere, sed est cognitio sensualis alicuius rei particularis. ff. de test. Testiū fides.
- 1 Personæ ecclesiasticæ debent uacare scientiæ sacræ scripturæ. c. 2. d. 38. & iuris canonici, possunt & philosophiæ naturali, & morali intēdere. c. turbat. d. 37. & aliis scientiis, ut possint ad scientiam pietatis habere adiutum, uel ad impugnandum hæreticos, uel alio bono fine, dum modo necessaria nō omittantur,

Possunt etiam audire leges, & physicam, nisi sint religiosi, uel habentes personatum in ecclesia, uel dignitatem, uel curam. supra, Excommunicatio 48.

Quomodo omnes Christiani tenentur scire necessaria ad fidem, supra, Credere. §. 2.

Parentes uidentur mortaliter peccare, negligentes docere filios signū crucis, Pater noster, Credo, præcepta 10. & articulos fidei necessarios: quia dicit Apostolus, Qui suorum, & maxime domesticorum curam nō habet, fidem negauit. Similiter qui non addiscit prædicta cum possunt: secus quando non habent instructorem, licet de necessariis nullus possit se excusare. supra, Credere. §. 3.

Quilibet tenetur scire ea, quæ sibi competūt, uel ratione officii, uel status, uel alio modo, ut index quæ pertinent ad iudicandi officium, & si ex ignorantia errat, nō excusatur. supra, Index. §. 2. 4. Panor. in c. qualiter de elect. §. cum in cunctis.

Praelatus si non habet competentem literaturam, remoueri potest à beneficio. ca. quamuis de acta. & quali. or. & bonū esset sic facere, quia cunctorum malorum ignorantia mater est.

SCHISMA.

Schisma sec. Th. ij. q. 39. ar. 1. importat, p. pri separationē ab unitate ecclesiæ ex intentione, & quia est contra unitatē ecclesiæ catholicæ, & cōsequēter

contra charitatem, quæ unitatem hanc facit, ideo mortale peccatum est: quod incurritur primo, quando quis ex intentione non se habet, ut pars unius ecclesiæ, sed ipse uult se habere in operibus suis, scilicet in credendo, sperando, & alia faciendo, tanquam sit quoddam seorsum totum: ita q. non sit alterius, id est, uniuersalis ecclesiæ pars. Summus enim omnes mēbra unius corporis Christi mystici, quod uocatur ecclesia catholica. Vel ex intēctione se subtrahit ab unitate corporis in ordine ad unū caput, non recognoscens Ro. pon. uicarium Christi indubitatum in terris, ut caput uice Christi illius corporis. Et si prædicta peccata solum committat, quia non uult recognoscere unitatē ecclesiæ, uel capitis, quauis credat illā, & Pon. Ro. esse uerum Christi uicarium, est purē schismaticus. Si autem nō solum intendit seindere unitatem ecclesiæ, aut unum caput non recognoscere, sed etiam ultra hoc, non credit esse unam Christiānorū ecclesiā catholicā, aut unam non esse secundū unum caput in terris Christi uicariū, tunc non tantum est schismaticus, sed etiam hæreticus, contra illum articulum, Et unam sanctam ecclesiā. uel si non tenet unitatem capitis, communiter tenetur quod sit hæreticus.

Secundō incurritur quando quis uolens perficere propriam

uoluntatem, causat scissionem ecclesiæ, quamuis hoc non intendat, sicut qui congregat concilium contempto capite, quasi credens ecclesiā catholicam in ipso esse, ab ecclesia se separat, ut quando sunt plures Papæ, & unus qui scit se non esse uerē electum, & tamen se pro Papa gerit, & consequenter schisma in ecclesia facit, & est excommunicatus, supra, Excommunicatio 93. non tamen est hæreticus. Si uerō plures contendunt de papatu, & quilibet credit unitatem ecclesiæ, & illam apud se esse, nec impugnat Ro. ecclesiā, sed ignorant quis sit uerus Papa ignorantia facti, & nō possunt ita de facili certificari, parati tamen sequi uerum Papam, quando fuerit declaratum: tales non sunt schismatici, nec mortaliter peccant, neq. adherentes. Secus quando cōstat unum canonicē electum, alium uerō non, tunc ipse cum sequētibz est excommunicatus, de ele. c. licet. Ignorantia autem iuris non excusaret, nisi esset tale, quod per se, uel per alium sciri non posset. Quid ergo facient alii? Dico q. quando est dubium quis sit uerus Papa, quilibet reputet se quasi unum de mēbris ecclesiæ, & habere unum caput in celo, qui est Christus, & uicarios Christi dubios pro dubiis teneat, nulli ut certo adhæreat, quia exponeret se periculo errandi, & temerē ageret, dubio pōtēti inherere

tanquam certo. Deinde consulat peritos, & conscientiatos, à quibus si firmum habuerit consiliū, illud sequatur. Si uero consiliū adhuc sit in ambiguo, nō se determinet ad hunc, uel illum, donec ueritas fuerit manifesta. Consenteit Cai. in summa ibi, & ita tenendum esse arbitror.

3 Licet simpliciter hæresis sec. Tho. suprà. a. 2. sit maius peccatum quàm schisma, tamen aliquando maius est schisma, uel propter maiorem cōtemptum, uel propter maius periculum.

4 De pœna schismaticorū conueniens est, secū. Tho. suprà. ar. ul. q. excommunicatur, sicut uoluerunt se à communione membrorū ecclesiæ separare, quandoq; etiam per depositionē puniuntur. d. 23. c. in nomine domini. & c. 2. de schismati. Recipientes ordines à schismaticis scienter, uel ex crassa ignorantia, solum Papa dispēsat, sec. quod not. Pa. in c. h. eo. tit. Si uero ex probabili ignorantia, episcopus potest dispensare: ar. c. 1. & 2. de or. ab epi. qui re. non tamen ab eo qui cum ordinauit quāuis postea redierit ad unitatem, ut not. glo. in d. c. fi. Etiam aliis modis puniuntur: ar. c. quod autē. 23. q. 7. & c. nec licuit. 17. d.

Pecunialiter etiā puniri possunt: ar. 23. q. 7. c. qd ait. Sunt etiā excommunicati, per c. licet. de ele.

SCRUPULOSVS.

1 Scrupulosus est, qui scrupulis, hoc est, commotionibus

agitatur. Et quidā dicitur scrupulosus in recognoscēdis peccatis præteritis, & in uitandis futuris timoratus, & talis communiter ad bonū fidem cōducitur. Quidam uero scrupulosus, est in recognoscēdis præteritis peccatis, sed in cauēdis futuris negligens est, & huic æterna damnatio propinqua est: quia ad maiora facinora paulatim defluit.

Causa huiusmodi scrupulositatis aliquando est diabolica suggestio, aliquando debilitas cerebri, aliquando melancholica complexio, aliquando debilitas ex nimis uigiliis, & abstinentiis, aliquando societas talium personarū, ut not. Arc. flo. in 1. parte, tit. 3. c. 10. Ex scrupulositate nascitur pusillanimitas, secundum Ber. & perturbatio, ac desperatio, quæ intermitit spiritum hominis.

3 Remedium secundum Cai. ibi in summa, contra scrupulosos est diuina gratia assūtes, & custodiens, quæ propriis, & aliis orationibus, ieiuniis, & elemosynis, à Deo deuotē querēda est. Remediū autem humanū est consulere peritos, & bonos, & acquiescere, uitare principia scrupulorū, id est, cogitationes de rebus scrupulosis, quæ hæ sunt causæ naturalis scrupulorū. Particulare autem remediū est, uitare tot reconfessiones peccatorum præteritorum semel bene confessorum, nisi esset quis dubius an sit de eo cōfessus, uel nō.

Quia

4 Quando autem occurrit alicui scrupulus, uel de peccato cōfesso, uel aliquo alio, uideat per seipsum si habet tantam cognitionem, ut sciat discernere ueram conscientiam ab erronea, & tunc dimittat erroneam: q. si non potest, consulat peritos, & stet quietus ad consiliū sapientis, quia non potest errare si format sic conscientiam, & dimittat scrupulum, q. si non relinquit, tunc uel est superbus, uel stultus, & hoc credo melius remedium. Si est fatuus, non potest peccare sequēs scrupulum, peccat ergo, quia superbus, & non uult alieno cedere consilio. Vide aliquid suprà, Conscientia. §. 1. Aliud optimum remedium est sollicitē cauere etiam à uenialibus peccatis, quātū potest.

SCVRRLITAS.

Scrrilitas, quæ quis alios ad risum inhonestē prouocat, gestibus, uel uerbis, ex defectu rationis prouenit, ideo peccatū est honestæ urbanitati oppositum, quod gulæ filia ponitur, ut suprà, Gula §. 6. & ex suo genere non est mortale, quia nec contra bonum Dei, nec proximi. Si quis autē huiusmodi uerba diceret, uel gestus faceret ad prouocandū aliū ad aliquod mortale, uel seipsum, uel quia sibi placet luxuria, uel uindicta, aut huiusmodi, esset mortale, secus autem quando tantū placet inhonestæ locutio, ut sic lætanter transeant: tūc sunt uenialia, pe-

riculosa tamen, quia sicut dicit apostolus, Corrumunt bonos mores colloquia praua. Tamen apostolus scurrilitatem, Eph. 5. inter mortalia non nominat.

SECRETVM.

Secretum quod non est acceptum sub secreto, si cedit in nocumētum alicuius iniustum, non est peccatum reuelare illud modo debito quātum fieri potest, sine scādalo, exemplo Guss. 2. Regum. 17. c. ar. in c. ostendit. 23. q. 5. Si autē tale secretum sit acceptum sub sigillo secreti, uel confessionis, extra tamen sacramentum confessionis, uel sub iuramento de non reuelando: si sine urgētī, & rationabili causa quis reuelet illud, mortaliter peccat, quia contra ius naturale agit, secun. Arc. flo. Secus si facit ex urgenti, & rationabili causa, ut quia imminet notabile nocumētum corporale, uel spirituale reipub. uel personæ particulari, quia iuramētum præstitum contra bonos mores, non est obligatorium: neq; in hoc casu seruandus est ordo fraternæ correctionis, secund. Tho. secunda secundæ. q. 39. nisi esset certus de emendatione. Si autem esset secretum dictum in confessione etiam facta cum seculari tempore necessitatis, etiam q. non sit uerum sacramentum, nullo modo potest reuelari per quodcūque præceptum, uel ad uitandū quodecūque malum, sicut si esset sacerdos: uidetur enim sa-

cramento facere iniuriam.

2 Si princeps machinatur contra ciuitatem, uel ciuitas contra principem iuste, nullus etiam iuratus tenetur hoc reuelare, si autem iniuste, reuelare tenetur, ut impediatur iniustum malum, supra, Accusatio. §. 5. & 7. Ioan. de Neapo. idem scribit in quol.

SEDITION.

Seditio, est tumultus ad pugnam unius partis alicuius multitudinis contra aliam partem, & opponitur unitati temporali, sicut schisma spirituali, & quia est contra pacem unitatis multitudinis, utputa scindens regnum, ciuitatem, exercitum, uel huiusmodi, ideo mortale peccatum est ex suo genere, cum opponatur iustitiae, & communi bono, & tanto grauius est, quanto maius est bonum quod impugnatur. Pars autem quae resistit iuste seditionis, & non gaudet tali malo, non dicitur seditiosa, quia laudabiliter tuetur commune bonum. Similiter qui multitudinem a potestate tyrannica ordinatē liberant, nisi ex hoc maius detrimentum multitudini imminuat. Vide Tho. secunda secundae. q. 24. a. 2. & Caic. ibi. ad 2.

SENTENTIA.

1 Sententia secundum iuristas. ff. de sen. & re iud. l. 1. extra, eo. c. 2. est iudicialis diffinitio, quae controuersis finem imponit pronuntiatione competentis iudicis, condemnationem, uel absolutionem continens. Ex quo

sequitur, quod excommunicatio, siue interdictum, non sint proprie sententiae, secundum Ge. in c. animarum. de consi. lib. 6. unde in statutis ubi fit mentio de sententia, non ueniret excommunicatio. Est tamen sententia interlocutoria, cum omnis uox iudicis ad causam faciens, possit dici sententia. Facit gl. 2. q. 6. §. diffinitio, & ideo per uiam iudicalem, ferri debet non potest; & secundum Ge. est proprie poena. Tho. autem prima secundae. q. 96. a. 1. dicit quod est applicatio iuris ad particulare factum.

2 Est & sententia interlocutoria, quae est iudicialis declaratio super aliquo summarie, ius tribuens inter partes, quae sine solennitate fertur, & sine solennitate scripturae. eo. ti. li. 6. c. fi. & est semiplena sententia, quae fertur inter principium causae, & finem, & non super principali, sed super incidentibus questionibus. de appella. c. significantibus. Et quodlibet preceptum factum per iudicem, uel eius nuncium, dicitur sententia interlocutoria, secundum glo. in authentica. de haere. & fal. §. illud.

3 Diffinitiva sententia est, per quam principalis questio diffinitur. c. 2. de sent. & re iud. cui per eundem iudicem non potest aliquid addi, uel minui, mutari, de trahi, aut reuocari postquam lata est. ff. de arbi. l. qualis. In sex casibus potest ordinarius retractare. Primo, quando est nulla, uel annullata

annullata propter errorem facti. 3. r. q. 9. §. 1. Secundo, propter inopiam, in multa est retractanda. C. de mo. mul. l. fi. Tercio, in fructibus, expensis, & aliis, in quibus eadem die potest suppleri, & non minui. l. Paulus. ff. de sen. & re iud. Quarto, si absens condemnatus ueniat, adhuc iudice pro tribunali sedente, extra, eo. c. Bertoldus. Quinto, propter utilitatem publicam. ff. de decre. ab or. fa. l. quod semel. Sexto, ubi est periculum animae, & de errore fidei. c. inter ceteras. de sen. & re iud. de consue. c. fi. Princeps uero semper quando uoluerit potest mutare, & c. c. ex literis. de resti. in inte. 3. Iudex. §. 16.

4 Sententia diffinitiva, si est lata contra ordinem substantialem iudiciorum, ut est citatio, inducit, si petantur, litis contestatio, & tenetur receptio, nulla est ipso iure. c. uxori. 17. q. 4. contra uero ordinem, qui non est de substantia, tenet. c. biduum. 2. q. 6. Secus de sententia interlocutoria, quia tenet, quamquam aliter facies, peccet.

1 Sententia diffinitiva debet dari sedendo, alias est nulla. c. & si sententia. §. fi. eo. ti. li. 6. Secundo partibus presentibus, uel contumacibus. Tercio, recitari in scriptis ab eo, qui fert, nisi sit episcopus, uel persona illustris. eo. tit. c. & si sententia. Quarto, in loco publico, & honesto. §. spatium. 3. q. 3. Quinto, de die, & non in tenebris, nec diebus feriatis maxime sollemnibus. Multa alia forent

dicenda, sed relinquo, quia magis ad forum contentiosum pertinent. De peccatis quae committunt iudices, supra, Iudex. §. 2. & per totum. Aduertens sententiam declaratiuam pro eo datam fuisse iniustam, secundum Pa. in c. de cōces; prae. tenetur in conscientia restituere totum quicquid habuit.

SEPULTURA.

SEPULTURA, id est, locus deputatus auctoritate episcopi ad sepeliendum aliquem, siue aliquis sit ibi sepultus, siue non, dicitur locus religiosus, secus si non auctoritate episcopi, licet sit ibi aliquis sepultus, secundum canones: ut no. Inn. in c. abolēda. de sepul. Facit c. ad hec. de reli. do. licet secundum leges dicatur religiosus. Locus deputandus sepulturae, potest uēdi, & quomodo, infra, Simonia. §. 2. & 34.

An ciues statuantes quicquam circa sepulturas, & funeralia, sint excommunicati, supra, Excommunicatio 31. Exequie, per totum. Funeralia, per totum.

Ius sepulturae generaliter competit ecclesiis parochialibus, & etiam illis, quibus a iure, uel priuilegio concessum est, non autem aliis, secundum Inno. & secundum eundem in c. abolēda. de sepul. debet esse apud ecclesiam consecratam. No. quod monachi habentes liberam sepulturam a sede apostolica, si paciscuntur de non recipiendis aliquibus, uel certis parochianis, compelluntur pactum seruare, nec poterūt illos

sepelire, licet elegerint apud eos sepeliri, cū per pactum privilegio renunciaverint: & hoc per eandem rationem videtur tenere in aliis religiosis.

- 4 Si quis se obligat, uel iurat nō mutare electam sepulturam in aliquo loco, uel eligere, non ualet. c. pleriq. de sepul. & in c. ca. 1. eo. Habentes ex privilegio Papę liberam sepulturam, & ius funeradi, ut habent fratres predicatorum per cle. dudum. de sepul. possunt alienam intrare parochiam, ac per se facere cōsue ta alia & accipere funus, etiā obstante contradictione curati, uel episcopi, uel statuto, q̄ intrantes alienam parochiam sint excommunicati, neq; tenentur funus recipere de manibus curati, ut no. Oldra. consilio 23. & Ge. in c. animarum. de consli. li. 6. & Car. in d. cle. dudum. quia cui conceditur principale, conceditur & accessorium. Hodie est mare magnum Sixti 4.

- 5 In concilio tamen Lateranē. sessione undecima, dicitur, q̄ fratres non possunt intrare parochiam cū cruce ad leuandum mortuum, nisi prius auisent parochialem curatum. Secus si aliter habet consuetudo approbata, & obseruata, & quod decedentes cum habitu, possunt eligere sepulturam.

- 6 Omnis fidelis, qui est in legitima etate, id est, pubes, quāuis sit in potestate patris, potest si bi eligere sepulturam, etiam si

ne consensu patris. in c. licet. de sepul. Secus de impuberibus, & amentibus, & his, qui nō sunt in suo sensu, & religiosis professis, nisi quando extra monasterium moriuntur, ad quod com- modē nō possunt deferri. in c. de sepul. c. religiosi. & ratio est, quia nō habent neq; uelle, neq; nolle. Prelati autem, & Abbates, secundum Rosel. possunt, quia in eis non currit talis ratio. Intelligit tamen secundum Sil. de illis prelatis, qui superiorē non habent in tali ordine, nisi episcopum, uel Papam, ut esset magister ordinis predicatorum, uel generalis minorum, & huiusmodi. Nouitri autem possunt eligere, quia nondum sunt obligati. Si tamen nō eligant, de consuetudine sepeliuntur in monasterio. Et famuli in ordine predicatorum si aliter non eligunt sepulturam, in ecclesiis eorum sepeliuntur, ex privilegio Gre. 11.

- 7 Serui impuberes, nō possunt eligere, sed dominus pro eis eligit, secus si sunt puberes, & sane mentis. Ita no. lo. in c. de uero. eod. titū. Sunt enim sui iuris quo ad hoc.

- 8 Pater pro filio impubere potest eligere sepulturam, ubi est consuetudo. in d. ca. licet. & Ge. idem credit ibidem de matre, sicut de patre. Quod si consuetudo sit in cōtrariū, sepeliuntur filii in sepulchro maiorum, uel in ecclesia parochiali secundum consuetudinem, & intellige de legit

legitimis, non pro spuris uel naturalibus tantū, quia isti non ueniūt nomine filiorum. in cle. 1. de bapt. sed pro adoptiuis, & arrogatis bene potest, pro adulto uero seu pubere non potest, quia d. c. licet. solum pro impubere electionem sepulturae concedit, ideo ad alios extendi non potest.

- 9 Auis pro nepote impubere non potest eligere, quia appellatione filiorū, non ueniunt nepotes in materia odiosa, multo minus frater, uel alius collateralis, potest pro alio eligere, sed isti sepeliuntur apud maiores suos, sicut & alii, si non eligunt sepulturam, secundum q̄ lex, uel consuetudo habet.

- 10 Filii illegitimi naturales tantum, sepeliuntur cum patre, nisi pater fuisset in dignitate. l. ex facto. ff. ad Treb. si sunt spurii, nō, quia nec filii sunt nominandi, autem, ex complexu. C. de ince. & inuti. nup. nec etiam si à principe legitimetur, nisi hoc faciat pater uiuente, & petente, sed tales in sepulchro matris sepeliuntur. ff. ad mun. l. eius. nisi sit exmina illustris. Adoptiu uero, & arrogati, si moriuntur uiuente patre adoptate, uel arrogante, in eius sepulchro sepeliuntur, secus si mortuo, quia tunc cum patre naturali: quod notatur in c. unico. de cōna. legali.

- 11 Morientes non electa sepultura, non sepeliuntur in parochia, sed in sepulchro maiorum

suorum, in ca. 1. de sepul. in c. & in isto casu, maiores dicuntur pater, & auus. in c. Ebrō. 13. q. 2. iuncto c. 1. eo. tit. Et licet auus, & proauus essent alibi, non sepeliuntur cum eis, sed ubi pater & auus. Sed si pater in uno, auus & alii maiores in alio, non sepeliuntur cum patre, sed cum aliis maioribus, secundum Ioan. Andr. in capitu. fraternitatis. de sepul. licet quidam contrarium teneant: hoc tamen uerius. Si autem non apparet ubi sit sepulchrum maiorum, sepeliuntur ubi accipit ecclesiastica sacramenta, & audit diuina, in d. capitu. primo. Si uero in una diuina audit, in alia recipit sacramenta, uel est duarum ecclesiarum parochianus, tunc locus est præuentio nī: sed obuentio- nes quartæ diuiduntur. Si autem non est præuentio, sed contendunt, diœcesanus concordabit. Vide capitu. cum quis. in c. de sepul.

- 12 Peregrini, & aduenę, sepeliuntur in parochia in qua moriuntur, quando nō scitur sepulchri maiorum: uel si scitur, & com- modē nō possunt illuc deferri, secundum Innocen. & Hostien. in c. 1. eo. titu. debent in ecclesia cathedrali sepeliri, uel in utraq; habent ius funeradi secundum alios: uerius tamen est, quod sit locus præuentio nī. Idem dicendum de damnatis ad mortem, quando sepeliri permittuntur: tamen in huiusmodi magis stand

standum esset consuetudini, si extat, ut dicit Sil. uersic. sepultura, quæstio. 8. circa finem.

- 13 Vxor si iam a uiro est tradita domum uiui, sepelietur in sepulchro mariti, iam enim eius domicilium consecuta est. Idem si est cognita ab eo, quia facta est una caro cum ipso, alijs nõ: in d.c. Ebron. Si autem esset propter adulterium separata, non sepelietur cum eo, quia non est amplius de domo uiui, nisi reconciliata postmodum fuerit. Si uero mortuo marito de domo eius recessit, secundum ueriores opinionem cum uiro sepelietur, secundum Archi. & Ioan. in c. is qui. §. mulier. eo. titu. lib. 6. cum uiro scilicet ultimo. Licet enim se ad aliud domicilium trāstulerit, retinet tamen domicilium mariti, ideo ubi maritus actualiter, & legitime est sepultus, sepelietur, si cõmodo potest illuc deferri. in c. religiosi. de sepul. Secus si nõ legitime fuit sepultus, ut quia excommunicatus, uel interdictus erat, tunc ibi nõ sepelietur cum eo.

- 14 Si uxor ante maritum moriatur, dubium est ubi debeat sepeliri, an scilicet in sepulchro maiorum uiui, an uxoris. sed statim est consuetudini, secundum Pa. in d.c. de uxore. eo. tit. in 6. quæ cessante, potest dici quod debet sepeliri in sepulchro quod maritus pro se præparauit, quia ex intentione animi maritus est ibi sepultus: quod si nõ habet ma-

ritus sepulchrum particulare, sed uult in sepulchro suorum maiorum sepeliri, ibi & uxor sepelietur, quod si uoluntas uiui nescitur, ut quia est absens, sepelietur in sepulchro maiorum ipsius uxoris, non autem sic de uiro dicendum est, quod debeat sequi uxorem, si ipsa electa sibi sepultura præmoriatur, & post maritus non electa moriatur, secundum Pan. in d.c. de uxore, quia indecens uidetur quod uir mulieris dispositionem sequatur, & hoc uerius dicitur, licet Pa. uideatur in hoc dubitare.

- 15 Si ecclesia in qua debet quis sepeliri sit interdicta, uel cœmetorium, sepelietur in parochia sua, quæ si & ipsa sit interdicta, sepelietur in ecclesia cathedrali, & si adhuc hæc est interdicta, in propinquiore monasterio, uel ubi debet soluere decimas sepelietur, secundum Arc. in c. 1. eod. titu. & Ioan. An. in nouella, ibidem.

- 16 Multi ecclesiastica sepultura priuantur. Primò, excommunicati maiori excommunicatione, in c. 1. de sepul. etiam quod sit iniusta, ut not. in c. literas. de resti. spo. non autem pro minori excommunicatione, etiã quod sit notoria, secundum Inno. in c. sacris. de sepul.

- 17 Secundò, manifesti usurarii, in d. c. 1. Tertio, qui in torneamentis moriuntur. c. 1. eod. titu. non autem de currentibus ad brauium, quia deficit ratio d. c. primi.

primi, supra, Duellum. §. 8.

- 18 Quarto, raptores manifesti morientes sine contritione & restitutione. c. 2. de rap. qui tamen si conuertantur, & nõ restituant ex impotentiã, licet eis concedatur sepultura, nõ tamẽ possunt esse clerici presentes, secundum communiorẽ opinionem, secundum etiam Pan. in c. super eo. de rap. secus si eos pœniteat, & restituant. supra, Rapina. §. 3. Quintò, blasphematores Dei, & sanctorum, penitentiam sibi iniunctam contemnentes. c. 1. de male. Sextò, nõ communicantes, & non confitentes semel in anno. c. omnes. de pœ. & re. nisi in morte contritionis signa ostenderint: & oportet quod sit notorium, quod non sint cõfessi. Septimò, morietes in mortali notoriã. c. cum graui. 13. q. 2. Octauò, nominati interdicti. in d. c. 1. contra tales sepelietes est lata excommunicatio, supra, Excommunicatio 44. Nonò, hi, quibus interdictus est ingressus ecclesiæ. c. is qui. in 6. de senten. excom. Decimò, qui sacerdotem tutorem filiis suis relinquit. 88. d. c. denique. contrarium tamen tenet glo. Undecimò, Iudei, pagani, & heretici, cum eorum fautoribus. c. sane. 24. q. 2. de con. d. 1. c. ecclesiã. Duo. decimò, corpora exeterata, uel cõfessa, de quibus supra, Excommunicatio §. 8. Omnes se ex desperatione occidentes, quia in mortali manifeste moriuntur.

Secus si ex furore, uel infania, uel instinctu spiritus sancti, ut Sãpson, se occidunt, uel quãdo ostenderet ante mortem signa contritionis. Monachus etiam moriens proprietarius. c. super quodã. de sta. mo. supradicti exceptis morietibus in torneamentis si ostendunt aliquod signum contritionis, ad quod probandum sufficit unus testis, possunt in sacro humari, nec ualet opposita cõsuetudo. c. fures. de furtis. & quod unus testis sufficiat, est c. qui recedunt. 26. q. 6. quia testimonium illius in præiudiciũ tertii, nõ est. Sicut ad probationem cõsecrationis alicuius ecclesiæ, uel quod aliquis sit baptizatus. c. paruulis. de conse. d. 4.

- 19 Si de facto taliũ corpora sint in sacro sepulta, & possunt ab alijs discerni, exhumanda sunt, alijs non. c. sacris. eo. tit. reconciliandusque locus est. c. consueuisti. de consec. eccle. uel al. Si fratres exẽpti de facto sepeliant huiusmodi corpora, quæ de iure non possunt sepeliri in sacro, episcopus loci non potest hæc corpora facere exhumari, ut credit Pa. in c. sacris. eod. titu. quia perinde est, ac si nõ essent in diocesi sua: posset tamen antequam sepeliãtur, obuiare, ne corpora ducantur ad sepulchrum, dum non sunt in loco exempto. Qui se ad uillã transfert causa coledorum agrotum, uel folam, & ibi moritur, & nõ elegit alicubi sepulturam, nõ sepelietur.

ur in uilla, in qua nō habet domici-
liū, sed uel in sua parochia, uel
potius apud maiores suos, si
sine periculo possit, & commo-
dē illuc deferri, in d. c. is qui. eo.
lib. 6. secundū quod suprà di-
ctum est.

21 Mortua matre si puer extra-
hatur mortuus, non debet cum
matre sepeliri, sed extrā cōmi-
terium, quia non est baptizatus:
secus si non est extractus, sed in
uētre mortuus, quia est pars uē-
tris. c. si qua. de con. d. 4. si uerō
esset uiuus, mater deberet scin-
di, & puer extrahi, & baptizari:
non tamen matre uiuēte adhuc,
potest fieri scissio, sine mortali,
quando per talem scissionē ef-
ficeretur periculum de morte matris.
Etiam pro salute animæ pueri,
propter quam mortale fieri nō
licet.

22 Sepelientes mortuos in casu
non concessō, tenentur restituere
corpus si petatur, & omnia
quæ occasione eius receperūt.
c. fraternitatis. de sepul. Simili-
ter rapiēs funus eius, qui sepul-
chrū alibi elegerat, in c. frater-
nitatem. & c. ex parte. eo. titu. &
ultra hoc, secundū Old. 224. cō-
fi. perdit ius petēdi quartam. Pe.
de pe. quantum ad quartam, cō-
trarium tenet: primum tamē est
uerius, si quid tale fiat à prelato,
quia solus prelatus potest præ-
iudicare ecclesiæ in acquirēdo.
16. q. 5. §. fin. concor. Sil. ibi. q. 11.
Et qui dicit, cadauer sibi debe-
ri, probare debet, secundū Pa.

in c. ex parte. eo. titu.

23 Sepultura non potest impe-
diri prætextu cuiusunque de-
biti, uel obligationis. l. cū sit in-
iustum. C. de sepul. nio. nec de-
bet inferri molestia infra spatiū
x. dierum ab obitu. C. eo. & l. ea-
dem. Et spoliātes mortuos, quo
ad illa quæ ex intēione tumu-
lantium remanserunt, grauissi-
mē puniuntur. C. de sepul. nio. l.
3. offendūt enim amici ipsius
defuncti, quod non licet.

24 Qui habet capellam sibi cō-
cessā à religionis, seu prelatis,
in qua fecit sepulchrum pro se,
& suis de domo: eo innito, uel
suis inuitis, priuari non potest,
nec alii ibi in eius sepulchro se-
peliri. Talis enim capella repu-
tatur tāquā hospitium. in c. Ebrā.
13. q. 1. & de iure est, qd dominus
non potest habitare in fundo
in quo quis habet usumfructū.
ff. de usu. & habita. lega. l. si hæ-
res. §. si. Si autem omnes de tali
domo essēt extincti, posset aliis
concedi, quia mortuo usufru-
uario usus redit ad proprie-
tariū liberē. l. pen. C. de usufru.
No. tamē quod propter ius ali-
quod, quod quis habet in eccle-
sia, non potest eam magno be-
neficio priuare. c. accessissent.
de consti. Abb. in glo. 2. circa fi.

25 Mandans corpus suū non se-
peliri, sed iactari canibus, uel in
flumine, exaudiri non debet. 21.
distin. §. nunc autem. in glo. nō.

26 Leprosi secundū Pa. in d. c.
sacris. cum aliis sepeliri nō de-
bent.

bent. Illis enim permittitur ha-
bere ecclesiā cū cimiterio, qd
non permetteretur, si cū aliis se-
peliri possent, in iniuriā eccle-
siæ parochialis, licet Pe. de Anc.
& Sil. teneant oppositum, quia
ratio prohibitionis cessat in mor-
te leprosi, prima tamen opi-
nio uidetur melior, licet etiam
secunda bonis innitatur funda-
mentis. Tab. cū Pa. tenet ibi, cir-
ca finem.

27 Pro defuncti sepultura, quā-
do defunctus est alius ab uxo-
re, hæredes facient expensas. l.
si quis ff. de re. & sum. fu. Si est
uxor habens dotem, & alia bo-
na, quæ remanserunt apud ma-
ritum, ipse maritus faciet. Si ue-
rō tantum dos remanet uiro, &
alia bona aliis, quilibet pro ra-
ta faciet expensas, scilicet uir, &
alii. Si uerō etiam dotem resti-
tuit, faciet hæredes uxoris. l. Cel-
sus. ff. de re. & sum. fu. Si uerō
nec dotē, nec alia bona habuit,
uir faciet ff. de re. & sum. fu. l.
1. Pater respectu filii, & domi-
nus respectu serui facient. l. si
quis. ff. eo. titu. Vide Sil. uer. se-
pultura. questione 14.

SERVVS.

1 Servus non potest ordinari, r
nisi prius manumittatur. c. 1.
& 3. d. 54. & huius ratio est uti-
litas, atque clericalis dignitas.
c. admittuntur. d. 54. Et infra an-
num à sciētia domini sui potest
reuocari, secundū Ray. & post-
quam reuocatus fuerit, nō po-
test dominus inuicere manus in
actu

eum sine excommunicatiōe, se-
cundū Inn. nec licebit tali ser-
uo si fuerit in sacris, cōtrahere
matrimonium, aliis autem pri-
uilegiis clericalibus nō gaude-
bit. c. Ioan. de de. coniu. Quod
si domino sciēte, & nō cōtra-
dicente ordinetur, eo ipso sit li-
ber ad quoscunque ordines sit
promotus. c. si seruus sciēte. 54.
d. & secundū Got. & Inn. Si au-
tem domino nesciente, & præ-
sentante, & ordināte, redigetur
in pristinam seruitutem quo ad
minores. c. nulli. 45. d. Si uerō
ad sacros, tunc dabit uicarium,
uel pretium. Aliiter reuocabitur
in seruitutem: in minoribus au-
tē absolutē reuocabitur. c. nulli.
d. 54.

2 Quomodo seruus potest cō-
trahere, suprà, Matrimonium. in
1. impedimento. §. 6.

3 Tempore persecutiōis, licet
Christiano subire seruitutē in-
fidelium, cum pacto non dese-
rendi ritum Christianorum, se-
cundū Inno. in c. nisi cum pri-
dem. de renun. Quomodo par-
tus sequatur uētre liberū uel
seruū, uide Sil. uer. seruus. q. 4.

SIMONIA.

1 Simonia, secundū Th. secū-
da secundę. q. 10. a. 2. est stu-
diofa uoluntas emendi, uel uē-
dēdi aliquod spirituale, uel spi-
rituali annexum. Oportet ergo
ad hoc quod sit peccatū morta-
le, quod sit uolūtas studiōsa, id
est, deliberata. sola enim delibe-
ratione potest committi, etiam
actu

actu exteriori non secuto, non tamē ab ecclesię iudicio puni-
tur, quę de occultis nō iudicat.
Itē nō ē emptiōis, uel uenditio-
nis, intelligitur omnis cōtractus
nō gratuitus, ut transactiōis, re-
nūciatiōis, & huiusmodi. Itē spi-
rituale dicitur tripliciter, uel es-
sentialiter, ut dona gratuita, & uir-
tutes. Secundo, causaliter, ut sacra-
menta. Tertiō, effectualiter, ut
prædicare, orare, & huiusmodi.
Annexū autē spirituali dicitur,
uel dependes ex spiritualibus,
ut habere beneficiū, uel ad spi-
rituale ordinatum, ut ius patro-
natus, qđ ordinatur ad præsen-
tandū clericos ad beneficia, & uia
sa sacra, uel uestes bñdictę, quę
ordinantur ad usum sacramen-
torum. Item nomine pretii cō-
tinetur omne qđ pecuniā esti-
mari potest, ut munera, preces,
laudatio, & huiusmodi. Sint er-
go hæc regulę.

- 1 Prima regula, Res purē spiri-
tualis, nullo modo pōt emi, uel
uēdi. Secūda, Res composita ex
spirituali, & corporali, non po-
test emi, uel uēdi, ex parte illa
quę est spiritualis, etiā quōd spi-
ritualitas ibi sit minima. Tertia,
Si aliqua res cōposita ex spūali,
& corporali est, potest uēdi, uel
emi, ex ea parte qua corporalis
est, nō tamē pluri pretii, ex eo,
quōd spiritualitatem habet an-
nexā: ut calix cōsecratus nō po-
test plus uēdi, quā si nō esset
cōsecratus, & hñōi, alioquin si-
monia incurritur. Quarta, Nul-

la res composita ex spirituali, &
corporali, sicut in ea principale
sit spūale, pōt absolute emi, uel
uēdi, aliter intelligit uēdi spūa-
le, qđ principale est: ideo nō li-
cet sacerdoti uēdere missā, nec
predicatori pacisci de pretio præ-
dicatiōis, & hñōi. Secus quādo
principale in ea est corporale,
tūc pōt absolute uēdi, & emi, ni-
si iure positiuo phibeatur, tunc
enim propter iuris prohibitio-
nē esset simonia. Quinta est, Si
pēdiū sustentatiōis exercitiū spi-
ritualia, licet uelle, & accipere,
& in articulo necessitatis de eo
pacisci liceret, sed qđ phibent
hñōi pactiōes, ideo nō sunt faci-
ciendę. Debēt ergo prius ista spi-
ritualia gratis populo exhiberi,
& postmodū ad seruandas cō-
suetudines bonas, p sustentatiōe
ministorū authoritate superio-
ris cogi, siue p missis, siue p of-
ficiis, siue p cōsecratiōe eccle-
siarū, aut benedictiōe uirgi-
nū, & hñōi. Sexta est, Quāuis lo-
care operas in exercitatiōibus
quę principaliter sunt spiritual-
les, ut dicere missas, & hñōi p
se non liceat, potest tamē licere
per accedēs, id est, propter ali-
quod adiunctū, ut quia non lo-
cat operas ad celebrandum, sed
locat libertatē suā, quia dū obli-
gat se ad hoc faciendū, aliud face-
re nō potest, & sic pōt locare, &
ita habet consuetudo ecclesię.
Multi enī sacerdotes locat ope-
ras suas ad officiādū p mēsem,
uel annū, & hñōi, ut uidemus,

Septi

- 8 Septima regula. Locare ope-
ras in his, quę principaliter sunt
corporalia, ut est officium sacri-
stę, & huiusmodi, nō habet seru-
pulum, quia possunt fieri pacta
de certo stipendio, & hæc intel-
lige, ex parte operarij, qui po-
test locare operas suas, & ille cu-
ius est dare officium, & cōduce-
re sub pretio. Prælati tamē non
potest huiusmodi officia sub cer-
to pretio locare, prohibētum est
enim ne prælati committant ui-
ces suas sub annuo censu, cap. 2.
ne præ. sub an. cen. con. nic. suprā.
Locatio. §. 6. ex doctrina Cai. in
summa. ibi, in uer. simonia.

Sciendū quōd tria requirun-
tur ad extrinsecam emptionem,
uel uenditionem, in qua cōsistit
simonia. Primum est intentio, ut
quis intendat emere, uel uende-
re. Secundum est conuentio de
pretio explicita, uel implicita in-
ter cōtrahentes, alioquin si non
cōuenirent partes, non seque-
rētur uēditio, nec emptio. Ter-
tium est executio, dando pretiū,
& accipiēdo. Non enim est con-
summata emptio, nisi detur pre-
tium, nec uenditio, nisi detur res
quę uenditur. Ideo ad simoniā,
quę ab ecclesiā puniatur, exigitur
ex parte uēditoris uēditio con-
summata rei spiritualis, ex parte
emptoris cōuentio explicita, uel
implicita, de pretio, & traditio-
ne pretii. Et nota quōd traditio
pretii, est plusquam conuentio,
ideo quāuis non fiat alia con-
uentio explicita, & tradatur pre-

tium, est cōuentio ibi implicita.
Et si tradatur pretium, & sit con-
uentio, & nō sequatur datio rei
spiritualis, uel si detur res spiri-
tualis cum pacto, & non detur
pretiū, nō est simonia, quę puni-
tur ab ecclesiā, quia pccatō sunt
restringendę ad actus consum-
matus. Notetiam, quōd si detur
pretiū, nō sub ratione pretii, sed
uel pro sustentatione, uel secun-
dum consuetudinē, uel ex reue-
rentiā, uel pro oblatione, uel alio
quouis modo, non facit cōuen-
tionem implicitam, nec simoniā,
sed quę datur ratione pretii, ut
manus à manu, à lingua, ut laus,
adulatio, preces, & huiusmodi,
ab obsequio, siue sit honestum,
siue turpe obsequium, efficiunt.
Quōd si obsequia huiusmodi
fierent, etiā quōd essent inho-
nesta, nō tamē per modum pre-
tii fiant, sed propter aliud, non
constituunt simoniā, ex doctrina
Cai. in summa, ibi, uer. simonia.

Est etiā simonia mentalis, quę
à Deo tantum puniatur, ut quādo
quis intendit pro spiritualibus
temporalia habere, uel pro tem-
poralibus spiritualia, ita quōd
lypro, dicat pretium, uel rationē
pretii. Si autem non intēdit hoc
pro pretio dare, uel accipere,
sed tanquam elemosinam, uel
donū, uel aliter, non est simo-
nia mentalis. Et hoc quandoque
est solum in mente sine actu ex-
teriori, ut quia uellet emere rem
spiritualem, sed non habet pre-
tiū, uel non occurrit qui uendat,

Cc uel

uel huiusmodi, aliquando fit cum actu exteriori, ut quādo quis dat munus pro spirituali, intendens propter hoc habere rem spiritua-
7 lem, sed hæc intentio non apparet. Quandoque aliqui cōueniunt pacteendo, & non cōple-
tur simonia exterior, quia actualiter nō datur res spiritualis, uel pretiū, uel propter penitētiā sequentem, uel impedimentum, uel aliud. hæc simonia inter men-
tales collocatur, licet actus sit exterior, sed quia nō punitur ab ecclesia, & est mortale peccatū, siue sit mentalis, siue actualis exterior, & grauius exteris peccatis, quæ cōmittuntur circa cōtractus, quia homo se habet irreuer-
6 ter ad res sacras. Ex Cai. ubi. 3. Papa licet possit incurrere peccatum simoniæ emendo, uel uendendo: res spirituales, quia hoc est contra ius diuinum, non tamen potest committere simo-
niam, quæ punitur ab ecclesia, sicut non potest effici exco-
municatus, cum sit supra ius posituum. Similiter qui emit a Papa ordinem, uel beneficiū, penam iuris nō incurrat, licet simoniam committat, secundum Pet. de Pal. in 4. sent. ideo qui habuit bene-
ficiū de scientia Papæ cum simonia, licet mortaliter peccauerit, non tamen tenetur resigna-
re, sed sufficit quod peniteat de peccato, secundum eundem Pe. Quæ autē sunt simoniæ tantū, quia prohibita ab ecclesia, si Pa-
pa facit, uel aliquis cum eo, uel

de eius sciētia tractat, neque pec-
cat, neque simoniam incurrat, quia ex se peccata non sunt, & in hoc casu uidetur Papa dispensare, cum contra eius uoluntatē non fiat, nec reclamet.

Si aliquis amicus accipiens beneficiū, dat aliquid ministran-
tis consiliario, ipso ministrante rem spiritua-
lem, & accipiente igoorantibus, ministrans & acci-
piens non sunt simoniaci, sed amicus, & consiliarius. 1. quæst. 1. cap. statuimus. secus si sciunt, & non contradicunt, quia dicunt uoluntatē interponere, & quan-
tumcumque sit occultum, simonia est, & tenetur renuntiare, sed si amicus meus dat pecuniam, ut ego promouear, me etiam in-
scio, licet non sim simoniacus, tamen renuntiare teneor. ca. de simoniæ. eo. tit. quia simoniæ sum promotus. Concord. Bern. Hoff. & Rich. 4. senten.

Si quis obtinuerit ordinē, uel beneficiū, alio dante pecuniam, non ordinatori, nō est simonia, etiā si sine pecunia non erat ob-
tenturus, secundum Innoc. in c. tanta. eo. ar. 1. q. 6. §. fin. Si autem ipse ordinatus pecuniam dedit, etiā si sine pecunia obtenturus erat ordinem, simonia est. ar. 1. q. 3. §. si. & quæst. 8. cap. 1.

Intendens obtinere aliquid spirituale, si dat aliquid ministro ut ingressum habeat tantū, non est simoniacus, sed si dat ut pro eo loquatur, persudando, ro-
gando, uel consulendo, simo-
niam

niam incurrat, si pro re spirituali faciat. quæst. 1. cap. quicumque, nec dictam pecuniam mediator potest retinere, secundum Arc. floren. sed restituere tenetur nō ei qui malē dedit, sed illi in cuius iniuriā data est.

Qui laudat, uel preces porri-
git pro aliquo prelato, ut propter hoc inclinatur ad dandum aliquod spirituale sibi, uel alteri, simoniam committit: dat enim hoc tanquā pretiū rei spiritualis, quæ non potest emi, neque uendi, iuxta primā regulā supradictam.

Qui preces porrectas pro in-
digno audit, & propter hoc dat beneficiū, factum simoniacum committit, quia preces nomine pretii computantur, ut supra dictum est, secus si porrigatur pro digno, quia subest causā debita. Posset tamē esse simonia, si non ad dignitatē, sed ad preces respiceretur. An autē rogare pro se, ut habeat quis beneficiū, uel rem spiritua-
lem, sit licitū, supra, Beneficiū. §. 32.

Quando sunt preces armatæ, ut quando rogatur pro aliquo potente, & adiunguntur minæ, committitur simonia, si propter hoc res spiritualis (ut beneficiū) detur.

Rogans pro aliquo etiam di-
gno intēdens se obligare in aliquo collatori beneficii, uel se exonerare de aliqua obligatio-
ne, quam habet ad petētem beneficiū, committit simoniam, quia & obligatio talis, & exone-

ratio, tenet locum pretii. Idem dic de precibus carnalibus, quādo quis rogat pro consanguineo, uel amico suo, intendens tantum amicitiam, & non dignitatem personæ, & propter hoc collator dat beneficiū, simonia est. Videntur enim hæc succedere loco pretii. 1. quæst. 1. cap. ordinationes. Pro aliis autē sacramētis, & rebus spiritualibus, aliis a beneficiis, uel ordine, nō uidetur sic prohibitum, excepto religioso, qui non habet uelle, nec nolle. cap. nō dicatur. 12. quæst. 1. Quando autē non constat de intentione, an scilicet quis intendat se per preces exonerare ab aliqua obligatione, uel se alteri obligare, uel an tantum propter amicitiam faciat, recur-
rendum est ad indicia exteriora, quia si cōsanguineus erat pro quo rogabat, intelligitur quod preces sint iniuste, & propter parētelam, uel si amicus propter amicitiam, nisi constet de dignitate personæ, & hæc quo ad forum contentiosum, quia in foro animæstandū est uerbis cōsistentis, & eius intentioni, & præsumptioni. Et nota quod laus nisi sit ex intentione ad causandum fauorē humanū appetibilē, non facit secundū Deū simoniam, neque preces, nisi porrigēs illas intendat se obligare principaliter pro spirituali consequendo, uel se exonerare ex aliqua obligatione, uel seruitio, quo ei tenetur, & hoc principaliter intendat.

14 Quantum ad munus ab obsequio. Ad hoc quod sit simonia, requiritur quod sit seruitium corporale, siue licitum, siue illicitum, & quod fiat pro habendo beneficio, uel ordine, aut alio spirituali, & quod fiat principaliter propter illud, & sic simonia committitur, & etiam conferens propter hoc simoniam committit, si est res spiritualis quæ confertur. 1. quæst. 3. c. saluator. Tho. secunda secundæ. q. 100. a. 5. ad 1. & ita in foro contentioso iudicatur, & etiam in foro animæ, si principaliter propter hoc fiat. Secus est, quando obsequium est purè spirituale, ut est celebratio missæ, officii, quando est beneficio impostum indubitater potest cõferri beneficium etiam ex pacto, quod ille promittat tale obsequium spirituale. c. significatum. de præben. Et si alicui beneficium esset annexum, quod habens illud teneatur prædicare, uel legere, potest illud conferri cum pacto, & obligatione, quod legat, uel doceat, secundum Host. nec ecclesia reputat hoc simoniacum. Tamen in conscientia si principaliter intenderet tale obsequium pro re spirituali, esset simonia. Similiter recipere aliquem in canonicum cum hoc pacto ut doceat, est simonia, secundum eundem Hostien. intelligo quando hoc onus non erat annexum: & non solum dantes, & pacificantes sunt simoniaci, sed etiam consentientes, & mediatores, de

elect. cap. per inquisitionem. c. de confess.

15 Si prælatus facit pactum de dando beneficio, & postmodum ductus pœnitentia intentione illam malam reuocauit, uel illo pacto oblitus, confert purè, non est, si moniacus, neque recipiens, si eodem modo se habet, secundum Ric. 16 Recipiens seruum sub annuo salario, donec ei promideat de beneficio competenti, non est illicitum, secundum Host. etiam quod recepto beneficio exiret salarii, quod promissum fuerat sub conditione, & seruitium non est causa principalis, sed impulsiva. Secus si perpetuo, uel purè obligasset se seruitio, quia seruitium uideretur principalis causa collationis beneficii. Vide Pa. in c. non satis. c. quoniam. & cap. ueniens. eo. Dummodo non propter seruitium principaliter, sed propter meritum ad hoc inducatur.

17 Rei non spirituali potest proponi conditio, & pactum spirituale, ut qui habet fundum potest alteri dare cum pacto, ut ibi edificetur ecclesia, & ibi tot missæ celebrentur, & potest dare aurum, ut ex eo fiat calix, & huiusmodi sine simonia. Pa. tamen in d. cap. significatum. docet bonam cautelam, ut prius onus celebrandi applicetur rebus, & postmodum detur res, quia tunc res transacta cum suis oneribus. Similiter potest quis cõstituere capellam, uel præbendam in aliqua ecclesia, & reservare, sibi iuspatronatus, uel ad

ad tempus, uel perpetuo, cum licentia episcopi. supra, iuspatronatus. §. 4. usque ad 12. prædicta sunt, secundum c. olim in causam. de restit. spo. c. quanto. de censi. c. ex insinuatione. eo. tit.

18 Conferens beneficium, si cum eo, cui confert, facit pactum, ut retineat aliquam partem ex redditibus beneficii, simoniam incurrit, secundum Pa. in c. 1. ut eccle. bene. Episcopus tamè ex iusta causa, & necessaria, potest statuere, ut certi temporis redditus beneficii uacantis deputetur ad certum usum laudabilem. Facit c. si. de uerb. sig. & pro solutione suorū debitorū nomine ecclesie contractorū, non autè nomine priuato, ut glo. dicit in c. 1. de solu. S. Thom. secunda secunda, supra. a. 4. ad 3. dicit, quod si episcopus antequam cõferat beneficium ob aliquam causam ordinet, ut aliquid subtrahatur de fructibus beneficii conferendi, ad expendendum in pios usus, non est simonia, si uero post collationem requirit aliquid de fructibus sibi exhiberi, idem est ac si intinus exigeret, & sic non caret uicio simonix. Pa. uero in c. non satis. eo. ponit cautelam dicens. Dummodo non præcedat pactio, ut inducatur quis ad renuntiandum beneficio. Sed si Pa. ex officio suo induceret aliquem, ut cardinalem ad renuntiandum, & post beneficio imponeret certam pensionem annuatim soluendam illi, qui re-

nuntiavit ex iusta causa, & hoc sine simonia transiret, & melius esset quam dare illis ecclesias in commenda, quæ, ut uidemus, hoc modo destruuntur.

19 Pro missa nonquam licet aliquid accipere tanquam pretium eius, cum sit res merè spiritualis, sed bene eleemosynaliter, & ut stipendium sustentationis, secundum illud 1. ad Cor. 9. Quis militat suis stipendiis unquam? Si tamè sacerdos tenetur celebrare, ut quia habet ecclesiam, uel beneficium, est simonia, si aliquid exigat. 1. quæst. 3. capit. uenientes. Secus quando non tenetur, & est indigens. Si autem tenetur, uel non indiget, tamè recipit quod offertur, non est simoniacus, dummodo non exigat. Idem dic de datibus aliquid pro oratione fienda pro eis, non tanquam pretium orationis, sed ut eos prouocent ad orandum, uel pro eleemosyna, non est simonia. Idem dic de prædicantibus, & exercentibus actus spirituales iuxta regulas supra positas. Qui tamè prædicaret tantum, ut fauorem, uel gratiam populi, uel aliquod temporale haberet, esset saltè metatiter simoniacus. Si tamè finis eius principalis non est collecta pecunia, tanquam pretium prædicationis, sed salus animarum, uel sustentatio pauperum, uel opus pium, secus est. Tho. supra, in 4. sententia.

20 Vadens ad horas principaliter propter quotidianas diffri-

butiones, simoniacus est mentaliter, non autem exterius, quia non deducit in pactum. Secus si non principaliter vadit propter lucrum, sed ad Deum laudandum, etiam quoddam sine distributione non irretit. Ioan. Andr. de cle. non re. cap. unico. lib. 6. & c. tua nos, de simonia. & Hostien. in capit. olim. de verb. signifi.

21 Iudex vendens iustitiam, si est spiritualis iudex, vel à spirituali habeat, simoniam committit, secundum Arc. flor. Secus si non est spiritualis, licet graviter peccet, idem de teste dicendum videtur. Vide Th. secunda secunda. q. 100. a. 3. & 4. sen. d. 25. q. 3. a. 2. quol. 2.

22 Episcopus cum consecrat, vel visitat, potest recipere pro curatione non ratione visitationis, vel laboris, sed quia iure permittitur, de cels. c. cum apostolus. Et intellige moderatam. Et non recipit ratione sacramenti, nec ratione laboris, c. venerabili. de cens. Tho. 4. senten. d. 15. q. 3. a. 2. quolib. 2. ad 6. Si tamen ecclesia esset paupercola, suis expensis visitabit, & consecrabit, c. annendū. 10. q. 3. At quia hoc iure permixtum est, potest in pactum deduci, & in cap. olim. el. primo. de reslit. spo. & Pa. abi. & dicit Pa. in ca. 1. de eo qui mit. in poss. quod quannis spiritualia non possint pretio assimilari, interesse ex eis proveniens, bene potest assimilari, & super eo tanquam super temporalis procedi, ut dicit glo. in c. coram. de offic. deleg.

23 Offerēs bona sua ecclesie, ut efficiatur canonicus, & ex illis bonis postmodum instituitur sibi praebeunda, est simoniacus. Tertius est in cap. tua nos. eo. Secus si pure & liberaliter donasset, & post humiliter peteret in canonicum admitti, & retinere praedicta in praebeunda, consentientibus pure clericis. Tunc enim liceret. Sic enim pro spirituali nullum datur temporale, nec sit pactum.

24 Si statuto capetur, quod noviter receptus in canonicum, vel monachum, certum quid soluat, si aliquis recipiatur, & soluat, etiam sine exactione, simonia est, secundum Pa. in cap. dilectus. el. secundo. eo. titu. Quod limitant aliqui, quando talis solutio creditur in utilitate privatum, vel canonicorum, secus si pro fabrica, vel aliis ad divinum cultum pertinentibus, secundum Host. ar. de consili. c. cum omnes. & c. ex parte. quia laudabilis consuetudo servari debet, c. ad apostolicam. eo. tit. Pa. tamen in cap. iacobus. eo. dicit quod si statutum imponit tale onus recipiendo, vel recepto, etiam pro his, quae ad Dei cultum pertinent, non valet esse sine simonia. Facit d. c. ex multis. cum aliis. Secus si statutum imponit onus praebeunda in favore divini cultus, in cap. significatum, de praeb. & c. unico. ut eccle. bene. & haec opinio verior videtur, licet alia non sit damnanda. Ideo Pa. videtur sequendus magis.

25 Antequam acquiratur ius in episcopatu

scop

27 Si capitulum daret aliquid alii cui impediendi ne electio fiat simpliciter, ut desistat à tali impedimento, si notorie constat ius nullum in electione habere, non est simoniacus, sicut si impediret ne iste, vel ille eligeretur, secundum Rod. sicut nec ille, cuius electionem impediret, dare posset. Si in possessione, licet dare pecuniam pro redimenda vexatione contra eum, qui iniuste vexat, secundum Tho. ubi supra, si vero iuste vexatur, non licet. Consentit Panor. in capit. dilectus. el. 1. eo. titu. Si autem habet ius, sed non est in possessione, non potest dare siue iuste, siue iniuste sit expulsum. Nam ad hoc quod possit redimere vexationem huiusmodi, requiritur. Primo, quod sit acquisitum ius. Secundo, quod sit certus de acquisitione. Tercio, quod sit in possessione. Hos modos ponunt Fis. & Ange. & c. cum pridē. de pac. & ibi Panor. Vide c. Mattheus. eo. d. titu. & ibi Panor. Similiter dic de electo, & non confirmato, qui non potest dare pecuniam, ut confirmetur, in d. capitu. Mattheus. nec contradicenti, ut desistat, à contradictione.

26 Si episcopus recipiat pecuniam ne aliquem simoniacum confirmet, & propter hoc non confirmat, vel non promouet, simoniacus est episcopus recipiens, non autem dans, secundum Panor. in c. cum in ecclesia. eo. tit.

27 Si capitulum daret aliquid alii cui impediendi ne electio fiat simpliciter, ut desistat à tali impedimento, si notorie constat ius nullum in electione habere, non est simoniacus, sicut si impediret ne iste, vel ille eligeretur, secundum Rod. sicut nec ille, cuius electionem impediret, dare posset.

28 Non licet litiganti renunciare liti super beneficio, cum pacto habendi aliquod temporale, etiam si illud recipiat nomine expensarum, quia renunciare iuri spirituali pro temporali, simonia est, in d. cap. pridem. de pac. & quia renunciatio iuris spiritualis, debet esse libera, per d. cap. ex parte. Iudex tamen posset providere, ut una pars daret alteri, & cederet liti, ex officio suo, & pro bono pacis pro expensis factis, ut no. gl. in d. c. ex parte. de officio dele. supra. Renunciatio. §. 3. & 4. & 5. supra. §. 25.

29 Sacerdoti nolenti sine pecunia baptizare, non debet dari ullo modo, sed quislibet tunc potest baptizare. Potest tamen emi elementum, quando aliter non posset haberi, quod si baptizandus non potest habere baptismum sine pretio, & est adulter, non debet dare, sed potius mori sine baptismo. Sufficit tunc propositum baptizandi, secundum Tho. 4. sent. d. 5. q. 2. a. 2. Concor. Pa. in c. cum in ecclesia. eo. Pro puero autem baptizando, quando est articulus mortis, & sine pecunia non vult baptizare, qui-

dam dicunt quod potest donari pecunia, non pro pretio, & non finire mori sine baptismo, sed melius est non dare, & emere aquam, si aliter non potest haberi, & per se baptizare, uel per alium qui sciat, sed si non sit aliquis, qui sciat, nisi sacerdos, & uult pecuniam, putat Pa. in d. ca. cum ecclesia, posse dari, non pro pretio, sed dono, ne infans sine baptismo moriatur, & licet recipiens peccet, non tamen dans in hoc casu, non autem sic in aliis sacramentis, quæ possunt differri, & non sunt talis necessitatis, secundum Archi. flo. & Cate, secundum da secundæ. q. 100. a. 2. ad 1. Redimunt enim infantis uexationem iustitiam. supra, Baptismus. §. 56.

30 Non licet infideli dare pecuniam ut ueniat ad fidem, quando non ueniret nisi data pecunia, quia baptisus ei parum prodest: secus quando habet uoluntatem ueniendi ad fidem, sed timet paupertatem, secundum Panor. in d. cap. cum ecclesie. pro aliis autem sacramentis non licet, nisi pro sustentatione ministrorum, uel donatione, ut supra, neq; pro absolutione, uel licentia confitendi alicui, tanquam pretium. Idem de interdicto, excommunicatione, & huiusmodi, nisi soluat pro pena, secundum Tho. secunda secundæ. supra. a. 2. culpa præcedentis, pro qua fuit excommunicatus.

31 Pro matrimonio in quantum est in officium naturæ, ratione

dotis, licet dare, & accipere pecuniam, non autem ut est sacramentum, secundum Tho. supra. ad 6. neque pro benedictione nuptiarum, cum prohibeatur in iure. ar. in capit. cum in ecclesia. eod. titu. Dicit tamen Archi. flo. quod si sacerdos non uult dare licentiam alteri sacerdoti ut benedicat nuptias, nisi soluat pecuniam tantam, quantam exilimat portionem oblationis, quæ sibi conuenit, non committit simoniam, secus si intendit uendere licentiam, uel plus exigat quam exilimet oblationem futuram, præsumitur enim tunc quod sit uenditio, & consequenter simonia.

32 Pro ordine, si episcopus, uel ministri aliquid exigant, simonia committitur. De episcopo, est c. q. pio. 1. q. 2. Imo si recipiat pecuniam ut ordinet non simoniacæ simoniam committi, ut supra. §. 26. & 1. quæstio. 1. cap. nullus. Ministri ut archidiaconus, qui examinat, & ille qui uocat promouendos, uel qui respondet in serutionio, uel qui legit euangelium, secundum Gof. si exigant pro tali ministerio pecuniam, sunt simoniaci. De notario qui scribit ordinandos, dicit secundum communiter doc. & Pa. in cap. 1. eo. titu. quod si est salariatus de publico, nihil potest accipere sine simonia: si non est salariatus, aliquid potest accipere secundum quantitatem laboris, non considerata qualitate ordinum, ut scilicet plus exigat pro sacerdote, quam pro

pro diacono, & plus pro diacono quam pro acolyto, & huiusmodi. Sic enim patet quod non pro labore, sed pro ordine exigat, tunc est simonia. ar. in capit. præclare. 10. q. 2. supra, episcopus. §. 21. Idem dicit esse simoniam, exigere aliquid pro sigillo, nisi expensas ceræ, & sigillationis, & clericorum ad hoc deputatorum, intellige pro re spirituali, uel ecclesiastica iurisdictione. In his tamen satis ualet stylus Romanæ curiæ, in qua taxata sunt omnia beneficia, qui si seruetur, ut à Papa ordinatus est, non potest incurri simonia, quæ ab ipso puniatur.

33 Promittens nihil petere ab ordinatore, uel presentatore, usque ad tot annos, ex quo ordinator tenetur sibi assignare portionem post ordinationem, quæ consideratis fructibus temporale quoddam est, simoniam committit, secundum Pa. in cap. per tuas. el 3. eo. titu. quia pro spirituali remittit temporale.

34 Vasa sacra, uestes benedictæ, sepultura, capella, ecclesia, & huiusmodi, secundum Tho. 4. sent. d. 25. possunt uendi, non ratione consecrationis, uel benedictionis, uel spiritualitatis, sed materialiter, ut res sunt, uidelicet pro auro, uel pro panno, uel pro terra, uel marmore, & huiusmodi, nec ratione spiritualitatis plus debent uendi, quam materia eorum ualeat, sicut si ante consecrationem, uel benedictionem

uenderentur. supra. §. 2. sic enim non datur nisi temporale pro temporali.

35 Si clerici nolunt corpus sepelire, nisi fiat pactum, & cautio de redemptione eorum quæ ueniunt cum funere, est simonia, per cap. quæ sta. 13. q. 2. Si autem faciunt pactum de redimendo lectum, uel alia temporalia, dummodo non negetur sepultura, uel non immisceatur ius sepulture est licitum, & post sepulturam possunt compelli a clerico facere hæredes, quod promissum est, per d. c. ad apostolicam. eo. titu. quia hæc sunt temporalia solum.

36 Si in una ecclesia plura essent cæmeteria, & parochiani plus uellet sepeliendo in uno quam in alio, exigat simonia, uel si taxetur pro quantâ pecunia quis ponatur in tali cæmeterio, secundum Hostien. Intellige quando hoc cedit in utilitatem privatum: secus si pro utilitate ecclesie, ut pro fabrica, & huiusmodi. Vide cap. audiuimus. & ca. sicut. eod. titu.

37 In permutatione beneficiorum, dignitatum, uel præbendarum, quæ sit pro aliquo terreno commo- uel alterius, est simonia, secundum Tho. 4. sent. d. 25. q. 3. Secus si pro aliquo spirituali, ut quia potest hic commodius uacare diuinis, quam alibi, dummodo fiat autoritate dicentium, quomodo autem fiat, & possit addi pecunia, supra, Beneficium. §. 71. usque 76. De simonia

in renūciatione. *supra*, Renūcia-
tio. §. 2. Beneficiū, §. 7. usq; 76.
38 Per nullam consuetudinē in-
troducti potest, ut pro temporali
detur spirituale, quia ius natura-
le, & diuinum præiudicat cōsue-
tudinē, secundum Tho. secunda
secunda. *supra*, ar. 2. seruandē ta-
men sunt pax consuetudines, ut
detur pro stipendio, uel eleemo-
sina, ut *supra* dictum est, quoniā
qui altari seruit, de altari uiue-
re debet.
39 Ius percipiendi decima, uel
fructus, uel oblationes ecclesiarum,
cum sit quoddam spirituale, uen-
di non potest sine simonia, quan-
uis uendi possint fructus, quia
corporales sunt, secundum Pa. in
c. ne præla. vi. su. Intellige à bene-
ficiatū quando ipse uiuit, non à
prælato, qui habet ius conferen-
di. ar. in c. unico. ut eccle. benefi-
ci. §. si. Dicit etiam Panor. in c. si. ne
præla. vi. su. quod obventiones
ecclesiarum laico possunt locari, dū
modo ponat clericum loco sui
pro colligendo, ne præsumptuo-
se ad altare accedat, ubi sunt obla-
tiones. ar. in ca. 1. & 2. ne cler. uel
mo. & ad modicum tempus pos-
sunt uendi. cap. si. ne præla. vi. su.
Nor. quod quando locatio fru-
ctuum, uel ecclesie est facta ultra
tempus locantis nomine eccle-
sie, & utiliter successor tenetur
ad illam. de solu. c. 1. Si autē facta
est nomine illius cuius est eccle-
sia, & non intendebat eā obligare,
non tenetur successor, sed si
conductor, uel emptor aliquid

iam soluit, secundū Hostien. *super*.
cessor tenetur habere ratū, si so-
lutio in ecclesie utilitatem uersa
est. Et licet rector quandoq; pos-
sit ecclesiam ultra tempus uite
sue locare, non tamē canonicus
prebendā suam, ut dicit Sil. *super*.
simonia. q. 14. §. 1. circa finem.
40 Qui nullam uendit, & ius pa-
tronatus, quod in ea habet, est si-
moniacus, secundum Pa. in c. que
relam. eo. titu. quia copulatio fa-
cit uenire copulatum principaliter,
& non accessorie, nō autem
si dicat uendo nullam cum iure
patronatus, & sic intelligitur di-
ctum Ioan. An. in c. 1. de iure pal-
li. in 6. In conscientia autem re-
currendum esset ad intentionem
uendentis, si intendebat uende-
re ius patronatus, cuius signum
huit, si plus uendit propter hoc,
est simonia.
41 Patronus autem accipiens ali-
quid quod pretio assumari pos-
sit, pro præsentando, est simonia-
cus, secundum Pa. in c. ueniens.
el. 1. de resitu. spolia.
42 Si duo conueniant simul cum
pacto obligatorio, ut Plato di-
cat missam pro Socrate, & So-
crates dicat missam pro Plato-
ne, uel Plato dicat Socrati, bap-
tizare me, & obligo me ad bap-
tizandum te, est simonia, secus si
cessat in talibus pacto obligato-
ria. cap. tua nobis. eo. titu. Cessan-
te autem pacto potest spirituale,
in aliud spirituale cōmutari, secū-
dum Panor. in c. sculpturę. de uo-
to, dūmodo omnia gratis fiant.
Dans

43 Dans pecuniam ne quis ordi-
netur, uel ecclesia non consecre-
tur, est simoniacus. c. nemo. eo. d.
titu. Idem dic de corruptente
iudicem, uel testem in causa spi-
rituali. in d. ca. tua nos. Panor. ibi,
secus in causa temporalis. Simi-
liter remittere debitum certum
pro re spirituali, est simonia, se-
cundum Panor. in ca. ueniens. el.
1. de testi. Remittere enim idem
est quod donare, ut in glo. d. ca.
ueniens, uel est dare quādo de-
bitum liquidum est, secundum
Pa. ibidem.
44 Accipere aliquid pro inuesti-
tura ecclesiasticā, simonia est: text.
in cap. cum tantum. eo. titu. Sol-
uere annatam in curia Romana,
seu taxam ballarum, non est si-
monia, quia talia non soluuntur
pro spiritualibus, sed pro susten-
tatione curiæ, & officialium, &
hæc sunt ordinata de uoluntate
Papæ. Secus in curiis episcopo-
rum, & aliorum prælatorum ha-
bentium unde uiuant, secundum
decentiam sui status, quia tales
taxæ sunt simoniacæ, ut pro ab-
solutionibus, dispensationibus,
& huiusmodi. cap. ex multis. 1. q.
3. secus si predicta accipiunt, quia
non habent uictus decentiam,
quia uidentur dari elemosyna
liter pro sustentatione.
45 Recipientes pecuniam, ut ele-
ctioni, seu promotioni ad ali-
quam dignitatem, uel prælaturam
consentiant, simonia incur-
runt, Panor. in c. de hoc. eo. tit. &
tenentur restituere illi ecclesie,

de qua agebatur, ut in d. cap. de
hoc. Idem dic si recipiant ut non
eligant, uel electioni nō consen-
tiant, uel ne electionem impe-
diant, ut *supra* dictum est. §. 17.
Hæc enim spiritualia sunt.
46 Si canonicus dicat aliis ut cō-
placeant sibi de tali, & postmo-
dum complacebit illis de alio
recipiendo, est simonia, per cap.
quā pio. 1. q. 1. Idem si dicam,
non consentiam, nisi de alio mi-
hi consentias. Idem si promo-
uendus in rectorem alicuius ec-
clesie, paciscatur soluere colla-
tori maiorem pensionem, secun-
dum Pa. in capitulo. cum clerici. de
pac. Similiter si propria autori-
tate obliget se ad pensionem, &
non tenet collatio, secundum Pa.
ibidem, quamuis Ioan. And. con-
trarium teneat, scilicet quod te-
net talis collatio.
47 Potest clericus pacisci de ui-
gilando aliquē defunctum, quia
uendit laborem, nō autem paci-
sci de dicendo psalterium, quia
esset simonia, secundū Host. quia
est res spiritualis. Et si maior crux
nō portetur nisi pro maiori pre-
tio, est signum simonie. c. audiui-
mus. eo. titu. Similiter cum taxatur
pro quanta pecunia quis ponatur
in tali sepulchro, in quo sunt
plures, secundum Hostien. *supra*.
§. 36. uendere emolumenta obla-
tionum presbyter potest, secun-
dum Gul. ut *supra*. §. 39.
48 Dare aliquid ex pacto pro ali-
qua benedictione, uel uirginum
uelamine, secundum Pet. de
pal. in

pál.in 4. sentent. & per c. sicut. el 3. de simo. est simonia.
49 Sanctitatem simulans, ut promouetur, non est simoniacus, secundum Tho. secunda secundæ. suprà. 2. 5. ad 4. quia non dat aliquid, sed magis surripit humanam laudem. Peccat tamen mortaliter ex inordinato appetitu, & debet poenitere de hoc. c. mandatum. eo. Secus de eo, qui per adulationem obtinet, secundum Ar. flo. 2. par. tit. 1. c. 4. §. 4. non tamen tenetur renuntiare, nisi fecisset pactum, licet aliqui contrarium teneant, quia hoc uidetur munus ab obsequio.
50 Pro ingressu monasterii, secundum Tho. secunda secundæ. suprà. non licet aliquid exigere, uel recipere quasi pretium. cap. non satis. etiam prætatu consuetudinis, sine simonia. ca. quoniam. eo. tit. tamen si monasterium sit tenue, ita quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis exhibendus est ingressus, & aliquid accipere pro uisitu personæ, quæ recipitur, non est illicitum, non tamen licet aliquid ex pacto recipere pro ingressu. c. quia pio. 2. q. 1. Unde secundum Pa. in d. c. non satis. per uisum pactonis, uel conditionis, nil debet exigi, sed per uisum protestationis simplicis. Nam quando fit aliqua cōuentio, qua significatur quod spirituale datur pro temporalis, simonia ecclesia iudicat, etiam quod desit intentio. Quando ergo aliqua persona recipienda est, dicatur illi,

Nos libenter recipimus te, sed si uis uenire nobiscum, porta tecum tantum, uel tantum, unde uiuere ualeas. Et facilius possunt recipi illa, quæ plus portant. Et quando dicitur quod nihil debet recipi, etiam prætatu paupertatis, debet intelligi, quasi pretium ingressus, qui est res spiritualis, uel ex pacto, quod iudicat ecclesia simoniacum. Cai. secunda secundæ. suprà. dicit, quod quando taxatus est numerus monialium, quæ possunt absque penuria sustentari, ita quod si plures reciperentur, monasterium grauaretur, licet potest statui, quod supra talem numerum nulla recipiatur nisi quæ releuamen grauedinis quod sequeretur afferret, puta, mille aureos, quoniam hoc non est pro ingressu, sed pro sustentatione exigere.

51 Pœna omnis simoniaci in recipiendo ordinis est, quod ipso iure est suspensus, secundum Pa. & Inn. in c. tanta. eo. tit. & quo ad se, & quo ad alios, ita quod non potest diuina celebrare, nec alii possunt sibi participare, & non quo ad ordinem tantum susceptum, sed etiam quo ad alios ordines licet susceptos, & consequenter est remotus ab administratione temporalium beneficiorum suorum, secundum gl. in c. reperiuntur. 1. q. 1. neque cum eo dispensari potest, nisi per Papam. c. gratia. 1. q. 1. siue sit occultus, siue manifestus, nec prodest renuntiare beneficio, secundum Pa. in c. tanta. & c. per totas. el. 2. eo. post Inn. Si autem alius dedit pecuniam ipso

ignor

ignorante, & post non consentiente, neque ratum habente, episcopus dispensabit, secundum Pa. in c. de simoniace. eo. & est tantum ab illo ordine sic suscepto simoniace suspensus, ideo alios ordines potest exequi, & beneficia retinere, ad maiores tamen ordines promoveri non potest, nisi in hoc ordine sic suscepto dispensetur, quia alias uideretur per saltum promotus. 12. d. c. 1. & per totum. de cle. per sal. pro. Qui autem simoniace ordinauit, ipso facto est suspensus perpetuo ab ordinibus, secundum Pan. in d. c. per tuas. text. est iuncta gl. in c. si quis a simoniacis. Facit tex. in d. c. per tuas. & §. uerum. 13. d.

52 Simoniacus in beneficio si est occultus, est suspensus quo ad se tantum, secundum Pa. in d. c. per tuas. & quo ad alios suspendendus. ar. 1. q. 3. c. 1. & si renuntiat beneficio sic acquisito, potest uti ordine suo post peractam poenitentiam, secundum Panor. in d. c. tanta. & c. per tuas. & ar. in c. inquisitionis. de accus. Si uero manifestus est, uel per sententiam, uel confessionem in iure factam, uel per factam euidentiam, quæ nulla tergiversatione possit celari, tunc est suspensus etiam quo ad alios ipso iure. d. 33. §. uerum. Ideo etiam quod renuntiet beneficio, indiget dispensatione, sicut quilibet notorius criminofus. in c. fin. de temp. ord. dispensare autem potest in hoc episcopus, dummodo ille non sit, cum

quo commisit simoniam. ut nor. 1. q. 5. ca. presentium. Intellige si simonia fuit commissa ipso sciente, quia si ipse ignorauit, quod parentes, uel amici eius fecerunt, secus esset, quia tunc tantum in beneficio sic esset suspensus, ut supra dictum est, & secundum Panor. ubi supra. Et talis si sponte renuntiat per episcopum dispensari poterit, ut habeat beneficium, etiam cum executione ordinis: sed ad illud beneficium in quo fuit commissa simonia, non potest, nisi per Papam dispensari, secundum Panor. in d. cap. de simoniace. eo. tit. Idem dicunt esse iudicium de mediatoribus, quo ad suspensionem, & dispensationem, per regulam accessorum. de re. iur. lib. 5. Si uero expectat sententiam condemnatoriam, tunc non potest episcopus dispensare, ut habeat beneficium in illa, nec in alia ecclesia quodcumque.

53 Episcopus potest dispensare cum simoniaco circa officia mortuorum, benedictiones nubetium, sepulturas, chrisma, benedictiones uasorum, & in similibus, post peractam poenitentiam, secundum Host. quia hæc non prohibentur. ar. in c. nuper. de sententia excō. Nec obstat c. erga. 1. q. 1. quia loquitur de simoniaco in dignitate. Nor. quod istæ poenæ non ligant simoniacos mentales, ut dicit Sil. ibi. q. 19. §. 4. & nomine mentalis simoniæ, quo ad censuras, uenit non solum, quæ in inferiori

teriori actu consistit, sed etiam que est sine passione, & que cum pacto est, sed non consummata, secundum Cai. ibi, circa finem.

54 Ordinatus ab episcopo, quæ andiuit simoniacum esse, potest in suscepto ordine ministrare, non tamen alios ordines recipere, nisi deponat conscientiam. cap. per tuas. eo. & nō debet quis facile credere, quod in alterius uergit infamiam, ut dicit Panor. in d.c. per tuas.

55 Secunda pœna simoniaci est infamia, & depositio, quas incurrit, si iudicialiter de hoc confiteatur, ut in cap. inquisitionis. de accusa. & c. sane. §. q. 3.

56 Tertia est excommunicatio, de qua uide supra, Excommunicatio §. 60. quia ibi satis clarè est dictum, quomodo simoniaci in ordine, & beneficio, & in receptione ad religionem sunt excommunicati, ideo non replico. Videant ibi canones, qui melius scire uolunt.

57 De non reuelantibus simoniam factam in curia an sint excommunicati, dic quod nō, quia leges illæ per non usum sunt abrogatæ. supra, Excommunicatio 19.

58 In simonia mentali, siue sit de iure diuino, siue positio, nō cadit aliqua restitutio, secundum Tho. supra. & Panor. in ca. si. eo. & lo. And. ibi indistinctè tenent, quūvis aliqui dicant, quod in ea que est de iure diuino teneatur quis ad restitutionem, sed non

probat efficaci ratione. Sed cum debet fieri restitutio, cui sit fienda. supra, Restitutio. §. 17. Vide ibi diffusè quod diximus.

59 Datum pro habendo ordine ad titulum alicuius ecclesiæ, uel beneficii, dabitur illi ecclesiæ, uel beneficio. Si autem non ad titulum, dabitur ecclesiæ cathedrali. In aliis detur ecclesiæ, in cuius iniuriam commissæ est simonia: ita tamen, ut qui dedit simoniacè, commodum non reportet, quod si omnes de ecclesiâ deliquerint, debet criminosis expelli, & pecunia dari ecclesiæ, quod si non expellantur, detur fisco papæ, qui in pias causas distribuatur, secundum Hostien. nam turpia lucra à fisco extorquetur. l. fiscus. ff. de iur. iur. Si uero data est monasterio, dic iuxta cap. de niens. eo. & c. quoniam, & secundum Panor. in c. de hoc. eo. unde & Sil. ibi circa finem.

60 Ex prædictis habes quod nullus tenetur ad resignationem beneficii simoniacè accepti, quando pactio nulla præcessit, licet in mente hoc intenderet quis, ideo seruitores prælatorum, & obsequentes eis in obsequiis etiam torpibus, dummodo non fecerint pactum, licet pro huiusmodi obsequiis intenderet consequi beneficium, non tenentur resignare, & sic ex dictis casibus infinitos solues. Si quis det pecuniam papæ pro beneficio, nō tenetur renuntiare beneficio, licet sit simonia, quia in hoc uidetur papa

papa dispensare, secundū uerorem opinionem. Sil. ibi. circa finem.

SIMVLATIO.

1 Simulatio mēdaciū est, quo quis factis, uel signis exterioribus, aliud quā in mente habeat ostēdit, ideo semper peccatum est, ueniale quidē, quādo iocōsum, uel officiosum est: mortale autē, quādo perniciosum, sicut de mendacio dictū est. Nihil enim refert mētiri uerbo, uel facto, cum utrumq; ueritati opponatur. Simulatio autem secundū quam aliquid fingitur ad aliquid significandum, sicut Christus finxit se longius ire, peccatum non est, quia mendacium non est, sed ueritatis figura. Tho. secūda secundæ q. 3. a. 2. ad 1.

2 Simulare ad occultandū peccatū propriū, quando illud confiteri non est necesse, peccatum nō est, sed laudabile, ne alii scandalizentur. supra, Fictio. §. 3.

3 Portans habitum religiosi, uel clerici, & non ut religiosus, uel clericus, non est simulator, uel hypocrita, nisi assumat illum habitū ad se ostendendū iustū, quia de hypocrita dicitur, Omnia faciunt, ut appareant hominibus.

4 Simulatio, secundum Tho. si præ, a. 3. opponitur directè ueritati, indirectè autem omni uirtuti.

SOCIETAS.

1 Societas plurium personarū in mercatū, uel artificis, aut in animalibus, multis modis fit, ut dicitur, & redditur illicita duplici uia, Prima, si capitale unius

stet sub lucro, & nō sub damno, hoc enim iniquum est. Ut si Titius ponat C. duca. si perdanur, uult quod omnino sibi restituatur. Secunda est, si lucrum, aut damnum non respondeat proportionabiliter sociis, unicuique pro rata sua, tunc enim esset iniquitas ibi, quia inæqualitas esset iustitiæ, ad hoc facit glos. in cap. plerique. 14. q. 3. ff. pro soc. l. si non fuerint.

Aduertendum est, quod in huiusmodi societatibus, dum unus ponit pecuniam, & alius industriam, & laborē, seu operam, de natura huiusmodi societatis est, quod ponens pecuniam substat duplici periculo, scilicet perditionis pecuniæ, & usus negotii. Ponens uero operam substat tantum uni, scilicet periculo perditionis operarum, & industrie, & quia hoc est de natura huius contractus, licet periculum non sit æquale, tamen est licitus contractus. Concor. Cai. uer. societas.

Aduerte etiā, quod euctus societatis tribus modis cōtingere potest, quia quandoq; in fine inuenitur tantum capitale sine lucro, quādoq; damnum capitalis in toto, uel in parte, quādoq; capitale cum lucro. Si est damnum capitalis, quomodo cūq; sit, totum qui posuit sustinebit, quia est semper dominus pecuniæ. Si capitale in totum, uel in partem remansit, erit domini, & qui posuit operam perdet. Si autē ultra capitale est lucrum capitale inter-

grum

grū restituetur domino, & lucrū æquis diuidetur portionibus, si tamē capitale, & industria æquiualeant, quod uir prudēs, & practicus in huiusmodi consideratis omnibus arbitrabitur.

4 De animalium uerō societatibus, credo standum esse consuetudini locorū ubi tractantur, nec certam regulam dari posse. Sequenda est igitur cōsuetudo, nisi de manifesta iniustitia in ipsis societatibus constaret, quando scilicet una pars ualde, & clarē grauarietur plusquam alia, pro regula ergo potest esse æqualitas iustitiæ ad arbitrium proborū hominū in huiusmodi negotiis practitorum. Scribi autem casuum multiplicitas nequaquam potest. Vide tamen infra, §. 19. usque ad finem.

5 Sit pro cōmuni regula, quod in societatibus in quibus non est usura, nec iniustitia, non est peccatū. Usura esse nō potest, quando id quod ponitur fiat periculo ponētis, quia tunc ibi non est mutuum: non est etiam iniustitia, quando una pars non plus grauiatur quam altera, arbitrio bonorum hominū, & in hac arte prudentium.

6 Societas in qua quis ponit pecuniam, alter operam, uel uterque ponit operam, & pecuniam æqualiter, uel unus ponit pecuniam, & operam: alter operam tantum, uel unus pecuniam, & operam, alter tantum pecuniam, est licita, dummodo primō ta-

lis negotiatio, uel ars, non sit aliqua lege prohibita. Secundō, quod periculum pecuniæ sit penes deponentem. Tertiō, quod seruetur æquitas proportionabiliter, ita quod qui plus posuit de pecunia, uel labore, plus lucretur. Deponens pecuniam apud mercatorem cum intentione, uel pacto, ut saluo capitali aliquid lucretur, est usurarius, quia hic est mutuum cap. usura, 14. questio. 3. & Rich. in 4. sentent. d. 15. Nec excusat periculum cui substat pecunia, quia lucrum non speratur ratione periculi mutui: ex quo non licet lucrum percipere, etiam si periculum interueniat, ut patet expressē in cap. nauiganti, de usu. Nec excusat, quod depositarius multū lucretur, quia lucrum est propter industriam eius. Si autem primō fiat contractus, quod periculum pecuniæ sit apud deponentem, postmodum depositarius affectu ret deponentem de capitalis salute, recipiēdo tria, uel duo pro centenariio, uel defalcando de lucro, ut puta sic. Ista pecunia uerisimiliter lucrabitur 3. pro centenariio, sed quia uolo te affectu rare de capitali, cōuenio tecum dare tantum 1. pro centenariio. Hic contractus est licitus, quia etiā qui non socius est, potuisset hoc modo illū assecurare, ergo nec minus potest dum est socius, dummodo intētio sit, quod hoc fiat propter assecurationē. Possunt etiā cōuenire sic, quod asse-

curatus

curatus tantum soluet, & lucrū totum diuidatur. Cōcordat Sil. uer. societas. §. 2.

7 Licitum est ponenti operam facere pactum, q. nolit operas suas perdere, etiam quod capitale perderetur, sed uult tantum pro opera sua, etiam q. nullum inde sequeretur lucrum, quia tūc nō est socius, sed suarum operarum locator. Intellige si opus suum tantum meretur, & quod damnum, si quod sequitur, non sequatur ex dolo, uel culpa eius, aliter non iustē reciperet pro opere quod est promissum.

8 Non licet dare pecuniam in societate cū pacto, & instrumento de capite saluo, licet hoc non intēdatur, sed solum hoc sit pro securitate deponentis, ut scilicet mercator timens perdere capitale magis faciat debitum suum negotiando, quia sic mētiendo mortaliter peccat, quia est mendacium perniciosum in sui infamiam. 22. q. 2. c. 1. & tenetur intentionē suam manifestare propter periculum, quia potest uoluntatem in futurum mutare, & sic repetere capitale, potest etiam mori ab intestato, & heredes eius possent petere, & sic sequeretur damnum proximi, & infamia sui. Et quia hoc perniciosum est, & famæ, & animæ, ideo fieri non debet.

9 Nō licet dare mercatori certam quantitatem pecuniæ, cum pacto, quod una pars sit salua, &

ratione partis saluæ esset mutuum, & cōsequenter usura, uel saltem inhonestas societas, quia mercator posset perdere operam, & illam partem capitalis, & sic non esset æqualitas in isto contractu, cōtra quod supra dictum est. §. 2. propterea licitum non censetur.

10 Contractus in quo fit pactū, quod periculum pecuniæ sit commune, est licitus, si pecunia fiat communis, ita quod in fine si capitale superest, in totū uel in partem diuidatur, & in hoc sensu debet intelligi glossa. 14. q. 3. in c. plerique. Quæ dicit hunc contractum esse licitum, & Pa. in c. per uestras, de donat. inter uir. & uxo. & alii doc. & si non ponatur ista clausula, quod in fine capitale diuidatur, nihilominus intelligitur, ut contractus sit licitus.

11 Si duo ponant pecuniam, & operam, sed alter pecuniam in duplo, recipiet hic maiorem utilitatem ex lucro, secundum quod maiorem posuit pecuniam proportionabiliter, nisi industria alterius præponderet pecuniæ istius. Tunc enim maior labor, seu industria, æquabit maioritatem pecuniæ. ff. de reg. iur. l. secundum naturam. & ff. pro socio. l. si non fuerint. Et hoc arbitrabitur iudex, etiam si in pactis non sit expressum. l. si societate. ff. pro socio.

12 Lucra, & damna obuenientia contemplatione societatis, sunt

D d diui

diuidentia inter socios, non autem uenientia contemplatione personarum, licet societas fuerit oc- casio. l. cum duobus. §. quidā la- garia. ff. pro soc. & ibi Bar. Nam si alter sociorū uadens ad nun- dinas, ut negotietur pro socie- tate, & in uia ab inimico occi- datur, uel uulneretur, ratioe ini- micitię personalis, quod nō ene- nisset, nisi illoc accessisset nego- tiando pro societate, damnum erit propriū, & nō cōmune. Sic & de lucro, ut si inuenit lapidē pretiosū, erit proprium sibi, & non commune. Licet non in- uenisset, nisi illoc uisisset. Ad hoc facit l. socium. ff. pro soci.

13 Ponens operas debet habere expensas, quas facit ratione so- cietatis, secundum Iaco. de Are. l. i. C. pro soc. quia lucrum intel- ligitur deductis expensis. C. de codici. l. illud. Intellige exceptis his, quas domi fecisset, ut limi- tat Bal. in l. Mutius. ff. pro socio, uel nisi consuetudo aliter ha- beat, secundum Ang. quæ debet seruari, nisi contineat apertam iniquitatem, quia actum uide- tur quod est consuetū. ff. de edi- edici. l. quod si nolit.

14 Si contraxi cum Titio socie- tatem usque ad decenniū, & an- tē perditur capitale, finita est so- cietas, & nō tenetur qui posuit capitale, secundum glo. in d. l. si non fuerint. Si autem non totū periit, sed pars, & parum restat, alter non tenetur ponere ope- ram, quæ magna est, pro tā par-

ua quantitate capitalis, secundum æquitatem, & secundum Bal. in l. i. C. pro soc. & hoc æquum est. lita autem. ff. de admi. to.

15 Si do pecuniam meam Sem- pronio, cum pacto quod red- dat, uel lucretur mihi sicut red- det, uel lucrabitur pecunia, quā dedi Titio mercatori, & tamen Sempronius non exercet eā in negotiationem, contractus est illicitus, & non possum aliquid ultra capitale accipere, secun- dum Inno. de usu. c. fin. & Io. An. Pecunia enim ex se non est lu- crofa. c. eiiciens. 38. d. tamen si eram daturus hanc pecuniā mer- catori, & dedi Titio, ut seruiret, & non ut semper eam habeat, & non eram obligatus ex præce- pro mutuare, possum petere meum interesse, hoc est lucrum, quod cessat, recipiendo tamen pericula, & expēsas in me ipso, secundum Hostien. & ratio est, quia non teneor seruire tibi cū damno meo.

16 Socrates dat Platoni M. du- catos Romæ, cum pacto quod recipiat Lugduni quingenta si perierint. Si salui erūt, 1100. hic casus non est licitus, secundum Host. & per prædicta, quia uult partem capitalis saluam esse, & si Plato mercator expendat in mercantiam, uult lucrum de re non sua: unde contractus usura- rius est, quia partem capitalis uult saluam.

17 Si do tibi pecuniam pro mer- cantia subiciendo me periculo capi

capitalis, si per fortunā pereat, possum tecū conuenire de certa quātitate lucri, dūmodo sit com- petens, siue lucrū sit, siue nō, siue sit magnum, siue paruum, quia ego uideor uendere lucrum fu- turum ex mea pecunia, & tua o- pera, & tu uideris emere, sicut aliquādo emuntur fructus futu- ri ex agro, secun. Girne. Odo.

18 Recipiens Mediolani pecu- niam portādā Londres, & ibi restituendam pro certo pretio, siue recipiat in se periculum, si- ue non, non committit usuram, secundum Inn. in c. fi. de usu. quia operatur, siue custodię locatio est, uel assecuratio. Secus si ad negotiandum detur.

19 De societis animalium sit pro generali regula, quod capitale nō stet in toto, uel in parte pe- riculo accipientis, quantum ad casum fortuitum, nisi interue- nerit contractus assecurationis, sic non poterit usura interueni- re, & q. ad arbitrium boni uiri altera pars non nimis grauetur omnibus circumstantiis confide- ratis: & sic nō poterit esse iniu- stitia, eritque licitus contractus.

20 Cum animalia dantur ad cu- stodiam, ita quod dominus con- ducit rusticum ad custodiā pro mercede, uel rusticus conducit animalia, ut habeat lac, & fru- ctū: contractus erit licitus, dum modo merces sit moderata, ad arbitrium boni hominis. Et cū sint isti contractus quædam lo- catio, seruanda sunt quæ supra

de locatione sunt dicta, etiam quo ad pericula. de depo. c. fin. aliter non essent rectē facti.

21 Plato dat alicui, etiam mona- sterio, oues quasdam cū pacto, q. pro qualibet annuatim red- dantur sibi duo, uel tres solidi, usque dum uixerit, etiam quod dictæ oues moriantur, cum ta- men posset pro eis duplum red- di: & post mortem tradentis, om- nes sint monasterii, uel illius cui sunt traditæ, contractus est licitus, & tenetur accipiens sol- uere, etiam quod omnes mo- riantur, nisi à principio contra- ctus, fuissent infectæ, & accipies non aduertisset, secun. Ioan. de Lig. et si uenerit mortalitas o- uium, monasterium restitutio- nem repetere non poterit.

22 Si do Petro animalia aestima- ta in omni euentu, tunc censetur uendita, quia et si aestimatio non semper faciat uenditionē, facit tamen in isto casu, secun- dū Bartho. in l. si ut certo. ff. commo. & pretium interim di- latum, habetur ut mutū, ut est in uenditione ad tempus, con- tractus erit licitus, si totū dam- num, & lucrum sit accipientis, secundum Vuer. & dans non poterit habere nisi pretiū aesti- mationis, quia omne accedens sorti, esset usura. c. consuluit. & c. in ciuitate. de usu. nisi accipies esset in mora soluendi, propter quod dās acciperet aliquid pro interesse, uel damno, quod pos- set in conscientia, & de iure ca-

nonico, in e. conquestus, de usu. Si autem do æstimata, nõ ut soluat Petrus, si casu fortuito percant, sed si ex eius culpa, est contractus licitus, & est societas, & possum habere partem fructus: quia hic non est uenditio, nec mutuum. Sed uidetur contractus quidam innominatus, non continens aliquod iniustum.

- 23 Non uidetur posse fieri pactum, quod periculum animalis inæstimati, dati in socidam, stet nisi apud dantem, quia altera pars plus grauaretur, excepto, si dans in alio plus grauaretur, ut quia accipiens non uult teneri de interitu illius ex culpa sua, nisi pro parte, quia grauatus in uno est releuandus in alio. I. secundum naturam. ff. de reg. iur. nec quod prædictum animal in fine societatis sit præcipuum ponentis, secundum Ange. Pacta aut de facto, uel pensione animalis debent fieri iuxta æquam consuetudinem, arbitrio boni hominis. Similiter in pactis de tempore, consuetudo debet seruari. Nā aliqua animalia in uno anno complent, ut porci, aliqua in annis quatuor, uel quinque. Et si nescitur consuetudo, statuitur arbitrio boni hominis in huiusmodi practici: q. si nõ est factum pactum aliquod, seruabitur æqua consuetudo, quia actum uidetur, quod consuetum est. I. quod si nolit. ff. de ædil. edict.

- 24 Dans uaccam, & uinolulum nu-

triendos Ioan. usque ad annum, in fine anni uendendos, cum pacto, quod dans accipiat suum capitale, & stet periculo fortunæ, Ioan. tamē nihil satisfaciatur si minoris uendantur in fine anni, q. ualebant quando dati sunt, & lucrum si fuerit æquis portionibus diuidatur, non peccat, & contractus est licitus, secundum Arch. flo. quia uterque se fortunæ exponit, hic de capitali, ille de lucro, & non magis uidetur una pars grauari, quam alia. Idem tenet Sil. uers. societas. 2. questio. 7.

- 25 Petrus dat Antonio par boui pro honesta pensione annuali, retinens in se periculum fortuitum bouis: ista est locatio licita, secus quando periculum statet apud accipientem, quia tunc una pars esset securæ: altera uero sub periculo, & sic contractus esset illicitus, propter salutem capitalis.

- 26 Petrus dat Laurentio duas uaccas ad arandum, cum pacto quod de primis eorum fructibus Petrus accipiat medietatem pretii earum, deinde sint communes danti, & accipienti cum fructibus, cum hoc etiam pacto ut Laurentius det Petro omni anno sextarium frumenti. Hæc est magis locatio, quam societas, & est licita: quia Petrus locat unam uaccam, quæ sua est, & quia arat, & fructificat, ideo habet sextarium frumenti, & partem fructus. Multis modis possunt huius

huiusmodi contractus variari, sed si attendantur: quæ dicta sunt supra in regulis, omnia soluentur facilliter.

- 27 Si quis emat ab aliquo uaccam, uel oues, quas in ueritate non habet: & eidem uenditori emens dat in socidam sub certa pensione, si emēs se iuit quod nõ habebat, usura esse uidetur, quia mutuum est. Si uero bona fide emit, non peccat, quandiu durat bona fides. Cum primum autem constiterit de ueritate, contractus debet rescindi, quia tunc cessat bona fides. In his igitur societatibus, siue contractibus, aduertatur quod nõ interueniat usura ex mutuo explicito, uel implicito, neque iniustitia, ex aggrauatione unius partis, magis quam alterius, & tunc plana sient omnia, si etiam consuetudo locorum, & arbitrium bonorum uirorum seruentur.

- 28 Societas aliquorum secularium, qui nõ sunt religiosi, ut discipulorum, & huiusmodi, & quorundam aliorum, qui non sunt propriè religiosi, quia non profitentur tria uota, ut Iosuatorum, Azurinatorum, & quorundam aliorum sunt licite, si ex iusta causa hant, possuntque facere statutum ex honesta causa, ut scilicet omnes ingredientes tantum soluant, secundum Pe. de pe. in tract. de cano. portio. ar. in e. non exemplo. 16. q. 1. & debet intelligi, si potest soluere, aliter esset iniquum statutum, & debet

fieri per uerba affirmatiua, & nõ negatiua. cad. apostolicam. de simo. Possunt etiā percipere oblationes, quas ipsi ex suis pecuniis faciunt, ut eis utatur circa altare, quia hæc non uidetur oblata ecclesiæ, uel altari. Similiter si quid offeratur societati eorum, & non altari, ut legata quæ sunt societatibus.

29 Alii autem religiosi, qui propriè non sunt religiosi, quia nõ faciunt tria uota solemniter, si contrahunt matrimonium, tenet, etiam si iurassent nunc contrahere, quia hoc non est de impedimentis dirimentibus contractum matrimonium, licet illi citè contrahant, si iurauerunt non contrahere. supra. Matrimonium. §. 3. Possunt tenere pecunias datas intuitu propriæ personæ ex ui suarum constitutionum, quia uotum paupertatis non habent, nisi particulariter se obligauerint: uel eorum consuetudo aliter habeat, ut quia alii ponunt in comuni, & huiusmodi. Tunc enim infideliter agerent non ponendo in comuni, cum alii ponant.

SODOMIA.

Sodomia, supra. Luxuria. §. 5. Grauißimum est peccatum quomodocumque fiat, quia contra naturam. Vitium Sodomiticum non est omnis actus luxuriae contra naturam, sed tantum actus luxuriae qui est inter ea, quæ sunt eiusdem speciei, & eiusdem sexus, ideo accedens

790 SOLLICITUDO.

ad brutum animal, non dicitur Sodomitice peccare, sed bestialiter, & accedens ad mulierem, etiam non seruato naturali uase, non dicitur Sodomita, sed monstruose peccat, sed tunc Sodomita dicitur, cum sit concubitus non ad debitum sexum, ut si masculus cum masculino, uel mulier cum muliere, secundum Tho. secunda secundae. q. 154. a. 11. in c. Sexus enim formineus non est debitus pro concubitu fornicationis, sed masculus, & e contra.

SOLLICITUDO.

Sollicitudo circa temporalia, quando in ipsis ponitur finis ultimus, est peccatum mortale, quia extra Deum finis statuitur: uel quando temporalibus tantum apponitur studium, quod quis a spiritualibus necessariis ad salutem retrahitur, uel ita est anxius, quod de Deo diffidit, quod non provideatur in necessariis. Ideo dicitur Matth. 13. ca. sollicitudo seculi suffocat uerbum. Aliquando ueniale est, ut cum quis nimis timet deficere sibi necessaria, ideo anxie sollicitus est, non tam. n. desperat de providentia Dei, nec necessaria ad salutem relinquit propter hoc, ut Misiam, confessionem, communionem, &c. Tho. secunda secundae. q. 55. ar. 6. & 7. Quid autem sit, uide Tho. secunda secundae. q. 47. a. 9. ad 3.

SOLUTIO.

Solutio debita, semper fieri debet secundum monentiam,

SOMNIUM.

quae tempore contractus debiti currebat, quae si non inuenitur, uel quocunque alio modo est perpetuo alterata, solutio est estimatio. uide in capi. olim. de cen. & c. quanto. de iur. iur. & sic communiter tenent legistae. in l. Paulus. & l. in minorum. ff. de sol. Multa quae pertinent ad ius civile circa hanc materiam, ponit Sil. uer. solutio, per totum, sed praecipue q. 1. Quomodo autem henda est solutio, & cui, & quando, supra, Restitutio, per totum.

SOMNIUM.

Somnium observatio potest esse peccatum, ut cum quis temerarie iudicat somnia provenire ex aliqua causa, de qua non est certus, uel significare aliquem eventum incertum, & hoc ueniale est, quia temerarium iudicium de singulari, nullius damni est. Secundum, est mortale, quando quis propter somnia committit, uel omittit aliquod, quod est de necessitate salutis, uel contra salutem. Si autem talia non sint de necessitate salutis, licet sint expeditia, & utilia ad salutem, talis observatio erit uenialis, nisi caderet in crimen superstitionis, in qua misceretur diabolica illusio, & tacita demonum societas, dum paulatim homo tantum utitur somniis, ut eis pro regulis suarum actionum utatur, aut incidat in alia scelera, ut 5. Astrologia, per totum. infra, Superstitio. 3. supra, Divinatio, per totum.

Non

SORS.

Non est igitur de somniis, curandum, cum plerumque ex causis uenire soleant, nec de eis timendum.

SORS.

Sors dicitur, cum aliquid fit ab homine, ut considerato eius eventu aliquid occultum innotescat, Tho. in opusculo, de sortibus, & secunda secundae. q. 95. a. ult. quae triplex est, scilicet diuinatoria, consultoria, & divina toria, secundum Cai. ibi in summa. Prima est circa bona temporalia, dignitates, & penas, sicut milites super Christi nescio miserunt sortem, & Saul sorte electus est, & sors cecidit super Ionam, ut puniretur. Ad hoc, quod haec sit licita, requiritur quod prudenter fiat. Secundum, sine periculo communis boni, uel iustitiae, quod fieret si sorte eligerentur homines indifferenter ad regimen civitatis, uel animarum: quoniam sors super indignos cadere posset, secus electis prius quibusdam idoneis, & inde de uno eorum detur sors pro pace seruanda. Quando ergo homines non possunt concordari, ut in diuisione rerum, hoc modo seruato, licet uti sortibus. Cōcor. Cai. ibi, in summa.

Secundum sors consultoria est, quando expectatur iudicium a Deo, quasi Deum consulendo quid faciendum sit ex eventu sortium, & haec ad hoc quod sit licita. Primo, requiritur articulus necessitatis, ita quod aliter in humana fieri non possit, aliter esset

SORTILEGIUM. 791

tentare Deum, quod non licet. Secundum, quod cum reuerentia fiat. Tertium, quod pro negotio spirituali exerceatur, & non terrene, secundum Aug. Quarto, ne fiat pro electionibus spiritualibus, ubi scilicet iure prohibentur. Vbi autem non prohibetur, & ex multis prius electis idoneis, super uno illorum consultatur Deus, seruatis omnibus prius dictis, exemplo Apostolorum, non uidetur mortale peccatum.

Tertium, sors diuinatoria est, quae innititur societati demonum explicitè, uel implicitè, & haec damnata, & mortalis est, quia contra religionem. Vti ergo sortibus ex suo genere, non est mortale, sed ex admixta irreligiositate, uel irreuerentia, uel iniustitia, uel imprudentia. Neque omnis irreuerentia mortalis est, ut quando ex Euangelio secularia negotia consuluntur remota omni superstitione, & demonum inuocatione. Imò posset fieri tali fide, & reuerentia, ac necessitate occurrente, quod nullum esset peccatum. Electiones autem fieri hoc modo prohibentur, in casu de sorti, ex doctrina Cai. ibi, in summa. Secus in secularibus dignitatibus. Th. secunda secundae. 5.

SORTILEGIUM.

Sortilegium, diuinatoria, & consultoria sorte comprehendit, cum ad demonum recurritur auxilium explicitè, uel implicitè, ut accedit inquireribus furta, uel alia occulta, quae tan-

tum à natura intellectuali sciri possunt, aut fieri. Nam ex eo, qd à Deo non quaruntur, nec à natura, nec à fortuna, coguntur uelint, nolint, sec. Caie. ibi, in summa, fateri, qd ad dæmonē recurrunt, simpliciter quidem, dum ad sortes ad hunc finem institutas recurrūt, explicitē autem cū incantationibus, uel aliis diuinationibus hæc faciunt: & ita sentit Caie. ibi, in summa, circa si. Et quamuis doc. multa dicant, materiam tamē hanc quo ad propositum, paucis perstrinximus. De usu tamen sortium uide latius Tho. secunda secundæ. q. 95. a. 8. quando liceat.

2. Sortilegi multis pœnis aliis ultra peccatum, secundum leges plebuntur, ut patet C. de male. & math. l. nemo. & l. culpa. & secundū canones imponitur pœnitentia 40. dierū, quando sortilegium est occultū. c. 1. de sort. si notoriū, sunt infames. c. quis. quis. 2. q. 8. & c. testimonium. de test. cū his qui ad eos recurrunt, & si clericus est, deponi debet. c. non oportet. 26. q. 1. Si serui, uerberibus subiciuntur. Efficiuntur tales irregulares, quando est notoriū, in qua irregularitate episcopopus potest dispensare, secū. Ber. in c. 2. eo. ti. omnes tales irregulares efficiuntur, si notorium sit. Et si liberi, sunt detruendi. c. contra idolōrū. 26. q. 1.
3. De breuibus quæ portantur, uel orationibus super se, dic qd si in eis sunt bona uerba scripta

ut uerba sacræ scripturæ, uel orationes sanctorum, & qd hoc fiat ex deuotione ad uerbū Dei, uel sanctorū, sine aliqua superstitione, ut puta qd nō obseruet, an sint scripta in papyro, uel pergameno, uel ieiuno stomacho, uel non, uel posita à uirgine, uel in mane, qd non sint ibi characteres, & uerba non intelligibilia, nec aliqua falsa, ut qd Christus habuit febres, uel qd Christus dixit uxori suæ, & huiusmodi, uel apocrypha, est licitū. Secus si fiant cū talibus obseruantis, quia sic sapiunt superstitionem. Item quando dicitur in illis, quicumque portauerit super se hanc orationem, uel scripturam, uel qui dixerit ter, uel septies, uel huiusmodi, nō poterit periclitari morte subita, in aqua, uel igne, & similia, quæ omnia falsa sunt, & reprobanda, nec portanda: peccatq; similia scribentes, docentes portare, & portantes, quādo super hoc sunt moniti: tunc à peccato non possunt excusari. infra, Superstitio. §. 4. Si autem quis portaret aliquam rem super se, ad aliquem effectum, quem talis res potest naturaliter efficere, nō esset malum, ut lapidem aliquem contra malum caducū, uel huiusmodi. Quando autem nullam naturalem uirtutem habent ad talem effectum, & non portantur pro reuerentia Dei, uel sanctorum, manifesta est superstitio, ut ex S. Tho. secunda secundæ. q. 96.

q. 4. elicitur. Ex his quæ diximus, facile quis deprehendere poterit, quādo ea, quæ super se portantur, superstitiosa sint, uel nō.

SPECTACVLVM.

Spectacula facientes, uel fieri mandantes, in quibus impudica, crudelia, & irreligiosa notabiliter sunt admixta, sine dubio mortaliter peccant, & similiter aspicientes talia cum delectatione de huiusmodi, quia delectari de eo quod mortale est, peccatum mortale dicitur. Si uero talia occurrunt alicui, non tamen placent, nec uellet illa fieri, tamen ex quo occurrunt aspici ex curiositate, nisi ex hoc oriatur scandalū, uel periculum, & animus eius inclinatur ad cōplacentiam, uel aliquod simile desiderandum, non uideo mortale: sed erit ueniale. supra, Curiositas. §. 2. Ludus. §. 11. Bonum tamen est, & securius, ab huiusmodi recedere.

SPONSALIA.

1. Sponsalia nominant futurarum nuptiarum promissionem, secun. Tho. 4. sent. d. 27. q. 2. a. 1. & in c. nostrates. 30. q. 5. & à spondeo dicitur sponsalia, nec faciunt matrimonium, secundū Tho. ibi. Post autem matrimonium per uerba de presenti contractum, non dicitur sponsi, sed maritus, & uxor, etiam ante copulam, quia animorū solus consensus matrimonium facit. c. sufficiat. 27. q. 2. Vnde appellatione maritæ, non ueniunt sponsi,

nisi in materia favorabili. 27. q. 1. in princip. Ideo quando statutum dicit, qd mulier maritata non admittatur ad successiōnem patris cū fratribus, Beata desponsata per uerba de futuro, non excludetur, quia agitur de materia odiosa, cōsentit Pa. in c. ex publico. de cōuer. cōiug.

2. Non solum matrimonium, sed & sponsalia de futuro, publicè debent contrahi, secundum dispositionem ca. cum inhibitiō. de clan. despon. secū. Panor. ibi, quia sponsalia in multis casibus transeūt in matrimonium ipso facto. in ca. is qui. de spon. Nec est necesse seruire huius ca. solennitatem, ubi non est consuetudo, qd sponsales denunciationes, sed sufficit publicè contrahere, ut non dicatur clandestinus contractus, secundum Panor. ibi, & glo. in uer. clandestinus.

3. Sponsalia possunt contrahi absolute, & conditionaliter. Absolutè multipliciter contrahuntur, Primò, simplici promissione, ut dicendo, accipia te in meam uxorem, & econtra. Secundo, per fidei datonem, uel iuramentum. c. inter uirum. de spon. Tertiò, quando ambo impuberes, uel alter eorum, maiores tamen septem annorum, & non propinqui pubertati contrahunt per uerba de presenti, tunc sponsalia de futuro. ca. unico. de spon. lib. 6. Quarto, per annuli subarrationem. c. si quis desponsauerit. 27.

que. 1. Quinto, dando arram, de qua supra, Arra. §. 3. de arra, & annullo iudicabitur secundum uerba acta, que precesserunt, quia si fuerunt de futuro, erunt sponsalia, si de presenti, erit matrimonium: si nulla fuerunt, iuxta consuetudinem iudicabitur. De his modis, uide Tho. supra, & Arc. flo. 3. par. ti. 1. c. 18. §. 1. Si uero precesserint uerba unius tantum, & datio annuli, uel acceptatio arrae, iudicabitur pro matrimonio: quia in hoc denotatur consensus alterius expressus, & tunc uel matrimonium, uel sponsalia, secundum quod uerba precesserunt, ut not. gloss. in c. pen. de spon. sed in dubio pro matrimonio iudicabitur, quia est fauorabile. c. literis. de presumpt. Sed si Titius accipiat manum Bertae dicendo, do tibi fidem, quod te accipiam, & illa nihil respondeat, uel non ostendat se acceptare, non sunt sponsalia, quia non debent claudicare, qui tamen promissit, debet seruare fidem, secundum Archi. flo. supra.

4 Tempus requisitum ad contrahendum sponsalia est septennium, secundum Tho. ubi supra, a iure rationabiliter institutum, quia tunc homo uti ratione incipit. c. unico, in 6. de despon. impub. Si autem nondum compleverint septennium, & habent liberi arbitrii usum, uidetur quod teneant sponsalia, secundum Tho. ubi, quia adest ratio, uidelicet discretio. Quia tamen ecclesia de-

terminauit tempus completi septennii, ideo tutius est, quod septennium sit completum, ut dicit Pa. in c. literas. de despon. impub. sed quia legis intentio uerbis legis praedictat, ideo opinio San. Tho. est uera. consenti gloss. in c. sponsa. de despon. & tex. in c. iuuenis. eo. ti. & Panor. etiam ibidem. Si autem ambo, uel alter sint minores septennii, & ipsi, uel parentes eorum contrahant, non valent, qui uero maior est septennio, debet expectare alterum qui erat minor, ne frangat fidem, quia ex parte ipsius tenent. Et si puer cum impubere contrahat sponsalia, impuber cum peruenit ad aetatem debitam, potest contradicere, puer autem nunquam, etiam ante aetatem debitam nullus potest contradicere, secundum Panor. in ca. de illis. de despon. impub.

Quilibet ualens contrahere matrimonium, potest sponsalia contrahere, & per se, & per nuncium, per procuratorem, per patrem, & matrem, & per quemlibet: dummodo consentiant, uel ratificentur hi, quorum nomine contrahitur: non tamen e contra, quilibet ualens contrahere sponsalia, potest matrimonium contrahere, ut dictum est de impuberibus, supra, §. 4.

Parentibus contrahentibus pro filiis ipsis filiis presentibus, & non contradicentibus, lex pro matrimonio iudicat. in dicto c. unico.

unico. quamuis secundum ueritatem non sit, nisi ipsorum adsit consensus: sed quia ecclesia non potest uidere consensum, iudicat quod foris est. Non est autem simile de aliis contrahentibus, qui non sunt parentes, nisi expressè consenserint. Panor. in c. 1. de mar. contract. contra inter. eccle. Idem esse de fratre affirmat Tab. uer. sponsalia. §. 4. sed non probat. Si. nihil dicit ibi. q. 2. in fi.

7 Qui sponsalia contraxit, tenetur sub peccato mortali contrahere matrimonium, quia tenetur soluere promissum, secus. Th. supra, nisi legitimum interueniat impedimentum. In foro tamen contentioso non compelluntur, quia matrimonia coacta malum exitum habere consueuerunt, nisi interuenisset iuramentum, ut quidam asserunt, sed neque propter hoc cogendi sunt, propter dictam rationem. Consentit Pa. in d. c. ex literis. el. 2. de spon. & c. requisit. Si autem contraheret cum secunda, per uerba de presenti, non tenetur amplius contrahere cum prima, mortaliter tamen peccauit, & propter fractionem promissionis imputatur penitentia. in c. sicut. de spon. Quod si cum secunda tantum sponsalia contraxit, etiam iurata, contrahet tamen matrimonium cum prima. in d. c. sicut. Quomodo autem ex sponsalibus oriatur impedimentum publicae honestatis, etiam quod sunt

nulla, non ratione consensus, ut in d. c. unico. de despon. impub. in 6. Vide supra, matrimonium. §. 46. & de sponsa. c. unico. lib. 6.

Si Petrus promittat accipere unam de filiabus Sempromi, & ipse promittat dare unam de suis indeterminatè, etiam cum iuramento, non sunt hæc sponsalia, nec contractum est aliquod impedimentum, nisi una earum consensisset. in c. unico. de spon. lib. sexto. Petrus tamen qui sic promissit, tenetur facere quod potest, & si unam proponat liberatur, quod si una supersit alius morientibus tenetur supersit dare, & si una earum in illud consensit, non potest alias accipere. Quod si nulla consensit, nulla potest cogi, etiam à patre.

Antonius promissit desponsare Bertam per uerba de futuro, non propter hoc sunt sponsalia, nisi sic esset consuetudo, uel per desponsationem intelligeret matrimonium contrahere, uel tunc intenderet contrahere sponsalia. Teneat tamen contrahere sponsalia, ne sit fractor fidei datae.

Poenae appositae in contradicibus sponsalium communiter non tenent, si ratione poenae, sunt positae, secundum Tho. supra. c. generalia. de spon. Matrimonia enim libera esse debent. in d. c. requisit. Secus si ratione dotis poena fuit apposta: quia tenent.

11 Titius habens filiam impuberem promittit dare Sempromio iuueni.

ni 18. annorū, qui in quarto gra-
du attinet dictæ filie, & utraq-
ue pars firmat promissionem cum
iuramento, & pena pecuniaria
apposita, tenetur quælibet pars
facere, quod potest in consci-
entia, ut matrimonium locum ha-
beat, videlicet quærere dispen-
sationem, & si haberi potest, te-
nentur contrahere, ne sint fra-
ctores inramenti, quia omne iu-
ramentum, quod non uergit in
detrimentum salutis æternæ, est
seruandum. c. cū cōtingat. de iure
iur. c. nō licet. eo. tit. lib. 6. c. quā-
uis. de pact. in 6. si tamen inten-
debāt se obligare. Est & c. ex li-
teris. el. 2. de despon. ex quo vi-
detur, quod etiam cogi debent
ad obseruandum, & ibi Panor. Et
licet non promiserint accipere
dispensationem, tamē ex eo q-
iurarunt contrahere, & contra-
here non poterant sine dispen-
satione, propter impedimētum
quod non ignorabāt, ideo in-
terpretandum est, quod etiā iu-
rauerint accipere dispensatio-
nem, quia hoc est accessorium.
Si autē nesciebāt requiri dispen-
sationem, & si sciuisent non se
obligassent, non tenentur, quia
iuramentum non ad plus obli-
gat, quā sit iurantis intentio. Et
quāuis iura dicant matrimo-
nia debere esse libera, ut suprà
diximus, hoc intelligitur quod
quando fiunt sine iuramento, ec-
clesia nō cogit, ut dicit Pa. in d.
c. ex literis. secus cum iuramen-
to, quod Papa seruari iubet, in

d. c. ex literis. nec obstat d. c. re-
quirit, ubi dicitur, monēdi sunt,
non cogendi, quia dicit gl. ibi,
prius monenda, & post cogen-
da propter iuramentū suū, ideo
ad hoc seruandum cogēdi sunt,
nisi legitimum interueniat im-
pedimētū, ut esset periculū iro-
ricidii, adulterii, belli, & huius-
modi, ad arbitriū sapiētis. Qui-
dam tamen dicunt, quod in fo-
ro contentioso nō possunt co-
gi, tamen in conscientia tenen-
tur, & ad penam etiam tenen-
tur, secundum Pa. in d. c. ex li-
teris. secundum 1. gl. si non faciūt
quod possunt, ut dispensationē
habeant à superiori.

Sponsalia per religionis in-
gressum, secundum Tho. suprà
a. 3. ad 1. intellige & professio-
ne, in qua q- spiritualiter mun-
do moritur, etiā quod quis iu-
rasset contrahere, soluuntur, &
licet quidam dicant, quod prius
debet cōtrahere, & post ingre-
di, ut seruet iuramentum, tamē
non est necessarium, ut dicit gl.
in c. commissum. de spon. & Pa.
& Inno. exponētes d. c. cōmis-
sum, quod uidetur esse contra
hoc, etiā si fuit matrimoniū per
uerba de presenti soluitur. c. ue-
rū. de conuer. cōiug. c. ex publi-
co. eo. Item soluuntur sponsalia
per sacrum ordinē superueniē-
tem, quia maius uinculum alte-
rius rationis est: quod uinculum
si præcederet, solueret matrimo-
nium contractum de factō per
uerba de presenti. suprà, Matri-

mo

monium. §. 41. Item per uotum
simplex si præcedat, non autem
si sequatur, quoniā hæc duo, sci-
licet uotum simplex, & sponsa-
lia etiā iurata, sunt æqualis pō-
deris. Ideo quodcunque horum
præcedat, impedit reliquum. su-
prā, Matrimonium. §. 41. Itē sol-
uuntur quando alter statuto tē-
pore nō comparat ad perficiē-
dum matrimonium, secundum
Tho. suprà, ad 2. nec peccat cō-
trahendo cū altero, uel altera, si
ex parte eius nō stetit quin ma-
trimoniū locū haberet, & liberē
sine aliqua licentia potest con-
trahere, quia text. dicit, liberē. c.
de illis. authen. de spō. Quod si
alter ad longinquas partes pē-
dentibus sponsaliis se trāsfert,
& non est spes de proximo re-
ditu, alter nubere potest liberē,
nec tenetur expectare per biē-
nium. in d. c. de illis. Item si ante
matrimonium cōtractum alteri
superueniat grauis infirmitas,
quæ cum multū debilitet, ut pa-
ralysis, uel multum deformet, ut
cæcitas, & huiusmodi, uel cōtra
bonū prolis, ut lepra, quæ prole
solet inficere, sicut morbus gal-
licus, & huiusmodi. Hæc enim
dirimunt sponsalia. c. literas. de
coniug. lepro. ne scilicet alter al-
teri displiceat, & malum exitum
tale matrimoniū habeat, secun-
dum Tho. suprà. Item si affinitas
superueniat, ut quia alter con-
sanguineā alterius isto interim
cognouit, ad quod probandum
sola fama sufficit. c. super eo. de

consan. & affi. Secus si superue-
niat impedimētum publicæ ho-
nestatis, quia non dirimit spō-
salia, cū non sit quid maius, cū
sequatur. Itē si se mutuo absol-
uunt, secundum Tho. suprà, ad
1. & in c. præterea. de spō. etiam
si sint iurata. Concor. Pa. in d. c.
præterea, & hæc est communior
opinio. Itē per fornicationē se-
quentē, tunc qui non est in cul-
pa, potest solutionē petere, quia
ex hoc fuit iniucem suspecti de
seruanda fide in futurum, secun-
dum Tho. suprà, ad 6. etiam si iu-
rasset ducere. in c. quemadmo-
dum. de iureiur. nisi uiolenter
ei hoc accidisset: quia cessat ra-
tio repudiandi, Eodē modo dic,
si inuenit hæreticā, uel cogno-
scit nō esse uirginem, sicut cre-
debat, & huiusmodi, cuius ratio
esse potest, quia si hoc sciuisset
non promississet, ideo implicite
uidetur cū hac conditione pro-
mississe, sicut qui uouit ire ad
sanctum Iacobum, credens non
distare nisi per quadraginta mi-
liaria, & postmodum reperit di-
stare per quingenta, uel mille
miliaria, quod si sciuisset, nul-
lo modo uouisset, tale uotū nō
tenet: sic in hoc simili casu, Itē
si contrahat cum alia per uerba
de presenti, uel per uerba de fu-
turo cum copula, hi contractus
fortiores sunt, quia faciunt ma-
trimonium, ideo dirimunt spō-
salia. in c. 1. de spon. duorum. &
Panor. in c. ueniens. el. 2. de spō.
Pœnitentia autem fractori fidei
impo

imponi debet. in capit. sicut. de spon. quod quidem iustum esse uidetur.

- 13 Item quando impubes cōtra-
xit sponsalia post septēnium, cū
uenit ad pubertatē, petit absol-
ui à sponsalibus, & dari licentiā
alteri nubendi, similiter si ante
septennium contraxit, licet non
fuerint uera sponsalia, tamen se-
cundum Tho. suprà, ad 8. debet
petere licentiam, ne ueniens ad
etatem legitimam uideatur ap-
probare. Sē maiores septennio
contrahunt sponsalia, neuter an-
te pubertatem resilire potest, &
ille qui prius ad pubertatē ue-
nit, alterum expectare nō tene-
tur, secundum Pa. in c. de illis. &
c. sequenti. de spō. Et si tempo-
re contractus alter erat pubes,
alter impubes, hic factus pubes,
potest resilire, nisi carnalis co-
pula interuenerit, nō autem ille
qui tempore contractus erat pu-
bes, secundum Pan. ibidem. No.
quod petēs in etate nubili li-
berationē, causam aliquā alle-
gare non tenentur, cum ius sic
concedat, quia in illa etate non
erāt potētes obligare se ad cō-
sennēdum inseparabiliter. Not.
etiam secundum Th. quod hu-
iusmodi Absolutio in dictis,
semper debet fieri, prēterquā in
casu, quādo q̄s religionē intrat,
uel quādo quis aliā uel aliū, ac-
cipit per uerba de prēsenti, uel
secundum aliquos, quando fuit
appositus terminus, post termi-
nū liber est, in c. sicut ex literis.

de spō. Potest addi & alius mo-
dus, quo sponsalia possunt sepa-
rari, quando inter sponsores orta
est uehementis inimicitia, propter
rationē capituli secūdi, de spō.
Item si fama habet, quod inter
eos est canonicum impedimē-
tum, & de fama doceatur, tunc
debet impediri ne contrahant.
in c. cum in tua. eo. Item quādo
post factū accessit magna spōsi-
licitia, in c. ueniens, qui ele. uel
uo. & propter conditionem nō
honestam appositam, in c. de il-
lis. de cōdi. ap. Pro his quæ dicta
sunt, Ar. flo. no. duas regulas. Pri-
ma, Quotiescūque contrahū-
tur duo uincla æqualis poten-
tiæ in cōsponsibilia, primū præ-
iudicat secundo. Secūda, Quo-
tiens contrahuntur duo uincla
disparis potentiæ, in cōsponsibi-
lia, fortius repellit minus for-
te: ut sponsalia etiam iurata, &
uotum solenne, secundū repel-
lit primum.

- 14 Spōsorum peccata in modo
triplici inueniuntur. Primò in
ipso cōtractu, si fidei contrahāt,
non intentione contrahēdi, uel
fidem seruandi, & est mortale,
quia perniciosum multum: uel
si clandestinē contrahant, & ui-
detur mortale, sicut de cōtractu
matrimonii, licet minus, pro-
pter pericula quæ communiter
sequuntur, & prohibitionem, aut
quia apponitur pœna, quasi pec-
na conuentionalis cōtra prohi-
bitionem iuris. in c. gemma. de
spons. & si desit contemptus, lo-
cū

cundum Caie. ibi, est ueniale, &
pœna nulla est. Secundò, in dis-
solutione sponsalium, quando
sine causa dissoluntur sufficiē-
ter, quia est peccatum perfidie,
& mortale, quia proximo per-
niciosum. Tertiò, in usu quādo
uacant actibus impudicis, ut su-
prā dictum est, Impudicitia. §. 9.
Oscula tamē, amplexus, & hu-
iusmodi, ex beneuolentia, non
sunt peccata, si uerò delectatio-
nis causa fiant affectu maritali
iam inchoante, absque impudi-
citia, tantum uenialia sunt. Hu-
iusmodi enim oscula, inchoa-
tionem uenerē uoluptatis im-
portant, sicut & sponsa inchoa-
tiue est sponsi. Caveant tamen à
consummatione antequam cō-
trahant, quia mortale esset.

S T A T V T V M.

Statutum suprà, Cōstitutio.
§. 7. in uer. lex. per totū. Exe-
quar. §. 1. An statuere s. mortua-
riis sit contra libertatem eccle-
siæ, Exequar. §. 1. Quomodo
sunt excoicati, Excoicatio. 31.

S T R Y G I A E.

Strygia, seu lamia, dicuntur
personæ quædā, quæ in no-
te maximē exercēt se in male-
ficiis. Hæ aliquando credunt se
portari ad ludos quosdā, & de-
luduntur in somnis. c. episcopi.
26. q. 5. aliquādo realiter portā-
tur, ut expertum est: aliquando
per se uadunt, nec hoc est cōtra
dictum c. episcopi. Nā illa secta,
de qua loquitur d. c. episcopi.
est alia ab hac, quæ modo dici-

tur secta strygiarū, licet in ali-
quibus cū illa conueniat, in ali-
quibus discōueniat. Nec est ue-
rum quod mutetur in gattas, uel
alia animalia (ut dicitur) quam-
uis uirtute dæmonis hoc possit
uideri per artem prestigiū, uel
circumponendo figuram, & hæc
sepe fuit. Hæc secta nō est pro-
priè hæretica, & expressē, sed
præsumptiue, quoniam diabo-
lo, quem inimicum Dei credit,
diuinum honorem exhibet, ab-
negat fidem, & baptismum, cō-
temnit sacramenta, & crucē, ho-
mines percutit morte, & ægri-
tudine per fascinationē, & per
actiua naturalia edocta à dia-
bolo, & per uirtutem ipsius dæ-
monis asistentis, & cooperātis
propria uirtute, ut in referatio-
ne portarum, & multorū aliorū.
Si quis autem bene inspiciat il-
lud c. episcopi, intelliget, quod
inquirentes non agūt cōtra il-
lud, dum officiū cōtra has exe-
quantur.

S T V P R V M.

Stuprum, per quod mulier
uirgo extra matrimonium
desforatur, mortale peccatū est,
constituens propriam speciem,
ex eo quod auferatur uirginale
signaculū paternæ custodię cō-
missum. Si autē alio modo per-
dat uirginitatem, ut per uolun-
tariam pollutionem ex se, non
erit stuprū, sed mollities. In ma-
sculo autē adhuc uirgine, co-
eūte cum meretrice, uel alia, nō
erit stuprū, quia non ita sub cu-
stod

stodia patris est, quo ad hoc, nec sit minus nubilis amissa uirginitate, sicut femina. Tho. secunda secundæ. q. 15. a. 6. Ad qd teneatur qui supranit uirginē, suprà, R. essitatio. §. 22.

SVFFRAGIA.

Suffragia pro mortuis fieri inciperunt ab Apostolis: Tho. 4. sent. d. 45. q. 2. a. 1. q. 1. & Aug. li. de cura pro mortuis habēda. & Damas. in ser. de suffra. mortuorū. & Dion. c. ul. de c. hierar. Ideo credendum est suffragia uiuorū defunctis posse prodesse, & credo q. qui pertinaciter nō crederet, esset hereticus, quia uidetur repugnare scripturæ Mac. lib. 2. c. 12. qui liber est in canone ecclesiæ, ut patet per Aug. lib. 18. de ci. Dei, & per conciliū Carthaginen. licet apud Iudæos nō sit canonicus, ut dicit Hiero. in plogo galeato. & pro hac heresi fuerūt Græci condemnati in concilio Florentino. suprà, Purgatorium, per totum. Indulgentia. §. 19. Nō est igitur negandum suffragia pro mortuis fieri esse utile.

2 Qui in suo testamento ordinauit aliqua bona fieri pro anima sua, post mortem præmium talium bonorum, seu suffragiorum cōsequitur etiam antequā fiant ab executoribus, quantum est ex opere operatē principalis agentis, siue testatoris, sed quantum ad efficaciam suffragiorū, quæ est ex opere operato, uel ex opere operante exequentis,

non consequitur fructum antequā fiant, & hoc modo tarditas executorū, nocet defunctis, quo ad pœnam purgatorii, quæ est temporalis, secundū Tho. suprà, ad quartum. Non possunt tamen defuncti defraudari quo ad æternam retributionem, nisi per propriam culpā. suprà, Executor. §. 16. & ibi quomodo grauius peccant tales defraudantes, tāquam egentis necatores.

3 Suffragia facta pro mortuis, non tantū profunt illis, sed etiā facientibus, inquantum procedūt ex radice charitatis, quā faciēs suffragium meretur uitam æternam sibi. Quomodo unus pro alio satisfacere potest, suprà, Indulgentia. §. 19.

4 Suffragia à peccatore facta profunt mortuis, quantum ad ipsum opus operatum, id est, quantum ad efficaciam, quam habent ex se, & quantum operas operatur in persona ecclesiæ, uel ut alterius instrumentum: & inter suffragia pro mortuis, magis plicet missa. c. nihil. de conse. di. 2. & Tho. 4. sen. suprà, & Pe. de pal. Secundū, elemosyna. Tertiū, oratio. Quartū, ieiunium. c. anime defunctorum. 13. quæstio. 2. Quomodo elemosyna sit magis satisfactoria, suprà, Elemosyna. §. 13.

5 Qui multos recipit ad participationem suorū bonorū, licet mereatur, quia ex charitate hoc facit, tamen quo ad expiationē pœnæ, sunt sibi minus utilia sua

sua bona, de rigore iustitiæ, sed forte Deus ex sua misericordia facit, quod etiam pro se satisfaciunt, hoc autem incertum est.

6 Dicere missam de mortuis, uel de aliquo sancto pro mortuis, non multū refert, sed bene deuotio rogantis, & offerētis, ideo consulerē eis, qui uolunt facere dici missas, ut dicerēt sacerdoti: pater dicatis illam, ad quam maiorem habetis deuotionem, uel talem, ad quam ego habeo deuotionem: & ualet quo ad liberationem à pœna, ei tantum, pro quo fit, secundum Petr. de Palu. suprà, Missa. §. 32.

SVBDEACONVS.

Subdiaconus, suprà, Ordo. §. 2. Aetas. §. primo.

SVBSANNATIO.

Subsannatio, suprà, Derisio, per totum.

SVBSTITVTIO.

Substitutio, & successio, quia ad ius ciuile magis pertinet, dimittantur. Vide si uis Silu. verbo, hereditas. Tab. uer. substitutio, & successio.

SVPERBIA.

1 Superbia, secundum quod nominat inordinatum appetitum propriæ excellentiæ, peccatum speciale est, de quo Thom. secunda secundæ. q. 162. a. 1. & 2. & quia superbus extollit se suprà id quod est præfixum secundum Dei regulam, ideo ex suo genere peccatū mortale est, ueniale autem ex imperfectione actus, & est grauissimū, quia su-

perbus diuinæ regulæ subiici nō uult. Contingit autem peccare in hoc quatuor modis distinctis specie. Primū, cum quis bonum à semetipso habere existimat, & non à Deo. Secundū, cum existimat à Deo datū, sed ex propriis meritis. Tertiū, cum se faciat habere quod non habet. Quartū, cū despectis cæteris appetit uideri habere, quod habet. Quando talis appetitus est secundum rationem deliberatam, mortale est in omnibus speciebus, secus quādo secundū primos motus, ut quando homo laudat se, nō tamen propter hoc uult nō subiici diuinæ regulæ. Non enim est hic actus perfectus circa appetitum inordinatū propriæ excellentiæ.

2 Cum quis ita Deo ingratus se exhibet, ac si non accepisset omnia à Deo, est in prima specie superbiæ. Cum quis conqueritur de Deo, quod nō exaudiat eum, uel det aliqua bona, est in secunda specie. Cum quis existimat se sanctum, liberalem, & huiusmodi, & non est, in tertia specie reperitur. Cum quis negligit operari, appetere spiritualia, & pro peccatis propriis satisfacere, est in quarta specie. Contra nerō proximum peccatur, si quis proximo crudelis existit, incompatiens, intolerans, iniuriens, impatiens, agere ferens se despicit, indignas, & huiusmodi. Hæc enim sunt signa, quod homo plus de seipso sentit, quā de aliis, quia existimat se nō debere participare

Ecce

SVPERSTITIO.

esse peccatum ipsorum. Et hoc quidem peccatum, multum uitam spirituale impedit, multumque periculosum est, quia difficiliter eradicator, cum sit spirituale peccatum. Est etiam peccatum generale, cum influentia quondam in omnia habeat peccata, & ita caput omnium vitiorum recte dicitur.

SVPERSTITIO.

1 Superstitio, quedam protestatio infidelitatis est, qua circa diuinum cultum erratur, religioni opposita, secundum The. secunda secunda. quæst. 92. a. 1. 3 quia cultum diuinum exhibet, vel ei cui non debetur, vel non eo modo quo debet, cuius species quatuor sunt, scilicet diuinatio, idololatria (de quibus supra in suis locis dictum est) indebitus veri Dei cultus, & nana obseruatio, & de his duabus speciebus ultimis, nunc dicendum est.

2 Superstitio qua exhibet quis Deo indebitum cultum, dupliciter fit, aut pernitiose, aut superflue. Pernitiose est, si contra fidei ueritatem fiat, ut si quis Deum coleret sicut Iudæi, vel alii infideles, ritum eorum seruando, contra ecclesie sanctum ritum, ut seruando sabbatum, vel si falsas reliquias pro reliquiis sanctorum adorandas proponeret, vel offerret imagines crucifixas, ad incensandum alios lueri gratia. Hic enim cultus falsus est, quia significat quod non est, ideo mortale peccatum. Offeritur enim notabilis irreuerentia Deo ex na-

tura talis operis, etsi non ex intentione offerentium. Superflue autem committitur cultus Dei indebitus, quando non seruantur rubricæ, & ritus ecclesiarum, & si desit contemptus, & scandalum, ueniale peccatum est, ut quando debet fieri missa cum uno acolyto, ponitur duo, vel non debet dici Gloria, & dicitur. Si tamen adesset contemptus, uel scandalum, esset mortale, ratione horum, non ex se. Non enim est contra Dei reuerentiam, sed præter fieri dicitur.

Superstitio uanæ obseruationis, primo per artem notoriam est, quando sunt certa ieiunia, certæ orationes secundum instituta illius artis, ad acquirendum scientiam per infusionem. & hæc est peccatum mortale, propter initam cum demone societate, de cuius institutione hæc seruantur, & inutiliter, quia demonum non est scientiam animabus nostris infundere. Ex doctrina Cai. ibi, in summa. Secunda superstitio est per præfagia futurorum bonorum, uel malorum, ex his quæ accidunt, ut si ex casu alicuius eundo domum, accipiat aliquid, quod aliquod malum futurum, & huiusmodi, & communitur hæc uana, sunt uenialia peccata, quia non ut instituta religionis gentilium utitur homines, sed quia sic habet ex antiquis suis, & quia, ut in pluribus uidetur eis sic accidere. Et quando huiusmodi accidunt homini, possunt homines præcauere a malo, quod ueretur

SVSPENSIO.

803

tur accidere. Huiusmodi uana reputantur, dum non adest sinistra intentio. Tertia superstitio obseruationum est, quæ usu herbarum, lapidum, lignorum, animalium, carminum, imaginum, rituum, ad faciendum aliquod, utputa ad stringendum sanguinem, uel huiusmodi, de qua supra, Incantatio. §. 1. Quarta superstitio obseruationum est in uerbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio nescitur, ut qui utitur ad spasmodum annulo facto ex primo marcello cruci oblato in die ueneris sancti, & similia. Hic enim interuenit superstitio quantum apparet. Si tamē quis hoc faciat ex mera deuotione, secundum Care. supra, & non expectet effectum nisi a Deo, credens a Deo hoc alieni inspiratum, non est damnable, sed potest tolerari. Ego tamē credo, quod licet talis non sit de mortali dampnandus, est tamē prohibendus, ne talia amplius faciat, tanquam superstitiosa, & habetia mali, uel superstitiosi speciem.

4 Ad cognoscendum igitur quando hæc, & similia sint superstitiosa, uidendum est, secundum The. secunda secunda, supra, & contra gen. lib. 3. cap. 154. an tales effectus, qui intendantur, possint naturaliter produci a talibus rebus, tanquam a causis naturalibus, & si sic, non erunt superstitiosa, nec illicita, quia licet

uti naturalibus causis ad naturales effectus, si non, clarum est, quod non adhibentur tanquam cause, ideo adhibetur, ut signa, non ut signa diuina, quia non sunt sacramenta, neque sacramentalia, ergo tantum ut signa uana, & uania, & sic pertinet ad pacta signationum cum demonibus inita, sique superstitiosa sunt. Corpora naturalia ex suis formis naturaliter agunt, non autem artificialia, ideo uō possunt naturalem uirtutem habere ad agendum, neque ex impressione uirtutum celestium, in quantum sunt artificialia sortuntur uirtutem aliquam. Ex quo patet, quod qui facit annulum sub tali constellatione, ut ualeat ad malum caducum, uel huiusmodi, uel imprimit imaginem in lapide sub tali signo, nil naturale recipit, ut aliquid efficere ualeat, ergo in aliquod spirituale est reducendum hoc, non in Deum, uel angelos bonos, quia ad huiusmodi auxilium hoc modo non præstat, ergo ad demones, & sic apparet huiusmodi superstitiosa esse. Vide supra, Diuinatio, per totum. Incantatio, per totum. Ars. §. 2. & ita tene ut sis securus.

SVSPENSIO.

SVSPENSIO. Censuram ecclesiasticam nominat, & est inhabilitas ad executionem ordinum, officiorum, uel iurisdictionis, ex aliquo impedimento proneniens, ex institutione ecclesie habens

hur, & est magis poena quam culpa, glo. in ead. reprimendam. de offic. ordi. in Cle. de poenis. cupientes. Et quauis nō sit culpa, tamē communiter propter peccatum incurritur, nec est necesse quod sit peccatum mortale semper, sicut de maiori excommunicatione, sed etiam pro ueniali potest incurri sicut excommunicatio minor, ut probat Caiet. in summa, ibi. Et licet suspensio tangat clericos communiter, quandoque tamē & laici suspenduntur ab aliquo actu, ut aduocati ab actu aduocandi, & similiter quandoque alii.

2. Suspensio una minor dicitur, qua quis dicitur suspensus quo ad se, & incurritur primo per quodcunque mortale peccatum, in quo quis exisset antequam peniteat, est suspensus à participatione omnium sacramentorum, c. quasitū, de coha. cle. & si exerceret executionē alienius ordinis solēnter, id est, quasi utēs officio suo, mortaliter peccat, quia officiū suū indignē facit, & ministrū ecclesiae indignē se exhibet, & totiens quotiens facit, etiam tangendo uasa sacra, & alia, quasi officio suo utens, nisi in casu necessitatis, in quo etiā laico liceret hoc, ut leuare corpus Christi de luto, uel baptizare in articulo necessitatis, & huiusmodi, & à talibus quando suslinentur ab ecclesia, recipere sacramēta à subditis in necessitate licet, extra uerō necessitatem, recipere non est tu-

tum, neq; inducere tales ad executionem sui ordinis, secundum Tho. 4. sen. d. 14. q. 1. a. 3. quol. 1. ad 3. & ad 4. secundum tamē Pe. de Pal. non peccat, quia est licitum, nec talis inducens peccat, quia utitur iure suo. Secundo, efficitur quis suspensus quo ad se, per minorem excommunicationem, quia etiam ipsa separat à participatione, ut supra dictum est, Excommunicatio. §. 1. tamen suspensus, his duobus modis supradictis, si celebrat, non efficitur irregularis. ca. si celebrat. de cle. excom. mi. nec talis ab aliis subditis debet uitari, etiam quod eius peccatū sciāt. ca. nostra. de coha. cle. & muli.

3. Secunda suspensio est, qua quis suspensus est quo ad alios, & nō quo ad se, & haec proprie nō potest dici suspensio. Hac ligantur clerici peregrini, qui non possunt celebrare publicē, nisi prius fecerint fidē de eorū ordinatione, in c. 1. de cle. peregrini. Possunt tamē secretē celebrare, cap. 3. de cle. peregr. & si publicē celebrāt, non propter hoc sunt irregulares, secūdu Pa. in d. c. si celebrat.

4. Tertia dicitur maior suspensio, & appellatione suspensionis in genere, de hac intelligitur. ar. in c. si quem. de sent. excom. De hac data est definitio in principio, & est censura ecclesiastica, sicut interdictum. c. quarenti. de uerbo. sign. Quando quis est suspensus ab ordine tantum, non potest ea quae sunt ordinis, po-

test

test tamen ea, quae sunt iurisdictionis, & econtra, si est suspensus à iurisdictione, & non ab ordine. Si autem ab utroque, neutrum potest. Nam suspensio, secundum Pa. in cap. apostolica. de except. operatur ad limites suspensionis, Concord. Tho. 4. sen. d. 18. q. 2. a. 2. quol. 3. & Pa. in d. c. apostolica. de except. Suspensus ab officio, & beneficio, nō potest agere nomine proprio, tanquā beneficiatus, pro iuribus ipsius beneficii, & suspensus à beneficio, non debet habere redditus beneficii, modicam tamen sustentationem habere poterit, si nō habet unde aliter uiuat, secundum Pa. in d. cap. apostolica. sed cum nulliter, uel iniuste est suspensus, debet recuperare fructus, secus quando est iusta, secundum Feli. in d. cap. apostolica. Neque propter suspensionem quis beneficium amittit, nisi lex hoc exprimat. Et nulla suspensio causat irregularitatem, si suspensus celebrat, nisi sit à diuinis suspensus, secundum Feli. supra, non enim in iure expressum inuenitur.

5. Suspensus à beneficio, potest eligere, secundum Pa. ibi supra. nulla ius eligendi annectitur ordini, seu officio, à quibus non est suspensus. Eligij autem in ecclesia, in qua est suspensus, non potest. Alia quae pertinent ad officium, poterit exercere, siue spiritualia, siue temporalia, quia ab eo non est suspensus.

6. Suspensus ab officio tantum,

non potest eligere, nec eligi, nec alia quae spectat ad ordines. Potest autem ea quae pertinent ad beneficia, ut prosequi iura beneficii, nisi taliter sit suspensus ab officio, ut trahatur ad beneficiū, ut in glo. Cle. cupientes. de poe. §. uero nouam.

7. Suspensus minori suspensione, quae infligitur propter participationem cum excommunicato, non priuatur facultate exercendi iurisdictionalia, & eligendi, sed solū participatione passiuā sacramentorum, & propter hunc effectum, non potest eligi. Est text. in cap. si celebrat. de cle. excom. mi.

8. Cui interdictus est ecclesiae ingressus, non potest exercere ordinem in ipsa ecclesia, in qua si celebrat, efficitur irregularis. ca. is cui. lib. 5. de sent. exc. non autem si extra ecclesiam celebrat, nec propter hunc interdictum priuatur facultate exercendi iurisdictionalia, & eligendi. c. sacro. de sent. exc. & de rescri. c. ab excommunicato. Non enim ultra suos limites cum sit poena, extendi debet, ut supra dictum est.

9. Episcopus suspensus à pontificalibus, solū est suspensus ab illis, quae dependēt ab ordine pontificali, & non ab aliis, secundum Ioan. And. in c. 1. de sent. exc. li. 6. quia sunt separata iurisdictionalia, ab his quae sunt ordinis episcopalis. c. aqua. de cōs. ecc. & al.

10. Suspensus à sententia canonis, uel hominis tenetur abstinere
Ec 3 ab

ab officio, etiam post cōtitionē,
& confessionem, quousque ab
officiis suis relaxata fuerit sen-
tentia, aliās à diuinis, uel officio,
uel celebratione suspēsus, & hu-
iusmodi, si contrafaciat, mortali-
ter peccat, & efficitur irregula-
ris, secundum Inno. in cap. eter-
ni, de re. iur. lib. 6. si extra eccle-
siam dicat horas, secundum eū-
dem Inno. ubi suprà, officio nōdo

11 Suspensus ab officio absolute, & non per distinctionem tantum, ab homine, uel à iure, propter crimen graue, intelligitur etiam suspensus à beneficio. c. eos. & c. qui sacerdotum. 8. d. secus si propter infamiam, uel contumaciā, uel crimen leue, secundum Gaspar. de cald. in d. ele. cupientes, sed si suspensus à beneficio solum, nō est suspensus ab officio, quia officium non est accessoriū ad beneficium, sed euerisō. Si est suspensus ab utroque per copulam, & est clarū. Si per disiunctiuam, uel uidelicet ab officio, uel beneficio, sententia propter incertitudinē non tenet, secundum Gof. Inn. uerō dicit simpliciter, quod suspensus ab officio solum, non debet percipere fructus beneficii, per ca. pastoralis, de appel.

12 Cum minora interdiciuntur, in-

tellegitur interdicta maiora, unde suspensus à subdiaconatu, est suspensus ab aliis ordinibus superioribus, sed non e. c. si significauit, de corpo. ni. hęc enim se habent ad consequentiam. ca. cum illorum, de senten. excom. qui enim non potest cantare epistolam, nec euangelium, sed nō e. contra.

13 Suspensus ab officio non simpliciter, sed secundum quid, non sit irregularis, si in alio officio agat ab eo à quo est suspēsus, ut si à collatione ordinū suspensus est, & omnia alia præter ordinē agat, nullam incurrit penam, secundum Pet. suprà.

14 Suspensus ab officio, & consequenter à beneficio quod est propter officium, tunc perinde est, ac si esset suspensus ab utroque, & in utroque casu, si se ingerat diuinis, est irregularis, secundum Pe. de p. 4. sen. d. 18. q. 3. & c. r. de sen. & re. iur. lib. 6.

15 Suspensus ab officio prædicationis, licet prædicando, & celebrando peccet, non tamen efficitur irregularis secundum Cal. in d. ele. cupientes, secus si esset suspensus ab aliquo officio annexo alicui ordini. Suspensus uero à canone propter defectum corporalem, ob quem quis promoueri prohibetur (ut suprà coram ueri prohibetur) à talis promouetur, & celebret, mortaliter quidem peccat, non tamen irregularis sit, secundum Panor. in d. c. si celebrat.

Suspensio

16 Suspensiones multe sunt in iure, quas enarrare longū esset, adducam tamen loca in quibus habentur, ut qui uoluerint inuenire ualeant. Prima, habetur in c. ult. 18. d. Secunda, in c. nullus. d. 55. Tertia, in cap. 1. & 2. d. 74. Quarta, in c. nullus. d. 31. & c. sciscitantibus. 15. q. 8. Quinta, in c. h. d. 40. Sexta, in ca. nihil, de elec. Septima, de elec. cap. quisquis. Octaua, de ordinatis diuersimo d. suprà, ordo. §. 16. in uer. irregularitas. §. 8. Nona, de uer. signific. ca. olim. Decima, de ele. pug. in ducl. c. r. Undecima, de elect. c. prouida. Duodecima, de excess. praelat. c. tanta. Tertiadecima, de sententia excommunicatio. c. sacro. Quartadecima, in c. medicinalis, de sententia excommunicatio. in 6. Quintadecima, de elect. in 6. c. quia sape. & ele. statutum, de elec. Sextadecima, de offi. dele. in 6. c. hac constitutio. ne. Decima septima, de re. eccle. nō alie. in 6. c. consilium. De cimo octaua, de senten. & re. iudi. in 6. ca. cū æterni. Decimanona, de offi. ordi. in 6. c. præfenti. Vigesima, de cen. in 6. c. exegit. Vigesima prima, de usu. c. quanquā. & c. n. s. r. in sexto. Vigesima secunda, de priuile. lib. 6. ca. episcoporum, de sententia excommunicatio. c. is cuius 6. Vigesima tertia, in 6. de elec. cap. statui-
mus. c. compromissarius. Vigesima quarta, de elec. ca. cupientes. Vigesima quinta, de elec. in 6. c. si compromissarius. Vigesima sexta,

de sententia excom. in 6. c. solet. Vigesima septima, de re. iur. in 6. c. non solum. c. constitutionem. Vigesima octaua, in cle. quoniam. de ui. & ho. cle. Vigesima nona, in cle. 1. de re. eccle. non alie. Trigesima, in cle. religiosi. de deci. Trigesima prima, in cle. cupientes, de p. c. Trigesima secunda, in cle. 1. de sta. mona. Trigesima tertia, in cle. com. sit. de magistris. Trigesima quarta, in cle. multorum, de p. c. Trigesima quinta, in cle. religiosi, de priuile. Trigesima sexta, de usur. cap. quia in omnibus. Trigesima septima, per Cle. 5. in priuilegio, Prouidentia. Trigesima octaua, per Cle. 4. in priuilegio, Paupertati. Trigesimanona, de simo. c. tanta. De his autem in diuersis locis dictum est, ut in uer. simonia. §. 12. Clericus. Religiosus. Ideo superfluum uidetur replicare, quæ in aliis locis dicta fuere.

17 Suspensio etiam potest fieri ab homine, nam qui potest cogere per censuram ecclesiasticam, potest suspendere, excommunicare, & interdicere, quia hæc tria ueniunt nomine censure. c. querēti. de uer. signi. & qui potest excommunicare, potest etiam suspendere, & e. contra, qui potest excommunicari, potest suspendi, & interdici, & debet fieri in scriptis monitione præmissa. Sicut excommunicatio, ut patet in c. 1. de sententia excommunicatio. in 6. ista enim tria sunt paria, secundum Panor. in c. reprehensibilis.

Ec 4. sibilis

sibilis, de appel. Limitat tamen Panor. secundum unum dictum Innocentii in cap. 1. de excess. praela. quod suspensio requirit monitionem, quando infertur propter contumaciam, non autem si feratur in poenam delicti commissi, quia tunc frustra fieret monitio, cum oportet eum luere poenam commissi delicti. Saepemque propter delictum fertur suspensio, ut in c. tam literis. de testif. non autem sic de excommunicatione, quae nunquam fertur pro delicto, sed pro contumacia, quia quam cito quis uult satisfacere, debet relaxari. cap. nemmo. 11. q. 3. & c. illud. & pro corroboratione huius dicti, potest adduci c. Romana. de sententia excommunicationis. in 6. §. sed nec in specie. ubi solum prohibetur excommunicationem fieri sine monitione, quasi secus censeatur de suspensione, & interdicto, in aliis autem eodem modo fertur, quo & excommunicatio, scilicet in scriptis continentibus causam, cum traditione copiae si petatur in d. cap. 1. de sententia excommunicata. in 6. & non fiat sub conditione, quia non ligat nisi ueniente conditione.

- 18 Nullus episcopus, uel superior incurrit sententias suspensionis, uel interdicti impositas à iure, uel iudice, nisi de eis fiat specialis, & expressa mentio. in 6. de sen. ex. c. quia periculosum.
- 19 Suspensio non tollitur per sequentem appellationem, licet su-

spendatur per praecedentem, sicut de excommunicatione, secundum Pa. in cap. pastoralis. & cap. ad haec. de app. supra. Excommunicatio, circa si, in temporalibus autem secus esset, si appellatio esset legitima, secundum limitationem Pa. & L. non tantum. fide appel. Vt si quis ab ingressu talis domus suspendatur, uel à perceptione fructuum, quia ista temporalia sunt.

20 Regula generalis est, quod quando aliquis est suspensus à iudice, uel à iure, ab aliquo actu spirituali alicuius ordinis, scilicet sacri, siue principaliter, siue per consequentiam, si exequatur illum actum, sit irregularis, aliis si facit contra aliquam suspensionem, non sit irregularis, sed aliter puniatur. cap. 1. de sententia. & re iudic. in 6.

21 Quando in sententia suspensionis à iure, uel ab homine dicitur, donec satisfecerit, uel poenituerit, adueniente conditione, ipso facto est absolutus, & non indiget alia relaxatione, sicut excommunicatio, & interdictum, & in hoc ab ipsis differt. Panor. in cap. cum tu. de usur. in ca. nobis. in cap. cum tu. de usur. in ca. nobis. de spon. tam in text. quam in gl.

22 Suspensus simpliciter à iure, potest ab episcopo absolui, nisi canonis conditor sibi reseruauit. ca. nuper. de sententia. excom. & nisi sit inflicta propter peccatum, à quo non potest dispensare episcopus, secundum Pa. in c. quorundam. de solu. quia poena propter

propter delictum posita, intelligitur perpetua. Si autem propter contumaciam esset posita, posset absolui. Si uero est ab homine, absoluet qui eam tulit, uel superior, ut de excommunicatione dicitur. 2. q. 1. ca. si Petrus. & absolutio fiet solo uerbo, ut dicendo renoco, uel remoueo, uel absoluo à tali sententia, quia non habet propriam formam.

23 Clerici, uel regulares suspensi propter exhibitionem sacramentorum haereticis, aut propter receptionem elemosynarum, uel oblationum ab eis, uel propter traditionem dictorum haereticorum ecclesiasticae sepulturae, sunt priuati officio ab eorum ordinariis, ca. excommunicamus. de haeret. non possunt tales restitui à suspensore. Similiter suspensus à collatione beneficiorum per conciliū, post primam, & secundam monitionem, inuento culpabili in conferendo beneficia indignis, de praeben. cap. graue. Similiter dic de degradato, ut in ca. ex tua. de cle. non resi. haec Papa communiter reseruauit.

24 Omnes sententiae suspensionis latae per quosunque prelatos contra fratres praedicatores, & contra eorum priuilegia, sunt ipso facto irritae. Alex. in priuilegio, Meritis uestrae. & etiam contra alios, occasione ipsorum fratrum. Alex. in priuilegio, Nimis iniqua. Magister ordinis, priores, & eorum uicarii, in locis, & conuentibus sibi subiectis, fra-

tribus sibi subditis, & ad eos undique declinatus interdū eius ordinis, possunt absolvere à suspensione, excommunicatione, & poena interdicti, quas incurriscent in ipso ordine, uel ante eius ingressum, ac etiam laicos uolentes ingredi, nisi adeo excessus esset enormis, ut merito esset cōsulenda sedes apostolica. Bonif. Alex. in priuilegio, Virtute. Sed in consilio Lateranensi. sub Leone 10. sessione 11. dicitur quod uolentes profiteri ordinem mendicantium, ubi agitur de interesse tertii, non possint absolui, nisi praemia satisfatione. Item praedicti praelati possunt à suis confessoribus obtinere dispensationem ab irregularitate, quam contraxissent proferendo sententias suspensionis, uel interdicti, sine scriptis ex incautela cle. in priuilegio, exigentibus. Sunt tamen inspicienda priuilegia aliorum ordinum circa huiusmodi, si habet & ipsi. Nam fere omnes ordines in priuilegiis, & gratis communicant, praecipue mendicantes, ut patet de praedicatorum ordine, qui priuilegiis omnium aliorum ordinum gaudet.

S V S P I T I O .

Suspicio quandoque oritur ex eo, quod quis est in simili peccato, propter quod facilius alios tales credit, quandoque ex malo affectu ad proximum, quandoque ex experientia, unde senes communiter sunt suspiciosi. Et quia suspicio quadam ambiguitatem

Ecce import

importat, ideo quādiu quis ambiguit est in huiusmodi, siue ex leuibus signis, siue ex grauibz suspicetur malum de proximo, nunquā tamen est mortale, quia non definitiuam determinationem infert. Et licet sit temeraria suspitio, & cōtemptus aliquis proximi, non tamen completē contēnit, nec prorumpit in temerariam sententiam, quia tunc esset mortale. *supra* iudicium. §. 8. Est tamen ueniale mala suspicari de proximo, maxime ex leuibus signis, imō quando uidentur mala, bona credi debent, uel bona saltem intentione facta, de hac materia uide Tho. secundā secundā. q. 50. a. 3. *supra*, iudicium. §. 1. & ult. concor. Caie. 1 in sum. ibi.

SVSVRRATIO.

Svsurratio qua quis obloquendo amicitiam inter aliquos tollit, ex suo genere mortale peccatum est, quia tendit ad nocumentum proximi, non qualecunque, sed graue, uidelicet tollere amicitiam, quod est bonum melius honore, & fama, ideo grauius est detractio, & cōtumelia. ex S. Tho. secundā secundā. q. 74. Est autē ueniale ex imperfectioe actus, uel quia nō adest intentio auferendi amicitia, uel de re minima, uel quia iocose dicit. Not. tamen quod licet quis non intenderet tollere amicitia, si tamen incautē obloquitur talia, quae ex natura sua sufficiunt tollere amicitiam, & de facto tol-

lunt, non excuso talem à mortali, quia tunc actus redit in naturam suae speciei, ut de detractio ne *supra* dictum est. Tenebatur enim aduertere quid poterat seque, sicut qui proicit lapidem, debet aduertere ne aliquē percutiat. Si tamen quis referet aliquid quod non ad auferendum amicitiam, sed ad uitandum maius malum, non credo peccare, ut si quis dicat Titio, caue à Socrate, quia uult occidere te, quia malū non intendit, sed bonum, cū aliter prouidere nō potest huic malo, dummodo non sit maius malum, quod sequitur, quā quod uitare intendit, secundū Silibi.

TABELLIO.

Tabellio, notarius, publica persona, scribarius, quod idem sonant, sunt à principibus, regibus, Papa, ciuitatibus, habentibus iura principum, & à quibuscumque aliis, secundum Inno. in c. cum P. de fide instr. & possunt conficere instrumenta in loco, seu territorio constituentium, & non extra, secundum Pa. in d. ca. cum P. cōfecta tamen instrumenta in loco constituentis, si extra ostendantur, ualent, secundum communioem opinionem, ut not. Pa. in d. ca. cum P. Idem tenet Sil. ver. Tabellio. q. 4.

Dūc honeste personae supplēt uicē tabellionis, quando nō potest cōmodē tabellio haberi, ut in c. quoniam contra. de probatio.

Religiosi qui in seculo fuerūt tabelliones, & officium tabellionatus

natus exercuerūt, possunt idem officium exercere in causa fidei tantum, ut de here. ca. ut officium. in c. §. ad scribendum. in aliis autem non, ut not. Ioan. An. in d. ca. ut officium. Dicit tamen Gil. in Spe. quod uetera instrumenta poterit complere, nō tamen noua assumere. Quomodo autē hoc officium prohibeatur clericis, *supra*, Clericus. §. 10.

Clericus in sacris constitutus, non potest per principem secularē effici tabellio, quia hoc officium clericis existentibus in sacris penitus interdictum, & si antē erat tabellio, non potest illud exercere officium in causis secularibus, secundum Pa. in ca. sicut. ne cle. uel mo. in causis uerō ecclesiasticis non potest etiā exercere: si sit institutus à principe seculari, ut uidetur sentire Hostiē. & Inno. in d. ca. sicut. nisi hoc faceret coram Papa, uel eius curia, ut limitat Pano. ibidem, quia Papa admittendo uidetur habilitare. Si uerō sit institutus à Papa, uel episcopo, quo ad suā diocesim potest licitē, quia propter ordines, uel beneficium, non debet ecclesiasticum officium interdici. ar. in c. uel mo. de deci. el. 2. Pa. limitat in d. ca. sicut. extra curiam, quando non habet competens beneficium, aliter non, cum indistinctē prohibeatur in d. capit. sicut, quia hoc est quoddam genus negotiationis, quae clericis prohibetur. ca. 1. ne cle. uel mo. Si autem sit in sacris, sed non

beneficiatus, potest hoc officium exercere, etiam in causis temporalibus, secundum Pa. Imō non potest ei praeiudicium prohiberi, sed tantum causatiue scilicet per subtractionē beneficii, ut dicit Io. An. Concludit tamen Pa. q. hoc officium exercere potest, si non habet beneficium, quia tunc potest exercere licitā negotiationē. in d. ca. Si uerō clericus non sint in sacris, sed in minoribus, hoc licet exercere officium, secundum Io. An. in d. ca. sicut. quod d. Ant. limitat, nisi sint beneficiati: quam limitationem approbat idem Pa. in d. ca. sicut. nisi quis esset insufficienter beneficiatus, quia sic non dicitur beneficiatus. ar. c. 1. de trans. p. g. la. Et idem Host. tenere uidetur. Sil. ibi. idem affirmat. q. 3. §. 3.

Tabellio tenetur scire quae pertinet ad artem suam, aliter si errat, imputabitur ei ad peccatum, & ad restitutionē parti lēse tenebitur, ut not. Panor. in ca. 1. de si. instru. Debet esse de legitimo matrimonio procreatus, ut dicit Aug. de ancho. in li. de potestate Papae. Debet esse liber, & debet iurare, ut dicit Pa. in d. ca. si cut, quod fideliter exequetur officium suum, quod de his quae ui debet, & audit, si fuerit requisitus sine diminutione ueritatis, & sine commixtione falsitatis cōficiet instrumentū, & iniuncta sibi secreta celabit, & quod super contractu usurario, uel in fraudem usurarum, nō conficiet instrumentū sciēter, & q. tenebit pro

bit protocollo de omnibus instrumentis, quæ conficiet. Vnde requisitis tenetur tria exemplaria facere, & auctori dare unum, alterum reo, & tertium retinere pro protocollo, & quod erit ei fidelis, a quo constituitur, & si seuerit damnum eius tractari per se, uel per alium, revelabit, & quod faciet instrumenta bona fide, remoto odio, amore, &c. & quando rogabitur, conficiet instrumenta. Ideo quando contra huiusmodi faciunt, sunt periuri, & mortaliter peccant. De peccatis eorum, supra, Notarius. De salario tabellionis, Sil. ibi. q. 6. & quando ad restitutionem teneatur, Sil. ibi. q. 8.

TACTVS.

Tactus, supra, Impudicitia, per totum. & in uerbo per totum, & uer. cogitatio. §. 2.

TALIA.

Talia, supra, Gabella, & uer. Pedagogium.

TEMERITAS.

Temeritas est audacia in malum. C. de sac. san. eccle. l. iubemus. & not. Car. de sum. tri. cle. 1. Vnde ea temere dicuntur fieri, quæ ratione non regulantur, sed uel impetu uoluntatis, uel passionis, uel ex contemptu regulæ dirigentis sunt. Propterea uidetur provenire ex ea radice, quæ refugit subesse regulæ alienæ, & si de materia perniciofa non sit, uenialis erit, sed si est de perniciofa, mortalis, quia contra Dei, uel proximi dilectionem est, & procedit ex defectu consi-

lii, ad imprudentiam spectans. Thom. secunda secunda. quæstio. 13. a. 2. Temeritas autem sub præcipitatione continetur, quæuis præcipitatio magis respiciat uoluntatis uel passionis impetum.

TENTATIO.

Tentare, secundum Tho. secunda secunda. q. 97. est capere experimentum de re aliqua, ut aliquid sciatur, ideo si mala intentione hoc fiat, erit peccatum mortale, uel ueniale, iuxta qualitatem finis, ut si tentat ad præcipitandum in aliquod malum graue, corporale, uel spirituale, erit mortale, quia materia perniciofa est ualde.

Tentare Deum id est, explorare Dei potentiam, scientiam uel uoluntatem, mortale est, ex suo genere, quia diuinæ excellentiæ irreuerentia exhibetur dubitando de ea, & hoc quando quis hoc intendit absque rationabili causa. Si enim quis humiliter, & ex rationabili causa quereretur ad Deum, (ut fecere Apostoli querentes signa) quia non adest dubitatio, sed adest necessitas, non esset peccatum, nec contra religionem, sed bene uelle scire uoluntatem Dei, & eius posse, & scire, sine rationabili causa, absque irreuerentia non est, ut si quis possit scire præcepta Dei ex scriptura, uel a docente, & uult per reuelationem scire, & huiusmodi. Veniale autem est ex imperfectione actus, uel quando non adest intentio tentandi Deum, sed ex simplicitate,

tate, & inconsideratione sit. Tentare etiam dicitur Deus homines, sicut tentauit Abraham, non propter ignorantiam, nec ad malum, sed ad bonum semper finem.

TESTAMENTVM.

Testamentum est uoluntatis nostre iuxta sententia de eo, quod quis uult post mortem fieri, cum heredis institutione, secundum Pa. in ru. de testa. Ex hoc patet, quod qui filium sine causa exheredat, eius uoluntas seruari non debet, quia non est iuxta sententiam. c. si quis. 13. q. 2. Vel si mandet corpus suum canibus iactari, quia est contra pietatem. l. conditiones. ff. de constitu. instr. & tunc seruari non debet. Item si prætermittat heredes, non ualet. In si. de lega. §. ante heredis. Differt autem a codicillo, & donatione. Non etiam est curandum de uerbis testatoris, dummodo constet de eius ultima uoluntate. C. eod. tit. l. si. Nec comprehendit donationem causa mortis, quæ est quasi quedam ultima uoluntas.

Omnes qui non prohibentur, possunt testari, quia edictum de testamentis est prohibitorium, secundum Panor. in rub. eod. tit. Prohibentur autem amentes, furiosi, & non habentes lucida interualla. cap. si. de test. Surdus, & mutus a natiuitate. C. qui test. fa. non po. l. discretus. Non ualens articulata loqui, neque scriptis exprimere nomen heredis. Iubeamus. C. eo. tit. Impubes, secundum Panor. in cap. Raymutius. de te-

sta. Filius familias, nisi de castrensi, uel quasi. in c. licet. de sepul. in §. Prodigus cui a iudice interdicta est honorum administratio. l. is cui. ff. eo. tit. sed testamentum ante factum ualebit, ibi. Damnatus ad mortem naturalem, uel ciuilem, ut sunt deportati, etiam si de mane iudicum fugiunt. l. qui ultimo supplicio. ff. eo. tit. Idem de damnato ad perpetuos carceres. ff. de pub. iudi. l. 2. secus si ad inferiorem poenam esset damnatus, ut truncatione manus, & huiusmodi. Vfurarius manifestus, nisi prius præstet cautionem iuxta formam. ca. quanquam. de usu. lib. 6. De excommunicato licet quidam dicant, quod non potest, communior tamen opinio est quod potest. Pa. in c. ad prebandum. de re iudi. Seruus. 13. q. 2. c. illud. Professus tria uota substantialia. per c. 2. de testa. & cap. non dicatis. 12. q. 2. supra, Religio. §. 2. 4. Hereticus, quia omnia bona eius ipso iure sunt confiscata. cap. cum secundum leges. de here. in §. Dubius an possit testari, uel non. l. de statu. ff. eod. tit. Obsides Christiani infidelibus dati, & non qui ab una ciuitate alteri dantur, ut in l. obsides. ff. eod. tit. Damnatus ob crimen famosum, seu libellum in alterius iniuriam, l. is cui. ff. eod. tit. §. si quis ob causam. Infames autem ob aliam causam non prohibentur, ut communiter tenetur, & secundum Bartol. ibidem. Reus criminis læsæ maiestatis. §. quæst.

TESTAMENTVM.

quasi. r. §. verum. Captus apud hostes Romani Imperii. l. eius. ff. eod. tit. Prinatus utroque lumine nunc potest testari, dummodo seruet quatuor, quæ ponuntur in l. hac consultissima. C. qui te. fa. po. quæ ponit Ange. de are. in Instit. qui. non est per. fa. testa. §. cecus. Qui cardinales insecutus fuerit, percussit, ceperit, uel in hoc associauerit, si mandauerit, consilium de dedit, auxilium, fauorem, aut ratum habuerit, hic neque testari, neque ex aliorum testamento lucrari quicquam poterit, neque ex successione, cap. felicitis, de poen. in sexto. De his prædictis, quidam nec etiam possunt disponere ad pias causas, secundum communiter doct. ut primi, quarti, quinti, decimi, undecimi, duodecimi, sextidecimi, & decimiseptimi. Bal. in l. r. C. de sacro san. ecclie. & not. in d. c. licet. de sepul. in 6.

3 Testari quempiam prohibet, ab eius hereditate repellendus est. C. si quis al. te. prohib. l. 2. Hic est unus de sex casibus, in quibus quis exheredari potest. supra, Exhereditatio.

4 Testamentorum quoddam dicitur nuncupatorium, & sine scriptis, in quo manifestatur nomen testatoris, hæredis, & alia quæ in eo continentur, coram testibus, sine testium subscriptione, & aliis solennitatibus, de quibus C. de testa. l. hac consultissima. Unde quis potest testari,

dummodo uocet legitimos testes, coram quibus nominet hæredem, & suam explicet voluntatem, etiam quod non habeat notarium qui scribat. Instit. de testa. §. si.

Aliud dicitur testamentum in scriptis, quod potest quis facere, quando non uult quod aliquis sciat suam dispositionem, de quod C. de testa. l. iubemus. l. hac consultissima. ubi ponuntur multa requisita. Vide si placet, ne erres. No. quod Alexan. de Imo. in l. stipulationum. ff. de uerb. oblig. dicit, quod quis potest relinquere dicendo sic, coram notario, & testibus. Volo quod hæres meus faciat in omnibus, & per omnia, prout continetur in quadam mea chedula scripta manu mea, quæ est apud talem religiosum, & ualebit. Sed aduertat, quod littera sua bene cognoscatur, quia si esset dubia, esset periculosum. Sed non ualeret dicendo, instituo hæredem illum, cuius nomen est in quadam chedula mea apud talem, secundum Bar. to. in l. si ita scripsero. ff. de codi. & demon.

6 In testamento sine scriptis, necessarii sunt ad hoc, quod ualeat, septem testes legitimi, & rogati. l. heredes palam. ff. de testa. §. pen. fallit tamen aliquando in testamento exco. in quo §. requiruntur. In testamento facto in rure, ubi tot inueniri non possunt, sufficiunt quinque. In testamento facto inter liberos, duo sufficiunt,

TESTAMENTVM.

ciunt, secundum Bal. in d. l. hac consultissima. In testamento facto coram imperatore, porrectis precibus ut audiat, sufficit unus, & potest notarius computari pro uno. de probat. c. quoniam. & in d. l. hac consultissima, sed cautius est, quod sint septem, præter eum. In testamento militis in exercitu, duo sufficiunt. l. milites. C. de mili. testa.

Testamentum factum coram duobus testibus, & sacerdote parochiali, ualeat, secundum Panor. in c. cum omnes. eod. tit. tam in foro ciuili, quam canonico: tam ad non pias causas, quam ad pias. Ad pias autem causas etiam coram duobus ualeat, secundum Panor. ibidem. in aliis autem non, si desit parochialis sacerdos, uel alii duo testes, loco sacerdotis, secundum eundem Pa. supra. Et si causa pia tractetur coram iudice seculari, terminari debet secundum canones, & non secundum leges ciuiles, ubicunque terminetur, secundum communiter doc. Et si statuto caueatur quod testamentum non ualeat, nisi possum in memorialibus, uel registratum, tale statutum non ualeat, quo ad pias causas, secundum Innoc. & d. Ant. similiter non ualeat si statuatur, quod mulier non possit testari sine uoluntate suorum consanguineorum, ut not. Panor. in c. relatum. el. r. eod. tit. Quomodo ualeat legata, etiam absque institutione hæredis, & sine solennitatibus supra, Legatū.

§. 50. & §. 51. sufficit enim solennitas iuris gentium, uel diuini. Nullus à iure reprobatus pro teste, potest esse testis in testamento, infra, Testis. §. 1. Mulier non potest esse testis in testamento. ff. de testa. l. qui testamento. §. mulier. sed in testamento facto inter liberos, in testamento militis, & ad pias causas, potest esse testis, secundum Ange. de Are. Instit. de testa. §. testes. & glo. ordinariam, in l. huius. C. de codi. Sed quia hodie quasi in omnibus apponitur clausula, quod si non ualeat iure testamenti, ualeat iure codicillorum, quod si mulier adhibeatur in testem, ualebit. Neque hermaphroditus, in quo præualeat muliebria. ff. de stat. homi. l. queritur. Neque cui interdictum est hoc, uel per statutum, uel per iudicem, uel cui generaliter prohibetur esse testis in aliis negotiis, secundum Ange. neque qui reputabatur seruus, & omnis qui habet in potestate heredem, ut pater, & auus, & huiusmodi. Instituta de testib. §. testes. Qui non est capax testamenti, ut spiritus testatoris, hæreticus, damnatus ad metallum, & similes, neque damnati de crimine famoso, uel passi muliebria, ff. de testi. l. ob crimen. neque legatarius, nisi quo ad questionem uertentem inter heredem, & extraneum. §. legatarius. Instit. de testa. sed bene filius legatarii potest esse testis. Neque fideicommissarius generalis, quia est iuris

ris successor, ut in l. i. ff. ad Trebel. Idem de executore ultimorum voluntatum, quando aliquid ei relinquitur in testamento. Si tamen instituitur monasterium, religiosi illius monasterii possunt esse testes, secundum Angel. in l. i. de testa. §. sed neque. & cap. in super. de testa. Similiter illi de aliqua universitate possunt esse testes, quando non resultat aliqua commoditas, vel utilitas alicui in singulari, licet in uniuersali, secus si resultat in particulari, quia essent testes in re sua, quod fieri non debet. l. omnibus. C. de testi. ff. de re. di. ui. l. in tantum.

9 Si relinquatur aliquid tabellioni in testamento nuncupatione, tabellio potest illud sibi ascribere sine aliqua pena, secundum Specu. in titu. de instru. edj. Secus in testamento in scriptis, quod ipse dicat, & scribit. Bar. in l. i. ff. ad leg. Cor. de fal. Idem dic de testibus in l. dictis. C. de testa.

10 Testamentum nuncupationum ex quatuor redditur nullum. Primo, quando testator non est habilis ad testandum. Secundo, si nullum heredem instituit, vel non capacem. Tercio, si præteritiam natum, quem instituit, vel exheredare debuit. Quarto, si non sit legitimus numerus testium, & rogatorum. Ex his infert Bartol. per ele. xvi. de uerbor. signific. in trac. minoritari, quod si fratres minores essent

instituti heredes sine cohæredes, vel sine substitutione, testamentum nullum esset, quia non sunt capaces successionum, si tamen hoc sit uerum, quod neque etiam ex privilegio possint succedere. 11 Testamentum potest irritari, & rumpi ex causis septem. Primo quando non est præsumptum de posthumo, qui condito testamento natus est. Is si præmoriatur, testatoris testamentum non rumpitur quo ad effectum, idem dic de quasi posthumis, ut est arrogatus, ut ille, qui tempore testamenti non erat suus, sed tempore mortis sic. Alios modos uide in l. i. quib. mod. te. in l. i. ff. de testa. Hæc ad confessorum parum faciunt, sed magis ad exterius fori spectant.

An legata facta in testamento, quod nullum est, uel irritum, teneant, supra, Legatum. §. 11.

12 Ultimum testamentum semper ualeat. l. 3. q. 1. ca. ultima uoluntas. etiam si de primo mentione non faciat, nisi in testamento inter liberos facto. C. de testa. l. aut hoc inter liberos. & quando testator sibi legem posuisset, dicendo si fecero aliud testamentum, non ualeat, nisi fecero de hoc mentionem, & tunc nisi mentionem faciat de alio, non ualeat. ff. de leg. 3. l. si quis. Item quando secundum est sub conditione de prædicto, uel præterito, ut dicendo, instituo Petrum heredem, si Antonius est prætor, tunc conditione existente uera, rumpitur primum, si non, minime rumpitur primum.

min. Si conditio sit de futuro, & sit possibilis, etiam quod non adueniat, rumpitur. Si sit impossibilis, habetur pro non adiecta, & sic rumpitur primum. l. cum in secundo testamento. ff. de iust. rup. te. 13 Qui uult primum testamentum cassare, & non facere secundum, non potest, nisi post decennium à primo condito, & coram tribus testibus dixerit, nolo primum ualere testamentum. l. sancimus. C. eodem.

14 Non est dare remedium quin testamentum factum etiam cum iuramento de alio non faciendum, uel quomodocumque fiat, possit rumpi, & reuocari, faciendo expressam mentionem de clausula derogatoria si qua erat, sub quibuscumque uerbis, etiam si de ipsis deberet fieri mentio de uerbo ad uerbum, quia uoluntas hominis usque ad mortem est ambulatoria, & hæc est communis sententia doct. præsertim Ange. de Aret. in l. i. quib. mod. testa. in l. i. Dicat Cyn. in d. l. sancimus, quicquid uelit.

15 Si in testamento apponatur talis clausula, scilicet, si non ualeat iure testamenti, ualeat iure codicillorum saltem, uel in re cuiuscumque uoluntatis ultimæ, &c. Si testamentum patitur defectum, uel iuris repugnantiam in his, quæ sunt de substantia eius, nihil facit hæc clausula, nisi sit inter liberos, secundum communionem opinionem. Si uero patitur tantum defectum solennita-

tis debite, ualebit iure codicillorum, dummodo solennitas sufficiens codicillo sit appolita, scilicet sint quinque testes, etiam non rogati, & sic legata in eo debentur. in l. i. de codicil. in principio. supra, Legatum. §. 11. Quomodo differt codicillus à testamento, quia non pertinet ad confessionem, uide Tab. si uis. ibi. §. 13. Multa alia dimittuntur, quæ ad consentiam non faciunt.

16 Si institutio heredis uoluntati alterius committatur, ut dicendo, instituo heredem, quem Titius uoluerit, non ualeat, sed oportet, ut proprio ore, uel propria scriptura exprimat, in d. l. hæc consulti summa. Imò Ioan. And. in add. post Specu. cod. titu. tenetur, quod si quis instituat heredem ad interrogationem alterius, dicentis, uis talem instituire heredem, non ualeat. Tenet tamen in cap. cum tibi. eod. tit. quod de æquitate canonica ualeat. Si committatur in uoluntate an uelit esse heres uel ne, ualeat, secundum Hostien. & Innoc. in d. cap. cum tibi. non autem si committatur uoluntati alterius ab herede. l. si quis. ff. de hered. in l. i. Si autem dicat, committo omnia bona mea arbitrio, uel dispositioni Titii, ualeat, & tenetur Titius in pias causas distribuere, quia non potest dispensando dispensare, nisi secundum uoluntatem testatoris, contra quam agere posset, si in prophanis dispensaret. Pa. in d. c. cum tibi. supra, Executor. §. 13.

Consentit Bar. in l. i. C. de sacro-
sanct. eccles.

17 Non implens uoluntatem de-
functi testatoris, si est hæres ex-
traneus, perdit totam hæredita-
tem, ca. si hæres, de testa. Si uero
est filius, & hæreditas est diuifi-
bilis, perdit eam, reseruata tan-
tum legitima. C. de fideicomm.
authen. hoc amplius, sed si est in-
diuisibilis, ut ducatus, regnū, &
huiusmodi, totū amittit, ca. licet,
de noto. Intellige si non implet
uoluntatē in dispositis in testa-
mento, quæ ipsi iure habent au-
thoritatem, ut sunt legata, substi-
tutiones, & huiusmodi. In aliis
autem non seruādo, non incur-
rit hanc poenam, nisi testator ap-
pouerit poenam, ut dicendo si
nō fecerit sic, uel sic, nolo ut des-
centum Titio, tunc soluet pœ-
nam, nisi quod præceptū fuit, sit
impossibile, uel turpe, uel cōtra
legē, insit. de leg. §. poenæ quoq.
Illo enim in casu non tenetur.

18 Adita hæreditate sine mora
debent solui legata, si res legata
est in patrimonio, quia dominiū
eius transit in legatarium illico
adita hæreditate. l. cum res, ff. de
lega. 1. & potest cogi hæres non
expectato anni lapsu ad soluē-
dum, & si non implauerit hæres
tempore debito, episcopus debet
interdicere, & sequestrare
omnem hæreditatem, ut sic sa-
tisfaciat indirectē uoluntati de-
functi, maxime ad pias causas, &
si ultra sex menses neglexerit

testamētū, cogetur soluere post-
ea cum omni emolumentō, & in-
teresse, in poenam negligentie,
& si negat soluere hæc legata ad
pias causas, & perseuerat in ne-
gatione usque ad sententiā, con-
demnatur ut soluat duplum. Est
tex. insit. de actio. §. item mixta.
Si uero à tēpore monitionis sibi
factæ per iudicē differat soluē-
ret ultra annum quæcunque re-
lictā, priuatur tota hæreditate, &
peruenit ad substitutos Panor. in
cap. si hæredes, de testa. in glo. 1.
quod quidē bene aduertere de-
berent hæredes cuncti.

Si dispositioni alterius tacitē
committatur hæredis institutio,
ualet, ut dicendo, insitituo hære-
dem Sempronium, si Plato Ro-
mam ierit. l. ille institutiones, ff.
de hære. insit. Idem de lega. 1. l.
1. nō autē si expressē (ut dictum
est supra) committatur, ualet.

Institutio personæ incertæ, ut
dicendo insitituo hæredes meos
pauperes Christi, uel pauperes
Christi eligēdos per Antonium,
uel talem, quod melius est, ua-
let, secundum glo. in d. c. cum ti-
bi, neq; sic ius institutionis com-
mittitur uoluntati alterius, sed
electio personæ tantū, ideo non
est contra id quod supra dictum
est, si electio hæredis committa-
tur dispositioni alterius, non ua-
let, & c. quia hic insitituantur hæ-
redes à testatore, electio autem
alteri committitur.

Hæredis institutio potest fieri
sub conditione, dummodo non
insitit

insititatur ad tempus certum, ut
usque ad annos tres, uel huius-
modi. Potest tamē fieri ad tem-
pus incertum, ut donec uixerit,
uel postquam fuerit in ætate 20.
uel 30. annorum, ff. de hære. insit.
l. in tempus. Fallit hoc in milite,
qui potest insitituere etiam usq;
ad certū tempus. l. milites ita, ff.
de mili. testa. Aduerte quod in-
stitutus hæres usque ad certum
diē, alio hærede non dato, sem-
per erit hæres. Idē si insititatur
ad diē incertū. l. hæreditas ex
die, ff. de hære. insit. Bal. & Salve.
in l. extraneū, C. de hære. consit.
quia nemo potest pro parte de-
cedere testatus, & pro parte in-
testatus, l. ius nostrū, ff. de reg. iur.

21 Si quis insitituat aliquem cum
his conditionibus, uidelicet, Si
decesseris sine liberis, si nō nu-
pseris, si non intraveris religio-
nem, omnes habentur pro non
adiectis, c. in præsentia, de prob.
& ibi Panor. Multa circa hanc
materiam forent scribenda, quæ
magis ad causidicos, quàm ad
sacerdotes pertinet, ideo dimit-
to. De testamentario executore,
supra, Executor, per totum. Qui
posint testamentorum insititui
executores, & de eorum officio,
Sic testamentum, §. 2. Vide ibi ad
plenum, si placet.

TESTIS.

22 Estes esse non possunt qui
prohibentur, de quibus in
glo. de testi. cap. 1. qui communi-
ter testificari non possunt, nisi
forte in certis casibus, & hi sunt

qui his uerbis continentur.
Conditio, sexus, ætas, discretio,
fama. Et fortuna, fides, in testi-
bus ista requiritur, & c. Seruus, cap.
forus, de uerb. signific. Formina,
cap. mulierem, 33. quæst. 1. Impu-
beres, 4. quæst. 3. c. 1. Mère capti,
3. quæst. 7. §. 3. Infames, de testi. co-
gi. c. præterea. Pauperes, 4. q. 3. c.
si testes, Infideles cōtra fidelem,
2. quæst. 7. c. si hereticus, Inimici,
cap. testes, 4. q. 3. Ignori, authen.
de testi. §. sancimus, col. 7. Execu-
tores, uel procuratores nego-
tiorum in ipsa causa, in cap. Ro-
mana, lib. 6. eo. titu. Hi ordinariē
non admittuntur, licet in aliqui-
bus casibus possint admitti, se-
cundum quod iura uolūt, quod
ad sacerdotes non spectat, plu-
res alii repelluntur, ut dicit Sil.
ibi, §. 8. usque ad 11.

Nullus admittitur ad testifi-
candum in propria causa, neque
principaliter, neque secundariō.
C. eo. tit. l. omnibus, tamen per-
sonæ de collegio, possunt ferre
testimonium pro causa uniuersa-
tatis, c. in super, eo. tit. & legatari-
i, & fideicommissarii pro testa-
mento, non pro legatis sibi reli-
ctis, supra, Testamentum, §. 8. &
prælatus potest testificari in cau-
sa ecclesiæ, dūmodo per se cau-
sam illam non promoueat, quia
etiam potest esse iudex, in cap. si
quis, 2. quæst. 7.

3 In causa cōmuni duorū, neu-
ter potest esse testis, quia utri-
usque est ar. ff. de ri. nup. l. illud,
neque foris criminis, & parti-
ceps,

cept. c. ueniens. eo. tit. nisi in crimine lesa maiestatis, & heresis. Admittuntur tamen ad denuntiationem, uel presumptionem. cap. significasti. de adult.

4. Consanguinei omnes per rectam lineam ascendendo, non possunt esse testes pro se, uel contra se, uel econtra. 4. quæst. 3. §. item in criminalibus. Idem de matre, tamen creditur matri, & patri, pro filio quo ad ætatem, & natiuitatē. c. per tuas, qui si sint legi. & ubi agitur de impedimento consanguinitatis. c. quotiens. eod. tit. Si agatur an matrimonium sit contractū, uel non, mater est suspecta si uir est superior diuitis, uel genere. c. super eo. el secundo. eod. tit. quando enim matrimonium est contractū, nō separatur, nisi per legitimos testes. d. c. super eo.

5. Pater & filius, & duo fratres, 7 in eodē testamento possunt esse testes. 4. quæst. 3. in §. in criminali. uer. item pater. item duo. Sunt & quedam personæ quæ cogi non possunt testificari cōtra certas personas. 3. q. 1. per totum, ut contra socrum, generum, priuignum, sobrinum, sobrinam, notum sobrinum, patronū, patrōnā, eiusque liberos. Item de domo actoris, uel accusatoris testes nō debent produci, & aliæ personæ, ut ibi ponitur. 4. q. 3. ca. si testes. neque uiles personæ contra electū in causa criminali. c. in primis. 1. q. 1. & singulares personæ non probant per se, sine præsum-

ptionibus, & aliis adminiculis. c. bonæ. el primo. de elect. Nec per tres singulares testes, etiam cum infamia quis debet condemnari. cap. in literis. eod. tit.

6. Si sit paries habens tantum unum foramen, & sint tres respicientes per illud foramen, unus post alium, mulierem adulterantem cum uiro, isti testes possunt facere probationem, licet non simul uiderint, quia non præsumitur pluralitas actuum, ut tenet Bal. & Cy. in l. hac consultissima. C. de testa. Et testes manentes absconditi post cortinam, non uidentes, sed audientes probant, in c. præterea. de testi. & ibi gl. & not. Pa. in c. ex literis. de consue. In testamento autem non ualeat audire tantum uocem, & nō uidere, ut est tex. in l. si non speciali. C. de testa.

De numero testimonium præcipit lex diuina, Deut. 19. dicens, Non stabit unus testis contra alium, sed in ore duorum, uel trium stabit omne uerbum. In testamento, & codicillis quot requiratur, dictum est supra. Testamentum. §. sexto. In donatione causa mortis requiruntur 3. C. de donatio, causa mort. l. si. supra. Donatio. Similiter in legatis, ubi supra. Quot autē requiratur in purgatione canonica, uide ibi de Purgat. cano. Aliquando unus testis sufficit, ut in Papa. ca. a nobis. de testi. de cardinali, de consuetudine curiæ, de actis, & dictis cōtra eo statur eius testimonio, secund

secundum Host. in c. constitutis. el 2. de app. Item in illis in quibus nullum est præiudicium, uel ubi agitur ad peccatum impedendum. Facit c. super eo. el 2. eod. tit. 1. q. 1. c. multi. Item ualet unus de consensu partium. Item quando testator mādāt stari dicto alicuius informati de sua intentione. not. Pa. in capit. in nomine domini. eo. tit. Item quod quis sit confessus. capit. testimonium. eod. tit. Et unus bonus testis omni exceptione maior, id est, non notatus in aliquo, facit indicium sufficiens ad torturam; Panorm. in cap. 1. de deposi. not. ult. & cap. 1. de conse. not. 1. Ad conuincendum cardinalem, uide Pa. ibi. cap. licet. eo. & ca. præful. 1. quæst. 1.

8. Testes singulares regulariter non probant, secundum Panorm. in cap. bonæ. el primo. de elect. & singulares dicuntur, quando deponunt super diuersis factis, ita quod quilibet est singularis in facto suo respectu obiecti, sed quando obiectum de quo deponunt, fuit præsentatum sensibus testium eodem tempore, tunc sunt testes, & nō singulares, quia tunc uidetur deponere de facto eodem. Concor. tex. c. cum dilecti. de elect. & cap. tam literis. de testi. Si autem actus habet continuitatem, probant testes singulares, ut quod quis talem agrum possederit. Ioan. And. in c. qualiter. & quando. el 2. de accu.

9. Testes debent iurare dicere

ueritatem quam nouerunt. cap. hortamur. 3. quæst. 1. nec fallum interponere, uel de suo aliquid addere. c. pura. 3. q. 9. nec sine iuramento testi creditur. c. fraternitatis. cap. tuis. de nup. ubi dicit Panorm. quod neque episcopo, ut testi, creditur sine iuramento; Potest tamen à parte remitti iuramentum. Papa tamen excipitur à iuramento. Et debent testes sigillatim in secreto examinari, & teneantur præsentare parte iurare. cap. in nomine domini. eod. tit. nisi pars aduersa sit cōtumax, ibidem. Ante litis cōtestationem non debet ordinari recipi, tamen fallit in multis, c. quoniam, ut lit. non conte. Possunt tamen recipi antequā sciatur persona delinquentis, nec se ingerere, quia sic essent suspecti. l. uxori. §. 1. ff. de falc. Debent iurare tacitis sacris Euangelis, nisi episcopus, uel sacerdos. C. de episc. & cle. authen. sed iudex, quia isti iurāt super pedibus. de iur. calumini. ca. si. Debet exprimere locum, tempus, & modum rei, super iuratis; C. de testibus. eod. tit. & quod super iuratis tantum testificetur, & non super aliis, quia non ualeret. ar. C. de testibus. eodem titulo.

10. Testis falsus rationis pœna ponitur, secundum Baldan. l. 1. ff. ad l. Cor. de sic. nec enim excusat metus. §. q. r. c. auctoritatis, & dicitur falsus, quando iuratus, & examinatus loquitur falsum. ca. ne quis arbitretur. 1. quæstio. 1.

TIMOR.

& damnum dans alteri dicendo
falsum, satisfacere in conscientia
tenetur. ca. si quis in atrio. 17.
9. Mortaliter peccat in iudicio
mentiens, de his, quæ ad iudiciū
pertinent, tum quia iniuriam facit
iudici, tum quia partem offendi-
t. Est enim mendacium pernici-
osum, suprà, mendacium. §. 7.
Negare etiam testimonium in
articulo necessitatis est mortale,
quia est præceptum Dei agere
matrum, estq; in damnum proximi,
& boni communis. Et si exigitur
ad iudicem secundum formam
iuris, tenetur respondere etiam
ad mentem eius, ut iudex est, nō
de omnibus, sed de manifestis,
& de quibus præcæsit infamia,
uel semiptena probatio, & huius-
modi, & nolendo responde-
re mortaliter ageret, tanquam
suo superiori inobediens in ma-
teria necessaria, & importanti.
Si autem testis requiratur uel à
non suo iudice, uel non secundum
iuris formam respondere
non tenetur, quia in hoc non est
eius superior, nisi ex fraterna
charitate cogatur, ut quia sic po-
test liberare aliquem a morte ini-
sta, uel alio graui malo iniuste si
bi infingendo. Sic enim mortali-
ter peccaret cōtra proximi chari-
tatem. Quod si eius testimoniū
non requiritur, tamen ut euitet
maius proximi, debet facere
quod potest, denunciando bono
modo: ueritate ei, qui prodesse
potest, etiam quod sit religiosus,
nisi in causa sanguinis, ubi de i-
dolū,

regularitate periculum esset. su-
pra, Accusatio. §. 6. Denunciatio.
§. 2. Secretum per totum. Quo-
modo secreta possunt, uel non
possunt renclari, uide suprà, Se-
cretum, per totum.

Accipiens pecuniam pro feren-
do uerō testimonio, mortaliter
peccat, secundum Ar. flo. quia fa-
cit expresse contra iura, hoc ra-
tionabiliter prohibentia, & est
turpe lucrum. 14. q. 5. ca. non sa-
ne. & tenetur restituere danti, si
per hoc uoluit sibi iustitiam mi-
nistrari, in d. cap. non sane. sed si
dedit ad corrumperendum, esset
restituenda illi, in cuius iniuriam
data est, uel pauperibus, & mul-
to plus mortale, si accepit pro
falsitate dicenda, uel tacenda ue-
ritate. Potest tamen testis petere
expensas, ut no. glo. in cap. statu-
tum. de rescrip. lib. 6. & lucrum
cessans operum suorum. c. uen-
turis. 4. q. 3. quia propriis expen-
sis non tenetur ad hoc, nisi extre-
ma necessitate. d. d. n.

TIMOR.

Timor peccatum est, quan-
do ex timore homo fugit
non fugienda. Tunc enim appe-
titus hominis est inordinatus: &
quandoque mortale est, uideli-
cet si propter timorē mortis, uel
pænæ, uel amissionis bonorum
temporalium, uel famæ, & huius-
modi, quis fugit facere aliquod,
ad quod tenetur, uel lege natu-
rali, uel diuina, uel facit quod fie-
ri prohibetur per easdem leges,
ut qui adorat propter timorē
idolū,

TYRANNVS. TORNEAMENTVM.

219

idolū, uel non confitetur se
Christianū, uel non corrigit cor-
rigendum, & huiusmodi. Debe-
mus enim Deum timere, & uitā
animæ magis seruare, q̄ quod deū
que aliud. Quando autem quis
de duobus malis propter timo-
rem fugit maius malum, nō pec-
cat, quia hoc est secundum ordi-
nem rationis, ideo iste timor à
peccato excusat. Quomodo au-
tem excusat timor cadens in cō-
stantē uirum, in his quæ sunt de
iure positio, suprà, Coactio. §. 1.
De hac materia Tho. secunda se-
cundæ. q. 125. Que sint illa mala,
quæ iuste incutiunt timorem ca-
dentem in constantē uirum, Sil-
uer. metus. q. 8.

TYRANNVS.

Tyrannus secundum Gre-
in li. moral. est qui in repu-
non iuridicē principatur, quod
duplīter fieri potest, uel quia
ethi sit uerus dominus, nō tamen
rempub. regit debito modo, sed
ad propriā utilitatem, imponēdo
ei grauamina, ut sit hodie quasi
ubiq; uel quia usurpauit sibi do-
minium ut armorū, uel aliis uis
inquis, & talis propriē dicitur
tyrannus, & à quolibet de popu-
lo licitē potest occidi, quando
non est recursus ad superiorem,
à quo posset iustitia fieri secundū
Tho. 2. sen. d. ul. q. 2. a. 2. ad ul. ubi
defendit dictum Tullii li. de offi.

Huius enim ratio pōt esse, quia
talī tyrannus habet bellum in-
iustum contra omnes de popu-
lo, & hi contra eū habent iustum

bellum, ideo licet, nisi ex hoc ma-
ior populi sequeretur turbatio,
uel maius damnum. Et si sic occi-
datur, non occiditur priuata po-
testate, sed publica. Alias non li-
ceret, secundum Tho. de regu.
princip. c. 6. De tyranno autem
primo modo dicto, non sic licet,
ideo fuit reprobata propositio
in concilio Constantiē. dicens
quemlibet tyrannum, à quolibet
posse occidi. suprà, Bānitus. §. j.
in uer. seditio. per totū. Licet ty-
rannus mortaliter peccet facien-
do opus iustitiæ, quod sibi non
competit, cum non habeat uerū
dominium, tamen illi, qui rogāt,
& petunt ab eo opus iustitiæ, quā
alio modo habere non possunt,
excusantur, quia non suadent ei
peccare mortaliter, sed maius
malū uitare. Est enim maius ma-
lum dominari tyrannicē sine ius-
titia, quā sit dominari, & iusti-
tiam tenere, quantis utrunq; sit
peccatū in ipso, sicut minus ma-
lum est fornicari, quā adultera-
re. Ideo si quis adulteranti sua-
deat fornicari potius, non pec-
cat, ut dicit Caie. ibi. sic in pro-
posito. Et quod hoc sit licitum,
probat usus omnium degētium
sub tyranno. Ita concludit Caie.
ibi in summa, & bene. Deus autē
tyrannos regnare permittit, in
damnum, & punitiōem malo-
rum. Tho. 2. sen. d. 44.

TORNEAMENTVM.

Torneamenta quæ sunt, ut
homines uires suas expe-
riantur, uel causa addicendi ar-
morū

morum usum, si non essent prohibita ab ecclesia, nec inesset periculum vite corporis, vel animæ, essent licita, sed quia prohibentur. capit. 1. eod. titu. & sepe proueniunt mortes, & pericula animæ & corporis, ideo mortaliter peccant facientes, sicut supra dictum fuit de duello, & hasiludio, unde & ibi morientes, etiam quod eos perniteat, ecclesiastica caret sepultura, ut ibi canon uult.

1. Pugnans in torneamento est reus homicidii, & irregularis, si ibi aliquis occiditur, etiam a casu, quia cum det operam rei illicitæ, quicquid accidit, sibi imputatur. de homi. capit. lina. & si uolens ibi accipiat, & extra moriatur, & sit certum quod ex illo uulnere mortuus est, non poterit in sacro sepeliri. Secus si est dubium, quia poenæ sunt restringendæ. Similiter si non causa pugnandi accessit, sed alia, & ibi mortuus est, etiam a casu, uel uulneratus. Quod si animo pugnan- di quis accessit, non tamen pugnavit, & ibi aliquis fuit occisus, non poterit secundum Gof. promoueri ad ordines, quia ad rem condemnatam accessit. Episcopus tamen cum tali dispensare poterit, sicut de existentibus in bello iniusto, sed non occiden- tibus, ut dicit Sil. uer. homicidii. 3. §. 5.

TORTURA.

1. Torturam inferens alicui sine iudicii sufficientibus, uel

semiplena probatione præcedente, uel personis, quas de iure torquere non potest, mortaliter peccat, quia proximo dānum, iniuriāq; infert, & contra iustitiam facit.

2. Torqueri non debent impubes, minores 14. annorum, licet c. di possint. l. cum Sillesianum. C. ad Sil. Milites, mulieres pregnantes non debent torqueri, etiam indirecte, ut dando falsa ad cruciandum eos siti, & huiusmodi. Item quando aliter quam per torturam potest ueritas exigi, non debet quis torqueri, neq; nouiter, sine nouis indicibus debet quis torqueri, quauis sufficiant variationes ad nouiter torquendum, secundum Inno. in c. quoniam. de proba. & Bart. in l. de minore. ff. de quaestio.

3. Ferula, & flagella non dicuntur tormenta, uel torture. ff. ad sena. con. Silles. l. 1. §. impuberi. & sine sufficientibus indicibus, uel semiplena probatione quis torqueri non debet.

4. Qui publicam habet auctoritatem, indicabit qualia indicia sufficiant. C. de quaestio. l. 1. milites. Caveat tamen ut secundum rationem arbitretur, ut dicit Th. super lob. ca. 10. ne animæ propriæ præiudiciū faciat iniuste arbitrando.

5. Confessio facta ex tortura sine indicibus, uel semiplena probatione, non ualeat. ff. de quaestio. l. 1. neq; per indicia sequentia confirmatur. Bald. in l. h. C. de accusa. No. secundum Angan l. de maleficiis,

leficiis, quod quando quis non est tortus sufficienter secundum indicia habita, potest tortura repeti, & dicit de consuetudine hoc esse arbitrium. Dat præceptum Paris in suo trac. de Syndicatu, q. index protestetur, quod uult super sedere in tortura, & eam repetere quotiens oportuerit. Debet interuenire aliqui dies quietis 8. uel 10. & torquere pro eisdem indicibus ultra tres uices, uideatur esse immoderatum, & male factum, secundum Bar. in l. h. C. de quaestio. Nec peccat iudex secundum allegata, & probata inquirens.

TRANSACTIO.

Transactio à quo fieri potest. Dicat eo, qui potest donare. Donatio. §. 3. Quomodo possit fieri in criminalibus, uel spiritualibus, prætermitto de hac materia, que potius ad litigantes, q. ad confessores pertinet. Si tamen uis de ea scire, uide Sil. & Tab. ibi. & C. de transac. per totum.

TUTELA.

Tutela est triplex, una legitima, que datur à lege, quando pater filio non dedit in testamento. Alia testamentaria, que datur à patre in testamento. Alia datio, que datur à iudice, Insu. qui. mo. tu. fi. & de curatoribus.

Clerici & ipsi possunt suscipere legitimam tutelam, non tamen cogi possunt ad accipiendum, testamentariam uero, aut datiuā, non possunt recipere. Episcopi, clerici, & religiosi, tenentur cum

licentia suorum superiorum miserabilium personarū tutelā recipere. cap. monachi. 16. q. 1. & sic cōcorda. c. generaliter. 16. q. 1. & c. 1. & fi. 88. d. c. peruenit. 86. d. & c. Cyprianus. 11. q. 3. Aliqui dicunt & malè, episcopum non posse recipere tutelam legitimam, ut dicit Sil. ibi. q. 3.

Ad tutores pertinet pupillos à criminibus intactos seruare, & eorum res ab iniuria, ut in c. 1. 12. q. 1. & eorum pecuniam, uel bona mobilia, que ad nihilum ualent, eis seruata, cōuertere in prædia, ex quibus percipiant aliquē fructum. Nam secundum Bart. in l. tutor. §. 1. ff. de admi. tu. Si pecuniam pupilli tutor non ponit in prædia, tenetur pupillo de fructibus, quos percipere poterat, deductis expensis, & periculū, si tamē potuit emere, uel alio bono modo lucrari, aliās non tenetur. Idem ubi est statutum, ut omnia bona mobilia pupilli uendatur, ut de pecunia pupillus acquirat lucrum, si non facit tutor eū potest, tenetur ad interesse. Et quia illicita est usura, debet de illis negotiari, secundum Ioan. de ana. in c. quia in omnibus. de usu. Et bona est cautela, ut faciant cum consilio parentum, quia sic præsumitur quod absit dolus, & culpa à tutore. ar. l. etiam. C. si tu, uel cur. inter. Et sic si per negligentiam passus est acquisita depirere, uel non acquisiuit pupillo cum posset, tenetur de suo proprio satisfacere. l. non est ff. s. igno

VAGATIO.

ignotū. C. de admi. tu. Idē in prę-
lato. glo. sing. in c. placuit. 16. q. 3.

4 Tutor tenetur facere inuen-
tarium de rebus pupilli, nisi ex
iusta causa, & necessaria impe-
diatur. l. tutor qui repertoriū. ff.
de admi. tu. nisi iudex remiserit,
quod potest, uel aliter habeat cō-
suetudo, secundū Bar. ip. d. l. tu-
tor, & tenetur facere quam pri-
mum potest, aliter uidetur in do-
lo. l. hæc cōditio. ff. de cōdi. & de
mō. si tamē administravit, aliter
nō. Si tamen facit, prius ea quę
dilationē non recipiunt, uel quę
necessario præcedūt inuētariū, ut
est persecutio substantię heredi-
tarię, uel ea quę nullo modo pos-
sunt obesse pupillo, sed bene p-
desse: nō præsumitur in dolo, se-
cundum Bar. suprà. Modos autē
faciendi inuētarium, habetur C.
de admi. tu. l. tutores. & de qui-
bus debet fieri, in d. l. tutores.

5 Mater filii tutelam perdit, uel
si incōtinenter uiuat, uel si ad se
cundas nuptias transeat, secun-
dum Pa. in c. uxoratus. de cōuer.
coniū. de quo est gl. quam sequi-
tur Bal. in Authen. matri. & auiz.
C. quando muli. tu. offi. fan. po.

VAGATIO.

Vagatio mentis ex propo-
sito in oratione, peccatū est,
& tollit fructum orationis, secun-
dum Tho. secundā secundā. q. 83.
a. 13. & est filia acidie. Quando
autē peccatur uagando in offi-
cio. suprà. Horæ. §. 12. cōtra quod
dicit Augu. Psalmis, & hymnis cū
oratis Deū, hoc uersetur in cor-

VENATIO.

de, quod profertur in ore.

VANA GLORIA.

Vana gloria, suprà, Gloria
mundana, per totum.

VASA SACRA.

Vasa sacra, munda seruari
debent, & solū à sacris ho-
minibus tractari, de custo. en. ca.
2. & facta inutilia, uel consum-
pta uetustate, debent comburi,
& eorum cineres in loco hone-
sto, ne conculcentur reponi. ca.
altaris. de conse. d. 1. & ca. in san-
cta. de re. do. ca. ad hæc. Quomo-
do, & quando est mortale pec-
catum, tenere immonda huius-
modi. suprà, Corporale. §. 5. A
quo possunt consecrari, suprà,
Cōsecratio. §. 11. & quā graue
delinquant ministri in huiusmo-
di negligentes.

VECTIGAL.

Vectigal, suprà, Gabella, per
totum.

VENATIO.

Venatio triplex, una homi-
nū oppressiua, quę semper
prohibetur. d. 5. c. nō est. §. is ita-
que, in fi. Alta arenaria cū be-
stia dentata, quę similiter prohi-
betur. ca. qui uenatoribus. d. 36.
Alia est quę exercetur in cam-
pis, & syluis capiēdo animalia,
quę nullius particularis personę
sunt, & hæc licita est secundum
se, quia naturaliter dominium
animalium est homini datum.
Contingit tamen per accidens
esse peccatum multis modis. Pri-
mō, quando uenatio fit cum dā-
no proximi, uel in persona, uel
in re

VERBERATIO.

in rebus, ut quia uenator expo-
nit se periculo occidēdi, uel uul-
nerandi proximum ex incaute-
la, uel destruit fegetes, semina,
uineas, uel huiusmodi, & tunc iu-
dica mortale, uel ueniale, secun-
dum qualitatem actus, uel peri-
culi, cui se exponit, & ultra pec-
catum, tenetur de damno per
eum illato, uel eius occasione.
Secundō, si sunt personę, cui ue-
natio est prohibita, ut clerici. ca.
in omnibus. de cle. ue. si se in
hoc exerceant. Et constitutis in
sacris, pœna suspensionis impo-
nēda statuitur. ibidē. c. episcopū.

Aliqui intelligunt, quod non
interdicitur nisi uenatio clamo-
sa, si autem non sit cum clamo-
ribus, licet etiam monachis, &
aliis, & tendere retia, & laqueos
silenter. An autem tales morta-
liter delinquant faciendo con-
tra canonem, teneo quod non,
quando non faciunt in contem-
ptum, nec in scandalū, quia non
est præceptū antonomasticē, nec
de materia necessaria. Si tamen
essent moniti, & nollent desiste-
re, non excusarem eos à morta-
li, quia uiderentur contemnere.
Episcopis autē omnino prohibi-
tum est. c. 1. d. 33. Pa. tamen in c. r.
de cle. ue. dicit quod aliquando
etiā licet episcopo, sed rarō, non
cā uoluptatis, sed necessitatis,
ut si faciat ad exercitiū, uel appe-
titum prouocandū & huiusmo-
di. Et sine scandalo: licet Pisi-
cat omnino prohibitum.

3 Tertiō, est peccatum mortā-

le, quando diebus festiis fit, ta-
liter quod omittitur diuina ne-
cessaria ad salutem, ut missa, &
alia, ad quę quis tenetur ex præ-
cepto, uel si impediunt alios, ne
possint audire. In aliis autem di-
uinis cōmuniter est ueniale, uel
nullum: quia ad hæc non tene-
mur. Quartō, ex nimio affectu,
qui tantus possit esse, quod pec-
catū constitueret mortale. Nam
ex nimia uenatione contingit,
quod minorem homines ha-
bent curam de familia. de repu-
uel aliis, ad quę tenentur. Quintō,
quādo domini priuant alios ne
possint uenari, quod est cōtra na-
turālē legem, hoc enim tyranni-
cum, est secundum Caie. in sum-
ma, ibi, contra bonum cōmune,
contra libertatē, & utilitatē, &
tantum est propter propriū bo-
num delectationis. Ideo nō ex-
cuso à mortali tales, maxime
quādo apponunt pœnā notabi-
lem aliis uenatibus, nisi ab anti-
quo, cuius principii nō esset re-
cordatio, uenationes sint domi-
no reseruare, & tunc etiā pœna
debet moderari. Nō enim pro-
pter unam uenationem æquum
est, ut quis occidatur, uel mutiletur,
neq; tales leges, uel statuta,
uidentur tolerabilia, & iusta.

VENDITIO.

Venditio, suprà, Emptio, &
Negotatio, & Monopo-
lium, per totum.

VERBERATIO.

Verberates scholares causa
correctionis, & parces fi-
lios

318
lios clericos etiā in sacris, licite faciunt, nec incidunt in canonē, si moderate faciāt, suprà, Excomunicatio, prima. Non enim hoc fit excedente diabolo, sed iustitia.

2 Verberatus, ex eo quod nō potest solvere, si ueniat ad pinguiorē fortunā, non tenetur amplius solvere, secundū Bald. in l. fin. ff. in ius uoc. quia luitio corporalis, cedit loco solutionis, gl. in ca. sicut indignū, de homi. Secus est si est impotens, & differatur solutio, quia tenebitur quando uenerit ad pinguiorem fortunam, c. Odoardus, de sol. & ibi Pa. Si autem est impotens, & credit bonis, & non luit poenā, tenebitur, ut dicit gl. in regula, peccatum, in 6. licet aliqui contrarium teneant, primum tamen melius, suprà, Restitutio, §. 55.

V E S T I S.

Vestis, suprà, Ornatus, per totum. Consecratio, §. 12. Benedictio, §. 3. Abbas, §. 8.

V I C A R I V S.

1 Vicarius est, qui alterius uices gerit, siue in officio contentioso, siue non, extra de eodē, per totum. Et in direc. lib. 3. tit. 8. C. de offic. eius qui ui. al. ge. per totum.

2 Vicariorum quidam sunt perpetui, & non ad tempus, ut qui ecclesiarum parochialium curam habent, & qui episcopi auctoritate constituitur. c. ad hanc, de offi. uic. & tales aliam uicariā habere non possunt, c. prouideas, eo. tit. nec sine causa possunt amoueri.

d. c. ad hanc, & debent habere 25. annos. & promoueri ad sacerdotiū, in cle. quæ de ecclesiis, eo. tit. aliās ipso facto sunt priuati, & tales constituntur solum in ecclesia parochiali, non rurali, secundum glo. in cle. unica, eo. tit. & nō possunt constituere uicariū alium perpetuū, sed bene temporalem, ut dicit Car. ibi. Potest tamen instituere perpetuum uicariū auctoritate episcopi rector ecclesie, secundum Ar. flo.

3 Quidā sunt uicarii temporales, sicut mercenarii, in adiutorium curæ animarū assumpti, quādo scilicet rector per uia delegationis committit illi auctoritate audiendi confessiones, quia hoc potest, etiā non habenti curam animarum, nisi sit ei prohibitum, ut peregrino, & ignoto, de cle. peregr. per totum, quia committere illis, ad episcopum spectat, c. to. de cle. peregr. Idem si committatur religiofo, cui à sua regula, uel suo prelato prohibetur.

4 Alii sunt uicarii deputati super aliqua diocesi, uel provincia, uel loco, de quibus est c. per eod. tit. & c. aduocemus, 16. q. 1. qui dicitur iurisdictionales, tantā habentes auctoritatem, quāta eis cōceditur, c. accepimus, de priu.

5 Alii sunt uicarii generales, qui ad omnia incumbētia prelato constituntur, non solum respectu curiæ, sed etiā respectu omnium incumbētiū, & possunt cognoscere causas totius diocesis, inquirere, corrigere excessus, & humilio

iusmodi, nō tamē beneficia conferre, c. cū generali, in 6. eo. tit. habent ordinariam iurisdictionem, & possunt excommunicare, sed quia in Italia uicarius, & officialis raro differunt, inspicienda est eorum commissio quæ & quantā sit, & iuxta illius tenorem iudicare.

Alii dicuntur uicarii foranei, uel quia foris diocesis, constituebantur, uel ex eo quod teneant forum, uel quod de foris ueniāt, & est officialis episcopi, non habens ordinariam iurisdictionem, sed delegatā, non faciens consistorium cum episcopo, sicut uicarius generalis, & non potest ea, quæ prohibentur illi, in ca. licet, eo. tit. in 6. nisi hæc specialiter committantur, ideo commissio ei facta debet inspicere. Et nō quod merus secularis, uel clericus uxoratus, non potest esse uicarius episcopi, secundum Pa. in c. 2. de cle. cōiuga. Et dicit Pa. in ca. pastoralis, de rescrip. quod quidā est perpetuus, quidam temporalis.

Predicti uicarii temporales, regulariter uicarium facere non possunt, c. clericos, eo. tit. etiam si habeant iurisdictionem ordinariam, quia non habent eam iure suo, intellige nisi habeant speciale mandatū substituendi, uel nisi sit consuetudo, quia instituens uicarium, & sciens consuetudinem, uidetur consentire in illam, uel quando non potest totum per se facere, quia intentio instituentis est, quod faciat solum quod po-

test, & si sit archipresbyter uicarius episcopi in spiritualibus, potest alium substituere, de offi. archipresby. c. ministerium. sed dictus uicarius, non potest totum committere, in casu quo non potest omnia per se, sed partē. Hosti. dicit quod ad modicum tempus, & ex magna causa, & non nimis si eque, poterit alium relinquare loco sui, sicut fit tota die, arg. ff. de offi. eius cui mand. est. l. 1. §. 1. & c. peruenit, de appel. el. 2. quādo autem habet speciale mandatū, potest, quia nō propria auctoritate hoc facit. Ioan. And. in c. 1. de offi. uic. li. 6.

8 Vicarius tantam auctoritatē habet, quantā uult dare eius institutor, & si hoc patet, standum est illi, quod si non patet, & est uicarius in aliqua causa particulari, tunc de illa, & de his sine quibus non potest eam perficere, se impedit, & non plus, si uero est generalis commissio, etiam dicendo, ut possit omnia quæ ipse posset, nō exprimēdo aliquid, quod requiratur speciale mandatū, etiā si dicat, si requireret speciale mandatū, secuta clausula generali dicendo, & omnia alia quæ per nos possumus, etiam si exigeret speciale mandatū. Tunc quāuis habeat ordinariam potestatem, tamen non poterit ea, quæ requirunt speciale mandatū, argu. in cap. qui ad agendum, de procu. lib. 6. Si uero exprimat aliquid, quod requirit speciale mandatū secuta generali clausula, uidelicet

VINDICATIO.

videlicet & omnia alia, quæ nos possumus, etiam quod requirent speciale mandatum, tunc poterit omnia quæ posset instituer ordinaria potestate. gloss. in c. 1. de offi. uic. lib. 8. Aliis per generales clausulas, quæ uerisimiliter non esset concessurus, non ueniunt. capit. fin. in 6. de officio uicar. tam in text. quam in glo. & cap. 2. ubi.

Item si nominaret aliquod speciale, & cum clausula generali, &c. non tamen intelligitur concessum id, quod uerisimiliter non esset in particulari concessurus, ut quia est magnæ importantiæ, ut si consituo Titium procuratorem ad omnes causas, non tamen ad contrahendū matrimonium, nisi de hoc fiat specialis mentio. nam clausula generalis, quæ sequitur specialia expressa includit similia, non lōgē maiora, ut dicitur in dicto cap. fin. imō etiam si specificaret de matrimonio contrahendo, & non specificaret de persona, non ualere. Hæc autem ut habetur in d. c. 2. & ca. si sunt quæ requirunt speciale mandatum, scilicet inquirere, corrigere, deponere, subditorum excessus punire, conferre beneficia, dare literas cōmendatias ad ordines. Et si episcopus suo subdito eligendi sibi idoneum cōfessorem licentiam dederit, non propter hoc à referuatibz absolui poterit. cap. si episcopus. de pot. & remiss. libro sexto. quia in concessione generali, il

la non ueniunt, quæ quis uerisimiliter non esset concessurus in specie, ut supra dictum est; & ibi in text. Genus enim continet species non actus, sed potentia.

Mortuo prælato habente vicarium, ipse uicarius, (uel si alio nomine uocetur) si fuit electus à toto conuentu, uel à collegio patrum, uel si habet auctoritatem à lege, quia ista durant, perseuerat & ipse, secundum Panor. in c. 1. ne sede uac. ali. inno. secus est, si factus est à priore, episcopo, abbate, uel alio prælato, quia non durat eo moriente. Cessat etiam uicarii potestas, episcopo excommunicato. Panor. in cap. 1. de officio leg. Intelligit secundum quosdam re integrat: quia idem iudicium est, sicut de delegato, secundum Panor. in cap. licet. de officio deleg. Secus autem quando res non est integra, secundum Ioan. And. in dicto cap. 1. de officio uicari. Not. etiam secundum Panor. in cap. uolente. de officio deleg. posito uno uicario, reliquis non remouetur, licet contrarium tenuerit Ioan. Cal.

VINDICATIO.

Vindicatio una est, quæ per iudicem, uel superiorem exercetur, secundum quod iura disponunt diuina, uel humana, & si fiat secundum rectam intentionem, est actus bonus à uirtute procedens. Altera, quæ fit, seu appetitur à persona priuata, & quantum ad actum uindicandi illicitum, est priuata personæ, nisi propter

VINVM. VIRGINVM CONSECRATIO. 831

propter defensionem cum moderamine, ut supra, Homicidiū. §. 3. Est enim actus habentis potestatem super eum, qui punitur. Quantum autem ad appetitum, non est peccatū appetere uindictam, id est, iustam punitionē malorū, hoc est enim appetere iustitiam, dummodo non appetatur ex odio, uel gratia satiandi animum, uel alio malo fine, sed uel propter correctionē delinquentis, uel ut alii timeant, uel propter bonum pacis, & huiusmodi. Alter uindicantes se, uel ultionem appetentes, & non predicto modo, mortaliter peccant, nisi ex imperfectiōne actus, uel in re parua. Potest etiam quis querere ultionem de propria iniuria, quando redundat in uituperium Dei, sicut fecit Siluerius Papa, qui excommunicauit eos, qui eum exulem fecerant fieri. 23. q. 4. c. Guilfarius. uel quando uergit in detrimentum animarum, uel in scādalum: quia non est contra charitatem, aliis patienter ferre laudabile est. c. tu bonus tolera. 27. q. 4. Mali ad exercitium bonorū à Deo permittuntur, ideo patienter tolerandi sunt.

VINVM.

Vinum non bibentes, ordinari ad sacerdotium non possunt. Ex eo enim quod uinum abhorrent, possent uomere sacramentū. ar. in c. si quis per. de cō. d. 1.

VIRGINITAS.

Virginitatem seruare non solum est licitum, sed laudabile, non quia sit præceptum, sed

consilium, iuxta illud Aposto. De uirginibus præceptū domini non habeo, consilium autem do. Et quia posset quis obicere præceptum Dei, scilicet, crescite, & multiplicamini, &c. dicitur, quod sufficit hoc ab aliquibus adimpleri, & non est necesse ab omnibus. Imō expedit aliquos ex libere uiam ducere, ut uacent contemplationi. Quinimō ceteris paribus, uirginitas præfertur coniugio, secundum Tho. secunda secundæ. q. 152. a. 4. Præceptū enim illud multitudinem, non singulis datum est.

Virginitas non perditur, si uirgo dormiens uiolenter, dummodo quando iuxta dormitū, hac intentione non iuerit: nec si uioprimatur, dummodo non consentiat in talem delectationem, licet sentiat eam: neque dum patitur feminis fluxum, dummodo renitatur quantum potest, etiam quod corporalem habeat delectationem. Nam uirginitas principaliter consistit in deliberata uoluntate non experiendi ueneream delectationem, quæ sentitur in emissionē seminis.

VIRGINVM consecratio.

Virginum consecratio solum ad episcopum pertinet, cui ecclesiæ cura committitur, & in tali cōsecratione confertur gratia, secundum Tho. 4. sen. d. 38. q. 1. nisi sit obex: non ex ui sacramenti, quia sacramentum non est, sed

ex opere operantis.

2. Mulieres uirgines mente, sed corpore corruptæ, quia uolenter, siue dormientes, siue aliter fuerint corruptæ, nō debent cōsecrari, quāuis uirginitatem non perdidierint formaliter, quia ecclesia tantū de exterioribus iudicat, & ad hoc est capi. ille. 32. q. 5. 1

3. Quæ autē corpore incorruptæ sunt, licet mente sint corruptæ, & etiam actualiter in somno, uel uigilia corruptionē passi fuerint, quia tamen corporis habent integritatem, consecrari possunt, sunt enim in statu uirginū secundum ecclesiæ iudiciū, quæ de apparentibus iudicat.

4. Quidam uerō propter uitandum scandalū, quando sacrandæ sunt corporaliter corruptæ, cōsecrāt eas mutantes uerba uirginitatis in uerba castitatis, quod fieri non debet, quia propter uitandum scandalū, nō debent sacramenta, uel sacramentalia utiari: possunt tamen benedici, dicendo illas orationes, & faciendo illas extremonias, quæ non sunt de substantia cōsecrationis, mutato nomine uirginitatis in nomen cōtinentiæ, uel castitatis, consecrari autē nullo modo possunt, quia talis fictio sacramentalis est iniuriosa.

4. Possunt uelari in die Epiphaniæ, in natalibus Apostolorum, per totam hebdomadā resurrectionis, omni die dominico, ut no. in §. uelamen. 10. q. 1. in articulo mortis omni die. ca. deuo-

tus. 10. q. 1. Secundum aliquos in solēnibus festiuitatibus possunt uelari, nec ante 25. annum. c. placuit. 10. q. 1. Viduus autem potest dari uelum, sed non cum illa solennitate, quia semiplena continentia in illis est.

VISITATIO.

1. Uisitare possunt omnes habētes ordinariā iurisdictionē, ut episcopi, archiepiscopi, archidiaconi, decanus, abbates, & prelati religionū, legati apostolicæ sedis, quibus cōmittitur uel à papa, uel ab ordinariis, ut in c. Romana. de cen. lib. 6. de offic. or. c. conquerente. de offic. archid. ca. mandamus. de sta. mo. c. pe. & si. c. inter cetera. de offi. ordi.

De ordine, quem uisitor debet tenere, in d. c. Romana. constat, quomodo debet proponere uerbum Dei, deinde inquirere de uita & conuersatione ministrantium in ecclesiis, & de aliis, quæ spectant ad officium, in d. c. Romana. Religiosi sua sequantur instituta, & consuetudines, ut in d. c. Romana.

2. Uisitor à locis uisitatis, & nō ab aliis, potest accipere procuratorem pro uisitu illius diei, siue in uisualibus, siue in pecunia, & quod tantum unam procuratorem recipiat una die, etiā quod plures ecclesias uisitet, & si aliter accipiat istis non concurrentibus, tenetur infra mensem restituere in duplū ecclesiæ, à qua accepit, alioquin patriarchæ, episcopi, archiepiscopi, sunt ipso facto interdicti

ord. Tunc enim habet formam, & statum loci pii.

VNCTIO.

1. VNctio extrema, quod est sacramentum, non est de necessitate salutis, si quis tamen non accipit, quia cōtēnit, mortaliter peccat, non minus, quā contemnens quodcuq; aliud ecclesiæ mādātū, ut dicit Caie. ibi in summa, quia contemptus ubique damnabilis.

Hoc sacramentum fuit à Christo institutū, sicut & alia omnia, secundū Tho. 4. sen. d. 23. quæstio. 1. promulgatum autem ab Apostolis: cuius materia est oleum oliuæ ab episcopo consecratum. Forma autem est hæc, Per istam unctionem, & suā piissimam misericordiā, indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti, & filii, & spiritus sancti. & sic de ceteris sensibus, secundū Tho. supra. uide c. nunquid. de conse. d. 5. Atly, in nomine patris, & c. nō uidetur esse de substantia formæ, secundū Tho.

Datur hoc sacramentum in robur spirituale, contra debilitatem reliquam ex actuali peccato, uel originali, etiam cōfert gratiam, nisi sit obex, secundū Tho. supra. Et licet fiant multe unctiones, ultima tamen est que operatur in uirtute præcedentium: in qua infunditur gratia, non autem character imprimitur, quia per ipsum sacramentū nō deputatur homo ad aliquod

agendum vel ad recipiendum directè pertinens ad cultū Dei, sed solum ad spiritualem sanitatem consequendam.

Secundo solo sacerdote, etiā in mortis articulo, datur extrema unctio, uno clerico presente, vel saltem in necessitate uno seculari respondente. c. quæsiuit. de verbo. signi.

5 Si autem necessitas adesset, qui non est proprius sacerdos potest inungere sub rathabitione, quia necessitas nō habet legem. de re. iur. c. quod nō est, imo etiā si esset suspensus ab ingressu ecclesiæ, secun. Arch. flo. faciendo portari per alium de ecclesiā: nō autem si esset suspensus ab officio præcisè. Non tamen religiosus, sine licentia, sub pœna excommunicationis. de privileg. cle. religiosi. supra. Excommunicatio 49. quam licentiam potest dare proprius sacerdos, etiā quod sit excommunicatus, sicut excommunicatus, & suspensus à iurisdictione, dant licentiam audiendi confessiones.

6 Hoc sacramentum nō debet dari nisi adultis, & infirmis, ac in mortis articulo constitutis, ex ipsa infirmitate, secundum Pet. de palu. ideo non datur occidendis, vel euntibus ad bellum, & huiusmodi, quia talis mors non imminet ex defectu naturæ, sed eventu fortitæ. His autem qui præ senio deficiunt sine actuali infirmitate datur, &

etiā phreneticis & amentibus, si sana mēte petierunt, aliās nō, & maxime quando crederent, quod irreuerentiam exhiberēt huic sacramēto, etiā quod petierint, vel petant.

Debet etiā dari illis, qui ex infirmitate usum iam rationis amiserunt, quamvis nō actualiter petierint, dummodo sint tales persone, de quibus constat, q̄ bene vixerunt, & quod si haberēt tunc usum rationis, peterent, ut creditur: quia etiā non petierunt explicitè, petierunt tamen implicitè, secundum Pe. de palu. & Ar. flo. & sic habet usus ecclesiæ. Et quādo S. Tho. dicit quod nō debet dari nisi habentibus actualem deuotionem. 4. sen. 4. 13. q. 2. a. 2. q. 3. debet intelligi, qui non habent, nec habuerūt. Debet etiā dari adultis baptizatis, licet nunquā peccauerint, sec. Pe. de pal. & Arch. flo. quia remanet pugna contra hostem, nec est mendacium in forma, quia remanet debilitas mētis, ex prioribus delictis. Debet etiā dari illi, de quo dubitatur an sit mortuus sub conditione, scilicet, si es uiuus. Sed si moriatur ante completionem, non est ultra procedendum. Et debet simul ungere sacerdotes, & uerba proferre, secundum eundem Pet. de palu. in 4. senten.

8 Partes quinque sensuum debent inungi, secundum Tho. supra, quia sunt peccandi radices, uidelicet, oculi, aures, nates, labia,

bia, manus, pedes etiā, & quibusdam renes, non autem communiter propter reuerentiam. Si uerò quis aliquo membro careret, pars propinquior illi mēbro, ungatur, & sufficit.

9 Hoc sacramentum potest iterari sine iniuria, quia nō habet effectum perpetuū, etiā in eadem infirmitate, ut si infirmus sit in periculo mortis, & ungatur, & postmodum releuetur, & deinde post aliquot dies iterū sit in articulo mortis, potest iterum ungi, & maxime quādo infirmitas est diuturna, ut esset paralytis, uel febris ethica.

VNIO.

VNio beneficiorum, & ecclesiā potest fieri, quia Papa potest unire unam ecclesiam inferiorem alteri cuiusque: cum causa, & sine causa, & sine consensu canonicorū, sec. Pa. in c. unire. de excess. prela. Eodem modo episcopus circa ecclesias sibi subiectas in sua diocesi, nō tamen sine causa, & canonicorum consensu, c. pastoralis. in fi. de dona. Alii autem inferiores nequaquā possunt, nisi præscriptis. Quomodo autē, & quibus modis fiat, non pertinet ad confessores, uide tamen c. quia monasterium. de rel. do. c. quod translationē. de offi. leg. Quinque enim modis tales uniones fieri solent.

VOLUNTAS.

10 Voluntas hominis durat etiam post mortem conce-

dentis, secundum leges canonicas, in c. si de proca. ideo quādo cōceditur aliquid alicui absolute, sine alia limitatione, durat etiā post mortem concedentis. c. maiores. de baptis. ut si abbas instituit priorem, durat etiā ipso mortuo quādo ab abbate cum collegio, quod non moritur, sunt institutus, secus si cōcessisset usque ad beneplacitū suum, quia beneplacitū expirat per mortem concedentis. c. si gratiose. de rescri. lib. 6. Secus si dixit ad beneplacitū sedis, quæ nūquam moritur, etiā quod Papa moriatur. d. c. si gratiose. Idem quādo dicitur donec uoluerō, uel aliter ordinauerō, uel reuocauerō, uel cum aliquo termino concernente actum, quia per mortem expirat ille actus, & illud beneplacitum, per d. c. si gratiose, ubi sit determinatio eorum, quæ prius erant dubia circa hoc, & huic standum est nunc, oppositum uidetur tenere Gemin. in d. c. si gratiose, ibi, pone q̄ Papa, & c. cum Ioā. And. & quibusdam aliis. & bonas uidetur adducere rationes. Vide si placet. prima tamen opinio melior censetur.

Voluntas humana tenetur conformari diuinæ quā ad causam formalem, uolendo ea quæ Deus uult, eodem modo, scilicet ex charitate, quā ad causam finalem, uolendo ad eundem finem, sicut Deus, quā ad causam efficientem, uolendo ea, quæ Deus

uult nos uelle, siue uoluntate antecedenti, siue cōsequenti, quando nobis innotescit, quo ad causam materiale, nolendo ea, quæ Deus uult, non uoluntate naturali, sed uoluntate deliberata, quando cognoscimus Deū sic uelle, licet displiceat nostræ uoluntati, ut nostra est, aliter nō conformans uoluntatem suam diuinæ, mortaliter peccat, quia recedit à recta regula humanorum actuum, quæ est uoluntas diuina, ut dicit Hieronymus, primo sen. di. 4. 8. & Th. uer. q. 23. & primo sen. dist. 2. q. ulti.

VOTVM.

Votum, secundum Tho. ij. ij. q. 88. a. 1. est deliberata, & spontanea promissio Deo facta, de his quæ sunt Dei. Ideo uota, quæ sunt sine deliberatione, uel sine cognitione discursiua, uel non uoluntaria, uel de rebus malis, uel non bonis, non sunt uerè uota, ut dicemus. Nota. q. indicare de uotis, primò occurrat uidere quantum ad materiā, quando teneant, & quando nō teneant. Nam si fiat uotū de aliquo illicito, ut facere fornicationem, uel facere contra consilium Christi, ut nō seruare castitatem, & huiusmodi, uel de aliquo, quod est indifferens ad bonum, uel malum, ut nō lauare manus, peccinare caput, hæc nō sunt uota ualida, quia sunt de materia, quæ Deo non placet, propterea dictum est, quod est de his, quæ Dei sunt. Ideo simili-

lia faciens uota peccat, non tamen semper mortaliter, quia si uouet quod est mortale, ut furari, mortale est. Secundò, si uouet contra consilia, ita paratus animo, quod etiam occurrente necessitatis articulo non intendit facere contra tale uotum, mortaliter peccat. Tertio, etiam mortaliter agit, si uouet huiusmodi uota stulta, ut non lauare faciē, uel peccinare caput, & huiusmodi, cognoscens quid facit, & quod hoc Deo displiceat, & tamen uult se ad hoc obligare. Huiusmodi enim uota essent blasphemiz peccatum. Si tamē crederet hoc parum displicere Deo, sicut sunt uenialia, esset & hoc ueniale peccatum, quia charitatem non excluderet.

Quantum autem ad primum modum, non solum peccat mortaliter uouens, quod ex se malū est, sed etiam quod bonum est, sed uestitum malo fine, ut mutare propter inanem gloriam, uel auaritiā. Peccat enim uouendo, & peccat adimplendo. Similiter peccat uouendo Deo aliquod licitum offerre, si poterit aliquod illicitum consequi, ut adulterium, hoc enim est facere Deum authorem criminis. Similiter si ille, qui obtinuit aliquod illicitum, ut alterius bona, uoueat Deo, ut puta decem aureos, quasi referens ei gratias pro obtepta re illicita, hoc mortale est, & blasphemia, concordat Caieta. ibi in summa. Videtur

tor enim facere Deum mediatorem, & fautorem peccati.

Si quis autem rem illicitā exerceat, uoueat quod si aliquid eueniat, uel non, tali illicito pēdente, ut cum fur est in furto, uouet unum aureum, si non capiatur, & huiusmodi, tale uotum tenet cōditione eueniente, quāuis actus furti sit res illicita, uotum tamen nō cadit super furtū, sed super non capi, quod nō est illicitum. Si uerò quis ad euitandum aliquod, quod tenetur euitare, obliget se uoto si hoc eueniat, ut dicendo, si blasphemauero, uoueo me ieiunaturum in pane, & aqua, huiusmodi eueniente casu, tenet uotum. cōsentit Caieta. uer. uotum.

Circa uota operū, quæ sunt indifferentia ad bonum, & malum moraliter, intelligendum est tali opere remanente in sua indifferentia, quia sic nō tenet uotum. Si autem talia opera dirigerentur in aliquem bonum finem, tunc teneret uotum, ut cū quis uouet non ire ad talem ecclesiam ad audiendum missam, ut euitet aliquod periculum, uel non comedere talem cibū, ut se in sanitate conseruet, & huiusmodi, tale uotum tenet, quia rationale est, quod si cessat causa propter quam factum est uotum, non tenet amplius, ut si ablatum est periculum in casibus prædictis, quia materia facta est indifferens ad bonum, uel malum.

Secundò considerare possumus uotum ex parte uouentis an teneat, nam quandoque quis simulat uouet coram hominibus, & in tinitate non uouet, & uotum nullum est in conscientia, ut cū quis fingit se profiteri in aliqua religione tria uota, tamen quia decipit ecclesiā, debet cōpelli ad seruandū, quod ore Deo promissit. Dolus enim nulli debet patrocinari. Peccauit tamē mortaliter sic fingēdo, quia Deo iniuriam fecit, & fuit causa sequentis scandali, dans efficacem operam ad tale scandalum.

Aliquando quis fallaciter uouet, quia intendit uouere, sed nō seruare promissum, & huiusmodi uerè sunt uota, & ita adimpleri debent, ac si cum intentione implēdi facta fuissent, & ita mortaliter peccator non implendo, sicut peccatum est admittendo. Concor. Caieta. secunda secunda, q. 88. a. 1. ad 4. dubium. in corpore responsionis. & in summa, uer. uotum. Aliquādo quis imperfectè uouet, quia actus nouēdi nō est per rationē, uel uoluntatem deliberatam, sed per modū primi motus, cui uoluntas non assentit, & tunc tale uotum non tenet ratione actus imperfecti. Quandoque homo uouet, & deliberat, sed non plena discussione rationis, ut communiter fit in timoribus, in infirmitatibus, & in rebus repentinis, uel ex animi leuitate, uel ex pronitate ad uouendum, ut mulieribus consue-

tum est. Et licet ista nota non fiat ex logo rationis discursu, & meditatione, tamen est actus deliberatus, qui in paruo tempore fit, sicut deliberatio fornicandi, & huiusmodi, constituit peccatum mortale, licet non sit facta cum tali examine. Quamvis ergo huiusmodi nota sint minus plena, & facilius dispellantur, tamē tenent. Aliquando uouēs non est perfecta aetatis, sicut profectus ante 14. annum, & tunc non tenet. *ca. 15. qui de reg. iur. in 6. quia auctoritas ecclesie irritat uota huiusmodi solēnia. sup. Professio. §. 1. Noni 8. rj. §. 3. In aliis autē uouēs non est respectus ad aetate 14. uel 7. annorum, sed ad liberū usum rationis. nam quādoque homo est doli capax, potest se ad uotū obligare. Cōformiter Caie. sup. prā. uer. uotum. circa medium.*

7 Tertiū aduertendum est, an uouens sit liber, uel subiectus, nam nota subiectarum personarum, ut filiusfamilias, uxoris, serui, religiosi, & huiusmodi, sunt conditionalia, & sic intelliguntur, si superiori meo placuerit, & non sunt inuolūta, nec absolute obligant, sed si placuerit, uel non displicuerit superiori. Nam si uoueat de his, quae sibi prohibita sunt à superiori, tenetur re-

cobum, quia hoc est sibi prohibitum fieri sine licentia, debet licentiam petere modo supradicto. Si autem peteret licentiam perficiendi tale opus, non speculando quod uouent, negante superiore, non est irritatum tale uotum, ideo tenetur iterum petere licentiam, donec negetur in specie tale opus promissum, quia ad hoc quod irritetur, requiritur uoluntas superioris uolentis irritare, quod uelle non potest, nisi sciat esse opus uotuum, ut dicit Caie. ibi supra.

Quando uerō sit uotum de non prohibitis, ut si religiosus uoueat dicere quotidie psalmos penitenciales, intelligitur si praelato non displicuerit, ideo tenetur illos dicere quousque praelatus hoc sciens reprobet hanc obligationem, quam debet reprobare, si est sibi prejudicialis. Si uerō tales subditi uoueat aliquod, in quo non subiacentur alicui, nisi Deo, talia uota sunt ualida absolute, ut si famulus uoueat dare elemosynam de suo salario, & miles ieiunare uigiliam S. Barbarae, & huiusmodi, quia in hoc actu non subiacetur, nisi Deo, ideo possunt uouere, & uota tenent. Caie. Concor.

Religiosi, qui totaliter sunt in potestate suorum praelatorum per uotum solenne, & non habent aliquod tempus, in quo non possint à praelatis occupari, nullū absolutum de bono, supererogationis facere possunt, neque

neque de his, quae continentur in regula, in quibus à praelato potest dispensari, ut non comedere carnes, & similia, quia in omnibus huiusmodi uotis, potest dispensare praelatus, irritare, & oppositum precipere. Possunt religiosi nouere seruare praecepta Dei, non peccare sic, uel sic, & firma sunt talia uota, & tenentur adimplere. Similiter de transitu ad arctiorem religionem, & mutatione status melioris, & similibus: quia in huiusmodi non habent superiorem nisi Deum, secundum mentem Caie. secunda secunda. quae. 88. a. 8. & ibi Tho. licet quidam dicant omne uotum religiosi, ipso iure esse irritum, adducētes *ca. noluit. 33. q. 1. & c. monacho. 20. q. 4. in gl. Sed d. c. monacho. contra eos est, ut pater inueni, quia dicit, quod monacho non licet sine consensu abbatis uouere, & si uouerit, uotum frangendum erit, ergo non est ipso iure irritum, sed irritandum. Tenet ergo secundum, quod supra determinatum est. Consentit Sil. uer. Votum. 3. §. 43.*

10 Quartū de impedimētis quādoque occurrentibus dicendum est, quae quādoque tollunt obligationem impletionis uoti. Nam omne adueniēs quod impedit uotum si adesset, quando quis uouet, impedit executionem uoti iam facti, ut si adueniat impossibilitas, aut illicitū, aut impedimētum melioris bo-

ni, aut indifferentia, quia quodlibet horum impediret uotum faciendum: sicut qui uouit facere capellā, factus pauper non tenetur, si uouit ieiunare in sextis feriis, factus infirmus, non tenetur, quia impossibile, uel difficile. Vouit uisitare sepulchrum, factus religiosus non tenetur, quia esset impedimētum melioris boni. Vouit quis non ire ad talem domū, ubi erat mala mulier, mortua illa, non amplius tenetur, quia indifferens factum est uotum. Aduerte tamen quando uotum factum est impossibile pro una parte, & pro alia non, ut si quis habens uotum castitatis contrahat matrimonium, non tenetur seruare castitatem, quia hac parte est factum impossibile, tenetur tamen ex parte sua seruare quantum potest, ut non petat, sed tantum reddat, quia hoc potest, & cum uoluntate seruandi quando poterit. Ideo mortuus marito, uel uxore, tenetur seruare uotum, & caste uiuere. Similiter de aliis similibus dicendū esset.

11 Ex parte intentionis aliquando oritur impedimētum, quia uotum intantū obligat, in quantum fuit intentio nouētis se obligare, ideo requirēda est intentio uouētis, si fuit absoluta, uel cōditionata, & si ad semper, uel pro aliquo tempore, licet forte uerbis non expresserit. Si intendat statim adimplere, uel post aliqua tempora. At cauendum

est errorem quorundam dicen-
tum, uotum non ualere si ad-
uenit aliqua conditio uoto, quā
si prae cogitasset, non uouisset.
Hoc enim falsum est, & ualde
irrationabile. Quot enim uiri
sunt, qui si sciissent quādo ac-
ceperunt uxores, ea quae post-
modum, sibi acciderūt, nō con-
traxissent, & tamē hoc non ob-
stante, dicimus matrimoniū te-
nere, & non possunt eas dimit-
tere. idem de multis professis
dicentibus si cogitasset talia,
professionē non fecissent, & ta-
men durat professio. Sic est de
uoto, qđ fuit deliberatē promif-
sum: debuit enim prius nouens
hac cogitare, secun. Caic. 3. & si
nō cogitauit, sibi imputetur.
11 Aliquando uotum non obli-
gat, quia est irritatū, uel dispen-
satū, uel commutatū, & hac
oportet confessorem nō igno-
rare. Irritare uotū uon pertinet
ad ecclesiasticam potestatem uni-
uersaliter, sed ad potestatem do-
minatiuam directē, ideo sufficit
subditis sola uoluntas domini
irritantis, id est, nolentis uotum
ualere, nec alia indiget dispen-
satione, ut si maritus dicat ux-
ori, nolo qđ facias tale quod uo-
uisti, tunc uotum statim non te-
netur, imō si dedit licentiā implē-
di, & postmodum reuocat, non
tenetur uxor adimplere, licet ip-
se peccet renouando, quod se-
mel concessit, ut dicitur Nume-
ri 30. c. adiuncta. Augu. gl. iuxta
Caic. doctrinam. Uotum enim

annullatum non reuertitur, nisi
de nouo noneat quis.
13 Ad dispēdandum in uoto duo
exigūtur, scilicet ecclesiae autho-
ritas, & causa rationabilis, ut
etiam Papa, si sine rationabili
causa pro libito dispensat, non
est audiendus, quia non habet
potestatem nisi in adificationē
ecclesiae, & non est dominus, sed
dispensator. Rationabilis causa
dicitur, honor Dei, utilitas eccle-
siae, & breuiter maius bonum,
quā executio uoti, quod quidē
maius bonum oritur, uel si exe-
cutio uoti est illicita, uel inuti-
lis, uel maioris boni impediti-
ua. Et quia dispensatio tollit uo-
tum quantum ad materiam, &
quantum ad uinculum, ideo di-
ligenti cōsideratione utendum
est, ut dicit Caic. ibi 5. uer. uotū.
14 Quantum ad uoti cōmutatio-
nem in qua cōmutatur materia,
& remanet obligatio uinculi, li-
cet regulariter auctoritas eccle-
siae exigatur, tamen si euidenter
cōstet in melius, & gratius Deo
commutari, potest quis propria
auctoritate propriū uotum cō-
mutare, ut dicit Caic. ibi, expref-
se: ut habens uotū peregrinatio-
nis, potest in uotum religionis
propria auctoritate cōmutare,
& de huiusmodi, quia Deo ple-
nius satisfacit, cui facta fuerat
promissio, dādo quod melius,
& magis acceptum est. Requiritur
etiam, ut illud, in quod mu-
tatur uotum, saltem sit aequale,
ut si mutes uotum S. Iacobi, in
peregr

peregrinationem sanctae Mariae
de Loreto, quae propinquior est,
non esset aequale, neque quo ad
laborem, neque quo ad expensas,
quae omnia cōsiderari debent.
Requiruntur etiā causa, ut ratio-
nabiliter fiat talis commutatio,
uel propter difficultatē, uel ma-
ius bonum. Potest etiam cōmu-
tans grātiosē facere, quando so-
la materia uoti cōmutatur, sed
securius est, ut semper in me-
lius bonum mutetur quantum-
cunque paruū, ut ibi Caic. &
hoc rationabiliter dicitur: quia
Dei negotium agitur in com-
mutatione uoti.
15 Quantum autē ad peccatum,
dico qđ molare uotum, quod ue-
rum est uotum, mortaliter pec-
catur, utpote perfidia contraria
fidei, & promissioni diuinā, &
quando est de bono, ad quod
non tenebatur, est speciale pec-
catum: si uero erat uotum de re,
ad quam tenebatur, ut de confi-
tendo semel in anno, uel huius-
modi, est circumstantia mutans
speciē, secun. Caic. ibi, ideo ne-
cessario confitēda, & est in spe-
cie irreligiosae perfidiae. Tab.
ibi, uotū. 1. §. 2. dicit qđ non, quia
hoc non est propriū uotum, ut
dicit Tho. 4. sen. d. 38. quē. 1. a. 1.
quol. 2. circa fi. contra istum est
Ar. Ro. 3. parte. ii. c. 2. §. 2. ideo
hoc dictum Caic. melius uide-
tur. Sed quoniam multi casus
occurrunt, ideo ad particularia
magis descendamus, ut hac ma-
teria magis intelligatur.

16 Si quis uouit aliquid absolu-
te, & sine conditione temporis,
tenetur statim, cum potest, ad-
implere cōmodē, quia scriptum
est, Si quid uouisti Deo, nō mo-
reris reddere. Ut si uouit intra-
re religionem, non potest ex-
pectare tres, uel 4. annos. Recur-
rendum tamē est ad eius inten-
tionem, an scilicet intenderet
exequi statim, uel expectare, &
huiusmodi, aliter non debet
differre. Panormita. in cap. non
est eodem tit.
17 Qui uouit certo die facere
aliquid opus, tenetur illo die
facere, aliter peccat fractione
uoti, & debet poenitentiam age-
re de peccato, & uotum quā-
dam citius poterit adimplere, nisi
quando uotum cadit supra il-
lud tempus, ut si quis habebat
uotum ieiunandi in uigilia San-
cti Dominici, in honorem e-
ius, si non ieiunauit, non tene-
tur amplius transacta uigilia,
quia hoc uotum fuit onus tem-
poris, sed sola poenitentia satis-
faciat. Si uero uouit ieiunare tri-
bus diebus infra mēsem, si non
ieiunauit, tenetur de peccato
poenitere, & ultra hoc ieiunare
tribus diebus quā primum po-
terit, quia hoc uotū nō est onus
illius temporis, sed tempus ap-
positum est, ut mensura imple-
tionis uoti. Cōcor. Cai. ibi. Qui
uero uouit omni anno, quarta-
decima die, ut puta Augusti, pro-
pter aliquam gratiam consecu-
tam à Deo, ieiunare tali die, si
Gg 5 talis

talus dies ueniat in dominica, si hoc fecit pro exultatione, ut sit propitius illo die ad spiritualia, debet die dominica ieiunare, si pro afflictione corporis, uel pro satisfactione pro peccatis uouit, ieiunet in sabbato, ut se conformet ecclesie, si de nullo horum cogitauit, uel tantum de exultatione, similiter ieiunet dominica die. Si de utroque cogitauit, conformet se ecclesie, secundum Io. de Neapo. in quolibet.

18 Qui uouit religionem intrare, & hanc principaliter elegit, debet facere totum conatum quod potest in eam intrandi, quod si illa eum recipere non uult, aliam querere tenetur, quod si nullam inuenit eum recipere uolentem, a uoto penitus est absolutus, quia in uoto intelligitur, si inueniero, qui me recipiant, & potest licite nubere, ut dicit Caic. secunda secunda, q. 88. a. 3. ad 2. Si autem nouisset non solum intrare religionem, sed etiam seruare castitatem, tunc etiam quod non posset recipi, teneretur ad continentiam: & si contrahat, & consummat, peccat faciens contra uotum, & debet exactus debitum reddere, tenetur nihilominus seruare castitatem, eo modo, quo potest, ut patet in supradictis, & uersic. Matrimonium, §. 11. & per San. Tho. secunda secunda, 3. Quod si credidisset quando uouit, quod hoc monasterium, uel hanc religionem non recipisset eum, non se obligasset huic uoto, non tene-

tur aliam querere religionem, nec seruare castitatem, sed potest nubere, quia non uouit omnino statum mutare, ideo ad illius intentionem recurrendum est: & quando dubius est, tutior pars eligatur. Si uero uouit tantum hanc religionem, uel hoc monasterium intrare, non tenetur aliam, uel aliud monasterium querere. Tho. ibi supra, 2. 3. ad 2. nec caste uiuere, nisi intendisset mutare statum, ut dictum est.

19 Si quis ex sua culpa impotens factus est ad seruandum uotum, debet seruare quantum potest, & de peccato poenitere, ut qui habens uotum uirginitatis fornicatus est, poeniteat, & de cetero caste uiuat, quia uirginaliter uiuere non potest, & sic de ceteris, ut supra dictum est.

20 Potens implere uotum, & ex negligentia multum differens aduertenter, a mortali non excusatur, cum statim (ut supra, diximus) teneatur implere, secus si tardat ex obliuione, uel expeditate commoditatem, ut melius perficiat, & non est periculum uerisimile de impossibilitate superueniente, ut impleatur, uel non credit teneri, tunc quia eum non mordet conscientia. Si autem perdit postpositum implendi, mortaliter peccat, etiam si postmodum impleat, quia semper debet in nobis perseverare uoluntas saltem habitualis, adimplendi ea, ad quae tenemur. Sed

si poeniteat eum uouisse, dummodo adimpleat uotum, non peccat mortaliter, quia uouere non erat de necessariis ad salutem.

21 Qui uouit offerre unum testonum, & aliqui testoni ualent plus, aliqui minus, potest offerre quem uult, secus si in mente habuit offerre illum, qui plus ualebat, licet uerbis non expresse-rit. Idem in aliis, quia mens uouentis potius inspicenda est, quam uerba.

22 Qui habet duo uota impossibilia, ut ingredi religionem, & ducere pauperem in uxorem, seruet quod maius est, si sint equalia, uel dubia, seruet primum, uel quod convenientius est, uel arbitrio boni uiri se committat, de alio faciat ad iudicium superioris. Tho. 4. sen. d. 38. a. 4.

23 Qui uouit seruare aliquam regulam, non tenetur seruare omnia que sunt in ea, sed eo modo quo tenentur professores illius regulae, ut supra, Religio, §. 11.

24 Filius etiam heres patris, non tenetur ad uota patris, quae sunt personalia, ut peregrinari, ieiunare, & huiusmodi, nisi imposita a patre promiserit implere. c. licet, eo. tit. Vota autem realia, ut fundare capellam, dare tot pro eleemosyna, & similia, tenetur si uult esse heres, & hereditas hoc patiat, quia si plus impotentarent uota, quam hereditas, non teneretur. Si autem sit uotum personale, & reale, utrumque expres-

sum, ut ire Romam, & auferre unum aureum, tenetur ad id quod reale est, scilicet offerre per se, uel per alium, non autem ire, uel alium mittere. Si autem illud reale non est expressum, sed accessorium, non tenetur ad illud, quia remoto principali uoto, remouetur accessorium: quia si non tenetur ire ad S. Iacobum pro patre, nec etiam mittere expellere, quas pater fecisset. Concordat Pe. de pa. Vide per hoc d. c. licet, & c. tua nos, de usu, & c. de for.

25 Qui uouit ieiunare in festo alicuius sancti, si ueniat in Dominica, sufficit in sabbato ieiunare conformando se ecclesie, quae non consuevit in festis ieiunare, nisi habuerit in intentione ieiunare, etiam quod ueniat in Dominica, uel distingue, ut supra, §. 17. Idem si uoueat ieiunare totum mensem, Dominici dies non intelliguntur, nisi hoc intellexerit.

26 Qui uouit ieiunare omni sexta feria, & cum hoc uigilia alicuius sancti, si uigilia dicta in sexta feria uenerit, pro utroque satisficit. Ita enim consuevit ecclesia, ut si uigilia S. Tho. apostoli, uel Matthaei in aliquo die quatuor temporum uenerit, ieiunando uigilia pro utroque satisficit, nisi aliter in intentione tunc habuerit, ad quam recurrendum esset.

27 Qui uouit omni die ieiunare, peccat mortaliter tantum illa uice prima, qua transgit ieiuniū quodlibet, non qualibet uice, qua

qua comedit. Si autem habet uotum nunquam comedendū carnes, omni uice, qua comedit, frangit uotum, & peccat mortaliter, etiam q̄ centum uicibus comederet, secundum quosdam distinguentes inter præceptum affirmatiuum, & negatiuum, secundum Dur. in 4. quod placet Archi. flo. 2. par. ut. 6. c. 2. §. 9. supra, leuium. §. 14.

18 Qui proficitur in religione approbata, est absolutus ab omnibus notis factis in seculo, secundum Tho. in 4. sen. & Pa. in c. scripturæ. nec requiritur alia irritatio, uel absolutio, secundum Pe. de pa. 4. sen. d. 38. q. 4. a l. conclusionem 6.

19 De dispensatione uotorum, & præcipue solenni, supra, Dispensatio. an Papa possit, & que episcopus potest. Papa in omni uoto, præter illud, per quod quis Deo consecratur, potest dispensare, secundum Sil. uer. uotum. 4. q. 3. §. 4. cui quatuor uota reſeruantur. Vide ibi.

VSVCAPIO.

1 Vſucapio, est domini acquisitio per continuationem possessionis, tempore lege definita, cum titulo. l. 2. ff. eo. ti. Tempus uero trium annorum est. l. 6. q. 3. c. in summa, & ut rerum dominia sint certa, & litibus imponatur finis, inuēta est. Insti. eo. ti. §. 1. & locum habet in conscientia, eo modo quo dictum est supra, de Præſcriptione. §. 1. Vide ibi, quia illi uſuca-

pio conformis in multis est.

2 Ad uſucapionē requiritur primò, bona fides in toto tempore ut de præſcriptione supra dictū est, nec iuris excusat ignorātia, uidelicet ut sit bone fidei. l. nūquam. ff. eo. ti. Secundò, q̄ sit de re mobili, quia de re immobili est præſcriptio, ut ibi dictū est. Tertiò, q̄ res tradatur, uel quasi, aliter possessio non haberetur sine traditiōe, uel quali, uel alio modo possideatur per triennium. C. de pac. l. tradi. Quartò, Titulus uerus, non putatur, uel falsus. ff. pro lega. l. 2. & 3. Quid sit uerus Titulus, supra, Præſcriptio. §. 3.

3 Vſucapi nō possunt quæ prohibentur, ut res furtivæ, & ui possessæ. Not. glo. in d. c. in summa. & res sacra, & religiosa, liber homo, & decima, de præſcripti. ca. causam, seruus legitimus, uia publica, aqueductus. ff. eo. ti. l. uſucapionem, & quæ alienari prohibentur regulariter. ff. de fun. do. l. fundo. ff. de uerborum signi. l. alienationis.

4 Qui potest licitè possidere, potest uſucapere, ideo seruus non potest uſucapere, neq̄ furiosus, dum est in furore. ff. eo. ti. l. 3. §. Præſcriptio. §. 9.

5 Tituli dominium transferentes sunt decē, de quibus a longum agit Sil. uerſic. uſucapio. circa finem, scilicet pro ſoluto, pro emptore, pro transacto, pro herede, pro donato, pro derelicto, pro legato, p̄ dote, pro ſuo, pro

pro iudicato, uide ibi ad lōgū, quia alterius negotii sunt.

VSVRA.

1 Vſura, secundum Th. secundā secundā. q. 78. est lucrū ex mutuo pacto debitū, uel exactum, & est peccatum mortale, quia cōtra iustitiā, & charitatem. Videtur enim bis pecuniā, uel pecuniæ usum uendere, qui non est præter pecuniā, & ledit proximum, ideo cōtra charitatem est. Et not. quod nomine lucri uenit omne quod pecunia æstimari potest, ut monet, obsequium, obligatio, ut supra de simonia diximus. Primò ergo dicendum occurrit de uſura exteriori.

2 Vſura exterior cōmittitur, cū quis intendit lucrari ex mutuo, pacto interueniente explicito uel implicito, ut dicit Caic. ibi, in summa. Et intellige lucrari, quod suum non est, quia si intenderet rehabeſe suum, non esset uſura. Vnde ex his patet, quod mutuas Ioanni, ut eius amicitiam habeat, uel conseruet, non cōmittit uſurā, quia amicitia non est pecunia appetiabilis, & sic de similibus. Item mutuas Petro, ut habeat ab eo quod dare tenetur, quia fortè aliter habere non potest, non cōmittit uſurā. Similiter si mutuet quis Petro cum pacto ut non trahat eū ad iudicē, uel quod cesset à uexatione, quæ omnia iniuste patiebatur, uſura non est, quia reſtimit uexationem suā, & sic in

huiusmodi & nō solū pro se, sed etiam pro suis amicis, quia hoc nō est cōtra iustitiā, ideo uſura esse nō potest, nec quod illicitū.

3 Nō est uſura deducere in pactum, ut ultra fortè satisfiat mutuant de dāno, & interesse, qd̄ patitur, ex eo quod seruit amico mutuando, quia non tenetur cū suo dāno mutare, nisi in extrema necessitate: nec querit lucrū alienum, sed suum. Potest etiam mutuans se seruare indemnem à lucro cessante, ut scilicet ultra sortem habeat quod uerisimiliter ex sua pecunia, quā paratā habebat ad negotiādum, lucratuſ fuisset, cōsideratis periculis ad arbitriū boni uiri. Seens autem esset, quādo pecuniā aliā habet, quam tamen non exercet in mercātia, uel si illam nō proposuerat exponere. Similiter si uellet totum lucrum, quod sperabat, uel poterat euenire, quia lucrum in potentia, non est lucrum actu. Multa enim possunt euenire impedimenta, quæ computari, & æstimari debent.

4 Sūt multi casus, in quibus nō licet mutuare. Et primò, si Petrus mutat Socrati cū pacto, ut Socrates remutet ipsi Petro, non licet, quia hæc obligatio civilis, est appetiabilis pecunia, licet ex morali debito teneatur remutare, adueniente necessitate, si potest. Secundò, si alieni mutuas cum pacto, ut ueniat ad furnum tuum ad coquendum, uel huiusmodi, est uſura, propter

per talem obligationem, quæ est pecunia appretiables. Item si mutuas alicui, ut cõcedat officium prætorie tibi, uel huiusmodi, non licet. No. tamẽ quod tales usurarii nõ tenentur ad restitutionẽ lucri facti, uel ex forno, uel uenditione rei propriæ iuste facta, uel ex officio, uel huiusmodi, sed tenentur ultra prænitentiam relaxare talem obligationem illi, cui dederat mutuum. Lucrum autem, quod fecerunt ex suis laboribus, uel industriis, iustum est, ideo tenere possunt, tenentur etiam ad recompensationem huiusmodi obligationis, ad arbitrium boni uiri. Consentit Caieta. in summa, ibi in prædictis casibus, & hoc etiam suadet ratio.

5 Si quis mutuat communitati cū pacto, quod non soluat onera iusta, quousq; suam restituere pecuniam, usura est, & tenetur restituere communitati totum, quod soluisset de iustis oneribus. Secus autem si indebitẽ solueret huiusmodi onera, quia hoc esset redimere suam uexationẽ, iuxta superius dicta, nec ultra sortem alienum haberet.

6 Si Socrates habens campum sterilem, uel quædam iura despectara, mutuat Petro, cum Pacto, quod Petrus emat talia iura, uel campum talem, usura est, propter obligationem, quam tenetur relaxare, & de damno illato pro tali emptione facere satis debet.

7 Mutuans alicui super pignore, cū pacto, quod habeat duo uel tria pro centenario, ratione custodiæ pignoris, usura est, quoniam lucrum principaliter uult ex mutuo: potest tamen se seruare indẽnem ex pignore, ut tantum habeat quantum circa rem pignoratam bona fide expendit, ut si facit expẽsas animalis pignoro, & nihil cum eo lucratur, uel perdit tempus excutiendo uestes, ne à tineis ludentur, & huiusmodi, potest petere, & debet satisfieri ei ab eo, qui pignus deposuit. Sicut enim ex pignore quis non debet fieri locupletior, ita nec pauperior, quia esset hoc seruare alteri cum damno proprio.

8 Mutuans Antonio cẽtum aureos, cum pacto, quod Antonius assecuret mutuantem, quod habebit cẽtum aureos, & ultra hoc tot pro cẽtenario usura est, quoniam ultra sortem uult obligationem talem. Cum hoc tamen fiat, ut qui dat nauiganti mille ad negotiandum, potest accipere ab eo, uel ab alio assicuracionem, quod rehaebit mille, & quinque pro cẽtenario, uel huiusmodi, supra, Negotiatio. §. 2. nõ tamen dum mutuat, debet talem obligationem petere. capi. nauiganti, de usura. Aliud est enim lucrum ex mutuo petere, & aliud ex negotiacione pecuniar.

Qui accomodat, uel locat pecuniam alteri, ut ille utatur ad ostẽ

ostentationem, ut faciant bancherii, uel ut ponat in brodio pro aliqua medicina, uel dum dat aurum pro argẽto, uel ecõtra, non est usura, quia ibi nõ est mutuum, ideo licitum est accipere aliquid moderatum. Pecunia enim licet formaliter non possit uendi, potest tamen materialiter, & uendi, & locari. supra, Cambium. §. 2. Et quod hoc non sit mutuum, patet. Si enim hoc modo locetur, & pereat, perit locanti, & non locatori, nisi locator sit in culpa, quia nõ est transfatum dominium talis pecuniar, in ipsum locatorem, sicut sit in mutuo.

10 Quando debitor fuit in mora, & non soluit tempore debito: si creditor ultra sortem accipiat prænam positam, & suum interese luci cessantis, & damni emergentis, non est usura, quia nec contra iustitiã. Intelligẽ tamẽ, quãdo moratur contra uoluntatem creditoris, secus si creditor terminũ prolongasset, uel esset contentus de tali mora: tunc si quid ultra sortẽ acciperet, esset usura. Ex his dictis casibus, alios multos, his similes poterit quis solvere. In prædictis autem casibus, est mutuum explicitẽ, & facile est uidere.

11 Ex mutuo autẽ implicito, cõsurgit multipliciter usura, secundum uarios cõtractus: & primò, in uenditione, & emptiõ, ut si quis uendit rem aliquam plus, ratione dilationis temporis ta-

tum, quã si tunc uenderet recipiendo pecuniã, uel uilius emit, quia solutiõ anticipat, hic est usura, quia ex mutuo implicito ultra sortem aliquid accipit. Si tamen uenditor erat rem suam seruaturus, quam tunc uedit, in aliud tempus, quo uerisimiliter erat plus ualitura, potest plus uendere quã ualeat tunc, cõsideratis periculis, laboribus, & expensis ad arbitrium boni hominis. Similiter si emit rem ante tempus minori pretio nõ ratione anticipatiõis, sed ratiõ periculorũ, quibus se exponit, quia potest tunc minus ualere, sicut & plus: dummodo nõ diminuat de eo, quod uerisimiliter poterit ualere plus, uel minus: non est usura. Exponit enim se fortunã. supra, Emptio. §. 8. No. quod uendẽtes plus, uel pluris, ad terminum, ultra pretium rigidum, non excusantur ex eo, quod dicunt uelle se seruare indẽnes, quia seruiunt communitati, quia si aliquando lucrãtur, & aliquando perdũt, sciãt quod hoc modo transit mercantia, & habeant paciẽtiam, compensantur lucrum cum damno: nec excusantur, quia illo tempore intermedio carent pecuniis, ex quibus titum possent lucrari, quia etiam possent perdere, si haberẽt. Hoc enim esset aperire uia usuris. Nec excusantur ex eo, quod oportet eos facere expẽsas, cum multi non soluant tempore debito, quia si aliqui non

solunt, aliqui tamē sunt soluē-tes, ideo nō debēt pati pro nō soluētibz, quod fieret in tali- bus contractibus, & esset ini- quum.

12 Si quis vendit frumentū nūc, pro pretio nunc currēte, soluē- dum in Calen. Maii, cum pacto, quōd si isto tēpore intermedio plus valebit, plus soluet, nō ta- men minus soluet, si minus ua- lebit, usura est in c. navigāti. de usu. & contractus ualde iniquus reputatur.

13 Qui tenetur hinc ad annum 15 soluere cētū, & quia soluit nūc, ratione anticipationis, non dat nisi 90. usurā cōmittit. Est enim mutui implicitē: secus si ratio- ne interesse, quod patitur ex hoc.

14 Qui emit minus iusto agrū, cum pacto retrouendēdi, & in- terim locat uēditori dictū agrū ad rationem 5. uel 7. pro centū, usura est, quia non est uera uen- ditio, sed mutuū palliatū, quod patet ex eo, quōd emit lōgē mi- nori pretio, quā ualeat. Si ue- rō emit uerē, etiam cū pacto re- trouenditionis, quotienscūque dederit dictam summam pecu- niaz, quam emens exbursiuit, & hoc in termino decem annorū, & nō citius: etiam quōd minus soluat, quā si emeret sine hoc onere de retrouendendo, quia sic minus ualet, dūmodo det ius- tum pretium considerato hoc 17

an solito, quem fundus potest portare, uel ad tot pro cētena- rio secundum consuetudinem, habendo respectum nō ad pe- cuniam, sed ad fundum, cōtra- ctus est licitus. Et ratio pot ab- ignari, quia ibi est uera uēditio, uera locatio, & fīctum de fundo capit locans, in foro conscien- tiaz, licet in foro cōtētiōso iste contractus esset suspectus, secū- dum Ioan. An. in c. ad nostram. de emp. & uendi. & sic tenet Sil. usura. 2. q. 15.

Vendens possessionem non habēti totam pecuniā, uel nihil, cum pacto, quōd usquequo de- derit pecuniā soluat 5. pro cē- tum secundum cōsuetudinem, habēdo respectum ad suum in- teresse, quod patitur ex mora soluendi, non est usura. Posset etiam uendere fundum, & ser- uare sibi fructus, donec soluerit pretiū, uel dare illi fructus, pro tanto estimatos secundū quo- dam, sed non est uerum. per c. in ciuitate. de usu.

16 Si quis super agro, uel do- mo, constituit censum annuum, ad rationem tot pro cētum se- cūdum morem patrie, cum pa- cto, quōd uenditor possit se tra- care, non est usura: contractus enim iste determinatus est qd sit licitus, per sedē apōstolicam pluries, & ita tenet, Caic. ibi 5. & quotidie practicator.

17 Dās pecuniā artifici, uel al- teri, cū pacto, quōd capitale sibi sit saluum, & quōd habeat tantū lucri

lucri absolute, etiā quōd sit ueri- simile, & quasi certum, quōd ta- lis artifex plus lucrabit ex illa pecunia, usura est, quia dans pecuniam stat lucro, & nō damno.

18 Emens agrum, uel domū, qui in ueritate non extant, sed emit ac si essent, & locat cum annuo censu, usura est, quia lucrum est ex mutuo, & fīctio cōtractus: quan- do scilicet emptor scit, secus si esset in bona fide. De usura quae sit in cambiis, suprà, Cambium, §. 7. 8. 9.

19 Titius indigēs C. aureis, petit Sempronius, ut ei mutuet: Sem- pronius dicit, quōd dabit tor- pannos, ualentes C. aureos, cum pacto, quōd reuēdat dictos pan- nos, dicto Sempronio, pro 90. duc. quos tunc de presenti dat ipsi Titio, restituet autem ducato- rum centum, quod est pretiū pan- ni, hinc ad 5. uel 6. menses: usura palliata est, per multos contra- ctus, quia ibi est obligatio, ut re- uendat sibi pro 90. cōcordat Caic. ibi. Idem dicit si per inter- positam personā fiat, sicut com- munitur sit, ut magis pallietur.

20 Ioan. habens pecuniā quam credit, uel scit debere banniri, uel diminui de pretio, mutuat illam Antonio, qui antequā ban- niatur, est illam expensurus, li- cet postmodum Ioan. plus reci- piat, quā tunc ualeat, nō com- mittit usuram, quia non mutua- uit, ut plus haberet, sed ut dam- num suum uideret, sine damno proximi. Secus si mutuat cum

spe plus recipiendi, uel quando Antonius non esset eam tunc expensurus, quia damnum pro- ximo inferret. Ita tenet Alexan- Lombard. in quolibet. Intellige quando non sperat plus recipere, sed tantū se seruare indem- nem. Hunc casum ponit Ange- lica, uerbo, Usura. §. 7. 6. & Sil. ibi, usura. l. quæst. 15.

21 Ex mutuo, ultra sortem, nihil communiter recipi potest, nec sperari, dicēte Christo, Mutuum dare nihil inde sperantes. In ali- quibus tamen casibus licet, ut quando datur merē gratis, sine pacto, uel ex beneuolentia. Non enim mutuo facius est quis peioris conditionis quā antea esset, ideo si antē poterat reci- pere aliquid gratis, multo magis post hoc beneficium. Similiter ratione interesse, ut suprà dictū est. Unde ponitur quidam uer- sus, pro memoria. Feuda, fidei- iussor, pro dote, stipendia, cleri. Venditio, fructus, cui uelles iure nocere, Vendēs sub dubio, pre- tium post tempora soluens, Per- nam nec fraudem lex commis- saria grauit, Dans focus pompa plus forte modi datur illis. De- claratio horum uersuum.

23 Feuda, quando ecclesia acci- pit in pignus suum feudum, cap. 2. de feudis. Quando fideiussor soluit pro eo cui fidem dedit, & patitur interesse. Tertio, quan- do gener sustinet onera matri- monii, cap. salubriter, de usur. Et requiruntur tria, scilicet sustine- Hb re

re onera, nō excedere suum inter-
esse, & quod nō fuerit appo-
situs terminus à principio, quia
si fuit appositus, tempore inter-
mediis, nō potest facere fructus
pignoris suos. Nam sicut potuit
accipere eam sine dote, ita &
expectare per annum, & plus;
secus si nō appositus est termi-
nus, quia tunc fructus pignoris
potest facere suos, & nō com-
putare in sortem, maxime si sic
conuentum fuerit. Item heredes
mariti qui tenentur restituere
dotem infra annum, uel duos,
isto interim debent alere reli-
ctam, quando non habet unde
aliter uiuat, donec restituat do-
tem, & statum factum, quod
soluant tot pro centenario, pro
alimētis est pium, & honestum,
secundum Pal. in cap. salubriter.
de usup. autem relicta, fructus
pignoris aliter non faciet suos,
sed computabit in sortem, simi-
liter & heredes mariti possiden-
tes pignus dotis, quā nō susti-
nent onera matrimonii, non fa-
cient fructus suos.

24. Quarto, clericus qui accipit
in pignus possessionem suā ec-
clesiæ, de usu, ca. 1. & 2. quia for-
te aliter quod suum erat, nō po-
terat re habere. Quinto, quando
uenduntur fructus ad tempus, c.
in ciuitate, de usup.

25. Et quādo liceat accipere plus,
dictum est, & quando est usura,
ratione expectationis. Sexto,
quando datur ad usuram hosti-
bus, quibus iuste possemus acci-

pere quæ possident, & quando
quis nult suum re habere, ut su-
pradictum est, §. 2.

26. Septimo, quādo uendens uel-
let seruare usq; ad aliquod tem-
pus, in quo uerisimile est quod
res esset plus ualitura, quā tūc,
ut suprà, §. 11. de usu, c. fi.

27. Octauo, quando quis est in
mora solutionis, sicut diximus
de fideiussoribus, ca. peruenit, c.
cōquestus, de usura. Nond, quan-
do accipit ratione pœnæ, ut §. &
in uer. pœna, §. 1. Quomodo ul-
tè possit exigi, de arbi, c. dilecti.

28. Decimo, quādo sit contractus
de retro uenditione, ut suprà §.
14. quia licet accipere fructus,
quando est uera uenditio, capit
illo nos, de pig. Vndecimo, quan-
do gratis datur, ut suprà §. 11. 18.
d. cap. de eulogus. Duodecimo,
quando datur pecunia ad osten-
tationem, & eadem restituenda,
ut suprà §. 9. in prædictis casibus
licet aliquid accipere ultra sor-
tem, ut diffusè suprà diximus in
dictis locis.

29. Socrates indigēs pecunia, ac-
cipit mutuo à Titio C. scuta, cum
pacto, quod ista C. scuta lucren-
tur totidem, sicut alia C. scuta,
quæ habet penes Sempronium
mercatores, nō est usura, dum-
modo Titius paratus esset po-
nere illa C. scuta, apud mercato-
rem, cum iusto contractu, & sub-
stet periculis deductis expensis,
&c. quia hoc est seruare se in-
demnem à cessante lucro, nisi
Socrates in tali constitutus esset
necessit

necessitate, quod Titius tenere-
tur gratis mutuo, suprà, Socie-
tas, §. 15. De contractibus qui fiunt
in societatibus, quādo sunt usuri-
arii, uel non, suprà, Societas, per
totū, unde ibi à §. 1. usque ad 23.

30. Habens agrū, domum, equū,
uel rem aliam in pignus, ex qua
potest fructum percipere, & de
facto percipit, non computan-
do in sortem, sed pro se retinen-
do, committit usuram, nisi esset
talis res, quæ mutuari solet sine
pretio, ut liber, uel tale pignus
uerè esset accipientis, & non
dantis, sed iniuste detinebat, tūc
accipiens potest fructus perci-
pere, tanquam de re propria, uel
quando crederet dominum pi-
gnoris esse contentum, quod
pignore uteretur, uel quando
tantum ualerent expensæ circa
pignus factæ, quantum utilitas,
ut si datur equus in pignus, &
huiusmodi, cui oporteat facere
expensas: possum uti eo ad pro-
portionem expensarum, nisi pa-
tronus solueret expensas, tunc
enim lucrum usus debet integrè
restitui patrono.

31. Emens rem pignoratam, so-
luto capitali, tenetur eam resti-
tuere cum fructibus, secundum
Richar. in 4. sentent. dist. 15. quia
res sua non est, & sic alienum te-
neret, quod non licet.

32. Accipiens agrum, domum, uel
aliud in pignus, pro aliquo de-
bitō, etiam quod plus ualeat,
quā sit debitum, cum pacto,
quod si infra annum non solu-

rit debitum, pignoratatio transeat
in uenditionem, est licitū in pec-
nam negligentiæ soluentis, dum-
modo nō fiat pactum hoc in
fraudē, ut quia credit, quod tunc
erit impotēs ad soluendum. Isto
autem interim non recipiat fru-
ctum, quem nō cōputet in sor-
tem, quia sic esset usura, & con-
sequenter uenditio nulla, c. uul-
nerato, l. quæst. 1.

An mercatores plus uenden-
tes ad tempus, quā ad contan-
tos, non tamen excedentes pre-
tium rigidum, usuram commit-
tant, suprà, Emptio, §. 8. ubi hæc
quæstio determinatur.

33. Franciscus emit à Laurentio
iura exigendi C. scuta à quo-
dam debitore, minore pretio
quā sit centum scuta, ut puta
90. non ratione preuentio-
nis solutionis pretii, sed ratione la-
boris, uel periculi, cui se expo-
nit, est licitus talis contractus:
secus si minus daret ratione
preuentio-
nis. Litigia autem se-
cundū iura ciuilia C. de mand. l.
per diuersas, minori pretio uen-
di non possunt. & hoc statutum
est pro cōmuni bono: ideo qui
sic emit C. scuta per 90. non po-
terit habere nisi 90. quæ princi-
pali creditori data sunt. Item
qui debet hinc ad annum soluere
C. aureos, & creditor petit, &
contentator nunc de 90. reli-
quum autem dimittit, non est
usurarius, secundū Ioan. de Ripa.
nec obstant capito. in ciuitate, &
cap. nauiganti. de usu, quia hoc

tempus sibi concessum ad solutionem, quia est sibi commodum, est uendibile, & sic uidetur suam commoditatem, & interesse uendere. Et sic teneo.

34 Committitur & usura mentalis sine pacto, quando quis mutuatur cum spe habendi aliquid pecunia appretiable, supra sortem, quia dicitur in Euangelio, Mutuum date, nihil inde sperantes. & si uenit lucrum ultra sortem, tenetur restituere, nisi sperant aliquid dari, non ex mutuo, sed ex gratitudine, tunc enim non peccat, nec restitutioni est obnoxius. Quod si amborum intentio scilicet dantis, & accipientis sit bona, non cadit peccatum, nec restitutio, si aliquid detur gratis, si uero utriusque intentio tendit ad mutuum, accipiens plus peccat, & tenetur restituere. Si uero dantis est mala solum, accipientis uero mutuo bona, & dat aliquid gratis illi qui dedit mutuo, tenetur restituere, quia mentem contaminatam habuit, nisi sit certus, quod gratis dederit. Si autem mutuantis intentio fuit pia, & credit datum esse gratis, non peccat accipere, nec tenetur restituere, donec ei innotescat, quod non gratis dedit, patet per ea quae supra dicta sunt.

35 Si quis libentius mutuatur ei quae gratum nouit, quam illi, qui non ita gratus, uel ingratus est, non propter hoc usurae uicio inuoluitur, quia sequitur quod natu-

rale est, scilicet prius benemeritis benefacere.

36 Est communitas habens statutum, quod quicumque habens filiam unius anni, dederit 70. aureos communitati, si dicta filia maritanda, usque ad 25. annos uixerit, habebit aureos quingentos, si uero ante dictum tempus moriatur puella, ducati remaneant communitati, hic contractus est usurarius, quia in mutuis ueris, uel interpretatis, spe lucri principaliter factis, a sceleris non excusat periculum, uel dubium, dicto capitulo. Naviganti, nec obstat, quod quando capitale, & lucrū sunt periculo mutuantis, ut dicit Richar. in 4. sententia. licet recipitur ultra sortem, quia illud uerum est, si periculum sit ex natura rei, non autem si ex lapsu temporis, ut in proposito. Sil. usura, 2. questio. 37. Tab. uero usura. 15. §. ulti. oppositum tenere uidetur, primum tamen melius.

37 Socrates, & Plato conueniunt in hoc contractu, quod Plato dat Socrati centum cum pacto, quod ad 10. annos restituantur centum & quinquaginta, & si infra hoc tempus alter eorum moriatur, sit extinctus contractus, ita quod Socrates liberatur a restitutione. Si uero ambo superuixerint, Plato habeat aliquid ultra sortem, secundum Alex. Lomb. contractus iste usurarius est, quia ex mutuo ultra sortem exigitur obligatio, licet sub periculo, d.

cap.

capi, naviganti, periculum enim non excusat, ubi causa temporis non proprior, aliquid plus accipitur. Sic etiam tenet Sil. uer. usura. 2. §. 36. Tab. uero uer. usura. 15. §. 10. uidetur ad oppositum declinare, ut in precedenti §. dixi. & cum Sil. teneo.

38 Accipere ad usuram, quando quis indiget, ab eo qui paratus est dare, peccatum non est, quia iste actus mutuari de se malus non est, sed bonus, si bono modo fiat, ideo licet indigenti uti opere alieno, quod ex se malum non est. Etiam quod quis non indigeat, non propter hoc mortaliter peccat: licet non sit benefactum. Inducere autem alium ad hoc, qui paratus non est, mortale peccatum semper est, sicut inducere ad fornicationem, si per se, id est, ex intentione inducatur. Non enim qui inducit aliquem ad mutuum, inducit ad usuram, licet nolit sine usura mutuari. Vellet enim mutuum sine usura, sed quia non potest habere sine usura, consentit, & uult pati hoc malum usurae, ne maius malum incurrat, unde non consentit in usuram, sed in mutuum. Idem dic de mediatori- bus, qui non debent inducere ad usuram, neque querere egenes, quibus usurarius accommodet, quia sic essent ministri iniquitatis, & usurarii, & participarent in crimine, & uinculo restitutionis. Possunt tamen inducere eos ad mutuum indigen-

tibus, quia hoc sine peccato fieri potest, cum sit opus pietatis, & de consilio.

39 Participantes cum usurario utendo re aliena, quae in seipsa apud usurarium, ut uti ueste, uel equo pignoris, peccant, sicut participantes in re furata, contractantes rem alienam inuito domino, & ultra peccatum, tenentur ad satisfactionem. Si autem participant in rebus usurarii, quae alienae non sunt in seipsis, & ex hoc usurarius fit impotens ad restituendum, inique agunt, non possunt aliquos contractus cum ipso usurario facere, nec dona, aut dotem accipere, quia hoc esset in iactura proximi. Nam si usurarius cras reuerteretur ad poenitentiam, non posset restituere, ex eo quod dilatax bona, & sic pauperibus non posset satisfacere. Eset tamen licitum ab eo emere, uel ei uendere, quia ex hoc non fit pauperior, nec impotentior ad restituendum, & consequenter, quando non sit impotens ad restituendum, potest quis cum usurario negotiari, recipere bona, dotem, & huiusmodi, quia in usura transfertur dominium, ut communiter tenent doctores, licet Tho. secunda secundae. q. 78. a. 3. in calce corporis. & Cai. ibi, & in quodam q. de usura, oppositum tenere uideantur. Et secundum hanc regulam solues multos casus, ut quum queritur an uxor, filii, & familia usurarii possint uiuere

Hh 3 de

de rebus usurarii, dic quod non, quando non habet nisi bona usuraria, nisi essent in extrema necessitate, vel agerent utiliter negotium creditorum, faciundo usurario restitutionem, vel corporaliter operando ad bonificationem bonorum pignorum, vel aliorum bonorum, ut potentior fiat ad restituendum. *supra*, Restitutio. §. 73. & 45.

40. Famuli usurariorum, qui de mandato eorum dant, & recipiunt ad usuram, quod si ipsi non facerent, nihilominus dominus faceret, si ad manus eorum de usuram nihil venit, non tenentur restituere, secundum Pe. de palu. Secus si sint principales, sine quibus non fieret, tunc tenentur, quia dant sufficientem causam. Idem dic de eo, qui sine mandato domini tenetur, tenetur ad restitutionem, etiam quod nihil ad manus eius perveniat: oppositum videtur tenere Caie. *supra*, Restitutio. §. 3. & secundum eum determinavimus tenendum esse.

41. Notarii consicientes instrumenta usurarii taliter, quod non videantur usurarii, sunt perijuri, & infames, & tenentur restituere, quia dederunt sufficientem causam. Si vero fecerunt instrumentum clarum, licet sint perijuri, non tamen tenentur restituere, quia qui sunt granati, possunt per tale instrumentum se iuvare. Eodem modo dic de testibus, & aliis concurrentibus, qui non dederunt causam sufficientem, non

tenentur ad restitutionem.

42. Si communitas aliqua, vel collegium, dat ad usuram, qui sunt principales, & sine quibus hoc non fieret, tenentur restituere in solidum: quia sufficientem præstant causam, alii autem qui tantum consentiunt, vel non contradicunt, cum possent, peccant, & tenentur ad tantum, quantum ad illos pervenit emolumentum, quia isti habent malam voluntatem tantum. Intellige hic, & in aliis casibus supradictis, quod tenentur restituere in solidum, si tamen quilibet pro parte sua solvat, non debet quilibet solvere totum, sed in casu, quo alii non solvant. Idem dic de dante causam, & participante, quod tenentur restituere, quando principalis non satisfecit.

43. Non licet etiam pauperibus, & fratribus mendicantibus, extra extremam necessitatem eleemosynas maxime notabiles, recipere ab usurario, qui non habet nisi bona certa restituenda, secus autem si haberet cum his alia bona etiam usuraria, sed incerta. Prædicatores autem, vel confessores, qui inducunt in publicum, vel in privatum usurarios ad restitutionem, possunt recipere, cum illorum negotium agant, quibus restituendum est, cum voluntate, de sent. excom. Oblationes autem recipi prohibentur, ne ecclesia favore videatur illis, secundum Pa. & Innoc. in e. cum voluntate.

Aduocati,

44. Aduocati, procuratores, iudices defendentes usurarios scienter, ne solvant usuram eis, à quibus abstulerunt, vel adiuvantes ad hoc quod exigantur, non solum mortaliter agunt, sed restitutioni sunt obnoxii, secundum Hosti. & Innoc. in ca. Michael. de usu. causa 2. om. sunt, quod usuram non restituantur.

45. An aliquis possit tollere ab usurario, ut restituatur ei, à quo usurarius exegit usuram, vel satisfaciatur sibi, cui usurarius est debitor, *supra*, Furtum. §. 5.

46. Eodem modo domini temporales tenentur restituere, si componunt cum usurariis, & accipiunt pecunias, vel bona restitutioni obnoxia, ut impune dent ad usuram. Similiter quando requiruntur, ut faciant usuram restituere, & nolunt, quia tunc sunt in culpa, & præbent causam, quod pauperes non habeant, quod eis debetur. Propterea de damno illato eis tenentur.

47. De monte pietatis iam multi doctores multa scripserunt, sed nunc, quia à sede apostolica determinatum est in consilio Lateranensi. standum est tali determinationi, que quadrat supradictis. In consilio sub Leone decimo sic dicitur: Declaramus, & diffinimus montes pietatis per respublicas institutos, & auctoritate sedis Apostolicæ hactenus approbatos, & confirmatos, in quibus pro eorum expensis, & indemnitate aliquid moderatum,

ad solas ministrorum expensas, & aliarum rerum, ad illorum conservationem pertinentium, pro illorum indemnitate duntaxat, ultra sortem, absque lucro eorundem montium recipere, neque speciem mali præferre, neque peccandi incertum prestare, neque ullo pacto improbari, quinimo mentorium esse, ac laudari, & probari debere tale mutuum minime usurarium putare, licet eorum illorum pietatem, & misericordiam populis prædicare, etiam cum indulgentiis, multo tamen perfectius, multoque sanctius fore, si omnino tales montes gratuiti in partem, vel aliunde, &c. Et contra hanc determinationem prædicare, est lata excommunicatio. *supra*, Excommunicatio 74.

48. Approbantur ergo montes, non autem capitula facta pro talibus montibus, que sacris canonibus contraria sunt, ut ex literis approbationis potest patere. Licet forte aliqua exemplaria impressa contineant, quod approbantur montes, cum capitulis. Si sic, sunt diminuta. Sed debet etiam apponi, non sacris canonibus contraria, ut stat in suo originali. Sicut dicit Caie. in quod. de monte pietatis una voce sic esse in originalibus, & vidisse copiam bullæ Mantuanæ, calamo scripta sic stare, se affirmat. Ideo cautè circa hoc ambulandum est.

49. De pagis, & scriptis, respectu locorum Genue, vel aliorum
Hh 4 ban

banchum, an hēit, & sine usu
ra possint emi, hic queritur. Exē
plū gratia.
50 Petrus habet scriptum, quod
hinc ad annum recipere potest
5 aureos super tali banchō, &
quia nunc indiget pecunia pro
suis negotiis, vendit Antonio ta
le ius, posse scilicet recipere di
ctos C. aureos pro 90. dico q̄
non est usura, quia non interue
nit mutuum, sed est emptio. Pos
set tamen esse iniustitia, si non
emeret iusto pretio. Non enim
tantū valet pecunia futura, quan
tum præsens, quoniam præsens
potest expendi, non autem fu
tura, maximē, quia posset ali
quod interuenire periculum. Ita
dicendum est de Genuensibus
pagis. Item est Ioan. qui hinc ad
annos quatuor debet recipere
in locis Genovæ mille duca. Qui
nunc sunt acerbi, id est, non ma
turi, vendit Bartholomæo pro
900. solvendis nunc: hic con
tractus est licitus, tum ratione
periculorum, tum ratione acer
bitatis, quia pecunia acerba non
tantum valet, quantum matura,
tum quia Calixtus Papa, & Six
tus quartus, concesserunt, quod
non fecissent, si fuisset usura,
tum quia sic habet consuetudo
scita ab ecclesia, & tolerata. Et
quavis multas quæstiones fa
ciant doctores, tamen hæc est
ultima determinatio, quod ta
les contractus sunt liciti. Si quis
autem mentem haberet corruptam
circa hoc, esset illicitum;

non ratione contractus in se, sed
aliunde. Quod autem non ven
datur pecunia, seu paga, clarum
est, quia non teneatur Ioan. assi
gnare pecuniam, vel pagam Bar
tholomæo, sed tantum ius, vel
chirographum. Similiter quod
nō sit mutuum patet, nihil enim
remanet restituendum, & omne
periculum apud eumentem re
manet. Iustum tamen pretium in
huiusmodi relinquatur arbitrio
boni viri, in his negotiis practi
ci, vel secundum cōmonem cur
sum, secundum quod inveniuntur
quandoque pauci eumentes
quandoque multi. Nec plura de
pagis huiusmodi dicenda arbi
tror nunc.

51 De montibus Gennēsis iam
diu factis à communitate, de qui
bus Papa, & totus mundus scit,
& tolerat, & sunt à communita
te facti, suppono, quod sint liciti,
ex eo quod ecclesia non repro
bavit per tot tempora.

52 De montibus factis in ciuita
tibus ponitur casus. Communi
tas Placentiæ, habet annuales
reditus prædiorum, vel gabella
rum, vel huiusmodi, & indiget
pecuniis, propter quod cogit ci
uēs ad præstandum communi
tati, cum hoc, quod habeant eis
pro centenariis, constituens eis
annuum reditum ex veris redi
tibus communitatis. Ad hunc
contractum dico, quod commu
nitas potest pro utilitate publica,
& ut minus grauentur ciues, &
sic etiam ciues dantes pecunias
possunt

possunt habere annum cēsum.
Hæc enim est emptio, & non mu
tuum, quia dantes pecuniam,
non possunt reuocare quando
uolunt, neque periculum pecu
niæ est penes eos, qui dant, sed
penes communitatem recipien
tem: periculum uero census, est
penes ciues dantes pecuniam,
& dominiū possessionis simili
ter. Si autem communitas tales
reditus in ueritate non haberet,
sed fictē, & in aëre, tunc casus es
set dubius, non autem si extant.
Et hoc signum, q̄ talis cōtractus
est licitus, quia ecclesia scit, &
nō prohibet, & personæ secula
res, & religiose habet super tales
mōtes suos reditus, & ueduntur,
& emuntur huiusmodi cēsus, q̄
non fieret à personis doctis, & ti
moratis, si nō essent liciti. Multi
alii casus, & in infinitū variantur,
tū propter uarias doctorum opi
niones, tū quia particularia sunt
quasi infinita. Diximus tamen ra
tiones generales, propter quas
facile poterit quis cōtractus lici
tos ab illicitis discernere, & ubi
nostra non sufficiunt, uade ad
maiora uolumina. Hæc autem
nostra imbecillitati sufficiant.

53 Usurarius publicus dicitur no
torius, qui de iure conuictus est,
& cōdēnatus, uel notorius noto
rietate facti, quia paratam tenet
mēsam, uel omnibus mutuat, uel
si per alia argumēta cōuincatur,
tūc debet cōtra eū fieri sentētia,
& sic dicitur manifestus, uel si co
rā sacerdote, & aliis testibus, con

fessus est se usurariū, & manda
uit restitui usuras, & resignauit
libros, & tales sunt infames, nec
ad altaris cōmunionem admit
tuntur. c. quia in omnibus. de usur.
neq; ad oblationē, & ecclesiasti
ca carent sepultura, & sepeliētes
sunt excommunicati, nec debet in
teresse quis eorū testamentis, &
eorū testamēta, & codicilla sunt
nulla. c. quanquam. de usu. Et in
c. usurarum. de usur. lib. 6. præci
pitur omnibus dominis, & uni
uersitatibus terrarū, ne permit
tant alienigenas in terris suis cō
ducere domos ad exercendū for
nus, uel conductas habere, & q̄
nemo eis domos locet, aliter cō
trafacientes puniuntur grani pœ
na. Hoc tamē de Iudeis usurariis
non intelligitur, sed de Christianis,
secundū communiter doct.
aliter incurrat collegiū, uel uni
uersitas interdictū episcopi, & su
periores suspensionem, inferiores
uero excommunicati, sentētiā
excommunicationis ipso facto, si
nō expulerint de terris suis infra
tres menses, uel si eis domos ad
exercendū fornis locauerint, aut
sub quoquoq; alio titulo cōces
serint, etiam uenditionis, secun
dum Io. An. quam excommunicati
onē, si per mēsem animo indu
rato sustinuerint, terræ eorū quā
diu in ipsis morantur, ipso facto
subiaceat interdicto. Alii laici de
bent per excommunicationem ad
hoc idē compelli, non obstante,
&c. suprà, Excommunicatio 80.

54 Domini temporales, & com
muni

munitates iudici concedentes ut
fouerent, & locantes eis domos,
& facientes conventiones cum eis
super usuris exercendis, & soluē
dis, per eos, qui mutuo accipiūt,
mortaliter peccant, & sunt exco
municati, & tenentur ad restitu
tionem usurarii, si ipsi iudici non
soluerint, quia statuētes, uel pre
sumentes iudicare, quod usura non
soluantur, sunt excommunicati.
c. l. de usuris. licet quidā oppo
siti cōsulerint, ut Barba. & Pau.
de Cast. consil. 366. Pe. de ancha.
consil. 130. cōtra quos est d. Alex.
Vincētius, & multi docti, & ratio,
& c. post miserabilem. de usu. ubi
præcipitur dominis, ut cōpellant
iudeos usuras restituere, ergo à
fortiori non exigere. Ita & hoc
Sil. tenet. Usura, ult. circa si. Ex di
ctis etiam patet, quod non licet lo
care alieni domos, ut ibi exer
ceantur usuro, sicut nec dare gla
dium furioso. Multæ aliæ pœnæ
debentur usurariis publicis, de
quibus uide summas grandes.
Siluer. usura, ult. ubi ponit mul
tas pœnas usurariis debitas, &
Tab. ibi, usura. l. §. 1.

VSVSFRVCTVS.

V usufructus, qui nominatur
ius utendi re aliena, salua
rei substantia, secundum glo. in l. j.
ff. de usu, & ha. non potest pro
priè sistere in rebus, quæ solo
usu consumuntur, quia utendo
non salua esset res, ut est uellis,
tritum, & huiusmodi.

Vsus est tantum pro se: ut si
concedo tibi usum equi mei, nō

propter hoc poteris dare alteri,
usufructus autē alteri commu
nicari potest, Insti. de usu. & ha.
licet usufructus habet tantū usum
rei, non autē fructus, ut qui usum
pecoris habet, non propter hoc
lanam, & lac habebit, secus de
usufructuario.

V usufructuarius tenetur præ
stare cautionem, quod utetur
rebus, quæ usu non consumun
tur, salua rerum substantia, sicut
facit bonus uir, & quod finito usu
fructu restituet proprietario quod
superest. de his autem quæ con
sumuntur usu, præstabit cautio
nem, quod ea exhibebit in ea qua
litate, uel præstabit astimulationē
illorum bonorum, ut de pigno.
De his uerō quæ non consumun
tur usu, sed veterascunt, ut ue
ges, finito usu, promittit restituere,
si supererunt, secundum Pa.
in d. capitu. fin. Si autem cautio
nem non præstat, quia non peti
tur, uel nescit se obligatum ad
hoc, & est in bona fide, licet fa
cit fructus suos, non autem quan
do est in mala fide, nolens cau
tionem præstare, quæ petitur,
& scit se teneri, unde sic per
ptos fructus tenetur restituere,
secundum Pa. ea. consuet. de pig.
& sic intelligenda est glo. in l. i.
cuius. ff. de usufructu, & hanc cau
tionē testator remittere potest
in rebus, quæ usu consumuntur,
non autem in aliis, quia daretur
materia delinquendi. ff. de usu
fructu. l. si usufructus. §. plane, &
Panor. in d. c. consuet.

Usufra

V usufructuarius nō tenetur ad
expensas magnas, & collectas, &
refectiones, quæ quasi requiunt
lēt perceptioni fructuum, secun
dum glos. in l. qui concubina. ff.
de leg. 3. ad paruas autem colle
ctas, expensas, &c. tenetur secun
dum Ludou. de Ro. in nouel. Si
autem esset legatarius usufruc
tuarius omnium rerum gene
raliter, tunc aut tenetur soluere
prædicta, aut renuntiare. l. hæte
nus. ff. eod. tit.

V usufructuarius omnium bo
norum tenetur soluere res alic
num, de bonis temporis, secun
dum Hostien. non autem si est
relictus usufructuarius aliquarū
rerum. l. fin. ff. de usufr. leg. & se
cundum Pa. de Ca. consil. 385. sic
fiet, quia proprietarius uēdet de
bonis pro solutione aris alieni,
& sic usufructuarius participabit
in solutione, quia minus recipiet
de fructibus.

Si plures sunt usufructuarii, &
unus moriatur, accrescet alteri,
& non reuertitur ad proprietari
um, sed non solum quando om
nes deficient. ff. de usufr. ac
cre. per totum. insti. eod. §. 1.

Si relinquatur Petro usufructus,
donec filius erit in anno pu
bertatis, & antequā ad illud tem
pus perueniat, moriatur filius, Pe
trus nihilominus usufructuarius
erit, usque ad illud tempus: si uerō
tempus non sit certū, ut si di
catur, donec nupserit filia mea, &
moriatur antequam nubat, erit
usufructuarius usque dum uiuat
ipse usufructuarius, quia sunt pos

sibile quoddam nūquam in uita eius
nupserit. l. ambiguitatē. C. eo. tit.

V usufructuarius tenetur refice
re de grege, de uineis, de arbori
bus si pereunt, sicut bonus pa
terfamilias, quando uniuersali
ter legatur usufructus, non au
tem si legatur in animalibus, nisi
ex causa sua pereant. ff. eod. l. ue
tus. insti. de rer. diui. §. sed & si
gregis.

Si filius, qui est in potestate pa
tris, sit relictus usufructuarius, &
moriatur, pater nō amittit usum
fructum, secundum Bar. in l. lite
ris. C. de usu, quia uidetur factū
hoc esse contemplatione patris,
si uerō premoriatur pater, non
amittit filius, quia tunc uidetur
factum contemplatione filii se
cundum eundem.

VXOR.

Vxor nomine in fauora
bilibus uenit mulier, quæ
contraxit per uerba de præsen
ti, licet non consummauerit, in
odiosis uerō tantū illa, quæ con
summauit. l. non sine. C. de bo.
quæ li. & not. Pa. in c. tertio loco.
de præsum.

Vxorem uir potest uerberare
ex magna causa, & leui uerbera
tione, causa correctionis, secun
dum Pan. in c. quemadmodum,
de iureiur. & secundum limita
tionem Hostien. & Glos. aliter
faciens grauitur debet puniri. C.
de repu. authen. sed nouo iure.
Non enim habet uxorem in po
testatem ordinariam, sicut pater
filium. l. si uxor. C. de condit. in
fer. nec potest eam ligare. cap.

placuit, cum glos. 33. q. 2. nisi sit uxor clericus.

3 Vxorē adulteram uir occidere non potest, sine peccato mortali, licet lex quandoq; non puniat, ut si eā uir inueniat actū in adulterio. l. Gracchus. C. de adul. c. inter hec. 33. q. 2. Permittit hoc lex humana sine punitione, non autem diuina.

4 Vxor secundum Pa. in c. ex literis. de pigno. uiuente uiro, potest quandoque agere ad restitutionē dotis, si uir accusatur propter maleficiū, maxime cum peruenitur ad distractionem bonorum, & ubi matrimonium uenit separandum quo ad thorum. ca. 7. de dote post di. nu.

5 Vxor habēs uirum prodigum potest abscondere de bonis eius, & non obedire ei in hoc, quia agit negotium eius, si sit in bona fide. Idem quādo est lufor, & huiusmodi. Prudēter enim agit mariti bona conseruans.

6 Vxor (ut colligitur ex not. in c. si quis necessitate. 34. q. 2.) tenetur sequi uirum, si uir trāstert

domicilium, nisi fecisset pactum, de non transeundo, nisi post pactum aliqua necessitas adueniret, quæ impediret maritum ibi manere, tunc tenetur sequi eum. nec obstat. ar. c. unaquæque. 13. q. 2. Si uerō non transtertur domiciliū, non tenetur sequi, secundū Host. neq; si est uagabundus, secundum gl. in d. c. unaquæque: nisi sciēs eum uagabundum contraxerit, quia tunc tenetur, nisi ex causa inhonesta esset uagabundus. uel si uellet eam ad peccatū trahere, uel esset imminens uitæ periculū, tunc nō tenetur sequi, ut sentit gl. in d. c. si quis.

Quid si uxor esset infirma infirmitate perpetua, taliter quod nunquā posset reddere debitū marito, sine periculo uitæ, uel grauis infirmitatis, ita uxoris, sicut mariti? dico quod secūdum Thom. Cai. debēt ambo seruare continentiam, nec commiscere adinuicem, exponēdo seipfos periculo mortis, uel grauis infirmitatis. supra. Debitum. §. 3.

F I N I S.

I N D E X T I T V L O R V M.

A			
Abbas	pag. 5	Acidia	26
Abbatissa	7	Acolytus	27
Abortus	8	Actio	27
Abrogatio	8	Accusatio	28
Absens	9	Adiuratio	34
Absolutio	9	Administratio	35
Abstinencia	25	Adoptio	36
Acceptio psonarū	25	Admonitio	36
		Adoratio	37
		Adulatio	40
		Adulterium	41
		Aduocatus	43
		Aestimatio	376
		Affinitas	16
		Agressa	47
		Alchymia	47
		Alienatio	47
		Alimentum	53

I N D E X.

Altare	54	Canonizatio	125	talis	182
Ambitio	57	Cantus	125	Cōfirmatio electi	182
Angaria	58	Capitulum	127	Confraternitas	183
Appellatio	58	Carcer	128	Coniuratio	183
Apostasia	61	Charitas	129	Conscientia	184
Aqua	63	Casus	130	Consecratio praelatorum	184
Arbiter	64	Casus fortuitus	133	Consecratio ecclesiæ	184
Archidiaconus	67	Cathedra	134	Consensus	187
Archiepiscopus	69	Cecitas	135	Conseruator	188
Archipresbyter	69	Cedere	135	Consilium	188
Argumentatio	70	Celatio	135	Constitutio	190
Arra	70	Censura	135	Consuetudo	191
Arreptitii	71	Census	136	Contemptus	194
Arrogantia	71	Chorea	137	Contendere	195
Arrogatio	71	Circumstantia	138	Contritio	196
Arx	71	Citatio	140	Contumacia	197
Assassinus	73	Ciuitas	143	Contumelia	197
Astologia	74	Clauis	143	Corpectio	198
Astutia	74	Clericus	144	Corpora sanctorū	201
Auaricia	75	Coactio	152	Corporalia	201
Audacia	75	Cœmeterium	157	Corpore uitiatus	201
Augurium	76	Cogitatio	152	Credere	203
Auſeritas	76	Collusio	154	Creapula	203
				Christina	203
				Crudelitas	203
				Curiositas	204
				Custos,	205
				D	
				Damnum	205
				Debitū cōiugale	206
				Decima	210
				Defensio	211
				Degradatio	213
				Delectatio morosa	214
				C	
				Calix	116
				Calumnia	116
				Campfor	117
				Canonicatus	119
				Canonica portio	120
				Confessio iudicialis	168
				Confessio sacramentalis	169
				Confessor	178
				Cōfirmatio sacramentalis	182

I N D E X.

Desperatio	110	Excusatio	364	Heres, uel hereditas	409
Detractio	210	Executor	364		
Diaconus	222	Exemptio	368	Heresis	414
Dignitas	223	Exequiz	370	Hermaphroditus	418
Disapudator	224	Exhereditatio	371	Hypocritis	419
Discordia	224	Expense	374	Hystrio	419
Disputatio	225	Expositio	375	Homicidium	419
Dispensatio	225	Expositi	375	Homo	422
Diuinatio	233			Honor	422
Divortium	233	F		Horæ canonicæ	422
Doctor	237	Factum	376	Hospitale	425
Dolus	237	Falsarius	377		
Domicilium	238	Fama	378	I	
Dominica dies	238	Familia	379	Infantia	429
Dominium	239	Familiaritas	381	Idololatria	429
Donatio	242	Factor	381	Ieiunium	430
Dos	249	Fœmina	382	Ignorantia	434
Dubitatio	255	Bestium, uel feræ	383	Illegitimi	436
Duellum	255			Imago	437
Dulia	256	Fœdum	389	Immunditia	438
		Fictio	389	Immunitas	438
E		Fideiussor	389	Impedimentum	438
Ebrietas	257	Fides	391	Inanis gloria	439
Ecclesia	258	Filius	393	Impietas	439
Aedificatio	260	Fornicatio	396	Impudicitia	439
Electio	261	Forus	397	Impubes	438
Eleemosyna	269	Fraus	397	Incantatio	441
Emancipatio	272	Frigidus	398	Incendiarium	441
Emphiteosis	272	Fructus	398	Incerta	442
Emptio	276	Fugere	398	Incessus	442
Emunitas	283	Funeralia	399	Inconsideratio	443
Enormitas	288	Furiosus	399	Inconstantia	443
Episcopus	289	Furtum	399	Incontinentia	443
Aequitas	293			Indicium	444
Eremita	414	Gabella	402	Indignatio	445
Error	293	Generalis clausula	405	Indulgentia	445
Erubescencia	294			Infamia	455
Aetas	294	Gloria	406	Infernus	457
Euagatio mentis	295	Gratia	406	Infidelitas	458
Euangelium	295	Gula	407	Infirmas	461
Eucharistia	296			Ingratitudo	462
Euitio	299	H		Inhumanitas	462
Excommunicatio	299	Habitus	408	Iniuria	463
		Hasiludium	409		

I N D E X.

Insultia	464	Ludus	587	Nouitius	645
Inobedientia	465	Luxuria	590	Nuptie	650
Inquietudo	466				
Inquisitor	466	M			
Inquisitio	470	Magister	592	Obedientia	650
Insensibilitas	476	Maledictio	593	Oblatio	653
In stirpes	477	Maleficium	593	Oblatus	654
Intentio	477	Malitia	594	Obligatio	654
Interdictum	477	Mandatum	594	Obstinatio	655
Interesse	499	Manifestum	595	Otium	656
Interpretatio	499	Martyrium	595	Odium	656
Intestatus	500	Matrimonium	595	Officium	656
Intrusus	500	Medicus	620	Oleum	657
Interrogatio	500	Mendacium	622	Opinio	657
Intimiditas	506	Mercantia	623	Oratio	659
Inuenta	506	Meretrix	623	Ordo	660
Inuentarium	507	Miles	623	Organum	664
Inuidia	508	Minor	624	Ornatus	664
Inuocatio	508	Minari	624	Osculum	665
Ira	509	Missa	624		
Ironia	509	Miserabilis pson.	634	P	
Irregularitas	510	Moderamen	635	Pañum	666
Iudeus	530	Mollities	635	Pallæ	668
Iudex	534	Monachus	635	Pallium	668
Iudicium	543	Monasterium	638	Papa	668
Iurare	545	Moneta	638	Paraphernum	670
Ius	555	Monopolium	638	Parentes	671
Ius patronatus	555	Mora	639	Patria potestas	671
		Mortuus	639	Peccatum	671
L		Mortuaria	640	Peculium	673
Laicus	558	Mulier	640	Pecunia	679
Laræ	559	Murmuratio	640	Pedagium	680
Lenocinium	559	Mutilare	641	Pœna	680
Legatum	559	Mutuuum	641	Pœnitentia	683
Legatus	572			Percussio	684
Legitimus	574	N		Peregrinus	684
Lepa	576	Naufragium	641	Perfidia	685
Lex	577	Necromantia	642	Periculum	685
Libellus	581	Negligentia	642	Periculum	686
Literæ	582	Negotiatio	642	Promissio	687
Litigium	582	Nemesis	643	Permutatio	688
Liellum	583	Nominatum	643	Pertinax	688
Locatio	583	Notarius	644	Pietas	688
		Notorium	644	Pignus	689

I N D E X.

Figura	690	Reliquia	725	Superstitio	808
Pirata	690	Renuntiatio	726	Suspensio	803
Piscatio	691	Represalia	728	Suspicio	809
Placere	691	Rescriptum	728	Sufurratio	810
Populus	692	Residentia	731	T	
Postulatio	692	Restitutio	731	Tabellio	810
Præbenda	692	Rixa	749	Tactus	812
Precarium	693	Sacerdos	749	Talia	812
Præceptum	693	Sacramenta	750	Temeritas	812
Præcipitatio	696	Sacrilegium	750	Tentatio	812
Pretium	697	Sagittarii	751	Testamentum	813
Prædicare	697	Sarraceni	751	Tellus	819
Prælatas	699	Satisfactio	752	Timor	822
Præscriptio	700	Scandalum	754	Tyrannus	823
Præsumptio	703	Scientia	756	Torneamentum	823
Prævaricatio	704	Schisma	756	Tortura	824
Primi motus	704	Scrupulosus	758	Transactio	825
Privilegium	704	Scurrilitas	759	Tutela	825
Probatio	709	Secretum	759	V	
Procurator	710	Seditio	760	Vagatio	826
Proditio	711	Sententia	760	Vana gloria	826
Prodigalitas	711	Sepultura	761	Vasa sacra	826
Professio	711	Servus	767	Vedigal	826
Proxenetes	712	Simonia	767	Venatio	826
Prudentia	712	Simulatio	783	Venditio	827
Purgatio canon.	712	Societas	783	Verberatio	827
Purgatorium	713	Sodomia	789	Vestis	828
Purgatio post partum	714	Sollicitudo	790	Vicarius	828
Pusillanimitas	714	Solutio	790	Vindicatio	830
Q		Somnium	790	Vinum	831
Quæstuarii	715	Sors	791	Virginitas	831
R		Sortilegium	791	Virginis consecratio	831
Rancor	715	Spectaculum	793	Visitatio	832
Rapina	715	Sponsalia	793	Vinctio extrema	833
Ratiocinium	716	Statutum	799	Vnio	835
Rati habitio	716	Strygie	799	Voluntas	835
Recompensatio	718	Stuprum	799	Votum	442
Recusatio	718	Suffragia	800	Vsucapio	844
Religio	718	Subdiaconus	801	Vsura	845
Religiosus locus	725	Sublannatio	801	Vsufuctus	848
		Substitutio	801	Vxor	859
		Superbia	801	F I N I S.	

